R. P.

ANTONII
RVVIO RODENSIS,

DOCTORIS THEOLOGI

Societatis IESV, Sacræ Theologiæ Professoris,

COMMENTARII

IN LIBROS ARISTOTELIS STAGYRITÆ Philosophorum Principis, de Anima: vnà cum dubiis & quæstionibus hac tempestate in scholis agitari solitis.

Cum duplici Indice, quorum vnus discussas omnes quæstiones, alter res omnes notabiles complectitur.

LVGDVNI,
Sumptibus ANTONII PILLEHOTTE,
sub signo Sanctissimæ Trinitatis.

M. DC. XX.
CVM PERMISSV SVPERIORVM.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO D. D. ILDEPHONSO DE LA MOTA, PRÆSVLI Tlaxcalenſi digniſſimo, Regioque Conſiliario, Doctor Antoninus Rubio Societatis Ieſu Theologus,

S. P. F.

CORDIBVS vero neceſſitudinis vinculo aſtrictis, illud, nec rarò euenire ſolet (Præſul Illuſtriſſime) vt longo terrarum interuallo ſeparatis, eo vehementius amoris ardeat igniculus, quo maius eſt conuerſationis antiquæ exortum impedimentum: neque enim terrarum, locórumve diſtantia illorum memoriam delebit vnquam, quos verus,& firmus amor firme ſatis, & alte preſsit animo. Haud aliter ſane nobiſcum actum eſſe exiſtimo, quos verus amicitiæ nexus aſtrictos,tenet. Potuit quidem rerum viciſsitudo,quotidieque inſurgentes cauſæ diſtante nos ſatis diſiungere loco: verum illud tantummodo vix effecit, vt auferretur, vel minueretur ſolum quotidiana illa noſtra

consuetudo; qua per aliquod tempus (vtinam longius) fueramus vsi: id verò efficere non potuit, vt qui semel insitus fuit animo verus amor, imminuatur vnquam. Quapropter nec amoris mei vim erga te (omnium amore, obsequióque dignissimum) tot interpositi maris vndæ poterunt extinguere, nec terrarum interiecta moles obruet aliquando. Nec huius amoris causæ desunt idoneæ satis, ac nobilissimæ; nam præter generis tui splendorem, maiorumque decus (quod maximum inter illustres Hispaniæ nostræ familias locum habet) cum (vt ille alius dixit) ea sit virtutis vis atque præstantia, vt si videretur, mirabiles sui excitaret amores: hæc sanè virtus, quæ in te maximè lucet, claréque videtur, omnium potest animos in se conuertere, atque omnium amorem excitare. Etenim si mentis potentias illas nobilissimas cognoscendi pariter, & amandi spectare velimus, eas quidem omni virtutum genere conspicuas reperiemus. Ac in primis si scientiarum spectemus ornamentum (ingenij tui fructum dulcissimum) inueniemus maximum, nam in Mexicana Academia nobilissima literarum aperiens aditum, in Salmanticensi tandem, & Complutensi præstantissima quæque optimarum Artium germina decerpens, non solum Theologiæ peritia non vulgari, sed diuinarum literarum notitia claruisti. Nec illa omittam, Pastor vigilantissime, in rebus gerendis prudentiam admirandam, quæ in

iis

iis exhibendis muneribus omnium acclamatio
ne tibi commissis, mirificè splendet. Quid si mo
rum integritatem virtutesque commemorem
Laudabilem illam modestiam, Christianamque
humilitatem statim offendo; quam nec dignita
tum quas obiisti gloria, nec laudes tuæ maximæ
quæ in omnium ore versantur, non modo delere
verum, nec minuere potuerunt. Accedit præterea
humanitas, & benignitas singularis, qua vel maxi
mè omnium soles conciliare animos; auget vir
tutum numerum animi magnitudo, atque con
stantia ad aggredienda pariter, & ferenda quæ
que difficillima, quorum omnium merito, non
sine multorum gaudio, atque lætitia, trium nobi
lium Ecclesiarum Decanus, totidem Ecclesiarum
Episcopus, & Tlaxcalēsis tandem Diœcesis inter
Hispaniæ nouæ Episcopales sedes ditissimæ, at-
que dignissimæ fuisti Præsul electus. Neque hoc
accidit (vt quidam parum de diuina prouidentia
cogitantes putarunt) fœlicis cuiusdam astri in-
fluentia, & benignitate: quin imo astrorum, Cœ-
lorumque Regis, Dei Optimi Maximi singulari
beneficio, & prouidentia; qui te populo suo Pa-
storem destinatum habebat. Cuius tu benefici
non immemor, illius imitandi studio, qui è Pa-
terno sinu ad nostra descendit tuguria, vt viam
nos salutis, & veritatis doceret; summum illud,
tantique semper habitum verbi Dei disseminandi
munus, non solum apud Hispanos summa cum

laude fructúque exercuisti, sed apud Indos pariter illos, qui ditionis tuæ ambitu continentur peregrinam eorum linguam callens, quorum spirituali commodo (cum verè sis Paterno animo, & pietate præditus) adeò consuluisti, vt Diœcesis tuæ Barbaras, diffusásque regiones, nec laboribus, aut periculis parcens, nec pecuniæ, lustraris corpore, virtutéque illustraris. Cum præsertim nihil ab eis omnibus, nec illud sane quod ius, ratioque exigere videbatur, accipere volueris, quin potius in eos omnes, qui aliqua egestate premerentur, qua es præditus benignitate, & clementia, è propria annona, quam pauperibus dicatam habuisti eleemosynam liberaliter erogaris. Quæ sane omnia (vir eximie) præ multis aliis meum animum tibi iam dudum, nec immerito deditissimum impulerunt, vt laboris nostri hisce temporibus in explananda Philosophia insumpti, optimam illam, nobilissimamque partem, quæ in animæ explicanda natura versatur, tibi præ cæteris dicarem. Quod vt præstarem, nomen ipsum animæ me statim admonuit tibi fore de anima tractationem offerendam, qui tum propriæ, tum ouium tuarum animabus omni virtutum genere illustrandis sedulo nauas operam. Mei ergo amoris non immemor hoc tibi munusculum, exiguum satis, si dignitatis tuæ ducatur ratio, aliquod tamen mei erga te animi monumentum, & signum dicatum volui. Hoc pignus amicitiæ nostræ be-

nignus

nignus suscipe, quòd si tibi gratum extitisse sensero, inter alia innumera liberalitate tua in me collata beneficia, cum primis sane locum obtinebit. Tua ergo autoritate, dignitatéque grauissima fore non diffido, quin opus hoc nostrum fœlici principio, fortunato progressu ad optatum exitum perueniat. Vale, Præsul illustrissime, noui orbis decus, & ornamentum, ex Collegio Societatis IESV Complutensis die Septembris nona, Anni 1611.

Censura Academiæ Complutensis.

COMMENTARIOS hos in tres libros Aristotelis de Anima, Patris ac doctissimi Doctoris Antonij Rubij Societatis IESV studio elaboratos, accuratè, ac sedulo perlegimus, vt supremi Senatus Regij decreto huic almæ Academiæ Cōplutensi commissum fuerat: de quibus ita censemus nihil in primis in eis contineri sanæ doctrinæ, ac bonis moribus quoquo modo aduersum: sed eiusmodi esse, vt in illis vis ingenij maxima, longũ, & indefessum studim, doctrina non leuis: sed grauis, ac solida, & ad D. Thomæ scholam egregiè attẽperata maximè splendeat: ex quo fiet omnino, vt non possint non esse, & grati omnibus, & in magnũ scholarum vsum, speramúsque fore, vt sicut ex aliis libris, quos de re Dialectica, ac Philosophica idem autor edidit, non vulgarem fructum Complutensis cepit Academia, sic iste quem tanto studio ingenióque perfecit, non minori vsui futurus sit. Quare pro certo ducimus opus esse dignum, quod prælo mandetur, & in publicam studiosorum vtilitatem prodeat. Datum Compluti mensis Aprilis die decima octaua, anni millesimi sexcentesimi vndecimi.

D. Ioannes Alfonsus Gutierrez, Rector.

Doctor Deminguez Tello.
Doctor Muñoz de Benauides.
Doctor Genesius Martinez.
Doctor Guijarro.
Doctor Salas Mansilla.
Doctor D. Iuan de Pereda Gudiel.
Doctor Melchior de Polibar.
Doctor Petrus Capata.

Licentia

Licentia Patris Prouincialis.

EGo Bartholomæus Perez de Nueros Prouincialis Societatis Iesv in Prouincia Toletana potestate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præposito nostro Generali, facultatem concedo, vt typis mandentur Commentarij in libros Aristotelis de Anima à Patre Antonio Rubio Doctore Theologo Societatis Iesv, & sacræ Theologiæ Professore compositi, & iudicio Patrum Ioannis Federici, Gundisalui de Albornoz, & Petri de Viuero nostræ Societatis approbati. In cuius rei fidem has literas manu nostra subscriptas, sigillóque nostro munitas dedimus decimo Aprilis, Anni 1611. in nostro Collegio Complutensi.

Bartholomæus Perez de Nueros.

CONCESSIO.

LIbrum hunc inscriptum *Philosophia R. P. Antonij Runio Rodensis à Societate* Iesv, Ego aduocatus Regius typis mandari, ac demum in lucem exponi consentio. Lugduni 27. Febr. 1620.

BOLLIOVD.

LIbrum qui inscribitur, *Philosophia R. P. Antonij Runio Rodensis Societatis* Iesv, ab Antonio Pillehotte Bibliopola Lugdunensi in lucem dari permittimus, ac simul ne quis citra factam ei potestatem, denuò excudat, interdicimus. Datum Lugduni 28. Febr. 1620.

SEVE.

INDEX CAPITVM ET QVÆSTIONVM, QVÆ IN HIS TRIBVS LIBRIS DE ANIMA accuratè diſcutiuntur.

Liber Primus.

Quæſtiones Procemiales.

Tracta

Quæst

Quæst. 10.

COM

ƆMMENTARIORVM
NLIBROS ARISTOTELIS
Stagiritæ de Anima.

PROOEMIVM.

REM satis per se magnam, & Philosopho dignam, explicationem videlicet animæ nostræ, dignitatisque ac præstantiæ eius, maiorem satis illustriore effecit opus hoc Aristotelicum, exquisita diligentia elaboratum, & in quo ingenium ene diuinum se ipsum videtur superasse. Rem magnam assero animam nostram, eiúsque ionem: cum sit veluti summa quædam, seu ndium diuinorum operum, quæ circa totius i opificium versantur, quodammodo in se ctens spiritualium, corporearumq; rerum om-xcellentiam, vtpote tanquàm mediũ vtrum-ingens extremum. Philosopho verò dignum m animæ notitiam inuestigare: quia nihil s esse potest homini sapientiæ cupido, atque ,quàm in assequenda perfecta notitia pro-imiaq; dignitatis ab eadem anima profectæ tore incumbere, per quam viam sibi parat arandam diuinam cognitionem, & ex qua

innumerabiles pene vtilitates, commoda, fructus (quos longũ nimis esset recensere) ei proueniunt. Aureum verò opus Aristotelicũ, quod miro quodam ordine, ac rerum dispositione naturã, & rationẽ eiusdem animæ, partes, proprietates, seu potentias, atque operationes nobis tradidit, ex quibus, & in quibus excellentia eius mirũm in modum prælucet, nõ satis, nec pro merito commendari potest. Hoc idẽ opus nos interpretandũ suscipimus, eiusdémque commẽtationem aggredimur, vt aliquam tantæ rei notitiã Philosophiæ studiosis impertiamur. Cui hæc proœmij loco censemus præmittenda, copiosiúsque explicãda gratia commodioris intelligentiæ, quæ Aristoteles ipse in eius proœmio vno, vel altero (vt solet) verbo attigit (vniuersalioribus aliis prætermissis, huic, & aliis operibus communibus, (& iam in nostris commentariis dialecticis, & philosophicis explicatis) nempe ad quam scientiam propriè spectet naturam, & rationem animæ inuestigare. An opus hoc pro subiecto proprio animatum corpus, vel potius eandem ipsam animam sibi vendicet, an cæteris scientiis, vel philosophiæ partibus nobilior sit hæc. Quotnam, & quæ sint vtilitates eius. Quis ei debeatur locus inter cæteras philosophiæ naturalis partes: ac tandem qualisnam sit diuisio eius. Hæc si à nobis explicentur, & ab eisdem studiosis probè teneantur, non parum emolumenti ad capiendam eiusdem Aristotelici operis doctrinam afferre poterunt.

QVÆ

QVÆSTIO PRIMA,

Procœmialis.

An consideratio animæ ad naturalem philosophiam propriè spectet.

VNVM præsupponit titulus quæstionis, & aliud quærit, supponit quidem animam esse rem talem, de qua possit haberi scientia. Quod euidēs est, non solum de anima in communi accepta, prout comprehendit vegetatiuum, sensitiuum, & rationalem, sed etiam sumpta pro rationali: & probari potest hoc discursu. Vt aliquid possit esse subiectum scientiæ, tres potissimum conditiones debet habere requisitas, & sufficientes Nempe, quod sit in rerum natura, vel saltem sit possibile. Quòd proprietates, & passiones habeat de se demonstrabiles. Et tandem causas, & principia, per quæ possit demonstrari: & per hæc quidem habebitur de illa scientia a priori, per effectus verò ab ea procedentes dabitur scientia a posteriori, nam per eos demonstrari poterunt proprietates, & per has essentia; sed tam anima in communi, quàm rationalis in speciali habet tria hæc; ergo vtroque modo poterit esse subiectum scientiæ. Maior est expressa apud Aristotelem 1. lib. de Posterior. resolution capite 1. & 25.4. metaphysicæ, capite 1. & 11. metaphysicæ capite 6. quibus locis easdem conditiones, tanquam necessarias, & sufficientes exigit; & omnes interpretes cum eo. Minorem verò sic probo, de anima vtroque modo sumpta euidens est, saltem a posteriori per suos effectus, & operationes, quod sit in rerum natura, vt idem Aristoteles in hoc 1. libro, textu 19. docuit his verbis: *Animatum igitur ab inanimato, duobus maximè differre videtur, motu, & sensu, accepimus autem & à progenitoribus duo hæc de anima.* Et ita per hos effectus asserit eandem animam cognouisse philosophos: quamuis non omnes eodem modo de natura, vel essentia eius senserint. Nos etiam euidenti experientia cognoscimus easdem operationes vitales procedere à rebus animatis, & non ab aliis corporibus inferioribus, & al- 1

riores esse motibus omnino naturalibus, vt in calefactione, in frigidatione, motu sursum, & deorsum, atque etiā circularis, ex quo euidenter colligimus procedere ab altiori principio vitæ, quod est anima: ergo euidēter à posteriori cognoscimus animā, pro vegetatiua, sensitiua, & loco motiua esse in rerum
2 natura. Rationalem vero, nō minus euidenter per discursus, & ratiocinationes, liberósq; actus voluntatis vsque adeò, vt dixerit Augustin. *Qui se habere animam non cognoscit, nescio an eā habeat*. De proprietatibus verò, seu passionibus, euidēs est etiā: nam in viuentibus sunt potētiæ, nutritiua, generatiua, & augmentatiua, tanquā veræ proprietates cum eisdem viuentibus cōuertibiles, & ab anima, vegetatiua, & sensitiua procedētes, quas corpora non viuentia non attingunt, aut non in ea proprietate, ac perfectione, quamuis inferiores quasdam, atque improprias habeant aliquo modo similes. In hominibus etiā sunt intellectus, & voluntas, quas tanquam potentias animæ rationalis proprias, & ab ea procedētes cognoscimus per proprios actus discurrendi, ac liberè volendi, ergo habet anima vtroque modo sumpta veras proprietates de se demonstrabiles. Quod verò habeat causas, & principia, per quę possint demonstrari, etiā est manifestum: nam principium, & causa, per quæ communiter demōstrantur passiones de subiecto, est definitio: sed anima habet duplicem definitionē designatam ab Aristotelę in principio 2. libri huius operis receptam, atque probatam ab vniuersa schola: ergo habet causas, & principia, per quæ possunt de illa demonstrari proprietates enumeratę.
3 Præsupposito igitur quod anima vtroq; modo sumpta, potest esse subiectū scientiæ, quærit titulus quæstionis, an pertineat consideratio eius ad naturalem philosophiam, ita vt pars sit huius scientiæ? Et de anima vegetatiua plantarū, & sensitiua aliorum animalium ab homine, certum est apud omnes propriè pertinere ad philosophiā; & probatur expressis testimoniis Aristotelis, & euidēti ratione. Aristoteles enim 6 libro metaphysicorum, capite 1. textu 2. ad philosophum naturalē pertinere, de omni anima dependente à materia disputare, his verbis docet: *De quadam anima speculari naturalis est, quæcumque non sine materia, &c.* Anima autem vegetatiua, & sensitiua non solum dependent à materia, in suis operationibus vegetatiuis, & sensitiuis, quas omnes per potētias, atque instrumenta materialia exercēnt, sed etiam in esse, & fieri: cum notum sit educi de potentia eiusdē materiæ. Et tandem 1. libro de partibus animalium cap. 1. post medium, quamlibet animam præter intellectiuam, esse principium motus, & ideò ad
natura

aturalem philosophum pertinere, sic ait: *Non omnis anima incipium motus est, neque partibus animæ omnibus id tribui de- t, sed augendi principium idem putandum, quod & in plantis est, lterandi vim eamdem, quam sentiendi, deferendi autem aliud uiddam, non vim intelligendi, delationem enim, vel in cæteris esse nimalibus nouimus, &c.* Per vim autem deferendi potentiam oco motiuam animæ sensitiuæ propriam intelligit. Sed ratione probatur, quia ad naturalem philosophiam pertinet agere de principiis rerum naturalium intrinsecis, quæ sunt materia, & forma, vt per se est euidens, sed anima vegetatiua, & sensitiua sunt veræ formæ, & materiales, vt probant materiales earum operationes vegetandi, & sentiendi: ergo per se pertinent ad naturalem philosophiam.

Nec est minus certū apud Aristotelem eisdem locis, & omnes eius interpretes, animam rationalem, vt vegetatiuam, & sensitiuam, per se etiam pertinere ad naturalem philosophiā. Qui licèt non educatur de potentia materiæ, & ideò nec dependeat ab ea in esse, & fieri, materiam tamen informat, & est principium intrinsecum, atque etiā pars essentialis compositi vere materialis viuentis, atque sensibilis, & materiales habentis operationes, nutritionis, augmētationis, sensationum & motus progressiui, sicut cætera viuentia, & animalia; ergo per se pertinet sub vtroque gradu vegetandi, & sentiendi ad philosophiā naturalem, sicut animæ eorum. Probatur consequentia, quia philosophia per se cōsiderat quascunque partes intrinsecas entis naturalis, & quæcunq; principia motus naturalis, & operationum naturaliū, ac materialium: cum hæc omnia sub proprio subiecto per se comprehendātur; ergo per se considerare debet animam rationalem, vt principium intrinsecum, ac partem entis naturalis viuentis, ac sensitiui, & motus naturalis eius, ac materialium operationum. 4

Quæstio igitur ad solam animam rationalem, vt rationalis est, reducitur, hoc est secundum gradum vltimum, ac sibi proprium rationalitatis consideratam, an pertineat consideratio eius ad philosophiam naturalem, vel potius ad aliam scientiam.

Et prima opinio asserit animā rationalem duo habere: primum, esse intellectiuam, in quo conuenit cum Angelis, & sub hac cōsideratione vniuersalissima nō est forma corporis, quia intellectiuū, vt intellectiuum non est forma, alioqui Angelus esset forma: quare nec pertinet ad philosophiam, sicut nec Angelus, sed abstrahit omnino à materia. Habet etiam secundò esse vegetatiuam, & sensitiuam, & hoc modo non abstra- 5

A 3 bis

hit à materia sensibili, sed eam respicit, & quia philosophia naturalis concernit materiam sensibilem,& metaphysica abstrahit omninò à materia,quamuis propter secundum pertineret anima ad considerationem philosophicam, & propter primum ad metaphysicam: considerata verò secundum integram,& adæquatam rationem,vtrumque comprehendentem, videtur esse in media quadā abstractione à materia, inter philosophicam, & metaphysicam valde simili abstractione mathematicarum disciplinarum, quam mediam vocare solent inter extremas easdem,philosophicæ,& metaphysicæ:quia abstrahunt quidem à materia sensibili, sed respiciunt intelligibilem,nempe quantitatem, vel corpus vt sic: & quia scientiæ diuerso modo abstrahentes à materia distinguuntur genere, vel specie,propterea docent considerationem animæ rationalis,neque ad philosophiam naturalem, neque ad metaphysicam pertinere,sed quandam scientiam mediam per se constituere distinctam ab vtraque. Ita antiquiores interpretes Aristotelis,Boetius in prologo prædicabilium Porphyrij, & Philoponus in primum lib.de Gener. Simplicius, & Themistius prologo Physi.quos etiam sequuntur alij.Vnicum fundamentum horum authorum videtur esse: quia si anima rationalis consideretur secundum propriam entitatem,vel substantiam, spiritualis est, & omninò independens à materia, quare abstrahit ab illa secundum rem, & secundum considerationem, eo ferè modo,quo abstrahūt Deus,& Angeli:sicut ergo Deus, & Angeli pertinent ad abstractionem metaphysicam, ita etiā anima, sed secundum quòd communicat materiæ esse vegetatiuum, & sensitiuum, non abstrahit à materia sensibili, sed eam respicit,& ex consequenti habet abstractionem philosophicam, & quia vna, & eadem res habens vtrumque modum abstrahendi a materia non ad duas scientias,sed ad vnam pertinere debet, vna autem scientia vtroque modo abstrahens, nec potest esse philosophia naturalis, nec metaphysica,sed alia inter vtramque media, quæ vocari potest Scientia de anima ab vtraque distincta: ad hanc debet pertinere, & non ad illas.

6 Secunda opinio asserit,animam rationalem secundum omnes gradus, atque etiam secundum omnes operationes ab eis procedentes pertinere ad considerationem naturalis philosophiæ, adeò vt anima etiam rationalis separata à corpore, & omnes operationes,quas in statu separationis habet, ad eandem philosophiam naturalem spectent. Sic Tolet q.1.proœmiali, quod hac vnica probat ratione: Anima rationalis semper

mper est forma physici corporis,actu quidem,dum illud informat,aptitudine verò dum ab ea separata est, nam tunc naturalem appetitum habet ad informandũ, sed forma physica corporis pertinet per se ad philosophicam considerationem: ergo anima etiam rationalis, quocunque modo considerata, in quocunque statu sumpta eiusdem considerationis naturalis debet esse. Vnde sequitur quascũque eius operationes in quocunque statu ab ea procedentes ad eandem considerationem naturalem pertinere, siue dependeant à materia,vel sensibus,siue non:probatur consequentia,quia eiusdẽ scientiæ est considerare operationem, & principium a quo procedit,sed animam, quæ principium est omnium operationum, per se considerat naturalis scientia, vt probatum est; ergo etiam considerabit operationes ipsas.

Sed huic opinioni addit Tolet. animam rationalem etiam 7 in corpore existentem,quandam habere intellectionem, per quam eleuatur ad contemplationem sublimium rerum nullo modo dependentem ab operatione phantasiæ, sed hac omnino suspendi: & de hac operatione probabile esse ait, non pertinere ad philosophiam,neq; animam vt principium eius, & hoc modo excludi ab Aristotele,quotiescunque docet,ad naturalẽ pertinere disputationem de anima,nõ tamen de omni, hoc est non de anima hominis, vt principio talis operationis contemplatiuæ.Hanc sententiam omnino probabilẽ esse asserunt Conimb.2. lib.de anima, c.1. q 2. artic.2. ad primum, quantum ad primum de operatione contemplatiua omnino independente a phantasmate.Probántque,quia dependentia intellectus in corpore existentis à phantasmate non videtur propriè necessaria, sed quatenus ob connexionem harum potentiarum, dum intellectus in proprium obiectum fertur, simul phantasia ad aliquod singulare obiter attendit; ergo suspendi potest naturaliter. Quod probari etiam potest, quia in raptu, nec anima egreditur à corpore, nec intellectus ab operatione intelligendi cessat, & tamen videtur omnino suspendi operatio phantasiæ, sicut suspenditur operatio omniũ sensuum externorum:quare dabitur tũc operatio in corpore, sine actuali dependentia à phantasmate. Sed probat Toletus esse sententiam Aristot. quòd anima,vt est principium huius intellectionis independentis, nõ pertineat ad philosophiam, testimoniis eiusdem. Primum habetur 3.lib.de anima tex. 35. & 36. postquam enim in priori docuit vniuersaliter intellectum nostrum in corpore existentem, nihil intelligere sine phantasmate,subdit in posteriori: *Vtrum autem contingat ali-*

quid separatorum intelligere ipsum existentem non separatum à magnitudine, an non considerandum est posterius. 9. autem metaphys. c. 12. tex. 12. vbi videtur soluere hoc dubium, asserit animam nostrã esse in potentia ad intelligendas substantias immateriales, non quidẽ in potentia cæcitatis, quasi dicat, non in potentia remota nunquam reducenda ad actum, sicut ea quam videtur habere cæcus ad videndum, sed proxima, & ad actum reducenda, qualis est ea, quam dormiens habet ad videndum colorem. Ex quibus sequitur sentire Aristotelem, ꝙ possit anima in corpore existens intelligere separatas substãtias, per se quidem, hoc est, per proprias species, & non solùm per accidens, hoc est, per alienas species rerum materialium, nam de hoc nemo potest dubitare. Quod vt clarius ostenderet: 2. lib. Metaph. c. 1. docuit sic se habere animam nostram ad intelligenda manifestissima omniũ (qualia sunt substantiæ immateriales ex propria natura) sicut oculi vespertilionum, ad videndum lumen diei: cõstat autem tales oculos per propriã speciem videre lumen diei, & ideò per se, quãuis imperfectè: ergo eodem modo sentit Aristot. animam nostram per se, & per propriam speciem intelligere substantias separatas, dum est in corpore, & ideò non per species acceptas a sensibus, vel dependentes ab eis, sed habere operationem sibi propriam, est, nullo modo dependentem à phantasmate, & secundum eam non pertinere ad considerationem philosophicam.

9 Secundum testimonium reperitur in 1. lib. de anima tex. 12. vbi agens de operationibus animæ asserit de quibusdam certum esse, quod sint communes corpori, & ideò non propriæ ipsius animæ, vt de ira, desiderio, ac sensationibus est manifestum, de intellectione verò ait assimilari propriæ operationi, de qua si verum est esse imaginationem quandam, vel nõ posse haberi ab anima sine imaginatione, non erit ei propria, & ita nullam habebit propriam; & si nullam talem habet, non erit à corpore separabilis: quia quod non potest vllo modo operari sine corpore, nec sine illo esse poterit, cum esse, sit ordinatum ad operandum. Ex quibus ita arguit Toletus, Aristoteles sentit animam rationalem esse separabilem à corpore, & fides nostra docet in morte separari; ergo sentit habere operationem ita sibi propriam, & nullo modo dependentem à phantasmate exercitium eius; Quod etiam secundum fidem concedendum est, vt separabilis esse intelligatur naturaliter anima, nam mors naturalis est: Probatur consequentia, quia si non habet operationem, quam possit exercere sine corpore, nec poterit sine corpore esse.

Tertio

Tertio loco referri possunt recentiores, ex quibus quidam absolutè negant animam rationalem secundū gradum rationalitatis pertinere ad Philosophiam, sed ad Metaphysicā considerari asserunt. Alij verò distinctione vtendum esse docent; nam secundum gradum ipsum substantialem rationalitatis, per quem informat corpus, & constituit compositum physicum humanum, ad Philosophiam pertinet, sed secundum intellectum, & voluntatem operationésque earum potentiarū potius ad Metaphysicam. Et tamen alij alio modo distinguūt diuersas operationes animæ, nempe secundum essentiam, aut secundum modum essendi, & modo priori pertinere ad Metaphysicum asserunt, quia spiritualis est, & independens à materia, modo verò posteriori ad Philosophum, quia modum essendi habet in materia. Conueniunt igitur recentiores isti in eo, quòd omnes excludunt animam rationalem à consideratione philosophica aliquo modo. Quod potest probari expresso testimonio Aristotelis, & efficaci ratione eiusdém: nam 1. l. Physic. tex. 83. asserit de solis formis physicis, & corruptibilibus sibi esse disputandum in reliquis libris naturalis Philosophiæ; ergo non de anima rationali, quæ incorruptibilis est, & 6. Mataphysic. textu secundo, ita ait: *De quadam anima speculari naturalis est quæcunque non sine materia*, sed eadem anima rationalis est incorruptibilis, & sine materia; ergo non pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ. Sed expressius 1. lib. de part. animalium, c. 1. post medium, hanc eandem quæstionem de anima intellectiua proposuit, an pertineat ad Philosophiam naturalem consideratio eius: éique respondet his verbis; *Sed quæret quispiam, animaduertēs id quod modo dixi, vtrū de anima omni docere naturalis scientiæ intersit, an de aliqua vna, at si de omni, nulla certè præter naturalē philosophiam relinquetur sciētia, intellectus enim siue mens rerum intelligibiliū est, itaque rerum omnium notiones naturalis vna tenebit, est enim eiusdem scientiæ, vt tam de intellectu, quam de re intelligibili doceat, si quidem eadem contemplatio omniū est inter se coniunctorum, sicut etiam sensus, & rei sensibilis, at non omnis anima principium motus est, neque partibus animæ omnibus tribui debet, sed augendi principium idem putandum quod est in plantis, alterādi vim eandem quam sentiendi, differendi autem aliud quiddam, non vim intelligendi: delationem enim vel in cæteris esse animantibus nouimus, intellectum siue mentē in nullis. Constat igitur nō de anima differere omni oportere, quandoquidem non anima omnis natura est, sed aliqua eius pars vna, aut etiam plures, ad hæc, rē à materia abstractā nullā potest scientia naturalis contemplari, cum*

natura rei alicuius gratia faciat omnia. Hæc Aristoteles, quibus expresse negat animam sub gradu rationali, vel intellectiuo, atque etiã intellectum, & operationem eius ad philosophiã naturalem pertinere. Probátque his argumentis: Primo, quia anima rationalis secundum hunc gradum intellectiuum non est natura: quia nõ est principium alicuius motus naturalis.

11 Secundò, quia si naturalis philosophia consideraret animam, vt intellectiuam: ergo consideraret per se intellectum, & consequenter obiectum eius: quia ad eandem scientiam pertinet considerare rem, atque potentias, & operationes eius, sed obiectũ intellectus est omne intelligibile, & consequenter omne ens: quia intelligibile conuertitur cum ente: ergo consideraret per se omne ens: ex quibus sequitur (ait Aristoteles) quod non daretur vlla alia scientia, præter philosophiam naturalem, quod est absurdũ. Tertiò, quia philosophia agit de ente naturali, hoc est composito ex materia, & forma, sed anima intellectiua, vt talis, atque etiam intellectus eius abstrahunt à materia: ergo non possunt pertinere ad considerationem philosophiæ naturalis. Minorem probat: quia nec anima intellectiua, nec intellectus eius dependent per se a materia, sed ab ea possunt separari.

12 Pro solutione huius quæstionis duo oportet adnotare. Primum, quod licet anima rationalis secundum suam entitatem sit spiritualis, & incorporea, est tamen corporea, vt quo: cum sit constitutiua corporis physici: & hoc non solum habet secundum gradum vegetandi, & sentiendi, sed etiam secundum gradum rationalitatis. Itaque non est anima spiritualis substantia, sicut Angelus: sed ita est spiritualis, quod essentia, & substantia eius sit actus, & forma corporis, & pars intrinseca, atque essentialis compositi corporei, & materialis. Quod non solum lumine naturali cognoscimus cum Aristotele, sed etiam supernaturali diuinæ fidei, vt in 2. & 3. libro probabitur: cum expressè sit definitum ab Ecclesia, animam rationalem esse veram formam corporis, etiam vt rationalem, vt inferius ostendemus.

13 Secundò, adnotare oportet animam rationalem duplicem habere statum, primum in corpore, in quo creatur à Deo, secundũ extra corpus, dum ab eo separatur in morte hominis. Et ratio vtriusque status colligitur ex natura, & modo essendi eius, in quo duo sunt: primum, quod anima rationalis ita est forma corporis, aut materiæ, vt de potentia eius non educatur, & ex consequenti, nec ab ea dependeat in esse, & fieri, sed habeat esse independens, etiã in corpore. Quod non benè ita

intelligi

intelligitur, nisi in eo habeat propriam subsistētiam, vt in nostris commentariis physicis, lib. 1. ostendimus, per hunc igitur modum independens, qui est naturalis subsistentia, potest esse sine corpore inquit. Reperitur etiam secundum, nempe quod anima sit forma, non cuiuslibet corporis, sed corruptibilis, & naturaliter, ac necessariò corrumpendi, quare necesse est, quod potentia illa ad essendum per se sine corpore reducatur aliquando ad actum, & ita secundum ordinem naturalem, & absque vllo miraculo sit extra corpus, etiam sine additione alicuius noui modi essendi, quia per propriam subsistētiam, quam habet in corpore, vt 1. lib. physic. probauimus, sustentatur extra illud independenter à quolibet alio, præter Deum: & sicut per se subsistit extra corpus, ita potest naturaliter habere proprias operationes intelligendi, & volendi, vt dicemus in 3. libro.

Quibus præsuppositis, tribus assertionibus explico meam 14 sententiam, quarum prima est: *Anima rationalis, vt est principium intelligendi in corpore, per se pertinet ad considerationem naturalis philosophiæ.* Hæc prius declaranda est, deinde probanda: Declaratur autem hoc modo, vniuersalissimus gradus intellectualis naturæ hoc ordine deriuatur, aut descēdit, ad particulares, vt primo conueniat Deo, qui per essentiā habet esse intellectualem naturam, & per eandem suam substantiam se, & omnia intelligit, deinde deriuatur ad Angelos, quibus cōuenit per participationem, sed perfectè in hoc ordine, quia conuenit eis tanquam naturis completis, ad animam verò imperfectissimo, atque infimo modo: quia non tanquam naturæ completæ, sed incompletæ, hoc est tanquam parti, & ideo aliquo modo dependenti à corpore in modo intelligendi, saltē dum in eo est, ex qua dependētia intelligitur, vt proprius modus intelligēdi eius sit per receptionem specierum à sensibus, & ideò vnum post aliud, atq; ex alio deducendo, quod est intelligere discurrendo, aut ratiocinando, & modus iste intelligendi imperfectissimus est propter successionem, quam non habet Angelus, sed simul intelligit omnia, quæ pertinent ad eandē rem, & quæ ex ea deducuntur, & ideò longè perfectius quam anima, quæ ex successione intelligendi, & per species acceptas à sensibus alias, vt tardius percipiēdi, quę pertinēt ad eandem rem, aut ex ea deducuntur. Et ex his intelligitur ratio ob quam anima dicitur rationalis, & hominem rationalem constituit, & non intellectualem substantiam sicut Angelum. Assertio igitur nostra sic explicata affirmat animam, vt principium intelligendi in corpore, hoc est cum discursu, pertinere

ad

ad consideratio nem naturalis philosophiæ.

15 Quam probo primò ex eadem doctrina adnotata, hoc modo, anima rationalis, vt principium intelligendi in corpore est pars essentialis physici, ac materialis compositi, quod est ens naturale, nempe hominis, sed ad eandem scientiam pertinet totum, & partes essentiales eius, ergo sicut corpus humanum vt tale, quia est pars materialis talis entis naturalis, pertinet per se ad considerationem physicam, ita anima, vt rationalis, secundum statum informandi illud.

Secundò, id quod verè, & propriè est natura, per se pertinet ad scientiam naturalem, sed anima, vt rationalis verè, & propriè est natura: ergo pertinet per se ad scientiam naturalem. Maior per se est euidens. Minorem vero sic probo: ex definitione naturæ, assignata ab Aristotele 2. libro physicorum: Natura est, *Principium motus, & quietis eius in quo est*; sed anima, vt rationalis informans corpus est principium motus physici hominis, in quo est, ergo est natura: Minorem probo; quia anima est principiũ risus, fletus, admirationis, locutionis, qui vel motus physici sunt, vel sine motu physico causato ab eadem anima, vt rationali non fiunt, vt per se est manifestum: cum non fiant in brutis. Est etiam principium intellectionis dependentis à phantasmate materiali, quod satis est, vt sit motus physicus communissima ratione, prout sumitur in definitione naturæ.

16 Secunda assertio, *Anima rationalis dum est in corpore, nullam habet operationem omnino independentem à phantasmate, siue per ea agnoscat spiritualia, siue corporea, aut sensibilia, & proinde nullam habet, secundum quam non pertineat ad considerationem philosophicam.* Hæc est contra Toletum: quam probo primo expresso testimonio Aristotelis 3. lib. de anima, text. 39. vniuersaliter asserentis, nihil posse intelligere animam in corpore existentẽ nisi cum dependentia à phantasmate, his verbis: *Qui non sentit aliquid nihil vnquam addiscet, nec intelliget; & cum speculatur necesse est simul phãtasma aliquid speculari*, quæ egregie expendens D. Thom. in Commentariis eiusdem loci, ait, duo in eis asserere Aristotelẽ. Primum, quod nihil possit homõ addiscere, nisi cum actuali dependentia à phantasmate, quod est non posse scientiam acquirere de nouo, imo nihil de nouo cognoscere, quia addiscere vtrumque comprehendit in sua propria significatione. Secũdò asserit nihil omninò intelligere, aut speculari posse hominem, nisi aliquod simul phantasma speculetur, hoc est, nisi phantasia actu operetur circa idemmet obiectum intelligendum, vel circa aliquid ad ipsum perti

pertinens aut ei simile, quod est dicere, non solùm non posse intellectum humanum acquirere scientiam sine actuali dependentia à phantasmate, sed neque vti scientia acquisita. Vnde infert D. Thom. falsum esse quod Auicenna tenuit, nempè quod licet non possimus acquirere scientiam sine tali dependentia à phantasmate, benè tamen possimus vti scientia iam acquisita, vtrumque enim negat expresse Aristoteles: Rationibus verò probabitur ex professo eadem assertio 3. libro de anima.

Assertio vltima, *Anima rationalis à corpore separata etiam pertinet simpliciter ad considerationem naturalis philosophiæ, non tamen secundum ea, quæ sunt propria illius status, sed ad Metaphysicam:* quæ tamen commodius tractantur ad finem huius operis, cum cæteris ad statum corporis pertinentibus, quam in Metaphysica. 17

Prima pars huius assertionis colligitur ex præcedente, hoc modo: Anima rationalis dum informat corpus, ideo pertinet ad considerationem philosophiæ, quia est pars essentialis entis naturalis, & principium motus physici eius, sed omnia, quę habet actu in corpore, habet secundum aptitudinem intrinsecam, dum est ab eo separata: cum essentialiter sit apta ea exercere in corpore, & ad ea exercenda appetitum habeat; ergo pertinet simpliciter ad eandem scientiam. Probatur consequentia: quia hæc præstare actu, vel habere ad ea præstanda aptitudinem eiusdem rationis, & considerationis sunt, vt per se est manifestum.

Secundam verò partem quòd secũdum illa quæ actu habet ex statu separationis non pertineat ad philosophiam naturalem, sic probo, ea, quæ pertinent ad statum separationis, non possunt esse considerationis philosophicæ, sed Metaphysicæ, ergo neque anima rationalis secundum illa considerata. Euidens est consequentia; & antecedens probatur: quia ad statum separationis pertinent subsistere per se, sine corpore, & operari sine ministerio eius, aut sine vlla dependentia à phantasmate, imò & accipere species infusas à Deo immediatè, & per eas intelligere, vt cum D. Thoma fere omnes sentiunt, sed modus iste essendi, & operandi, non est modus formæ, sed potius completæ substantiæ spiritualis, nẽpe Angeli accipientis species à Deo per infusionem, & non à rebus ipsis mediis sensibus; ergo ad eandem scientiam pertinet anima secundum ea considerata, ad quam pertinent Angeli, quibus valde assimilatur, sed de Angelis constat nõ pertinere ad philosophiam naturalem secundum se, sed ad Metaphysicam, nisi quadam forte 18

ratione

ratione extrinseca, vt sunt motores corporũ; ergo pari ratione anima secundum propria huius status, Metaphysicæ potius, quàm philosophicæ considerationis, censeri debet. Itaque in anima separata duo hæc distinguenda sunt, & aptitudo informandi, atque operandi per ministerium corporis, & modus actualis essendi, & operandi ad similitudinem completæ substantiæ spiritualis; & ratione prioris ad philosophiam naturalem pertinet consideratio eius; ratione verò posterioris, non nisi ad Metaphysicam.

Sed nihilominus dicitur in nostra assertione commodius tractãda esse, quæ pertinent ad hunc statum in præsenti opere, vt benè adnotauit Suarius noster tomo primo Metaphysicæ disput. 1. sect. 2. n. 18 1. quia maior perfectio scientiæ est integram atque completam rationem sui subiecti considerare, quàm partem tantum eius partem aliam reiiciendo ad distinctam scientiam, etiam si propriè ad eam pertinere censeatur, & propterea peculiarem tractatum de statu animæ separatæ ad finem huius operis subiicimus, ne lectores compellantur eum in Metaphysica quærere.

19 Ad argumentum primæ opinionis distinguendum est antecedens, quod anima rationalis secundum propriam entitatẽ, vel substantiam sit spiritualis; nam vt quod, verum est, vt quo, falsum, quia vtrumque habet secundum propriam rationem, & entitatem, & quod non sit corpus, sed spiritus, & quod sit forma corporis intrinseca, & pars essentialis compositi materialis, atque corporei, nempe hominis, & ideò falsum est, quod sit substantia spiritualis sicut Angelus. Vnde sequitur falsum esse, quod argumentum colligit; nempè animam secundum se, ac simpliciter consideratam pertinere ad considerationem Metaphysicam, sicut pertinent Angeli, sed tanquam essentialis forma corporis potius pertinet simpliciter ad philosophiam, quamuis secundum ea, quæ pertinent ad statum separationis, in quibus assimilatur Angelis, spectet ad Metaphysicam.

20 Ad primum argumentum ex his, quibus probatur animam in corpore habere aliquam intellectionem, sine depẽdentia à phãtasmate, negandum est antecedens; quod dependentia intellectus existentis in corpore ab operatione phantasiæ, non sit per se naturaliter necessaria, cum non sit essentialis: nam licet verum sit hanc dependentiam ex cõnexione, & quasi sympathia harum potentiarũ prouenire, sed cõnexio hæc necessaria est necessitate naturali, ita vt naturaliter repugnet operari intellectum, quin simul operetur phãtasia circa aliquod singu

singulare pertinens ad obiectum, circa quod operatur intellectus.

Ad secundum verò de raptu respondet D.Thom.2.2.quæst. 174.art.5 quod anima rationalis duo habet in corpore, nempè aptitudinem ad intelligendum cum dependentia ab eo, & permanente aptitudine suspenditur actualis depēdentia diuina virtute supernaturali, per quam rapitur anima ad contemplationem diuinorum, & ideò tunc sine illa intelligit. Ex quo non sequitur, quod possit naturaliter habere operationem independentem, imo oppositum, quod non possit; quia si requiritur virtus supernaturalis, vt intelligente anima in raptu, suspendatur operatio phantasię, non potest naturaliter supendi, & ideò, nec potest intellectus naturaliter vllam habere operationem in corpore sine actuali dependentia à phantasmate; & hæc est expressa sententia D.Tho. in eodem lòco.

Ad argumentum secundæ opinionis concedēda est vtraque 21 pars antecedētis, quod anima rationalis sēper sit forma actu, vel aptitudine, sed negāda consequentia, quod secundum omnia quæ habet pertineat ad philosophiam: nam præter rationem actualem, & aptitudinalem formæ habet aliā, quam non videtur considerasse argumentum, nempe modum essendi, per se sine corpore, & modum operandi sine phantasmate, in quibus valde assimilatur substantiis separatis: vnde quāuis ratione actualis, & aptitudinalis informationis pertineat ad philosophum, non tamen secundum modum essendi, & operandi, quem habet separata: nam ratione vtriusque præcise considerata sic se habet, ac si non esset forma; quare ex his non potest pertinere ad philosophiam; non ergo bene colligit Toletus, quod licet anima habeat quasdam operationes dependentes, alias independentes à phantasmate secundum omnes debet pertinere ad philosophiam; quia omnes procedunt à forma, nam licet omnes procedāt ab eo, quod est forma, non omnes procedunt ab eo vt forma, sed independenter procedunt ab anima, vt habet modum essendi, & operandi substantiæ completæ, ac separatæ.

Duo priora testimonia Aristotelis, quæ pro se affert Tole- 22 tus difficultate carent, si consideretur nihil absolutum in eis proferre, sed sub conditione, ac dubitanter loqui nihil determinando, sensus ergo prioris est. Dubium esse, an intellectus noster in corpore existens intelligat substātias immateriales, & quonā modo possit eas intelligere. Cui respōdet in alio loco ex metaphysica citato posse eas absq; dubio intelligere, quod verum est, non solùm dum est in corpore: sed etiam separata ab eo

ab eo (si tamen separari potest, quod ibidem non determinat) in corpore quidem per alienas species rerum materialiũ, extra corpus verò fortè etiã modo alio, quẽ nec ipse determinat: sed vtroque modo imperfectè, & propterea alio loco in argumento citato id explicat vespertilionis similitudine, quia sicut vespertilio non ex directo aspicere potest lumen solis propter oculorum imbecillitatem, sed quasi ex obliquo, & nimis imperfectè tanquã sibi improportionatum, ita anima in vtroque statu imperfectè cognoscit purè spiritualia, vt Deum, & Angelos tanquam sibi improportionata, propter modũ essendi altioris ordinis, quare negamus vnquam dixisse Aristotelẽ, quòd anima in corpore existens intelligat substantias separatas per species proprias, aut sine dependentia à phantasmate.

23 Secundum testimonium non solùm sub conditione loquitur de anima rationali, & intellectu eius, sed secũdum totum ambitum suæ virtutis, atque potẽtiæ, & ideò sensus illius est, nõ erit anima separabilis à corpore, si nullo modo potest sine sensu operari, si verò possit sine illo, separabilis erit, & vtriusque conditionalis ratio manifesta est, quia si non potest vllo modo sine phantasmate operari: ergo nec sine corpore esse, vel ab eo separari: si verò aliquam potest habere operationẽ sine phantasmate, poterit quoque sine corpore operari, & sine illo esse, aut ab eo separari. Sic loquitur in 1. libro de anima.

In tertio, vbi citatur in argumento asserens necessariũ esse intelligentẽ speculari aliquod phantasma, solum loquitur de anima intelligente in corpore, nihil de modo intelligendi extra corpus (si separari ab eo potest) affirmans, vel negans, & quia intellectus in corpore non dependet à phantasmate, sicut potentia organica dependet ab organo, in quo est, & per quod operatur (quod arbitror sensisse Aristotelem) euidenter ex hoc colligitur, posse animam, & intellectum eius secundum totũ ambitum suæ virtutis alium modum operandi habere non alligatum phantasiæ, vt in fine huius operis ostendetur, & consequenter posse à corpore separatam permanere.

24 Argumenta pro tertia opinione obiecta, difficiliora sunt, sed in primis explicare oportet testimonia Aristotelis, & præsertim vltimum, cui innituntur, vt commodius solui possint. Cui respondent recentiores quidam, Aristotelem non loqui in eo de anima propriè sumpta pro forma, sed de quadam ratione communissima spiritualis substantiæ communi Deo, Angelis, & animæ rationali, & ideò sermonem trãsferre potuisse ad Deum, vel primam intelligentiam, & hunc sensum tenuisse ostendit ipse paulò inferius, his verbis. *Quamobrem*

verissimi

verisimilius dixerim cœlũ & factum esse ab eiusmodi causa si factum est) & magis esse ob eã causam, quam animalia caduca, atque mortalia. Quæ de sola prima intelligentia vera esse posse constat, & non de anima propriè sumpta. Cui consonant alia testimonia, in quibus loquitur de anima in eadem acceptione communissima, vt 1. lib. de anima c. 1. text. 8 vbi assignans exẽpla animarum, inquit, vt anima equi, hominis, & Dei, per animam Dei intelligens diuinam mentem, vel intellectum, & 2. libro de cœlo, capite 2. intelligentiam à quo mouetur cœlum vocat animam eius. Et denique Deum, & Angelos solet vocare animalia immortalia.

Hæc tamen solutio non potest stare cum antecedentibus 25
verbis eiusdem vltimi testimonij, quæ sic habent. *Si hæc inquã, ita statui debẽt hominis natura studiosi, sane interest de anima, & differere, & scire, & si non de omni anima, tamen de ea ipsa, qua tale animal, & quidnam anima, aut certè pars ista animæ sit, &c,* & paucis interpositis, *nam ob eam etiã rem, qui de natura agit, eo amplius docere de anima, quã de materia debet, quo materiæ natura potius per animam, quam è contrario est, &c.* Post hæc autẽ omnia verba relata, sequuntur immediate verba illa vltimi testimonij in fauorem alterius sententiæ oppositi, quibus quæstionem proponit Aristoteles, an de omni anima disputet naturalis philosophus, vel solum de aliqua an de omni parte, vel gradu eius, aut tantùm de vno, vel pluribus, quare repugnat intelligi de anima, sub communissimo, & improprio conceptu, quo Deum, & Angelos comprehendit: nam anima hoc modo, non est qua homo est animal, nec est pars compositi naturalis; nec dicitur natura perfectior, quàm materia, sed necesse est, de anima propriè sumpta intelligi: nam cum necessarium sit quæstionem disputari in eodem sensu, in quo proponitur, non est minus necessarium verba sequentia, quibus disputatur quęstio, intelligi de anima secundùm propriam rationem animæ, quam antecedentia, per quæ proponitur, & quæ quasi tituli eiusdem quæstionis formam habent.

Ex quibus sequitur, quòd quamuis gratis daremus his re- 26
centioribus, Aristotelem aliis locis adductis vti in propriissima illa acceptione animæ, non benè ex eo deduci potest, eadem vti in hoc testimonio, cuius verba relata tam expresse loquuntur de ea secundùm proprium conceptum, & rationem partis, nihilominus nec illis locis tali acceptione vtitur, sed etiam propria; nã in duobus primis (vt benè D. Thom. in Commentariis prioris) per Deos corpora cœlestia, pro diis à quibusdam habita intelligit, & per animam eorum, non Deum ipsum, vel

intelligentias separatas, sed animam informantem, quam alij quidam philosophi, eisdem cœlestibus corporibus tribuebant.

Vt igitur verum sensum eiusdem testimonij tenere possimus, adnotandum est, quod in anima rationali secundum gradum rationalitatis sumpta tria possumus considerare, nempè, quod intellectiua sit abstrahendo à particularibus modis intelligendi, quemadmodum in Deo, & Angelis consideramus eandem rationem communem non consideratis distinctè, aut in particulari, specialibus modis intelligédi, ex eo quod intellectiuum, vt sic prædicatum est aliquo modo commune Deo, Angelis, & animæ. Secundò possumus cósiderare in anima esse intellectiuum per se, hoc est sine ministerio, vel dependentia
27 à corpore, quem modum intelligédi habet separata à corpore, & in quo adhuc conuenit aliquo modo cum Deo, & Angelis, & aliquo modo distinguitur: conuenit quidem in ratione cómuni intelligendi per se, & sine dependentia ab alio: distinguitur verò in modo imperfecto intelligendi per se, quia Deus, & Angeli habent modum completum ita intelligendi, sicut habent modum completum essendi, anima verò in hoc gradu intelligendi, imperfecta est, sicut in modo essendi incompleto. Tertiò consideramus intellectiuum per ministerium corporis, vel cum dependentia à phantasmate, & in hoc omninò distinguitur anima à Deo, & Angelis, quibus modus iste omnino repugnat. Anima ergo rationalis ex duobus primis in ea consideratis non potest pertinere ad cósiderationem naturalis philosophiæ, sicut nec Angeli, quibus assimilatur in modo essendi, & intelligendi, atque etiam in modo abstrahendi à materia: nam secundùm vtrum que considerata omnino abstrahit à materia, nec eam omnino concernit: modus autem sic abstrahendi à materia, non potest esse philosophicus, sed metaphysicus, vt ex superioribus est manifestum; pertinet igitur ad philosophiam ratione vltimi, ex quo habet esse actualem formam corporis, dum illud informat, & per ministerium eius intelligit, & dum est separata ab illo, habet saltem aptitudiné, imo, & appetitum ad talem modum essendi, & operandi. Et ex his colligitur germanus sensus verborum Aristotelis, & solutio argumentorum, quæ ab eis deducta sunt in fauorem oppositæ sen-
28 tentiæ. Imprimis enim dum negat Aristoteles, quod anima intellectiua pertineat ad considerationem philosophicam, accipitur ab eo secundum duo illa priora in ea considerata, & non secúdum vltimú, ratione cuius præcise de ea agit in hoc opere táquam de eo, quod per se pertinet ad naturalem philosophiá. Et in eodé sensu procedunt de illa arguméta, quibus efficaciter

proba

probatur intentum: nam secundum duo illa priora bene probat primum, quod non sit natura, cum non sit principium motus, sed solius intellectionis, & volitionis abstrahentis à materia, & phantasmate, quo pacto intellectio nõ est motus physicus, vt per se est manifestum. Secundum etiam probat intentum, quia si anima secundum gradum intellectiuæ, vt sic, in quo conuenit cum Angelis cõuenientia vniuoca, & cum Deo analogica, pertinet ad considerationem philosophicam, euidenter sequeretur, quod intellectiuum, vt intellectiuum ad eandem pertineret, & consequenter intelligibile vt intelligibile, quod constat cõprehendere omne ens; quare nihil relinqueretur cõsiderandum à metaphysico, & ideò præter philosophiam non esset ponenda alia scientia per se considerans ens vt ens, quod patet esse falsum, cum ad considerandum hoc ponatur vniuersalis scientia, quæ est metaphysica. Tertium argumentum probat animam secundum illa duo priora in ea considerata nõ pertinere ad cõsiderationem philosophicam, quia vt sic abstrahit omninò à materia, & de abstrahentibus sic à materia, non agit philosophia: de eadem verò anima, vt informante corpus actu, vel aptitudine, atque intelligente per ministerium corporis certum erat apud Aristotelẽ pertinere ad philosophicam considerationem, ex his quæ docuerat de natura 2. libr. physic. & de forma in 1. & ideo nec verbum de anima rationali, hoc solùm modo considerata loquitur in eodem testimonio, quod nunc exponimus: quia de hoc non erat quæstio apud ipsum, sed solùm, an eadem anima rationalis secundùm omnes gradus vel partes, & secundum omnem eius statum, vel solùm secundùm aliquos gradus, & statum aliquẽ ad considerationem naturalis philosophiæ spectet. Cui respõdet non secundum omnia, quæ in ea considerari possunt spectare, quod tribus illis argumẽtis efficaciter probauit. Quòd verò post verba eiusdem testimonij à nobis relata asserit, nẽpè intellectiuum abstrahens omnino à materia, non habere finem, cuius gratia operetur, & ab illo factum esse cœlum (si factum est) ideò docet, quia intellectiuum sub vniuersalissima ratione, primam intelligentiam, vel Deum comprehendit, atque etiam Angelos, & animam, & ideò si intellectiuum vt sic haberet finem, prima intelligentia eum haberet, quod est falsum, nam cœlum (si factibile est) fecit propter se, & non propter alium finem; cum non sit finis à se distinctus, cuius gratia operatur. 29

QVÆSTIO II.

An subiectum proprium huius operis, sit anima, vel corpus animatum.

30

PRopria materia, circa quam versatur scientia, solet vocari subiectum eius, cuius naturã explicare intendit, & passiones, aut proprietates demõstrare, & eãdem materiam appellare solent obiectum in quantum quasi scopus est, in quẽ intentio scientiæ, & actus atque demõstrationes eiusdem scientiæ diriguntur. Hæc autem materia subiectum atque obiectũ vocatur adæquatum; si omnia, quæ in scientia tractantur, & rationes eorum comprehendat, si verò præcipua pars sit eiusdem subiecti comprehendens omnia, dicitur principale, & nõ adæquatum. De adæquato igitur subiecto huius operis, vel philosophiæ partis quærimus, an sit anima, vel corpus animatum (de his enim duobus solum potest esse dubium)&

Prima opinio tenet esse corpus animatum. Ita Venetus in huius operis principio, & nonnulli ex recentioribus. Probant primò, quia subiectum partialis scientiæ, ita debet contineri sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tãquam vniuersale de particulari; sed subiectum totius philosophiæ, cuius pars est tractatio hæc, non sic prædicatur de anima; ergo hæc non est obiectum eius. Probatur minor, quia hæc non est vera prædicatio, anima est ens mobile, vel ens naturale: cùm totum non prædicetur de sua parte.

Secundò, subiectum scientiæ est illud, cui per se primò conueniunt proprietates, vel passiones, quæ in ea demonstrantur, sed proprietates, quæ demonstrantur in hoc opere, non cõueniunt per se primò animæ, sed corpori animato; ergo hoc, & non illa est subiectum. Probatur minor, quia proprietates in hoc opere demonstratæ sunt potentiæ vitales, sensitiuæ, loco motiuæ, & earum actus, qui sunt viuere, sentire, & moueri; sed hæc omnia primò, & per se conueniunt corpori animato, & non animæ; ergo non hæc, sed illud est subiectum. Probatur minor ex Aristotele 1. lib. de anima, textu 64. sic asserente: *Dicere autem irasci animã simile est, ac si quis dicat eam texere vel ædificare: melius enim fortassis est dicere, animam non misereri, aut addiscere, aut cogitare, sed hominem anima.* Et ratione, quia potentiæ vitales, ac sensitiuæ, actusque earum, non insunt animæ, sed in organis corporeis sunt, per quæ operatur compositum, vt potẽtia visiua in oculis, per quos actũ videndi exercet animal.

animal. Tertiò quia corpus animatum est vna ex præcipuis speciebus entis naturalis;ergo de illo agere debet alicubi naturalis philosophia;sed nulla est alia pars eius per se intendens cognitionem corporis animati,præter hanc,à qua intenditur, eo ipso quod de anima præcipua eius parte agitur;ergo scopus in quem intentio huius operis dirigitur, est corpus animatum, ad cuius notitiam ordinatur cognitio animæ, & proprietatum eius. Vnde sequitur illud esse obiectum proprium, & adæquatum, animam verò præcipuam eius partem; quare ad summum, potest esse obiectum principale,adæquatum vero nullo modo.

Secunda opinio parum à præcedenti differt,nam asserit horum quidem librorum de anima, (si separatim acciperentur) subiectum esse animam, non esse tamen ita accipiendos, sed simul cum libris sequentibus, quæ appellantur Parua naturalia, in quibus magna ex parte disseritur de corpore animato, cuius forma est anima:cum his ergo efficiunt integrum opus, cuius subiectum est corpus animatum, & ideò absolute loquendo subiectum horum librorum non esse animam, sed corpus animatum,ita Apollinaris, q. 4. Proœmiali, Conimb. in proœmio huius operis ad finem, & ex recentioribus plures. Argumenta autem huius opinionis eadem sunt,quæ pro præcedenti attulimus. 31

Tertia opinio est communis, *quòd subiectum huius operis sit anima, & non corpus animatum.* Ita Alexãd.Philop.Simplicius, Themist. Albertus Magn. D.Tho.Ægidius,Theopil.Iandun. Caiet.& Ferrar. in proœmio huius operis,& Toletus,q.4.proœmiali,qui animam, non solum esse subiectum horum librorum,sed etiam Paruorum naturalium censet, supposito,quòd vnum opus efficiant omnes: & hæc mihi videtur ex mente Aristotelis, atque etiã probabilior. Probatur primũ ex proœmio huius operis,vbi postquàm Arist. opus hoc appellauit historiã animæ,docet expressè intẽtum, seu finem eiusdem operis esse contẽplari naturam animæ,probaréque passiones eius, his verbis. *Quærimus autem contemplari, & cognoscere naturã ipsius, & substantiã,postea quæcunque acciđũt,circa ipsam,quorum alia quidem propria passiones videntur,alia autem communes,& animalibus propter illam inesse,* & statim post verba hæc asserit se inuestigaturum propriam eiusdem animæ definitionem, quæ de solo obiecto scientiæ vera esse possunt, & alteri non possunt conuenire; ergo sensit Aristoteles esse proprium obiectum: & lib. de sensu, & sensibilibus in principio asserit, animam secundum se ipsam in hoc opere esse consideratam 32

 his

his etiam verbis. *Quoniam autem de anima secundùm se ipsam determinatum est priùs, & de virtutũ qualibet secundùm partẽ*
33 *ipsius.* His testimoniis adeò expressis, nihil responderi potest, nisi vnum opus efficere hos libros cùm Paruis naturalibus, & ideò vnum esse assignandum subiectũ pro omnibus, quod non est anima, licèt de ea tãtùm disseratur in his libris, sed corpus animatum, cuius præcipua pars est anima; vnde licet passiones, quæ hîc probantur de anima, conueniant ei, vt principio, corpori tamen animato attribuuntur, tamquam subiecto, cui adæquatè cõueniunt, vt sentire, moueri, &c. & ideò licet de sola anima hîc disseratur, non potest excludi corpus animatum à consideratione huius operis: cum eadem anima sit eius pars, & quæ de parte disputãtur, per se ordinantur ad totum, sicut pars ipsa; quare per se censetur considerari totum, tamquam subiectum attributionis. Hæc tamen solutio non satisfacit; nã quod hi libri eandem partem philosophiæ naturalis constituãt cum Paruis naturalibus, dicitur quidem ad euacuandam difficultatem argum. sed non probatur, quia non sequitur eandem esse
34 partem; ex eo quod hi libri immediatè pręcedunt alios, vel immediatè hos sequuntur; immediata enim consecutio non tollit distinctionẽ partium, vt patet de reliquis. Sed neque ex eo quod ea, de quibus hîc agitur, conueniant corpori animato: cum hîc nihil prorsus de illo cõsideretur, sed cõueniunt per se primò animæ, & eius ratione corpori animato, vt docuit expressè Arist. in primo testimonio; ergo etiã, si vnũ opus conficiant omnes, illos potius ad hos reducere oportet, quàm è cõuerso, & ex cõsequenti ad eorũ subiectum, quod est anima per se primò, imò solum in eis cõsiderata, quæ ideò proprium obiectum huius partis esse debet. Quod probatur ratione, primò, quia licet anima tanquam pars ordinetur ad corpus animatũ secundum esse, quia illud cõponit, & ideò passiones, atque potentiæ eiusdem animæ ei communicentur, & attribuãtur, sed cognitio harum potẽtiarum, & passionum, imò & eiusdẽ corporis animati, per se primò depẽdet ab anima, qua cognita, & quibus passionibus, & potentiis de illa probatis, nihil ferè iam superest cognoscendum, vel probandum de corpore animato, sed solum hęc cognita, & probata ei applicare, atque explicare, quæ illarum natura, & quomodo ei conueniant: nam organizatio etiam ipsius materiæ, per quam denominatur corpus, ab eadem anima ei communicatur, & eius ratione ei conuenit: ergo quantum ad cognitionem pertinet, potius pẽdet ab anima corpus animatum, quàm è conuerso, & propterea eiusdem operis ex vtrisque libris cõfecti, subiectum potius est anima,

quàm

quàm corpus animatum, ordinatio verò animę ad illud, quasi materialis est in ordine obiectiuo; ordinatio verò eiusdem ad animam, formalis: & propterea in assignando obiecto, non est habenda ratio illius, sed huius tantum.

Secundo, quia præcipua pars, vel species animæ est rationalis, cuius potentiæ, & operationes propriæ, non solum ei conueniunt per se primò, vt principio, sed etiam, vt subiecto, vt intellectus, & voluntas cum suis actibus: anima est enim, quæ per se primò habet intellectum, & voluntatem, atque etiam quæ per se primò intelligit, & vult, imò neque côueniunt homini, nisi in quantum esse eiusdem animæ ei communicatur, consequenter enim, debent ei communicari eædem potentiæ, & operationes, ergo cognitio hominis, vt intellectiui, aut rationalis, ex cognitione animæ potius dependet, quam cognitio animæ ex cognitione ipsius: vnde sequitur præcipuũ, quod in hoc opere consideratur, non pertinere ad corpus animatum, vt tale, nec contineri sub eo formaliter; quare nec potest corpus animatum esse subiectum huius operis, etiam si ex eo, & Paruis naturalibus, vnum, & idem conficiatur. Probatur consequentia, quia nec cognitio animæ rationalis, nec hominis, vt rationalis, potest ad Parua naturalia pertinere, nec ad corpus animatum etiam, vt partis eius, quia anima, vt rationalis non est pars corporis, vt animati, sed vt humani. 35

Probatur tandem, quia si corpus animatum esset subiectum, & non anima, apertè falsum esset, quod docet Aristoteles in proœmio, nempe tractationem hanc nobiliorem esse cæteris, propter eximiam nobilitatem sui obiecti. Probatur côsequentia, quia corpus animatum genus quoddam est prædicamenti substantiæ animali superius, & propterea illo imperfectius; quia quò superiora sunt prædicata, eò imperfectiora. Deinde genus imperfectius longe est suis speciebus; ergo digniores essent tractatus sequentes de animalibus, imò, & quicunque alius de qualibet alia specie eiusdem corporis animati, quò species quælibet perfectior est suo genere. 36

Ad primum argumentũ distinguenda est maior, quod subiectum partis ita contineri debeat, sub subiecto totius, vt hoc de illo prædicetur, tanquam vniuersale de particulari, nam de prædicatione in recto, non est necessarium, vt multis exemplis scientiarum constare potest, sed satis est prædicari in obliquo, & ita prædicatur ens naturale de anima: cum verum sit, animam esse partem entis naturalis, licet falsum in recto, quod sit ens naturale.

Ad secundum etiam est distinguenda maior, quod subiecto 37

huius scientiæ debeant conuenire passiones, aut potentiæ, vel earum operationes per se primò, nam dupliciter conuenire possunt per se primò subiecto, nempe vt principio, vel vt principio simul, & subiecto, & vt principio tanquam quo, vel tanquam quod, & quilibet modus sufficit: & ideò sufficit conuenire animæ omnia hæc vt principio: sed quædam tantum conueniunt ei, vt principio quo, vt sunt potentiæ, & operationes vegetatiuæ, ac sensitiuæ partis, de quibus intelliguntur verba Aristot. allata in argum. alia vt principio quod, simul ac, vt subiecto, vt potentiæ, & operationes intellectiuæ partis conueniunt vtroque modo animæ rationali, de qua verum est intelligere, & velle, vt quod, & has operationes ab ea procedere, tanquam à principio quod, & in ea per se primò recipi tanquam in subiecto.

Ad tertium respondeo, primo negando minorem quod nulla sit pars philosophiæ, in qua disseratur de corpore animato, nam in Paruis naturalibus agitur de illo. Secundo respondeo, non esse necessarium, vt per se disseratur de corpore animato, tanquam de subiecto, sed sufficit per se agi de anima, & probari de illa passiones, potentias, seu proprietates, tanquam de principio, ratione cuius conueniunt corpori animato: & ita cognitis, atque probatis de anima, satis est eas applicari corpori animato (quod sine vlla difficultate fit) vt cognoscatur natura eiusdem animati corporis.

QVÆSTIO III.

An scientia de anima nobilior sit ac certior cæteris.

38 PRæsupposito, quod honorabilis sit tractatio hæc de anima, sicut cæteræ scientiæ, dubitant interpretes, an honorabilior, seu nobilior sit cæteris scientiis propter excellentiam sui obiecti, & certitudinem cognoscendi illud. Hanc autem quæstionem fundari dicunt in verbis eiusdem proœmij, quibus videtur Aristot. comparare scientiam hanc cum cæteris, vel saltem cum cæteris partibus philosophiæ, & eam aliis præferre. Sed ne in fundamento ipso errare contingat, certum debet esse, non ita comparasse hanc scientiam cum cæteris, vt omnibus eam prætulerit, imò neque cum cæteris partibus philosophiæ, sed solùm inter honorabiles in primis esse ponendam docuit, quod nihil aliud significat, quàm inter præcipuas scientias esse numerandam: & non quod cæteris omnibus

scien

ſcientiis, vel philoſophiæ partibus præferenda ſit. Ecce verba eius, vt euidenter oſtendatur talem comparationem nunquam fuiſſe. *Bonorum, & honorabilium notitiam opinantes, magis autem alteram altera, aut ſecundum certitudinem, aut ex eo quod, & meliorum, & mirabiliorũ eſt, propter vtraque hæc animæ hiſtoriam rationabiliter vtique in primis ponemus*: ſine fundamento ergo plures interpretes intellexerunt, Ariſtotelẽ comparaſſe hanc ſcientiam, cum cæteris omnibus, vel ſaltem cum cæteris partibus philoſophiæ, & aſſeruiſſe omnibus aliis eſſe digniorem, vel ſaltem omnibus aliis partibus philoſophiæ; neutrum enim docuiſſe iam conſtat ex verbis eius, ex quibus ſolùm habetur inter præcipuas ſcientias eſſe numerandam, & ideò aliquas habere ſe inferiores, non tamen omnes, aliquas etiam philoſophiæ partes, non tamen omnes. Sed quia ea, quæ inter præcipua alicuius generis, vel ordinis numerantur, quadam ſaltem confuſa ratione comparantur, cum cæteris eiuſdem generis, vel ordinis, quæ non vocantur præcipua, occaſionem ſaltem dubitandi tribuunt verba Ariſtotelis, an verum ſit, quòd tractatio hæc de anima ſit vna, ex præcipuis ſciẽtiis, vel vna ſaltem pars ex præcipuis philoſophiæ, ita vt quaſdam ſaltem alias ſcientias excellat dignitate obiecti, atque certitudine, licet non omnes, vel quaſdam ſaltem philoſophiæ partes: & vt morem geramus interpretibus, vniuerſalius dubium proponimus, an dignior ſit cæteris omnibus ſcientiis, vel ſaltem cęteris omnibus partibus philoſophiæ.

Et videtur in nullo ſenſu honorabiliorem, vel digniorem 39
eſſe, & quod non ſit honorabilior omnibus aliis, ſic probo. Metaphyſica agit de re nobiliori, nempe de Deo, & ſubſtantiis ſeparatis; ergo ex parte obiecti nobilior eſt tractatione de anima, & ideò abſolutè, quia prima, ac præcipua dignitas ſcientię à ſubiecto accipitur. Præterea Mathematicæ excedunt eam certitudine demonſtrandi, cum notum ſit Mathematicas demonſtrationes cæteris omnibus eſſe certiores.

Quod verò nec ſit nobilior cæteris partibus philoſophiæ 40
naturalis, probatur, quia libri Phyſicorum, qui primam partem conſtituunt, agunt de primo motore. Et libri de cœlo de intelligentiis mouentibus corpora cœleſtia: ergo vtraque pars nobilior eſt opere iſto. Et ſi dicatur ſolum de cœlo, & intelligentiis agere in ordine ad motum, contra hoc eſt, quod de primo motore probant alia attributa, quæ pertinent ad ſubſtantiam eius, vt quod ſit infinitę virtutis, quod ſit immutabilis, & æternus. Et tandem libri ſequentes agunt de corpore animato, atque etiam de animalibus, ſed corpus animatum, & animal no-

biliora sunt anima;ergo illæ partes nobiliores ista erunt. Probatur minor, quia animal est compositum includens præter animam corpus, & organa sensuum; ergo excedit solam animam de qua agit opus hoc.

41 Plures atque diuersas opiniones referunt circa hanc quæstionem,sed placet omnes ad duas reducere claritatis, ac breuitatis gratia:& Prima sit,quod tractatio hæc de anima excedit omnes scientias, non quidem in illis duobus designatis ab Aristotele,nempe nobilitate obiecti,atque certitudine demõstrandi simul sumptis, ita vt nobilius obiectum cæteris omnibus habeat,atque etiam maiorem certitudinem,quàm omnes, sed quasdam in vna, alias verò in alia superet,& ita verum sit absolutè excedere omnes.Ita Simp. Philop. Ægidius, Albert. Magn.Paulus Venetus, Linconiensis,atque etiam Thienen. in hoc procemio. Probant,quia certum est nobilitate obiecti excedere omnes Mathematicas agentes de accidentibus, Metaphysicam verò excedit certitudine,quod multis modis explicatur à prædictis authoribus, nam quidam asserunt scientiam de anima certiorem esse, quia agit de obiecto nobis notiori,& quod certissimè cognoscimus, saltem quãtum ad quæstionem, an sit(nam essentia eius secundum se, & à priori difficilis cognitu est,) quia per experientiam operationum, & effectuum qui in nobis ipsis exercentur: quod nulla scientia habet. Ita D.Thom q.10.de veritate art.8.ad octauum his verbis.*Secundum hoc scientia de anima est certissima, quod vnusquisque in se ipso experitur, animam habere, & actus animæ sibi inesse:sed cognoscere quid sit anima,difficillimum est, &c.* Quem sequuntur Simplicius,atque Ægidius.

42 Alij verò ex discipulis D. Thomæ certiorem asserunt esse hanc scientiam cæteris, quia agit de re, à qua omnes habent certitudinem, nempe de anima,in cuius operatione intellectiua reperitur certitudo cuiuslibet scientię.Alij denique certiorem esse aiunt, quia demonstrationes omnium scientiarum, etiam Mathematicarum habent certitudinem ex lumine naturali intellectus,per quod cognoscũtur earum principia, & à quibus deriuatur tota certitudo conclusionum; sed lumen naturale intellectus perfectius illustrat principia huius scientiæ, quàm aliarum;ergo erunt certiora;& proinde conclusiones ab eis deriuatæ;Probatur minor,quia agens naturale fortius agit in passum proximum secundum se, tanquam in sibi perfectius approximatum, quàm in remotum;sed principia huius scientię proximiora sunt eidem lumini intellectus,vtpote existentis in eadem anima, & de quo agit etiam per se hæc scientia; ergo

ergo certiora erunt omnibus aliis. Et si hæc ratio aliquid probat, absque dubio conuincit certiorem esse hanc scientiam certitudine demonstrandi etiam Mathematicis.

Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima est, 43
Tractationẽ hanc de anima essentialiter esse nobiliorẽ, cæteris omnibus sciẽtiis, quas lumine naturali consequi possumus, præter Metaphysicam. Probatur hac ratione; Dignitas essentialis, seu honorabilitas scientiarum sumitur ex dignitate subiecti, à quo specificantur, vt docuit expressè Aristoteles in hoc procemio verbis superius relatis, & admittunt omnes; sed anima, de qua hîc agitur tanquam de proprio subiecto, dignior est subiectis omnibus aliarum scientiarum; ergo dignior erit hæc scientia cæteris dignitate essentiali. Minorem probo, quia cæteræ scientiæ agunt de quibusdam accidẽtibus, vt philosophia Moralis, & Mathematicæ, quæ vero tractant de substantia, vt naturalis philosophia secundum alias partes, corporea quidem, & ideò minus nobili, quàm anima; ergo minorem dignitatem essentialem suscipiunt ab eisdem obiectis.

Secunda assertio, Scientia de anima secundum dignitatem essentialem inferior est Metaphysic. Probatur eadem ratione, quia Metaphys. agit de Deo, & substantiis separatis, non solum secundum rationem communem entis, sed etiam secundum speciales earum: cum secundum eas abstrahat omnino à materia: ergo habet dignius obiectum, quàm tractatio hæc, & ideò maiorem dignitatem essentialem.

Tertia assertio, *Certitudine demonstrãdi exceditur hæc sciẽtia similiter à Metaphysica & Mathematicis, cæteras vero eadem certitudine excedit ipsa.* Vt autem hanc sigillatim probemus, in 44
memoriam reuocare oportet ex nostris commentariis super lib. de Posteriori resolutione certitudinem scientiæ propriè sumptam conclusionibus scientiæ cõuenire, in quibus propria ratio scientiæ consistit: sed à principiis eiusdem scientiæ deriuari ad conclusiones mediis demonstrationibus. Certitudo verò demõstrationis duplex est, vna à priori, hoc est, per causam, alia à posteriori, nempe, ab effectu, & illa est maior, atque perfectior, quia certitudo ab effectu innititur cognitioni sensitiuæ; nam effectus cognoscimus per experientiam sensuum; certitudo vero cognitionis à priori, quãuis habeatur mediis sensibus, non tamen innititur cognitioni per sensus habitæ tamquam medio assentiendi, sed naturali connexioni causæ cum suo effectu, & propterea minus longè dependet à sensibus, & ex hac parte minus est fallibilis, quod est esse perfectiorem, atq; maiorem: & cum philosophia naturalis concernat motum, & sensum,

ſenſum, procedátque per demonſtrationem à poſteriori, & ab effectu, Metaphyſica vero, & Mathematicæ procedant per demonſtrationes à priori, maiorem, atque perfectiorem habent certitudinem demonſtrandi per ſe pertinentem ad ſcientiam, & ex conſequēti maiorem ac perfectiorem habent certitudinem ſciētificam.
45 Sed alia eſt certitudo non demonſtrandi, ſed demonſtrationi præſuppoſita, & talis eſt ea, quæ pertinet ad quæſtionē, an ſit ſubiectum, quæ ideò non ſolum accidētalis eſt ſcientiæ, ſed nimis impropria; cum nō proueniat ex principijs eiuſdem ſcientiæ, ſed quaſi eis præſupponatur; certitudo autem propria, atque ſcientifica conſiſtat in connexione concluſionū cum principiis media demonſtratione: illa ergo certitudine accidentali, atque impropria pertinente ad quæſtionem, an ſit ſubiectum, excedit hæc ſciētia de anima Metaphyſicam, atque etiam Mathematicas, & ideò quadam ratione nimis accidentali: à Metaphyſ. verò exceditur certitudine demonſtrandi ſcientiarum propria; Mathematicas etiam excedit ipſa certitudine illa accidentali, à quibus etiam exceditur ipſa certitudine demonſtrandi, qui exceſſus non eſt eſſentialis, ſed accidentalis. Et ex his aſſertionibus conſtat, quonam modo loquendum ſit de hac tractatione de anima comparata cum cæteris omnibus ſcientiis.

46 Sed reſtat explicare quomodo loquendum de ea ſit comparata cum cæteris partibus philoſophiæ: & dicimus omnibus eſſe digniorem, non ſolum dignitate eſſentiali, propter maiorem nobilitatē obiecti; nam anima nobilior eſt corpore animato, atque etiā animali, vt in ſolutionibus argum. conſtabit; ſed etiam quadam ratione accidentali, propter maiorem certitudinem, non quidem demōſtrandi, quia hæc certitudo eiuſdem rationis eſt in omnibus partib. philoſophiæ; cùm omnes communiter procedāt per demonſtrationem ab effectu, à poſteriori, ſed illa alia certitudine nimis impropria eas excedit, quia certius nobis eſt animam eſſe per operationes circa nos ipſos exercitas ab ea procedentes, quam obiecta aliarum partium, quæ per eaſdem operationes ab eadem anima procedentes cognoſcimus, & ideò prius, atque perfectius animam.

47 Ad primum argum. de Metaphyſ. & mathemat. patet ſolutio ex noſtris aſſertionibus: concedimus enim hanc ſcientiam non eſſe digniorem cæteris omnibus, quia Metaphyſica dignior eſt ea, non ſolum dignitate eſſentiali propter nobilius obiectum, ſed etiam dignitate accidentali, propter maiorem certitudinem demonſtrandi. De Mathematicis verò concedimus digniores eſſe certitudine demonſtrandi, ſed negamus,

quod

quod infertur digniores esse simpliciter Mathematicas, quia dignitas ex certitudine demonstrandi accidentalis est;ea verò, quæ accipitur ex digniori obiecto,essentialis; at cum dignius obiectum sortiatur facultas hæc,vt per se constat, dignior est eis dignitate essentiali,& ideò dignior simpliciter.

Ad aliud vero de cæteris partibus philosophiæ, negamus 48
aliquam earum esse digniorem hac ex parte obiecti:nam libri physic.non agũt de primo motore secundum substantiam, nec etiam de intelligentiis,sed solum in ordine ad motum,vt verbo ipso primi motoris fit manifestum.Quod verò dicitur,alia attributa probari de ipso, quæ pertinent ad substantiam eius, verum est,non tamen vt pertinent ad substantiam,sed etiam in ordine ad motum præcisè; vt,quod sit infinitæ virtutis, per quam possit mouere infinito tempore; quod sit æternus, vt ostendatur,motum quoque æternum esse,hoc est,sine initio,& fine,& pariter de cæteris.

Ad vltimum de cæteris partibus sequentibus, distinguenda 49
est minor,quod corpus animatum,vel animal sit nobilius anima; nam secundum entitatem nobilius est,sicut totum quodcumque nobilius qualibet eius parte;sed in ordine ad considerationem huius partis & aliarum,non est nobilius, sed minus nobile. Est huius ratio est manifesta; quia nobilitas præcipua corporis animati, atque etiam animalis secundum esse,atque etiam secundum operationes prouenit ab anima, per se considerata vtroque modo in hoc opere;in cæteris verò nihil aliud ferè prçstatur,quàm applicare ad corpus,& organa eius ea,quæ in isto tradita sunt de anima;& si quid aliud explicatur,etiam prouenit ab anima:quia omninò quidquid perfectionis est in corpore animato,& animali,præter materiam,prouenit eis ab anima; materia verò iam fuit explicata in libro physicorum, subiectum igitur considerationis scientificæ longè dignius habet hæc pars quàm sequentes,quamuis entitatiuo,& materiali modo perfectiora sint subiecta earum,& cum dignitas scientiç non sit accipienda ex subiecto secundum rationem materialem,sed secundum formalem,qua consideratur à scientia,ideò dignior est hæc pars philosophiæ cæteris.

Argumenta verò quæ ab aliis opinionibus afferuntur,nihil 50
probant aduersus nostras assertiones Nam quod certitudo solùm sit in assensibus intellectus,vel animæ,omninò materialis est,& accidentalis ratio,ex qua non sumitur dignitas scientiarum,sed ex dignitate, quam habet res, de qua agitur,& ideò non potest esse hæc sciẽtia dignior metaphys.vt probauimus. Et quod tandem obiicit vltimus dicendi modus de lumine naturali

turali intellectus, à quo illustrantur principia omnium scientiarum, eodem modo soluendum est negando minorem, quod lumen intellectus fortius illustret principia huius scientiæ, quam aliarum, & dum dicitur agens naturale fortius agere in propinquum, quàm in remotum, concedendum est; distinguendum verò, quod additur, nempe principia scientiæ de anima esse propinquiora lumini naturali intellectus, qui est eius potentia, eique inhæret. Nam, propinquitas principiorum respectu luminis duplex est, materialis, & formalis; materialis dicitur illa, quæ respicit lumen ipsum, vel intellectum, vt rẽ quandam; alia est propinquitas principiorum respectu luminis, vt
51 potentiæ, quæ versatur circa illa tanquam circa proprium obiectum, vel actum, & hæc est formalis, quia accipit lumen vt illustrans, & principia vt illustrata: & de priori propinquitate concedendum est propinquiora esse principia huius scientiæ lumini naturali intellectus, vt est res quædam pertinẽs ad animam, & hanc propinquitatem non habent principia aliarum scientiarum; cùm sint de aliis rebus diuersis ab anima, & intellectu, sed de propinquitate obiectiua negandum est: nam lumen intellectus eodẽ modo respicit principia omnia, vt actus proprij, vel vt propria obiecta secundum se intelligibilia, & ideo vel æqualiter omnia, vel si cum ordine aliquo, perfectiora prius. Illa ergo propinquitas materialis principiorum respectu luminis, de qua procedit arg. & quam possumus vocare propinquitatem rei, impertinens est ad maiorem, vel minorem illustrationem, & ex consequenti ad maiorem, vel minorem certitudinem eorum; quare ex ea non probatur certiora esse principia huius scientiæ, nec scientiam ipsam.

QVÆSTIO IV.

De vtilitate huius scientiæ.

52 VTilitatem huius scientiæ proponit Aristot. tex. 2. eiusdem proœmij, his verbis, *videtur autem, & ad veritatem omnem cognitio ipsius multum conferre, maximè autem ad naturam, est enim tanquam principium animalium*, quibus eam ad duo capita reducit. Primum est vniuersalissimum pro omni veritate cognoscendi. Sic probandum primò, scientiæ omnes oriuntur ab intellectu, qui est præcipua animi potentia, in eo exercentur, in actibus, & habitibus eius consistunt, & in eo tanquam in proprio atque proximo subiecto recipiuntur: sed ad cognoscendum actus & habitus multũ iuuat cognitio vniuersalis

uersalis principij, & subiecti eorum; ergo valde vtilis censenda est facultas hæc ad omnes alias consequendas. Secundò ex parte obiecti huius scientiæ, quod est anima, maximam affinitatem habens cum obiectis aliarum scientiarum, & in primis cum ea quæ agit de Deo, & substantiis separatis; quare cognitio eius viam parat ad Metaphys. à qua considerantur. Deinde ad philosophiam moralem, quia vt Aristoteles docet 1. libro Ethicorum, cap. 13. qui de virtutibus agere parat, per notitiam animæ disponi debet propter duo, ex proprio fine moralis philosophiæ desumpta: primum est morum ordinatio, atque compositio, ad quam multum iuuant ea, quæ in hoc opere traduntur, nam cognita dignitate, & immortalitate animæ, facile rebus hisce pereuntibus pro nihilo habitis, ad altiora, sublimia, atque æterna, sicut anima ipsa, contendit homo, pro quibus consequendis virtutis studium complectitur. Secundum, quia philosophia moralis per se considerat actus, & operationes voluntatis, imò & intellectus (præsertim practici) atque etiam appetitus sensitiui, quibus mediis componuntur mores: actus autem isti non possunt cognosci sine notitia harum potentiarum & ipsiusmet animæ, ad quam pertinent. Multum etiã confert notitia animæ & potentiarum eius ad studium & notitiam sacræ Theologiæ, quæ non solum de vltimo fine hominis, qui est beatitudo supernaturalis, sed etiam de mediis per se ordinatis ad illam differit, nempe de gratia, charitate, cæterisque virtutibus supernaturalibus, atque etiam de supernaturalibus auxiliis, per quæ eas homo consequitur, & exercet, eorumque exercitio meretur eandem beatitudinem; sed horum omnium 54 notitia maximè dependet ex eo, quod cognoscatur natura, atque capacitas animæ rationalis, de cuius potentia obedientiali educuntur supernaturales habitus, anima ipsa per proprios actus sæpe concurrente, ad quos eliciendos eleuantur potentiæ per supernaturalem concursum Dei, ergo non parum iuuat tractatio hæc ad sacram doctrinam capiendam. Secundum caput ad quod reducit Aristoteles vtilitatem huius scientiæ particulare est respectu aliarum partium subsequentium eiusdem naturalis philosophiæ, in quibus agitur de animalibus, & plãtis, quorum naturam constituit anima, & quorũ operationum principium est; multum ergo iuuare necesse est cognitionem eius ad notitiam eorum consequendam, quod adeò verum est, vt habita plena notitia huius tractatus, nihil ferè aliud in reliquis agatur, quam potentias & operationes animæ cognitas applicare ad corpus, & organa eius, in quibus resident, & per quæ etiam exercentur.

QVÆ

QVÆSTIO V.

De ordinatione huius tractatus cum cæteris partibus Philosophiæ.

55 Circa Ordinationem huius operis cum reliquis partibus philosophiæ vnum est apud omnes certum, & aliud dubium; Certum quidem est, primum locum tenere inter omnes partes libros physicorum, cum in eis disseratur de communibus principiis entis mobilis, aut naturalis. Secundum vero libros de Cœlo, & Mundo; cum in eis disputetur de ente mobili secundum primam speciem motus, qui est ad vbi, vel locum. Tertium verò libros de generatione, cum in eis disseratur de eodem ente mobili secundum alias species motus ad formam, nempe generationem, augmentationem, & alterationem: istæ enim tres considerationes entis mobilis secundum principia, & secundum omnes species motus vniuersaliores sunt, ex quibus omnes aliæ tanquam particulares dependent, & ideò ordine doctrinæ debent præcedere. Sed statim eas consequitur in quarto loco metheororum opus agens de generatione quorundam mixtorum imperfectorum, quorum consideratio vniuersalior est etiam cæteris, quæ sequuntur de rebus animatis, ac sensibilibus, generatione, & partibus animalium. Has vero quatuor partes statim sequeretur consideratio mineralium, de quibus librum edidisse Aristotelem refertur, sed non extare inter opera eius.

56 Hoc igitur ordine tanquam certo præsupposito, potest esse dubium ad ordinem huius operis cum cæteris partibus pertinens. An statim post librum metheororum sequatur in 5. loco ante tractationem Paruorum naturalium, si ab eis distinguitur, vel si idem opus cum eis conficit, ante libros de animalibus, & plantis.

Et prima opinio tenet non esse collocandum opus hoc in 5. loco, sed in vltimo post cæteras omnes partes, ita Auerro. 1. metho. comment. 1. Philoponus in prooemio huius operis, & Alex. in suo 1. lib. de anima cap. 1. Probant 1. quia notiora sunt prius explicanda, sed composita sunt nobis notiora suis partibus; ergo prius explicari debet corpus animatum, animal, & planta, quæ sunt composita ex anima tanquam ex parte; quàm anima ipsa, quæ est pars. Secundò, quia materia est subiectum formæ: ergo prius debet explicari, quam forma, vt ex illa possit cognosci hæc: sed corpus organicũ, eiusque organa sunt quasi

materia,

materia, in qua recipitur anima, & per quæ definitur; dum dicitur esse actum corporis physici, & organici: ergo prius debet explicari corpus organicum, quàm anima, alioqui definietur anima per aliquid confusum, atque incognitum.

Secunda opinio *tribuit huic tractatui inter omnia opera Aristotelis, quæ extant, quintũ locũ statim post libros metheororũ.* Ita Diu. Thom. & omnes alij interpretes Aristotelis in hoc procemio, & ita tenendum est. Probatur ratione D. Thomæ; quia ordine doctrinæ vniuersaliora sunt prius explicanda tanquam nobis notiora, & ex quorum cognitione dependet cognitio particularium, vt docet expresse Aristoteles 1. lib. physic. in principio, sed anima est commune principium animatorum omnium, & animalium, ex cuius cognitione tamquam ex principio formali, & primo ab intrinseco dependet cognitio eorum: ergo ordine doctrinæ prius est tradenda notitia animæ. 57

Ad primum, concessa maiori, distinguenda est minor, quod totum sit notius suis partibus; nam quoad nos, verum est, sed ex natura rei falsum; nam sicut entitas compositi fit ex partibus, ita per partes ex natura rei cognoscenda est; vnde licet ordine doctrinæ respiciente prius notiora nobis, explicãda essent animalia, & plantæ, sed ordine naturæ, quẽ aliquando sequi oportet alio relicto, prius fuit tradenda notitia partis præcipuæ, quàm compositi. Ita respondet Toletus. Sed melius respondere possumus, distinguendo eandem minorem, quod compositum sit nobis notius; nam cognitione confusa notius nobis est non distincta, sed per distinctam cognitionem partium deuenimus in distinctam totius; per scientiam verò traditur distincta cognitio obiecti: ergo ordine doctrinæ procedẽdum est in scientiis tradendis à partibus ad totum; quod præsertim verum est de partibus actualibus respectu totius actualis, qualis est anima respectu corporis animati, vel animalis; prius ergo non solum ordine naturæ, sed etiam doctrinæ tradenda fuit scientia de anima, quàm de corpore animato, vel animalibus; & ideò opus hoc in 5. loco collocandum post libros metheo. & ante libros Paruorum naturalium, ac de animalibus, & plantis. 58

Ad secundum, negari in primis posset, quod notitia materiæ prius tradenda sit, quàm notitia formæ: nam forma est actus, materia verò pura potentia, non cognoscibilis, nisi per actum qui est forma, vt 1. libro Physic. ostendimus; vnde prius tradenda est notitia formæ, quæ licèt à materia aliquo modo dependeat, sed cum sit actus, est etiam secundum se cogoscibilis. Sed datò, quod priùs esset explicanda materia, quàm forma, neganda est minor, quod corpus organicum, vel orga- 59

na eius sint materia animæ, sed potius sunt instrumenta ad exercendas operationes animæ ordinata, imò, & organa ipsa ab anima proueniunt tanquam à constituente; quare prius cognoscenda est, quàm organa ipsa, vel organicum corpus, per quod verum est definitam esse ab Aristotele, sed ad notitiam definitionis satis est confusa quadam ratione cognoscere corpus organicum, cùm non sit pars definitionis animæ, sed solum in ea ponatur tanquam extrinsecum additamentum, sine quo non potest explicari essentia animæ: additamenta verò extrinseca satis est confusè cognoscere, quamuis necesse sit, partes definitionis cognoscere distinctè.

De diuisione totius operis.

DVabus diuisionibus vti possumus ad tradendam notitiam eorum omnium, quæ in hoc opere traduntur ab Aristotele de anima. Prior diuisio vniuersalis est, per quam in duo tantùm membra ipsum diuidere possumus, nam primò agit Aristoteles de anima secundum substantiam, vel essentiam, tam secundum opinionem antiquorum philosophorum; quàm secundum propriam. Deinde copiosè explicat omnes potentias animæ, tam vegetatiuæ, quàm sensitiuæ, & rationalis. Secunda diuisio specialis potest esse in tres libros iuxta partitionem eiusdem Aristotelis, in quorum primo agit de substantia animæ iuxta veterum opiniones, & in duobus primis capitibus libri secundi ex propria sententia eam definit, & explicat. in reliquis vero eiusdem libri tria explicat, nempè potentias animæ in communi, atque etiam in speciali potentias animæ vegetatiuæ, & ex potentiis sensitiuis solum sensus externos. In tertio autem libro explicat in primis internas potentias eiusdem animæ sensitiuæ in tribus primis capitibus. In sequentibus verò vsque ad nonum, agit de intellectu agente & possibili, quæ sunt potentiæ animæ rationalis, in reliquis verò motum, & quasdam alias proprietates exponit animatis omnibus communes.

***

ARISTO

ARISTOTELIS STAGIRITÆ DE ANIMA, liber primus.

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Bonorum,& honorabilium scientiam opinantes,&c.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS.

LIBER hic primus in duas partes diuiditur;in prima,quam continet primum caput,proponit Arist.dignitatem,vtilitatem,atque difficultatem totius tractationis,& plura ex dicendis in ipsa vniuersaliter enumerat, in quibus præcipuè consistit difficultas eius. In 2.enumerat opiniones antiquorum Philosophorum de natura animæ, easque impugnat, quod præstat per reliqua quinque eius capita. 1

Caput igitur hoc primum , quasi procemium est, vel exordium totius operis, in quo Aristoteles Philosophum simul, atque optimum agens Rhetorem tria præstat , ad quæ exordium ordinatur,nempè auditores beneuolos,dociles, atque attentos efficere. Et beneuolos quidem efficit proponendo dignitatem, & vtilitatem huius scientiæ;dociles verò,proponendo methodum,atque modum , & ordinem procedendi , quem seruaturus est in eadem scientia tradenda. Attentos vero ostendendo difficultatem eius, propter quam attentionem animæ assiduamque applicationem intellectus ad res capessendas postulat.

Hanc igitur scientiam honorabilem esse asserit,& inter honorabiliores connumerandam, & vtrunque probat. Primum quidem quòd honorabilis sit hoc modo:Id quòd est per se bonum,& per se appetibile,est per se honorabile,nam bona honesta honore afficiunt habentes,sed quælibet scientia(præsertim speculatiua) est bonum per se appetibile, quia omnes homines naturaliter scire appetunt,vt experimur;ergo quælibet scientia est etiam per se honorabilis. Secundum verò sic probat: Vna scientia est honorabilior altera propter maiorem dignitatem subiecti, de quo agit , & maiorem certitudinem demonstrandi passiones de illo, sed hæc scientia agit de anima, quæ inter digniora obiecta connumeratur, & demõstrationes eius connu- 2 3

merantur inter certiores; ergo scientia ipsa inter digniores & honorabiliores connumerari debet.

Deinde plures variasque vtilitates huius scientiæ ad duas reducit, priorem quidem vniuersalem, atque comprehendentem omnes scientias, ad quas valdè vtile esse ait studium scientiæ de anima, in commune quidem, quia & ab anima proficiscuntur scientiæ omnes tanquam à principio, & in ea recipiuntur tanquam in subiecto, in particulari verò, quia habet etiam anima affinitatem cum omni genere scientiarum; cum Metaphysica quidem propter maximam similitudinem animæ cum substantiis separatis, de quibus agit Metaphysica, cum Mathematicis etiam abstrahentibus à materia sensibili, quam abstractionem licet non habeat hæc scientia, quia pars est naturalis philosophiæ concernentis materiam sensibilem, docet tamen quonam modo abstractio fiat ab intellectu. Cum morali verò philosophia agente de virtutibus, quæ in habitibus, & actibus potentiarum animæ consistunt, & vtrosque producit anima per suas potentias, intellectum, voluntatem, & appetitum easque perficiunt. Cum dialectica tandem, quæ versatur circa directionem operationum intellectus, qui est potentia animæ. Posterior vtilitas huius tractationis est ad cæteras partes philosophiæ, eas præsertim, quæ agunt de animatis, & animalibus, quorum omnium principium formale est anima. Proponit deinde methodum procedendi simul cum difficultate rerũ, quarum cognitio in hac scientia tradenda est, nam difficultas non solum in his explicandis, sed etiam in inueniendа methodo, per quam debeant explicari, consistit, quia difficile inquit esse, an methodo definiendi procedendum sit ad inuestigandam essentiam animæ, vel methodo diuidendi, aut syllogizandi, vel demonstrandi, & si definitione vtendum sit, an prius sit definienda anima in communi, deinde procedendum ad definitionem partium, vel specierum eius, nempe vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis, quarum cognitio in hac scientia tradenda est. Vbi obiter profert propositionem illam difficilem aduersus Platonem, *Animal enim vniuersale, aut nihil est, aut posterius est.* Ne aliquis existimaret, cũ ponere res vniuersales realiter separatas à singularibus sub idearum nomine, ex quarum participatione fierent singulares in natura rerum, & ideò priora essent vniuersalia, tanquam efficientes causæ singularium, quare sensus eiusdem propositionis est animal vniuersale, (& pariter reliqua vniuersalia) nihil reale est separatum à singularibus, vt asserebat Plato, sed si aliquid est (vt absque dubio est) non separatum à singularibus, sed in eisdem existens, & operatione sola intel

intellectus ab eis abstractum: vel fortè inquit non esse procedendum methodo definiendi ad inuestigandam definitionem animæ, sed per accidentia à posteriori cognoscendam prius, nempe per suas passiones eas demonstrando à priori per essentiam, vel definitionem, nam definitionem per passiones aliquando cognoscimus. *Quia accidentia* (inquit) *multum cõferre solent ad cognoscendum quod quid est.* Nempe substantiam, vel essentiam. Difficile deinde asserit esse circa substantiam animæ decernere, an sit diuisibilis in partes integrantes, sicut diuisibile est corpus, vel omnino indiuisibilis nullas habens tales partes, sicut indiuisibilis est Angelus. Circa passiones verò, vel operationes animæ valdè difficile in primis esse ait, inuestigare, an habeat aliquam sibi propriam, hoc est, non communem cum corpore, vel communes sint omnes corpori; esse autem communes corpori potentias, & operationes non est aliud quàm esse in organo corporeo, & per ipsum exerceri, sicut potentia visiua est in oculo, & ita actus videndi per oculum exercetur. Organum vero corpus est, vel certè pars quædam corporis ex anima, & materia composita, & ideò omnis potentia existens in organo (quæ ideò vocatur organica) & omnis operatio per organum exercita, non sunt animæ propriæ, sed communes cum corpore, nec animæ insunt tanquam subiecto, sed composito ex corpore, & anima; potentiæ vero, aut operationes animæ propriæ vocabuntur illæ, quæ non recipiuntur in organo corporeo, nec exercentur per illud, sed potentiæ immediatè insunt animæ, & actus non exercentur per organum, sed immediatè ab anima per easdem potentias in se existentes. Asserit ergo Arist. valde difficile esse inuestigare, an anima habeat aliquam operationem sibi propriam, & non communem cum corpore, vel nullam, sed omnes communes cum eo; sed hanc inuestigationem valde vtilem, quia ex ea dependet cognitio proprij modi essendi ipsius, & animæ, nam si habet operationem sibi propriam, & non communem cum corpore, poterit separari à corpore, & extra illud existere, quia modus operandi sequitur modũ essendi; ergo si potest operari sine corpore, poterit etiam sine illo esse, & si talem operationem propriam non habet, sed omnes communes cum eo, non poterit ab eo separari; & de passionibus seu operationibus animæ vegetatiuæ ac sensitiuæ certum esse asserit, quod communes sint corpori, & non conueniant soli animæ, nam videmus homines quosdam ex leui causa irasci, alios verò non irasci magna etiam occasione oblata: imò eundem hominem diuersis temporibus, quod non potest prouenire nisi ex diuersa dispositione corporis; ergo necesse est

has passiones ei esse communes; nam si à sola anima procederent,& non à corpore:cum anima non recipiat in se varias dispositiones, non posset esse tanta variatio in eisdem operationibus. Sed dubitat ad quemnam artificem pertineat eiusmodi passiones animæ definire. Et respondet tribus modis definiri posse,videlicet per formam,vel per materiam,vel per vtrâque simul,vt si passio iræ definiatur, quod sit *appetitus vindictæ*, per solam formam definietur, quia hæc est ratio formalis eius in ordine ad finem cõsiderata,potest etiam definiri per solam materiam, si dicatur: *Esse ascensionẽ sanguinis circa cor*,ex hac enim materiali alteratione sanguinis insurgit in appetitu actus desiderandi vindictam. 3. per vtrãque rationem materialẽ, & formalem definiri potest hoc modo: *Est appetitus vindictæ ex ebullitione, vel ascensione sanguinis circa cor*,& primo modo definiri eam per solam formam(ait) pertinere ad dialecticum, qui res definit per formas:aliis vero duobus modis ad solum philosophum naturalem. Quod hac inductione probat, Tria sunt genera scientiarũ,sub quibus comprehenduntur omnes; quædam abstrahentes à materia sensibili,vt Mathematicæ, aliæ à materia sensibili, & intelligibili,vt metaphysica,aliæ deniq; nõ abstrahentes vllo ex his modis,sed concernentes materiam sensibilem,& solùm abstrahentes à materia singulari, vt passiones animæ vegetatiuæ, & sensitiuæ:nulla verò est scientia, vel ars, quæ consideret omnia,quæ pertinent ad materiam sensibilem, & vniuersaliter omnes passiones animæ cõmunes corpori præter philosophiã naturalem:ergo ad hanc solũ pertinet vniuersaliter definire res per materiam, vel per materiam simul,& formam,quia tam materia, quàm forma materiæ inhærẽs sunt principia entis mobilis,& ideò per se pertinent ad philosophiã naturalem.Plura alia enumerat Arist.difficilia, ex his quæ tractanda sunt in hoc opere,vt ostendat difficultatẽ eius,quæ cõsultò prætermittemus,quia hęc à nobis explicata sũt præcipua.

QVÆSTIO VNICA.

Quid sibi voluerit Arist. dum dixit dialecticum definire per formam, physicum verò per materiam.

DOcens Arist. quomodo passiones animæ, quas habet cum corpore communes definiantur à naturali philosophia: asseruit per materiam ab ea definiri, vel simul per materiam, & formam. Nam per solam formam definiuntur à dialecticis: videtur autem vtrumque falsum. Primum quidem;quod dialecticus definiat per formam, nam forma non est minus natura. quàm

quàm materia, sed magis, vt 1. lib. physicorum ostendimus, quia præcipua pars est entis naturalis; ergo definire per formam ad philosoph. per se pertinet, nõ ad Dialecticum Secundum verò, quod physicus definiat per materiam, nõ est minus falsum : nã definitio debet explicare integram essentiam rei ; sed sola materia non potest explicare integram essentiam rei, ergo nec potest assignari definitio per solam materiam, quod docuit Arist. 7. lib. Metaph. textu 34. in principio. 2. definitio traditur ad manifestandam naturam definiti, ergo debet assignari per aliquid notius definito ; sed materia est quid confusum, & sua natura ferè incognitũ, nisi per formam cognoscatur, vt idem Aristot. docuit 1. lib. Physicorum: ergo nõ potest definitio per eã tradi. Vnde nec Aristoteles definiuit vnquam per solam materiã : sed præcipuè per formam, Circa primum de modo definiendi Dialectici per formam, Prima opinio distinguit duplicem formã, vnam, quæ est pars compositi, vt anima est pars hominis, aliam quæ non est pars compositi, sed prædicatũ superius, & vniuersale, quod etiã suo modo dicitur forma subiecti, vt animal dicitur forma hominis. Quando ergo asserit Arist. Dialecticum definire per formã, non accipit formam pro parte definiti, sed pro prædicatis essentialibus, quæ sunt genera, & differentiæ, vt hominem per substantiam corpoream, viuentem, sensitiuam, & rationalẽ. Ita Albertus Magnus tractatu 1. cap. 7. super primum librum de Anima, Apollinar. in Proœmio horum librorum q. 9. Iandu. q. 12. Thien. cap. præsenti. Ferrariensis q. 5. huius libr. Secunda opinio tenet Dialecticam per Logicam docentẽ tradere regulas definiendi per genus, & differentiam, quæ quidem sunt prædicata essentialia desumpta à tota natura ex materia & forma composita, & ideò non solam formam, sed etiam materiam dicunt, præcipuè tamen formam, tum quia forma est præcipua pars totius naturæ, tum etiam, quia sunt prædicata superiora, quæ respectu inferiorum dicuntur forma, sed definitiones per genus, & differentiam in materiis particularium scientiarum sola ipsa Logica non constituit, sed simul cum habitibus illarum scientiarum, vt in philosophia naturali simul cum habitu eius definit motum, naturam, & cætera, sicque de reliquis scientiis, & definitiones ipsæ formales vocantur, quia genus & differentia præcipuè dicunt formam, attribuuntur verò potius Logicæ, quàm aliis scientiis, quia communia omnium scientiarum pertinentia ad modos sciendi, nempe ad definitionem, diuisionem, & demonstrationem Logicæ attribuuntur per se consideranti eosdem modos sciendi. Ita Toletus q. 7. huius capitis: vtraque hæc sententia contra Arist. & contra rationem

est. Primum probo ex textu 11. huius capitis, vbi definitiones Dialecticas appellat vanas, sed definitiones quę dantur per genus & differentiam, non solum vanæ non sunt, sed omnium optimæ, vt per se est manifestum; ergo dum asserit Aristoteles Dialecticum definire per formam, non potest talem sensum tenere, quod definiat per genus, & differentiam, nisi primum eius dictum, quod definitiones Dialecticæ vanæ sint, apertè sit falsum. Nec aliquid valet solutio eiusdem Toleti ad 3. eiusdē quæstionis, asserit enim vanas dici posse tales definitiones, licèt dentur per genus & differentiam, quia non perfectè exprimunt formam, quam explicare intendunt, cùm à materia dependeat, nec exprimūt materiam, & ideò non possunt perfectè explicare formam. Probatur autem hoc esse falsum ex eadem eiusdem Toleti doctrina: nam ipse asserit tales definitiones Dialecticas etiam aliqua ratione omnibus scientiis esse communes, quia in omnibus reperiuntur; & ideò non procedere à nuda Logica docente; sed ab habitu etiam cuiuslibet scientiæ cum ea concurrente ad diffiniendum in propria materia; sed repugnat habitum philosophiæ naturalis concurrere cum Logica ad definiendum in propria materia eiusdem philosophię, & definitionem procedentem ab vtraque non respicere materiam: ergo non ideò explicabunt minus perfectè formam, quia non exprimunt materiam. Probatur minor, quia philosophia naturalis per se respicit materiā sensibilem: ergo repugnat ab ea abstrahere in suis definitionibus, & necessarium est respectum ad eam exprimere. Secūdo probatur ratione falsitas eiusdem solutionis in omnibus ferè definitionibus philosophicis, quas Dialecticas vocari asserit Toletus, quia à Logica docente procedunt simul cum philosophia: sed euidens est exprimere materiam, ergo falsum est, quod dicitur eam non exprimere, & ideò vanas appellari: minorem probo in definitione naturæ, motus, & animæ exprimentibus materiam. Et tādem probatur in definitionibus propriis eiusdem Dialecticæ, vt enuntiationis, syllogismi, & demonstrationis, quæ simul assignantur per genus, & differentiam, & materiam ex qua componuntur, exprimunt, nempe terminos, & propositiones.

Verus igitur sensus Arist. quem tenuit asserens Dialecticum definire per formam, ex verbis eiusdem capitis textu 11. colligendus est, quæ ita habēnt. *Quare secundum quascumque definitiones non contingit accidentia cognoscere, sed neque coniectari de ipsis facile manifestū, quod Dialectica dictæ sunt, & vanæ omnes.* Vt autem intelligantur melius, adnotare oportet Dialecticam hoc loco pro sola parte Topica ex probabilibus differente accipere

cipere Aristotelem,& non pro tota ipsa Logica docente,vt solet aliquando,quod patet ex 1.lib.de post.resolut.cap.20.& 25. & ex 2.lib.cap. 8. atque etiam ex 4. lib. Physic.cap. 11. imò ex verbis eiusdem loci relatis fit manifestum. Dialecticus verò ex probabilibus differens faciliora quædam, & verisimiliora desumit ad definiendum, & sæpè vniuersaliores effectus, vel rationes,& ideò remotiores à ratione particulari & propria subiecti,vel proprietatibus eius,vt ex illis vtcunque rem explicet, & ex eius explicatione probabile possit ducere argum. & quia notiora sunt ea, quæ ex parte formæ se tenent, quam quæ ex parte materiæ, & vniuersaliores rationes ex parte accidētium desumptæ modum formæ habent respectu subiecti, propterea dicitur per formam definire, & alia genera causarum, & quia tales definitiones eius ex vniuersalioribus ac remotioribus & aliquando etiam ex accidentibus, vel rationibus desumptæ, sæpe non attingunt proprietates subiecti, & ideò ex eis non potest propria eius essentia, vel ratio certò cognosci, sed solum verisimilis fieri, ideo Aristot. vanas appellauit tales definitiones, quasi sine fructu,& quæ finem ad quem ordinatur exacta definitio, non consequantur. Quod frequenter, & non semper intelligendum est, & quantum est ex modo ipso probabiliter differendi,quare non tollit,quin aliquando exactam definitionem assumat,& nō solam formam attingentem,sed etiam materiam,& finem. Hoc autem per accidens se habet ad proprium finem differēdi ex probabilibus,qui solum est rem, vel problema,de quo disputatur, verisimile,aut probabile efficere;& iste est sensus prioris loci iuxta communem interpretum sententiam. Ex quo deduximus sensum alterius de modo definiendi per formam,Dialectico proprio; & ex sensu vtriusque constat non esse Aristotelem sibi contrarium.

Secundum verò de modo definiendi philosophi naturalis per materiam facilius est,quia non vult Arist. excludere, quin per formam,& alia genera causarum definiat,imò neque quod definiat aliquando per genus, & differentiam; sed sensus eius est,quod philosophus naturalis sicut ex suo modo procedendi nō abstrahit à materia sensibili,sed eam respicit, sic ex proprio modo definiendi, siue per formam definiat rem aliquam, siue per finem,vel efficientem,aut quouis alio modo,semper exprimit ordinem ad materiam sensibilem.

Ad primum argumentum,concesso antecedente,distinguendum est consequens; nam per formam, vt est pars entis naturalis respiciens materiam, vt alteram eius partem, vel vt est forma accidentalis subiecti sensibilis, ad physicum pertinet

 definire,

definire,& non ad Dialecticum,nisi in sensu iam explicato.

Ad secundum concedendum est, quod infert, videlicet per solam,vel nudam materiam,aut materialem causam nihil posse definiri,nisi verbum aliquod adiungatur,quo simul cum materia explicetur vno,vel alio modo integra ratio definiti, cùm certum sit,quamlibet bonam definitionem conuerti cum definito. Quod non potest habere, si nudam materiam contineat. quod ergo vult Aristoteles,dum ait,philosophum definire per materiam,non est quod per nudam materiam, sed hoc tantum, quod proprius modus definiendi eius, siue per hoc, vel illud, aut per plura genera causarum definiat,sit,materiam,vel respectum ad illam exprimendo in definitione. Secundum verò ex adnotatis solutum est.

Cætera capita huius libri non iudicamus exponenda,quia in eis solum refert, & reiicit Aristoteles quædam antiquorũ philosophorum placita circa naturam animæ, adeò absurda, & à vera philosophia aliena, vt nec recitanda putemus.

COMMENTARIORVM
IN SECVNDVM LIBRVM
Aristotelis Stagiritæ de Animâ,

Breue Proœmium.

NEcesse fuit aliorum sententias de natura,& ratione animæ referre Aristotelem, priusquam ex propria loqueretur;propter duo:primum quidem, quia vt admonuit ipse in 1.libro,textu 19. multi atque sapientes multa de illa dixerunt, ex quibus vera oportet accipere ad eius naturam inuestigandam,& si quæ repetiantur falsa,refutare.Vtrumque autem præstitit in 1. lib. & ideò vniuersalis scopus huius secundi,est quid de eadem sentiat ipse ostendere. Potest autem diuidi in duas partes,in priori docet,quid sit anima in communi,& quæ sint communes eius facultates, vel potentiæ per tria priora capita. In posteriori verò ex tribus animæ speciebus duas priores explicat, nempe vegetatiuam, & sensitiuam cum suis facultatibus, aut potentiis; per reliqua quæ supersunt capita, explicaturus in 3.libro animam rationalem, & potentias eius.

LIBRI

LIBRI SECVNDI ARISTOTELIS STAGIRITÆ de Anima,

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Quæ igitur à prioribus tradita de Anima sint prius diximus.

Breuis expositio Textus.

INtentvm huius primi capitis, est explicare quid sit anima. Diuiditur autem in tres partes: In prima præmittit Aristoteles quatuor diuisiones ad inuestigandam definitionem animæ. In secunda colligit ex eis definitionem, eiúsque partes explicat, & probat. In postrema corollarium quoddam ex eadem definitione infert. 1

Agens Aristot. de modo inueniendi definitionem cuiuscumque, 1. libro Post. cap. 14. asserit quærendum in primis esse prædicamentũ, sub quo res illa collocatur, eoque inuento diuidenda esse genera in species per proprias differentias quousque inueniatur propria eiusdem rei, ex qua simul ac genere, cõstituatur congrua definitio eius. Hoc igitur Arist. præcepto à se tradito vtitur cap. præsenti ad inueniendam definitionem animæ, assignans quatuor diuisiones, quarum prima est vniuersalissima entis in decem genera suprema, seu prædicamenta, nempe substantiam, quantitatem, qualitatem, & reliqua.

Secunda diuisio est substantiæ, non quidem in tota sua latitudine prædicamentali, sed pro sola substantia Physica, seu materiali, prout abstrahit à totali, & partialibus, ex quibus essentialiter componitur. Diuisio igitur talis est. *Substantia Physica, alia est materia, alia forma, alia essentialiter ex his composita.* Et materia (inquit Arist.) non est hoc aliquid, hoc est, non est aliquid determinatum ad certam speciem, & indiuiduum, sed pura potentia determinabilis ad vtrumque per formam, forma verò est, hoc aliquid, quia cum sit actus, determinata est ad certam speciem, & indiuiduum, nõ ita vt speciem, vel indiuiduum ipsa sola constituat, sed quia informans materiam, & tribuens ei esse determinatum ad talem speciem, & indiuiduum constituit cum ea compositum in tali specie, & indiuiduo. 2

Tertia

3 Tertia diuisio est, actus vnus vocatur primus,& alter secundus, estque generalis diuisio actus in tota sua latitudine iuxta communem expositionem interpretum, non particularis, ita vt solus actus substantialis qui est substantialis forma, diuidatur. Actus igitur primus est forma, aut potentia, per quam res potest operari, actus vero secundus operatio ipsa, vt grauitas lapidis est actus primus respectu motus deorsum, motus vero ipse actus secundus, & vniuersaliter loquendo omnis actus secundus procedit ab aliquo actu 1.& omnis actus primus est principium alicuius actus secundi.

4 Vltima diuisio sic habet, corpora naturalia quædam viuunt, nempe illa, quæ à principio intrinseco nutriuntur, & augentur, vt plantæ; alia vero vita carent, vt lapides. Vitam itaque vocat vitalem operationem procedentem à principio substantiali viuente, quibus verbis insinuat, vitam duobus modis accipi, nempe pro vita accidentali, quæ est operatio nutritionis, vel augmentationis,& pro vita substantiali, à qua accidentalis ipsa procedit tanquam à principio, vt nutritio est vita accidentalis; sed substantia ipsiusmet plantæ composita ex materia,& anima vegetatiua est vita substantialis, à qua eadem accidentalis vita procedere constat. Ex quo infert, quod omnia corpora viuentia sunt substantiæ compositæ ex materia,& forma, probatq; hoc argum. Omne corpus naturale est compositum ex materia, & forma, sed omne corpus viuens est corpus naturale, cum habeat in se principium motus naturalis: ergo est substantia composita ex materia,& forma. Et hæc in hac prima parte.

5 In secunda constituit definitionem animæ, & primò asserit esse actum,& formam corporis, quod sic probat; anima est substantia, sed non est corpus: ergo est forma, & actus corporis. Maior euidens est, quia si viuentia sunt substantiæ compositæ ex materia,& forma, cum viuant ratione animæ, per quam distinguuntur ab inanimatis, ac non viuentibus, sequitur animam esse aliquid intrinsecum substantiæ viuentis, & ideò esse substantiam. Minorem autem sic probat, corpus non est in alio tãquam in subiecto, sed potius est subiectum, & quasi materia, in qua aliud recipitur, sed anima est in alio tanquam in subiecto, hoc est, in corpore viuente, quia corpus viuens est, quod habet animã: ergò anima non est corpus, & ex cõsequenti erit actus, & forma corporis. Euidens est consequentia, siue per corpus intelligatur in minori altera pars viuẽtis, quæ est materia, vt voluit D.Thom. quẽ sequuntur Ægidius,& alij, siue intelligatur totum viuens compositum ex corpore pro materia, atq; ex anima, vt voluerũt Themistius, Simplicius, atque Philoponus hoc loco,

loco, quia ex eo quod anima est in subiecto, vtrũque sequitur, videlicet, & quod non sit corpus pro altera parte viuentis, quæ est materia, & quasi subiectũ, in quo forma recipitur, atq; etiã, quod nõ sit corpus pro integro viuenti, quia neutrũ est in alio tanquã in subiecto, vt per se est manifestum. Quo supposito, eo 6
ipso quod probauit Arist. animam nõ esse corpus sumpto corpore pro parte, quia nõ est in subiecto, consequenter probauit, quod non sit corpus pro composito. Ex quo euidens fit consequentia a sufficienti diuisione, quod anima sit actus, & forma corporis. Deinde asserit animã non esse actũ secundum, sed primum; quod sic probat; actus secundus est operatio, sed contingit animam esse in corpore non operante, vt patet in dormientibus: ergo cum anima sit actus corporis, non erit secundus, sed primus. Quod verò obiici posset de nutritione, à qua operatione dormientes non cessant; difficultate caret, quia tanquã certum præsupponit Arist. posse ex parte animæ cessare viuentia ab opere nutritionis, quod ab extrinseco alimento dependet: quare si hoc deficiat (vt possibile est naturaliter) deficiet quoque nutritio permanente anima in corpore.

Tertio asserit animã esse actum primũ corporis, non cuiuscumque, sed physici, atq; organici: hoc est, naturalis: vt distin- 7
guatur ab artificiali, & habẽte partes diuersæ cõditionis, & figuræ, quæ vocantur organa, seu instrumenta pro diuersis operationibus exercẽdis, vt distinguatur corpus viuens à nõ viuẽte: cuius partes eiusdem rationis sunt, quia non ordinantur ad exercendas varias, seu diuersas operationes, vt lapis non habet partes diuersæ rationis, aut figuræ, sed eiusdem, quia nec habet operationes diuersas, sed eandẽ: quare homogeneũ corpus vocatur, hoc est, habens partes eiusdem rationis; corpus autem viuens, cuius actus est anima, partes habet diuersas pro diuersis operationibus exercẽdis, & propterea vocatur heterogeneum, hoc est habens partes diuersæ rationis; ideò longè nobilius est corpore non viuente, & maiorem hanc nobilitatem habet ratione animæ, quæ nobilior forma est; & propterea maiorem ornatum postulat ex partium varietate consurgentem. Sed pro- 8
bat iam Arist. eãdẽ particulã hoc modo; anima vegetatiua infima inter omnes animas est actus corporis organici; ergo reliquæ omnes animæ, nẽpè sensitiua, & rationalis erunt actus talis corporis. Euidens est consequentia, cùm sit argumentum à maiori: & antecedens probat euidens experientia, nam videmus in planta radices, truncum, folia, & in his venulas quasdã; quarum partium diuersitatem, non ex sola figuræ diuersitate, sed ex diuersis officiis colligimus: nam radices se habent quasi

in

in animali os,quia fuccum feu alimentũ capiunt,& quafi fugere feu attrahere dicuntur,quod per folia, ramos,ac venulas diſtractum nutritioni totius corporis deferuit,& harum partium diuerfitas notior eſt ad fenfum in cæteris viuentibus,vt in brutis,atque hominibus.Ex his igitur colligit Ariſt.quod fi definitio aliqua animæ cõſtitui poteſt omnibus animabus cõmunis, talis erit. *Anima eſt actus primus corporis phyſici,& organici*,nec eſt neceſſarium addere alias particulas nempe, *Potentia vitam habentis*,vt D.Th.& expofitores alij adnotarunt, quia per corpus organicum fignificantur;quare fi aliquando adduntur,ma-
9 ioris tãtum explicationis gratia fieri cenfendum eſt.Ex definitione verò colligi poſſe(ait)folutionem cuiufdam dubij, quod poſſet aliquis fic proponere. Corpus,& anima funt res diuerfæ; ergo non poſſunt efficere vnũ compofitũ,nifi vniantur, fed non poſſunt vniri,nifi per aliquid aliud à fe diſtinctum , vniens verò eſt quafi forma vnirorum,quia videtur ea cõtinere:ergo anima non habet rationẽ formæ,vel actus,fed illud potius , quo vniũtur anima,& corpus,quia cum aliqua vniuntur,tanquã actus,& potentia,non indigent re alia,per quam vniantur, vt vnum efficiant,fed fe ipfis,atque immediatè vniuntur,& ideò fe ipfis, & non per rem aliam à fe diſtinctã efficiunt vnum,per fe quidem, & eſſentialiter,fi fint actus eſſentialis,& eſſentialis potẽtia, per accidens verò, fi fint actus accidentalis,& accidentalis potentia.Et rationem reddit, quia actus , & potentia in quocunque genere immediatè fe refpiciũt:ergo fine vlla alia re media apta funt fe coniungere , & vnum conſtituere ; fed corpus & anima funt actus,& potentia fubſtantialis,vel eſſentialis:ergo fine vlla alia re media fe coniungere apta funt,& per immediatam coniunctionem vnũ per fe fubſtantiale, feu eſſentiale conſtituere. Non tamen vult Ariſt.formã,& materiã,vel corpus , fic immediatè vniri,vt excludatur modus vnionis (vt intelliguntur, ac docent aliqui,quod 1.lib.phyf.oſtendimus falſum)fed per immediatã vnionem folum voluit excludere rem aliam mediam, quia nec poſſibile eſt fine modo vnionis coniungi , nec modus iſte fubſtantialis immediatam vnionem tollit.

Propofito ac foluto dubio confirmat , atque explicat fimul Ariſt.definitionem animæ aſſignatã duobus exemplis : quorum
10 primũ eſt ab arte defumptũ Nã ficut fe habet forma fecuris ad fecurim ipfam per artem cõfectam,fic fuo modo fe habet anima ad corpus animatum, quia ficut à forma artis accipit fecuris eſſe fpecificum rei artificialis , ita ab anima accipit corpus eſſe animatum,& viuens:fi verò fecuris eſſet res naturalis,figura illa artificialis eſſet actus,& forma naturalis eius:ergo cum

corpus

corpus animatum sit res naturalis, anima erit actus & forma eius. Aliud exemplũ naturale est ex partibus eiusdem corporis viuentis desumptũ. Oculus est quid cõpositũ ex organo, & potentia videndi in eo existẽte, si autem oculus ipse animal esset, absque dubio eius anima esset potentia videndi, quia dum eam habet, verè, & propriè oculus est, ea vero amissa non est oculus, 11
nisi æquiuocè; sed ita se habet anima respectu animalis: ergo verè, & propriè est actus, & forma eius. Probatur minor, quia sicut ex organo, & potentia videndi constituitur oculus, qui est principium huius operationis vitalis, quæ dicitur visio, ita ex anima, & corpore constituitur animal, quod est principiũ operationum vitaliũ, ac sensitiuarũ, & sicut sublata potentia vidẽdi non permanet oculus, nisi æquiuocè, ita sublata anima non permanet corpus organicũ, aut viuens nisi æquiuocè, sicut animal, vel homo pictus. Corpus autem organicum, cuius actus & forma est anima, ait Aristot. idem esse, ac habens vitã in potentia, non quidem in potentia excludente actum, sicut semen dicitur viuens in potentia, non habens actu principium vitæ, aut vitalis operationis, quod est anima, sed potens habere vtrumque; sed corpus organicũ habet vitam in potentia sicut oculus dormientis dicitur esse actu oculus, & potentia videns, ita corpus organicum dicitur habere vitam in potentia, hoc est, vitalem operationem: quam vocamus vitam: sed principium eius habet actu nempe animam. Et vt vno verbo rem explicemus, corpus organicum habet vitam accidentalem in potentia, vitam verò substantialem non potentia, sed actu.

In vltima tandem parte capitis ex tota definitione animæ tanquam corollarium infert, quod anima non sit omninò separabilis à corpore, sed ex parte sit separabilis, hoc est, secundum aliquas partes, quæ sunt actus corporis; ex parte verò inseparabilis, hoc est, secundum partes alias: quæ non sunt actus corporis. Quid verò per partes intelligat, & quid per partes separabiles, & inseparabiles, non eodem modo exponitur, sed in quæstionibus explicabitur. 12

Concludit Arist. sententiam huius capitis dicens, quod licet definita sit anima in communi per actum, & formam corporis, & definitio sit cõmunis omni animæ, hoc est, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationali: cum quo stat, quod aliquot partes eius sint separabiles, quia nullius corporis, hoc est, nullius organi corporei sunt actus, vt intellectus; nondum tamen esse probatum contra Platonem, quod anima sit forma informans corpus, vel solum ei assistens ad motum, & operationes eius efficiendas, eo modo quo nauta dicitur assistere naui ad motum.

CAPVT

CAPVT II.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem ex obscuris quidem manifestioribus fit certum, &c.

Breuis expositio textus.

13 INtentum Arist. in hoc 2. cap. est, aliam definitionem animæ assignare, per quam clarius, atque distinctius explicetur natura eius, & aliquo modo causam prioris definitionis contineat: & ideò per eam prior ipsa probari possit certa, atque euidenti demonstratione. Diuiditur autem caput in quatuor partes; in quarum prima propositis diuersis modis procedendi in tradendis scientiis, ac definitionibus rerum, distinguit quatuor genera vitalium operationum, ex quorum explicatione colligit definitionem animæ intentam. In 2. p. cõparat easdem operationes vitales cum principio, à quo procedũt: nempe anima, & cum subiecto in quo recipiuntur: quod est corpus, vel aliqua pars eius, docétque, quomodo distinguantur ex parte vtriusque, atque inter sese. In tertia duobus propositis, ac solutis dubiis construit demonstrationem: per quam ex hac posteriori definitione priorem colligit, ac demonstrat. In vltima tandem occasione desumpta ex vtraque definitione animæ, antiquiores quosdam philosophos laudat, quia benè locuti sunt de modo se habendi animæ in ordine ad corpus, alios verò reprehendit, quod diminuta quadam ratione de eodem senserint, repetitque priorem animæ definitionem, quasi ex posteriori probatum sit benè fuisse assignatam.

14 Duplicia sunt notiora, à quibus in tradendis disciplinis procedi potest, vt 1. lib. physicorum copiosè tradidit Arist. quædam sunt notiora natura, nobis verò minus nota, & hæc absque dubio sunt entia nobiliora; alia ex opposito sunt notiora nobis, minus verò nota secundum naturam: qualia sunt propinquiora sensibus, vt corpora sensibilia. Deinde definitio tribus modis assignari solet. 1. per formam, vel materiam, aut per vtranque simul, quæ sunt partes essentiales definiti, vt docet idem Arist. 1. libr. Post. c. 7. Per materiam assignatur, dum dicimus, *Domus est cõpositum ex lignis, & lapidibus, cæterisque materiæ partibus.* Per formam si dicamus, *Hominem esse compositum physicũ anima rationali præditũ.* Per materiam verò, & formã simul dabitur, si dixeris, *Hominem esse compositum physicum corpore, & anima rationali cõstans.* Et definitiones istæ essentiales simpliciter vocan

vocantur, quia per ſolas partes eſſentiales formalem, & materialem deſignantur. Aliæ verò dicuntur cauſales, quæ dantur per cauſam finalem, aut efficientem: per finalem quidem, vt ſi dixeris. *Domus eſt compoſitum artificiale ad conſeruandum hominem factum*, per efficientem verò, *Eclipſis eſt interpoſitio terræ inter Solem, & Lunam.* 3. modo aſsignatur per vtrũque ſimul, videlicet per materiam & formam, & per cauſam finalem, vel efficientem, vt dum dicimus. *Homo eſt compoſitum phyſicum corpore & anima rationali conſtans ad beatitudinem conditum.* Ex his autẽ tribus definitionibus, prima vocatur concluſio, quia demõſtrari poteſt per ſecundam, & ideò ſecunda dicitur medium demonſtrationis; quia per illam demõſtratur prima. 3. verò vocatur ab Ariſt. demõſtratio poſitione differens, demõſtratio quidem, quia cum contineat primam, & ſecundam, continet totam demõſtrationem, per quam vna demõſtrat alteram; poſitione verò differens, quia non habet modũ demõſtrationis, nempe diſpoſitionem in figura, & modo, quæ diſpoſitio cum reſultet ex poſitione, & ſitu extremitatũ, meritò vocatur poſitio. Et per carentiã huius poſitionis dicitur tertia hæc definitio à demõſtratione differre. Et exempla hæc manifeſta ſunt, per quæ intelligi debet aliud quod ab Ariſt. affertur in mathematicis figuris, nempè quadrangulo, & quadrato, quod propter eius obſcuritatem mitto.

In tali autem definitione aſsignãda à notioribus nobis ſe progreſſurum aſſerit ad notiora naturæ, nobis verò ignota, & hoc præſtat procedens à corpore animato ad animam: nam corpus animatum notius nobis eſt ſaltẽ cognitione confuſa, (à qua in ſcientiis tradendis procedendum eſt) cum ſit totũ, & anima pars eius, totum vero notius nobis ſit eodem genere cognitionis. Corpus verò animatum ab inanimato differre docet per vitam, nam illud viuit, hoc vero vita caret. Quo relicto, in corpore viuente vniuerſaliter ſumpto quatuor ſunt genera vitalium operationum: quæ etiam vitæ genera vocari ſolẽt, nẽpè vegetatio, ſenſatio, motus progreſſiuus, & intellectio. Et de vegetatione ait omnibus viuentibus conuenire, ſatiſque eſſe eam habere corpus, vt viuere dicatur, etiam ſi reliquis careat, ideò plantæ viuere dicuntur, quia vegetantur. Vegetari verò non eſt aliud, quam à principio intrinſeco nutriri, & augeri per intuſſumptionem. 16

Ex his autem quatuor generibus vitalium operationũ colligit quatuor ſpecies, ſeu gradus vitæ. Primus eſt eorum, quæ ſolum nutriuntur, & augentur, vt plantæ. Secũdus eorũ, quæ non ſolum vegetantur, ſed etiã ſenſu prædita ſunt, vt omnia 17

bruta animalia. Tertius eorũ, quæ præter vegetationẽ, & sensum, motum progressiuum habent, vt perfectiora animalia. Quartus aliorum, qui præter hos tres gradus vitæ alterũ habent eis longè perfectiorem, nempe intelligendi, vel ratiocinandi, vt sunt homines. Ex quibus colligit definitionem animæ hoc modo. Animarũ distinguitur ab inanimato per opus vitæ ab anima procedens tanquam à principio, sed quatuor sunt genera viuentiũ, quatuor generibus vitalium operationum distincta; ergo bene definitur sic anima. *Anima est principium, quo primo viuimus, & sentimus, & mouemur, & intelligimus.* Addit autem primo, ad excludendam vitalem operationem, qua non primo, sed secundo viuimus.

18 Constituta definitione animæ, duo proponit, ac soluit dubia, vt eã magis explicet. Primũ est, an quodlibet horũ, nempe vegetatiuum, sensitiuum, locomotiuum, & intellectiuum sit anima ipsa talis speciei, vel non nisi pars animæ, hoc est, potẽtia eius. Gratia exẽpli, an vegetatiuum sit potentia animæ vegetatiuæ concessa ei à natura ad exercenda opera vitæ, vel sit anima ipsa vegetatiua, à qua eadem opera vitæ procedũt. Secundum dubium supposito, quod non sint diuersæ animę, sed solum diuersæ partes, seu potẽtiæ eiusdem, an ratione seu definitione distinguantur, vel loco tantũ seu subiecto? nam quidam hoc modo eas distinguentes appetitũ in hepate, sensum verò in cerebro collocarunt. Et primo soluit dubium hoc secundum, asseritque euidens in primis esse, quod quatuor istę potentiæ distinguãtur ratione formali, aut definitione; quod

19 probat hoc argum. Potentiæ sunt propter actus, cum pro eis eliciendis datæ sint viuẽti à natura, ab eis ergo desumere debent specificam distinctionem, sed actus harum potentiarum diuersi sunt; ergo etiam erunt potentiæ specie diuersæ. Minorẽ probat, quia sentire, & opinari, seu intelligere diuersi sunt actus propter diuersa obiecta in quæ tendunt. Distinctio verò earundem potentiarum secundum subiectũ dupliciter considerari posse ait Arist. aut in eodem animali, ita vt omnes sint in eadem parte eius, vel diuersę in diuersis, aut in diuersis animalibus, ita vt in quolibet sint omnes, vel quædã in vno, aliæ vero in aliis. Et respõdet in quibusdam animalibus, facile esse hoc indicare, nempe in his omnibus, quorum partes abscissę viuũt, qualia sunt reptilia ferè omnia, in quibus vita, sensus, & motus simul reperiuntur in eadem parte, & ideò, nec loco, nec subiecto separantur, nam tales partes viuere manifestum est, & ideò potentias habere vitales, moueri verò experimur, atque etiam sentire, quia si cuspide pũgantur, refugiũt: quod signum

signum doloris est, dolor verò sine sensu tactus fieri non potest. Ex quo intelligimus, quod sicut anima plātarum extensa est per omnes partes eius, quia in eis abscissis, ac viuentibus reperitur, & ideo vna est actu in quolibet corpore, & plures 10
in potentia: eodem modo anima horum animalium extenditur per totum corpus, & omnes eius partes, & vna est actu, in toto corpore, plures verò in potentia. De sola verò potentia intellectiua dubiū esse posse inquit, an sit in aliqua parte determinata, vel organo corporis, an verò organica non sit, sed independens ab organo, ac proinde in singulis, & omnibus partibus corporis æqualiter reperta, ab omnib. partibus etiā, & singulis, à totóque corpore sit separabilis. Sed respondet ipse, potentiam intellectiuam alterius generis esse à cæteris potentiis vitalibus, quia non est organica, nec ab organo dependet sicut sensitiuę, ac separari posse à corpore: vnde in omnibus, & singulis partibus eius æqualiter reperitur. Cōsideratæ verò potentiæ vitales in diuersis viuentibus distinguntur subiecto, & separari possunt, ita vt in diuersis subiectis reperiantur hoc modo, vt cum quatuor sint gradus potentiarum, nempe vegetatiuum, sensitiuum, locomotiuum, & intellectiuum; inferiores reperiri possint, & reperiantur sæpe sine superioribus, quamuis superiores sine inferioribus, nec reperiantur, nec reperiri possint. Gratia exempli, in plantis reperitur vegetatiuum sine sensitiuo, & in quibusdam imperfectis animalibus saxis perpetuo affixis reperitur sensitiuum sine loco motiuo, in animalibus verò perfectis ab homine diuersis reperiatur loco motiuum sine intellectiuo, & tandem intellectiuum in solo homine: sed in nullo animali reperitur sensitiuum, sine vegetatiuo, nec in homine intellectiuum sine loco motiuo, & vegetatiuo.

Primum dubium facile solui posse censuit Aristot. ex his quæ docuit in solutione secundi dubij, & proptereà prius voluit soluere secundum. Solutio autem eius ex duobus cōstare potest, primum est vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuū, & intellectiuum, dupliciter sumi posse, formaliter quidem, hoc est, pro principiis formalibus, vegetationis, sensus, motus, & intellectionis, vel radicaliter pro principiis substātialibus, à
quibus potentiæ ipsæ emanant. Partes animæ, duobus etiam 21
modis accipi possunt, nempe pro partibus subiectiuis, aut pro partib. potestatiuis. Partes subiectiuæ dicuntur species respectu generis; vt homo, equus, & leo sunt partes subiectiuæ animalis. Partes verò potestatiuæ sunt potentiæ respectu substātiæ, à qua emanant, & quæ per illas operatur, vt intellectus,

& volūtas sunt partes potestatiuæ animæ rationalis. His igitur duobus præsuppositis, quærebat primum dubium, an quatuor illa sint diuersæ species animæ, vel solum diuersæ partes?Et respōdet Arist. non esse species diuersas,sed partes, aut potentias,hoc est,non esse partes subiectiuas,sed potestatiuas.Quod verissimum est,quia secundum propriam,ac formalem significationem denotant principia formalia operationum vitalium, quæ sunt potentiæ. Nihilominus si accipiantur pro principio radicali earundem potentiarum, & operationum, (vt suo modo accipi possunt) vocari possunt partes subiectiuæ,hoc est,diuersæ species animarum,quę nō solum propriis definitionibus distinctæ sunt, sed realiter separatæ in diuersis animalium speciebus.

22 His dubijs propositis, atque solutis, iam in 3.part.capitis contendit demōstrare priorem definitionē animæ traditā in 1.c.per posteriorē traditam in hoc 2.quod vt præstet,præsupponit duo,Primum quòd sicut duobus dicimur scire, nempe scientia tanquā forma, & anima tanquā subiecto,& duobus dicimur sanari,sanitate vt forma,& corpore tanquam subiecto,vel aliqua eius parte:ita duobus dicimur viuere,altero vt forma,altero vt materia.Secundum præsuppositum est,quòd forma,& actus recipiuntur in propriis subiectis,vt sanitas in animali,aut parte eius:& ita id quo viuimus,vel forma erit in proprio receptiuo, vel materia:hoc supposito constituit hāc demōstrationem.Id quo primo viuimus, sentimus, loco mouemur,& intelligimus, est actus primus corporis physici, & organici:sed anima est id quo primò viuimus,sentimus,loco mouemur,& intelligimus : ergo anima est actus primus corporis physici atque organici.Minor est 2.definitio animæ, & conclusio est definitio prima, & ideò vtraq; est per se euidēs: solum restat maior probanda, in qua prima definitio præ-

23 dicatur de secunda,quam sic probat,& simul explicat. Tria sunt in viuente quocūque, nempe corpus,anima,& compositum, sed compositum non est, quo viuimus,sed quod viuit, nec etiam quo viuimus,est corpus,aut materia, quæ solū est potentia, & potentia non viuimus:cum nec per illam distinguamur à non viuentibus, nec vita consistat in potentia, sed in actu : ergo solum forma, & actus potest esse quo viuimus, sentimus,mouemur,& intelligimus,& per cōuersionem simplicem,id quo viuimus,sentimus,mouemur,& intelligimus, erit actus primus,& forma corporis physici,& organici:quare euidens est etiam maior eiusdem demonstrationis.

In vltima tandē parte capitis, occasione sumpta ex definitionibus

tionibus animæ aſſignatis,laudat quoſdam philoſophos,qui bene locuti ſunt de anima, dicẽtes animam non eſſe corpus, non tamẽ eſſe ſine corpore,vt eſt actualis forma eius.Sed eſſe aliquid corporis,nempe actum,& formam corporis,non cuiuſcumque,ſed talis, hoc eſt, phyſici, & organici. Alios verò reprehendit, quia licet admitterent eſſe actum, & formam corporis:nihil de corpore determinatè, cuius actus eſt, dixerunt;ideò diminuta quadam ratione locuti ſunt.

TRACTATVS PRIMVS.

De Anima quantum ad eius eſſentiam.

EO ordine procedit Ariſtot. in hoc tractatu de anima,quo 24 ipſemet docuit procedendum eſſe in tradendis ſcientiis rerum omniũ 1.lib.de Poſter.reſol.cap.1.videlicet, vt de ſubiecto ſcientiæ in primis præſupponatur, quod ſit, & quid ſit. Propterea Ariſtot.acturus de anima in hoc tractatu tanquam de proprio eius ſubiecto,ab eius ſubſtãtia incepit,& ideò duplicem definitionẽ eius ſtatim aſſignauit. Quod verò anima ſit in rerum natura præſuppoſuit, nec vllo modo probauit; quia ſatis per ſe erat manifeſtum.Pro rudioribus verò poſſumus id oſtendere à poſteriori ex operationibus, hoc modo; animata diſtinguũtur ab inanimatis per quaſdam operationes ſibi proprias,quibus carent inanimata,vt plantæ, & animalia à lapidibus,& lignis per operationes vitæ, & ſenſuum: ergo prius diſtinguũtur ab eiſdem per animam, à qua habẽt, quod animata ſint,& tales operationes elicere poſſint:quare neceſſe eſt fateri, quod animam habent, & ex conſequenti, quod anima ſit in rerum natura. Eodem igitur ordine procedemus nos in his noſtris Commẽtariis,vt primo ea,quæ pertinent ad ſubſtantiam animæ diſcutiamus; quare primum tractatum de his inſtituimus, & prima quæſtio eius erit, an anima ſit ſubſtantia; quo conſtituto, aperietur nobis via ad examinandam vtramque definitionem ab Ariſtotele traditam,aliis quæſtionibus eiuſdem tractatus.

QVÆSSTIO I.

An Anima ſit ſubſtantia.

DE anima in vniuerſali nunc agimus cum Ariſtotele, 25 acturi poſtmodum de vegetatiua,& ſenſitiua in particulari in hoc 1. lib. & de rationali in 3. Propterea titulus quæ-

stipnis vniuersaliter quærit, an anima sit substantia? Et fuit prima positio antiquorum Philosophorum asserentium animam esse harmoniam; seu consonantiam quandam: mouebantur verò ad id asserendum, quia tãquam certum presupponentes nihil præter corpora esse in rerum natura, videbãt omnia sublunaria corpora ex contrariis qualitatibus esse cõposita ad certum quendam gradum attemperatis, ex quo habent in eo naturalem quandam proportionem, & quasi cõsonantiam, quam harmoniam vocabant, desumpta fortè metaphora ex proportione sonorum, aut vocum, ex quibus har-
26 monia quædam causatur in musica. Talem ergo harmoniam naturalis corporis decepti cogitarunt esse animam, & cũ ex contrariis qualitatibus quę sunt accidentia, constaret, vel fieret: existimasse videntur animam non esse substãtiam; sed accidens. Quam positionẽ tribuit Arist. Empedocli in 1. lib. tex. 54. sed ipsimet Arist. hoc ferè idem attribuit Cic. 1. lib. Tusculanarum quæstionum, propterea quod in prima definitione docuerit animam esse actum corporis, pro actu verò habeatur in textu Græco (Entelechia) quæ nõ est aliud, (vt asserit idem Cicero) quàm continuata quædam motio, motionem verò accidens esse cõstat: & propterea imposuit Aristoteli, quod posuerit animam non esse substantiam, sed accidens, &, eadem fortè ratione ductus Nemisius, libro de natura hominis cap. 2. putauit etiam Aristotelem sensisse animam nõ esse substantiam, sed Gregorius Nissenus hoc idem tribuit cuidam Narcho lib. 2. de philosoph. vt refert D. Tho. 2. contra gentes cap. 64.
27 Secunda positio non multũ diuersa à præcedenti, fuit Galeni in lib. qui inscribitur, *Quod mores animi corporis temperamentum sequantur*. c. 3. & 4. & lib. 3. de locis affectis cap. 6. asserentis animam non esse aliud, quàm temperamentum primarum qualitatum, quod constat non esse substantiam, sed accidens, quamuis re meliùs considerata lib. 2. de vsu partium c. 8. fateatur se ignorare, quid sit anima. Sed probat esse tẽperamẽtum in duobus primis locis, 1. quia anima est id, quo percunte, moritur animal, sed constat dissoluto temperamento corporis statim perire animal; ergo temperamentũ est anima. 2. quia anima est principiũ, à quo oriũtur diuersæ passiones, & affectus, vt odiũ, amor, ira, cum cęteris: sed experientia notum est has diuersas passiones procedere ex diuerso temperamento; nam melancholici proni sunt ad tristitiam, & colerici
28 ad iram; ergo anima non est aliud, quàm temperamentum corporis ex contrariis qualitatibus constans: & ideò nõ substantia,

ſtantia,ſed accidens.In tertio loco poteſt connumerari ſententia Platonis,qui in Timæo docuit animam præſertim rationalem eſſe numerum quendam, vel etiam circulum, vt Ariſtot.teſtatur in li.1.c.3.conſtat autem numerum,& circulum ad quantitatem,& qualitatem pertinere, quæ accidentia ſunt, ideò ſignificare videtur animam non eſſe ſubſtantiam,ſed aliquod ex his accidentibus: quamuis D.Th.in Cõmentariis primi libri, lectione 8. in principio adnotet morẽ Platonis fuiſſe per quædam ſymbola, & figuras de rebus loqui,& ideò ſæpe diuerſum lõgè tenuiſſe ſenſum ab eo quem verba ipſa videntur ſignificare,vnde numerum ſe mouentem vocaſſe animam credendum eſt propter multitudinem diuerſarum operationum, quales ſunt vegetatio, ſenſatio, intellectio, atque volitio, quas viuentia corpora exercent virtute animæ,vel anima ipſa, non quidem mota ab aliquo extrinſeco principio,ſed vt ſe mouens. Circulum quoque vocauit animam rationalem propter reflexas operationes,quas habet, & per quas ſe ipſam, proprias potentias, & operationes earum cognoſcere, & amare poteſt. Nihilominus Ariſtotelem, ait Diuus Thomas, merito illum reprehendere,non propter ſenſum, ſed propter verba, quibus occaſionem errandi vulgo ignoranti ſenſum ab eo intentum præbuit.

Veritas huius rei eſt, quod anima non ſit vllo modo accidens, vt videntur tres iſtæ ſententiæ aſſerere, ſed ſubſtantia. 29
Ita Ariſtoteles in his duobus capitibus, & omnes eius interpretes. Atque etiam vniuerſa ſchola Theologorum cum D. Thom.in quæſt.de anima,art.1.2.lib.contra gentes cap.64.& 1.parte, quæſt.75. art.1. & 2. & ſæpe alibi;quare neceſſarium non eſt nominatim quemcumque referre.A multis verò probatur rationibus parui momenti, vt bene Toletus,quæſt 1. huius 2. libri. Sed ipſe etiam plures affert, ex quibus vix vnam,vel alteram efficacem reperies. Probari autem poteſt duplici argumento ſatis efficaci à priori, & à poſteriori. Et primum præſupponit duo principia ex ſe euidentia.Primum eſt, præter diuinam ſubſtantiam in ſe ſimpliciſſimam, creatas omnes eſſe realiter compoſitas:de quo nemo ſanæ mentis dubitare poteſt,niſi velit diuinam, ac ſummam Dei ſimplicitatem,atque excellentiam puri actus creaturis tribuere. Aliud principium eſt res omnes naturales, atque corporeas, tam viuentes,quam vitæ expertes, ſubſtantias eſſe: quamuis 30
plura accidentia habeant ad earum ornatum pertinentia, vt lapis, & lignum præter quantitatem, & qualitates, quibus

ornantur, veram substantiam continent per se subsistentem, hoc est, independenter ab aliis, nullique inhærentem, vt per se est manifestum. His duobus principiis præsuppositis, sic procedit primum argumentum. Omnis substantia præter Deum essentialiter est composita; ergo si corporea sit, habet partes essentiales intra se, ex quibus realiter cōponatur; vnā est materia, vel corpus, quam omnes admittunt, præter quā non est alia excogitabilis, nisi forma: ergo datur forma substantialis in his rebus, quæ vera sit substātia partialis, ex qua simul cum materia componatur: sed forma substantialis rerū viuentium est anima; sicut rerum non viuentium est quæuis alia forma inferior, vt lapidis, atq; ligni: ergo anima est forma substantialis compōnēs cum corpore integram rem viuentē, & ideo vera substantia. Probatur minor, quia substātiæ animatæ distinguūtur specie ab inanimatis, tanquam lōgè perfectiores, vt euidenter ostendunt perfectiores operationes earum, sed distinctio specifica, & substantialis non est per materiam: cum hæc sit omnibus æquè communis, ita vt materia illarum sæpe transeat ad istarum formas, atque è conuerso: ergo distinguuntur specie substantiæ istæ per animam quæ proinde erit vera substantia.

31 Secundum argumentū à posteriori sumitur ex operationibus hoc modo: Natura cuiuscunque rei est substantia eius, (nam accidentia non sunt natura rerum, sed ad naturæ ornatū pertinent, in qua inhærent, & à qua sustentantur, & ideò entia secundum naturam, & non naturalia vocātur,) sed natura est principiū intrinsecum motus, & cuiuscunque operationis naturalis, vt patet ex definitione tradita ab Aristot. 2. lib. Physic. ergo motus, & operationes naturales procedunt à substantia naturalium rerum, tanquā ab intrinseco principio: vlterius res naturales viuētes habent operationes perfectiores essentialiter, quàm non viuētes, vt patet de nutritione, sensationibus, intellectionibus, & volutionibus lōgè perfectioribus motu lapidis, & ligni; ergò naturam, & substantiam perfectiorem essentialiter, nō ratione materiæ, aut corporis, cùm illa sit communis; ergò ratione animæ, quare hæc erit pars substantialis, per quam sunt perfectiores substantialiter: & ideò erit vera substantia, & nullo modo accidens.

32 Argumentum Ciceronis nullius momenti est, quia innititur falsæ interpretationi illius vocis (entelechiæ) non enim significat continuatam motionem, sed cum nouum sit vocabulum, & ab Aristotele inuentum, nouam interpretationem postulat ex mente eiusdem Aristotelis eliciendam, & præsertim

tim ex eiusdem capitis contextu, vbi de quidditate animæ loquitur; propria igitur significatio (entelechiæ) est actus perfectus, & quasi consummatus, quem constat esse primum, substantialem, & specificum, à quo res quasi absoluitur,& completè perficitur in propria specie, & talem docuit esse animam.

Sed nec argumenta Galeni aliquid probant:nam ad primũ distinguenda est maior,quod anima sit id,quo deficiente moriatur animal,duobus enim deficiẽtibus moritur animal,vel homo,altero tãquam forma substantiali,à qua recipiebat esse,altero tanquam dispositione,qua conseruabatur eadem forma in materia, vel corpore, & temperamentum quidem dispositio necessaria est ex parte corporis, vt in eo introducatur,atque conseruetur anima; quare eo dissoluto periit anima, vel desinit informare corpus, & moritur homo,vel animal, quia mors nõ est aliud,quàm separatio animæ à corpore,& ideò alterum, ac præcipuum,quo deficiente animal moritur,est anima.Maior ergò vera est de eo,quo deficiente,vt forma,animal moritur,hoc enim solum potest esse anima: non est autem vera de eo, quo deficiente tanquam dispositione necessaria ad conseruationem formæ in materia moritur animal, & cum tale sit temperamentum, non benè probatur esse animam. 33

Ad secundum respondet D.Thom.2. cõtra gentes,cap.64. distinguendo etiam maiorem hac distinctione.Passiones atque operationes diuersæ duobus modis attribuũtur alicui, vel tanquã principio,& causæ principali,à quo non solũ secundum rationem materialem,sed secundum formalẽ procedunt,& hoc est anima. Alio modo attribuũtur alicui,tanquam disponenti materiam, & hoc est temperamentum, ex cuius variatione variantur quidẽ passiones,vel diuersæ procedunt, quia variata dispositione alio modo se habet anima in corpore,& variata ratione materiali passionis,variatur etiã formalis ratio eius,& omninò procedit alia diuersa(non est enim sermo de passionibus quæ oriũtur ab essẽtia specifica,sed ab indiuiduali natura, quæ ex tali tẽperamento tanquã ex cõplexione ac dispositione depẽdet:) exẽplũ assignat D. Th. in passione iræ,quæ pro materiali dicit feruorem sanguinis circa cor,& hoc modo attribuitur tẽperamẽto cholerici hominis, tãquã disponẽti ad illũ:pro formali verò dicit appetitum vindictæ,quo pacto animæ potius, quàm temperamento attribuitur, quamuis etiam attribui possit temperamento, tanquam remotæ dispositioni, quia in quantum 34

proximè disponit ad feruorem sanguinis, ex consequenti iuuat quadam ratione materiali, & quasi remota ad appetitum vindictæ, sed vtroque modo desumpta passione procedit ab anima tanquam à præcipua causa media potentia existente in organo corporis.

QVÆSTIO II.

An Anima sit corpus.

35 MVlti ex antiquioribus Philosophis putantes ex vna parte animam esse substantiam, vt quæstione præcedenti aduersus plures alios probauimus; ex altera verò nihil esse in natura rerum, quod non esset corpus, subtilius quidẽ, vel crassius secundum maiorem, vel minorem perfectionem propriæ naturæ (quod aliquando sensit D. August. vt fatetur 5. lib. confess. cap. 13. & lib. 6. c. 1. in principio, sic inquiens: ***Cogitare aliquid substantiæ, nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet***) dixerũt animã esse corporeũ quid, vt Zeno, Hippassus, & Parmenides ignem quendam. Anaxagoras, Anaximenes, & Anaximander, aërem, Democritus, Leucippus, & cum his Pythagorei putauerunt esse minutissimas quasdam atomos in aëre per fenestram ingredientes, radijs-
36 que solaribus illuminato relucentes. Empedocles verò sanguinem esse voluit, & Critias mixtum quid ex humore, & sanguine. Plures denique alij corpoream omninò eam posuerunt, à quibus forte non longe fuit Tertullianus in suo libro de Anima, & libro etiam de carne Christi, quamuis D. August. in bonum sensum eum interpretetur in libro de hæresibus, hæresi 56. & D. ipse August. lib. 22. de Ciuitate Dei, affirmat Aristot. sensisse cum his philosophis, quod anima sit quintum corpus præter quatuor elementa, eisque lõgè perfectius. Quod potest probari ex 2. lib. de generatione animalium, cap. 3. ad medium, vbi ita ait: ***Sed enim omnis anima, siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur, idque magis diuinum quàm ea quæ elementa appellantur, verum prout nobilitate, ignobilitatéve animæ inter se differunt, ita, & natura eius corporis differt.*** Alij verò tenuerunt animam esse particulam quandam diuinæ substantiæ, seu diuinæ mentis, quasi à Deo ipso genitam: pro qua sententia refert D. Irenæus, lib. 1. aduersus hæreses, Carpocratem, & D. Theodoretus in lib. de diuinis Decretis, Cerdonem, & D. August. Gnostic. Manichæos, & Priscillianistas lib. de hæresibus hæ-

resi 46. & 70. de quibus asserit D. Hieronymus in epistola ad 37
Marcellinũ, existimasse, quod anima hominis fuerit genita
ex Dei substãtia. Hæc tamẽ positio non est diuersa à prima,
si originem eius intelligamus, quam egregiè tradidit Diuus
Thomas 1. part. quæst. 90. artic. 1. asserens ex duplici alio er-
rore ipsorum processisse: nam primo multi eorum credebãt,
non solum res omnes creatas corporeas esse, sensuque per-
ceptibiles, sed Deum ipsum esse quasi primum corpus, à quo
cætera omnia procedunt, præsertim anima omnium perfe-
ctissima; quare necesse est corporeũ quid esse ab eadem sub-
stantia primi corporis deriuarum. Vnde, & Manichæi dixe-
runt, Deum esse lucem quandam corpoream, animam verò
huius lucis partem quãdam corpori alligatam. Alij verò ex
eis crediderunt animam quidem quid incorporeũ quodam
modo esse, non tamen à corpore separatum, sed corporis
formam, ita vt Deus esset quasi anima totius mundi, eum in-
tuitu, & ratione gubernans; partes verò huius totalis animæ
esse animam hominis, & aliorum animalium, sicut homo
ipse, & animalia partes sunt totius mundi, quod præcipuè
sensit Varro, vt testatur August. 7. lib. de Ciuit. Dei, cap. 5. 6. &
10. Anima igitur totalis Dei, diuisibilis erit, atque corporea. 38
Et ecce omnes isti sicut priores animam dixerunt esse cor-
poream, licèt alia via processerint.

Veritas huius rei est, *quòd anima non sit corpus, & contrariũ euidenter falsum.* Probatur primò ratione vniuersali præsup-
ponẽte principiũ hoc. *Animatum differt ab inanimato sensu, & motu progressiuo,* quod tanquã per se notũ recepit antiquitas
Philosophorũ, vt testatur Arist. li. 2. de anima, tex. 19. his ver-
bis: *Animatũ igitur ab inanimato duobus maximè differre vide-
tur, motu, & sensu, accepimus autẽ à progenitorib. ferè duo hæc de
anima,* & euidens experientia omnibus efficit manifestũ. Ex
quo ita arguo; corpora animata habẽt in se principiũ sensus,
& motus progressiui; cùm ex propria virtute sentiant, & mo-
ueantur ad omnem differentiã loci, ergo vel habent princi-
pium effectiuum horum motuũ, vt corpora sunt, vel vt alia 39
corpora, distincta ab inanimatis. Primum non potest esse ve-
rum, quia iã quodcumq; corpus moueretur tali motu, atq;
sentiret, quod patet esse falsum; ergo secundũ est necessariũ,
quod vt talia corpora habeãt principiũ motus, & sẽsus, hoc
est, vt animata: nam per hoc, quod animata sunt, distingũtur
ab inanimatis: sed non distinguntur per materiam, nec per
eã sunt principia effectiua talium motuũ, quia materia non
est ratio agendi, sed recipiẽdi, nec principium distinctionis,

sed

sed conuenientiæ, cum omnibus sit communis, per actũ igitur sunt talia corpora distincta ab inanimatis, quia ratio talis corporis est ratio actus; ergo corpus animatum habet, quod sit principium effectiuum sensus, & motus per actum proprium; sed actus iste est anima; ergo habet tales operationes ab anima, tãquam ab actu proprio. Probatur minor, quia operationes istæ conueniunt corpori animato, vt animatũ est, siquidem per eas distinguitur ab inanimato; sed est animatum per animam; ergo anima est actus corporis, à quo procedunt, & non corpus.

40 Probatur secundò alia ratione speciali, quod anima nõ sit corpus, ex eo, quod sit particula quædam diuinæ substãtiæ corporeæ; quã colligere possumus ex D. August. in lib. de origine animæ, cap. 2. & ex D. Thom. 1. par. quæst 90. art. 1. hoc modo. Tria habet anima, quæ à nemine possũt negari, quia euidenti experientia sunt nota, nempe quod scientiam acquirat ex rebus ipsis; quod eam non habeat actu ante acquisitionem, sed solum sit in potentia ad eam habẽdam, & tandem, quod postquam illam habet, non semper ea vtatur, nec semper sit actu sciens, vt in homine dormiẽte est manifestũ. Et tria alia his opposita conueniunt Deo ex communi consensu omnium, videlicet, quod sit purus actus, & ideò pugnet cum infinita perfectione eius, non habere aliquando scientiam. Quod omnibus modis sit in se infinitus, & propterea nihil possit accipere, vel mendicare à creaturis ab eo potius accipientibus, quæcunque habent. Et tandem, quod sit immutabilis, & ideò non possit mutari de sciente in potentia, ad scientem in actu, quod manifestam dicit imperfectionẽ. Ex quibus euidenter sequitur, animam non posse esse partẽ diuinæ substantiæ, cui repugnant, quæ conueniunt animæ.

41 Ad argument. verò illorum philosophorum ex cognitione desumptum, distinguendum est antecedẽs, nempe cognitionem fieri per similitudinem, vel assimilationẽ rei cognitæ ad cognoscentem, nam cognoscẽs, & cognitũ duobus modis cõsiderari possunt, videlicet in esse rei, vel in esse cognoscibilis, & cognoscentis: & sub priori consideratione nõ oportet esse similia, sed etiam si diuersam omninò naturam habeãt, potest vnũ cognoscere aliud, quod constat euidenter in sensibus; nam visus, & color res sunt valde diuersæ, & tamẽ visus cognoscit colorem: solum ergo est necessaria similitudo, vel assimilatio cognoscentis ad cognitũ sub posteriori consideratione, quo pacto accipiũtur in esse intẽtionali, sub quo solum potest esse verum quod cognitũ sit intra cognoscẽtem;

nam

nam secundum esse naturale sæpe extra illud est, talis autem assimilatio fit per species intẽtionales sensibiles, vel intelligibiles, quæ ab obiectis imprimuntur intellectui, vel sensui, nã per illas repræsentatur obiectum extra existens potentiæ cognoscitiuæ, & ratione huius repræsentationis habet esse cognoscibile actu, vel in prima potentia, & ratione eiusdẽ speciei dicitur esse intra cognoscentem. Et dũ actu cognoscitur, per speciem expressam productã à potentia actu cognoscẽte, fit cognitum actu, & vnitur cognoscenti, fitque quodãmodo vnum cum eo. Ad formã igitur argumenti, negamus animam cognoscentem corpora eis assimilari secundum propriã entitatem naturalem, sed solùm fit eis similis secundum esse intentionale, atque intelligibile per species eorũ intelligibiles in se receptas, quare non oportet, quod anima sit corpus, sed spiritalis cum sit, potest corpora cognoscere.

Ad D. August. dicendum est, illud desumpsisse ex Cicerone, 43 qui 1. lib. Tusculanarũ quæstionũ, imposuit Aristoteli, quod senserit animam nostrã ex quinta quadam essentia corporea esse, sicut etiam, quod docuerit esse continuatã quãdam motionem. Sed ne forte putet aliquis occasionem dedisse Aristolem loco illo, & verbis in arg. citatis, Respondeo, quod si verba illa, & contextus, vel mediocri diligentia expendantur, cõstat planè, nihil tale ex eis deduci posse, non enim asserũt animam corpus esse vel corpore constare secundũ suam substantiam, sed eius virtute potentiam quandam corporeã deriuari in corpus longè perfectiorem omni virtute elementorum, & hanc dicit esse calorem naturalem; qui instrumentũ est potentiæ vitalis, seu vegetatiuæ, potens ex alimento partẽ substantiæ viuentis producere ad nutriendum viuentia corpora, & semini plantarum, & animalium, atque hominum fœcũditatem quandam tribuere ad organizandum corpora, & vt instrumentum sit eiusdem viuentis ad generandum aliud sibi simile, quod non habet calor ignis: cum non possit illo medio ignis producere rem viuentem.

QVÆSTIO III.

An verum sit, animam esse actum corporis, vt prima particula prioris definitionis asserit.

PRior Definitio animæ, quã 1. cap. huius primi libri tradit 44 Aristoteles, ita habet: *Anima est actus primus corporis physici, organici, potentia vitã habentis*, præsupponit verò duo tãquã certa,

certa,& iam à nobis euidenter probata,népe,quòd anima sit substantia,& quòd non sit corpus, quibus præsuppositis,titulus huius 3.quæstionis proponit primam partem eius examinandam,videlicet,an anima *sit actus corporis.* Videtur enim falsa,quod probo 1.ex verbis eiusdem Aristotelis cap.1.huius lib.textu 11.quibus distinguit diuersas partes,seu species animæ,& de quibusdam asserit manifestum esse,quod nõ sint separabiles à corpore,quales sunt anima vegetatiua,& sensitiua, idque probat, quia sunt actus eiusdem corporis, & actus alicuius non videtur separabilis ab eo. De aliis verò vt de intellectu,vel intellectiua anima concedit,quod sit separabilis à corpore,cuius ea,inquit, est ratio. *Quia nullius corporis est actus.* Negat igitur animam intellectiuam esse actum corporis: ex quo ita arguo; Definitio,& quælibet eius pars,debet conuenire definito,& quibuscumque sub eo cõtentis,sed esse actum non conuenit omni animæ ex mente Aristotelis, cum non conueniat rationali:ergo falsum est, quod anima in cõmuni(quo pacto hic definitur)*sit actus corporis*, vt asserit hæc prima pars definitionis.

45 Sed ratione hoc idem probatur, quia intrinsecum est cuicumque actui siue primo, vel secundo actuare rem cuius est actus,& ideò cõstituere eam in actuali esse:ergo nullo modo potest conuenire ei ratio actus, si aliquando cesset ab officio actuandi, quantumlibet actuare possit, sed animæ rationali non semper conuenit actuare corpus, cùm naturaliter sit ab eo separata: quo tempore separationis constat non actuare illud,licet actuare possit;ergo non conuenit ei esse actum. Et si respondeatur verba in definitione non dicere actum, sed aptitudinem,& ideò satis esse animam pro statu separationis aptam esse ad actuandum corpus. Contra hoc est,quod dum verba definitionis ex propria significatione dicunt rationem actualẽ, nõ possunt accipi pro sola aptitudine, sed necessariò pro actu,alioqui non explicabunt essentiam definiti,vt si definiamus fortem,quod à fortitudine talis est,nõ sumitur fortitudo pro ea,quæ denominare potest fortem, sed pro denominãte actu, aliter quilibet homo posset denominari fortis, licet fortitudine careat,ex eo solùm,quòd possit eam habere, quod patet esse falsum; ergo falsum erit animam separatam vocari posse actum corporis, ex eo quod actuare ipsum potest:cùm actus ex propria ratione dicat actuationem, & ideò non possit pro potentia,vel aptitudine ad illam sumi.

46 Veritas huius rei est, *quod anima sit actus corporis*, vt prima pars definitionis Aristotelicæ asserit. Et ita in primis tenent

omnes

omnes interpretes antiqui, ac recentiores, in expositione eius. Et probatur euidenti ratione: primo, quia animata distinguũtur specie ab inanimatis, vt equus à lapide, sed non distinguũtur per materiam, vel corpus, in quibus conueniunt potius omnia sublunaria; ergo distinguuntur per animam, à qua viuentia habent esse animata, & per carentiam eiusdem animæ cætera dicuntur inanimata: sed euidens est actum esse qui distinguit, & non potentiam: cùm hæc sit ratio conuenientiæ potius, quàm distinctionis; ergo anima est actus substantialis distinguens specie animata ab inanimatis. Secundò, quia animata sunt viuentia, & ex eodem sunt viuentia ex quo animata: ergo anima est principium vitæ, & operationum vitalium in eis, sicut est primum principium animatorũ, vt sunt animata, sed primum principium vitæ, & vitalium operationum non est materia, quæ solum habet esse potentiam receptiuam, & non effectiuam motus, vel operationis, vt per se 47
est manifestum; ergo primũ principium vitæ est anim; aprincipium autem effectiuum, vt tale est, actus: eum euidens sit omnia agere, vt sunt in actu, & nihil prorsus in quantum est in potentia; ergo euidens est animam esse actum. Ad testimonium igitur Aristotelis respondeo, per diuersas partes animæ non intelligere diuersas partes subiectiuas eius, quæ sunt diuersæ species animarum, nẽpe vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam, sed diuersas partes potestatiuas, quæ sunt diuersæ potentiæ, & ita sentiunt D. Thom. & grauiores alij interpretes, vt in expositione textus primi capitis adnotaui. Probaturque efficaciter hunc esse sensum eius ex vtraque definitione animæ, in qua expressè docet se definire omnem animam, tam intellectiuam quàm sensitiuam, & vegetatiuam, ideò enim dixit in posteriori, *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, sed in hac defini- 48
tione priori, quam modo examinamus, asserit animam esse actum corporis; ergo euidens est ipsum sentire, quod omnis anima, etiam intellectiua sit actus corporis. Probatur consequentia, quia ex eo probat animam esse actum corporis, quia est principium viuendi, sentiendi, mouendi, & intelligendi, sed in hoc antecedenti continetur omnis anima, etiam intellectiua; ergo etiam in consequenti, in quo dicitur, quod anima sit actus corporis. Vnde infero euidens esse, quod in prædictis verbis eiusdem capitis, in quo assignauit priorem definitionem, non negauerit, quod anima intellectiua sit actus corporis, nisi velis in eodem capite sibi esse apertè contrarium. Negandum igitur est, quod ex mente Ari- 49
stotelis,

ſtotelis,non omnis anima ſit actus corporis, nam illis verbis in arg.oppoſitis non negat hoc de anima intellectiua,ſed de quadam potentia eius,quæ eſt intellectus, de quo verum eſt non eſſe potentiam organicam,ſicut ſenſus , & ideò nullam partem corporis informare:hoc enim ſignificauit Ariſtoteles, dum dixit intellectum nullius corporis eſſe actū,hoc eſt,nullius partis corporis.Cuius pulchram rationem reddidit,nā ſi eſſet actus alicuius partis corporis(inquit) ſeparari nō poſſet ab ea,vt conſtat de potentiis ſenſitiuis;inhæret igitur intellectus in anima immediatè tanquam in proprio, & adæquato ſubiecto:& cū anima informet omnes,& ſingulas partes corporis,verū eſt,ac neceſſarium in omnibus,& ſingulis partibus eiuſdem corporis eſſe intellectum,quia repugnat non eſſe intellectum,vbicūque eſt anima:cùm ſit naturalis potētia eius: in nulla tamen parte eſt per immediatam inhærentiam,ſicut ſunt potentiæ ſenſitiuæ in partibus determinatis,quæ appellantur organa earum.

50 Pro ſolutione ſecundi argum. adnotandum eſt actum primum & ſecundum in duobus differre(vt quæſtione ſequenti copioſius oſtēdetur) in priori quidem quia actus primus habet modum formæ permanētis;cum tribuat eſſe ſubiecto per veram informationem:actus verò ſecundus,cum ſit operatio quædam,habet potius modū ſtatim tranſeuntis.Secūdò differunt,quia actus primus eſt res quædā,ſecundus vero potius habet rationem modi,vnde fit,vt actus primus naturaliter vel etiā ſupernaturaliter poſſit ſeparari à ſubiecto,& ſine illo cōſiſtere, & actu etiam ſeparetur , vt patet de anima rationali.

51 Actus verò ſecundus non poſſit conſiſtere ſeparatus ab agēte, & ſuo modo,nec à ſubiecto,& termino:nam reſpectu horum trium rationē modi habet,quamuis diuerſam,egreditur enim ab agēte,ꝙ eſt fieri termini,aut effectus,& recipitur realiter in ſubiecto,eiuſque ratione dicitur idē ſubiectū taliter ſe habere:modus verò nequit eſſe ſine eo,cuius eſt modus.Et ex vtraque differentia ſequitur rationem actus primi poſſe cōuenire formæ,etiam actu non informanti,habenti tamen intrinſecā aptitudinem,& inclinationem ad informandum,vel actuandum ſubiectum.Et ita ſicut forma dicitur illa,quæ actu informat,vel apta eſt informare materiam,ſic actus primus eſt,qui actuat ſubiectum,vel potētiam,aut talis eſt naturæ,vt actuare poſſit.Sed actus ſecundus cùm ſit quaſi actualis dependētia alicuius effectus ab agente, & egreſſio ab illo,non poteſt ratio eius ſaluari,niſi actu ab eo egrediatur, & eo ipſo, quod intelligitur non eſſe actualem egreſſionem ab eo,intelligitur non

non esse operationem, nec in natura rerum consistere. Ex quibus ad formam argumenti; distinguenda est maior, quod ratio intrinseca cuiuscũque actus, tam primi, quàm secũdi posita sit in actuatione, nã diuerso modo conuenit vtriq; actuatio, secundo quidem, vt exercita, primo verò tantùm vt cõcepta, & qua exerceri saltem possit: vel clarius; actui secundo 52 conuenit ab intrinseco exercitiũ actuationis: cùm sit modus, primo verò conuenit tanquam formæ permanenti, & ideò actu exercenti officium informandi, vel potenti saltem exercere. Et dum dicitur verba in definitione aliquando non sola aptitudinem, sed actum importare, concedendum est. Quãdo verò importent solum actum, vel etiam aptitudinem, ex natura definiti iudicandum est; nam si hæc consistit in sola ratione actuali, vt patet in exemplo adducto de forti, actum dicunt definitionis verba: si verò natura definiti non in solo actu, sed in actu, vel aptitudine consistat, verba definitionis eius vnum, vel alterum importare censendum est. Et cùm ita se habeat actus primus (vt ostendimus) dum in definitione animæ ponitur, non solùm actualem coniunctionẽ eum potentia importat; sed hanc quidem, vel naturalem inclinationem ad illam, quam patet habere animam rationalem separatam à corpore; quare sicut in tali statu separationis non admittit rationem formæ, ita nec rationem formalem actus primi.

QVÆSTIO IV.

An anima sit actus primus sola prioritate naturæ, vel etiam prioritate perfectionis.

PRæsupponit Titulus quæstionis distinctionẽ illam actus 53 primi, & secundi positam ab Aristotele in hoc primo capite, tex. 5. vbi actũ primũ dicit esse, vt scientiam, secundũ verò, vt speculationẽ. Et ideo habitus habet se, vt actus primus, speculatio verò ab eo procedens est actus secundus. Asserit verò differre actum primũ, & secundũ, sicut differunt vigilia, & somnus; quasi dicat habitum (cùm sit res permanens) perseuerare in anima dormientis, etiam si eo tempore nõ operetur, operationem verò, vel speculationem solùm haberi in vigilia, & statim trãsire. Hoc supposito asserit in 2. par. definitionis ita se habere animam informantẽ corpus; sicut habitum, ipsumque actuare quasi modo habituali, ac permanente, & ideò nõ solùm in vigilia, dum operatur, sed etiam in somno dũm ab

operatione cessat; & præterea vocari actum primum, operationem verò ab ea procedentem solum haberi in vigilia, nec permanere, sed statim transire. Ita sentiunt omnes interpretes antiqui, & recentiores, quod etiam tanquam certum præsupponit titulus quæstionis.

54 Quærit autem, an anima sit actus primus prioritate naturę tantùm, vel etiam prioritate perfectionis: Quod enim primus sit prioritate naturæ per se est manifestum; & hac etiā ratione probari potest, euidens est prius natura rem habere esse per formam substantialem; quā operetur, & eius virtute operari, & animata prius esse talia per animam, quàm opera vitæ habeāt, & virtute eiusdem animæ, tanquam primo principio vitæ vitales elicere operationes: ergo euidens etiam erit animā prius actuare corpus, quàm operationem, & proinde animam esse actum primum prioritate naturæ. Solùm ergò potest esse dubium, an sit etiam actus primus prioritate perfectionis, ex eo, quod actus primus perfectior sit actu secundo, vel non dicatur hoc modo actus primus anima, quia actus primus imperfectior est secūdo, sed solùm sit primus prioritate naturæ.

55 Et prima opinio est Caiet. quæst 3. de anima, vbi dupliciter ait sumi posse actum primum, & secundum, materialiter quidem, aut in esse rei, hoc est, pro ipsismet entitatibus eorū; vel formaliter in ratione actus. Et sub priori consideratione nobiliorem esse actum primum: cùm sæpe sit substantia, actus verò secundus cùm sit operatio, semper accidens: sub cōsideratione verò posteriori semper esse perfectiorem actū secundum: & cùm constet Aristotelem in definitione non sumere actum primū materialiter, sed formaliter potius sub ratione actus, quia verba in definitione formaliter sumi debēt, sequitur non intellexisse, quod anima sit actus primus prioritate perfectionis, sed naturæ tantùm. Probat hoc argumēto; actus qui nullā habet admistā rationem potentiæ, purior est, atque perfectior eo, qui aliquam rationem potentiæ habet admistam, sed actus secundus qui est operatio, nullam habet admistam rationem potentiæ, sed est vltima actualitas rei, nam dum res iam operatur, nihil ei potentiæ, neque actus superest, sed actus primus, qui est forma, aliquam habet rationem potentiæ admistam, nam postquam res per formam substantialem est in actu primo, adhuc est in potentia ad operationem,

56 tanquam ad actum secūdum. Vnde sequitur, quod licet actuet subiectum, imperfectè tamen, quia illud relinquit in potentia ad vlteriorem actum; perfectior igitur est actus secundus, quàm primus: quod adeò verum esse ait, vt Aristotel. 1. Metaph.

taph.text.51.dixerit, quod si Deus non esset in actu secundo, hoc est, in actuali operatione, nihil nobilitatis haberet.

Secundo probari potest, quia finis nobilior est iis, quæ ordinantur ad ipsum, sed actus primus ordinatur ad secundum, tanquam ad finem, quia vt docet Arist. 2 lib. de cœlo, textu 15. quælibet res producta est a natura, propter aliquam operationem propriam; ergò perfectior est primo. Et idem Arist. 1. lib. ethico. c. 11. & lib. 10. cap. 6. docet beatitudinem hominis consistere in contemplatione altissimarum rerum, quæ operatio, & actus secũdus est, ergò perfectior est actu primo. Probatur consequentia, quia beatitudo est summa fœlicitas hominis; ergo debet consistere in actu perfectissimo eius. Probatur tandem, quia vnus actus perfectior est alio, quo minus dependet ab eo, nam maior dependentia maiorem denotat imperfectionem, sed actus secundus minus dependet à primo vniuersaliter loquendo quàm primus à secundo, ergo perfectior est illo. Minorē probo in habitibus, & actibus, qui sunt actus primi, & secundi; nam primus actus, per quem producitur habitus scientiæ, vel virtutis acquisitæ, habetur sine eodē habitu per virtutem solius potentiæ; ergò non dependet ab habitu, qui actus primus est, & tamen habitus ipsi non habētur sine aliquo actu, imò nec vlla anima potest naturaliter esse sine vlla operatione; nam etiam in somno exercet aliquam operationem, & nutritionem habet semper. 57

Secunda opinio quorundam recentiorum duo asserit, & in vno à Caiet. recedit, in altero verò cũ eo consentit, dicit enim primò, actum primum non solùm materialiter, vel in esse rei, sed etiã sub formali ratione actus simpliciter esse nobiliorem secundo, quod negat Caiet. deinde docet actum secundũ quadam ratione, aut secundùm quid nobiliorem esse primo, in quantum illum perficit, & quasi actuat, in quo cũ Caiet. sentit. Sed probant hoc secundum, in quo est difficultas, hoc argum. actus vt actus est nobilior potentia, vt potẽtia: cum illa sit perfectibilis, & iste eam perficiat, sed actus primus vt actus primus est, se habet ad secundũ, tanquam potentia ad actum; ergò nobilior est secũdus. Probatur minor, quia actus primus perficitur per secundum, vt patet in re quacunque, cuius esse quod habet à forma, & actu primo, perficitur per operationē, quæ actus secundus est: ergò actus primus se habet ad secundum, tanquam perfectibilis ad perficientem, sed perfectibile, vt tale, se habet vt potentia, & perficiens vt actus, ergò actus primus se habet ad secundum, tanquam potentia ad actum. 58 59

Tertia opinio est aliorum, qui hoc modo distingũt actum

primum, nempe vnus est, qui primo, & proximè ordinatur ad secundum, & huiusmodi sunt potentiæ, & habitus, & hūc dicunt minus nobilem esse, quam actum secundum, quia omninò est propter illum, tanquam propter finem; finis verò nobilior est iis, quæ sunt propter finem. Alter actus primus est, qui non ordinatur primò & proximè ad actum secundum, sed ad esse rei, consequenter verò ad actū secundum, qui est operatio, & tales sunt formæ substantiales, & præcipuè omnes animæ, quas docuit Arist. in hac definitione esse actum primū prioritate, non solùm naturæ, sed perfectionis. Hanc senten-
60 tiam ex parte sequitur Ricar. in 4. d. 49. art. 1. q. 4. Sotus ibidē art. 2. Medin. 12. q. 3. art. 2. in quantum asserunt quemlibet habitum etiam supernaturalem imperfectiorem esse actu à se elicito, & cum habitus computetur inter actus primos, & actus inter secundos: vniuersaliter sentiunt inter hos actus primos, & secundos, illos esse imperfectiores, & perfectiores istos. Quod probant vnico argumento de lumine gloriæ, & actu visionis beatificæ ab eo elicito, nam talis visio summæ perfectionis est inter omnes, quos potest habere creatura; ergò longè nobilior est habitus luminis gloriæ, à quo elicitur. Probatur consequentia, quia lumen gloriæ non est vltimus actus, nec facit hominem beatum sine actu visionis.

Nostra sententia his assertionibus explicatur. Prima, *actus primus substantialis* (qualis est substātialis forma, & præsertim anima) *non solū sub ratione materiali entitatiua, vt asserit Caiet. sed etiam sub formali ratione actus perfectior est actu secundo, non solum simpliciter, vt asserit secunda sententia iuniorum, sed etiam secundùm quid, & sub quacunque consideratione.*

61 Prior pars huius assertionis probatur contra Caiet. ex perfectione informādi animę hoc modo; Propria, ac formalis ratio actus est actuare, atque perficere: ergò ille actus erit perfectior sub ratione formali actus, qui perfectius actuat, sed act⁹ primus substantialis, qualis est anima, perfectius actuat, quàm operatio, quæ est actus secundus; ergò habet perfectiorem rationem formalem actus, & ideò erit actus perfectior, non solum perfectione entitatiua, & quasi materiali (quod Caietan. asserit) sed perfectione formali actus (quod negat.) Probatur minor, quia actus primus substantialis actuat substantialiter
62 tribuens corpori esse specificum, & substantiale, non solùm propter suam entitatem, sed etiam propter modum actuandi primarium, ac substantialē, operatio verò solum tribuit subiecto esse accidentale, non solum propter entitatem accidentalem, sed etiam propter modum actuandi secundarium, & acciden

accidentalem ordine naturę præsupponentem substantialem actum, cum suo modo actuandi substantialiter; ergò etiam sub ratione formali actus, primus est perfectior secundo.

Posterior vero pars eiusdem assertionis, quod actus secundus, non sit perfectior primo, etiam secundum quid neque vllo alio modo; probatur. Actus secundus sub ratione formali actus secundi est accidentalis, & etiam si sit vltimus, est vltimus accidentalis, actus autem primus, qui est forma substantialis, est etiam substantialis actus; ergò sub ratione primi actus substantialis perfectior est actu secundo, sub quacunque ratione considerato. Probatur consequentia, quia quæcunque ratio actus accidentalis est inferioris ordinis, & perfectionis, quacunque ratione actus substantialis, sicut ratio accidentis est inferioris ordinis, & perfectionis respectu substantiæ, vt per se est manifestum. Itaque ratio actus primi vt 63
talis, hoc est, vt determinata ad actum primum substantialē, perfectior est quocunque actu secundo sub quacūque ratione actus secundi, siue actus secundi, vt secundi, siue vt talis actus secundi, quia actus secundus sub quacunque ratione 64
communi actus secundi, vel particulari, accidentalis est, & sub nulla ratione etiam particulari, potest esse substantialis: actus vero primus, vt talis actus primus est, substantialis esse potest, & verè est actus primus substantialis anima sub ratione animæ, & sub ratione talis actus primi, & ideò Aristoteles egregiè docuit animam esse actum primum, non solum prioritate naturæ, sed etiam prioritate perfectionis, quia de actu primo substantiali loquitur: cum tanquam per se notum præmiserit animam esse substantiam, & ideò substantialem formam, & substantialem actum.

Assertio secunda, *Omnes actus primi, siue sint potentiæ naturales, vel supernaturales habitus, sunt etiam perfectiores actibus secundis ab eis elicitis.* Hæc est contra Ricar. Sotum, & Medinam, & Probatur efficaciter de potentiis; nam potentiæ naturales sunt actus quidam substantiæ permanentes, & radicati in ea, à quibus tanquam à causis efficientibus æquiuocis producuntur actus statim transeuntes. & producuntur quidē ab eis secundum substantiam, vel entitatem, & non solùm secūdum modum, vt actus procedentes ab habitibus acquisitis, nec ipsi producuntur ab eisdem actibus secundis vllo modo; ergo isti actus primi sunt nobiliores omnibus secundis ab eis procedentibus; Probatur consequentia, quia causa æquiuoca nobilior esse debet proprio effectu, & permanentia perfectior successiuis. 65

66 Sed respondert posset potentias non esse causas totales, & completas suorum actuum, sed simul cum obiectis concurrẽtibus per species intentionales tanquam partiales causas eos producere. Hoc tamen solum in primis verum est in potentiis cognoscitiuis, non in aliis, quæ totales sunt causæ suorum actuum; Præterea in agnoscitiuis adhuc efficaciter probat argum. quia licèt verum sit solam potentiam non esse causam eorum, sed obiectum etiam concurrere, per speciem, nihilominus propter intrinsecam causalitatem, quam potentiæ habent tanquam virtutes substantiarum ad eosdem actus eliciendos eis concessæ à natura, propter modũ quoque essendi
67 permanentem, atque intrinsecum, proximéque radicatum in eadem substantia, perfectiores longè sunt suis actibus qui quasi extrinsecum modum habeant, & statim transeuntem, nec virtutem habent vllo modo producendi potentias.

Probatur deinde eadẽ assertio de habitibus supernaturalibus, de quibus cõmunis sententia Theologorũ tenet esse supernaturales secundum entitatẽ, vel substantiam: Et prætereà in prima sui productione, non produci ab actibus: sed à solo Deo eos infundẽte, proprios verò actus efficienter producere, non solũ quantum ad modũ connaturalitatis, sed etiã quoad entitatem, vel substantiã eorum, nec solum vt instrumentales causæ, sed vt præcipuæ, ac proportionatæ, atq; etiã sunt qualitates permanẽtes. Actus verò statim trãseunt; ergò lõgè per-
68 fectiores sunt actibus secũdis. Et si respondeas habitũ nõ esse causam totalẽ actus, sed simul cum potẽtia, hoc nihil obstat, quominus perfectior sit habitus, quia licet simul cum potẽtia concurrat ad eliciendum actum, eam tamen eleuando ad esse supernaturale, & virtutẽ ei tribuendo, vt possit concurrere ad productionẽ actus: iste autem modus causandi euidens signũ est maioris perfectionis, quam habet supra proprium actum.

69 Assertio tertia, *Habitus acquisitus imperfectior est suo actu, & cum habitus habeat rationem actus primi, perfectior est in his actus secundus primo:* & quantum ad hos actus, & habitus assentior Ricardo, Scoto, & Medinæ.

Ad probandã hanc conclusionem præsuppono, quod habitus acquisitus non est causa sui actus quantũ ad entitatem, vel substantiam eius, sed solum quantum ad modum facilitatis, promptitudinis, ac delectationis, vt docet sæpe Aristoteles, & tenet cum eo ferè vniuersa schola; quantum ad substantiam verò, à sola potẽtia producitur actus, vt cõstat de primo actu, quẽ non producit vlla ratione habitus, sed sola potentia, quia non excedit virtutẽ eius, sed proportionatus illi est, vt constat

de actu

de actu scientiæ. Et hoc supposito ita arguo; actus est causa habitus secundum entitatem, aut substantiam eius, quem illo medio producit potētia, & nō producitur actus iste secūdum substantiam ab habitu, sed secūdum solum modum; ergò entitas habitus inferioris ordinis est respectu entitatis actus; cùm nō possit eā attingere, & entitas actus ordinis superioris, cum eam vt causa æquiuoca causet: erit ergò in his actus secūdus perfectior primo. Itaque vt bene fiat cōparatio quorumcunque extremorum, vtrumque debet sumi tanquam denudatum omninò, atque distinctum ab altero, hoc est, ita vt nec illud includat, nec necessario præsupponat. Et huius ratio est manifesta; quia comparanda sunt extrema secundū proprias, ac præcisas rationes, ita vt neutrum sumat aliquid ab alio, aut ex necessaria præsuppositione eius: nā illud quod hoc modo desumpserit ab alio, non erit sibi proprium, & propterea etiā si ratione illius excedat aliud, ex quo illi prouenit; nō dicetur illud excedere, sed potius dicetur vnum extremum adiuncto sibi altero excedere se ipsum. Vt ergò actum primum qui est forma substantialis, vel accidentalis, & actum secundum, qui est operatio, benè comparemus in ordine ad potentiam, ad quam constituendam, perficiendam ordinantur, vtrumque debemus sumere, & neutrū, vt includens alterum, sed propria tantum eius, quæ habet ex propria ratione formali, consideranda sunt, vt ita concipiatur, ac si non præsupponeret alterum, vel illud includeret. Vt si comparemus animam vegetatiuam, quæ est actus primus corporis viuētis, cum nutritione, quæ est actus secundus eius, solùm debemus considerare in eadem actione perfectionē operationis vitalis, aut viuentis 71 corporis, nihil de ratione, aut perfectione actus primi, nempe animæ, vt actus primus est, concipientes, quamuis consideretur operatio vitalis, cum ordine ad animam, vt est principium vitale, atque efficiens eius.

Secundò notādum est, quod actus primus perficitur per secundū accidentaliter, non quidem tanquam potētia passiua, sed tanquā actiua, hoc est, tanquam principium actiuum radicale, vel formale eius, vnde nec perficitur per ipsum ratione intrinseca, sed extrinseca tātùm, quia actio, vt actio non respicit subiectū, sed principiū, à quo egreditur, & terminum, vel effectum, qui ea media præcedit, ac dependet ab eodē principio. Itaque actus secundus, vt talis solum comparatur per se cū primo, vt tali, tāquā cū principio actiuo, & extrinseco eius, & ideò solū potest perficere eum extrinseca ratione. Et cùm 72 principiū actiuū, vt tale, perfectius sit omni actu ab eo proce-

denti, vt probauimus, quia sua virtute illum continet, atque efficienter producit, sequitur actum secundum, etiam vt illud quadam ratione extrinseca perficientem minus nobilem esse, præsertim cùm actus ipse primus, vt est principium secundi ratione intrinseca eum perficiat, tribuens ei totum esse, quod habet, vt per se est manifestum.

73 Ex his facile respondetur ad argumentum Caiet. concessa maiori, quòd actus ille sit perfectior, qui minorem habet admistam potentiam, sed distinguẽdo maiorem, quòd actus secundus nullam habeat admistam rationem potẽtiæ: nam ratione sui præcisè hoc non habet, sed in quãtum præsupponit actum primum, quem si non præsupponeret, nõ posset cõstituere rem in actu perfecto, nec excludere ab ea omnem carẽtiam, vel priuationem; sed cum maiori absque dubio eam relinquere. Itaque si actum secundum consideremus præcisè, ex his quæ habet, vt est operatio, non excludit à subiecto nisi carentiam actus, ac perfectionis accidentalis, & actus etiã primus excludit maiorem, nempe carentiam actus ac perfectionis substantialis, vel accidentalis permanentis, & operatione perfectioris, quod euidẽs erit, si intelligamus per impossibile rem cum actu secundo, & sine primo, sic enim intellecta carebit actu ac perfectione substantiali, vel accidẽtali permanẽti; quam habere potest, hanc ergo carẽtiam longè maiorẽ nõ tollit actus secundus, sed minorem, nempe actus ac perfectionis accidentalis, ac transeuntis; ergo euidens est magis, & me-

74 lius actuare primum ex se, quàm secundum ex se, quia maiorem carentiam melioris actus tollit à subiecto, licet melius actuet secũdus præsupposito primo, quod ex pręsuppositione primi præstat, cùm ab eo accipiat suum esse, & totam nobilitatem, quam habet; non ergo ex se, vel ex propria ratione nudè considerata, quare solum potest argum. concludere, quod actus secundus simul cum primo præsupposito nobilior sit accidentaliter, quàm primus ipse sine secundo, non tamen ex propria ratione nudè considerata.

75 Ad Aristotelem verò dicimus, in Deo non esse distinctionem realem actus primi, & secundi; sed vtrunque pertinere ad simplicissimam substantiam eius; vnde eo ipso, quod non haberet actum secũdum, nec habere illum posset: nã in his, quæ ex propria natura æterna sunt, vt docet idẽ Arist. 1. lib. de cœlo, cap. vlt idem est esse, & posse; si autem haberet primum, & non posset habere secundum, idẽ actus primus imperfectissimus absque dubio esset, sicut anima, si non posset esse principium alicuius operationis vitalis: & ideò bene loquutus est

Arist.

Aristoteles, dicens, si Deus non esset in actu secundo, sed solũ in primo, paruam certè, vel nullam haberet nobilitatẽ, ex quo non sequitur nobiliorem esse actum secundum, ex propriis tantùm consideratũ, sed solum, quod simul cum primo, quem necessariò præsupponit, & à quo accipit nobilitatem, quam habet, in statu perfectissimo constituat rem.

Ad confirmationem concessa maiori, neganda est minor, quod res sit propter operationẽ tanquã propter præcipuum finem, sed cum operatio ipsa sit medium, per quod res consequitur suam perfectionem, finis in quem res per operationem ordinatur, est ipsamet per operationem perfecta, quare neque actus primus ordinatur ad secundum, tanquam ad finem, sed ad se ipsum perfectum per secundum. Ad aliud verò de contemplatione rerum altissimarũ, vel clara visione Dei, in qua consistit summa fœlicitas hominis. Respondeo operationem animæ non habere rationem beatitudinis ex maiori, vel minori perfectione actus secundi, sed ex eo præcisè, quod est assecutio summi boni, & quia hæc ratio assecutionis reperitur in operatione intellectus, & non in operatione voluntatis, docuit D. Thom. & cum eo maior Theologorum pars in clara visione Dei consistere beatitudinem nostram, potius quàm in amore, vel fruitione Dei. Et ad hunc sensum reducitur dictum Aristotelis de contemplatione rerum altissimarum: sed ex hoc non sequitur actum secundum esse perfectiorem primo, quia clara visio Dei comparata cum habitu supernaturali luminis gloriæ, à quo elicitur, minus nobilis est, vt probauimus in secunda assertione. 76

Circa vltimum argumentum, multa congerunt Caietan. & alij varij afferentes distinctiones de actu primo separabili, vel inseparabili à secundo, de quibus nihil curandum est, quia ad præsentem quæstionem nihil prorsus referunt: nam siue actus primus sit naturaliter separabilis ab omni actu secundo, vel solum ab aliquo, vel etiam à nullo: cum certum sit distingui ab omnibus, & singulis realiter, & essẽtialiter, & eos excellere omnibus titulis in 1. & 2. assertione enumeratis, necesse est nobiliorẽ illis esse, & cũ de hac sola maiori nobilitate procedat quæstio, nihil prorsus refert ad illam separatio realis, vel inseparabilitas ab eis. Ad formam verò argum. cõcessa maiori distinguenda est minor, quod in habitibus plus dependeat habitus ab actu, quàm è conuerso: nã in supernaturalibus, vel infusis falsa est, cũ habitus isti non producantur effectiuè ab actibus; sed à solo Deo immediatè infundantur, actus verò in virtute eorundẽ habituũ contineantur, & ab eisdem tanquam 77

ab efficientibus eliciatur. De solis ergò habitibus acquisitis vera esse potest, quos concessit tertia assertio nostra minus nobiles esse, quàm actus, & ideò in his nobiliores esse actus secundos primis.

78 Ad argum. secundæ opinionis distinguenda est maior, quod actus, vt actus sit nobilior, quàm potentia, vt potētia: nā duplex est potētia, ad quā cōparari potest actus, nēpe actiua, & passiua; & de actiua falsa est, quia cùm ad illā cōparetur tanquam ad principium actiuū, à quo egreditur tāquam à causa æquiuoca, & in cuius virtute cōtinetur, necesse est minus nobilem illā esse, & propterea actus secundus, vt talis cōparatus cū primo, vt talis, imperfectior est, quia cōparatur ad illū, non tanquam ad potentiam passiuam, sed tanquam ad principiū actiuum à quo procedit, & à quo longè nobiliori modo perficitur ipse, quam idē principiū actiuu ab eo, vt ostendimus.

Argum. 3. opinionis parum momenti habet, ad formam tamen eius distinguendum est antecedēs, quod clara visio Dei perfectissimus actus sit omniū, quos habere potest creatura; nam comparata ad omnes alios actus secundos, quos habere potest, verum est: comparata verò cum actibus pimis, & præsertim cum eo, à quo procedit, qui est habitus supernaturalis luminis gloriæ, planè falsum, vt probauimus.

QVÆSTIO V.

Quidnam per corpus physicum, & organicum intelligat Aristot.

79 EXplicatis duabus primis partibus definitionis, quibus dicitur, animā esse actum, & esse actum primum, sequūtur duæ aliæ, nempe *corporis physici, organici:* de quibus potest esse dubiū, quidnā intelligat Aristoteles, per *corpus organicum.* Et circa sensum huius particulæ duas sentētias reperio, primam asserentē, *per corpus organicum* intelligere Aristotelē, materiā primam non nudam, sed vt cōnotantem distincta, atque cōueniētia organa pro diuersis operationibus vitę exercēdis: ita Greg. in 2. dist. 16. q. 2. Argētinas in 4. dist. 13. q. 1. art 1. & alij. Ita etiā D. Tho. ad text. 4. huius li. & in quæstione de spiritualibus creaturis, art 3. ad 2. & Conimb. ca. 1. q. 1. art. 1. Connotare verò organa dicitur, quia licet ea actu habeat, non tamē pertinent ad naturā vel entitatem eius, sed addunt supra illā qualitates, & alia accidentia, per quæ formātur, ac distinguntur, & ideò non tam significantur organa, quàm connotatur.

Videtur

Videtur hæc sentētia expressa ab Aristotele textu 4. huius lib. vbi probans animam non esse corpus, sed actum corporis, sic ait: *Corpus non est eorum, quæ in subiecto sunt, sed magis sicut subiectum, & materia*, & textu 7. docet ex anima, & corpore fieri vnum per se. Ex vtroque autem simul sumpto ita arguo; corpus cuius actus est anima habet se tanquam subiectum, & materia respectu illius; & ex vtroque fit vnum per se, tanquam ex actu per se, & potentia per se, sed proprium subiectum animę, propriáque potentia in qua recipitur, quam informat, & cum qua cōstituit vnū per se, est materia organizata; ergò hæc intelligitur ab Aristot. in definitione nomine corporis organici.

Probatur deinde ratione. 1. quia actus importat ordinē intrinsecum ad propriam potentiam, quam aptus est informare; ergo per illam definiri debet, sicut etiam potētia ipsa per proprium actum, quē respicit: sed anima est actus informans, vt in definitione dicitur; ergo per se, & ab intrinseco respicit propriam potentiam, hæc est materia prima organizata, & nihil aliud; per hanc ergo definita est ab Aristotele, & hæc debet intelligi in definitione eius nomine corporis organici. 84

Secundò per corpus organicum non potest intelligi compositum ex materia, & anima; ergo sola materia organizata debet intelligi. Probatur antecedens, 1. quia corpus organicū ponitur in definitione tanquam primum subiectum animæ, cuius actus vel forma dicitur esse; sed compositum ex materia, & anima nō potest esse subiectum animæ, quia subiectū formæ, vt tale non includit formam, sed condistinctum est ab ea, & forma ipsa extra rationem eius: alioqui non possent vnum aliquid componere realiter; cum componentia debeant se excludere; ergo nec potest per corpus organicum in definitione intelligi. 2. quia si nomine corporis organici intelligeretur corpus animatū, sequeretur non definiri animam per aliquid prius, & notius se, sed per posterius, & minus notū cōtra præceptum definiēdi per priora, & notiora traditum ab Aristotele 3. lib. Top. cap. 3. & lib. 6. cap. 3. loco 1. Probatur consequentia, quia corpus animatum constituitur per animam, & effectus eius: est ergo posterior atque ignotior illa. 85

Prima opinio tenet per corpus organicum intelligere Aristotelem, non corpus incompletum, quod est materia organizata, sed completum ex eadem materia organizata, & anima constitutum, ita vt sensus definitionis sit, Anima est actus primus substantialis corporis animati, potentia vitam habētis, & hæc sententia eadem est cum sententia Caiet. & Scoti nuper citati à nobis circa sensum particulæ præcedentis, videlicet, 86

corporis

corporis physici, & asserente per corpus physicum intelligi ab Arist. compositũ ex materia, & anima, vt tribuit ei esse corporeum præcisè, ita enim asserit hæc secunda opinio, per corpus organicum intelligi non solum materiam organizatam, sed compositum ex ea simul, & anima, secũdum rationem formalem animæ, nempe vt tribuit ei esse animati, aut viuentis & eisdem rationibus probatur vtraque, quam tenet expresse D. Thom. in q. de ani. art. 1. ad 15. & 1. par. quæst. 76. art. 4 ad 1. his verbis: *Dicendum, quod Aristoteles non dicit animam esse actum corporis tantùm, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quod talis potentia non abiicit animam; vnde manifestum est, quod in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur, eo modo loquendi, quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi, non quod seorsum sit lucidum sine luce, sed quia lucidum est per lucem, & similiter dicitur, quod anima est actus corporis, quia per animam, & est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habens.* Hæc eadem fuit sententia antiquorum interpretum Aristotelis in commentariis huius loci, Themistij, Simplicij, & Philoponi, quos sequitur Toletus super textum 4. & Caietan. quęst. 4. Probatur expresso testimonio Aristotelis, textu 10. huius lib. vbi explicans, quid intelligat in hac definitione animę illis verbis, corporis physici organici potentia vitam habẽtis, sic ait: *Non est autem quod abiicit animum potẽtia existens, vt viuat, sed quod habet: semen autem, & fructus potentia huiusmodi corpus est.* Et colligitur etiam ex textu 8. vbi dixerat, animam esse, quod quid erat esse corporis, per quod definitur, sed certum est, quod anima non est, quod quid erat esse materiæ, nec materiæ organizatæ, quæ animam non includit, sed ab ea distinguitur, vt potentia ab actu: est autem eadem anima, quod quid erat esse corporis animati: cum tribuat illi esse specificum & definitionem; ergo id intelligit Aristoteles nomine corporis organici, & non solam materiam organizatam.

1 Sed probatur deinde ratione, quia essentialis ratio cuiuslibet formæ sumitur ab eius effectu formali, quẽ tribuit subiecto, vel tribuere potest, vt essentialis ratio albedinis est esse cõstitutiuã albi, & lucis esse constitutiuam lucidi; ergo essentialis ratio animæ erit esse constitutiuam corporis animati; per hũc igitur effectum formalem, quem tribuere apta est corpori animato, definiri debet, potius quàm per materiam organizatam; nam licet media informatione tribuat eum, sed corpus ipsum animatum est ipsemet effectus formalis eius, sicut albedinis corpus album; melius ergo definienda fuit anima per corpus animatum tanquam per effectum formalem, quàm per materiam

riam organizatam.

In hac re tria mihi videntur dicenda. Primum, *benè posse vtroque modo definiri animam, videlicet per materiam organizatam, & per corpus animatum.* Quod efficaciter probant arg. vtriusque opinionis.

Secundum, *melius definiri per corpus animatum, quàm per materiam organizatam.* Quod primo probo ex fine proximo, in quem constituta est à natura qualibet forma, & consequéter anima hoc modo. Perfectius definitur res per proprium, atque proximum finem quam per medium, quicumque finem tandem consequitur, cum clarius, atque distinctius constet essentialis ratio eius ex illo, quā ex hoc: sed finis proximus in quem constituta est à natura anima, est cōstitutio corporis animati potentis habere operationes vitæ, informatio vero materiæ organizatæ solùm est medium ad eundē finem consequēdum, eò enim tendit informatio materiæ, vt constituatur compositum, ergò exactius definitur per corpus animatum quàm per materiam organizatam. Hoc etiam probat efficaciter ratio posterioris sententiæ de effectu formali.

Tertium quod assero est, *probabilius esse quod Aristoteles definierit animam per corpus animatum, nomine corporis organici intellectum, vt asserit secūda opinio, quàm per materiam organizatā per idem corpus organicum intellectam,* vt asserit secunda. Quod efficaciter probant testimonia Aristotelis à nobis adducta, & rationes ex eis deductæ. 2

Ad vtrumque testimonium Aristotelis pro opposita opinione adductum simul cum argum. ex eis elicito concedenda est vtraque pars antecedentis: sed neganda consequentia, quod materia organizata intelligatur ab Arist. in definitione, nomine corporis organici, quia corpus organicum, vt Aristoteles ipse se explicans asseruit, non dicit nudum subiectum animæ, sed anima ipsa vestitum, aut informatum: sic ergò dicit materiam organizatā, vt non excludat, sed includat ipsammet animam, includens autem animam idem est, ac animatum, per quod tanquam per effectum formalem definiri debuit anima, potius quam per nudum subiectum, quod est materia organizata, quia non potest ratio formæ melius explicari, quàm per proprium effectum formalem. 3

Ad primum argum. concedendum est primum antecedens, quod actus importet ordinem intrinsecum ad propriam potentiam, quam aptus est informare, sed addendum, non solum importare ordinem ad potentiam, sed etiam ad proprium effectum formalem, nempe ad compositum, quod cum ea cōsti- 4

tuere

tuere aptus est. Imò hunc ordinem præcipuè importare, quia talem effectum respicit, vt proprium, ac proximum finem; potentiam verò, aut subiectum solùm tanquam medium ad eundem finem consequendum, & cum materia organizata sit nudum subiectum animæ, & corpus animatum per eam cõstitutũ proprius effectus formalis, proximúsque finis, cuius gratia aptus est eãdem materiam informare, per talem finem nomine corporis organici intellectum ab Aristotele, potius definiri debuit, quàm per materiam organizatam.

Ad 2. argum. negandum est antecedens, quod per corpus organicum non possit intelligi compositum ex materia & anima. Et ad primam probationem eius, neganda est maior, quod corpus organicum ponatur in definitione tanquam subiectũ animæ, sed ponitur potius tanquam quid constitutum formaliter per ipsam; & ideò tanquam corpus animatum, atque cõpletum includens eandem animã, sicut album positum in definitione albedinis, non significat subiectum eius, sed quid cõstitutum ex subiecto, & eadem albedine, quod effectus formalis est. Ad secundam probationem eiusdem antecedentis neganda est consequentia, quia licèt animatum sit effectus formalis animæ, & ideò in genere causæ formalis posterius, & secundum naturam in eodẽ genere ignotius, nihilominus cùm ex alia parte sit etiam finis proprius, ac proximus eiusdẽ animæ, cuius gratia facta est à natura in genere causæ finalis (potissimum inter causarum genera) priùs natura est, quàm eadem anima, & consequẽter notius ipsa: quare benè potuit per illud definiri tanquam per natura prius, & notius. De mente etiam D. Thomæ dubitare non licet, cùm tam expressa sint verba vltimi testimonij, & maioris authoritatis, quàm alia; quare eis standum est.

Breue dubium circa vltimam particulam eiusdem definitionis.

6 VLtima particula huius definitionis est, *Potentia vitam habentis*, de cuius sensu dubitamus, quem vt explicemus, distinctio illa vitæ in expositione textus à nobis insinuata repetenda est. Vita duobus modis sumitur ab Aristotele diuersis suæ doctrinæ locis, pro vita substantiali, quæ radix est potentiarum, & actuum vitalium, & ideò quasi radicalis vita potest vocari, & hoc modo accipit ipse vitam lib. 2. de anima textu 36. dum ait, *Viuere viuentibus, est, esse.* Hoc est substantia ipsa, per quam dicuntur esse per se. 2. modo sumitur

pro

pro operatione vitali, cuius eadem vita substantialis radicale principium est, & formale potentia vitalis proximè emanans ab eadem vita substantiali, vt nutritio, & augmentatio, & cùm operatio vitalis non sit substantia, sed accidens, vita accidentalis appellari potest. Qua acceptione vitæ vsus est Aristoteles textu 3. huius lib. his verbis: *Vitam autem dicimus, quæ per ipsum fit, alitionem, augmentationem & diminutionem, &c.* Hoc supposito ad propositum dubiũ, Respondeo de sensu huius particulæ, *Potentia vitam habentis.* iuxta sensum præcedentis, videlicet, *Corporis organici*, iudicandum esse. 7

Vnde si corpus organicum accipiatur pro cõposito ex materia, & anima, non potest sumi habens vitam in potentia pro vita substantiali Probatur euidenter, quia compositum includens animam, consequenter includit vitam substantialem, cuius formale principium est anima ipsa; ergo non potest verum esse de illo, quod habeat eandem vitam substantialem in potentia, sed eam habet actu; sumitur ergo pro habente vitam accidentalem in potentia, quæ est vitalis operatio procedẽs à vita substantiali tanquam à radice. Et in hoc sensu sine dubio sumitur ab Aristotele. Probatur 1. ex particula *Corporis organici*, quam probauimus ex verbis eius sumi pro corpore animato, & ideò habente vitam substantialem actu, non in potentia, 2. quia idem Aristoteles in hoc eodem cap. 1. textu 3. tradens eam doctrinam, ex qua statim colligit hanc definitionem, expressis verbis à nobis nuper relatis docet se accipere vitã pro operatione vitali nutritionis, & augmentationis, ita ergò eam in definitione accipit, & ideò de hac, & non de vita substãtiali intelligit vltimam particulam eiusdem definitionis, *Potentia vitam habentis.* Iuxta aliam verò opinionem accipientem pręcedentem particulam, *Corporis organici*, pro sola materia organizata non potest benè intelligi, *Potentia vitam habentis*, de vita pro operatione vitali Intelligitur ergo de vita substantiali, ad quam materia organizata est in proxima potẽtia, sicut ad recipiendum animam, quæ formale principium eiusdem vitæ substantialis est, nam ad operationẽ vt talem, solùm est in potentia remota. Tandem vltima particula, *Potentia vitã habentis*, idem continet ac pręcedẽs, nempè *Corporis organici*, sed aliquantulũ magis explicatũ, & ideò solum videtur posita maioris explicationis gratia. Integrã igitur definitionem animę hoc modo declarare possumus: *Anima est actus primus corporis physici, organici, potentia vitã habẽtis.* Genus huius definitionis est actus, communis quidem animæ cum cæteris formis specie diuersis, per quem censetur exclusa potentia, seu materia, vel 8 9

corpus;

corpus;cæteræ particulæ habent rationem differentiæ, & per primam excluduntur omnes actus secundi, per secundam, nẽpè, *Corporis*, excluduntur Angeli, qui licet actus sint, completi tamen, ac per se subsistẽtes, quare nullius corporis sunt forma,
10 vel actus; per particulam *Physici*, excluduntur corpora mathematica prædicamenti Quantitatis, atque etiam artificialia Et per particulã *Organici* omnia corpora naturalia homogenea, vt elementa. Atque etiam omnes formæ substantiales eorum, quæ licèt sint actus corporis physici, homogenei tamen, & nõ heterogenei habentis partes diuersæ rationis, quæ vocantur organicæ. Vltima verò particula *potentia vitam habentis*, nihil excludit: cùm solum maioris explicationis gratia addita sit.

QVÆSTIO VI.

An eadem definitio animæ sit quidditatiua.

11 EXposita definitione priori, duo restant circa qualitatem eius inquirenda, videlicet, an essentialis, vel quidditatiua sit, aut accidentalis, seu descriptiua, postremum an sit vniuoca ad omnes animas, vel quasdam ratione vniuoca, alias verò per quandam tantum analogiam comprehendat, & primum agitabitur in hac quæstione, postremum in sequenti.

Prima igitur opinio tenet, definitionẽ hanc non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, vel accidentalem pro qua citãtur Auicenna 6. lib. naturalium, Scotus in 2. dist. 16. quæstio. vnica, & alij, sed Scotus in eadem quæstione oppositũ potius sentire
12 videtur, vt statim dicemus. Videtur autem hanc sententiam tenere Caiet. quæst. 4. de anima, vbi distinguit duos modos sumendi *corpus organicum*, in definitione animæ positum; Primo accipi posse ait pro materia, quantitate, qualitatibus, aut temperamento affecta, talique situ habente, ex quibus tamquam materialibus resultat organicum. Secundò accipitur pro forma, à qua habet rationem organici, aut talis organici, & hæc forma est potentia vitalis in eo residens, vt forma oculi est potentia visiua Et si modo priori accipiatur definitio, tradita erit per corpus organicum tamquam per aliquid prius anima ipsa, quia dispositiones tempore præcedunt animam in materia, sicut quamcumque aliam formam substantialem. Si verò accipiatur modo posteriori, definietur anima per quid posterius se, nempe per suas potentias, aut facultates, per quas diuersa organa corporis constituuntur formaliter,
13 sed vtroque modo descriptiua erit censenda definitio. Probatur

tur hæc sententia primò, quia anima secundum essentiam absoluta est: cùm sit substantia, ergò quicumque ordo ad aliud est ei accidentalis, præsertim si per eum tendat in accidentia, definitur autem per ordinem ad corpus, & ad corpus organicum, quod tale est per accidentia, nam diuersa organa distinguuntur in corpore animato ratione quantitatis, temperamenti, figuræ, & aliarum qualitatum: ergò non potest definiri quidditatiuè.

Secūdo, definitio quidditatiua assignari debet per priora, & notiora definito secundum naturam, & non per notiora tantùm quo ad nos, nam hæc semper sunt accidentia, vel proprietates, aut effectus, per quæ repugnat rem definiri essentialiter: 14
sed hæc definitio animæ quomodocumque accipiatur, nō traditur per priora & notiora naturæ, sed solū per priora, & notiora nobis: ergò essentialis esse non potest. Probatur minor, quia quomodocūque accipiatur corpus organicum, est posterius natura anima ipsa, ergò nō potest per illud definiri essentialiter: euidens est consequentia, & probatur antecedēs: nā si corpus sumatur pro sola materia, posterior natura est anima; cum forma sit prior materia, sicut actus prior potentia in eodem genere. Si verò accipiatur corpus organicum pro materia 15
disposita, vel organizata, accidētia includit: quod sufficit, vt sit natura posterius, & minus notum, quàm anima. Et si tandem excogitetur accipi pro materia organizata organizatione substātiali, vel pro composito ex eadē materia, & anima prout tribuente illi esse organicum substantiale, vel esse animatum, non minus sequitur per quid posterius definiri, & extra essentiam eius, quia tale esse organicum, vel animatum est effectus 16
formalis animæ, sed effectus formalis est posterior, & extra essentiam eius, ergò non potest per eum quidditatiuè definiri.

Secunda opinio affirmat eandem definitionem essentialem 17
esse, quam insinuauit D. Thom. 1. parte, quæst. 75. artic. 1. vbi disputans de natura, & essentia animæ, docet non esse corpus, sed actum corporis, sed per hāc definitionē dicitur esse actum primum corporis: ergo sensit essentialem esse. Idem etiam insinuat Scotus vbi supra, concedens animā secundum suam essentiam esse actum corporis, quod explicat per hoc, quod sit principium formale vitæ; quare sensit per actum corporis organici habentis vitam in potētia essentialiter definiri. Ita Buridanus 3. lib. de anima, quæst. 4. & omnes, qui asserunt defini- 18
tionem hanc à posteriori demonstrari per sequentem, quos citabimus quæst. sequenti, & est iam ferè communis inter recētiores, lōgéque probabilior, & magis consona verbis, & sensui

Aristotelis. Probatur hoc secundum ex primo capite huius libri, cuius intentum in principio proponens ait, duo esse in eo determinãda, nempe, quid sit anima, & quæ sit communissima
18 ratio eius. Post assignatã verò definitionem asserit vtrumque esse in ea explicatum, quod nec verũ esset, nec propriè dictum, si descriptio tantùm esset, & non quidditariua definitio, quia per descriptionem non explicatur, quidnam res sit, sed solum traditur medium quoddam extrinsecum, per quod quidditas eius aliquo modo possit à posteriori cognosci, sentit ergò Ari-
19 stoteles quidditatiuam animæ definitionem se tradidisse. Et cap. 2. hanc eandẽ definitionem referens, posterioremque assignare volens ita ait, *Non enim solum ipsum quod sit, oportet definitiuam rationem ostendere, sicut plures definitionem dicunt, sed & causam in esse, & apparere*, quibus verbis apertè docet per hanc definitionem se explicuisse, quid sit anima, per posteriorem verò causam nobis notiorem eiusdem quidditatis animæ se tradere velle, per quam nobis appareat, hoc est, melius cognoscatur.

20 Probatur deinde ratione; primò, quia definitio quidditatiuá est, quæ continet proprium genus, & propriam differentiam definiti, sed hæc definitio continet proprium genus, & differentiam animæ: ergò est quidditatiua. Probatur minor, quia anima est forma physica, sed propria ratio formæ est esse actũ materiæ, sicut propria ratio materiæ est esse potentiam receptiuam formæ: ergò ratio actus intrinseca est animæ, & cuicumque alteri formæ substantiali, & est communis quibuscũque formis: ergò est ratio generica comparatione earum. Per cæteras verò particulas explicatur habitudo, seu proportio animæ ad determinatum corpus: cui tribuit esse specificum, ei quoque essentialis, & per quam distinguitur à cæteris formis:
21 ergò continent veram differentiam eius. Secundo, habitudo, seu proportio alicuius rei cum suo fine proprio, cuius gratia producta est, intrinseca est ei, atque essentialis, vt ostendit capacitas hominis ad beatitudinem, ergò essentialiter definietur per illam: sed finis cuius gratia producta est anima, est constitutio corporis animati simul cum materia: ergò definitio absque dubio essentialis est. Probatur tandem, quia essentialis ratio partium sumitur ex habitudine, quã habent ad totum (cu-
22 ius ex propria natura sunt constitutiuæ (atque etiã inter se se, & ideò Aristoteles 1. lib. physicorum definiuit materiam per ordinem ad compositum physicum: quod apta est constituere dicens. *Materia est primum subiectum ex quo fit aliquid, cùm insit, &c.* sed anima ex propria natura, & essentia est pars constitutiua

stitutiua corporis animati simul cum materia,& definitur per proportionem ad idem corpus animatum , & ad materiam, ergo essentialiter definitur.

Vt autem nostra sententia melius intelligatur,& argum.in 23 contrarium commodius solui possint;adnotandum est,quod esse actum primum corporis, vel ipsum informare dupliciter sumi potest, aut pro actuali exercitio informādi, vel actuādi, aut pro aptitudine ad exercendum illud. Et si 1. modo accipiatur,non potest esse essentiale animæ,sed accidentale, non quidem in eo sensu,vt intelligatur actuationem ipsam esse accidentalem , sicut est actuatio accidentalis formæ , quia dum anima actuat corpus,substātiali modo id præstat, & actuatio eius substantialis est : sed eam præstare dicimus accidere ani- 24 mæ,quia sine actuatione potest saluari essentia eius,quemadmodū saluatur essentia accidentis sine actuali informatione, vel inhæsione in subiecto. Sicut ergò verum est ad essentiam accidentis nō pertinere actualem informationem,vel inhæsionem in subiecto , sed aptitudinalem : actualem verò extra essentiam eius esse,ita prorsus intelligendum est ad essentiam animæ non pertinere actualem informationem , sed aptitudinalem, quæ aptitudo non minus ei conueniet, si à corpore separetur , quam cum informat ipsum , & de hac aptitudine informandi , & actuandi corpus intelligimus definitionem, dum affirmamus esse quidditatiuam , non de informatione, vel actuatione. Vnde sequitur , quod quemadmodum est essentialis accidenti respectus transcendentalis ad subiectum, quod informare aptum est,ita est essentialis animæ transcendentalis respectus,aut secundum dici ad corpus, quod informare apta est,nec solum in sua essentia importat hunc respectum essentialem ad corpus in communi,sicut reliquæ formę substantiales,sed ad speciale corpus, nempe organicum;qua- 25 re sicut accidens non potest definiri, nisi per subiectum, quia respectus ille non potest,nisi per subiectum explicari, ita anima non potuit definiri,nisi per corpus,& organicum corpus, quia essentialis respectus , quem importat ad illud, explicari non potest,nisi eo posito in definitione eius.

Adnotandum est secundò, quid nomine organi intelliga- 26 tur, vt ex hoc declarari possit, quid intelligat Aristoteles per corpus organicum. Organū idem ferè significat,quod instrumentum,& accommodatum ad corpus animatum,idem ferè significabunt organa eius,ac instrumenta ad exercenda opera vitæ,vt oculus erit quasi instrumentum ad videndū. Includit verò organum duo,vnum tanquam dispositionem,aliud tan-

quam formã,pro dispositione quidem includit certam quantitatem,aut magnitudinem, certum temperamentum primarum qualitatum, certam densitatem aut raritatem , certamque figuram , & hæc omnia accidentia certa vocamus, quia iuxta naturam potentiæ vitalis,ac vitalis operationis ab eadẽ potentia vitali elicienda determinatur magnitudo organi, temperamentum eius,densitas,atque figura, nam in quocunque genere rerum tale debet esse instrumentũ, qualis est ope-
26 ratio,ad quam efficiendã ordinatur. Exemplum sumere possumus in corde,& cerebro, nam illud postulat temperamentum calidum in certa intẽsione; hoc verò frigidum determinatæ etiam intẽsionis, cor postulat talem figuram,cerebrum verò diuersam, cor tantam magnitudinem, & non maiorem, cerebrum verò diuersam, sicque de cæteris. Secundum quod includit organum,est forma,& hæc est potentia vitalis,cuius proprius actus est vitalis operatio per idem organum tanquã per instrumentum exercenda , vt forma oculi est potentia visiua,vnde eo ipso quod potentia deficit,non permanet organum,nisi æquiuocè , quemadmodum deficiente, vel separata anima nõ permanet idem corpus organicum nisi æquiuocè,
47 vt cadauer,vel corpus organicum depictum.Vnde si organum vt corpori animato accommodatum definire volumus,dicemus: *Organum,est pars animati corporis certa magnitudinis,temperamenti,densitatis atque figuræ potentia vitali informata , ordinataque ad exercendam operationem vitalem iuxta exigentiam eiusdem potentiæ*,& corpus organicum erit, *quod partibus huius conditionis constat*, Aristoteles ergo in hoc lib.2. textu 6. corpus ipsum organicum appellauit instrumentale,sicut organa ipsa appellauit instrumenta,siue instrumentales partes,& organizationem hanc vocat accidentalem, quia præter substãtiam earundem partium corporis in qua organicæ conueniunt cum homogeneis, addit accidentia. Hæc verò organizatio accidentalis magis,vel minus perfecta est secũdum maiorem, vel minorem perfectionem animæ, atque etiam organa ipsa perfectiora,atque plura.Præter eam vero plures(præsertim Iuniores) ponunt aliam substantialem, seu radicalem, quam dicunt formalem animæ & quam dari colligunt à posteriori ex eadem organizatione accidentali explicata , hoc
28 modo.Anima postulat diuersas partes corporis diuersis accidentalibus dispositionibus, ac potẽtiis vitalibus informatas; ergò diuerso modo substantiali indiuiduali vnitur his partibus materiæ,ac aliis, ita vt si diuisibilis sit eadem anima;partes habeat diuersas secundum maiorem , vel minorem perfe-

ctionem

ctionem ſubſtantialem indiuidualem, quarum ratione poſtulat diuerſas diſpoſitiones, & accidentia in eis, diuerſaſque po- 29
tentias vitales producit, quas non producit in aliis, ſicut nec adeò diuerſa accidētia pro diſpoſitionibus exigit; ſi verò anima ſit indiuiſibilis, diuerſo modo ſubſtantiali magis, aut minus perfecto, aut diuerſis vnionibus partialibus vnitur eiſdem partibus, & iuxta hos diuerſos modos vnionis diuerſum eſſe ſubſtantiale partiale, ac indiuiduale tribuit eiſdem partibus: quod conſtat non habere formas ſubſtantiales inferiores, quę eaſdem poſtulant diſpoſitiones in omnibus partibus corporis, quia omnes partes earum ſunt eiuſdem rationis. Vnde inferunt, quod etiam ſi per potentiam Dei abſolutam auferantur à corpore animato accidentia omnia, adhuc permanebit organicum organizatione ſubſtantiali, quamuis non organizatione accidentali; vtramque autem organizationem includit corpus organicum in definitione animæ poſitum. Sed de hac ſubſtantiali, quia non eſt certa, ſed in opinione poſita (quamuis ſemper à me approbata) copioſius dicetur inferius, vbi de differentia partium corporis organici ex profeſſo diſputabitur.

His prænotatis non erit iam difficile argumenta oppoſita 30
ſoluere, & ad primum diſtinguendum eſt antecedens, quod anima ſit ens abſolutum: cùm ſit ſubſtantia, nam abſolutum ens eſt, prout diſtinguitur contra relatiuum prædicamentale, cuius totum eſſe eſt referri ad aliud, ſed non eſt abſolutum: prout diſtinguitur à relatiuo tranſcendentali, vel ſecundum dici, cuius quidem præcipuum eſſe abſolutum eſt, & ad ſe, & ideò ens abſolutum ſimpliciter vocatur, importat tamen reſpectum quendam intrinſecum, per quem ratio eius eſſentialis abſoluta completur: & reſpectus iſte eiuſdem conditionis, & ſpeciei eſt cum abſoluto, quod complet, ita vt ſi illud ſubſtantia ſit, ſubſtantialis etiam cenſeatur reſpectus, ſi qualitas eodem modo, & ad idem genus, atque ſpeciem pertineat, vt patet de materia reſpectum intrinſecum importante ad formam, & ſubſtantialem quidem, ſicut materia ipſa ſubſtantia eſt, ad ſpeciemque ſubſtantialis potentiæ referendum, & talis eſt anima, cuius entitas abſoluta quidem eſt, & ideo res abſoluta ſimpliciter vocatur, ſed incompleta, & partialis, aptáque coniungi cum materia ad conſtituendum compoſitum animatum, & ex hoc importat intrinſecum reſpectum, ac ſubſtantialem ad vtrumque, per quem cōpletur eſſentia eius, & propter talem reſpectum appellatur relatiuum ſecundum quid, hoc eſt tranſcendentale, vel ſecundum dici, non tamen

32 ſimpliciter, vel prædicamentale. Quia relatiuum prædica-
mentale nihil habet abſolutum, ſed totum ſuum eſſe, eſt ad
aliud referri. Negandum igitur eſt ad formam argumenti,
quod talis reſpectus ad corpus organicum, per quod definitur
anima, ſit ei accidentalis, ſed intrinſecus, & eſſentialis eſt,
quamuis anima ſit entitas ſimpliciter abſoluta, quia incom-
pleta eſt, & per talem reſpectum ſubſtantialem completur.
Quod autem additur talem reſpectum in quantum eſt ad cor-
pus organicum neceſſariò eſſe accidẽtalem: cum organizatio
fiat per accidentia, forma cuiuſcumque organi ſit potentia
vitalis, de qua certum eſt eſſe accidens. Sic ſoluendum eſt, vt
intelligamus duobus modis comparari animam ad organa
corporis, formaliter, aut virtualiter, ſeu radicaliter, & de cō-
33 paratione formali, vel actuali non poteſt eſſe dubium, quin
ſit per accidẽtalem reſpectum, comparatio verò virtualis, aut
radicalis, non eſt reſpectus ipſe, ſed fundamentum eius, quod
non eſt aliud, quàm animam eſſe talis naturæ, vt poſtulet in
corpore talem varietatem diſpoſitionum, & organorum, quę
quidem accidentia, ac diſpoſitiones ab illa emanant tanquã
a prima radice. Quare talis comparatio licet ſit ad acciden-
tia, non eſt accidentalis, nec reſpectum accidentalem dicit,
ſed quid ſubſtantiale, aptúmque fundamentum accidentalis
reſpectus.

34 Ad ſecundum, diſtinguenda eſt maior, quod ſemper res ſit
definienda per priora, & notiora natura; nam duobus modis
contingit vnum definiri per alterum, vel tamquam per ali-
quid ſibi eſſentiale, & tunc verum eſt, prius, & notius eſſe de-
bere illud, per quod definitio quidditatiua aſſignatur, quia
partes eſſentiales definiti notiores eo ſunt ſemper in ordine
ad notitiam diſtinctam eius. Sed alio modo contingit vnũ de-
finiri per alterum, non tanquam ſibi eſſentiale, ſed tanquam
extrinſecum quoddam additamentum, ſine quo non poteſt
explicari eſſentialis habitudo, quam habet ad illud, per quam
habitudinem tanquam per quid notius, ac prius in ordine ad
cognitionem diſtinctam poteſt explicari definitio quiddita-
tiua, & hoc modo poteſt definiri anima per materiam, vel
corpus, quæ licet non pertineant ad eſſentiam animæ, & ſint
poſteriora, & minus nota ſecundum naturam: proportio ta-
35 men ad illa eſſentialis eſt, & quia non poteſt eadem propor-
tio explicari, niſi per illa, propterea ponuntur in definitione
eius tanquam additamenta extrinſeca, non tanquam priora,
& notiora. Si verò per corpus organicum intelligatur cōpo-
ſitum ex materia, & anima conſtitutum, quod vocamus ani-
matum,

matum, aut viuens, concessa maiori, neganda est minor argum. quod non definiatur anima per prius, & notius secundum naturam, quia animatum finis est, ad cuius constitutionem ordinata est à natura anima, finis verò prior natura, & notior est iis, quæ eius gratia fiunt tanquam potissima causa naturalis, quare benè potuit quidditatiua definitio animæ per illum assignari.

QVÆSTIO VII.

An hæc definitio animæ sit vniuoca ad omnes animas.

TRiplex tantùm genus, vel species animæ posuit Aristoteles vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem Et de rationali diuerso modo loquuti sunt antiquiores philosophi: vt autẽ variæ eorum sententiæ intelligantur, distinguẽda in primis est duplex forma, atque etiam duplex anima, vnam vocant informantem, & alteram solùm assistentem, forma, vel anima informans vocatur illa, quæ vnitur materiæ, vel corpori vera ac reali vnione, qua media tribuit ei proprium effectum formalem, & constituit cum eo compositum per se, & substantialiter vnum, quod notum est habere animam sensitiuam, aut vegetatiuam, atque etiam omnes formas substantiales inferiores. Forma verò, seu anima assistẽs est substantia quædam mouens aliquod corpus, absque informatione, sed per solam applicationẽ suæ virtutis ad ipsum, & talis est quilibet Angelus, aut intelligentia destinata à Deo ad mouendum corpus aliquod cœleste determinatum. Et propterea vocantur animæ assistentes, quia assistũt corporibus ad motum. Qua distinctione præsupposita, certum est apud omnes, quod hæc definitio animæ sit vniuoca ad vegetatiuam & sensitiuã, quia vtraque existimatur ab omnibus vera forma informans corpus, & cum eodem modo ad illud se habeant, necesse est vniuocã esse vtriq; rationẽ formæ, vel actus corporis. Propter solam igitur animam rationalẽ diuisi sunt authores; Quidam eorum existimantes non informare corpus, sed solùm ei assistere ad motũ, vt nauta naui, & propterea non posse vniuocã rationem habere cum cæteris animabus, quę per hanc definitionem potuerit explicari; sed quadã ratione analogica ei cõuenire per attributionẽ, vel similitudinẽ ad animas sensitiuas, ac vegetatiuas. Et hęc est prima sententia negans hanc defini-

36 (beside line 1), 37 (beside "cantur animæ assistentes"), 38 (beside "solam igitur animam")

tionem esse vniuocam ad omnes animas, quia rationalis non
est forma informās corpus, sed solum vocatur anima, vel for-
ma ei assistens ad motum, quia vnitur ei ad varios motus,
quare non conuenit illi, quod sit actus primus eius, nisi per si-
militudinem ad cæteras animas informantes. Ita Simplicius
ad text.7. huius lib. & Philop. ad text.11. Alexand. in principio
libri de sensu, & Sensi. & Iandunus quæst.3. huius libri existi-
mantes quodlibet corpus habere suam animam sibi assisten-
tem distinctam ab anima alterius.

Pro hac sententia citat Toletus D. Gregor. Nyssænum 1. lib.
de anima cap.6. libros tamen de anima non edidit, sed dispu-
39 tationem quandam de resurrectione, & anima, quā ego legi,
nec verbum in ea reperi, quod clare doceat animā intellecti-
uam nō informare corpus, sed ei solum assistere, quin potius
paulò ante medium illius docet expressè animam intellect-
uam esse partem huius humanitatis, quod non potest esse ve-
rum, nisi eam constituat cum corpore tanquam vera forma
eius. Quare dubitandum non est, quin veram formam infor-
mantem esse censuerit. Ad prædictam verò sētētiam breui-
tatis causa referendæ sunt aliæ, quæ licet in quibusdam ab ea
40 differant, in hoc tamen conueniunt, quod negāt animam ra-
tionalem esse formam corporis, sed ei vniri sentiunt ad mo-
tum tantùm. Et in primis sētētia Platonis in Alcibiade, & in
Phædone, quibus locis ita sentit. Vt etiam D. Thom. retulit 2.
lib. contra gent. cap.57. deinde sētētia Themistij in suo lib.
2. de anima cap.27. vsque ad 32. vbi docet hominem non esse
compositum substantiale ex corpore, & anima rationali, sed
substantialiter consistere in sola anima, quæ vocatur intelle-
ctus, hanc verò vniri corpori tanquam motorem mobili, &
vnam numero esse in omnibus hominibus mouens omnium
corpora, quia suam virtutem motiuam applicat ad omnia,
Auerroës vero 3. lib. de anima, commēt.5. præter animam ve-
41 getatiuam, & sensitiuam videtur ponere in homine altiorem
aliam intra gradum sentiendi, quam cogitatiuam vocat, & de
potentia materiæ educi affirmat, corrumpíque in morte ho-
minis; præter has vero tres animas ponit intellectiuā, non in-
formantem, sed solum assistentem, & vnam numero in omni-
bus hominibus ante generationem singulorū factam, & post
mortem eorum permanentem, sed per eam non distingui ho-
minem specie à brutis, sed solùm per animam cogitatiuam,
per quam singularia tantùm cognoscit, vniri verò concedit
intellectiuam animam (quā vocat intellectum) singulis cor-
poribus, non per informationem, sed ad intelligendum per
phantasma

phantasmata, in quãtum ipsemet intellectus vtitur phantasmatibus existentibus in phantasiis singulorum corporum, tãquam instrumentis ad producẽdas species intelligibiles, & in se recipiendas, per quas intelligit, & quia phantasmata concurrunt hoc modo ad intellectionem, quam ipse elicit, & eadem phantasmata sunt in corporibus, & ab eis producuntur, ideo attribuitur homini ex corpore, & anima cogitatiua cõposito intellectio, & in communi modo loquendi dicitur intelligere. Iuxta hanc igitur sententiam horum omnium philosophorum, si definitio Aristotelis comprehẽdit omnes animas, nõ potest esse vniuoca, sed analoga, quia cõmunis ratio animæ respectu informantium, & assistentium analoga est. 42

Vniuersale fundamentum horum omnium philosophorũ quadruplex fuit. Primum quia materia, & forma, ex quibus fit compositum, debent pertinere ad idem genus, vel ad eundem modum essendi, imò ad eandem speciem: quia compositum vnius tantum speciei debet esse, ad quam necesse est pertinere partes eius, sed materia pertinet ad genus substantiæ corporeæ, intellectus verò, aut intellectiua anima ad genus substantiæ spiritualis, ergò repugnat hanc esse formam illius, & componere cum eo eandem rem vnius eiusdemque speciei. 43

Secundum procedit ex perfectione animæ rationalis in tribus consistente, quæ pugnare videntur cum imperfectione formæ. Primum est, quod non sit educta ex potentia materiæ, nec ab ea dependeat in suo esse, sed per creationem ex nihilo facta a solo Deo: forma autem corporis; cùm sit actus eius, vt potentiæ, in qua recipitur, & quam informat, ex eo educi debet, ab eoque dependere; ergo pugnat ratio formæ cum perfectione animæ rationalis.

Tertium est animam esse spiritualem, & incorpoream, & ideò immaterialem; ergo non potest informare materiam, quia potentia, & actus debent proportionari; sed potentia materiæ est materialis, & corporea: ergo non potest informari ab anima spirituali, alioqui constitueret hominem spirituale compositum.

Vltimum procedit ex perfectione essendi, & operandi; nam anima rationalis est per se subsistens, cùm sit per se creata, & creatio sit rei subsistentis; ergo repugnat ei ratio formæ. Probatur consequentia, quia informatio fit per inhærentiã: pugnat verò inhærentia cum substantia per se: de operatione verò intellectiua eius, docet Aristoteles textu 11. huius libri quod nullius corporis actus sit; ergo neque anima ipsa erit 44

actus corporis,vel forma eius.

Secunda sententia non omnino excludit animam intelle-
ctiuam à ratione formæ, sed realiter informare concedit,
45 formaliter verò denegare ei videtur rationem formæ. Vnam
enim animam tantùm ponens in homine, concedit vt vege-
tatiuam,sensitiuam informare quidem corpus,non tamen vt
rationalem,sed quia eadem entitas realis, & indiuisibilis est,
46 ideò eo ipso quod secũdum duos inferiores gradus informat,
censetur anima intellectiua realiter informare,non enim po-
test secundum illos informare, quin tota ipsa eius entitas sit
in corpore illud informãs,nihilominus si ratione vltimi gra-
dus præcise consideretur,negat esse formam,& consequenter
negat, quod sit forma in quantum intellectiua. Ita sentiunt
Ferra.2.lib.contra gentes cap.58.non longè à fine §. *ad primũ
horum dicitur,quod ratio illa procedit*,Caiet.1.p.quæst.76.art.1.
circa solutionem primi arg.& iuxta hanc sententiam videtur
etiam definitionem animę non esse vniuocam ad omnes ani-
mas formaliter sumptas,quia intellectiua, vt intellectiua nõ
erit actus primus corporis, nisi fortè secundum solam assi-
stentiam,quod est eandem animam præcise vt intellectiuam,
aut rationalem esse formam secundum rationem analogam.
Et probari potest,quia intellectus non alligatur corpori, nec
alicui eius parti, imò neque operatio eius per corpus exerce-
tur,vel in corpore recipitur;quare forma corporis non est,er-
go nec anima intellectiua, vt intellectiua, cuius est potentia
ab ea sub tali gradu accepta emanans,erit forma:deinde ani-
ma rationalis, vt intellectiua non est principium alicuius
47 operationis corporis, ergo vt intellectiua non est actus pri-
mus,vel forma eius; antecedens probo, quia intellectio est
operatio solius animæ, & non corporis, cùm nec verum sit
corpus, aut aliquam eius partem intelligere per se immedia-
tè,sed ad summum per accidens, & remotè, quia intelligit
anima, ergo anima non est principium alicuius operationis
in corpore.

48 Secundò si anima non solùm est forma corporis,quia sen-
sitiua est, sed etiam formaliter vt intellectiua, euidenter se-
quitur, quod etiam si non esset sensitiua, sed intellectiua
tantum,esset forma corporis: probatur consequentia, quia
si esse formam habet ex gradu intellectiuo,quamuis eum so-
lum haberet, per eum informaret corpus, sicut quia anima
vegetatiua vt talis est forma, informat vt corpus in plantis
per solum gradum vegetandi,quem habet in eis, sed si anima
intellectiua non esset sensitiua,non posset esse forma;ergo nõ
habet

habet esse formam, vt intellectiua, sed solum quia sensitiua est. Probatur minor, quia si non esset sensitiua, non esset anima: ergo non esset forma, quia non potest esse forma inferior anima, sed probatur antecedens, quia si non esset sensitiua, non esset actus corporis organici, nam sublatis sensibus auferuntur organa, sed si non esset sensitiua, non postularet organa sensuum, imò nec habere posset, cùm hæc organa constituantur per potentias sensitiuas tamquam per formas: ergo non esset forma corporis. 49

Vera sententia tribus assertionibus explicanda est, & sit prima. *hæc definitio animæ non conuenit vllo modo animabus, vel formis assistentibus: hoc est, neque ratione vniuoca, neque analogica, sed solum conuenit animabus, vel formis informantibus*: ideò si anima rationalis solum est forma corporis assistens, & non informans (vt asserit prima sententia) non conuenit ei vllo modo definitio. Probatur primo ex duobus, quæ docuit expresse Aristoteles statim post assignatam definitionē animæ; primum est, non esse quærendum cur ex anima, & corpore fiat vnum per se, quia sunt actus per se, & potentia per se, & ideò per se vniuntur. & per se efficiuntur vnum, sed hoc non potest conuenire formæ assistenti: ergo nec definitio. Probatur minor, quia forma assistens solum vnitur accidentaliter corpori per potentiam motiuam, & in ordine ad motum localem: quod est solum ei vniri accidentaliter, non ergo per se, sicut vnitur anima, quam definit Aristoteles. 50

Secundum quod asserit est, animam à se definitam sic se habere ad corpus quod cōstituit, vt sit quod quid erat esse eius, hoc est, pertinens ad eius essentiā, & constituens ipsum in tali specie, sed forma assistens nō potest sic se habere ad corpus, quod mouet, quia cum non informet ipsum, non potest ei tribuere aliquem eff. ctum formalem intrinsecum, pertinentem ad quidditatem, & essentiam eius, nec proinde potest ei tribuere speciem: cum solum se habeat modo quodam extrinseco ad illud, sicut nauta ad nauim; ergo non conuenit ei definitio. Probatur deinde ratione, ex definitione ipsa asserente, animam esse, *actum corporis physici, & organici*, anima assistens non necessariò postulat corpus organicum, ergo nō conuenit ei definitio: Probatur antecedens in intelligentiis mouentibus orbes (quas vocant assistentes formas) nec enim corpora cœlestia organis prædita sunt, & quamuis essent, non minus moueri possent ab eisdem intelligentiis, quā si nulla haberēt. 51

Secūda assertio; *Anima rationalis est vera forma informās corpus*. Hæc inprimis veritas, est iā fidei cath. post definitionē Ecclesiæ,

clesiæ, in Clement. prima de summa Trinitate, & fide catholica edita in Cōcilio Vienēsi à Clemēte V. vbi sic dicitur, *Quisquis deinceps asserere, defendere, seu tenere pertinaciter præsumpserit, quod anima rationalis, seu intellectiua nō sit forma corporis humani per se, & essentialiter tāquā hæreticus censendus sit*. Quā definitionem repetit, & approbat Concilium Lateranense 3. sessione 8. propterea opposita sententia illorum philosophorum asserentium solum esse assistentē, & nō informantē error est in fide. Probatur deinde expressis testimoniis Aristotelis, quæ penè innumera sunt, in quibus docet animam intellectiuam esse formam informantem corpus, ex quibus tria tātum selegi. Et primum habetur 1. libro de anima textu 90 vbi citat sententiam Platonis ponentis triplicem animā in eodem
53 homine iuxta triplicem operationem vitalē, ita vt per vnam animam vegetetur, per alteram sentiat, & per alteram intelligat; & hanc sententiam reiicit tanquā falsam, affirmās omnes has operationes prouenire in eodem homine ab eadem anima; quod patet esse impossibile, nisi anima intellectiua sit vera forma. Probatur planè, quia euidens est nutritionem, & sensationem prouenire ab anima informante; cùm sint operationes vitales, quæ non possunt prouenire, nisi à principio intrinseco rei, sed ab eadem anima prouenit intelligere, quod est operatio vitalis, ergò anima intellectiua a qua prouenit, est forma informans.

54 Secundum testimonium sumitur ex 1. lib. ethic. cap. 7. non longè à principio, vbi quærens Aristoteles in quo consistat summa fœlicitas, aut beatitudo hominis: Respōdet in aliqua operatione eius esse ponendam, non quidem in ea, quæ communis sit ei cum brutis: & ideò nō in operatione vegetatiua, nec sensitiua, sed in aliqua sibi propria, per quā distinguatur ab eis; & hanc dicit procedere ab anima intellectiua eius, per quā est homo, & distinguitur a brutis: sed non potest esse homo per animam intellectiuam nec distingui a brutis, si solum sit forma assistens, quia esse hominem, est esse substātiam, anima verò assistens non potest tribuere corpori, vel homini esse substantiale, cum solum assistat ad operationem, quæ est accidens; ergò necesse est, quod constituatur in esse substantiali hominis per eandem animam intellectiuam informantem, & media informatione tribuentem ei esse substantiale hominis.

Vltimum testimonium egregium profectò est, continetúrque 12. lib. meta. text 16. & 17. vbi hoc discrimen ponit Aristoles inter causas efficientes, & formales, quod illæ natura-
55 liter possunt antecedere secundum tempus suos effectus, formales

males vero non, sed simul semper sunt cũ suis effectibus formalibus, vt sanitas cũ sano, & albedo cum albo. An verò post eosdem effectus permanere possint? Plures esse ait formales causas non permanentes, sed aliquam dari permanentem, vt animam intellectiuam extincto homine, hæc sunt verba eius. *Causæ itaque mouentes, tanquam antea ortæ existunt, quæ verò vt ratio, simul sunt: cum enim sanus sit homo, tunc etiam sanitas est, & forma æneæ sphæræ simul atque ænea sphæra, si autem aliquid posterius permanet, considerandum est, in quibusdam enim nihil prohibet, veluti si anima talis sit, non omnis, sed intellectus, omnem namque fortassis impossibile est.*

Probatur deinde eadem assertio euidenti ratione; 1. quia euidens est hominem esse substantiã, atque substantialem speciẽ in eo prædicamento. Euidens quoque est secundò distingui specie ab equo, & leone sub genere animalis. Euidẽs est 3. hominem ex sua specie, atque essentia esse animal rationale. 56
Euidens tandem est distinctionem specificam nõ esse per potentiam, sed per actum, & ideò nõ esse per materiam, quæ potentia est; sed per formã quæ est actus, quia potentia non potest esse ratio distinctionis, sed conuenientiæ, distinctio verò per actum fit; ergo euidens erit distingui hominem ab equo, & leone per formam, sed distinguitur, quia est rationalis: ergo euidens est distingui per formam rationalem, quæ est anima intellectiua, & ideò euidens erit, animam intellectiuam esse formam informantem, & non solum assistentem, quia forma assistens nõ pertinet ad essentiam eius, cui assistit, nec vnitur ei essentialiter, sed solùm accidentaliter in ordine ad motum; quare nõ potest distinguere illud essentialiter ab aliis: 2. quia primum principium vitæ in rebus corporeis est anima; nã per animam distinguũtur viuentia à non viuentibus: ergo primũ principium vitalis operationis quæ vocatur vita, est eadẽ anima, sed secundum diuersos gradus vitalium operationum di- 57
stinguũtur diuersi gradus vitæ, & ideò dicimus animalia perfectiorem gradũ vitæ habere, quàm plantas, quia perfectiorẽ habent operationem vitalem, nempè sensationem, sed intelligere est operatio vitalis perfectissima, & propria hominis, qui experitur se intelligere, sicut se sentire, & vegetari, ergo principium efficiens huius vitalis operationis eius est anima rationalis, aut intellectiua: repugnat autem esse principiũ per solã assistentiam: quia operatio vitalis debet esse à principio intrinseco, assistens verò, vt tale extrinsecũ est: ergò debet esse principium per veram informationem, & ita erit vera forma.

Probatur tandem euidenter contra Auerroëm, quia euiden-

58 ter experitur homo se intelligere, & hanc operationem esse sibi propriam, sed repugnat vllo modo ei conuenire per solam assistentiã intellectus: ergò necesse est, quod conueniat ratione animæ informantis. Probatur minor, quia per assistentiam intellectus solum hoc fieri asserit ille, quod est eundem intellectum vti phantasmatibus animæ cogitatiuæ (per quam constituitur homo in esse hominis, & distinguitur a brutis) ad producendum species intelligibiles eorundem phantasmatum, & recipiendas in se, sed ex eo, quod phãtasmata hominis producant cum intellectu speciem intelligibilem repræsentantem eadem phantasmata, non sequitur hominem intelligere, quia productio specierum non est intellectio, quemadmodum ex eo, quod color illuminatus producat speciẽ visibilem in oculo se repræsentantem, non sequitur, quod color ipse, aut lumen videat, sed oculus tantùm videt eliciens visionem post productionem speciei; ergo nec per talem vnionem intellectus assistentis potest vllo modo attribui homini intellectio.

59 Assertio vltima. *Anima rationalis non solum inquantum sensitiua & vegetatiua, sed in quantũ rationalis est vera forma informans corpus, aut* (quod idem est) *secundũ gradum rationalitatis verè informat ipsum.* Hæc in primis sequitur efficaciter ex verbis Clementinæ citatis, quibus decernitur, *Animam rationalẽ per se atque essentialiter esse formã corporis*. Quod sic probo. Id quod conuenit rei per se, & essentialiter conuenit ei, in quantum talis est, sed esse formam informantem conuenit illi in quantum rationalis est; ergò in quantum rationalis, est vera forma informans corpus, & non solum, vt vegetatiua, & sensitiua iuxta definitionem Ecclesiæ. Ideo videtur mihi sine periculo erroris nõ posse omninò negari, quod anima rationalis, vt rationalis est, informet corpus, etiam si dicatur informare,

60 vt vegetatiua, & sensitiua, quia si solum informaret secundum hos gradus inferiores, non esset verum, quod anima rationalis informaret per se, & essentialiter, sed solùm materialiter, & quasi per accidens, in quantum eadem entitas realis animæ informantis, vt vegetatiuæ, & sensitiuæ est rationalis.

Sed probatur ratione; primo, quia animam sensitiuam, aut vegetatiuam, vt talem informare corpus non est aliud, quàm tribuere corpori per veram informationem gradum sentiẽdi, ita vt verum sit animal esse formaliter sensitiuum, & plantam formaliter viuentem; ergò animam rationalem, vt rationalẽ, vel (quod idem est) secundum gradum rationalitatis esse formam corporis, non erit aliud, quàm tribuere corpori gradum rationalitatis per veram informationem, ita vt verum sit hominem

minem esse rationalē formaliter: sed euidens est id præstare; ergò euidens quoque erit, vt rationalem esse veram formam informantē corpus. Probatur minor, quia eodem modo verū 61
est hominem esse rationalē formaliter, ac esse formaliter sensitiuum, & viuentem, ergò non minus anima rationalis, vt rationalis, est vera forma, quàm anima sensitiua, & vegetatiua, nec ipsamet minus est forma secundum gradum rationalitatis, quàm secundum gradum sensitiuum, & vegetatiuum.

Secundò, homo distinguitur specie substātiali à plantis sub genere viuētis, atque etiam à brutis, vt ab equo, & Leone sub genere animalis, sed distinctio specifica est per formam, quia materia non distinguit, sed potius est ratio conueniendi; ergo distinguitur per formam, & consequenter per animam: cùm omnia hæc sint animata, sed non distinguitur per animam, nisi vt rationalem, ergò vt rationalis est vera forma.

Vt autem veritas nostrarum assertionum clarius pateat, & 62
argum. opposita commodius solui possint; Notandum est primò, animā rationalem (vt copiosius dicetur inferius) vna numero, & sola cum sit in homine, continere sua virtute gradus inferiores sentiendi, & vegetandi, quos continēt anima sensitiua, & vegetatiua, eosque continere non tanquam efficiētem causam, sed tanquam formalem. Ita tamen omnes continet vt 63
non sint distincti realiter in ea, sed eadem entitas realis indiuisibilis potens eos tribuere eidem corpori, non minus quam distinctæ animæ eos tribuerent eidem homini, si in eo forent distinctæ. Secundò notandum est, animam rationalem nō solū formaliter continere hos tres gradus vitæ, vegetatiuæ, sensitiuæ, & intellectiuæ, sed per se, atque essentialiter, ita vt si eos nō contineret, non foret vllo modo anima rationalis, imò nec omninò esset anima. Quod probari potest, prçsupposito, quod præter ipsā nō dātur in homine aliæ animæ sensitiua, & vegetatiua, quod ex fide, & ratione naturali euidēti probabitur inferius, sed solū sit in eo anima rationalis. Probatur hoc suppo- 64
sito. 1. quia anima est, *Actus primus corporis physici, & organici*, sed anima rationalis est anima; ergò debet esse actus corporis organici; quare ab intrinseco, & formali postulat corpus organis distinctū: sed non dantur nec excogitabilia sunt organa 65
in corpore, nisi ad exercendas operationes sensitiuas, & vegetatiuas; ergo hæc eadem organa postulat ab intrinseco anima rationalis, vel non est anima. Minorem probo, quia potentiæ animæ rationalis, quæ sunt intellectus, & voluntas, nec sunt organicæ, nec operationes eorū exercentur per organa corporea, vt per se est manifestum, vnde sequitur, quod anima ra-
tionalis

tionalis essentialiter, atque formaliter sit sensitiua,& vegetatiua,quia organa sensuum sub formali ratione organorũ cõ-
66 stituuntur per potentias sensitiuas tanquam per proprias formas,sed potentiæ sensitiuæ oriuntur ab anima sensitiua, vel à gradu substantiali sentiendi tanquã propriæ eius,ergò anima rationalis continet essentialiter gradum sentiendi,à quo proueniunt:cum nõ sit in homine alia anima sensitiua,à qua possint prouenire,& nisi eum cõtineret,anima non esset,quia nec esset forma corporis organici. 2. anima rationalis essentialiter est cõstitutiua hominis,sed homo ab ea constitutus essentialiter est animal,viuens,corpus,& substantia:cũ ex his prædicatis,& earum differentiis constituatur essentialis definitio eius; ergò anima rationalis essentialiter est constitutiua hominis,animalis,&viuentis,& consequenter essentialiter continet hos tres gradus vitæ,nempe vegetatiuæ,sensitiuæ, & rationalis,eosque tribuit corpori.

67 Quibus ita constitutis soluenda sunt in primis argum.philosophorum,& pro solutione primi adnotandum est vulgare illud in schola receptũ,quod supremum infimi generis attingit infimum generis supremi,& è cõtra,quia se habet tanquã medium inter supremum, & infimum genus, & propterea debet participare vtroque extremo. Exemplum est in operationibus sensitiuis,in quarũ genere supremum quid est,hoc est, perfectissimũ operatio phantasiæ,& phantasma ipsum per eã productum,& supremum hoc sensitiui generis attingit infimũ generis superioris.nempe intellectionem humanam,ad quam aliquo modo concurrere certũ est,intellectio autem humana infimum quid est sub genere intellectionis , cùm sit imperfectissima,& hæc eadem tanquam infimum supremi attingit supremum infimi,nempè eandem operationem phantasiæ , vel phantasma ipsum à quibus aliquo modo depẽdet. Iste autem modus attingendi in eo consistit,quòd cùm anima sit princi-
68 pium intelligendi imperfectissimum ex propria natura, & essentia,quia partiale, ordinatur etiam essentialiter ad intelligendum media alia parte, ad quam dicit intrinsecum ordinẽ. hoc est,medio corpore per species mediis sensibus mendicatas à rebus.Vnde sequitur,quod cum esse ordinetur ad propriam operationem,& modus propriæ operationis sit iuxta modum eiusdem esse animæ in sua natura importans intrinsecũ ordinem ad corpus;nata sit ei vniri propter perfectionem propriæ operationis, hoc est, vt medio corpore assequatur species ad intelligendũ modo connaturali formæ.Hæc autem vnio cum corpore non potest esse per solam assistentiam extrinsecam, sicut

ſicut vnitur Angelus corpori cœleſti ad motum,ſed per informationem,vt probatũ eſt.Et hinc intelligitur,quod licet anima rationalis ſit ſpiritualis ſecundum propriam entitatem,ita vt nihil entitatis corporeæ,vel materialis permixtum habeat, non eſt tamen purè ſpiritualis,ſicut Angelus,ſed aliquo modo
corporea,quia hæc eius entitas ſpiritualis, partialis eſt, & ab 69
intrinſeco habet ordinem ad materiã,cui tribuit eſſe ſubſtantiale corporeum, & ideò eſt corporea tanquam quo aliud eſt corpus ab ea in tali eſſe corporeo conſtitutum,quod nõ poſſet conſtituere niſi per informationem,quare ita anima ſpiritualis eſt,vt ſit vera forma corporis. Sed poſſet aliquis contra hũc noſtrum diſcurſum ita arguere, licet anima rationalis eſ-
ſentialiter ſit pars,& ideò forma,& actus alicuius potentię,nõ 70
tamen potentiæ corporeæ,quæ eſt materia,vel corpus,ſed potentiæ ſpiritualis,quã non repugnat dari,ſicut datur ſpiritualis actus:huic ergo potentiæ ſpirituali poſſet vniri, & conſtituere cum ea compoſitum ſpirituale ex potentia,& actu ſpirituali.Vnde ſequitur non probari efficaciter ex eo,quod anima ſit ſubſtantia ſpiritualis imperfecta,& partialis,quod apta ſit vniri materiæ corporeæ,& ideò cõſtitutiua compoſiti corporei;nec etiam quod ſit aliquo modo corporea tanquam,quo, hoc eſt tanquam forma corporis,& apta conſtituere compoſitum corporeum,ſub cuius genere,vel ſpecie ponatur.

71 Reſpondetur tamen impoſſibilẽ eſſe talem potentiã in genere ſubſtantiæ ſpiritualis,cui vniretur anima ad componendum cum ea compoſitum ſpirituale,propter duo:primũ,quia talis potẽtia non eſſet organi capax,nam diuerſitas organorũ non eſt excogitabilis,niſi propter diuerſitatem operationum: tale autem compoſitum non poſſet habere diuerſas operationes,ſed ſolùm intelligere,& velle, & has nõ per ſpecies acceptas à rebus:cum non ſit excogitabilis modus accipiendi ſpecies a rebus niſi per ſenſus.Vnde ſequitur, quòd cum tali potentia ſpirituali non poſſet anima conſtituere compoſitũ heterogeneum , ſed homogeneum tantum, quod eſt contra rationem animę intrinſecam,vt patet ex definitione prima animæ, & contra dignitatem eius, quia compoſitum homogeneum,vt tale infimæ conditionis eſt,etiam ſi ſit ſpirituale. Secundum, quia cum tali potentia ſpirituali non poſſet anima conſtituere compoſitum rationale,hoc eſt, intelligens ratiocinando,ac diſcurrendo, quod pugnat cũ natura eius diſtincta ab Angelis per infimum modum intelligendi cum diſcur-
ſu.Sed probatur antecedens, quia ideò anima apta eſt intel- 72
ligere cum diſcurſu, quia per ſpecies acceptas à ſenſibus,per

quas tanquam imperfectissimas in genere intelligibili nō potest simul omnia cognoscere, sed vnum ex altero,& post alterum,in quo consistit imperfectio discurrendi, sed sine organis sensuum non posset species a rebus accipere: ergo nec esset intellectiua cum discursu. Et ex hac doctrina duo intelli-
73 guntur;Primum,quod anima rationalis non pertineat ad genus spiritualis substantiæ, sed corporeæ: quia licet sit spiritualis substantia,incompleta tamen, & partialis, tanquam vera forma apta vniri corpori ad constitutionem compositi, & ideò pars essentialis compositi corporei. Secundum, quod licet anima sit substantia spiritualis,vt quod est, corporea tamen,vt quo aliud est, hoc est, vt forma eius, sed hoc modo concurrit cum materia ad compositionem totius;ergò compositum quod ex vnione eius cum materia resultat, corporeum est,& non spirituale;Probatur consequentia,quia compositum accipit speciem à forma,vt tali,ergo à forma corporea,vt tali speciem corporis,ad quam constat pertinere animam,tanquam partem intrinsecam eius, nam partes ad speciem totius pertinent. Et ex his patet, solutum esse primum argumentum pro philosophis: nam ad formam eius concessa maiori, neganda est minor, quod anima non sit sub genere corporis, sed sub genere spiritus; oppositum enim efficaciter probatum est.

Tria alia argum. contendebant probare animam non esse formam ex tribus;ex primo quidem,quia non educitur ex potentia materiæ,cui respondeo hoc non pertinere ad rationem formæ, sed ad imperfectionem, quare solum sequitur ex eo, quòd anima non sit forma imperfecta,sicut inferiores. Ex 2. verò,quia anima non est corporea,sed spiritualis;cui respondeo,spiritualem esse,sed infimam in hoc genere,atque imperfectissimam,quia incompleta,& partialis,ex quo habet attingere supremum infimi,nempe corporis,cui vnibilis est,& ideò corporea,vt quo,quia constitutiua corporei compositi per informationem materiæ. Vltimum ex quo probabatur, erat, quòd sit subsistens; cui respondeo, hoc non esse incompassibile cum ratione formæ perfectissimæ, & talem esse animam, simul subsistentem subsistentia partiali,& etiam informātem corpus.

74 Ad primum argum. 2. sententiæ facile respondetur intellectum emanare ab anima intellectiua, vt tali, & in ea recipi; deinde intellectum non esse formā corporis,vel alicuius partis eius ,quod verò eodem modo se habeat vtrumque ad corpus, negamus, sed anima proximè, & tanquam actus substantia

stantialis,& primus,intellectus verò nō respicit per se ita immediatè corpus,sed per animā,cuius potētia est,& propterea remotè,& tanquam actus accidentalis respicit corpus;quare licet intellectus forma non sit,malè infertur,quod anima intellectiua nō informet,quia actus primus, & substātialis corporis proximè actuans potentiā substantialem eius,vera forma est.Itaque anima est forma,quia tanquā actus substantialis immediatè respicit potentiam substantialem corporis,vel materiæ, & ideò actuat per se illā, quod est proprium munus formæ;intellectus vero, nec respicit corpus nisi per animam, 75
& propterea præsupponit ordine naturæ eam informantem, quare nō potest immediatè inhærere corpori, sed remotè tātum media anima,& consequenter,nec potest esse forma totius corporis,nec alicuius partis, quia ratio formæ est proximè actuare materiam. Ad confirmationem concessa maiori neganda est minor, quod anima, vt rationalis non sit principium alicuius operationis in corpore, nam licèt corpus,vel aliqua pars eius non dicatur intelligere,dicitur tamen homo 76
intelligere per animam,tanquam per formam,qua constituitur in esse hominis; vnde verum est, quod anima sit principium,quo homo intelligit.Intelligere itaque est operatio solius animæ,vt proximè intelligentis,sed cum anima sit forma constituens hominem in esse specifico rationalis,simul communicat ei consequenter propriam potentiam, & operationem, & ideò licèt anima primo intelligat, propriùs dicitur homo intelligere per animam, sicut propriùs dicitur esse rationalem de homine,quàm de anima.

Ad secundū concesso antecedente, quod anima vt intelle- 77
ctiua sit forma corporis, negāda est prima cōsequentia;quod etiāsi non foret sensitiua, esset forma corporis, quia esse sensitiuam non est minus essentiale ei, quàm esse intellectiuam, vt probaui. Itaque nō est putandum, quod anima rationalis ita contineat hos tres gradus vitæ,nempè vegetatiuæ,sensitiuæ,& intellectiuæ, vt duos priores quasi pro genere habeat, aut materialiter tantùm, & gradum intellectiuum dumtaxat contineat formaliter,& tanquam differentiam, sed formalissimè continet omnes,& tanquam in proprio, atque indiuisibili gradu suæ differentiæ essentialis, intellectiuum quidem formaliter, & vt quod suo modo,vt quo; sensitiuum,& vegetatiuum,non nisi,vt quo,vt inferius explicabitur.

Ad exemplum verò de pluralitate animarum in eodem homine,Respondeo,naturaliter saltem esse impossibile, vt euidenter ostendetur inferiùs. Et si forte possibiles essent plures

animæ in eodem homine, nempè vegetatiua cum rationali
79 per potentiam Dei absolutam, non propterea sequeretur, quod rationalis non esset forma corporis organici, sed absq; dubio foret, non minus, quam modo, dum sola est in eodem homine; concedendum tamen esset in casu eosdem gradus vegetandi, & sentiendi continere, sicut nunc continet, atque etiam, quòd duo isti gradus tribuerentur eidem corpori à duplici, aut triplici forma, quod an possibile sit, vel contradictionem inuoluat, suo loco explicabitur.

80 Et si aliquis quærat, àn 2. opinio aliqua censura digna sit? Respondeo, duo asserere; Primum, quod si anima rationalis non esset sensitiua, nō esset forma corporis, & hoc verum est, vt ostendi. Secundo asserit, animam rationalem, vt animam rationalem, vel intellectiuam, non esse formam, quod non solum est falsum: sed periculosum in fide, vt probauimus.

QVÆSTIO VIII.

Circa posteriorem definitionem animæ.

An posterior definitio animæ sit vna & conueniat animæ in communi.

SEcunda definitio animæ his verbis traditur ab Arist. cap. 2. text. 24. anima est, *Principium quo primo viuimus, sentimus, mouemur & intelligimus*. De qua inquirimus, an sit vna sicut de prima dictum est, vel multiplex, ita vt pro singulis animabus singulas definitiones contineat, pro vegetatiua vnam, pro sensitiua alteram, & alteram pro loco motiua, aliamque pro rationali.

81 Prima opinio quorundam recentiorum negat esse vnā, aut multiplicem definitionem pro omnibus, aut singulis animabus, quia negat esse definitionem, nisi addatur hæc particula, tanquam actu, & forma, dicaturque, *anima est principium quo*
82 *primo viuimus, & intelligimus, tanquam actu, & forma*. Probat testimonio Arist. text. 24. 2. cap. ante verba huius definitionis, vbi expressè docet duo esse principia, quo viuimus, sentimus, & intelligimus, nempe corpus, seu materiam, vt subiecto, & animam, vt forma; sicut duobus principiis sani sumus, nempe sanitate, vt forma, & corpore, aut parte eius, vt subiecto, & duobus aliis sumus scientes; ergo dum in definitione dicitur, animam esse principium, quo viuimus, &c. pro duobus potest sumi *principium*, nempe pro subiecto, & forma, aut pro corpore,

corpore, & anima; vt ergo reiiciatur corpus, necesse est addere verbum hoc, *Tanquam actu, & forma*, quia si non addatur, 83
conueniet integra definitio non soli animæ, sed etiam corpori, & ideò non erit bona.

Hæc tamen sententia apertè falsa est, & contra mentem, & verba Arist. Et ad probandam falsitatem eius sic arguo. Primum, quo distinguũtur viuentia à non viuentibus, est anima, in corpore enim, seu materia conueniunt: ergò primum principium vitæ est anima, sed corpus, seu materia, aut pars eius non potest esse primum principium vitæ; ergò eo ipso, quod Aristoteles in definitione dixit, animam esse principium, quo primo viuimus, exclusit corpus, & quãlibet eius partem, quia 84
idem est esse principium, quo primo viuimus, & esse primum principium vitæ; bona igitur est definitio vt iacet; nec oportet ei addere particulam, *Tanquam actu, & forma*, vt asserit hęc sententia, nisi vt vitiosa efficiatur. Probatur minor, quia licet corpus, vel pars eius, vt, cor, sit principium vitæ, hoc tamen non cõuenit illi, nisi ratione animæ, à qua habet, quod viuat, & consequenter, quod sit vitæ principium; ergo neque corpus, seu materia, neque aliqua pars eius potest esse primum 85
principium vitæ, sed sola anima, cui soli eo ipso definitio cõuenit. Et Arist solum attulit exempla sanitatis, & scientiæ, vt hoc idem ostẽderet, nempe, quod sicut corpore, vel parte eius non sumus primo sani, nec primo scientes per animam, sed per sanitatem, & scientiam, quæ sunt actus primi, atque formæ, ita non viuimus primo per corpus, vel per partem eius, sed per animam, quæ forma corporis est tribuens ei vitam. Et his non solùm constat hanc sententiam esse contra Aristotelem, sed satisfactum est testimonio eiusdem Aristotelis. Hac igitur exclusa sententia,

Asserit opinio 2. esse quidem definitionem, & vnicam, non 86
tamen conuenire animæ in communi, & ideò neque omni animæ, sed rationali dumtaxat. Ita Simplicius 2. lib. de anima, cap. 2. textu 24. quod probat sic: Omnia, quæ ponuntur in definitione, debent conuenire definito, sed omnia, quę ponũtur in hac definitione, non conueniunt animæ in communi, 87
neque alicui particulari præter rationalem, ergò hæc sola est definitum: & cùm sit vna secundum speciẽm, vnica erit definitio, & non multiplex, cuius definitũ eadem rationalis anima erit, & nihil aliud. Probatur minor, quia esse principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, non conuenit animæ in communi, alioqui conueniret singulis, quod patet esse falsum; quia nec vegetatiua, nec sensitiua sunt prin-

cipium omnium illarum operationũ,ſolùm ergo reſtat,quod conueniat animæ rationali, quæ illarum omnium principium eſt in homine.

Tertia opinio tenet non eſſe vnam definitionem,ſed quatuor,ita vt ſingulas definitiones cõtineat pro ſingulis animarum ſpeciebus,vt pro vegetatiua vnam his verbis ſolum contentã,anima vegetatiua eſt, *Principium quo primo viuimus*,ſicque tres alias, ita vt in ſingulis ſolũ ponatur propria operatio
88 vtriuſque,cuius poteſt eſſe principium.Has autem omnes definitiones aſſerit hæc ſententia breuitatis ſtudio ad formam vnius redegiſſe Ariſtotelem. Ita tenet Ægidius ad eundẽ tex. 24.c.2.& cum eo alij.Probatur hac ratione, ex contextu ſecũdi capitis colligitur euidenter voluiſſe Ariſt. iterum definire omnem animam,ſicut ſemel per priorem definitionem fecerat,alioqui,ſi hæc poſterior definitio non eſſet ita vniuerſalis pro omni anima,ſicut prior,non poſſet per illam demonſtrari prior,(vt per ſe eſt manifeſtum) ſed ſi hæc poſterior ſit vnica definitio,non poteſt conuenire omni animæ;ergò vt omni conueniat, multiplex cenſenda eſt, & cuique ſpeciei animæ
89 applicanda ſecundum diſtributionem accommodam.Probatur minor, quia non omni animæ conueniunt omnes partes definitionis;ergo nec integra definitio.

Quarta opinio duo aſſerit;primũ. *quod definitio ſit vna, & non multiplex*:ſecundum,*quod non definiatur per illã aliqua ſpecies animæ in particulari, ſed anima in communi ſit adæquatum definitum eius,ſicut prioris definitionis*. Ita Toletus 2.lib.de anima,quæſt.3.concluſ.1.& eſt iam ferè communis inter recentiores,& probabilior. Probatur autem vtrunque ab ea aſſertum ex verbis Ariſtotelis in principio ſecundi capitis, tex.12. vbi duo aſſerit;primum ſe intendere iterum definire animam eandẽ prius à ſe definitam;ergò idem eſt definitum vtriuſque definitionis apud ipſum, ſed in prima definitione docuit expreſsè cap.præcedenti ſe definire animam in communi; ergò eandem voluit definire in hac 2. definitione, & non aliquam
90 ſpeciem eius in particulari. Aſſerit deinde ſe velle aſſignare aliam definitionem notiorem prima,per quam cognoſci poſſit:& tãdem quæ aliquo modo reddat cauſam eius, quæ vera eſſe non poſſunt,niſi vtraque definitio ſit eiuſdem rei, atque eodem modo ſumptæ,alioqui quo modo poterit ſecunda definitio eſſe ratio cognoſcendi primam,vel cauſam eius reddere,ſi de eadem prorſus re non tradatur? Et hinc ſequitur eſſe vnam ſicut primam,nam ſi idem eſt definitum vtriuſque:cum definitum prioris ſit vnum,erit etiam vnum definitum poſterioris,

rioris,& ideo vtraque definitio vna.

Vt autem veritas hæc melius intelligatur, & proprius sensus definitionis clariùs pateat; Adnotandum est rationem cõmunem animæ, sicut quamlibet aliam genericam dupliciter sumi posse; vel vt in se tãtùm cõsideratur abstracta a suis speciebus eis non cõsideratis; vel in ordine ad easdem species, in quantum ad illas se extendit,& per eas contrahi potest, quo pacto diximus nos,& concedunt omnes sumi ens mobile, vel 91
ens naturale, in quantum est obiectum vniuersale totius philosophiæ naturalis, videlicet in quantũ partes, vel species respicit, quas singulæ partes eiusdẽ philosophiæ naturalis cõsiderãt, nempe ens mobile ad vbi, ad formã, & reliqua:& hoc modo sumitur anima in cõmuni, vt est definitum huius posterioris definitionis, nempe vt se extendit ad suas species, vt ad animam vegetatiuam, sensitiuam,& rationalem, quam extensionem explicare voluit Aristot. per proprias operationes in eadem definitione positas. Sed sub consideratione priori, hoc est, sine vllo ordine extensionis ad easdem species accipitur eadẽ anima in cõmuni in prima definitione,& propterea nihil in ea ponitur, per quod talis extensio significetur.

Secundo notandum est hanc vniuersalẽ extensionẽ ad species per operationes significatam duobus modis sumi posse. 92
Primo secundũ sensum purè disiunctiuũ; ita vt sensus totius definitionis sit, anima in cõmuni est principium, quo primo viuimus, vel quo primo sentimus, vel quo primo mouemur, aut quo primo intelligimus. Et sensus iste ad mentẽ Arist. esse non potest; quia easdem operationes vitales copulatim in definitione posuit. Secũdo modo sumi potest extensio ad species per operationes significatas copulatim, ita vt sẽsus sit; anima est principium, quo primo viuimus simul, ac sentimus, mouemur,& intelligimus. Et neque hoc modo potest intelligi definitio, quia nec posset conuenire animæ in cõmuni: cùm præter animam rationalem nulli speciei eius cõueniat esse principium omnium illarum operationum copulatim sumptarũ: ergò neque animæ in cõmuni. Probatur cõsequẽtia, quia nihil potest conuenire animæ in cõmuni, quod repugnet particularibus, vt per se est manifestum. Ideò potest sumi eadẽ ex- 93
tẽsio vniuersalis copulatiuè, vt sumitur in quacũque propositione subiecti communis signo vniuersali affecti, hoc est, secundum sensum distributiuum, quasi dicatur animam in cõmuni, & quãlibet in particulari esse principium omniũ illarum operationũ, vt dũ dicimus, omnis homo disputat, sensus est, omnes,& singulos homines disputare. Et neq; hoc modo

intelligitur definitio: quia secundum hanc distributionẽ absolutam non conuenit singulis speciebus; quare neque animę vniuersaliter sumptę secundum extensionem ad operationes, & species conuenire potest. Solum restat alter sensus, distributiuus quidem, atque copulatiuus, nõ secundũ distributionem absolutam, sed accommodam, secũdum quam sensus definitionis copulatiuus erit: anima est principium, quo primo viuunt omnia, quæ habent vitam, quo primo viuunt, & sentiunt omnia, quæ habent vitam vegetatiuam, & sensitiuam, & quo primo viuunt, sentiunt, & mouentur omnia, quæ habent vitam, sensum, & motum: & quo primo viuunt, sentiunt, mo-
94 uentur, & intelligunt omnia, quę habent vitam vegetatiuam, sensitiuam, motum, ac vitam rationalem; quo pacto definitio conuenit animæ in communi, & singulis speciebus in particulari. Et hũc sensum tenuit absque dubio Aristot. in hac definitione, quia iuxta eum vtrumque verum est, quod eum docere probauimus, nempe animam in cõmuni definiri, & vnica definitione. Verum prætereà est tertium, quod insinuauit
95 cap. 2. text 1.7.8. nempe definitionem primam animæ a se assignatam esse communem, & vniuersalem, quasi vellet dicere, secundam quam assignare intendebar, esse specialem, aut particularem, non quod per eam aliqua species animæ adæquatè definiatur, sed quia licet definiatur anima, etiam in vniuersali, explicato tamẽ ordine ad species, aut particulares animas, & ideò quodam modo simul in communi, & in particulari.

Adnotandum est vltimo, viuere prout significat operationem vitæ, dupliciter sumi: primo, prout significat communẽ rationem omnibus operationibus vitalibus, nempe vegetatiuis, sensitiuis, & intellectiuis, quarum quælibet est quoddam viuere. Secundo, pro speciali operatione animæ vegetatiuæ, & hæc est propriissima acceptio eius: dum ergo in definitione dicitur, *animam esse principium, quo primo viuimus*, non sumitur sub communi ratione (vt Caietan. voluit putans his so-
96 lis particulis contineri totam definitionem, quia cum viuere sit commune ad opus vegetatiuum, sensitiuum, loco motiuũ, & intellectiuum, hæc omnia comprehendit, & ideò sufficienter explicat rationem animæ; cæteras verò particulas solum addi ad magis explicandas aliquas operationes vitales sub eadem particula contentas.) Dico autem non ita sumi ab Aristotele particulam *viuimus*, propter duo; primum, quia Aristoteles voluit hac definitione explicare animam per operationes, vel per ordinem ad illas: ergo necessarium fuit eas ponere distinctè in definitione, quia si sub illa tantum particula

cula eis communi ponerentur, confusè tãtum essent assignatæ, & ideò confusa solùm ratione possent explicare animam, & non distinctè, vt oportet explicari per definitionem; falsum ergo in primis est, quod dicitur non esse necessariò additas ad integritatē definitionis reliquas particulas. Deinde si adduntur ad explicandas alias operationes speciales prçter operationem vegetãdi, quia confusè cõtinebantur sub particula *viuimus*; eadem ratione addenda fuit alia particula, per quam 97
distinctè explicaretur opus vegetandi, quia non nisi confusè continetur sub eadem particula, *viuimus*, sumpta pro ratione communi vitalis operationis.

Dicendum igitur est, eandem particulam *viuimus*, in definitione non sumi ab Aristotele pro ratione communi omnibus operationibus vitalibus, sed pro speciali, & prima operatione animæ vegetatiuæ, quæ propriè dicitur viuere, nam sic sumpta, clara, atque perspicua permanet definitio, distinctè, & clarè explicat rationem animæ in communi, & cuiuslibet speciei eius per proprias operationes. Ex quibus argumenta aliarum opinionum facilè solui possunt. Nam ad argumentũ primæ, & secundæ opinionis eodem modo respondetur concessa maiori vtriusque, & negata minori, quod si hæc definitio sit vnica, non possit conuenire omni animæ. Et cum dicitur non omnes particulas conuenire cuilibet speciali animæ, di- 98
stinguendum est; nam secundum sensum copulatiuum, & absoluta distributione, verum est; neque oportet sic eis conuenire; vt ostendimus, sed satis est eis conuenire secundum distributionem accommodam iam explicatam, ex qua conuenientia satis explicatur vniuersalis ratio animæ, quæ est adæquatum definitum.

QVÆSTIO IX.

An eadem secunda definitio animæ sit quidditatiua, aut essentialis, vel descriptiua tantum, & accidentalis.

PRima opinio tenet hãc definitionem esse quidditatiuam. 99
Ita Albertus Magnus lib. de anima, tit. 1. cap. 4. quem refert & sequitur Caiet. qu. 7. huius libri, vbi duplicem sensum eiusdem definitionis distinguit hoc modo, animam esse principium quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, dupliciter sumi potest, aut pro actuali principio, aut pro po-

tẽtiali,seu aptitudinali,etsi pro actuali accipiatur, nõ est dubium,quin accidentaliter conueniat animæ,quia naturaliter contingit non esse actuale principium animam rationalem, dum separatur à corpore,& per diuinam potentiam possunt cæteræ animæ ab eo separari,& tũc cessabit in eis ratio actualis principij,quare nulli animæ potest essentialiter cõuenire. Si verò accipiatur principium pro eo,cui debitum est,actuale
100 principium illorum omnium esse, essentiale est animæ in cõmuni,& cuicumque in particulari, quia licet non pugnet cũ essentia earum cessare ab actuali ratione, aut exercitio principij,pugnat planè non esse eis debitum,quod actuale principium earũ potẽtiarum,& operationum sint. Accepta igitur hæc definitio animæ de principio actuali potentiarũ,& operationum vitalium(inquit Caiet.)non potest esse quidditatiua,sed descriptiua. Si verò accipiatur de principio quasi aptitudinali,erit essentialis. Aristoteles verò hoc secundo modo eam accepit,& propterea essentialem esse voluit. Et ita etiam videntur tenuisse Themistius,& Philoponus 2. cap. huius lib. atque etiam Apollinaris ibidem, quæst. 4. Probat Caiet. testimonio Aristot. & ratione. Aristoteles enim in principio 2. c. asserit se intendere assignare aliam definitionem continentẽ
101 causam prioris, & talem causam asserit continere posteriorẽ hanc definitionem. Ex quo ita arguit. Omnis causa debet esse prior suo effectu,sed esse actuale principium operationum vitaliũ,non potest esse prius,quam animam esse actum corporis,quin potius ordine naturæ præsupponit animã vnitã corpori;ergo ex mente Aristot. non sumitur *principium quo viuimus* in definitione, pro actuali,sed pro aptitudinali; sed esse hoc modo principiũ est essentiale animæ; ergò definitio ipsa essentialis reputatur ab Aristot. Probatur minor,quia anima talis est naturæ,siue informet corpus, vel non,vt debitum ei sit esse actuale principium,& sine hoc debito nec esse,nec intelligi potest, essentiale ergò erit ei. Probat deinde ratione, quia illud,per quod primo constituitur res in ordine essendi cum cæteris, est ei essentiale, vt illud per quod constituitur primo,substantia in ordine essendi per se,est essentia eius:sed
102 anima constituitur primò in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse vitæ principium: nam per hoc habet superiorem modum essendi respectu aliarum formarum inferiorum; ergo hoc pertinebit ad essentiã eius,sed hoc idem est,quod definitio cõtinet; ergò quidditatiua erit. Hanc vltimam minorem probat, quia dum dicitur animam esse principium,quo viuimus,nõ sumitur viuere pro operatione

tione vegetatiua, sed in communi pro gradu essentiali vitæ incluso in specialibus, quare sufficeret pro integra definitione dixisse, *Anima est principium quo primo viuimus*, in hoc enim verbo intelliguntur cæteri omnes gradus vitæ speciales, qui additi sunt, vt magis explicarentur. Vnde sequitur definitionem continere, quod anima sit talis naturæ, cui debetur esse principiũ, à quo primo habent vitã quæcunque viuunt, quod patet essentiale esse animæ, quare essentialis erit definitio.

Secunda opinio est opposita, asserens hanc posteriorem definitionẽ non esse quidditatiuam, sed descriptiuam, & accidentalẽ. Ita D. Tho. in his commentar. lect. 3. Ferrar. q. 4. Conimb. c. 2. huius lib. q. vnica art. 2. & omnes ferè recẽtiores, hi præsertim, qui tenent primam definitionem demonstrari ab Arist. à posteriori per secundam. A quibus hac ratione probatur; effectus non possunt pertinere ad essentiam causæ, neque operationes ad essentiam eius, à quo procedunt tanquam à principio. Sed anima definitur hac definitione per operationes, quarum principium est, & consequenter vt causa efficiẽs per proprios effectus: ergò definitio non est essentialis, sed descriptiua, & accidentalis. 103

Vt huic quæstioni plenè satisfiat, duo sunt decernenda; Primũ, qualis sit hęc definitio, vt ab Arist. tradita, quidditatiua, an descriptiua. Secundũ an possit esse in sensu aliquo quidditatiua, vel in quocũque sit descriptiua. Et quantũ ad primũ, placet mihi posterior sentẽtia, quod descriptiua sit in eo sensu, quo ab Arist. traditur, quam præter D. Thom. & alios pro 104
ea citatos tenet Tolet. c. 2. huius lib q. 3. com. 2. Probatur testimonio eiusdem Aristot. in eodem principio 2. c. asserentis se definisse prima definitione animam ex obscuris: & ideò iterum definiendam esse ex manifestioribus, ita vt posterior definitio contineat aliquam causam prioris, quæ nobis appareat. Ex quibus sic arguo; Posterior definitio traditur 105
per notiora, non secundum naturam; ergò per notiora nobis, sed notiõra nobis sunt effectus, & accidentia per quæ cognoscimus substantiam: ergo per hæc voluit Aristot. definire animam posteriori definitione, quare accidentalem ac descriptiuam putauit se tradere definitionem, non quidditatiuam. Probatur antecedens, quod per hanc definitionem non sit definita anima per notiora natura, sed solum per notiora nobis ex eisdem verbis Arist. quibus asseruit hanc posteriorem definitionem tradere aliquam causam prioris: *Per quam sit, & appareat*: nam apparere respectu nostræ cognitionis intelligitur, vt per se est manifestũ. Et si dicatur non repugnare, quod

106 quod tradatur definitio per notiora natura,& nobis,quia cõtingit notiora natura esse etiã nobis notiora.Contra hoc est, quod definitio traditur per operationes, quæ siue secundum actum,siue secundũ potentiam accipiantur,hoc est,vt virtute continentur in potẽtia actiua animæ, nõ possunt esse notiora secũdum naturam eadem anima: cùm sint operationes,& accidẽtia eius,sed solùm quo ad nos;ergo per notiora nobis, & minus nota secundum naturam traditur definitio,quod est esse accidentalem,& descriptiuam. Probatur deinde ratione, quia per hoc definitur anima, quod est esse principium, quo
107 primo viuimus,sentimus, mouemur, & intelligimus, sed siue principium harum operationum sumatur secundum actuale exercitiũ,siue secundum aptitudinem, quam habet anima,vt possit esse principium earum, iuxta distinctionem Caiet. est accidens respectu animæ; ergò per aliquod accidens sibi proprium definietur, & ex consequenti definitione descriptiua. Probatur minor,quia anima nec est actuale principiũ earundem operationum,neque habet potentiam,vt sit principium earum,nisi mediis potentiis accidentalibus sibi superadditis; ergo nõ solum esse actuale principium, accidentale est ei,sed aptitudo,ideo siue actuali principio, aut aptitudinali intelligatur definitio,accidentalis,seu descriptiua erit.

108 Circa secundum verò,an eadem definitio possit intelligi in alio sensu,in quo sit quidditatiua, adnotandum est,animam esse principium operationum vitalium, vt in definitione expressit Aristot. tribus modis intelligi posse, actu quidem, vel aptitudine:& rursus esse principium aptitudinale adhuc duobus modis formale aut radicale, formale principium potest
109 esse per potentias quibus mediis elicit easdem operationes, radicale verò,& remotum est per propriam entitatem, vel essentiam,à qua tanquam à radice oriuntur potentiæ proximè elicientes easdem operationes.

Hoc supposito certũ videtur, quod si duobus modis prioribus sumatur principiũ,nempe pro actuali, vel aptitudinali, non possit conuenire essentialiter animæ,vt probatũ est contra Caiet.quia cum anima nec sit actuale principiũ operationum,nec nisi per potentias, quæ sunt accidentia,neutrũ potest ei,nisi accidentaliter conuenire. Quod verò sit principiũ radicale, habet in quantum ab ea emanant immediatè potẽtiæ,à quib. eliciuntur operationes;& ideò hoc modo sumpto principio,non videtur repugnare,quod essentialiter per illud definiatur.Et de hoc tãtum sensu procedit dubium præsens.

110 Circa quod est prima opinio quorundã recentiorum,qui asserunt,

ſerunt, nec in hoc ſenſu non poſſe quidditatiuè definiri. Quorum totum fundamentum eſt, quia anima eſt quidem primũ principium radicale potentiarũ, & operationum vitaliũ per ſuam entitatem, non per ſuam eſſentiam, ſed per aliam rationem formalem poſteriorem eſſentia, & ideò animæ, vt ſic non eſſentialem. Probant, quia ſæpe contingit aliquid conuenire alicui per ſuam entitatem, & non per ſuam eſſentiam, vt ſubſtantiæ eſſe ſuſceptiuam contrariorum. Prætereà quælibet eſſentia eſt immediatum principium ſuarum paſſionum, & tamen hoc non eſt ei eſſentiale. Et ſubſtantiæ corporeæ cõuenit ex ſe habere partes integrãtes, iuxta ſententiam probabilẽ, & 111
ferè communem, & tamen non conuenit illi ratione eſſentiæ, quæ conſiſtit in indiuiſibili, ſed ſolum rationẽ entitatis: ergò benè poteſt intelligi, quod potẽtiæ vitales ſequantur ex entitate animæ tanquã ex prima radice, & non ex eſſentia, & ideò etiam ſi principium operationum accipiatur in hac definitione pro radicali, non erit eſſentialis.

Secunda opinio eſt aliorum recentiorum, quibus prædicta 112
diſtinctio non placet, ſed fatentur animam per ſuam eſſentiã eſſe principium radicale potentiarum vitalium, operationum verò non eſſe principium per ſuam eſſentiam, ſed per potẽtias ipſas, quæ accidentia eius ſunt. Vnde per potẽtias poſſet definiri eſſentialiter, tanquã radicale principium earum, non per operationes: & cum definiatur vt principium operationũ, non poteſt eſſe definitio eſſentialis, ſed deſcriptiua, deſumpto etiã 113
principio pro radicali. Si verò alia definitio aſſignetur, nõ per operationes, ſed ſolũ per potentias vitales, talis definitio poterit eſſe eſſentialis. Cõueniunt itaque duæ iſtæ opiniones recentiorum in vno, & differunt in altero; conueniunt quidem in eo, quod animæ non ſit eſſentiale eſſe primum principium radicale operationum vitaliũ, & ideò nec poſſe definiri eſſentialiter vllo modo per eaſdem operationes, & ex conſequenti, neque definitionem hãc quidditatiuam eſſe poſſe vllo modo, 114
quia per operationes vitales aſſignatur. Et vtraque hoc negat eadem ferè ratione; nã prima dicit non eſſe animæ eſſentiale, quod ſit primum principium radicale operationum, quia nõ eſt principium earũ per ſuam eſſentiam, ſed per ſuam entitatem eſſentia poſteriorem. Secũda vero aſſerit nõ eſſe hoc animæ eſſentiale, quia non cõuenit ei immediatè per eſſentiam, ſed mediis potentiis, quæ accidẽtia ſunt, & ideò ei accidẽtale. Differunt tamen in eo, quod prima opinio etiã negat eſſe animæ eſſentiale, quod ſit primũ principium radicale potentiarum vitalium, quia putat non conuenire ei per eſſentiã ſuam

eſſe

esse radicem earum, sed per suã entitatem essentia posteriorem secundùm rationem formalẽ. Secunda verò hoc non negat, imò concedit, quod si definiatur per solas potentias, tanquam primũ principium radicale earum, & nõ per operationes; talis definitio erit essentialis, quia potẽtiæ, sicut & passiones sequuntur naturam animæ ratione essentiæ, & nõ solum ratione entitatis, & ideò essentiale est ei esse radicem earum.
115 Nostra vero sententia contraria est vtrique, quã hac vnica assertione explico. *Per suam essentiam immediatè cõuenit animæ esse primum principium radicale potentiarum vitalium, & operationum earum, & ideò per vtrasque potest definiri essentialiter, si sumatur tanquam primum principium radicale earum*, quare essentialis esset definitio posterior, si animam esse *Principium quo primo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*, de primo principio radicali accipiatur. Quam conclusionem de potẽtiis, & operationibus tenent omnes citati pro sententia Caietan. atque etiam omnes alij recentiores præter paucos, qui has duas singulares sententias inuenerunt: & eam nos sigillatim probamus aduersus vtramque opinionem. Primo, aduersus priorem; quia quidquid sit de distinctione entitatis rei ab essentia eius (quam statim explicabo) falsum est, quod non sit animæ essentiale esse primam radicem potentiarum, & ope-
116 rationum; quod sic probo. Diuersis animabus secundum speciem conueniunt diuersæ potentiæ vitales, & diuersæ operationes secũdum speciem, sicut quibuscunque rebus specie diuersis conueniunt diuersæ passiones, seu proprietates secundum speciem, vt euidenti inductione constat; ergò euidens est emanare à principiis specie distinctis: sed asserit hæc sententia emanare à diuersis entitatibus rerũ: ergo euidens est emanare ab eis, vt specie distinctis. Vlterius, entitates diuersarum rerum non possunt distingui specie, nisi ratione diuersorum prædicatorum essentialium; sed passiones, & potentiæ, cum sint specie distinctæ, & vt tales emanent à diuersis rebus, emanant ab eis, vt a diuersis secundum speciem; ergo si potentiæ emanant ab entitatibus animarum, euidens est emanare ab
117 eis, vt diuersis per diuersa prædicata essentialia; & de primo ad vltimum, sequitur emanare à diuersis rebus ratione diuersarum essentiarum, quia diuersa prædicata essentialia diuersas essentias constituunt, quia ratione suorum prædicatorum essentialium id habent. Secundo, quia essentiale est animæ talis esse naturæ, cui per se debeantur tales passiones, vel potentiæ, sed hoc est esse principium radicale earum; ergò esse hoc modo principium, erit etiam ei essentiale. Maiorem sic probo.

probo. Differentia essentialis hominis est esse rationalem: sed rationali, vt tali, debita est potentia ad ratiocinandum, quæ est intellectus; ergò rationalitas est principium radicale eius, sicque de cæteris potentiis aliarum animarum suo modo conuincitur.

Vt autem eandem nostram assertionem probemus contra secundam opinionẽ, explicare prius oportet, quidnam sit animam esse primum principium radicale operationum, aliud est enim esse primum principium formale earum, & aliud primũ principium radicale. Esse principium formale est esse principium proximum eliciens per se ipsum immediatè operationem: esse verò principium radicale est esse radicem, à qua emanat idem principium proximum eliciens per se immediatè operationem. Et cùm anima sit prima radix, à qua emanant per se ipsas immediatè potentiæ, quæ sunt principia proxima, ac formalia operationum, sequitur esse principium radicale, tam potentiarum, quàm operationum, sed illarum proximũ, harum vero quasi primum, & remotum. Potentias vero solũ esse principia formalia operationũ. Quo supposito probatur primo assertio nostra aduersus secundam sententiam hoc modo, anima per suam essentiam est principium radicale potentiarum, & mediis potentiis est principium operationum; ergò essentiale est ei esse radicale principium, tam operationum, quàm potentiarũ, harum quidem immediatum, illarum verò primum. Probatur antecedens, quia esse principium radicale earum non est aliud, quàm debitas esse essentiæ eius tales potẽtias, & operationes, sed animæ per suam essentiam debitum est vtrumque, nempe potẽtia, & operatio suo ordine, potentia quidem proximè, operatio verò quasi remotè, vnde illa per se immediatè oritur ab essentia, hæc vero media potentia; ergò per suam essentiam est radicale principium vtriusque. 118 119

120 Secundo, etiam ratione probatur, quia euidens est potẽtias animæ esse proprietates, aut passiones proprias eius, sed euidẽs est etiam proprias passiones conuenire cuilibet rei per suam essentiam, ab eaque emanare; ergò euidens est potentias animæ conuenire ei per suam essentiam, ab eaque emanare. Maiorẽ probo ex duplici definitione propriæ passionis, seu proprietatis traditæ a Porphyrio, & ab Aristotele, & etiam a nobis capite iam citato de proprio in Prædicabilibus, vna est talis. *Proprium est quod conuenit omni, soli, & semper*, altera, *Propriũ est, quod non indicat quid est esse rei, soli autem inest, & conuersim prædicatur*; sed intellectus, & volũtas conueniunt omni animę rationali, & ei soli, ac semper: & præterea non pertinent ad essentiam

ſentiam eius,& prædicãtur de illa reciproca prædicatione;ergò ſunt propriẹ paſſiones,ſeu proprietates eius.Et pariter potẽtiæ corporeẹ cõueniũt eidẽ animæ,& cuicũque alteri tãquã radici à qua emanãt,& ab ea ſola,& sẽper, prædicãturq; reciproca prẹdicatione;ergo omni animæ cõueniũt per ſuã eſſentiã propriæ potentiæ,& ab eadẽ eius eſſentia emanãt. Vlterius propriæ paſſiones cuiuſcunq;rei emanãtes ab eſſentia eius cõtinentur in ea,tanquã in virtute,& radice earũ, à qua pullulant,aut emanant,vt riſibilitas,& admiratio in eſſentia hominis;ergò potentiæ animæ,quẹ ſunt proprietates,aut paſſiones eius continentur in eſſentia eiuſdem. Et tandem operationes procedunt ab eiſdem potentiis,tanquam à virtutibus animæ: ergo etiã continentur virtute in eadem eſſentia animẹ,à qua habent potentiæ,quod eas eliciant:& ideò procedunt ab eadẽ eſſentia animẹ,tanquam à prima radice, in qua virtute cõtinentur. Quod hoc exẽplo euidenter oſtendo,nam euidens eſt flores,& fructus cõtineri in virtute ſeminali arboris,tãquã in principio radicali,cui per ſe debentur,& nihilominus eſt verum,non produci fructus à virtute ſeminali, niſi mediis flori-
121 bus.Ratio huius eſt, quia licet vnũ horum producatur medio altero,vel per alterum,non producitur per illud, tanquã per aliquid alienum,vel extraneum ab eodem ſemine,ſed tanquã per aliquid eius in eo contentũ:vnde ſequitur,quod ſicut potentia,per quam elicitur operatio cũ omnibus,quæ habet,atque etiam cum concurſu,per quẽ eam elicit, continetur virtute in eſſentia animæ,ita etiã operatio elicita, quamuis illa proxime,hæc remotè. Et conſequenter tam operatio,quã potentia debita eſt animæ ratione ſuæ eſſentiæ, & principiũ radicale vtriuſque eſſentialiter dicenda eſt. Quod verò ex hac noſtra ſententia inferri poſſet,videlicet animam habere plures definitiones quidditatiuas,ſi vtraq; eius definitio quidditatiua eſſe poteſt,contra præceptũ Ariſt.6.lib.Topic.c.1.loco 17. vniuerſaliter ſtatuẽtis,quod res quælibet vnicam definitionẽ eſſentialẽ habere poteſt & non plures, quia cùm definitio explicet eſſentiã,& eſſentia ſit vna, tantum poteſt eſſe vna definitio eſſentialis,hoc,inquã,difficultate caret, quia ſolum intelligitur in eadem ſcientia,vel in eodem modo definiẽdi,ſed ſi definiatur eadẽ res per diuerſa genera cauſarum,quæ reſpicit,multis definitionibus definiẽda eſt,atque etiam ſi definiatur phyſicè,& metaph.ſed omnes vocari poſſunt vna, & eadẽ, in quantum eandem eſſentiam explicant,& ſolum plures ex parte modi eas aſſignandi,ſed ſub quolibet modo vnicam habere debet,& iſte eſt ſenſus Ariſtot. Quẽ hoc verbo explicare

poſſu

possumus, vna res nõ potest habere nisi vnicam definitionem sub vna ratione formali, vel sub vno genere causæ explicata, plures verò, si sub diuersis rationibus formalibus consideretur, vel in ordine ad diuersa genera causarum.

Ad argument. primæ opinionis concedẽdum est, quod possit aliquid alicui conuenire ratione entitatis, & non ratione essentiæ, vt qualitati conuenit intensionem suscipere ratione entitatis, quæ verè crescit per intensionem: cùm intensio fiat adueniente noua parte graduali, quæ noua entitas est, sed non conuenit ei ratione essentiæ, quia per intensionem non augẽtur prædicata essentialia. Et quod possit cõuenire ratione entitatis, & nõ ratione essentiæ, patebit, si intelligatur quonam modo aliqua etiam ratione distinguantur entitas, & essentia rei, nam entitas realis rei est, quã habet essentia extra causas, & in qua fundãtur essentialia prædicata realia, & actualia, in quibus essentia ipsa consistit, & hinc est, quod ex aliqua causa potest res acquirere plus entitatis, non tamen plus essentiæ, quia essentia consistit in indiuisibili, entitas verò latitudinem habet, & ideò dum res nutritur nouam entitatem acquirit, & plus entitatis realis habet post nutritionem, quam habebat prius, non tamen habet plus essentiæ, nec nouam essentiam per nutritionem acquirit, sed nouam entitatem eiusdẽ essentiæ. Negandum tamen est, quod passiones, vel potentiæ conueniant animæ ratione entitatis, & non ratione essentiæ, imò euidens est conuenire potentias ratione essentiæ, easdem verò potentias reales, & actuales ratione essentiæ realis extra causas existentis, & in entitate reali, & actuali fundatæ. Quidquid ergo sit de illis exemplis in argument. adductis, nihil probatur aduersus nostram sententiam. 122

Ad argumentũ secundæ opinionis concedendum est, quod operationes conueniãt animæ mediis potentiis: quæ sunt accidentia eius, sed negandum, quod esse radicem earundem operationum non sit ei essentiale, quia sicut potentiæ continentur in essentia animæ tanquam in prima radice, ita etiam operationes, quas eliciunt per propriam entitatem, & virtutem contentam in eadem essentia animæ; quare sicut essentia est radix potentiarum proxima: sic & operationum prima, vt exemplum florum, & fructuum à nobis iam adductum conuincit. 123

Testimonium verò Aristot. quod pro se affert Caiet. explicari potest de causa finali, in quo genere causæ operationes prius conueniunt animæ, quam vniri corpori, aut esse actum eius, quia gratia operationum vnitur corpori, ergò rationem

finis habent operationes respectu informationis, & ideò definiens Aristoteles animam per operationes tradidit causam prioris definitionis, per quam notior fit, & hoc habere possunt operationes, etiam si sint effectus ex illo communi pronuntiato ab Aristotele, Quælibet res est propter suam operationem, vt exemplo sanitatis probari potest, quia licèt sit effectus omnium medicamentorum ac totius curationis in genere causæ efficientis, & ideò in hoc genere posterior, est tamen causa finalis eorundem, & ideò absolutè prior, quia finalis causa est omnium prima.

124 Ad argumentum eiusdem Caiet. concessa maiori, distinguenda est minor, quod anima constituatur in ordine essendi formarum substantialium per hoc, quod est esse principium vitæ: nam si intelligatur de vita substantiali, verum est, sed falsum quod de hac intelligatur ab Aristotele definitio posterior: sed intelligitur de vita accidentali, pro vitalibus operationibus. Sic autem accepto principio vitæ adhuc distingui debet, nam si pro radicali, atque remoto accipiatur, concedendum est, quod sit animæ essentiale, esse principium radicale vitalium operationum; sed negandum, quod sic accipiatur in definitione, sed accipitur pro principio formali, & proximo, quod non habet anima per suam essentiam, sed per potentias: ideò non definitur ab Aristotele per essentialia, sed per accidentia, vt ostendimus. Posset tamen definiri per principium radicale operationum essentialiter, & quantum ad hoc cum Caietan. sentimus, vt ex superioribus constat.

QVÆSTIO X.

An prior definitio animæ demonstretur ab Aristotele per posteriorem demonstratione à priori, vel à posteriori tantùm.

125 VNum præsupponit titulus quæstionis, & quærit aliud; præsupponit quidem priorem definitionem, per posteriorem demonstrari ab Aristotele, quod ex principio, & fine secundi capitis manifestum est; nam in principio præsupponit tanquam certum, definitiones quasdam continere, & tradere causas aliarum, & ideò quasdam se habere ad alias, tanquam conclusiones, per eas, tanquam per principia demonstrabiles. Et iuxta hoc præsuppositum asserit se intendere aliam definitionem animæ tradere, quæ possit esse medium probandi priorem.

priorem. Hoc autem quod in principio se intendere ait, adimplet in fine textu 24. sic probans priorem definitionem per posteriorem; omne illud quod est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo, est actus primus corporis physici organici potentia vitam habentis: sed anima 126
est principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus primo; ergo est actus primus corporis physici, & organici potentia vitam habentis. & vt intelligeretur se id voluisse demonstrare, cōcludit secundum caput hisce verbis. *Quod igitur quidam actus est, & ratio potentiam habētis, vt sit huiusmodi, manifestum ex his*, vnde sequitur contra mentem, & verba Aristotelis atque etiam contra omnes interpretes loquutum esse Auerroëm in commentariis eiusdem capitis asserentem, nullam talem demonstrationem fecisse Aristotel. ad probandam priorem definitionem ex posteriori.

Præsupposito igitur, quod prior definitio demonstratur ab 127
Aristotele per posteriorem, quærit titulus quæstionis, quonam modo demonstretur, videlicet à priori, hoc est tanquam per causam, vel à posteriori, tanquam per effectum? &

Prima opinio asserit à priori per causam demonstrari, ita Philoponus, & Themistius cap. 2. huius lib. Albertus Magnus 1 libro de anima tractat. 1 c. 5. Caietan. cap. 2. quæst. 4. Apollin. cap. 2. eiusdem lib. & Toletus quæstione 3. atque ex recentioribus non pauci. Sed eam non omnes defendunt eodem modo: nam Caietan. ad eam defendendam præsupponit viuere dupliciter sumi posse. Primo pro gradu substantiali vitæ communi plantis, animalibus, & hominibus. Secundò sumitur pro speciali gradu vitæ vegetatiuę, quo distinguūtur plantæ ab animalibus. Et in definitione posteriori asserit modo 128
priori sumi, non posteriori, & sensum eiusdem definitionis esse, Anima est principium, quo viuunt quæcumque habent vitam. Quibus verbis sufficienter esset explicata anima in communi, sed addit Aristoteles speciales gradus vitæ, vt communis ratio animæ magis explicaretur. Secundo præsupponit dupliciter etiam intelligi posse, quod anima sit primum principium vitæ, vel de principio secundum se, hoc est, abstrahente ab actuali, & aptitudinali, vel de principio actuali, & in 129
eadem definitione posteriori non sumi hoc modo posteriori, sed priori tantùm. Quibus suppositis probat priorem definitionem demonstrari à priori per posteriorem, testimonio 130
Arist qui in initio 2. c. proposuit se velle tradere aliam definitionem animæ continentē causam prioris, quia prior, inquit, solum dicit, quòd est, nempe; quòd anima est actus corporis

oportet autem reddere cauſam propter quā ſit actus corporis,quod præſtabit,inquit,definitio poſterior ; ergo cum per hāc demonſtretur illa,ſequitur ſentire Ariſtotelem,quod per cauſam,& à priori demonſtretur.Probat deinde ratione,quia prius eſt, quod res aliqua ſit in ſe, & ſecundum ſe talis, & per tale eſſe,quod in ſe habet,habeat talem ſedem,& ordinem cū aliis in hoc modo,quam quod ſit perfectiua alterius rei, ſicut
131 prius eſt, quod cœlum per ſuum eſſe ſit ſupremum corpus in mundo , quàm quod per idem eſſe proprium ſit perfectiuum inferiorum corporum, ſed anima habet duo, vnum eſt, quod ſit principium,ſeu ratio totius vitæ,aliud, quod ſit actus corporis,& illud conſtituit etiam in tali ordine rerum,hoc eſt in primo loco , & ſede formarum, quia ex eo, quod eſt primum principium vitæ,ſuperat omnes inferiores formas,& primum locum perfectionis inter eas obtinet:per hoc verò,quod anima eſt actus corporis , ſolum habet eſſe perfectiuum alterius, nempe materiæ actuando illam , ergò ratio principij totius vitæ prius conuenit animæ, quàm ratio actuandi materiā;ſed hæc explicatur per priorem definitionem,& illa per poſteriorem;ergò hæc ſecunda definitio continet priorem rationem animę,prima vero poſteriorem,& ex conſequenti à priori demonſtrabitur per poſteriorem prior.

132 Cæteri vero omnes citati pro illa , & præter illos Conimb. cap.2.huius lib.quæſt. vnic.artic.2. alio modo longè diuerſo eam defendunt,præſupponentes ex mente,& verbis Ariſtotel. quod poſterior definitio aſſignata ſit per operationes vitales, quas dupliciter conſiderari poſſe aiunt, tanquā effectus eiuſdem animæ,deinde tāquam finem cuius gratia informat corpus. Certum namque eſt animam ideò informare corpus , vt per illud operetur , aut in illo habeat operationes vitales , & licet cōſiderata ratione effectus in operationibus poſteriores ſint anima ipſa,eiuſque informatione,ſed cōſiderata ratione finis ſunt priores,quia cum gratia earum informet corpus,finis informandi , & actuandi ſunt , & in genere cauſæ finalis
133 priores. Quod præſertim verum eſt ; cum finis non ſolum ſit cauſa , ſed omnium cauſarum prima , ideò aſſerunt ſecundam definitionem per operationes vitales traditam cōtinere cauſam finalem primæ , & proinde eam à priori demonſtrare. Probant teſtimoniis Ariſtotelis qui 2. libro de cœlo,& mundo,textu 17. vniuerſaliter docet , quamlibet rem factam eſſe, & tali modo factam propter aliquam operationem , vt cœlum tale factum eſt,vt tales habeat operationes circa hæc inferiora ; imò & homo ipſe rationalis eſt,vt ſit capax beatitudinis,

dinis, quæ operatio quędam eius est, in quã vltimus finis eius consistit. Ex quibus colligunt animam esse actum corporis, ipsumq; informare, vt tales operationes in illo, aut per illud habeat; ergò operationes ipsæ respectu informationis, imò respectu ipsiusmet animæ rationem finis habent, & consequenter secunda definitio per eas assignata causam finalem primæ continet, quæ per actuationem, seu informationem traditur, & à priori eam demonstrabit.

Secunda opinio asserit Aristotelem demonstrasse priorem definitionem animæ per hanc posteriorem, non tanquam per causam, neque à priori, sed à posteriori. Ita D. Tho. lectio. 3. & plures etiam ex recentioribus, quod probant ex verbis eiusdẽ Aristotelis in eodem principio 2. cap. asserentis talem esse sibi tradẽdam definitionem secundã, quæ contineat causam primæ, per quã appareat, quasi dicat, per quam à nobis cognoscatur: nam apparere aliquid solum dicitur respectu nostræ cognitionis; ergo solum intendit definirę animã per notiora nobis, qualia sunt operationes, & effectus, & cõsequenter tali 134 definitione quæ solum sit prior quo ad nos, solùmque demõstret primam à posteriori. Textu etiam 36. & 37. huius secundi libri expresse docet, & probat animã in triplici genere esse causam, videlicet in genere causæ formalis, in quantum est forma, & essentia animatorum corporũ, in genere causæ efficientis, in quantum est principium vnde motus, id est, à quo operationes vitales procedunt, & in genere causæ finalis, in quantum ad eam non solùm operationes ipsæ: sed corpus, in quo, & per quod exercentur, ordinatur: nam gratia animæ corpus est; & gratia eiusdem animæ fiunt operationes per ipsum, & in ipso, repugnat ergo apud Aristotelem, quod operationes sint causa formalis animæ, & cõsequenter quod definitio per eas tradita contineat causam finalem alterius definitionis, per quam definitur anima tãquam actus corporis, & consequenter repugnabit, quod hæc demonstretur per illam à priori per causam finalem. Probãt deinde ratione, quia secunda definitio traditur per operationes, vt concedit prima opinio, sed operationes sub quacunque consideratione sunt posteriores anima ipsa, atque actuatione, seu informatione eius; ergo secunda definitio per eas assignata nullo mo- 135 do potest demonstrare primam à priori, sed omnibus modis à posteriori. Probatur minor, quia duobus tantùm modis possunt considerari operationes vitales, vel tãquam effectus, & hoc modo constat esse posteriores anima, & informatione eius, vt aduersarij concedunt; vel per modum finis, & hoc

etiam modo sunt posteriores, quod sic probo, substantia est finis accidentium, sed operationes sunt accidentia animæ; ergo est finis earum, & ideò erunt posteriores eadem anima in eodem genere finalis causæ. Probatur antecedens, quia accidentia quæcunque sunt propter substantiam: cùm sint aliquid eius, & ad ornatum proprium sint ei concessa à natura; ergo finis eorum est. Probatur secundo etiam in particulari ex eisdem operationibus secundum se, quia compositum, & anima operantur, vt per operationes se perficiant, & non propter easdem operationes secundum se acceptas, ergo licet proximè ordinetur vtrunque ad operationes, sed operationes ipsæ ordinantur ad perfectionem vtriusque: vnde sequitur animam, & compositum per operationes ipsas perfecta esse finem, cuius gratia operationes sunt, & in genere finalis causæ, tam ipsam, quàm compositum priora esse natura eisdem operationibus; repugnat igitur, quod per operationes possit demonstrari à priori anima, vel informatio eius in genere finalis causæ, neque vllo alio modo, nam finis debet esse perfectior his, quæ ordinantur ad ipsum.

136 Nostra sententia tria asserit: Primum, *quod si operationes in definitione animæ sumantur vt effectus, non sit demonstratio primæ definitionis per secundam à priori per causam, sed solum à posteriori per effectum, in quo conueniunt omnes.* Et probatur hoc argumento: esse est prius natura, quàm operari: ergo animam esse principium essendi prius natura est, quàm esse principium operandi, quamuis de principio radicali intelligatur. Et ideò prima definitio priorem rationem animæ continebit, secunda verò posteriorem (etiam si vtraque dicatur quidditatiua) & prima non potest demonstrari per secundam à priori, sed à posteriori quasi per effectum.

137 Asserit secundo nostra sententia contra Caietan. *quod etiã si viuere accipiatur in secunda definitione pro gradu substantiali vita, communi vitæ vegetatiuæ, sensitiuæ & intellectiuæ, nõ potest demonstrari per eam prima definitio à priori, sed solum à posteriori.* Probatur efficaciter hoc argumento. Ita se habent duo hæc in anima, videlicet esse actum primum, & esse principium vitæ substantialis, vt substantialis vita sit effectus formalis animæ, quem corpori tribuit, esse autem formam, vel actum

138 corporis sit causalitas, per quam eadem anima eundem effectum vitæ tribuit, nam esse actum primum corporis idem est ac informare illud, aut illi vniri per informationem, informatio verò, vt in primo libro Physicor. ostendimus, est cau

est causalitas formæ: sed per causalitatem constituitur forma causa formalis in actu, & causa formalis in actu, est prior suo effectu, cum procedat ab ea, vt cõstituta in actu causandi; ergo informatio, vel quod idem est, animam esse actum primũ corporis, prior est effectu vitæ, cuius anima est causa formalis, & ex consequenti prius erit animam esse informatiuam corporis, quàm esse principium vitæ eiusdem; & secunda definitio explicans animam, vt principium vitæ substantialis (secundum Caietan.) continebit posteriorem rationem animæ, per quam demonstrabitur prima à posteriori.

Tertium quod asserimus est, *Operationes vitales in definitione animæ accipi posse per modũ causæ finalis, & si ita accipiantur, continebit eadem definitio aliquo modo causam finalem prioris, & in hoc sensu demonstratio prioris per posteriorem erit à priori per causam.* Quod prius declarandum est, deinde probandum. 139

Pro declaratione igitur adnotandum est, operationes vitales duo habere, & quod sint effectus animæ informantis, & quod sint accidentia eius, aut totius cõpositi per eam constituti, & secundum vtramque rationem euidens est, non solum quòd posteriores sint eadem anima, vel composito in genere causæ efficiẽtis, & materialis, absque dubio ex mente Aristotelis, sed etiã in genere causæ finalis, vt in posteriori testimonio citato pro secunda opinione docuit idem Arist. & si hæc duo tantum consideranda essent in eis, vera esset eadem secũda sententia, & argumẽta in fauorem eius præiacta cõuincerent, quod demonstratio primæ definitionis per secundã non esset vllo modo a priori per causam, sed à posteriori per effectũ. Sed quia aliud considerari potest, & debet, videlicet animam informantem corpus, & compositum, ab ea cõstitutum duplicem statũ habere, prior est imperfectus, vt sumuntur solum secundum rationem substantialem nondum perfectã per operationes; posterior verò perfectus, vt considerãtur iã perfecta per easdem operationes vitales, & quãuis perfectio hæc sit accidentalis, est tamẽ maxima, quia si substantiã cõsideremus nudam omni accidẽti, imperfectissimũ habebit statum. Quod ergo anima sit actus primus corporis, ordinatur tanquam in finem, non quidem vltimum atque totalem, sed proximũ ad constitutionem substantialem compositi. Quod verò sit principium operationum vitalium per potẽtias vitales, ordinatur ad idem met compositum, vt per eas perfectum, imò ad esse propriũ eiusdem animæ per easdem operationes perfectum in corpore tanquam ad finem vltimum. Itaque finis vltimatus, atque completus animæ, imo & cõpositi est com- 140

positum ipsum, & anima ipsa, vt vtrumque sumitur, vt habens statum perfectum per operationes, hic autem finis cō-
141 pletus cōponitur ex fine cuius, & fine cui, finis cui sunt anima informans, atque compositum secundum statum imperfectum considerata, finis verò cuius sunt operationes vtrumque perficientes, quæ respectu compositi, & animæ sub codē statu imperfecto, rationem potius mediorum, quàm finis habent, & ideo posteriores sunt in genere causæ finalis, nihilo-
142 minus sunt aliquid totius cōpleti finis, qui ex anima informāte, aut composito, & eisdem operationibus cōstat: & cum tam anima informans, quam compositum per informationem constitutum secundum statum imperfectum ordinentur ad eundem completum finem, consequenter ordinantur aliquo modo ad operationes vitales, tāquam ad aliquid eiusdem completi finis, & ideò sub hac ratione formali, qua aliquid sunt eiusdem completi finis, rationem habent finalis causæ comparatæ ad animam informantem, & compositum, vt in statu imperfecto consideratum, & ideo aliquam rationem prioritatis: & prior quidem desinitio solùm explicat essentiam animæ, vt in statu imperfecto, quia solum dicit informationem corporis, & constitutionem substantialē eius, nihil continens de operationibus, per quas tam ipsa, quàm compositum perficiuntur, statúmque perfectum comparant. Definitio verò posterior explicat essentiam animæ, vt perfectam per operationes, ad quam ordinatur eadem ipsa anima, vt in statu imperfecto considerata, atque explicata per priorem definitionem tanquam ad finem, cuius aliquid sunt operationes ipsæ, nempe complementum accidentale, & ideò ex parte earum aliquid finalis causæ continet posterior definitio respectu prioris, quod satis est, vt eā à priori demonstret.

Et ex hac doctrina, non solùm vera, sed necessaria, (quam absque dubio non sunt assecuti Iuniores illi qui sequūtur secundam sententiam) ratio satis efficax contra eam, & pro nostra formari potest hoc modo. Animam esse actum primum, vel formam corporis, qua ratione explicatur per priorem definitionem, ordinatur ad cōpositum secundum statum imperfectum sumptum, hoc est, nōdum perfectum per operationes tāquam ad finem, & eadem informatio animæ, idem-
143 que compositum vt considerantur nondum perfecta per operationes vitales; ordinantur ad semetipsa, vt perfecta per easdem operationes, ita vt compositum perfectum per operationes sit completus finis compositus ex fine cuius, qui sunt operationes, & ex fine cui, qui est compositum ipsum, & anima

ma ipsa informans secũdum statum imperfectum considerata; ergo operationes vitales pertinent ad finem completum, imò sunt quasi complementum eius, in quem finem completum ordinatur anima informans secundum statum imperfectum, hoc est, nondum perfecta per operationes: quo pacto explicatur per priorem definitionẽ, & compositum, vt ab ea constitutum, etiam secundum eundem statum imperfectum: ergo ordinantur ad operationes, in quantum sunt aliquid eiusdem finis completi: sed operationes explicãtur per posteriorem definitionem: ergo prima definitio ordinatur ad secundam tanquam ad finem: & ideò demonstratur per illam ab Arist. vt per causam finalẽ, & à priori in hoc genere causæ.

Probatur secundo ratione Theologica, quia negari non potest, quod beatitudo supernaturalis sit finis vltimus hominis: sed beatitudo consistit in operatione elicita ab anima, & 144
ideò vitali: ergo negari non potest, quod operatio vitalis sit finis animæ, vel aliquid saltem completi finis eius, si ponatur tanquam finis completus anima ipsa, vt perfecta per beatitudinem: bene ergo demonstrabitur definitio hominis, nempe, *animal rationale*, per aliam, quod sit *capax beatitudinis*, & à priori quidem secundum genus causæ finalis, licet contineat operationem eiusdem hominis, quæ est formalis beatitudo; pari ergo ratione demõstrabitur à priori definitio prior animæ per posteriorem, quamuis operationes eiusdem animæ continentem.

Ad fundamentum Caiet. negandum est primò, quod Arist. sumat in definitione *viuere*, pro gradu essentiali vitæ communi vegetabilibus, sensitiuis, & intellectiuis, sed sumit pro operatione vegetandi in speciali, vt ex contextu eiusdem loci, imò ex toto 2. cap. constat.

Secundo respondetur, quod etiam si *viuere* acciperet pro 145
gradu substantiali vitæ quibuscunque viuentibus communi, adhuc non probaretur hac via, quod demõstratio esset à priori, quia prius est animam informare corpus, aut esse informatiuam, quam esse actum formalem substantialis vitæ communis, vt probatum est à nobis in 3. assertione nostra.

Ad testimonium Aristotelis, quod pro se attulit Caietan. 146
iam respondimus quæst. præcedenti, quod loquitur Arist. de causa, non formali, sed finali, quam tradidit per secundam definitionem, per quam à priori demonstrauit primam prioritate eiusdem causæ finalis, non formalis.

Ad argumentum eiusdem Caiet. distinguenda est maior, 147
quod prius sit reum esse talem, & habere talem ordinem cum-

cæteris in mundo, quam quod sit perfectiua alterius: nam in rebus completis verum est, quia tantum possunt perficere alia accidentaliter, hoc est, per suam operationē, & prius est, quod in se sint completæ per proprium esse, quam quod operētur, & operādo perficiant alia, in rebus verò essentialiter incompletis, & partialibus, non est verum, quia per propriam essentiam sunt perfectiuæ alterius, quare in his simul est, & nullo modo prius habere talem ordinem cum aliis rebus in mūdo per propriū esse, & per idémet esse perfectiua aliorum, & talis est anima, cùm sit per essentiā propriā pars alterius, & forma perfectiua materiæ ad cōponendum cum ea compositū; quare falsum est, quod prius sit in se, & per se principiū totius vitæ, per quod tenet primum locum inter formas substātiales, quàm quod sit perfectiua materiæ, aut corporis, quod est esse actum primū eius, imò cum eius esse sit incompletum, & perfectiuum alterius, non potest intelligi, quod per illud sit principium totius vitæ, quin intelligatur eo ipso, quod sit actus, & forma alterius, & ideò perfectiua illius; imò cū per informationem, & nō aliter tribuat corpori effectum formalem vitæ, prius est, quod sit informatiua corporis, quàm principiū vitæ eius, vt in 2 conclusione efficaciter probatum est contra eundem Caiet. propterea non potest hac via defendi, quod prima definitio demonstretur per secundam à priori.

148 Ad primum testimonium, quod pro se affert 2. sentētia, respondeo operationes vtrumque habere diuerso modo cōsideratas, & rationē effectus, & rationem finis, & sub ratione effectus priores, & notiores sunt, quoad nos, & propterea Arist. duo promisit se ostensurum de prima definitione per secundam, videlicet causam eius in esse, & apparere, & vtrumq; pręstitit definiendo animam per operationes, quæ vt sunt finis eiusdem animæ, causam essendi continent: & vt sunt effectus causam cognoscendi tātum, & ideò demonstratio primę definitionis per secundam, causam eius tradit, simúlque facit eā nobis apparere, in quantum eadem ipsa causa alia ratione est effectus, non enim repugnat vtramque ratonem simul concurrere in causa finali, vt ostendimus 2 lib. physicorum.

Vt autem intelligatur sensus alterius testimonij, adnotandum est, operationes vitales respectu animæ, & cōpositi duplicem rationem habere diuerso mōdo consideratas: nā & ad animam, & compositum ordinantur tanquā ad finem, & finis etiam eorum sunt, in quantum enim per illas anima informans atque compositum tendunt in propriam perfectionem media sunt, per quæ eā consequūtur, anima verò & cōpositū in con

in consideratione hac habēt rationē finis earum, sed in quātum sunt complementum totalis finis, videlicet eiusdem animæ, atque eiusdem compositi, vt per operationes perfecti, rationem causæ finalis habent., cuius gratia anima informat corpus, & corpus ipsum per eam cōstituitur, quare posterior definitio explicans animam, habet perfectam rationem.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ neganda est minor, quod operationes vitales sub quacunque consideratione sint posteriores anima, & informatione eius; & cum dicitur esse accidētia animæ, concedendū est, quod verò ex hoc infertur, in genere causæ finalis esse posteriores, quia substātia est finis accidentium, distinguendum: nam in quātum per accidentia, quæ sunt operationes, consequitur propriam perfectionem, verum est, sed in quantum eædem operationes sunt aliquid completi finis, videlicet eiusdē animæ, vt per eas perfectæ, rationem finalis causæ habent comparatæ ad eandem animam sub imperfecto statu tendentem ad huiusmodi completum finē, & ideò secunda definitio tradita per eas ita consideratas, causam finalem continet primæ traditæ per infor- 149
mationem quæ imperfectum statum animæ continet, nondum per operationes perfectæ.

Ad 2. concedenda sunt omnia, quę in antecedente sumuntur, nempe animam, & informationē eius esse propter cōpositum, atque etiam animam, & compositum operari, vt assequantur propriam perfectionē, & ideò in hoc sensu, esse finē, in quem ordinantur operationes, & operationes media, per quæ eandem perfectionem assequuntur, sed eædem operationes sunt aliquid eiusdem completi finis. Anima sub vna ratione finis est operationum vitalium, & sub alia eas habet pro fine, non totali, & completo, sed pro fine cuius, hoc est, pro ratione, & complemento, quo constituitur completus finis, ex fine cui, & cuius, vt iam fuit à nobis expositum.

Aliud verò, quod additur in eodem argument. nempe ope- 130
rationes esse imperfectiores anima, & composito concedendum est, sed negandum, quod infertur nullo modo posse esse finē eius: quia vt aliquid sit finis principalis, vel cōpletus, necesse est, quod sit perfectius re illa cuius finis est, vt autem sit aliqua ratio, vel cōplementum eiusdem finis, non est necessariū, sed satis est si sit aliqua perfectio eius, licet eo simpliciter imperfectior. Et ratio eius est, quia id quod perfectius est, potest aliquo modo perfici per aliquid minus pfectum, vt substātia perficitur per accidētia sibi propria: & ita anima, & cōpositum per proprias operationes. Nec D. Tho. aliquid sentit cō-

tra

tra nostram sentẽtiam, quia operationes vitales in definitione animæ solum accipit, tanquam effectus eiusdem animæ iuxta primam assertionem nostram, quare in fauorem potius nostræ citari potest, quam pro sententia opposita.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOT.

Potentiarum autem animæ quæ dictæ sunt, aliis quidem insunt omnes, &c.

Breuis expositio Textus.

1 INtentum Arist. in hoc cap. 3. est distinguere gradus potentiarum vitalium, & consequenter operationũ, vt intelligatur ordo, quo de illis in particulari sibi agendum sit in sequẽtibus. Diuiditur autem cap. in tres partes; in prima enumerat potentias vitales, & comparat eas cum viuentibus, quibus conueniunt, atq; ex vtroque colligit numerum graduum viuentium. in secunda comparat species animarum, quarũ sunt omnes potentiæ vitales ad definitiones animæ duobus capitibus præcedentibus designatas. Et tandem in vltima magis in particulari enumerat gradus viuentium.

2 Potentiæ vitales (inquit Arist,) quinque sunt, videlicet, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuũ, loco motiuum, & intellectiuum, sed principia à quibus emanant, & quorum dicuntur esse propria, quæ sunt viuẽtia ipsa, tãtum sunt quatuor, quia appetitiuũ, & sensitiuum non separantur, sed necessariò coniũcta sunt in eodem. Primus itaque gradus viuẽtium est vegetatiuus, à quo emanat prima potẽtia vitalis, quæ nutritiua vocatur. Secundus gradus est sensitiuus, a quo duæ potẽtię vitales emanãt: in eóque necessariò coniunguntur, nempe sẽsitiua, & appetitiua, propterea appetitiua non distinguit nouũ gradum viuentis, sed ad eũdem gradum sensitiuum pertinet: quod probat duplici ratione, pręmissa tamẽ diuisione appetitus in sensitiuum, & rationalẽ, rationalis est, qui sequitur cognitionem intellectus; sensitiuus, qui sequitur cognitionẽ sẽsus: omnis enim appetitus præsupponit, ac sequitur aliquam cognitionem, quia appetitus est potẽtia cæca, quæ per modũ inclinationis fertur in bonum, quare necessariò indiget, vt ei proponatur per potentiam cognoscitiuam idem bonum, & si cognitio per quã proponitur sit intellectiua, appetitus vocatur rationalis; & est volũtas, si sensitiua, dicitur appetitus sensitiuus,

sitiuus,& iste est,qui coniungitur necessariò cũ potentia sensitiua,& pertinet ad eundẽ gradum vitæ sensitiuæ. Habet autem duplicem partẽ,videlicet cõcupiscibilem, per quam tendit in bonum,ipsumque amplectitur;& irascibilem,per quam impedimenta tollit,quæ se offerunt in prosecutione eius. 3

Quibus præsuppositis probat 1. quod appetitiuũ necessario coniungatur cum sensitiuo hoc modo:Omne sensitiuum, vt minimum habet sensum tactus,quãuis cæteris careat , sed sensum tactus sequitur necessariò appetitus:ergò duæ istæ potentiæ necessariò coniunguntur in eodem gradu sentiẽdi.Maiorem sic probat , & explicat,alimentum est necessarium ad conseruandam vitam,ergò cum omne sensitiuum viuat,& ducatur in suis operationibus sensu,necessariò debet cognoscere,ac discernere alimẽtũ sibi conueniẽs,vt ita illud sibi sumere possit,sed per sensum tactus illud discernit ;ergò hunc saltem necessario habere debet,etiã si cæteris careat,& propterea vocatur tactus sensus alimenti.Minorẽ verò probat,quia expe- 4
rientia constat tangẽdo nos sentire dolorem,aut voluptatem, qui sunt actus appetitus,& propterea appetitus ipse necessario,& per se coniunctus est cũ sensu.Quod rursus probat,quia qualitates propriæ alimenti,vt calidũ,frigidum,humidum,& sic cum sunt obiecta tactus : ergò per tactum discernitur alimentum:Deinde,quibus cõuenit sensus alimẽti,conuenit fames,& sitis,quæ circa idẽ alimentum versantur: ergò cuicunque animali inest fames,& sitis,quæ sunt appetitus cibi,& potus:quare necesse est cuicunque animali inesse appetitum, & ideò appetitiuũ non distinguit alium gradum viuẽtis à sensitiuo. Tertius gradus viuentium est eorum , qui vltra vegetationem,sensum,& appetitum habent potentiã,qua possunt se mouere motu progressiuo: hoc enim non inest omnibus animalibus.nam quædã sunt,quæ non mouẽtur motu progressiuo,sed perpetuo sunt lapidibus affixa, quamuis motum dilatationis,& constrictionis habeant viuentibus proprium.

Quartus gradus est eorum,quæ præter prædicta omnia habent cogitatiuum & intellectiuũ, hoc est,intellectum discurrentem,& simpliciter intelligentem , & ad hunc gradũ pertinent homines(inquit)Aristotel.& si quid est aliud altius , aut melius homine:quod addit propter quosdã existimantes,cœlos esse animatos,& intelligentias esse corporeas,ideò habere intellectum in corpore.Sed dubitare potest aliquis , quonam modo se habeant prædictæ definitiones animæ assignatæ ad omnes hos gradus animatorum,an definiatur per illas aliqua ratio cõmunis animæ , & consequenter omnibus his animatis,

tis, vel non. Et respondet non definiri aliquid commune reali-
5 ter separatum ab speciebus animarũ, quia nec datur, nec dari potest, sed à solo Platone falsò fuit excogitatum, & aliis locis ab eodem Aristot. impugnatum: sed definitur communis ratio animæ sola ratione distincta ab speciebus animarum, & in eisdem realiter existens.

Enumerat tandem magis in particulari gradus, vel species animarum, atque animatorum, docens, quonam modo se habeant inter se se, quod explicat exemplo figurarum sic se habentium, vt posteriores sint perfectiores prioribus, easque includant quadam ratione virtuali, sicut pentagonus perfectior est tetragono, & trigono; & eas includit, atque etiam tetragonus perfectior est trigono; eũque includit, trigonus verò sicut est prior, sic est imperfectior, & in duobus posterioribus includitur. Ita ait se habere gradus animarum, nam vegetatiua est prior, & ideò imperfectior: sensitiua perfectior, eamque virtute includens: cum euidens sit præstare operationes eius: & tãdem intellectiua vtraque perfectior, & vtramque includens: cum pręter operationes sibi proprias omnes operationes vtriusque præstet. Et ideò asserit considerandum esse qualiter sit anima in vnoquoque viuente, nã in plantis est sola vegetatiua, nihil aliud includens: in animalibus sensitiua virtute includens vegetatiuam, & in hominibus rationalis, virtute continẽs vtrãque. Et licet tres sint tantum species animæ, consideratis tamẽ
6 operationibus, & potentiis vitalibus, & modo, quo separatæ possunt reperiri, quinque gradus viuẽtium posse distingui asserit, licet solum hucusque enumerauerit quatuor. Primus est vegetatiuus, de quo constat reperiri in plantis separatum ab aliis. Secundus sensitiuus admodum imperfectus, vt minimũ habens sensum tactus, sed continens virtute vegetatiuũ. Tertius sensitiuus perfectus habens alios sensus præter tactum. Quartus eorum animalium, quę præter sensus omnes habent motum localem progressiuum Vltimus eorũ quę præter prędicta omnia intellectum, & rationem habent: & tale animal est homo. De his omnibus viuentium gradibus tandẽ docet, quod posteriora à prioribus non separantur, benè tamẽ priora à posterioribus: & ratio est manifesta, quia posteriora includunt priora, & propterea repugnat ab eis separari, priora verò non includunt posteriora, & ideò necesse est separari ab eis.

TRACTA

TRACTATVS DE PLVRALITATE ANIMARVM, & animatorum.

QVÆSTIO I.

An tres sint tantùm species animarum, quatuor gradus animatorum, & quinque genera potentiarum.

ARIST. in præsenti cap. tres diuisiones constituit, animarum vnam, potentiarum vitalium alteram, & animatorum tertiam. Prima autem diuisio talis est; anima in communi sumpta alia est vegetatiua, quæ reperitur in plantis; alia sensitiua, quæ reperitur in animalibus, & alia rationalis, quæ reperitur in hominibus. Secunda diuisio sic habet, potẽtia vitalis in cõmuni sumpta alia est vegetatiua, alia sensitiua, alia appetitiua, alia loco motiua, & alia intellectiua. Tertia diuisio animatorum est; aliud est vegetatiuũ, vt plantæ; aliud sensitiuum habens sensum, & appetitum tantum, vt animalia imperfecta lapidibus affixa; aliud loco motiuum habẽs præter sensum, & appetitum aliam potentiam vitalem, per quam moueri potest motu progressiuo; aliud tandem rationale, vt homo. Has autem diuisiones sigillatim examinare, atque explicare oportet. 7

Et circa primam diuisionem potest esse dubium de anima vegetatiua, & sensitiua, an sint veræ animæ: nam de rationali superius probauimus esse veram formam, veramque animam. Fuit igitur sententia Stoicorũ, quam referunt Plutar. lib. 5. de placitis philosophorum c. 26. Clemens Alex. 8. lib. Stromatũ, & Gale. in lib. naturalium facultatum, negantiũ plantas viuere, quia appetitu carẽt, & ideò solum ponentium duo animarum genera, nempe sensitiuam, & rationalem, quia vegetatiua non separatur à sensitiua, & ideò non distinguit aliud genus animæ. Et huius sententiæ non solum meminit D. August. sed eam videtur sequi lib. de spiritu, & anima c. 8. & 13. & lib. 7. super Genesim ad literam c. 16. & 17. vbi explicans verba illa, *Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ* (ita ait) *si nobis tantùm inesset motus plantarum, non diceretur homo factus in animam viuentem.* 8 9

uentem. Sentit ergo animam vegetatiuam plantarum non esse veram. Ex opposito vero Plato in Timæo non solum viuere, sed sentire docuit plantas, vt etiam testatur Theodoretus lib. 5. de curandis Græcis affectionibus, & solum differre ab animalibus, quia hæc quasi acutiorem, ac vigilantem sensum habeant, plantæ vero obtusum, & quasi dormientem. Imò Empedocles, Anaxagoras, atque Democritus non solum sensum, sed mentem seu intellectum videntur eis tribuere, vt refertur 1. lib. de plantis cap. 1. Ab hac verò sententia Platonis non multum videntur differre Pythagoræi, qui non solũ sensum, sed appetitũ quoque tribuebant perfectioribus plantis. Fundamentũ Platonis fuisse dicitur, quia plantæ videntur distinguere vtiles succos ab inutilibus: nam illos attrahunt, hos verò potius respuunt, vt variis experientiis intelligi potest. Præterea arbores quædam cernũtur, quæ fructu omninò, imò omni prorsus fæcunditate carent, nisi situm in certa distantia habentes, à qua
10 mutuo se respiciant, & propterea nominibus maris, ac fęminę designãtur. Pythagorçi verò ita videntur sensisse, quia arbores quædam, si pungãtur, vel secentur lachrymas quasdã videntur effundere, quod videtur eis propter dolorem accidere, dolor verò actus appetitus est, & ideò sensum suum videntur ostendere. Vtramque nihilominus sentẽtiam referens D. August. in lib. de quantitate animæ cap. 35. eam rusticanam impietatem vocat propter Manichæorum errorem, qui, vt testatur ipse in libro de hæresibus, hæresi 46. non solum plantis sensum tribuebant, sed etiam rationalem animam, contra quem errorem copiosè scripsit lib. 2. de moribus Manichæorum cap. 17.

Hæc tamen triplex positio error est in philosophia Probatur, quia euidens est distingui res quæ viuunt à non viuentibus, quia illæ sunt animatæ, hæ verò non habent animã, sed aliã formam ordinis inferioris, vt lapides: sed euidens est plãtas viuere; ergò euidens est habere animam: deinde euidens est non habere sensum, nec appetitum; ergò euidens est dari aliquam animam, quæ non sit sensitiua, nec rationalis, & hæc dicitur vegetatiua constituẽs primum genus animarum. Probatur prior pars minoris aduersus Stoicos, quòd plantæ viuant. Primo ex verbis sacræ paginæ, nam primæ ad Corinth. 15. in-
11 quit Paulus. *Quod seminas nõ viuificatur, nisi prius moriatur.* Et Ioannis 12. *Nisi granum frumẽnti cadens in terram mortuum fuerit, &c.* Vnde non solum communis consensus philosophicæ scholæ id tenet cum Arist. 2. lib. de anima textu 6. & 2. lib. dę partibus anim. cap. 10 Sed etiam scholæ Theologicæ cum D. Dionys. cap. 6. de diuinis nominibus, & D. Aug. 11. lib. de Ciuit. Dei

Dei cap. 16. Vnde, quod alio loco citato asserit, vel eius non est, sicut nec liber ille, vel dum vitam negat plantis, de sensitiua intelligit, quę nomine vitę intelligi solet. Probatur deinde ratione: nā viuentia distinguūtur à non viuentibus, vt euidens experientia docet, quia viuentia nutriuntur propriè, & augentur, hoc est, per intussumptionem, & secūdum omnes partes: nam alimentum, quod est succus terræ, per radices attrahunt, & sua virtute intrinseca per omnes partes proprij corporis distribuunt, & in omnibus, & singulis propria etiam virtute conuertunt in propriam substantiam, quod constat non habere corpora inferiora: ergo euidens est plantas viuere, & habere animam, & eis id negare error philosophicus. Probatur posterior pars eiusdem minoris aduersus Platonem, & Pythagoreos, quod non habeant sensum, nec appetitū: quia euidens experientia docet nullum esse animal quantumlibet imperfectum sensum & appetitum habens, quod si pungatur, non tribuat aliquod doloris signum se contrahēdo, vel alio modo se 12
mouendo, vt spongia & coclea ostendunt. Plantæ verò, etiam si scindantur, nihil horum ostēdunt; ergò nec intelligi potest vitam sensitiuam, & appetitum habere; merito ergo docuit Aristot. 3. lib. de anima, c. 12. textu 66. plantarum naturam admodum terrestrem esse, & propterea ineptam prorsus ad sensum. Præterea experientia docet in omnibus sentientibus dari vigiliam, & somnum, quibus carere plantas videmus, & ideò non est minus euidens carere anima sensitiua.

Argu. verò, quæ pro eisdem positionibus obiecta sunt, difficultate carent: nam quod vtiles succos attrahant, & inutiles reiiciant, nō prouenit ex aliqua cognitione sensus, sed ex virtute vitali, ac naturali attrahēte illos, & expellente hos. Prosequutio verò circa salutaria, & fuga circa noxia quæ eis inesse 13
videtur, ex interna, ac naturali antipathia, & sympathia oritur, & suo etiā modo fœcunditas, quā iuxta posita habent, aut sterilitas quā ad maximā distantiā incurrūt, & propterea nomina maris, & fœminæ penitus sunt translatitia, tanquam certū igitur debet esse, dari animam vegetatiuā separatam à sensitiua, & intellectiua, vt c. præsenti docet Arist. & cum eo omnes.

Sed adhuc qui eam admittunt, non omnes recipiunt eandē primam diuisionem animæ in tria genera tātùm, sed quidam aliud genus animæ addere debuisse Aristotelem putant, ita vt quatuor genera animarum distingueret, nempe vegetatiuæ, sensitiuæ, atque intellectiuæ: sicut distinxit quatuor gradus animatorum. Ita Ægidius, & Caietanus capite pręsenti. Quod ita probant: animatum constituitur per animam, sed quatuor

gradus animatorum ponit Aristotel.ergò quatuor genera animarum distinguere debet. Quod enim potentia loco motiua distinguatur ab aliis,non sufficit ad distinguendum quartum gradum viuentium, cùm ab eodem genere animæ sensitiuæ oriatur,nam ab eodem oriuntur omnes potentiæ sensitiuæ:& diuersum gradum viuentium non constituunt,quare si distinguit diuersum,a diuersa anima oriri debet,& ita distinguētur quatuor genera animarum, vel non erunt distinguendi quatuor gradus animatorum.

14 Secunda opinio ex opposito tenens tria tantùm esse animarum genera,consequenter asserit tres solum distinguēdos esse gradus viuentium.Ita Viguerius tractatu 1.de anima.Probat, quia sola separatio potentiæ loco motiuæ à cæteris,non sufficit distinguere quartum gradū animatorum,supposito, quod ab eadem anima sensitiua oriatur, sicut potentia sensitiua,nā gradus animatorum ab eisdem animis accipiunt vnitatem, & distinctionem specificam : ergò non potest distingui quartus gradus animatorum,nisi distinguatur quartum genus animarum,sed tria tantùm distinguuntur genera animarum ab Aristotele : ergò tres solum gradus animatorum debuit distinguere.

Tertia sententia *distinguit tria tantùm animarum genera, potentiarum quinque, & gradus animatorum quatuor in principio quæstionis enumerata.* Ita Aristotel.capite præsenti,D.Thomas ibidem,atque etiam 1.parte,quæstione 78.articulo 1.& cum eo cæteri expositores,& hæc est vera,& tenenda.Quæ probari potest præsertim quantum ad primam diuisionem,quę fundamentum aliarum est ex vtraque definitione animæ ab Aristo-
15 tel.assignata cap.1.& 2.huius libri,& à nobis explicata.Nam anima vegetatiua plantarū distinguitur specie ab anima sensitiua brutorum, vt euidenter ostēdunt operationes specie diuersæ vtriusque. Ex quibus etiam probatur euidenter,quod anima rationalis sit specie distincta ab anima brutorum, & plantarum:& quælibet harum animarum datur realiter seperata à cæteris,vt patet in plantis,brutis, & homine : ergò tria sunt distinguenda animarum genera. Sed cum ea distinguimus genere,vel specie,de incompleta specie, vel genere, ac partiali intelligi debet,non de completa, ac totali, quia cum anima sit pars,non potest completam speciem cōstituere,sed solùm esse partem speciei, vel generis. Sed nec de genere habente sub se plures species,cum constet animam rationalem esse speciem atomam.Sed tria genera animarum solum significant tres rationes vniuersales animæ,quę sunt principia

trium

trium modorũ operandi diuersorum: ita vt sub quolibet contineantur omnes species animæ eodem modo operãtes. Sufficientia autem huius diuisionis diuersis modis sumitur, ac explicatur a diuersis. Sed hic modus eam sumendi à nobis excogitatus videtur breuior, clarior, & comprehendens omnes alios, continetur autem hoc discursu. Anima ex sua propria 16
ratione habet esse principium internum, ac radicale vitalis operationis, sed tribus tantum modis vniuersalibus est principium omnium operationum vitalium: ergo tria tantum distingui debent animarum genera. Maiorem probo; nam primo modo, cognitione quidem inferiori est principium internum vitalis operationis, per modum naturæ ad multiplicãdam, conseruandam, & augendam vitam per se ordinatum, in his enim tribus operationibus, videlicet generatione sibi similis, per quam multiplicantur viuentia, nutritione, per quã conseruantur in eadem vita accepta per generationem, & augmentatione, per quam augentur, euidens est operari animam sine cogitatione, & ideò modo simili, quo operantur cæteræ formæ ac res naturales inferiores, quamuis aliquo 17
modo altiori, quia vitali. Anima igitur in communi, quæ hoc modo infimo est principium radicale, & internum vitalium operationum, constituit primum genus, ad quod pertinent omnes species animæ: à quibus hoc modo procedunt operationes vitales. Secundum genus constituit anima in communi considerata, in quantum est principium radicale, atque internum operationis vitalis per modum cognitionis imperfectæ, hoc est, sensitiuæ, vel cognitionem sensitiuam consequẽtis, vt comprehendatur operatio appetitus sensitiui ab eadem anima procedens, atque etiam motus progressiuus, qui media eadem cognitione & appetitu sensitiuo fit. Tertium genus constituit anima, quæ est principium vitalis operationis per modum perfectæ cognitionis, non elicitæ per organum corporeum, nec per potentiam in eo existentem, sed immediatè ab eadem anima, & hæc est sola anima rationalis. Hunc ferè 18
modum sufficientiæ attulit D. Th. 1. p. q. 78. art. 1. explicans eas per diuersos modos operandi animæ secundum maiorem, vel minorem eleuationem à rebus naturalibus non viuentibus, quod idem ferè est, & pariter alij modi ab aliis adducti ad eundem possunt facile referri, sed quia clarior, atque distinctior, & ideo facilior est hic noster, eas omittemus.

Vt autem explicetur diuisio graduum viuentium adnotandum est duobus modis sumi posse viuentia præcisè secundum essentiales gradus vitæ ad inuicem separatos, & hoc modo

euidens est tres tãtùm distingui posse, supposito quod tria tã-
tùm distinguuntur genera animarũ. Secundo modo sumũtur
gradus animatorum nõ ex solis essentialibus, sed in ordine ad
subiecta, nempè animata, in quibus diuersum genus potẽtiæ
vitalis reperitur sine aliis, vel ab eis realiter separatum. Itaque
ex separatione reali distinguũtur ab Aristotele, & aliis expo∫i-
toribus, vt patet ex principio huius capitis, vbi probauit Arist.
19 appetitiuum nõ esse distinctum gradum animatorum à sensi-
tiuo, quia licèt potentia appetitiua diuersa sit à sensitiua, non
est tamen ab ea separabilis: & propterea ad eundem gradum
viuentium cum ea pertinet. Et meritò quidem, quia vitam in
his capitibus secundi libri semper sumit pro vita accidentali,
nempè pro vitali operatione, vt superius exponẽtes posterio-
rem definitionem animæ ostendimus contra Caiet. ergo gra-
dus vitæ, seu viuentium, vel animatorum (qui idem omninò
sunt) in ordine ad operationes vitalẽs desumi debuerũt, & nõ
ex sola ratione essentiali. Quo supposito facile est ostendere
quatuor esse, ita vt nec plures sint, nec pauciores, etiã si genera
20 animarũ tria tantùm sint, & potentiarũ quinque. Ostenditur
autẽ hoc modo; gradus animatorũ in quibus reperiuntur po-
tentiæ vegetatiuæ, hoc est, generatiua, nutritiua, & augmẽta-
tiua sine sensitiuis, & intellectiuis est infimus, & ideò primus.
Secundũ verò gradum cõstituunt animata illa, in quibus re-
periũtur potẽtiæ sensitiuæ cum appetitiua, siue loco motiua:
& huiusmodi sunt sensitiua imperfecta, & vocatur gradus sen-
sitiuus. Tertiũ cõstituit potentia loco motiua separata ab eo-
dem gradu sensitiuo, atque etiam sine intellectiuo reperta in
animalibus perfectis & quartũ potentia intellectiua separata
à cæteris in homine. Diuisio tandem potentiarum in quinq;
genera, nempe in vegetatiuam, sensitiuam, appetitiuam, loco
motiuã, & intellectiuã, ab omnibus recipitur, & ideò à nobis
recipienda est. Sumitur autem sufficientia eius non ex ordine
ad idem, vel diuersum subiectũ animatum; cùm euidens sit in
eodem reperiri plura, ac diuersa genera potentiarũ valde di-
uersa secundũ maiorem perfectionem animæ, per quam cõ-
stituitur, sed sumitur ex eodẽ modo, vel diuerso operandi, ita
vt omnes potentiæ habentes eundem modum operandi cõ-
stituant idẽ genus, & diuersum ab eis aliæ habentes diuersum
modum operãdi, sed quinque tantùm sunt modi operandi di-
21 uersi potentiarũ vitalium; ergò quinque tantùm genera ea-
rum distinguenda sunt, sub quibus collocãtur omnes. Proba-
tur minor, nam omnes potentiæ vegetatiuæ habent eundem
modum operãdi sine cognitione, ac per modum aliarum po-
tentia

tentiarum inferiorum: ergò cōstituunt primum genus. Et secundum omnes potentiæ sensitiuæ habentes eundem modū operandi imperfectæ cognitionis per organum corporeū, & potentiam in eo existentem, ac per species intentionales ab obiecto sensibili procedentes exercitæ, in quo modo operādi conueniunt omnes potentiæ sensitiuæ. Potentia verò appetitiua etiam si sit necessariò coniuncta cum sensitiua in eodem animato, diuersissimū habet modum operandi ab ea, nā sensitiua cum sit cognoscitiua, operatur per modū attrahendi ad se obiectum, quia iste est modus cuiuslibet cognitionis: appetitiua verò non est cognoscitiua, sed operatur per modum inclinationis in bonū sensibile, & propterea distinctum genus 22
potentiarum cōstituit à sensitiua, atque etiā ab intellectiua, quod vocatur tertium, comprehendens sub se tam appetitū sensitiuum, quā rationalem, quia licet specie distinguantur, inquantū sensitiuus tendit in bonum sensibile, hoc est cognitum per sensum, & rationalis in bonum cognitum per rationem, vt intellectum, & proptereà appellatur voluntas, habent tamen eundem modum operandi per modum inclinationis, & ideò idem genus potentiæ vitalis constituunt.

Quartum genus est potentia loco motiua, cuius modum 23
operandi diuersum esse à modo operādi potentiarum sensitiuarum euidēs est, nam motū progressiuum efficit anima præcedente operatione sensus, & appetitus per potentiam motiuam in membris ipsis, per quæ mouetur corpus, existentem. Quemadmodū nec habēt sensitiuæ potētiæ, nec appetitiuæ: meritò ergo distinguit potentia motiua quartū genus potentiarum ab vtroque diuersum. Quintum atque vltimum genus cōstituit potentia intellectiua, quia licet in genere cognoscitiuæ potentiæ conueniat cum sensitiuis, longè diuersum modum operandi habet, cùm nō sit potentia organica, nec actus eius exerceatur per organū corporeum, nec omnino per corpus: quare nec cum dependentia ab eo, nisi quantū ad subministrationē specierum, & obiectorum. Omnis autem sensitiua cognitio actus est alicuius organi corporei, quo dissoluto repugnat operari animam, etiam si per diuinam potētiam permaneret (naturaliter namque statim corrūpitur:) & hinc pro- 24
cedit aliud discrimen maximū, quod potentiæ sensitiuæ operantur per species materiales, & corporeas, per quas non possunt attingere cognitionem rerū spiritualium, imò nec materialiū in vniuersali, sed res tantum sensibiles, & singulares; intellectus vero omnia, & omnibus modis cognoscit, & ideò sensus non sunt scientiarū capaces sicut intellectus. Et ex eo-

dem modo vniuersalissimo cognoscendi, sibi proprio, habet intellectus, quod sit radix, & origo totius libertatis, quod est maxima perfectio eius indicans distinctionem eius a modo operandi sensuum. Et ideò aliud genus à potentiis sensitiuis.

25 Ad argum. Caiet. & Ægidij concedenda est maior, & minor, sed neganda consequentia, quod quatuor genera animarum distinguere debeat Arist. sicut distinguit quatuor gradus viuentium; nam diuerso modo sumuntur ab eo genera animarum, & gradus viuentium; illa quidem ex solis essentialibus, hæc vero potius ex ordine ad subiecta, hoc est, ad animata, inquantum vnum reperitur in eis separatum ab aliis. Et cum quatuor sint animata, in quibus diuersum genus potentiarum reperitur separatum, licèt tria sint animarum genera, quatuor distinguũtur gradus viuentium. Et eodem modo respondetur ad argum. 2. opinionis, nam eadem ferè fuit deceptio vtriusque: putarunt namque authores isti ex solis essentialibus distingui ab Arist. gradus animatorum, sicut distinguuntur diuersa genera animarum; ex quo intulit secunda opinio, quod cum genera animarum solum sint tria, tres tantùm distinguendi sint gradus animatorum, aut viuentiũ. Caiet. verò & Ægidius ex opposito, ex quatuor gradibus animatorum intulerunt quatuor genera animarum: deceptos igitur esse dicimus eodem modo, quia putauerunt omnes æqualem debere esse numerum animarum, & animatorum, quod apertè falsum est, quia ex diuersis sumuntur iam explicatis, quæ cùm sint inæqualia, etiam oportet inæqualem esse numerum animarum & animatorum.

26 Ad argumentum verò contra diuisionem potentiarum in quinque genera respondeo, non distingui genera potentiarum per ordinem ad subiecta, in quibus inueniuntur separata, sicut gradus viuentium, sed per diuersos modos operandi iam explicatos: nam iste est modus proprius distinguendi genere potentias, vt in aliis controuersiis est manifestum, & cum potentia visiua conueniat in eodem modo operandi cum cæteris sensibus, & generatiua cum cæteris potentiis vegetatiuæ animæ, non constituunt diuersa genera potentiarum, licèt separatæ inueniantur ab eis, sed sub eisdem generibus continentur, generatiua quidem sub genere vegetatiuarum, & visiua sub genere sensitiuarum.

QVÆ

QVÆSTIO II.

An vegetatiuum includatur formaliter in sensitiuo, & vtrumque in rationali, vel eminenter tantùm.

VEgetatiuum, & sensitiuum duobus modis accipiuntur; 27
primo pro potentiis vegetandi, & sentiendi, secundò pro gradibus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ: à quibus tales potētię tanquam à radice procedunt, & de eis primo modo sumptis non procedit quæstio; quia certum est potentiam sensitiuam non includere vegetatiuam: cùm sit certum non posse illo modo actum eius præstare, sed cùm ordinentur ad actus specie diuersos, ita vt vnum non includat alterum, sic ipsæ se habent, vt nullo modo se includāt. De solis igitur gradibus substantialibus quærit titulus quæstionis, an ita se includant, vt sensitiuus vegetatiuum, & rationalis vtrumque cōtineat. Sed 28
adhuc gradus isti dupliciter considerari possunt, vel in communi, ita vt gradus vitæ vegetatiuæ consideretur quasi abstractus à particularibus differētiis plantarum, brutorum, & hominis, vel in particulari, vt determinatus per propriam differentiam plantarum, quam negatione illa explicamus, dicētes plantam habere gradum vitę vegetatiuę tantùm, hoc est, non sensitiuæ. Et quæstio procedit de eis vtroque modo consideratis. Sed adnotare oportet secundò; Illud dici cōtinere aliud formaliter, quod habet in se formaliter esse eiusdem rationis, per quod potest illud producere, vel operationes eius pręstare, vt calor vnus, qui producit alterum, dicitur continere illū formaliter. Eminenter verò continere aliud est, per aliud esse diuersæ rationis, & ideò perfectius, quod in se habet posse illud producere, vel saltem perfectius præstare, quidquid illud præstare potest, vt lux dicitur continere calorem eminenter, quia per esse perfectius diuersæ rationis, quod in se habet, potest eum producere.

Quibus explicatis conueniunt omnes in eo, quod gradus 29
essendi vegetatiuus, siue in genere accipiatur, siue in specie, continetur in sensitiuo formaliter, aut eminenter. Quod probatur euidenter, supposito; quod in vno viuente non detur nisi vna anima, quod inferius ostendetur. Nam euidens est animalia omnia non solùm esse sensitiua, sed etiam vegetatiua, cùm euidens sit habere operationes vegetatiuas generationis, & nutritionis, & euidens sit id habere ab anima sen-

sitiua, cùm neq; à materia habeant, nec ab anima vegetatiua ab ea distincta; ergò euidens est, quod anima sensitiua eorum sit principium radicale operationum vegetatiuarum, & cõsequenter principium, quo viuunt vita vegetatiua, quod est esse animam vegetatiuam, & ideò illam continere formaliter, aut eminenter: & quod de sensitiua probatur respectu vegetatiuę, simul de rationali respectu vtriusque probatum censetur.
30 Solùm potest esse quæstio circa modum specialẽ continendi, an videlicet continentia hæc sit formalis, ita vt anima sensitiua cuiuslibet bruti sit formaliter vegetatiua, & rationalis formaliter sensitiua, & vegetatiua, vel solùm virtualiter, aut per eminentiam, ita vt sensitiua solum sit vegetatiua eminenter, & rationalis quoque sensitiua, & vegetatiua.

Et prima opinio asserit virtualiter, aut eminenter cõtineri vegetatiuam in sensitiua, & vtramque in rationali, non tamẽ formaliter. Ita Iauellus 2. lib. de anima, Caietan. 1. part. quæst. 75. artic. 4. & magis ex professo cap. præsenti, quæst 1. Petrus Martinez 2. lib. de anima, cap. 2. Toletus quæst. 3. & 7. eiusdem libri. & idem videtur sentire D. Thom. 1. part. quęst. 76. artic. 4. vbi ita ait: *Nulla alia forma substantialis est in homine, nisi sola anima intellectiua, & ipsa sicut virtute continet animã sensitiuã, & nutritiuam, ita virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola, quidquid imperfectiores formæ in aliis faciunt, & similiter est dicendum de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plantis, & vniuersaliter de omnibus perfectioribus respectu imperfectarum.*
31 Probatur testimonio Aristotelis, & ratione, Aristoteles enim cap. præsenti asserit sic se habere vegetatiuum, sensitiuum, & intellectiuum, sicut figuras priores, & posteriores, ita vt sicut priores includũtur potentia in posterioribus, vt trigonus in tetragono, & vterque in pẽtagono, aut triãgulus in quadrãgulo, ita vegetatiuum includatur in sensitiuo, & vterque in rationali in potentia, sed includi in potentia solum est includi virtualiter, & non formaliter: ergo ex mente Arist. solum includitur vegetatiuum in sensitiuo, & vterque in rationali virtualiter, aut eminenter, non formaliter.

Quod ex modo inclusionis corundẽ numerorum constat: nam triangulus secundum propriam rationem formalẽ, qua tres tantùm angulos æquales duobus rectis habere dicitur, nõ continetúr actu, & formaliter in quadrangulo plures habẽte, sed solum in potentia, in quantum ex posteriori figura potest effici prior: ergo nec vegetatiuum includitur in sensitiuo, vel vterque in rationali, nisi in potẽtia, in quantum posterior gradus, vel anima præstare potest, quidquid potest prior, & longè

longè perfectius, quod est eminenter contineri, non formaliter.

Probatur deinde ratione, 1. quia differentia Metaphysica licèt sumatur à tota natura Physicæ speciei, formaliter tamen 32
sumitur à sola forma, vt differentia *rationale* ab anima rationali, sed differentia inferior non includit formaliter superiorē, sed falsum est dicere, rationale formaliter est sensibile, vel rationalitas est sensibilitas: ergò nec anima posterior includit formaliter priorē: sed falsum erit dicere, anima sensitiua formaliter est vegetatiua, & rationalis formaliter est sensitiua, & vegetatiua. Secūdò vna species non potest vllo modo includi formaliter in alia; nec prædicari formaliter de illa, vt patet de homine, & leone, sed anima vegetatiua, & sensitiua distinguūtur specie saltem partiali, & pariter distinguitur vtraque à rationali: ergò repugnat vnam includi in altera formaliter. Tertiò probatur specialiter de anima rationali, quod nō includat formaliter vegetatiuum. & sensitiuum, quia si ea includit, maximè, quia posterior est, aut inferior, & in essentialiter subordinatis posteriora includūt formaliter priora, sed si hęc ratio alicuius momenti esset, sequeretur animam rationalem includere cæteras formas substantiales inferiores, & ita sicut dicitur vegetatiua, & sensitiua formaliter, dicetur quoque formaliter corporea, quod est absurdum, cum sit formaliter spiritualis, & incorporea secundum propriam entitatem. 33

Secunda opinio duo asserit. Primum, *quod anima sensitiua formaliter includit gradum vegetandi in communi acceptum, & rationalis gradum sentiendi, & vegetandi: secundum, quod anima sensitiua includit formaliter animam vegetatiuam in speciali, & anima rationalis animā vegetatiuam, & sensitiuam, ita vt quælibet anima sensitiua sit formaliter anima vegetatiua, & anima rationalis sit formaliter anima vegetatiua, & sensitiua.* Hæc est iam communis sententia inter Recentiores, & tanquam probabilior a nobis tenenda. Sed quia non eodem modo intelligitur ab omnibus, explicare eam oportet. 34 35

Et pro explicatione duo sunt prænotanda: Primum, quod essentialiter subordinata duplicia sunt, quædam cōpleta; vel per modum naturæ completæ significata, vt genera & species, ex quibus linea prædicamentalis constituitur: talia sunt substantia, corpus, viuens, in prædicamento substantiæ. Alia sunt incompleta, quia eorundem completorum partes sunt vel formæ, & tales sunt formæ substantiales in prædicamento substantiæ, vt forma lapidis tribuens esse substantiæ, & corporis, post quam sequitur anima plantarum, & post hanc 36

anima sensitiua animalium, & tandem anima rationalis constituens hominem, & Petrum, & cùm necessarium sit priora, ac superiora includi in inferioribus ac posterioribus, dupliciter id contingere manifestum est, nempe tanquam id, quod continetur in alio, & tanquam ratio contenta in alia, quod propriis verbis explicari solet, dum dicitur vnum includere, vel continere aliud, tanquam id, quod continet illud, aut tanquam quo, hoc est, tanquam ratio inferior continet superiorem, & modo priori includuntur priora, aut superiora completa in inferioribus, & hæc dicuntur continere illa, vt substantia in corporeo continetur, & vtrumque in viuente; formæ verò aut gradus non possunt continere alia, vel includi in aliis hoc modo, quia non sunt, quod est tale, sed quo, seu ratio constituendi aliud tale, vt anima sensitiua bruti, non est id quod sentit, sed quod aliud sentit. Vnde sequitur, quod anima rationalis non continet sensitiuam, & vegetatiuam, tanquam id quod per se vegetatur, & sentit; sed solùm
37 tanquam ratio formalis constituens vegetatiuum, & sensitiuum; & propterea Aristoteles definiens animam non dixit, esse corpus, sed actum corporis, hoc est, formam eius, per quam constituitur in esse organici atque viuentis, & in posteriori definitione non dixit animam esse, quod viuit, quod sentit, quod mouetur, & intelligit, sed esse, *Principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus*. Dum ergo asserimus animam sensitiuam continere formaliter animam vegetatiuam, & animam rationalem continere vtramq; animam, de continentia formali loquimur, modo posteriori explicato, non priori.

Secundo notandum est dupliciter contingere, quod vnum cōtineat alterum formaliter. Primo in gradu eiusdem speciei, & ordinis. Secundo in gradu diuersæ speciei, & ordinis. Exēplum modi prioris est calor potēs producere alium calorem, vel præstare, quod ille præstat, qui propterea illum dicitur continere formaliter, sed in gradu eiusdem speciei, & ordinis.
38 Exemplum posterioris modi est animal continens perfectionem vegetatiuam plātæ, quia proprias operationes eius præstare potest secundum rationem vniuocam, per virtutē quam habet in se formaliter, & nobiliori modo, quam ipsa, & modus iste continendi formaliter dicitur etiam modus continendi eminenter: cùm sit in gradu altiori, ac eleuatiori, & verissimū sit eminentius continere animal vegetatricem virtutem, quàm plantā. Vnde fit duplicem esse quoq; modū continendi eminenter, vnum quidē in superiori gradu formaliter

tali, alio modo in superiori gradu non formaliter tali, sed solum virtualiter, quo pacto forma solis continet calorē. Anīmal verò continet eminenter virtutem vegetatiuam plātæ in virtute quadam alia superiori: sed formaliter tali, & cōtinere 39
eminēter hoc modo, potest coincidere in eadem re, cum cōtinentia formali posterioris modi iam explicati, vnde dicere possumus aliquid esse, quod continet aliud formaliter tantū, nempe illud, quod in gradu eiusdem rationis, & ordinis formaliter tali illud continet, vt calor calorem, aliud verò esse, quod cōtinet alterum formaliter simul, & eminenter, si illud contineat formaliter in gradu superiori: nam quatenus continet illud in gradu formaliter tali, dicitur continere illud formaliter, quatenus verò in gradu superiori continet eminenter. Quibus prænotatis,

Asserit nostra sententia, *animam sensitiuam continere gradum vegetandi, atque etiam animam vegetatiuam, formaliter quidē, atque etiam eminenter, & eodem modo animam rationalem vtrūque gradum, & vtramque animam, ita vt sit anima vegetatiua, & sensitiua formaliter simul, & eminenter.* Quod in primis pro- 40
bo ex vtraq; definitione animæ hoc modo: Quæcumque anima bruti est actus primus substantialis, constituens illud formaliter, & essentialiter vegetatiuum, non minus quàm sensitiuū, & anima rationalis est actus primus substantialis cōstituēs hominem formaliter, & essentialiter vegetatiuū, & sensitiuū, nō minus quàm formaliter, & essentialiter rationalem: ergo nō minus est illa formaliter, & essentialiter vegetatiua, quā sensitiua; & rationalis nō est minus formaliter vegetatiua, & sensitiua, quā rationalis: quare ex definitione priori euidēter colligitur vtrāque cōtinere formaliter inferiores animas. Euidēs etiā experiētia docet, in animali esse opera vitæ vegetatiuę formalia, vt generationē sibi similis, nutritionē & augmētationē: ergo supposito quod nō sint plures animæ in eodē animali, euidēs erit operationes has pcedere ab vnica anima 41
sensitiua, & hanc esse principiū formale, quo viuit animal, & actū primū tribuentē eidem animali esse substantiale vegetatiuū, & ex consequenti esse animā vegetatiuā formaliter. Præterea homo est formaliter, & essentialiter animal & viuēs formaliter, & essentialiter, & vtrumq; etiam prædicatum formale pertinet ad essentialem definitionē eius, quia definito cōuenit formaliter, & essentialiter definitio, sed non potest esse formaliter animal, & viuens, nisi à forma vtrumque gradum ei tribuente, & non habet aliam formam substantialem præter animam rationalem, vt supponitur; ergo ab ea tanquam

quam à forma tribuitur homini vterque gradus essendi, sed quod tribuit forma per informationem, cõtinet formaliter, quia tribuit illud in genere causæ formalis, & consequenter tanquam effectum formalem: ergo anima rationalis vtrumq; gradum, & animam sensitiuam, ac vegetatiuam cõtinet formaliter: & pariter anima sensitiua gradum, & animam vegetatiuam, Nam idem argum. ei applicari potest, vt consideranti patebit. Quod verò eosdem gradus & animas etiam contineat eminenter probatur, quia continet in gradu superiori, atque eminentiori.

42 Nunc ad argum. primæ opinionis respondendum est, & ad testimonium Aristot. de figuris respondeo, exemplum figurarum adductum esse ab Aristotele, vt per similitudinem earum aliquo modo explicari posset ordo animarum atq; graduum earum, quos diuersis viuentibus cõferunt, similitudo verò nõ potest tenere in omnibus, alioqui iã esset identitas: tenet ergo 1. in eo quod sicut in posteriori figura includitur prior, ita in posteriori anima includitur prior, vt in sensitiua, vegetatiua; & vtraq; in rationali. Sed in modo inclusionis valde differũt, nã in primis quantũ ad animas ipsas pertinet, inferiores includunt formaliter, & essentialiter superiores, vt sensitiua vegetatiuam. Figuræ verò solùm se includunt materialiter, in quantum ex angulis vnius componitur altera, non tamen ex ratione formali eius, sicut anima inferior componitur ex ratione formali superioris (saltem nostro modo intelligendi:) & ideò verum est animam sensitiuam esse formaliter vegeta-
43 tiuam, non tamen figuram tetragonam esse trigonam, quãuis includat materiales angulos eius. Differunt 2. quia animæ, & earum gradus habent rationem formarum, & ideò media informatione præstant quæcunq; præstare possunt: & cum informatio sit genus causæ formalis, necesse est per modũ formarum se includere, & ideò formaliter, & non solùm eminẽter, imò nec eminenter, si modus eminentiæ excludat formalem, sed eminenter formaliter ratione iam explicata: figuræ verò non habent modum formarum, sed specierum.

Aristot. igitur solum attulit similitudinem figurarum, vt explicaret inclusionem priorum animarum in posteriorib. asseruit autem potentia, vel virtute includi, non tamen eodẽ modo, sed particularem modum inclusionis iuxta naturã vtriusque extremi intelligendum esse, quę cùm sit adeò diuersa, valde diuersus est: nam in figuris solum potest esse potẽtialis aut virtualis secundum materiam earum; in animabus verò cùm sint veræ formæ, materialis esse nõ potuit, sed necessariò formalis,

malis, & cũ posteriores includant priores in gradu nobiliori, ac ordinis superioris, simul debet esse per eminẽtiam formalem iam à nobis explicatã. Nec vnus, vel alter modus materialis, aut formalis aliquid referebat ad intentum Aristotelis, quod solum fuit ostendere posteriores gradus, posterioresq; animas includere priores virtute, aut potentia iuxta propriã conditionem, & naturam; quare non potest ex eo probari inclusionem graduum, vel animarum non esse formalem.

Ad primum argumentum concessa maiori, & minori, neganda est consequentia, quod anima posterior non includat formaliter priorẽ, quia diuersa est ratio de anima, ac de differentia: nam anima est forma physica, differentia verò conceptus realis ab ea desumptus; ab eadem autem forma physica possunt desumi plures differentiæ, quia includit formaliter plures gradus essendi, vt ab eadẽ anima rationali desumimus vnam differentiã distinguentem hominem à planta sub genere viuentis, & aliam distinguentem eum à brutis sub genere animalis, quia eadem forma physica potest esse fundamentum, à quo intellectus sumat plures cõceptus formaliter diuersos, quales sunt differẽtiæ: vnde licet eadem anima includat plures gradus essendi ratione distinctos, qui de ipsamet prædicantur, non sequitur, vnam differentiam desumptam ab ea, includere aliam, quia iam differentiæ istæ sunt conceptus simplices desumpti ab eadem forma, prout includente determinatum gradum essendi, quæ licet sumpta secundum suam integram rationem includat omnes gradus, si tamen sub conceptu limitato concipiatur, vt includens vnum, non includit alterum: vt si anima rationalis præcisè accipiatur sub gradu rationali, non erit sensitiua, nec vegetatiua. & vt concipitur præcisè, vt dat corpori esse sensitiuũ, & est principiũ radicale sentiendi, non est vegetatiua. Vnde cùm differentia inferior desumatur ab eadem anima præcisè prout includente vnum gradum, non potest includere aliam, quæ ab eadem anima accipitur præcisè, vt includente alterum gradum: benè igitur stare potest, quod posterior anima includat formaliter gradus priores, aut etiam suo modo inferiores animas, & quod differentia inferior non includat formaliter superiorem.

44 (line 1 of paragraph)

45 (beside "simplices desumpti")

46 (beside "stare potest")

Ad secundum argumentum respondetur hac distinctione, species duplex est, subalterna, & infima, subalterna adhuc est cõtrahibilis, tanquã genus per differentias essentiales ad species atomas. Infima verò species non est iã contrahibilis per differentias essentiales, & propterea vocatur atoma, hoc est, indiuisibilis essentialiter. Hoc supposito ad formam argumẽ-

ei, distinguenda est maior, quod vna species non possit includi formaliter in altera, nam de atomis speciebus vera est propter
47 repugnantiam differentiarum, quarum vna non subordinatur alteri, & ideò nō potest includi in ea: de speciebus verò subalternis adhuc determinabilibus, tanquam genera, est falsa, nam cum inferiores subordinentur superioribus, easque determinent per specialiores differentias, non solum impossibile non est, sed necessariū est eas includere, vt animal viuens, & viuens corpus, & ita anima rationalis includit vegetatiuam, sed non plantam, quia hæc habet differentiam repugnātem; illa verò contrahibilem potius per sensitiuam, & vtraque per rationalem, & hæc est ratio inclusionis formalis.

DVBIVM.

An anima rationalis sit formaliter corporea.

48 AD tertium argumētum respondent recentiores quidam, nō sequi ex eo, quod anima rationalis sit formaliter sensitiua, & vegetatiua: esse etiam formaliter corpoream, sed diuersam esse rationem de duobus illis gradibus, ac de gradu corporis, quia gradus corporis, siue sumatur in particulari, siue in communi ex sua intrinseca ratione, dicit aliquid ex directo oppositum spirituali: cùm corporeum ab intrinseco sit capax extensionis quantitatiuæ, & diuisibilitatis in partes integrantes, & ideò nō possit esse totum in toto subiecto, seu materia, & totū in qualibet parte, sed necessariò si forma sit, per partes informare debeat, spirituale verò ab intrinseco dicit rationes his oppositas, est enim secundum entitatē indiuisibile, & ideò repugnat ei quæcumque diuisibilitas in partes integrātes, & si forma sit, non potest per partes informare, sed tota debet informare totum subiectum, vel materiam, tota etiam quālibet
49 eius partem; vnde cùm anima rationalis sit spiritualis, & indiuisibilis: ab intrinseco ei repugnat esse corporeā. De sensitiuo autem, & vegetatiuo diuersa est ratio, quia gradus sentiendi, & vegetandi in communi accepti, nihil repugnans rei spirituali dicunt, sed ratio eorum communis est corporeis, & spiritualibus formis ab vtrisque abstrahens, & propterea potest conuenire formaliter animę rationali, etiā si spiritualis sit, sicut conuenit sensitiuæ, & vegetatiuæ Ex quo inferunt animam rationalem eminenter tātum, & non formaliter includere gradum corporis, quamuis gradus vegetandi, & sentiendi includat formaliter, animam autem vegetatiuam, & sensitiuam cum sint

formæ

formæ corporeæ eductæ de potentia materiæ, omnes gradus ſuperiores vſque ad ſupremũ ſubſtantiæ includere formaliter.

Hæc tamen ſententia in primis contraria eſt verbis expreſ- 50
ſis D.Tho.in principio huius quæſtionis à nobis citatis, quibus aſſerit, animam rationalem, ſicut virtute continet vegetatiuam, & ſenſitiuam, ita etiam omnes inferiores formas, nullum igitur admittit diſcrimen in modo eas continendi, cùm ergò probatum ſit de vegetatiuo, & ſentiuo, quòd formaliter eas contineat, efficaciter ſequitur eodem modo ſentire Diuũ Thom. de incluſione gradus corporei. Sed probatur nullum omnino admittendum eſſe diſcrimen inter gradum corporeũ ex vna parte, & vegetatiuum, ac ſenſitiuum ex altera: primò quia talis eſt gradus eſſendi, quales ſunt potentiæ, & operationes ab ipſo procedentes, ſed potẽtiæ, & operationes ſenſitiui, & vegetatiui gradus, quomodocunque ſumuntur, ſunt corporeæ, vt oſtendunt potentia nutritiua, & generatiua, & omnes ſenſus cum ſuis operationibus; ergò gradus iſti etiam in communi accepti corporei ſunt formaliter; falſum igitur in primis eſt dicere, quod à corporeis & ſpiritualibus abſtrahunt, & ideo poſſunt conuenire animæ rationali. Deinde falſum eſt affimare, quod conueniant formaliter animæ rationali, & ei repugnet gradus corporis: cum gradus illi corporei ſint formaliter.

Secundò, quia falſum eſt dicere, quòd eidẽ animæ rationa- 51
li conueniat & repugnet gradus corporis. Probatur, quia animam rationalem eſſe ſenſitiuã, & vegetatiuam formaliter nõ eſt eſſe id, quod vegetatur, aut ſentit, ſed ſolum poſſunt ei cõuenire tanquam formæ, hoc eſt tanquam rationi, & vt (aiunt) tanquam, quo; ſed hoc modo conuenit ei eſſe corpoream, cũ ſit, quo aliud eſt corpus; ergo eodẽ modo conuenit ei formaliter eſſe corpoream, ſicut cõuenit eſſe vegetatiuam, & ſenſitiuam, quare commentitia eſt differẽtia, quam iſti ponunt inter hos duos gradus ex vna parte, & gradum corporis ex altera reſpectu animæ rationalis.

Hac igitur diſtinctione ſoluendum eſt; eſſe aliquid corpo- 52
reum formaliter, dupliciter contingit; vt quo, & vt quod: & modo priori dicitur aliquid corporeum formaliter ex eo ſolũ, quod eſt ratio, vel forma conſtituens aliquid ſub gradu eſſentiali corporis, quod habere poteſt forma, licet inſe ſit indiuiſibilis, vt quod nec partes habeat integrãtes in ſua entitate, & ideò nec extenſionis ſit capax: nam albedo non eſt alba formaliter, vt quod, ſed bene, vt quo, quia cõſtituit album, tãquã forma eius. Poſteriori verò modo non eſt aliquid corporeum, niſi

niſi in ſe ſit capax extenſionis, vel ſaltem ſit in ſe dependens à materia, vel corpore, & ex eius potentia educatur. Hac igitur diſtinctione præſuppoſita ad formam argument. conceſſo antecedente, diſtinguendũ eſt conſequens, quod anima rationalis ſit formaliter corporea, nam, vt quo, verum eſt, ac neceſſa-
53 rium; vt quod, falſum, & impoſſibile. Hoc ſecundum ſatis eſt per ſe manifeſtum, ſed probatur primum, quia anima rationalis eſt vera forma ſubſtantialis tribuens materiæ eſſe ſubſtantiale, atque etiam eſſe corporeum; cùm nulla detur ſubſtãtia, quæ nõ ſit corporea, vel incorporea; & eam, quam conſtituit anima ſimul cum materia, conſtat non eſſe ſpiritualem, ſed corporea; ergò tribuit anima eſſe corporeum materiæ, quod eſt eſſe corpoream, vt quo, ſed non repugnat eſſe hoc modo corpoream, & eſſe ſpirituale, indiuiſibilem, inextenſam, atque incorpoream ſecundum propriã entitatem, quia cum his ſtare poteſt, quod ſit ratio, ſeu forma tribuens eſſe corporeum materiæ, ſicut ſtat, quod albedo nõ ſit alba, vt quod, & nihilominus ſit forma tribuens corpori eſſe album, quod eſt eſſe albã, vt quo. Negandũ eſt igitur, quod infertur, nempe falſum eſſe, quod anima rationalis ſit formaliter corporea, imò potius
54 eodem modo eſt corporea, ac ſenſitiua, & vegetatiua; & tria hæc eodem modo ei conueniunt, ſicut enim nõ eſt vegetatiua, nec ſenſitiua, vt quod, hoc eſt, vt ipſa vegetetur, ac ſentiat: ſed ſolum, vt quo, ex eo, quod eſt forma conſtituens vegetatiuum, & ſenſitiuum formaliter tale, pari ratione non eſt corporea, vt quod, ita vt in ſe ſit diuiſibilis, aut extenſionis capax, ſed ex eo ſolum, quod eſt forma conſtituens compoſitum formaliter corporeum.

QVÆSTIO III.

An omnes animæ eiuſdem ſpeciei, præſertim rationales, ſint æqualis perfectionis ſubſtantialis, vel vna ſit perfectior altera.

55 VT intelligatur quæſtio, neceſſariò diſtinguenda eſt duplex perfectio quoruncunque indiuiduorũ; ſpecifica, & indiuidualis; ſpecifica perfectio illorum eſt, quam participant à natura ſpecifica omnibus communi; indiuidualis verò prouenit eis ex differentia indiuiduali, quæ non eſt aliud, quàm modus quidam ſubſtantialis (ſecundum communem opinionem ſcholæ) per quem determinatur natura ſpecifica ad hoc, & illud indiuiduũ, & diſtinguitur indiuidualiter à quocunque

alio

alio. Et de perfectione specifica certum est æqualem esse in omnibus indiuiduis, quia eadem prædicata essentialia, speciei participāt omnia, & nullum potest aliquod habere, quod non habeant alia, alioqui distingueretur specie ab his, quia distinctum prædicatum essentiale distinctam essentiam, atque speciem constituit. De sola ergò perfectione indiuiduali potest esse quæstio, an secundum eam possit esse vnum indiuiduum perfectius altero eiusdem speciei, vt Petrus, Ioannes? & in hoc sensu intelligitur quæstio proposita de animabus eiusdem speciei, vt rationalibus, an supposito quod omnes sunt eiusdem perfectionis specificæ, vna sit perfectior altera indiuiduali perfectione, quæ indiuidualis perfectio cùm sit modus substantialis, erit perfectior substantialiter modaliter, non essentialiter, vel sicut omnes sunt æquales in perfectione essentiali, aut specifica, ita sint æquales in perfectione indiuiduali.

Et prima opinio tenet omnes esse æqualis perfectionis indiuidualis Ita Henrr. quodlib. 3. quæst. 5. quamuis in fine quęstionis hærere videatur neutram partem determinare audens. Durand verò sine formidine eam tenet in 2. d. 32. q. 3. & cū eo Argent. ibidem. quæst. 1. art. 2. Soncin. 8 Meth. quæst 26. Sotus cap. de substantia in Logica, quæst. 2. ad 9. Zima theore 44. & Ioan. quidam de Ganaco, quem citat Caiet. 1 part. quæ. 85. art. 7. Ex recentioribus verò Toletus 3 lib. de anima. q. 18. asserens oppositam sentētiam temerariam, ac periculosam esse. Fonseca 5 Metaphys. cap. 26. quæst. 16. sect. 2. vbi plures ex sanctis Patribus refert pro ea. Probatur testimonio Aristotelis ex 3. lib. Metaphysic. textu 11. vbi docet inter indiuidua eiusdem speciei non dari prioritatem naturæ, quæ versatur inter ea, quorum vnum est perfectius altero; quod non potest esse verum, nisi sentiat omnia esse æqualis perfectionis; ergò hæc est mens eius, sed animæ omnes rationales sunt eiusdem speciei; ergò ex mente Aristotelis omnes sunt æqualis perfectionis, & nulla potest esse perfectior altera, vlla ratione. Idem quoque vide- 57
tur sentire Diuus Thom. 2. 2. quæst. 5. artic. 4. ad 3. vbi docet intellectum principiorum, per quem cognoscimus prima principia, æqualem esse in omnibus hominibus, quia sequitur (inquit) ipsam naturam humanā; ergò sentit naturam humanam esse omnino æqualem in omnibus hominibus, & in nullo perfectiorem, perfectio autem naturæ humanæ prouenit ab anima rationali; ergo sentit hanc non esse perfectiorem in vno, quam in alio, sed æqualis perfectionis in omnibus. Et 3 part. quæst. 69. artic. 4. ad 3. expressius id videtur sen- 58

tire his verbis. *Diuersa capacitas naturalium in hominibus, non est ex diuersitate mentis, cum omnes homines eiusdem speciei existentes in forma conueniant, sed est ex diuersa dispositione corporũ.* Probatur etiam ratione primò, quia substantia rei idem est, ac essentia eius: ergo idem est vnum esse perfectius altero substantialiter, & essentialiter, sed repugnat vnam animam esse perfectiorem altera essentialiter, quia omnes constant eisdem prædicatis essentialibus, ex quibus sumitur essentialis, ac substantialis perfectio; ergo etiam repugnat esse perfectiorem substantialiter.

59 Secundò, si vna anima est perfectior altera substantialiter, in primis sequitur vnum hominem esse perfectiorem altero substantialiter, & ideò magis homo substantialiter, & ita substantia suscipiet magis, & minus. Sequitur deinde vnum hominem habere perfectiorem intellectum, & volũtatem, quàm alterum, quia potentiæ istæ consequuntur naturam animæ, ad modum propriæ passionis, sed habere perfectiorem voluntatem, est habere voluntatem magis liberam, quæ ideò vocabitur liberum arbitrium perfectius: ergò vnus homo erit magis liber in suis operationibus, quam alter, & consequenter iste non erit omninò liber, quod patet esse falsum. Et vrgeri potest argum. hoc modo, solum potest vna anima esse perfectior altera, quia est principium alicuius operationis, cuius
60 alia non est capax, vel quia est principium eiusdem operationis secundum nouum, ac diuersum modum eius, sed nulla anima rationalis aliquid horum habet, quod nõ habeat quæcunque alia, vt per se patet; ergò non potest esse verum, quod vna sit perfectior alia substantialiter, sicut nec inter formas substantiales corporum non viuentium talis differentia reperitur, sed omnes concedimus esse æqualis perfectionis etiam indiuidualis, sicut omnia composita, vt omnes ignes, omnes aquas.

Secunda opinio concedit *inter animas rationales, ac cæteras eiusdem speciei, vnam esse altera perfectiorem substantialiter, ratione perfectioris differentiæ indiuidualis, & ideò perfectiorem intellectum, & voluntatem habere, & in cæteris animabus perfectiores potentias sensitiuas, aut vegetatiuas.* Ita statutum est per facultatem Theologicam Parisiensem, in quodam articulo sic asserente. *Si quis dicit omnes animas ab origine esse æquales, errat: quoniam alias anima Christi non esset perfectior, quàm anima Iudæ.* Et ita Magister sententiarum in 2. distinct. 17. vbi hanc eandem quæstionem proponit, & soluit hisce verbis. *Illud quoque non incõgruè quæri solet, vtrum omnes animæ ex creatione æquales*

æquales sint, ac aliæ aliis excellentiores, pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ aliis excellant in naturalibus donis: & in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendum, memorandúmque habilior, vtpote acriori ingenio, & perspicatiori intellectu prædita. Et cum eo Scholastici ferè omnes ibidem; Bonauen. & Ricard. art. 3. q. 1. & Ægidius quæst. 3. D. Th. 61
quæst. 2. art. 3. & 1. part. quæst. 85. art. 7. vbi asserit vnum hominem perfectius intelligere, & magis penetrare naturam eiusdem obiecti, quam alterum propter duo. Primum, quia habet meliorem intellectum, & meliorem animam. 2. propter inferiores potentias melius dispositas, nempe sensus externos, & internos: ita etiam Caiet. & Bañez hoc loco, Ferrar. 1. lib. contra gentes cap. 13. Iauellus 8. meta. q. 6. & ex recentioribus plures; & nobis etiam videtur probabilior, & propterea meritò reprehendit Tolerum Bannez vbi supra, atque etiam 1. lib. de genera. cap. 4. quæst 3. quod dixerit temerariam esse, atque periculosam, cùm nihil temeritatis, aut periculi hæc, vel illa pars contineat, imò potius per modum problematis, in vtramuis partem probabilis defenditur a Conimb. 2. lib. de 62
anima cap. 1. q. 5 art. 3.

Quam vt explicemus simul, ac probemus duo adnotamus. Primum quod cum anima sit essentialiter pars, intrinsecum ordinem dicit ad compositum, & consequenter ad corpus, tanquam ad aliam partem, cum qua apta est illud cōponere, & quælibet anima singularis dicit indiuidualem ordinem ad singulare, & determinatum corpus, quia ad constitutionem cuiuslibet compositi determinati, ac singularis, determinatæ, ac singulares partes ordinatæ sunt à natura: alioqui non per se sed per accidens coniungeretur talis anima tali corpori, si pro libito posset quælibet anima ei infundi, imò nec per se, sed per accidens produceretur tale compositum: quia si alia anima infunderetur eidem corpori, non idem, sed aliud resultaret compositum, hæc autem falsa esse constat. Prætereà sicut anima non vnitur materiæ propter bonum eiusdem materiæ, sed propter bonum proprium, atque compositi, nempe vt per informationem consequatur perfectionem informandi, & constituat cōpositum, ita hæc forma, aut hæc anima nō vnitur huic materiæ, his dispositionibus ab hoc agente præparatæ propter bonum eiusdē materiæ, aut eiusdem corporis, sed propter bonū proprium, nempe vt perfectionem propriā informandi, & operandi, atque constituendi tale compositū consequatur. Ex quibus sequitur materiam melius dispositā, atq; organizatā per se naturaliter postulare meliorē, ac per- 63 64

fectiorem animam, & ideò animam ei infusam perfectiorem esse secundum rationem indiuidualem alia, quam naturaliter postulat materia minus bene disposita, & organizata, quod saltem verum est de organizatione, ac dispositione per se inducta ab agente naturali nullo obstante impedimento, nam si minus bona induceretur per accidens ratione alicuius causæ contrariæ superuenientis, atque impedientis, alia esset iudicanda ratio.

65 Ex hac igitur adnotata doctrina, hæc ratio colligi potest efficaciter probans nostram sententiam. Dispositio & organizatio materiæ, aut corporis inducitur per se ab agēte naturali, propter animam infundendam, ergo melior dispositio propter meliorem animā: probatur consequentia, primò quia si ab animis eiusdem perfectionis informantur duæ materiæ, magis, & minus benè dispositæ, ergò per accidens se habet melior dispositio materiæ ad informationem; cum nulla maior perfectio formæ proueniat eidem materiæ ex ea, imò frustrà omnino inducitur perfectior dispositio, siquidem nō sequitur ex ea perfectior effectus formæ: probatur 2. eadem cōsequētia, quia dispositio materiæ naturaliter ordinatur ad informationē formæ, ergò melior dispositio ad hoc, vt materia melius informetur à forma, sed meliorem informationem sequitur naturaliter melior effectus formalis eiusdē formæ, & constitutio perfectioris compositi, quia esse substantiale cōpositi est effectus formalis formæ: ergò de primo ad vltimum melior dispositio, & organizatio materiæ infert per locum ab intrinseco constitutionem substantialem melioris compositi
66 substantialis, sed melius compositum substantiale non potest constitui, nisi à meliori forma substantiali, vt per se est manifestum; ergò concluditur vnam animam rationalem constituere meliorem hominem substantialiter, quam alteram, & ideò esse meliorem substantialiter. Nec habet locum cōmunis solutio oppositæ sententiæ de sola differentia accidentali experte dispositionum: cum ex accidentali probetur substantialis ex meliori effectu formali animæ communicato materiæ Sed nec valet dicere meliorem effectum formalem tribui à forma eiusdem perfectionis ratione melioris dispositionis accidentalis materiæ, propter quā dicitur perfectius eam informare, & non ratione maioris perfectionis eiusdem formæ. Hoc enim apertè falsum est, quia effectus formalis cuiuslibet
67 formæ per se primo commensuratur cum perfectione substātiali eiusdem formæ, à qua per se primò procedit, cum perfectione verò dispositionum materiæ commensuratur quidem natura

naturaliter, ſed commenſuratione tantum accidentali, quia ſubſtantia non poteſt per ſe primò commenſurari accidentibus: cum ſubſtantialis commenſuratio inter ſolas ſubſtantias reperiatur. Et hinc fit quālibet animam poſtulare diſpoſitiones in materiā tātæ perfectionis, vel maioris iuxta perfectionem propriam indiuidualem, iuxta quam neceſſariò tribuet materiæ effectum formalem ſubſtantialē, & non maioris, vel minoris perfectionis ſubſtantialis, licet per accidens deficiat aliqua diſpoſitio, propter impedimentum ſuperueniēs, & tūc tribuet abſque dubio materiæ effectum formalem eiuſdem perfectionis ſubſtantialis, & conſtituet compoſitum eiuſdem perfectionis ſubſtantialis. Licet minus perfectum accidētaliter, & ex hoc intelligitur malè Toletum intuliſſe ex hac proportione naturali diſpoſitionum cum anima, quod corpore malè diſpoſito propter morbum, vel aliam cauſam impediētem, homini amenti à natiuitate debeatur anima fatua, vel irrationalis: nam proportio de diſpoſitionibus per ſe inductis 68
in materia intelligitur, illæ autem diſpoſitiones caſu, & per accidens inducuntur, & ideò non proportionatur eis anima, ſed eadem inducitur, quæ induceretur, ſi agens naturale per ſe diſponens materiam non impediretur à diſpoſitionibus per ſe intentis inducendis in materia.

Secundo probatur noſtra ſententia à poſteriori ex operationibus animæ hoc modo, intellectus conſequitur naturaliter eſſentiam animæ: ſed vnus homo habet meliorem intellectum, quam alter: ergò meliorem animam. Probatur minor, quia ex meliori operatione colligitur melior potentia: ſed vnus homo perfectius intelligit quā alter, non qualicunque exceſſu: ſed adeò magno, vt incredibile ſit ex ſola meliori, vel deteriori diſpoſitione ſenſuum prouenire, vt colligitur ex faciliori, ac celeriori modo intelligendi eandem rem, ex maiori, aut profundiori penetratione eius, quam videmus in vno potius, quam in alio, item ex eo quod videmus quoſdam ad inueniendum aptiores, alios ad diſponendum, quoſdam ad apprehendendum, & ad iudicandum alios, quoſdam denique à natura rudiores, & acutiores alios, quod propterea nō poteſt intelligi, quin ex meliori intellectu, & anima proueniat, vt egregiè D. Thom. ſupra.

Sed hæc ſententia ita à nobis explicata, & probata dupliciter intelligi poteſt; primò, ita vt ſicut neceſſarium eſt inter 69
ſpecies eiuſdē generis omnes eſſe inæqualis perfectionis eſſentialis, vt repugnet duas eiuſdem perfectionis reperiri, ita ſit neceſſarium omnes animas eiuſdem ſpeciei eſſe inæquales

in perfectione indiuiduali substantiali, vt repugnet reperiri duas eiusdem indiuidualis perfectionis.

70 Secundo modo potest intelligi, ita vt non sit necessaria hęc inæqualitas in omnibus, imo nec in omnibus reperiatur, sed in quibusdam, cæteras verò æqualis perfectionis esse posse. Et recentiores quidam modo priori intelligendam esse asserunt propter hoc argumentum; omnes animæ eiusdem speciei distinguuntur numero: ergo habent differentias indiuiduales distinctas, non igitur æquales; Probatur hæc vltima consequentia, quia æquale in substantia facit idem: ergò omninò repugnat esse æquales, & distinctas. Hæc tamen sententia falsa est, & argumentum quo innititur satis friuolum. Quod sic probo, æquale in quacunque alia entitate reali non facit idem, sed admittit distinctionem realem extremorum: ergo etiam substantia; Antecedens patet in duabus lineis æqualibus, atque distinctis. Vnde benè intelligitur, quod plures animæ possint esse distinctæ numero, & æqualis perfectionis numericæ, vel indiuidualis. Ideò non sic intelligenda est sententia, quam defendimus, sed iuxta posteriorem sensum, quo pacto eam intelligunt autores omnes pro ea citati, tam recentiores, quàm antiqui; Videlicet *non esse necessarium, omnes animas esse inæquales secundum perfectionem substantialem indiuidualem; sed ita inæquales esse plures, vt aliæ reperiantur æquales.*

71 Ad testimoniũ Aristotelis respondeo primò, eo loco agere contra Platonem, cuius sententiam de ideis explicat reddens rationem, ob quam ponit ideas specierum tantùm, & non generum, vt ex contextu literæ patet, atque expositione Diui Thomæ; quare nihil certum ex verbis eius deduci potest, quod ex propria sententia prolatum censeatur. Sed quamuis ex propria loquatur: Respondeo secundo, duplicem differentiam constituere inter species eiusdem generis, & indiuidua eiusdem speciei; priorem quidem in eo, quod species sunt inæqualis perfectionis essentialis; indiuidua verò æqualis omninò; quare si inæqualitatem habere possunt, non in gradu essentiali, & ideò nec in essẽtia, quia eandem omninò participant à specie. Et ratio huius

72 discriminis est, quia differentiæ specificæ continent essentiales gradus perfectionis distinctos formaliter a genere, & propterea dicuntur essentialiter contrahere genus ad constitutionem essentialem specierum, differentiæ verò indiuiduales non continent alium gradum essentialis perfectionis, quia species quam determinant, non est amplius diuisibilis per

alios

alios gradus, vel differentias essentiales, & propterea vocatur atoma, id est, indiuisibilis, sed solum determinari potest per quosdam modos substantiales extra essentiam eius consistentes, & modi isti vocantur differentiæ indiuiduales, per quos distinguũtur indiuidua eiusdem speciei; & ex hoc discrimine prouenit, inquit Aristoteles, quod Plato posuerit ideas specierum & non generũm, quia integra, atque cõpleta essentia potest separari ab indiuiduis, apud ipsum quidẽ reali separatione, apud nos verò saltem ratione, vel intellectu, & naturam sic realiter separatam ideam vocabat, per cuius participationem censebat multiplicari indiuidua, vt interpretatur Aristot. integra verò, atque completa essentia, & natura inseparabilis 73
est ab speciebus atomis: nam licet genus importet gradum essentialem distinctum ab eis, quem vocamus speciem subalternam: sed gradus iste, & species hæc non est omninò completa essentialiter: sed adhuc perfectibilis p̃ vlteriores gradus essentiales, & cum idea importet naturam omnino completam, non ponebat ideam generum, sed specierum dumtaxat: quia species important naturam completam ex gradibus generis, atque differentialibus, separabilem ab indiuiduis.

Et ex hac differentia inter species, & indiuidua prouenit, vt inter species detur quidem prioritas naturæ, & non inter indiuidua: sed sola prioritas temporis, in quantum vnum sit extra causas prius tempore, quàm aliud, quia cùm nõ sint distincta in gradu essentiali: sed omninò idem, nec potest vnum esse perfectius altero essẽtialiter, & ideò nec simpliciter, quia prioritas perfectionis non reperitur simpliciter, nisi inter magis, & minus perfecta simpliciter, quod est esse magis, aut minus perfecta essentialiter, quamuis secundum quid possint se excedere in modali perfectione. Solùm ergo potest dari prioritas durationis inter indiuidua, in quantum vnum sit extra causas prius quàm aliud.

Primum testimonium D. Tho. difficultate caret, quia solum 74
asserit intellectum principiorum sequi naturam specificam æqualem in omnibus hominibus, quod verissimum est: & nõ minus verum, quod natura specifica animæ rationalis eadem sit, atque æqualis perfectionis omninò ex parte principiorũ essentialium in omnibus animalibus, cui non repugnat perfectionem esse vnam altera ex parte differentiæ indiuidualis ad essentiam specificam non pertinentis. In secundo verò testimonio loquitur apertè de capacitate naturali specie diuersa, vt contextus verborum ostendit: cùm ponat exemplum in Angelis, apud se specie diuersis.

Ad primum argumentum distinguendum est primum an-
tecedens, quod substantia rei idem sit ac essentia eius; nam si
de identitate reali sermo sit, verum est, si verò de identitate
formali, vel rationis, falsum; nam substantia rei est entitas
realis eius extra causas existens, essentia verò solùm denotat
prædicata essentialia, quæ in eadem entitate reali, vel sub-
stantia fundantur: ad quam entitatem actu existentem perti-
net differentia indiuidualis, de qua certum est extra essentiā
esse, sicut est certum esse extra prædicata essentialia: quare nō
75 sequitur, quod si animæ differunt aliquo modo in perfectio-
ne substantiali; consequenter differant in essentia specifica:
sed cum omnimoda identitate specifica stare potest aliqua
differentia substantialis modalis ratione indiuidualis diffe-
rentiæ, & consequenter inæqualitas aliqua substantialis in-
diuidualis.

Ad secundum negandum est primum, quod tanquā incon-
ueniens infertur ex nostra sentētia, videlicet, quòd si vna ani-
ma sit perfectior altera, vnus homo sit magis homo, quam al-
ter; nam magis, & minus tale propriè loquendo non signifi-
cat quamlibet maiorem, vel minorem perfectionem: sed in-
tensiuam tantùm, secundum diuersos gradus intensionis eius-
dem formæ, & cum substantia non suscipiat intensionem, &
remissionem: sed sola qualitas, non dicitur vna substantia ma-
gis substantia, vel vnus homo magis homo quàm alter, licèt
76 aliquo modo sit perfectior, vt in Angelis constat, quia vnus est
perfectior altero essentialiter: & tamen non dicitur magis
Angelus, vel magis spiritus.

Secundum inconueniens, quod in eodem argumento in-
fertur, tetigit D. Thom. 1. par. quęst. 59. art. 3. ad 3. agens de vo-
luntate, seu libero arbitrio Angelorū, de quibus cùm docuis-
set specie differre, negare non poterat, quod in Angelis supe-
rioribus reperiatur perfectius liberum arbitriū, sicut reperi-
tur perfectior intellectus. In solutione autem ad 3. his verbis
respondet. *Liberum arbitrium nobiliori modo est in superioribus
Angelis, quàm in inferioribus, sicut & iudicium intellectus: tamen
verum est, quod ipsa libertas secundum quod in ea consideratur
quædam remotio coactionis non suscipit magis, aut minus, quia pri-
uationes, & negationes non remittuntur, nec intēduntur per se, sed
solum per suam causam, vel secūdum aliquam affirmationem ad-*
77 *iunctam*, quibus planè negat maiorem esse libertatem in An-
gelis perfectioribus, quia coactioni, vel necessitati opponitur
libertas, & non minus repugnat cogi, vel necessitari volunta-
tem inferioris Angeli, quàm superioris in quibuscumq; acti-
bus

bus elicitis, in quibus exercere potest libertatem: cũ quo stat, quoscumque modos libertatis perfectius reperiri in Angelis perfectioribus, sicut perfectius iudicium intellectus, hæc autem maior perfectio libertatis in eo consistit, quod cùm Angelus perfectior ex iudicio clariori, ac perspicaciori eligat, facilius se determinat ad vnam partem, & quasi efficacius, ac firmius eam amplectitur.

Eodem igitur modo respondendum est de perfectioribus animis secundum rationes indiuiduales, videlicet non habere maiorem libertatem, quia nec maiorem habẽt Angeli, quàm anima quæcumque; non enim suscipit libertas magis, & minus: habere tamen perfectiorem aliquo modo, cuius maior perfectio in illis modis operandi perfectioribus consistit. 78

Ad confirmationem negandum est antecedens, quia nouã habere operationem vnam animam, cuius altera non potest esse principium, vel habere eandem cum nouo modo, sicut habet Angelus intellectionem sine discursu, quam cum discursu habet anima, arguit differẽtiam specificam, non repertam inter animas eiusdem speciei, inter quas solùm potest esse inæqualitas perfectionis indiuidualis in operationibus, sicut in ipsismet animis; hæc verò inæqualitas consistit in maiori 79
perspicacitate intelligendi, in maiori virtute penetrandi ex parte intellectus, & in aliis modis proportionalibus ex parte voluntatis iam explicatis.

Sed his argumentis aduersariorum solutis, placet proponere aliud longè difficilius aduersus nostram sententiam hoc modo. Differentia indiuidualis oritur ab essentia specifica; ergo virtute continetur in ea; repugnat ergo vnum indiuiduum esse alio perfectius ratione differentiæ indiuidualis, quin sit etiam perfectius ratione specifica; quia si differentia indiuidualis huius indiuidui perfectior est differentia indiuiduali alterius: ergo natura specifica eiusdem perfectior erit, cum virtute contineat differentiam indiuidualem perfectiorem; 80
quare non est intelligibile, quod indiuidua, vel animę sint inæqualis perfectionis specificæ, atque adeò specie distinctæ.

Pro solutione huius adnoto differentiam indiuidualẽ non distingui ab essentia specifica realiter, vel ex natura rei: sed sola ratione habente fundamentum in re, hoc autem fundamentum est hæc natura realis extra causas producta, in qua considerantur prædicata essentialia, quibus constat essentia specifica, & ab hac entitate reali sumitur differẽtia numerica, vel indiuidualis, vt vnum indiuiduum differt ab alio per hanc

K 5 entita

entitatem realem, quam habet extra causas existétem distinctam ab entitate reali alterius, & ab hac etiam entitate suscipiunt distinctionem numericam essentialia prædicata vtriusque, atq; etiã natura specifica dicitur numero diuersa in eis.

81 Hoc supposito negandum est ad formam argum. quod differentia indiuidualis emanet ab essentia, quia emanatio realis importat distinctionem ex natura rei, quam non habet ab essentia, imò nec habet suam perfectionem ab essentia specifica: sed ab agente immediatè eam accipit, sicut entitas ipsa realis ab agente procedit immediatè, in cuius virtute continetur, & ab hac sua virtute habet idemmet agens, vt possit diuersas entitates producere extra causas fundantes eandem naturam specificam ratione earum numero distinctam. Vnde benè possunt indiuidua distingui, & esse inæqualia imperfectione substantiali indiuiduali, quin sint inæqualia in essentia specifica, vel specie distincta, sicque de diuersis animabus eiusdem speciei censendum est.

TRACTATVS DE MODO QVO ANIMA informat corpus.

QVÆSTIO I.

An anima rationalis sit indiuisibilis.

82 EXPLICATIS his, quæ pertinent ad substantiam animæ, agendum est de modo, quo informat corpus, circa quem primò occurrit disputandum de indiuisibilitate animæ: nam ex ea intelligitur modus, quo informet corpus. Anima autem in tria membra diuidi potest, quantum ad diuisibilitatem, vel indiuisibilitatem pertinet: primum membrum constituunt animæ imperfectæ, quales sunt plantarum, & imperfectorum animalium, vt reptilium, & aliorum huius generis; secundum verò animæ perfectæ, quales sunt sensitiuæ animalium perfectiorum, vt equi, leonis, ac similium; in tertio verò collocatur sola anima rationalis. De singulis autem his membris propriis quæstionibus disputandum est: vt tota tractatio dilucidior sit, & vt à facili-

lioribus procedamus, primo disputandum est de anima rationali, de qua quærimus, an sit indiuisibilis.

Indiuisibile, vt à nomine ipso incipiamus, illud dicitur, 83 quod partibus caret, in quas diuidi possit, vnde quot modis contingit habere partes, tot modis eis carens dicitur indiuisibile; Partes verò triplices sunt, nempe essentiales Physicæ, vt materia, & forma; & Metaphysicæ, vt genus, & differentia: integrantes, quæ vocantur entitatiuæ, vt pes, manus, caput: ac tandem potentiales, seu potestatiuæ, quales sunt potentiæ. Ideò tribus modis potest dici aliquid indiuisibile, vt adnotauit D. Thom 1. par. quæst. 76. art. 8. Primo, quia caret partibus essentialibus; secundo, quia caret partibus integrantibus; & tertio, quia caret partibus potentialibus.

Et primo modo indiuisibilitatis *certum est ex præcedentibus, quod omnis anima sit indiuisibilis, nempe secundum partes essentiales Physicas*, cùm probatum sit non esse compositam ex materia, & forma.

Certum quoque est *nullam omninò animam esse indiuisibilem* 84 *secundum partes essentiales Metaphysicas*; nam tanquam pars speciei, quam cum materia, vel corpore componit, certum est suo modo habere genus, & differentiam.

Certum est tandem *quamlibet animam esse diuisibilem tertio modo secundum partes potentiales, quæ sunt virtutes, vel potentiæ*: cùm omnis anima habeat proprias potentias, per quas operatur. Difficultas ergo solùm esse potest de secundo modo indiuisibilitatis pro carentia partium integrantium, & de hoc est quæstio præsens, an anima rationalis partes habeat integrantes, in quas diuidi possit.

Et prima sententia negat animam rationalē esse indiuisibi- 85 lem. Ita Cleantes, & Chrysippus, quos citat D. Gregor. Nissen. in suo lib. 2. de anima, cap. 2. Gandauēsis etiam, & Hierardus, quos citat Niphus 2. lib. de anima ad textum 20. quæst. de indiuisibilitate animæ rationalis, quibus fauere vidētur Iandunus, & Pomponatius, quos refert Toletus lib. 2. de anima, quæst. 5. asserentes secundum principia philosophiæ, omnem animam esse indiuisibilem; de rationali verò sola fide teneri, quod indiuisibilis sit. Pro hac etiam sententia numerari debēt Gerandus quidam, quem refert Argētinas in 1. dist. 8. quæst. 2. art. 1. atq; etiam alij, quos citat Sixtus Senensis lib. 1. Bibliothecæ sanctæ, annot. 8. nā hi omnes vniuersaliter docent, omnes animas esse diuisibiles. Probatur primo experientia, quia 86 videmus partem hominis abscissam tempore aliquo se mouere, & ex cōsequente viuere, quia nihil se mouet nisi viuens,

& ne

& ne attribuatur paruus iste motus agitationi spirituum vitalium adhuc in ea parte perseuerantium; eadem experientia docet ad magnam etiam distantiam moueri à corporibus abscissas, vt de capite D. Pauli, & D. Dionysij legitur; remanet ergo anima simul in toto corpore, atque etiam in parte abscissa, sed non remanet tota in toto, & tota in eadem parte, cùm repugnet (saltem naturaliter) eandem animam, vel eandem eius partem, simul informare plures partes materiæ discontinuas; ergò necesse est concedere, quòd à diuersis partibus animæ informentur, & ideò quod anima rationalis eas habens, non sit indiuisibilis.

Deinde ratione, quia forma informans subiectum diuisibile, atque extensum est diuisibilis, & extensa: cum forma debeat proportionari subiecto, sed anima rationalis informat subiectum extensum, ac diuisibile, nempe corpus; ergò diuisibilis est, atque extensa. Maior probatur euidenti inductione in omnibus aliis formis, tam substantialibus, quàm accidentalibus, quas omnes patet esse diuisibiles, quia diuisibile subiectum, aut materiam informant, ergo idem concedendum est de anima rationali.

87 Veritas huius rei à nobis tenenda est, *quod anima rationalis sit indiuisibilis, ita vt contraria sententia nō solùm sit falsa, sed vt minimum periculosa in fide.* Ita sentiunt omnes interpretes Aristotelis, tam recentiores, quàm antiqui, c. 3. huius libr. ita etiā Theologi in 1. dist. 8. & in 2. dist. 6. & D. Tho. 2. contra gentes, cap. 82. & 1. par. quæst 76. art. 8. ita demum SS. Patres, præsertim D. Ambros. lib. de conditione dignitatis humanæ, cap. 2. Chrys. lib. 2. de incomprehensibili Dei natura, Tertul. in lib. de anima, August. lib. 6. de Trinitat. cap. 3. & lib. contra Epistol. fundamenti cap. 16. D. Greg. Magnus hom. 17. super. Ezech. 1. lib. de fide, cap. 27. D. Greg. Nissen. lib 2. de anima, cap. 2. Et prima ratio ad probandā eandem veritatem sumitur ex duobus, nēpe ex eo, quod anima rationalis est entitas purè spiritualis, ac simplex nihil habens admixtum entitatis corporeæ,
88 quod superius probauimus. Atque etiā ex eo, quod non educitur de potentia materiæ, in fine huius operis probādum. Ex his igitur duobus ita probatur, si anima rationalis esset diuisibilis, maximè propter arg. oppositæ sententiæ, vt commensuraretur naturaliter materię, quā informat, sed naturalis cōmensuratio cum subiecto, dicit naturalē dependentiam ab eo in esse, & fieri; quod verò dependet ab aliquo in esse, & fieri, educitur de potentia eius; ergo anima depēdebit in esse, & fieri, à materia; educeturque de potētia eius, eritque entitas materialis,

terialis,& corporea,sicut cęterę formę,aduersus duo illa principia præsupposita. Secundo,si anima rationalis diuisibilis est: ergò habet partes integrantes suæ entitatis correspondentes 89
partibus integrãtibus materię.Ita vt tota anima informet totam materiã,& singulæ partes eius,partes etiam singulas, tũc ergò si abscindatur manus ab homine,necesse erit partẽ etiam animæ,à qua informatur,abscindi,ac separari cũ ea: corrupta autem manu necesse erit corrumpi eandem partem animæ, quia sicut partes cæterarum animarum commensurãtur partibus materiæ,& propter hanc commensurationem depẽdent ab eis, & propter hãc dependentiam non possunt separatæ ab eis consistere;sed naturaliter corrumpuntur, pari ratione corrumpetur pars animæ rationalis commẽsurata parti materię, & dependens ab illa Non enim potest dici quod illa pars animæ informans manum corrupta manu se recipiat ad alteram partem corporis,quia sicut repugnat naturaliter eandẽ mate- 90
riam informari simul multis formis totalibus,non minus repugnat eandem partẽ materiæ informari simul multis partibus formę,aut multis formis partialibus.Et multo minus dici potest,quod pars illa animæ separata à parte materię permaneat propter dependentiam naturalem ab illa ex commensuratione prouenientem, & ideò efficaciter probatur hoc argument. quod anima rationalis eo ipso, quod ponitur diuisibilis,non possit poni immortalis.

Sed explicare oportet,quoniam modo possit intelligi animã rationalem esse indiuisibilẽ,& informare corpus diuisibile,& omnes partes eius,quod egregiè explicuerunt D. Augustinus, & D.Thomas duobus exemplis.Augustinus quidem loco iam citato vtitur exẽplo Dei,qui etiam si indiuisibilis sit præsens, nihilominus esse dicitur in toto hoc mũdo,& in singulis par- 91
tibus eius,ita vt totus sit in toto mũdo,& totus etiam in qualibet eius parte quãtumlibet minima. Et ne diceretur possibile hoc esse propter diuinam immensitatem,proptereà D.Tho. in quæst.de anima,artic.10.ad 18.adduxit exemplum Angeli: qui si moueat totã aulam,dicetur esse præsens toti spatio eius, non ita,vt totus sit præsens toti spatio, & partes eius singulis partibus,quia cum spiritualis sit,atque indiuisibilis,partibus caret,sed ita vt totus etiam singulis partibus.Ex quibus possibile intelligitur,quod indiuisibilis anima partibus carẽs possit simul informare totum corpus diuisibile ,,& singulas eius partes,ita vt tota sit in toto,atque etiã in qualibet parte tota.

Ad experientiam adductam pro opposita sententia respondeo verum esse, quod pars aliqua hominis abscissa tantisper

mouea

moueatur, eius tamẽ motus, nec ab anima, nec à vita procedit,
92 sed quasi ab extrinseca agitatione spirituum vitalium ibi cõcurrentium, quod ex modo quo mouetur, & eiusdem motus breuitate facilè intelligitur; nam partes imperfectorum animalium abscissæ perseuerante motu, ac eodem modo mouẽtur, ac totũ animal: nec solum motu locali, sed nutritionis, vt mox ostendemus: quem propterea motum merito colligunt à parte animæ informante illam partem materiæ, vitamque ei tribuente procedere. Dum verò in mortibus Sanctorum contigit ad magnam distantiam moueri caput, vel corpus truncũ caput proprium in manibus gestasse, non naturaliter factum est, sed per miraculum.

Ad rationem vero neganda est maior, quod omnis forma informans subiectum diuisibile sit diuisibilis; hoc enim vniuersaliter sumptũ apertè falsum est, quia sicut informatio abstrahit ab informatione subiecti cũ commensuratione, ac dependẽtia ab eo, vel sine illa, ita abstrahit à diuisibilitate, vel indiuisibilitate formæ, & de ratione informationis solùm est, quod forma se ipsam tribuat materiæ, aut subiecto, propriũque effectum formalem ei conferat, commensuratio verò, aut dependẽtia ex particulari ratione talis formæ magis, vel minus perfectæ prouenit. Et hinc est, quod anima rationalis tã-
93 quam forma perfectissima informat materiam sine commensuratione, vel dependẽtia ab ea, quia sicut non depẽdet in suis operationibus propriis, ita nec in suo esse, aut fieri: & ideò sicut fit sine dependentia à materia, ita potest naturaliter esse sine illa, & hoc est, esse immortalem.

Et quod tandem dicitur formam debere proportionari materiæ, vel subiecto, solùm est verum, ac necessarium, quantum ad rationem actus, & potentiæ.

QVÆSTIO II.

An animæ plantarum, atque animalium perfectorum sint indiuisibiles.

94 IMperfecta animalia, de quibus nunc agemus, vocari solent ab Aristotele insecta pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in hoc 2. lib. textu 20. & in lib. de Iuuentute & Senectute cap. 1. vbi exemplum eorum ponit in apibus, & vespis, & eiusdem rationis sunt formicæ, atque reptilia ferè omnia, de quorũ animabus, atque etiam plantarum controuersia est, an sint indiuisibiles, vel partes habeant integrãtes, in quas diuidi possint, sicut

sicut habent albedo, calor, & aliæ formæ similes.

Et prima opinio tenet, esse indiuisibiles: quam sententiam Platoni tribuit Marsilius Ficinus lib. 1. de Theologia Platonis c.3. & lib. 8. c. 1. de quo etiam referunt D. Nemes. Plotinus, & Ammonius, quod senserit diuisioné repugnare cuilibet formæ, vt habetur apud D. Gregor. Nissen. 3. lib. de anima c. 1. sed eam sequitur Thienensis 2. lib. de anima textu 22. & pro eadé citat Hugonem Senensem Pomponatius lib. 1. de nutritione, c. 10. vbi ipse etiam affirmat non esse à ratione alienam. To- 95
letus quoque citat Simpliciú 1. lib. de anima, textu 47. & lib. 2. textu 20. Et videtur in primis expressa apud D. Augustin. in lib. de quantitate animæ c. 31. vbi occasione cuiusdam experientiæ de vermiculo à pueris in agro reperto, atque in duas partes ab eisdem diuiso, imò vna parte eius in plures alias, ita vt omnes mouerentur eadé celeritate, ac mouebatur integer vermiculus ante diuisionem, & altera medietate stilo quodam ferreo tacta, a seque cótorta ad doloris locum, in admirationem raptus cogitare cæpit, quonam modo hæc fieri possent supposita indiuisibilitate animæ, quá multis arg. se alibi probasse affirmat, & firmiter tenere. Et post longá disputationem decernit non esse propter hæc, quæ videntur sensum decipere, à veritate per intellectum cognita recedendum; sentit igitur has 96
animas esse indiuisibiles, quod etiam experientia illa probare videtur, nam si in parte quadam læsus vermiculus mouetur totus ad doloris locum, euidens est animam eius vnam, & eandem esse, & non plures, atque adeò indiuisibilem.

Probatur, etiam ratione primo; quia omnes istæ animæ nó dependét adæquatè à qualibet parte materiæ, & ideò nec adæquatè educuntur de potétia eius, sed à pluribus diuerso modo dispositis: ergò nec possunt esse, aut conseruari in qualibet separata ab aliis, nec proinde diuidi poterút, sed in partibus materiæ vnitis, ac per modú vnius adæquati perfectibilis, & cósequenter in tota materia modo quodá indiuisibili aptæ sunt consistere, quod est modum indiuisibilem, saltem imperfectú habere. Probatur minor ex definitione animæ, quia quælibet anima est actus corporis physici, & organici, ergò postulat plures partes materiæ diuerso modo dispositas, quasi diuersa organa suarum potentiarum pro exercendis vitalibus opera- 97
tionibus, ab eis ergò simul sumptis, & per modum vnius adæquatè dependet, & non à qualibet separata; quare nec potest in eis separatis esse, aut conseruari, sicut nec operari, & consequenter, nec diuidi ad diuisionem materiæ: sed modum indiuisibilem eam informandi habet.

Secundo

Secũdo, quia si esset diuisibilis talis anima, educeretur quælibet pars eius de parte materię, sicut tota de tota ipsa materia, quare dum nutriũtur viuentia hęc, simul cum noua parte materiæ adueniret noua pars animæ, quod esset augeri sicut non viuentia per quandam iuxta positionem nouæ partis, & ideo contra rationem, ac perfectionem intrinsecam viuentium.

89 Secunda opinio affirmat has omnes animas esse diuisibiles ad diuisionem corporum eo ferè modo, quo formæ accidentales corporum, vt albedo. Hæc est communis sententia ferè totius scholę, nam eam in primis sequũtur omnes interpretes Aristotelis præter paucos citatos pro opposita, comm. 7. lib. Phys. com. 78. Marsil. & Saxonia 1. lib. de gen. q. 10. Apollinaris 2. lib. de anima q. 6. Toletus q. 7. & cæteri cap. præsenti, atque etiam Scholastici Doctores in 1. d. 8. d. bona 2. par. d. q. 3. quamuis malè a quibusdam citetur pro opposita Herueus, Ægidius, atque Durand. ibidem, Scotus in 4. d. 44. q. 1 art. 1. D. Thom. 1. p. q. 76. art. 8. & cum eo Capreol. in 2. d. 15. q. 1. & omnes ferè eius discipuli, omnesque recentiores.

99 Tertia opinio medium ponit inter duas præcedentes: concedens quidem has formas aliquo modo esse diuisibiles cõtra primam, non tamen eodem modo, vel non tanta diuisibilitate, aut in tot partes, ac formæ substantiales non viuentium, vt videtur asserere secunda.

Quod vt explicet, adnotat duplices esse partes plãtarum, & animalium imperfectorum, quædam sunt pręcipuè, in quibus resident virtus vitalis, & organa potentiarum, per quas exercent opera vitæ, nempe virtus generatiua, sensitiua, & appetitiua: appetitus enim nõ est in toto corpore, sed in parte determinata, vt in spina per medium corpus in longum producta à capite vsque ad caudam, & in plãtis generatiua virtus in medulla quadam eodem modo extensa per medium corpus, quæ videtur esse quasi cor eius, & ita appellatur: & phãtasia nec est in toto corpore, aut singulis partibus, sed in aliqua determinata, idque videtur experientia probari, nam si abscindatur pars aliqua plantæ, sine illa nec viuere poterit, nec germinare, si alteri inseratur arbori, vel terræ mandetur; ergo signum est in illa tantum parte virtutem germinãdi residere. Ex quibus intelligi asserunt has animas non esse diuisibiles ad diuisionẽ totius materiæ, & singularum partium eius, sicut formæ substãtiales non viuentium, sed solum secundum eas partes, in quibus organa illa, & virtutes seu potentiæ resident, secundum alias vero indiuisibiles reputari.

Probant primo, quia solũ censetur forma diuisibilis in eas partes

partes materiæ, in quibus post diuisionem permanere potest, quia ab his solum potest adæquatè dependere, & propterea forma non viuentium potest diuidi secundum omnes partes materiæ in infinitum, quia ab omnibus, & singulis potest dependere adæquatè, sed anima plantarum, & imperfectorum animalium non potest dependere adæquatè ab omnibus, & singulis partibus materiæ, quas informat, & ideò nec in eis separatis permanere, vt docet experientia, sed solum in quibusdam iam explicatis, ergò in has tantùm, & non in omnes censetur diuisibilis.

Secundo, quia si istæ animæ sunt diuisibiles secundum omnes partes materiæ; ergò quælibet pars earum correspondens cuilibet parti materiæ est anima. Probatur consequentia, quia sicut quælibet pars corporis corpus est, ita quælibet pars animæ debet esse anima, sed hoc non potest esse verum; ergò nec verum est, quod secundum omnes partes sint diuisibiles. Probatur minor, quia anima est actus corporis physici, & organici, sed istæ partes animæ (si eas habet) non possunt esse organicæ: nam partes organicæ diuerso modo debent esse dispositæ iuxta diuersitatē potentiarum in eis recipiendarum, quam diuersitatem dispositionum constat non habere, vt vidimus; ergò nec possunt à partibus animæ informari, sed necessariò à tota anima modo indiuisibili. 100

Nostra sententia duo asserit; Primum est *animas horum omnium esse diuisibiles* aduersus primam sententiam. Secundum *omnino esse diuisibiles*, hoc est, secūdū omnes partes materiæ, quas informant aduersus tert[ia]m, & vtrunque continet secunda opinio, quam tanquam communem, & longè probabiliorem sequimur. Probatur vtrūque egregio testimonio Aristotelis in lib. de longitudine, & breuitate vitæ cap. vltimo, his verbis: *Assimilantur autem plantæ insectis, sicut dictum est prius, diuisa enim viuunt, & duo, & multa fiunt ex vna. Insecta autem vsque ad ipsum viuere peruenerunt, multo autem non possunt tempore, non enim habent instrumenta, neque facere potest ipsa principium, quod in vnoquoque, quod autem in planta potest, vbique enim habet germen, & radicē potentia, &c.* quibus in primis docet expressè horum omnium animas diuisibiles esse aduersus primam sententiam: dum ait ex vna plures fieri posse, & quamlibet esse vnam actu, & plures potentia. Deinde asserit in vno conuenire insecta animalia cū plantis, & in alio differre; cōuenire quidem in eo, quod sic diuisibilia sunt, tam animalia, quàm plantæ, vt ex vno possint fieri, non solum duo, sed plura, quasi dicat, diuisionē harum animarum in minores, atque mi- 101 102

nores partes fieri posse secundum diuisionē partium materiæ, quas informāt, quod est dicere semper diuidi posse, & proinde secundū quaslibet partes aduersus vltimā opinionem, vtraque ergò Arist. aduersatur. Et verba eius relata duas rationes satis efficaces continēt aduersus vtrāque. Et aduersus primam hæc ratio colligitur. Partes plantarum, & animalium insectorum separatæ viuunt; ergò informantur anima, vel, ergò eadē, qua informabantur ante diuisionē, & tunc sequitur euidēter diuisam fuisse in duas partes ad diuisionem corporis, & ideò non esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia eadē anima non potest saltē naturaliter informare duas materias discontinuas ergò nec potest permanere eadē anima indiuisa in vtraque parte materiæ discontinuæ: sed si vtrāque partem informat post diuisionē, in duas partes diuisa eas informare debet, quare diuisibilis erit, vel post diuisionē informantur sin-
103 gulæ partes discōtinuæ ab alia anima distincta à priori, & hæc non potest esse vna, cum nō possint partes discontinuæ ab eadem anima informari: erūt ergò duæ resultantes ex diuisione corporis, vel de nouo productæ ab agēte vniuersali, aut primo occasione diuisionis, ne maneat vtraque pars materię sine vlla forma. sed vtrūque est impossibile naturaliter. Probatur minor, quia si aliæ animæ succedunt facta diuisione; ergò corrūpitur compositum, & cum eo prior anima, sed ad corruptionem cōpositi viuentis, & animæ eius non succedit naturaliter alia anima in materia, sed forma cadaueris: ergo falsum est, quod aliæ animę succedāt in partibus materiæ. Probatur minor non solùm experientia in cæteris corruptionibus viuentium, sed etiā naturali ratione, quia mors non est aliud, quàm diuisio animæ, & corporis: ergò eo ipso, quod anima desinit informare corpus, desinit idem corpus viuere, & mortuum esse dicitur, quod est forma cadaueris informari, & nō alia anima.

104 Secundum quod asserit Aristoteles est, animam plantarum, & insectorum animalium esse vnam actu, & plures potentia; ex quo hoc argumētum colligo ad probandum esse diuisibilē secundum omnes partes, cōtra tertiam opinionē; ideò anima est vna actu, & plures potentia, vel virtute, quia per diuisionē
105 materiæ diuidi potest, sed impossibile est posse diuidi ad diuisionē materiæ secundum aliquas partes, nisi sit extensa in eis, ita vt tota informet totam materiā illam, & partes eius informēt partes, & ex hoc sequitur esse diuisibilem secundum omnes partes; ergò talem esse concedendum est Maiorem, & minorem simpliciter concedit tertia opinio, quia nullo modo negari possunt, sed probatur ex hoc sequi esse diuisibilem ad

diuiſio

diuisionem omnium partium materiæ, quia anima non est minus extẽsa in his partibus materiæ, quam in præcipuis, sed eodem modo est tota in tota materia earum, & pars in qualibet parte, ac est in præcipuis, sed ex hoc modo diuisibili informandi præcipuas, est diuisibilis ad diuisionem earum; ergò 106
cum eundem modum habeat informandi cæteras, etiam erit diuisibilis ad diuisionem earum. Maiorem in qua est difficultas, sic probo; Vel anima informat partes minus præcipuas, ita vt tota informet totam materiam earum, & pars partem, & ita sequitur intentum, quod sit diuisibilis secundum easdẽ, & proinde secundum omnes; vel non informat eas hoc modo, sed ita vt tota sit in tota materia earum, & tota etiam in qualibet parte, sed hoc est impossibile; ergò illud est necessarium. Probatur minor, quia repugnat totam formam esse in tota materia, & tota in qualibet parte, nisi realiter sit indiuisibilis, sed istæ animæ non sunt realiter indiuisibiles; ergò non possunt sic informare vllas partes. Probo iterum minorẽ, quia 107
anima huius plantæ, vel huius animalis imperfecti est extensa in partibus præcipuis, quas informat per partes, & nullam partem tota; ergò non potest esse indiuisibilis respectu aliarũ. Probatur consequentia, quia alioqui eadem numero anima esset diuisibilis, & indiuisibilis realiter, quod patet esse falsum. Et si dicas respectu diuersarũ partium habere vtrunque, nempe diuisibilem, & indiuisibilem esse, probatur hoc esse impossibile, quia quælibet anima alicuius plantæ, vel anima- 108
lis insecti est vna numero: ergò est vna entitas numero, vel ergò hæc entitas numero habet partes integrantes substantiales, vel non, si habet partes (vt concedunt asserentes esse diuisibilem in præcipuas partes) ergò repugnat, hanc eandem entitatem esse indiuisibilem. Probatur consequentia, quia esse diuisibilem, & indiuisibilem secundum partes integrantes, repugnat conuenire eidem numero entitatis.

Sed probatur friuolum esse fundamẽtum huius sententię, nam affirmat has animas esse diuisibiles secundũ partes præcipuas materiæ, indiuisibiles verò secundum alias, quia in illis per diuisionem separatis potest conseruari, in aliis verò non: sed hæc ratio est insufficiens. Primò, quia si partes præcipuæ harum formarũ sunt diuisibiles, repugnat minus præcipuas esse indiuisibiles, cum euidens sit diuisibilitatem esse maximam imperfectionem, 2. quia non potest sumi diuisibilitas, aut indiuisibilitas formæ ex conseruatione, aut permanentia formæ diuisæ in partibus materiæ separatis, vt multis 109
exemplis probari potest. Et omissis aliis euidens est potentiã

visiuam esse corpoream, & extēsam, & modo diuisibili informare totum oculum, ita vt tota sit in toto, & singulæ partes eius in singulis partibus oculi, & ideò esse diuisibilē omninò, & modo diuisibili informare omnes partes subiecti, & tamē si diuidatur oculus in tres, vel quatuor partes æquales, in neutra earum cōseruari poterit naturaliter eadem potentia visiua, quia sua natura postulat in organo determinatam quantitatem, & cæteras dispositiones sub tali figura, & modo, sine quibus non poterit conseruari in eo, ergò ex eo quod nō possit conseruari in partibus separatis, non benè colligitur esse indiuisibilem, quāuis ex conseruatione in eis colligatur benè ab Arist, & cæteris, quod diuisibilis sit Quod verò non possit in quibusdam partibus separatis conseruari, & possit in aliis, non dependet ex diuisibilitate, vel indiuisibilitate formæ, sed ex eo quod ad sui conseruationem postulat tot partes talémque vnionem earum non quarumcunque, sed talis conditionis, à quibus adæquatè dependet, quas si non habeat, licet habeat alias, in quas diuisa sit, conseruari non poterit.

110 Ad testimonium August. facile respondent quidam ex his, qui sequuntur nostram sententiam, solum sequi ex experientia illa, quam adducit, quod anima insectorum sit vna continuatione suarum partium, non tamen, quod sit indiuisibilis. Et quantum ad experientiam ipsam, ego quoque sentio non probare indiuisibilitatem, sed vnitatem continuationis suarum partium sufficere, vt moueantur partes ad locum doloris, eo modo, quo moueri videmus. Sed oportebat explicare, quid sentiat Sanctus Doctor de hac re. Et respondeo, quod si totum illud cap legatur à principio, constabit eum sensisse, quod istæ animæ sint indiuisibiles, nam si id non sensisset, nec tantùm laboraret in illa experientia de motu partium animalis separatarum explicanda, sed facile posset respondere, quod moueri poterant ratione partium animæ, & consequenter ratione sensus, appetitus, ac motiuæ potentiæ in eis existentium, nec tamen sic respondet, sed aliam videtur solutionem quærere, qua ostendat, non probari experientiā illa, quod animæ istæ sint diuisibiles, quam tamen non videtur omninò inuenire; & propterea dubius fortè permansit; quare nihil ex eius autoritate contra nostram sententiam deduci potest.

111 Pro solutione primi argumenti eiusdem opinionis, & argumentorum tertiæ adnotandum est, quod indiuisibilitas, seu diuisibilitas formæ ex perfectione eius, atque ex entitate sumenda est, si enim sit infima, vt sunt formæ elementorum;

torum:euidens est esse diuisibilem & entitatem eius ex partibus integrantibus compositam, vt forma aquæ, vel ignis, & si sit superioris ordinis, indiuisibilis est, vt anima rationalis, & de his animabus plantarum, & insectorum (de quibus nunc disputamus) probat etiam experientia ipsa, quod sint diuisibiles, quia in quibusdam saltem partibus materiæ separatis perseuerant. Ex quo euidenter colligitur entitatẽ earum non esse simplicem, sed compositam ex partibus integrantibus. Modus etiã informãdi diuisibilis, vel indiuisibilis ex entitate eiusdẽ formæ desumitur, quia per eã informare debet, quare si entitas formæ cõposita sit ex partibus integrãtibus, nõ potest informare materiã, nisi per partes; ita vt tota informet totam materiam, & singulæ partes singulas etiam partes eiusdem. Vnde sequitur, quod cum entitas harum animarum sit 112
composita ex partibus integrantibus, vt concedit tertia opinio, per partes etiã informet, nec possit esse tota in qualibet, imò neq; in parte vlla materiæ, sed solùm in tota, & singulæ partes in singulis partibus, quod est modo diuisibili informare. Si verò entitas formæ non sit ex partibus composita, nec potest per partes (quas non habet) informare, sed tota informabit totam materiam, & tota etiam singulas partes.

Verum est tamen imperfectas animas plantarum, & insectorum quandam rationem indiuisibilitatis habere in modo informandi, in quantum sic dependent ex tali vnione quarũdam partium, vt non possint quamlibet earum separatam ab aliis naturaliter informare, sicut possunt formæ non viuen- 113
tium informare quamlibet partem separatam, & ex hac parte verum est non habere tantam diuisibilitatem, ac habent formæ non viuentium in modo informandi, & quandam similitudinem habere cum animabus informantibus modo indiuisibili: simpliciter tamen non minus dispersæ sunt secũdum suas partes per omnes partes materiæ, nec minus diuisibiles ad diuisionem earum, ac formæ non viuentium, & in hoc decipitur tertia opinio recentiorum.

Ex his facile soluitur primum argumentum: nam concesso antecedente, quod non dependeant adæquatè istæ animæ à qualibet parte materiæ: sed à quibusdã certis, ac determinatis, nec adæquatè educantur de potentia cuiuscumque, negãda est consequentia, quod non diuidãtur ad diuisionem omnium, & singularum, quia licet non possint in quibuscunque separatis conseruari, nihilominus cum eas informent secundum suas partes integrantes: ad diuisionem earum necessariò diuiduntur, & simul desinunt esse per diuisionem.

114 Ad ſecundum concedenda eſt vtraque pars antecedentis, quod anima hæc imperfecta educatur tota de potentia totius materiæ,& partes eius de partibus materiæ,atque etiam, quod in nutritione horum animalium, & plantarum ſimul cum noua parte materiæ alimenti adueniat noua pars animæ educta de potentia eius: ſed neganda eſt conſequentia, quod augeantur impropriè per iuxtapoſitionem viuentia hæc, ſicut augentur non viuentia, nam adhuc augentur per intuſſumptionem alimenti per omnes partes diſtributi, & per conuerſionem eius factam per virtutem vitalem, & ideò augentur ſecundùm omnes partes, atque etiam vitali modo, & per actiones vitales interuenientes; nec augmentum horum viuentium procedere poteſt in infinitum, ſicut augmentum non viuentium, quia fit per virtutem intrinſecam vitalem habentem intrinſecum terminum; aliud verò augmentum per extrinſecam iuxtapoſitionem, & ideò non habet terminum intrinſecum, ſed ſi in infinitum iuxta ponatur pabulum igni,in infinitum creſcet, vt aſſeruit Ariſtotel.

115 Ad primum argumẽtum tertiæ opinionis neganda eſt maior, quod in eas ſolùm partes diuiſibilis ſit forma, in quibus ſeparatis poteſt conſeruari,quin potius neceſſe eſt,vt ſi ſemel ſit diuiſibilis in eas partes,in quibus ſeparatis conſeruari poteſt, omninò ſit diuiſibilis, hoc eſt, ſecundum omnes partes materiæ, ita vt tota correſpondeat toti materiæ, & ſingulis partibus eiuſdem materiæ ſingulæ etiam partes. Quod verò conſeruari nequeat in quibuſcunque, ſed in certis quibuſdam vnitis, ex alio capite prouenit, vt probauimus. Quare non probat indiuiſibilitatem talis animæ.

Ad ſecundum, concedenda eſt prima conſequentia, quod quælibet pars animæ imperfectæ correſpondẽs cuilibet parti materiæ,eſt anima:concedendum quoque eſt, quod additur; videlicet, cuilibet parti animæ non conuenire definitionem animæ, quia definitur anima per corpus organicum tãquam per primum, & adæquatum perfectibile: partes vero ſingulas non reſpicit, neque informat tanquam adæquatum perfectibile, ſed tanquam inadæquatum; & ideò non conuenit cuilibet parti definitio ſimpliciter,nihilominus accommodari eis poteſt inadæquatè,& quaſi in obliquo in hoc ſenſu,quod quęlibet pars animę ſit actus alicuius partis organici corporis,& hoc ſufficit,vt ſuo modo quælibet pars ſit anima, & talis poſſit in aliquo ſenſu vocari. In quo differunt partes animæ à partibus inferiorum formarum; nam iſtæ abſolutè

ſuſci

suscipiunt denominationem totius, quia quamlibet partem materiæ respicit forma, vt adæquatū perfectibile, & propterea cuilibet tribuit denominationem totius; anima verò quia longè perfectior forma est: non nisi plures ac diuersas partes componentes corpus organicum adæquatè respicit, & informat, singulas verò non nisi inadæquatè; & ex hoc prouenit diuersa ratio denominandi.

QVÆSTIO III.

An animæ sensitiuæ perfectorum animalium sint indiuisibiles.

DEterminata indiuisibilitate animæ rationalis, & diuisibilitate animæ vegetatiuæ animalium imperfectorum, supersunt animæ sensitiuæ perfectorum animalium, vt equi, leonis, ac cæterorum, de quibus valde difficile est decernere, an indiuisibiles cum anima rationali censeri debeant, vel diuisibiles cum anima plantarum, & animalium imperfectorum. 116

Et prima opinio tenet esse indiuisibiles, & modo indiuisibili informare materiam, ita vt anima leonis sit tota in toto corpore, atque etiam tota in qualibet parte, sicut rationalis, eo excepto, quod dependenter à materia informat, & tanquam corporeum quid de potentia eius educitur, cùm tamē anima rationalis spiritualis sit, & independens à materia, & de potentia eius non educta. Ita sentiunt ex antiquioribus Albert. Magn. lib. 1. de anima, cap. vlt. & lib. 2. cap. 7. Alexand. Alensis 7. Metaphys. ad text. 59. Alexand. Aphrod. 2. lib. de anima, cap. 10. & Bonauent. in 1. dist. 8. in 2. par. dist. quæst. 3. Herue. ibidem, quæst. 4. D. Thom. in quæstione de spiritualibus creaturis, art. 4. in quæstione de anima, artic. 10. 2. contra gentes, cap. 72. & 1. part. quæst. 76. artic. 8. Caietan. & Ferrar. in his duobus locis vltimis. Astudillo 1. lib. de gen. quæst. 15. Bannez 1. lib. de gen. c... quæst. 5. & 1. part. quæst. 76. artic. 8. dubitatione 2. quam sequuntur etiam ex Recentioribus Conimbr. & alij.

Probatur testimonio Aristotelis lib. de Iuuen. & Senec. cap. 1. non longè à fine, vbi cùm docuisset insecta animalia post diuisionem viuere, de animalibus perfectis hæc verba scribit. *Optimè autem cōstituta animalia hoc non patiuntur, propter quod natura ipsorum, vt possibile est, maximè vna est.* Sed maximā habere vnitatē est esse indiuisibilē, ergo sentit esse indiuisibilem. 117

Probatur minor, quia quælibet diuisio animæ tollit aliquam vnitatem eius; ergo maxima vnitas pugnat cum quacumque diuisione; si igitur maximè vna est (vt ait Aristot.) non est vllo modo diuisibilis.

118 Probant deinde experiētia, quia videmus partes separatas, aut diuisas à toto horum animalium non viuere. Quia nullam habent operationem vitalem; ergo euidens signum est in nulla earum conseruari animam, etiam breui tempore, vitalem, & consequenter, neque separari partem animæ cum parte materiæ per diuisionem: quare non ab aliqua parte animę informantur partes materiæ, sed à tota, quod est esse indiuisibilem; Probatur vtraq; consequentia, quia si separarētur partes animæ, pro breui saltem tempore partes animatorum viuerent, sicut in plantis, & imperfectis animalibus diuisis constat.

Probatur tādem ratione primo, quia forma diuisibilis eodem modo respicit totum, & quamlibet partem, & ideò tam sub parte separata, quàm sub toto conseruatur, vt patet in igne: sed anima perfectorum animalium non eodem modo respicit totum, & partem: sed totum corpus respicit, vt pri-
119 mum, & adæquatum perfectibile, non verò partem, quia in ea abscissa non conseruatur; ergo non est indiuisibilis.

Secundo, si aliqua ratione anima horum animalium nō est indiuisibilis, maximè quia dependet à subiecto, vel materia, & de potentia eius educitur: sed formam esse indiuisibilē, independentem a subiecto, neque eductā de potentia eius, diuersæ perfectiones eius sunt; ita vt nec ex priori inferatur necessariò posterior, nec sit ei necessariò coniuncta. Probatur vtrūque in accidenti spirituali, quale est gratia, indiuisibilis quidem, & tamē dependens ab anima, & de potētia eius educta: ergo non bene sequitur; hæc forma est indiuisibilis: ergo independens à subiecto, & ideò stare potest simul indiuisibilitas harum animatum cum dependentia, & eductione. Et vrgeri potest argument. hoc modo; non probatur implicare contradictionem, quod detur anima educta de potentia materiæ, & ab ea dependens, & simul indiuisibilis: ergo possibilis censensenda est, & valde probabile, esse à Deo factam, & ideò in natura rerum dari in his animalibus perfectis, quæ quasi media sunt inter hominem, & imperfecta animalia.

120 Secunda opinio easdem animas diuisibiles ponit. Ita tenēt comm. 8. lib. Physic. Scot. in 4. dist. 44. quæst. 1. art. 1. Durand. & Ægid. in 2. d. 5. q. 3. Capr. in 2. d. 15. q. 1 ad vltimum contra vltimam conclusionem, Socin. 8. Metaphys. q. 11. Iauc. ibid. q. 4.

A pol. 2

Apol.2.lib.de anima,q.6.Marsil.2.lib de gen.quæst.10. Tolet. q.5.& ex recentioribus multi: & videtur nobis longè probabilior propter hæc arg.1. quia istæ animæ continentur in potentia materiæ tanquam subiecti,à quo dependent,& ex quo educuntur:ergo commensurantur eidem materiæ,sicut cæteræ omnes formæ,tam substantiales,quàm accidentales nulla excepta. Sed commensurari subiecto non est aliud, quàm totam animam contineri in tota materia, & de tota materia educi,& partes eius contineri in singulis partibus,ex eisq; deduci:ergo ita se habent istæ animæ respectu materiæ, quare necesse est partes eis integrãtes tribuere, per quas eidem materiæ commensurentur,ac proportionentur.

Secundũ,si abscindatur pars aliqua ab animali,statim corrumpitur;ergo necesse est,quod ab illa parte materiæ separetur anima, a qua informabatur,quia corruptio est separatio realis formæ à materia,vel ergo informabatur a tota anima, vel a parte eius,si à parte,jam fateris habere partes,& proinde esse diuisibilem.si verò informabatur a tota anima:ergo tota ipsa anima separatur ab ea,vel ergo corrũpitur,vel permanet separata, vel reducit se ad alias partes materiæ informandas. Saparatam permanere naturaliter est impossibile,quia forma dependens à materia non potest naturaliter permanere ab ea separata,nec est minus impossibile se reducere ad alias partes materiæ informandas,quia sufficienter informatę sunt à partibus eiusdem animæ,vel à tota ipsa anima, nec potest eadem forma naturaliter migrare de subiecto in subiectũ:ergo concedẽdum est necessariò totam illam animam corrumpi,quod patet esse impossibile: cùm tota ipsa permaneat informando cæteras partes eiusdẽ animalis adhuc permanentis, & impossibile sit eandam omninò animam (sicut quamlibet aliã rem) totam corrumpi,& permanere totam. Nec soluitur argumẽt. si dicatur, nihil horum fieri in corruptione partis, sed solùm totam animam desinere informare illam partem materiæ, quam inadęquata ratione informabat, quemadmodum si abscindatur manus ab homine, non cogimur dicere, quòd cum parte materiæ separetur pars animæ rationalis, nec totã animam rationalem permanere separatam, nec tamen,quod ad alias partes materiæ informandas se recipiat,sed solùm.quòd illam partem materiæ informare desinat, & hoc est, ab ea separari, & separatio hæc animæ dicitur corruptio manus, per solam dissolutionẽ vnionis sine corruptione animæ.Ita ergo dicendũ est contingere,si pars equi ab eo abscindatur,quare nihil videtur probare argum. Hæc tamen solutio euidenter

121 122 123

est falsa, propter euidens discrimen inter has animas, & rationalem, quia hæc informat totam materiam, & tota quálibet partē eius: sed omninò independenter ab ea, & hinc est quod possit à toto corpore separari, & separata permanere, atque etiam à qualibet parte abscissa per solam cessationem ab informatione vnione dissoluta: ita vt nec desinat esse, nec separata permaneat, nec se recipiat ad informandum alias partes corporis: sed desinat informare illam in cæteris permanens. Anima verò equi, vel leonis informat materiam omnino dependenter ab ea: ergo idem est in ea desinere informare partem, quam informabat, & desinere esse, quia non potest naturaliter ab ea separari, vel sine illa esse. Nec omninò deserere materiam sine sui corruptione.

114. Tertium argum. adhuc efficacius est, & sumitur ex nutritione horum animalium hoc modo. Dum leo nutritur, necesse est animam eius informare nouam materiam alimenti, & totam quidem animam, si indiuisibilis est partibus carens; vel ergo educitur de nouo tota anima de potentia illius partis materiæ; vel iam educta se extendit ad informandam nouam illam materiam: hoc secundum non potest esse verum, quia sequeretur ex eo, hanc animam informare materiam de cuius potentia nullo modo educitur, & à qua nec vllo modo depēdet, quod pugnat cum natura eiusdem animæ, & soli rationali conceditur. Necesse est ergo de potentia illius materiæ de nouo educi, quod non est minus falsum, propter duo; primū quia educi de potentia materiæ est fieri in actu de nouo, aut produci, quod iam est actu in rerū natura: ergo repugnat talem animam educi de materia alimenti. Secundū quia causa efficiēs principalis nutritionis, atque etiam partialis substantiæ per eam productæ est anima ipsa; ergo si educitur de potentia materiæ alimenti, à se ipsa efficienter educitur, & cum educi sit produci, sequitur à semetipsa produci: sed repugnat aliquid producere seipsum, quia inter producens & productum intercedit necessario realis prioritas naturæ, distinctio realis, & relatio realis, quæ eiusdem ad se ipsum non dantur; ergo ex nutritione horum animalium concluditur, quod eorum animæ non sint indiuisibiles. Nam quod huic argum. respondent Iuniores quidam, videlicet, posse eandem rem effectiuè concurrere ad sui conseruationē, inadæquatè tamen, ex quo sequitur posse dependere efficienter à se ipsa, vt nonnullis exemplis ostendi posset; nullius momenti est, quia cōseruatio non est productio noua: sed continuatio productionis nouæ præsupponens rem productā in suo esse; argumentū verò

verò de noua productione animæ, hoc est, de noua eductione ex potentia materiæ probat, non de sola continuatione, vel de sola conseruatione. Sed nec soluit argument. quod asserũt secũdò benè posse animam educere se ipsam de nouo ex potentia materiæ alimenti, quia terminus nutritionis non est anima, neque hæc producitur, sed partialis materia resultãs, quæ realiter distinguitur ab eadem anima, & ita nõ sequitur, quod eadem res se ipsam producat, sed aliam à se distinctam. 125
Hoc inquã, non soluit argument. quia licet anima non sit id quod producitur per nutritionem, quia nõ est id quod est, sed quo aliud est, verum est tamen ac necessariũ educi de potentia in actum per nutritionem, quod est de nouo incipere esse, imò de nouo accipere esse ab efficiẽte. Sed repugnat, quod eadem res accipiat esse de nouo efficiẽter à se ipsa, propter tria illa incommoda, quæ non minus ex hoc modo accipiẽdi esse de nouo à se ipsa sequuntur, quàm ex alio, ergo falsa est talis solutio argumẽti. Testimonium Aristotelis pro opposita sententia hac distinctione explicatur, vnitas maxima dupliciter sumi potest; primò vniuersalissimè pro omnimoda negatione diuisionis, aut diuisibilitatis, in hoc sensu vnitas maxima animæ, aut formæ idem est, quod indiuisibilitas eius. Secundo accipitur cũ limitatione pro maxima vnitate in tali genere, quo pacto non est idem, quod indiuisibilitas, sed solum dicit negationem cuiuslibet modi diuisionis, aut diuisibilitatis, quem habere possunt formæ, aut animæ illius generis. Verba igitur Aristotelis in posteriori sensu intelligenda sunt, & non in priori, vt apertè colligitur ex cõtextu eiusdem loci, in quo loquebatur de animab. corporeis, hoc est, à materia depẽdẽtibus, ac de potentia eius eductis, inter quas maximam vnitatem habere debent animæ perfectorum animalium, quia maximam perfectionem huius generis habent, hæc autem maxima vnitas non cõsistit in minori diuisibilitate absolutè, sed in minori, in ordine ad conseruationem, & permanentiam, in quo sensu maiorem vnionem partium materiæ postulant, vt introduci atque conseruari possint, quam animæ plantarum, & insectorum, nam cùm anima sit actus organici corporis, quo perfectior est anima, plurium, magísque diuersarum operationum principium est, plura, magísque diuersa petit organa, magísque inter se vnita, in quibus potentiæ resideant, & per quæ proprios actus exercere possint, sine quibus nec potest introduci in materia, nec in ea conseruari. Et hęc est ratio à priori, propter quam animalia hæc non possunt viuere in partibus abscissis; quia non habẽt in eis potentias,

126 (beside "solutio argumẽti. Testimonium Aristotelis")
127 (beside "xima vnitas non cõsistit")

tias,

tias,neque organa ad propriam consistentiam necessariò re-
128 quisita;cùm tamen plantæ,& insecta animalia in multis partibus diuisa conseruentur.Itaque animæ perfectorum animalium,quantum ad diuisibilitatẽ in partes integrantes simpliciter consideratam,nõ sunt minus diuisibiles simpliciter,quã animæ insectorum,atq; plantarum,imò quam formæ nõ viuentium:sed eodẽ modo dispersæ sunt per omnes partes corporis,quãtumlibet exiguas, quibus exiguæ etiam partes animæ correspondent, cõsiderata autem eadem diuisibilitate in ordine ad cõsistentiam eiusdem animæ in partibus separatis, minus longè diuisibiles sunt,quàm cęterę animę, aut formæ inferiores,imò quẽdam modum indiuisibilitatis,similem indiuisibilitati animæ rationalis habent. Et fortè in hoc sensu eas vocabit indiuisibiles opposita sententia,& nõ in priori.Et sic posset conciliari cum nostra,quãuis D.Thom.in loco pręsertim primæ partis videatur omnem diuisibilitatẽ in partes
129 integrantes,etiam per accidens negare hisce animabus,& expressè asserere quòd tota anima sit in toto corpore,& in qualibet etiam parte tota,quæ duo non video,qua ratione,vel in quo sensu explicari possint:& propterea censeo oppositã sententiam tenuisse, vel certè in eam maximè inclinasse, quam vel sola authoritas eius probabilem facit, & ego quoque libenter ei subscriberem,si aliquid inuenire possem,quo oppositis rationibus quoquo modo satisfacerem.

Ad illam experientiam de his animabus non conseruatis in partibus diuisis facilè respondetur, non probare veram & realem indiuisibilitatem animæ, vt superius ostendimus.

Ad 1.argum. neganda est maior,quod omnis forma diuisibilis eodẽ modo respiciat totam materiã, & quamlibet eius partem:nã licet vera sit de imperfectissimis,quia sunt homogeneæ,falsa de quacunque anima;etiam apud omnes ferè patronos oppositæ sententiæ.Et ratio differentię manifesta est, quia anima non est actus cuiuscunq; corporis: sed organici, & ideò tanquam primum perfectibile respicit corpus organicum, & propterea non potest naturaliter conseruari in parte quacunque separata,quia corpus organicum plures,ac diuersas,& inter sese vnitas habere debet,magis quidem,vel minus iuxta maiorem perfectionem animæ,vt expositum est.

130 Ad 2 concessa maiori,distinguenda est minor, quod formã esse indiuisibilem,& dependentem à subiecto,de eiusq; potẽtia eductam, sint diuersæ perfectiones non habentes inter se necessariam connexionem;nam si sermo sit de depẽdentia, & eductione a subiecto materiali,ac diuisibili,falsa est,licet vera esse

esse possit de dependentia à subiecto spirituali, vt probat exẽplum de anima in arg. adductũ, & ratio discriminis est: quia vniuersaliter est verum, quod forma educta de potentia subiecti, debet commensurari eidem subiecto, cõmensurari verò non est aliud, quàm secundum eundem modum diuisibilem, aut indiuisibilem ei correspondere, quod necessariũ omninò est, quia cum contineatur in potentia eiusdem subiecti, eundem modum essendi materialem, vel immaterialem, & consequenter diuisibilem, vel indiuisibilem habere debet cum eo, sed constat materiam esse diuisibilem in partes integrantes: ergo nulla potest forma in ea contineri, nisi diuisibilis etiam sit in partes integrantes, ita vt tota ipsa materia contineat totam formam, & quælibet eius pars contineat etiam partem. Vnde sequitur, quòd licèt esse formam indiuisibilem, & independentem à subiecto materiali sint rationes, aut perfectiones distinctæ, necessariam nihilominus habeant connexionem, ita vt euidenter vna sequatur ex altera.

Ad vltimum negandum est antecedens, quod sit possibilis talis forma sua natura dependens à materia, & educta de potentia eius, & simul indiuisibilis, hæc enim duo omninò sunt opposita, atque incompossibilia: quare non possunt in eadem re vllo modo inueniri. Rationes autem huius implicationis satis efficaces sunt illæ, quibus nostram sententiam corroborauimus Quod verò in eodem argum. additur animas horũ animalium quasi medium esse inter rationales, & alias inferiores, distinguendum est: nam quantum ad veram diuisibilitatem sumptum, falsum est: sed verum in ordine ad consistentiam, & conseruationem eiusdem animæ in partibus diuisis, petunt enim istæ animæ absque dubio plures ac diuersas partes vnitas ad propriam consistentiam in materia, quàm animæ inferiores, & ideò non conseruantur sicut illæ in partibus separatis per diuisionem, in quo animæ rationali assimilantur, quamuis adhuc in hoc etiam à perfectione eius deficiant, quia plures adhuc partes, ac dispositiones postulat in materia ad introductionem, & conseruationem. 131

QVÆSTIO IV.

Vtrum anima informet omnes partes corporis, vel solùm sit in aliqua determinata.

Circa quæstionem hanc diuersis modis opinati sunt antiquiores philosophi; nam quidam eorum in solo capite, aut in aliqua eius parte velut in arce posuerunt animã (ratio- 132

nalem

nalē præsertim de qua videntur loquuti) sic Xenocrates, Herophilus, Hippocrates, Strato, & Erasistratus, vt testātur Tertullianus in libro de anima, Lactātius in libro de opificio Dei c. 16. Tullius 1. lib. Tusculanarum quæstionum; sic etiam Plato, vt refert Alcinous in lib. de doctrina Platonis cap. 23. Alij vero in solo corde eam constituerunt, vt Andreas Cisalpinus lib. 5. Peripateticarum quæstionum, quæst. 6. Simon Portius lib. de mente humana cap. 7. & Philo Iudæus in libro qui inscribitur, *Quod deterius potiori insidietur*, pro qua etiam sententia referri solet Galenus, idemque videntur sentire Tertullianus eodem lib. de anima, & lib. de resurrectione carnis, quod colligit ex illis verbis Christi, Matthæi 9. *Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris?* & D. Hieronym. lib. 2. in Matth. c. 14. idque colligens ex verbis Christi, Matth. 15. *à corde exeunt cogitationes prauæ.* Alij denique animam collocant in vna, vel altera parte corporis præcipua, vt Parmenides, & Epicurus in toto pectore. Itaque omnes istæ sententiæ in eo conueniunt, quod anima non sit in toto corpore, nec in qualibet parte eius, sed in præcipua quadam, vna, vel altera.

Quod probari potest testimonio expresso Aristotelis lib. de animalium motu cap. 7. vbi opificium corporis animati comparat Ciuitati suis legibus benè instructæ, cuius principē, aut moderatorē (inquit) non oportet singulis partibus eius assistere, sed solum in præcipua quadam sedem habere, ex qua per imperium mouet mēbra omnia eiusdem reipublicæ ad propria munera exequenda. Ita ergo censendum est de anima respectu totius corporis, vt nō in singulis membris, sed in quodā præcipuo resideat, quod his verbis docet. *Quare nō oportet in vnoquoque esse animā, sed in quodā præcipuo corporis existenti.*

Sed probatur etiam ratione: primo; quia anima est actus or-
133 ganici corporis: ergò solùm potest esse in partibus organicis, quales sunt dissimilares, sed præter has sunt plures homogeneæ, & ideò non organicæ, vt caro & os, in his ergo non potest esse anima.

Secūdo, si in qualibet parte humani corporis sit anima rationalis, erit etiā intellectus, & vbi est intellectus, sunt scientiæ, cùm ipse sit subiectū scientiarum: ergò intellectus erit in pede, atque etiā erunt scientiarum habitus, & actus, & ita dicetur homo pedibus scire, quod ridiculū est. Deinde cum anima rationalis sit indiuisibilis, tota erit in qualibet parte corporis, & ideò erit simul in pluribus locis, ac discontinuis, quia partes corporis discōtinuæ sunt, cùm sint diuersæ rationis, ac figuræ. Et tandē sequitur eandem animam simul moueri motibus

tibus

tibus contrariis: cum contingit diuersas partes hominis simul moueri sursum,& deorsum. Imò simul mouebitur,& quiescet, quia sæpe solet moueri vna pars corporis, & quiescere altera; hæc verò absurda sunt ; ergò falsum quoque erit affirmare, quod anima sit in quacumque parte corporis virtute.

Veritas huius rei a nobis tenenda est, *quod anima quæcũque informat omnes partes corporis, quæ aliquam operationem* vitalem 134
sensus,aut motus exercent : quælibet quidem iuxta propriam naturã,ita vt si indiuisibilis sit,tota sit in toto corpore, & tota etiam in qualibet parte eius quantuncumque minima;si vero sit diuisibilis,ita vt tota ipsa anima sit in toto corpore, & partes eius in partibus corporis. Hæc est cõmunis sententia omnium interpretum Aristotelis 2.lib.de anima cap.3.atque omnium Scholasticorum in 2.d.17.vbi D.Thom.id asserit,ac præterea in q.de anima art.10.& 2.contra gent.cap.72.Et colligitur euidenter ex doctrina Aristotelis.1.quidem ex definitione prima animæ hoc modo, *Anima est actus primus organici corporis*,sed esse actum primum idem est apud Aristot. ac esse formam,ergò est forma organici corporis,sed corpus organicum constituitur ex partibus organicis,& istæ ex cæteris omnibus; ergò anima est forma omnium partium corporis, easque informat:vnde sequitur in omnibus esse,quia forma non potest informare,nisi in eo sit,quod informat : cum informet per se ipsam tribuendo se materiæ.

Probatur deinde ratione.1. quia omnes partes corporis (de 135
quibus loquimur)exercẽt aliquam operationem vitalem ; ergò informantur anima.Probatur consequentia, quia nõ possunt exercere operationem vitalem, nisi viuant:cum operatio vitalis sit a principio intrinseco vitæ, nec possunt viuere, nisi informentur anima, quia anima est principium vitæ per informationem:ergo necesse est,quod informentur anima:antecedens vero euidenti experientia notum est, cum videamus omnes partes corporis nutriri, & augeri,& notum sit nutritionẽ, & augmentationem esse operationes vitales.Secundo,potentiæ vitales procedunt ab anima:ergo non potest esse potentia vitalis,vbi nõ sit anima,sed in qualibet parte corporis est aliqua potentia vitalis,& in quibusdam plures : ergo necesse est animam quoque esse in omnibus.Minorẽ probo,quia in qualibet parte corporis est potentia nutritiua , & augmentatiua, vt docet experientia,quia omnes partes augeri constat , & per totum ferè corpus animalis dispersa est potentia sensitiua tactus:ergò in toto etiam corpore, & singulis eius partibus datur anima

136 Vt autem hæc veritas melius intelligatur, & argum. opposita commodius solui possint, adnotandum est, tribus modis sumi totum (vt ad præsens institutum pertinet,) pro essentiali, pro integrali, & pro potestatiuo. Essentiale est, quod totã cõtinet essentiam; integrale, quod omnes partes integrantes: & potestatiuũ, quod omnes potentias, seu virtutes, & iuxta hanc distinctionem intelligi debet, quod asserimus, animam informare omnes partes corporis, & ita in omnibus, & singulis esse, quę si indiuisibilis sit, vt rationalis, tota est in qualibet parte corporis totalitate essentiali. Quia in qualibet parte existit secundum totã essentiam, non tamẽ totalitate integrali, quia non est totum integrale, cùm sit in hoc genere indiuisibilis partibus carens, sed nec totalitate potestatiua, quia non est in qualibet parte corporis secundũ omnes potentias, sed secundum vnam, vel plures tantùm. Quare secundum hũc modum
137 existendi potius dicitur esse tota anima indiuisibilis in toto corpore, & pars eius in singulis partibus, quia hoc modo diuisibilis est diuersas habẽs partes potestatiuas, quæ sunt diuersæ potentiæ, seu virtutes. Si vero anima sit diuisibilis, est quidem tota in toto corpore totalitate integrali, non tamen tota in qualibet parte, quia non est in ea secundũ omnes partes integrantes, sed secundum vnam vel alterã; nec est tota in qualibet parte corporis totalitate potestatiua, quia nõ est secundũ omnes potentias, aut virtutes, licet sit secundum vnã, vel plures. Sed adhuc anima hæc diuisibilis est tota in singulis partibus corporis totalitate essentiali: cùm tribuat vitam partibus singulis, & aliquam operationem vitalem.

His suppositis ad testimonium Aristotelis respondeo sensum eius esse, quod anima speciali modo sit in corde tantùm, quia in illa parte præcipuè influit virtutem vitalem, a qua deriuatur per totum corpus, & ideò in ea parte existens dicitur totum corpus gubernare ad similitudinem regis, non tamen negat omninò, quod in cæteris partibus sit: sed solum, quod non sit illo eodem modo.

138 Ad primum argumentum cõcesso antecedente neganda est consequentia, nam dissimilares partes, quæ vocantur organicæ, componuntur ex similaribus, vt digitus ex carne, osse, & neruis, vnde eo ipso, quod anima est actus organici corporis, & organicas partes eius informat, necesse est etiam, quod informet homogeneas, ex quibus componuntur organicæ. Et consequenter est necessarium, quod in omnibus suo modo sit, & omnibus tribuat actum aliquem vitæ, & aliquam operationem vitalem.

Ad

Ad secundum distinguendum est antecedens, quod in qualibet parte corporis humani sit intellectus, & voluntas, nã cum potentiæ istæ non sint organicæ, nec operationes earum exerceantur per organa corporis, nec vllam partem corporis immediatè per se informare possunt, sed in anima à qua proximè emanant recipiuntur, tanquam in subiecto proximo, in corpore verò, aut partibus eius non immediatè, sed media anima: & cum hæc sit immediatè in singulis partibus, tanquam forma earum, in eisdem dicuntur esse mediatè, & proinde scientiæ, atque virtutes in his potentiis existentes, nec etiam adæquatè, quia anima nõ informat adæquatè singulas partes, cum non respiciat singulas tanquã totum, & adæquatum perfectibile, sed hoc modo solum informat totum corpus. Ad formam igitur argumenti concedenda est prima consequentia, quod intellectus, & voluntas, scientiæ, & virtutes sint in pede, modo explicato, negandum tamen, quod dicatur homo scire per pedẽ, quia denominationes istæ toti, & non partibus conueniunt simpliciter, quod si per caput scire aliquãdo dicitur, vulgaris certè locutio est, & ea solũ ratione admittenda, quia cum in capite vigeant sensus, quorũ operationibus mediis intelligit, speciali quadam ratione dicitur per illã partem exercere intellectus operationes proprias, verè tamen, & propriè per nullã exercentur, nec alicui parti simpliciter, & adæquatè communicantur, sed toti homini, & propterea solum est propria locutio ea, qua enuntiamus hominem intelligere per animam.

139

140

Vltimum tãdem, quod in eodem argumento dicitur rationalem animam esse in pluribus locis simul, si tota informat omnes partes corporis, distinguendum est. Quia neque anima est per se in loco circunscriptiuo, & proprio, sed solùm per accidens ratione corporis, nam corpus tantùm circunscribi potest superficie ambiente, non anima, cum sit spiritualis, sed quia corpus, quod propriè circunscribitur, informat constituens cum eo compositum circunscriptum, per accidens dicitur circunscribi, & hoc modo dicitur esse in pluribus locis partialibus, & inadæquatis. Dicitur præterea habere præsentiam adæquatam in toto corpore per informationem, & inadæquatam in singulis eius partibus Dicitur etiam præsens toti spatio eiusdem corporis, præsentia partiali, quia sicut constituit simul cum corpore vt cum alia parte compositum habẽs præsentiam totalem in spatio. Ita anima habet partialem, & ratione huius præsentiæ partialis, quã habet adæquatam in toto spatio, & inadæquatã in singulis partibus, potest 141

142

simul moueri motibus contrariis, atque etiam moueri, & quiescere etiam inadæquatè: quamadmodum dicitur Angelus esse in toto corpore adæquatè per applicationem adæquatam suæ virtutis ad agẽdum in ipsum, & in qualibet eius parte inadæquatè, & ideò simul in pluribus locis cõtinuis inadæquatè, & sicut Angelus potest moueri sursum, & deorsum mouendo partes corporis vnam sursum, & aliam deorsum, semper tamen inadæquatè; pari ratione anima potest moueri simul motu sursum, & deorsum ad motum diuersarum partium, inadæquatè tamen, & eodem modo moueri, & quiescere.

QVÆSTIO V.

An anima vegetatiua, & sensitiua reperiantur distinctæ in eodem animali, atque etiam in eodem homine vegetatiua, sensitiua & rationalis, vel vna tantum sit in vno composito.

143 PRima sententia fuit Platonis in Timæo, atque etiam lib. 9 de repub. quam referunt Aristot. 1. lib. de anima. cap. vlt. D. Thom. 1. part. quæst. 76. art. 3. & Galenus. libr. 8. de vsu par. cap. 1. Vbi animam vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuã non solùm distinctas realiter in homine posuit, sed etiam loco, ita vt intellectiua sit in cerebro, sensitiua in corde, & nutritiua in hepate. Et eodem ferè modo eas multiplicauit Galenus ipse in lib. qui inscribitur, *Quod mores animæ sequantur temperamentum corporis*, & lib. 7. de decretis Aristot. & Platonis, vbi gloriatur se demonstrasse contra Arist. quod in homine sint tres animæ. Ita etiam Fernel. libr. 7. physiolog. Duas vero animas posuerunt in homine sensitiuam, & rationalem, Didymus 2. lib. de Spiritu Sancto, Philo Iudæus in quodã Opusculo quod inscribitur, *Quod deterius insidietur potiori*, & alij, quos refert D. Hieron. in epist ad Heluid quæst. 2. idémque sequuti sunt Ocham in quæst. 7. Mayronius in 2. distinct. 17. quæst. vnica. Mirand. lib. 33. de euersione singularis certaminis sect. 2. Et in lib. de Eccles. dogm. cap. 14. dicit Syros quosdam posuisse duas animas in homine, vnam animalẽ sanguini admixtam, per quam animetur corpus, & alteram spiritualem ad operationes præstandas. Et tandẽ Manichæi dixerunt duas esse animas in homine, sed vtramque rationalem, vnam quidem

dem fine labe culpæ, à bono Deo factam ex quadam particula propriæ substantiæ, alteram verò vitiis plenam factam à malo Deo; testatur hoc D. Aug. lib. 9. contra Faustum c. 8. lib. de duabus animabus cap. 12. & lib. 10. de gen. ad lit. cap. 13.

Argum. Platonis fuit ab experientia desumptum; nam experimur in nobis non solum inclinationes cõtrarias, sed cõtrarios actus earum, vt iracundiam, concupiscentiam rerum sensibilium, bonósque motus rationis, & voluntatis. Quod docuit expresse D. Paulus illis verbis ad Galat. 6. *Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcunque vultis illa faciatis*, sed contrariæ inclinationes, & actus non possunt prouenire ab eadem anima: ergò necesse est plures animas ponere in homine. 144

Argumentum vero Galeni hoc erat, virtus sentiendi deriuatur à cerebro ad omnes alias partes corporis; cerebrũ verò non participat eam ab alia parte: ergo à se habet, sed à cognitione sensitiua pendet intellectiua: ergò vtraque est ponenda in eodem cerebro, & consequenter anima rationalis; irascibilis verò ab omnibus in corde ponitur; concupiscibilis verò in iecore ponenda est, vt ostendunt venæ ab eo deriuatæ: ergò diuersæ sunt animæ in eodem homine ponendæ pro his virtutibus, & operationibus diuersis, & in diuersis partibus corporis: cum in diuersis ponantur virtutes ipsæ. 145

Probari etiã potest experientia, & ratione; experientia quidem, quia experimur omnes triplicem operationem in nobis, nõ solùm specie, sed genere distinctam, nempe nutritionem, sensationẽ, & intellectionẽ, sed operationes genere distinctæ procedunt à virtutibus, & potentiis distinctis etiam genere, quæ non possunt ab eadem anima prouenire: ergo necesse est has tres animas distinctas ponere in homine, & in quocũque animali duas, nẽpe vegetatiuam, & sensitiuam. Ratione verò probatur, quia dum embrio formatur in vtero matris, prius viuit vita plantæ, deinde vita animalis, & tandem vita hominis, vt docet expresse Arist. 2. lib. de gener. animalium c. 3. & cum eo D. Tho. 1. part. quæst. 118. art. 2. ad 2. & medici fere omnes: ergò prius habet animam vegetatiuam, deinde sensitiuã, & tandem rationalem; sed sensitiua non expellit vegetatiuam, nec rationalis sensitiuam, cum nulla sit oppositio, vel contrarietas inter eas, sed potius naturalis quædam subordinatio, cùm videamus operationes vegetatiuas deseruire sensitiuis, & sensitiuas rationalibus: ergò omnes permanent simul in homine. 146

Veritas huius rei à nobis tenẽda aduersus omnes supradictas

sententias est, *quòd neque in eodem animali sunt duæ animæ vegetatiua, & sensitiua, nec in eodem homine duæ, vel tres, nempe vegetatiua, sensitiua, & rationalis, sed in animalibus sola sensitiua tribuens eis vtrumque gradum vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ, & in eodem homine vna tantum anima rationalis tribuens ei omnem gradum vitæ vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis, & omnes vitales operationes.* Ita tenet expresè Aristot. 1. lib. de anima, cap. 4. text. 66. & cap. 5. text. 91. & cum eo omnes eius interpretes, tam antiqui, quam recentiores; ita etiam Scholastici, Scot. in 2. dist. 15. q vnic. & in 4. dist. 11 q. 2. artic. 2. Ægid. in 1. dist. 16 quæst. 1. Duran. in 4 dist. 11. quæst. 2. Argent. dist. 13. q. 1. concl. 2. D. Tho. 2 lib. contra gent. cap. 8. & 1. part. quæst. 76. art. 3. Albert Magn. tract. 1. de homine c. 1. Alens. 2. part quæst. 62. memb. 2. Henr. quodl. 2. q. 2. & 3. Et ex philosophis antiquioribus Auic. 6. natur. part. 1. cap. 3. Plutar. & Alex. vt refert Philoponus 2. lib. de anima ad text. 13. Ita demum SS. Patres, præsertim August. locis nuper citatis, & in lib. de spiritu, & anima cap. 9. atque etiam lib. de quantitate animæ cap 3. D. Hieron. vbi supra, D. Greg. Magn. homil. 12. in Ezech. Greg. Nyss. in lib. de creatione hominis cap. 15. Damasc. 2. lib. de fide cap. 2. Hugo Victor. in lib. de spiritu, & anima, & Lact. in lib. de ira Dei cap. 11. & habetur expresè in lib. de Ecclesiasticis dogma. cap. 12.

147 Probatur ex verbis Scripturæ Sacræ, nã Genes. 2. his verbis explicatur creatio animæ rationalis, & formatio hominis, *& inspirauit in faciem eius spiraculũ vitæ, & factus est homo in animam viuentem*: quibus anima ipsa rationalis vocatur spiraculum vitæ, vt attribuatur ei vita absq; vlla limitatione, & ideò omnis vita, nempe vegetatiua, sensitiua, & intellectiua, quod planè significatur in textu Hebræo, qui non legit in singulari *spiraculum vitæ*, sed in plurali, *spiraculum vitarum*, ad significandum (vt benè adnotauit Caiet. super eundem locum) animam rationalem omnem gradum vitæ conferre homini.

Ex his autẽ, & aliis locis colligit eandem veritatem, eámque definiuisse videtur 8. Synodus generalis, quæ est Cõstanti-
148 nop. 4. his verbis. *Apparet quosdam id temporis in tantum impietatis venisse, vt duas in homine animas impudenter dogmatizent, quos omnes, & similia sentientes, cum vetus & nouum testamentum, & omnes Ecclesiæ Patres vnam animam rationalem asseruerint, sancta & vniuersalis Synodus anathematizat.*

Propter hanc igitur definitionem asserunt quidam contra fidem esse, quomodocunque ponere plures animas in eodem homine, vt Heruæus in tractat. de vnitate animarum c. 22. & Toletus

Toletus lib.2. de anima q.7. alij verò id negant, quia explicari possunt verba octauæ Synodi, ita vt solum velint dãnare eos, qui vel plures animas rationales ponunt, vnam assistentem, & aliam informantem, vel tandem vnam ab bono Deo factam, alteram à Deo malo, vt posuerunt Manichæi.

Ego vero sentio erroneũ in primis esse aliquo ex his duobus modis postremis plures animas ponere in eodem homine, propter prædictas definitiones; ponere verò duas, vel tres 149
animas informantes, videlicet vegetatiuam, sensitiuam, & rationalem, vt animum, esse temerarium, & in fide periculosum, quia hoc tempore ita sentit vniuersa schola, & verba octauæ Synodi videntur quamcumque pluralitatem animarum in eodem homine damnare voluisse. Catholici verò authores oppositum asserentes excusari possunt, quia bona fide loquuti sunt, aut non attendentes præfatam definitionem, aut certè verba eius non expendentes, nec adeò vniuersaliter receptam esse in schola eandem veritatem intelligentes.

Sed probatur ratione, 1. ex his quæ 1. lib. physic. tracta. de forma ostendimus naturaliter repugnare apud Aristotelem, & totam Peripateticam scholam duas formas substãtiales simul informare eandem materiam. Et certè si plures simul essent in eodẽ corpore, hæc omnia absurda sequuntur; videlicet nullũ viuens esse vnum per se, neque in vna specie atoma, sed in multis: nec esse vnum suppositum aut indiuiduum, sed plura. Et quod non esset vnum per se, sed per accidens, probo, quia si post vnam animam superuenit altera; ergò constituit vnum per accidẽns. Probatur consequentia, quia per primam animam constituitur compositum in esse completo suæ speciei; ergò quidquid ei aduenit, non potest per se aduenire, sed per accidens, quia accidens cẽsetur, quidquid aduenit alicui iam in vltimo actu specifico constituto. Prætereà, quælibet anima constituit propriam speciem atomam distinctam ab alia, propriúmque indiuiduum, & suppositum; ergò quot animas habuerit compositum, in tot speciebus atomis substantialibus collocabitur, tótque indiuidua, atque supposita erit, & ita simul erit idem compositum homo, & brutum.

Secundo, quia certum est animam rationalem esse formam substantialem verè informantem materiã, vt superius probauimus; sed forma substãtialis per informationem tribuit materiæ esse substantiale, sicut forma accidentalis tribuit subiecto esse accidentale: ergo anima rationalis tribuit materiæ esse substantiale: vel ergo esse substantiale corporeum, vel in- 150
corporeum, quia inter hæc nullum datur medium; non tri-

buit ei esse incorporeum, quia quidquid materia constat, corporeum esse debet; ergò tribuit materiæ esse corporeum, & tunc aut viuens, vel non viuens; non hoc secundum, quia anima est vitæ principium, tribuit ergò esse viuentis, non insensibilis, vt patet, ergò viuentis sensibilis, atque adeò rationalis; quare tribuit omnes gradus vitæ. & ideò non sunt necessariæ anima vegetatiua, & sensitiua in homine, vt gradus vitæ vegetatiuæ, & sensitiuæ conferant, sed omninò superfluæ, ac propterea nullo modo admittendæ, quia natura nihil supernacaneum efficit.

151 Probatur tandem ratione Theologica hoc modo; quia sacra Concilia, & SS. Patres duas tantùm partes humanitatis Christi Domini assignant, corpus videlicet, & spiritum, qui est anima rationalis, vt patet in Concilio Lateran. sub Innocentio III. cap. 1. vbi dicitur naturam humanam esse constitutam ex corpore, & spiritu. Et in Clement. vnica de summa Trinitate, & Fide Catholica, Verbum factum esse hominem, per hoc, quod assumpsit partes nostræ naturæ simul vnitas, corpus scilicet, & animam rationalem. Et in Symbolo Athanasij, *Sicut anima rationalis & caro vnus est homo, &c.* ergo non datur alia anima in homine præter rationalem. Quod etiam probari potest; quia si præter animam rationalem daretur in Christo vegetatiua, & sensitiua, sequitur humanitatem eius in triplici specie fuisse constitutam, quia quælibet anima constituit compositum in specie atoma distincta ab alia. Esset igitur in specie animalis irrationalis: & ideò non solum rationalis natura, sed irrationalis fuisset assumpta à Verbo: quod alienum est à modo loquendi, & sentiendi Sanctorum Patrum, & Scholasticorum.

Ad argum. Platonis concedendum est antecedens, quod in homine sint actus contrarij, atque etiam contrariæ inclinationes eo modo, quo contrariæ vocari possunt ex eo, quod ad obiecta contraria tendunt, sed neganda est consequentia, quòd à diuersis animabus procedant, sed ab eadem rationali procedere possunt, nam propter eminentiam, quam habet, radix esse potest oppositarum inclinationum, & actuum diuersa ratione sumpta.

Argum. vero Galeni duo assumit falsa; & primum videtur ex ignorantia processisse, putauit enim animam intellectiuã, seu intellectum in solo cerebro reperiri propter virtutem sentiendi (à qua dependet) in ea parte primùm residentem, quod ex ignorantia processisse assero, quia ignorasse videtur animam intellectiuam in omnibus, & singulis partibus corporis

poris viuentibus esse, vt superius probauimus. Et prætereà intellectum proximè emanare ab anima, & in ea recipi tanquā in proximo subiecto, & non in organo corporeo, vel in aliqua parte corporis, sed in toto ipso corpore, & partibus eius media anima. Vnde non magis cerebrum intelligit, quàm quælibet alia pars, imò nulla: sed anima per se primo intelligit: nam cùm in ea sit intellectus, communicatur homini operatio eius, & dicitur homo intelligere per animam; partibus vero hoc non attribuitur, quia non sunt primum, nec adæquatum perfectibile, quod anima informat. Quare non benè intulit aliis animabus opus esse ad informādum corpus, à quibus alię potentię, & operationes procedant, nempe nutritiua virtus, & appetitus sensitiuus, in quo est irascibilis: sed cùm anima intellectiua informet totum, & omnes partes eius, & simul sit sensitiua, & vegetatiua, in omnibus etiam partibus potest esse principiū nutritiuæ, ac sensitiuæ operationis. Nec ita à cerebro deriuatur virtus sentiendi, vt in ea tantùm parte sint organa sensuum & potentiæ sensitiuæ: cùm constet sensum tactus per totum corpus, & plures partes eius esse dispersum. Falsum deinde est, quòd irascibilis sit in iecore: sed cùm appetitus sensitiuus verè sit in corde tāquam in proprio subiecto, vt Aristoteles docet, & cum eo omnes ferè philosophi, tam antiqui, quàm recentiores, & appetitus sensitiuus contineat irascibilem, & concupiscibilem tanquā partes proprias, in eodem corde ab eisdem ponitur, & non in iecore, & quamuis daremus esse in iecore, non benè colligit Galenus ibi esse ponendam animam sensitiuam distinctam à rationali in cerebro existente: sed cùm eadem anima rationalis, quæ simul est sensitiua, in iecore existeret, benè posset esse principium irascibilis in ea parte residentis. 152

Ad vltimum respondeo 1. cum Aristot. D. Thom. & ferè omnibus medicis; ita esse, quod in generatione humana successu temporis tres illæ animæ recipiuntur in eadem materia seminis; primo quidem vegetatiua, deinde sensitiua, & tandem rationalis: sed vegetatiua anima quam prima recipit materia, non est anima plantę: sed alterius speciei sub eodē genere viuētis, seu vegetatiui. Quod verò dici solet embryonē prius viuere vita plantę, non de specie aliqua plantarum intelligitur: sed hoc tātùm significat quod prius viuit vita vegetatiua, quę plantarum genus est. Nec anima sensitiua est alicuius bruti: sed alterius speciei ab omni bruto, & cōpositū illud ab vtraq; anima constitutū vocatur embryo, & est imperfectū quid, q̄ natura tanquā mediū sumit ad informationē hominis; nā cū 153

anima rationalis perfectissima omnium, perfectissimas dispositiones postulat in materia, quas natura nō potest statim inducere; quia cùm non statim in suis operibus perfectum constituat: sed ab imperfectioribus paulatim tendat vsq; ad perfectum per se primò intentum: paulatim quoq; disponit materiam seminis; primo quidem imperfectè, & cùm sub his dispositionibus imperfectis non possit forma seminis naturaliter conseruari, introducitur imperfecta quædam anima vegetatiua eisdē dispositionibus proportionata. Deinde prosequitur natura, & dispositiones perficit, perfectiúsq; eandem
155 materiam organizat: sub qua organizatione perfectiori non potest iam conseruari anima illa vegetatiua imperfecta, & propterea introducitur sensitiua, etiam imperfecta eidem organizationi proportionata. Et tandem crescentibus organizationibus, & dispositionib. desinit esse hæc, quia perfectiorem animā iam postulat materia eisdem dispositionibus affecta, videlicet rationalem, & per introductionem eius generatur homo. Corrumpuntur autem priora composita imperfecta, & consequenter expellūtur imperfectę animę ab agente naturali, nempe homine per virtutem seminalem tanquam per proprium, ac naturale instrumentum, à principio vsque ad finem humanæ generationis operās; nam humanum semē virtutem habet organizandi perfectè materiam pro introductione animæ rationalis, & consequenter ad id quod minus est, & ad perfectam organizationem ordinatur, nempe ad organizandum eandem materiam pro introducendis eisdem animabus vegetatiua, & sensitiua imperfectis, & licet idem semen corrumpatur per accidens à propria virtute, atque etiā ab agente naturali, per se quidem intendente introductionē animarum, & per accidens corruptionem eiusdem seminis, & corrupto semine corrumpitur etiam per accidens virtus eius, per cuius actionē organizata fuit materia, & introducta anima vegetatiua, eadem tamen anima vegetatiua introducitur in materia cum alia virtute simili, ordinata ab eodem naturali agente ad organizandum perfectius materiam pro introductione animæ sensitiuæ imperfectæ, quæ etiam cum simili alia virtute censetur introduci, per quam perfectius organizatur materia ad introductionem animæ rationalis. Et ratio
156 huius est, quia semen humanum, quà humanum est, & virtute animæ rationalis productum, atque decisum habet virtutem perfectè organizandi materiam, vsque ad introductionem animæ rationalis, & consequenter educendi de potentia materiæ animas imperfectas ordinatas ad introductionem eiusdem

dem animæ rationalis, & tandem introducendi eandem animam rationalem, & vniendi eam cum corpore; & cùm intermediæ illæ animæ imperfectæ sint, & ordinatæ a natura ad eiusdem animæ rationalis introductionem, sicut virtute eiusdem seminis educitur quælibet de potentia materiæ; ita consequitur eam virtus ordinata ad vlteriorem organizationem inducendam in materia pro introductione perfectioris animæ, & media hac virtute vtrumque fit, nempe dispositio materiæ perfectior, & eductio, aut introductio perfectioris animæ, eodem quidem, vel saltem proportionali modo in prima anima, ac 2. & 3. vt explicatum fuit à nobis 1. libro de Generatione capite 4. vnde non sequitur, quod tres animæ successiuè introductæ in materia simul in ea permaneant, sed successiuè etiam corrumpuntur expulsa priori à posteriori, nempe vegetatiua à sensitiua, & hac à rationali, quia licet non sint propriè contrariæ, postulant tamen proprias, ac diuersas dispositiones in materia pro sui conseruatione, quæ quidem expulsæ per inductionem perfectiorum naturaliter desinunt informare materiam. 157

Nec aliquid efficit contra hanc doctrinam articulus quidam vniuersitatis Oxomensis, quo damnatur erroris sententia asserens, quod dum infunditur anima rationalis, destruitur anima vegetatiua, aut sensitiua. Nam articulus iste parùm certè, aut nihil authoritatis habet, cùm non sit alicuius Cõcilij, aut Pontificis definitione confirmatus: sed solum innitatur paucorum hominum particularium iudicio, quod longè minoris momenti est, quàm authoritas D. Thom. & aliorum, qui prædictam doctrinam scripserunt.

Sed potest quis aduersus eàm obiicere hoc modo, eadem anima rationalis introducitur in materia alimenti per nutritionem, sine his animabus vegetatiua, & sensitiua præcedentibus in ea, atque etiam corruptis: sed absq; vllo medio; ergo sic potuit naturaliter introduci per primam generationem, & ideò sine vlla necessitate ponitur tales animas in corpore præcedere rationalem. Respondeo, diuersam esse rationem, quia prima introductio animæ rationalis longè perfectior est nutritione, quæ solùm est extensio animæ iam informãtis corpus; & ideò plura, ac perfectiora media postulat, qualia sunt inferiores animæ; in nutritione verò inferiores formæ præcedentes sufficiunt, vt forma sanguinis. Quamuis non desint, qui concedant easdem animas in nutritione præcedere: sed prior solutio magis placet. 158

Secundo respondere possumus cum Alberto Magno in

Summa de homine,& Philopono, quos citat Toletus quæst. 7.huius lib.negantibus, quòd in progressu humanæ generationis introducantur in materia anima vegetatiua, & sensitiua:sed solùm introducitur rationalis, quæ progressu temporis,& crescentibus dispositionibus materiæ, diuersos gradus vitæ tribuit corpori,primo quidem vegetatiuum:deinde sensitiuum,& tandem rationalem, quamuis enim simul, & semper habeat virtutem tribuendi omnes:sed solùm eos tribuit, pro quibus disposita est materia:nam actus actiuorum (vt asseruit Aristot.) recipiuntur in patiente bene disposito, & eodem modo,& ordine operationes exercet, prius quidem vegetatiuas tantùm,deinde vegetatiuas,& sensitiuas,& tandem has omnes cum rationalibus, prior tamen solutio omninò sequenda est.

QVÆSTIO VI.

An simul cum vnica anima detur in quocumque viuente alia forma substantialis inferior.

159 PRima opinio ponit in quibuscumque compositis viuentibus præter animam,aliam formam inferiorem (quam corporeitatis vocant) à qua habet idem compositum esse corporeum,ab anima esse animatum, aut viuens. Hanc tenuerunt Stoici,& cum eis Pericles quidam Lydius, vt testatur Simplicius 1.lib.Physicorum, in sua digressione de corporeitate materiæ primæ.Posteà verò sequuti sunt eam Auicenna 1.lib sufficiẽtiæ cap.2.Henric.quodlib.2.quæst.1.& quodlib.4.quæst. 3.& 4 Scot.in 4. dist. 11. quæst.3. Richard.in 2.dist.17 artic.1. quæst.5.Antonius Andreas 7.lib.Metaphysicorum, quæst.16. & 17.

160 Sed in modo eam defendendi conueniunt in vno; & differunt in altero;Auicenna,& Scotus conueniunt quidem in eo, quod vterque existimat hanc formam corporeitatis esse incompletam, & constituentem cum materia corpus, quod est altera pars viuentis, distinguíque realiter à formis specificis, & pertinere ad genus corporis indirectè tanquam aliquid eius.Sed differunt in alio; nam Auicenna hanc formam asserit esse coæuam materiæ, & ideò inseparabilem ab ea, quare non in solis viuentibus eam ponit: sed in elementis, & aliis. Scotus verò nec eam ponit coæuam materiæ, nec in omni

compo

composito substantiali: sed in solis viuentibus; & tunc primò produci intelligit, cùm primo generatur viuēs ex non viuente; ita vt per actionem viuentis educatur prius de potētia materiæ, in eáque recipiatur, vt constituatur ex vtraque corpus aptum recipiendi animam, & constituendi cum eadem anima compositum viuens, sensitiuum, aut rationale. In corruptione verò viuentis permanere ait Scotus eandem formam corporeitatis, & esse formam cadaueris. Dum verò cadauer ipsum conuertitur in aliud mixtum, aut elementum, corrumpi formam corporeitatis.

Fundamentum Auicennæ est, quia prius quàm materia recipiat quamlibet formam specificam, necesse est habere partes distinctas, atque extensas, alioqui reciperetur eadē forma in subiecto cōfuso, & indiuisibili, quod patet esse absurdum: sed materia non potest habere partes distinctas, & extensas, nisi ratione alicuius formæ constituatur in ratione corporis substātialis; & ita sit principium, & radix quantitatis, per quā partes eius extendantur, & distinguantur; nam cùm quantitas sit primum accidens corporeum, non potest oriri, nisi ex corporea substantia: ergo debet præcedere animam in materia alia forma, per quam constituatur compositum corporeum, & hæc est forma corporeitatis. 161

Scotus verò eam proba: primò, quia in hoc differunt viuentia à non viuentibus, quātum ad modum compositionis, vt docent omnes philosophi, quod hęc componuntur ex materia, & forma, viuentia verò ex corpore, & anima, & propterea Aristoteles definiens animam nō dixit esse actum materię; sed corporis Physici, & organici; ergo corpus non dicit nudam materiam: sed etiam quid aliud, vel ergo materiam simul cum dispositionibus, vel simul cum anima, vel simul cum forma corporeitatis: sed duō priora nō potest denotare, ergo denotat tertiū, & ita necessariò pōnēda est forma corporeitatis ad cōpositionem viuentis. Probatur minor, quia essentia substantiæ non potest componi ex accidentibus: sed viuēs componitur essentialiter ex corpore, & anima; ergo corpus nō includit accidentia: sed neque animam simul cum materia, quia corpus, & anima sunt partes distinctæ realiter: ex quib. viuens componitur; ergo neutra includit alteram. Secūdò, quia si nō detur forma corporeitatis simul cum anima in viuēte, producenda erit de nouo in morte eius forma cadaueris, quod est impossibile, quia nec datur causa, à qua producatur, nec possent cadauera relicta ex corporibus diuersæ speciei distingui specie. Probat tandem argumēto Theologico, quia idem nume- 162

mero

mero fuit corpus Christi viuum , & mortuum , & tam viuum, quàm mortuum fuit vnitum Verbo. Sed neutrum potest esse verum, nisi ponatur forma corporeitatis:ergo necessariò ponenda est.Probatur minor, quia vnitas corporis præcipuè sumitur à forma,sed si non ponatur forma corporeitatis,necessariò concedendum est,diuersam habuisse formam viuum , &
164 mortuum,nam viuum habuit animam,mortuum verò formã cadaueris de nouo productam non solùm numero , sed specie distinctam:ergo non fuit idem corpus, sed distinctum specie, & numero. Quam distinctionem non haberet posita forma corporeitatis,à qua constituitur corpus, vt tale, & ab eadem constitueretur idem.

Quod verò sequatur non fuisse vnitum verbo corpus Christi in triduo,probatur, quia Verbum diuinum nihil dimisit ex his,quæ semel assumpsit,vt D.Damasc.asseruit 3.lib.fidei cap. 26.sed dimisit in resurrectione formam cadaueris , vt est manifestum:ergo nunquam assumpsit eam,nec proinde cadauer per eam constitutum:& certè si cadauer fuisset in triduo vnitum Verbo,fuisset vera etiam hæc propositio , *Verbũ diuinum est cadauer*, sicut vera nunc est hæc, *Verbum diuinum est corpus viuum*,consequens autem videtur absurdum.

165 Secunda opinio negat,quod talis forma corporeitatis vllo modo ponenda sit in composito aliquo substantiali viuente, aut non viuente,sed in non viuente solum formam specificã, & propriam sufficere,in viuẽtibus verò solam, & vnicam animam,& hæc est communis sententia, & vera,quam tenet D. Thom.in 2.d.18. quæst.1.art.2. & 1. p. quæst.76.artic.2.& ibidem Caiet.Heru.in tract. de vnitate forma.quæst.vlt.Argent. in 4.d.13.quęst.1.ar.1 Greg.in 2 d.17.quęst.2.Mars.in 3 quęst. 13.art.1. Palud.in 3.dub.21.quæst.4.artic.3.Ferra.2.lib.contra gent.cap 58.& eam tenuit absque dubio Comm. licet ab aliis referatur pro opposita ; nam in lib.de substantia orbis,cap.1. reprehendit Auicennam, quod posuerit formam corporeitatis ostendens multa sequi absurda in philosophia ex tali positione, ita denique omnes recentiores.

166 Probatur testimonio Aristotelis 1. lib. de gen. cap.2.3.& 4. in quib. duo ex professo asserit,& probat aduersus antiquiores philosophos ; Primum quod subiectum generationis substantialis non sit ens actu,quia si esset ens actu, nulla daretur generatio simpliciter,aut substãtialis,sed omnes essent generationes secundum quid,& alterationes quędam.Secundum, quod subiectum, quod mutatur per generationem substãtialem est simplex materia,hoc est,nuda omni forma pręsertim

substan

ſubſtantiali. Vtrunque autem horum falſum erit, ſi ponatur forma corporeitatis præcedens in materia introductionem animæ, & permanẽs in ea adueniente anima, vt ponit Scotus, & multo magis falſum, ſi ponatur coæua materiæ, vt poſuit Auicenna. Quod ſic probo; in quacunque generatione, vel ſaltem in generatione vnius viuentis ex altero, manet materia cum forma corporeitatis ſub vtroque termino generationis, à quo, & ad quem, totum hoc non eſt ſimplex materia, ſed compoſitum quid ex eadem materia, & ſubſtantiali forma corporeitatis; & proinde ens actu ſubſtantiali, ergo ens actu, eſt ſubiectum generationis, & non ſimplex materia, quare non erit generatio ſimpliciter, ſed alteratio.

Probatur deinde ratione D. Th. vbi ſuprà, hoc modo, omne illud, quod aduenit enti cõpleto cõſtituto in actu ſubſtantiali, & in determinata ſpecie, & indiuiduo, aduenit ei accidẽtaliter, & ideò non poteſt cum eo efficere vnũ ens per ſe, quia ex pluribus entibus in actu nõ reſultat ens per ſe; ſed per accidens, ſed ſi forma corporeitatis ponatur in materia præcedens introductionẽ animæ, anima ipſa adueniet enti iam cõpleto, & conſtituto in actu ſubſtantiali per materiam, & formã ſubſtantialem corporeitatis: ergò adueniet per accidens, & non conſtituet vnum per ſe, ſed per accidens: quare vel cõpoſitum ſubſtantiale erit vnum per accidens contra Auicennam, vel ſaltem viuens quodcunque cõtra Scotum. Sed reſpõdent huic argument. quod forma corporeitatis incompleta eſt, & ideò non conſtituit cum materia ens completum ſubſtantiale, vel ens actu, ſed ſolum ens incompletum, atque in potentia ad recipiendã formam ſubſtantialem ſpecificam, vel animã, quod ens in potentia appellatur corpus, & altera pars cõpoſiti: & cum ex ente in potentia, & ente in actu, quale eſt forma, fiat per ſe vnũ, bene poteſt vnum per ſe fieri ex materia cũ forma corporeitatis, & anima. Hæc tamen ſolutio falſa eſt, quia ſi forma corporeitatis datur præcedens in materia introductionem animæ, vel alterius formæ ſpecificæ, euidens eſt conſtituere cum materia cõpoſitum ſubſtantiale, & per ſe vnum, cum ſit forma ſubſtantialis vnita materiæ, & diſtincta realiter ab ea, ſed illud compoſitum ſubſtantiale non poteſt eſſe ſub genere corporis, quin ſit ſub aliqua ſpecie atoma, imò quin ſit indiuiduũ alicuius ſpeciei atomæ: ergò neceſſario debet eſſe quid cõpletum, quia ſpecies atoma cõpleta ſubſtãtia eſt: falſum ergo in primis eſt, quod forma corporeitatis vnita materiæ efficiat quid incompletum. Deinde falſum eſt, quod illud compoſitum ſubſtantiale poſſit efficere vnum

167

168

per

per se substantiale, tanquã altera pars eius cum anima superueniente. Probatur, quia intrinsecum est formæ substantiali cuicunque esse actum substantialem materiæ, eâque determinare ad speciem atomam: ergo repugnat formã corporeitatis informare materiam, quin eam constituat in specie atoma, & ex consequẽti in indiuiduo, quia non datur in rebus genus, nisi in specie, neque species nisi in indiuiduo. Sed species atoma non est quid incompletum, nec determinabilis per se ad aliã speciem, & multò minus indiuiduum eius: ergò repugnat formam corporeitatis componere cum materia aliud per se, & substantialiter determinabile per animam ad speciẽ viuentis, aut aliquid incõpletum substantialiter, etiam respectu animæ superuenientis, cui vniatur per se ad vlteriorẽ compositionẽ. Secundo, quia anima vegetatiua tribuit composito esse substã-

168 tiale: cũ sit substantialis forma; ergo vel esse substantiale corporeum, vel incorporeũ. Probatur consequentia, quia ab eadẽ forma prouenit esse specificum & genericum, vt ab eadẽ anima sensitiua leonis prouenit esse specificum leonis, & esse genericũ animalis, & sic in cæteris, nec potest anima constituere rem sub genere, quin constituat eam in aliqua specie, sed nõ constituit compositum incorporeũ: cum constituat materiale; ergo constituit corporeum, & ideò tribuit esse corporeum materiæ, quare superflua omninò erit forma corporeitatis, contra Scotum, & Auicennam, ideò non admittenda.

169 Ad fundamentum Auicennæ concedenda est maior, quod materia vt recipiat formam ab agente naturali, habere debeat partes distinctas, atque extensas, sed neganda est minor, quod neutrum habeat nisi ab aliqua forma substantiali. Imò neutrũ ab illa habet, sed partes entitatiuas distinctas à se, quod sufficit ad recipiendum formam substantialem.

Ad primum Scoti concedendũ est antecedens, quod viuens componatur ex corpore, & anima; atque etiam prima consequentia, quod nomine corporis nõ intelligatur nuda materia; sed negãda est minor, quod non possit intelligi materia organizata, vel simul cum anima: vtrumque enim probabile esse ostendimus cap. 2. huius libri, cum autem aduersus primũ dicitur accidentia non posse cõponere essentialiter substantiã, concedendũ est, quia materia organizata, vt nomine corporis intelligitur, nõ significat aggregatũ ex materia, & dispositionibus, sed solam materiam connotãtem dispositiones, vel organa; quare sola materia componit accedẽte organizatione, tanquam conditione necessaria, sine qua non posset recipere animam. Et cum dicitur aduersus secundum, corpus, & animã esse

esse partes componentes distinctas realiter, concedendum est, sed negandum, quod non distinguantur realiter ex eo, quod 170
corpus includat animam; nam corpus, vt est altera pars compositi, solum significat materiam, vt habentem esse corporeũ ab anima, quam proinde non includit in recto, sed quasi in obliquo, & talis inclusio non tollit distinctionẽ realẽ vtriusque partis, quod hoc modo intelligetur. Ad constitutionem cõpositi vt corporei concurrunt materia, & anima præcisè, vt forma corporis, de quibus constat distingui realiter; ad compositionem verò eiusdem cõpositi, sub aliis gradibus concur- 171
runt materia non nuda, sed vt habet esse corporeum ab eadẽ anima vt forma corporis, & suscipiens ab eadem cæteros gradus, vnde licet compositum sumptum sub vno gradu non distinguatur à se ipso, vt sumitur sub alio, nisi sola ratione, semper tamẽ distinguitur materia realiter ab anima, siue nuda accipiatur in ordine ad compositum vt corporeum, siue vt accipiens esse corporeum substantiale ab ea in ordine ad idemmet compositum sub gradibus vitæ acceptum, & ideò semper constituere potest cum ea compositionem realem.

Tertium argument. priusquam secundum soluere oportet. Ad eius verò solutionẽ præsupponendum est in morte Christi nihil miraculosum, aut præter naturas rerum accidisse, sed per solam separationem animæ à corpore contigisse, sicut cõtingere solet mors cuiuslibet alterius hominis sic occisi; ita sentiunt cõmuniter SS. Patres, & Scholastici Doctores. Quare non est tenenda sententia Marsil. in 3. q. 3. art. 1 quamuis eam probabilem iudicet Henr. quodl. 1. q. 4. nempe corpus Christi permansisse in triduo absque vlla forma substãtiali cum sola, ac nuda materia: hoc enim miraculum in primis est, sine vlla necessitate positum, vt mox ostendam, & ex recto sensus iudicio colligitur esse falsum, quia in corpore Christi mortuo eadem prorsus figura apparuit, eademque organizatio, & eadem accidẽtia, ac in cæteris corporibus mortuis, sed in cæteris iudicamus ex his quandam formam substantialem animæ similem ei succedere in materia, quam vocamus formã cadaueris postulantem organizationem similem: ergo dicendum est in morte Christi formã cadaueris successisse animæ in materia, vt mors eius similis esset aliis. Dicendum igitur est cum D. Tho 3. p. q. 50. art. 5. & aliis Scholasticis, qui eum sequuntur, factum Christi corpus verum fuisse cadauer in triduo per veram formã cadaueris cõstitutum, sicut reliqua corpora mortua, & talem formam vnitam fuisse Verbo pro illo paruo tempore, non quidem noua prorsus vnione, sed ex vi prioris, qua 172
assum

assumptum fuit corpus eius cum anima, imò nec permanĕte, sed quodāmodo transeunte, quia anima eius sanctissima deferĕte corpus, naturali consecutione fuit necessarium (ne materia maneret sine vlla forma, & ne mors eius miraculosa, & non naturalis ex hac parte censeretur) quod forma cadaueris succederet in materia, & cū materia permanserit vnita verbo, & ex consequenti fuit necessarium ex vi vnionis materiæ in principio factæ, vt quasi per modum transeuntis assumeretur forma cadaueris, & adueniente anima per resurrectionem, & informāte corpus, eadem forma cadaueris expelleretur simul; ac dimitteretur à Verbo, quemadmodum partes substantiales corporis Christi per actionem caloris naturalis resolutæ dimissæ fuerunt, sicut consumptæ.

Illud verò quod ex Damasceno affertur, videlicet Verbum diuinum nihil semel assumptum reliquisse, de his quæ per se primo, aut primaria intentione, ac permanenter assumpsit, intelligi debet, non de aliis, quæ per solam consequentiā naturalem, & quasi secundaria intentione, ac per modum viæ. Ad
164 formam igitur argument. Scoti, distinguenda est maior, quod corpus Christi fuerit idem numero mortuum, & viuum; nam duplex identitas considerari in eo potest, videlicet numerica, & suppositalis, & hanc absque dubio omnimodā habuit, quia cum cadauer fuerit Verbo vnitum, nullum habuit proprium suppositum, sed diuinum terminans naturam eiusdē cadaueris, & ideò idem prorsus suppositum, ac habuit corpus viuum. Identitas verò numerica naturæ eiusdem corporis dupliciter considerari potest, completè quidem, quatenus resultauit ex hac materia, & hac anima vnitis, vt tribuente esse corporeum eidem materiæ, & hoc modo non fuit corpus Christi idē numero mortuum, & viuum, quia aliam habuit formam distinctam ab anima, aliamque naturam specie distinctā ab humanitate, incompletè verò considerata eadem identitate numerica corporis ex parte materiæ idem numero fuit. Dum verò Sancti Patres affirmant fuisse idem numero, de idĕtitate suppositali, & numerica incompletè considerata intelligi debent, non de completa, quia non potuit habere maiorem modo naturali, quomodo fatentur contigisse mortem eius.

BREVE DVBIVM.

De generatione cadaueris, & distinctione eius.

165 Solutio secundi argumĕti dubium postulat agitandum, de forma cadaueris, de qua duo sunt breuiter disputāda; videlicet,

licet, quonam modo, vel à qua causa generetur per se; & an formæ diuersorum cadauerum distinguantur specie, vel solo numero, & consequenter cadauera ipsa.

Et circa primum, quidam tenere videntur formam cadaueris educi de potẽtia materiæ à dispositionibus, ex quibus prouenit mors animalis, vel hominis, tanquam ab instrumentis causarum, à quibus inducuntur, & ab his tanquã à causis præcipuis, ac per se, vt si mors animalis proueniat ex nimio calore, ab hoc producetur forma cadaueris succedẽs animæ in materia, & à causa extrinseca producente eundẽ calorem tanquã à principali, & per se, ita videntur sentire Gregor. in 2. dist. 16. quæst. 2. Capreol. dist. 15. quæst. vnic. art. 3. & cum eis Conimb. 2. lib. de gen. cap. 4. quæst. 29. artic. 3. propter hoc argum. dispositiones præcedentes introductionẽ formæ per se concurrunt ad eductionem eius ex potentia materiæ, vel ad vnionem cum materia, sed nimius calor, aut nimia frigiditas præcedens in materia, expellit animã, & disponit eandem materiam ad formam cadaueris introducendam; ergo erit causa saltem instrumentalis educẽs ex ea eandem formam cadaueris, & per consequens causa illa inducens eundem calorem cuius est instrumentum, erit principalis, & per se.

Ego vero existimo *formam cadaueris nunquam habere causam particularem principalem, neque instrumentalem per se, sed solum per accidens, per se verò produci à causis vniuersalibus.* Ita Pater Suarius tom. 1. Meta. dispu. 18. sect. 2. n. 27. Et probatur hac ratione efficaci, causa per se alicuius effectus positiui est ea, quæ per se primò illum intẽdit producere, sed nulla datur causa particularis per se primo intendẽs producere formã cadaueris; ergo nullam causam per se habebit. Minorem sic probo, siue animal ex abundantia caloris pereat, vel ex abundãtia frigoris; aut ex quacumque alia distemperie, euidẽs est, neque calorem, neque frigus per se primò intendere productionem formæ cadaueris, aut expulsionem animæ: sed intensiorẽ calorem tanquam dispositionem per se ordinatam ad propriam formam mixti: per accidens verò contingit talẽ calorem esse dispositionem ad expulsionem animæ, & eductionem formæ cadaueris ex potentia materię, & ideò per accidẽs omninò sequitur corruptio viuentis, & præter intentionẽ eiusdem agẽtis, & multò magis sequitur per accidens forma cadaueris: cũ non sequatur ex intẽtione alicuius alterius agentis particularis, sed solum ex necessitate materiæ, ne maneat sine forma. Succurrere autem huic necessitati materiæ euidẽs est ad nullam causam particularem per se pertinere, sed solum ad cau- 175

ſam vniuerſalem,aut primam;quia vniuerſaliſſimum quid eſt,
176 vnde ſequitur, eductionē formæ cadaueris ex potentia materiæ,& introductionē eius ad nullum agens particulare per ſe pertinere, & ex conſequenti generationem cadaueris nullam habere cauſam particularem per ſe, ſed ab vniuerſali per ſe fieri,ad quam per ſe pertinet omnes defectus particularium cauſarum ſupplere.

Ad argum.verò oppoſitæ ſententiæ diſtinguenda eſt maior, quod diſpoſitiones præcedentes in materia per ſe ordinentur ad introductionem formæ,vel vnionem eius cū materia,nam ad introductionem illius formæ,quam intendit per ſe agens, à quo producuntur,per ſe ordinantur:non tamen ad introductionem alterius: quæ ſequitur præter intentionem eiuſdem agentis,& cū forma cadaueris non ſit per ſe intenta ab agente,quod eas produxit,non ordinantur per ſe ad introductionem eius.

177 Quod probatur ſecundo,quia dum corpus viuum periit iugulatum,aut in momēto occiſum,ſequitur naturaliter forma cadaueris in materia,atque etiam generatio cadaueris,ſed nō datur aliqua cauſa efficiēs particularis per ſe talis generationis,imò nec per accidens diſponēs materiam , quia ridiculum eſt,& ſine vllo fundamento confictū , quod à quibuſdā dicitur in his etiam caſibus hominē perire ex abundantia caloris, vel frigoris,aliaue diſtemperie, cùm nulla ſit cauſa , à qua veriſimiliter poſſint tam citò diſpoſitiones induci;ergo non producitur per ſe cadauer ab aliqua cauſa particulari,ſed ad vniuerſalem oportet omninò recurrere , à qua per ſe producatur, quemadmodum in generationibus animalium imperfectorum ex putri materia.

Circa ſecundum verò de diſtinctione cadauerum , omnes autores pro ſententia priori de cauſa eorum citati,ac refutati aſſerunt diſtingui ſpecie cadauera per ordinem ad diſpoſitiones præcedentes in materia pro expulſione animæ,& introductione formæ eiuſdem cadaueris,ita vt ſemper ſit verū , cadauer genitū ex abundātia caloris,ex qua ſubſequuta fuit mors viuentis ſpecie diſtinctū eſſe à cadauere genito ex abundantia frigoris,etiam ſi viua corpora eſſent eiuſdem ſpeciei,vt cadauer Petri ex abundantia caloris mortui, & cadauer Ioannis ex
178 abundantia frigoris ſpecie diſtinguuntur.Probatur quia ad diſtinguenda cadauera ſpecie,non debet attendi illa organorum diſtinctio in cadauere remanens, quia licet in corpore viuo organizatio hæc neceſſaria eſſet,& diuerſa organizatio argumento eſſet diuerſitatis formæ,& ſpeciei eiuſdem viuētis , ſed in cada-

in cadauere æquiuoca est, & non necessaria organizatio ad vllas operationes exercendas, quas constat non habere: vnde sequitur ex ea desumi non posse argum. ad distinguenda specie cadauera.

Et si his autoribus obiicias, quod ex eorum sententia statim sequitur, videlicet cadauer hominis, & asini esse eiusdem speciei, si vtrumque ex abundantia caloris obiisse contingat. Quidam eorum negare videntur, sed nescio quo pacto negari possit, quia si in ordine ad dispositiones præcedentes in materia desumenda est identitas, vel differentia specifica cadauerum, vbi eædem dispositiones secundum speciem præcedunt, necesse est cadauer eiusdem speciei inducere. Propterea 179
Caiet. concedendum esse arbitratur, sed mirandum non esse ait, quod ex viuentibus diuersæ speciei relinquantur cadauera eiusdem, quia cum forma cadaueris imperfecta sit, & commune medium per quod omnia corpora viuentia tendunt in elementa, nihil mirum, quod eadem secundum speciem à diuersis agentibus produci possit.

Hæc tamen sententia non est minus falsa, quàm præcedens; Probatur, quia agentia particularia, à quibus producuntur excessus caloris, & frigoris, non sunt causæ per se formæ cadaueris: sed per accidens, vt probauimus contra eosdem autores; ergò in ordine ad illa non potest sumi vnitas: vel distinctio specifica cadauerum, quæ est per se.

Veritas igitur huius rei est, quod *vnitas ac distinctio specifica cadauerum desumenda sit ex vnitate, ac distinctione corporum viuorum, quibus succedunt, & assimilantur, & non ex ordine ad dispositiones præcedentes, vel causas eas inducentes in materia.*

Ad argumentum vero oppositæ sententiæ, negandum est 182
antecedens, quod ad distinguenda specie cadauera non sint attendenda organa: imò hæc diuersitas organorum præcipuè attendi debet, quia licet sint æquiuoca, & operationi non deseruiant, à forma tamen substantiali proueniunt, & ideò diuersitas eorum euidens signum est specificæ distinctionis formarum substantialium, & cadauerum. Quod euidenter probatur à posteriori ex diuersitate figuræ, & membrorum, quæ sic necessariò habent cadauera succedentia corporibus viuis specie distinctis, vt naturaliter repugnet habere similia: habent igitur formas substantiales specie diuersas, quas naturaliter, & necessariò consequuntur, aut comitantur diuersa illa accidentia, & ideò specie distinguuntur.

N 2 QVÆ

QVÆSTIO VII.

An in viuente dentur plures animæ partiales in diuersis partibus heterogeneis corporis.

PRIOR PARS QVÆSTIONIS.

181 DVo quærimus; primum, an dentur saltem diuersæ animæ, aut formæ partiales in diuersis partibus heterogeneis eiusdē corporis, quamuis non possint dari totales. Secūdum, si tales animæ partiales non dentur, quónam modo differāt eædem partes heterogeneæ eiusdē animalis, accidentaliter tantùm, vel etiam substantialiter? & ideò in duas partes diuidenda est quæstio; prior de pluralitate animarum partialium aget; posterior de modo distinguendi partes heterogeneas.

Partes corporis animati duplices sunt, quædam eiusdem figuræ, & rationis, ac denominationis, & dicūtur homogeneæ: vt partes ossis, & partes etiā carnis, nam quælibet pars carnis caro est, & quælibet pars ossis os est. Aliæ sunt partes heterogeneæ, quæ ex homogeneis prædictis componūtur, vt manus ex carne, & osse, atque etiā caput, & istæ sunt diuersæ figuræ, ac temperamenti, & per eas exercet corpus diuersas operationes. Et de homogeneis nemo dubitat, an diuersas animas, seu formas partiales habeant, sed certum apud omnes est nō habere, de heterogeneis verò maxima ratio dubitādi est propter tria. Primū quia longè diuersas dispositiones postulant, vt cerebrum frigiditatem maximam, cor vero maximum calorem, sicque de cæteris. Secundò quia diuersam valde figuram ha-
182 bent. 3. quia diuersa officia, vel operationes exercet per illas corpus animatū, per oculos visionem, auditionem per aures, & propterea vocantur partes istæ nō solum heterogeneæ, sed officiales, quasi diuersa sint instrumenta pro diuersis officiis exercendis. Hæc autem omnia indicia videntur esse diuersarum animarum, aut formarum partialium, quod sic probo. Temperamētum primarum qualitatum est dispositio ad formam substantialem, vel animam; ergo diuersum temperamētum ad formam, vel animam diuersam. Figura etiam corporis est signum animæ; aut formæ substantialis: ergo diuersa figura denotat diuersam formam substantialem, vel diuersam animam. Et tandem potentiæ vitales, & operationes earum procedunt ab anima, aut substātiali forma; ergo diuersæ operationes a diuersis formis, & ita videtur ex his tribus proba-

tum,

tum,quod partes heterogeneæ eiusdem corporis animati diuersas formas partiales,aut diuersas partiales animas habeāt. Cuius signum est, quod diuersas etiam definitiones habent, nam alia est definitio capitis,alia manus. Diuersæ verò definitiones diuersas species explicare debent, quæ à diuersis formis substantialibus debent constitui.

Et ita tenet prima opinio, quod in quolibet viuēte dantur partiales formæ substantiales, aut partiales animæ specie distinctæ:per quas cōstituūtur partes heterogeneæ sub propria, 183 ac distincta ratione taliū partiū, quib. superuenit totalis anima,tanquā forma communis totius corporis, & omniū partiū.Gratia exēpli,caput,manus,& pedes,caro, & ossa,ac nerui, præter cōmunem, & totalē animam sensitiuā in brutis,& rationalē in homine,habent proprias partiales specie distinctas,per quas constituuntur in ratione capitis,manus,aut pedis,carnis,vel ossis.Ita com.6.lib.Phys.text.59.& 12. Metaph. tex.2.& 17.Niphus 1.lib.de gen. text.78.& 7. Metaph.disp.11. Paul.Venetus in summa de homine,c.5.Vallesius in lib.de Sacra philosophia,c.4.atque etiā plures medici,& videtur eandē sequi D.Th.in 4.dist.49.q.4.art.4.ad 5. Hæc tamen sententia falsa est, quia talis anima informat totum corpus, & omnes partes eius:ergo tribuit eis omnes gradus essendi,quos habet per modū formæ,quare si vegetatiua sit, omnibus partib. tri- 184 buet gradum vitæ vegetatiuæ, si sensitiua vtrumque gradum vegetandi,& sentiendi,& si rationalis omnes tres, nempe vegetatiuum,sensitiuū,& rationalem, sed potentiæ vegetatiuæ, & sensitiuæ cōsequuntur naturaliter eosdem gradus essendi: ergo quæcūq; anima totalis tribuet omnibus partibus quascunque potentias, & operationes vitales eam consequentes, quod docuit expresè Arist. in 2. definitione animæ dicens, animā esse principium, quo viuimus, mouemur, sentimus,& intelligimus. Sed potētiæ vitales informāt organa corporis, & ea constituunt sub propriis rationibus, vt potentiā visiua oculos,& auditiua aures, sicq; de cæteris: ergo non sunt necessariæ ad cōstituenda organa, vel organicas partes animæ partiales: sed reiiciendæ omnino sunt tanquam superfluæ, existimandúmque abundè satis sufficere totalem animam ad constituendas partes corporis distinctas, & organicas: cum sit forma corporis organici ex propria definitione.

Propterea secunda opinio non ponit animas, vel formas 185 partiales distinctas à totali,sed cum intelligat omnes animas præter rationalem esse diuisibiles,& ideo habere partes integrātes,per quas informāt partes corporis, asserit partes integrantes

grantes harū animarum informantes partes corporis hetero-
geneas, esse specie partiali diuersas, vt pars animæ sensitiuę in-
formans caput specie distinguatur à parte eiusdē animæ sen-
sitiuæ informante cor, sicq; de cæteris, & consequenter partes
heterogeneas eiusdē corporis, quas cōstituunt, specie partiali
substantiali inter se differre, vt caput a corde, & hoc à manu.
Vnde solū ponit has partes animæ specie distinctas in anima-
libus, & plantis, non in homine, quas partes affirmat non esse
continuas, sicut nec partes animæ, per quas constituuntur,
continuæ sunt, quia ea quæ specie differunt continuari non
possunt, nec proinde cōstituere vnū numero compositū sim-
186 pliciter ex defectu continuationis, sed tantum secundū quid,
sicut partes domus, nēpe ligna, & lapides, nō sunt simpliciter
continuæ. Citantur pro hac sententia Comm. lib. Physi. com.
59. & 12. metaph. text. 2. Paul. Venetus 2. lib. de anima, text. 29.
sed his locis potius sequuntur primā sententiam. Videtur ta-
men hanc secundā tenere D. Th. in 4. d. 49. q. 4. art. 5. his verbis:
*Licet caput, & alia mēbra sint partes indiuidui vnius speciei, non
tamen, si vnumquodque per se consideretur cum alio, est eiusdem
speciei, manus enim habet aliā speciē partis à capite.* Eā verò tenet
expressè Pererius noster 6. lib. suæ philosophiæ, c. 6. q. 3. quam
vt probet, supponit duo, primum, quod partes heterogeneæ
animalis distinguantur specie partiali, quod manifestant di-
uersæ figuræ, & diuersa tēperamenta earum, nam cerebrum
frigidissimū est, & calidissimum cor. Supponit secundò, quod
eædem partes heterogeneæ non sunt continuæ, nā quæ diffe-
runt specie non possunt continuari, vt docet Arist. 5. lib. phys.
tex. 39. & 40. Deinde ex vsu anatomicæ artis, per quē dissecā-
tur, & ex dissectione deprehenditur esse discontinuas. Et pro-
bari etiā potest expresso testimonio Arist. 2. lib. de partib. ani-
maliū, c. 7. non longè à principio, vbi de cerebro asserit non
esse connumerandum inter partes continuas corporis. Ex his
ergo duobus duo colligit: argum. primum, quia partes hete-
rogeneæ distinguuntur specie, sed distinctio specifica sumitur
à forma: ergo habent formā specie distinctā non totalem, cū
in vno viuente solū sit vna totalis anima: ergo partialem, non
distinctā à totali, vt dicebat præcedens opinio, quia omnino
repugnat dari etiā plures animas distinctas in eodē, vnā tota-
lem & aliā partialē: ergo necesse est dari plures, quæ sint par-
tes integrātes specie diuersæ eiusdem totalis animæ: per quas
partes ipsæ possint differre specie substantiali partiali absque
multiplicatione animarum. Ex secūdo verò ita arguit, partes
heterogeneæ animalis sunt discontinuæ; ergo non solū habēt
partes

partes animæ discontinuas: sed etiam partes discõtinuas materiæ: sed repugnat (saltem naturaliter) eandem numero formam simul informare plures materias discontinuas; ergo non possunt materiæ discontinuæ harum partiũ informari ab eadem numero anima, nisi habente partes etiam discontinuas, per quas informentur, & ideo necesse est ponere plures animas partiales animarum diuisibilium eiusdem viuentis.

Sed etiam hæc sententia falsa est, quod probo primo, quia 187
non minus differunt partes heterogeneæ humani corporis figura, temperamento, & aliis, quam partes eiusdẽ bruti, quare non minus repugnabit esse continuas, nec magis intelligetur esse discontinuas ex vsu eiusdem anatomicæ artis, quam partes aliorum animalium; ergo non minus discontinuã materiam habent: sed ideo non possunt informari ab eadem numero anima partes animalis, nisi habente partes integrantes diuersas, quia non potest eadem numero anima informare materias discontinuas; ergo nec poterunt partes humani corporis tam diuersæ, & tam discontinuæ informari ab eadem numero anima rationali, quare præter illam erunt necessario ponendæ in homine plures animæ partiales specie distinctæ, quod negat eadem opinio, & falsum esse probauimus impugnantes præcedentem. Et si respondeas, diuersam esse rationẽ de anima rationali, quæ vna numero, & specie cùm sit, habet virtutem informandi partes materiæ discontinuas, & constituendi eas diuersas specie partiali, quod præstare non potest anima diuisibilis (longe imperfectior) nisi per partes integrãtes specie diuersas. Probo hoc esse falsum, quia anima rationalis informans omnes partes corporis est indiuisibilis, atq; etiam eadem numero, & specie: ergo non potest constituere partes heterogeneas humani corporis specie partiali diuersas. probatur euidenter consequentia, quia distinctio specifica sumitur à forma: sed eadem anima rationalis informans omnes, & singulas partes non distinguitur à se ipsa specie totali, nec partiali; ergo non potest constituere differentiam specificam totalem, nec partialem inter easdem partes.

Secundo probatur, quia partes eiusdem animæ sensitiuæ 188
distinguuntur specie partiali; & ideo non possunt esse continuæ; ergo non possunt constituere vnam animam per se secundum numerum, nec secundum speciem, nec idem numero compositum physicum secundum numerum, nec secũdum speciem. probatur consequẽtia, quia plura specie, & numero diuersa non possunt constituere aliquid substãtiale per se vnum, nisi per se, & substantialiter vniantur: sed non pos-

sunt per se, nec substantialiter vniri;ergo nec vnum per se secundum numerum,aut speciem cōstituere.Minorem sic probo, quæ vniuntur per se, vel vniuntur tanquā actus per se, & potentia per se,quo pacto vniuntur partes essentiales,nēpe materia & forma, vel ita vt vtrumque sit in actu, sed modo aliquo indiuisibili coniungantur ad constitutionē,non vnius essentialis,seu vnius integralis,quo pacto vniūtur partes eiusdem continui per puncta indiuisibilia, sed neutro modo possunt vniri partes heterogeneæ specie partiali diuersæ, ac discontinuæ:ergo non possunt vnum per se constituere secundū numerum vel speciē:probatur minor,quia omnes partes animæ sunt actus,& neutra se habet ad alterā, tanquā potentia; sed neque vniuntur per indiuisibilia sicut partes cōtinui,quia talis vnio est vera continuatio,negat verò hæc sentētia,quòd sint continuæ;ergo non potest admittere talem vnionē, ideo non possunt vllo modo vniri per se,nec proinde possunt constituere vnum per se.

189 Ad primum argumentum pro ratione dubitandi propositū concedendum est antecedens, quod partes heterogeneæ illis tribus distinguantur,videlicet temperamento diuerso,figura, atque officiis diuersis,neganda tamen est cōsequentia, quòd diuersam habeant formam substātialem, sed ab eadē possunt informari anima,quæ propter suam eminentiā postulat partes ita diuersas, & vna cùm sit, virtutem habet informandi omnes,quia est actus corporis organici,hoc est, habētis partes,& membra adeo diuersa.

Ad secundum distinguenda est maior, quod eædem partes habeāt partiales, atque incompletas definitiones diuersas:nā diuersas specie totali,aut partiali,falsum est,quia non habent formas specie diuersas vno,nec alio modo.Diuersas verò partialiter indiuidualiter,quæ differentia non est essentialis : sed accidentalis,vel ad summū substantialis indiuidualis, ac partialis,iuxta diuersas opiniones,verum,ad quam differentiam sufficit informari ab eadem anima indiuisibili diuerso modo, vel a partibus eiusdem animæ diuisibilis numero partiali diuersis:sed continuis.

190 Ad tertium concessa maiori,& minori,quod in his partibus dentur diuersæ potentiæ procedentes ab anima , neganda est consequentia,quod diuersas habeant partiales animas:sed ab eadem diuerso modo informante easdem partes procedere possunt in eas potentiæ diuersæ ab ea radicaliter emanantes. Quando verò D. Thom. asserit partes heterogeneas habere species, ac definitiones diuersas, de accidentalibus loquitur defini

definitionibus, & speciebus ex diuersis figuris, & temperamentis desumptis, non de essentialibus.

Ad vtrumq; verò argum. secundę opinionis dicimus vtrumque fundamẽtum, quod supponitur, & ex quo deducũtur esse falsum. Primum quidem quod partes heterogeneę eiusdẽ viuẽtis, vt cor, & cerebrũ, pes, & manus distinguãtur specie substantiali: nam diuersa temperamenta, & figurę diuersę nõ denotant diuersam formam substantialem, neq; partes diuersæ speciei eiusdem formæ, sed formam quidem excellentiorem, nempe animam potentem informare partes adeò diuersas, & petentẽ in eis temperamenta diuersa, ꝙ patet in anima indiuisibili, quæ per diuersos modos informandi constituit tales partes diuersas, quod etiam potest præstare diuisibilis anima, etiamsi non habeat partes specie diuersas: sed diuersas tãtùm perfectione indiuiduali intra eandẽ speciem, vt statim explicabitur. Falsum est etiam secundũ fundamẽtum, quod partes heterogeneę non sint continuę: nam licet diuersę appareant, musculis quibusdã, neruis, ac fibris tamẽ cõtinuãtur, magnis quidẽ aliquando, & aliquando adeo paruis, vt sensu non percipiantur, vt Vesalius lib. 3. de fabrica humani corporis, c. 4. bene adnotauit. Et hac fortasse de causa in dissectione membrorum aliquando non percipiuntur ligamenta hæc ab exercentibus anatomicam artem, & propterea iudicãt has partes non esse cõtinuas: sed rationi potius standũ est, quę efficaciter probat partes heterogeneas hominis cõtinuari: cùm ab eadẽ forma indiuisibili informentur. Et eodem modo intelligendũ est easdem partes in animalibus cæteris continuari informatas diuersis partibus eiusdem animæ diuisibilis, sed continuis.

Quod verò de cerebro docuit Aristoteles, non esse connumerandum partibus continuis, statim explicuit dicens, non 191 continuari partibus actu sentientibus immediatè: sed nõ sentientibus, videlicet cum medulla dorsi, & per hanc continuatur cum reliquo corpore: non est enim necessarium, omnes partes habentes vitam sensitiuam actu sentire, imò nec habere sensitiuam potentiam, quia plures, ac perfectiores dispositiones requiruntur, vt pars aliqua sit organum potentiæ sensitiuæ, quam vt gradum substantialem sentiendi ab anima recipiat, vt inferius explicabitur.

Posterior pars Quæstionis.

Ex refutatione harũ duarũ sententiarũ habemus, in nullo 192 viuente præter vnicã totalẽ animã admittendas esse partiales. Sed nec vllã animã diuisibilẽ habere partes integrantes

specie partiali diuersas. Ex hoc autē resultat maxima difficultas quæstionis in posteriori parte examinanda, videlicet, an partes heterogeneæ eiusdem viuentis, vt caput, cor, & manus distinguātur substātialiter, vel solùm accidētaliter per diuersas figuras, dispositiones diuersas, & alia diuersa accidētia. Et ratio dubitandi maxima est, quia distinctio substantialis non sumitur a materia: sed à forma substantiali. Sed candē prorsus formam substantialem habent omnes istæ partes eiusdem viuentis, nempe eandem animam totalem, à qua informantur, præter quam nulla datur in eis partialis: ergo non distinguūtur substantialiter: sed per solas dispositiones, & accidentia.

Ita asserit 1. opinio, quam defendunt Greg. in 2. d. 26. & 27. q. 1. Heruçus in tract. de vnitate formarum, q. 18. Capr. in 2. d. 15. q. 1. ad 6. Socin. lib. 8. Metaph. q. 10. Caiet. 2. lib. de anima, q. 1. Sotus 5. lib. Phys. q. 3. ad 8. Bannez 1. lib. de gen. c. 4. q. 8. ar. 4. concl. & eandē tenere videtur D. Tho. 1. p. q. 76. art. 5. ad 7. vbi ita ait: *Partes animalis, vt oculus, manus, caro, non sunt diuersarū specierum: sed diuersarum dispositionum, &c.* & præter rationem dubitādi probatur hoc modo, partes heterogeneæ præter diuersas dispositiones, & figuras, de quib. constat esse accidētia, solùm habent formas proprias, per quas distingui possint: nā in forma cōmuni totius corporis, quæ est anima, cōueniunt: sed formæ propriæ earū sunt potentię vitales in eis residētes, & non in aliis; ergo per has solùm distinguuntur, & hæc sunt etiam accidentia, vt cōstat de potentia visiua residēte in oculis: ergo solùm distinguūtur accidētaliter. Probatur minor ex-
195 presso testimonio Arist. 2. lib. de anim. text. 9. vbi sic ait: *Considerare autem & in partibus oportet; quod dictum est, si enim esset oculus animal, anima vtique ipsi visus esset, hic enim est substantia oculi, oculus autem materia visus est, quo deficiēte non est amplius oculus, nisi æquiuocè, sicut lapideus, aut depictus.* Probabilis est hęc sententia propter authoritatem tantorū virorū; recentioribus tamen cōmuniter non placet, nec mihi videtur doctrinæ Arist. consentanea: quod probo duplici argumēto ex priori definitione animę desumpto, primū tale est, anima est actus primus, & substātialis corporis physici, & organici: ergo corpus cuius anima est actus, organicum debet esse substantialiter. probatur cōsequētia, quia actus, & potentia eiusdem cōditionis esse debēt; ita vt si actus est substātialis, potētia quoque substantialis sit, alioqui non ordinabitur vnum per se ad alterum: sed organa corporis viuentis iuxta prædictā sententiam solum differūt per accidentia; ergò nō potest esse orgānicum substantialiter, nec partes eius vt organicæ possunt

conſtitui ſubſtantialiter ab anima:ſed ſolùm accidentaliter,
quare non erit anima actus ſubſtantialis eius quod defini-
tioni eiuſdem animæ aduerſatur.

Probatur ſecundo,quia temperamentum,diſpoſitiones, &
cætera accidentia corporis,& partium eius ordinātur à natu-
ra ad informationē,& conſtitutionem compoſiti ſubſtantia-
lis;ergo diuerſæ diſpoſitiones ad diuerſum modum informa-
tionis:ſed partes organicæ poſtulant diuerſas,ac perfectiores
diſpoſitiones, & imprimit eis anima perfectiora accidentia,
nēpe potentias vitales, quas non imprimit aliis partibus;er-
go perfectiori modo informantur ab anima: ſed perfectior
modus informandi conſtituit compoſitum perfectius ſubſtā-
tialiter ; ergo non poteſt negari , quin tales partes differant
ſubſtantialiter aliquo modo. Nō tamen ab omnibus aſſigna-
tur eodē modo hæc differentia ſubſtātialis partium. Sed qui- 194
dam aſſerūt, quod licet vna tantùm numero ſit anima in eo-
dem viuente,indiuiſibilis quidem in homine, diuiſibilis verò
in animalibus,& plantis,& ideò non differāt partes organicę
propter diuerſitatem animæ indiuiſibilis, aut partium eius (ſi
diuiſibilis ſit) prouenit tamen earum differentia ex diuerſo
modo partiali,quo vnitur eiſdem partibus,hūc autem modū
vnionis ſpecie diuersū eſſe docēt in diuerſis partibus, & pro-
pterea non ſolùm ſubſtātialiter : ſed ſpecie eſſentiali diuerſas
eſſe.Et ratio eorū eſt,quia modus,quo vnitur anima corpori,
colligitur ex effectu formali,quem ei tribuit;ergo ex diuerſo
effectu formali , quē cōmunicat diuerſis partib. colligi debet
diuerſo modo eiſdē vniri:ſed nō omnib. partibus cōmunicat
eundem effectū formalem:ſed diuerſis diuerſum,etiā ſecundū
ſpeciem, iuxta diuerſam capacitatē atq; diſpoſitiones earum;
ergo diuerſum modū vnionis ſecundū ſpeciē habet in diuer-
ſis,ex quo partes ipſę erūt ſpecie diuerſę.minorē probāt à po-
ſteriori ex potentiis,quia potentiæ vitales procedunt ab eſſe,
quod anima communicat corpori,& partibus eius per infor-
mationē, vegetatiuę quidē ab eſſe vegetatiuo, & ſenſitiuæ ab
eſſe ſenſitiuo:ergo euidēter ſequitur à poſteriori,quod partes
non habentes vllam potentiam ſenſitiuam : ſed vegetatiuam
tantum,non recipient ab anima eſſe ſenſitiuum:ſed ſolum ve-
getatiuum , & quæ habent potentiam vegetatiuam , & ſenſi-
tiuam , recipient eſſe vegetatiuum,& ſenſitiuum, ex quo ha-
bebunt differentiam ſpecificam ſubſtantialem, ac partialem.
Sed hic modus dicendi falſo innititur fundamento , & ideò
tanquam falſus reiiciendus eſt. Eius namque fundamentum 195
eſt, quod anima diuerſis modis partialibus ſpecie diſtinctis
informat

informat diuersas partes corporis, quia non communicat eis
eosdem gradus essendi, sed quibusdam vnum, duos verò aliis:
hoc autem fundamentum sic probatur falsum. Ab eadem for-
ma prouenit esse genericum, & specificum, ita vt repugnet
tribuere subiecto, vel materiæ esse genericum, qui simul ei
tribuat esse specificum, probatur vtrumque in albedine tri-
buente corpori esse genericum colorati, & specificum albi,
ita vt repugnet ab ea tribui esse album, & ab alia esse colora-
tum, atque etiam repugnet eam tribuere esse coloratum, quin
simul tribuat esse album: sed omnes gradus essendi, quos ani-
ma tribuit corpori, habent se tanquam genera, & species, vt
viuens se habet tanquam genus sensitiui, & sensitiuum tan-
quam genus rationalis: ergo non solum ab eadem anima tri-
buuntur omnes, sed repugnat genericos tribuere toti corpo-
ri, vel alicui parti eius, quin simul tribuat specificum, & ex
hoc sequitur non habere animam diuersos modos vnionis
specie partiali distinctos in diuersis partibus ex eo, quod di-
uersos effectus tribuat diuersis partibus secundum diuersos
gradus essendi eisdem communicatos.

Argum. verò eiusdē opinionis ex potentiis desumptum ni-
hil probat, sed ad formā eius concessa maiori, quod potentiæ
oriātur ex gradibus essendi, negāda est minor, quod his par-
tibus, quibus nō tribuitur vlla potentia sensitiua, non tribua-
tur gradus naturæ sensitiuæ, nā plures, atque maiores dispo-
sitiones postulāt potentiæ, quam soli gradus essendi, propter
exercitiū suorum actuum: ad quos eliciendos se habent tan-
quam specialia instrumēta animæ, & ideò specialibus disposi-
tionibus ornari debent, vt ei deseruire possint: quare cæteræ
partes possunt recipere ab anima sensitiua gradū substantia-
lem sentiendi, licet nullā potentiam sensitiuā recipiant, quia
dispositiones eorum sufficiunt ad recipiendum esse, non tamē
ad recipiendam potentiam, quia non sunt apta instrumenta
ad exercendam vllam operationem sensitiuam, & propterea
nec apta sunt organa harum potentiarum, & tales partes for-
tasse sunt ossa, de quibus docet Aristoteles, nec sensum tactus
habere, cum tamen efficaciter probetur recipere ab anima
gradum substantialem vitæ sensitiuæ.

Propterea asserunt alij, partes heterogeneas eiusdē viuen-
tis substantialiter differre, nō differentia specifica: sed omnes
196 esse eiusdē prorsus speciei, differre tamen differentia partiali
indiuiduali, hāc verò differentiā non prouenire ex parte ani-
mæ, etiā in animabus diuisibilibus, sed ex eo solū, quod licèt
anima sit eiusdē omninò rationis in omnibus partibus, vni-

uni

tur tamē diuersis partibus per modos vnionis partiales distinctos indiuidualiter, quorum ratione partes ipsæ resultantes differunt etiam partialiter indiuidualiter. Itaque asserit hæc sententia animam (si diuisibilis sit) habere partes eiusdē omninò rationis, non solum specificæ, sed indiuidualis partialis: si verò sit indiuisibilis omninò eandē esse in omnibus partibus, & ideo ex parte animæ diuisibilis, vel indiuisibilis nō sumi vllam prorsus differentiam substantialem partium, sed solum ex eo, quod diuersos modos vnionis partiales habet in diuersis partibus, ex quibus resultat differētia substantialis indiuidualis, atque partialis earumdem partium. Probant, quia non minus differūt substantialiter indiuidualiter partes heterogeneę hominis, quam animalium perfectorum, vel imperfectorum, sed talis differētia saluatur in partibus heterogeneis hominis absque vlla differentia ex parte animæ rationalis; cum eadem forma indiuisibilis sit informās omnes partes corporis ex eo solū, quod diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minus perfectis vnitur diuersis partibus corporis; ergò saluari etiam potest in quacunque anima diuisibili absque vlla differētia maioris perfectionis indiuidualis in partibus eius, ex eo solum, quod eædem partes eius eiusdem omninò perfectionis indiuidualis diuersis modis vnionis partialibus magis, aut minus perfectis vniūtur diuersis partibus corporis: quam virtutem ad modos vnionis magis, & minus perfectos habent ex propria perfectione animæ, quam non habent inferiores formæ corporum homogeneorum.

Sed hæc etiam sententia falsa est. Probatur primo, quia modus vnionis, per quem anima vnitur corpori, & partibus heterogeneis eius, talis debet esse, qualis est perfectio eiusdē animę, & ideò modus vnionis, quo vnitur anima sensitiua corpori perfectior est modo, quo vnitur eidē corpori anima vegetatiua, & modi, quibus vniuntur corpori duæ animæ vegetatiuę, aut sensitiuæ eiusdē omninò perfectionis specificæ, & indiuidualis, eiusdem etiā omninò perfectionis specificæ, & indiuidualis erunt. Vnde sequitur, quod si partes eiusdem animæ diuisibilis eiusdem sint omnino perfectionis indiuidualis, modi partiales vnionis, quibus vniuntur diuersis partibus corporis, eiusdem omninò perfectionis erunt, & ideò repugnabit, quod ratione eorum partes organicæ eiusdem corporis sint diuersę perfectionis indiuidualis. Secūdo, modus vnionis, quo vnitur forma materiæ est informatio, vt primo libro Physicorum ostendimus; ergo modi partiales diuersæ perfectionis indiuidualis, per quos anima vnitur diuersis partibus materiæ, erūt partiales 193

partiales informationes diuersæ perfectionis; vnde sequitur nō dari perfectiores modos vnionis partialis, quin anima diuisibilis secundū diuersas partes magis, & minùs perfectè informet diuersas partes corporis, sed repugnat quasdam partes animæ perfectius informare, quam alias, nisi in se sint aliquo modo perfectiores; ergo repugnat per diuersos modos partiales vnionis perfectiores, & minus perfectos vniri corpori diuersas partes diuisibilis animæ, nisi in se sint aliquo modo magis, aut minus perfectæ. probatur minor, quia informatio est propriū officium formæ, propriáq; causalitas eius ex se ordinata ad effectū formalem eiusdem formæ; ergo perfectior informatio est perfectior causalitas ordinata ad perfectiorē effectum formalē, sed perfectior effectus formalis nō procedit à forma æqualis perfectionis, sed necessario à perfectiori; ergo de primo ad vltimum perfectior modus vnionis nō potest conuenire partibus animæ eiusdē omninò perfectionis.

198 Nostra igitur sententia duo asserit, primum, quod partes organicæ eiusdem viuentis sint diuersæ perfectionis substantialis non specificæ, sed indiuidualis partialis. Postremū, quod diuersa hæc perfectio substātialis partium non solum proueniat ex modis vnionis partialibus diuersæ perfectionis indiuidualis, sed primo, & per se ex eo quod anima diuisibilis habet partes diuersæ perfectionis indiuidualis, per quas informat diuersas partes corporis, anima verò indiuisibilis talis est naturæ, vt secundum se totam magis, & minùs perfectè informet partes diuersas corporis, meliusque officium formę exequatur in quibusdam, quam in aliis, vt petit natura organici corporis, & ex his sequuntur perfectiores modi partiales vnionis in his partibus, quam in aliis. In primo conueniunt omnes ferè recentiores, & efficaciter probatum est aduersus opinionem eorum, qui dixerunt partes heterogeneas corporis accidentaliter tantum esse diuersas. Postremum verò efficaciter etiam probant duo argumenta, quibus modum dicendi postremum refutauimus.

199 Ad 1. argum. eiusdem modi dicendi concessa maiori distinguenda est minor, quod maior, & minor perfectio partium organicarum in homine saluetur absque maiori, vel minori perfectione animæ rationalis, à qua informātur omnes. nam absque maiori, vel minori perfectione entitatiua, aut materiali, verū est, quia cum eadem omninò, atque indiuisibilis sit secundum entitatem, nō potest hoc modo sumpta esse perfectior in diuersis partibus: absq; maiori verò, vel minori perfectione formali, falsum; hoc est quantum ad perfectiorem informandi

formandi maiorem, vel minorem; nam anima ideo est actus substantialis organici corporis, quia virtutem habet diuersis modis informandi partes diuersas eius, ita vt diuerso modo sit informatiua cordis, cerebri, oculorum, & aurium, & ideò constitutiua harum partium diuersæ perfectionis partialis indiuidualis, quod ad rationem heterogeneæ formæ pertinet, nec formę homogeneæ conuenire potest: cum eodem prorsus modo informet omnes partes materiæ.

200 Ad 2. negandum est antecedens, quod partes animæ diuisibilis sint eiusdē omninò perfectionis indiuidualis, & diuerso modo magis, & minus perfecto possint vniri diuersis partibus corporis, nam licet anima ipsa diuisibilis possit his modis magis, vel minus perfectis vniri diuersis partibus corporis, hoc tamen habet per diuersas partes determinatas magis & minus perfectas, secundum rationes indiuiduales, & non alio modo. Per diuersas autē partes determinatas id habere dixi, quia nō potest secundum quamlibet indifferenter informare quamlibet partem corporis, alioqui esset forma homogenea habens partes omninò eiusdem rationis. Hæc verò habet anima indiuisibilis longè perfectiori modo, quia secundum se totam est informatiua diuersarum partium per informationes partiales inadæquatas diuersæ perfectionis indiuidualis, ratione cuius constituit partes organicas corporis diuersæ perfectionis partialis, substantialis, & indiuidualis.

QVÆSTIO VIII.

An anima informet partes fluidas corporis, vt sanguinem, & alios humores. 201.

DVplices partes viuentis insinuat titulus quæstionis, solidas videlicet, quales sunt caro, os, neruus, & similes, atque etiā fluidas, quæ per corpus moueri, ac fluere dicũtur, quia quasi liquidę sunt, vt sanguis, phlegma, atra bilis, & flaua bilis; quas quatuor humores vocāt, & his similes sunt spiritus vitales, & animales quantum ad motum. Nā cum tenuissimi sint, & quasi de natura aëris, passim per corpus mouētur. De partibus autē solidis præsupponit, quod informentur anima, vt superius à nobis probatum est, quia ad primam consistentiam compositi pertinēt, de fluidis verò in dubium reuocat, & quāuis eadem sit ratio de omnibus: sed quia inter omnes præci- 202
pua est sanguis, ad sanguinē reducitur quæstio claritatis gratia, & quod de eo statutum fuerit, de omnibus tenendum censebitur. Prima igitur opinio asserit, sanguinem cum cæteris partibus

partibus fluidis informari anima, ita tenent ex recentioribus Theologis Conrad. 12. quæst. 54. Hispalensis in 2. distin. 15. quæstion. 1 Medin. 3. part. quæst. 5. art. 2. Astudillo 1. lib. de gen. q. 15. art. 2. Toletus 2. lib. de anima, q. 4. & quidam alij. Probāt testimoniis Aristotelis, qui duo asserit expresse de sanguine. Primum, quod sit pars viuentis 3. lib. de historia animalium c. 2. in principio, & 2. lib. de partibus animalium cap. 3. etiam in principio. vbi distinguens duplices partes viuentis, nempe similares, ac dissimilares, inter priores connumerat sanguinem. Postremum, quod de eo asserit est animatum esse, 3. lib. de historia animalium cap. 19. post medium hisce verbis: *Quamdiu*
203 *vita seruatur sanguis vnus animatur, & feruet*, quibus ego addo, adipem apud eundem Aristotelem non esse aliud, quā sanguinē bene concoctum: vt docet 2. libro de partib. anim. c. 5. in principio, sic inquiens. *Seuum, & adeps inter se differūt sanguinis ratione, est enim eorum vnumquodque sanguis concoctus per bonitatem enutriendi*, quod sensit Gal. libr. 2. de temperamentis affirmans adipem esse sanguinem frigore concretum, aut cōgelatum: sed communis est medicorum sententia de adipe, quod anima informetur, & viuat, cum sit pars animalis: ergo idem sentiendum de sanguine. Quod in sacris literis videtur assertum, nam Leuitici 17. sic dicitur: *Anima carnis in sanguine est, & ego dedi illū vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit.* Quibus verbis ideo per oblationem sanguinis super altare, animarum peccata expiari debere dicitur, quia anima ipsa in sanguine continetur: euidēs autem est, non alio modo, quam per informationem cōtineri posse; ergo significatur plane, quod informetur anima. Et D. Augustin. in lib. Quæst. veteris, & noui testamenti, vt refertur 32. quæst. 2. cap. Moyses. videtur id collegisse ex eisdem verbis Scripturæ; ita enim ait: *Anima certe quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare.*

204 Probāt deinde ratione: primo, quia omnes partes cuiuslibet compositi informantur eadem forma substantiali, sed sanguis est pars viuentis, vt docet expresse Aristoteles duobus illis locis citatis, atque etiam D. Thom. in 4. dist. 44 quæst. 1. artic. 2. quæstiunc. 2. & quæstiunc. 3. ad 3. ergo informatur ab eadem formā totius, quæ est anima. Secūdo, quia animata distinguūtur ab inanimatis in eo, quod mouentur versus omnem differentiam loci, inanimata vero ad vnam determinantur, vt ignis mouetur sursum: sed euidēs est sanguinem in animalibus moueri versus omnem differentiam loci, sursum enim ascendit, & descendit deorsum, atque etiam versus latera corporis procedit

dit; ergò necessario concedendũ est, esse animatum. Probatur 205
tandem ratione Theologica, nam certum est, Verbum diuinũ non solum assumpsisse naturam humanam, sed sanguinem, & humores, quia ad veritatem humanæ naturæ pertinent, vt docet expresè D. Thom. 3. par. quæst. 54. artic. 1. in corpor. & ad 1. & communiter Theologi. Certum est etiam Verbum diuinum vnam tantùm naturam assumpsisse, & vnica assumptione, non pluribus, sed natura est vna per vnam formam, & humana per vnam animam rationalẽ; ergò omnia, quæ assumpsit Verbum, pertinent ad vnam eandem naturam humanam, ab eadem anima rationali informantur, & eadem assumptione assumpta sunt: sanguis igitur informatur anima. Probatur consequentia, quia si propriam habet formam, erit diuersæ naturæ ab humana; cum distinctio naturarum sit per formam, & consequenter diuersis assumptionibus assumentur, quia vnica assumptio vnius est naturæ, & non plurium, vel ergo negandum est, sanguinẽ, & humores assumptos fuisse à verbo, quod absque errore non licet, vel concedendum, quod ab eadem anima informentur.

206
Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus citatis authoribus, sed plures, aut ferè omnes ita sentiunt sanguinem informari anima, vt gradum saltem vitæ ab ea accipiat. Alij vero, vt Toletus, & cum eo recentiores quidam viuere negant, sed solum accipere aiunt ab anima gradũ corporis mixti, quia sentiunt non tribuere animã omnes gradus essendi quibuscumque partibus corporis, sed plures, vel pauciores secundum modum dispositionis, & organizationis, quam habent, & ita quibusdam solum tribuit gradum corporis mixti, vt sanguini, & humoribus; aliis verò gradum vitæ, & non gradum sentiendi, vt ossibus; aliis verò partibus perfectioribus tribuit motum, & sensum, atque etiam gradum substantialem rationalitatis. Alij verò distinguunt in animali duplicem sanguinem, imperfectum quidem, qui ad vltimam concoctionem non peruenit, & hunc vocant nutrimentalem, quia rationem alimẽti habet, ex quo nutritur animal; & alterum perfectum, quia magis depuratus est, & vltimam concoctionem assecutus, & hunc docẽt non ad nutrimentum pertinere, sed ad veritatem, & integritatem naturæ, & ideò hunc assumptum esse à Verbo diuino, & ab omnibus corporibus in resurrectione reassumendũ, quia sine eo, nec naturalis homo, nec ideò verus diceretur assumptus à Verbo diuino, aut resurgere. De priori igitur sanguine dicunt non viuere, nec omnino informari anima, sed propria forma inferiori, nec assum-

ptum fuisse à Verbo diuino, nec reassumendum in resurrectione corporũ, quia tota necessitas eius cessat in eo statu, in quo iam non nutriuntur corpora; posteriori vero sanguini vtrumque concedunt, nempe informationem ab anima, atque etiã vitam; hoc modo loquitur Caiet. 3. part. quæst. 54. artic. 3. & Siluest. in rosa aurea tract. 31. quæst. 3. quod etiam sequuntur alij.

207 Secunda opinio absque vlla distinctione sanguinis negat, quod ipse, vel humores, aut spiritus vitales, aut animales informẽtur anima, sed proprias formas omni anima inferiores habere affirmat. Hæc est cõmunis omnium ferè Scholar. antiquiorum in 4 dist. 44. vbi eam tenet D. Bon. artic. 1. quæst. 1. ad 2. Richar. art. 1. quæst. 2. Dur. quæst. 2. ad 2. supplem. Gab. quæst. 2. dist. 6. Palud q. 1. art. 2. n. 18. Sotus artic. 3. atque etiam dist. 10. quæst. 1. artic. 2. Capr. quæst. 2. artic. 3. ad 4. Scot contra 1. concl. & Scotus ipse in 4. dist. 10. quæst. 1. art 3. Abul. Paradoxa. 2. quæst. 40. Galen. lib. de vsu partium, & cum eo Valles. 1. lib. controu. medica. cap. 4. & medici ferè omnes, maximaque recentiorum pars. Et videtur mihi longè probabilior, quam his tribus assertionibus explicandam censeo.

Assertio 1. *siue sanguis informetur anima, vel nõ, sed forma pro-*
208 *pria anima inferiori, concedendum est, quod sit aliquo modo pars integralis corporis viuentis*, nam quamuis nec viuẽtia omnia, imò nec omnia animalia sanguine prædita sint, vt de plantis, & piscibus constat, hæc tamen, & similia quãdam aliam substantiã habent sanguine proportionatã, vt medullam, vel aliam substãtiam liquidam ad veritatem, & integritatem naturæ pertinentẽ, de qua sicut de sanguine intelligitur assertio hæc, quod sit pars integralis eorum. Quod in primis expressum est apud Arist. vbi supra. Atque etiam apud D. Tho. in 4. d. 48. q. 1. art. 2. quæstiun. 2. & quæstiunc. 3. & 3. p q. 54. art. 2. ad 3. quibus locis docet Christum in resurrectione reassumpsisse totum sanguinẽm in passione effusum, quia pertinebat ad veritatẽ. & integritatem humanæ naturæ. Quod etiam colligo ex Cõc. Trid.
209 sess. 13. c. 13. vbi dicitur sanguinem Christi contineri in Sacramento Eucharistiæ sub speciebus quidem vini ex vi verborum, sub speciebus verò panis per concomitantiam. *Ex vi illius naturalis connexionis, & concomitantia, qua partes Christi Domini inter se copulantur.*

Sed vt explicemus quonam modo sanguis sit pars corporis viuentis, adnotare oportet ex D. Thom. & ex Richard. vbi supra, partes integrantes corporis viuentis triplices esse, quasdam pertinentes ad primariam cõstitutionem eius, quas ideò

prima

primarias vocare possumus, & tales sunt in animalibus solidæ, vt ossa, carnes, nerui. Aliæ sunt non quidem pertinẽtes ad primam constitutionem, & ideò nec primariæ, sed sine quibus 210
primariæ non possunt habere esse naturale, nec naturalẽ cõsistentiam, & tales sunt sanguis, & cæteri humores: quos si à corpore separaueris, nec carnes, nec ossa, ac nerui habebunt esse naturale, nec naturalem consistentiam, imò nec vllam operationem naturalem. Et propterea sanguis, & humores vocari possunt partes secundariæ pertinentes ad veritatem, & integritatem naturæ: quamuis sanguis in ordine ad primarias partes in quas conuertitur, pars in potentia vocari possit, & ex hoc egregiè explicantur, atque conciliantur diuersa loca D. Tho. in quibus aliquando vocat sanguinem partem actualem viuentis; aliquando verò pártem solùm in potentia: & 211
vnum non est alteri contrarium, sed vtrumque verum iuxta hos duos sensus: quia in ordine secundario pars integralis actualis est, sed in ordine primario solum est pars in potentia, quia in partes primarias conuerti potest. Præter has sunt partes aliæ non pertinentes ad naturalem consistentiam corporis viuentis, sed ad ornatum eius, & ad quædam alia satis conuenientia pro conseruatione, & tales sunt capilli, & vngues, de quibus quæstione sequenti disputabimus, an informentur anima. Dum ergò assertio nostra affirmat, sanguinem, & humores esse partes integrantes corporis viuentis: de partibus secundariis, non de primariis intelligenda est, & in hoc eodem sensu loquitur de sanguine Aristoteles.

Secunda assertio, *siue dicatur sanguinem informari anima, vel non, idem est iudicium de toto sanguine, qui vere sanguis est, quare vel totus anima informatur, vel totus habet aliam formam anima inferiorem*; quare non est admittendus duplex sanguis specie substantiali distinctus, vnus, qui nutritioni deseruiat, alter verò non, sed ad compositionem corporis spectet. hæc est contra Caiet. & Syluest. Quam probo 1. authoritate Aristotelis, & medicorum omnium; Aristoteles 212
enim vbicunque de alimento animalium sanguine præditorum loquitur; absolutè, & sine vlla distinctione asserit sanguinem esse vltimum alimentum, præsertim lib. de Iuuen. & Senectute c. 2. lib. de Somno, & Vigilia cap. 4. & lib. 2. de partibus animalium c. 3. ita vt talis distinctio sanguinis secundum illa officia, in tota eius doctrina non reperiatur, nec vllũ sanguinem agnouerit, qui nutritioni non deseruiat, nec à medicis vnquam positus sit, vel ita distinctus: ergo non est admittenda. Probatur ratione 1. quia sanguis ille purus specie

O 2 distin

distinctus à nutrimentali in corpore, & partibus eius esse debet, & discontinuatus a nutrimentali; cum ponatur distinctus
213 specie ab illo propter diuersam formam substătialem, qua informatur, sed nulla est pars in toto corpore, quæ non nutriatur, ergò partes illæ, in quibus talis sanguis continetur, eo nutriuntur, quia non habent alium sibi approximatum, quo nutriri possint. Et certè si impurus sanguis nutrimento aptus est, nulla potest assignari ratio ob quā sanguis iam depuratus non sit aptius nutrimentum, facilius conuertibile in substātiam aliti: friuola igitur, & sine fundamēto censenda est talis distinctio sanguinis. Quod probatur tandem experientia: nā certum est, sanguinem in venis, ac poris existentem esse nutrimentalem quia per has vias defertur ad omnes partes corporis, vt quælibet desumat ex eo partem sibi necessariam, sed experientia sensuum constat, sæpè à venis, & poris defluere purissimum sanguinem, vel certè talem quātum ex calore, & accidentibus colligi potest, qui nō distinguitur à quocūque alio magis depurato specie, sed solum secundū magis, & mi-
214 nus perfectum intra eandem speciem per aliqualem maiorē depurationem; ergò admitti non debet talis distinctio specifica sanguinum. Propterea D. Tho in loco 3. par. cit. vt significaret hanc distinctionem sanguinis non esse admittendam, asseruit Christum Dominum in resurrectione assumpsisse totum sanguinem, in passione effusum, propter integritatem, & veritatem naturę, & tamen dubitari non potest, quod effuderit de sanguine nutritioni deseruienti, quia cum nutritio continuo tempore fiat, & Christi corpus tunc nutriretur, nutrimentalem sanguinem habere debuit in omnibus partibus corporis, & consequenter eum effundere: sine vllo enim fundamento a quibusdam dicitur, quod totum sanguinem nutrimentalem per sudorem expulerit, ideò nihil eius habuerit tempore passionis effundendum. Ex quibus intelligitur D. Tho. sentire, quod totus sanguis in corpore existens ad integritatem, & veritatem naturæ pertineat, totúmque assumptum fuisse à Verbo.

Vltima assertio, *nec sanguis, neque humores, nec spiritus vitales informantur anima, sed proprias habent formas anima inferiores.* Probatur primo ex his duobus principiis. Primum est, non posse partes materiæ informari eadem forma, aut eadem anima, nisi sint continuæ, in quo omnes conueniunt: nam cum materiæ discontinuæ sint plures, eadem numero forma informaret simul plures materias, quod patet esse naturaliter impossibile.

Aliud principium est, quod sanguis non est continuus cum cæteris partibus corporis, quod expressum est apud Arist. 3. lib. de historia animalium, c. 14. vbi docet expresse sanguinem esse dispersum per omnes partes corporis, & in omnibus, & 215
singulis moueri, sed reliquæ partes corporis non mouentur; ergò repugnat cũ eis continuari, sicut repugnat decurrentem aquam continuari cum terra quiescente. Et si dixeris non cõtinuari cum partibus corporis, in quibus, vel per quas mouetur, vt cum venis, arteriis, aut poris, nec proinde cum carne, & ossibus, benè tamen cum parte illa, quæ est quasi officina, aut fons eius, in qua fit, & à qua deriuatur ad cæteras partes corporis, videlicet cum corde, vel iecore, quod quasi coagulatus sanguis est. Hoc in primis expresse contrarium est verbis eiusdem Arist. 2. lib. de partibus animalium c. 3. ad finem, quæ ita habent. *Non enim sanguis continuus carni, neque cognatus est, sed in corde, ac venis, quasi vasis continetur.* Est autem cor apud Aristotelem principium totius sanguinis, & quasi officina, in qua fit, & fons, à quo emanat, & in eo continetur, tanquam in vase; ergo apud ipsum, neque cum fonte continua- 216
tur, & ideò cum nulla parte totius corporis. Ex his ergo duobus principiis sic forma argum naturaliter repugnat, quod eadem forma substantiali, vel eadem anima informentur partes discontinuæ, sed sanguis cum nulla parte corporis continuatur: ergò naturalem continet repugnantiam, quod eadem anima informante alias partes informetur.

Secundo probatur hoc discursu; si sanguis informatur anima, vel recipit ab ea omnes gradus essendi, vel quosdam tantùm, videlicet gradum substantiæ, atque etiã corporis misti, sed vtrumque repugnat: ergò repugnat informari anima. Probatur minor, quod non recipiat omnes, quia si sanguis recipit omnes gradus essendi ab anima: ergò recipit gradũ vitæ, sed non potest viuere, nisi augeatur secundum proprium modum viuentis, sicut cæteræ partes corporis, sed constat non sic augeri: ergò repugnabit viuere, & informari anima.

Quod vero non recipiat ab anima gradum corporis misti 217
tantùm, sic probo; gradus generis, & speciei tribuuntur ab eadem forma, ita vt contradictionem inuoluat tribuere vnũ sine alio, repugnat enim albedinem efficere corpus coloratũ, quin eo ipso efficiat album, sed corpus mixtum est genus ad viuens, & non viuens: ergò repugnat animã conferre gradum genericũ corporis misti, quin simul conferat gradum corporis animati, aut vitæ vegetatiuæ, imò neque hũc potest, quin conferat gradũ speciei atomę alicuius viuentis, & si sit anima

ſenſitiua non poteſt conferre gradum vitæ, quin conferat gradum naturæ ſenſitiuæ in aliqua ſpecie atoma animalis. Et tandem ſi ſit anima rationalis, non poteſt conferre gradum vitæ ſenſitiuæ, quin ſimul conferat gradum rationalitatis. Sed dicunt conferre gradum corporis miſti in ſpecie atoma ſanguinis, quod non repugnat. Sed probo magis hoc repugnare, quia quodlibet genus diuiditur immediatè per differentias oppoſitas, & inter ſe repugnantes, conſtituentéſque repugnãtes ſpecies: ſed nec oppoſitæ differẽtiæ poſſunt deſumi ab eadem forma phyſica, nec phyſicè ab eadẽ conſtitui: ergò à diuerſis, & oppoſitis: tunc ergò ſanguis ſic informatus ab anima per ſe eſt ſpecies corporis miſti, vel ergò corporis miſti viuentis, aut oppoſiti, videlicet non viuentis: nam corpus miſtum proximè diuiditur in viuens formaliter, & non viuens formaliter, tanquam in ſpecies oppoſitas: ſed ſanguis non eſt ſpecies viuentis formaliter: cum non viuat; ergo formaliter eſt ſub ſpecie oppoſita corporis miſti non viuentis, quam repugnat conferre animam: cum conferat oppoſitam viuentis, quare repugnabit informari anima.

218 Secundo probatur, quia omnes gradus eſſendi prædicamẽtales à ſupremo genere vſque ad atomam ſpeciem, quos poteſt tribuere quælibet forma phyſica, ſunt eadem res, idemq; effectus realis, & formalis eiuſdem animæ, vt in Petro gradus ſubſtantiæ, corporis, viuentis, ſenſibilis, & rationalis, quare non diſtinguuntur à parte rei: ſed ratione tãtùm ratiocinata: ergò repugnat animam cõferre vnum, quin conferat omnes. Probatur conſequẽtia, quia cum informet ante operationem intellectus, & à parte rei, daretur vnus ſeparatus ab altero realiter, & proinde diſtinctus ab eo ex natura rei: cũ realis ſeparatio inferat realem diſtinctionem, vel ex natura rei. Quod tandem probo ex nutritione, quia ſanguis eſt vltimum alimentum animalis, vt docet expreſsè Ariſtoteles locis ſuperius citatis, & conuertitur per nutritionem in ſubſtantiam aliti, ſed conuerſio ſubſtantialis fit per corruptionem ſubſtantialẽ eius, quod conuertitur in alterum: ergò nutrito fit per corruptionem ſubſtantialem ſanguinis: ſed corruptio ſubſtantia-
219 lis eſt amiſſio formę antiquę, & acquiſitio nouæ; ergò ſanguis per nutritionem amittit formam, quam habebat, & acquirit nouam, eius videlicet in cuius ſubſtantiam conuertitur, quæ eſt anima, vnde ſequitur eam prius non habuiſſe, dum erat ſub forma ſanguinis, vel ſi eam habebat, non corrumpi ſubſtantialiter, cum non acquirat nouam: ſed ſolùm accidentaliter, & ideò nutritio non erit conuerſio ſubſtantialis alimẽti:

ſed

ſed mutatio accidentalis eius, quod patet eſſe falſum.

Poſſet tamen reſponderi concedendo, quod nutritio ſit cõuerſio ſubſtantialis ſanguinis in ſubſtantiam aliti, quod non repugnat, etiam ſi informetur anima; nam dum eſt ſub forma ſanguinis, minus perfectè informatur ab anima, & modo vnionis minus perfecto indiuidualiter ei vnitur; per nutritionem verò licet non ſuſcipiat nouam formam ſubſtantialem, ſuſcipit eandem nouo, ac perfectiori modo indiuiduali informante, quod ſufficit ad conuerſionem ſubſtantialem, & vt nutritio ſit corruptio ſubſtantialis alimenti. Quam ſolutionem ſatis probabilem efficere videtur id, quod medici docẽt, 220
& ſatis veriſimile eſt: videlicet aliquas partes etiam ſolidas, ac primarias animalis, ex aliis etiam ſolidis, & primariis nutriri aliquando, vt neruos ex carne, aut quid ſimile, in quarũ nutritione poſſumus nos excogitare alio modo conuerſionẽ ſubſtantialem fieri, niſi ex eo ſolum, quod deſinat anima informare ſecundum modum vnionis indiuidualem imperfectiorem, eam partem, quæ conuertitur in aliam, & incipiat eam informare modo perfectiori indiuiduali: ita ergo excogitari poteſt de conuerſione ſanguinis, etiam ſi informetur anima, & ſic ſoluetur argument. Hæc tamen ſolutio locum non habet: nam vel ſanguis informatus anima ſecũdum modum vnionis indiuidualem imperfectũ ſuſcipit ab ea omnes gradus eſſendi, vel quoſdam tantum: & hoc poſtremum probatum eſt impoſſibile, & primum etiam probauimus falſum, quia ex eo ſequitur ſanguinem viuere, quod etiam ei repugnare oſtendimus.

Ad teſtimonia Ariſtotelis pro prima opinione reſpondeo, 221
duo illa de ſanguine aſſerere, videlicet, quod ſit pars animalis, & quod verſus omnẽ differentiam loci moueatur in corpore: ſed neutrum probat ſentire Ariſtotelem, quod viuat, aut informetur anima: nam quod partem eſſe affirmat, de ſecundaria intelligit, non de primaria; ſecundariæ verò partes, nec viuunt, nec informantur anima, neq; id eſt vllo modo neceſſarium: ſed per proprias formas inferiores anima id habere poſſunt, & omnia officia ſibi propria præſtare. Mouetur autẽ verſus omnẽ differentiam loci non à ſe: ſed ab eadem anima mediis ſpiritibus vitalibus tanquã inſtrumentis, per ordinẽ, quem habet idem ſanguis ad opera, ac functiones vitæ: quod adeò verum eſt, vt adhuc in corpore recenter mortuo ab eiſdem ſpiritibus moueatur; quare ex tali motu non ſequitur, quod viuat, vel informetur anima: nam animata, ſeu viuentia non mouentur quomodocũque: ſed à ſe, hoc eſt, à principio

intrinseco, & ideò hoc tantùm modo moueri est argumentũ vitæ, aut animationis: vnde nec feruor sanguinis probat eum viuere, sicut nec feruor aquæ, aut motus argẽti viui: cùm omnes isti motus sint a principio extrinseco, vel si ab intrinseco, non sicut vitales: sed modo alio imperfectiori: sed solùm habent quandam similitudinem cum motibus vitalibus.

De adipe verò concedimus, quod non distinguatur substãtialiter a sanguine: sed negamus, quod informetur anima eisdem rationibus ac de sanguine.

222 Testimonium verò ex sacris literis desumptum exposuit D. August. quęst. 17. in eundem Leuiticum dicens, sensum eius esse, quod vita sit in sanguine, quia multis modis ab eodem sanguine dependet: nam ab eo alitur, ac fouetur, nõ verò esse in eo formaliter, tãquam in corpore animato, quod satis est, vt congruenter præceptum sit peccata animarum per oblationem sanguinis in altari expianda esse, & eodem modo intelligi debent verba eiusdem Augustini citata.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod omnes partes integrantes eiusdem compositi informentur eadem forma; nam quę ad primariam constitutionem eius pertinent, verum est; quæ verò secundariæ sunt, informari non possunt.

Ad secundum iam responsum est exponendo testimonia Aristotelis, quod sanguis non mouetur in corpore motu vitali: sed solùm a principio extrinseco.

Pro solutione vltimi adnotare oportet, quod cum sanguis in suo ordine iã exposito sit pars integralis humani corporis, pertinet ad integritatem eius, nõ primariã, sed secundariam,
223 omninò tamen necessariam ad consistentiam, & statum naturalem primarum partium, & totius corporis viuentis. & consequẽter pertinet ad veritatem humanæ naturę, quia nõ esset naturalis homo, nec verus in hoc ordine naturæ, qui non haberet sanguinem, & humores, nec posset sine illo habere operationes vitales, aut in esse naturali cõsistere, propterea vnus, & idem homo constituitur, & integratur ex primariis, & secũdariis partibus: nam licet secundarię habeãt proprias formas aut animas inferiores, non tamen cõpletas, sed partiales, per quas ordinantur suo modo, & ordine ad constitutionem to-
224 tius, quod simul cum primariis componunt, & hinc est, quod non sint aliæ naturæ distinctæ a composito ipso, nẽpe natura humana: sed ad eandem referantur: ex eo autẽ, quod ad integritatem, & veritatem naturæ humanę pertinent, fuerunt necessariò assumendæ à Verbo diuino, alioqui nec integrã, nec

veram

veram humanitatem naturalē assumpsisset, nec naturalis homo sine illis esset, ex eo verò, quod partes sunt eandem naturam humanā integrantes, eadem assumptione totali, & completa assumptæ fuerunt, & non distinctis, quamuis non informentur eadem forma, quia per proprias incōpletas pertinēt ad integritatem, & veritatē eiusdem humanæ naturæ, vt expositum est. Quod verò hoc non repugnet, efficaciter probari potest, quia in triduo mortis Christi permanserunt vniti Verbo sanguis, & cæteri humores, & quidem sub propriis formis, & non informati ab anima, quę à corpore separata nō potuit naturaliter eos informare, & nihilominus nemo ausus est dicere, quod tunc non fuerunt vniti, etiā si non informarentur anima: sed propriis formis, ac diuersis ab ea, nec etiam aliquis dixit, quod in triduo assumpserit Verbum plures naturas, vel animam, cadauer, & humores pluribus assumptionibus: sed ad eandem naturam pertinere omnes dicebantur, quia ad integritatem, & veritatem eius pertinuerunt, & propterea illius dicebantur esse, & suo etiam modo cadauer cum forma propria: cùm dicere soliti simus, & maxima cum proprietate loquendi, hoc esse cadauer Petri, vel Ioānis, imò & hoc (signato cadauere) esse corpus eius, & ipsummet Petrum, vel Ioannem mortuum, non ergo potuit nouas assumptiones ponere in triduo factas, licet nouę fuerint formę assumptę, quia omnes pertinuerunt suo modo ad humānitatem à principio assumptam ad quam ordinabantur; nam vbi vnum est propter alterum, non plura esse cēsentur, & ideò ex vi prioris assumptionis assumpta putātur, & cōsequenter eadem assumptione totali, & completa, qua assumpta fuit à principio natura humana Ex quibus iam patet solutio argum. nam ad formam eius concedenda est maior, quod vna tantùm natura humana, & vnica assumptione totali, & completa assumpta fuerit à Verbo diuino: sed minor distinguenda, quod natura sit vna per vnam formam substātialem: nam de homogenea absolutè verum est, de heterogenea verò non nisi cū hac limitatione, quod per vnam formam totalem ad quam ordināntur partiales constituentes partes secundarias habeat vnitatē. Et ratio huius differentiæ sumitur ex perfectione organici, ac viuētis corporis, & vitalium operationum, tam perfecta enim, & tam diuersa sunt organa eius, & operationes per ea exercitæ, vt præter primarias partes organicas, alias postulet sibi necessarias pro consistentia, & statu naturali earum, & totius corporis ac etiam pro instrumentis ad easdem operationes exercendas, longè tamen inferiores primariis, & quæ in eas 225

Digitized by Google

transire possunt, & in hunc finem ordinatæ sunt à natura; præsertim sanguis. Et ideò per proprias formas inferiores constituuntur & anima non informantur.

QVÆSTIO IX.

An vngues, & capilli informentur anima.

426 PRima opinio negat vngues, & capillos informari anima: sed existimat habere speciales formas inferiores anima, sicut de sanguine, & humoribus dictũ à nobis est quæst præcedenti, ita Galen. in lib. artis medicæ, quamuis oppositũ teneat 7. lib. de anatomica administratione circa finem, Fernel. lib. 2. Physiologiæ, cap. 2. Achillin. lib. 2. de elemen. quæst. 1. artic. 5. Thomas Garb. lib. 1. tract. 4. quæst. 53. Fracastorius in suo lib. de anima, Peramatus lib. de hominis procreatione cap. 8. Conciliator differ. 34. Toletus 1. lib. de anima, quæst. 4. Probatur primo ex generatione eorum: nam ex corporum excrementis per virtutem expulsiuam in extremitates corporum reiectis generantur: sed excrementa non sunt partes viuentis, nec possunt disponi pro suscipienda anima; ergo nihil potest ex eis generari, quod sit animatum. Minorem sic probo, excrementa sunt quasi expurgamenta naturæ: ergo materiam eorum à se expellit, tanquam ineptam ad suscipiendam animam, quæ ideò nõ erit capax dispositionum eiusdem animæ, & consequenter vngues, & capilli ex eis geniti non informantur anima. Secundo quia impossibile est aliquid viuere quin exerceat aliquam operationem vitalem: sed capilli, & vngues nullam habent: ergo non viuunt, nec informantur anima. Probatur minor, quia saltem haberent nutritionem, & augmentum, quod constat non habere: nam augmentum proprium ex alimento fieri debet assumpto ab eodem viuente, & conuerso in substantiam: sed augmentum horum non fit ex alimento assumpto: sed potius ex superfluo eius à natura reiecto; ergo non augentur propriè. Præterea non augentur secundum omnes partes: sed solùm secundum anteriores,
427 & adhuc istæ solùm secundum longitudinem. Et quod his etiam partibus accedit, adeò durum est, terrestre, atque imperfectum, vt non videatur capax vitæ, quia sine vllo dolore secatur, quod habent capilli omnes; ergo nec isti, nec illæ viuunt, aut informantur anima.

Secunda opinio concedit informari anima, non quidem totius

totius corporis, ſed alia vegetatiua diſtincta à ſenſitiua, aut rationali totius animalis, vel hominis modo ſimili, ac herbæ terræ adhærentes habent aliam formam diſtinctam à forma terræ, nẽpe animam vegetatiuã, cuius virtute nutriũtur accepto ſucco per radices ab ipſamet terra. Ita D. Bonau. in 4. d. 44. q. 2. Dur. q. 1. Et quidẽ, quòd viuãt, & informẽtur anima oſtẽdunt ex augmento, quod propria operatio viuentiũ eſt. Quòd verò non informentur eadem anima totius, ex modo augmẽti durantis per totam vitam: cùm tamen totum viuens determinato tempore augeatur vſque ad ſtatum: ergo diuerſus iſte modus augmenti non poteſt ab eadem numero anima prouenire, & propterea alia diſtincta eis eſt concedenda.

Tertia opinio tenet vngues, & capillos viuere, & informari anima, nõ diſtincta ab anima totius, ſed eadem: ita D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quęſtiuncula 3. ad 3. Iauel. 2. lib. de anima 228 q. 10. Bannes 1. lib. de generatione c. 4. q. 8 ar. 4. concl. 3. Viguer. de inſtitut. c. 21. & quantum ad vngues pertinet, eãdem ſequitur Valleſ. lib. 2. controuerſ. medi. cap. 5. quibus non ſolùm propriam nutritionem eis concedit, ſed etiam ſenſum tactus: quamuis de capillis neget, quod informentur anima.

Nobis verò diſplicet in primis opinio ſecunda, aſſerens vngues, & capillos informari anima vegetatiua diſtincta ſpecie à ſenſitiua brutorum, & rationali hominum, quia ſuperius probauimus efficaciter nõ dari plures animas totales; vel partiales in eodem viuente, præſertim ſpecie diſtinctas.

Ex aliis verò duabus opinionibus oppoſitis, quãuis neutra 229 habeat pro ſe efficacem aliquã, vel vrgẽtem rationem, & ideò æqua probabilitate poſſit quęlibet defendi, placet nihilominus tertia, *quod vngues, & capilli informẽtur anima totius viuentis, & ab ea recipiãt omnes gradus eſſendi.* Propter authoritatem D. Thomæ. Quam in primis colligo ex Ariſtot. 3. lib. de hiſtoria animalium c. 12. in principio, vbi ad tantam duritiem aliquando prouenire vngues docet, vt nihil differãt ab oſſibus, his verbis: *Quod idem vnguibus etiam euenit: quippe cùm in nonnullis animalium genus vnguium præ nimia duritudine nihilo ab oſſibus differat.* Sed de oſſibus cõſtat informari anima; ergo idẽ ſentit de vnguibus Ariſtoteles. Sed probatur ratione 1. ex generatione, & augmento harum partium, quia eodẽ modo generantur partes iſtæ in pueris, ac oſſa, & carnes, eodem etiam modo creſcunt ſecundum omnes partes, & dimẽſiones, vt cõſtat experientia; ergo eadem anima informantur. 2. ex continuatione, nam ita adhærent carni, vt nõ poſſint diuelli ab ea ſine dolore maximo, quod ſignum eſt phyſicæ cõtinuationis,

vt hæc

vt benè adnotauit Vallesius vbi suprà dicens apparere in eis versus inferiorem partem fibras, seu venulas, per quas cum carne continuantur, & per easdem quoque defertur ad eas alimentum, vt nutriantur.

230 Pro solutione argument. aliarum opinionum adnotãdum est, quod sicut non omnes partes integrantes, nec omnes partes viuentis corporis eiusdẽ perfectionis sunt, sic non omnes alimentum ita perfectum, aut tam purum postulant pro suo nutrimento, & augmento; & hinc est, quòd perfectiores assumunt sibi priores partes eiusdem alimenti, impuras quasdam reiicientes, tanquam minus idoneas ad proprium nutrimentum, respectu cuius excrementa vocari possunt, non tamen omninò inutiles ad nutritionem, & augmentum aliarum partium inferiorum, sed imperfectioni earum proportionatas, & ita contingit in nutrimento primarum partium: vt residuũ alimenti minus purum tanquã sibi minus idoneum respuãt, proportionatum tamen inferioribus partibus, quo aluntur, licet excrementum primarum partium sit. Et eiusmodi sunt capilli, & vngues, quæ licet non sint simpliciter necessariæ ad constitutionem compositi, iuuant tamen ad conseruationem eius, atque etiam ad aliquas operationes exercendas per mẽbra corporis, quæ non benè possent sine illis exerceri: quare non solùm ad corporis ornatum, sed etiam suo modo ad bonum statum, conseruationem, & operationes eius conceduntur viuenti corpori à natura, & ideò satis congruum est, quod eadem informentur anima. Et ex his patet solutum esse primum argum. primæ opinionis.

Ad 2. verò concessa maiori, neganda est minor: quod capilli,
231 & vngues non nutriantur propriè. Et cùm dicitur non nutriri ex alimẽto assumpto, distinguendũ est; nam ex partibus eius, verum est, quia ex his solùm nutriuntur primariæ partes, vngues verò, & capilli tãquam imperfectiores minus adhuc puro alimento, quod quasi residuum est eius, quo vtũtur perfectiores, & ab eis expulsum tanquam impurum, & propterea quasi excrementum vocari potest. Negãdum est etiam, quod non augeantur secundum omnes partes, atq; etiam secũdum omnes dimensiones: nam incrementum, quod per anteriores fit, ex augmento priorum prouenit, vt clarius cernitur, manifestúmq; fit, quod secundũ lõgitudinem, latitudinem. & profunditatem augeantur. Quòd verò augeantur semper, solùm probat non esse primarias, aut præcipuas partes viuentis, quæ ex præcipuo quoque alimẽto nutriãtur, sed imperfecto vtuntur, & facilè in propriam substantiam imperfectam conuertendum,

tendum, nam quasi à præcipuis partibus iam præparatum eis subministratur, certum tamen terminum habere sui augmẽti citra dubium est, quia etiam si nunquam præscindãtur, vltra certam magnitudinem non procedunt. Capilli verò crescunt 232
quoque secundum omnem dimensionem, vt in pueris percipi potest, quamuis in aliis ætatibus solùm percipiatur sensu augmentum secundum longitudinẽ, quod verò sine dolore præscindi possint, hoc tantùm contingit per partes, à carne cum qua continuantur magis remotas; diuelli verò non possunt sine dolore, quod satis est, vt per aliquam sui partem carnem contingant, cum eâque continuetur earum substantia, & ideò possunt eadem anima informari.

QVÆSTIO X.

An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus.

SOlum restat in fine huius tractatus disputandum, an in singulis viuentibus dentur singulæ, ac distinctæ animæ, vel vna, & eadem sit in multis, aut in omnibus.

In hac re quatuor sententias reperio, seu quatuor potius errores Philosophicos, omnes tamen in eo cõueniunt, quod nõ multiplicant animas ad multiplicationem corporum, seu viuentium, sed vnam, & eandem numero ponunt in omnibus. Differunt tamen, quod quidam eorum in quibuscumque viuentibus vnicam esse profiterentur, & hos retulit Albertus Ma- 233
gnus in Summa de homine. Alij verò in omnibus hominibus dumtaxat posuerunt vnicam animam rationalem. Sed isti tripartiti sunt; nam quidam vnicam illam animam posuerunt assistentem tantùm, vt Mirandulanus lib. 31. de euersione singularis certaminis sectione 1. & lib. 32. sectione 2. & 6. Achilinus in lib. de intelligentiis, qui asserunt ita tenendum esse secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ, quamuis secundum fidẽ Catholicam necessariò sint multiplicandæ singulæ pro singulis hominibus. Alij verò tenuerũt non informare corpora, sed esse tantùm assistentem, ita vt licet homo habeat corpus, cui assistit anima, sed corpus non pertinere ad substantiam, vel essentiam eius, sed hanc in sola anima (quæ vocatur intellectus) consistere, eo ferè modo, quo Angelus est forma assistens corpori cœlesti ad motum, non tamen efficit cum eo compositionem substantialem, quia non vnitur ei substan-

teſt quin corrumpatur totum,vt per ſe eſt manifeſtum, & idẽ inconueniens ſequitur,ſi vnio ſit accidẽs proprium eius, quia nõ poteſt naturaliter deſtrui paſſio, quin ſimul deſtruatur eſſentia,ſi verò ſit cõmune accidens eius,naturaliter poterit ab
240 ea ſeparari, & ita poterit permanere vnita corpori deſtructa vnione,quod inuoluit contradictionẽ.Deinde ſiue talis vnio ſit ſubſtantia,vel accidens, corporea debet eſſe:cùm per eam vniatur anima corpori,& ſi corporea ſit, repugnat ineſſe eidẽ animæ,quia corporeum non inhæret ſpirituali.Quare omnibus modis repugnat intellectum vniri materiæ,& proinde repugnabit eſſe formam.Nihilominus animam rationalem nõ eſſe vnicã in omnibus hominibus,ſed pro ſingulis multiplicari ſingulas, tanquam veras formas corporum euidens eſt in doctrina Ariſtotelis, atque etiam ſecundum veram philoſophiam,& certiſſimum ſecundum fidem noſtram.

Tria hæc ſigillatim, (quanquã breuiſſimè) probanda ſunt contra omnes has poſitiones.Et quidem, quod anima ſit vera forma probatum a nobis eſt ſupra nõ ſolum expreſſis teſtimoniis Ariſtotelis, ſed euidentibus rationibus,& ideò ſolùm reſtat nunc probandum hoc ſuppoſito,quod non ſit vna in multis, vel in omnibus hominibus, ſed ſingulas multiplicari prò ſingulis.

Probatur ergo quod non ſit vnica anima in omnibus, ſed pro ſingulis hominibus ſingulæ multiplicẽtur expreſſis teſtimoniis Ariſtotelis,nam 1.lib.de anima,cap.3.text.53. & lib.2. cap.1.text.9.aſſerit nõ quamlibet animam informare quodlibet corpus,ſed determinatam determinatum,& ideò reprehẽdit inſanam poſitionẽ Pythagoricã de tranſmigratione animarum in alia corpora,quæ apertè præſupponunt diſtinctionem earum.Et lib.12.meta.cap.3.text.20 negat animas antecedere corpora,ſi autem vna tantũ foret,omnia certè corpo-
241 ra antecederet.Probatur deinde ratione,quia anima non poteſt informare res diuiſas,ac diſtantes,cũ informatio ſit vnio realis,& intima formæ cum materia, & eadẽ anima non poſſit multis ſimul vniri propter limitatam virtutem informandi.Probatur tandẽ euidenti experientia, quia euidẽs eſt quoſdam homines eſſe ſapientes & inſipientes alios, quoſdam ſtudioſos alios verò vitiis deditos,ſed virtutes,& ſcientiæ ſunt in anima tanquam in proprio ſubiecto;ergò nõ poſſunt habere eandem animam, nam ex eo ſequeretur eandem animam ſapientem ſimul eſſe & ignorantẽ, vitiis,& virtutibus oppoſitis informatã,imò actus virtutis,& vitij oppoſitos ſimul exercere,& actum ſcientiæ, & erroris circa eandem propoſitionem;

eam

eandem etiam animam beatã simul in cœlo, atque in inferno damnatam, quæ vel cœcis impossibilia, & stulta apparebũnt. Quod verò certissimum sit contrarias esse has positiones fidei nostræ, probãt expressa verba Sacræ paginæ, in quibus distinctio animarum rationalium traditur, vel præsupponitur, vt Ezech. 18. *Omnes animæ meæ sunt, sicut anima patris, ita anima filij: anima quæ peccauerit ipsa morietur.* Et Lucæ 16. dicitur animam Lazari delatam esse in sinũ Abrahæ, diuitis verò sepultam esse in inferno. Ex quibus, & aliis, eas tãquam fidei cõtrarias damnauit Ecclesia in Concilio Later. sub Leone 10. sess. 8. hisce verbis. *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cum illa non solum verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit.* Et ecce probata 242
tria illa, quæ promisimus, aduersus omnes, qui vel vnicam ponunt animam in cunctis viuẽtibus, vel vnicam in solis hominibus, quæ assistens cùm sit, ipsa sola est homo, vel etiam si sit forma informans, non multiplicatur in singulis. Ex quibus constat quam falsum sit, quod positio Mirandulani, & Achillini asserit, videlicet secundum fidem Catholicam multiplicandas esse animas, sed secundum principia philosophiæ vnicam esse, nam cum vtraque veritas, nempe supernaturalis diuinæ fidei, & naturalis philosophiæ deriuentur ab eadem summa, & infallibili veritate diuina, repugnat esse oppositas, & omninò necessarium est in omnibus, & per omnia esse sibi consentaneas.

Ad primum argumentum aliqui respondere voluerunt dicentes, Aristotelem non fuisse certum de immortalitate animæ, & ideò non probari contra ipsum, quod vnicam posuerit in omnibus hominibus: nam plures ponere potuit, perẽũtes tamẽ cum corporibus. Sed hæc solutio non habet locum 243
in doctrina Aristotelis, quia, vt suo loco ostendemus, vel certus de immortalitate animæ fuit, vel vt minimum magis in eam inclinauit, vt euidenter probant diuersa testimonia eius. Sed nec habet locum solutio aliorum, quod transmigrationem animarum cum Pythagora tenuerit, cum expresse eam tanquam fabulosam refutauerit primo libro de anima, textu 53.

Sed D. Thom. 2. libr. contra gentes, capite 8. asseruit, Aristotelem non egisse de infinito in vniuersali, vt se extendit ad spiritualia, sed solum de infinito in corporibus, de quo solùm

sensitiua non potest conferre gradum vitæ, quin conferat gradum naturæ sensitiuæ in aliqua specie atoma animalis. Et tandem si sit anima rationalis, non potest conferre gradum vitæ sensitiuæ, quin simul conferat gradum rationalitatis. Sed dicunt conferre gradum corporis misti in specie atoma sanguinis, quod non repugnat. Sed probo magis hoc repugnare, quia quodlibet genus diuiditur immediatè per differentias oppositas, & inter se repugnantes, constituentésque repugnātes species: sed nec oppositæ differētiæ possunt desumi ab eadem forma physica, nec physicè ab eadē constitui: ergò à diuersis, & oppositis: tunc ergò sanguis sic informatus ab anima per se est species corporis misti, vel ergò corporis misti viuentis, aut oppositi, videlicet non viuentis: nam corpus mistum proximè diuiditur in viuens formaliter, & non viuens formaliter, tanquam in species oppositas: sed sanguis non est species viuentis formaliter: cum non viuat; ergo formaliter est sub specie opposita corporis misti non viuentis, quam repugnat conferre animam: cum conferat oppositam viuentis, quare repugnabit informari anima.

218 Secundo probatur, quia omnes gradus essendi prædicamētales à supremo genere vsque ad atomam speciem, quos potest tribuere quælibet forma physica, sunt eadem res, idemq; effectus realis, & formalis eiusdem animæ, vt in Petro gradus substantiæ, corporis, viuentis, sensibilis, & rationalis, quare non distinguuntur à parte rei: sed ratione tātùm ratiocinata: ergò repugnat animam cōferre vnum, quin conferat omnes. Probatur consequētia, quia cum informet ante operationem intellectus, & à parte rei, daretur vnus separatus ab altero realiter, & proinde distinctus ab eo ex natura rei: cū realis separatio inferat realem distinctionem, vel ex natura rei. Quod tandem probo ex nutritione, quia sanguis est vltimum alimentum animalis, vt docet expressè Aristoteles locis superius citatis, & conuertitur per nutritionem in substantiam aliti, sed conuersio substantialis fit per corruptionem substantialē eius, quod conuertitur in alterum: ergò nutrito fit per corruptionem substantialem sanguinis: sed corruptio substantia-
219 lis est amissio formę antiquę, & acquisitio nouæ; ergò sanguis per nutritionem amittit formam, quam habebat, & acquirit nouam, eius videlicet in cuius substantiam conuertitur, quæ est anima, vnde sequitur eam prius non habuisse, dum erat sub forma sanguinis, vel si eam habebat, non corrumpi substantialiter, cum non acquirat nouam: sed solùm accidentaliter, & ideò nutritio non erit conuersio substantialis alimēti: sed

ſed mutatio accidentalis eius, quod patet eſſe falſum.

Poſſet tamen reſponderi concedendo, quod nutritio ſit cōuerſio ſubſtantialis ſanguinis in ſubſtantiam aliti, quod non repugnat, etiam ſi informetur anima; nam dum eſt ſub forma ſanguinis, minus perfectè informatur ab anima, & modo vnionis minus perfecto indiuidualiter ei vnitur; per nutritionem verò licet non ſuſcipiat nouam formam ſubſtantialem, ſuſcipit eandem nouo, ac perfectiori modo indiuiduali informante, quod ſufficit ad conuerſionem ſubſtantialem, & vt nutritio ſit corruptio ſubſtantialis alimenti. Quam ſolutio- 220
nem ſatis probabilem efficere videtur id, quod medici docēt, & ſatis veriſimile eſt: videlicet aliquas partes etiam ſolidas, ac primarias animalis, ex aliis etiam ſolidis, & primariis nutriri aliquando, vt neruos ex carne, aut quid ſimile, in quarū nutritione poſſumus nos excogitare alio modo conuerſionē ſubſtantialem fieri, niſi ex eo ſolum, quod deſinat anima informare ſecundum modum vnionis indiuidualem imperfectiorem, eam partem, quæ conuertitur in aliam, & incipiat eam informare modo perfectiori indiuiduali: ita ergo excogitari poteſt de conuerſione ſanguinis, etiam ſi informetur anima, & ſic ſoluetur argument. Hæc tamen ſolutio locum non habet: nam vel ſanguis informatus anima ſecūdum modum vnionis indiuidualem imperfectū ſuſcipit ab ea omnes gradus eſſendi, vel quoſdam tantum: & hoc poſtremum probatum eſt impoſſibile, & primum etiam probauimus falſum, quia ex eo ſequitur ſanguinem viuere, quod etiam ei repugnare oſtendimus.

Ad teſtimonia Ariſtotelis pro prima opinione reſpondeo, 221
duo illa de ſanguine aſſerere, videlicet, quod ſit pars animalis, & quod verſus omnē differentiam loci moueatur in corpore: ſed neutrum probat ſentire Ariſtotelem, quod viuat, aut informetur anima: nam quod partem eſſe affirmat, de ſecundaria intelligit, non de primaria; ſecundariæ verò partes, nec viuunt, nec informantur anima, neq; id eſt vllo modo neceſſarium: ſed per proprias formas inferiores anima id habere poſſunt, & omnia officia ſibi propria præſtare. Mouetur autē verſus omnē differentiam loci non à ſe: ſed ab eadem anima mediis ſpiritibus vitalibus tanquā inſtrumentis, per ordinē, quem habet idem ſanguis ad opera, ac functiones vitæ: quod adeò verum eſt, vt adhuc in corpore recenter mortuo ab eiſdem ſpiritibus moueatur; quare ex tali motu non ſequitur, quod viuat, vel informetur anima: nam animata, ſeu viuentia non mouentur quomodocūque: ſed à ſe, hoc eſt, à principio

intrinseco, & ideò hoc tantùm modo moueri est argumentū vitæ, aut animationis: vnde nec feruor sanguinis probat eum viuere, sicut nec feruor aquæ, aut motus argēti viui: cùm omnes illi motus sint a principio extrinseco, vel si ab intrinseco, non sicut vitales: sed modo alio imperfectiori: sed solùm habent quandam similitudinem cum motibus vitalibus.

De adipe verò concedimus, quod non distinguatur substātialiter a sanguine: sed negamus, quod informetur anima eisdem rationibus ac de sanguine.

222 Testimonium verò ex sacris literis desumptum exposuit D. August. quęst. 17. in eundem Leuiticum dicens, sensum eius esse, quod vita sit in sanguine, quia multis modis ab eodem sanguine dependet: nam ab eo alitur, ac fouetur, nō verò esse in eo formaliter, tāquam in corpore animato, quod satis est, vt congruenter præceptum sit peccata animarum per oblationem sanguinis in altari expianda esse, & eodem modo intelligi debent verba eiusdem Augustini citata.

Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod omnes partes integrantes eiusdem compositi informentur eadem forma; nam quę ad primariam constitutionem eius pertinent, verum est; quæ verò secundariæ sunt, informari non possunt.

Ad secundum iam responsum est exponendo testimonia Aristotelis, quod sanguis non mouetur in corpore motu vitali: sed solùm à principio extrinseco.

Pro solutione vltimi adnotare oportet, quod cum sanguis in suo ordine iā exposito sit pars integralis humani corporis, pertinet ad integritatem eius, nō primariā, sed secundariam,

223 omninò tamen necessariam ad consistentiam, & statum naturalem primarum partium, & totius corporis viuentis. & consequēter pertinet ad veritatem humanæ naturę, quia nō esset naturalis homo, nec verus in hoc ordine naturæ, qui non haberet sanguinem, & humores, nec posset sine illo habere operationes vitales, aut in esse naturali cōsistere, propterea vnus, & idem homo constituitur, & integratur ex primariis, & secūdariis partibus: nam licet secundarię habeāt proprias formas aut animas inferiores, non tamen cōpletas, sed partiales, per quas ordinantur suo modo, & ordine ad constitutionem to-

224 tius, quod simul cum primariis componunt, & hinc est, quod non sint aliæ naturæ distinctæ a composito ipso, nēpe natura humana: sed ad eandem referantur: ex eo autē, quod ad integritatem, & veritatem naturæ humanę pertinent, fuerunt necessariò assumendæ à Verbo diuino, alioqui nec integrā, nec

veram

veram humanitatem naturalē assumpsisset, nec naturalis homo sine illis esset, ex eo verò, quod partes sunt eandem naturam humanā integrantes, eadem assumptione totali, & completa assumptæ fuerunt, & non distinctis, quamuis non informentur eadem forma, quia per proprias incōpletas pertinēt ad integritatem, & veritatē eiusdem humanæ naturæ, vt expositum est. Quod verò hoc non repugnet, efficaciter probari potest, quia in triduo mortis Christi permanserunt vniti Verbo sanguis, & cæteri humores, & quidem sub propriis formis, & non informati ab anima, quę à corpore separata nō potuit naturaliter eos informare, & nihilominus nemo ausus est dicere, quod tunc non fuerunt vniti, etiā si non informarentur anima: sed propriis formis, ac diuersis ab ea, nec etiam aliquis dixit, quod in triduo assumpserit Verbum plures naturas, vel animam, cadauer, & humores pluribus assumptionibus: sed ad eandem naturam pertinere omnes dicebantur, quia ad integritatem, & veritatem eius pertinuerunt, & propterea illius dicebantur esse, & suo etiam modo cadauer cum forma propria: cùm dicere soliti simus, & maxima cum proprietate lo- 225
quendi, hoc esse cadauer Petri, vel Ioānis, imò & hoc (signato cadauere) esse corpus eius, & ipsummet Petrum, vel Ioannem mortuum, non ergo potuit nouas assumptiones ponere in triduo factas, licet nouę fuerint formę assumptę, quia omnes pertinuerunt suo modo ad humānitatem à principio assumptam ad quam ordinabantur; nam vbi vnum est propter alterum, non plura esse cēsentur, & ideò ex vi prioris assumptionis assumpta putātur, & cōsequenter eadem assumptione totali, & completa, qua assumpta fuit à principio natura humana. Ex quibus iam patet solutio argum. nam ad formam eius concedenda est maior, quod vna tantùm natura humana, & vnica assumptione totali, & completa assumpta fuerit à Verbo diuino: sed minor distinguenda, quod natura sit vna per vnam formam substātialem: nam de homogenea absolutè verum est, de heterogenea verò non nisi cū hac limitatione, quod per vnam formam totalem ad quam ordinātur partiales constituentes partes secundarias habeat vnitatē. Et ratio huius differentiæ sumitur ex perfectione organici, ac viuētis corporis, & vitalium operationum, tam perfecta enim, & tam diuersa sunt organa eius, & operationes per ea exercitæ, vt præter primarias partes organicas, alias postulet sibi necessarias pro consistentia, & statu naturali earum, & totius corporis ac etiam pro instrumentis ad easdem operationes exercendas, longè tamen inferiores primariis, & quæ in eas

transire possunt, & in hunc finem ordinatæ sunt à natura; præsertim sanguis. Et ideò per proprias formas inferiores constituuntur & anima non informantur.

QVÆSTIO IX.

An vngues, & capilli informentur anima.

226 PRima opinio negat vngues, & capillos informari anima: sed existimat habere speciales formas inferiores anima, sicut de sanguine, & humoribus dictũ à nobis est quæst. præcedenti, ita Galen. in lib. artis medicæ, quamuis oppositũ teneat 7. lib. de anatomica administratione circa finem, Fernel. lib. 2. Physiologiæ, cap. 2. Achillin. lib. 2. de elemen. quæst. 1. artic. 5. Thomas Garb. lib. 1. tract. 4. quæst. 53. Fracastorius in suo lib. de anima, Peramatus lib. de hominis procreatione cap. 8. Conciliator differ. 34. Toletus 1. lib. de anima, quæst. 4. Probatur primo ex generatione eorum: nam ex corporum excrementis per virtutem expulsiuam in extremitates corporum reiectis generantur: sed excrementa non sunt partes viuentis, nec possunt disponi pro suscipienda anima; ergo nihil potest ex eis generari, quod sit animatum. Minorem sic probo, excrementa sunt quasi expurgamenta naturæ: ergo materiam eorum à se expellit, tanquam ineptam ad suscipiendam animam, quæ ideò nõ erit capax dispositionum eiusdem animæ, & consequenter vngues, & capilli ex eis geniti non informantur anima. Secundo quia impossibile est aliquid viuere quin exerceat aliquam operationem vitalem: sed capilli, & vngues nullam habent: ergo non viuunt, nec informantur anima. Probatur minor, quia saltem haberent nutritionem, & augmentum, quod constat non habere: nam augmentum proprium ex alimento fieri debet assumpto ab eodem viuente, & conuerso in substantiam: sed augmentum horum non fit ex alimento assumpto: sed potius ex superfluo eius à natura reiecto; ergo non augentur propriè. Præterea non augentur secundum omnes partes: sed solùm secundum anteriores,
227 & adhuc istæ solùm secundum longitudinem. Et quod his etiam partibus accedit, adeò durum est, terrestre, atque imperfectum, vt non videatur capax vitæ, quia sine vllo dolore secatur, quod habent capilli omnes; ergo nec isti, nec illæ viuunt, aut informantur anima.

Secunda opinio concedit informari anima, non quidem

totius

totius corporis, sed alia vegetatiua distincta à sensitiua, aut rationali totius animalis, vel hominis modo simili, ac herbæ terræ adhærentes habent aliam formam distinctam à forma terræ, nẽpe animam vegetatiuã, cuius virtute nutriũtur accepto succo per radices ab ipsamet terra. Ita D. Bonau. in 4. d. 44. q. 2. Dur. q. 1. Et quidẽ, quòd viuãt, & informẽtur anima ostẽdunt ex augmento, quod propria operatio viuentiũ est. Quòd verò non informentur eadem anima totius, ex modo augmẽti durantis per totam vitam: cùm tamen totum viuens determinato tempore augeatur vsque ad statum: ergo diuersus iste modus augmenti non potest ab eadem numero anima prouenire, & propterea alia distincta eis est concedenda.

Tertia opinio tenet vngues, & capillos viuere, & informari anima, nõ distincta ab anima totius, sed eadem: ita D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. 2. quęstiuncula 3. ad 3. Iauel. 2. lib. de anima 228
q. 10. Bannes 1. lib. de generatione c. 4. q. 8 ar. 4. concl. 3. Viguer. de institut. c. 21. & quantum ad vngues pertinet, eãdem sequitur Vallesf. lib. 2. controuers. medi. cap. 5. quibus non solùm propriam nutritionem eis concedit, sed etiam sensum tactus: quamuis de capillis neget, quod informentur anima.

Nobis verò displicet in primis opinio secunda, asserens vngues, & capillos informari anima vegetatiua distincta specie à sensitiua brutorum, & rationali hominum, quia superius probauimus efficaciter nõ dari plures animas totales; vel partiales in eodem viuente, præsertim specie distinctas.

Ex aliis verò duabus opinionibus oppositis, quãuis neutra 229
habeat pro se efficacem aliquã, vel vrgẽtem rationem, & ideò æqua probabilitate possit quęlibet defendi, placet nihilominus tertia, *quod vngues, & capilli informẽtur anima totius viuentis, & ab ea recipiãt omnes gradus essendi.* Propter authoritatem D. Thomæ. Quam in primis colligo ex Aristot. 3. lib. de historia animalium c. 12. in principio, vbi ad tantam duritiem aliquando prouenire vngues docet, vt nihil differãt ab ossibus, his verbis: *Quod idem vnguibus etiam euenit: quippe cum in nonnullis animalium genus vnguium præ nimia duritudine nihilo ab ossibus differat.* Sed de ossibus cõstat informari anima; ergo idẽ sentit de vnguibus Aristoteles. Sed probatur ratione 1. ex generatione, & augmento harum partium, quia eodẽ modo generantur partes istæ in pueris, ac ossa, & carnes, eodem etiam modo crescunt secundum omnes partes, & dimẽsiones, vt cõstat experientia; ergo eadem anima informantur. 2. ex continuatione, nam ita adhærent carni, vt nõ possint diuelli ab ea sine dolore maximo, quod signum est physicæ cõtinuationis,

vt hæ

vt benè adnotauit Vallesius vbi suprà dicens apparere in eis versus inferiorem partem fibras, seu venulas, per quas cum carne continuantur, & per easdem quoque defertur ad eas alimentum, vt nutriantur.

230 Pro solutione argument. aliarum opinionum adnotãdum est, quod sicut non omnes partes integrantes, nec omnes partes viuentis corporis eiusdẽ perfectionis sunt, sic non omnes alimentum ita perfectum, aut tam purum postulant pro suo nutrimento, & augmento; & hinc est, quòd perfectiores assumunt sibi priores partes eiusdem alimenti, impuras quasdam reiicientes, tanquam minus idoneas ad proprium nutrimentum, respectu cuius excrementa vocari possunt, non tamen omninò inutiles ad nutritionem, & augmentum aliarum partium inferiorum, sed imperfectioni earum proportionatas, & ita contingit in nutrimento primarum partium: vt residuũ alimenti minus purum tanquã sibi minus idoneum respuãt, proportionatum tamen inferioribus partibus, quo aluntur, licet excrementum primarum partium sit. Et eiusmodi sunt capilli, & vngues, quæ licet non sint simpliciter necessariæ ad constitutionem compositi, iuuant tamen ad conseruationem eius, atque etiam ad aliquas operationes exercendas per mẽbra corporis, quæ non benè possent sine illis exerceri: quare non solùm ad corporis ornatum, sed etiam suo modo ad bonum statum, conseruationem, & operationes eius conceduntur viuenti corpori à natura, & ideò satis congruum est, quod eadem informentur anima. Et ex his patet solutum esse primum argum. primæ opinionis.

Ad 2. verò concessa maiori, neganda est minor: quod capilli,
231 & vngues non nutriantur propriè. Et cùm dicitur non nutriri ex alimẽto assumpto, distinguendũ est; nam ex partibus eius, verum est, quia ex his solùm nutriuntur primariæ partes, vngues verò, & capilli tãquam imperfectiores minus adhuc puro alimento, quod quasi residuum est eius, quo vtũtur perfectiores, & ab eis expulsum tanquam impurum, & propterea quasi excrementum vocari potest. Negãdum est etiam, quod non augeantur secundum omnes partes, atq; etiam secũdum omnes dimensiones: nam incrementum, quod per anteriores fit, ex augmento priorum prouenit, vt clarius cernitur, manifestũmq; fit, quod secundũ lõgitudinem, latitudinem & profunditatem augeantur. Quòd verò augeantur semper, solùm probat non esse primarias, aut præcipuas partes viuentis, quæ ex præcipuo quoque alimẽto nutriãtur, sed imperfecto vtuntur, & facilè in propriam substantiam imperfectam conuertendum,

tendum, nam quasi à præcipuis partibus iam præparatum eis subministratur, certum tamen terminum habere sui augmẽti citra dubium est, quia etiam si nunquam præscindãtur, vltra certam magnitudinem non procedunt. Capilli verò crescunt 232
quoque secundum omnem dimensionem, vt in pueris percipi potest, quamuis in aliis ætatibus solùm percipiatur sensu augmentum secundum longitudinẽ, quod verò sine dolore præscindi possint, hoc tantùm contingit per partes, à carne cum qua continuantur magis remoras; diuelli verò non possunt sine dolore, quod satis est, vt per aliquam sui partem carnem contingant, cum eáque continuetur earum substantia, & ideò possunt eadem anima informari.

QVÆSTIO X.

An quodlibet viuens habeat propriam animam distinctam ab alio, vel eadem numero anima sit in pluribus.

SOlum restat in fine huius tractatus disputandum, an in singulis viuentibus dentur singulæ, ac distinctæ animæ, vel vna, & eadem sit in multis, aut in omnibus.

In hac re quatuor sententias reperio, seu quatuor potius errores Philosophicos, omnes tamen in eo cõueniunt, quod nõ multiplicant animas ad multiplicationem corporum, seu viuentium, sed vnam, & eandem numero ponunt in omnibus. Differunt tamen, quod quidam eorum in quibuscumque viuentibus vnicam esse profitentur, & hos retulit Albertus Magnus in Summa de homine. Alij verò in omnibus hominibus 233
dumtaxat posuerunt vnicam animam rationalem. Sed isti tripartiti sunt; nam quidam vnicam illam animam posuerunt assistentem tantùm, vt Mirandulanus lib. 31. de euersione singularis certaminis sectione 1. & lib. 32. sectione 2. & 6. Achilinus in lib. de intelligentiis, qui asserunt ita tenendum esse secundum principia Aristotelis, & naturalis philosophiæ, quamuis secundum fidẽ Catholicam necessariò sint multiplicandæ singulæ pro singulis hominibus. Alij verè tenuerũt non informare corpora, sed esse tantùm assistentem, ita vt licet homo habeat corpus, cui assistit anima, sed corpus non pertinere ad substantiam, vel essentiam eius, sed hanc in sola anima (quæ vocatur intellectus) consistere, eo ferè modo, quo Angelus est forma assistens corpori cœlesti ad motum, non tamen efficit cum eo compositionem substantialem, quia non vnitur ei

substan

ſubſtantialiter, ſed ipſe eſt ſubſtātia quædam quaſi per ſe con-
234 ſtituta in ſuo eſſe. Sic Themiſtius in ſuo lib. 2. de anima, capite 27. Commentator verò 3. lib. de anima, commento 5. & in deſtructionibus deſtructionū contra Algazelem, Animam dixit eſſe intellectum quendam aſſiſtentem, ac ſeparatum a corpore, imò ab homine, & ideò eum non conſtituere: ſed hominem habere quandam aliam animam ſenſitiuam, quam cogitatiuā vocat, informantem quidem corpus, & conſtituentem eūdem hominem in ſpecie propria, ac perfectiorem animabus brutorum, a quibus per eam diſtinguitur ſpecie, nō per rationalem, quam vocat intellectum ſeparatum, & aſſiſtentē omnibus hominibus ad intelligendum, ita vt per eum, (licet vnicum) intelligant omnes. Quam ſententiam ſuperius explicauimus, & refutauimus.

235 Alij verò plures, vt Albertus Magnus in ſuo tractatu contra vnitatem intellectus, & Cardinalis Beſſarion lib. 3. contra calumniatorem Platonis affirmant ſolum Auerroëm id tenuiſſe.

Conſultò omitto Pythagoræ, ac ſectariorū eius delirium de tranſmigratione animarum in corpora: aſſerebant enim animam vnius hominis a corpore eius ſeparatam per mortem in alienum migrare, non hominis tantùm, ſed etiam pecudis, aut alterius bruti; ita vt fateretur de ſe Empedocles prius fuiſſe piſcem, quàm hominem. Et portentum hoc quaſi ab Orco reuocarunt poſtea hęretici Albanenſes, & Albigenſes, quos egregiè inſectatur D. Athanaſ. lib. 6. de beatitudine Filij Dei. Hæc verò relinquenda eſſe ſtatuimus, quia ad poëtarum fabulas reuocata ſunt, & inter eas recenſentur.

Præcipuum fundamentum Mirandulani, & Achillini ad aſſerendum, quod in doctrina Ariſtotelis, & principiis philoſophiæ non ſint multiplicandi intellectus, vel animæ rationales pro ſingulis hominibus, eſt, quia dubitari non poteſt, quin ſecundum principia eiuſdem Ariſtotelis, & veræ philoſophiæ
236 anima rationalis (quā intellectum vocant) ſit vera forma informans corpus, & conſtituens hominem in ſua ſpecie diſtincta à cæteris animalibus. Quo ſuppoſito probant vnicam eſſe in omnibus hominibus hoc præcipuè argument. euidens eſt apud Ariſtotelem 8. lib. phyſ. in principio, & 1. lib. de cœlo, & mundo cap. 12. mundum, & generationes rerum omnium eſſe ab æterno, atque etiam eſt euidens ex 3. lib. phyſicor. eſſe impoſſibile infinitum actu, ac tandem ferè euidēs èſt ex diuerſis locis horum librorum de anima atque ex lib. 12. meta. text. 19. animam rationalem, ſeu intellectum eſſe immortalē. Ex quibus euidenter ſequitur vnicam eſſe in omnibus: nam ſi generationes

tiones æternæ sunt;ergò præcessere infiniti homines, qui licet etiam fuerint corrupti quantum ad corpora,permanent tamē animæ immortales;ergò dabūtur actu infinitæ,nisi dicat non esse distinctas animas in singulis hominibus , sed eandem in omnibus. Nec soluitur argument. si dicatur materiam esse creatam à Deo ex nihilo in principio temporis.Et ideò gene- 237
rationes incepisse. Quia modus iste incipiēdi non est conformis principiis philosophiæ,ex quibus nō solum non habetur, quod creatio sit possibilis,imò oppositum,videlicet , quod ex nihilo nihil possit fieri, sed quidquid fit ex præsupposita materia,vel subiecto fieri , quod videtur fuisse quasi principium per se notum,non solum apud Aristotelem : sed apud omnes philosophos,quāuis ex fide habeatur ex nihilo facta esse omnia in principio temporis.Vnde sequitur,quod cum secundū doctrinā Aristotelis , & principia philosophiæ non sit admittendum infinitum actu,nec animam rationalem cum corpore perire,necessariò dicendum sit vnicam esse in omnibus hominibus tanquam veram formam omnium corporum.

Probatur etiam ex aliis quæ docet Aristoteles de eodem intellectu,videlicet,nō esse actum corporis,2.lib.de anima text. 11 Quod idem est , ac dicere non esse fomam : cum forma, & 238
actus sint idem.Et 3.de anima text.5. intellectum esse immixtum corpori,& separatum, & 2. de generat. animalium cap.3. deforis venire.

Quod probatur etiam rationibus naturalibus,primò, quia nihil potest multiplicari secūdum numerum, nisi ratione materiæ,vnde probabile est,& forte euidens,quod D.Thom.Angelos sentiat non posse distingui solo numero , quia materia caret,sed intellectus est immaterialis:ergo repugnat dari plures numero distinctos ;quare necesse est vnum numero in omnibus esse.Nec possibile est quod vnus iste intellectus sit forma informans materiam;ergo assistens tantum erit. Probatur 239
antecedēs, quia quidquid est in materia,debet esse singulare, cum materia sit prima radix indiuiduationis,vel saltem conditio eius: ergò si intellectus informat materiam , singularis erit,& ideò non poterit intelligere vniuersalia,quæ abstrahūt à materia,sed singularia tantum,sicut sensus, quod patet esse falsum.

Secundo,si intellectus,vel anima vnitur materiæ,tanquam formā ; de tali vnione inquiro,an sit substantia, vel accidens? nam si substantia sit,sequitur,quod dissoluta vnione per mortem peribit anima,cùm pereat aliquid pertinēs ad substātiam eius:nam ex indiuisibili(quale est anima) nihil corrumpi po-

test

test quin corrumpatur totum, vt per se est manifestum, & idẽ inconueniens sequitur, si vnio sit accidẽs proprium eius, quia nõ potest naturaliter destrui passio, quin simul destruatur essentia, si verò sit cõmune accidens eius, naturaliter poterit ab
240 ea separari, & ita poterit permanere vnita corpori destructa vnione, quod inuoluit contradictionẽ. Deinde siue talis vnio sit substantia, vel accidens, corporea debet esse: cùm per eam vniatur anima corpori, & si corporea sit, repugnat inesse eidẽ animæ, quia corporeum non inhæret spirituali. Quare omnibus modis repugnat intellectum vniri materiæ, & proinde repugnabit esse formam. Nihilominus animam rationalem nõ esse vnicã in omnibus hominibus, sed pro singulis multiplicari singulas, tanquam veras formas corporum euidens est in doctrina Aristotelis, atque etiam secundum veram philosophiam, & certissimum secundum fidem nostram.

Ista hæc sigillatim, (quanquã breuissimè) probanda sunt contra omnes has positiones. Et quidem, quod anima sit vera forma probatum a nobis est supra nõ solum expressis testimoniis Aristotelis, sed euidentibus rationibus, & ideò solùm restat nunc probandum hoc supposito, quod non sit vna in multis, vel in omnibus hominibus, sed singulas multiplicari pro singulis.

Probatur ergo quod non sit vnica anima in omnibus, sed pro singulis hominibus singulæ multiplicẽtur expressis testimoniis Aristotelis, nam 1. lib. de anima, cap. 3. text. 53. & lib. 2. cap. 1. text. 9. asserit nõ quamlibet animam informare quodlibet corpus, sed determinatam determinatum, & ideò reprehẽdit insanam positionẽ Pythagoricã de transmigratione animarum in alia corpora, quæ apertè præsupponunt distinctionem earum. Et lib. 12. meta. cap. 3. text. 20 negat animas antecedere corpora, si autem vna tantũ foret, omnia certè corpo-
241 ra antecederet. Probatur deinde ratione, quia anima non potest informare res diuisas, ac distantes, cũ informatio sit vnio realis, & intima formæ cum materia, & eadẽ anima non possit multis simul vniri propter limitatam virtutem informandi. Probatur tandẽ euidenti experientia, quia euidẽs est quosdam homines esse sapientes & insipientes alios, quosdam studiosos alios verò vitiis deditos, sed virtutes, & scientiæ sunt in anima tanquam in proprio subiecto; ergò nõ possunt habere eandem animam, nam ex eo sequeretur eandem animam sapientem simul esse & ignorantẽ, vitiis, & virtutibus oppositis informatã, imò actus virtutis, & vitij oppositos simul exercere, & actum scientiæ, & erroris circa eandem propositionem;

eam

eandem etiam animam beatã simul in cœlo, atque in inferno damnatam, quæ vel cæcis impoſſibilia, & ſtulta apparebũt. Quod verò certiſſimum ſit contrarias eſſe has poſitiones fidei noſtræ, probãt expreſſa verba Sacræ paginæ, in quibus diſtinctio animarum rationalium traditur, vel præſupponitur, vt Ezech. 18. *Omnes animæ meæ ſunt, ſicut anima patris, ita anima filij: anima quæ peccauerit ipſa morietur.* Et Lucæ 16. dicitur animam Lazari delatam eſſe in ſinũ Abrahæ, diuitis verò ſepultam eſſe in inferno. Ex quibus, & aliis, eas tãquam fidei cõtrarias damnauit Eccleſia in Concilio Later. ſub Leone 10. ſeſſ. 8. hiſce verbis. *Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes animam intellectiuam mortalem eſſe, & vnicam in cunctis hominibus, & hæc in dubium vertentes, cum illa non ſolum verè, per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda ſit.* Et ecce probata 242 tria illa, quæ promiſimus, aduerſus omnes, qui vel vnicam ponunt animam in cunctis viuẽtibus, vel vnicam in ſolis hominibus, quæ aſſiſtens cùm ſit, ipſa ſola eſt homo, vel etiam ſi ſit forma informans, non multiplicatur in ſingulis. Ex quibus conſtat quam falſum ſit, quod poſitio Mirandulani, & Achilſini aſſerit, videlicet ſecundum fidem Catholicam multiplicandas eſſe animas, ſed ſecundum principia philoſophiæ vnicam eſſe, nam cum vtraque veritas, nempe ſupernaturalis diuinæ fidei, & naturalis philoſophiæ deriuentur ab eadem ſumma, & infallibili veritate diuina, repugnat eſſe oppoſitas, & omninò neceſſarium eſt in omnibus, & per omnia eſſe ſibi conſentaneas.

Ad primum argumentum aliqui reſpondere voluerunt dicentes, Ariſtotelem non fuiſſe certum de immortalitate animæ, & ideò non probari contra ipſum, quod vnicam poſuerit in omnibus hominibus: nam plures ponere potuit, pereũtes tamẽ cum corporibus. Sed hæc ſolutio non habet locum 243 in doctrina Ariſtotelis, quia, vt ſuo loco oſtendemus, vel certus de immortalitate animæ fuit, vel vt minimum magis in eam inclinauit, vt euidenter probant diuerſa teſtimonia eius. Sed nec habet locum ſolutio aliorum, quod tranſmigrationem animarum cum Pythagora tenuerit, cum expreſsè eam tanquam fabuloſam refutauerit primo libro de anima, textu 53.

Sed D. Thom. 2. libr. contra gentes, capite 8. aſſeruit, Ariſtotelem non egiſſe de infinito in vniuerſali, vt ſe extendit ad ſpiritualia, ſed ſolum de infinito in corporibus, de quo ſolùm

negauit esse possibile, de infinito verò rerum spiritualium intelligi non potest quid ipse senserit, nam fortè putauit non repugnare, cum sit quasi infinitum per accidens rerum nullum ordinem inter se habentium. Et ideò nihil certum contra ipsum concludi potest.

Alij tandem fatentur planè contradictionem in doctrina eius reperiri.

244 Ego verò existimo nihil referre ad solutionem arg. quod hoc, vel illo modo senserit Aristoteles de infinito rerum spiritualium, & animarum, præsertim cum non solum in rebus spiritualibus, sed in rebus physicis successiuis ex eius sententia de æternitate mundi euidenter probetur dari motum, & tempus actu infinitum. Quidquid ergo de hac re senserit, euidens est in doctrina eius, vt vidimus, multiplicari animas secundum multiplicationem corporum, & pro singulis hominibus dari singulas, & ideò euidens est nihil posse probari contra ipsum, vel ex principiis eius in fauorem vnitatis animarum. Au verò ex multiplicatione animarum ab eo expressè asserta, aliquid aduersus alia, quæ docuit inferri possit, vel contradictionis argui, nihil prorsus refert, nam licet id concedatur, non minus certò constabit multiplicasse animas aduersus prædictas omnes positiones vnicam ponentes.

245 Ad aliud verò, quod ex principiis philosophiæ affertur ad idem probandum, respondeo non esse ets cōtrariam creationem mundi in tempore, nec etiam creationem materiæ, & animæ rationalis, sed valde consentaneā, imò & creationem esse possibilem, atque etiam materiam & animam rationalem, nō nisi per creationem ex nihilo fuisse factas euidenter probatur ex eisdē principiis veræ philosophiæ, quibus proinde consentaneum non est quod ex nihilo nihil possit fieri absolutè: sed cū hac limitatione, videlicet a causis naturalibus, aut per virtutem earum, in quo sensu id intellexerunt, & asseruerūt philosophi, putantes forte, nihil aliud posse efficere primam causam præter illa, quæ per secundas efficit, & si ita senserunt, ignorantia absque dubio veræ philosophiæ in hac parte laborasse videntur, quæ planè docet primam causam habere virtutem actu infinitam, & per eam posse ex nullo præsupposito subiecto res perducere, quod est eas ex nihilo creare. Nihil ergò probari potest ex principiis veræ philosophiæ, præsupposita etiam immortalitate animę, eis satis consentanea in fauorem vnitatis animæ.

246 [illegible]lia testimonia eiusdem Aristotelis adducta admittimus, [illegible]mus, quod ex tribus illis, quæ asserit de intellectu,

sequatur

ſequatur vnicum ponere in omnibus hominibus. Nam primum, quod non ſit actus corporis, & ſecundum, quod ſit immiſtus corpori, & ab eo ſeparatus, non ſignificat extra corpus eſſe, vel ſolùm ei aſſiſtere: ſed non eſſe potentiam organicam informantem aliquam partem corporis, vt potentiam viſiuam, aut ſenſitiuas alias, quia ſicut actus eius non exercetur per organa corporis, ſic ipſe non eſt forma alicuius organi, ſed eſt in anima tanquam in proprio ſubiecto, & propterea dicitur eſſe in toto corpore, & in ſingulis partibus eius, in quibus eſt anima. Vnde ſicut multiplicatur anima pro ſingulis corporibus, & hominibus, pariter multiplicatur intellectus.

Tertium verò, quod aſſerit deforis venire intellectum, atque intellectiuam animam, ſignificat non educi de potentia materiæ, ſicut cæteras omnes formas, & animas, ſed diſpoſita eadem materia ab agente particulari, & organizato corpore infundi a primo; quo autem modo infundatur, vel per quam actionem producatur à primo agente, nec explicuit Ariſtoteles, nec forte intellexit; benè tamen, quod licet non educatur 247
de potentia materiæ, nec ab ea dependeat, vera ſit forma eam informans; & non tantum aſſiſtens, vt ex verbis eius euidenter probauimus.

Ad primum argument. eiuſdem ſententiæ facilè poſſemus negare antecedens, quod nihil poſſit multiplicari ſecundum numerum, niſi ratione materiæ. Nam valde probabile eſt in Angelis dari plures ſolo numero diſtinctos ſub eadem ſpecie, vel id ſaltem non implicare contradictionem, nec D. Thom. negauit hoc ſecundum, vt primam partem eius interpretates cum maiori Thomiſtarum parte tenuimus. Sed etiam ſi concedatur repugnare numericam multiplicationem ſub eadem ſpecie in rebus purè ſpiritualibus, negandum eſt repugnare in anima rationali, quæ licet ſpiritualis ſit, habet tamen intrinſecum ordinem ad corpus, tanquam altera pars eſſentialis componens cum eo hominem, quod ſufficere poſſet, vt per ordinem ad diuerſa corpora multiplicarentur animæ, & conſequenter intellectus, qui potentiæ eius ſunt, à qua emanant, & in qua recipiuntur tanquam in proximo ſubiecto.

Circa ſolutionem ſecundi argument. de vnione animæ cum corpore, tanquam certũ præſupponit Peripatetica ſchola nõ eſſe accidentalem, ſed ſubſtantialem, quia cùm vniantur, tanquam potentia, & actus ſubſtantialis, non poſſunt vniri vnione accidentali, ſed neceſſariò ſubſtantiali, nec medio aliquo 248
accidenti, ſed immediatè in hoc ſenſu, per modum tamen vnionis ſubſtantialem, quamuis pauci quidam, & ſine funda-

mento rationis negauerint per modum aliquem vnionis coniungi substantialem, vel accidentalem, sed vnionem ita esse omnino immediatam ac per se, vt medium quodcumque excludat, vt in nostris commentariis physicis admonuimus. In quibus etiam ostendimus medio modo vnionis substātiali vniri, corporeo quidem (etiam in homine) quia de potentia materiæ educto, & in ea recepto, quo supposito;

Ad formam argum dum quæritur, an vnio animæ rationalis cum corpore sit substantia, vel accidens, respondeo esse substantiam, non quidem pertinentem ad entitatem animæ, vel corporis, sed modum substantialem de nouo productum à generante hominem, vnde neganda est consequentia, quod dissoluta vnione pereat anima, quia nihil substātiæ eius perit, sed solùm substantialis modus de nouo productus per generationem, qui est entitas realis distincta ab ea, atque etiam à corpore. Quo pereunte permanere potest anima, sicut certum est materiam permanere.

TRACTATVS DE potentiis animæ in generali.

ABsoluimus omnia, quę pertinent ad essentiam, & substantiam animæ, atque etiam ad modum informandi corpus, & partes eius pro explicatione primæ, ac secundæ diuisionis positæ ab Aristotele cap. hoc 3. restat nunc agere de potentiis eiusdem animæ in generali, quod pertinet ad vltimam, de quibus tria disputabimus Primum, an potentiæ sint res, vel entitates reales distinctæ ab anima, vel solo nomine, aut ratione formali ab ea distinguātur. Secundo, an, & quonam modo emanent ab ea. Tertio, à quonam capiant vnitatem, ac distinctionem specificam.

QVÆSTIO I.

An potentiæ vitales sint res distinctæ ab anima vel sola ratione.

HOc est primum quærendum de potentiis animæ; ex quo cætera dependent, an sit potens, atque sufficiens ad eliciēdas operationes vitales nutritionis, sēsationis, intellectionis,

nis,& volitionis per propriã substantiam immediatè, ita vt sit proximum principiũ earum; nam si hoc habet, si solo nomine, vel sola ratione distinguentur ab ea potentiæ vitales, vel non sit proximum principium per suam substantiam, sed accidentibus realibus sibi superadditis indigeat ad easdem operationes eliciendas, quæ accidentia superaddita sint potentiæ vitales,& principia proxima,& quasi formalia, seu instrumenta eiusdem animæ ad eliciendas easdem operationes.

Et prima opinio tenet, potentias vitales non esse entitates distinctas, aut superadditas animæ, imò nec distinctas rationes formales ab ea, sed esse ipsammet animam, quæ in quantum diuersæ operationis principium est, nomen diuersæ potentiæ induit, vt anima vegetatiua in quãtum principium est nutritionis, vocatur potentia nutritiua, pariterq; de cæteris. Ita Greg. in 2 dist. 3 quæst. 2. art. 3. Gabr. quęst. vnica, art. 2. conclus. 2. Ochamus quæst. 24. & 26. Marsil. in 1 quæst 7. art. 3. Butid. cap. hoc 3. quæst. 6. & Saxonia 2. lib. de anima, quæst. de distinct. potentiarum.

Secunda opinio cõuenit cum prima in eo, quod asserit, potentias non esse entitates distinctas, ac superadditas animæ, 3
sed eandemmet entitatem eius, habere tamẽ distinctas rationes formales ex natura rei, distinctásque definitiones ab ea, eo ferè modo, quo verum, & bonum distinguunt communiter ab ente, non tanquam res distinctas, sed tanquam rationes formales eiusdem entitatis. Ita Enr. quodlib. 3. quæst. 14. Scotus in 2. dist. 16. quæst. vnica. D. Bonau in 1. dist. 3. quæst. 3. Thom. de Garuio in Summa, tract. 5. quæst. 2. artic. 3. Argument. vtriusque opinionis eadem sunt, atque eò tendunt, vt non sint ponendæ entitates, seu accidentia superaddita in anima ad eliciendas operationes vitales, sed per propriam entitatem substantialem sub diuerso nomine significatam, vel sub diuersa ratione formali desumptam esse principium proximum earum.

Quod probatur authoritate, & ratione: nam Aristoteles in primis ita videtur sentire, dum definit animam cap. 2. huius lib. quod sit principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, quasi dicat esse principium harum operationum per se, ac per suam naturam, & essentiam; non per accidentia, alioqui per sola accidentia definiri animam, quod patet esse falsum; sentit ergo potentias non esse distinctas entitates ab anima. Quod docet etiam D. Augustin. 10. lib. de Trinit. cap. 11. asserens, memoriam, intelligentiam, & voluntatem vnam tantùm vitam esse, non tres vitas, & vnam

mentem, non tres mentes. Et expressius in lib. de spiritu, & anima cap. 13. his verbis: *Dicitur anima, dum vegetat, spiritus, dum contemplatur, sensus, dum sentit, animus, dum sapit, dum intelligit, mens, dum discernit, ratio, dum recordatur, memoria, dum vult, voluntas, ista tamen non differunt in substantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia ista vna anima est, proprietates quidem diuersæ, sed essentia vna.* Et D. Bern. de interiori domo cap. 67. ait intellectum, voluntatem, & memoriam esse vnam animam, sicut Pater, Filius, & Spiritus Sanctus sunt vnus Deus, atque eodem modo loquendi vtuntur passim alij sancti: ergò sentiunt non distingui potentias realiter ab anima.

4 Ratione verò probatur 1 quia agens, & passum mutuã habent correspondentiam, sed materia, quæ passum est respectu cuiuslibet agentis, & actionis circa ipsam, non indiget ad patiendũ potentia passiua, vel accidenti superaddito, sed per suã entitatem, vel substantiã patitur recipiendo: ergò anima, quæ absque dubio sua natura principiũ actiuum, aut verum agens est respectu operationũ vitalium, non indiget aliquo superaddito accidente ad agendum, vel eliciẽdum operationes vitales, sed per propriã substantiam immediatè potest eas elicere. Secundo, quia si aliqua esset necessitas ponendi accidentia distincta ab anima pro potẽtiis vitalibus, maximè quia anima non est operatiua per propriã substantiam, & propterea indiget his virtutibus, aut accidentib. superadditis, quibus medus operetur, sed hæc ratio præsupponit falsum: ergò non probat distinctionem. Minorem sic ostendo; Opposita sententia, quæ distinguit has potentias realiter ab anima, asserit proximè, & naturaliter emanare ab ea tanquam a principio efficiente, & per actionẽ quidem cum de potentia ipsius animæ educãtur ab agente, quod sine actione fieri non potest: cũ ipsamet eductio sit actio ad quam non solùm passiuè, sed actiuè cõcurrit anima: ergò agit, & operatur immediatè per se, & per suã substantiam in tali emanatione absque accidẽti aliquo sibi super-

5 addito, quod sit potẽtia; poterit ergo per se immediatè agere ad eliciẽdas operationes vitales, & ideò nõ indigebit superaddito accidenti, seu potentia a se distincta. 3. si anima non est operatiua per propriam substantiam, sed indiget accidẽtibus superadditis, quæ sunt potentiæ, vel ex perfectione, vel ex imperfectione, sed ex neutro capite habere potest; ergò falsum est quòd eis indigeat, vel habeat. Probatur minor, quia maior perfectio est per propriam substantiam posse operari, quam per accidentia, & propterea Deus sine his operatur per substan

substantiam propriam: ergò quod anima operetur per accidentia, non potest ei prouenire ex perfectione, nec etiam ex imperfectione, quia longè imperfectiora sunt accidentia, & operátur per propriam entitatem per se immediatè absque alia potentia, quæ sit accidens superadditum, vt patet de calore, & de cæteris qualitatibus actiuis; quibus cum lógè perfectior sit anima, operabitur per propriam substantiam absque potentiis sibi superadditis. Et vndecumque habeat, quod per accidentia superaddita operetur intrinsecú sibi erit: quare implicabit contradictionem fieri a Deo talem animam, quæ possit operari per propriam substantiam sine accidentibus superadditis, quód durum videtur: cùm non appareat ratio conuincens talem repugnantiam.

Tertia opinio affirmat *omnes potentias vitales esse accidentia superaddita animæ, & ideò entitates distinctas realiter à substãtia eius.* Ita Magister in 1.d.3.D.Tho.1.p.q.77.art.1. quod etiam docet verum esse in Angelis, q.54.art.3. Alens.2.p.q.65.memb. 2.Albert.Magn.in 1.d.3.art.vlt.& 2.lib.de anima, q.7. Iand. q. 9.Henr.quodlib.1.q.9.Capr.in 1.d.3.q.3.art.2. Marsil. Ficinus lib.10.de Theologia Platonis, vbi affirmat fuisse sententiam eiusdem Platonis in Timæo, Sotus in Logica.cap.de proprio, Toletus in hoc libro q.9.Caiet. & Bannez super loca D.Thomæ, & quantum ad potentias sensitiuas, & vegetatiuas, Durand.in 1.dist.2.in 2.part.disp. quod etiam videtur ibidẽ sentire D.Bonau. quamuis de aliis potentiis vterque cum Scoto sentiat. Et hæc sententia communis est inter recentiores, & nobis videtur vera, & tenenda. Sed tota difficultas eius consistit in inuenienda aliqua ratione efficaci, qua talis distinctio probetur, quia plures, quæ afferri solent, parum roboris habere videntur, & propterea eas omitto. 6 7

Probatur ergo testimonio Aristotelis 1. lib. de anima, text. 11. & lib. 2. cap. 2. nam in hoc secundo loco definit animam, quod sit actus corporis physici, & organici, in primo verò asserit intellectum non esse actum corporis, neque ipsum, vel aliquam partem eius informare: hęc autem apertè contraria sunt, nisi sentiat Aristot. intellectum, & animam esse duas entitates realiter distinctas; ergo absq; dubio id sẽtit. Probo minorẽ, quia si intellectus solo nomine differt ab anima, vt asserit prima sententia, euidens est, quod si hæc est actus, & forma corporis, intellectus quoque actus, & forma erit; quare non potest in doctrina Aristotelis sustineri. Sed nec secunda, quia licet intellectus distinguatur ab anima quadam ratione formali, impossibile est animã informare corpus, quin eo ipso

informet intellectus:nam forma secundum entitatem realē, & per illam informat corpus:sed intellectus est eadem entitas realis cum anima;ergo repugnat hāc informare corpus,quin
8 ille eo ipso informet. Præterea idem Aristoteles 1.lib.Ethicorum ad Nicomachum,cap 6.de intellectu,& anima loquens, sic ait: *quemadmodum in corpore est visus, sic in anima est mens, & aliud in alio,* quæ nō possunt esse vera sine reali distinctione,quia visus realiter distinguitur à corpore,ꝙ patet sine eo esse posse:ergo mens,seu intellectus ab anima. Nec potest esse verum, quod aliud sit in alio sine reali distinctione: nam intellectus non potest esse in anima,nisi tanquam pars in toto,vel tanquam accidens in subiecto, & neutro modo potest esse sine distinctione reali, cùm pars distinguatur à toto realiter, & accidens non possit inhærere subiecto, nisi realiter distinguatur ab eo,quia realis inhærentia vnius in altero præsupponit realem distinctionem. Quod etiam non obscurè
9 docuerunt Sancti Patres, & in primis D.Dionys.cap.11.Cœlestis hierarch.vbi de Angelis ait,quēlibet diuidi in substātiā, virtutem,& operationem,ita distinguens virtutem à substantia,sicut operationem ab vtraque, constat verò operationem esse accidens distinctum realiter ab eis,quia in solo Deo operatio est substantia eius;ergo sentit tria illa distingui realiter. Quod si verum est in Angelis,multò melius in anima. D.August.15.de Trinitate,cap.7. in principio asserit mentem non esse animam:sed aliquid eius, vel aliquid in ea; mentem verò distinguit expresè à notitia, quare per eam necessariò intelligit potentiam intellectiuam, Anselm.in lib.de casu diaboli expresè ait,potentias animæ non esse substantiam eius, non tamen omninò nihil.Et Damasc. in sua Dialectica ponit potentias animæ in prædicamento qualitatis, & ideò sentit esse vera accidentia realia, quare non esse idem realiter cum substantia eiusdem animæ.

Sed probatur ratione,primo à priori præsuppositis duobus principiis tanquam certis,primum, quod naturalis potentia operatiua alicuius actus constituit secundam speciem qualitatis. Quod docet expresè Aristot.in eo prędicamēto,& admittunt omnes.

10 Secundū præsuppositum est, quod potentiæ sumunt suam speciem ab actibus,hoc est,per ordinem ad illos, quod docet expresè Aristoteles in hoc 3.cap.& probatur efficaciter,quia potentiæ ordinantur per se primò ad actus, tanquam ad finem,propter quos eliciendos tribuuntur rebus à natura; er-
11 go tales sunt naturæ potentiæ;quales sunt actus.Ex his duobus

bus principiis constituo hoc modo argumentum: potētiæ vitales, vt nutritiua, sensitiua, & intellectiua sunt operatiuę alicuius actus, nempe vitalis operationis; ergo pertinent ad secundam speciem qualitatis ex priori principio præsupposito: sed qualitas, & eius species sunt accidentia realia; ergo potentiæ vitales sunt accidentia realia animæ superaddita, per quæ elicit tales operationes. Probatur etiam consequentia ex posteriori principio, quia operationes vitales sunt accidentia; ergo potentiæ per se ordinatæ ad illas, vera quoque & realia accidentia erunt: sed accidens reale non potest esse eadem entitas realis cum substantia, vt sæpe à nobis probatum est. Præsertim in prædicamento ad aliquid, & iam recipiunt omnes; ergò potentiæ vitales realiter distinguuntur à substantia animæ.

Secundò probatur in anima rationali hoc modo; implicat contradictionem, quod res corporea, & materialis sit idem realiter cum incorporea, & spirituali, vt per se est manifestum: sed potentiæ sensitiuæ, & sensationes in homine sunt corporeæ, & materiales: cùm sint in organis corporis, vt visus in oculis, & auditus in auribus, & operationes eorum fiant per species corporeas, ab obiectis sensilibus productas in easdem potentias, atque etiam recipiantur in eisdem potentiis: cùm sint immanentes, & exerceantur per eadem organa corporea; ergo distinguuntur realiter ab intellectu, & voluntate, quæ sunt potentiæ eiusdem animæ rationalis: sed ex hoc sequitur euidenter distingui realiter ab eadem anima, quia si essent idē realiter cum ea, essent etiam idem realiter inter se: ergo necesse est distinguere omnes realiter ab anima. 12

Probatur tertio euidenti inductione discurrēte per omnes substantias creatas corporeas, vel corpore prędítas: de quibus euidens est non operari per se immediatè: sed per potētias superadditas, quæ sunt accidentia realiter ab eis distincta: vt de elementis, atque corporibus cœlestibus, atque etiam de corporibus viuentibus, quæ per calorem naturalem operantur nutritionem, & augmentationem patet; ergo eadem est ratio de anima, non solùm vegetatiua, & sensitiua: sed rationali.

Ad testimonia Aristotelis respondeo ex verbis ipsius facilè intelligi sensum. Asserit enim animam esse principium, quo primo viuimus, sentīmus, mouemur, & intelligimus, quasi dicat, animam esse primum principium, ac radicem harum operationum, quod absq; dubio habet per suam substantiam: sed hoc non tollit, quin esse principium formale, & proximum habeat per potētias sibi superadditas, atque adeò realiter à se 13

P 5 distin

distinctas. Simul ergò stare possunt, quod per propriam substantiam definiatur:sed in ordine ad operationes,cuius prima radix,atque principium est. D.autem August. in 1.loco docet omnes potentias animæ radicari in eadem anima,quæ cũ sit principium vnius, atque eiusdem vitæ, & non plurium, ipsæ quoque potentiæ dicũtur esse vna vita, & non plures,hoc est, in vna vita ab anima procedẽte radicari, & non in pluribus, in quo etiam sensu asserit non esse plures mentes: sed vnam. Sensum verò alterius testimonij planè indicāt postrema verba eius,videlicet: *Quoniam omnia ista vna anima est,proprietates quidẽ diuersæ,sed essentia vna*, quibus fatetur proprietates, seu potẽtias animæ, per quas omnia illa officia,vel operationes exercet distinctas esse inter se, & proinde ab eadẽ anima:

14 sed emanare ab ea tanquam ab eodẽ principio,& in hoc sensu esse eadem animam, quæ in quantum diuersa illa officia per eas exequitur, diuersa nomina sortitur: sed nomina ipsa, neque continere, neque explicare diuersam substantiam: sed eandem;causalis est igitur sensus,per quem simul cum diuersitate potentiarum significatur vna, & eadem substantia animæ,in qua radicantur, & a qua emanant.

Ad primum argumẽtum concessa maiori, & minori, quod materia sit per propriam entitatem principium passiuum respectu cuiuslibet agentis,negāda est consequentia,quod anima sit principium actiuum proximum,atque formale suarum operationum per propriam substantiam.Et ratio differentiæ in eo consistit,quod esse principium passiuum imperfectionis est,& ideò non indiget aliquo superaddito, quod sit potẽtia, sed materia ipsa tanquam imperfectissima per se ipsam illud officium exequitur,agere verò maximè perfectionis est, quā non attingit creatura per propriam substantiam, sicut nec actio ipsa,vel operatio propria eius substantia esse potest,solius enim Dei est, tanquam agentis infinitæ perfectionis sic agere, vt tam virtus agendi, quam actio ipsa sit eius substantia.Tribuere igitur animę sicut cæteris quibuscumque agentibus creatis accidentia superaddita pro virtutibus,ac potentiis ad operandum,non est multiplicare entitates sine necessitate: sed omninò necessarias eis concedere,sine quibus agere non possent.

15 Pro solutione 2. argum. duo adnotāda sunt,ex quibus duplex oritur solutio eius.Primum est,duplicem esse actionem, vnam depẽdentem non a solo agente:sed ab aliis extrinsecis, videlicet subiecto, aut obiecto approximatione inter agens, & passum, & per quam producitur aliquid non habẽs neces-

sariam

ſariam connexionem cum eodem agente; & hæc vocatur operatio communi appellatione. Sub qua comprehẽduntur omnes operationes immanẽtes, & tranſeuntes, omnéſque mutationes, & motus. Alia eſt actio non dependens ab aliquo extrinſeco: ſed a ſolo agente, cuius eſſentiam ſequitur naturaliter, & neceſſariò, & per quam aliquid producitur habens non ſolum neceſſariam: ſed immediatã connexionem cum eodem agẽte, & hæc nõ vocatur operatio, imò nec vocari ſolet actio: 16
ſed naturalis quædam reſultantia effectus ab agente, & vterque modus actionis conuenit animæ, prior quidem reſpectu operationum vitalium, poſterior reſpectu potentiarum, per quas illas elicit, & ad priorem modum agendi neceſſario requirit potentias ſibi ſuperadditas, nõ ad poſteriorem. Et ratio differentiæ eſt, quia per modum poſteriorem agendi, naturaliter, & ſine dependentia ab aliquo extrinſeco actio ſequitur, atque etiam effectus, & talis quidem, qui neceſſariam, atque immediatam connexionem habet cum ſubſtantia eiuſdem animæ, & propterea naturalis potius reſultantia vocatur, quã actio; quare repugnat per mediam aliquam potentiam, aut virtutem diſtinctam ab eadem ſubſtantia fieri: nam eo ipſo immediatior eſſet hæc eadem virtus, præterquam quòd proceſſus in infinitum daretur, vt conſideranti facilè patebit.

Prior verò agendi modus non habet has conditiones, quia nec naturaliter, vel neceſſariò ſequitur actio cum dependentia a ſolo agente: ſed ab aliis extrinſecis, nec effectus, qui producitur habet neceſſariam, atque immediatam connexionem cum eo; & propterea neceſſario ad illum requiruntur potentiæ, per quas determinetur ad diuerſa obiecta: nam ſecũdum propriam ſubſtantiam indifferens eſt ad omnia. Euidens exẽ- 17
plum habemus vtriuſque actionis, atque etiam aſſignati diſcriminis inter vtramque in aqua, de qua conſtat non poſſe operari cum dependentia ab extrinſecis, niſi per frigiditatem, & humiditatem, quæ ſunt virtutes, ac potentiæ ei ſuperadditæ, realitérque ab ea diſtinctæ, & nihilominus ſi expellatur ab ea frigiditas ab igne per calefactionem, ſemoto igne reducit ſe naturaliter, & neceſſariò ad priſtinam frigiditatem, per actionem quidem poſterioris ordinis, non tã actio, quam naturalis reſultantia vocata, ſine aliqua virtute aut potentia media, per quã talis actio ab ea procedat: ſed immediatè procedit a ſubſtantia eius, quo exemplo (niſi ego fallor) conuincitur doctrina tradita. Et ſoluitur argument. nam ad formam eius diſtinguenda eſt maior, quod propterea anima indigeat poten-

potentiis superadditis ad operationes vitales eliciendas, quia non est immediatè operatiua, nam eodem modo agendi, quo est principium earum, verũ est non esse immediatè per se operatiuam, nec talem modum agendi habet in ordine ad potentias vitales, sed longè diuersum, & què exercere repugnat per potentias superadditas, vt probatum est: quare ex eo non probatur, quòd operationes vitales per tales potẽtias nõ eliciat.

18 Adnotandũ est secundo ad idemmet agens, quod aliquam rem producit, pertinere ea omnia cum ea producere, quæ illi debita sunt ex vi generationis, aut productionis in eodem instanti, in quo generatur, vel producitur, & cũ proprietates, & potentiæ debeantur rei ex vi generationis, & in instãti, in quo generatur, productio earum generanti tribuẽda est, cui naturaliter incumbit, non quomodocũque rem producere, sed in bono statu ei naturaliter debito. Itaque dum homo hominẽ generat, vel leo leonem, non solùm producit substantiam, sed in eodem instãti omnes passiones, & proprietates, atque potentias naturales eorum, vt vegetatiuas, & sensitiuas: & ita dũ Deus creat animam ex nihilo, in eodem instãti educit de potentia eius intellectum, & voluntatem: hæ autem potentiæ, & passiones producuntur quidem à generante, vel creante, tanquam ab agente principali, media tamẽ substantia, vel essentia animæ, tanquam instrumento, quia naturaliter eam cõsequuntur. Vnde anima non concurrit effectiuè ad emanationem, vel productionem potentiarum, tanquam præcipuum agens, sed tanquam instrumentum eius: & cùm instrumentum non operetur per aliquam virtutem permanentẽ sibi impressam, vel superadditam à præcipuo agente, sed per motionem eius, vel tanquam virtus eius, ideò anima non solùm non cõcurrit ad productionem, vel emanationem potentiarum per aliquam virtutem, aut potentiam superadditã, sed immediatè per propriam substantiam tanquam virtutem pręcipui agentis, & instrumentum eius, sed respectu operationum vitalium

19 præcipuum agens est, & ideò potest per potentias eas elicere, imò necessarium est, vt probauimus.

Ex quibus facilè respondetur ad argument. distinguendo etiam maiorem, sed alio modo; nam cùm dicitur ideò animã operari per potentias, quia nòn est immediatè per se operatiua: distinguo maiorem, tanquam causa principalis verũ est, & à nobis probatum, sed tanquam instrumentum generãtis, vel producentis substantiam eius, falsum; quia ad rationem instrumẽti nõ requiritur virtus impressa, vel superaddita, sed sufficit extrinseca motio agentis principalis, vel sufficit esse

virtutem eius per se ordinatam ad talem effectum; quare non benè infertur ex eo, quod possit effectiuè concurrere ad emanationem potentiarum per propriam substantiam, posse per eandem sine potentiis mediis cōcurrere ad operationes vitales propter diuersum modum operandi; nam ad illam cōcurrit per modum instrumenti, ad has verò tanquam pręcipuum agens constat verò plus ad hoc requiri, quàm ad illud in quibuscunque agētibus. Et ex his duabus solutionibus posterior hæc magis placet, quia tollit prorsus difficultatem argumēti.

Ad formam vltimi argumenti respondent plures ex recentioribus negando maiorem, quod anima indigeat potentiis superadditis ad operādum propter perfectionem, vel propter imperfectionem, sed propter modum naturalem agendi creaturæ. Ego verò censeo non posse negari, quod propter imperfectionem eis indigeat, quia id conuincit argumentū, cū modus operandi perfectissimus sit per propriam substantiam, & sine interuentu alicuius virtutis accidentalis effectū attingere, & propterea soli Deo attribuitur, & nulli creaturę. Hoc igitur admisso, ad illam partem minoris, quæ asserit accidentia esse imperfectiora, & operari per proprias entitates sine aliis virtutibus superadditis, respondeo, accidentia esse virtutes substantiæ, per quas suos effectus attingunt, & ideò nō posse per alias virtutes operari, quia daretur processus in infinitum, immediatè autem, & per propriam entitatem attingere effectum tanquam virtutem alterius maioris longè imperfectionis est, quam attingere tanquam agens principale per virtutes proprias superadditas, vt per se est manifestum. 20

DVBIVM INCIDENS.

An per potentiam Dei absolutam dari possit creatura, quæ operetur immediatè per propriam substantiam.

Circa aliud, quod in eodem argumento additur, videlicet, quod vndecunque habeat anima indigere potentiis superadditis ad operādum, erit sibi intrinsecum, & ideò implicabit contradictionē, quod sine mediis potentiis possit elicere actus vitales, breue dubiū occurrit, an producibilis sit adeò substantia, quæ sine mediis accidentib. possit operari, & ideò idem realiter sint in ea essentia, & potentia, vel contradictionem inuoluat. Et quod non implicet contradictionem dari talem creaturam sic operantem, vt animam, vel Angelum te- 21

nent

nent recentiores quidam, quorum hoc est præcipuum fundamentum, quia talis modus operandi sine mediis potentiis superadditis non postular in operante virtuté infinitã, sed operans immediatè per propriam substantiã limitatum foret secundum eam ad certum genus, & differentiam hominis, aut Angeli: ergo nõ pugnat talis modus operandi cum limitatione creaturæ, & ideò non est censendus omnino impossibilis: præsertim cũ prima, & secunda opinio, vt vidimus in præcedenti quæstione, teneant operari animã per propriam substãtiam immediatè, hoc est sine accidentibus superadditis; quare durum videtur, non posse fieri a Deo talem substantiam sic operantem.

22 Oppositam verò sententiam tenet absque dubio D. Thom. locis citatis, præsertim 1 p. q. 54 art. 3. vbi licet expresse non asserat implicare contradictioné, quod potentia operatiua Angeli, vel animæ sit eius essentia, ratio verò qua vtitur ad id probandũ, vel nihil omninò probat, vel probat implicare cõtradictionem, & ideò euidẽs est id sentire. Probat enim ex intrinseca imperfectione, & limitatione creaturæ id prouenire; quod si verum est, contradictionem implicabit, cum repugnet omninò dari aliquam creaturam non habentem esse limitatũ, atque imperfectum. Ratio igitur eius hæc est, intelligere Angeli, vel operatio alterius creaturæ non potest esse substantia eius, quia ad solam infinitatem Dei pertinet, quod intelligere, vel operari sit substantia eius: esse verò creatum ex intrinseca limitatione, & imperfectione habet, quod operetur medio accidenti, quod sit eius operatio, vt aduersarij, & omnes concedunt; ergò nec potentia operatiua potest esse essentia, aut substantia eius. Consequentiam probat, quia essentia creaturæ ex sua ratione intrinseca est in potentia ad duos actus, videlicet ad esse substantiale, aut subsistentiã, per quod completur substantialiter, atque etiam ad operationem, tanquam ad actum accidentalem, per quem perficitur accidentaliter, sed potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem essentialiter ordinatur; ergò potentia creaturæ ad esse substantiale substãtialis est: cũ actus essendi sit ei substantialis, potentia verò ad operandum accidentalis, sicut operatio ipsa, ad quã ordinatur, & a qua sumit suam speciem, & rationem, est accidens; repugnat igitur, quod potentia operatiua substantiæ creatæ sit ipsamet eius substantia.

23 Quod hac etiã ratione probari potest, ac declarari simul. Potentia ad operandum præsupponit essentiam vltimò terminatam, atque completam per actum essendi, quem prius respicit, quam operationem; ergò est potentia accidentalis.

Proba

Probatur consequentia; quia quidquid aduenit enti iam completo in sua essentia, & per suam subsistētiam, non potest esse substantia eius, sed accidēs ei superadditum, atque adeò realiter ab ea distinctum, quia non potest entitas realis superaddita esse idem realiter cum entitate, cui additur. Prçterquam quod satis efficaciter probatur repugnare, quod accidēs reale sit idē realiter cum substantia. Et hæc ratio non est parum efficax ad probandum contra Scotum distinctionem realem potentiarum ab anima, & hæc sententia D. Thom. videtur mihi longe probabilior opposita.

Ad primum vero argumentum negandum est antecedens, 24
quod modus operandi per propriam substantiam sine potētia superaddita non postulet virtutem infinitam in operante, postulat enim, sicut modus operandi operationem, quæ sit eius substantia. Hæc est enim summa perfectio diuini esse, quòd sicut est propria essentia Dei, sic est etiā propria operatio eius, quare repugnat communicari creaturæ. Nec durum est asserere, quòd contradictionem implicet dari creaturam sic operātem, licet multi teneāt actu dari, quia rationes quibus probatur non dari, procedunt ex limitatione creaturæ ei essentiali, & ideò eadem probabilitate, qua probant non dari, probant quoque implicare contradictionē, quod detur; quod vero non sint demonstrationes, nihil refert, nam satis est esse valde probabiles, vt asseratur implicare contradictionem, & valdè probabile esse quod per potentiam Dei absolutam fieri repugnet, non est enim necessaria demonstratio, nam si talis daretur, nō esset disputabile, an per potentiam Dei absolutam fieri possit, sed euidens, quod non possit.

QVÆSTIO II.

An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam.

Ex definitis quæstione præcedenti, quod potentiæ distin- 25
guātur realiter ab anima, resultat præsens de separatione ab ea. Præsupponitur autem tāquam certum apud omnes, naturaliter non posse separari ab anima propter naturalem, ac necessariam connexionem, quam habent cum substantia eius, eo ferè modo, quo cæteræ proprietates, seu passiones cū propriis essentiis, quas consequūtur. Propterea titulus quæstionis quærit, an per potentiam Dei absolutam talis separatio potētiarum ab anima fieri possit, & eadem est quæstio de propriis

passio

passionibus, quæ sunt potentiæ ad operandum respectu subiectorum, à quibus emanant.

Et prima opinio impossibilem reputat talem separationẽ. Ita Caiet. 1. par. q. 54. art. 3. §. ad 3. rationem, & eiusdem sententiæ videtur esse Capreol. in 1. distin. 3. q. 3. Ratio Caiet. est, quia potentiæ habent immediatam, ac necessariam connexionem cum anima, & emanant ab ea, efficienter quidem, non tamen per aliquam actionem mediam, sed per immediatam dependentiam. Sed talis modus dependentiæ non potest suppleri à
26 Deo, quia est intrinsecus, atque immediatus, & eo ipso, quod à Deo solo dependerent, tolleretur, ergò repugnat omninò talis separatio. Secūdo potest probari, quia si intellectus separaretur ab anima, duplex implicatio contradictionis sequi videtetur; prior quidem, quod anima ipsa simul sit intellectiua, & nō sit intellectiua, nā cum separato ab ea intellectu adhuc sit rationalis, etiam est intellectiua, & cum sit intellectiua per potentiam intellectus, & eam non habens, non erit intellectiua. Posterior est quod intellectus separatus posset intelligere, quia cùm sit potentia naturalis sufficiēs est ad actum eliciendum, & ex alia parte non potest actum elicere, nisi radicatus in anima.

Secūda opinio communis est, *quod supposita distinctione reali potentiarum ab anima, separabiles sint ab ea per potentiam Dei absolutam.* Ita Ferra. 4. lib. contra gentes cap. 69. Bannez 1 p. q. 77. artic. 1. dub. 1. ad 4. Sotus in prædicab. c. de Proprio, & omnes ferè recentiores; & est vera, & tenenda.

Quam vt probemus, adnotare oportet, proprietates rerum esse triplices, quædam sunt accidentia perfecta, seu completa superaddita substantiæ ad operādum per illa, & tales sunt potentiæ vitales respectu animæ, & omnes potentiæ naturales operatiuę, aliæ sunt imperfectæ, & quasi incompletę, quia potius modi rerum, quas consequuntur, vocari debēt, quàm res, quia nihil aliud in re, quam consequuntur, ponunt, præter talem modum se habendi, & tales sunt præsentia, & figura, nam illa solùm ponit talem modum se habendi in ordine ad spatium, & figura talem modum se habendi per proprios terminos. Aliæ denique, neque res sunt, neque modi rerum, sed rationes formales, & speciales entitatis earum, & tales sunt pas-
27 siones, vel proprietates entis, vt verum, bonum, & vnum.

Hoc supposito de solis potentiis quæ sunt accidentia completa substantiæ superaddita ad operādum, intelligitur nostra sententia, ac præsertim de potētiis animæ, quas vitales appellamus. Et probatur, quod possint separari ab anima per potētiam

tiam Dei absolutam, hoc modo potentiæ non habēt essentialem, aut intrinsecam connexionē cum anima; ergò per diuinam potentiam separari possunt ab ea. Probatur antecedens, quia ex vna parte sunt effectus reales, & realiter distincti ab ea, à qua procedunt tanquam à causa efficienti instrumentali per veram actionem. vt superius probauimus, & inferius etiam probandum est; & ex altera non sunt modi eius, sed entitates reales, atque completæ eidem animæ superadditæ. Ex priori igitur habēt, quod ita possint separari ab anima, vt possit anima sine illis esse. Quod probatur experientia, & ratione, experientia quidem, nā in cœco permanet anima sine potentia vidua. Ratione verò, quia potest Deus suspendere actionem illam, per quam emanant ab anima, & permanebit anima sine illis. Quod ita probo, magis intrinseca est emanatio esse ab essentia, vel subsistentiæ à natura, quam potentiarum ab anima: cum substantia sit modus substātialis essentiæ, per quem substantialiter terminatur: potentiæ verò sint accidētia, sed Deus suspendit emanationem subsistentiæ à natura in humanitate Christi non habente subsistentiam propriam; ergò multò melius poterit suspendere emanationem potentiarum ab anima, & tunc sine illis permanebit. Ex posteriori verò habetur, nec repugnare, quod potentiæ ipsæ separatæ ab anima possint cōsistere: cùm sint entitates completæ, quamuis naturaliter dependentes ab ea. Quod efficaciter probari potest exemplo quantitatis in Eucharistia existētis desinente substātia panis, in qua erat: est enim quantitas propria passio substantiæ corporeæ, aut materiæ primæ emanans immediatè ab ea, non minus quàm potentiæ ab anima; ergo nec ex hac parte potest repugnare separatio earum. 28

Nec argum. Caiet. probat repugnantiam separationis, quia duo assumit falsa; Primum, quod potentiæ habent intrinsecam connexionem, aut dependentiam ab anima. Postremum, quod sine vlla media actione emanant ab illa: primum namque probauimus modo falsum, & falsitas postremi inferius probabitur; interim verò sufficit id negare ad solutionem argumenti.

Ad secundum negandum est antecedens, quod duæ illæ implicationes sequantur ex separatione reali potentiarū ab anima. Prior enim hac distinctione tollitur, animam esse intellectiuam duplicem sensum habere potest, videlicet formalē, & radicalem; formaliter intellectiua dicitur per intellectum; radicaliter verò per essentiam, quæ radix est intellectiuæ potentiæ, & hoc modo intellectiuam esse, idem est ac esse ratio- 29

nalem, quod proinde prædicatū essentiale eius est ab ea nulli modo separabile. Separato igitur ab anima intellectu nō esse anima sine illo permanens intellectiua formaliter, esset tam intellectiua radicaliter. Nec posterior implicatio sequeretur quia si talis separatio fieret, nec posset anima intelligere sin intellectu, nec intellectus sine anima, quia neque anima potest concursum requisitum ad intellectionem præstare, ni medio intellectu in se radicato, nec intellectus propriam exercere operationem, nisi actu radicatus in anima.

BREVE DVBIVM.

An potentia vitalis separata ab anima posset vniri subiecto extraneo per potentiam Dei absolutam.

30 SEd restat breuiter inquirendum, an separans Deus intellectum ab anima rationali, vel quamlibet aliam potentiam, posset eā vnire alteri subiecto extraneæ naturæ, vt lapidi, aut ligno, aut animæ se inferiori, aut alicui bruto, vel plantæ, hæc enim omnia reputarentur subiecta extraneæ naturæ.

Et respondeo implicare contradictionem. Quod sic ostendo, implicat contradictionem, quod forma aliqua vniatur alicui subiecto, quin ei conferat proprium effectum formalem, vt quod calor vniatur corpori, quin illud constituat formaliter calidum, sed repugnat intellectū præstare proprium effectum formalem lapidi; ergò repugnat ei vniri. Minorem probo, quia effectus formalis, quem intellectus præstat subiecto, 31 est constituere illud formaliter intellectiuum, hoc est, formaliter potentem elicere intellectionem tanquam principiū formale eius, sed effectus iste repugnat omninò lapidi; ergò repugnabit, quod ei vniatur intellectus. Minor sic probatur; esse principium formale intellectionis est, præstare concursum ad talem operationem, per se quidem, & per intellectum, vel saltem per intellectum, sed neutro modo potest lapis præbere talem concursum, nam per se, hoc est, per propriam virtutem illum præbere euidentem repugnantiam continet, cùm sit ordinis superioris, & repugnet essentiam inferioris ordinis esse radicem, aut per se continere virtutem ad operationem ordinis superioris. Nec continet minorē repugnantiam, quod possit lapis præbere concursum ad intellectionem per intellectum, quia ideò anima potest per intellectum talem concur-

sum præstare, & ita per eum elicere intellectionem, quia est virtus, ac potentia eius à se emanans, sed repugnat intellectū esse virtutem, aut potētiam lapidis, aut emanare ab illa; ergo repugnat, quod lapis ipse præstet aliquē cōcursum per intellectum ad eliciendam intellectionem, aut per eum intelligat.

QVÆSTIO III.

An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum, vel per solam actualem existentiam propriam cum negatione actualis inhærentiæ.

PRæsupposita actuali separatione potentiarum ab essentia, quam probauimus possibilem per potentiam Dei absolutam, scitu dignum est, quonā modo se haberet potentia actu existens sine anima, atque etiam sine alio subiecto, hoc est, an haberet statum violentum, sicut habet lapis in superiori loco positus, vel naturalem, sicut habebat, dū erat in proprio subiecto, aut præter naturam, quia per miraculum ita se haberet. 32

Sed quæstio hæc præsupponit aliam difficiliorē circa modum existendi, quem haberet tunc potentia, an videlicet esset per se existens per solam negationem actualis inhærentiæ, quam habebat in subiecto, & per efficientiā diuinam sine illa cōseruaretur, vel per alium modum perseitatis sibi à Deo superadditum, per quem terminaretur, atque compleretur essentia eius. Et quod de potentia vitali separata proponimus discutiendum, intelligitur de quocunque accidenti, quod à Deo separaretur à subiecto, vt de quantitate Eucharistiæ à substantia panis separata, & sine subiecto existente.

Et prima opinio tenet non conseruari modo priori, sed per modum perseitatis sibi superadditum, quem modum existimat Caietan. esse substantialem, nempe existentiam substantialem actualem, quæ licet non possit conuenire naturaliter accidenti, potest tamen virtute diuina, ita tamen vt licet communicatio huiusmodi substantialis sit supernaturalis, sed postquam communicatus est supernaturaliter, naturale sit accidenti, per illum existere sine subiecto, sicut naturale est cæco, cui visus per miraculum restituitur, per eum videre. Hanc tamen sententiam Caietani satis efficaciter impugnat Pater Suarius tomo 3. in 3. partem Diui Thom. 33

quod habebant, ſubſtantia panis & vini exiſtente, conſequens eſt, quod etiam remaneant in ſuo agere, & ideo omnem actionem, quam poterant agere, ſubſtantia panis, & vini exiſtente, poſſunt etiam agere ſubſtantia panis, & vini tranſeunte in corpus, & ſanguinem Chriſti. Quæ verba ſic expendo, eſſe quod habebant accidentia ſeparata, dum inhærebant ſubſtantiæ, non poteſt eſſe actualis inhærentia, quia repugnat hanc habere ſeparata ab ea; ergo eſt actualis exiſtentia, quia præter eſſentiã nihil aliud habere poſſunt, quod in ſubiecto habuerint, niſi actualẽ exiſtentiam. Hanc igitur intelligit Diu. Thom. per eſſe, quod habebant in ſubiecto, & in hoc eſſe permanere affirmat à ſubiecto ſeparata, & quia hoc idem eſſe habent, colligit habere idem agere, vel eandem actionem, quam habebant in ſubiecto. Et addit datum eſſe eis diuina virtute, vt in eodem eſſe remaneant, & in eo ſuſtententur per diuinam virtutem, & efficientiam; ſentit igitur D. Tho. non ſuſtentari extra ſubiectum per aliud eſſe eis ſuperadditum: ergò nec per alium modum

40 perſeitatis, quia modus perſeitatis ſuperadditus aliud eſſe eſt ab eo, quod habebant in ſubiecto. Itaque factum eſt per miraculum ex mente D. Thom. vt actualis exiſtentia accidentium, quæ inhærens ſubiecto ſuſtentabat accidentalem naturam, ſuſtentet illam ſine adminiculo talis inhærentiæ, vel ſubiecti ſupplente Deo per ſuam efficientiam totum id, quod præſtabat actualis inhærentia in ſubiecto, aut ſubiectum per illam in genere cauſæ materialis, & ideò eadem exiſtentia actualis accidentium, quæ erat in alio per inhærentiã actualem, dicitur per ſe exiſtentia per negationem quidem eiuſdem actualis inhærentiæ, & per extrinſecam efficientiam Dei, ſine acquiſitione alicuius realis modi poſitiui, & quia tã negatio actualis inhærentiæ, quam diuina efficientia eam ſupplens datur per miraculum eiſdem accidentibus, ideo propriiſſimè aſſeruit Diuus Thomas, diuina virtute datum eſſe accidentibus, vt per ſe exiſtant, etiam ſi nullus talis modus poſitiuus perſeitatis eis tribuatur.

41 Sed probatur iam ratione ſatis efficaci. Modus ille, qui additur potẽtiæ vitali ſeparatæ ab anima, vel cuilibet alteri accidẽti ſeparato a ſubiecto, eſt entitas realis modalis diſtincta ex natura rei ab eodem accidenti cui additur, vt ſupponunt opinantes, & non eſt entitas realis ſubſtantialis, vt etiã fatentur; ergo eſt entitas accidentalis: ſed cuicunque entitati accidentali eſſentialis eſt inhærẽtia aptitudinalis ad ſubiectum, quæ non eſt aliud, quam aptam eſſe inhærere ſubiecto; ergò tali entitati modali ſuperadditæ accidẽti ſeparato eſſentialis

eſt

est aptitudinalis inhærentia ad subiectum. Vnde sequitur nō posse esse modum per se. Probatur consequentia, quia modus per se est modus independentiæ à subiecto: sed repugnat eandem entitatem esse modum independentiæ à subiectô, & esse aptam dependere à subiecto; ergo repugnat talem entitatem accidentalem superadditam esse modum per se, & consequenter, quod accidens separatum à subiecto cōseruetur à Deo per talem modum per se, qui sit entitas accidentalis modalis. Sed huic argumento respondere conantur aduersarij negātes, q̃ omne accidens dicat ordinem ad subiectum: sed si sit modus satis esse, quod adhæreat eidem rei, quā modificat, vt de creatione constat, quæ licet vera actio sit, nec dicit ordinē ad subiectum, imo nec dicere potest: sed repugnat ei quicumque ordo ad subiectum, cùm ex propria ratione creationis sit productio totius entitatis rei ex nihilo, hoc est, nullo præsupposito subiecto, quod si repugnat ei præsupponere subiectum, repugnabit quoque ordinem habere ad illud, quia nō potest illud respicere, nisi tanquā sibi præsuppositū in genere causę materialis; solùm ergo respicit creatio terminum per eam productum, non quidem respectu inhæsionis, quia non vt subiectū: sed solùm respectu adhæsionis, ea ferè ratione, qua modi substantiales respiciunt rem, quam terminant, aut modificant, vt subsistentia adhæret naturæ substantiali, quam terminat. Sic igitur se habere aiunt modum hunc, qui diuina virtute adderetur potentiæ vitali separatæ, & reuera additur quātitati Eucharistiæ separatæ à subiecto, non enim inhęret eidem quantitati, neque ipsam respicit tanquam subiectum. Sed solū adhæret ei eam terminando, sicut adhæret subsistentia naturæ substantiali, quam terminat. Solutio tamen hæc expressè cōtraria est doctrinæ Aristot. & veritati: doctrinæ quidem Aristot. qui 4. lib. Metaph. text. 2. docet expressè eodem modo se habere ens ad omnia entia, sicut sanùm ad omnia sana; ita vt sicut nihil sanum est, aut dicitur vllo prorsus modo, quod non sit, & dicatur tale per intrinsecam attributionem ad sanitatē formalem animalis, quia aliquid eius est, nempe modus, causa, vel signum, & propterea vna, & eadem scientia datur de sano in tota sua latitudine accepto, quia omnia, quæ ad vnum ordinantur, pertinent ad vnam scientiam illud vnum per se considerantem: pari ratione ens in tota sua latitudine consideratum se habet ad omnia entia, quia omne ens, aut est per se, quod est substantia, aut aliquid entis per se, quód est accidens; ita vt nulla sit entitas accidentalis, siue completa,

42 43

vel incompleta, siue res, vel modus rei, aut quippiam aliud, quod nō habeat intrinsecum respectum attributionis ad ens per se. Et propterea sæpe de accidenti pronuntiauit Aristoteles, quod non tam sit ens, quàm entis ens, & hæc est ratio (inquit) propter quam omnis entitas accidentalis pertinet ad
44 vnam, & eandem scientiam Metaphys. cum substantia, quia omnia, quæ ordinātur ad vnum, pertinent ad vnam sciētiam, à qua illudmet vnum per se consideratur. Ex quo ita arguo: modus quicumque modificans, aut terminans naturam accidentalem est entitas accidentalis, vt fatentur aduersarij; ergo talis entitas accidentalis dicit intrinsecum respectū attributionis ad substantiam tanquam aliquid eius: cùm sit entitas realis, & non substātialis. Probatur cōsequentia, quia ens adæquata diuisione diuiditur in entitatem substantialem, & accidentalem apud Aristotelem, sicut sanum in omnia sana, ita vt vtrumq; membrum comprehēdat cum attributione vnius ad alterū. Sed repugnat tali modo attributio ad substantiam; ergo repugnat esse entitatem accidentalem. Minorem fatentur aduersarij, & sic probari potest, respectus attributionis ad
45 substantiam, vel est inhæsionis, vel adhæsionis, nec alter excogitari potest; sed vterque ei repugnat, quia euidens est repugnare ei inhærentiam, & euidentius, quod ei repugnet adhęrere substantiæ: cùm sit entitas primo diuersa ab ea, a qua non potest eadem substantia terminari. Et totā vim huius argum. ita comprehendo; diuisio entitatis in substantialem, & accidentalem est sufficiens, & adæquata: sed diuisum comprehendit omnem, & quamlibet entitatem; ergo, & membra. Deinde, talis modus per se comprehenditur sub diuiso; ergo sub aliquo membro diuisionis: sed sub neutro comprehenditur; ergo non datur. Probatur minor, quia non sub entitate substantiali: cùm sit accidentalis, nec sub accidentali, quia non habet vllam attributionem ad substantiam, inhæsionis, nec adhæsionis; ergo vel diuisio non est sufficiens: cùm non comprehendat talem modum, qui est vera entitas realis, vel talis modus non est possibilis, cùm non comprehendatur sub vniuersalissima diuisione entis. Probatur etiam ratione eandem solutionem esse falsam, quia modum adhęrere rei, quam modificat, non tollit, quin dicat ab intrinseco ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum, si sit entitas accidentalis; ergo quod talis modus per se accidenti separato adhæreat, nō tollit, quin ordinem aptitudinalis inhærētiæ ad subiectum importet. Antecedens probatur, quia indiuisibilia quantitatis cuiuscumq; adhærent ei continuādo, aut terminando partes eius,

eius, & nihilominus apud aduersarios necessarium est, vt dictant ordinem inhærentiæ ad indiuisibilia substantiæ, tanquã ad subiecta; ergo adhærentia modi qui est entitas accidentalis modalis, non tollit, imo necessario postulat in eo respectum inhærentiæ ad subiectum.

Probatur secundo, non esse admittendum talem modũ per- 46
seitatis, quia non est vllo modo necessarius; nam bene potest accidens sustentari sine subiecto absque vllo alio modo ei superaddito per diuinam virtutem supernaturalem; ergo nõ est necessarius modus superadditus. Probatur antecedens, quia virtus diuina potest per se immediatè præstare per modũ efficientis, quod præstabat per subiectum in genere causæ materialis sustentando in eo accidens; ergo non indiget modo superaddito. Probatur iterum antecedens hoc modo, actualis inhærentia in subiecto non est de essentia naturæ accidentalis, & ex alia parte distinguitur ex natura rei ab ea; ergo potest esse sine illa extra causas per actualem existentiam propriam conseruatam immediata efficientia diuinæ virtutis sine alio
modo superaddito. Probatur consequentia, quia actualis in- 47
hærentia in subiecto non est aliud, quàm actualis vnio cum eo per actualem dependentiam materialem; sed actualis vnio cum actuali dependentia à subiecto non est intrinseca naturæ accidentali, vt est per se manifestum; ergo potest vtraque suppleri à Deo, & sine illa conseruari accidens. Concedũt hęc omnia aduersarij; sed aiunt posse quidem suppleri; sed non esse congruum naturæ accidentali, quod per solam efficientiam diuinam suppleatur: sed per modum aliquem, quo terminetur, & compleatur: cùm connaturale sit ei non existere extra causas, nisi terminatam, atque completam: sed non potest in statu separationis à subiecto terminari, atque compleri per modum proprium actualis inhętentię; ergo alter ei tribui debet, quo compleatur, & terminetur, qui ita sit modus per se, vt sit entitas accidentalis.

Hæc tamen solutio repugnantiam inuoluit, quia omninò 48
repugnat, quod natura accidẽtalis terminetur, aut compleatur, nisi per proprium modum actualis inhærentiæ: vt probat discursus iste: si natura accidentalis terminetur per modum, qui non sit actualis inhærentia, erit modus per se, & tunc vel substantialis, vel accidentalis; non substantialis, vt probatum est contra Caietanum, quia entitates primò diuersæ, quales sunt substantialis, & accidentalis, non possunt vllo modo se respicere, tanquam potentia per se, & actus per se, & ideò nec se terminare: sed nec potest esse modus acci-

nent recentiores quidam, quorum hoc est præcipuum fundamentum, quia talis modus operandi sine mediis potentiis superadditis non postulat in operante virtutẽ infinitã, sed operans immediatè per propriam substantiã limitatum foret secundum eam ad certum genus, & differentiam hominis, aut Angeli: ergo nõ pugnat talis modus operandi cum limitatione creaturæ, & ideò non est censendus omninò impossibilis: præsertim cũ prima, & secunda opinio, vt vidimus in præcedenti quæstione, teneant operari animã per propriam substãtiam immediatè, hoc est sine accidentibus superadditis; quare durum videtur, non posse fieri à Deo talem substantiam sic operantem.

22 Oppositam verò sententiam tenet absque dubio D. Thom. locis citatis, præsertim 1. p. q. 54. art. 3. vbi licet expresè non asserat implicare contradictionẽ, quod potentia operatiua Angeli, vel animæ sit eius essentia, ratio verò qua vtitur ad id probandũ, vel nihil omninò probat, vel probat implicare cõtradictionem, & ideò euidẽs est id sentire. Probat enim ex intrinseca imperfectione, & limitatione creaturæ id prouenire; quod si verum est, contradictionem implicabit, cum repugnet omninò dari aliquam creaturam non habentem esse limitatũ, atque imperfectum. Ratio igitur eius hæc est, intelligere Angeli, vel operatio alterius creaturæ non potest esse substantia eius, quia ad solam infinitatem Dei pertinet, quod intelligere, vel operari sit substantia eius: esse verò creatum ex intrinseca limitatione, & imperfectione habet, quod operetur medio accidenti, quod sit eius operatio, vt aduersarij, & omnes concedunt; ergò nec potentia operatiua potest esse essentia, aut substantia eius. Consequentiam probat, quia essentia creaturæ ex sua ratione intrinseca est in potentia ad duos actus, videlicet ad esse substantiale, aut subsistentiã, per quod completur substantialiter, atque etiam ad operationem, tanquam ad actum accidentalem, per quem perficitur accidentaliter, sed potentia sumit suam speciem ab actu, ad quem essentialiter ordinatur; ergò potentia creaturæ ad esse substantiale substãtialis est: cũ actus essendi sit ei substantialis; potentia verò ad operandum accidentalis, sicut operatio ipsa, ad quã ordinatur, & a qua sumit suam speciem, & rationem, est accidens; repugnat igitur, quod potentia operatiua substantiæ creatæ sit ipsamet eius

23 substantia. Quod hac etiã ratione probari potest, ac declarari simul. Potentia ad operandum præsupponit essentiam vltimò terminatam, atque completam per actum essendi, quem prius respicit, quàm operationem; ergò est potentia accidentalis.

Proba

Probatur consequentia; quia quidquid aduenit enti iam completo in sua essentia, & per suam subsistētiam, non potest esse substantia eius, sed accidēs ei superadditum, atque adeò realiter ab ea distinctum, quia non potest entitas realis superaddita esse idem realiter cum entitate, cui additur. Præterquam quod satis efficaciter probatur repugnare, quod accidēs reale sit idē realiter cum substantia. Et hæc ratio non est parum efficax ad probandum contra Scotum distinctionem realem potentiarum ab anima, & hæc sententia D. Thom. videtur mihi longe probabilior opposita.

Ad primum vero argumentum negandum est antecedens, quod modus operandi per propriam substantiam sine potētia superaddita non postulet virtutem infinitam in operante, postulat enim, sicut modus operandi operationem, quæ sit eius substantia. Hæc est enim summa perfectio diuini esse, quòd sicut est propria essentia Dei, sic est etiā propria operatio eius, quare repugnat communicari creaturæ. Nec durum est asserere, quòd contradictionem implicet dari creaturam sic operātem, licet multi teneāt actu dari, quia rationes quibus probatur non dari, procedunt ex limitatione creaturæ ei essentiali, & ideò eadem probabilitate, qua probant non dari, probant quoque implicare contradictionē, quod detur; quod vero non sint demonstrationes, nihil refert, nam satis est esse valde probabiles, vt asseratur implicare contradictionem, & valdè probabile esse, quod per potentiam Dei absolutam fieri repugnet, non est enim necessaria demonstratio, nam si talis daretur, nō esset disputabile, an per potentiam Dei absolutam fieri possit, sed euidens, quod non possit. 24

QVÆSTIO II.

An potentiæ vitales possint realiter separari ab anima per potentiam Dei absolutam.

EX definitis quæstione præcedenti, quod potentiæ distinguātur realiter ab anima, resultat præsens de separatione ab ea. Præsupponitur autem tāquam certum apud omnes, naturaliter non posse separari ab anima propter naturalem, ac necessariam connexionem, quam habent cum substantia eius, eo ferè modo quo cæteræ proprietates, seu passiones cū propriis essentiis, quas consequūtur. Propterea titulus quæstionis quærit, an per potentiam Dei absolutam talis separatio potētiarum ab anima fieri possit, & eadem est quæstio de propriis 25

passio

passionibus, quæ sunt potentiæ ad operandum respectu subiectorum, à quibus emanant.

Et prima opinio impossibilem reputat talem separationẽ. Ita Caiet. 1. par. q. 54. art. 3. §. ad 3. rationem, & eiusdem sententiæ videtur esse Capreol. in 1. distin. 3. q. 3. Ratio Caiet. est, quia potentiæ habent immediatam, ac necessariam connexionem cum anima, & emanant ab ea, efficienter quidem, non tamen per aliquam actionem mediam, sed per immediatam dependentiam.
26 Sed talis modus dependentiæ non potest suppleri à Deo, quia est intrinsecus, atque immediatus, & eo ipso, quod à Deo solo dependerent, tolleretur, ergò repugnat omninò talis separatio. Secũdo potest probari, quia si intellectus separaretur ab anima, duplex implicatio contradictionis sequi videretur; prior quidem, quod anima ipsa simul sit intellectiua, & nõ sit intellectiua, nã cum separato ab ea intellectu adhuc sit rationalis, etiam est intellectiua, & cum sit intellectiua per potentiam intellectus; & eam non habens, non erit intellectiua. Posterior est quod intellectus separatus posset intelligere, quia cùm sit potentia naturalis sufficiẽs est ad actum eliciendum, & ex alia parte non potest actum elicere, nisi radicatus in anima.

Secũda opinio communis est, *quod supposita distinctione reali potentiarum ab anima, separabiles sint ab ea per potentiam Dei absolutam*. Ita Ferra. 4. lib. contra gentes cap. 69. Bannez 1 p. q. 77. artic. 1. dub. 1. ad 4. Sotus in prædicab. c. de Proprio, & omnes ferè recentiores; & est vera, & tenenda.

Quam vt probemus, adnotare oportet, proprietates rerum esse triplices, quædam sunt accidentia perfecta, seu completa superaddita substantiæ ad operãdum per illa, & tales sunt potentiæ vitales respectu animæ, & omnes potentiæ naturales operatiuę, aliæ sunt imperfectæ, & quasi incompletę, quia potius modi rerum, quas consequuntur, vocari debẽt, quam res, quia nihil aliud in re, quam consequuntur, ponunt, præter talem modum se habendi, & tales sunt præsentia, & figura, nam illa solùm ponit talem modum se habendi in ordine ad spatium, & figura talem modum se habendi per proprios terminos. Aliæ denique, neque res sunt, neque modi rerum, sed rationes formales, & speciales entitatis earum, & tales sunt passiones, vel proprietates entis, vt verum, bonum, & vnum.
27

Hoc supposito de solis potentiis quæ sunt accidentia completa substantiæ superaddita ad operãdum, intelligitur nostra sententia, ac præsertim de potẽtiis animæ, quas vitales appellamus. Et probatur, quod possint separari ab anima per potẽtiam

tiam Dei absolutam, hoc modo potentiæ non habēt essentialem, aut intrinsecam connexionē cum anima; ergò per diuinam potentiam separari possunt ab ea. Probatur antecedens, quia ex vna parte sunt effectus reales, & realiter distincti ab ea, à qua procedunt tanquam à causa efficienti instrumentali per veram actionem. vt superius probauimus, & inferius etiam probandum est; & ex altera non sunt modi eius, sed entitates reales, atque completæ eidem animæ superadditæ. Ex priori igitur habēt, quod ita possint separari ab anima, vt possit anima sine illis esse. Quod probatur experientia, & ratione, experientia quidem, nā in cœco permanet anima sine potentia vidua. Ratione verò, quia potest Deus suspendere actionem illam, per quam emanant ab anima, & permanebit anima sine illis. Quod ita probo, magis intrinseca est emanatio esse ab essentia, vel subsistentiæ à natura, quam potentiarum ab anima: cum substantia sit modus substātialis essentiæ, per quem substantialiter terminatur: potentiæ verò sint accidētia, sed Deus suspendit emanationem subsistentiæ à natura in humanitate Christi non habente subsistentiam propriam; ergò multò melius poterit suspendere emanationem potentiarum ab anima, & tunc sine illis permanebit. Ex posteriori verò habetur, nec repugnare, quod potentiæ ipsæ separatæ ab anima possint cōsistere: cùm sint entitates completæ, quamuis naturaliter dependentes ab ea. Quod efficaciter probari potest exemplo quantitatis in Eucharistia existētis desinente substātia panis, in qua erat: est enim quantitas propria passio substantiæ corporeæ, aut materiæ primæ emanans immediatè ab ea, non minus quàm potentiæ ab anima; ergo nec ex hac parte potest repugnare separatio earum. 28

Nec argum. Caiet. probat repugnantiam separationis, quia duo assumit falsa; Primum, quod potentiæ habent intrinsecam connexionem, aut dependentiam ab anima. Postremum, quod sine vlla media actione emanant ab illa: primum namque probauimus modo falsum, & falsitas postremi inferius probabitur; interim verò sufficit id negare ad solutionem argumenti.

Ad secundum negandum est antecedens, quod duæ illæ implicationes sequantur ex separatione reali potentiarū ab anima. Prior enim hac distinctione tollitur, animam esse intellectiuam duplicem sensum habere potest, videlicet formalē, & radicalem; formaliter intellectiua dicitur per intellectum; radicaliter verò per essentiam, quæ radix est intellectiuæ potentiæ, & hoc modo intellectiuam esse, idem est ac esse ratio- 29

nalem, quod proinde prædicatũ essentiale eius est ab ea nullo modo separabile. Separato igitur ab anima intellectu nõ esset anima sine illo permanens intellectiua formaliter, esset tamẽ intellectiua radicaliter. Nec posterior implicatio sequeretur, quia si talis separatio fieret, nec posset anima intelligere sine intellectu, nec intellectus sine anima, quia neque anima potest concursum requisitum ad intellectionem præstare, nisi medio intellectu in se radicato, nec intellectus propriam exercere operationem, nisi actu radicatus in anima.

BREVE DVBIVM.

An potentia vitalis separata ab anima posset vniri subiecto extraneo per potentiam Dei absolutam.

30 Sed restat breuiter inquirendum, an separans Deus intellectum ab anima rationali, vel quamlibet aliam potentiam, posset eã vnire alteri subiecto extraneæ naturæ, vt lapidi, aut ligno, aut animæ se inferiori, aut alicui bruto, vel plantæ, hęc enim omnia reputarentur subiecta extraneæ naturæ.

Et respondeo implicare contradictionem. Quod sic ostendo, implicat contradictionem, quod forma aliqua vniatur alicui subiecto, quin ei conferat proprium effectum formalem, vt quod calor vniatur corpori, quin illud constituat formaliter calidum, sed repugnat intellectũ præstare proprium effectum formalem lapidi; ergò repugnat ei vniri. Minorem probo, quia effectus formalis, quem intellectus præstat subiecto,

31 est constituere illud formaliter intellectiuum, hoc est, formaliter potentem elicere intellectionem tanquam principiũ formale eius, sed effectus iste repugnat omninò lapidi; ergò repugnabit, quod ei vniatur intellectus. Minor sic probatur; esse principium formale intellectionis est, præstare concursum ad talem operationem, per se quidem, & per intellectum, vel saltem per intellectum, sed neutro modo potest lapis præbere talem concursum, nam per se, hoc est, per propriam virtutem illum præbere euidentem repugnantiam continet, cùm sit ordinis superioris, & repugnet essentiam inferioris ordinis esse radicem, aut per se continere virtutem ad operationem ordinis superioris. Nec continet minorẽ repugnantiam, quod possit lapis præbere concursum ad intellectionem per intellectum, quia ideò anima potest per intellectum talem concur-

sum

sum præstare, & ita per eum elicere intellectionem, quia est virtus, ac potentia eius à se emanans, sed repugnat intellectũ esse virtutem, aut potẽtiam lapidis, aut emanare ab illa; ergo repugnat, quod lapis ipse præstet aliquẽ cõcursum per intellectum ad eliciendam intellectionem, aut per eum intelligat.

QVÆSTIO III.

An potentia vitalis separata ab anima existeret per modum perseitatis ei superadditum, vel per solam actualem existentiam propriam cum negatione actualis inhærentiæ.

PResupposita actuali separatione potentiarum ab essentia, 32
quam probauimus possibilem per potentiam Dei absolutam, scitu dignum est, quonã modo se haberet potentia actu existens sine anima, atque etiam sine alio subiecto, hoc est, an haberet statum violentum, sicut habet lapis in superiori loco positus, vel naturalem, sicut habebat, dũ erat in proprio subiecto, aut præter naturam, quia per miraculum ita se haberet.

Sed quæstio hæc præsupponit aliam difficiliorẽ circa modum existendi, quem haberet tunc potentia, an videlicet esset per se existens per solam negationem actualis inhærentiæ, quam habebat in subiecto, & per efficientiã diuinam sine illa cõseruaretur, vel per alium modum perseitatis sibi à Deo superadditum, per quem terminaretur, atque compleretur essentia eius. Et quod de potentia vitali separata proponimus discutiendum, intelligitur de quocunque accidenti, quod à Deo separaretur à subiecto, vt de quantitate Eucharistiæ à substantia panis separata, & sine subiecto existente.

Et prima opinio tenet non conseruari modo priori, sed 33
per modum perseitatis sibi superadditum, quem modum existimat Caietan. esse substantialem, nempe existentiam substantialem actualem, quæ licet non possit conuenire naturaliter accidenti, potest tamen virtute diuina, ita tamen vt licet communicatio huiusmodi substantialis sit supernaturalis, sed postquam communicatus est supernaturaliter, naturale sit accidenti, per illum existere sine subiecto, sicut naturale est cæco, cui visus per miraculum restituitur, per eum videre. Hanc tamen sententiam Caietani satis efficaciter impugnat Pater Suarius tomo 3. in 3. partem Diui Thom.

dispur. 16. sect. 2. quia modus substantiæ omninò repugnat accidenti, atque etiam Pater Valentia 3. par. disput. 6. quæst. 5. puncto 1. Suarius verò ipse, & recentiores alij entitatem
34 accidentalem asserunt esse talem modum, sed quasi substantialem quantum ad officium, quia sicut subsistentia substantię determinat actualem existentiam eius, & præstat ei independentiam a quocumque subiecto: quod est facere eam formaliter, & positiue subsistentem per se; ad similitudinem eius modus per se virtute diuina communicatus accidenti, licet reuera. & quasi materialiter sit entitas realis accidentalis, ac modalis, sed officio est quasi modus substantialis: cum actuali existentiæ accidentis separati tribuat independentiam à quocunque subiecto, faciátque accidens ipsum per se esse, & quasi subsistere realiter. Quod vidētur etiam sentire Ferrar. 4. contra gentes, cap. 66. Ruardus artic. 14 pag. 195. Probant testimonius D. Thom. in 4 distinct. 12 quæst. 1. artic. 1. quæstiunc. 3. vbi asserit, quantitati Eucharistiæ dari, vt per se subsistat, & expressius 3. par. quæst. 77. artic. 1. ad 4. vbi post separationem, inquit, dari accidentibus Eucharistiæ nouam compositionem ex esse, & quod est, hisce verbis: *Accidentia huiusmodi manente substantia panis, & vini non habebant ipsa esse, nec alia accidentia: sed subiecta eorum habebant huiusmodi esse per ea, sicut nix est alba per albedinem, sed post consecrationem ipsa accidentia, quæ remanent habent esse, vnde sunt composita ex esse, & quod est*, &c. sed non possunt habere nouam compositionem ex esse, & quod est, nisi per acquisitionem noui esse, quod est modus per se: ergo sentit Diuus Thomas acquirere hunc modum. & per eum terminari, atque subsistere per se, & non per solam negationem actualis inhærentiæ in subiecto, & diuinam efficientiam.

35 Probatur deinde ratione primò, quia sicut natura substantialis, vt sit in rerum natura, debet esse terminata, atque completa per subsistentiam, ita accidentalis per alium modum, alioqui sicut repugnat substantialem consistere, nisi per propriam, vel alienam subsistentiam compleatur, ac terminetur, pariter repugnat, quod accidentalis consistat, nisi completa per modum proprium actualis inhærentiæ, aut per alterum sibi superadditum: sed euidens est per separationem carere primo modo actualis inhærentiæ, quo complebatur inhærens subiecto: ergò necesse est alio modo terminari, dum est separata, & proportionato quidem statui separationis, & ideò opposito actuali inhærentiæ: qualem constat esse modum perseitatis; iste ergo concedi debet necessariò potentiæ vitali

vitali separatæ ab anima, & conceditur quantitati separatæ 36
à substantia panis in Eucharistia. Secundo quia de accidenti separato verum est, quod per se subsistat, aut per se existat, cùm habeat esse indepēdens a quocumque subiecto: sed subsistentia, vel existentia per se non est sola negatio inhærentiæ, seu independentiæ à subiecto (vt asseruit Scotus communi ferè consensu scholæ refutatus) sed modus positiuus terminans, atque complens naturam subsistentem, vt patet in natura substantiali; ergo nec existentia per se accidētis separati potest cōsistere in negatione actualis inhærentiæ in subiecto: sed modus positiuus supernaturalis poni debet, per quem compleatur, ac terminetur natura eius. Probatur tandem, quia ex duobus immediatè oppositis non potest tolli 37
vnum, nisi per alterum: sed modus actualis inhærentię in subiecto immediatè opponitur modo perseitatis; ergo repugnat illum tolli ab accidenti, nisi per hunc, quem proinde accidēti separato necessariò concedere debemus: cum certum sit per separationē ablatum esse ab eo modum actualis inhærentiæ. Maiorem probant euidenti inductione in omnibus oppositis, quia non potest auferri à linea obliquitas, nisi per rectitudinem, nec ab aëre tenebræ, nisi per lumen. Et confirmari potest, quia certum est hunc modum perseitatis esse possibilem per potentiam Dei absolutam, per quem terminetur accidens separatum; ergo necessariò debet ei concedi: Probatur consequentia, quia meliori modo, & magis sibi connaturali conseruabitur natura accidentalis per eum terminata, atque completa, quam sine illo per solam negationem inhærentiæ.

Secunda opinio asserit *potentiam vitalem separatam ab anima, & quodcumque aliud accidens separatum à subiecto, esse quidem per se, non per aliquem modum perseitatis supernaturalem ei superadditum: sed per negationem actualis inhærentiæ in subiecto, & diuinam efficientiam illud sine subiecto sustentantem per propriam existentiā actualem, quam habet, & per quā est extra causas.* Ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 1. & 6. Richard ibid. art. 1. q. 2. Sotus dist. 10. quæst. 2. art. 2. Pater Valentia vbi suprà, qui affirmat esse D. Thom. & communem Scholasticorum. In eam inclinant Palud. in 4. dist 12. quæst. 1. & 3. atque etiam Marsi. ibid. quæst. 9. art. 4. ad 4. eámque sequuntur recentiores non pauci, & videtur mihi magis ad mentem D. Thom. & longè probabilior. 38

Probo primum ex q. 77. art. 3. vbi sic ait: *Quia speciebus Sacramentalibus datum est diuina virtute, vt remaneant in suo esse* 39

quod habebant, substantia panis & vini existente, consequens est, quod etiam remaneant in suo agere, & ideo omnem actionem, quam poterant agere, substantia panis, & vini existente, possunt etiam agere substantia panis, & vini transeunte in corpus, & sanguinem Christi. Quæ verba sic expendo, esse quod habebant accidentia separata, dum inhærebant substantiæ, non potest esse actualis inhærentia, quia repugnat hanc habere separata ab ea; ergo est actualis existentia, quia præter essentiã nihil aliud habere possunt, quod in subiecto habuerint, nisi actualẽ existentiam. Hanc igitur intelligit Diu. Thom. per esse, quod habebant in subiecto, & in hoc esse permanere affirmat à subiecto separata, & quia hoc idem esse habent, colligit habere idem agere, vel eandem actionem, quam habebant in subiecto. Et addit datum esse eis diuina virtute, vt in eodem esse remaneant, & in eo sustententur per diuinam virtutem, & efficientiam; sentit igitur D. Tho. non sustentari extra subiectum per aliud esse eis superadditum: ergò nec per alium modum

40 perseitatis, quia modus perseitatis superadditus aliud esse est ab eo, quod habebant in subiecto. Itaque factum est per miraculum ex mente D. Thom. vt actualis existentia accidentium, quæ inhærens subiecto sustentabat accidentalem naturam, sustentet illam sine adminiculo talis inhærentiæ, vel subiecti supplente Deo per suam efficientiam totum id, quod præstabat actualis inhærentia in subiecto, aut subiectum per illam in genere causæ materialis, & ideò eadem existentia actualis accidentium, quæ erat in alio per inhærentiã actualem, dicitur per se existentia per negationem quidem eiusdem actualis inhærentiæ, & per extrinsecam efficientiam Dei, sine acquisitione alicuius realis modi positiui, & quia tã negatio actualis inhærentiæ, quam diuina efficientia eam supplens datur per miraculum eisdem accidentibus, ideo proprijssimè asseruit Diuus Thomas, diuina virtute datum esse accidentibus, vt per se existant, etiam si nullus talis modus positiuus perseitatis eis tribuatur.

41 Sed probatur iam ratione satis efficaci. Modus ille, qui additur potẽtiæ vitali separatæ ab anima, vel cuilibet alteri accidẽti separato a subiecto, est entitas realis modalis distincta ex natura rei ab eodem accidenti cui additur, vt supponunt opinantes, & non est entitas realis substantialis, vt etiã fatentur; ergo est entitas accidentalis: sed cuicunque entitati accidentali essentialis est inhærẽtia aptitudinalis ad subiectum, quæ non est aliud, quam aptam esse inhærere subiecto; ergò tali entitati modali superadditæ accidẽti separato essentialis

est

est aptitudinalis inhærentia ad subiectum. Vnde sequitur nõ posse esse modum per se. Probatur consequentia, quia modus per se est modus independentiæ à subiecto: sed repugnat eandem entitatem esse modum independentiæ à subiecto, & esse aptam dependere à subiecto; ergo repugnat talem entitatem accidentalem superadditam esse modum per se, & consequenter, quod accidens separatum à subiecto cõseruetur à Deo per talem modum per se, qui sit entitas accidentalis modalis. Sed huic argumento respondere conantur aduersarij negãtes, quod omne accidens dicat ordinem ad subiectum: sed si sit modus satis esse, quod adhæreat eidem rei, quã modificat, vt de creatione constat, quæ licet vera actio sit, nec dicit ordinẽ ad subiectum, imo nec dicere potest: sed repugnat ei quicumque ordo ad subiectum, cùm ex propria ratione creationis sit productio totius entitatis rei ex nihilo, hoc est, nullo præsupposito subiecto, quod si repugnat ei præsupponere subiectum, repugnabit quoque ordinem habere ad illud, quia nõ potest illud respicere, nisi tanquã sibi præsuppositũ in genere causę materialis; solùm ergo respicit creatio terminum per eam productum, non quidem respectu inhæsionis, quia non vt subiectũ: sed solùm respectu adhæsionis, ea ferè ratione, qua modi substantiales respiciunt rem, quam terminant, aut modificant, vt subsistentia adhæret naturæ substantiali, quam terminat. Sic igitur se habere aiunt modum hunc, qui diuina virtute adderetur potentiæ vitali separatæ, & reuera additur quãtitati Eucharistiæ separatæ à subiecto, non enim inhęret eidem quantitati, neque ipsam respicit tanquam subiectum. Sed solũ adhæret ei eam terminando, sicut adhæret subsistentia naturæ substantiali, quam terminat. Solutio tamen hæc expressè cõtraria est doctrinæ Aristot. & veritati: doctrinæ quidem Aristot. qui 4. lib. Metaph. text. 2. docet expressè eodem modo se 43
habere ens ad omnia entia, sicut sanum ad omnia sana; ita vt sicut nihil sanum est, aut dicitur vllo prorsus modo, quod non sit, & dicatur tale per intrinsecam attributionem ad sanitatẽ formalem animalis, quia aliquid eius est, nempe modus, causa, vel signum, & propterea vna, & eadem scientia datur de sano in tota sua latitudine accepto, quia omnia, quæ ad vnum ordinantur, pertinent ad vnam scientiam illud vnum per se considerantem: pari ratione ens in tota sua latitudine consideratum se habet ad omnia entia, quia omne ens, aut est per se, quod est substantia, aut aliquid entis per se, quod est accidens; ita vt nulla sit entitas accidentalis, siue completa,

Q 4 vel

vel incompleta, siue res, vel modus rei, aut quippiam aliud, quod nō habeat intrinsecum respectum attributionis ad ens per se. Et propterea sæpe de accidenti pronuntiauit Aristoteles, quod non tam sit ens, quàm entis ens, & hæc est ratio (inquit) propter quam omnis entitas accidentalis pertinet ad
44 vnam, & eandem scientiam Metaphys. cum substantia, quia omnia, quæ ordinātur ad vnum, pertinent ad vnam sciētiam, à qua illudmet vnum per se consideratur. Ex quo ita arguo: modus quicumque modificans, aut terminans naturam accidentalem est entitas accidentalis, vt fatentur aduersarij; ergo talis entitas accidentalis dicit intrinsecum respectū attributionis ad substantiam tanquam aliquid eius: cùm sit entitas realis, & non substātialis. Probatur cōsequentia, quia ens adæquata diuisione diuiditur in entitatem substantialem, & accidentalem apud Aristotelem, sicut sanum in omnia sana, ita vt vtrumq; membrum comprehēdat cum attributione vnius ad alterū. Sed repugnat tali modo attributio ad substantiam; ergo repugnat esse entitatem accidentalem. Minorem fatentur aduersarij, & sic probari potest, respectus attributionis ad
45 substantiam, vel est inhæsionis, vel adhæsionis, nec alter excogitari potest; sed vterque ei repugnat, quia euidens est repugnare ei inhærentiam, & euidentius, quod ei repugnet adhęrere substantiæ: cùm sit entitas primo diuersa ab ea, a qua non potest eadem substantia terminari. Et totā vim huius argum. ita comprehendo; diuisio entitatis in substantialem, & accidentalem est sufficiens, & adæquata: sed diuisum comprehendit omnem, & quamlibet entitatem; ergo, & membra. Deinde, talis modus per se comprehenditur sub diuiso; ergo sub aliquo membro diuisionis: sed sub neutro comprehenditur; ergo non datur. Probatur minor, quia non sub entitate substantiali: cùm sit accidentalis, nec sub accidentali, quia non habet vllam attributionem ad substantiam, inhæsionis, nec adhæsionis; ergo vel diuisio non est sufficiens: cùm non comprehendat talem modum, qui est vera entitas realis, vel talis modus non est possibilis, cùm non comprehendatur sub vniuersalissima diuisione entis. Probatur etiam ratione eandem solutionem esse falsam, quia modum adhęrere rei, quam modificat, non tollit, quin dicat ab intrinseco ordinem aptitudinalis inhærentiæ ad subiectum, si sit entitas accidentalis; ergo quod talis modus per se accidenti separato adhæreat, nō tollit, quin ordinem aptitudinalis inhærētiæ ad subiectum importet. Antecedens probatur, quia indiuisibilia quantitatis cuiuscumq; adhærent ei continuādo, aut terminando partes eius,

eius, & nihilominus apud aduersarios necessarium est, vt dicant ordinem inhærentiæ ad indiuisibilia substantiæ, tanquã ad subiecta; ergo adhærentia modi qui est entitas accidentalis modalis, non tollit, imo necessario postulat in eo respectum inhærentiæ ad subiectum.

Probatur secundo, non esse admittendum talem modũ perseitatis, quia non est vllo modo necessarius; nam bene potest 46 accidens sustentari sine subiecto absque vllo alio modo ei superaddito per diuinam virtutem supernaturalem; ergo nõ est necessarius modus superadditus. Probatur antecedens, quia virtus diuina potest per se immediatè præstare per modũ efficientis, quod præstabat per subiectum in genere causæ materialis sustentando in eo accidens; ergo non indiget modo superaddito. Probatur iterum antecedens hoc modo, actualis inhærentia in subiecto non est de essentia naturæ accidentalis, & ex alia parte distinguitur ex natura rei ab ea; ergo potest esse sine illa extra causas per actualem existentiam propriam conseruatam immediata efficientia diuinæ virtutis sine alio modo superaddito. Probatur consequentia, quia actualis in- 47 hærentia in subiecto non est aliud, quàm actualis vnio cum eo per actualem dependentiam materialem; sed actualis vnio cum actuali dependentia à subiecto non est intrinseca naturæ accidentali, vt est per se manifestum; ergo potest vtraque suppleri à Deo, & sine illa conseruari accidens. Concedũt hęc omnia aduersarij; sed aiunt posse quidem suppleri; sed non esse congruum naturæ accidentali, quod per solam efficientiam diuinam suppleatur: sed per modum aliquem, quo terminetur, & compleatur: cùm connaturale sit ei non existere extra causas, nisi terminatam, atque completam: sed non potest in statu separationis à subiecto terminari, atque compleri per modum proprium actualis inhęrentię; ergo alter ei tribui debet, quo compleatur, & terminetur, qui ita sit modus per se, vt sit entitas accidentalis.

Hæc tamen solutio repugnantiam inuoluit, quia omninò 48 repugnat, quod natura accidẽtalis terminetur, aut compleatur, nisi per proprium modum actualis inhærentiæ: vt probat discursus iste: si natura accidentalis terminetur per modum, qui non sit actualis inhærentia, erit modus per se, & tunc vel substantialis, vel accidentalis; non substantialis, vt probatum est contra Caietanum, quia entitates primò diuersæ, quales sunt substantialis, & accidentalis, non possunt vllo modo se respicere, tanquam potentia per se, & actus per se, & ideò nec se terminare: sed nec potest esse modus acci-

dentalis, vt asserit secunda opinio; ergo admitti non debet. Minorem sic probo: modus iste perseitatis est verè subsistentia; ergo non est modus accidentalis: sed substantialis; quare repugnat terminare naturam accidentalem. Antecedens probo, quia naturam esse subsistētem non est aliud, quàm esse incommunicabilem alteri, vt supposito: sed modus iste perseitatis constituit ex propria ratione naturam, quam terminat, incommunicabilem alteri, vt supposito, & prorsus inassumptibilem, quia eo ipso quod per talem modum terminatur, nullo modo assumi potest, etiam si ex se foret assumptibilis: quia esset per eum, & per se terminata; ergo vera subsistentia. Probatur consequentia, quia impossibile est præstare effectum formalem subsistentiæ illud, quod vera subsistentia non est, sicut præstare effectum formalem albedinis illud, quod vera albedo non est: sed talis modus per se præstat effectum formalem subsistentiæ, qui est constituere naturam incommunicabilem alteri, vt supposito; ergo est vera subsistentia, quare authores isti volentes tribuere accidenti separato modum perseitatis, tribuunt ei veram subsistentiam.

49 Vt autem testimonium D. Thom. secundum germanum eius sensum explicemus, adnotandum est primo, aliquid esse per se dupliciter intelligi posse: videlicet per modum positiuum sibi connaturalem, quo pacto substantialis natura dicitur esse per se, quia modo positiuo proprię subsistētię terminatur; aut per negationem actualis inhærentiæ accidentalis in subiecto, & hoc modo diceretur esse per se potentia vitalis separata, & dicitur esse per se quantitas Eucharistiæ. Duplex est etiam actualis existentia rei, vna per se, natura sua determinabilis per alium modum independentiæ, qui vocatur subsistentia, & talis quidem est existentia substantiæ, & ideò vocatur per se, quia apta est esse independens per modum positiuum independentiæ: alia non per se; sed natura sua determinabilis per modum actualis inhærentiæ accidentalis, quæ est actualis dependentia à subiecto, & propterea vocari potest actualis existentia in alio, & quamuis non sit natura per se, quia non est determinabilis per modum actualis independentiæ à subiecto, potest tamen esse per se negatiuè, & ab extrinseco, videlicet per diuinam virtutem eam separantem à modo actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependen-
50 tiæ à subiecto, & tali modo existentia actualis accidentis separati à subiecto dicitur existentia per se: non modò priori, imò cùm ex intrinseca, & essentiali ratione habeat esse terminabilem per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac

dependen

dependentiæ à ſubiecto, ſicut natura ſubſtantialis habet ex ſuis principiis eſſentialibus eſſe terminabilem per modum independentiæ à ſubiecto, repugnat eidem naturæ accidentali terminari per modum actualis independentiæ, qui eſt modus perſeitatis, ſicut repugnat naturæ ſubſtantiali terminari per modum actualis inhærentiæ accidentalis, ac dependentiæ actualis à ſubiecto. Et hoc eſt etiam non leue fundamentum noſtræ ſententiæ propter quod aſſerimus implicare contradictionem, quod accidenti ſeparato communicetur modus perſeitatis, quia eſt actus repugnans naturæ eius ab intrinſeco terminabili per actualem inhærentiam in ſubiecto: ſicut natura ſubſtantialis per actum ſubſiſtentiæ per ſe; quare ſicut repugnat prorſus naturæ ſubſtantiali, quod terminetur per actualem inhærentiam, quia eſt actualis dependentia à ſubiecto; ita repugnat naturæ accidentali terminari per modum perſeitatis, qui eſt modus actualis independentię à ſubiecto habens intrinſecam repugnantiam cum proprio; præter rationes alias deſumptas ex propria natura modi perſeitatis.

Secundò notandum eſt, quod cùm ſit in opinione poſitum, an exiſtentia actualis cuiuſlibet naturæ ſubſtantialis, vel accidentalis diſtinguatur ex natura rei ab eadem eius 51
natura, vel ſola ratione, veriſimile eſt, Diuum Thomam (vt ex multis ſuæ doctrinæ locis probabiliter ſatis colligitur) exiſtimaſſe, quod ex natura rei diſtinguatur, & eandem exiſtentiam ſic diſtinctam terminare naturam: ſed eſſe per ſe in ſubſtantiis, & ideò eſſe ſubſiſtentiam earum conſtituentem eandem naturam in ſuppoſito, vel perſona, & cum ea efficientem compoſitionem realem ex eſſe, & quod eſt, aut ex natura, & ſubſiſtentia. Et in accidentibus ſuo modo terminare naturam, & conſtituere cum ea per realem compoſitionem, vnum quid per ſe ex natura, & modo; & hoc vnum per ſe vniri ſubiecto per actualem inhærentiam, ac depēdentiam ab eo, & cùm hæc vnio diſſolui poſſit per diuinam virtutem potentem ſeparare accidens à ſubiecto, facta hac ſeparatione, permanere naturam accidentalem, ſine ſubiecto compoſitam ex eſſe, & quod eſt, & ex eſſe quidem per ſe negatiuè, & ab extrinſeco diuina virtute efficienter ſupplente actualem inhæſionem in ſubiecto, per quam dicebatur eſſe in illo. Et hāc compoſitionem ſimilem eſſe compoſitioni Angelorum ex eſſe per ſe poſitiuo, & quod eſt. Et hoc eſt, quod ſæpe repetit D. Thom. 3. p. quęſt. 77. per tres priores articulos, videlicet accidentia ſeparata retinere illud met eſſe, quod habebant in ſubie

subiecto,& per illudmet esse iam non inhærēs,sed sine inhæ-
rentia conseruatū effectiuè a Deo,verè dici,quod sint per se,
verè etiam dici, quod habeant compositionem similem cō-
positioni Angelicæ,ex esse, & quod est, & non per modū per-
seitatis de nouo eis additū. Quod efficacirer colligo ex alio
testimonio magis expresso ad idem propositū, quod habetur
in 4 dist.12.quæst 2.art 1. quæstiuncul.3.ad 5. vbi loquens de
52 accidentibus Eucharistiæ separatis à subiecto,ita ait: *Cùm ista
accidentia habeant esse,& essentias proprias,& eorum essentia non
sit eorū esse,constat,quod aliud est in eis esse, & quod est,& ita ha-
bent compositionem illam,qua in Angelis inuenitur.* Est autē val-
dè notandum his verbis in primis asserere D.Thom.quod ac-
cidentia separata habent proprium esse,& propriam essentiā,
per quæ dicuntur esse per se, per quæ etiam dicuntur habere
realem compositionem ex esse,& quod est, sicut Angeli ; non
ergò sunt per se,neque habēt compositionem realem ex esse,
& quod est,per esse, vel modum perseitatis eis cōmunicatum
apud D.Thom.sed per proprium esse,sicut per essentiam pro-
priam.Hoc autem esse proprium,quod habere docet D.Tho.
non videtur posse esse aliud,quam actualis existēria propria,
cùm accidentia non habeant, nec habere possint subsistentiā.
Et cum affirmet D. Tho. constituere realem compositionem
cum essentia,sentire videtur, quod ex natura rei distinguatur
53 ab ea,quia realis compositio non pōtest fieri, nisi ex compo-
nentibus realiter,vel ex natura rei inter se distinctis.

Ad primum argument.distinguenda est maior, quod sicut
natura substantialis debet esse terminata per propriam subsi-
stentiam,vel alienam,ita accidentalis per proprium modum,
vel alienum:nam vt habeat esse naturale completum per mo-
dum dependentiæ,vel actualis inhæsionis,verum est,& secun-
dum ordinem naturalem necessarium , sed non est essentiale,
nec intrinsecum , vt non possit per absolutam Dei potentiam
sustentari natura hæc sine suo termino , cum quo certum est
54 nō habere intrinsecam connexionē.Nam sine illo esse potest,
sicut reperitur humana natura in Christo sine proprio mo-
do,vel subsistentia Et sicut sustentatur à Verbo media propria
subsistentia eam terminante, posset sustentari sine illa, atque
etiam sine propria per immediatā efficientiam diuinæ virtu-
tis,quod præsertim intelligi potest, cú a propria subsistentia,
imò a quacumque non dependeat natura,nisi in quodā gene-
re formalis causæ secundariæ,atque extrinsecæ , de quo nulla
efficaci ratione probari potest, quod a Deo nō possit suppleri
55 per immediatā efficientiam,quæ maior esse debet, vel maiori
concur

concursu adhibito, quam dum accidens sustētabatur in subiecto, nam ad supplendam causalitatem materialem subiecti, aliquem concursum addere oportet ei, cum quo via ordinaria sustentabatur media causalitate eius.

Ad secundum concedimus existentiam per se accidentis separati à subiecto non consistere in sola negatione actualis inhærentiæ, sed in primis importare actualem existētiam positiuam ei naturalem, quāuis sola ratione distinctam à natura, atque ex se aptam inhærere subiecto, sed per diuinam efficientiam sustentatam, sine tali inhærētia, & ex hoc habet esse existentiam per se negatiuè, vnde non dicitur subsistentia, quia 56
subsistentia dicit modum positiuum; per quem natura substātialis habet independentiā à quocunque alio vt supposito. Et de hac subsistentia tenuit Scotus consistere in sola negatione dependentiæ, & propterea meritò refutatur ferè ab omnibus.

Ad tertiam distinguenda est maior, quod ex duobus modis oppositis non potest tolli vnum ab aliquo, nisi per alterum, nā si illud à quo tollitur, capax sit vtriusque, verū est: si vero alterius tantùm sit capax, falsum, & quia accidens non est capax vtriusque modi oppositi, videlicet modi independētiæ à quolibet subiecto, & modi actualis dependētiæ à subiecto, non est necessarium, quod auferatur iste ab illo per alteram in actuali separatione, sed ablatio eius fit per diuinā virtutem in genere efficientis causæ supplentem materialem causalitatem subiecti. Et possumus euidenter instare argumentum in substātia, 57
à qua certum est auferri posse à Deo modum independentiæ per se à subiecto, qui est subsistentia propria, non tamen per modum oppositum actualis dependentiæ, seu inhærentiæ in subiecto, quia non est capax talis modi, licet sit capax oppositi. Exempla verò in argument. adducta continēt modum contrariæ oppositionis, cuius extrema se expellūt ab eodem subiecto vtriusque capaci, vel continent subiectum aliquo modo vtriusque extremi capax.

Ad confirmationem negandum est antecedens, quod possibilis sit modus perseitatis, per quem terminetur natura accidentalis separata, etiam per potentiam Dei absolutam, quia modus perseitatis, in nullo distinguitur à subsistentia, vt probauimus: cum formalem effectum subsistentiæ conferat naturæ, quam terminat, effectus verò formalis subsistentiæ repugnat naturæ accidentali.

***

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

An potentia vitalis ſeparata ab anima per diuinam potentiam eſſet in ſtatu naturali, aut violento.

PRima opinio aſſerit potentiā vitalem ſeparatā à ſubiecto non fore in ſtatu violento, ſed naturali. Quā tenet Caiet. 1.par.quæſt.83.& Conrad.12.quæſt.6.art. 1. hac ſola ratione, quia ſeparatur à Deo, & ab eo conſeruatur ſine ſubiecto. Nam quæcunque creatura habet potentiā obedientialem reſpectu Dei, vt authoris naturæ, ac totius eſſe, & in ordine ad quęcunque motum, aut effectū, ergò quocumque modo ab ipſo moueatur, in quocūque ſtatu ponatur, & quocumque modo de
58 illa diſponat Deus, non faciet ei violentiā: cùm per potentiā obedientialem ei ſubiiciatur. Probatur conſequētia, quia violentum debet eſſe contra naturalem inclinationē, & ideò cum reſiſtentia eius, cui fit violentia, ſed nihil à Deo factum circa creaturam poteſt eſſe contra naturalem inclinationem eius, nec per hanc poteſt ei reſiſtere; ergò nihil à Deo proueniens poteſt eſſe violentum. Et exemplum afferunt de corpore graui aſcendente ad replendum vacuum, motu quidem naturali, non violento, quia licet ſit contra inclinationem particularē grauitatis, eſt tamen ſecundum inclinationem vniuerſalem, quam habent corpora naturalia ad bonum totius vniuerſi: quod maximum diſpendium patitur per vacuum.

59 Hæc tamē ſententia ſic vniuerſaliter accepta falſa eſt, quod ſic probo. Violentum, vt docet Ariſt. locis ſtatim citandis, eſt, *Quod fit à principio, vel cauſa extrinſeca paſſo non conferente vim*, hoc eſt, nihil iuuante, ſed reſiſtente potius per naturalem inclinationem contrariam, vt dum calefit aqua, violentus dicitur talis motus, quia fit à principio extrinſeco, nēpe igne calefaciente, reſiſtēte aqua per naturalē frigiditatem: ſed etiam ſi motus iſte fiat immediatè à Deo imprimēte aquæ calorem, dicetur fieri à principio extrinſeco efficiente, nempe Deo, & paſſo nullam vim conferente, quia euidens eſt aquam non iuuare ad talem calefactionem, ſed potius ei reſiſtere per qualitatem contrariam; ergò non deſinit motus eſſe violentus ex eo, quod fiat à Deo, ſi contra naturalem inclinationē rei particularis fiat, & ex cōſequenti, nec deſinet potentia vitalis ſeparata a ſubiecto eſſe in ſtatu violēto, ex eo, quod à Deo ſeparetur, aut ſeparata conſeruetur. Nec tollit hanc violentiā po-
60 tentia obedientialis, quam habet creatura, vt Deus prout voluerit,

luerit, eam disponat, aut moueat, sicut nec tolleret, quin possit eam mouere, aut disponere contra inclinationem naturalem, ex qua habet motus, aut dispositio eius, quod violenta sit, à quacunque causa extrinseca fiat. Et hoc reputo vniuersaliter verum ac necessarium: an vero in particulari motus corporis ad replendũ vacuum cõtra inclinationem particularem violentus sit, vel præter naturã, seu naturalis ex inclinatione, quã habent partes ad bonum totius, modo non disputo, quia nihil refert ad propositum; cùm nec potentia vitalis, nec accidẽtia Eucharistiæ separentur à subiecto, propter bonum naturale totius vniuersi, sed in commentariis super libros de cœlo, & mundo disputandum relinquo.

Secunda opinio quorundam recentiorum negat etiam potentiam separatã a subiecto esse in statu violento, sed diuerso fundamento innititur ac præcedẽs, asserens violentum solùm esse illud, quod est contra inclinationem naturalem actiuam, aut formalem, nõ tamen cõtra solam passiuam, & cum actualis inhærentia, qua priuatur potẽtia, vel accidens, non procedat à natura eius tanquam à principio efficienti, nec formali, quia non est effectus formalis eius, sed solum tanquã à principio passiuo, apto quidem ad eã recipiendam ab agente vniẽte illam subiecto, à quo eã separauit, ideò non patitur violentiam, nec est in statu eius separata à subiecto. Probãt testimonio Aristotelis 2. lib. ethicorum ad Eudemum cap. 9. ante medium, vbi his verbis definit violentum. *Quando igitur quippiam præter impetũ intrinsecum mouerit, sedaueritve, vi id fieri asseueramus, quando verò secus, non vi.* In qua definitione verbum illud expendendũ esse asserunt, videlicet *Præter impetum intrinsecum*, nam (præter) idẽ est apud Aristotelem pluribus suæ doctrinæ locis, atque (contra) vt etiã verbo Græco id significante indicatur, *impetum vero intrinsecum*, vim agentis significat conantis in contrariũ actum, vt grauitatem in lapide sursum proiecto, vel etiã vim formæ informantis subiectum, ex cuius informatione sequeretur expulsio formæ cõtrariæ, nisi impediretur, vt si calor introduceretur in aqua, & impediretur naturalis expulsio frigoris Deo conseruante vtramque formam simul in aqua, pateretur absque dubio calor violentiam, quia inclinatio formæ impetus iure vocatur, sicut inclinatio agentis, quia forma expellens alteram ex parte agentis se tenet, à quo effectiuè procedit expulsio. Inclinatio verò passiua materiæ non est impetus, quia impetus conantis in operationem est, & resistentis extrinseco impedienti: materia verò per passiuam potentiam non conatur in effectũ, nec resistit agenti ex-

trinseco;

trinseco; quare etiam si impediatur à causalitate, seu effectu proprio, non dicitur aliquid contra impetum intrinsecum eius fieri, nec ideò dicitur violentiam pati.

Probatur deinde ratione, quia si ad rationem violenti sufficeret contra passiuam inclinationem rei esse, hæc sequerentur absurda; nempe quod aër esset violenter sub tenebris, cum habeat naturalem potentiam seu inclinationem passiuam ad lu-
63 cem tanquam ad perfectionem sibi conuenientem, nam definiens Aristotel. lumen in hoc 2. lib. de anima, capite 7. ait, *esse actum diaphani*. Deinde cœlo esset violenta quies apud eos, qui tenent motum esse ei naturalem solùm propter principium passiuum, quia motum ab Angelo factum naturaliter recipit. Præterea dum materia habet vnam formam, esset ei violẽtum carere alia: cum constet naturalem habere potentiam, appetitum, & inclinationem ad alteram. Et tandem quod caput esse aiunt, humanitas Christi violenter esset vnita Verbo, quia caret propria personalitate, ad quam passiuam tantùm inclinationem habet: quod maius absurdum est, & vitari non potest, nisi concedatur violentum non esse, quod solum est contra potentiam naturalem passiuam.

64 Nihilominus sententia hæc nunquam mihi placuit, quia duobus principiis innititur, aut falsis, aut valde incertis, atque infirmis. Primum est, quod subsistentia non procedat efficienter à natura substãtiali, nec actualis inhærentia à natura accidentali, contra sententiam D. Thom. 3. part. quæst. 2. artic. 5. ad 1. & artic. 12. in corpore, & ad primum, vbi asserit subsistentiã procedere ex principiis intrinsecis eiusdem naturæ, principia autem intrinseca sunt essentia, & ideò non solam materiam, sed simul etiam formam dicunt in rebus corporeis. Et præterea non passiuam tantùm, sed efficientem causalitatem, quia forma, aut modus solum in aliquo receptus tanquã in subiecto non dicitur ab eo procedere, sicut anima rationalis non procedit à corpore, in quo recipitur. Atque etiam cõtra rationem satis efficacem, quã ita constituo. Passiones emanant effectiuè ab essentia propter tria, quæ respectu earum habet, est enim eis nobilior, natura prior, & cum qua passiones ipsæ naturalem, ac necessariam connexionem habent, sed hæc omnia habet essentia, vel natura substantialis respectu propriæ subsistentiæ, atque etiam sub modo accidentalis respectu actualis
65 inhærẽtiæ; ergò emanat effectiuè ab ea. Probatur minor, quia essentia nobilior est subsistentia, cùm hæc sit modus illius, & ad speciem eius reducatur, & ideò potest eam virtute cõtinere, sicut essentia passiones; prior est etiã natura; cùm sit distin-

cta ab

cta ab ea ex natura rei, & per eam terminetur, atque compleatur. Sed connexio eiusdem subsistentiæ cum natura intimior est, ac magis necessaria, quàm passionum cum essentia: cũ istæ sint accidentia eius, subsistentia verò modus substantialis cõstituens eam in supposito, vel persona, ex quo intelligitur maiorem proportionem habere cum ea, quàm passiones, ergò multo maiori ratione procedet ab ea effectiuè, quàm passiones.

Sed obiiciunt autores eiusdem sententiæ contra hanc doctrinam hoc modo.

Ad hanc efficientiam naturæ respectu subsistentiæ ponere oportet duplicem actionem in productione cuiuslibet rei, vnã per quam producatur natura: alteram per quam ab ea emanet subsistentia, nam cùm natura respectu actionis, per quam pro- 66
ducitur, sit effectus, & non causa: & respectu alterius, per quam producitur subsistẽtia emanans effectiuè ab ea, sit causa efficiens, & non effectus, necesse est distinctas esse actiones per quas producuntur ab agente, quia repugnat aliquid esse causam efficientem, & effectum respectu eiusdem actionis, & ideò suppositum constans natura, & subsistentia, vt Petrus, vel Ioãnes duplici actione realiter distincta producetur, & suo etiam modo accidens in subiecto, quod in primis est cõtra D. Thomam 1. par. quæst. 45. art. vbi ait creari, & fieri esse rei subsistẽtis, quia eius est fieri, cuius est esse, esse autẽ subsistẽtis est; ergò sentit per eandem actionem fieri naturam, & subsistentiam eius, quia vtraque constat, & componitur subsistens, seu suppositum per se factum. Et certè superflua esset duplex actio, cum per eãdem fieri possit vtraque; atque adeò integrum suppositum, aut integra res subsistens, & ideò secundam actionẽ, per quam procedere dicitur subsistentia a natura commentitiam vocant. Respondeo, quod natura, & subsistentia, & proinde res subsistens vtraque constans, in primis non producitur vnica actione simplici, aut indiuisibili. Quod efficaciter pro- 67
batur in anima Christi, imò in humanitate eius, nam illa facta est per creationẽ, sicut quælibet alia, & humanitas per generationem, & tamen non est producta subsistentia, sed sine illa factæ sunt, & si dimitteretur humanitas Christi a Verbo diuino, produceretur de nouo subsistentia propria eius, non per actionem antiquã iam transactam, & ideò non existentem; ergò per nouam totalem, aut saltem partialem. Quare non est vna simplex per quam vtraque producitur in eodem instanti creationis, vel generationis: cùm constet diuidi, aut separari posse; ergo subsistentia non conseruabatur per eãdem indiuisibilem

actionem:per quam conseruabatur natura, quia impossibile est desinere rem, & non cessare actionem,qua conseruatur;& impossibile est etiam permanere rem, quin permaneat actio, per quam conseruatur; & tandem impossibile est permanere actionem,qua conseruatur vnũ non permanente actione,per quam conseruatur alterum,quin aliquo modo sint distinctæ.

68 Propterea dicendum est duas esse actiones quasi partiales:dixi (quasi)quia non sunt ita partiales, sicut illæ per quas producuntur partes eiusdem rei,gratia exempli.Actio per quam producitur calor vt duo,composita est ex duplici actione partiali separabili,sicut totus ipse calor diuisibilis est in duos gradus, tanquam in partes intensionis,& prior gradus posset produci sine posteriori,& tunc euidens esset produci per actiones totales distinctas:ergò quando simul producuntur, eadem quidem est actio totalis,diuisibilis tamen in duas partiales, & ex

69 eis composita. Vocantur ergo duæ actiones quasi partiales illæ,per quas producuntur natura, & eius subsistentia, quia sicut natura, & subsistentia se habent tanquam res, & modus eius, ita vna actio sit quasi realis, aut per quam producitur res,videlicet natura, & alia modalis, per quam producitur subsistentia,quæ est modus eius,& sicut integra res subsistens composita est ex natura, & subsistentia,tanquam ex partibus, sed tanquam ex natura, & modo, seu termino eius, sic suo modo actio per quam vtraque producitur,aut integra res subsistens, composita est ex actione reali, seu per quam natura producitur,& ex actione modali, seu ex modo actionis, per quem producitur susistentia. Istæ autem duæ actiones quasi partiales ita se habent, vt prior possit separari a posteriori, quia potest produci natura non producta subsistentia,sed posterior non potest eodem modo separari à priori, sed necessario debet esse simul cum ea, vel certè eam præsupponere, vt per se est manifestum, quia se habet ad illam tanquam modus.

70 Ex his facilè habet sensum id quod asserit D. Thom. quod creatio est subsistentium,non enim voluit creationem immediatè terminari ad subsistentiam,sed ad tale esse actu existens, ad quod consequitur naturaliter subsistẽtia.Itaque formalis, & immediatus terminus creationis actualis existentia rei est eadem realiter cum natura: formalis inquam quasi partialis,

71 nam formalis integer eadem actualis existentia est terminata, atque completa per subsistentiam, completus verò omninò, adæquatus,atque totalis tanquam id quod creatur, res actu existens, atque subsistens. Quod sic intelligendum est, vt

possit

possit etiam creari res actu existens sine subsistentia per potẽtiam Dei absolutam: si verò creanda sit iuxta exigentiam naturæ, non potest creari, nisi terminata per subsistentiã, & hoc voluit D. Thom. dum dixit creari esse subsistentium, quia si secundum exigentiam naturæ creanda est res, repugnat creari nisi subsistens. Et propterea naturaliter repugnat creari accidentia, quia nec subsistunt, nec debetur eis subsistentia; imo nec modus per se, sed actualis inhærentia, quare non possunt naturaliter produci, nisi dependenter à subiecto, ideò non per creationem. Et hinc patet ex verbis D. Th. in sensu, quem ipsemet tenuit intellectis non sequi naturam, & subsistentiã; siue rem integram subsistentem ex eis compositam fieri per vnicam simplicem, atque indiuisibilem actionem, & idem cẽsendum est de natura accidentali, & actuali eius inhærentia modo iam explicato. Et cum non ponamus duplicem actionẽ completam, ac totalem pro natura, & subsistentia; sed vnam tantum compositam ex duplici quasi partiali, ac separabili modo explicato, nihil superfluum, neque commentitium ponimus, sed verum ac necessarium.

Alterum cui innititur sententia illa, est testimonium Aristotelis, asserens violentum esse à principio extrinseco contra impetum rei, impetus verò solùm significat inclinationem principij actiui, aut formalis, & ideò non sufficit, quod aliquid sit contra principium passiuum, vt violẽtum appelletur. Hoc autem falsum esse, aut valde infirmum probatur, quia Aristoteles eo loci non definit violentum in vniuersali, sed quandam speciem eius, nempe illam, in qua violentia fit contra inclinationem principij actiui nulla facta mentione eius quod fit contra inclinationem formæ, quod etiam est violentũ, quia repugnat inclinationi principij actiui. Aliis verò locis communem definitionem violenti affert, comprehendẽtem triplicem speciem eius, iuxta triplicem inclinationẽ naturalem specie distinctam, contra quam violẽtum esse potest; videlicet 1. Ethicorum ad Nicomachum cap. 3. his verbis. *Illud autem est violentum, cuius principium extrinsecus eiusmodi est, vt ei neque qui agit, neque qui patitur, quippiã conferat.* Iuxta quam definitionem constat violentum esse, quod fit cõtra inclinationẽ quamcunque siue principij actiui, siue formæ, vel subiecti, aut principij passiui, cũ fit à principio extrinseco passo nihil conferente, hoc est, non iuuante, præsertim cum dicat Aristoteles nihil conferente illo, quod agit, vel patitur, quasi dicat, siue violentia illi fiat, quia cogitur agere cõtra inclinationẽ, vt quãdo graue per impulsum impressum cogitur pro- 72

ducere in se motum ab extrinseco proiiciente non iuuans ad eundem motum per inclinationem naturalē suæ grauitatis,
73 sed resistens potius, siue fiat violentia subiecto per impressionem alicuius formæ disconuenientis, vt si oculo imprimatur qualitas repugnans temperamēto naturali eius, nihil dicitur iuuare ad receptionem eius, sed repugnare potius per potentiam passiuam oppositam. Sectione etiam problem. 1. quæst. 6. *violentia* (ait) *contra naturā est*. Natura verò quamlibet inclinationem naturalem comprehendit, vt per se est manife-
74 stum: ergò violentum in genere sumptum, vt hic definitur ab Aristotele, contra quamlibet inclinationem principij actiui, formalis, aut materialis est: Quamuis inter has tres species violenti perfectior sit illa, quæ contra inclinationem efficiētis causæ est, deinde ea, quæ contra inclinationem formæ ad informandum, & infimum locum teneat alia, quæ solum est contra naturalem inclinationem passiuā materiæ, aut subiecti. Nam quod iidem recentiores dicunt naturam solùm significare formam, & non materiam, quia materia solùm est natura per quandam analogiam, non potest esse ad mentem Aristotelis, vt nostris comment. physicis ostendimus. Et tandem, cùm non expresserit Arist. quid per impetum intrinsecū intelligat, pro libito, ac sine fundamēto exponunt isti intelligere, non solum inclinationem principij actiui, sed etiā inclinationem formæ, nam si semel dicatur impetū non solùm in-
75 clinationē efficientis causæ significare, sed etiam inclinationem formæ ad informādum, nulla potest assignari ratio, cur non etiam significet inclinationem passiuam materię ad recipiendum, quia vtraque inclinatio tam formæ, quam materiæ naturalis est, & neutra est actiua; ergò non est maior ratio ob quam potius dicatur impetus inclinatio formæ ad informādum, quam materiæ ad recipiendum. Nam quod dicunt formā se tenere ex parte agentis, nihil ad rem facit, cùm sit inclinatio longè diuersa sicut genus efficientis, & formalis causę.

Ad primum, quod vocat absurdum de aëre, qui violenter erit sub tenebris, negandum est esse absurdum, imò concedendum, quod sit in statu violento, quia priuatur forma valde conuenienti suæ naturæ, non quidem vt elemento, sed vt diaphano, vtramque enim rationem distinguere oportet in aëre, & iuxta vtramque ei tribuere formas suæ naturæ conuenientes, & ad quas recipiendas naturaliter ordinatur. Ad aliud verò de motu cœlorum respondeo, non esse huius loci decernere, an, & quomodo motus cœli sit naturalis, ex quo dependet, an futura sit ei violenta quies.

Id

Id tamen videtur mihi obiter dicendum, quod motus cœli 76
non est ei naturalis, quia per eum moueatur ad acquirendam rem aliquam, aut formam, vel etiam modum, quibus careat, sicut mouētur cætera corpora, quia adhuc modo præsentiæ, quem acquirit per motum, non est priuatū: cum habeat alterum eiusdem rationis, sicut aër illuminatus hoc lumine non dicitur carere alio, quod posset suscipere, & ideò nec esse in statu violento quandiu illud non habet, quare nec dicetur cœlo violenta quies: cum propter illam non dicatur carere aliqua forma, vel modo sibi debito, nec enim motus ipse debitus illi est propter se, sed propter hæc inferiora, quare nec censetur ei violenta carentia eius: sed tam motus, quàm quies naturalis ei esse potest, de quo suo loco ex professo agemus.

Ad tertium de materia respondeo; quod si priuetur vna forma per aduentum alterius (cùm non possit naturaliter duabus simul informari) euidens est non esse in statu violento, cùm potentia eius per vnam formam sufficienter, & quantùm possibile est naturaliter sit actuata; quare nulla potest ei violentia inferri ex eo, quod non habeat omnes simul. Nec etiam erit in statu violento, quia vnam habens possit habere cæteras, quia non potest simul, sed successiuè. Si verò priuaretur forma, quam habet, & sine vlla relinqueretur, in statu violento foret: cum ab extrinseco priuetur perfectione sibi naturaliter debita, & ideò talis priuatio sit contra impetum propriæ inclinationis.

Ad vltimum de humanitate Christi negandum est, quod 77
ideò non sit in statu violento carens propria personalitate, quia passiuam tantùm habet inclinationem ad illam. Hoc enim falsum esse probauimus, sed habet inclinationem principij actiui ad illam; nec est in statu violento, quia habet aliā personalitatem infinitè perfectam, & ideò continentem omnem perfectionem naturalem propriæ in eodem genere terminandi dependentiam eius, ac constituendi eam in esse personali per quam magis est satiata, quàm foret per propriam, non ergo amittit inclinationem ad propriam: imò nec appetitum; sed satiatum habet hunc & illam, etiam naturaliter, & ideò appetitum habet ad illam, non per modū desiderij, quod carentiam, atque imperfectionem importat, sed quasi per modum fruitionis, quia perfectissimè satiatum.

Tertia opinio asserit iuxta hanc eandem doctrinā à nobis 78
traditam de humanitate Christi, potentiam vitalem separatam, vel quoduis aliud accidens non esse in statu violento, quia inclinatio eius ad proprium modū actualis inhærentiæ

satiatur per modum perseitatis, ei communicatum, per quem perfectius lõgè terminatur, atq; completur, quam per actualem inhærentiam. Esset autem in statu violento, si per talem modum supernaturalem non suppleretur carentia proprij. Ita sentiunt plures ex recentioribus.

79 Nostra sententia duo asserit. Primum est, *quod omne accidens separatum à subiecto sit in statu violento.* Probatur ex definitione generali violenti superius allata ex Aristot. nempe: *Violentum est cuius principium extrinsecus huiusmodi est, vt ei neque qui agit, neque qui patitur, quippiam conferat.* Sed accidẽs separatum priuatur ab extrinseco agente inhærentia actuali sibi naturaliter debita contra impetum intrinsecum propriæ inclinationis actiui principij, vt probauimus, quia modus iste oritur à natura accidentali tanquam à principio efficiente, quamuis non sine actuali dependentia à subiecto; ergò statum violentum habebit sine illa, præsertim cùm probatum sit non suppleri per modum perseitatis.

Secundum, quod asserit nostra sententia est peculiare de potentia *vitali separata à subiecto, quod etiam si ei modus per se communiaretur, adhuc esset in statu violento.* Hæc est directè contra vltimam sententiam; quod sic ostendo, potentia vitalis ordinatur per se primò, atque essentialiter in eum finem, vt sit principium efficiens vitale, atque intrinsecum viuentis ad eliciendam vitalem operationem: sed non potest esse tale principium separata à subiecto; ergò priuatur ab efficiente extrinseco maxima perfectione sibi debita à natura contra naturalem impetum suæ inclinationis actiui principij, quare necesse est habere statum violentum. Minorem sic probo; potentia vitalis non potest esse principium vitalis operationis,

80 nisi tanquam instrumentum actu coniunctum cum primo principio vitæ, quod est anima, quia operatio vitalis ex propria ratione debet procedere à principio intrinseco vitæ, vt suo loco ostendetur; ergò potentia vitalis separata non potest elicere operationem vitalem, ad quam eliciendam, vt actiuum principium ordinata est à natura.

Nec tolleretur status violentus, etiam si separata haberet modum perseitatis, quia etiam si modus iste posset supplere carentiam actualis inhærentiæ, quia perfectior esset quasi in eodem ordine essendi, nullo tamen modo suppleret modum naturalis inclinationis ad eliciẽdas vitales operationes, quia sic separata existens, etiam cum modo perseitatis non posset esse principium vitalis operationis, esse autem, & operari diuersa sunt. Vnde licet suppleri possit modus essendi imperfectior

ctior per modum perfectiorem, non sequitur posse suppleri per eundem modum essendi, modum & inclinationem ad operandum.

QVÆSTIO V.

Vtrùm potentiæ vitales oriantur ab anima tanquam à principio effectiuo.

DE emanatione potentiarum ab anima tria sunt dispu- 81
tanda. Primũ, an effectiuè emanent ab ea, & consequenter in aliis generibus causarum ab ea dependeant. Secundum, supposito quod ab ea procedant tanquam a causa efficiẽte, an media aliqua actione, vel sine illa. Et tandem an eo ordine ab ea oriantur, vt vna earum sit alterius causa, & quonam modo.

Et circa primum de origine potentiarum vitalium ab anima fuit prima sententia omninò negans, quod procedant effectiuè ab ea: sed à solo generante sine vllo medio effectiuè cõcurrente producantur. Ita Comment. 4. lib. Metaph. comm. 2. vbi negat vniuersaliter, quod substãtiæ respectu accidentiũ tribuenda sit efficiens, aut finalis causalitas: sed sola materialis. Iand. verò etiam de potentiis, ac passionibus negat, quod effectiuè procedant ab anima: sed ad summum in genere finalis, ac materialis causæ 2. lib. de anima, q. 10. & idem sentit Nimphus eodem lib. text. 29. atque etiam Ægidius in 1. dist. 3. q. 18. Probatur primo, quia substantia creata, nec agit per se immediatè: sed per accidentia, nec dari potest accidens, quo medio concurrat effectiuè ad productionem potentiarum, vel passionum: cùm istæ sint prima accidentia, & si daretur aliud prius, procedendum esset in infinitum.

Probatur secundo, quia si potentiæ naturaliter emanãt ab 82
anima tanquam ab efficiente, sequitur quod si aliqua aufe-ratur ab ea per miraculum, vt à rationali intellectus, vel naturaliter eam amiserit, vt sensitiua visum, relicta suæ naturæ iterum emanabit ab ea, vt frigiditas amissa iterum oritur ab aqua sublato impediente: sed talis emanatio est impossibilis; ergò impossibilis erit etiam prior. Minorem sic probo, cœcus homo non potest naturaliter acquirere potentiam visiuam amissam, quia à priuatione ad habitum non datur naturalis regressus; ergò falsum est has potentias naturaliter emanare ab anima tanquam ab efficiente.

Secunda opinio communis est, & vera, *quod potentiæ vitales naturaliter procedant ab anima, tanquam ab efficiente.* Ita D. Th. 1. part. q. 77. art. 5. & 7. Caietan. & Bannez ibidem, & cæteri

eius discipuli, omnésq; recentiores cum eis. Probatur primò, quia operationes vitales procedunt à principio vitæ, tanquã à prima radice earum: sed potentiæ vitales sunt virtutes naturales eidem primo vitæ principio cõcessæ à natura pro eis-
83 dem operationibus vitalibus eliciendis: ergo continentur in virtute eius, ab eodémque oriuntur tãquam à prima radice: constat autem primum principium totius vitæ esse animam; ergo sicut procedunt ab ea operationes vitales tãquam à prima radice; ita etiam potentiæ, quod est effectiuè ab ea procedere. Secundo probatur efficaciter exemplo aquæ, cuius potentia naturalis ad infrigidãdum est frigus, & quasi naturalis eius proprietas, sicut intellectus, & voluntas sunt potẽtię animæ rationalis ad intelligendum, & volendum: sed frigus procedit à substantia aquæ effectiuè; ergo intellectus, & volũtas procedunt effectiuè ab anima. Minorem sic probo, amissa frigiditate per calefactionem, & remoto calefaciente, naturaliter se reducit aqua ad pristinam frigiditatem, vt euidens experientia ostendit: sed non est alia causa efficiens particularis præsens actu, & approximata, à qua possit noua illa frigiditas efficienter produci præter naturã eiusdem aquæ; ergo dicendum est ab ea emanare tãquam ab efficiente. Probatur minor discurrendo per omnes causas naturaliter possibiles, & primò de extrinsecis est manifestum. Sed probatur nullam dari intrinsecam præter naturam aquæ. Nam duæ excogitantur ab aduersariis, dicunt enim in quibusdam partibus aquæ quantumuis calidis semper manere intensum frigus, & ab his partibus infrigidari calidas, & ita se reducere in naturalem suam frigiditatem, quod tribui solet Commentatori 2. lib. de anima comment. 1 & a Caiet. iudicatur probabile 1. par. quæst. 54. artic. 3. Sed euidenter probatur falsum: primo experientia sensibili; nam in vase aliquo igni applicato vehementérque ab eo calefacto sensu tactus experimur totam aquam, & omnes eius partes non solùm esse calidas: sed æquali ferè intensione; ergo contra experientiam, & sine vllo fundamento di-
84 citur aliquas partes eius intensum frigus habere; nam cùm eodem ferè modo sint applicatæ, & approximatæ agenti, eodem ferè modo in omnes aget, & æquè ferè intensum calorem eis imprimet. Secundo, ratione, quia etiam si daremus partes aliquas habere intensam frigiditatem, euidens est non habere summam, quia repugnat non recipere aliquem calorem ab igne, & à partibus sibi proximis vehemẽter calefactis: sed si non habeant summam non possunt eam producere in aliis partibus, quia non possunt agere vltra propriam intensionem,

sionem, præsertim cùm nihil operetur forma substantialis eiusdem aquæ (vt asserunt) ergo repugnat ab eis reduci alias ad summam frigiditatem, vt reduci constat. Ex quo patet etiam falsum, quod ab aliis dicitur: nempe in partibus calidis aliquid frigiditatis permanere semper: cùm non possit sine frigiditate saltem remissa conseruari aqua, ab hac igitur frigiditate remissa expelli aiunt calorem sublato calefaciente, & reduci totam aquam ad frigiditatem sibi cõnaturalem, & hoc asserimus esse euidenter falsum; quia si natura ipsius aquæ nihil agit, repugnat remissam illam frigiditatem intendere se ipsam: nam ex professo probauimus 1. lib. de generatione nullum agens posse seipsum intendere. Posterior causa intrinseca, quam tribuunt alij, est quidem qualitas virtualis, qua media emanant calor, & frigus ab aqua, & igne, & pariter humiditas, & siccitas in his, & aliis elementis, ab hac ergo qualitate eminenter continente prædictas omnes reducuntur elementa ad summam intensionem earum, quando eam amittunt per actionem contrarij. Hoc tamen expresse contrarium est doctrinæ Aristotelis, & rationi, vt 2. lib. de generatione copiosè ostendimus. 85

Veritas ergo est, quod primę qualitates elementorum, quę sunt naturales potentiæ earum ad operandum, effectiuè procedunt ab eorum substantiis. Ex qua efficaciter probatum est potentias vitales eodem modo emanare ab anima, cùm sint naturales pro operationibus vitalibus eliciendis.

Vt autem hęc veritas melius intelligatur, & argumenta opposita facilius solui possint, vnum est adnotandum, videlicet, 86
has potentias produci à generante compositum viuens, vel à Deo creante animam in eodem instanti, quo generatur compositum viuens, vel creatur anima, tanquam a causa quidem præcipua, atque proxima, media tamen anima, tanquam instrumento. Quod tenui 8. lib. physicorum cum Aristotele, & D. Thom. Conimb. & Suario tom. 1. Metaphys. disput. 18. sect. 7. num. 21. & pluribus aliis recentioribus. Probatúrque hac ratione efficaci, quia ad generantem, aut creãtem pertinet producere rem cum omnibus, quæ ei debẽtur ex vi generationis, aut creationis in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur: sed rei genitæ debentur proprietates, aut naturales potẽtiæ in eodem instanti, in quo generatur, vel creatur ex vi generationis, aut creationis, & natæ sunt ei tunc conuenire, vt 87
sit in statu sibi connaturali, in quo produci debet à generãte, vt operari possit, & à contrariis se defendere, quod præstat per potentias, & passiones; ergo ad generantem, vel creantem

pertinet producere passiones,& potentias in eodem instanti, sicut pertinet producere substantiam,& ideò tanquã ad præcipuam,atque proximam causam medio tamen subiecto tanquam instrumento, quia cùm substantia sit natura prior,atq; nobilior his accidentibus,& quasi actus primus, & substãtialis,illa verò quasi secundus , & accidentalis : satis est naturæ eius consonum,vt ea virtute contineat,& ideò aliquem possit præstare influxum ad productionem eorum tanquam mediũ, & quasi virtus generantis.

88 Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguendum est antecedens,quod substantia creata non sit immediatè operatiua;sed per accidentia : nam actione dependente ab aliquo extrinseco, vel subiecto, quæ transmutatio vocari solet,& tanquam agens præcipuum,verum est, ad actionem verò, quæ nec ita dependet,nec transmutatio dicitur : sed simplex quædam,naturalis,atque interna emanatio,& quædam resultantia ex generatione,vel creatione substantiæ:benè potest per se immediatè concurrere tanquam virtus generantis: sicut de concursu essentiæ ad emanationem subsistentiæ superius ostendimus.

Ad secundum respondeo distinguendo consequens prioris consequẽtiæ,quod si auferatur intellectus ab anima,vel corpus amittat visum , cõcedendum sit posse naturaliter restitui sicut frigiditas aquæ:nam de potentia sensitiua falsum est, de intellectiua verum.Et ratio differentiæ est,quia potentia sensitiua non emanat ab anima nisi supposita congruente dispositione organi,in quo recipienda est. Et quia semel corrupta dispositione organi,vel organo ipso destructo non datur agẽs naturale potẽs reproducere easdem dispositiones,non potest iterum emanare naturaliter potẽtia sensitiua ab anima, benè tamen intellectus (si per potẽtiam Dei absolutam auferatur) & Deus vellet iterum cõcurrere cum anima,vt fecit in instanti creationis eius. His enim suppositis emanabit intellectus,
89 quia cùm non sit potentia organica, non postulat dispositiones in subiecto , & propterea nihil obstat, quin naturaliter emanare iterum possit sublato impedimento.

QVÆSTIO VI.

An potentiæ vitales emanent ab anima per veras actiones realiter distinctas inter sese, & à generatione, vel creatione.

Præsup

PRæsupponit titulus præsentis quæstionis id, quod definitum est in præcedenti, videlicet animam concurrere ad productionem suarum potentiarum per veram efficientiam tanquam virtutem generantis: quærit verò, an potentiæ producantur a generante media anima per veram actionem distinctam ab ea, per quam procedit anima ipsa à generante, vel creante.

Et prima opinio tenet non produci per veram actionem, 90
sed sine illa per naturalem resultantiam ex generatione, aut creatione. Ita videtur sentire Caiet. 1. p. q. 54. art. 3. ad finem, sed clarius q. 77. art. 1. ad 2. & 3. vbi expresè asserit hanc resultantiam esse per efficientiam animæ, sine media actione. Et ita ex professo Bannez 1. p. q. 77. ar. 2. dub. 3. qui nõnihil magis explicare videtur mentẽ Caiet. nam quamuis in resolutione dubij neget passiones, & potentias procedere per veram efficientiã, in solutione tamen ad 2. ita ait. *Licet anima non concurrat ad productionem sui, potest cõcurrere ad productionẽ potentiæ sine noua actione: scilicet applicando actionem agentis, & quasi deferendo illam ad ipsam potentiam.* Et videtur hæc sententia expressa à D. Thom. in eodem art. ad 3. his verbis. *Emanatio propriorum accidentium à subiecto non est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultantiã, sicut ex vno aliud naturaliter resultat, vt ex luce calor.* Probat etiã ratione Bannez hoc modo: tunc aliquid est causa actiua per veram actionem, quãdo in- 91
ter agens, & effectũ mediat vera actio, sed inter proprietates, aut potentias ab ea emanãtes nulla potest esse vera actio media: ergo non emanant per veram actionem. Minorem probat tripliciter: primo, quia si anima produceret in se potẽtias per veram actionem, cùm non possit ad eam concurrere per aliã potentiam, sed necessariò per se ipsam, ageret immediatè per propriã substantiam, & non medio accidente. Quod patet esse impossibile, cùm solius Dei sit hoc modo agere. Secũdo, quia si media actione eas produceret, talis actio esset alteratio, cũ sit ad qualitates, & cùm instantanea foret: daretur vera alteratio instantanea, quod 6. lib. physic. probatur impossibile, & tãdem, quia vera actio præsupponit causam efficientẽ tẽpore priorem se ipsa, & effectu, vt inductione per omnes facta constat, sed anima non est prior tẽpore emanatione potẽtiarum, nec etiam ipsismet potentiis: cùm omnes incipiant in eodem instanti generationis; ergo non emanãt per veram actionem.

Secunda opinio tenet *potentias, & passiones procedere ab ani-* 92
ma per veram, & realem actionem distinctam à generatione compositi, vel creatione animæ, quamuis non per transmutationem. Ita

Suarius

Suarius 1. tom. meta. disp. 18. sect. 3. n. 4. & 5. & omnes ferè recentiores, & videtur mihi non solùm probabilior, sed vera. Vt autem eam probemus, præsupponere oportet illud, in quo conueniunt authores oppositæ, & constat ex præcedēte quæstione, videlicet subiectum potentiarum, siue sit anima, in rationalibus, siue compositum in sensitiuis, & vegetatiuis concurrere ad productionem earum per veram efficiētiam, quod expressè docuit D. Thom. 1. part. q. 77. art. 6. his verbis. *Subiectum in quantùm est in potentia, est susceptiuum formæ accidentalis, in quantùm autem est in actu, est eius productiuum.* Et paulò inferius applicans distinctionem hanc ad subiectum potentiarum ita ait. *Manifestum est, quod omnes potentiæ animæ siue subiectum earum sit anima sola, siue compositum fluunt ab essentia animæ sicut à principio.*

93 Hoc igitur præsupposito, probatur primo, quod per verâm, ac distinctam actionem hoc modo. Anima, vel compositum respectu potentiarum habet veram efficientiam: ergo veram causalitatem efficientem, sed causalitas causæ efficientis est actio: ergo concurrit subiectum ad productionē passionis per verā actionem, & non per eandem, per quā producitur ipsum à generante (vt Bannes asserit) ergo per distinctam; quare per actionem distinctam à generatione, vel creatione procedent. Minorē sic probo. Vera creatio, & vera eductio formæ de potentia materiæ sunt actiones distinctæ realiter, quia creatio nullum potest subiectum præsupponere, eductio verò ex propria natura, & ratione præsupponit subiectum, & circa illud versatur, sed productio animæ rationalis, est vera creatio, emanatio verò intellect⁹, & volūtatis ab ea est vera eductio vtriusque de potentia eiusdem animæ: ergo sunt actiones distinctæ realiter, quare non potest anima cōcurrere per verā efficientiam ad productionem, vel emanationem potentiarum: nisi concurrat per veram actionem realiter distinctā à creatione, per quam fit ipsa à Deo. Minorē sic probo, eductio formæ de
94 potentia materiæ, aut subiecti est dependentia eiusdē formæ à subiecto in esse, & fieri, sed intellectus, & volūtas dependent in esse, & fieri ab anima; in esse quidem, quia non possunt esse sine illa naturaliter; in fieri verò, quia non possunt naturaliter fieri nisi dependenter ab ea tanquam à subiecto, & causa materiali: ergo de potentia eius educūtur. Et eodē modo probatur fieri potētias corporeas per actionem distinctā realiter à generatione: cùm hæc sit productio substātiæ, emanatio verò potentiarum eductio earum de potentia eiusdem substantiæ.

Secundo probatur, quia actio non est aliud quàm actualis depen

dependentia effectus ab agēte, sed productio rei,& emanatio proprietatis ab essentia eius sunt plures dependētiæ actuales ab agēte realiter distinctæ:ergò plures actiones distinctæ realiter. Minorem sic probo, duæ entitates reales quarū vna non est pars, neque modus alterius, sed ex æquo distinguuntur, nō possunt eadem reali dependentia dependere ab agente : ergò neque fieri ab eo eadem actione. Probatur antecedens , quia cùm dependentia effectus ab agente non sit aliud, quam acci- 95
pere entitatem ab eo, necesse est acceptionem entitatis distinctæ esse distinctam dependētiam , & ideò distinctam actionē: ergò non possunt dependere ab agente eadē dependentia, sed diuersa, & proinde nec fieri eadem actione, sed multis. Probatur tandem euidenti exēplo aquæ calidæ reducentis se in pristinam frigiditatem, ex cuius reductione ita arguo: frigiditas amissa emanat naturaliter nūc ab aqua per distinctam actionem, à productione prima eiusdem aquæ:ergò per distinctam actionem emanauit, dū facta fuit aqua, euidens est consequētia , quia non tollit distinctionē vnius actionis ab alia simultas temporis , vel instantis, in quo fiunt : cum constet plures actiones eodem tēpore, vel instāti fieri posse. Sed antecedens probo, quia euidens est, hoc tempore dependere frigiditatem actu ab agente, cum prius non dependeret: quia non erat, sed actualis dependentia ab agente est actio:ergo hoc tēpore datur actio, quæ prius nō erat, est igitur actio noua, & ideò realiter distincta ab actione antiqua:per quā producta fuit aqua iam non existens,& pari ratione distinctæ sunt actiones , per quas producuntur subiectū,& passio, vel potētia emanans ab eo , licet non sint distinctæ mutationes, quia sola actio , per quam producitur subiectū, potest esse mutatio, actio verò per quam producitur potētia, nec est mutatio, nec esse potest:cum 96
non præsupponat subiectum. sed in eodem instanti ipsum cōsequatur , imò hac duplici de causa non solet appellari actio, videlicet quia nō est mutatio subiecti, sed simplex dependentia ab eo simul,& agēte, à quo idem subiectum producitur , & quia per naturalem quādam resultātiam sequitur ex actione, per quam producitur subiectum, atque etiam ab eodem agēte,& in eodem instanti tēporis naturalis resultantia vocatur. Et propterea acutè satis D. Thom. locò proximè citato efferuit emanationem proprietatum, vel potentiarum à subiecto non esse per aliquam transmutationem; quibus verbis non negauit actionem, quam concessit eo ipso quod docuit esse per veram efficientiam, sed solùm negauit actionem, quæ est transmutatio subiecti. Vnde non solùm censeo nō esse contra Diu. Tho.

asserc-

asserere, quod potentiæ, & passiones emanant à subiecto per veram actionem distinctam ab ea, per quam producitur idem subiectum, sed procul dubio ex mente eius. Et ex his constat sensus verborum eius, quæ pro opposita sententia citauimus.

97 Ad argumentum vero alterius opinionis concessa maiori, neganda est minor, quod inter subiectum, & passionem, vel potentiam ab eo procedentem, non mediet actio.

Et ad primam probationem eius distinguendum est consequens, quod substantia agat per se immediatè, & nõ per accidentia; nam hac actione non dependente ab extrinseco, & naturaliter emanãte ab ea, per quam producitur idem subiectũ, bene potest agere per se ipsam, præsertim cùm non agat tanquam præcipuũ agens, vt in aliis actionibus, sed tanquam virtus, aut instrumentum generantis, nam sicut per se immediatè est virtutis eius ad producendas passiones, & non per superadditum accidens, ita per se immediatè concurrere potest, ac debet: ad alias verò actiones alio modo se habet: cùm sit præcipuum agens, & ideò non potest nisi per accidẽtia concurrere.

Ad secundum concedẽdum est talem actionem esse alterationem, non propriam, quæ sit inter qualitates contrarias; sed impropriã: cùm non ita fiat, nec sit mutatio, sed simplex quædam actio.

98 Quod autem dicitur alterationem non posse fieri in instanti, vniuersaliter loquendo falsum est, vt ostendit illuminatio, quæ per se fit in instanti, & est alteratio quędam, licet non propria, sicut nec est propria alteratio emanatio passionis: cùm non versetur inter contraria: benè ergò potest in instanti fieri.

Ad vltimam probationem neganda est maior, quod actio præsupponat necessariò causam efficientem, se atque effectu tempore priorem. Quia sol in eodem instanti in quo factus fuit, illuminauit mundum, & etiam est euidens illuminationem esse veram, & realem actionem. Ex hac autem nostra sententia intelligitur, tot esse distinguendas actiones, quot sunt potentiæ, vel passiones procedentes à subiecto, nam cum sint entitates distinctæ realiter à subiecto, & inter se repugnat dependere ab agente eadem dependentia reali, & consequenter eadem actione: tot verò actiones ponere, quot sunt potentiæ, aut passiones procedentes, non est eas multiplicare sine necessitate, imò compellente necessaria ratione.

QVÆSTIO VII.

An vna potentia, vel passio emanet efficienter ab alia.

VT

VT facilius intelligatur quæstio, & breuius ad difficultatem eius perueniamus, adnotandū est ex D.Tho. 1.part. quæstione 77.artic.4.& 7. quod licet anima sit vna, plures potentiæ naturaliter emanant ab ea, sicut riuuli plures ab eodē fonte, & cùm opera naturæ confusa non sint, sed ordinata per se, plures istæ potentiæ suo ordine emanant ab eadem anima, vna prius, & posterius altera, imò & inter se ordinatæ sunt, ita vt quælibet aliquo modo per se, ac per suos actus cū aliis ordinetur. Diuersos autem ordines earum excogitabiles ad quatuor reducere possumus claritatis gratia, ad quos facilè referuntur cæteri. Primus ordo perfectionis est: secundus causæ finalis: tertius durationis, aut temporis: posterior causalitatis efficientis. 99

Et in primis quod attinet ad ordinem perfectionis, certum est sic ordinari, vt spirituales sint priores, videlicet intellectus, & voluntas. Secundum locum tenent sensitiuæ: Infimum verò vegetatiuæ. Cuius ratio desumitur ex tribus, videlicet ex perfectiori modo essendi, ex perfectiori modo operandi, seu tendendi in obiectum, atque etiam ex perfectiori obiecto. Quæ omnia absque dubio concurrunt in eis eodem ordine: nā potentiæ rationales habent esse spirituale, & ideò longè perfectius cæteris omnibus ex propria ratione corporeis. Perfectius quoque tendūt in obiectū per actus etiam spirituales, & ideò minus limitatos, & per quos vniuersaliori, ac perfectiori modo attingūt obiectum. Maior etiā obiecti perfectio manifesta est: cum cæteræ potentiæ tanquam corporeæ & per corporeū organum operantes ad certum, ac limitatum obiectum entis corporei, ac sensibilis solùm possint se extendere: vt visus ad solos colores, & lucem. Eadem autem tria concurrunt in potentiis sensitiuis, prius quam in cæteris, & ideò secūdus locus perfectionis eis conceditur. Quod ex eo solùm euidenter colligitur, quia cognoscitiuæ sunt, vel cognitionem sequūtur; cū tamen vegetatiuæ naturali modo sine cognitione operentur eodem modo, ac operantur potentiæ inferiores non vitales; quare necesse est perfectiores illas esse; & propterea vegetatiuas infimum locum perfectionis tenere. 100

Et ex ordine perfectionis colligitur ordo finalis causæ, nam imperfectiores ordinantur ad perfectiores tanquam media ad finem, cuius gratia à natura sunt constitutæ, & ideò idem 101
ordo, quem secundum perfectionem tenent, tribuitur eis in ratione medij, & finis. Manifestum est enim vegetatiuas ordinari ad sensitiuas, vt per proprias operationes disponāt organa sensuum producendo illa ad debitum temperamentum, & augmen

augmentum,& producendo spiritus vitales, imò & animales quibus mediis operantur. Potentiæ verò sensitiuæ ordinātur ad intellectiuas submistrādo eis species, sine quibus pro statu saltem animæ in corpore non possunt operari. Ipsæ autem potentiæ intellectiuæ ordinantur ad sensitiuas eas dirigendo in suis operationibus,& tam istæ,quàm illæ ordinantur ad compositum tanquam ad communem omnium finē, cuius gratia à natura sunt institutæ,& ideò compositum se habet quasi domus quædā,vel familia,aut ciuitas benè constituta,in qua inferiores personæ ordinantur,vt superioribus deseruiant,superiores verò vt inferioribus imperent , eosque dirigant in suis ministeriis,& operationibus.

Quantum ad rectum denique ordinem durationis spectat, potentiæ omnes eiusdem compositi nullum ordinē temporis inter se habēt,nec aliqua est prior alia,vel aliis,sed simul sunt omnes , quia in eodem instanti tēporis,in quo generatur vi-
102 uens;emanant omnes potentiæ ad ipsum pertinentes,& in eodē instanti habent esse: quamuis in suis operationibus quædā prius aliis operētur,vt vegetatiuæ prius quā sensitiuæ,& vegetatiuę ac sensitiuæ prius quā rationales,vt experiētia notū est.

Solum restat ordo naturæ ac dependentiæ secundum genus causæ efficientis, & de hoc solo ordine procedit quæstio; nam quod prædicti tres reperiantur inter potentias modo iā explicato,certum est apud omnes. Dubitamus itaque,an potentiæ,vel passiones per se immediatè emanent ab anima, vt vegetatiuæ , sensitiuæ,atque intellectiuæ , atque etiā singulæ
103 species horum generum,& similiter omnes passiones à subiecto , vt in homine capacitas disciplinæ, admiratio,& risibilitas,vel nō omnes per se immediatè,sed quædam mediis aliis, vt illæ, quæ videntur necessariò præsupponere alias in subiecto,vel actus earum,vt voluntas emanet ab anima medio intellectu,sicque de cæteris;eo quidē modo vt sicut prima producitur a generante medio subiecto efficienter concurrente, ita secūda procedat ab eodē subiecto media prima etiā effectiuè concurrente,& sic tertia media secunda,vel nullum cōcursum efficientem habeat vna circa emanationem alterius, sed essentia immediatum circa emanationem omnium.

Et prima opinio affirmat eodem modo emanare efficiēter secundam potentiam à prima,ac emanat prima à subiecto,vt voluntas ab intellectu,sicque de cæteris Ita videtur sentire D. Thom.1.p.q.77.art.7.vbi secundum ordinem efficientis docet vnam potentiā emanare ab anima media alia,probatque hac
104 ratione,in his, quæ secundum ordinem naturalem procedūt ab vno,

ab vno, ſicut illud vnum eſt cauſa omnium, ita quod eſt ei propinquius eſt quodam modo cauſa eorum, quæ ſunt magis remota, ſed potentiæ oriuntur ab anima, quæ ideò comparatur ad illas ſicut principium actiuum æquiuocum, atque etiam finale, & conſequenter tanquam quid perfectius ad imperfectiora : ergò inter potentias, perfectiores ſunt propinquiores eidem animæ, & ideò comparatur ad imperfectiores per modum finis, & agentis : vnde ſequitur has eſſe effectus illarum, & ex conſequenti illis mediis tanquam efficientibus emanare ab anima. Secundo probari poteſt ex paſſionibus, quarum vnam demonſtramus à priori per alteram de ſubiecto, vt riſibilitatem per admirationem, & hanc per capacitatem diſciplinæ. ergò vna ſe habet ad alteram, vt cauſa, qua media, atque effectiuè concurrente procedit à ſubiecto.

Noſtra tamen ſententia eſt, quod ſi ſtrictè, ac propriè loquendum ſit de emanatione ſecundum ordinem efficientiæ, omnes potentiæ, omnéſque paſſiones per ſe immediatè emanant à ſubiecto, & nulla mediante alia effectiuè concurrẽtẽ. Ita tenent omnes ferè recentiores (nam ex antiquis nullũ ferè reperio, qui dubium hoc in particulati attingat.) Probatur primo, quia ſi vna potẽtia emanat effectiuè ab altera, vel perfectiores emanebunt mediis imperfectioribus, vel ex oppoſito imperfectiores mediis perfectioribus, ſed vtrumque eſt impoſſibile : ergò talis ordo emanationis ſecundum efficientiã impoſſibilis eſt. Probatur minor, quia cauſa efficiẽs æquiuoca eſt perfectior ſuo effectu: ergò repugnat perfectiores emanare ab anima mediis imperfectioribus effectiuè concurrentibus, nam iam daretur cauſa perfectior effectu. Quod ſic vrgeri poteſt, ſi ita emanaret, euidenter ſequeretur imperfectiores potentias, & paſſiones propinquiores eſſe ſubiecto, quam perfectiores, quod manifeſtã cõtinet repugnantiam, quia cũ ſubiectum ſit quaſi fons, à quo emanant omnes, & ideò omnium perfectiſſimum, non poteſt non eſſe perfectius, quod magis ei appropinquat, & proximius ab eo emanat. Quod verò nõ emanent imperfectiores mediis perfectioribus effectiuè concurrentibus ſic probo. Imperfectiores ſunt priores ordine generationis, & temporis, vt docet expreſsè D. Thom. in eodem articulo 7. atque etiam art. 4. eiuſdem quæſtionis, quia natura procedit ab imperfectioribus, ſed quæ ſunt generatione priora, ſunt priora ſecundum eſſe exiſtentiæ, quia quod prius generatur, prius exiſtit : ergò prius habent eſſe imperfectiores potentiæ, quàm perfectiores, & proinde non poſſunt illis mediis effectiuè concurrẽtibus produci, quia quod poſterius ha-

105 [beside "Noſtra tamen ſententia eſt" line]

106 [beside "iectum ſit quaſi fons" line]

bet esse, non potest esse efficiens causa eius, quod prius sit, ac prius habet esse. Secundò, quia si non omnes potentiæ emanāt per se immediatè ab anima, sed quædam mediis aliis, sequitur nec depēdere omnes immediatè ab anima in suis operationibus, sed quasdā mediis aliis. Probatur consequentia, quia ideò dependent ab anima in suis operationibus, quia sunt virtutes eius ad operādum ordinatæ, sed non sunt omnes virtutes eius proximę, sed mediis aliis, sicut nec immediatè omnes, sed quędam mediis aliis ab ea emanant, ergò nec dependent omnes immediatè ab anima, nec possunt operari sine dependentia ab his, quibus mediis emanant.

Consequens autem secundum vtramque partem est falsum: secundum priorem quidem, quia quælibet potentia vitalis est virtus animæ ad eliciendā operationem vitalē, sed sola anima est principiū totius vitæ, ergò ab ea dependet omnis potentia vitalis immediatè: non ergo media alia. Quod verò imperfectiores potentiæ non necessariò depēdeāt in suis operationibus a potentiis perfectioribus, manifestum est, quià nec potentiæ vegetatiuæ dependent a sensitiuis: cum reperiātur sine
107 illis in plantis, nec sensitiuæ ab intellectiuis: cùm reperiantur sine illis in brutis: imò in eodem homine possunt sensus operari sine dependentia ab intellectu, & voluntate; inter sensus quoque non reperitur talis dependentia, quia nec visus ab auditu, nec iste ob olfactu, aut gustu, imò neque vllus sensus externus operatur cū dependentia ab internis: ergò benè probatur a posteriori, quod neque in suo esse talem dependentiā habebit, & propterea non emanabunt potentiæ istæ imperfectiores a perfectioribus, vel ab anima eisdem mediis effectiuè concurrentibus.

108 Hæc autem nostra sententia non est vllo modo contra mētem D. Thom. quia licet verba eius primo aspectu videantur contraria, si diligentius expendantur, contraria non sunt; nōn enim asserit D. Tho. perfectiores potentias esse principia effectiua imperfectiorum, sed quodammodo esse causam earum per modum principij effectiui; similitudinem igitur tantum effectiuæ emanationis voluit eis concedere, non verā emanationem effectiuā vnius ab altera. Quod ex duobus, quæ asserit ibidem, planè colligitur; nam primò asserit sensum esse quandam participationem deficientem intellectus, & ideò secundum naturalem originem quodāmodo esse ab intellectu. Secūdo quod asserit, est imperfectiores potētias esse principia susceptiua, seu subiecta perfectorum, vt sensus respectu intellectus, quia cum recipere sit quid imperfectum, omne imperfectum

fectum respectu perfectioris habet modum receptiui; neutrũ verò horum potest veram causalitatem efficientem significare, sed solam similitudinem, vt verba ipsa osten dunt: imò nec secundum potest significare veram causalitatem materialem, sed solam similitudinem, quia sensus non potest esse subiectum, cui inhæreat intellectus.

Quod vt melius intelligatur adnotare oportet, quòd cùm ab eadẽ anima proueniãt omnes gradus essendi cõpositi, tam vniuersales, quàm particulares, ita se habẽt inter sese, vt gradus vniuersalior sit quasi materia, ac potentia respectu inferioris, quia habet rationẽ imperfecti, & cõtrahibilis, seu determinabilis per illum, eò modo quo materia determinabilis est per formã; gradus verò inferior se habet vt forma, quia cõtrahit, ac determinat superiorẽ; vnde fit, quòd sicut inter materiã, & formã datur mutua ratio prioris, & posterioris in diuerso genere causæ; ita inter prędictos grad⁹ ratione nostra distinctos: vt in homine gradus substãtiæ, corporis, viuẽtis, sẽsitiui, & rationalis, ita se habẽt, vt superiores habeãt rationẽ materiæ, ac potentiæ respectu inferiorũ, & inferiores rationẽ formę, quia illi habẽt rationẽ perfectibilis, & determinabilis; isti verò rationẽ perficientis, ac determinantis; & ideò vniuersaliores cõcipiũtur tanquã priores in genere causæ materialis, posteriores verò tanquã priores in genere causæ formalis, & quia forma habet rationẽ actus, atque perfecti, & efficiens causat, in quantũ est actus, sic enim habet rationem perfecti, propterea gradus inferiores habẽt modũ, & similitudinẽ principij actiui, nã & ipsa forma principiũ actiuũ est respectu operationũ, & simili modo se habẽt potentiæ: nã illæ quæ consequũtur gradus essendi, vniuersaliores dicuntur, etiã priores in genere causæ materialis respectu potentiarũ, quæ sequũtur gradus inferiores, vt potentiæ vegetatiuæ, quæ sequuntur gradũ viuentis, dicuntur priores sensitiuis in hoc genere causæ; atq; etiam sensitiuæ, quæ sequuntur gradum animalis respectu rationaliũ, quæ sequũtur gradum rationalitatis; & ex opposito potentiæ consequentes gradum inferiorẽ, sunt priores in genere causæ formalis, & habent similitudinem principij actiui respectu earũ, quæ consequuntur gradus superiores, vt sensitiuæ respectu vegetatiuarũ, & rationales respectu harũ, & illarum, & cõsequenter dicuntur istæ emanare ab illis per modũ principij actiui, sed esse quasi subiecta earũ, nõ tamẽ esse vera principia effectiua, nec vera subiecta, sed similitudinẽ vtriusque habere: Et hæc doctrina continet germanum sensum D. Th. vt legenti articulum citatum constabit, & ostendit nostrã

109 110 111

ſententiam de vera efficientia loquentem non eſſe contra mentem eius, ſed valde ei conſentaneam.

Et ex his ſolutum eſt argumentum D. Tho. vel certè explicatus ſenſus eius, quia non intendebat probare propriam efficientiam, ſed quandam ſimilitudinem eius, quæ ſufficiebat, vt intelligeretur ordo emanationis potentiarum ab anima.

Ad ſecundum concedendũ eſt antecedens, quod vna paſſio demonſtretur per alteram à priori, ſed neganda eſt conſequētia, quod tanquam per cauſam efficientem. Nã in primis demonſtratur tanquã per cauſam finalem, quia priores, ac perfectiores ſunt fines poſteriorum, atque imperfectiorum. Præterea cũ perfectiora, vt talia, ſint natura priora imperfectioribus, vt docet Ariſtoteles in Poſtprædicamen. cap. de priori, quodammodo ſequitur, perfectiores potentias poſſe à priori demonſtrare imperfectiores: quod habent etiam ex eo, quod ratione ſuæ perfectionis propinquiores ſunt eſſentiæ, licèt tanquam ab efficiente æquè immediatè omnes emanent.

APPENDIX.

DVBIVM.

De ſubiecto potentiarum vitalium.

112 TRiplex genus cauſæ docuit D. Thom. exercere ſubiectum reſpectu paſſionum, vel potentiarum 1. p. q. 77. art. 6. ad 2. finalis, efficientis, & materialis: finalis quidem, quia potentiæ ſunt propter animam, videlicet, vt per operationes per eas elicitas ſe perficiat. Genus verò efficientis cauſæ exercere animam, & quoduis aliud ſubiectum oſtendimus in emanatione paſſionum, & potentiarum. Nunc verò explicandum reſtat genus cauſæ materialis.

Pro eius vero explicatione adnotare oportet, potẽtias vitales duplices eſſe, quædam ſunt organicæ, illę quidem, quæ per organũ corporeum operãtur, vt ſenſus, & iſtæ ſunt corporeæ, & in ſubiecto corporeo inhærentes, nẽpe in aliqua parte determinata corporis, quæ vocatur organica, vt viſus in oculis. Aliæ ſunt potentiæ, quæ non operantur per organum corporeum, nec proinde in eo recipiuntur, & tales ſunt rationales, quarum ſubiectum proximum & adæquatũ eſt anima rationalis. Ex quibus ſequitur potẽtias organicas corrũpi in morte cuiuſlibet viuẽtis, quia corrũpitur organum, quod eſt proprium ſubiectum earum: potentias verò immediatè inhærentes animæ, atque in ea ſola, quales ſunt rationales, deſtructo compo

composito permanere, sicut permanet anima ipsa. Ita loquẽdum est de subiecto potentiarum, & permanentia, vel corruptione earum corrupto cõposito. Sed qui eas non distinguũt realiter ab anima, sed sola ratione formali, vt Scotus, & sectatores eius, concedere tenentur permanere in anima separata omnes potentias sensitiuas, & vegetatiuas, & expresse id concedit Scotus loco nuper citato. Quo autem pacto sic permanentes non operẽtur, difficile explicare possunt; nam licet dicant ideò non operari, quia non permanent organa, quæ necessaria sunt ad receptionẽ specierũ; Hoc non satisfacit, quia cum immediatè sint in anima, tanquam in subiecto, vel potius realiter sint anima ipsa, non videntur operari organa per illas, sed anima immediatè, sicut nos dicimus de potentiis rationalibus, intellectu, & volũtate, eo ipso quod tenemus proximè inhærere animæ tanquã proprio subiecto; nam eo ipso sequitur non esse in organo corporeo immediatè, & ideò nõ operari per illud, sed animã immediatè per ipsas, & propterea separatã à corpore per eas operari sine vlla indigentia organorum. Ex quo apparet falsum esse fundamentum, videlicet, quod identificentur cum anima. Testimonia verò, atque rationes, quas affert idem Scotus in 2. dist. 17. q. 3. ad probãdum omnes potentias sensitiuas, & vegetatiuas permanere in anima separata nullius momenti sunt, nec vllam penitus difficultatem continent, & ideò consultò eas omitto. 113

QVÆSTIO VIII.

An vnitas, ac distinctio specifica potentiarum vitalium desumenda sit ab actibus, & obiectis earum.

DVplicem causam potentiarum vitalium ex professo discussimus in præcedentibus, efficiẽtem videlicet, & materialem. Sed quia perfecta notitia cuiuslibet rei dependet ex quatuor generibus causarũ, agendum restat de causa formali, atque finali, nam & si potentiæ, quia accidentia sunt, non cõponantur ex materia, & forma, vt ex partibus intrinsecis, nihilominus ab aliquo debent speciem sumere, quod sit quasi forma, & finis earum, de quo quærit titulus quæstionis, an sit actus, vel obiectum, aut vterque simul. 114

Et circa hanc quæstionẽ fuit prima opinio Scoti in 2. dist. 16. q. vnic. asserentis, quod quamuis à posteriori cognoscamus nos vnitatem, & distinctionem specificam potentiarum

per actus, quos eliciunt circa obiecta propria, intrinsecã tamen speciem nõ ab his extrinsecis desumunt, sed ex propriis, atque absolutis, intrinsecisque differentiis, sicut res aliæ. Ita etiã sentiunt Philopon. Apolin. & Paul. Venet. 2. lib. de anima ad text. 33. Tienens. ad text. 29. Iandunus q. 7. & alij. Probant, quia potẽtiæ sunt entitates absolutæ; ergò habent essentiales differentias absolutas: per quas species earum cõstituuntur, & distinguuntur, non ergò per ordinem, vel respectum ad actus, & obiecta, cùm tam actus, quàm obiecta sint eis extrinseca.

115 Secundo probari potest hoc modo; dari possunt potentiæ specie distinctæ habentes actus, & obiecta eiusdẽ speciei; ergò non potest sumi distinctio specifica earũ ab actibus, & obiectis. Antecedens probo, quia potẽtię visiuæ hominis, & leonis distinguũtur specie: cum oriãtur ab animabus, & animalibus specie diuersis, sed vtraque versatur circa idem obiectum visibile, & ideò visiones vtriusque eiusdem speciei sunt; ergo potentiæ specie diuersæ habent actus, & obiecta eiusdẽ speciei. Probatur tãdem, quia eadem potentia habet actus, & obiecta diuersa; ergò nec vnitas, nec distinctio earum potest sumi ex vnitate, vel distinctione actuum, vel obiectorũ. Probatur antecedens, quia in intellectu diuersi actus sunt principiorũ, & scientiæ, opinionis, & fidei, non solùm materiali ratione, sed formalissima: cũ distinguantur per diuersa media assentiendi, quæ sunt immediata veritas principiorum, demonstratio, ac probabilis ratio, & testimonium. Et vrgeri potest, quia actus sunt posteriores potentiis, cum sint effectus earum; ergò non potest potentia ab eis speciem capere. Probatur consequentia, quia non solum actus, sed respectus ad illos præsupponunt potentiam in sua specie constitutam.

Secunda opinio affirmat *potentias tam vitales, quam eis inferiores sumere vnitatem, ac distinctionem specificam ex actibus, & obiectis.* Ita D. Th. expressè 1. p q. 77. art. 3. quem sequuntur sui omnes, Caiet. & Bann. ibidem. Ferr. 2. lib. de anima q. 9. & omnes interpretes Arist. tam recentiores quam antiqui ad text. 33. huius libri, præsertim Alex. Aphrodis. Ægidius, & Nim-

116 phus, estque cõmunis, & vera. Probatur testimonio Arist. c. 4. huius lib. text. 33. vbi acturus de potentiis animæ vegetatiuæ asserit, primo sibi agendũ esse de actibus, & obiectis earũ, quia nõ possunt, nisi per hæc extrinseca definiri; ergo sentit habere intrinsecum ordinem ad illa. Probatur consequentia, quia non potest explicari per definitionem essentia potentiarũ, nisi positis in ea actibus & obiectis; ergò ordo, seu habitudo ad illa essentialis est potentiis, à qua proinde desument vnitaté,

ac

ac distinctionem specificam. Et si dicas solùm sentire Aristot. per actus & obiecta cognosci, ac definiri quo ad nos, probatur hoc esse falsum, & verbis eiusdem Aristotelis contrarium, quibus asserit ad inuestigandam, vel tradendā cognitionem scientificam potentiarum, prius esse assignandas definitiones earum, quas assignare impossibile est, nisi cognitis prius actibus, atque obiectis earum tanquam prioribus: sed cognitio scientifica innititur veræ definitioni explicanti naturam rei, ergo hanc sentit Aristoteles non posse tradi, nisi per actus, & obiecta potentiarum, & ex consequenti essentialem esse potentiis ordinem ad illa.

Probatur deinde ratione, quia potētię sunt quasi instrumēta animæ naturaliter ordinata ad tales actus eliciendos circa talia obiecta; ita vt pro diuersis actibus, & obiectis diuersæ sint à natura tributæ potentiæ viuentibus, atque etiam inferioribus substantiis; ergo ex sua natura, atque ratione intrinseca ordinantur ad actus, & obiecta, & pro illorum diuersitate diuersa sunt. Probatur consequentia ex instrumentis artium: nam diuersæ artes diuersa postulant instrumenta, & hæc diuersa sunt inter sese, quia diuersis actibus deseruire apta sunt, vt patet de instrumentis fabri ferrarij, & pictoris, intrinseca igitur est habitudo instrumentorū cuiuslibet artis ad vsum, atque exercitium illius artis, & consequenter ad actus, & obiectum eius, & per diuersam hanc habitudinem distinguūtur specie. Pari ergo ratione de instrumentis naturalibus, qualia sunt potentiæ, fatendum est talia esse à natura instituta pro talibus actibus circa talia obiecta elicienda, & consequenter essentialem eis esse habitudinem ad illa, & per habitudinem diuersam distingui specie. Secundo, ordo, seu habitudo ad proprium finem, cuius gratia res constituta est, pertinet ad essentiam eius, vt si de homine loquamur, essentialis est ei capacitas beatitudinis in operatione consistentis: sed operatio circa tale obiectum est finis, cuius gratia constituta est à natura potentia; ergo habitudo ad illam est ei essentialis Minorem probo, quia potentiæ datæ sunt animæ gratia operationum, nempe vt per illas eliciat operationes circa obiecta (ad alterum enim finem eis non indigebat intendit igitur natura per potentias operationes circa obiecta; quare istę erunt proprius finis, in quem sua natura ordinantur.

117

118

Hæc autem sententia non est sic intelligenda, vt ab actibus, & obiectis sumatur vnitas, & distinctio potentiarum, quasi actus ipsi, vel obiecta sint de essentia earum: nam cùm actus, & obiectum sint res aliæ, nō solùm distinctę à potētiis: sed alte- 119

rius prædicamenti, non possunt essentiales eis esse, sed prorsus sunt eis extrinsecæ. Sed habitudo, seu respectus ad actus, & obiecta intrinsecus, atque essentialis est potētiis, & in propriis differentiis essentialibus earum importatus. Potentiæ itaque qualitates absolutæ sunt in secunda specie qualitatis collocatæ, non tamen ita sunt absolutę, quin includāt intrinsecum respectum ad actus, & obiecta in propriis differentiis: eiusmodi autem respectus non sunt relationes prædicamenti ad aliquid: sed cùm sint de essentia absolutorum, ad speciem, & prædicamenta eorum pertinent.

Sed adhuc est adnotandum secundo ex D. Thom. 1. part. q.77.artic.3. duplicem esse potentiam, actiuam, & passiuam: actiua est illa, quæ sine passione, aut receptione præcedente operatur, vt nutritiua, & generatiua. Passiua verò potētia nō dicitur talis in hac parte, quia solùm sit ad patiendū, vel recipiendum, hæc enim purè passiua est, & non vitalis, vt potētia materiæ ad recipiēdam formam: sed passiua vocatur, quia actionem eius præcedit passio, non quidem propria (quā corruptiuā vocant) sed pro sola receptione etiam perfectiua

120 subiecti, & talis est omnis potentia cognoscitiua, siue sensitiua, vel intellectiua sit. Vtraque autem potentia respicit actum, & obiectum diuerso tamen modo: nam potentia actiua respicit illud tanquam finem, vel terminum per eam productum, vel etiam tāquam materiam circa quam operatur, quo pacto asserit Aristoteles cap. 4. huius libri alimentum esse obiectum potentiæ nutritiuæ, quæ etiam habet pro obiecto per modū finis, aut termini producti partialem substantiam viuentem. Potentia verò passiua potius respicit obiectum tāquam principium motiuum, seu effectiuum ad operandum. Vtraque igitur suo modo habet intrinsecam habitudinem, seu respectum ad actum, & obiectum: sed actum respicit proximè, & quasi remotè obiectum, vtrumque verò per se, & essentialiter, & ideò per ordinem ad vtrumque sumit vnitatem, & distinctionem specificam.

121 Ad primum argumentum oppositæ sententiæ distinguēda est maior, quod potentiæ sint entitates absolutæ: nam si velit omnino esse absolutas sicut substātia est; ita vt nullū prorsus respectum transcendentalem, aut secūdum dici in sua essentia importent, falsa est: si verò intelligatur esse accidentia, aut entitates absolutas: ita vt non sint relatiua prædicamenti ad aliquid, nihil præter relationem essentialiter importātia, verum est: sed nihil probat contra nostram sententiam, quia licet sint entitates prædicamenti absoluti, imperfectę quidem, & quarum

& quarum eſſentia per quoſdam reſpectus intrinſecos ad actus, & obiecta completur.

Tertium argumentum priuſquàm ſecundum ſoluendũ eſt, cui hac diſtinctione fit ſatis, actus alicuius potentiæ duplices ſunt adæquati, atque inadæquati, actus adæquatus eſt vltra quem non ſe extendit potentia: ſed ad illum tantum, hoc eſt, non ad alterum diuerſę rationis: ſed omnes, quos habere poteſt eiuſdẽ ſunt rationis ſpecificæ, vt generatio hominis cenſetur actus adæquatus potentiæ generatiuæ eius, quia licet plures poſſit habere actus generandi, omnes ſunt eiuſdem rationis ſpecificę, ſicut homines ipſi, quos poteſt generare: actus verò inadæquatus eſt vltra quẽ poteſt ſe extendere potentia, hoc eſt, ad alterũ diuerſę ſpeciei, & dicuntur inadæquati, quia 122
nullus per ſe adæquatur potentiæ: & tales ſunt, quos poteſt habere intellectus, nempe principiorum, & ſcientiæ, fidei, & opinionis, nullus enim horum per ſe adæquatur potentiæ: ſed vltra eum poteſt ſe extẽdere ad alterum diuerſæ rationis ſpecificæ. Dum ergo dicimus potentiam ſumere ſpeciem ab actu, de adæquato intelligimus, non de inadæquato; adæquatum verò conſtituere cenſentur inadæquati omnes ſecũdum vniuerſaliſſimam rationem adæquatam potentiæ in qua conueniunt conſiderati, & hæc ratio ſumitur ex modo, quo eliciuntur à potẽtia ſub tali ratione immutationis ab obiecto, vt inferius explicabitur. Aliud verò quod additur, videlicet actus eſſe poſteriores potentiis tanquam effectus earum, diſtinguẽdum eſt: nam in genere efficientis cauſæ verum eſt, falſum verò in genere cauſæ finalis, quia in eum finem conceſſa eſt potentia ſubiecto: vt per eam eliciat tales actus, per quos ſe perficiat, quare actus eſt finis potentiæ: & cùm cauſa finalis ſit prior efficiente, ac cæteris, priores ſunt actus potentiis: ideò per ordinem ad illos ſpeciem accipiunt.

APPENDIX.

DVBIVM.

An potentia viſiua hominis, & leonis diſtinguantur ſpecie.

SEcundum argumentum dubium illud tangit, an potentia viſiua hominis, & leonis ſint diuerſæ ſpeciei, vel eiuſdem. Cui reſpondet Caiet. 2. lib. de anim. c. 10. in principio, & 1. p. q. 77. artic. 1. vbi eum ſequitur Bannez in ſolutione ad 1 dubio 2. quod iſtæ potentiæ poſſunt dupliciter cõſiderari, videlicet vt proprietates diuerſarũ ſpecierũ, & hoc modo ſunt diuerſæ

ſpeciei,aut in ordine ad actũ, & obiectum viſibile,quo pacto ait eſſe eiuſdem ſpeciei. Hæc tamen ſententia probatur falſa,
123 primò,quia ſpecies potentiarum,vt potẽtiæ ſunt, ſumitur ab actibus,& obiectis, ad quos per ſe ordinantur:ergo ſi hoc modo ſunt eiuſdem ſpeciei,vt conceditur,repugnat diſtingui ſpecie in ordine ad principia. Quia etiam in ordine ad principia ſunt potentiæ ab eis emanantes pro talibus actibus eliciẽdis circa talia obiecta : ergo ſi vt potentiæ ſunt eiuſdem ſpeciei, non poſſunt in ordine ad principia diſtingui ſpecie. Secũdo, entitas potentiæ non habet aliud,quàm eſſe inſtrumentũ naturale animæ in ordine ad finem operandi circa obiectum,& huius rei gratia emanat ab anima; ergo vnicã habet ſpeciẽ ex ordine ad actum,& obiectum deſumptam,& non aliam ex emanatione à tali principio:cùm ex emanatione ab eo nihil aliud habeat quàm eſſe inſtrumẽtum vitale ad talem actum, & obiectum ordinatum. Apertè ergo falſum eſt,& ſine fundamento aliam ſpeciem ei tribuere ex emanatione à principio; quare ſi in ordine ad actum,& obiectum ſunt eiuſdem ſpeciei viſus hominis , & leonis , non poſſunt ex alia conſideratione diſtingui ſpecie. Et tandem , quia ex emanatione à diuerſo principio nõ benè colligitur diſtinctio ſpecifica earum, cùm non emanent ab eo,vt diuerſo ſpecie;ſed vt idem genere : nã potentia viſiua hominis non emanat ab anima rationali , vt rationalis eſt,vel ab homine,vt eſt homo:ſed ab anima,vt ſenſitiua , & ab homine ſecũdum naturam ſenſitiuam:ſed anima rationalis,vt ſenſitiua non diſtinguitur ab anima leonis, etiã vt ſenſitiua,nec homo,& leo,vt ſunt animalia:ſed ſub tali gradu tam animæ,quam compoſita ſunt eiuſdem rationis genericæ;ergo principium à quo emanant,vt tale eiuſdem rationis eſt;quare falſum eſt,quod emanẽt à diuerſo principio,&quod ex ordine ad diuerſum principium , à quo emanant , diſtinguantur ſpecie.

Ad primum argumentum negandum eſt antecedens,quod dari poſſint potentiæ ſpecie diſtinctæ , quæ verſentur circa idem obiectum formale,& habeant actus eiuſdem ſpeciei, & cùm hæc habeãt potentia viſiua hominis,& leonis,falſum eſt, quod vllo modo diſtinguantur ſpecie.

QVÆSTIO IX.

Quonam modo aſſignari debeat cuique potentiæ actus adæquatus,propriũmque obiectum, per quod diſtinguatur ſpecie ab aliis.

EX

EX definitis quæst. præcedente solum in communi constat 124
à quonam vnitas, & distinctio specifica potẽtiarum desumenda sit, non verò in particulari, quęnam potentia sit distincta specie ab alia. Ideò explicare oportet, quonam modo assignandus sit cuique potentiæ proprius actus adæquatus, propriúmque obiectum: per quæ specie distincta ab aliis intelligatur, hoc enim valde difficile est, & ideò specialem quæstionem postulat. Et priusquam diuersa autorum placita afferamus, excludi debet modus quidam dicendi Ianduni vbi suprà asserentis, pro distinctione reali obiectorum circa quæ versantur potentiæ, specie distinguendas esse. Vnde ait tot distingui potentias visiuas, quot sunt colores diuersi, & sic de cæteris. Quod satis apertè falsum esse constat in potẽtiis spiritualibus, nempe intellectu, & voluntate, quas nemo multiplicat, & tamen versantur circa innumeras penè entitates diuersas, pro quarum diuersitate si multiplicandæ forent iuxta regulam huius autoris, innumeros penè oporteret intellectus, innumerásque voluntates in singulis hominibus ponere.

Hoc igitur modo dicendi excluso, aliã regulã ponit Tolet. 125
pro distinctione singularum potentiarũ, quæst. 8. huius libri sic inquiens. Quotiescũque dubitamus de aliquibus actibus, an pertineant ad eandẽ potentiã, vel diuersæ sint pro singulis potentiæ distinguendæ, considerandũ est, an eo ipso, quod ab aliquo eorum impeditur subiectum, propter læsionẽ organi, vel aliud impedimentum eo ipso priuetur cæteris, vel nõ: sed etiam si ab illo vno eliciendo impediatur, nihilominus possit cæteros elicere. Et si modo priori res se habeat ad eandẽ potentiam iudicandum est pertinere omnes, & per rationem omnibus communem, tanquam sibi adæquatã distingui specie à cęteris potẽtiis. Si verò modo posteriori, ad diuersas potentias pertinebunt. Hanc tamẽ regulam nec omninò certã, nec firmam iudico, propter duo. Primum est, quia inter obiecta eiusdem potentiæ constat quædam esse excellentiora, ac perfectiora aliis, vt lux inter obiecta visus, & inter colores albedo, & ex alia parte ratione sensibilis communis, cui adiũgitur necessariò propriũ, vt percipi possit, contingit quædã esse minutiora, quædam etiã magis proportionata debilitati, aut imperfectioni potentiæ, vt cõtingit in intellectu, respectu cuius quædã sunt veritates vniuersaliores, & quasi omnib. peruiæ, quas ideò rudes etiam homines facilè percipiũt; ob quas causas aliquando contingit potẽtiã visiuam, aut intellectiuã nõ posse percipere quædã visibilia, aut intelligibilia: cùm tamen possit alia, & nihilominus ad easdem potẽtias iudicãtur

pertinere

pertinere omnia; fallit ergo regula assignata. Præterea in potentiis subordinatis videtur manifestum, quia eo ipso, quod aliquis priuatur actibus sentiendi, necesse est priuari actibus
126 intelligendi: cùm nihil possit intelligere anima informans corpus, nisi mediis sensibus, & eo ipso, quod priuatur, vel impeditur ab actibus externorum sensuum, necesse est priuari actibus sensuum internorum. Et tandem eo ipso, quod priuatur, vel impeditur ab actibus intellectus, necesse est priuari actibus voluntatis, & tamen constat intellectum, & voluntatem, sensus, & intellectum, atque etiam sensus externos, & internos esse distinctas potentias: ergo regula assignata non est sufficiens ad cognoscendam distinctionem potentiarum.

Nostra sentētia duo asserit, primum, *ad desumendam vnitatem, ac distinctionem specificam potentiarum præsupponendam esse distinctionem genericam superius explicatam ex diuerso modo operandi, aut tendendi in obiectum.* Videlicet ex determinatione ad vnum, sine cognitione, qui modus si à principio vitæ, quod est anima, non procedat, constituit genus potentiarum vitalibus inferiorum, si verò à principio vitæ, cōstituit infimum genus potentiarum vitalium. Modus verò operandi cū cognitione
127 sensitiua constituit secundum genus potētiarum sensitiuarū, & modus intellectiuæ cognitionis constituit tertium, modus verò operandi per modum attractionis ab obiecto per cognitionem proposito, cōstituit quartum potentiarū appetitiuarum. Et tandem modus operandi in ordine ad locū supposita cognitione, & appetitu, cōstituit genus potentiæ motiuæ secundùm locum, in viuentibus quidē corporeis, nam de spiritibus alia erit fortè ratio. Hæc distinctio generica potentiarum secum affert, vel simul probat distinctionē realem earū, quia non est possibile, in creaturis præsertim corporeis adeò limitatis ex sua inferiori conditione eandem substātiam per vnum, atque idem instrumentum reale modos adeò diuersos operandi exercere, sed pro singulis singula postulat instrumēta, seu potētias distinctas, vt ex instrumētis artis probauimus.

Secundum quod asserimus est, *potētias distingui specie sub eodem genere per obiecta formalia diuersa, hoc est secundum specialē modum mouendi, aut immutandi potentiam desumpta.* Hæc est enim vltima ratio formalis obiecti sub qua potentia versatur circa illud, & ideò per actum, qui versatur circa obiectum di-
128 uersum, hoc est, diuerso modo immutans potētiam, distingui debent potentiæ specie. Itaque idem modus immutandi, seu mouendi potentiam constituit obiectum sub vna, & eadē ratione formali obiectiua adæquata postulans vnam, & eadem

poten

potentiam circa illud operantem:vnde fit,vt omnia obiecta, quibus conuenit talis ratio motiua potentiæ, pertineant ad eandem potentiam, quantumcunque diuerſa ſint ſpecie, vel genere ſecundum proprias naturas.Nam ſecundũ eas accepta materialia obiecta cenſentur, nec ad potentiam pertinent, niſi vt ſub tali ratione motiua,aut immutatiua accipiuntur, quæ ſi vna,& eadem ſit, omnia illa obiecta quantumlibet diuerſa ſecundum proprias naturas, vt ſub ea contenta cenſentur eiuſdem rationis,& propterea poſſunt, ac debent ad eandem potentiam pertinere. Hanc autem rationem motiuam, 129
aut immutatiuam potentiæ prius explico. Deinde probabo per illam eſſe diſtinguendas potentias. Explicatur autem in ſenſibus, & intellectu hoc modo, ratio immutatiua obiecti viſibilis eſt, quod aptum ſit tali modo vniri potentiæ viſiuæ ad eliciendam ſimul cum ea viſionem, videlicet per aliquam extrinſecam illuminationẽ ſui ipſius aut medij, per aliquod medium extrinſecum, & cum aliis conditionibus huic ſenſui propriis,ex quibus intelligitur ſpecialis modus, quo viſibile aptum eſt immutare viſum, diuerſus à modo, quo ſonus immutat auditum, & alia obiecta immutant alios ſenſus,qui in intellectu non eſt minus manifeſtus. Nam intellectus animæ in corpore exiſtentis aptus eſt immutari ab obiecto per phãtaſmata, & ideo quæcunque obiecta materialia conueniunt ſub hac ratione formali immutandi intellectum,& propterea ad eandem potentiam intellectiuam pertinere debent. Hæc autem ratio formalis obiectiua immutandi potentiam in primis eò eſt vniuerſalior, & plura, ac magis diuerſa obiecta materialia comprehendit, quo perfectior eſt potentia, hoc eſt,minus materialis, quia materialitas limitat potentiam. 130
Deinde quælibet particularis ratio immutatiua vna eſt vnitate ſpeciei atomæ, vt oportet ad conſtitutionem vnius potentiæ ſpecificæ, & ſub illa conueniunt omnia obiecta, conuenientia etiam atomæ ſpeciei, quamuis contingat ſecundum proprias naturas eſſe genere, aut ſpecie diuerſa, quia talis conuenientia obiectiua, quaſi ratio extrinſeca eorum eſt, & ideò non tollit diuerſitatem intrinſecam naturarum.

Ab hac igitur ratione formali obiectiua, aut immutatiua potẽtiæ,& ab actu,qui circa illã verſatur deſumẽda eſt diſtinctio ſpecifica potentiarum. Quod ſic probo;potentia ſpecificatur ab actu,& obiecto,,vt probauimus, nõ ab obiecto materiali: cùm euidenter conſtet eandẽ potentiam verſari circa plura,atq; diuerſa obiecta materialia,ergò ab obiecto formali,& actu,qui circa illud verſatur,ſed ratio formalis obiectiua eſt

eſt ratio immutandi potentiam: ergò ab ea ſumitur ſpecies, & per diuerſas rationes immutandi diſtinguentur ſpecie potentiæ, & ex conſequenti per actus, qui circa illas verſantur. Minorem probo, quia cætera per ſe patẽt, obiectum comparatur ad potentiam paſſiuã, tanquam principium motiuum aut immutatiuum eius (vt quæſtione præcedente oſtendimus diſtinguentes potẽtias actiuas, & paſſiuas) ergò ratio formalis obiectiua eſt ratio mouendi, aut immutandi potentiam: & diuerſa ratio immutandi eſt diuerſa ratio formalis obiectiua, & adæquata quidem: cùm comprehẽdat omnia, quæ poſſunt immutare talem potentiam, & ab ea percipi. Secundo, quia potẽtia ſumit ſpeciem ab actu formali, & adæquato, tanquam ab aliquo priori ſe: cùm ſit finis eius, & actus eſt talis ſpeciei ratione obiecti prioris eodẽ actu, atque potentia, vt docuit expreſsè Ariſtotel. cap. 4. huius libri in principio: ergò de primo ad
131 vltimum ſpecies potentiæ ſumitur ab obiecto, in quantũ tribuit ſpeciem formalem, & adæquatã actui, vt quid prius eodem actu, & potentia, ſed totum hoc habet obiectũ vt immutatiuum, aut motiuũ eiuſdem potentiæ: ergò ab eo vt tali ſumit potentia ſpeciẽ, & ex diuerſo obiecto, & immutatiuo diſtinctionem ſpecificam. Probatur minor, quia tale obiectum, tali modo immutans potentiam, eſt principium determinans ipſam ad actum talis ſpeciei, & prius vtroque, videlicet actu, & potentia: cùm ſit finis eorum, vt per ſe eſt manifeſtum.

Ex quibus infero non eſſe neceſſarium ad diſtinguẽdas ſpecie potentias, prius, vel aliunde probare diſtinctionem realem earum, vt recentiores quidam docẽt, ſeu ſi rectè probetur diſtinctio ſpecifica ex actu, & obiecto formali iuxta mentẽ Ariſtotelis, & D. Thomæ. (generica etiam diſtinctione præſuppoſita) vt probata à nobis eſt per diuerſam rationem motiuam, ſeu immutatiuam potentiæ, ſimul probatur efficaciter diſtinctio realis. Itaque concedimus nõ poſſe aſſignari ſingulis potẽtiis proprios actus adæquatos, propriaque obiecta formalia adæquata, à quibus ſumatur diſtinctio ſpecifica earũ, niſi diſtinguantur realiter eædem potẽtiæ, & ideò nec poterit pro-
132 bari diſtinctio ſpecifica, niſi probetur realis, quia eo ipſo quòd idem realiter ſint, quantũcunque aſſignentur diuerſi actus, & obiecta formalia, facilè negari poteſt diſtinctio ſpecifica potentiarũ, ſi dicatur actus illos inadæquatos eſſe, illáque obiecta formaliter diuerſa etiam inadæquata, ab actibus verò, & obiectis inadæquatis, quia quaſi partiales ſunt, non poteſt diſtinctio ſpecifica ſumi; vnde eadem potentia plures actus inadæquatos elicere poteſt circa plura, ac diuerſa obiecta formalia

lia inadæquata. Negamus verò hanc distinctionem realem prius esse probandam, vel alio medio proprio distincto, aut præsupposito, sed si rectè assignetur distinctio actuum & obiectorum potentiis eiusdem generis, eo ipso probari vtrumque, videlicet distinctionem specificam, & realem. Et ratio, quæ me 133 mouet ad id asserendum, in primis est, quia si non probaretur vtrũque ex debita assignatione actus, & formalis obiecti, insufficiens esset doctrina Aristotelis asserentis potẽtias distingui specie per diuersos actus, diuersáq; obiecta nulla prorsus mentione facta distinctionis realis. Quod si non sufficit distinctio specifica actus, & obiecti, nisi probata prius distinctione reali, insufficienter assignasset modum eas distinguẽdi. Moueor secũdo, quia præsupposita distinctione generica, aut vnitate, ex eodem, vel diuerso modo operandi desumenda, & assignata obiectorum diuersitate sub diuersa ratione motiua, aut 134 immutatiua potentiarum, ac diuersitate actuum sub diuersis rationibus motiuis tendẽtium in ipsa, efficaciter satis probatur distinctio realis potentiarum simul cum specifica, ita vt locum nõ habeat subterfugium illud de diuersis actibus, & obiectis inadæquatis, quia specialis ratio immutatiua ex se est adæquata speciali potentiæ, & ex se eam postulat, & ex se includit realem distinctionẽ, quod nõ solum ostenditur in potentiis vniuersalioribus intellectus, & voluntatis, sed etiam efficaciter in externis sensibus inter se cõparatis, quia eo ipso, quod obiectum visibile diuerso modo mouet, aut immutat visum, postulat pro tali modo speciali immutandi potentiam in tali organo, talibus dispositionibus affecto, nimirũ luce, trãsparentia, & aliis, & ideò longè diuersum ab organo auditus, quod organum sic diuersum ab eodem organo visus, & aliorũ sensuum postulat diuersus modus immutãdi soni, vel audibilis, & pariter probatur in obiectis aliorum sensuum externorum, & internorum. Diuersitas autem organorum realem distinctionem potentiarum in eis residentium euidenter includit: ergò nulla est necessitas probandi prius realem distinctionẽ, vt fiat assignatio actus, & obiecti adæquati cuiuslibet potentiæ, per quod distinguatur specie ab alia, sed sic probata distinctio specifica eam necessariò includit.

CAPVT IV.

TEXTVS ARISTOT.

Necessarium autem est eum, qui de his perscrutationem facturus est, &c.

Breuis

ratione,formale quidem:cùm sit forma generantis,& geniti,à qua habent esse specificum;est etiam finis generationis proximus,nam propter animam introducendam per generationem præparat natura, atque disponit materiam tãtáque organorũ varietate ornat,vt per ea possit proprias operationes exercere: Et tandem est causa efficiens,quia omnes operationes viuẽtis propriæ procedunt ab eadẽ anima vegetatiua tãquam à principio efficiente intrinseco,quas ad duas reducit,nẽpe generare,& alimẽto vti ad nutriendum, & augendũ viuens genitum.

Ex quibus constare ait,quam fuerint reprehẽsione digni antiquiores Philosophi non benè assignãtes causam nutritionis, & augmenti viuẽtium.Atque in primis Empedocles, qui aiebat causam augmenti plantarum esse elementa , eo quidẽ ordine,vt inferior pars earum,nempe radices à terra ipsa cui adhærent,augeantur,rami verò tãquam superior earum pars ab igne sursum tendẽte,atque degẽte. In quibus duo errores cõtinentur;prior in eo,quod inferiorẽ, & superiorem locum in plãtis non rectè assignabat,quia radices non tenent inferiorẽ locum(vt dicebat)sed superiorem,vt cõstat ex animalibus; nã cum per radices alimentũ plantæ capiunt,sicut per os anima- 5
lia,radices plãtæ correspondent ori animalis, sed os animalis est superior pars eius;ergò radices in planta pars quoque superior erũt.Error posterior est,quod causam augmenti viuentiũ esse elementa asserebat; quod sic probatur falsum ; quodlibet elementũ naturalem habet inclinationem ad propriũ locũ,& elementa contraria ad loca contraria;ergò non possunt in viuente consistere nisi ab aliquo contineãtur,ac vnita detineantur,alioquin propria loca tendent,& per tendentiam separabuntur,& per separationem viuens ipsum destruẽt,illud autẽ, à quo continentur, nobilius est,& proinde ei debet augmentũ tribui,& non elementis,hoc verò absque dubio est anima, quæ vnita corpori mixto per informationem, elementa ipsa, quibus constat,dicitur cõtinere.Deinde reprehendit Leucippum,& Democritum,qui nutritionem viuentium tribuebant igni,vt causæ eius,ex eo, quod inter elementa omnia maximè nutriri,& augeri videatur,& ideò esse causam augmenti aliorum omniũ,quia quod est maximè tale in genere aliquo,causa est aliorum omniũ eiusdem generis Quod probat esse falsum, tum quia augmentum ignis nõ habet certum terminum, sed in infinitum abire potest, augmentũ verò viuentium ex propria eorum perfectione certum postulat terminũ,quia membra corporis viuẽtis determinatæ magnitudinis esse debent,vt per ea opera vitæ exercere anima possit:nã tã magna esse pos-

sent, vt nõ possent ab ea moueri. Tum etiam, quia detern
tio magnitudinis per augmentum acquirendæ nõ debet
teriæ tribui, sed formæ; hoc est, animæ tanquam nobilio
materiam verò corporis pertinere ignem notum est, cũ e
6 & aliis elementis tanquam ex materia fiat mixtum. Expl
ratione vegetatiuæ animæ asserit Arist. explicare oporter
tentiam vegetandi ei propriam ex proprio obiecto eius, c
est alimentum. Et propterea in extrema parte capitis ag
alimento, cuius naturam dubio quodam proposito, ac so
declarat. Est autem dubium, an alimentum simile sit rei
triendæ, nempe viuenti, aut dissimile, atque contrariun
quosdam tenere ait, simile esse oportere, quia si contrar
sit, non nutriet, sed destruet potius corpus viuens, quia vi
contrarium alterũ destruit. Alios verò opposito asserere c
mile potius, atque contrarium esse oportere, quia nihil p
prie patitur, nisi a suo contrario, sed constat alimentum
a viuente, a quo decoquitur, & ideò immutatur, imò tanc
corumpitur; ergò contrarium ei debet esse alimentum. I
tamen distinctione veritatem esse explicandam docet, v
principio nutritionis antequam alimentum digeratur, &
substantiam aliti cõuertatur, dissimile, & cõtrarium esse op
teat: sed in fine dum iam est decoctum, atque conuersum c
nimò simile: cum eandem formam, nempe animam suscip
7 Et ita vtramque sententiam in concordiam redigi posse, s
alimento diuersis temporibus considerato intelligantur.

Sed vt ratio eiusdem alimenti clarius pateat, tribus mo
considerari posse affirmat; primo vt substãtia est, & hoc me
consideratum est obiectũ nutritionis, non enim potest nu
ri viuens, nisi ex aliqua substantia: cùm continua deperdi
substantiæ ex actione caloris naturalis non possit nisi per c
uersionem substantialem alimenti, per quã alia substantia
quiratur, reparari. Secundo consideratur, vt quantum, & sic
obiectum augmentationis, nam augmentum per acquisitic
maioris magnitudinis fieri debet. Tertio sumitur tanqu
quid superfluum ex nutritione, & augmento, & ita pertinet
generationem, quia ex superfluo alimẽto fit semen, quod m
teria generationis est. Ex quibus colligit definitionem pot
8 tiæ nutritiuæ, atque etiam vegetatiuæ animæ. Et potentia n
tritiua (inquit) est *Virtus animæ vegetatiuæ, per quam viuens*
quantum viuens se conseruat. Præter nutritiuam verò poten
tria asserit concurrere ad nutritionem, nẽpe animam veget
tiuam, tanquam principium efficiens eius, principale quider
quod media potentia nutritiua, tanquã instrumento nutriti
ne

nem efficit. Alimentum tanquam obiectum, aut materiã, circa quam agit anima, vt per conuersionem eius nutriat corpus. Et corpus ipsum tanquam id quod nutritur. Animam autem vegetatiuam perfecti viuentis sic definit: *Est principium generãdi tale, quale ipsa habet.* Principium quidem principale, quod per 9
potentiam generatiuã, tanquam per instrumentum efficit generationem. Hac similitudine tandẽ naturam nutritionis declarat, sicut enim (inquit) nauta duobus gubernat nauẽ, manu, & gubernaculo, ex quibus eadem manus mouetur ab eodem nauta, sed mouet gubernaculũ, hoc verò non mouet iam aliquid aliud, quod sit instrumentũ, sed proximè nauem; ita anima duobus vtitur ad nutritionem perficiẽdam, nempe calore, & alimento, & calore quidem, quasi eum mouendo, & calor ipse mouet, aut alterat alimentum, idem verò alimentum nihil aliud mouet, quod sit intermedium ad mouendum aliud.

TRACTATVS DE Potentiis animæ vegetatiuæ & actibus eius.

HVcusque egit Aristoteles de potentiis animæ in genere; iam verò incipit agere de eisdem in specie, & primo de potentiis animæ vegetatiuæ, quia vniuersaliores sunt, & cunctis viuentibus communes; nos igitur Aristotelicum sequentes ordinẽ, tractatũ de eisdem instituimus, & ideo quærimus primo de nutritiua potentia eius.

QVÆSTIO I.

An potentia nutritiua consistat in temperamento primarum qualitatum, aut in solo calore naturali, vel alia sit qualitas superior, ac nobilior primis, & temperamento earum.

ET in quæstione hac tanquam certum præsupponendum est, necessarias ominò esse primas qualitates, aut temperamentum earum ad nutritionem, & cætera officia vegetatiuæ animæ exercenda, ad quæ eleuantur ab eadem anima vegetatiua tanquam instrumenta, vt docet expressè Aristo- 10

teles 2.lib.de generatione animalium,cap.4. præsertim circa medium,& D.Thom.1.par.q.78. art.1. Et probatur primò ratione vniuersali, quia viuens est corpus mixtum:ergò indiget quatuor primis qualitatibus ad sui generationem,conseruationem,& operationes.Secundò ratione speciali,quia nutritio est conuersio alimenti in substantiam aliti, quam conuersionem necessariò præcedere debent plures aliæ actiones per quas disponitur idem alimentum, quas notum est exer-
11 cere animam mediis primis qualitatibus. Ad dispositiones etiam eiusdem alimenti, vt in substantiam conuertatur, cum primis pertinet temperamentum viuenti proprium,& connaturale,quod præsupponi debet ad introductionem animæ in materia;ergò vt fiat nutritio necessarius est cōcursus quatuor primatum qualitatum.Ex quo infero falsam esse,vel certè diminutam sentētiam Galeni lib.3.de causis symptomatum, c. 30.Auicennæ fen.1.1. par.doctrina 6.c.31. atque etiam Valesij 5.lib.controuers.medic. c. 11. qui totam efficientiam instrumentalem soli calori tribuunt.Licet enim præcipuus sit calor in cōcursu dispositiuo,atque etiā instrumentali, & propterea Aristoteles sæpe ei tribuat concoctionem alimenti, cæterásq; actiones,per quas disponitur, omnes tamen quatuor qualitates concurrere docet loco citato,& pluribus aliis.

Hoc supposito,difficultas quæstionis in hoc est posita, an præter temperamētum primarū qualitatū,aut præter calorē præcipuè concurrentem ad disponendū alimentum,ponēda sit alia qualitas nobilior, ac superior, quæ sit potentia nutritiua,vel calor ipse,aut temperamentum sit nutritiua potētia.

Et prima opinio tenet potentiam nutritiuam non esse aliā qualitatem distinctā à calore naturali,sed calorem ipsum,vel temperamentum esse potentiā nutritiuam,à qua tanquam ab instrumento animæ vegetatiuæ fit conuersio alimenti in substantiam aliti,quam vocamus nutritionem Ita Comment.4. metaph.cap.2. Zima Theoremate 73. & cum his recentiores quidam nō vulgaris autoritatis.Præsupponit autem hæc sententia calorem naturalem viuentis non esse distinctum specie à calore elementari,nec proinde in eodem viuente esse distinctum numero ab eo, sed eundem, quod licet non sit certum, sed in opinione positum,est tamen probabilius, & doctrinæ Aristotelis magis consentaneum,sed medicis relinquendum, à quibus ex proprio instituto disputatur.

12 Hoc præsupposito,probāt primò testimoniis Aristotel.calori naturali tribuentis concoctionē alimenti,ita hab[...] fine huius capitis text. 50. his verbis: *Omne autem alimentum necessa*

necessarium est concoqui posse, operatur autem concoctionem calidum, vnde omne animatum habet calorem. Imo augmentationem ipsam ei tribuit, & ex consequenti nutritionem, in lib. de sensu, & sensibilibus, cap. 4. post medium, his etiam verbis: *Calidum enim augmentat, & struit nutrimentum.* Et 3. lib. de part. anim. cap. 6. circa finem. *Calor enim est, quod vim obtinet augendi.* Sed constat non posse ei tribui tanquam præcipuæ causæ: nam hæc est anima; ergò tanquam virtuti, ac potentiæ eius. Probant deinde ratione primò, quia temperamentũ primarum qualitatũ est sufficiens dispositio ad introductionem cuiuslibet formæ mixti: sed anima est quædam forma mixti; ergò ad introductionem eius sufficit temperamentum cõnaturale viuenti. Vlterius nutritio est introductio vegetatiuæ animæ in materia alimẽti; ergò sufficienter, atque vltimò erit 13
dispoſita per tale temperamentum, ad quod producendum sufficiũt primæ qualitates. Vnde sequitur esse etiam sufficientem virtutem animæ ad nutritionem: Probatur cõsequentia, quia vltimam dispositionem consequitur naturaliter forma; ergò quod potest producere vltimã dispositionem, & eo modo, quo potest, debet ei tribui introductio formæ; quare non est necessaria alia qualitas pro nutritiua potentia. Secũdo, ad vnam, eandémque operationem sufficit cum præcipua causa vnicum instrumentũ; duo verò, aut plura superuacanea sunt: sed nutritio vnica est operatio animæ vegetatiuæ; ergò ad eã præstandam sufficiet vnicum eiusdem animæ instrumentum: sed hoc est calor naturalis, vel temperamẽtum; ergò sufficiet cũ anima ad talem operationem; & ita erit potentia, seu virtus nutritiua eius. Probatur minor, quia ei tribuit Aristoteles 14
locis citatis vim nutriendi, & augendi, nõ vt causæ principali: nam hæc est anima; ergò vt instrumento. Tertio, calor naturalis sufficiens instrumentũ animæ est ad omnes operationes præcedentes conuersionẽ substantialem alimenti, & quas conuersio ipsa naturaliter sequitur; ergò sufficiens instrumentum ad conuersionem ipsam, quæ est nutritio. Maiorem probo, quia omnes actiones proximè prærequisitæ ad conuersionem alimenti comprehenduntur in eo, quod est alimentum concoquere ac præparare: sed ad vtrumque docet Aristoteles in eisdem citatis locis vim haberè calorem naturalem; ergò sufficiens instrumentum est pro omnibus, atque adeò pro nutritione; & ita erit potentia nutritiua.

Secunda opinio asserit *calorem naturalem, vel temperamentum non esse potentiam nutritiuam: sed aliam qualitatem superiorem, ac nobiliorem qua calore, aut temperamento vtitur ad dispo-* 15

nendum alimentum, & conuertendum in substantiam aliti, nutritionémque efficiendam. Ita expressè Aristoteles 2. lib. de generatione animalium cap. 4. ante medium, his verbis. *Quemadmodum quæ ab arte efficiũtur, per instrumenta efficiuntur, sed verius dixerim per motum eorum, qui artis operatio est in alio: sic à facultate, siue virtute animæ vegetalis agitur, vt siue in animalibus ipsis, & plantis posteà ex alimento vis eadem efficit incremẽ-*
16 *tum vtendo caliditate, & frigiditate quasi instrumento.* Quod etiam docuit in fine huius capitis similitudine gubernatoris nauis vtens, qui duobus, inquit, instrumentis vtitur, vno quidem, quod mouetur ab eo, & simul mouet aliud instrumentũ, & hoc est manus mota à nauta, & mouens ipsa temonẽ, alio verò quod mouetur quidem, non tamen mouet aliud instrumentum, sed immediatè nauẽ, vt temo, ita anima vtitur duobus instrumentis ad nutritionem, vno quidem moto à se, & mouente simul aliud, & hæc est potentia nutritiua mota ab anima: cùm sit virtus eius, sed mouens ipsa calorem tanquam aliud instrumentum sibi subordinatũ, quod non mouet iam aliud instrumentum, sed alimentum immediatè alterando, ac disponendo illud. Ita etiam D. Thom. in 2. dist. 18. q. 2. art. 3 & 1. p. q. 78. art. 2. ad 1. & q. 118. artic. 1. & 3. Albertus Magnus 2. lib. de anima, tractat. 2. cap. 6. Philop. & Themist. cap. præsenti. Apollin. 2. de anima, quæst. 2. Ferrar. 1. cõtra gentes, cap. 73. Vigue. in institutionibus Theolog. cap. 10. §. 1. Toler. 2. lib. de anima, quæst. 10. multique ex recentioribus, & videtur mihi non solum probabilior, sed vera.

17 Probatur primo, quia potentiæ vitales oriũtur naturaliter ab essentia animæ, sicut propriæ passiones ab essentia cuiuscunque alterius subiecti; ergò sunt eiusdẽ ordinis vitalis cum anima, ita vt sicut anima est primum principium formale vitæ, & radicale vitalium operationum, sic potentiæ sint principia formalia earũdem operationum vitalium, sed anima est altioris ordinis respectu aliarum formarum naturalium, sicut vita altioris est ordinis, respectu naturalis esse rerum non viuentium: ergò potentiæ vitales eam consequẽtes altioris ordinis esse debent respectu potentiarum, seu virtutum naturalium rerum non viuẽtium. Vlterius calor naturalis, vel temperamentum sunt virtutes inferiores consequentes inferiores substantias, nempe elementa, & mixta ex eis composita; ergò non possunt esse potentiæ vitales emanantes à principio vitæ, & propterea cum potentia nutritiua sit vitalis, non po-
18 test esse calor naturalis, vel temperamentum, sed qualitas alia superioris ordinis esse debet, vt sit eiusdem ordinis vitalis

vitalis cum anima. Et vim huius argumenti sic vrgeo, & declaro simul; ars quælibet petit instrumenta sibi proportionata ad exequendas operationes sibi proprias, & artes diuersæ diuersa quoque instrumenta pro diuersis operationibus, ad quas ordinantur, & si ars vna altior sit altera, postulat altiora instrumenta pro altioribus, ad quas ordinatur, quas exercere non potest per instrumenta artis inferioris. Sed sicut ars operatur per instrumenta sibi propria; ita forma substantialis per proprias virtutes, & potentias naturales sibi concessas à natura: altior igitur forma qualis est anima, altiora certè postulat instrumenta, aut virtutes sibi proprias pro operationibus sibi propriis altioris ordinis præstandis, quare non potest eas exercere per virtutes inferiorum formarum tanquam per proprias, quales sunt primæ qualitates, vel temperamentum earum, de quibus proinde efficaciter probatur non posse esse potentias vitales animæ.

Probatur tandem, quia euidens est potentiam nutritiuam hominis distingui specie à potentia nutritiua equi, aut leonis, & multo euidentius potentiam nutritiuam hominis, leonis, & plãtæ distingui inter se specie, quemadmodum est euidens potentiam generatiuam horum trium viuentium distingui inter se specie: & ratio vtriusque est, quia potentia generatiua plantæ producit plantam integram, & nutritiua partē eius, nec potest generare animal, aut illud nutrire, & multo minus potentia generatiua leonis potest generàre hominem, aut nutritiua eiusdem nutrire hominem: sed calor naturalis, aut temperamentum qualitatum non distinguũtur specie in planta, leone, & homine, præsertim apud patronos oppositæ sententiæ, vt in pricipio quæstionis admonuimus; ergo non est potentia nutritiua. 19

Vt autē hæc veritas melius intelligatur, adnotare oportet, ꝙ licet nutritio solùm consistat essentialiter in vnica actione substantiali, videlicet in conuersione substantiali alimenti, plures alias prærequirit actiones accidentales (& fortè inter eas aliquam substantialem) quæ sunt transmutationes alimēti, per quas paulatim disponitur ad conuersionem substantialem, eas verò enumerauimus 1. lib. de generatione, c. 5. & proptereà non iudicamus in præsentia repetẽdas. Sed vt hoc verbo includantur plures, dicimus per eas peruenire alimentum ad formam sanguinis: quem vocauit Aristoteles vltimum alimentum animalis, vel ad aliquid ei proportionatum: conuerso autem alimento in sanguinem, adhuc ei supersunt trãsmutationes aliæ, per quas simile efficitur carni, ossibus, neruis, 20

cæteríſque partibus animalis, in quas conuerti debet, & iſtæ ſunt quaſi organizationes eius: nā vt aptum ſit recipere animam, oportet aliquo etiam modo fieri organicum corpus,
21 quia anima actus eſt talis corporis. Ad hæc igitur officia tam diuerſa,& tranſmutandū tot modis alimentum,ad illúdq;organizandum, ac perfectè diſponendum, ſicut neceſſaria ſunt tot vaſa,in quibus recipiatur, hoc eſt, tot partes corporis diuerſæ figuræ, capacitatis,ac diſpoſitionis; ita ſunt neceſſaria diuerſa inſtrumenta,aut virtutes, vt attractiua alimenti, retentiua,concoctiua,diſcretiua,aut ſeparatiua inutilium partium, expulſiua earum, ac diſtributiua vtilium partium eiuſdem alimenti,per omnes partes corporis,quamuis nō omnes iſtæ virtutes ſint diſtinctæ realiter; inter has verò numerantur primæ qualitates,aut temperamentum earum, & his omnibus vtitur potentia vitalis, & præſertim calore ad plures,ac diuerſis functiones magis accommodato:ſed tam calor ipſe, quàm aliæ qualitates primæ ad eas cōcurrere poſſunt virtute eiuſdem potentiæ vitalis, cuius ſunt proxima inſtrumenta; quod conſtat,cùm idem calor, idémque temperamentū cor-
22 poris viuentis iuxta probabiliorem ſententiam non diſtinguantur ſpecie à calore,& temperamento inferiorum corporum,in quibus euidens eſt hos effectus non habere, imò nec habere poſſe;habent igitur eos in viuente per coniunctionem cum potētia vitali ordinis ſuperioris, & nobilioris,à qua eleuantur:vt poſſint hæc omnia præſtare: imò ad eandem conuerſionem ſubſtantialem,ſeu nutritionē,quæ proprius actus eius eſt cum ea concurrere. Ex quibus in primis patet iā ſenſus teſtimoniorum Ariſtotelis, qui calori naturali,vel temperamento tribuit concoctionem, ac diſpoſitionem alimenti, imò & nutritionem, & augmentum, non tanquam potentiæ vitali: ſed tanquam inſtrumentis eius,quibus ad tales functiones præſtandas vtitur.

24 Ad primum argumentum neganda eſt maior,quod temperamentum ſit ſufficiens diſpoſitio ad introductionem cuiuſlibet formæ mixti: nam licet ſufficiens ſit ad introducendam formam mixti inferioris ordinis, non tamen ſuperioris, qualis eſt anima poſtulans præter primas qualitates,aut tēperamentum, earum organizationem, aliáſq; altiores diſpoſitiones,quas tēperamentum non poteſt præſtare virtute propria: ſed vt eleuatum à virtute,ſeu potentia ſuperiori vitali eidem animæ proportionata,& ab ea emanante. Poſſumúſq; exemplum afferre in prima generatione eiuſdem viuentis ex ſemine,ad quam licet ſit neceſſarium temperamentum primarum qualita

qualitatum pro dispositione materiæ, non est tamen sufficiēs dispositio ad introductionem animę, quia non potest organizare materiam, nec superiores alias, ac proximiores, & omninò necessarias dispositiones inducere, sine quibus introduci non potest, & propterea semini tribuit anima perfectiorem aliam virtutem, qua vtitur generatiua potentia ad organizādum, ac perfectè disponēdum corpus pro receptione animæ, quam virtutem iuuat suo modo temperamētum, ab ea eleua- 24
tum ad id præstandum. Vnde sequitur, quòd cùm nutritio sit generatio quædam partialis eiusdem viuentis, non sit temperamentum sufficiens dispositio pro introductione animæ in materia alimenti, sicut sufficiens non est ad eandem introducendam in materia seminis: sed necessaria sit perfectior alia qualitas ad organizandam materiam perfectéque disponendam, cui temperamentum deseruiat tanquam instrumentum.

Ad secundum, negandum est antecedens, quod ad vnam operationem semper sufficiat vnum instrumentum: nam plures sunt, quas non potest præcipua virtus per se præstare, nisi aliis virtutibus se imperfectioribus adiuuetur, vt in operibus artis, non potest pręstare ars, nec per artem homo, quemlibet effectum per vnicum instrumētum: sed pluribus indiget, subordinatis tamen pręcipuę virtuti: ita ergo se res habet in operationibus animæ. Nam ad intellectionem non sufficit potentia vitalis intellectus: sed prærequiritur species intelligibi- 25
lis, atque etiam intellectus agens, & phātasma, à quibus producitur, cæterum quia subordinata sunt, habent rationem vnius instrumenti completi, atquè perfecti potētis operationem vitalem elicere. Ita ergo censendum est nutritiuam potentiam non sufficere ad opus nutritionis præstandum, nisi sibi coniungantur minores, atque inferiores virtutes, quę per talem coniunctionem cum ea possunt attingere idem opus vitale nutritionis: sed quia ei tanquam præcipuæ, ac vitali virtuti emananti ab anima subordinantur, pro eodem completo, ac sufficienti instrumento animę computantur ad candem operationem vitalem eliciendam.

Ad tertium, negādum est antecedens, quod calor naturalis, vel temperamentum sit sufficiens instrumentum ad opus nutritionis præstandum: sed præter illud requiruntur plura 26
alia, nempe virtutes illæ à nobis enumeratæ iuuantes ad disponendum alimentū, & præter illas virtutes alia perfectior, per quam organizatur suo modo alimentum, & fit aptum ad recipiendam animam, & insuper potentia ipsa nutritiua, à qua tanquam à præcipua virtute animæ fit conuersio eius-

T 5 dem

dem alimenti in ſubſtantiam aliti, quæ conuerſio eſt nutritio ipſa. Nec Ariſtoteles tribuit calori, vel temperamento concoctionem, ac diſpoſitionem alimenti tanquam ſufficienti, aut totali inſtrumento, & multò minus nutritionem ipſam, & augmentum: ſed tanquam neceſſario, & coadiuuanti ad hæc omnia; ita vt ex eo, & aliis virtutibus enumeratis, ac potentię nutritiuæ ſubordinatis fiat vnum integrum, atque completum inſtrumentum animæ reſpectu talis operationis, & effectus eius.

QVÆSTIO II.

An nutritiua, augmentatiua, & generatiua ſint tres potententiæ vitales realiter diſtinctæ vegetatiuæ animæ, vel vna tantùm tria habens officia diuerſa.

27 PRima opinio diſtinguit realiter, & eſſentialiter has tres potentias, quam videtur expreſsè tenere D. Thom. 1. part. q. 78. art. 2. & q. 79. art. 7. & 2. lib. contra gentes c. 89. & tenent expreſsè Albert. Magn. 2. lib. de anima, c. 6. & 2. part. Summæ, q. de anima vegetabili, art. 2. Ægid. quodlib. 3. q. 12. Caiet. ad c. 4. huius libri, & ibidem Ferrar. cum Aquario, Bannez 1. lib. de generatione, c. 5. & 1. par. q. 78. art. 2. q. 7. Fernel. 5. lib. Phyſiologiæ, c. 3. Thienen. ad tex. 10. huius libri, Iandunus q. 13. eiuſdem, & refertur pro eadem Galen. lib. de naturalibus facultatibus, c. 7.

Probatur quantùm ad diſtinctionē potentiæ generatiuę à nutritiua, & augmentatiua teſtimonio Ariſtotelis c. præſenti, vbi duo attribuit officia valde diuerſa animæ vegetatiuæ, videlicet generare, & alimento vti. Sed vtrumque præſtat per potentias, vel virtutes: cùm ergo adeò diuerſa ſint, non poteſt per eandem virtutem vtrumque præſtare: ſed alimento vtitur per nutritiuam, & augmentatiuam, & ſibi ſimile generat per generatiuam: ergo erit hæc diuerſa ab illis ex mente Ariſtote-
28 lis. Deinde ratione primò, quia realis, & ſimultanea ſeparatio duorum euidenter probat diſtinctionem realem eorum: ſed potentia generatiua actu ſeparatur à nutritiua, & augmentatiua; ergo diſtinguitur ab eis realiter. Minorem probo primo, quia nutritiua, & augmentatiua reperiuntur in multis animalibus imperfectis ſine generatiua, imò in eodem animali, & homine, vt conſtat experientia. Deinde in eodem animali, in quo omnes iſtæ potentiæ reperiuntur, habent ſubiecta realiter

liter diſtincta, quia nutritiua, & augmentatiua ſunt diſperſę per omnes partes corporis, generatiua verò ſolùm reſidet in parte determinata. Secundo, ex diuerſo modo operandi, per quem ſuperius probauimus diſtingui non ſolùm ſpecie: ſed genere potentias; nam potentia generatiua operatur prius producendo ſemen, & per ſemen deciſum organizando materiam, & membra corporis efformando: nutritiua verò, & augmentatiua modo alio diuerſo per attractionem, & cóeoctionem alimenti, ſubſtantialémque cõuerſionem eius in corpus viuens ſecundum omnes partes: ergo repugnat eſſe eandem facultatem vegetatiuæ animæ. Et ex hoc colligitur tertium 29 argumentum hoc modo, quoties aliqua potẽtia habet actum aliquem, quem non poteſt habere alia, diſtinguitur realiter ab ea: ſed generatiua habet aliquem actum, quem non poſſunt attingere nutritiua, & augmentatiua: ergo diſtinguitur ab eis realiter. Minorem ſic probo, generatiua habet vim formandi integra, atque perfecta membra corporis, vt caput, cor, brachia, & pedes, quam non habet nutritiua: nam ſi abſcindatur ab animali brachium, non poteſt eius virtute iterum formari, aut reſtitui, imò nec vniri corpori.

Probatur deinde quantum ad diſtinctionem nutritiuæ, & augmentatiuæ inter ſeſe duplici alio argumento. Primo, quia 30 potentiæ diſtinguũtur ſpecie per actus, & obiecta adæquata: ſed nutritiua, & augmẽtatiua habẽt actus, & obiecta diuerſa: ergo diſtinguuntur ſpecie. Minor probatur primo ex Ariſtot. cap. præſenti, & 1. lib. de generatione c. 5. quibus locis aſſerit alimentum, vt eſt potentia ſubſtantia viuens, eſſe obiectum, circa quod verſatur virtus nutritiua: ſed vt quantum, eſt obiectum virtutis augmentatiuæ, de actibus verò diuerſis euidentius eſt: nam actus proprius nutritiuæ potentiæ eſt conuerſio alimenti in ſubſtantiam aliti, & mutatio ſubſtantialis materiæ eiuſdem alimenti à propria forma ad animam, quam per conuerſionem recipit, & ideò eſt generatio ſubſtantialis partialis, augmentatio verò mutatio accidentalis eſt; imò pro- 31 priè motus, & realiter diſtinctus ab eadem nutritione, vt probauimus 1. lib. de generatione, c. 5. Secundo probatur ex reali ſeparatione harum potentiarum, etiam in eodem viuente, in quo potentia nutritiua durat toto tempore vitæ, augmentatiua verò ſolùm vſque ad ſtatum, & tunc ceſſat prorſus actus eius, & proinde extinguitur ipſamet potentia.

Secunda opinio ſolùm diſtinguit generatiuam à nutritiuá & augmentatiua, has verò duas poſteriores non diuerſas potentias eſſe cenſet: ſed eandem habentem diuerſa nomina, & 32 officia.

officia. Ita tenent præter citatos pro opinione præcedente Apollin.2.lib.de anima,q.9.Iauellus,q.18.& ex recentioribus non pauci:qui identitatem nutritiuæ,& augmentatiuæ ex eo probant, quia vtraque versatur circa idem alimentum , & licet diuersos actus habeant, subordinatos tamen, & quorum vnus cõsequitur alterum naturaliter & sine noua difficultate, quemadmodum termini ad quos per se ordinantur, nã quantitas partialis,vel vnio eius cum quantitate viuentis , quæ est terminus augmentationis, naturaliter sequitur partialẽ substantiam productam per nutritionem : ergò neque ad hos actus, neque ad terminos eorum requiritur duplex potentia, vel virtus ; sed vna sufficit, quemadmodum ad generationem primam,ac totalem substantiæ, & productionem quantitatis consequentis sufficit vna virtus generatiua. Distinctionem verò generatiuæ à nutritiua eisdem rationibus primæ opinionis efficaciter probari censent.

33 Tertia opinio asserit nutritiuam,augmentatiuam,& generatiuam esse eandem potentiam realẽ animæ vegetatiuæ habentem tria hæc officia,videlicet nutrire & augere corpus,atque etiam generare sibi simile,& iuxta hæc officia diuersa,diuersis nominibus significari,nempe generatiuæ, & nutritiuæ, & augmentatiuæ.Ita Themisti.2.libro de anima,cap.4. Titelman.lib.8. suæ philosophiæ cap.8. Durand. in 1. dist.3.2. part. quæst. 2. Valesius lib.2.controuersiar. medic.c. 19. & 20. vbi asserit sententiam hanc non esse vulgarem , sed solis viris doctioribus proponendam.Eam etiam sequuntur iam ex recentioribus multi,& nobis videtur sequenda propter duo;primũ, quia est expressa Aristotelis tribus præsertim locis,videlicet 2. lib.de generat.animalium,cap.4. ante medium,vbi postquam dixerat eandẽ facultatem vegetalis animæ generare sibi simile,& augere,magis id explicans ita ait : *Sic etiam principio cõstituit id,quod natura efficitur,eadem enim materia est ex qua augetur, & ex qua constituitur primum, itaque facultas quoque agens eadem, quæ in principio est, sed maior: quod si hæc vegetalis anima*

34 *est,eademque generatiua quoque est.* Quasi dicat facultatem animæ vegetatiuæ, per quã nutrit, auget, & sibi simile generat,se habere sicut puerum, & virum, nam in principio quasi parua est,non se extendens ad omnes actus sibi proprios, sed ad nutriendum,& augendum propriũ corpus,sed tandem fit maior se extendens ad producendum , vel generandum aliud simile; sed eadem est semper, hoc est, in vtroque statu perfecto,& imperfecto,sicut idem est homo in statu pueritiæ,ac virili.Secũdus locus est capite præsenti textu 54. vbi sic de hac potentia loquitur.

loquitur. *Vegetatiua enim anima, & aliis est, & prima, & maximè communis potentia est animæ, cuius sunt opera generare, & alimēto vti.* Et adhuc expressius textu 41. eiusdem capitis his verbis. *Quoniam autem eadem potentia animæ est vegetatiua, & generatiua, de alimento necessarium est determinare primum, separatur enim ab aliis potentiis opere hoc.* Nihil certè expressius dici potuit. Quod videntes authores oppositæ sententiæ, glossas quasdam huius expressi textus quæsierunt, futiles absque dubio, & sine vllo fundamento. Et in primis Caiet. vbi supra, ait eandem potentiam esse vegetatiuam, & generatiuam dixisse Aristotelē, quia vegetatiuam nō pro nutritiua accepit, sed prout communis est nutritiuæ, augmētatiuæ, ac generatiuæ, & tan- 35
quam genus ad illas comparatur, & quia genus non ponit in numerum cum specie, non enim dicimus duo esse, animal, & hominem: ideò vegetatiua, quæ genus est ad omnes tres, non ponit in numerum cū omnibus, neque cum quaiibet per se, & ideò verè dici potuit, eandem esse potentiam vegetatiuam, & generatiuam. Hic tamen sensus ineptam comparationem, & locutionem efficit, & indignam prorsus, quæ non solùm Aristoteli, sed vel mediocri philosopho tribuatur. Est enim, ac si diceret, sensum, & visum eandem esse potentiam sensitiuā, vel animal, & hominem nō esse diuersa animalia, sed idem. Quas prorsus ineptas esse comparationes, & locutiones, quis nō videat? Quare alij videntes apertè dixisse eandē potentiā animæ esse nutritiuam cum generatiua, asserunt non de identitate reali, aut specifica, sed de identitate subiecti locutum fuisse, & ita sensum eius esse, quod idē sint subiecto: cum sint in eodem viuente. Hæc tamen expositio non minus friuola est, quia eodem modo posset dicere Aristoteles omnes sensus, tàm internos, quàm externos, imò omnes potentias sensitiuas, cognoscitiuas, & appetitiuas esse eandem: cùm constet esse in eodem subiecto Præterea Aristoteles ipse in eodem capite reddit rationem propter quam sint eadem potentia, quia habent idem 36
obiectum, videlicet alimentum: ergò repugnat verba eius intelligi de identitate subiecti. Alij tandem putant, quod dum Aristoteles asserit eandem esse potentiam non de identitate reali, nec specifica intelligit, sed de identitate materiæ circa quam versantur, nam omnes versantur circa alimentum. Sed profectò in hoc sensu dici poterit ignem, vel aërem, vel quodlibet aliud alimentum habere eandem potentiam, aut virtutē agendi: cum circa eandem materiā agere possint, & sæpe agāt. Ex quibus patet omnes hos authores fugam potius simulare, quam

quàm rem explicare; quare euidens est Aristotelem pro eadem potentia animæ eas posuisse.

37 Vt autem secundum, propter quod teneo hanc sententiam, ostendam, reiiciendam censeo prius rationem in fauorē eius à quibusdam assignatam, videlicet plures, ac diuersos actus nutritionis, augmentationis, & generationis ab eadem potētia, vel virtute elici posse, & ideò non esse pro illis multiplicandas, quia subordinati sunt, ac se præsupponunt, & plures actus subordinati non postulant plures potētias. Hæc tamen ratio insufficiēs est, quia actus sensuum externorum, & actus etiam sensuum, & intellectus magis subordinati sunt, séque præsupponunt ordine naturæ, & nihilominus postulant potentias diuersas, ergò licet nutritio, & augmentatio, & generatio sint actus subordinati, & ordine naturæ se præsupponentes, possunt distinctas potentias postulare. Hoc igitur fundamento refutato,

38 Secundum, propter quod hanc sententiam, vt probabiliorē teneo, est, quia potentiæ, vel virtutes ad operandū non multiplicantur, nisi vbi vna nō est sufficiens pro multis actibus, sed maior, ac noua requiritur ex eo, quod nouus actus postulet nouā virtutem, aut propter se, aut propter nouū modū operandi ad illum necessariò requisitum. Sed eadem virtus nutritiua sufficiens est omni ex parte pro nutritione, augmento, & generatione. Ita vt tres isti actus non postulent maiorem virtutem, & ideò nec distinctam propter se, nec propter modum operandi diuersum, per quem fieri debeāt: ergo non sunt pro eis multiplicandæ plures virtutes, vel potentiæ. Minorem sic probo, productionē partialis substātiæ sequitur naturali necessitate productio quātitatis, quæ etiam eodem modo producitur, hoc est, per eandem conuersionem alimenti, & absq; noua difficultate: ergò non postulat maiorem virtutem, nec proinde distinctam à potentia illa, quæ est sufficiens ad procendū substantiam partialem: quamuis per distinctam mutationem, vel motum, quia partialis quantitas res est distincta à partiali substantia, quam consequitur, ideò sicut in generatione totali producitur per distinctam actionem, vt de passionibus probaui, sed per eandem virtutem, eodem modo in nutritione viuentis postulat actionem distinctam, per quam producatur, ab eadem tamen potentia nutritiua: respectu cuius actus sunt inadęquati nutritio, & augmentatio, & ideò potentiam non multiplicant.

Vt autem probetur eadem minor de generatione, suppono id, quod quæstione sequenti probabitur euidēter, nempe potentiam

tentiam generatiuam non esse virtutem illã in semine deciso 39
residentem, per quã organizatur, ac disponitur materia seminis pro anima introducẽda, & composito generando, sed virtutem factiuam seminis ex superfluo alimenti. Quo supposito ita arguo; eadem virtus nutritiua potens est ex eodem alimẽto pro quibusdam partibus corporis nutriendis efficere sanguinem, pro aliis nempe ossibus medullam, & in mammillis pro nutriendo fœtu iam genito, lac (siue lac differat specie à sanguine, siue non, nemo enim pro eo conficiẽdo ex sanguine distinctam virtutem à nutritiua posuit) ergò eadem virtus nutritiua poterit ex eodem sanguine conficere in alia parte corporis determinata semen pro generando eodẽ fœtu. Probatur consequẽtia, quia nulla ratio afferri potest, per quam probetur distinctam virtutem requiri ad efficiendũ ex eodem sanguine lac, quàm semen, nõ est ergò multiplicanda alia virtus pro hoc effectu, sed virtus factiua seminis est generatiua, vt suppono; ergò eadem virtus nutritiua est generatiua habens hos tres actus inadæquatos: circa idem alimẽtum, & per eundem modum operandi circa illud, videlicet nutrire, & augere proprium corpus, & generare nouum ei simile, sicut habet nutrire, & augere proprium, alimentumque producere pro nutriendo alio de nouo genito.

Quod tandem probatur ratione eiusdem Aristotelis, quia 40
sicut potentiæ passiuæ specificantur ex modo, quo immutatur ab obiecto, ita potentiæ actiuæ ex modo, quo versantur circa obiectum per proprium modum operandi circa illud, quod idem est, ac ex termino adæquato, quem per se producunt, sed nutritiua, & generatiua versantur circa idem obiectum eodẽ modo operãdo circa illud, & producunt eundem terminum: ergò sunt eiusdem speciei. Probatur minor, quia versantur circa alimentum operando circa illud eodẽ modo, videlicet disponendo, & transmutando illud diuersis transmutationibus ordinatis ad conuersionẽ eius substantialem in corpus viuẽs eiusdem speciei; ergò habẽt idem obiectum, eundemque modum operandi circa illud, & prætereà producunt terminum eiusdem speciei; nam nutritiua producit partialem substantiã, generatiua totalem eiusdem speciei, illa per generationem totalem, hæc per generationem partialem, ergò sunt eiusdem speciei.

Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione concedendum est, quod duo illa officia tribuat Animæ vegetatiuæ; & 41
quod ea præstet per aliquam potentiam, sed negandum, quod per distinctas, quia neutrũ eorum, neque vtrumque simul excedit

cedit virtutem eiusdem potentiæ nutritiuæ,quin potius cum circa idem obiectum,nempe alimentum versentur,nec diuersum postulent modum operandi,ab eadem potentia fieri possunt.

42 Ad primum argumentum concessa maiori,quod ex separatione duorum probetur distinctio realis eorum, neganda est minor,quod potētia generatiua separetur à nutritiua,& quod dicitur nutritiuam,& augmētatiuam reperiri in omnibus viuentibus,non tamen generatiuam,negandum est:quia in his omnibus non generantibus non deficit omninò potentia,sed debilis est , vel deficiente dispositione aliqua ad talem actum requisita,actu generādi priuatur.Potentia enim nutritiua nō statim,vel à principio potest in actū generationis prorumpere,quousque robusta sit,& propterea pueri non generāt vsque ad robustam ætatē , vt capite præsenti insinuauit Aristoteles, & adhuc in robusta ætate deficit ei aliqua conditio,vel dispositio ex parte seminis,cui conueniens calor deficit,aliquando etiam deficit aliqua pars corporis,in qua semen recipi debet, & propterea nō producitur:quemadmodum si mammillæ in fœminis deficiāt,non generabitur lac,sed non propter hos defectus censetur deficere potentia generatiua.Et ex his intelligitur nunquam separari generatiuam à nutritiua : quamuis actus separentur,sed nec separantur subiecto, quia licet potētia nutritiua solùm in parte determinata semen producat, ex quo habet rationem potentiæ generatiuæ,quia medio semine præstat actum generationis,eadē tamen est per omnes partes corporis dispersa,& in ordine ad illas diuersos etiam actus,& effectus præstare potens,inadæquatos tamen , & modo simili idem habet adæquatum subiectum. Quamuis diuersa partialia,vel inadæquata,ex quibus nō potest colligi distinctio eius.

Ad secundum negandum est,quod diuersum modum operandi habeant nutritiua,& generatiua,nam attractio,& con-
43 coctio per diuersa instrumenta eius fiunt,sed ad eundē finem conuersionis substantialis alimenti ordinantur,conuersio autem substantialis alimenti eiusdem speciei inuenitur in nutritione,& generatione,licet pluribus,vel paucioribus transmutationibus mediis facta. Nam eiusdem speciei sunt partialis substantia,in quam conuertitur per nutritionem,& totalis,in quam conuertitur per generationem , licet hæc posterior cōuersio quandam aliam transmutationē postulet,quia sanguis immediatè conuertitur in partialē substantiam per nutritionem,non tamen immediatè in substantiam totalem genitam, sed prius in semen, quæ conuersio fortè non est substantialis,

sed

ſed accidentalis, ſicut nec conuerſio eiuſdē ſanguinis in lac, vt ſuperius oſtendimus, & communis ferè medicorum ſententia tenet. Ex peculiaribus verò accidētibus habet ſemen mirabilem illam virtutem organizandi corpus, & attingendi introductionem animæ, quæ cōuerſio ſubſtantialis eſt eiuſdem ſeminis in viuēs integrum, & ſimul generatio eius, ſed hæc omnia virtuti potius nutritiuæ attribui debent, à qua eādē virtutem accipit, & quę medio eodem ſemine, vt inſtrumento ſibi 44
proprio, licet ſeparato generationem attingit, vt primum, ac præcipuum inſtrumentum animæ, & ratione huius attingentiæ virtus, vel potentia generatiua vocatur.

Ad tertium diſtinguenda eſt maior, quod quando vna potētia habet aliquem actum, quem nō poteſt habere alia, diſtinguuntur realiter, & ſpecie. Nā ſi proueniat ex defectu intrinſeco potentiæ, non poſſe attingere talem actum verum eſt, ſi ve 45
rò ex alia ratione, vel defectu extrinſeco, non eſt neceſſarium, & hoc modo contingit in propoſito, quia virtutem nutritiuā non poſſe membra integra proprij corporis abſciſſa iterum formare, ſicut format ad generandum, non prouenit ex defectū proprio, ſed ex diuerſa diſpoſitione materiæ, quia materia ſeminis tenera eſt, ac diſpoſita ad talem formationem membri ex ea, quam teneritudinem non habet eadem materia brachij iā formati, & abſciſſi. Vnde aliquando contingit in pueris aliqua mēbra abſciſſa reſtitui virtute facultatis nutritiuæ, & paſſim in plantis, in quibus abſciſſi rami pullulare conſueuerūt. Vel certè, vt Galenus docet in lib. de ſemine cap. 17. virtus delineans, ſeu formans membra in generatione prolis efficacior eſt, quam in prole genita, & propterea non poteſt membra integra poſtea reſtituere, aut de nouo formare, ſicut potuit in principio generationis.

Ad primum argumentū eorum, quibus probare contendebat eadem opinio, nutritiuā, & augmentatiuam diſtingui ſpecie, conceſſa maiori, quod potentiæ diſtinguantur ſpecie per 46
actus, & obiecta adæquata, neganda eſt minor, quod virtutes iſtæ habeāt obiecta adæquata diuerſa. Ad illud verò quod additur ex Ariſtot. alimentum ſecundum rationem ſubſtantialē eſſe obiectum nutritiuæ, & vt quantum, eſſe obiectū augmentatiuæ, concedendū eſt, ſed dicendum neutram rationem eius per ſe ſumptam eſſe obiectiuam adæquatam alicuius virtutis, aut potentiæ, ſed quælibet cenſetur inadæquata, quia nō poſtulat maiorem virtutem cōuerſio eius, vt quāti, quam vt ſubſtantiæ, ſed eo ipſo, quod per nutritiuā conuertitur ſubſtantialiter, naturali neceſſitate cenſetur conuerſum, vt quantum in

quantitatem viuentis de nouo productam per naturalē consecutionem, & ideò sine indigentia alterius virtutis, vel potētiæ. Propterea verò dixit idem Arist. officia huius potentię esse
47 generare, & alimento vti, quasi distinguens vsum alimenti ab actu generationis, quia nutritio, & augmētatio fiunt per immediatam conuersionē alimenti in substantiam aliti, & ideò vtraque comprehenditur sub alimenti vsu, generatio verò nō fit per immediatam conuersionē alimenti in substantiam, neque in substantiam aliti, sed media transmutatione in semen, quāuis fortè accidentali, & nō per conuersionem in substantiam aliti, sed geniti, sicut nutritio pueri ex lacte non est conuersio alimenti in substantiam eiusdē viuentis, nempe matris, sed alterius de nouo geniti. De actibus verò, nēpe nutritione,
48 & augmentatione negandum est, quòd sint adæquati diuersarūm potentiarū, sed inadæquati sunt eiusdem: cùm non postulet vterque simul maiorem virtutem, quam sola nutritio.

Ad secundum negandum est, quod potētia nutritiua, & augmentatiua separētur in eodem viuēte, quia licet verum sit nutritiuam durare toto tēpore vitæ, etiam est verum durare augmentatiuam, cuius proprius actus est productio nouæ quātitatis; quòd verò maiorem producat, accidentale est actui eius ex maiori perfectione, vel robore eiusdem potētiæ, quod habet vsque ad statum. Vnde licet hæc ratio accidentalis ei deficiat post statum, non censetur deficere potentia, sed solum est verum, quod nō sit ita robusta, ac erat in prima ætate, sed infirmaīum, vel debilis: sicut non censetur deficere potentia visi-
49 ua in sene ex eo, quod non possit minora visibilia conspicere, sed debiliorem habere statum propter debilius organum. Tādem D. Thom. explicari potest in eo sensu, vt has virtutes, seu potentias distinguat solum ratione diuersorum actuum, ita vt licet eadem sit, plures tamen actus ordinatos habens, ita se habeat ac si multiplex esset, quia secundū vnum actum se ipsam præsupponit, vt eliciētem alterum, eo modo quo vna præsupponeret alterā, si plures virtutes, aut potētiæ forent. Quamuis verba eius in oppositam sentētiam valde videantur inclinare.

QVÆSTIO III.

Quodnam sit subiectum nutritiuæ ac generatiuæ potentiæ.

50 DE subiecto nutritiuæ potētiæ certū est in doctrina Arist. ab omnib. recepta, quòd sit in partib. corporis ab anima informatis. Quod hoc discursū probari potest. Certū est augmenta

mentationem viuentis fieri secundum omnes partes, vt 1. lib. de generatione cap. 5. text. 33. docet Arist. ita vt quælibet pars viuens nutriatur, & augeatur, sed quælibet pars viuens habet in se animam vegetatiuam, quæ radix est nutritiuæ potentiæ, necesse est ergò nutritiuam potentiam esse in quacumque parte viuente, & ideò non esse in parte aliqua determinata tanquam in subiecto, sed in toto corpore viuente, & singulis partibus eius. Quod rursus probari potest ex natura eiusdem nutritionis, quæ operatio vitalis est, vitalis verò operatio à principio intrinseco, atque coniuncto eidem viuenti procedere debet, sed quælibet pars viuentis nutritur: ergò in qua- 51
libet parte exercet anima operationem vitalem nutritionis, quod impossibile erit, nisi habeat in se principium intrinsecum eius, quod non solum est anima, sed potentia ipsa vitalis nutritiua; quare necesse est in toto viuente, & singulis eius partibus reperiri tanquam in subiecto per eam operante. Vlterius, quemadmodum de anima diuisibili diximus superius habere diuersas partes integrantes, alias quidem perfectiores aliis secundum diuersas differentias indiuiduales partiales, per quas constituuntur partes organicæ corporis magis, & minus perfectæ secundum partiales differentias indiuiduales. Pari ratione dicendum est de potentia nutritiua, quia vi- 52
talis est naturaliter emanans ab essentia eiusdem animæ, atque etiam diuisibilis, & corporea, easdem partes integrantes habere in diuersis partibus corporis, magis, ac minus perfectas ratione differentiarum indiuidualium. Cuius ratio est, quia partes in quibus residet magis, & minus perfectæ sunt; ergò sua natura postulant modum nutrimenti perfectiorem, atque etiam perfectiorem partem substantiæ, per quam nutriantur, & consequenter perfectiorem potentiam nutritiuam partialem, à qua producatur, quia perfectior effectus eo modo quo perfectior est, perfectiorem causam postulat. Eiusmodi ergò partes nutritiuæ potentiæ per inferiores virtutes, quas habent in partibus corporis residentes, vltimum alimentum, (quod est sanguis) per venas, & poros delatum attrahunt, disponunt, & præparant iuxta exigentiam earundem partium, vt pars residens in ossibus conuertit alimentum sibi assignatum in medullam, & hanc tandem in naturam ossium; in partibus verò carnis existens, eundem sanguinem conuer- 53
tit in carnem, in mammillam verò sanguinem attractum conuertit in lac, pro fœtu iam in lucem edito nutriendo, & in alia parte corporis residens superfluum sanguinem attractum conuertit in semen pro generatione alterius viuentis.

Ex quibus infero, falsò quosdam multiplicasse diuersas potentias nutritiuas secundum speciem in diuersis partibus corporis pro his effectibus diuersis prestãdis, hac ratione ductos, quia cum sint specie diuersi, diuersas causas secundũ speciem postulant, & ab eadem potẽtia secundum speciem procedere non possunt: Falsam nihilominus esse hanc sententiã affir-
54 mo, quia falsum est, quod effectus isti distinguantur specie; nam sicut partes corporis quantũlibet diuersæ figuræ, diuersi temperamenti, ac diuersarum qualitatum, nõ distinguuntur specie, vt caro, os, & nerui. Ita effectus, quos producit potentia nutritiua ad nutriendas diuersas partes corporis, non possunt differre specie, quia partes substantiæ productæ, ad easdem partes nutriendas eiusdem speciei sunt cum eis, vt pars carnis producta adueniens per nutritionẽ eiusdem speciei est cum parte carnis, cui adiungitur, & similiter pars ossis, & pariter de cæteris. Vnde sequitur potẽtiam nutritiuam in diuersis partibus corporis non habere effectus specie diuersos, sed nec alimentum in diuersis partibus transmutatum specie diuersum est, vt sanguis, medulla, lac, & semen, sed eiusdem, diuersum verò accidentaliter iuxta probabiliorem sententiam medicorum, & philosophorum.

De subiecto potentiæ generatiuæ.

55 VT subiectum potentiæ generatiuæ inueniamus, necesse est quàm breuissimè disputare de forma substãtiali seminis (nam copiosa de hac re disputatio medicis est relinquenda) an sit anima, vel alia forma inferior, sicut de sanguine probauimus in præcedentibus. Nam ex hoc dependet, an possit esse subiectum potentiæ generatiuæ, vt quibusdam placuit, vel aliud sit subiectum eiusdem potentiæ quærendum prǽter semen, & quodnam illud sit. In qua re illud tanquam certum inter opinantes præsuppono, quod superius insinuaui, nempe semen animalis fieri ex sanguine superfluo, non ita vt superflui nomine intelligatur impurus sanguis, aut excremẽtosus, sed potiùs depuratus, non tamen necessarius ad proprij corporis nutritionem, & ideò quasi reseruatus à natura pro ge-
56 neratione. Ità expressè Aristotel. 1. lib. de generat. anim. cap. 17. & 18. & cum eo plures philosophi, ac præcipui Theologi, D. Thom. 1 par. quæst. 119. artic. 2. Albert. Magn. in lib. de animal. tract. 5. & 6. Sotanus Ephesius in Isagoge cap. 16. Scotus in 2. dist. 20. quæst. 2. Dur. dist. 30. quæst. 3. Maior dist. 13. quæst. 6. Basolius dist. 33. quæst. vnica art. 3. Abulen. in cap. 12.

Exod.

Exod.quæst.24. ita etiam Medici plures cum Galeno lib.2.de semine cap.4.quod etiã tenuit Pythag. vt testatur Plutarchus lib. 5. de placitis philosophorum cap. 3. Et huius ratio satis congrua assignatur, quia viuens quodcunque se, & suam speciem quantum potest, intendit conseruare, ad propriam igitur conseruationẽ conuertit alimentum, nẽpe sanguinem in propriam substantiam, ad cõseruationem vero speciei partem quandam eiusdem alimenti quasi reseruat, ex quã semen efficit: cui communicat virtutem disponendi, & organizandi materiam pro introductione alterius animæ.

De semine igitur ita facto inquirimus, an informetur anima, & viuat, vel non, sed formam habeat anima inferiorem, vt de sanguine, & humoribus superius docuimus.

Et prima opinio asserit informari anima, & viuere. Ita Galenus in lib. de marasino c. 5. Paramatus in lib. de semine, Zima 2. lib. de anima ad textum 43. Valesius lib. 2. cõtrouers. cap. 9. quod tenuit etiam Plato in Timæo, & Themistius 2. lib. de anima, textu 6. & ex recentioribus nonnulli. Quod probant testimonio Aristotelis 2. lib. de generat. animalium cap. 3. in principio, vbi semen animaliũ viuere his verbis docet: *Quippe cum nihilo minus semina, & conceptus animalium viuant, quam stirpes, & aliquando prolifica sint.* Deinde ratione primò, quia arborum fructus sunt earum semina, ex quibus terræ mãdatis pullulat arbor alia similis in specie, & tamen viuere constat: cum nutriantur, & augeantur, dum in arbore permanent. Et par erit ratio de semine animalium in eis permanente. Secundo, quia repugnat in aliquo esse potentiam vitalem, per quã eliciat vitalẽ operationem, nisi in eo sit anima, & viuat, nam potentia vitalis naturaliter coniuncta est animę, & operatio vitalis non potest procedere, nisi à viuente: sed in semine est potentia generatiua vitalis, per quam organizat corpus: eiq; vnit animam, & principium generationis est, de qua nemo dubitat esse operationem vitalem: ergò nec dubitari debet, quin viuat semen, & informetur anima. 57 58

Secunda opinio negat *vllũ semen sub forma, & specie seminis viuere, vel informari anima, sed aliam habere formã anima inferiorem.* Hæc est expressa sententia Aristot. 2. lib. de anima c. 1. text. 10 vbi hæc habet verba; *Nõ est autem, quod abijcit anim... potẽtia existens, vt viuat: sed quod habet, semen autem, & f. ... potentia huiusmodi corpus est.* Et 2. lib. de generat. animal cap. 3. non longè à fine, cùm proposuisset dubium, an semen animã habeat, néc ne: respondet habere quidem in potentia. Quare sentit nõ viuere actu, quia nihil actu viuit, nisi actu habeat:

59 animam. Et ita sentiũt D. Thom. 1. part. quæst. 119. art. vltimo, & expressius 2. lib. contra gent. cap. 89. Scot. in 4. distinct. 44. quæst. 1. Albert. Magn. 2. part. Summæ de homine. Fernelius lib. 7. suæ Physiologiæ, cap. 13. Iandun. 7. Metaphysic. quæst. 19. Concil. differt. 48. Thom. Garb. lib 1. tractatu 5. quæst. 5. & nobis videtur non solum probabilior, sed vera. Probatur primo, quia non est corpus organicum; ergò non informatur anima, quæ actus est organici corporis. Secundo, quia nec nutritur, nec augetur per intussumptionem, vt viuentia: sed solum per iuxtapositionem, vt sanguis, & cætera, quæ nec viuunt, nec informantur anima.
60 Quod autem quidam respondent; quodammodo esse organicum, & heterogeneum, quia habet partes quasdã crassiores, & terrestriores, alias vero subtiliores, & aëreas, friuolum est, quia hoc ipsum reperitur in corporibus homogeneis, vt in vino, & aliis mixtis non viuentibus, quare non est sufficiens, vt dicatur esse corpus organicum, vel heterogeneum, vt oportet ad habendam vitam, vel animam.

Probatur tandem; quia semen animalium non est continuatum cum corpore eorum: cum sit liquidum, licet sanguine crassius: sed continetur in eo tanquam aqua in vase, vt de sanguine docuit Aristoteles: ergò naturaliter repugnat informari eadem anima, ac totum corpus.

Testimonium verò Aristotelis per alia longè expressiora à
61 nobis adducta explicandum est, in quibus ex professo, ac perspicuis verbis docet semen animatũ esse, ac viuens, non actu: sed potentia, cum in proximo sit ad accipiendam animam: ita ergò intelligit Aristoteles semina animalium, atque stirpium animata esse, & viuere, non actu: sed potentia; nam si actu viuerent, non possent ex eis generari viuentia eiusdem speciei, vt docuit D. Thom. in posteriori loco citato.

Ad primum argumentum de fructibus arborum respõdeo, dupliciter sumi posse; primo sub ratione fructuum actu coniunctorum cum arbore tanquam partium eius actualium; & ita viuere censentur, & habere animã: cum propriè nutriantur, & augeantur. Alio modo tanquam semina ab arbore separata, & hoc modo, nec habent animam, nec viuunt, cùm nullam habeant operationem vitalem.

Circa solutionem secundi argumenti recentiores quidam
62 tenentes semen viuere; id explicant hac distinctione. Semen duplex est, vnum actu coniunctum cum animali, aliud iam decisum, ac separatum ab eo pro generatione; & primum informatur ab eadem anima totius: postremum verò, cum non

sit con

sit continuum, non potest ab eadem informari, si sit animalium perfectorum, quorum anima, aut indiuisibilis est, & ideò non potest per aliquam sui partem, etiam diuisam illud informare, nec tota ipsa anima propter discontinuationem: sed in decisione ipsa, ac separatione accipit quãdam aliam animam vegetatiuã, quam natura ei tribuit, ordinans ipsum ad generationem, non enim posset generationi deseruire; nisi animatum, quia non posset habere virtutem organizãdi, atque formãdi corpus, quæ vitalis est, nisi informaretur anima. Si verò semen sit animalium imperfectorum, vel plantarum, potest etiã decisum informari anima, quæ cùm sit diuisibilis, potest permanere in partibus separatis. Et hoc supposito asserũt potentiam generatiuam esse in vtroque semine tanquam in proprio subiecto. Et isti quidem acutè satis philosophantur: sed 63
in primis ex falso principio præsupposito, quod semen viuat: deinde gratis omninò, & sine necessitate dicunt semen acquirere in decisione nouam animam: cum non sit necessarium ad generationem, ad quam sine anima, & sine potentia vitali concurrere posse mox ostendemus. Imò nec sit naturaliter possibile talem nouam animam in decisione accipere, quia si semen in animali perfecto existens informatur anima sensitiua, aut rationali, & eam amittit per decisionem; ergò non potest naturaliter accipere aliam animam inferiorem. Probatur consequentia, quia non potest animam illam amittere, nisi per veram, & realem corruptionem, vera autem, & realis corruptio non potest terminari ad corpus viuens: sed ad cadauer; 64
ergò nec potest naturaliter animæ sensitiuæ succedere immediatè vegetatiua in eadem materia: sed cadauer, quo succedente non datur virtus in tota natura, quæ possit immediatè restituere cadauer ad vitam.

Recentiores tandem isti non videntur sibi constare: nam ex vna parte generatiuam potentiam non distinguunt à nutritiua cum Aristotele. Ex altera verò eas collocant in diuersis subiectis: cum nutritiua sit in animali, & partibus eius, quæ nutriuntur, & augentur propriè, & generatiuam ponant in semine, in quo non datur potentia nutritiua: cùm nec nutriatur, nec augeatur propriè, vt probaui, in diuersis verò subiectis repugnat esse idẽ numero accidens, vt per se est manifestũ.

Alij verò potentiam generatiuam non in semine collocant tanquam in subiecto: sed in viuẽte ipso, existimantes esse potius virtutem factiuam seminis, dicunt tamen non esse in parte aliqua determinata corporis tanquam in subiecto: sed per totum corpus, & omnibus partibus dispersam; & ita in omni

65 omnibus partibus semẽ fieri, & ab omnibus attrahi, dum pro exercitio generationis deciditur. Sic sentit Hippocrates in l. de genitura, & in lib. de locis, & Albertus Magnus 2. lib. de anima, tract. 2. cap. 7. Probant, quia ex semine, & per virtutem seminalem generatur fœtus similis generanti secundum omnia membra: ergo necesse est, quodlibet membrum aliquid proprium conferre, vt tot membra similia singulis membris generantis producantur per generationem: nam si in vna tantùm parte determinata formaretur semen, & ab ea solùm decideretur, non esset maior ratio ob quam vnum, quàm alterum membrum ex eo fieret, vt cor, quàm caput, imò omnia membra formarentur similia illi parti. Quod posset confirmari à signo, quia ex nimia seminis emissione debilitatur totum corpus, & omnes eius partes; signum igitur est, quod ex omnibus trahatur semen decisum.

66 Oppositam nihilominus sententiam, *quod non fiat semen in omnibus partibus corporis, nec ex omnibus trahatur, & proinde, quod potentia generatiua* (si virtus factiua seminis est) *non sit dispersa per totũ corpus, & omnes eius partes: sed solùm in parte quadam determinata*, tenet Aristot. 1. lib. de generat animal. c. 17. & 18. Galen. in lib. de semine, & Fernel. lib. 7. Physiol. cap. 2. Paral. in lib. de semine, & multi alij ex medicis, quos citat Vales. 1. lib. controu. med. & hæc est vera. Quæ probatur satis efficaciter ex semine arborum, & aliorum fructuum in parte determinata formatorum, & existentium, atque ex quibuscumque aliis succis, vel humoribus corporis, vt ex atra bili, sanguine, & lacte in parte quadam determinata productis; ita ergo censendum est de semine. Deinde quia fundamentum oppositæ sententiæ planè est insufficiens, quia nec diuersitatem partium, vel organorum corporis similium in genito, & ge-

67 nerante efficit materia seminis: sed virtus deriuata in eo ab anima, per quam formantur organa, ac partes corporis; quare cùm in determinata parte sit anima, in ea potest fieri totũ semen accipiens ab ea virtutem formandi similia organa his quæ sunt in generante. Et certè si in omnibus partibus deberet formari semen propter similitudinem in omnibus membris, sequitur euidenter, quod si generanti deficeret aliquod membrum, non posset generare fœtum integrum: sed necessariò membro illo orbatum, quod patet esse falsum. Debilitas verò ex nimia seminis effusione causata in toto corpore ex eo prouenit, quod pars illa, in qua fit semen, & ex qua deciditur, fugit à vicinioribus sanguinem, & istæ ab aliis, & ita debilitantur omnes.

Nostra

Nostra igitur sentẽtia circa subiectum potentiæ generatiuæ duo asserit. Primum *nec esse in semine coniuncto, nec in deciso* contra priorem sententiam. Quod euidenter sequitur ex eo, quod neutrum viuat, vel informetur anima; nam potentia generatiua vitalis est, sicut actus ipse generandi sibi simile: sed potentia vitalis naturaliter, & necessariò debet esse cõiuncta cum suo principio, à quo emanat, nẽpe anima: ergo repugnat naturaliter, quod potentia generatiua sit in subiecto non viuente, aut in quo non est anima: sed probatum est nullum semen viuere; ergo repugnabit esse in eo tanquam in subiecto.

Secundo asserit *potentiam generatiuam solùm esse in ea parte viuentis, in qua semen fit tanquam in subiecto* contra posteriorem. 68 Quod vt intelligatur in memoria reuocandum est illud, quod superius docuimus, videlicet nutritiuam potẽtiam habere diuersas partes in diuersis partibus viuentis corporis, & quasdam quidem perfectiores aliis ex differentia indiuiduali partiali, & consequenter effectus diuersos. Quos omnes operando circa alimentum per diuersas virtutes inferiores, quibus pro instrumentis vtitur præstat; ita vt ex eodem sanguine efficiat medullam in ossibus, & partem ossis per conuersionẽ substantialem eiusdem medullæ. In partibus verò carnis efficiat carnem, & in mammillis præter nutrimentum earum, ex eodem sanguine efficiat lac pro nutrimento fœtus; in alia verò parte corporis efficiat semen, cui tribuit virtutem organizandi materiam, & attingendi introductionem animæ in ea.

Quæ virtus seminalis (quantumuis mirabilis) vitalis non est: sed inferior potentia vitali generatiua, & instrumentum 69 eius, separatum quidem, quo medio hæc præstat. Et ideò hæc omnia animæ, vt principio formali, & incompleto: sed in hoc genere præcipuo tribuuntur, viuenti verò per illam, vt principio completo, & potentiæ nutritiuæ secundum illam partẽ, per quam producit semen ex sanguine mediis instrumentis inferioribus, & à qua habet rationem potentiæ generatiuæ tãquam præcipuo instrumento vitali coniuncto animæ tanquam vitali potentiæ eius. Et ecce tibi subiectum potentiæ generatiuæ esse determinatam partem corporis, in qua residet tanquam pars quædam integralis nutritiuæ potentiæ inter præcipuas numeranda.

Vnum in calce huius quæstionis animaduertendũ iudico, quod apud authores quosdam reperio, videlicet semen, vt generationi deseruiat, prius conuerti in sanguinem. Quod non 70 videtur mihi necessarium; imò nec verũ, aut naturaliter possibile; nam cùm semen factum sit ex depurato sanguine non

potest iterum in sanguinem conuerti; imò nec possibile est, quod iam decisum sub forma seminis conuertatur in sanguinem, quia dum fit ex sanguine, accipit seminalem virtutem, quam sub forma sanguinis non habebat: ergo non potest cõuerti rursus in sanguinem, quin eam amittat, ea verò amissa non poterit naturaliter organizare corpus, nec efformare membra, nec generationem attingere.

QVÆSTIO IV.

Quidnam sit generatio viuentium propria, & in quo sensu vocata sit ab Aristotele naturalissimum opus viuentis.

71 VT explicemus, quid generatio sit, quod est primum in titulo quæstionis contentum, duplex acceptio generationis distinguẽda est: cõmunis, atque impropria; & specialis, ac propria; & generationis quidem modo priori acceptæ duplex definitio colligitur ex doctrina Aristotelis, prior ex 5. libro Physic. c. 1. tex. 7. quæ talis est. *Generatio est mutatio à non esse simpliciter ad esse simpliciter.* Posterior verò ex 1. lib. de gen. cap. 4. tex. 23. ita habens. *Generatio est mutatio huius totius in hoc totum nullo sensibili remanente eodem, vt subiecto.* Et duæ istæ definitiones eadem sunt, & solum differunt in eo, quod posterior explicatior est.

Generatio verò specialiter, & propriè sumpta in solis viuẽtibus reperitur, cuius definitionem integram non inuenio apud Aristotelem, eam tamen ex diuersis, quæ de illa docet pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim 7. lib. Metaphi. c. 8. tex. 28. 8. lib. Ethic. c. 12. sect. 3. prob quæst. 14. atque etiam in lib. de gener. anim. & de historia anim. collegit, atque composuit D. Thom. 1. part. quæst. 27. art. 2. & recepit ab eo schola Theologorum, quæ sic habet. *Generatio est origo viuentis à viuente*
72 *coniuncto secundum similitudinem eiusdem naturæ specificæ.* Hoc autem modo explicanda est, vt per primam particulam, nempe, *origo viuentis à viuente*, significetur processio, seu emanatio vnius viuentis ab altero tanquam à principio effectiuo, & ideò excludatur cõmunis, atq; impropria generatio superius explicata, quæ licet dicat processionem vnius sũbstãtiæ ab altera. Dicit prętereà imperfecta generatio transmutationẽ de non esse substantiæ ad esse substantiæ, quam non dicit eadem particula posterioris definitionis; nam origo vnius viuẽtis ab altero communis est rei transeunti de non esse ad esse, atque ei, quæ semper habuit esse. Quare in hac particula nihil imperfe-

perfectionis importatur: cùm tamē in prioribus definitionib. importetur intrinseca imperfectio rei genitæ incipientis habere esse post non esse, & ex consequenti ipsiusmet generationis, per quam accipit esse post non esse. Per secundam verò particulam videlicet, *coniuncto*, explicatius distinguitur generatio viuentium. Nam generationē viuentis esse à principio 73
coniuncto denotat, quod aliquid de substantia propria generantis communicetur rei genitæ, & ita contingit in hac generatione propria, in qua vnum viuens producit aliud, non ex alia extrinseca substātia, cuius materiam disponat pro introductione formæ suæ speciei, sed aliquid propriæ substantiæ exhibens, cui virtutem communicat disponendi, & organizādi materiam, & vniendi ei formam, & id quidem in generatione viuentium materialium, atque imperfectorùm contingit, non tamēn necessarium est ad propriam generationem viuentis, sed quod ei communicet generans propriam substantiam absque his imperfectionibus, abundè satis sufficiet; imò perfectissima generatio erit, generatio verò non viuentium non fit ex propria generantis substantia, quia nihil proprium exhibet generans, ex quo genitum fiat, sed extraneam materiam disponēs, & ex ea similem formam educens, aut ei vniēs compositum dicitur generare. Vltima particula definitionis 74
est, *secundum similitudinem naturæ specificæ*, per quam (inquit D.Thom.) excluditur productio vermium ex animali, vel homine, quia non procedunt secundum similitudinem eiusdem naturæ specificę: capilli verò, & vngues geniti non sunt, etiam si informentur anima, & procedant in similitudinem naturæ, quia generatio est origo vnius viuentis ab alio, capilli verò, & vngues non sunt aliud viuens distinctum, sed partes eiusdē viuentis, quę vel in eo producuntur a principio generationis, vel virtute nutritiuæ potentiæ postea fiunt ex alimento. Itaq; generationem esse originem viuentis à viuente coniuncto in in similitudinem naturæ specificæ significat planè, quod procedens sit viuens completum realiter distinctum à viuente, à 75
quo procedit, & non sit eius pars. Alioquin nutritio eiusdem viuentis esset completa generatio. Per eandem particulam, *Secundum similitudinem naturæ specificæ*, excluduntur etiā omnes generationes æquiuocæ, etiam rerum viuentium, & ostēditur solùm conuenire definitionibus vniuocis, & has solùm esse propriè generationes.

Ex definitione sic explicata colligo primo, rem propriè genitam solū dici eam, cui ex propria ratione generationis cōuenit esse similem generanti in atoma specie, & non aliunde, aut

aut ex alio capite, nam si generatio viuentium ex propria, atque essentiali definitione debet terminari ad rem similem in
76 natura specifica, sequitur rem genitam ex propria ratione generationis, & non aliunde similem esse debere in specie principio generanti, vel si aliunde talem habuerit similitudinē, & non ex ratione suæ productionis, talē eius productionem nō esse generationē, quia non est per se productiua rei similis in specie principio generanti, nec rem productam genitam esse. Secundo colligo generationē muli ex equo, & asina, & cæteras omnes generationes æquiuocas non cōprehendi hac definitione, quia per illas non consequitur natura finē primario intentum, nec tales dicuntur naturalissima viuētis opera, nec efficiunt propriè, & per se simile, sed impropriè, & per accidens: quare impropriissimam rationem generationis habēt, veluti generationes non viuentiū. Et ideò prima mulier producta a Deo ex costa viri, nec fuit genita, nec productio illa fuit generatio, quia licet processerit similis viro in atoma specie, non ex vi talis productionis, quia sicut ex costa viri facta est à Deo mulier: potuit fieri vir alius, imò, & leo, vel equus, & solum facta est mulier potius, quam res alia ex diuina voluntate, sic vel alio modo disponente materiam, vt postularet introductionem animæ rationalis mulieris, potius quam viri, & potius quam alterius animę, aut formę, productio verò de se erat indifferens ad quamlibet substantiam corpoream producendam, & ideò generatio propria viuentis esse non potuit.
77 Colligitur tertiò, quod si detur productio aliqua, vel processio vnius viuentis ab alio adeò perfecta, vt ex propria sua ratione, quod per eam producitur, procedat simile producēti, non solum in specie, sed in eadem numero natura ei communicata, talis processio non solum erit vera, & propria generatio, sed perfectissima, cui perfectissimè cōueniet definitio tradita. Et talis est processio Verbi diuini à Patre æterno. Quę cū sit intellectualis, & intellectus operetur per modū similitudinis, & assimilationis producēs terminum, qui sit similis principio intelligenti, vt intelligens est, & cum in hac eadē ratione intellectualis processionis sit infinitè perfecta, habet pro termino rem propriissimè, ac perfectissimè similem, non solū in natura specifica, sed indiuiduali, nempe Verbum diuinum eiusdem naturæ cum Patre ex ratione eiusdem productionis, & ideò productio ipsa est propriissimè generatio, & Verbum diuinum perfectè genitum: nam quod in eadem definitione ponatur similitudo in eadē specie, non tollit, quin si maior sit possibilis, quò maior sit, eò sit generatio perfectior. Vnde sensus

fus illius particulæ est(vt ostēdimus) quòd sit origo viuentis à viuente coniuncto secūdum propriam similitudinem, quæ vt minimum debet esse in specie atoma, nā generica iam est im- 78
propria, & cum euidens sit perfectiorem esse, aut summam similitudinem, si sit in eadem numero natura, perfectiorem habebit rationem generationis ea, per quam procedit hoc modo simile. Processioni verò Spiritus sancti non conuenit definitio generationis, quia cum sit per volūtatem, non habet modum similitudinis, aut assimilationis, sed potius modum inclinationis in bonum, nec ideò procedens ea ratione talis processionis procedit simile, sed quasi actualis inclinatio, vel actualis amor per actum voluntatis productum, qui etiam est amor, nihilominus cum talis processio sit diuina, & quidquid in Deo est, sit ipsa diuina substantia, amor ita procedens Deus est, & ideò similis principio spirāti, videlicet patri, & filio, non quidem ratione suæ processionis, sed ex eo, quod intra Deum ipsum procedit, & ideò non est Deus genitus, sed Deus spiratus, hæc verò Theologis sunt relinquenda.

Posterior quæstionis pars.

SEd restat in posteriori parte eiusdem quæstion. explicanda 79
vniuersalis illa propositio Aristot. c. præsenti text. 34. contenta, nempe; *Naturalissimum opus viuētis, est generare sibi simile.* Circa cuius sensum certum est, quod generatio sibi similis sit opus naturale viuentis: cum sit operatio vitalis eius, & per potentiam generatiuam sibi naturalem elicita. Difficultas ergò solum esse potest, quare dicatur naturalissimū opus viuentis: nam vt hoc sit verum, non satis est, quòd opus sit naturale, sed quod magis sit naturale, quàm cætera, vel quod nullum dari possit ita naturale: Et mihi videtur etiam in primis certum comparationē hanc solum fieri ab Aristotele inter opera viuentis, vt viuens est, & ideò solum inter opera, quæ ex gradu vitæ omnibus communi procedunt. Eiusmodi autem tria tātùm sunt, nempe nutritio, augmētatio, & generatio sibi similis; ergò inter has tres operationes tantùm constituit Aristoteles comparationem, dicens, quod licet naturales sint viuenti omnes, magis tamen naturalis est generatio, quàm nutritio, & augmentatio, & de veritate huius comparationis sic expositæ difficultas esse potest.

Circa quā omissis multis aliis expositionibus, duas tantùm 80
proponā, quæ mihi placent. Prior est omnium ferè interpretū huius loci, quod generatio sit opus magis naturale cæteris ex proprio fine, cuius gratia à natura intenditur, qui est bonū speciei

ſpeciei conſiſtens in perpetua conſeruatione eius, ideò enim data eſt viuēti potentia generatiua à natura, vt per eam producat aliud, vel alia indiuidua, vt cùm non poſſit per ſe ipſum (quia corruptibile eſt) conſeruare perpetuò ſpeciem, eam efficiat perpetuam in aliis: finis verò nutritionis eſt conſeruatio indiuidui, quia per eā quodlibet indiuiduum intendit ſe conſeruare in proprio eſſe indiuiduali, ſed cōmune bonum ſpeciei perfectius eſt, & quaſi diuinius bono particulari cuiuſlibet indiuidui, & ideò magis, ac prius intentum à natura, quæ propter conſeruationem ſpeciei intēdit conſeruationem indiuidui; quod verò magis, ac prius eſt intentum à natura, dicitur, &
81 eſt magis naturale; meritò ergò Ariſtoteles inter opera animæ vegetatiuæ naturaliſſimum vocauit generationē. Nec probat aliquid contra hunc ſenſum, quod de nutritione obiiciūt recentiores quidam, videlicet non ſolum ordinari ad bonum, & conſeruationem indiuidui, ſed etiam ad bonum, & conſeruationem ſpeciei, quia propterea natura nutrit, ac fouet indiuiduum, vt in eo conſeruet ſpeciem. Nam hunc finem conſeruandi ſpeciē non intendit per ſe primò, atque immediatè nutritio, ſed quaſi ſecundario, aut ex conſequēti, & per ſe primò conſeruationem indiuidui. Generatio vèro ſibi ſimilis nullo modo reſpicit bonū indiuidui, ſed per ſe primò, & ſolum, bonum ſpeciei, & propterea ſemper eſt verum, quod ſit naturalius nutritione, & omniū operum viuentis, vt viuens eſt, naturaliſſimum, vt aſſeruit Ariſtoteles, qui hanc doctrinā elegāter ſcripſit cap. præſenti text. 35 hiſce verbis. *Quoniam igitur communicare non poſſunt ipſo ſemper, & diuino cōtinuatione, propterea quod nihil contingit corruptibilium idem, & vnum numero permanere, ſecundum quod poteſt participare vnumquodque, ſic communicat, hoc quidē magis, illud verò minus, & permanet non ipſum, ſed quale ipſum, numero quidem non vnum, ſpecie autem vnum.* De nutritiua verò, & opere eius loquens textu 47. eiuſdem capitis ita ait, *Quare huiuſmodi animæ principium potētia eſt talis, vt conſeruet habens ipſam ſecundum quod eſt huiuſmodi.*

82 Præter hanc expoſitionem communem, ita à nobis explicatam, particularem aliam excogitauimus, illud tanquam certū fundamentum præſupponētes, quod naturaliſſimum ſit bono perfecto ſe diffundere, atque communicare aliis, quantùm poteſt, ita vt bonum non communicatum, vel ſaltem non potens ſe communicare, quaſi ſterile, atque imperfectum meritò cenſeatur, iuxta illud, quod de ſe ipſo per accommodationem Deus ipſe protulit Iſai. 66. *Nunquid ego, qui alios parere facio, ipſe non pariam, dicit Dominus? ſi ego, qui generationem cæteris tribuo*

buo sterilis ero? Sed certum quoque est viuens non posse communicare aliis maximum bonum vitæ, nisi per generationem, quia pet nutritionem non se communicat aliis, sed propriam tantùm vitam in se conseruat; ergò generatio, per quam viuens diffundit bonum vitæ communicans illud cæteris, perfectissimum opus naturale est omnium, quæ potest habere anima vegetatiua, & ideò naturalissimum, & iure tale vocatum ab Aristotele.

CAPVT V.

TEXTVS ARISTOT.

Determinatis autem his dicamus communiter de omni sensu.

Breuis expositio textus.

EXplicatis his, quæ ad potẽtiam animæ vegetatiuæ pertinent, gradum facit Aristoteles ad explicandas potentias animæ sensitiuæ; primò quidem in communi, deinde in particulari. Vt autem naturam earum in communi ostendat, duo intendit docere ac probare capite præsenti. Primũ, quòd sensus sit potentia passiua. Postremum, quòd excitetur, ac reducatur ad actum à suo obiecto: propterea in duas partes diuidendum est, nam in priori ostendit illud, in posteriori hoc. 1

Ad explicationem igitur primi accedens, asserit potentias vegetatiuas esse actiuas, hoc est tales, quarum proprium officium sit agere circa suum obiectum, non pati ab illo: vt officium nutritiuæ potentiæ est agere circa alimentum, tanquam circa obiectum propriũ, vt illud conuertat in substantiam aliti, & ideo potentia actiua dicitur: Sensus vero omnes passiuæ potius potentiæ sunt. Quod probat ex duobus; primo ex actu earum, deinde ex obiecto. Ex actu quidem, quia tũc sentire dicuntur, quando alterantur, sed alterari est pati; ergò tunc sentiunt, quando patiuntur, quare sentire erit pati, vel certè cum passione fiet. Ex quo tandem sequitur sensum esse potentiam passiuam. Maiorẽ illam probat, quod sensatio fiat per alterationem, & motum sensitiuæ potẽtię, quia vt sensus sentiat, aliter se habere debet, quàm prius, dum non sentiebat, aliter autem se habet per receptionẽ alicuius, videlicet speciei, aut proprij actus sentiendi, vel vtriusque, sed recipere est alterari, & consequenter pati; ergò potẽtia cum quadã passione operatur, quod est esse passiuam. (An verò patiatur à simili, vel dissimili,

mili, iam se explicuisse docet in libris de generatione, vbi docuit id quod patitur in principio esse dissimile agenti, sed in fine simile, & ita potentia sensitiua in principio, hoc est, antequam patiatur ab obiecto recipiendo similitudinem eius, dissimilis est ei, sed per receptionem eiusdem speciei fit similis, quia habet iam in se similitudinem obiecti ipsam aliquo modo repræsentantem, ratione cuius quasi ipsummet obiectum in se habere censetur, & ex hoc facta est ei similis.) Probat secundo ex obiecto, per modum dubij proponens, quare sensus non sentiat seipsum, vel ea sensibilia, quæ in se, vel apud se habet, non enim videt se oculus. Et respondet, ideo sensum non sentire seipsum, quia ex propria natura habet, quod ab alio debeat immutari, vt sentiat, & hoc est, esse potentiam passiuã, quia si actiua foret, non indigeret immutatione ab alio ad operandum, vt patet in omnibus potentiis actiuis tali immutatione non indigentibus ad operandum.

3 In posteriori parte capitis, explicaturus, à quonam potentia sensitiua excitetur, vel ad actum reducatur, duo præsupponit, primũ duobus modis dici aliquid potens sentire, videlicet secundum potentiam remotam, & proximam; quemadmodum potens scire, nam habens habitum scientiæ, dum nihil per eũ contemplatur, dicitur potẽs scire potentia proxima, quia nihil ei ad sciendum actu deficit, nisi applicatio ad opus, quam statim habere potest, aut cũ voluerit, nisi aliquod adsit impedimentum extrinsecum infirmitatis, vel somni, aut quippiam aliud. Qui verò solam habet potentiã intellectiuam sine habitu scientiæ, vt puer, dicitur sciens in potentia remota, quia proxima caret, quæ habetur per habitum. Et qui hoc tantum modo dicitur sciens in potentia, non erit sciens actu, nisi præcedẽte alteratione ac passione, hoc est, receptione habitus, per quem perueniet ad actum, quæcunque enim receptio qualitatis, vel habitus, alteratio quædã, ac passio vocatur. Sciens verò in potentia proxima peruenire potest ad actum scientiæ sine præuia alteratione, hoc est, sine receptione habitus, per quem
4 iam censetur esse in proxima potentia. Pariter ergò potens sentire dupliciter dicitur, aut secundùm potentiam proximã, aut secundùm remotam tantùm; secundùm proximam quidem, si potentiã sensitiuam habeat, & ideò quodcunque animal hoc modo dicitur sentire potens: potens verò sentire in potentia remota erit illud, quod nec potentiã sensitiuam habet, sed in proxima dispositione censetur esse, vt eam habere possit, quo pacto semen organizatũ pro introductione animæ sensitiuæ dicitur sentire potens secundum potentiam remotã.

Itaque

Itaque idem est in ordine sentiendi habens potentiam, ac in ordine sciendi habens potentiam cum habitu, & etiam nondum habens potentiam sensitiuã, sed proximè habere potens, idem est in ordine sentiendi, ac in ordine sciendi habens intellectum sine habitu.

Secundum præsuppositum est distinctio passionis propriè sumptæ ab impropria, & passionem propriè tantùm sumi ait pro receptione alicuius disconuenientis, ac disponẽtis ad corruptionem, & talis passio est quæcũque receptio actiuę qualitatis habentis contrarium in eodem subiecto; nam per talem receptionem ad corruptionẽ disponitur subiectum. Passio verò impropria dicitur receptio quæcũque etiam rei perficientis. Quando ergo dicitur sensus potẽtia passiua, quia non operatur, nisi immutetur ab obiecto, per receptionem speciei ab eo impressæ, non de passione propria, sed de sola impropria intelligitur, quia recepta species non disponit sensum ad corruptionem, sed potius eum perficit. 5

His suppositis explicat iam, quid sit illud, quod potentiam sensitiuam reducit ad actum hac distinctione. Potens sentire secundum potentiam remotam reducitur ad actum eiusdem potentiæ à generante, vt semen proximè dispositum pro receptione animæ sensitiuæ, simul cum eadẽ anima recipit à generante potẽtiam sensitiuam: per quam dicitur sensitiuum actu, aut in proxima potentia. Sensitiuũ verò in potentia proxima, quale est habens potentiam sentiendi nondum applicatam ad actum, reducitur ad actualẽ sensationem ab obiecto sensibili, quemadmodum intellectiuum in potẽtia proxima, quale est habens intellectum cũ habitu, reducitur ad actum intelligendi ab obiecto intelligibili. Differunt tamen obiectũ sensus, & intellectus (inquit Aristoteles) quia obiectũ sensus est singulare existens extra intellectum, intellectus verò vniuersale nõ existens extra intellectum, sed intra ipsum, quia vt intellectus 6
intelligat, opus est speciem obiecti intra se habere, per quã in memoria reseruatã, atque repræsentantem obiectum, dicitur obiectum ipsum intra se habere, non quidem in esse reali, vel materiali, sed in esse intelligibili, in quantũ per speciẽ repræsentatur, per hanc verò potest semper ipsum intelligere, licet non sit in natura rerum. Sensus verò cum sit potentia materialis, materialia solum, ac sensibilia sentire potest, & ideò solum singularia extra se existentia, quæ proinde non potest cognoscere, nisi actu existant, & per se excitent sensum, & sensationem eius terminẽt; loquitur enim Arist. de sensibus externis, in quibus vera sunt hæc. Ex quo aliud discrimen colligit inter po-

tentias ipſas ſenſitiuas, & intellectum, nam per intellectum cũ volumus operamur, aut intelligimus, ſiue obiectum præſens ſit per ſe extra, vel non, quia intra eundem intellectum adeſt
7 per ſpeciem repræſentatum. Quod planè intelligendum eſt poſtquam ſemel illud percepimus media ſpecie, nam ad primam perceptionem eius, etiam requiritur aliquo modo obiectum extra intellectũ, quod non ſemper adeſt. Sed non ſentimus cum volumus, quia deficit ſæpe obiectum per ſe ipſum præſens, quod omninò requiritur ad ſenſationem ſenſuum externorum, non ſolùm primam, ſed quamlibet aliam.

CAPVT VI.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Dicendum autem ſecundum vnum quemque ſenſum, & de ſenſibilibus primo.

Breuis expoſitio textus.

8 CApite præcedenti docuit Ariſtoteles ſenſum eſſe potentiam paſſiuam, patíque ab obiecto, à quo reducitur ad actum ſentiendi. Intentum verò huius capitis eſt communem rationem obiecti ſenſibilis, a quo patitur, nobis oſtendere. Diuiditur autem in duas partes; in priori diuidit ſenſibile duplici diuiſione. In poſteriori verò cõparat membra vtriuſque diuiſionis inter ſe, vt ex comparatione magis eluceſcat ratio om-
9 nium Senſibile igitur in cõmune diuidit Ariſt. priori diuiſione in ſenſibile per ſe, & per accidens; ſenſibile per ſe eſt, quod per ſe, hoc eſt, ratione ſui, & non alterius immutat ſenſum, vt color per ſe immutat viſum, & ſonus auditum; rationem verò ſenſibilis per accidens poſt modum explicat. Poſterior diuiſio eſt quaſi ſubdiuiſio alterius membri prioris, nempe ſenſibilis per ſe, quod duplex eſſe ait, commune, & proprium; ſenſibile proprium tribus deſcribit modis, primo: *Quod vnius tantum ſenſus obiectum eſt, & ab eo ſolo percipitur non ab alio*, vt ſonus à ſolo auditu. Deinde, *Circa quod non erat ſenſus*, vt circa colorem, vel lucem non erat viſus. Tertiò etiam illud deſcribit in calce capitis, dicens eſſe, *Id cui tẽperamentum proprij organi proportionatur*, vel vt alij exponũt, ad quod talis ſenſus per ſe primò ordinatur, vt ad viſibile viſus. Senſibile cõmune eſt, *Quod à pluribus ſenſibus percipitur*, vt motus a viſu, & auditu. Quinque autem eſſe docet ſenſibilia cõmunia, videlicet, figura, magnitudo, ſeu quãtitas, numerus, motus, & quies. Sẽſibile per accidens

dens illud eſſe aſſerit, *Quod non immutat ſenſum, nec ab eo patitur ſenſus per ſe*, ſed vtrunque habet ratione alicuius ſenſibilis per ſe ei coniuncti, vt ſubſtantia non immutat ſenſum per ſe, nec ab ea ſenſus patitur, ſed ratione coloris, vel alterius accidentis per ſe ſenſibilis; vnde non dicimur videre Petrum, aut Ioannem, quia tales homines ſunt, ſed quia talem habent colorem per ſe viſibilem, ratione cuius videntur.

In poſteriori tandem parte comparat primo ſenſibile pro- 10
prium, & commune ex vna parte cum ſenſibili per accidẽs ex altera, aſſeritque hoc differre, quod commune, & proprium agunt per ſe, hoc eſt, ratione ſui in ſenſum. Senſibile verò per accidens, non ratione ſui agit in ſenſum, ſed ſolùm ratione alterius, cui cõiungitur. Comparat ſecundo ſenſibile proprium, & commune inter ſe in eo, quod licet ſenſibile per ſe vtrique conueniat, proprius tamen, atque perfectius conuenit ſenſibili proprio, quam communi, quia temperamentum organi cuiuſque ſenſus magis eſt proportionatum proprio ſenſibili eiuſdem ſenſus, quàm communi.

TRACTATVS DE OBIECTIIS SENSIBILIBVS, ET modo, quo immutant ſenſus per ſpecies intentionales, ac de natura earundem ſpecierum.

QVÆSTIO I.

An ſenſus ſit potentia paſſiua.

PRimum, quod Ariſtot. docuit c.5. fuit, quod ſenſus 11
ſit potentia paſſiua, & hoc eſt etiam primum, quod in controuerſiam vocamus.

Et prima opinio ponit in quolibet organo ſenſus duplicem potentiam ſenſitiuam, paſſiuã vnam, quæ immutatur ab obiecto per receptionem ſpeciei ab eo, & ideò officiũ eius ſolùm eſt recipere ſpeciẽ obiecti, & actiuam alteram ad eliciendum actũ ſenſationis præſuppoſita receptione ſpeciei. Ita Apollinaris 2. lib. de anima. q. 3. & Iand. q. 16. Probant teſtimonio Ariſt. 3. lib. de anima, c. de intellectu agente; vbi duplicem poſuit vir-

tutem, aut potentiam necessariam ad intelligendum, vnam quidem actiuam, quæ vocatur intellectus agens, & aliam passiuam, quæ vocatur intellectus possibilis; ergò censet duplicem aliam eiusdem proportionatam esse necessariam ad
12 sentiendum. Probatur consequentia, quia eodem modo loquitur de potentia sensitiua, & intellectiua, & eodem modo fiunt intellectio, & sensatio per receptionem, & actionem. Probant deinde ratione, quia in quolibet genere debet correspondere cuicunque potentiæ passiuæ alia actiua, à qua reducatur in actum, quia repugnat eandem potentiam esse simul actiuam, & passiuam, sed ad sentiendum requiritur receptio simul & actio; ergo potentiæ recipienti, vel patienti correspondere debet potentia agens, & ita duplex erit necessario ponenda in organo cuiuslibet sensus, actiua, & passiua.

13 Hæc tamen sententia contraria est doctrinæ Arist. & rationi. Probatur primum ex capite præsenti, vbi cum docuisset sensum esse potentiam passiuam, addidit reduci ad actum à virtute actiua externa, nempe ab obiecto, & non ab alia virtute interna, quæ sit potentia sensitiua agens, neque vsquã alibi talem sensum agẽtem posuit. Imo in 3. lib. vbi præter intellectum possibilem posuit agentẽ, non posuit illũ ad intelligendum, sed ad solã productionẽ speciei intelligibilis, per quam fieret possibilis in actu primo ad intelligendum, sed sensum fieri in actu primo ad sentiẽdum docuit per immutationem, & actionem obiecti externi in ipsum, & non per virtutẽ internam, aut sensum internum; ergò non cẽsuit esse necessarium, nec ideò in doctrina eius potest poni. Probatur etiam ratione non esse ponendum; sensus agẽs non est necessarius ad productionem speciei sensibilis, quia hæc producitur sufficiẽter ab externo sensibili eidem potentię sensitiuæ proportionato, sed nec ad recipiendã speciem ab eo productã requiritur alia potentia distincta ab actiua eliciente sensationẽ, sed hæc sufficit pro vtroque officio recipiendi speciẽ ab obiecto, & eliciendi sensationem; ergò frustra additur sensus agẽs, & ideò non est vllo modo admittẽdus. Probatur minor ex intellectu possibili sufficiente ad eadẽ duo officia, etiã apud aduersarios, nam eadem est potẽtia intellectiua recipiẽs speciẽ obiecti ei impressam ab intellectu agente, & phantasmate, & eliciens actũ intelligendi; ergò eadẽ potentia sensitiua erit sufficiens ad recipiendã speciem ab obiecto externo, & ad eliciendã sensationem, quare non est necessarium multiplicare aliam. Et ex hoc deprehenditur deceptio huius sententiæ in eo cõsistens, quod non est necessaria alia potentia animæ ad producendam speciem

ciem sensibilem, per quã vniatur obiectũ sensui, sed obiectum externum sufficit, cùm sit ei proportionatum: in parte verò intellectiua requiritur potẽtia actiua ad producendã speciem intelligibilem in intellectu cognoscente, qui passiua potentia est, quia obiectum materiale externũ nõ est proportionatum eidem intellectui cognoscenti, & ideò nõ potest per se imprimere ei speciẽ sui, nisi eleuetur ab alia virtute spirituali actiua. Et ex his exposita est mens Aristotelis ponentis duplicem 14
virtutem ad intelligendũ, & ad sentiendum vnam tantùm, atque etiam solutum argumentum eiusdem sententiæ. Nam potentiæ passiuæ debet correspondere actiua ei proportionata, à qua reducatur in actũ, & ita correspondet sensui; vt est potẽtia passiua, alia actiua, sed extrinseca, nẽpe obiectũ cuius virtute producitur species, & immutatur sensus, quia satis proportionata est eidem sensui, quare non requiritur actiua intrinseca, sicut in intellectu, cui non datur extrinseca proportionata.

Secunda opinio solum ponit vnam potentiam sensitiuam in quocunque organo, & hãc dicit esse purè passiuã, ita vt nihil efficiat ad sensationem, sed solùm pręstet cõcursum passiuum recipiẽdo speciem, nihilominus sentire dicatur, quia sensatio non cõsistit in actione aliqua, sed solùm in receptione speciei, siue in vnione eius cum potentia sensitiua. Sed receptionem speciei dupliciter distinguũt; prior distinctio est, posse sumi in ratione accidentis, vel vt est virtus obiecti repræsentãs illud, & receptio speciei vt accidentis nõ est sensatio, sed vt virtutis obiecti. Sed adhuc hoc modo sumpta distinguitur posteriori distinctione in receptionem quasi materialem, vt quando recipitur in potẽtia non attendẽte, vel aduertente, ac reciperetur in aëre, & hoc modo receptio speciei nõ est sensatio, quia 15
ad sensationẽ requiritur aduertentia ex parte potentię, si verò cum aduertentia potentiæ recipiatur: sola ipsa receptio, vel vnio speciei cum potentia aduertente erit sensatio. Dum ergò dicunt receptionem speciei, vel vnionem eius cum potentia esse sensationem, non de vnione speciei, vt accidentis loquuntur, sed vt virtutis eiusdem obiecti ipsum repræsentantis, & cum aduertentia eiusdem potentiæ receptæ. Ita sentiũt Ægidius q. 1. de cognitione Angelorum. Nimphus in libello de sensu agente. Thiennens. 2. lib. de anima com. 61. Venetus in Summ. de anima c. 10. Caiet. c. 5. huius libri. Probatur testimoniis Arist. qui tria asserit de potentia sensitiua, & sensatione; primum, c. 5. huius libri per totum, quod sensus est potẽtia passiua, & reducitur in actum ab externo efficiente, nẽpe obiecto. Ex hoc autẽ sequitur sensationem effectiuè à solo ex- 16

terno principio procedere, sensum verò pati tantum ab eo, & ideò sensationē in sola receptione speciei ab obiecto cōsistere; quæ quidē ab eodem obiecto procedit effectiuè. Secūdum, quod asserit textu 59. eiusdē capitis est, principia effectiua sensationis extra sensum esse. Et tandem in 3. l. text. 140. ait, eundē esse actum sensibilis, & sensitiui, vel sensus, & hunc in sensu, nō in sensibili esse, sicut idem motus sunt actio, & passio, & vtraq;

17 in passo recipitur, hæc sunt verba Aristotelis: *Sicut enim actio, & passio in patiente est, sed non in agēte, sic & ipsius sensibilis actus in ipso sensitiuo existit,* quibus planè docet ad sensationem solùm concurrere sensum recipiendo actionem sensibilis, quæ prout in sensu recepta sensatio dicitur. Probatur etiā ratione, quia sentire nihil aliud est, quàm percipere obiectū sensibile, sed eo ipso, quod potentia recipit speciem cum aduertentia; dicitur percipere obiectum sensibile; ergo eo ipso dicitur sentire absque vlla alia actione.

Hæc tamen sentētia in primis est contra doctrinā Aristotelis, qui duo docet de sensationibus, videlicet esse operationes vitales, dum animam c. 2. huius libri definit dicens, esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus, docēs hos omnes esse actus vitales, quos exercet anima per potētias vitales, sed receptio speciei in potentia non est actio eiusdem potentiæ, sed obiecti, vt fatetur eadem sentētia: potentiæ verò solùm est passio, respectu verò obiecti cuius est actio, vitalis esse non potest, cùm non sit ab eo tanquam à principio vitæ; er-

18 gò non est actio vitalis. Secundo asserit esse actiones immanētes 9. lib. Metaphys. c. 4. text. 16. ergò non possunt consistere in receptione speciei ab obiecto, quam sub ratione actionis patet esse transeuntem: cùm procedat ab obiecto, & transeat ad potentiam, in qua recipitur.

Deinde est etiam contra rationem; primo quia experientia constat recepta specie in oculo sæpe non fieri visionem, vt in dormiente, aut vigilāte, sed distracto ad alia; ergò non cōsistit in sola vnione speciei cum potentia. Nec soluit argumentum, quod dicunt non recipi in his casibus cum aduertētia, aut conatu potentiæ, & ideò nō dari sensationem, quia conatus, vel aduertētia nō est intelligibilis sine aliqua actiuitate, vel actione potētiæ, nam per solam receptionē alicuius in se non dicitur recipiens conari, neque aduertere; ergò sensatio præter receptionem speciei in potētia dicit actionē eiusdem potentiæ

19 habentis speciem. Secundo probatur ex intellectione, & sensatione internorū sensuum, quibus omninò assimilantur sensationes externæ, vt visio, sed intellectio, & sensatio interna non

potest

poteſt in ſola receptione ſpeciei conſiſtere: ſed præter illam dicit actionem eiuſdem potentiæ informatæ ſpecie; ergo idē habere debet externa ſenſatio. Minorē probo, quia ſenſus internus diſcernit iudicio quodam imperfecto ſenſatum per viſum, non eſſe ſenſatum per auditum, atq; etiam ſuo modo externi ſenſus de ſuis obiectis iudicant: iudicium verò (quoduis illud ſit) aut diſcretio non poteſt fieri per ſolam receptionem ſpeciei: ſed actiuitatem potentiæ poſtulat; ergo ſicut intellectio; ita quæcumque ſenſatio interna, vel externa prȩter vnionem ſpeciei cum potentia actionem eiuſdem potentiæ important, in qua prȩcipuè conſiſtunt.

Tertia opinio etiam aſſerit ſenſum eſſe potentiam purè 20
paſſiuam: ſed alia via procedit, non enim in ſola receptione ſpeciei ſenſationem conſiſtere intelligit: ſed in actione quidem, non quam eliciat effectiuè potentia: ſed anima media ſpecie recepta: potentiam verò nihil aliud præſtare præter paſſiuum concurſum ad ſpeciem recipiendam requiſitum, eo ferè modo, quo aqua per calorem receptum ab igne calefacit; nullum tamen concurſum actiuum ad calefactionem præſtat: ſed à ſolo calore in ea exiſtente effectiuè procedit calefactio. Ita Albertus Magnus 2. par. Summæ de homine, tractatu de ſenſibus animæ. Et ad hanc ferè reduci poteſt ſententia il- 21
la, quæ aſſerit potentiam ſenſitiuam nihil præſtare ad ſenſationem præter receptionem ſpeciei, neque ſpeciem ipſam efficere ſenſationem: ſed quaſi obiectiuè excitare animam veluti conſopitam, à qua ſola ſic excitata procedit effectiuè ſenſatio. Ita enim ſenſerunt Plotinus Enneade 4. lib. 6. Simplic. 2. l. de anima, textu 51. & 52. & vtraque ſententia poteſt probari hoc argumento. Senſatio eſt vnica, atque ſimplex actio; ergo ab vnico, ac ſimplici principio debet procedere: ſed anima, potentia, & ſpecies ſunt res diſtinctæ; ergo non poteſt ex omnibus, nec ex duobus effici vnum principium eius: ſed ab vno eorum debet procedere, & cùm non procedat à nuda potentia ex ſe indeterminata, neceſſariò dicendum eſt, à ſola ſpecie procedere effectiuè, vt Albertus docet, vel à ſola anima, vt docent alij.

Vtraque hæc ſententia denegat omninò potentiis ſenſiti- 22
uis effectiuum concurſum ad ſenſationes, & eas efficit purè paſſiuas, & ideò vtraque probatur falſa. Primo ex doctrina Ariſtotelis in libro de Somno, & Vigilia, cap. 1. vbi docet expreſsè ſenſationem non eſſe animæ ſolius, neque corporis: ſed coniuncti, hoc eſt, organi compoſiti ex anima, potentia vitali, & corpore, falſum eſt ergo eam tribuere ſoli animæ,

vel soli speciei; imò etiam animæ per speciem, & potentiam vitalem omninò ab eius efficientia excludere. Quod probo duplici argumento; primo, quia potentiæ concessæ sunt animæ à natura: vt per eas tanquam per instrumenta operetur, sicut cæteris rebus inferioribus concessit inferiores potentias ad suas operationes inferioris ordinis tanquam per naturalia instrumenta præstandas. Sed instrumenta concurrant effectiuè ad operationes; ergo falsum est excludere potẽtias ab omni concursu effectiuo, & eas purè passiuas facere. Secundò, quia si purè passiuæ forent, euidenter sequeretur perfectiores
23 esse potentias animæ vegetatiuæ, quàm sensitiuæ. Probatur consequentia, quia nobilius est agere, quàm pati: sed potẽtiæ vegetatiuæ sunt actiuæ, & purè actiuæ; ergo nobiliores erunt potentiis sensitiuis purè passiuis.

Argumentum verò pro eisdem sentẽtiis factum, nihil probat, quia falsum est simplex esse debere principium effectiuũ cuiuslibet operationis, imò propter rerum imperfectionem sæpe requiritur vnio duorum ad agendum, vt patet in multis trahentibus nauim, ac similibus. Quare nihil repugnat, quod ex potentia vitali, & specie in ea recepta fiat vnum integrum principium sensationis, quo medio eliciatur ab anima.

24 Vera sententia, & tenenda est, *quod sensus sit quidem potentia passiua: non tamen purè passiua, sicut materia prima; sed ex parte passiua, & ex parte actiua, quæ sic explicanda est.* In sensatione tria reperiuntur, primum est obiectum vniti potentię per speciem sui, quam ei imprimit, per quam sufficienter constituitur potentia in actu primo ad operandum, & simul determinatur ad operandum circa tale obiectum. Secũdum, potentiã ipsam actuatam per speciem receptam in se ab obiecto elicere sensationem tãquam principium effectiuum eius. Postremũ, eandem potentiam recipere actum à se elicitum. Itaque tria hæc præstat potentia sensitiua, nõ enim verum est, quod plures ex Gręcis interpretibus cap. præsenti sentiunt, obiectum imprimere speciem in nudum organum, & non in potentiam. Sed quod Latini ferè omnes sentiunt, videlicet in organum quidem potentiæ informatum; ita vt sicut potentia est forma eiusdem organi, per quam operatur; ita etiam sit ratio reci-
25 piendi speciem. Quod colligitur ex his, quæ docuit Aristoteles cap. præsenti asserens potentiam sensitiuam passiuam esse, & immutari ab obiecto, & per hanc immutationem quasi excitari ad operandum: immutatio verò non potest alio modo fieri, quam per receptionem speciei eiusdem obiecti; sentit ergo speciem in eadem potentia recipi, & non in nudo organo, alio

no, alioqui non esset potẽtia passiua, quia nihil in se recipiẽs, non pateretur. Supposito verò, quòd potentia ipsa speciem in se recipiat, per eam quoq; operabitur, & propriũ actum in se etiam recipiet, quia actio immanens (qualis est sensatio) in eodem principio à quo elicitur, effectiuè, tanquam in subiecto recipitur. Hanc sententiam sic explicatam tenent Philop. 2. l. de anima, c. 12. Alex. 1. lib. de anima, c. de intellectu practico, & speculatiuo. D. Thom. 1. p. q. 56. ar. 1. & q. 79. ar. 3. Scotus in 1. dist. 3. q. 7. & 2. lib. de anima, q. 1. ar. 3. Gregor. & Capreol. ibid. q. 2 Ferrar. 2. contra gentes, c. 82. Sotus in 4. dist. 14. q. 1. art. 7. Tolet. 2. lib. de anima, q. 12. Conimb. c. 6. q. 1. ar. 2. & omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solùm probabilis: sed vera, & in doctrina Aristotelis certa, vt ostendunt testimonia aduersus alias opiniones adducta. Quod autem Arist. in hoc 5. c. 26
docet sensum esse potentiam passiuam, & lib. 3. c. 4. tex. 2. idem prorsus de intellectu, vbi etiam asserit intelligere esse quoddam pati, non est vllo modo contrarium huic sententię, quin potius ex eius explicatione à nobis tradita constat germanus sensus vtriusque testimonij: nam ex tribus illis, quæ in sensatione reperiuntur; primum, & vltimum passiones potentiæ sunt, vna quidem antecedens actum sensationis, nempe receptio speciei ab obiecto, & altera consequens eundem actum, videlicet receptio eiusdem actus immanentis in eadem potentia: vnde sic potentia sensitiua est actiua, vt actus eius, in quo sensatio consistit, non fiat sine duplici passione antecedente, & consequente; & ita est passiua ratione vtriusque passionis, vt etiam sit actiua ratione proprij actus, imò præcipua ratio eius est elicere actum vitalem sensationis, nihilominus passiua vocatur ab Aristotele ad distinctionem potentiarum vegetatiuæ animæ, quæ purè actiuę sunt, & nullo modo passiuę.

QVÆSTIO II.

An principium effectiuum sensationis sit sola potentia sensitiua, vel simul etiam cum ea species ab obiecto impressa.

Quæstione præcedenti definitum est, potentiam sensitiuam informatam specie ab obiecto sibi impressa elicere actum sensationis. An verò ad eundem actum sola potentia concurrat effectiuè, vel etiam species cum ea, satis difficile est, & propterea propria quæstione disputandum. Circa quam: 27

Prima opinio tenet speciē non concurrere effectiuè ad actū sensationis: sed solam potentiam, quamuis non possit effectiuum concursum præstare, nisi disponatur prius per receptionem speciei, quæ ideò solùm concurrit disponendo potentiā, & eam obiectiuè mouendo, atque excitando ad actum loco obiecti, cuius virtus est. Ita Henric. quodlib. 4. q. 7. Toletus vbi suprà conc. 2. Qui eam probat primò, quia sentire est propria operatio animæ; ergo debet procedere à principio animato media potentia eiusdem animæ: sed species est inanimatum quid, & accidens extrinsecum, & quasi mortuum productum in potentia ab alio accidenti etiam mortuo, vt species visibilis à calore; ergo non potest esse principium vitalis operationis animæ.

28 Secunda opinio communis est, & vera, *quod species cōcurrat effectiuè simul cum potentia ad sensationem; ita vt ex vtraque fiat vnum totale principium compositum ex duplici quasi partiali.* Ita D. Thom. 1. par. q. 56. ar. 1 & 1. 2. q. 51. ar. 5. Scotus in 1. dist. 3. q. 7. §. *Ad quæstionem respondeo, & dico*, & omnes illi, quos citauimus pro nostra sententia, q. præcedente, quod potentia concurrat effectiuè ad sensationem, præter vnum Toletum. Et colligitur in primis ex verbis D. Aug. lib. 9. de Trinit. c. vlt. *Ab vtroque enim paritur notitia à cognoscente, & cognito*, absq; dubio tanquam ab efficientibus, sicut partus, vel generatio prolis, cùm procedat à specie impressa potentiæ, tanquam à virtute quasi seminali eiusdem obiecti, à quo ei imprimitur; non enim agit obiectum sensibile per se ipsum cum potentia: sed eam immutando per speciem; ergo effectiuum concursum, quem præstat ad sensationem, non per se: sed per speciem præstat; quare necesse est speciem effectiuè concurrere cum potentia tanquam virtutem obiecti.

29 Probatur deinde ratione, quia potentia sensitiua ex se non est sufficienter constituta in actu primo ad operandum: cum ex se sit indifferēs ad quamlibet operationem sui ordinis eliciendā, & ad nullā in particulari determinata, determinatur verò ab obiecto media specie sibi impressa eiusdē obiecti; ergo sicut per speciem terminatur; ita per eam constituitur sufficienter in actu primo, quia non potest operari, nisi determinatam operationem, sicut nec elicit operationem in cōmuni, sed talem, determinatur verò per speciem, tāquam per formā sibi inhærentem; ergo species est forma potentiæ determinās, atque complens potentiam, vt sit principium completum, ac determinatum ad eliciendam operationem: sed forma agētis est principium formale effectiuum operationis; ergo species

concurrit

concurrit effectiuè cum potentia ad sensationem: benè igitur concludit D.Tho.1.p.q.56.art.1.agens de concursu speciei ad sensationem his verbis: *Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visa est principium formale visionis in oculo.*

Vt autẽ hæc nostra sententia intelligatur melius, explicare 30
oportet quonã modo procedat actus sentiẽdi à potẽtia simul, & specie, nẽpe tanquã ab agentib. totalibus subordinatis, vel partialibus. In qua re certum mihi videtur, quod non procedat ab eis tanquã à duob. agentibus totalibus sufficientibus, & adæquatis, quia nec sola potentia potest elicere actũ vitalẽ sensationis, nisi determinetur, & cõpleatur per speciẽ, nec species potest per se elicere operationẽ vitalẽ, quę ex sua ratione debet procedere à principio vitali, & proinde intrinseco, quia vita à principio intrinseco prouenit, & consequenter vitalis operatio: vnde necesse est, ꝙ à neutra procedat sensatio tanquam à principio totali, & adæquato: sed tanquã à partiali, & inadæquato; ita vt ex vtraq; cõpleatur vnũ totale, & adęquatũ 31
principiũ effectiuũ eius. Sed principia partialia alicuius operationis, vel effectus dupliciter se habere possunt, vel modo imperfectissimo; ita vt singula per singulas operationes partiales operẽtur, & ex multis operationib. partialibus eorũ cõponatur vna operatio totalis, per quã fit etiã totus effectus, qui etiã correspõdeat illis quasi per partes, & hoc modo se habent plures portãtes pondus: singuli enim per suas actiones partiales distinctas concurrunt, & singulis correspondet pars portationis eiusdem Hunc autem modũ se habendi causarum partialium imperfectissimum voco, quia non per se: sed quasi per accidens coniunguntur nullũ habentes ordinẽ, aut subordinationem per se. Alio modo minus imperfecto se habere possunt, si per se sint subordinatæ, & vna se habeat ad alterã tanquã actus, vel potẽtia, quę per eũ determinetur, ac perficiatur in ordine ad operationẽ; & ita vt nõ per plures actiones partiales concurrant: sed ita ab vtraque procedat tota ipsa actio, vt singulis non correspondeat pars eius, vel partialis actio, nec actio ab vtroque elicita sit composita ex multis actionibus partialibus: sed actio ipsa in hoc genere simplex sit, hoc est, nõ composita ex multis actionibus partialibus agentium: & pari ratione nec terminus actionis, vel effectus correspõdeat eis per partes: sed singulis totus, quãuis tam actio quam effectus cuilibet eorum secundũ propriam ac distinctã rationem formalem, vel prędicatum correspondeat, videlicet potentię ratione vitalitatis, speciei verò ratione determinationis ad tale obiectum.

obiectum. Et hoc posteriori modo se habēt potētia & species in ordine ad operationem vitalē sensationis, nō modo priori.
32 Quod probo, quia nec soli potentiæ, nec soli speciei possunt correspondere omnia prædicata essentialia eius, etiam secundum rationem incompletam, & partialem, nam licet potentiæ correspondeat ratio vitalitatis, non potest ei correspondere ratio specifica, quia sine specie nō est determinata etiam modo incompleto ad partialem operationem circa obiectū, aut obiectum tale, sed omnem prorsus determinationem ab eadem specie accipit: speciei verò non potest vllo modo correspondere ratio vitalitatis, cùm sit virtus obiecti extrinseci.

Et ex hoc colligitur modus incompletus, & partialis, quo duo hæc agentia per modum vnius ex vtroque compositi eli-
33 ciunt eandem operationem. Ita quidem subordinata per se in ordine ad illam, vt sensus sit quasi vniuersalis causa, quia indeterminatus de se ad plures actus, species verò quasi particularis eum determinans, sed eo ipso, quod singulis non potest correspondere secundū omnia sua prædicata, non potest modo completo, ac totali singulis attribui, sed incōpleto, & partiali. Quod verò dicimus potentiam, & speciem se habere, vt actum, & potētiam in ordine ad operationem, non debet sic intelligi, vt censeatur potentia passiuè concurrere ad operationem, sed comparatur ad speciem vt potentia, quia licet ex se actiuitatem habeat, non tamen completam, nec determinatam, sed completur & determinatur per speciem tanquam per virtutem obiecti, & per eam tanquam per formam, quam in se recipit constituitur in actu primo completo, & sufficiente ad eliciendam operationem.

Et ex his facilè soluitur argum. alterius opinionis: conce-
34 dimus namq; sensationem esse propriam operationem animę sensitiuæ, & debere procedere à principio animato operante per potentiam vitalem. Et tandem concedimus, speciem, nec animatum esse, nec vitale. Ex quibus non sequitur non posse esse principium effectiuum talis operationis, quia nec anima sentit, nec animatum potest se solo, aut per solam suam potentiam vitalem elicere sensationem, nisi fiat potentia similis obiecto, ab eóque determinetur, & tali similitudine effectiuè cum ea concurrente vice obiecti, elicit operationem. Cùm enim potentiæ sensitiuæ sint passiuę, operari nequeunt, nisi ab obiecto prius perficiantur, & quasi fœcundētur per speciē, & hinc est, quòd nec possunt partum propriæ operationis in lucem edere, nisi coadiuuante, & cooperante cum eis obiecto per propriam virtutem eis impressam.

APPEN

APPENDIX.

DVBIVM.

An ſpecies ſit cauſa principalis ſenſationis, vel ſolum inſtrumentalis, atque etiam potentia.

PRæſuppoſito, quod tam ſpecies, quàm potentia ſint par- 35
tiales cauſæ effectiuæ ſenſationis conſtituentes vnam to-
talem, merito dubitamus, an ſint cauſæ partiales præcipuæ,
vel ſolum inſtrumentales. Et videntur principales cauſæ, &
non inſtrumentales: primo, quia potentia informata ſpecie
eſt cauſa principalis ſenſationis: ergo partiales cauſæ, ex qui-
bus conſtat, nempe potentia ſecundum ſe, & ſpecies ſecũdum
ſe erũt principales partiales. Antecedens probatur, quia ſen-
ſatio aliquã cauſam habere debet proximam, & principalem,
hæc non poteſt eſſe alia, quàm potentia informata ſpecie; er-
gò erit cauſa principalis. Minorem probo, præter potentiam
ſola anima poteſt eſſe cauſa principalis ſenſationis, ſed ani-
ma non eſt cauſa proxima, ſed remota, quæ per ſuas potentias
operatur tanquam per proximas; ergò iſtæ ſimul cum ſpecie
obiecti principales, & proximæ ſunt. Secundo, cauſa princi-
palis eſt illa, cuius virtutem, & perfectionem non excedit ope-
ratio, vel effectus; ſed in ea cõtinetur, vt calor productus non
excedit virtutẽ caloris producentis, & ideò dicitur cauſa prin-
cipalis eius, ſed actus vitalis ſenſationis non excedit virtu-
tem potẽtiæ vitalis informatæ ſpecie obiecti; ergò cauſa prin-
cipalis eius, & non inſtrumẽtalis cenſenda eſt. Minorem pro-
bo, quia potentia vitalis ſpecificatur ab actu vitali, vt ſibi pro-
portionato, in quem à natura ordinata eſt; ergò non excedit
virtutem eius. Hanc partem tenent recentiores quidã quan-
tum ad potentiam aſſerentes cauſam principalem partialem
eſſe, & non inſtrumentalem: & quantum ad ſpeciem referunt
pro eadem Scotum in 1. diſt. 3. quæſt. 7. etiam aſſerentem eſſe 36
cauſam principalem partialem, quamuis ipſi talem cauſalita-
tem principalem ſpeciei denegent, & inſtrumentalem tantùm
eſſe ſentiant. Sed Scotum immeritò pro hac parte referunt,
quia quæſt. illa 7. nihil de hac re loquitur: quæſtione autem
ſequenti, in qua quærit, vtra earum principalius concurrat ad
ſenſationem, potentia, vel ſpecies, nihil aliud aſſerere inue-
nietur, quàm quod principalius concurrat potentia, & ideo
nec pro vna, nec pro altera parte citari debet Scotus.

Noſtra

Nostra vero sententia asserit neutrã esse causam sensationis principalem, sed vtramq; instrumentalẽ partialem, quod vero ex eis simul sumptis resultat, nẽpe potentia specie informata, instrumentalis totalis, atque proxima, principalis verò intellectionis quidem est anima simul cum obiecto, ita vt ex vtroque vna causa totalis integra, atque cõpleta cõstituatur; sensationis verò anima per illã partem, quam vocamus organum potentiæ simul cum obiecto, ita vt ex vtroque integra atque cõpleta coalescat: duo enim hæc per suas virtutes tanquam per instrumenta partialia vniuntur, & efficiunt vnum

37 completum principiũ sensationis. Probatur primò ex modo concurrendi potentiæ, & speciei, nam modus operandi causæ principalis, & instrumentalis hoc distinguuntur, quod principalis causa operatur per virtutem propriã, & non vt virtus alterius, instrumentũ verò præcisè in quantũ virtus alterius est, sed tam potentia, quàm species operantur, nõ virtute propria, sed in quantũ sunt virtutes alterius, potentia quidẽ animæ cuius virtute, vt principij totius vitæ, ac vitalis operationis (& proximi quidẽ) potest eandẽ operationẽ elicere, species verò obiecti, quod in ordine ad talem operationẽ eliciendam eam sibi substituit, vt vnita potentiæ vices eius gerat; ergò instrumentũ vtraque est, & vt tale concurrit ad operationẽ. Secundo, quia sicut anima principaliter, & proximè est actus primus, & forma corporis, ita principaliter, & proximè est principiũ effectiuum operationũ, quæ proximè, ac præcipuè procedunt ab esse rei, sed hæc immediatio nõ tollitur per cõcursum potentiatum; ergò solum potentiæ concurrunt tanquam instrumenta, nam si tanquã præcipuæ causæ concurrerent, tolleretur prorsus, & anima solùm esset remotum principium operãdi; quod patet esse falsum. Probatur minor, quia anima est vnicũ principium totius vitæ, ergò proximum, non solum vitæ substantialis, sed etiam operationum, quæ habent esse vitale ab eodem vnico principio vitæ, à quo solo participatur omnis ratio vitalis, sicut ratio vitæ, restat igitur potentias solùm esse vitalia eius instrumenta operationum.

38 Ad primum argumentum pro opposita parte, concessa maiori neganda est minor, quod anima non sit causa principalis, & proxima sensationis, non enim verum est, quod per suas potentias operetur, tanquam per causas proximas, sed tanquam per instrumenta: cum præcisè, vt virtutes eiusdem animæ eliciant operationes.

Ad secundum distinguenda est maior, quod causa principalis ea sit, cuius virtutem non excedit effectus, nam dupli

dupliciter id contingere potest; primo quidem, ita vt virtus, atque perfectio causæ, quam effectus nō excedit, sit ei propria, & non sit virtus alterius, & vt talis operetur: nā si propria sit, præcipua causa erit; si verò sit virtus alterius, & vt talis operetur, potius erit instrumentum: esse autem virtutem alterius, & vt talem operari non consistit in eo solum, quod ab eo procedat, vel accipiatur, nam plura sunt, quæ ab alio procedunt, & virtutem operandi accipiunt ab eo, sicut accipiunt esse, & tamen non sunt instrumenta eius, sed tanquam propriæ causę eliciunt suas operationes, & producunt proprios effectus, vt patet in igne producto ab alio igne. Sed sic se habere debet, vt nihil aliud habeat, quàm esse virtutem alterius naturæ eius debitam, & solùm in eum finem concessam, vt per illam exerceat operationes sibi proprias, & tunc licet operatio nō excedat talem virtutem, aut perfectionem eius, non est verū, quod sit causa principalis eius, sed potius est instrumentū: per quod illud idem cuius virtus est, & à quo emanat, operatur, & hoc modo se habent potentiæ vitales respectu operationum ab eis procedentium, quæ quidem perfectionem earum non excedunt, non tamen, vt eis propriam, sed vt virtutem alterius in eū dumtaxat finem ei concessam à natura, vt per eam eliciat proprias operationes, quod est esse proprium, ac naturale instrumentum eius, idque euidenter constat in cæteris omnibus potentiis animæ, atque etiam rerum naturalium inferiorum, & distinctio prædicta præ oculis habenda est pro multarum similium quæstionum solutione. 39

QVÆSTIO III.

An dentur species, per quas obiecta sensibilia immutent sensum.

IN duabus præcedentibus quæstionibus plura de speciebus tetigimus: quasi præsupponentes dari, & ad sensationem eliciendam necessarias esse. In præsenti verò quærimus, an dentur, & necessariæ sint. 40

Et prima opinio, vel negat omninò tales species dari, aut ab obiectis produci; vel licet dari admittat in medio, vel in organis sensuum, negat tamen produci in potentiis, aut per receptionem earum immutari easdem potentias ab obiectis, imò negat esse necessarias, tāquam aliquid effectiuum sensationis simul cum potētia. Et dari quidem negauerunt omninò Plotinus Ænneade 4. lib. 5. vbi id etiā tribuit Platoni, Galenus l. 7. de

de decretis Hippoc. c. 6. Seneca libro 2. naturalium quæstionum cap. 5. produci verò in potẽtiis, & consequenter concurrere effectiuè cum eis, negauerunt Enricus quodlib. 5. q. 14. Ocham in 2. q. 17. & 18. Gab. in 1. dist. 8. q. 2. Gregor. in 1. dist. 8. q. 1. & in 2. dist. 7. q. 3. Durand. in 2. dist. 3. q. 6. Vales. 2. lib. controu. medicarum cap. 29. Et speciatim in visu negauit esse necessarias ad videndum, Thomas Gabius in Summa lib. 1. tract. 5. q. 63. asserens hanc sententiam se defendisse in Bononiensi Academia. Et hi omnes sufficere aiunt ad eliciendam effectiuè sensationem solam potentiam: dummodo obiectum præsens sit. Toletus verò secutus Simplicium, & Philop. 2. lib. de anim. cap. 5. solùm concessit in nudo organo produci, negans effectiuè concurrere ad sensationem, ibidem q. 34.

41 Probat Durandus non dari, primò quia si species essent necessariæ ad sensationem, maximè vt rationes cognoscendi obiectum, sed non sunt rationes cognoscendi; ergò nec sunt necessariæ. Probatur minor, quia ratio cognoscẽdi aliud prius ipsa debet cognosci, alioqui non potest ducere potentiam in cognitionem alterius, quia nihil potest cognosci per incognitum, sed nullus vnquam cognouit species per sensus externos, ergò non sunt necessariæ ad eorum sensationes, & ideò nec ad sensationes internorum, vel ad intellectionem. Et confirmat Durandus exemplo imaginis, quam necesse est prius cognoscere, vt per eam cognoscamus rem repræsentatam. Secũdo probatur, quia si necessaria foret species, maximè propter similitudinem, vel assimilationem potentiæ cum obiecto, sed hanc assimilationem non potest efficere, ergò nec poterit deseruire sensationi. Probatur minor, quia species non potest esse similitudo obiecti, nec ipsum repræsentare, cùm sit alterius naturæ ab eo.

42 Communis tamen sententia scholæ est, dari species impressas ab obiectis, nõ solùm in medio, vel in nudo organo, sed in ipsismet potentiis, cum quibus effectiuè concurrunt ad eliciendos actus sensationis, quam nõ solùm probabiliorem cẽsemus, sed veram, & ex doctrina Aristotelis efficaciter deductam. Eam tenent in primis Sancti Patres, August. lib. 10 confess. cap. 10. & cap. 15. lib. 12. super Genes. c. 10. & lib. 11. de Trinitat. c. 2. Ansel. in monol. cap. 36. Damasc. 2. lib. fidei ortho. c. 20. D. Thom. 3. lib. contra gentes, cap. 49. & 1. p. quæst. 55. artic. 1. & 3. Deinde Scholastici maioris momenti. Alens. 2. p. summę quæst. 22. Albert. Magn. 2. p. Sũmæ de homine, tractatu 4. quęstio. 14. & de quatuor coæuis, quæst. 5. cæteri verò in 2. dist. 3. D. Bonauent. artic. 4. quæst. 1. Scotus quæst. 10. & 11. Ricard. q. 5.

Argent.

Argent. quæst. 2. artic. 4. Marsil. in 1. quæst. 7. Ægidius quodlib. 1. quæst. 11. Heru. quodlib. 5. quæst. 6. Et quod Plato eas posuerit saltem in visu, vt simul cum radiis ab oculo ad obiectum emissis visionem eliciat, testatur Chalcidius super Timæum, vbi idem Plato docere videtur. Et eõrursum quidem effectiuũ 43 earum cum potentiis ad sensationem (præsupposito, quod dentur) probauimus quæst. præcedenti. Ex quo euidenter sequitur, non solum medio, nec solum nudo organo, sed ipsismet potentiis imprimi, quia nisi in eis sint, repugnat eum eis effectiuè concurrere. Nunc igitur solum est nobis probandum, quod dentur, & necessariæ sint ad sentiendum. Quod ex triplici capite probo, nimirum testimoniis Aristotelis, experientia, & ratione.

Primum testimonium Aristotelis habetur in lib. de memoria, & remin. sum. 2. non lõgè à fine, vbi cum quæsisset, qua ratione rei absentis per memoriã sensitiuam recordemur. Respõdet memorationem fieri per phãtasmata earũ, quas prius vidimus, vel alio sensu percepimus in memoria reseruata (quas constat species obiectorũ esse) verba Aristotelis hæc sunt: *Qui cestasim patiebãtur phãtasmata dicebant, vt facta, & qui meminissent, hoc autem fit cum aliquis non imaginem, tanquam imaginem considerat.* Ex quibus constat pro certo intelligere Arist. quod species obiectorum dẽtur, imò & custodiantur in sensu interno. De externis verò non minus efficaciter probatur ex 2. lib. de anima, textu 21. vbi sensum vniuersaliter acceptum, his verbis definit. *Sensus est id, quod est susceptiuum formarum sine* 44 *materia.* Et exemplum definitionis assignat dicens: *Vt cera annuli, sine ferro, & auro recipit signum, accipit autem aureum, aut æreum signum, sed non in quantum aureum, aut æs; similiter autem, & sensus vniuscuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonũ patitur.* Quo exemplo sensibus externis acutè satis accõmodato clarissimè docet, quod sicut sigillum aureum imprimit sui similitudinem in cera, non impresso auro, ita coloratum, vel quodlibet aliud sensibile obiectũ imprimit sui similitudinem in potentia sensitiua, non impresso colore ipso, vel sapore, aut sono, & has similitudines obiectorum sensibilium impressas potentiis ab ipsis vocat formas sine materia, vt patet etiam textu 134. huius lib. vbi sic ait: *Vnumquodque enim sensorium susceptiuum est sensibilis sine materia, vnde, & abeuntibus sensibilibus insunt sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis.* Quia non habent illud esse naturale obiectorum, sed aliud magis diminutum, communis verò schola vocat eas species.

Secundum caput ab experientiis sumitur: & prima sit in- Y terni

45 terni sensus, qua vtitur Aristoteles in primo loco citato. Nam experientia constat, notitiam hominis semel visi, iam verò absentis, in memoria sensitiua permanere, sed hoc esset impossibile, nisi aliqua eius similitudo permaneret in memoria, quæ internus sensus est; ergò negari non possunt species. Minorem probo, quia obiectum non est præsens per se; ergò nec mouet sensum per se, nec terminat per se sensationem; quare non potest sentiri, nisi per aliquid a se relictum, aut reseruatum in memoria sit præsens, & per præsentiam suæ virtutis moueat sensum, & per aliam virtutem per sensationem productam, sensationem eius terminet, non est igitur hæc neganda. Secunda experientia fit in visu, vtpote notiori sensu. Nam oculus non potest se videre, neque vnus homo hominem alium a tergo existentem, & tamen experimur oculum vnius se videre in pupilla oculi alterius è regione positi, quod non est intelligibile, nisi ex eo, quod oculus vnius producit aliquam similitudinem propriam in oculo alterius, quæ per reflexionem producit aliam in oculo eiusdem, & ita informatur oculus propria specie, & se videt. Posito etiam è regione speculo videmus in eo hominem, vel aliud corpus à tergo positum. Et quod mirabilius apparet, si duo specula è regione ponantur, quodlibet apparet, ac videtur in altero. Horum autem nulla potest dari causa, nisi quod homo à tergo positus producit speciem sui vsque ad speculum, in quo eadem species producta reflectitur, & per reflexionem aliam similem imprimit oculo alterius, qui à tergo illum habet, & per eam videtur, ac si à tergo speculi, & è regione videntis existeret, & quodlibet speculum multiplicat speciem sui vsque ad aliud, & illæ per reflexionem alias. Et tandem experientia constat per inspicilia concaua quosdam acutius videre, quam per plana, cuius nulla ratio reddi potest, nisi quia in centro illorum magis vniuntur species obiecti, & efficaciores redduntur in repræsentãdo, quia vnita virtus fortior fit se ipsa dispersa.

46

47 Vltimum caput rationibus constat; quare prima est; cognitio fit per assimilationem potentiæ cum obiecto, vt docuit expressè Aristoteles cap. 5. huius libri, & conuincitur ex modo operandi potentiæ cognoscitiuæ per modum attrahendi ad se obiectum: cùm potentia appetitiua operetur per modum inclinationis in illud. Sed nec est possibile potentiam attrahere, vel coniungere sibi obiectum per se ipsum, cùm sit disiunctum ab ea, nec ei assimilari: cum secundum se sit valdè dissimile, nisi per aliquam sui similitudinem in eadem potentia produ-

ctam

ctam ei vniatur,& intra eam dicatur quasi se recipere,sibique similem reddere;negari ergò non potest, quod talis detur similitudo, nisi negetur sensationem esse possibilem. Secundo; 48
potentia sensitiua ex se est indifferens ad plures actus;ergò nō potest hunc potius,quàm alterum elicere, & ex consequenti nullum,nisi determinetur ab obiecto:sed non potest obiectū per se ipsum determinare potentiam: vt contendunt negātes species,ergò necessariò tenentur concedere, quod per aliquā similitudinem sui ei impressam eam determinet, & ideò hæc erit necessariò admittenda. Minorem probant efficaciter experientiæ omnes adductæ; nam obiectum absens non potest per se determinare memoratiuum sensum ad sui cognitionē potius, quàm alterius. Sed neque obiectum à tergo existens potest per se determinare visum ad sui potius, quàm alterius visionem; cùm non censeatur ei præsens, sed eodem modo se habens,ac si absens foret.

Ad primum Durandi,concessa maiori, quod species sit necessaria ad sensationem,tanquam ratio cognoscendi obiectū, 49
neganda est minor, quod non possit esse ratio cognoscendi obiectum, nisi cognoscatur ipsa à sensu;nam duplex est ratio cognoscendi aliud,vna intrinseca ipsius obiecti,ratione cuius à tali potentia cognoscibile est;alia extrinseca,quasi medium extrinsecum est cognoscendi obiectum. Et hæc adhuc est duplex,vna habens eundem modum essendi cum obiecto,in cuius cognitionem ducit,& hanc vocant instrumentale signum, per quod repræsentatur,atque cognoscitur,& talis est imago externa habens eundem modum essendi cum prototypo, aut re quam repræsentat. Altera non habens eundem modum essendi,sed magis diminutum,obiectum quadam saltem ratione imperfecta repræsentans,& simul se tenens ex parte potentiæ tanquam forma eius, per quam determinatur ad operandum,& hoc modo se habet species.Et de ratione formali intrinseca obiecti certum est, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri paries, quin videatur albedo,à qua habet rationem visibilis.Certum quoque est,rationem cognoscendi extrinsecam habentem eundem modum 50
essendi cum obiecto, semper, & necessariò percipi à potentia, non enim potest videri res, quam imago repræsentat, quin imago ipsa videatur,quia habet eundem modum essendi naturalem, ac materialem, atque sensibilem cum eo, species verò longè diuersum;nam modus essendi obiecti visibilis naturalis est,ac materialis:modus essendi speciei,intentionalis,ac diminutus,vt quæstione sequenti dicetur. Et propterea

Aristoteles locis nuper citatis vocauit species formas sine materia, hoc est, non habentes eundem modum naturalem, ac materialem essendi cum obiecto; non ergò habet species proportionem cum visu tanquam obiectum eius, sed solum tanquam forma intentionalis aliquo modo repræsentans obiectum, & vniens ipsum cum eodem visu. Quare falsum est, quod debeat ab eadem potentia sensitiua cognosci: cum non habeat esse sensibile sicut obiectum, atque etiam sicut imago externa: sed esse diminutum, & intentionale, non perceptibile per sensum.

QVÆSTIO IV.

An species sint eiusdem naturæ cum obiecto.

PEtit titulus quæstionis, quæ sit natura harum specierum, per quas obiecta sensibilia immutant sensus, & ab eis sentiuntur.

51 Et prima opinio affirmat, non solum esse eiusdem generis: cùm vtraque sit qualitas, sed eiusdem atomæ speciei, sicut vna albedo cum alia: quam tenent Durand. in 2. dist. 3. q. 6. n. 17. & in 4. dist. 49. q. 1. p. 13. & Vales. 2. lib. controu. medicarum. c. 28. Probāt primò, quia species sensibilis est imago obiecti ipsum repræsentās solum secundum accidentia sensibilia, vt secundum colorem, quantitatem, & figuram, ergò est eiusdem speciei cum eo. Probatur consequentia, quia euidens est imaginem esse aliquo modo similem obiecto, alioqui non posset illud repræsentare, similitudo verò propria fundatur in cōuenientia vniuoca extremorum, vt 7. lib. phys. probauimus: ergò habet eandem naturam specificam cum eo. Secundò, quia vel species habet naturam corpoream, & materialem, vel incorporeā, & spiritualem, non spiritualem, cum inhæreat subiecto materiali, nempe potentiæ sensitiuæ, & organo eius. Habet igitur esse corporeum, & materiale, & consequenter sensibile sicut obiectum, quare erit eiusdem speciei cum illo, cùm sit secundum se ei similis.

52 Secunda opinio asserit *diuersæ naturæ esse speciem sensibilem ab obiecto.* Ita D. Thom. de sensu, & sensibilibus lect. vltima. 7. meta. lect. 6. & q. 8. de veritate art. 11. ad 3. his verbis, *Dicēdum, quod inter cognoscens, & cognitum non exigitur similitudo, quæ est secundum conuenientiam in natura: sed secundum repræsentationem tantùm, constat enim quod forma lapidis in anima est longè alterius naturæ à lapide in materia.* Ita etiam Alber. Mag.

 2. lib.

2.lib.de anima,tractat.4.c.11.Tolet.q.33.& 34.Molina 1.part. q.12.art.9.& Fonseca 2.Metaphys.c.2.q.2.sect.5.in fine,quod etiam sensit Comm.com.27.imò & D.Aug.7.lib. super Genes. c.2.& videtur nobis probabilior.Probatur testimonio Aristotelis 2.lib.de anima, textu 114.vbi receptionem qualitatis naturalis in subiecto vocat passionem cum materia,receptionem verò speciei in potentia,passionem sine materia,& textu 121.easdem species vocat formas sine materia:cùm tamen obiectum sit omninò materiale.Ex quibus efficaciter colligitur sentire, quod longè diuersæ naturæ sit ab obiecto. Probatur 53
deinde ratione primò,quia si species,& obiectum essent eiusdem naturæ, sequeretur species obiectorum contrariorum vt albi,& nigri esse contrarias, sicut obiecta ipsa contraria sunt: sed non sunt contrariæ;ergò nec eiusdem naturæ. Minorem probo, quia contraria non possunt simul produci in eodem subiecto, quia productionem vnius sequitur naturaliter expulsio alterius:sed species albi, & nigri in quacumque intensione producuntur simul ab albo,& nigro in eadem parte aëris,vt adnotauit benè D.Th.7. Metaph. lect.6.ergò non sunt contrariæ, nec proinde eiusdem naturæ eum obiectis. Secundo,quia in sensu interno permanent species sensibilium externorum,vt soni,odoris, & saporis ; ergò si sunt eiusdem naturæ cum obiectis, permanebit verus sonus, verus sapor, ac verus odor in eodem sensu interno,quod planè absurdum est.

Ad primum pro opposita sententia,concesso antecedente, 54
quod species solum repræsentet per se obiectũ secundum accidentia sensibilia,neganda est cõsequentia,quod sit eiusdem speciei. Et cum dicitur speciem esse similem obiecto, distinguendum est cum D.Tho.cuius verba retulimus : nam secundum repræsentationem,verum est : sed secundum esse,apertè falsum,quia, vt statim ostendemus, longè diuersum modum essendi habet species ab obiecto.Quod interim probo ex speciebus intelligibilibus Angelorum,quæ non solum accidẽtia obiectorum repræsentant,sed magis per se substantiam,& tamen constat ipsas esse accidentia : cùm inhæreant in intellectu eiusdem Angeli;ergò non requiritur similitudo inter speciem,& obiectum secundum esse.sed solùm debet ei assimilari species secundum repræsentationem.

Ad secundũ respõdeo,species sensibiles habere esse corporeum,& nõ spirituale:sed non corporeũ naturale: sed à naturali valdè degenerans;& ideò vocatur intentionale, & reuera est esse quoddam diminutum, & respectu esse naturalis obiecti longè inferius ; & propterea non est sensibile,quamuis sit

medium, vt sentiatur obiectum: itaque esse speciei est proportionatum ad vniendum obiectum potentiæ, non tamen vt sentiatur tanquam obiectum.

QVÆSTIO V.

An species sint perfectiores obiectis repræsentatis.

55 SVpposito, quod species sensibiles non sint eiusdem naturæ cum obiectis per eas repræsentatis, sed diuersæ; Occurrit quæstio quinta, an comparatæ secundum entitatem cum obiectis perfectiores sint, vel imperfectiores eisdem obiectis.

Et prima opinio absolutè docet perfectiorem esse speciem sensibilem quocunque obiecto à se repræsentato. Ita Ferrar. 1. lib. contra gentes c. 65. §. ad primum. Et potest probari, quia Aristoteles in hoc 2. lib. text. 121. & 124. species impressas externorum sensuum, quas constat esse imperfectissimas omnium, vocat formas sine materia; ergò censet esse immateriales, perfectiores ergò sunt obiectis materialibus repræsentatis. Et D. Th. affirmat esse minus materiales, quàm obiecta q. 5. de potentia art. 8. imo spirituales eas vocat 1. p. q. 78. art. 3. idem ergò sentit.

Nostra tamen sententia duo asserit. Primum *quascũque species externorũ sensuum imperfectiores esse obiectis per eas repræsentatis*.
56 Hæc est communis ferè sententia recentiorum, quã tradidit D. Aug. epist. 56. Et quam hoc discursu ex præcedentibus quæstionibus elicito sic probo. Species istæ producuntur ab obiecto tanquã à præcipua causa: vt ostendimus, quia non est excogitabilis altera particularis. Nec in hac parte sine fundamento, vel necessitate recurrendum est ad vniuersales, vel occultas. Deinde producuntur ab eo tanquam à causa æquiuoca; cùm sint diuersæ naturæ, & speciei: ergò sunt imperfectiores obiecto. Probatur euidenter cõsequentia, quia omnis causa æquiuoca ex propria natura est perfectior suo effectu. Secundò, quia species istæ nõ habet esse physicũ, aut naturale sicut obiectũ, sed intentionale, & propterea non denominant subiectum, cui inhærent: ergò habent esse inferioris ordinis cõparatæ cum obiectis, & consequenter sunt imperfectiores.

57 Vt autem hæc veritas intelligatur melius; & modos loquendi Aristotelis, ac D. Thom. explicemus, adnotare oportet species istas intẽtionales sic vocatas, quia cognitionibus (quę intentiones, hoc est, quasi attentiones animæ ad cognoscenda obiecta vocantur) deseruiunt id peculiare habere, quod licet

licet ab obiectis procedant tanquã a principiis efficientibus præcipuísque causis, indifferenter procedunt à qualitatibus actiuis physica actiuitate, & actione, & etiã ab his, quæ nullam actiuitatem physicam, seu naturalem habent, non enim sunt qualitates actiuæ physica actiuitate albedo, nigredo, raritas, densitas, & similes, quia nunquã producunt, imò nec producere posse censentur alias sibi similes, nec dissimiles, & nihilominus producunt effectiuè species intentionales in sensibus, atque etiã in medio. Et ex hoc efficaciter satis colligitur primo modus agendi imperfectissimus, quem habent obiecta ad productionem specierum (qui non vocatur physicus, aut naturalis: sed intentionalis, sicut ipsæ species) longè inferior modo agendi physico & naturali, qui solum reperitur in qualitatibus naturalibus omnium perfectissimis, quales sunt 58
primæ, ex quarum permixtione procedunt cæteræ omnes: modus verò agendi intentionalis omnibus ferè secundis, quantũlibet imperfectissimis communis est, & propterea iure vocatur imperfectissimus. Secundo colligitur effectum per talem modum agendi productum, qui est species intentionalis, longè imperfectiorem esse effectu producto per modum agendi physicum, & naturalem, à quo degenerat: cùm modus procedendi à sua causa, imò & causa ipsa vt talis imperfectior sit. Et ideò iure posse vocari esse intentionale diminutum respectu naturalis: quod in suo ordine, & gradu integrũ, perfectum, & quasi completum est. Et ex hoc colligitur tertiò confirmatio satis efficax nostræ sententiæ, quod species istæ sint imperfectiores suis obiectis, cum obiecta habeant esse natu- 59
rale, species verò solum esse intentionale ab eo degenerans, & ideò diminutum ac magis imperfectum. Et ex hac imperfectione prouenit, quod species istæ non denominant subiectum, in quo recipiuntur, cùm tamen omnes formæ accidentales realem denominationem ei tribuant.

Vltimò colligitur sensus, quem Aristoteles, & D. Th. tenuerunt, dum species vocarunt formas sine materia, vel dixerunt esse immateriales, aut spirituales. Non enim ignorarunt, quin potius expressè docuerunt procedere ab obiectis sensibilibus, & corporeis, atque etiã in subiectis sensibilibus, & corporeis, qualia sunt organa sensuum, & aërẽ, vel aquã recipi: nõ ergò potuerũt sentire, quod accidẽtia forẽt incorporea, aut immaterialia, vel spiritualia, cum euidentius nossent spiritualia, vel incorporea accidẽtia recipi non posse in subiectis materialibus extẽsis, atque corporeis propter manifestã improportionẽ. In hoc ergò sensu dixerũt esse incorporeas, aut spirituales,

vel formas sine materia, quia in gradu essendi materiali, & corporeo diminutæ sunt, & sicut degenerant ab esse naturali materiali, quod intra latitudinem esse corporei perfectũ est; ita dicuntur minus habere de materia, & minus de corpore, hoc est, diminutum, atque infimum esse corporeum, & materiale, & ideò nec habent esse sensibile sicut obiecta sensuum.

QVÆSTIO VI.

An species sint formales similitudines obiectorum.

60 CErtò constat ex præcedentibus speciem esse similitudinem obiecti: sed quærimus nunc, an sit formalis similitudo eius ipsum repræsentans per modum imaginis, vel solùm quadam ratione virtuali, quia virtus, & quasi semẽ eiusdem obiecti sit; & ita sicut semen est principium effectiuum generationis, vt instrumentum viuentis absque alia ratione formalis similitudinis: sic species sit principium effectiuum sensationis tanquam semen, ac virtus obiecti absque ratione formalis similitudinis imaginis.

Et prima opinio *solum tribuit speciei hoc postremum negans ei rationem formalis similitudinis repræsentantis obiectum per modum imaginis.* Ita sentit maior recentiorum pars, à quibus solis disputatur præsens quæstio. Quorũ potissimum argumẽtum hoc est, repræsentatio formalis obiecti solùm potest esse duplex, aut realis naturalis, qualis est in imagine externa, aut realis intẽtionalis, qualis tribui solet speciei expressæ à sensu
61 productæ: sed nullo ex his modis potest species impressa ab obiecto ipsum repræsentare; ergo non est similitudo formalis eiusdem obiecti. Minorem probãt, quia naturalis similitudo imaginis fundatur in vnitate eius cum obiecto, primò, & per se repræsentato; & præterea non ducit in cognitionem eiusdem obiecti, nisi prius ipsa cognoscatur, constat vtrumque in imagine externa. Sed species intentionalis neutrum habet, quia nec est eiusdem naturæ cum obiecto per se primò repræsentato, nec ducit in cognitionem eius prius cognita, vt in præcedentibus ostendimus; ergo non est similitudo formalis naturalis obiecti. Quod verò nec sit similitudo formalis intentionalis, probant, quia formalis similitudo intentionalis obiecti informans potentiam, & repræsentans ei obiectum reddit ipsam formaliter cognoscentem. Sed hoc non præstat species impressa, alioquin neque expressa, neq; cognitio ipsa
62 foret necessaria: sed eo ipso, ꝙ potentia informaretur specie impressa,

impressa, absque alio quocumque cognosceret obiectũ, quod patet esse falsum: ergo falsum est, quod species impressa sit similitudo formalis obiecti. Quod vrgeri potest, ac declarari simul: nam tunc potentia cognoscit actu obiectum, quando facta est ei actu, & formaliter similis, quia cognitio consistit in actuali assimilatione eius cum obiecto: sed si impressa species est similitudo formalis obiecti, eo ipso, quod actu inhæret potentiæ eam informans, constituet eam actu, & formaliter similem obiecto: ergo constituet eam formaliter cognoscentem. Et si respondeas non sufficere similitudinem quamcumque ad cognitionem, sed perfectam requiri, quam non constituit, nisi species expressa, quia hæc sola est perfecta similitudo eius, impressa verò imperfecta, quia quasi habitualis: cùm per modũ permanentis sit in potentia; sola verò expressa est actualis, & ideò modum actus habens transit cum ipsa cognitione. Hoc non soluit argum. quia eo ipso, quod species impressa ponitur formalis similitudo obiecti, actu informãs potentiam, est similitudo formalis actualis: ergo constituit potentiam actu, & formaliter similem obiecto. Quod est esse perfectè similem, quia formalis, & actualis similitudo obiecti perfecta est, & nihil aliud habet species expressa.

Secunda opinio tenet, quod species sit similitudo obiecti 63 per modum imaginis ipsum repræsentãtis. Sic videtur sentire Arist. 2. lib. de anima tex. 21. & in lib. de Memoria, & Reminisc. c. 1. quibus locis eodem modo imprimere ait obiecta proprias similitudines in potentiis, sicut sigillantes annulis imprimunt eorundem sigillorum figuras, & imagines obiectorũ vocat species intentionales: sentit igitur ea repræsentare per modum formalium similitudinum. Et eodem modo loquitur D. Tho. pluribus aliis suæ doctrinæ locis vocãs speciem similitudinem obiecti vnientem ipsum cum potentia, præsertim 1. p. q. 12. ar. 2. 2. contra gentes, c. 98. & lib. 3. c. 49. ita etiam loquuntur plures interpretes Aristotelis, eisdem locis citatis. Probatur autem ex eo quod Arist. docet c. 5. huius lib. tex. 62. videlicet, quod sicut corpus physicum per physicam, ac propriam alterationem cõtrarij in principio alterationis patitur à dissimili: sed in fine factum est perfectè simile, vt patet de eo, quod patitur ab igne calefaciẽte; ita sensus patitur à sensibili passione, nõ propria: sed intẽtionali, & ideò in principio, hoc est, antequam imprimat illi speciem à dissimili patitur, quia 64 visus, & color dissimiles sunt: sed in fine per passionem ipsam, quæ est receptio speciei, factus est idẽ sensus perfectè similis eidem obiecto, verba Aristotelis hæc sunt. *Sensitiuum autem potentia*

tentia est tale, quale iam actu sensibile, sicut dictum est, patitur igitur non simile existens, passum autē assimilatum est, & est quale illud. Ex quibus efficax videtur desumi argumentum hoc modo: potentia antequam recipiat speciem ab obiecto dissimilis est eidem obiecto, & per receptionē fit ei similis, & quale est obiectum ipsum. Quod est esse perfectè similem secūdum esse intentionale: ergo species est similitudo intētionalis obiecti, alioqui non redderet potentiam ei similem, & est forma eiusdem potentiæ determinans eam ad actum sentiendi obiectum; ergo est similitudo formalis eius. Secundo, euidens est speciem esse virtutem obiecti impressam potentiæ ab illo; vel ergo est virtus eius per modum formalis similitudinis ipsum repræsentantis, vel tantum per modum effectus intentionalis
65 ab eo procedentis, & ordinati, vt sit principiū sensationis, eo ferè modo, quo semen est virtus animalis ab eo decisa, & naturaliter ordinata ad generationē naturalē viuentis (non est enim alius modus excogitabilis:) si primum dederis, habeo intentum; si solum habet secundum, non potest esse principiū effectiuum sensationis; ergo falsa est prior sententia. Probatur minor, quia cognitio sensitiua fit per modum assimilationis; sed species non potest efficere assimilationem potentiæ cum obiecto, si solùm sit virtus, vel semen eiusdem obiecti per modum effectus, & non per modum formalis imaginis; ergo necessariò est illi concedendum hoc postremum. Minorem probo, quia effectus causæ æquiuocæ, cùm sit alterius naturę ab ea, non procedit ei similis: vt patet de calore producto à sole; sed species procedit ab obiecto tanquam à causa æquiuoca, & ideò est extraneæ naturæ ab eo, vt probauimus: ergo nō potest habere modum assimilationis potētiæ cum obiecto. Et si respondeas speciem impressam non assimilare potentiam obiecto formaliter: sed effectiuè, & quasi virtualiter, tāquā prin-
66 cipium productiuum cognitionis. Cōtra hoc arguo, quia repugnat produci terminum similem, imò nec actionē procedere per modum assimilationis, nisi à principio producenti simili: sed species impressa per se non est similitudo formalis obiecti: sed virtus eius tanquam causæ æquiuocæ; ergo non potest assimilare potentiam obiecto, nec esse principium sensationis per modum assimilationis ei proprium.

Nihilominus prior sententia plausibilior est, & cùm nō sit minus probabilis, quàm posterior, libentius eā amplectimur.

Et ad testimonia quę pro se affert posterior, Respondeo Aristotelem, & D. Tho. per quandam analogiam, ac similitudinem loqui de impressione speciei ab obiecto in potentiam dum

dum eam explicant per impressionem materialem sigilli, vt melius naturam eius explicent, non quod veram imaginem, aut similitudinem formalem imprimere intelligant, sed vir- 67
tualem dumtaxat, qua media obiectum vnitur potētiæ, vt expressam ac formalem sui similitudinem exprimat, quę inhærens eidem potentiæ sit formalis eius notitia, seu cognitio. Et sic per eam à potentia cognoscatur, & eodem modo debet intelligi, quod idem Aristoteles docet, nēpe potentiam in principio pati ab obiecto passione intētionali, atque impropria, tanquam ab omninò dissimili: sed recepta iam specie fieri similem quadam ratione virtuali, quasi per semen eius ab eo susceptum, vt tandem fiat perfectè, ac formaliter ei similis per productionem speciei expressæ, quæ est quasi conceptus for- 68
malis, expressaque similitudo, atque etiam imago eiusdem obiecti. Et sic soluitur primum argumentum ex eodem testimonio Aristotelis desumptum.

Ad secundum respondeo, speciem esse virtutem obiecti impressam potentiæ ab eo quasi seminalē; & ideò non per modum formalis similitudinis; sed per modum effectus, nō communis: sed specialis, quo medio idem obiectum cum potentia exprimit propriam, ac formalem sui similitudinem, eo ferè modo, quo viuens medio semine à se deciso producit effectū sibi propriè, ac formaliter similem. Quod verò additur speciem procedere ab obiecto, tanquam à causa æquiuoca, concedendum est, & consequenter esse extraneæ naturæ respectu eiusdem obiecti, quia alterius speciei, sicut decisum semen al- 69
terius est naturæ à viuente, à quo decisum est: sed eadem species est virtus obiecti, qua media exprimit perfectam sui similitudinem, sicut viuens medio semine. Per talem igitur virtutem impressam fit potentia similis obiecto virtuali quodam, atque imperfecto modo, similis tamen futura modo perfecto.

QVÆSTIO VII.

Quonam modo fiat vnum ex potentia, & specie in ordine ad sensationem.

VT ad difficultatem quæstionis citò perueniamus, duo sunt statuenda. Primum est *species sensibiles non esse paruulas quasdam substantias, vel corpuscula subtilia, vt falsò quidam dixerunt*, quos refert & reiicit Scaliger exercitatione 118. & hac ratione probatur falsum: quia species istæ proce- 70
dunt

dunt ab obiecto per se sensibili,tanquam à causa præcipua,vt superius ostendimus,sed obiectum per se sensibile nõ est substantia,sed accidens. Repugnat verò substantiam produci ab accidenti tanquam à causa principali;ergo impossibile est, quod species sensibiles sint substantiæ,vel corpora subtilia.Et certè si corpora forent quantumlibet subtilia,non possent plura recipi in eadem parte medij,atque sensorij(vt recipi cõstat)sine penetratione naturaliter impossibili ; necesse est ergo fateri, quod accidentia sint,vt ita possint recipi in potentia,& organo,eique inhærere, & ita cum ea concurrere tanquam vnum principium operationis.

Secundo statuo,*accidentia hæc educi de potẽtia subiecti,in quo recipiuntur, potẽtia videlicet, ac sensorio,seu organo in quo residet*
71 *potentia,atque etiam medio,nempe aëre, vel aqua,de quorum potentia educi assero per actionem eiusdem obiecti sua virtute immutare potentis intentionaliter eadem subiecta per productionem harum specierum, vt per eas tanquam per proprias virtutes cõcurrat cum potentia ad sensationem.* Contra Soncin. 7. metaph. q. 8. & alios id negantes:Probatur autem duplici argumento efficaci;primo quia educi aliquid de potentia materiæ,vel subiecti est dependere ab eo in esse, & fieri, sed species istæ dependent in esse,& fieri à subiecto,in quo recipiũtur:ergo educũtur de potentia eius. Minorem sic probo,species non possunt esse extra subiectum, vel separatæ ab eo ; cùm sint accidentia realia:ergo depẽdent ab eo in esse, sed fieri alicuius ordinatur
72 ad esse;ergo sic se habet ad fieri sicut ad esse ; quare si dependent à subiecto in esse, necesse est dependeant in fieri;& proinde ex eius potentia educantur.Secundo,si species non educuntur de potentia subiecti:ergo creantur,sed creari ab obiectis(à quibus producuntur tanquam à præcipuis causis)repugnat:ergo necesse est admittere, quod educantur de potentia subiecti.Probatur prior consequentia,quia creatio est productio rei ex nihilo,hoc est, ex nullo præsupposito subiecto cõcurrente ad productionem in suo genere materialis causæ,vt omnes exponunt , sed si species non educuntur de potentia subiecti , non fiunt ex aliquo præsupposito subiecto concurrente materialiter ad productionem earum;ergo fient ex nullo præsupposito subiecto,& ideò creantur.

His præsuppositis, atque probatis constat species recipi in potentia tanquã formas accidentales in subiecto.Ex quo inferunt recentiores quidam ex specie, & potentia nõ fieri magis vnũ quàm ex accidenti , & subiecto quocumque, vt ex albedine,& corpore,& ideò vnum tantùm accidentale, vel vnũ

per

per accidens. Quod probat, quia species sunt accidentia: ergò
non possunt vniri subiecto, nisi vnione accidẽtali, sed ex qui-
buscumque vnitis vnione accidẽtali non potest resultare nisi
vnum accidentale: ergò non resultat ex potentia, & specie, nisi
vnum accidentale. Et ex hoc dicunt colligi falsum esse dictũ
illud Commentatoris sæpe in schola vsurpatũ, *Ex potentia, &*
obiecto fit magis vnum, quam ex materia, & forma. Quamuis à
Caiet. 1. p. q. 14. art. 1. & ab aliis Thomistis defendatur 3. lib. de
anima, text. 5 nam ex materia, & forma fit vnum per se sub-
stantiale; ex potentia verò, & specie non nisi vnum accidenta-
le: ergò non magis vnum, sed minus vnum.

Huic tamen quæstioni sub distinctione respondendum est; 73
nam species sensibilis duplicem considerationem habet, prio-
rem quidem in ordine ad subiectum quatenus accidẽs quod-
dam intentionale est, posteriorẽ verò in ordine ad obiectum,
quod repræsentat, in quantum similitudo eius est. Quã distin-
ctionem posuit Aristoteles in lib. de Memoria, & Reminiscen-
tia cap. 1. Si igitur consideretur species modo priori non potest
cum potẽtia efficere, nisi vnum accidentale, quod quasi tertiũ
est ab vtraque distinctũ, si verò consideretur modo posteriori
sub ratione qua repræsentat potẽtiæ obiectum, quasi obiectũ
ipsum esse censetur, non quidem in esse rei, sed in esse repræ-
sentati, & hoc modo sic vnitur potentiæ, vt non efficiatur ex
vtraque aliquid tertium: sed ipsamet potentia quodam modo
fiat obiectum, nam habens in se similitudinem eius, quodam-
modo dicitur habere ipsum in se, cum repræsentatum habeat,
& sub eadem ratione dicitur esse ipsummet obiectũ, sicut spe-
cies ipsa vocatur obiectũ, vt repræsentatum. Et sic obiectum 74
dicitur esse intra intellectũ, vel sensum per suam similitudi-
nẽ, ratione cuius intellectus ipse, vel sensus in actu primo, fit
res ipsa intelligibilis secundum esse intentionale repræsenta-
tum. Ita docet expresè D. Thom. multis suæ doctrinæ locis
ex mente Aristotel. præsertim 2. lib. contra gent. c. 98. non lon-
gè à fine his verbis, *Intellectus in actu est intellectum in actu se-*
cundum doctrinã Aristotelis. Et in hoc sensu verum dixit Com-
ment. quod ex intellectu, & intelligibili fit magis vnũ, quàm
ex materia, & forma, nam neque materia fit forma, nec forma
fit materia, sed ex vtraque fit tertium à qualibet realiter distin-
ctum; ex sensu verò, & sensibili, aut ex intellectu, & intelligi-
bili ita fit vnum, vt sensus ipse quodam modo fiat ipsummet
sensibile, & intellectus fiat intelligibile, non quidẽ in esse rei, 75
sed in esse intelligibili, aut intentionali, hoc est, secundũ mo-
dum repræsentationis intentionalis expositum, & in ordine
quidem

quidem ad operationem sensitiuam, aut intellectiuam, cuius sensus factu sensibile ipsum, aut intellectus intelligibile, vnũ principium per se est sensationis. Immeritò ergò à recentioribus hic sensus reiicitur solùm considerantibus vnionem speciei cum potẽtia secundum entitates earum, & ideò quasi materialiter, quo pacto vnũ tantùm accidentale ex his fieri posse dicendum est, consideratis verò in esse sensibili, & intentionali repræsentatiuo, aut repræsentato magis vnum fit, quàm ex materia, & forma, quia non fit ex duobus tertium, sed vnũ potius dicitur fieri aliud, videlicet sensus sensibile, aut intellectus intelligibile, & hoc tantùm probat argument. eorum.

QVÆSTIO VIII.

An speciebus sensibilibus præter diuisibilitatem, aut extensionem, quam habent à subiecto, sit eis concedenda alia in ordine ad obiectum.

Nihil de diuisibilitate specierũ reperietur apud antiquiores, sed à solis recentioribus disputari cæpit. Vnum verò præsupponit titulus quęstionis, & quærit alterũ; præsupponit quidẽ species sensibiles receptas in potẽtia, aut in medio tanquã in subiecto, esse extẽsas ac diuisibiles ad extẽsionẽ superficiei eiusdem subiecti, qua media recipiuntur in eo, sicut cætera omnia accidentia corporea. Quod probatur primò; quia repugnat accidens corporeũ receptũ in subiecto media quantitate non coëxtendi eidẽ subiecto: cùm inter accidẽs, & subiectum naturalis proportio dari debeat. Tot igitur partes habere debet accidens, quot habet superficies subiecti. Sed species sensibilis est accidens reale, & corporeum receptũ in corporeo subiecto; ergò coëxtenditur superficiei eius, & tot, quot ea habebit partes. Secundo, quia repugnat ab agẽte diuisibili, vt tali procedere effectum indiuisibilẽ, sed species procedit ab obiecto diuisibili, vt tali, ergò procedit diuisibilis, & habens partes sicut agens ipsum. Et hinc sequitur falsum esse, & sine fundamento excogitarum à quibusdam, quod species sint indiuisibiles, & ita tota species recipiatur in toto subiecto, & tota etiam in qualibet eius parte, aut indiuisibili, quod tenuisse aiunt Venetum 2. lib. de anima ad textum 127. & Pisanũ in sua perspectiua parte 5. Hanc verò diuisibilitatem specierum possumus vocare extensiuam, atque subiectiuam, cùm ex ordine ad subiectum, atque extensionem eius illam habeat.

Quia

Qua præsupposita quæris titulus quæstionis, an præter hāc diuisibilitatem extensionis subiectiuam aliam diuisibilitatem extensionis habeat species in ordine ad obiectū, quæ ideò appelletur extensio obiectiua. Et ratio dubitandi est, quia sicut subiectum in quo recipitur, habet partes extensionis, ita obiectum, quod repræsentat: ergò sicut coëxtenditur subiecto, ita vt quælibet pars speciei sit in parte subiecti, & non tota in aliqua eius parte, videtur necessarium, quod coëxtendatur etiam obiecto in modo repræsentandi illud, & cum obiectum sit diuisibile, & extensum, species ipsa modo diuisibili illud repræsentabit, ita vt tota repræsentet totum, & pars partem, & consequenter indiuisibilia speciei in diuisibilia eiusdem obiecti, & ita sicut tribuitur speciei extensio subiectiua ex ordine ad subiectum extensum: pari ratione tribuenda ei sit extensio obiectiua in ordine ad obiectum extensum. 77

Nihilominus prior sententia concedēs speciei intensionem subiectiuam, denegat illi obiectiuam asserens modo indiuisibili ipsum repræsentare, ita vt sicut tota ipsa species repræsentat totum obiectū, & omnes eius partes, sic pars quælibet speciei repræsentet totū obiectum, & omnes eius partes. Sic Cardinalis Toletus 2. libro de anima, quæstion. 34. & alij ex recentioribus. Probat exēplo luminis in medio producti ab aliquo luminoso, quod ita se habet ad productionem eius, vt omnes eius partes coniungantur per modum vnius agētis, sicut omnes partes ignis ad producendum calorem in ligno. Vnde sequitur totum ipsum lumē productum, & quamlibet eius partem dependere à toto luminoso, & qualibet eius parte, & non hæc pars ab illa parte, quod est modo indiuisibili depēdere ab eo, pari ergò ratione totum obiectum, & omnes eius partes coniunguntur per modum vnius agētis ad producendam speciem in eodem medio, vel potentia: ergò sicut tota species dependet à toto obiecto, ita quælibet etiam pars à toto, & non vna pars ab alia, sed eodem modo repræsentat species obiectū, ac dependet ab illo: ergò tota repræsentabit totū, & quælibet etiam pars totū, & non pars partem, quod est modo indiuisibili, atque inextenso ipsum repræsentare. Vnde etiam sequitur nullam esse ei tribuendam extensionem obiectiuam. 78 79

Secundo probari potest experientia; nā videmus plura obiecta minutissima, quorum quodlibet per se separatum videri non potest, coniunctum cum aliis videri; imò cùm nullum posset videri separatum ab aliis, si coniungantur, videri poterūt omnia, & singula, vt plura grana tritici, vel plura oua, quæ ad tantam distantiam non viderentur per se separata, videri possunt

possunt coniuncta,non solum omnia,sed etiam singula,quod non potest aliunde prouenire , nisi quia mutuò se iuuant ad productionem speciei,& quasi per modum vnius agentis perfectioris coniuncta, perfectiorem speciem,& quasi magis ex-
80 tensam producũt,per quam videri possunt omnia, & singula; cum tamẽ singula separata non possent,nisi imperfectas producere species,per quas non possent ad tantam distantiam videri. Ad talem autem speciem perfectiorem non se habent sicut partes eiusdem totalis obiecti,sed ita vt à qualibet dependeat tota species, cùm per modum vnius agentis eam producant,& consequenter modo indiuisibili , atque inextenso repræsententur per eam, tota ipsa specie repræsentante omnia, & singula, & qualibet parte eiusdem speciei omnia etiam , & singula,multo ergò melius hoc verum erit de partibus obiecti continuis,si de discontinuis ostendit experientia esse necessarium:cum continuæ partes magis sint vnitæ,quare nulla potest tribui extensio obiectiua speciei.

Secunda opinio recentiorum probabilior est tribuens speciebus extensionem obiectiuam, ita vt modo diuisibili obiectum repræsentent;tota quidem ipsa species totũ, & pars partem eius duntaxat,non totũ.Probatur primo , quia si in præsentia alicuius augeatur obiectum aliquod, nouamque extẽsionem acquirat successiuè per additionem partium quãtitatis,& albedinis.Tũc inquiro,an sicut additur ei noua pars,ita addatur noua pars speciei præexistenti: per quam prius videbatur, ita vt per nouam partẽ speciei additam repræsentetur noua pars addita obiecto, vel nihil addatur speciei , sed præexistens sine additione repræsentet obiectũ cum noua illa parte ei superaddita,ex eo quod incipit dependere tota cũ omnibus suis partibus,non solũ ab obiecto præexistenti à quo dependebat prius,sed etiam à superueniẽte parte præexistentibus vnita per modum vnius agentis ad conseruandam totam præexistentem speciẽ cum omnibus suis partibus, quæ depẽ-
81 dentia sufficit , vt per eã repræsentetur non solùm antiquum obiectum,sed etiam superueniens pars ;sed hoc secundum nõ potest esse verum;ergò primum est necessarium, quia non est excogitabilis alius modus repræsentandi in specie,quare concedenda erit speciei extensio obiectiua. Minorem sic probo, species est virtualis imago,ac similitudo obiecti: ergò solùm potest repræsentare obiectũ,à quo procedit,sed non procedit ab illa parte obiecti de nouo producta:ergò impossibile est eã repræsentare, aut per eam videri. Antecedens prioris consequentiæ iam supra probaui,sed eandẽ consequentiam probo;

nam

nã cætera per se patent, quia species accipit esse ab obiecto, a quo producitur, & non ab alio, a quo posteà conseruatur (etiam si posset ab vno produci, & ab alio conseruari, quod statim constabit falsum) ergò accipit ab illo esse repræsentatiuum, quod habet; & non ab alio. Probatur euidenter consequentia, quia esse repræsentatiuum pertinet intrinsecè ad eãdem entitatem, atque ad idẽ esse speciei acceptum ab obiecto producente; quare sicut ab hoc solũ accipit esse, & nõ ab alio postea conseruante, ita ab eo solo accipit repræsentationem, vnde sequitur hoc solum, & non aliud posse repræsentare, & ideò nisi noua addatur pars speciei pręexistẽti, impossibile est, quod partem de nouo additam obiecto repræsentet: quod si pars noua ei addatur, diuisibilis erit in modo repræsentandi obiectum. Sed probo secundo, quod præexistens species non possit conseruari à nouo, ac distincto obiecto, vel parte obiecti superueniente, & proinde quod non possit ab ea depẽdere, & ratione dependẽtiæ eã repræsentare, vt asserit opposita sententia, sed à solo Deo producẽte illam, quia imago, vt imago, 82
solùm habet correspondentiã naturalem cum obiecto repręsentato, cùm relatio repræsentationis in naturali esse speciei, vt repræsentatiuo fundetur, vel illud sequatur: sed impossibile est repræsentare speciẽ aliud obiectum, à quo non accipit esse repræsentatiuum, vt probaui: ergò impossibile est esse repræsentatiuum speciei referri, vel ordinari ad aliud, & ex consequenti impossibile erit conseruari ab alio: cùm conseruatio naturalem fundet ordinationem.

Et si aliquis vellet pro opposita sentẽtia respondere his argumentis, quod dum obiectum præsens potentiæ extenditur successiuè, non additur speciei præexistenti pars aliqua repræsentans partem etiam superadditam obiecto, nec ab ea repræsentatur pars superaddita, sed noua species producitur repræsentans ipsum cum superaddita parte, & cæteris omnibus mõdo indiuisibili. Ex hac solutione sequitur euidẽter species totales, & completas actu infinitas successiuè producendas esse, atque etiam alias actu infinitas corrumpendas in extensione successiuá obiecti. Probatur consequentia, quia cùm extensio obiecti successiua fiat per partes proportionales, quæ sũt actu infinitæ, & per additionem cuiuslibet corrumpenda sit tota species, & producenda alia, sequitur actu infinitas esse corrumpendas, & totidem de nouo producendas, quod videtur 83
maximum inconueniens in entitatibus absolutis, atque completis (quales sunt species) concedere, si alia via possit benè explicari repræsentatio speciei (vt reuera potest) tribuendo

illi obiectiuam extensionem: ergò non est vllo modo admittenda repræsentatio speciei indiuisibilis, sed extensio obiectiua ei tribuenda est.

Quam in primis oportet intelligere, vt eadē sit entitas realis speciei habens diuersos respectus ad subiectū, & obiectum, quia sicut eo ipso, quod producitur in subiecto diuisibili, habet partes extensionis subiectiuæ; eo etiam ipso, quod producitur ab obiecto extenso, habet in repræsentando partes extensionis obiectiuæ. Deinde tria sunt necessariò præsupponenda, in quibus fundatur extensio obiectiua specierum.

Primum est, quod quælibet pars organi, aut subiecti, in quo producitur species, immutari potest à toto obiecto, & ab
84 omnibus partibus eius. Vnde sequitur sic produci speciem ab obiecto in toto subiecto, & qualibet eius parte, vt ab ea parte possit percipi totum ipsum obiectum, & quælibet eius pars; quare necesse est vt in toto subiecto, & qualibet eius parte tot reperiantur partes obiectiuæ extensionis specierum, quot sunt partes eiusdem obiecti, in ordine ad quod eadem extensio obiectiua accipitur, alioqui non posset percipi ex qualibet parte subiecti totum obiectum, & omnes partes eius, quod repugnat experientiæ.

Eiusmodi autem partes obiectiuæ extensionis suis indiuisibilibus vniuntur, & continuantur, quemadmodum partes intensionis subiectiuæ, quia quælibet res continua iuxta proprium modum essendi debet habere propria indiuisibilia, quibus partes eius copulentur, vt ex eis fiat vnum continuum in tali modo essendi, sicut de partibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium docuimus 6. libro physicorum, & 1. libro de generatione cap. 4.

85 Et hinc sequitur secundum necessariò præsupponendū, videlicet, quamlibet partem eiusdem extēsionis obiectiuæ specierum, & quodlibet indiuisibile, quo continuantur extensum esse per totum subiectū, & tot habere partes extensionis subiectiuæ, quot sunt partes eiusdem subiecti, quemadmodum eisdem locis citatis ostēdimus, totam intensionem qualitatis naturalis, & omnes eius gradus: vel partes atque etiam indiuisibilia extensa esse per totum subiectum, & ideò tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile intensionis, quot sunt partes subiecti, imò tot, quot habet integra ipsa qualitas intensa, & omnes partes intensionis eius, quia cùm qualitas ipsa sit extensa per totum subiectum, consequenter extensa est etiam per totum quælibet pars intensionis eius, & cum partes istæ intensionis sint continuatæ per indiuisibilia in-

tensio

tensionis, non minus necessarium est, quodlibet horum indiuisibilium extensum esse per omnes partes subiecti, quam totam qualitatem intensam, & quamlibet eius partem, & tot habere partes extensionis quodlibet indiuisibile eiusdem intensionis, ac totam qualitatem intensam, & quamlibet partẽ intensionis eius. Et tandem sequitur non minus posse percipi totum obiectum, & omnes partes eius per quodcumque indiuisibile extensionis subiectiuæ speciei, ac percipi possunt per omnes, & singulas partes eius; & ideò per totam extensionem subiectiuã specierum, alioqui non possent percipi à qualibet parte potentiæ, vel organi, quod cõtradicit experientiæ; nam 86
videmus per quãlibet partem oculi videri totũ obiectum, & omnes eius partes, quod non esset possibile, nisi per minimam partem extẽsionis subiectiuæ speciei posset percipi: cùm nihil percipiat potentia, nisi informata specie, eodem igitur modo sequitur, per quodlibet indiuisibile eiusdem subiectiuæ extẽsionis percipi totum obiectum, & omnes eius partes: cùm nõ minus sit extensum per totum organum, quam partes. Quæ etiam satis efficaciter confirmantur ex his, quæ eisdem locis citatis dicta sunt de indiuisibilibus intensionis, & extensionis qualitatum naturalium.

Sed vt hæc duo vera sint, & necessaria (vt absq; dubio sunt) necessarium est etiam tertium, nempe, quod in qualibet parte medij, atque etiã organi producãtur omnes, & singulæ partes extensionis obiecti partes specierũ, per quas in qualibet parte organi repræsententur omnes, & singulæ, alioqui extẽsio subiectiua iam explicata nõ habebit sufficiens fundamentum veritatis, quia cũ pars quælibet speciei non possit repræsentare, nisi determinatam partẽ obiecti, à qua procedit, si in singulis 87
partibus medij, & organi non producantur partes specierũ repræsentantes omnes, & singulas partes obiecti, nõ poterit ratione obiectiuæ extẽsionis per quamlibet minimam partem, & per quodlibet indiuisibile speciei repræsentari, ac percipi totum obiectum, & singulæ eius partes in singulis partibus organi, vt consideranti erit manifestum.

Quibus sic expositis, ad primum argumentũ oppositæ sententiæ concedendũ est totum antecedẽs, quod quælibet pars luminis procedit a toto luminoso, cuius partes vniuntur ad producẽdum illud per modum vnius agentis: sed neganda est paritas rationis, quæ infertur de partibus speciei, quod quælibet procedat à toto obiecto. Et ratio disparitatis consistit in 88
diuersitate luminis, & speciei, nam species repræsentat obiectum quasi per modum imaginis, & propterà nõ sic procedit

tota à toto obiecto, quin quælibet etiam pars à toto etiam procedat, sed ita vt per singulas partes producat singulas partes eiusdem speciei, & sic quælibet sicut est determinata, atq; distincta ab alia, determinatam quoque partem obiecti repræsentet, atque distinctam à quaecunque alia, nec vna alteram repræsentare possit.

Quod in obiecto heterogeneæ figuræ probat experientia, cuius pars speciei repræsentās figuram capitis, nequit repræsentare figuram manus, cum sit longè diuersa, sicque de cæteris. Et eadem certè ratio (licet non adeò manifesta) est de specie figuræ homogeneæ, quia modus imprimendi speciem, quē habet obiectum sigillo, aut imagini similis, ex sua propria ratione determinatam repræsentationem, & determinatam rē
89 repræsentatam postulat. Negandum igitur est, quod partes obiecti vniantur ad producendam speciem per modum vnius agentis intentionalis, sicut vniuntur in agentibus naturalibus, in quibus non reperitur modus aliquis imaginis, nam in illis non agunt partes distinctis actionibus partialibus, & ideò nec tribuitur effectus eis quasi per partes, sed modo indiuisibili, ita vt totus toti, & singulis etiam partibus totus, licet modo inadæquato, aut tanquam agenti inadæquato. Partes verò obiecti sic vniuntur per modū vnius agentis, vt quælibet operetur per virtutem propriam tanquam distinctam à virtute alterius, imò à virtute totius, quare per proprias actiones partiales, quamuis vnitas ad constituendum vnam totalē concurrunt, & totus ipse effectus tribuitur eis per partes, quāuis ex partibus singularum efficiatur vnus totalis. Quod hoc exemplo explicari potest, dum homo aliquis imprimit speciē suæ figuræ oculo, manifestum est, partem speciei repræsentantem brachium non repræsentare caput, quare nec à capite procedere, sed à solo brachio, quia neque caput habet virtu-
90 tem intentionalem imprimēdi similitudinem brachij, neque brachium similitudinē capitis: cum diuersæ sint figuræ; quare necesse est per virtutes distinctas, vt distinctas operari, & cōsequenter per distinctas actiones partiales, quibus distinctæ partes effectus correspondeant, quamuis ex virtutibus singularum, & ex partialibus earum actionibus componatur vna virtus, & vna actio totalis, atque etiam ex partialibus effectibus eis correspondentibus vnus totalis effectus, hoc enim necessaria conditio est vnius agentis diuisibilis.

Pro solutione secundi argumenti, tanquam certum est præsupponendum, quod sicut plura corpuscula eiusdem rationis, aut coloris, vt plura grana tritici coniuncta videri possunt:

cùm tamen quodlibet separatum ab aliis non posset videri in eadem distātia, ita etiam verum est de pluribus diuersæ rationis, aut coloris, quod facile experiri possumus. Vnde sequitur non id prouenire ex eo, quod se iuuent ad producendas perfectiores species, quàm separata producerent. Probatur consequentia, quia quæ diuersi coloris sunt, nō possunt se iuuare: cùm repugnet obiectū album iuuare, vel concurrere ad productionem speciei repræsentantis obiectum nigrum, vt per se est manifestum, & tamen nō minus certò constat corpuscula diuersi coloris simul sumpta videri, & distinctè videri in ea 91
distantia, ad quam videri non posset quodlibet separatum ab aliis, vel certè non distinctè; ergò hoc non prouenit ex concursu vnius cum altero ad productionem speciei.

Quod alia potest experientia confirmari, nam contingit idemmet paruum corpus à tanta distantia videri ab vno homine, & non ab altero, quod cōstat non prouenire ex defectu speciei: cùm eodem modo eam producat respectu vtriusque; imò si ex defectu speciei proueniret, à neutro videretur, prouenit ergò absque dubio ex perfectiori, aut imperfectiori potentia, aut organo, quia potentia quælibet, vel organum eius iuxta mensuram propriæ perfectionis petit perfectiorem, vel imperfectiorem speciem secundum intensionem, & extensionem ad operandum: ita vt cum improportionata specie omninò non possit operari, vel certè non ita benè, vel non ad tantam distantiam secundum maiorem, vel minorem improportionem: quod ergò contingit parua corpuscula inter se separata non posse videri ad tantam distantiam, videri autem 92
non solùm omnia, sed etiam singula ad eandem distantiam, si sint coniuncta, defectui potentiæ tribuendum est, atque etiā paruitati cuiuslibet per se sumpti, ratione cuius improportionatum est potentiæ, & imperfectam producit speciem, per quā videri non potest ab ea, quæ improportio ex parte vtriusque proueniens, suppletur per cōiunctionem eorum, quia licet quodlibet coniunctum aliis non producat perfectiorem speciem, quàm produceret separatum, nec maioris extensionis, omnia tamen coniuncta producunt simul plures species eiusdem extēsionis; & ita multitudo supplet defectum singularum, & visus immutatur multo fortius ab omnibus simul, quàm à qualibet separata, & ideò operari potest circa singula: quia simul operatur circa omnia; cùm tamen circa singula separata non posset, & id quidem contingit absque concursu vnius obiecti cum alio ad productionem speciei, ex eo solùm quod simul operantur omnia, simúlque immutant potentiā,

& simultanea illa immutatio omnium æquiualet maiori, aut fortiori immutationi singulorum potētiæ proportionatæ in tali distantia, illa etiam omnia corpora parua, quamuis per proprias species, propriásque immutationes potentiā immutent, & per singulas visiones percipiantur ab ea, quasi inadæquata censentur respectu vnius, & eiusdem obiecti æqualis magnitudini omnium, quod per vnicam immutationem, & visionem vnicam adæquatam videre posset potentia in eadem distantia, & ex his constat solutum esse argumentum.

QVÆSTIO IX.

An species impressa ab obiecto diuisibili secundum intensionem sit etiam diuisibilis secundum intensionem.

93 PArs negatiua, quod species impressa nullam habeat diuisibilitatē intensionis, videtur probari primo, quia dupliciter potest intelligi, quod species impressa ab obiecto sit diuisibilis secundum intēsionem; primo ex eo, quod plures gradus intensionis obiecti repræsentat: secundo quia eosdem repræsentat magis, & minus perfectè. Vterque autem modus videtur impossibilis; ergò impossibile est, quod species sit diuisibilis secundū intensionem. Euidens est cōsequentia, quia non supersunt alij modi, quibus diuisibilis possit excogitari species secundum intensionem, præter hos duos. Sed probatur antecedens, quia plura in primis dātur obiecta sensibilia, in quibus nulla datur latitudo intensionis, vt de multis sensibilibus communibus, nempe magnitudine, numero, & figura constat; ergò ab his non potest produci species diuisibilis secundū diuersos gradus intensionis obiecti, quos repræsentat: sed nec repræsentans eundem gradum, vel entitatem eiusdem obiecti magis, aut minus perfectè, quia cum obiectum careat gradibus intensionis, non operatur perfectius, aut minus perfectè intensiuè: sed eodem modo semper, quia per eandem entitatem omninò in se immutatam; ergò non producit speciem se repræsentantem secundum maiorem, vel minorem perfectionem; nec proinde diuisibilem secundum intensionem adhuc hoc modo.

94 Secundo probatur in obiectis sensibilibus habentibus plures gradus intensionis, quia omnes isti gradus constituunt eandem numero qualitatem tantæ intensionis, & consequenter tantæ virtutis ad agendum, vt octo gradus albedinis, vel caloris constituunt vnam numero albedinem, aut vnum numero

mero calorem intensionis, vt octo, & virtutis, vt octo ad agendum; ergo omnes isti gradus vniuntur ad agendū, & per modum vnius agentis operantur. Vnde sequitur effectum à tali agente productum dependere a toto ipso agente sic intenso, & à qualibet parte, vel gradu intensionis eius: sed species, quā producit est effectus adæquatus totius intensionis; ergo dependet a tota ipsa intēsione, & a qualibet eius parte, vel gradu, & proin se repræsentabit totam, & quamlibet partē modo indiuisibili secundum intensionem. Probatur hoc vltimū, quia species repræsentat obiectum, a quo procedit secundū modum procedendi ab illo, erit igitur indiuisibilis secūdum intensionem. Nec locum habet solutio tradita quęstione pręcedente, quod in effectibus naturalibus verum hoc sit, non in intentionalibus, qualis est species, quæ cum sit quasi imago obiecti, non potest quælibet pars eius repræsentare aliā partem obiecti, præter illam a qua procedit, & multo minus totum ipsum obiectum, & ideò per partes, & modo diuisibili debet repræsentare. Nam diuersa longè ratio est de intensione, & extensione obiecti, extensio enim diuersas partes entitatis eius dicit, nec in vna reperitur, in eadem subiecti parte: sed necessariò in diuersis; & ideò quælibet potest agere per propriam virtutem distinctam ab alia ad productionem speciei, & propterea modo diuisibili, secundum extensionem debet procedere ab omnibus, & singulis, & propterea modo diuisibili eas repræsentare. Tota autem intensio obiecti, & omnes eius gradus reperiuntur in eadem parte subiecti, & in eadem parte extensionis, vel entitatis obiecti, quia intensio formæ est perfectio eius circa eandem partem: ergo non potest operari obiectum, vel pars eius, quin operetur secundū omnes gradus intētionis, quos habet, nec proinde producere speciem, quin ab omnibus simul, & necessariò depēdear, omnésque, & singulos simul, & necessariò repræsentet, quod est modo indiuisibili obiectum intensum, & omnes gradus intensionis eius repræsentare. Et ita tenent nōnulli ex recentioribus. Nam antiquiores interpretes Aristotelis hanc diuisibilitatem intensiuam specierum non attingunt, sicut nec extensiuam. 95

Nihilominus probabiliorem iudico sententiam oppositā, *tribuentem his speciebus modum diuisibilitatis intensiuæ naturæ obiecti proportionatum, quam maior recentiorum pars sequitur.* Eam verò his duabus asserrionibus explico.

96 *Prior est, species impressa diuisibilis est secundum intensionem in ordine ad plures gradus intensionis obiecti, quos modo diuisibili, & per partes repræsentat; ita vt nec vna pars intensionis eius repræ-*

sentet totam intensionem obiecti, neque aliam partem intensionis eius, sed qualibet pars suam partem determinatam intensionis, & non aliam. Hanc assertionem sic prius declaro, & deinde eam probabo. Eadem numero albedo extensa per totam manum, & singulas partes eius, perfici potest in tota ipsa manu, & singulis eius partibus per additionem noui gradus, vsq; ad octo, & gradus isti, qui ei adduntur, vocantur partes intensionis eius, & ad similitudinem eius intensionis intelligi debet intensio speciei repræsentantis eandem albedinem, vt si excogitemus per quandam alterationem continuam intendi albedinē. Et in principio huius intensionis successiuæ produxisse
97 in medio, vel potentiā quandam speciē repræsentantē ipsam secundum paruam illam intensionem quā tunc habet, procedente verò intensione, sicut additur eidē albedini in eadē manu, & in eisdem partibus eius existenti alter gradus eductus de nouo ex potentia subiecti; ita suo modo additur speciei prius productæ ab ea in medio, vel organo alter gradus, vel pars tantò perfectior in repræsentando, quātò intensior, ac perfectior facta est albedo repræsentata, à qua producitur, & de potentia eiusdem organi, aut medij educitur, & sic intēditur species iuxta intēsionem obiecti; ita vt sicut in fine totius intensionis vna, & eadem numero albedo existens in eodē subiecto, aut in eadem parte eius habet octo gradus intensionis in essendo, quorum quilibet est diuisibilis in infinitum per
98 partes proportionales intensionis; ita eadem numero species in principio producta sub intēsione repræsentatiua imperfecta habeat octo gradus intēsionis, aut perfectionis intensiuæ in repræsentando obiectum, quorū quilibet est diuisibilis in infinitum per partes proportionales intensionis correspondentes infinitis partibus proportionalibus intensionis eiusdem obiecti, quas repræsentant. Et rursus quemadmodum omnes gradus intensionis obiecti, & omnes partes eorū vniūtur, & continuantur propriis indiuisibilibus intensionis, sic suo modo gradus intensionis speciei, & partes eorum illos repręsentantes vniuntur, & continuantur indiuisibilibus sibi proportionatis repræsentantibus eadem indiuisibilia, quibus continuantur gradus, & partes intensionis obiecti, & iste est modus indiuisibilitatis intensiuæ, quam tribuit hæc prior assertio nostra speciebus sensibilibus.

Quam sic probo primo, quia obiectum extensum producens speciem sui communicat ei extensionem, quam habet; ita vt sicut totum obiectum producit totam speciem, & pro-
99 pterea totum ab ea, tanquam à similitudine repræsentatur,

sic singulæ partes extensionis eius concurrunt per proprias entitates distinctas ad productionem eiusdem speciei, quæ cùm eiusdem rei, a qua producitur quasi imago sit, & non alterius, sequitur quálibet speciei partem solùm esse repræsentatiuam determinatæ partis obiecti, à qua producitur, & non alterius: quod in figura heterogenei corporis ostendimus; sed obiectum non minus est diuisibile secundũ partes graduales intensionis, quàm secundum partes extẽsionis, vt de albedine constat; ergo sequitur producere speciem sui secundum eandem intensionem; ita vt quælibet pars secundum maiorem, vel minorem intensionem, quam habet, concurrat ad producendam partem speciei eiusdem intensionis, & non alterius, & consequenter pars illa speciei eandem partẽ sic intensam, & non alteram, neque totum ipsum obiectum intensum repræsentet, quod est modo diuisibili ipsum, & partes eius repræsentare, & suas partes intensionis habere. Quod efficaciter potest ostendi in obiecto habente partes magis, & minus intensas, vt si albedo intensior sit in facie, quàm in manu, vt sæpe contingit, sequitur producere perfectiorem partem speciei in medio, aut in oculo. Probatur consequentia, quia cùm producat eam secundum perfectionem, quam habet, & in facie habeat maiorem, absque dubio producet partem speciei maioris perfectionis intensiuæ: nam eò est perfectior species, quò perfectius obiectum repræsentat. Tunc ergo negari non potest primo, quod species albedinis à toto homine producta habeat partes magis, ac minus perfectas secundum intensionem, quæ repræsentent partes eius magis, & minus intensas in eadem albedine. Ex quo efficaciter satis infertur speciem esse diuisibilem secundum partes intensionis. 106

Secundo negari non potest eandem speciem habere modum repræsentandi diuisibilem secundum intensionem, quia in eo consistit modus diuisibilis secundum intẽsionem, quod est nullam partem repræsentare totum obiectum sic intensum, neque aliam partem intensionis eius: sed vnam tantùm determinatam; ex hoc enim sequitur necessariò, nec vnam partem speciei dependere à toto obiecto, nec ab aliis partibus; sed quamlibet à parte distincta, eámque dumtaxat repræsentare: sed pars speciei procedens ab albedine existente in facie, non potest procedere ab albedine existente in manu; cùm sint diuersæ intensionis, ac perfectionis; ergo modo diuisibili secundum intensionem repræsentánt tota ipsa species, & singulæ partes eius. Secundo probatur, quia si obiectum præsens potentiæ intendatur successiuè, vel speciei

præexiſtenti à qua repræſentabatur prius additur noua pars intenſionis,per quam magis ipſum intenſum repræſentet,vel non : ſed alia ſpecies perfectior de nouo producitur : à qua cum maiori illa intenſione repræſentatur, & ſi primum concefferis habetur intentum,quod ſpecies habeat partes intenſionis, quarum quælibet repræſentet partem intenſionis obiecti determinatam , & non aliam , quod eſt eſſe diuiſibilem ſecundum intenſionem:ſi verò corrumpi dixeris , & produci nouam,ſequitur corrumpi actu infinitas totales, atque completas , & alias etiã actu infinitas produci de nouo.Probatur conſequentia , quia ſucceſſiua intenſio obiecti habet partes proportionales actu infinitas , & ad nouam productionẽ cuiuſlibet ſequitur productio nouæ ſpeciei totalis,atq; cõpletę repræſentantis totum obiectum cum noua intenſione : cùm de nouo debeat repræſentari pars illa proportionalis intenſionis obiecti de nouo producta, nec poſſit repræſentari per ſpeciem præexiſtentem,ſi nulla pars intẽſionis ei additur,admittere autem productionem ſpecierum completarum actu infinitarum ſatis magnum incommodum eſt nullo modo admittendum,ſi repræſentatio obiecti de nouo intenſi alio modo probabili ſaluari poteſt eo non admiſſo,(vt reuera poteſt) conceſſa diuiſibilitate ſpeciei ſecundum intenſionẽ:hæc igi-
102 tur concedenda eſt. Et ſi dixeris in tali intenſione ſucceſſiua obiecti , nec produci nouam partem ſpeciei,nec nouam ſpeciem : ſed nouam illam intenſionem obiecti per ſpeciem præexiſtentem repræſentari , abſque vlla additione partis , quia eo ipſo quod noua intenſio obiecti producitur, incipit depẽdere ſpecies præexiſtens ab ea , ſicut à toto ipſo obiecto , & omnibus partibus eadem ratione , ac noua intenſio caloris inciperet dependere à toto igne , & omnibus partibus eius, & conſequenter poterit repræſentari per eandem ſpeciem, quia ſpecies totum illud à quo dependet in ſuo eſſe , repræſentat. Probatur efficaciter hoc eſſe impoſſibile , quia cùm ſpecies ſit quaſi naturalis imago obiecti modo iam explicatõ; repugnat aliquid repræſentare, à quo non ſit producta, quia à quo nõ accipit eſſe, nec poteſt accipere repræſentationem, in qua conſiſtit eius eſſe , nec proinde ab ea poterit repræſentari , quare apertè falſum eſt,quod præexiſtens ſpecies poſſit dependere à noua parte intenſionis obiecti producta , etiam in conſeruari , quia ſpecies nec in eſſe, nec in conſeruari poteſt dependere , niſi ab obiectô quod repræſentat , & à quo producitur,& hoc habet ex propria ratione,ac natura intentionalis ſimilitudinis.

Aſſertio

Assertio posterior, *non solum species habet diuisibilitatem intensionis ex eo, quod plures gradus, aut graduales partes obiecti repræsentat, sed etiam ex eo, quod eosdem, vel eundem potest magis, & minus perfectè repræsentare, atque etiam obiectum nullam habens intensionem.* Hæc etiã prius declaranda est, deinde probãda. Eã verò declarat experientia, quia videmus idẽ obiectũ prorsus in se immutatũ, magis, & minus perfectè repræsentari per speciem a se productam ratione medij, vel organi melius dispositi, & per eam perfectius videri ab eadem potentia eodem modo disposita; vbi autem magis, & minus datur, necesse est dari intensionem, & hoc est, eam habere speciem in modo repręsentandi obiectũ, & esse diuisibilem secundũ intensionẽ. 103

104 Quam diuisibilitatem sic probo esse concedendã speciei, si ponatur obiectum alicuius intensionis in loco ita distanti à potentia, vt imperfectè, aut confusè videatur, & tunc incipiat potentia moueri, & accedere ad ipsum, quo propinquior fit, perfectius, hoc est, distinctius, atque clarius illud videt, secundum eundem, vel eosdem gradus intensionis, ita vt possit eosdem gradus obiecti, vel obiectum ipsum nullam habens intensionem repræsentare species secundum vnum gradum perfectionis, & secundum duos, & tres, ac plures; ergo perfectius sibi repræsentantur iidem gradus per speciem, quàm prius repræsentabãtur, & si propinquior fiat, perfectius ei repręsentabuntur, habet igitur species præter diuisibilitatem intẽsionis respectu graduum intensionis obiecti, in quãtum potest pauciores, atque etiam plures repræsentare, aliam distinctam respectu eorundem, vel eiusdem: in quantum potest eos repræsentare magis, ac minus perfectè, & consequenter secundum maiorem, & minorẽ intensionem. Et quod diuisibilitates istæ 105 sint distinctæ in specie, possumus probare ex reali separatione earum in obiecto nullam intensionem habente hoc modo. Eadem figura, vel magnitudo obiecti videtur imperfectius, magisque confusè, quo plus distat a potẽtia, & quo magis ad eam accedit, videtur clarius, atque distinctius; ergò magis, & minus perfectè repræsentatur per speciem, non quidem diuersam de nouo productam, quia cum distantia habeat partes infinitas percurrendas per infinitas partes motus eiusdem obiecti accedentis ad potentiam, vel potentiæ accedentis ad obiectum, sequeretur species actu infinitas produci de nouo, & alias actu infinitas corrumpi, quod nullo modo admittendum est; ergò per eandem numero speciem, quam magis, & minus perfectè repræsentare idem obiectum impossibile est, sine aliqua additione partis vel gradus intẽsionis.

quia;

quia quo perfectius repræsentat, eò est perfectior in suo esse, perfici verò in suo esse sine additione alicuius nouæ entitatis repugnat, sicut repugnat qualitatibus naturalibus, vt probauimus 1. lib de generatione. c. 4. necesse est ergò eidem speciei concedere gradus intensionis in modo repræsentandi idem obiectum, & omnino immutatum, & secundum eos aliam diuisibilitatem intensiuam, præter eam, quam habere probauimus in priori assertione:

106 Sed posset aliquis huic argumento respondere concedēdo, quod magis, & minus perfectè videatur idem obiectum in se immutatum, quò magis accedit ad potentiam, vel potentia ad ipsum, quia nullo modo negari hoc potest, sed negando, quod ex hoc infertur, videlicet id contingere ex eo quod magis & minus perfectè repræsentetur per speciem, quia benè potest magis & minus perfectè videri, etiam si secundum eandem perfectionem repræsentetur ex parte speciei propter maiorem, aut minorem distantiam à potentia; nam approximatio obiecti est conditio necessaria, vt percipiatur à potētia, & ideò sola maior, vel minor distantia potest esse sufficiens causa, vt magis, aut minus perfectè, vel distinctè percipiatur. Vnde sequitur posse magis, & minus distinctè, aut clarè percipi immutata omninò specie; quod sic probo: obiectum omninò immutatum percipitur magis, & minus distinctè propter maiorem, vel minorem distantiam à potentia, vt docet experiētia; ergò immutata omninò specie, poterit magis, & minus clarè percipi propter solā maiorem, vel minorem distantiam.

107 Probatur consequentia, quia quò propinquior est potētia respectu obiecti, eò perfectius operatur circa illud cæteris paribus ex parte aliorum, vel cæteris omninò immutatis, sicut propter maiorem, vel minorem approximationem aliis omnibus omninò immutatis perfectius operatur quodcunque agēs naturale. Et ratio vtriusque est modus operandi cuiuslibet agentis naturalis limitatæ virtutis, quod fortius operatur in passum, vel circa obiectum proximum, quàm remotum, quare non probat argumentum intensionem speciei, vel diuisibilitatem secundum illam.

108 Hæc tamen solutio aliquam habet apparentiam veritatis, sed nec potest esse vera, nec argumento satisfacere, quia ratio ipsa, in qua fundatur, probat, non posse prouenire visionem magis, & minus perfectam eiusdem obiecti, magis, vel minus distantis, nisi à specie magis, aut minus clarè, atque distinctè ipsum repræsentant. Quod sic probo; agens naturale fortius agit in passum sibi proximum, quàm in remotum; ergò perfectiorem

ctiorem ei imprimit effectum, sed obiectum agit naturaliter in medium, atque etiam in organum, & potentiam imprimẽdo illis speciem; ergò quò minus distat ab eis, perfectiorem producit speciem, hoc est, clarius, atque distinctius se repraesentantem, & si successiuè propinquius fiat per maiorem accessum ad potentiam, vel potentiae ad ipsum, intensiorem producet speciem, quemadmodum naturale agens intensiorẽ qualitatem producet, quò magis appropinquat ad passum. Vnde sequitur non posse videri perfectius à potentia propter solam minorem distãriam, sed per se primò videri perfectius, propter intensiorem speciem, quam à minori distãtia producit, ad cuius productionem euidens est iuuare minorem distantiam, aut maiorem approximationem, tanquam cõditionem necessariam. Quare falsum est, & omninò negandum, quod in argumento assumitur, nempe clarius, atq; distinctius videri obiectum appropinquans ad potentiam propter solam minorem distantiã caeteris paribus ex parte speciei, imò praecipua causa perfectioris visionis est intensior species, quam obiectum à minori distantia producit.

Quod sic vrgeo, perfectior operatio non potest producere, nisi ex perfectiori principio, ac perfectiori concursu eius, sed species cum potentia est principium sensationis; ergò repugnat perfectiorem sensationem procedere, nisi à perfectiori specie, vel eadem perfectius concurrente, quod patet non esse possibile ab eadem distantia. Itaque eodem argumento, quo probatur potentiam perfectius operari circa obiectũ magis sibi approximatum, conuincitur planè obiectũ magis approximatum potentiae perfectius operari circa illam, & intensiorem sui speciem ei imprimere, & cùm prius sit obiectum imprimere potentiae speciem sui, quàm operari potentiam circa illud, & species impressa sit principium operationis cum potentia, à posteriori probatur ex perfectiori visione eiusdem obiecti à minori distantia maior perfectio intensiua speciei, & consequenter diuisibilitas intensiua eius, & ita ex solutione obiectionis propositae fortius cõfirmatur assertio nostra. Duas itaque diuisibilitates secundum intensionem concedimus his speciebus, vel duos modos diuisibilitatis intensiuae per duas assertiones nostras: prior diuisibilitas est ratione plurium graduum; vel gradualium partium intensionis obiecti, quas potest repraesentare; posterior ratione maioris, vel minoris perfectionis secundum quam potest repraesentare eũdem vel eosdem gradus intẽsionis obiecti, vel certè tandẽ eius entitatem nullam intensionem in se habentẽ, sed solum respectu speciei. 107

Ad

110 Ad primum argumentum pro negatiua parte propositum, neganda est minor, quod impossibilis sit vterque ille modus diuisibilitatis intensiuæ. Et cùm impugnatur posterior ex eo, quod plura sunt obiecta nullam intensionem in se habentia, distinguendum est de intensione obiectiua. Nam duplex est; formalis vna, & virtualis altera; formalis est, quam habent qualitates ipsæ, quę sunt obiecta sensuum per additionē graduum. Virtualis verò est perfectio essentialis, aut entitatiua, quam habet in se obiectum ex propria natura quantumlibet indiuisibili, in quantum magis, aut minus clarè, ac distinctè potest percipi à potētia, quę versatur circa illud, quæ (nisi ego fallor) etiam in diuina essentia in se simplicissima necessariò ponenda est: cùm possit magis, & minus clare ac distinctè videri à beatis, quorum beatitudo essentialis magis, & minus perfecta est ratione huius intensionis: virtualis quidem in obiecto, formalis verò in actu intellectus illud videntis. Et ex ea intelligitur ratio à priori, propter quam non potest comprehendi diuina essentia ab aliquo intellectu creato, quia intēsio illa virtualis obiectiua est actu infinita, sicut entitas eius infinitè perfecta est in se; ergo non potest secundum totam videri ab intellectu creato, & proinde nec ab eo cōprehendi, cū cōprehēsio sit cognitio obiecti, quantū cognoscibile est. Et hæc

111 distinctio intensionis obiectiuæ sic est applicanda ad obiecta sensibilia, vt aliquādo formalis sit in eis, nempe in omnibus, quę sunt qualitates intēsibiles, & remissibiles, aliquando verò virtualis, vt in eisdem in quantum secundum eandē intensionem adhuc possunt clarius, ac distinctius videri, atque repræsentari per speciem, atq; etiam in his, quę non suscipiunt intensionem, & remissionem, vt in quantitate, & figura, in quātum entitas earum magis, & minus clarè, ac distinctè potest repræsentari per speciem iuxta perfectionē eius, & sic repræsentata magis, ac minus clarè, ac distinctè percipi à potentia. Itaque obiecta quædam habent vtraque, ea videlicet quę habent in propria entitate latitudinem intensionis, & remissionis; alia verò virtualem tantùm, si latitudine intensionis propriæ entitatis careant, vtraq; tamen intensio obiectiua causat formalem intensionem in specie expressa, & cognitione, per quam percipitur obiectum, quia species ipsa in se, atque etiā cognitio formaliter repręsentant obiectum secundum maiorem vel minorem claritatem, ac distinctionem, & ideò maior perfectio, vel minor repræsentandi, in qua consistit intensio earum, necessariò debet esse formalis: cùm non detur in imagine repræsentatio virtualis, sed repræsentatio ipsa sit perfectio

sectio formalis eius. Negandum igitur est, quod species non habeat semper diuisibilitatem intensiuam formalem, siue obiectum, à quo producitur, & quod repræsentat, formalem habeat, aut virtualem tantùm : nam vnam, aut alteram habere omninò necessarium est, & quælibet sufficit ad producendam speciem, & cognitionem magis, aut minus intensam formaliter, vt expositum est.

Ad secundum neganda est maior, quod omnes gradus in- 112
tensionis totius obiecti, & cuiuslibet partis eius sic vniantur per modũ vnius agentis; vt per eandem actionẽ simplicẽ operentur ad producẽdam speciem, sicut vniuntur omnes gradus eiusdem obiecti in ratione qualitatis naturalis intẽsæ ad producendam aliam qualitatẽ naturalem intensam eiusdem speciei. Quia cùm species sit velut imago obiecti, ipsum repræsentans (modo superius explicato) & ex se ordinata ad productionem speciei expressæ, quę vera, ac formalis imago est, quęlibet pars intensiua speciei est quasi imago alicuius determinatæ partis intensionis obiecti, & non alterius, sicut de partibus extensionis eiusdem speciei probauimus.

QVÆSTIO X.

An omnes species sensibiles, quæ multiplicantur in medio, atque in potentia, producantur immediatè ab obiecto, vel quædam mediis aliis.

Circa hanc quæstionem tres sunt opiniones, duæ extre- 113
mæ, & altera media.

Prima opinio extrema negat vllã speciem producere alteram, sed omnes asserit produci ab obiecto immediatè, & per se, tam in medio, quam in potentia. Hanc tenet in visione luminis Scotus in 2. dist. 16. quæst. vnica asserens lumen productum à sole in medio esse speciem intentionalem, per quam videtur, nec tamen producere aliud sibi simile, imò nec esse vllo modo actiuum pro tali productione, sed quoduis lumen, aut partem eius immediatè produci a sole. Et cum eadẽ ratio esse videatur de coloribus, atque speciebus ab eis productis, vniuersaliter videtur sentire, nullam speciem producere alteram, vel actiuè concurrere cũ obiecto ad productionem eius.

Cum Scoto sentiunt sectatores eius; & ex recentioribus non- 114
nulli. Probatur primò, quia omnes dependent per se immediatè

diatè ab obiecto in conseruari, & nulla earum ab altera: ergò etiam in esse, & fieri. Euidens est consequentia, quia hæc accidentia intentionalia ab eodem producẽte dependent in esse, & fieri, & conseruari. Sed probatur antecedẽs, quia permanente obiecto præsente, potest perire vna species permanentibus aliis, vt species producta in medio non pereunte specie producta in organo, ergò non dependebat ab ea in conseruari.

Secundo, species repræsentat rem à qua procedit, & sicut ab ea accipit esse, sic accipit repræsentationem: sed omnes species repræsentant per se immediatè obiectum, & nulla repræsentat aliam: ergò nulla procedit ab alia, sed omnes immediatè ab obiecto. Probatur minor, quia illud repræsentat species, quod per eam cognoscitur, sed per nullam cognoscitur altera; sed per omnes obiectum, & nihil aliud; ergò omnes repræsentant solum obiectum, & nulla repræsentat alteram.

115 Probatur tandem duabus experiẽtiis, prima, quia constat obiectum existens extra cubiculum non videri à quocunque angulo eiusdem cubiculi, sed videretur necessariò, si species productæ immediatè ab obiecto, producerent alias, ergo non est hoc vllo modo admittendum. Probatur minor, nam si species producta ab obiecto produceret alteram, eodem modo eam produceret, ac producta est ipsa ab obiecto, sed obiectum producit species versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiã loci, cùm ab omni parte medij videatur, aut videri possit, ergò etiam vna species multiplicaret aliam versus omnem partem medij, aut versus omnem differentiam loci, quare in toto aëre cubiculi, & non solùm in medio eius. producta verò specie in toto cubiculo videri posset obiectum ex quocunque angulo eius, quia statim ac species peruenit ad potentiam, sequitur necessariò visio obiecti per illam: cum principium sensationis sufficiens sit potentia informata specie.

116 Secunda experientia est; quia experimur obiectum ingentis magnitudinis non videri totum ex angusto loco, vt turris magna ex parte aliqua interiori cubiculi nõ videtur tota, sed tantum pars eius, quæ per fenestram mouere potest visum, & actum eius terminare, sed si vna species producat aliam, sequitur necessariò totam videri, ergò talis productio vnius speciei ab alia experientiæ aduersatur. Minorem sic probo, in qualibet parte medij producit turris, & omnes eius partes speciem, per quam tota potest videri ex quacunque parte eiusdẽ medij: si ergò species hæc producta in medio multiplicat aliã in potentia; ergò producet eam in oculo existentis in cubiculo à regione turris, & ideo informabitur specie totius turris, &

elicieт

eliciet visionem totius turris contra manifestam experiẽtiam.

Secunda opinio extrema, non solum concedit produci species aliquas ab aliis, sed ab eis solis, quia absque vlla dependentia ab obiecto eas producunt. Itaque obiectum ad certam quandam distantiam multiplicat species, & hæ vel earum partes per se immediatè producunt alias in potentiam sine vllo concursu obiecti. Ita Albertus Magnus 2. lib. de anima, tractatu 3. quem recentiores quidam sequuntur. Probatur primo, ex fine, in quem producuntur species ab obiecto, videlicet, vt per ipsas perueniat ad potentiam, & ei coniungatur, constat autem dum maximè distat obiectum à potentia, non posse per se immediatè producere in eam speciem, sed solum in medio sibi proximiori; quare nec potest coniungi potentiæ per species immediatè à se productas, vt igitur ei coniungatur necesse est concedere: quod species istæ productæ ab obiecto possint alias producere in potentiam, atque in partes medij propinquiores, & sine vlla dependentia ab obiecto. Minorem sic probo, species istæ sunt separatæ ab obiecto: cùm sint ab eo productæ in medio, & non in se ipso, dum ergò producunt alias in potentiam, vel producunt eas tanquam instrumenta eiusdem obiecti; & hoc non, quia species productæ non sunt perfectiores ipsis, sed æqualis perfectionis, aut minoris; ergò non concurrunt ad productionem earum tanquam instrumenta, sed tanquam præcipua causa, sed eo ipso, quod concurrunt, vt præcipua causa, non potest esse cum dependentia ab obiecto, nec potest obiectum immediatè concurrere, sed solùm vt causa remota; ergò ita tenendum est, quod species istæ sine dependentia ab obiecto producant alias. Probatur minor, quia 118
præcipua causa alicuius effectus solum potest agere cum depẽdentia à causis vniuersalibus, & non ab aliqua causa particulari, nam si à particulari dependet, neque ipsa, neque alia particularis, à qua dependet, erunt totales causæ, sed partiales: cùm duæ causæ particulares, & totales non possint simul concurrere ad eundem effectum, quia subordinari non possunt, nam subordinatio solùm reperitur inter particulares ex vna parte, & vniuersales ex altera. Constat autem species, & obiectum non esse partiales causas alterius speciei, quia quælibet habet sufficientem virtutem producendi illam; ergò vna species producit alteram sine dependentia ab obiecto.

Tertia opinio est media duo asserens contra duas extremas 119
propositas; Primum est, *quod species producta ab obiecto in medio possint quidem multiplicare alias, vel certè nouas partes in medio, atque in potentia, Postremum, quod eas producãt cum actuali de-*

pendentia ab obiecto, à quo ipsa producta sunt, & sine illa nõ possint. Ita Palacius 2. lib. de anima c. 12. fol. 193. referens pro se Ioannem Assianum; ita etiam recentiores multi, & videtur nobis probabilior. Quam primo colligimus ex D. Thom. quæst. 16. de veritate art. 1. ad 1. vbi asserit, quod dum lapis videtur in speculo per reflexionem, species eius producitur in oculo, non immediatè ab ipso lapide, sed à speculo, hoc est, à specie eiusdem lapidis producta ab eodem lapide, & reflexa in speculo, quare sentit speciem productam ab obiecto producere aliam per reflexionem in potentia, per quam videtur, & virtute quidem obiecti, quia reflexio speciei fit virtute eiusdem obiecti.

Probatur autem primum, quod species producta in medio ab obiecto producat alteram, aut partem eius in potentia euidenti experientia obiecti à tergo positi, & visi in speculo per reflexionem, non enim potest videri per speciẽ immediatè pro-
310 ductam ab obiecto: cum nec sit in situ, vel distantia, à qua possit eam in oculo videntis producere; ergò per speciem productam ab eo in speculo, ratione cuius idemmet obiectum apparet in eodem speculo ab ea repræsentatum, sed non potest videri, nisi per aliam productam in oculo, quam cùm non possit obiectum per se producere, necesse est eam producat media eadem specie in speculo reflexa, & ita vna species producit alteram.

Probatur secundum, quod non possit vna species producere aliam effectiuè, nisi cum actuali dependentia ab obiecto, ex duobus; ex priori quidem, quia species producta ab obiecto est virtus eius, quam sibi substituit ad immutandam potentiam, & concurrendi cum ea ad sensationem; ergò quidquid agit in tali ordine, operatur tanquam virtus, atque instrumentum eiusdem obiecti, & proinde dependenter ab illo. Ex posteriori verò probatur, quia species producta ab obiecto in medio non dependet quomodocumque in conseruari ab eo, sed ex continuata emanatione; ergò ex eadem continua emanatione ab obiecto dependebit agere eius ad producendam aliam speciem.

121 Ad primum argum. primæ opinionis distinguẽda est maior, quod secundæ qualitates non sint actiuæ; nam de actiuitate naturali, verum est; de intentionali verò falsum; hæc autem actiuitas intentionalis nõ solum ipsis qualitatibus naturalibus concedenda est, sed speciebus intentionalibus ab eis productis tanquam virtutibus earum, quarum actiuitate media immutant potentias, & cum eis concurrunt ad sensationes. Ad confirmationem negandum est antecedens, quod omnes dependeant per se immediatè ab obiecto, & nulla ab alia, quia sicut vna

vna producitur ab altera cum actuali dependentia ab obiecto, ita dependet in conseruari ab ea, vel certè ab eodem obiecto per eam. Quare negandum est, quod permanere possit naturaliter species producta ab altera pereunte producente, quia sicut producitur ab obiecto per illam, ita etiam per eandem conseruatur.

Ad secundum distinguenda est maior, quod species repræsentet illud à quo procedit: nam solum est vera de eo, à quo procedit tanquam à præcipua causa, & cuius virtus est, quæ cùm omnes habeant respectu solius obiecti, & non respectu alterius, fit vt solius obiecti sint similitudines, sicut solius obiecti sunt virtutes. 122

Ad primam experientiam, quam affert vltimum argumentum, concessa maiori, quod obiectum extra cubiculum existens non videatur ex quocunque angulo eius, neganda est minor, quod videatur, si species producta in medio multiplicet alteram, quia non multiplicat eam, nisi eo modo, quo obiectum, à quo procedit, obiectum autem visus sicut non videtur per lineam transuersalem, sed solùm per lineam rectam, vt docet experientia, ita non multiplicat species per lineas transuersales, sed solum per lineas rectas, quamuis versus omnes differentias loci, & ita species producta in medio hoc tantummodo potest producere alteram, ex quo non sequitur, quod producat eam in angulis cubiculi, nec proinde, quod ab eis possit videri obiectum.

Ad experientiam de turri negandum est, quod videatur tota ab existente in cubiculo. Negandum quoque est, quod species à turre producta in medio producat aliam repræsentantem totam ipsam turrim in oculo eius, sed solum producit speciem repræsentatem partes eius, quæ per lineam rectam percipi possunt ab existenti in cubiculo. Cuius ea est ratio, quia species producta ab obiecto non potest producere aliam, nisi cum actuali dependentia ab eo, & iuxta modum, quo potest obiectum cum ea concurrere. Constat verò obiectum non posse concurrere, nisi per lineam rectam, quia iste est modus eius immutandi potentiam, sicut est etiam modus operandi eiusdem potentiæ. Vnde fit, quod licèt species producta in medio à turre totam ipsam turrem repræsentet ratione extensionis obiectiuæ, non tamen possit producere aliam in tali oculo repræsentantem integram turrim, sed solum secundum eas partes eius, quæ per lineam rectam possunt immutare oculum existentem in cubiculo, quia solum secundum illas potest turris concurrere cum eadem specie ad immutandum oculum; li- 123

mitatur ergò virtus, atque concursus talis speciei ad producendum aliam in oculo ab obiecto, quod solum potest secundum aliquas partes ad talem speciem producendam concurrere: quare non videbitur integra turris, sed solum secundum aliquas partes, vt docet experientia.

124 Ad primum secundæ opinionis concessa maiori, neganda est minor, quod possit vna species producere aliam, sine dependentia actuali ab eodem obiecto, & cum additur speciem productam ab obiecto in medio esse separatam ab eo: distinguendum est, nam si nomine separationis intelligatur distinctio realis ab illo, atque existentia in subiecto ab eodem discontinuo, verum est, si verò separatio neget actualem, & quasi continuam emanationem ab eo, sicut luminis à sole, falsum erit. Itaque eidem obiecto coniuncta est, cùm sit ab eo producta, actúque conseruetur ab eodem, & ita quidem, vt inter speciem ipsam in aëre productam, atque obiectum nihil sit medium; quod satis est, vt ad producendum nouam aliam speciem, aut nouam partem in potentia coniungi possint per modum vnius agentis, sicut calor productus ab igne in aërem, & ignis ipse coniunguntur ad producendum calorem in aquam. Quo supposito dum quærit argumentum, an species medij producat aliam tanquam instrumentum obiecti vel tanquam præcipua causa. Respondeo non vt præcipuam causam, sed vt instrumentum, quia præcisè tanquam virtus obiecti à se substituta.

125 Sed vnum est discrimen in hac parte obseruandũ inter modum, quo luminosum multiplicat lumen per medium, & obiectum species, nam licet vtrumque per lineam rectam operetur, lumen verò cum maiori diffusione per idem medium propter maiorem perfectionem agendi, ideò potest ad latera declinare effectus eius, non solùm in actione directa, sed etiam in reflexione: Obiectum verò solum multiplicat speciem per lineam rectam, tam in actione directa, quàm in reflexa, quia modus agendi intentionalis imperfectior est, & ideò magis limitatus; quare multiplicatio specierum, nec ad latera, nec ad cubiculum declinat, sicut diffusio luminis: & hinc procedit, quod non possit videri obiectum ex cubiculo, vel angulis eius: quia non producuntur ibi species sicut lumen.

QVÆSTIO XI.

Quid, & quotuplex sit commune sensibile, & quo pacto immutet sensum.

Prior

Prior quæstionis pats.

IN duas partes placet quæstionem diuidere: in quarum priori 116
duo explicanda erunt; nempe quid per commune sensibile intelligamus, & quotuplex sit commune sensibile; in posteriori verò modum quo commune sensibile moueat sensum discutiemus.

Circa primum, non est intelligendus nomine sensibilis communis, aliquis conceptus communis abstractus à particularibus sensibilibus, quia nec ratio ista communis à sensu potest percipi, nec ab ea immutari, & ideò nec ad ipsum aliquo modo pertinere, nam sensus singularia tantum sensibilia percipere possunt: quare per cōmunia sensibilia singularia absque dubio intelliguntur. Sed nec intelligitur per sensibile commune illud singulare sensibile, quod percipitur à solo sensu communi interno, vt asseruit Apollinaris 2. lib. de anima, c. 8. nam experientia constat sensibilia communia, quæ ab Aristotele, & omnibus pro talibus numerãtur, à sensibus externis percipi, vt magnitudinem, figuram, & motum. Nec etiam dicuntur talia, quia non possunt percipi à sensibus externis sine cōcursu eiusdem sensus communis interni, vt Perspectiui quidam voluerunt, quos citat Toletus 2. lib. de anima q. 15. quia sensus externi non indigent operatione sensus communis interni ad exercendas proprias. Nec tandē significatur nomine sensibilis communis illud tantum, quod ab omnibus externis percipitur, vt placuit Themistio cap. 6. huius libri, & videtur esse mens Aristotelis ibidem textu 63 & 64. vbi distinguens propria sensibilia à communibus asserit illa esse propria, quæ ab vno tãtùm sensu percipiuntur, communia verò quæ ab omnibus. Nam certū est non omnia sensibilia communia percipi ab omni sensu externo, quia 117
per olfactū non percipimus figuram rei. Vnde Aristoteles ipse eodem loco se explicuit probans motum esse sensibile cōmune, quia per visum, & per tactum percipitur. Ex quo deducimus, quid sit per sensibile commune intelligendum: videlicet illud, quod pluribus sensibus percipi potest, & iste est cōmunis ferè sensus expositorum in eodem 6. capit. Ideò autem omnibus sensibus esse commune asseruit Aristoteles, quia omnia ferè sensibilia communia ab omnibus sensibus percipi possunt.

Circa numerum vero communium sensibilium adnotare oportet, plura, vel pauciora numerari, prout magis, vel minus vniuersaliter numerantur. Ideo Perspectiuos speciales rationes eorum considerantes 19. enumerasse refert Buelio lib. 3. in principio, & Aristoteles ipse aliis locis quædam alia enu-

128 meraſſe conſtat, præter illa quæ recenſuit ca. 6. huius libri; vt Vnitatem 3. libro de anima, textu 32. & in lib. de ſenſu, & ſenſibili, cap. 4. Obtuſum, Acutum, Aſperum, & Lene. Congruentius tamen fuit quinque ſolum enumerare tanquam vniuerſaliora capita, ſub quibus comprehunduntur omnia, & ad quæ reducuntur facile. Vt ita ſub breuiori numero comprehenſa memoria retineri poſſint. Hæc autem ſunt, motus, quies, numerus, figura, & magnitudo. Et ad numerum quidem reducuntur, diſcretio, & vnitas, quia & numerus diſcretionem importat, & principium eius vnitas eſt. Obtuſum verò, & acutum, aſperum, & lene, curuum, & rectum ad figuram, diſtantia, & ſitus ad magnitudinem. Singularis eſt igitur, & falſa ſententia Galeni 3. lib. de cognoſcendis pulſibus, quam ſequutus eſt Vega, lib. 1. de arte medendi, cap. 5. motum, & quietem à numero communium ſenſibilium reiiciens, quia motus, inquit Galenus, non eſt per ſenſum cognoſcibilis, ſed ſolum per intellectum, & proinde neque quies, vltra hoc habens, quod in negatione, vel priuatione conſiſtat, de qua etiam videtur certum non cognoſci per ſenſus. Singularem nihilominus eſſe affirmo ſententiam hanc, quia omnes interpretes Ariſtotelis ca. 6. huius libri motum, & quietem inter ſenſibilia communia cum eo enumerant. Falſam verò, quia experientiæ contrariam, qua conſtat motum percipi per viſum, & tactum, vt docuit idem

129 Ariſtoteles in eodem capite, & conſequenter quietem; quæ non ſumitur pro ratione formali priuationis, aut negationis in hac parte, ſed pro ſtabilitate, vel conſiſtentia rei, in qua fundatur negatio, aut priuatio motus: quare falſum eſt, quod per ſolum intellectum, & non per ſenſum percipiantur. Ad motum tandem reducitur tempus, vel ſub eo comprehenditur, quia licet ſenſu percipiatur, & per ſe, vt docet Ariſtotel. 4. lib. phyſicor. ca. 11. textu 98. non ſecundum rationem formalem temporis, ſed ſolum vt conſequitur motum, eique coniunctum eſt, & hæc de ſignificatione, & numero ſenſibilium communium. Quæ ſic explicari debent, vt per numerum, nec ratio

130 formalis diſcretionis intelligatur, nec ordo numerabilitatis, nam nec ſenſus numerat, nec rationem formalem diſcretionis percipit, ſed materialiter omninò accipitur, vt eſt commune ſenſibile pro multitudine rerum ſenſibilium diſcontinuata. Sed nec figura pro formali ratione qualitatis, quam nec ſenſus percipit, ſed pro materiali terminatione quantitatis, vt corporibus naturalibus inhærente, nec motus ſumitur, prout dicit rationem formalem viæ, aut fieri termini, ſed pro ſola ratione materiali conſiſtente in variatione ſitus, & loci, aut localis

præſen

præsentiæ; quies verò pro consistentia, seu permanentia rei sensibilis in eodem situ, vel loco.

DVBIVM.

Quidnam per Magnitudinem intelligatur.

CVm Magnitudo idem sit, quod extensio partium, ratione cuius proprium sensibile dicitur tantum vel maius, aut tantæ, vel maioris extensionis, hoc modo distingunt extensionem recentiores quidam. Quædam est intrinseca, atque propria cuiuslibet rei, vel accidentis corporei, quam non accipit à quantitate, sed à se habet: consistit autem in hoc, quod est habere proprias partes integrãtes suæ entitatis propriis etiam indiuisibilibus copulatas, & distinctis partibus spatij correspondentes, licet non coextensas eidem spatio, nec partes eius occupantes, ratione cuius extensionis vna entitas dicitur maior, vel minor altera, vel æqualis, si plures, vel maiores, aut æquales habeat partes aliquotas: & cum totum hoc habeat à se, & non à quantitate, possitque illud habere separata à quantitate, sequitur per se posse sentiri sine quantitate, saltem, vt commune sensibile: cum habeat intrinsecam extensionem, quæ est sensibile commune. Præter hanc verò extensionem dicũt aliã accipere à quantitate, hanc tamen non intelligi nomine communis sensibilis: sed propriam tantum. Sed hanc sententiam non recipiunt antiquiores, imò neque vllus ex interpretibus Aristotelis inuenitur, qui nomine magnitudinis hac in parte non intelligat veram quantitatem, aut veram extensionem prædicamenti quantitatis, quam si aliquo modo non habeat sensibile proprium, non posse sentiri docent cap. 6. huius libri, atque etiam Diuus Thomas verbis superius citatis se sentire testatur, nec minus expresè id asserit Scotus in 4. distinct. 12. quæst. 3. Et potest sic efficaciter probari primò, quia si magnitudo, vt est commune sensibile, significat propriam illam extensionem in eo solum consistentem, quod res habeat partes integrantes propriæ entitatis copulatas propriis indiuisibilibus, in quas diuisibilis sit, licet nullam accipiat extensionem à quantitate, sequitur substantiam ex propria natura, & intrinseca extensione esse per se sensibilem, sicut cætera sensibilia communia, vt recentiores isti concedunt. 131

Hoc autem expresè contrarium est doctrinæ Aristotelis asserentis substantiam non esse vllo modo per se sensibilem, hoc est, nec tanquam proprium, nec tanquam commune

ſenſibile: ſed omninò per accidens ad finem 6. capitis, textu 65. his verbis. *Secundum accidens autem dicitur ſenſibile, vt ſi albũ ſit Dioris filius, ſecundum accidens enim hoc ſentit, quoniam accidit albo hoc, quod ſentit, quapropter nihil patitur ſecundũ quod huiuſmodi eſt à ſenſibili.* Secundò probatur, quia ſi proprium ſenſibile, per illam intenſionem, (quam propriam vocant) ſentiri poteſt ſine vlla extenſione quantitatiua, quam accipiat à vera quantitate, euidẽter ſequitur albedinem, & quoduis aliud
132 ſenſibile proprium per ſuam intrinſecam extenſionem modificatam ſentiri, & non modificatam per quantitatem. Et ex conſequenti naturaliter poſſe ſentiri etiam ſeparatam à quantitate. Et ex hoc ſequitur albedinem corporis Chriſti, vt in Euchariſtia exiſtentis naturaliter videri poſſe, & conſequenter Chriſtum ibi exiſtentẽ contra communem ſententiam Scholaſticorum. Probatur conſequentia: nam albedo eſt ſenſibile proprium. Et habet extenſionem ſibi propriam, & ratione eiuſdem extenſionis eſt ſenſibile commune, quamuis nullam ibi accipiat extenſionem localem à quantitate, quod non tollit ab ea rationem proprij, neque communis ſenſibilis, quia talis extenſio localis obiecti non requiritur apud recentiores iſtos ad ſenſationem; ergò nec tollit, quin ſentiri poſſit naturaliter. Probatur conſequentia, quia etiam ſi ſepararetur à quantitate, poſſet videri naturaliter, vt fatentur; cùm tamen nullam haberet extenſionem localem: ergò etiam ſi eam non habeat in Euchariſtia, naturaliter ſentiri poterit.

Argumentum hoc ſolùm poſſet effugere, qui negaret Chriſtum in Euchariſtia habere propria accidentia, quæ habet in cœlo, & quæ naturaliter conueniunt corpori eius, quantitatem videlicet, & qualitates, vt aſſeruit Durand. in 4. diſtinct. 10. quæſt. 2. Sed ex hoc multa ſequuntur incommoda, vt probauit Pater Suarius in 3. part. D. Thom. tom. 3. diſput. 51. ſect. 2. Propterea hæc ſententia recentiorum tribuens accidentibus proprias extenſiones diſtinctas ab extenſione quantitatis falſa cenſenda eſt, & quæ vocabulo extenſionis abuti-
133 tur. Non enim conſiſtit vera, ac propria extenſio in eo, quod eſt habere partem extra partem ſecundum entitatem; ſed ſecundum modum, quo res coextendi poteſt ſpatio, illúdque replere, aut occupare; ita vt quælibet pars petat coextendi diſtinctæ parti ſpatij, eámque occupare, & aliam excludere ab ea quod eſt eſſe cum quacumque alia impenetrabilem. Quam extenſionem patet non habere vllas partes entitatiuas ex ſe; ſed ſolas partes quantitatis prædicamentalis, à quibus eam recipiunt partes integrantes ſubſtantiæ, & aliorum accidentium,

tium, & sine illa non tam extensæ dicuntur, quàm entitatiuæ distinctæ, & aptæ, vt per quantitatem extendantur, quare abusus vocabuli extensionis est, nimísque impropria locutio quamcumque multitudinem partium entitatiuarum extensionem vocare. Hæc igitur extensio quantitatiua, quæ sola vera est, & propria, necessaria conditio est cuilibet agenti corporeo ad agendum in extrinsecum, vel illud immutandum: & cum sensibilia communia per se sint immutatiua sensuum, nec debet, nec potest vlla alia extensio præter hanc commune sensibile vocari, & hæc de priori parte quæstionis.

Posterior quæstionis pars.

HIs de significatione, & numero sensibilium communium ita expositis discutiendum restat, quonam modo immutent sensum, vel ab eo percipiantur, videlicet per speciem, aut sine illa, & si per speciem, an per distinctam à specie, per quam immutatur, atque percipitur sensibile proprium, vel per eandem.

Et prima opinio asserit aut sine vlla specie percipi à sensu, vel omnino per speciem proprij sensibilis ab hoc solo impressam, & nullo modo ab eisdem communibus sensibilibus. Ita 134
Ferrar. 2. lib. de anima, quæst. 11. Caiet. & Palacius ibid. cap. 6. Fonseca 2. lib. Metaphys. cap. 2. quæst. 2. sectione 5. Sed hæc sententia falsa est, quantum ad vtrumque. Et quantum ad primum quidem probo esse falsam testimonio Aristotelis, & ratione, Aristoteles enim ad finem 6. capitis definiens sensibile per accidens asserit nihil pati ab eo sensum, neque aliquid in sensum agere: sed ex eo solum percipi, quia accidit sensibili per se. Ex quo ita arguo, sensibile commune est sensibile per se; ergò per se immutat sensum, & non per accidens, & sensus per se ab eo patitur: sed non immutatur sensus à sensibili, neque hoc agit in sensum, nisi per impressionem speciei; ergò contra sensum Aristotelis est dicere, quod sensibile commune sentiatur sine vlla specie. Quod verò sit contra rationem sic probo. Perfectiorem rationem sensibilis habet proprium, quàm commune: sed proprium non potest percipi à sensu, nisi ei vniatur per suam speciem, qua media concurrat cum eo ad sensationem; ergò multò minus poterit percipi sensibile commune à sensu, nisi ei vniatur, vt sic possit esse cum principio sensationis; sed constat non posse per se, hoc est, sine specie vniri, quia nec potest proprium, licet sit perfectius: ergò impossibile est, quod sentiatur, & non per vllam speciem. Quod verò non pos-

135 fit percipi per speciem omninò alienam, quam ipsum nullo modo producat, videlicet per speciem sensibilis proprij, sic probo. Non potest obiectum vniri potentiæ per speciem, nisi ab ea repræsentetur: sed non potest secundum communem ordinem rerum species sensibilis repræsentare obiectum, à quo non procedat aliquo modo; ergò nec est possibile, quod commune sensibile vniatur potentiæ per speciem proprij nullo modo procedentem ab eo, vt asserit eadem sententia.

Secunda opinio per extremum opponitur præcedenti, asserens sensibile proprium imprimere sensui propriam speciem se repræsentantem, atque distinctam à specie proprij sensibilis, & per illam percipi. Ita Scotus in 4. dist. 12. quæst. 3. Gandau. 2. lib. de anima, quæst. 17. Ægidius in eodem lib. ad textum 65.
136 dub. 2. & Iandun. quæst. 18. Probatur primo, quia sensibile proprium, & commune per se mouent sensum; ergò imprimunt ei propriam speciem, non vnam, & eandem; ergò distinctas, quare percipietur commune per speciem propriam, sicut percipitur proprium. Probatur minor, quia sensibile proprium, & commune non solùm specie, sed genere differunt, vt albedo, & quantitas; ergò non possunt repræsentari per eandem speciem, quia rerum adeò diuersarum non potest dari eadem imago; necesse est ergò per diuersas repræsentari sensui. Secundo, quia contingit sensibile proprium videri per propriam speciem, & variari commune, cum quo simul videbatur, vt si videatur album sub figura triangulari, & hæc fiat posteà quadrangularis; tunc ergò inquiro, an mutata sit species, per quam videbatur prius idem album, vel non: si mutatam esse dixeris in alteram, cùm solum sit mutatum commune sensibile, sequitur propriam speciem imprimere, & illam esse corruptam: nam cum ex parte proprij nihil sit mutatum, nec potest noua eius species esse producta, sed per antiquam permanentem, atque immutatam videri: si verò eadem perseuerat species proprij variato communi, sequitur hoc nihil imprimere sensui, & ideò vel omninò sine specie videri, aut per speciem proprij, quam nullo modo producit, quod esset incidere in præcedentem opinionem refutatam. Probatur tandem, quia sensibile commune percipitur à sensu sine proprio: ergò per distinctam speciem, quia omninò
137 sine specie percipi repugnat. Probatur antecedens in eo, qui manu tangeret cœlum, quod sine sensatione tactus non posset fieri: sed cœlum nullum habet sensibile proprium pertinens ad sensum tactus, quia caret omni qualitate tangibili ratione suæ incorruptibilitatis: ergò solum sentiretur magnitudo eius, quæ est commune sensibile, & consequenter commune sine

proprio, quod videtur etiam contingere, dum à longè videtur turris nullo in ea viso colore: sed solum magnitudine.

Tertia opinio quasi media est inter primam, & secundam, asseritque *sensibile proprium per speciem videri, quã aliquo modo producit contra primam, non tamen per distinctam à specie sensibilis proprij, sed per eandem à se modificatam contra secundam*, & hæc est ferè communis, & vera, quam tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 13. 1. part. quæst. 17. artic. 2. & quæst. 78. art. 3. ad 2. & ibidem Bañez, Philop. Tienensis, & Paulus Venetus, cap. 11. huius libri, Toletus quæst. 14. Ferrar. cap. 6. & omnes ferè recentiores. Quam in primis oportet explicare, & deinde probare Explicatur autem hoc modo, sensibilia propria non 138
percipiuntur à sensibus separata à subiectis sensibilibus: sed in eis, non enim videtur albedo abstracta, sed in concreto: in concreto verò naturaliter, & necessariò sunt coniuncta cum sensibilibus communibus, & ab eis determinantur ad talem modum essendi, & cum ex determinabili, ac determinante fiat aliquid vnum, sequitur quod sensibile proprium, & commune ex natura rei percipiantur à sensu per modum vnius obiecti; sed eo modo, quo percipiuntur, immutant sensum; ergò per modum vnius eum immutant: & immutatio fit per productionem speciei; ergò per modum vnius imprimunt ei speciem, & consequenter vnam speciem repræsentantem vtrumque sub ratione vnius, & non plures: nam si plures imprimerent, vt plura ac distincta immutarent, & non vt vnum. Per modum autem vnius coniungi dicimus ad immutandũ sensum, & producendam in eo speciem, proprium & commune sensibile, non quidem per accidens: sed per modum vnius per se, quia in ordine sensibili per se modificatur, ac determinatur proprium per commune, licet in ratione entis non constituant, nisi vnum per accidens. Quod hoc exemplo fiet manifestum, visus non 139
videt albedinem separatam à subiecto: sed in eo existentem, in quo talis, aut tanta extensio reperitur, talis etiam figura videtur etiam cum motu, vel in eodem loco consistens, hæc autem sunt communia sensibilia, quibus per se coniuncta, atque modificata percipiuntur propria naturaliter; & ideò per modum vnius per se, atque per vnam speciem per se modificatam. Vnde fit speciem, per quam percipitur sensibile proprium, duo habere, videlicet entitatem, & modum, & ratione entitatis repræsentat proprium sensibile: ratione verò modi repræsentat commune; & ideò vtrumque concurrit ad productionem eius per modum vnius, & singulis correspondet species ipsa secundum eam rationem, qua concurrit ad productionem eius,

proprio

proprio quidem correſpondet ſecundum entitatem, communi vero ſecundum determinationem, & modum. Et eodem modo correſpondet eis ſenſatio ipſa, cuius ſimul cum potentia principium ſunt.

140 Ad probandam verò hanc ſententiam ſic explicatam præſupponẽdum eſt, quod licet vtrumque ſenſibile tam proprium, quàm commune ſit ſenſibile per ſe; proprium tamen per ſe primò, & ideò tanquam primarium obiectum ſenſus; commune verò eius ratione, hoc eſt, tanquam aliquid eius, vt tanquam extenſio, figura, aut motus eius. Et ideò tanquam determinatiuum, vel modificatiuum, nam quantitas, vel figura non poſſunt per viſum percipi, niſi ratione coloris, vel lucis: ſenſibile igitur commune, quaſi per ſe ſecundo percipitur. Hoc igitur ſuppoſito ſic arguo; ſenſibilia communia non ſunt obiecta primaria ſenſuum, & conſequenter nec ſeparata à propriis ſunt immutatiua eorum, ſed vt aliquid eorum ſunt, naturaliter eis coniuncta immutant; ergo non poſſunt imprimere ſpeciem ſui in ſenſu niſi præſuppoſita immutatione proprij, ſed nec propria poſſunt immutare niſi determinata, & quaſi modificata à communibus, quia agens debet eſſe determinatum in ſingulari exiſtenti. Vnde ſequitur neutrum poſſe immutare ſenſum, nec producere in eo ſpeciem ſaltem naturaliter niſi vt vnitum alteri, quare per modum vnius principij immutare poſſunt, & nõ alio modo, & proinde per vnam tantùm actionem, ſed ab vno principio per vnam tantùm actionem non poteſt procedere niſi vnus effectus; ergo nec poſſunt plures, ac diſtinctas ſpecies, imprimere, ſed vnicam ſecundum diuerſas rationes vtriſque correſpondentes modo iam expoſito.

141 Secundo probatur, quia nec ſunt neceſſariæ plures ſpecies ſed per vnam percipi poſſunt: cum percipiantur per modum vnius ſenſibilis determinati. Nec ſit intelligibilis modus; quo vniri poſſint tanquam principium vnius, eiuſdémque ſenſationis: ſi plures, ac diſtinctæ ab vtroque producantur.

142 Ad primum argumentũ ſecundæ opinionis conceſſa maiori, negãda eſt minor, quod ſenſibile cõmune, & propriũ nõ producãt vnam, & eandẽ ſpeciem. Et cum dicitur eſſe diuerſa nõ ſolum ſpecie, ſed genere, diſtinguendum eſt, & in eſſe rei concedendum, ſed in eſſe ſenſibilis negandum. Hoc enim modo ſumpta per ſe communicant in eadem ratione obiectiua immutandi eandem potentiam ſenſitiuam, à qua vtrumque percipitur ſub ratione vnius, atque eiuſdem obiecti, quia commune eſt quaſi modus proprij, & determinatiuum eius, cum quo conſtituit vnũ per ſe immutatiuum potentiæ, ac productiuum vnius,

vnius, atque eiusdem speciei, à qua sub tali ratione, & conuenientia potest vtrumque repræsentari.

Illud verò, quod in secundo argumento quæritur, an variato sensibili communi, & permanente inuariato proprio, pereat species, à qua repræsentabatur vtrumque. Distinguendum est, nam secundum entitatem, non perit, sed integra perseuerat, quia secundum eam non procedebat nec tribuebatur communi sensibili, sed proprio; perit verò secundùm modum, ratione cuius tribuebatur, & procedebat à sensibili communi, illudque repræsentabat.

Et quod pro incommodo inferri potest ex hac solutione, 143
videlicet infinitos modos speciei perire posse, & alios infinitos de nouo produci, concedendum est, quia sicut sensibile proprium, quod mouetur, acquirit, & amittit infinitas præsentias locales, atque etiam infinitas partes motus, non mirum est, si pro earum acquisitione, ac deperditione infinitos modos eas repræsentandi acquirat, ac deperdat species, nec debet reputari incommodum: cùm tam præsentias, quàm modos, quibus repræsentantur sint entia incompleta.

Circa solutionem vltimi argumenti, Caietanus cap. 6. huius 144
libri, concedit sensibile commune posse percipi à sensu sine proprio. Nihilominus ex doctrina à nobis nuper tradita probatur efficaciter hanc sententiam esse falsam, quia repugnat secundarium obiectum percipi à potentia, sine primario, sed sensibile proprium est primarium obiectum sensus; commune verò non nisi secundarium tanquam aliquid eius: ergo non potest sine illo percipi. Secūdo, commune sensibile solum pertinet ad sensum, in quantùm determinat, ac modificat proprium: & ideò nec species ratione suæ entitatis ipsum repræsentat, sed ratione modi, per quam determinatur, sed modus non est vllo modo separabilis à re, quam modificat; ergò nec potest species repræsentare commune sensibile separatum à proprio, & consequenter sine illo nequit à potentia percipi.

Ad argumentum igitur, præsupposito quod cœlum nullam habeat qualitatem tangibilem, (quod valdè probabile est) negamus, quod posset per tactum sentiri quantitas eius, quemadmodum, nec posset videri, nisi haberet lucem: manus verò illum tangens impediretur, ne posset vlterius progredi à quantitate eiusdem cœli ratione suæ impenetrabilitatis, propter quam non admittit naturaliter aliam in eodem loco, & tunc si manus ipsa tangēs cœlum conaretur progredi, causaretur compressio aliqua in brachio, & ratione compressionis dolor sine aliqua impressione qualitatis à cœlo, vel sine distemperie, quia

sola

sola compressio partium, sicut sola diuisio sufficiens causa doloris est, nullam igitur sensationem tactus causaret cœlum, vel quantitas eius, quare nec probatur hoc exemplo, quod commune sensibile possit sine proprio percipi à sensu.

QVÆSTIO XII.

An sensibile proprium indiuisibili modo existens possit per sensum percipi saltem per potentiam Dei absolutam.

144 Asseruimus quæstione præcedente nullum sensibile proprium percipi posse sine extensione aliqua quantitatiua, aut sine locali præsentia, quæ communia sensibilia sunt. Quærimus modo, an ita sit necessaria extensio hæc communis sensibilis ad percipienda propria, vt si per miraculum ea caruerint, & indiuisibilem modum habuerint, possint percipi à sensu naturaliter, vel saltem per potentiam Dei absolutam, possumúsque exemplum designare in corpore Christi existentis in Eucharistia, & nullam habentis extensionem localem, sed modum potius indiuisibilem, & ita totum in tota hostia contineri, atque etiam in qualibet parte totum, an videlicet sub eo modo indiuisibili possit oculis corporeis videri color eius, atque etiam quantitas, & consequenter Christus ipse, sicut modo videtur à nobis Petrus.

145 Et prima opinio affirmat proprium sensibile nullam habens magnitudinem, aut extensionem quantitatiuam, vel localem præsentiam, sed modum indiuisibilem, non solùm naturaliter videri posse, sed de facto videri, nisi impediatur visio eius, & ideò corpus Christi, vt in Eucharistia existens ratione proprij coloris quantumlibet modum indiuisibilem habentis videri posse naturaliter: & nisi propter meritum fidei per miraculum occultaretur, de facto videretur ab omnibus intuentibus hostiam consecratam. Ita Ocham in 4. dist. 10. q. 5. art. 3. Maior qu. 5. & probabilem censet Gabriel. lect. 45. in can. Missæ lit. P. Probat Ocham, quia corpus Christi ratione sui coloris est visibile, & licet non habeat præsentiam circumscriptiuam, est tamen præsens speciebus sacramentalibus; ergò habet virtutem imprimendi speciem sui in oculo, sicut potest alias actiones exercere circa medium, vel aliud extrinsecum corpus; nihil ergo obstare potest, quin naturaliter videatur, nisi aliquod extrinsecum impedimentum.

Hæc tamen sententia tanquam singularis, & falsa reiicienda est;

est; nam cæteri omnes Scholastici, quos statim citabimus, in eo 146
conueniunt, quod corpus Christi vt indiuisibiliter existens sub
speciebus sacramentalibus non sit naturaliter visibile, vel sen-
sibile per quemuis alium sensum. Quod vero sit falsa probant
omnes, quia vt videatur Christus, vt ibi existens, immutare de-
bet visum imprimendo ei speciem, & diuisibilem quidem, quia
in subiecto diuisibili nempe in oculo produci, atque inhærere
debet, sed secundum modum indiuisibilem, quem habet, non
potest producere effectum diuisibilem: ergo nec potest immu-
tare sensum, nec ab eo percipi. Secundo, quia corpus Christi, vt
sic existens modo inextenso non respicit vllo modo extrinseca
corpora, circa quæ possit agere, vel à quibus possit pati: vnde
nec percuti potest, vel lædi ab aliquo extrinsceo, neque extrin-
secum lædere, vel quoquo modo in ipsum agere, quia agere, & 147
pati approximationem corporum tanquam conditionem ne-
cessariam postulat: ergò nec potest imprimere speciem sui sen-
sui, vt ab eo percipiatur: nec sensum ipsum aliquo modo re-
spicere, vt corpoream eius, atque extensam actionem terminet:
quia impressio speciei realis actio vnius corporis in alterum
est, quamuis intentionalis.

Propterea secunda opinio negat naturaliter videri posse
proprium sensibile sub modo indiuisibili existens, nec proin-
de corpus Christi, vt est in Eucharistia, bene tamen per poten-
tiam Dei absolutam. Ita videtur sentire D. Thom. in 4. dist.
10. quæst. vnica, art. 4. quæst. 1. præsertim ad 2. vbi loquens de
oculo glorificati corporis, ait non implicare contradictionem.
& 1. part. quæst. 76. art. 7. ad 2. affirmat oculum Christi exi-
stentis in Eucharistia videre se ipsum, quamuis non videat mo-
dum, quem in ea habet. Ita etiam Alexand. Aleus. 4. part. q. 10.
memb. 7. artic. 3. §. 8. versiculo, *Consequenter quæritur*, addens
pium esse credere Beatam Virginem oculis suis vidisse Chri- 148
stum prout in Eucharistia existentem, quod speciali priuilegio
ei fuit concessum, atque etiam Sotus in 4. dist. 10. quæst. 1.
artic. 7. & habetur in Summa Victoriæ, Eucharistia num. 61.
Et pro eadem sententia citantur Bopau. & Vualdens. sed im-
meritò, quia non id asserunt. Citatur tandem Scotus, qui oppo-
sitam potius sententiam quodammodo tenet, vt statim osten-
demus. Eam tamen sequuntur nonnulli ex recentioribus.

Et quantum ad priorem eius partem, quod non possit videri
naturaliter, efficaciter probata est duobus illis argumentis,
quibus præcedentem impugnauimus. Solum igitur restat pro-
bari quantum ad posteriorem, quod per potentiam Dei abso-
lutam non repugnet.

Quod

149 Quod probant primo hoc discursu: color existens in corpore Christi est sensibile proprium, & eiusdem rationis, & naturæ cum colore aliorum corporum; ergo, est per se visibile, & accommodatum visui, vt videri ab eo possit. Solum potest obstare, vt videatur defectus sensibilis communis, nempe extensionis localis; aut præsentiæ quantitatiuæ, quam in Sacramento non habet, aut modus indiuisibilis, quem loco eius habet, sed hæc non obstant, quin videri possit: ergò non repugnat videri.

Minorem probant, de defectu localis præsentiæ; quia præsentia localis est ratio formalis vbicationis, vel ipsummet vbi, quod acquirunt corpora per motum localem, sed eiusmodi vbi non est obiectum sensus, sed solum potest percipi ab intellectu: tum quia importat respectum ad spatium, quem non potest sensus percipere, tum etiam, quia non est certum, quod sit aliquid intrinsecum in ipso mobili, quod ideò per sensum possit percipi, sed plures asserunt esse solam denominationem extrinsecam, quam habet corpus à loco se circunscribente; si autem esset commune sensibile certissimum foret, ergò non est necessaria talis præsentia, vt videatur, sed sine illa videri poterit ratione specierum, quibus præsens est: & si moueatur ad motum illarum, poterit etiam videri, vt in naui mota constat, cuius motum ab aliquo cubiculo non percipimus, nisi per aquam & corpus aliud interiectum.

150 Quod verò modus indiuisibilis, quem Christus habet in Eucharistia non obstet, vt videatur; dupliciter probant: primo, quia indiuisibilitas non est modus positiuus, sed sola negatio extensionis, negatio verò non est perceptibilis per sensus: ergo vt sentiatur obiectum indiuisibili modo existens, non est necessarium, quod indiuisibilitas ipsa sentiatur. Probatur antecedens, quia rem indiuisibiliter existere, hoc est, totam in toto, & totam in qualibet parte, benè potest per solam negationem extensionis intelligi; ergò non est ponendus modus positiuus, cum non sint positiuæ entitates multiplicandæ, sine vrgenti necessitate. Et esto concedatur modum indiuisibilitatis, quem Christus habet in Eucharistia esse positiuum, non sequitur, quod sit imperceptibilis per sensum, quia non esset supernaturalis secundum substantiam, vel entitatē; cùm reperiatur in substantia naturali, sed solum ex parte efficientis, aut ex modo, quo efficitur, sicut visus restitutus ex eo naturalis est secundum substantiam, & ideò naturaliter videri potest, etiam si ex modo, quo restituitur ab efficienti sit supernaturalis. Imò etiam si talis modus indiuisibilis supernaturalis esset, videri

videri posset, quia si daretur color supernaturalis absque dubio 151
foret sensibile proprium, non minus quàm naturalis: ergo posset per sensum percipi, & consequenter poterit videri præsentia indiuisibilis, etiam si concedatur supernaturalis secundum entitatem. Et consequenter Christus ipse, vt eam habet. Secundò probant, quia licet sensibile commune non possit vllo modo percipi à sensu sine proprio, non tamen repugnat percipi proprium sine communi; ergò nec repugnabit percipi sub modo indiuisibili. Probatur antecedens, quia commune sensibile non est ratio sentiendi proprium: ergò proprium non dependet à communi, quantum ad sui sensationem dependentia essentiali, quemadmodum nec à subiecto, sed solum dependet secundum modum naturalem, quia naturalis modus essendi eius est inhærere in subiecto media quantitate; ergo sicut non repugnat, quod separetur color à subiecto, atque etiam à quātitate, figura, & aliis communibus sensibilibus: non repugnabit, quod separatus ab eis videatur, separatus verò ab eis haberet modum indiuisibilem: ergò sub tali modo potest perci- 152
pi à sensu, quamuis non naturaliter; benè tamen per potentiam Dei absolutam. Cuius exemplum sumere possumus in accidentibus Eucharistiæ, quæ sicut separauit Deus à substantia panis, posset separare etiam inter se, ita vt quantitas sola existeret separata ab omnibus qualitatibus, & quælibet harum separata ab aliis: cùm sit certum distingui realiter à quantitate, & inter sese. Tunc ergò posset sentiri color per visum, quia nulla apparet implicatio contradictionis, & tamen haberet modum indiuisibilem: cùm esset separatus à quantitate.

Probatur tandem, quia color per se primò est visibilis: ergò vt videatur, non dependet per se à modo diuisibili, vel indiuisibili, cum quolibet ergò videri, aut sine vtroque non dicit intrinsecam repugnantiam, quare poterit cum modo indiuisibili videri per potentiam Dei absolutam. Probatur prior consequentia: quia visibilitas coloris non dependet ab his modis: cùm sit ei intrinseca. Et vrgeri potest argum. hoc modo, duo solum requiruntur per se, & sufficiunt ad sensationem, videlicet potentia, & obiectum ei vnitum per se, vel per suam similitudinem, sed non implicat contradictionem, quod Deus 153
imprimat speciem visui talis coloris indiuisibiliter existentis: cùm sit per se repræsentabilis per speciem: ergò nec potest implicare contradictionem, quod vt sic existens videatur.

Tertia opinio negat omninò, quod proprium sensibile sub modo indiuisibili existens videri possit, non solum naturaliter sed per potentiam Dei absolutam, & ideò affirmat implicare

contradictionem, quod Christus prout in Eucharistia existens videatur, aut sentiatur alio sensu. Ita Ricar. in 5. dist. 10. art. 5. q. 2. Palu. & Capr. q. vlt. Hisp. q. 1. artic. 3. ad 6. contra quintam conclusionem, Suar. in 3. p. D. Tho. to. 3. disp. 53. sectione 4. fundamenta huius sententiæ mox proferenda sunt.

Vltima opinio videtur media inter secundam, & tertiam, quia visionem sensibilis proprij sub modo indiuisibili existentis, aut corporis Christi in Eucharistia, duobus modis sumi posse docet; primo quidem secundum considerationem absolutam: secundo cum reduplicatione, vt sub tali modo indiuisibili existentis; & vt modo priori videatur, necessarium non est videri talem modum indiuisibilem, & ideò per potentiam Dei absolutam videri potest: sed modo posteriori implicat contradictionem videri, quia modus indiuisibilis, non est visibilis: nec proinde propriũ sensibile, vt sub eo existens. Ita expresse Scot.
54 in 4. d. 10. q. 9. §. *Ad quæstionem dico.* Probat primum; quia visio est forma absoluta potentiæ visiuæ; ergò fieri potest sine vllo respectu ad modum præsentialitatis obiecti diuisibilem, vel indiuisibilem: quare non repugnat videri proprium sensibile, vel corpus Christi in Eucharistia, etiam si non habeat indiuisibilem præsentiam, atque etiam si non videatur modus indiuisibilis, quem habet, sed ita vt corpus ipsum videatur neutro horum modorum viso.

Probat verò secundum, quia si videatur proprium sensibile, vt sub modo indiuisibili existens, sequeretur, quod prout est tali modo, causaret primo in potentia visionem sui: & etiam eam primo terminaret, sed hoc implicat contradictionem: quia causare primo visionem sui, & eam primo terminare requirit necessariò in obiecto primo causante, & primo terminante debitam dispositionem, hoc est, debitam approximationem, & debitam distãtiam è potentia, sed tale sensibile prout sic existens, vel corpus Christi, prout est in Eucharistia, nec potest debito modo ab ea distare, quia vt habens talem modum essendi non
55 est in loco, & ideò nec potest esse approximatum, vel distans ab alio corpore: ergò si sub tali modo essendi reduplicatiuè accipiatur, non est vllo modo visibile, aut sensu perceptibile.

Nostra sententia duabus continetur assertionibus. Prior est, *neque proprium aliquod sensibile, prout habet modũ indiuisibilẽ, aut extensum, neque corpus Christi, prout est in Eucharistia, vllo modo videri potest per sensum, etiã de potentia Dei absoluta.* Sensus huius assertionis est, implicare contradictionem, quod videatur modus indiuisibilis corporis Christi, aut cuiuslibet alterius corporis eum habens, & ideo implicare contradictionem, quod

quod videatur, vt sub tali modo indiuisibili existens. Hæc est contra secundam opinionem, & eam tenent omnes authores citati pro tertia, atque etiam Scotus verbis expressis. Est etiam 156
expressa apud D. Thom. 3. p. q. 76. art. 7. in corpore vbi ita ait: *Et ideo propriè loquendo corpus Christi secundū modum essendi, quem habet in hoc Sacramēto, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est, sed solo intellectu, qui dicitur oculus spiritualis.* Et in solutione ad secundum, *Oculus corporalis Christi videt seipsum sub Sacramento existentē, non tamen potest videre ipsum modū essendi, quo est sub Sacramento, quod pertinet ad solum intellectum.*

Et probatur efficaci ratione hoc modo; non potest videri sensibile secundum modum indiuisibilem, nisi viso modo ipso indiuisibili, quem habet, neque Christus prout est in Eucharistia, nisi viso modo, quem ibi habet; sed talis modus indiuisibilis non est vllo modo sensibilis: ergò neque Christus in quantum illum habet vllo modo sentiri potest. Maior expressa est in verbis D. Th. citatis, & etiam est per se euidens; quia euidens est non posse videri corpus, vt album, nisi visa albedine, & etiam est euidens non posse videri corpus, vt habens figurā, nisi 157
visa figura: ergò euidens est non posse videri sensibile proprium secundum modum indiuisibilem, neque Christum, vt habētem talem modū indiuisibilem in Eucharistia, nisi viso modo indiuisibili. Minorem verò, nempe contradictionē implicare, quod videatur talis modus indiuisibilis; probo hoc discursu. Sensibile diuisū est ab Arist. c. 6. huius libri adæquata diuisione, in sensibile proprium, commune, & per accidens, sed modus essendi indiuisibiliter nullum horum est; ergò nō pertinet ad sensus, nec vllo modo sentiri potest. Euidens est consequentia, quia nulla potentia potest versari circa illud, quod est extra rationem sui obiecti; ergò sensus versari nō potest circa id, quod non est vllo modo sensibile. Sed probatur minor de sensu visus in speciali, cuius propriū obiectum solum est color, & lux, sed modus indiuisibiliter essendi non est color, neque lux: ergò non est propriū sensibile visus. Quare apertè falsū est, quod asserit secunda opinio, videlicet modū essendi indiuisibiliter (etiā si positiuus cōcedatur) non esse supernaturalem secundum entitatem, sed naturalem, & solum ex modo, quo producitur ab efficiente supernaturalem, vt oculus restitutus cæco, quod apertè falsum voco, quia si esset naturalis secundū entitatem, cōnaturalis foret colori, sicut visus restitutus cæco, sed non est ei cōnaturalis, quin 158
potius opponitur modo eius cōnaturali; nam cū color ex propria essentia, & natura sit accidens corporeum aptum inhærere subiecto media quantitate: sua natura postulat modum essendi

diuisibiliter: ergò non poteſt eſſe ei connaturalis; quare neceſſe eſt eſſe ſupernaturalem ſecundum ſubſtantiam. Et ex hoc etiam efficaciter colligitur non eſſe vllo modo ſenſibilem, nec videri poſſe. Quod enim excogitari poſſet viſibilem fore colorem ſupernaturalem, cui modus iſte connaturalis eſſe poſſet; fundamento caret, quia ſicut communis ferè omnium ſententia tenet, non poſſe vlla ratione dari ſupernaturalem ſubſtantiam creatam, quia ex propria eſſentia eſt ordinis naturalis, eodem modo non poteſt dari corporeum accidens ſupernaturale ſecundùm ſubſtantiam, vel entitatem: quia ex intrinſeca ſua ratione naturale eſt accidens, ſicut nec dabilis eſt quantitas ſupernaturalis: qua media inhærere aptũ eſſet, ſi daretur. Hinc ergò conſtat talem modum indiuiſibiliter eſſendi non eſſe proprium ſenſibile viſus. Quod verò non ſit commune, euidentius eſt, cum nullum ſit ex quinque enumeratis ab Ariſtotele,
159 capit. 6. ad quæ reducuntur omnia. De ſenſibili vero per accidens non eſt minus euidens, quia ſenſibile per accidens, vt locis citatis docuerunt Ariſtoteles, & D. Thom. & docent omnes, comparatur ad commune, & proprium tanquam ſubiectum eorum, cuius formæ ſunt; & ideò perceptis per ſe formis dicitur per accidens percipi ſubiectum, licèt nullam habeat rationem ſenſibilis ex propria natura, ſed conſtat hunc modum non poſſe ſic comparari ad ſenſibilia propria, & communia; ergò nec poteſt eſſe ſenſibile per accidens. Quod verò dicitur ab his, qui defendunt ſecundam opinionem, videlicet modum indiuiſibiliter exiſtendi non eſſe entitatem poſitiuam, ſed ſolam negationem extenſionis, & ideò non eſſe ſenſibilem; quia negationes non ſentiuntur; quare vt videatur proprium ſenſibile ſecũdum talem modũ, vel Chriſtus in Euchariſtia, vt ibi exiſtens non eſſe neceſſarium videri modum; In primis eſt
160 falſum, quia modus iſte indiuiſibilis (vt docuit D. Thom. loco citato) ſimilis eſt modo eſſendi ſubſtantiæ ſua natura indiuiſibili, ac poſitiuo iuxta omnium ſententiam, quia magna perfectio ſubſtantiæ eſt: ergò poſitiuus eſſe debet modus indiuiſibilis communicatus ſenſibili proprio, vel corpori Chriſti. Secundo, quia modus diuiſibilis dicit intrinſecam imperfectionem; ergò modus indiuiſibilis econtra dicit intrinſecam perfectionem: quare neceſſariò debet eſſe poſitiuus, quia negatio pura nullam perfectionem importare poteſt. Et etiam ſi daremus in ſola negatione conſiſtere, & ideò non eſſe viſibilem, falſum eſſet, quod poſſet videri Chriſtus, vt ſub tali modo exiſtens; quia repugnat videri aliquid vt ſub tali mo-
61 do exiſtens, niſi videatur modus ipſe (vt probauimus:) ſi

igitur

igitur inuisibilis esset talis modus, quia in sola negatione consistit, euidenter ex hoc sequitur Christum non posse vllo modo videri, vt habentem talem modum, quem certum est in Eucharistia habere.

Assertio posterior, *non solum est naturaliter impossibile: sed implicat contradictionem videri proprium sensibile modo indiuisibili existens, vel Christus in Eucharistia praciso modo indiuisibili, aut non viso.* Priorem partem tenent omnes sententiæ, præter Ochamum, & probata est euidenter ab omnibus duobus illis argument. quibus sententiam eius refutauimus.

Quòd verò non sit possibile videri etiam per potentiam Dei absolutam præciso modo, aut non viso, vel sine vllo sensibili communi, vt asserit secunda pars eiusdem assertionis; probatur primò, quia aut videretur per speciem productam à se, vel immediatè à Deo, aut sine vlla specie supplente Deo concursum speciei: sed neutro modo videri potest; ergò omnibus modis est inuisibile. Minorem probo primò, quòd non possit videri per speciem productam à se in potentia, quia nullum ordinem habere potest ad illam, propinquitatis, vel præsentiæ, aut approximationis: ergò implicat contradictionem in potentiam agere, aut speciem sui ei imprimere, propria virtute: sed nec virtute diuina, vt instrumentum eius, quia repugnat produci 162 speciem à colore, cum repræsentantẽ modo indiuisibili; nisi sub modo etiã diuisibili concurrat, ad eam producendã: sed species producta in oculo necessariò debet esse diuisibilis habẽs partes integrantes, cum sit accidens corporeum receptum in subiecto corporeo ac diuisibili: ergò repugnat produci ab obiecto, vt habente modum indiuisibilem. Quòd verò non possit videri per speciem à solo Deo productam in potentia, probatur; quia vel talis species ita repræsentaret obiectum, vt tota repræsentaret totũ, atque etiam quælibet pars totũ, vel ita vt tota repræsentaret totũ, & pars solùm partem: non est enim possibilis alter modus repræsentandi: sed nec repræsentaret modo priori, nec posteriori: ergò nullo modo. Probatur minor, quia prior modus repræsentandi est modus indiuisibilis: ergò non potest ita repræsentari obiectum, quin repræsentetur modus ipse indiuisibilis, quemadmodum nec potest repræsentari modo diuisibili, quin repræsentetur modus ipse extensus, ac diuisibilis; & ideò nec videri per eam sic repræsentantem, quin videatur modus indiuisibilis, de quo probauimus iam non esse vllo modo visibilem. Et eadem ratione probatur non posse repræsentari modo diuisibili; quia nec talem modum habet obiectum repræ- 163 sentatum: sed oppositum, nec posset videri, nisi viso modo

 diuisibili,

diuisibili, si diuisibiliter repræsentaretur. Secundo probatur argum. Theologico, quia corpus Christi, vt in Eucharistia existens, est organicum, & vt organicum continetur sub specie panis per se, hoc est, ex vi verborum; ergo non potest videri, nisi organicum videatur: sed non potest videri corpus organicum, nisi videatur figura eius, quæ est cõmune sensibile, ergò repugnat videri sine sensibili communi. Minorem probo, quia corpus organicum dicit corpus heterogeneum habens partes organicas diuersæ rationis, sed partes organicæ diuersæ rationis sunt diuersæ figuræ: ergò non potest videri organicum corpus, nisi visa figura. Probatur tertiò, quia organum sensus, imò & sensus ipse habet esse extensum, ac diuisibile, ergò nõ est capax speciei indiuisibilis: siue ergò recipiat speciem sibi ab obiecto impressam, vel immediatè adeò diuisibilis debet esse, atque extensa, imò, & modo diuisibili repræsentare, ita vt quælibet pars determinata eius repræsentet partem obiecti determinatã, vt superius probauimus, & non aliam, neque totum obiectum, sed modus iste repræsentandi est diuisibilis: ergò implicat contradictionem repræsentare obiectum, nisi sub modo diuisibili existens, quia inter speciem repræsentantem, & obiectum repræsentatum intrinseca proportio requiritur, non solùm in esse rei, sed in esse sensibilis repræsentati: quare obiectum sensibile sub modo indiuisibili non est repræsentabile per speciem sensibilem vllo modo, nec sentiri potest per eam.

164 Probatur tandem, quod non possit videri sine specie supplente Deo concursum speciei: quia visio est forma diuisibilis inhærens subiecto diuisibili, nempe visui, & per eam producitur omninò necessariò species expressa diuisibilis, non solum in modo essendi, sed in modo repræsentandi: ergò concursus, quo Deus suppleret vicem speciei impressæ, diuisibilis esse deberet eisdem modis: cùm sit eadem ipsa visio, vt à Deo proueniens; quare non posset per eam videri obiectum, nisi modum diuisibilem habens, sicut probatum est non posse videri per speciem à se impressam.

Ad argument. igitur Ochami concedendum est antecedens, quod corpus Christi secũdum se sit visibile per suum colorem, cæterum vt videatur postulat pro conditione intrinseca modum diuisibilem sine quo, nec potest agere in potentiam, nec eam vllo modo respicere: cùm careat ordine ad extrinsecum; quare nec potentia potest in ipsum ferri, nec ipsum videre.

Ad primum argumentum secundæ opinionis concessa maiori neganda est minor. Quod verò dicitur præsentiam quantitatiuam, quæ vocatur vbi circumscriptum, non esse sensibile

commu

commune secundum rationem formalem vbicationis extensæ: distinguendum est. Nam præsentia localis duo importat in sua ratione formali, & tertium tanquam materiale; primum est extensio, seu commensuratio corporis in ordine ad spatium verum, aut imaginarium: secundum est respectus eiusdem extensi corporis ad spatium. Tanquam materiale verò, & non necessarium dicit circumscriptionem à loco, sine qua constat supernaturaliter saltem dari posse in quolibet corpore. Ex duobus autem primis in ratione formali importatis, verum est respectum non percipi sensu, falsum verò, quod extensio corporis in spatio non percipiatur: nam ratione huius est sensibile commune localis præsentia, sine qua contradictionem implicat, quod corpus percipiatur per sensum, vt probauimus. Et 165
quia ea caret corpus Christi in Eucharistia, visibile non est, falsũ est ergò sufficere, vt videatur, quod præsens sit speciebus, & ad motum earum moueatur: nam quod in se, & per se non est sensibile, videri non potest ex eo, quod alterum, cui præsens est, vtcumque videatur. Negandum est etiam, quod modus indiuisibilis præsentiæ non obstet, quò minus videatur Christus in Eucharistia. Quod verò dicitur esse solam negationem extensionis, iam probauimus falsum: & ostendimus esse modũ positiuum communicatum eidem corpori Christi, & accidentibus eius, & adiecimus, quod etiamsi in sola negatione cõsisteret, & ideò videri non posset, satis hoc foret, vt non posset videri corpus Christi, vt ibi existens, cum impossibile sit videri corpus, vt est hic, si non videtur illud ratione cuius dicitur esse hic.

Ad secundum quod est primum de modo indiuisibili, negandum est, quod talis modus indiuisibilis non sit supernaturalis quoad entitatem, vel substantiam, vt efficaciter à nobis fuit probatum, quare ex hoc etiam cap. repugnaret videri.

Ad secundũ de illo modo, negandum est etiam antecedens, quod sensibile proprium possit vllo modo percipi sine aliquo communi, quia licet commune sensibile non sit ratio sentiendi proprium, sicut proprium est ratio sentiendi commune; est tamen conditio intrinseca, vt sentiri possit, sine qua non est vllo modo proportionatum sensui, nec potest repræsentari per speciem, vt probauimus.

Quod ergo additur proprium sensibile non habere essentialem dependentiam à communi, vt sentiatur, distinguendum est: nam tanquã à ratione suæ sensibilitatis non dependet, bene tamen tanquam à conditione intrinseca, quæ dependẽtia ad essentialem reduci potest, quare non potest vllo modo suppleri. 166
Et tandem assero, quod licet non probetur euidenter implicare

 contra

contradictionem, quod proprium sensibile videatur sine communi, vt Christus in Eucharistia, probatur tamen efficaciter intra latitudinem probabilitatis; ita vt non benè possit argumentis satis fieri, nisi negando aliqua ab omnibus ferè in schola recepta, atque etiam alia valde proxima principiis veræ philosophiæ, aut Methaphysicæ, vt facile potest constare, ex discursu totius quæstionis. Et hoc satis est, vt teneamus implicare contradictionē, in qua nulla sit iniuria diuinæ omnipotentiæ.

167 Quod verò attinet ad D. Thom. satis expressa est eius sententia in vltimo loco, in quo diuerso modo loquitur ac in aliis in quibus sub dubio id reliquisse videtur, quod videatur corpus Christi in Eucharistia. Re tamen melius considerata in Summa firmiter asseruit nō posse vllo modo videri, & huic testimonio tanquam extremæ eius sententiæ standum est. Quod verò in solutione ad secundum asseruit oculum Christi videre se ipsum in Eucharistia existentem, ex duobus aliis, quæ in eadem solutione addit, facile explicatur; primum est, quod neque oculus Christi videat modum, quem habet in Eucharistia, qui nullo modo visibilis est. Postremum, quod non est eadem ratio de alio oculo glorioso, ac de oculo Christi; nam aliter oculus non est in Eucharistia sicut oculus Christi. Ex primo enim euidenter sequitur sentire D. Tho. quod neque oculus Christi videt se secundum modū, quem habet in Eucharistia, quia repugnat videre se, vt ibi existentem: si nō videatur modus, quo ibi

168 existit. Quo supposito ex secūdò intelligitur, quem sensum tenuerit, dum asseruit oculum Christi in Eucharistia existentem videre seipsum, videlicet ratione identitatis numericę eiusdem Christi, & eiusdem eius oculi in cœlo, & in Eucharistia existentis. Ratione cuius verum simpliciter est quod oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentē: cum videat seipsum extra Eucharistiam, non enim requiritur ad veritatem huius: *Oculus Christi videt seipsum in Eucharistia existentem*, quod, vt in Eucharistia existens habeat visionem sui: sed sufficit, quod alicubi eā habeat: nam cum idem numero sit oculus eius extra, & intra Eucharistiam existens, sufficit vtcumque, & vbicumque se videre, vt dicatur se videre in Eucharistia existentē. Quemadmodum sola indentitas numerica eiusdem oculi sufficit, vt verum sit affirmare de eo, Oculus Christi in cœlo existens habet modum indiuisibilem, nec requiritur, vt eum habeat secundum modum, quem habet in cœlo. Et possumus exemplum afferre in corpore existente simul Compluti, & Romæ per potentiam Dei absolutā, quod sufficeret Romæ calefieri ab igne, licet non calefieret Compluti, vt verum foret de eo affirmare

Petrus

Petrus existens Compluti calefit ab igne,vt autem significaret D. Thom.hunc se tenere sensum , adiecit hæc verba. *Nec tamen est simile de alio oculo glorioso : quia etiam oculus Christi est sub Sacramento,in quo non cõformatur ei alius oculus gloriosus*,quasi dicat ideò non esse verum , quod alius oculus gloriosus videat oculum Christi in Eucharistia existentis , sicut verum est de oculo Christi , quod se videat in Eucharistia existentem. Quia numerica identitas non conuenit alteri oculo glorioso ab eo distincto.

QVÆSTIO XIII.

An præter speciem impressam sit necessaria præsentia obiecti ad sensationem externam.

SEnsus quæstionis est,an præter speciem sui, quam obiectum imprimit potentiæ, per quam concurrit ad sensationem cum potentia tanquam principium eius, necessariò requiratur actualis existentia , ac præsentia eiusdem , vt per se terminet eandem sensationem ; vel sufficiat esse ei præsens per eandem speciem ad terminandum,& ideò in absentia, vel iam non existens percipi possit à sensu. 169

Et prima opinio tenet , præsentiam obiecti ita esse necessariam,vt nisi præsens per se ipsum sit , non possit per vllum sensum externum percipi,etiam per potentiam Dei absolutam.Ita Gabr.in 2.dist.3.q.2.concl.2.quem recentiores aliqui sequuntur.Probatur testimonio Aristot.2.lib.de anima,text.6.vbi propria obiecta sensus,& intellectus his verbis distinguit:*Singularium quidem secundum actum sensus,scientia autem vniuersaliũ, hæc autẽ in ipsa quodammodo sunt anima,vnde intelligere in ipso est,cum vult,sentire autem non est in ipso,necessariũ est enim esse sensibile*.Ex quibus ita arguo,nulla potentia potest versari circa illud,quod intra latitudinẽ sui obiecti nõ continetur,etiam 170
per potentiam Dei absolutam , vt visus non versatur circa sonum:sed proprium obiectum sensus est res singularis actu existens ex mente , & verbis Aristotelis:ergò nullo modo operari potest circa sensibile non existens , & consequenter nec circa absens : nam ita se habet absens ad effectum sensationis , ac si non esset in rerum natura. Quod etiam D.August.sensisse videtur,vt probant verba sequentia ex 11.lib.Confess.cap.19.desumpta.*Quoquo modo se itaque habeant arcana præsentia futurorum:videri nisi quod est,non potest*.Probatur deinde ratione;primò ex fine,in quem dati sunt sensus isti à natura animalibus,

171 qui absque dubio non est alius, quàm vt per eos regere se possint circa sensibilia præsentia; nam pro absentibus, aut præteritis, etiam iam non existentibus dari sunt eis sensus interni, & ex hoc fine desumitur modus, quo immutantur omnes à suis obiectis, videlicet per speciem in eis productam, qua repræsentantur. Et ex vtroque sequitur sensationem externam adeò necessariò postulare præsentiam obiecti sensibilis, circa quod versatur, vt non possit etiam supernaturaliter versari circa obiectum absens, vel actu non existens, quia nec potest, nisi per se præsens immutare potentiam.

Secundo, quia si sensibile potest in absentia, vel actu non existens percipi à sensu; ergo poterit sonus non existens audiri, cœlum ab homine in terra degente tangi, atque etiam mel gustari, & consequenter nutrire corpus, quæ quidem portentosa in primis videntur; & deinde apertè falsa, quia omnes sensationes externæ sunt intuitiuæ notitiæ, de ratione autem intuitiuæ notitiæ est, quod tendat ad obiectum per se præsens, alioqui si absens sit, non dicetur intueri ipsum: ergò impossibile omninò censendum est, externum sensum percipere posse sensibilia, nisi actu præsentia.

172 Secunda opinio huic ex diametro opposita asserit actualem
sensibilium præsentiam nullo modo esse necessariam: sed per-
cipi posse à sensibus obiecta absentia, aut non existentia per sui
speciem, non solum supernaturaliter: sed etiam naturaliter, &
sæpe contingere, quod ita percipiantur. Ita Buridanus 2. lib. de
anima, q. 21. & 22. quem sequuntur recentiores quidam non
vulgaris authoritatis. Probántque egregiis in primis testimo-
niis eiusdem Arist. ac D. August. Aristoteles enim in lib. de in-
somniis cap. 2 iuxta antiquam translationem id expresè asse-
rit hisce verbis. *Manifestũ autem id est, cum continenter aliquid
sentimus: nam licet sensum transferamus, ea nihilominus comi-
tatur passio, vt de sole ad vmbrã, contingit enim nihil tunc cernere
ob motiunculam à lumine adhuc in oculis restantem.* Et vniuersa-
173 liter de omni sensu externo, ac de omni sensibili docuerat in
principio eiusdem capitis in hæc verba: *Sensibilia enim secun-
dum singulum sensoriorũ in nobis efficiunt sensum, & quæ fit ab eis
passio, non solũ inest in sensoriis, dum sensus agũt: sed, & dũ abie-
runt.* Et D. Aug. 11. lib. de Trin. cap. 2. non minus expresè id do-
cet sic loquens: *Nam insertarum fenestrarum cancelli, si eos forte
intuebamur sæpe in illis apparuere coloribus, vt manifestũ sit hanc
affectionem nostro sensui ex ea re, quæ videbatur impressã attẽde-
rimus quoque luminaria, & inde oculos clauserimus, quasi ver-
sãtur in conspectu.* Probant deinde ratione à simili, quia dũ pro-
iectus

iectus lapis sursum mouetur, imprimitur ei impulsus quidam aliquandiu durans: qui tandem se ipso, ac sine contrario paulatim languescit, ac deficit: ita ergò res se habebit in specie impressa à sensibili præsenti, vt post sensationem factam absente iam obiecto languescere incipiat, & tandem deficiat, non enim probari potest plus dependere speciem ab obiecto, quàm à proiiciente impulsum: permanebit ergò visio aliquantulum in absentia obiecti: cùm permaneat species, quæ cum potentia, & 174
tanquam virtus eiusdem obiecti sufficiens principium sensationis est, quare non erit necessaria sempet obiecti præsentia ad sensationem, etiam naturaliter.

Vltima senteria quasi media est inter duas priores, & asserit duo. Primum, *naturaliter quidē non posse percipi à sensu externo obiectum absens, vel non existens: sed præsentiam eius naturaliter esse necessariam, vt sentiatur.* Secundum, *per potentiam Dei absolutam percipi posse à sensu sine præsentia reali, & sine existentia actuali, per speciem sui cōseruatam à Deo in sensu, aut de nouo ab eo productā, per quam dicitur præsens in esse cognito, vel obiectiuo.* Ita Molina 1.p.quæst.55.art.2.disp.2.memb.5. Suarius tomo 3. in 3.part.D.Thom.dis.53.sect.4.& disp.55.sect.2.& est iam fere communis inter recentiores. Et colligitur euidenter ex doctrina D.Thom.3.part.q.76.art.8. vbi docet aliquando in Eucharistia miraculosè videri Christum sub specie pueri, aliquādo sub specie iuuenis, aliquando etiam videri carnem eius, aut etiam sanguinem, in cuius testimonium perseuerat vsque in hodiernum diem miraculum illud continuatum in oppido Scalabitano in regno Lusitaniæ bis in anno expositum, vt ab 175
omnibns videatur, his modis apparente, aut viso Christo, & carne, & sanguine eius. In his verò apparitionibus miraculosis ait D.Thom. numquam videri verum corpus Christi, aut veram eius carnem, aut sanguinem: sed repræsentari hæc in oculis videntium per species eis impressas à Deo, ac si verè ibi essent, eo ferè modo, quo Christus Dominus sub peregrini specie à duobus discipulis visus est. Sentit ergò in his apparitionibus apparere res ibi non existentes, vel non præsentes per species productas in potentia: sed absque mendacio, quia tales apparitiones ostenduntur, & fiunt in confirmationem veritatis fidei, & non ad decipiendos homines. Pro hac etiam sententia possunt referri omnes, qui cum D.Thom. eodem modo loquuntur de his apparitionibus, vt Scotus in 4. distinct. 10. quæst. 1. Ledesma 1. part. 4. quæst. 14. artic. vltim. Anton. 3. part. Theolog. tit. 13. cap. 14. Victoria in relatione de Eucharistia, num. 62. & Sot. in 4. distinct. 10. quæst. 1. artic. 8. & hæc

hæc vltima sententia videtur mihi probabilior.

Ad cuius veritatem ostendendam duo sunt à nobis probanda; Primum, quod sensus externi nõ possint naturaliter operari, nisi circa res per se ipsas præsentes; quod probo expresso in primis testimonio Aristot. 2. lib. de anima, text. 60. in fauorem primæ opinionis relato, quo testatur Aristot. intellectum operari posse quotiescunque voluntas eum applicauerit, quia habet intra se obiecta vniuersalia, circa quæ operatur repræsentata per species conseruatas in memoria; sensus verò cùm operetur solum circa singularia sensibilia actu existentia extra se, non
176 potest operari, nisi eisdem sensibilibus actu existentibus. Probatur deinde ratione, primo, quia obiectum non potest concurrere ad sensationem per se: cum nec sit præsens potentiæ, nec ei proportionatum, concurrit igitur per speciem, quam in sensu producit, per quam consequitur præsentiam, & proportionem; sed species dependet ab eo, tanquam à causa naturali, non solum in esse, & fieri, sed etiam in conseruari; ergò non potest permanere in potentia eo absente, vel non existente, & ex consequenti, nec poterit fieri sine illo sensatio naturaliter. Et si respondeas non posse diu durare, nec omninò permanere absente obiecto, nisi vehementer fuerit ab eo immutata potentia, vel ipsa intenso quodam conatu in eum prius intenderit, & tunc non nisi paruo tempore, & ita vt non tam sensatio præterita permanere dicatur secundum eam perfectionem, quam habuit prius, quam secundum quasdam reliquias eius. Probo hoc esse
177 falsum duplici argumento: primo, quia dependentia effectus à sua causa naturali in conseruari non minus est naturalis, quàm dependentia in esse, & fieri; ergò sicut semper dependet eodem modo in esse, & fieri, ita etiam in conseruari, sed euidens est eodem modo, & semper dependere effectum à sua causa naturali in esse, & fieri, siue sit intensior, vel remissior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit esse, vel fieri naturaliter, nisi cum actuali dependentia ab ea: ergò eodem modo dependebit in conseruari semper, siue remissior sit, vel intensior, siue paruo, vel magno tempore, ita vt nec per minimum tempus possit conseruari, sine actuali dependentia ab ea, & consequenter, sine actuali eius præsentia, vel existentia. Et certè à semel conceditur posse conseruari, sine actuali dependentia à causa paruo tempore, euidenter sequitur posse etiam diu conseruari: nam si aliquo tempore sine illa conseruatur; ergò actualis dependentia ab ea non est necessaria ad sui conseruationem; quare sine illa poterit quocumque tempore conseruari, & multò melius secundum esse intensum, aut perfectum,

fectum, quàm secundum esse remissum, aut imperfectum, quia quò debilius est, plus depẽdet à sua causa. Et vrgeri potest euidenti experientia in lumine, & quocumque alio effectu dependente à sua causa in conseruari, quod nec remissum, nec paruo tempore, imò neque vllo alio modo potest, sine actuali dependentia naturaliter conseruari; ergò vel negandum est, quod species dependeat naturaliter in conseruari ab actuali præsentia obiecti contra manifestam experientiam, & rationem, vel negandum quod possit vllo modo, vel vllo tempore, quamuis minimo conseruari, sine actuali eius præsentia, vel sine illa percipi à sensu, vel sensationem eius durare. Probatur tandem falsitas huius sententiæ, quia si abeunte sensibili perseuerat eadem eius visio: ergò videtur per eam in eodem situ, & in eadem distantia, sed dum prius videbatur, erat extra oculum, & in tali distantia ab illo; ergò in eadem dispositione videri debet, sed non potest clausis oculis videri aliquid extra illos propter impedimentum appositum, imò nec apud defensores primæ opinionis extra videtur, sed intra oculos, quod manifestam continet repugnantiam; ergò naturaliter est impossibile, quod clausis oculis permaneat eadem species, eadem visio, & eiusdem obiecti, ac anteà. 178

179 Probatur iam secundum, quod per potentiam Dei absolutã possit videri obiectum absens, vel non existens contra secundam opinionem. Primo, quia si id non foret possibile, maximè quia species obiecti producta in potentia non solum habet naturalẽ dependentiam ab eodẽ obiecto in conseruari: sed omninò intrinsecam, hoc autem est falsum, ergò nulla potest assignari ratio talis repugnantiæ. Probatur minor, quia lumẽ productum in medio dependet in conseruari à luminoso, à quo producitur: & nihilominus potest conseruari à Deo extincto luminoso, & vniuersaliter loquendo, omnem effectum purè efficienter productum à causa secunda, potest conseruare per se prima, sicut potest producere; sed species non dependet ab obiecto plusquam efficienter, sicut à luminoso lumen: ergò potest Deus supplere efficientiam obiecti, à quo conseruabatur. Secundo, quia Deus potest ex se solo producere speciẽ cuiuscumque obiecti, & in quacumque potentia, quæ versatur circa illud: cum constet eas produxisse in intellectu Angeli à principio; atque etiam cùm infinita virtus eius eminenter contineat obiectum quodcumque, atque etiam virtutem eius obiectiuam, ac productiuam specierum. Et eadem ratione potest speciem à se productam sine obiecto conseruare, in eadem potentia: sed ex potentia, & specie tanquã virtute obiecti constituitur

tuitur vnum principium sufficiēs sensationis, quia per speciem determinatur potentia, & constituitur sufficienter in actu primo ad operandum circa tale obiectum: ergò poterit elicere actum sine præsentia obiecti, vel actuali existentia eius.

Sed respondent obiectum duobus modis concurrere ad sensationem, videlicet tanquam comprincipium eius media specie impressa in potentia, atque etiam terminando eandem sensationem, per se quidem præsens, quia sensationes externæ sunt
181 quasi notitiæ quædam intuitiuæ, quibus intrinsecum est terminari ad rē præsentem: vnde licet possit Deus supplere priorem concursum obiecti per speciem à se productam in potentia, non tamen posteriorem. Hæc tamen ratio solum habet apparentiam, non tamen probat repugnantiam, quam intendit; nam licet sensationes quasi intuitiuæ sint notitiæ, non est tamen necessarium ad rationem intuitiuæ notitiæ, quod terminetur ad rem secundum esse reale præsentem, sed satis est terminari ad eam, vt habentem esse præsens repræsentatum potentiæ, quod habet per speciem expressam tanquam per rationem intrinsecam terminantem à qua repræsentatur obiectum, vt actu, & expressè cognitum, quo pacto terminus est quasi intrinsecus eiusdem cognitionis. Non est igitur necessarium, quod hęc ratio causæ formalis extrinsecæ suppleatur a Deo per aliquem concursum, quia non est necessarium, quod eam exerceat obiectum per propriam præsentiam realem, sed potest per
182 præsentiam quasi extrinsecam, quam habet in specie expressa eiusdem cognitionis eam terminare, supposito quod species ipsa expressa proxima, atque intrinseca ratio terminandi est eiusdem sensationis, sicut potest per esse sensibile, quod habet repræsentatum in specie impressa esse principium eius.

Ad testimonium Aristotelis pro prima opinione adductum respondeo, ita existimasse Aristotelem, non posse sensus externos operari circa sensibilia absentia, vel non existentia, quia solùm cognouit ordinem naturalem rerum, iuxta quem verissimum id est; per potentiam verò supernaturalem non cognitam ab eo, aliter fieri potest, vt probauimus. Ad argumentum vero ex testimonio deductum concessa maiori, distinguenda est
183 minor, quod obiectum adæquatum externi sensus sit res singularis actu existens, vel actu præsens, nam secundum naturalem modum operandi visus ita est, quia circa illam tantùm operari potest, absolutè verò falsum, sed adæquatum obiectum externi sensus est singulare sensibile externum, realiter præsens, vel repræsentatum præsens per speciem. Testimonium verò Diui Augustini eodem modo intelligēdum est de potestate naturali

sensus;

sensus, supernaturaliter verò conseruata specie obiecti, etiam in absentia eius operari potest.

Ad primum argumentum concesso antecedente, quod in eũ finem sint sensus à natura concessi animalibus, neganda est consequentia, quod non possint supernaturaliter operari, nisi circa præsentia, quia ex fine naturali potentiæ solum potest colligi modus naturalis operandi eius tali fini consentaneus, Deus verò eleuare potest eam ad operandum cum sola specie, vt probauimus.

Ad secundum concedenda est consequentia, quod possint 184 gustus, & tactus per solam speciem obiecti elicere sensationes in absentia earum, quod portentosum non debet existimari, sed miraculosum, & supernaturale ex parte conseruationis speciei absente obiecto. Quod verò infertur mel degustatum per solam speciem posse nutrire, negandum est; quia nutritio est alia operatio per quam alimentum conuertitur in substantiam aliti, quam euidens est postulare verum, & reale alimentum, circa quod versetur. Quod verò dicitur externas sensationes esse notitias intuitiuas, concedi potest, quia notitia intuitiua eo distinguitur ab abstractiua, quod hæc non est cognitio obiecti in se, sed in alio cognito, quo pacto Deus à nobis cognoscitur per creaturas prius cognitas. Intuitiua verò est cognitio obiecti in se, hoc est non in alio cognito. Quod verò in se cognoscatur, vt per se præsens, vel solum, vt præsens in esse cognito, aut repræsentato per speciem, non variat essentialem rationem intuitiuæ notitiæ, sed accidentalem tantum, quemadmodum notitia illa, qua Deus cognoscit ab æterno futura contingentia intuitiua est, etiam si futura ipsa non sint Deo ab æterno præsentia secundum esse reale, sed solum secundum esse cognitum, vel repræsentatum in diuina essentia 165 per modum speciei, aut in diuinis ideis, (quod iam ferè omnes sequuntur) & intuitiua etiam esset si eadem futura forent Deo præsentia secundum esse reale, sed solùm in ratione intuitiuæ accidentali modo diuersa.

Ad testimonia Aristotelis, & Diui Augustini pro secunda opinione opposita, quæ eodem modo loquuntur, Respondeo ex his, quæ affert Diu. Thomas in eodem lib. de Insomniis lectione 3. & 4. organum visus non solùm pati à sensibilibus passione intentionali, sed etiam reali (præsertim vehementibus) vt ibidem docet Aristotel. cum enim sit corpus lucidum ex vehementi luce solis, & colorum eam maximè participantiũ intenditur aliquando lux eius, & cũ ex luce imprimi soleãt calor, ac siccitas, etiam per hæc patitur, ac læditur propriũ eius

tempe

temperamentum, & ex hac simul passione, & aliqua actione eius circa medium, nec non ex reflexione lucis eorundem vehementiorum sensibilium circa ipsum disturbatur, & patitur etiam motiones aliquas, non solum alterantes, sed etiam locales; quæ sunt quasi ebullitiones quædam eius, & huiusmodi impressiones reales, ac reales motiunculæ permanent abeuntibus
186 sensibilibus aliquantulum. Ex quibus licet re vera nulla resultet visio, resultat tamen in imaginatione deceptio quædam, per quam inducat permanere actum visionis circa eadem obiecta: imaginantur enim se adhuc videre illa, eo ferè modo, quo contingit dormientibus, aut infirmis propter nonnullas impressiones receptas ab obiectis, quarum ratione imaginantur se videre, vel audire illa. Et hunc sensum tenuerunt absque dubio D. August. & Aristotel. quamuis loquentes simul de externis, atque internis sensibus obscurè loquantur, ita vt facile sit quædã eorum verba de internis intelligenda externis tribuere, & ita decipi, sed considerata natura, & modo operandi vtriusque sensus, prædicto modo intelligenda sunt.

Sed obiiciunt recentiores non posse de imaginatione intelligi prædicta testimonia, quia in potestate voluntatis est imaginationem diuertere à quocumque obiecto, efficeréque vt ab actu circa illud cesset; ergò si ad imaginationem pertineret opus illud, & non ad visum, posset homo, cum vellet à tali actu sensationis cessare; sed docet experientia oppositum, nempe quod pro paruo illo tempore non est in potestate eius cessare; ergò non est imaginationi tribuendus talis actus, sed sensui externo, qui voluntati non subditur. Ego verò respondeo fal-
187 sum esse, & contra euidentem experientiam, quod opus imaginationis semper sit in potestate voluntatis; imò sæpe constat ita vehementer rapi imaginationem, vt non possit detineri, vel prohiberi à suo actu, nec sit in potestate hominis eam aliò diuertere, aut efficere, quod cesset ab operando, circa vehemens sensibile, & ita censendum est in casu nostro, quod pro paruo illo tempore, non est in potestate voluntatis imaginationem sic vehementer excitatam cohibere.

Ad argumentum eiusdem sententiæ ex similitudine impulsus desumptum respondeo, impulsum non dependere à proiiciente, à quo imprimitur in conseruari, & ideò potest permanere in absentia eius: sed species dependet ab obiecto in conseruari, & ideò, nec pro paruo tempore potest eo absente permanere.

QVÆ

QVÆSTIO XIIII.

An possit sensus elicere sensationem circa obiectum absens, vel non existens etiam sine specie eius per potentiam Dei absolutam.

DVbium hoc solùm habet locum inter eos, qui nobiscum tenent, per potentiam Dei absolutam posse operari sensus abeuntibus sensibilibus, vel actu non existentibus. Quo supposito meritò dubitatur, an non solum possit fieri sensatio circa sensibile, quod non est per se præsens, sed etiam si non sit præsens potentiæ per speciem sui in ea productam à se, vel à Deo. Itaque sensus quæstionis est, an possit videri Petrus absens sine specie, supplente Deo omnem concursum obiecti, & speciei, & concurrente cum potentia visiua nuda ab omni specie. 188

Et quod fieri hoc possit videtur tenere noster Molina 1. part. quæst. 55. art. 2. disp. 1. ante medium, qui asserit necessarium esse concursum obiecti, vel speciei tãquam virtutis eius ad eliciendum actum cognitionis, quando obiectum, & eius species non continentur eminenter in re alia, quæ efficienter cum potentia concurrat, quibus verbis sentire videtur possibile esse quod nuda potentia, hoc est sine obiecto præsente, aut specie eius eliciat actum cognitionis, Deo cum ea concurrente, atque per suum concursum supplente eum, quem obiectum, vel eius species præstarent; quia eminenter continent obiectum, & speciem, atque etiam virtutem eorum ad concurrendum cum potentia, imò & concursum, quem præstarent: potest igitur illum præstare per se, & proinde supplere præsentiam obiecti, atque speciei. Et hoc idem tenent recentiores alij. Probantque hoc argumento; Deus potest supplere omnem concursum efficientis principij, vel causæ, quæ non sit vitalis (nam ab hac pendet essentialiter operatio vitalis, & ideò sine concursu eius elici repugnat) cùm possit per se ipsum efficere, quidquid efficit per causas secundas, vt docet expresse D. Thom. 1. part. 189
quæst. 105. articul. 5. his verbis: *Erroneum est dicere, Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcumque causam creatam.* Sed concursus, obiecti per se, aut per suam speciem est efficiens, & non vitalis, cùm non sit causæ intrinsecæ, sed extrinsecæ, ergò poterit Deus eum supplere, ita vt potentia cũ solo concursu diuino, sine vllo obiecto præsente per se, vel per suam speciem eliciat cognitionem cuiuscunque obiecti ad se pertinentis.

Oppositam sententiam, quod non sit hoc possibile vllo modo in sensationibus externorum sensuum, sed omninò necessaria sit in eis species saltem obiecti, tenent Conimbricenses 2. lib. de anima, cap. 6. quæstion. 3. articul. 1. Probántque, quia sensus externi talis naturæ sunt, vt tendant in obiecta, prout se habent hic, & nunc, hoc est, prout materialibus, motus, distantiæ, & quantitatis conditionibus affecta existunt, atque adeò, vt præsentia apertè rei, vel saltem repræsentata tanquam præsentia: quare non poterunt vllo modo versari circa rem omninò absentem qua talis est, & hanc conditionem intrinsecam addunt obiecta externorum sensuum supra obiectum intellectus, & phantasiæ, nam intellectus fertur in rem tam absentem, quàm præsentem; tam singularem, quàm vniuersalem, phantasia etiam in rem præsentem, & absentem, sed singularem tantum. At externi sensus tanquam in infimo gradu potentiarum cognoscitiuarum existentes tendunt in solam rem singularem, & præsentem, vel exhibitam in specie, vt præsentem.

190 Alij verò sine limitatione tenent tam sensum, quàm intellectum creatum ad cognitionem cuiuslibet obiecti creati singularis, vel vniuersalis indigere præsentia obiecti per se, vel per speciem, & ita implicare contradictionem, quod potentia nuda omni specie obiecti possit in absentia, eiusdem obiecti elicere cognitionem. Ad hoc autem probandum præsupponunt, tanquam certissimum fundamentum, quod ad naturam, & essentiam cuiuscumque cognitionis omninò necessariò requiritur quod potentia cognoscitiua, vt sit principium cognitionis, fiat similis obiecto à se cognoscendo, vt docent. Aristoteles 3. lib. de anima, textu 36. & 37. & D. Thom. 1. part. quæst. 12. artic. 2. & quæst. 14. art. etiam 2.

191 Hoc fundamento præsupposito probatur hæc sententia, primo, quia concursus obiectiuus ad sensationem, vel intellectionem non est efficientis quomodocumque, sed efficientia obiectiua in eo consistens, quod obiectum, vt actu sensibile, vel intelligibile à potentia per talem sensationem, vel intellectionem ei sic vniatur, vt fit comprincipium eiusdem sensationis, vel intellectionis cum eadem potentia, sed repugnat potentiam ita fieri similem obiecto per solum concursum diuinum, quia similitudo debet fieri per formam inhærentem, auxilium autem, vel concursus diuinus non est forma inhærens, sed extrinsecum quid: ergò per eum non fit potentia similis obiecto, nec poterit esse sufficiens principium operandi circa illud. Et vrgeri potest argumentum hoc modo. Actus sentiendi, vel in-

telligen

telligedi est expressa similitudo obiecti, vt tale obiectum est, & producit speciem expressam, quæ est expressa, ac formalis 192
atque perfecta similitudo eiusdem: ergò procedit à principio simili eidem obiecto, vt tale obiectum est, sed per solum concursum diuinum non fit nuda potentia similis obiecto, vt probauimus: ergò nec potest elicere sensationem, vel intellectionem sine specie, per quam, vt formam inhærentem similis fiat.

Nihilominus priorem sententiam probabiliorem iudicamus, quia non probatur per argumenta posterioris repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo reperiri, quod Deus suppleat concursum obiecti, atque speciei, ita vt cùm eo possit potentia elicere sensationem, vel intellectionem. Et in primis fere expressa est apud D. Thom. vt ostendunt verba eius pro eadem opinione citata. Sed probatur ratione, quia concursus obiecti per se, aut per speciem quantumcumque obiectiuus, non est intrinsecus: cum sit efficiens, & non vitalis, non est enim excogitabilis concursus causæ efficientis intrinsecus, vel à quo essentialiter dependeat actus vitalis, præter vitalem animæ, aut potentiæ, & propterea de his solum probari potest, quod non possint suppleri à Deo: his igitur adhibitis poterit Deus supplere quemuis alium concursum efficientis causæ, etiam obiectiuum, nam obiectiuus concursus solum determinat efficientiam eius, circa quod versatur operatio vitalis, nihil verò intrinsecum addit respectu eius: ergò ratio obiectiui concursus non tollit, quin possit suppleri à Deo: cum sit efficientis extrinseci, etiam vt obiectiuus concursus est, & possit bene intelligi, quod operatio vitalis versetur circa obiectum sine concursu eius effectiuo: sine quo produci potest à potentia species expressa eius supplente Deo concursum obiectiuum, & tunc terminabit idem obiectum operationem vitalem per speciem expressam repræsentatam à Deo cum potentia productam, per quam dicetur esse eidem potentiæ præsens, imò intra ipsam in esse repræsentato, eique vnitum, vt actu intellectum, quamuis non fuerit vnitum, vt actu intelligibile, quia vnio hæc purè efficientis extrinseci est, & ideò non repugnat, quin à Deo 193
suppleatur. Vnio verò per speciem expressam suppleri non potest, quia formalis ratio cognitionis consistit in actuali inhæsione speciei expressæ cum potentia, & hæc eadem actualis inhæsio speciei expressæ est vnio intentionalis obiecti, vt actu intellecti cum potentia, quia ab eadem specie repræsentatur expressè, & ideò per eam vnitur perfectissimo modo potentiæ.

Ad primum igitur argumentum sententiæ oppositæ distinguenda est maior, quod potentia ad efficiendam sensationem

 debeat

debeat esse similis obiecto, nam de similitudine, & identitate virtuali verum est; de formali verò falsum, quia vt sit principium sensationis, vel intellectionis sufficit virtualis similitudo, per quam consequitur formalem producta specie expressa, per quam sit actu, & formaliter similis, sicut fit actu, & formaliter cognoscens, nam per impressam tantùm fit cognoscens, vt principium, & potens elicere cognitionem, hoc est, habens virtutem cognoscendi. Et hanc virtualem similitudinem, quam acquirit per speciem impressam, cùm sit purè efficiens, & non vitalis, potest ei tribui à solò Deo præstante per se concursum quem præstaret species. Quod vero talis concursus sit obiectiuus: nihil refert, cùm sit efficiens, & non vitalis, sed extrinsecus vt probat ratio nostræ sententiæ.

Ad secundum concessa maiori in sensu prædicto, neganda est minor, quod per concursum diuinum non fiat potentia virtualiter similis obiecto, quia esse ei similem virtualiter non est
194 aliud, quàm esse potentem producere expressam, & formalem similitudinem eiusdem obiecti, quod habet per concursum diuinum per quem etiam determinatur ad operandum circa tale obiectum. Terminatur verò operatio eius ab specie expressa tanquam à termino intrinseco, à quo suppletur extrinseca terminatio obiecti non necessaria, nisi secundum naturalem modum operandi potentiæ. Itaque virtualis similitudo, cùm non sit, nisi virtus ad operandum, non est necessariò constituenda per intrinsecam formam inhærentem potentiæ, sed per auxilium diuinum, quamuis extrinsecum constitui potest.

QVÆSTIO XV.

An sensus errare possit circa proprium sensibile.

195 QVæstionem hanc excitauit definitio sensibilis proprij assignata ab Aristotele capit. 6. huius libri hisce verbis, *Dico autem propriũ quidẽ, quod non contingit alio sensu sentiri, & circa quod non contingit decipi.* Ex qua definitione sequi videtur nunquam contingere, quod sensus aliquis erret circa sensibile sibi proprium, vt visus circa colorem, vel auditus circa sonum; quod cùm multis experientiis videatur constare oppositum, meritò vocatur in quæstionem, an sensus circa proprium sensibile errare possit; quæ non est intelligenda de errore, aut falsitate formali (quam compositam vocare solent) nam hæc solùm reperitur in formali iudicio intellectus, qui iudicare simplici-

ter potest, & vnum attribuere alteri, vel remouere ab eo per modum compositionis, aut diuisionis, quam perfectionem iudicandi non attingunt sensus. Sed intelligitur de errore apprehensionis (si propriè error vocari potest) per quem potentia non apprehendit rem, sicut est in se: sed aliter, & sua apprehensione occasionem errandi tribuit intellectui, vt dum visus apprehendit solem sub parua quantitate: cùm magnam in se habeat.

Et in primis circa vniuersalem sensum quæstionis, an errare possint sensus, vel non; fuit opinio Epicureorum asserentium, nunquã omninò errare sensus; cuius meminit Tullius in quæstionibus Academicis, & D. August. lib. 8. de ciuitate cap. 7. & quam videtur magna ex parte sequi Tertullianus in suo lib. de anima capit. de quinque sensibus. Et probari potest primo, quia sensus omnis apprehendit rem sicut ei repræsentatur per speciem, sed species producitur ab obiecto, & est naturalis imago eius; ergò non potest illud repræsentare aliter, quàm est: & consequenter non potest decipi. 198

Secundo, quia si admittatur error in sensibus, sequitur euidenter admittendum esse in nostris scientiis, imò in principiis earum, & quod maius absurdum est, in fide diuina. Probatur consequentia, quia intellectus noster pro hoc statu, nec notitiam principiorum, nec alicuius scientificæ conclusionis (præsertim philosophiæ procedentis semper ab effectibus ad causas) nec aliquem assensum diuinæ fidei assequi potest, nisi mediis operationibus sensuum; quare si in his admittitur error necessariò redundabit in fide, in scientiis, atque principiis, & ideò nihil erit certum.

Secunda opinio fuit ex diametro opposita, quæ frequenter adeò errare sensus asseruit, vt nulla sit penitùs eis adhibenda fides. Ita senserunt ex Academicis Philosophis nonulli; aduersus quos libros quosdam scripsit D. August. qui habentur in primo tomo operum eius. Probari autem potest multis experientiis: nam visus decipitur frequenter, vt circa magnitudinem solis. Et his, qui icterica laborant infirmitate, alba omnia pallida videntur: infirmi etiam amara sentiunt omnia, quare nulla potest certa fides eis concedi.

Tertia opinio videtur medium tenere inter hæc extrema duo asserens. Primum est, circa propria sensibilia rarò decipi sensus. Secundum, circa sensibilia cõmunia plus deceptionis admittere. Hæc est expressa sententia Aristot. 2. lib. de anima, text. 161. cuius hæc sunt verba. *Sensus circa proprium quidē est verus aut quam paucissimũ habens falsum, secundo autem eius cui acci-* 197

dunt hac, & hic iam contingit, vt falsus sit. Sed diuersis modis exponitur à diuersis interpretibus. Et prima expositio est Alberti Magni 2. lib. de anima, tract. 3. cap. 5. & Apollinar. ibid. quæst. 13. asserentium sensum non posse errare circa proprium sensibile. Probant, quia licet obiectum aliquando appareat aliter, quàm est, nunquam tamen apparet sensui aliter, ac sibi repræsentatur per speciem, imò repugnat aliter apparere: sed iudicans de illo secundum quod sibi repræsentatur, falli non potest: cùm repræsentatio sit naturalis; ergò nec possibile erit errare sensum circa proprium sensibile, nec videtur in quonam error eius possit consistere. Hæc tamen expositio, nec vera esse potest, nec satisfacit difficultati. Primo, quia eadem ratione probatur sensum non posse falli circa sensibile commune, quod constat esse falsum, cùm illud semper cognoscat, vt sibi repræsentatur per speciem ab eo productam, vel modificatam, & repræsentatio sit naturalis. Secundo, quia error consistit in eo, quod aliter cognoscatur obiectum, ac est in se: sed sæpe hoc accidit, vt probant omnes illæ experientiæ pro secunda sententia allatæ; ergò decipitur sensus circa proprium sensibile.

198 Secunda expositio est Simplicij, atque Themistij 2. lib. de anima cap. 12. quam videtur sequi D. Thom. ibidem lect. 13. & alij; & asserit sententiam Aristotelis cum triplici conditione intellectam esse veram. Prima conditio est, quod organum potentiæ sit bene dispositum: nam defectu huius conditionis decipitur infirmus iudicans amara esse, quæ dulcia sunt. Secunda conditio est, quod medium etiam sit bene dispositum, defectu cuius rubea apparet manus, vel facies, si per intermedium vitrum rubeum videatur. Tertia conditio est debitæ distantiæ: nam si nimia intercedat inter obiectum, & potentiam, decipi solet circa illud iudicans esse alterius coloris: cùm sit in se album. Sed nec expositio hæc satisfacere potest, quia cum his tribus conditionibus sicut non potest errare sensus circa proprium sensibile, sic etiam nec circa commune, quare non erit verum discrimen positum ab Aristotele.

199 Propterea Toletus quæst. 13. huius libri alio modo exponendum esse Aristotelem docet; & expositio eius cõsistit in tribus. Nam primo asserit sensum circa rationem communem proprij sensibilis non posse errare, vt circa rationem coloris, non enim potest visus iudicare coloratum esse, quod nullum colorem habet. Ita docet etiam D. Thom. 1. p. q. 85. art. 6. & rationem eius talem assignat: quia repugnat potentiam versari circa aliquid, quod non contineatur intra latitudinem sui obiecti proprij, vt auditus non potest audire, nisi sonum; sed si sensus

erraret circa rationem communem proprij sensibilis: versaretur circa aliquid, quod extra obiectum eius est: ergò repugnat errare circa propriũ sensibile sub ratione communi sumptum. Secundo asserit circa sensibilia propria in particulari errare 200 posse, vt circa album, vel nigrũ, vt talia sunt, accipiens tanquam nigrum, quod in se est album. Asserit tertiò circa applicationem proprij sensibilis ad tale subiectum, vel ad talem locum errare posse sensum, sicut errat applicando rubeum colorẽ manui, quam medio rubeo vitro tubeam percipit. Sed nec expositio hæc videtur sufficiens, quia eisdem modis verum est errare posse sensum, vel non errare circa sensibile commune: ergò nunquam erit verum discrimen positum ab Aristotele inter vtrumque. Probatur antecedens, quia circa particularia sensibilia cõmunia, vt circa motum, aut circa quietem constat errare sensum percipiẽs corpus, vt in quiete, quod reuera mouetur. Et similiter in applicatione sensibilis communis ad tale subiectum, vel locum; cùm constet aliquando applicare paruam extensionem rei habenti magnam, vel ad tantum locum, aut spatium extendi, quod ad maius, vel minus extensum est. Et tandem circa rationem vniuersalem sensibilis communis, non potest falli sensus, sicut nec circa rationem communem sensibilis proprij, quia sicut nihil potest visus percipere, quod non sit visibile; ita nihil visibile potest percipere, quod non sit modificatum per commune sensibile, æqua igitur est vtriusque ratio sic sumpta in ordine ad deceptionem sensuum.

Omnes istæ expositiones, & singulæ earum plura continent 201 menti Aristotelis, atque etiam veritati consona, sed nulla earum vtramque planè attingit. Duabus ergo assertionibus propositæ quæstioni respondeo.

Prima talis est. *Sensus externi per se loquendo non possunt falli circa sensibilia propria, siue in cõmuni, siue in particulari considerata: sed solùm per accidens.* Circa communia verò etiam per se falli possunt, & multò magis circa sensibilia per accidens. Hanc reperio apud D. Thom. 1. p. quæst. 17. art. 2. in corpore: eam autem sic probo quantum ad priorem eius partem, de sensibilibus propriis, sensus respiciunt per se primo adæquatas rationes propriorum sensibilium, tanquam propria, & adæquata obiecta, à quibus speciem accipiunt: ergo habent naturalem, atque intrinsecam proportionem cum eisdem sensibus, & sensus cum ipsis; quare ex hac parte repugnat operationem sensuum deficere à perfectione sibi debita: sed quæcumque deceptio, vel error est maxima imperfectio sensitiuæ operationis; ergò repugnat ex parte proprij sensibilis prouenire, &

consequenter, quod per se circa illud decipiatur. Et ex hoc infero per accidens contingere quemlibet errorem sensus circa
202 proprium sensibile; nempe ex defectu alicuius conditionis, seu accidentis, vel extrinseci ad eam requisiti: & cùm medium sit conditio requisita ad sentiendum ex defectu, aut indispositione eius per accidens decipitur sensus circa proprium sensibile, vt experimur in visu, qui turbato medio circa colores decipitur. Deinde quia bona dispositio organi, in quo residet potentia sensitiua, requiritur ad bonam operationem eius: decipi etiam solet sensus ob aduersam dispositionem organi, vt experiuntur infirmi, quibus cibi omnes amari videntur. Et tandem, quia debita approximatio obiecti requiritur ad eandem operationem eliciendam, quemadmodum ad operationem cuiuslibet agentis approximatio passi circa quod operaturum est, & ideò ex defectu debitæ approximationis errare etiam solet sensus longè ab eo distante obiecto, & existimare album esse nigrum.

Posterior vero pars, quod per se errare possint sensus circa sensibile commune, & facilius multò circa sensibile per accidens, probatur; quia commune sensibile non pertinet per se primò ad sensum, nec conuenit ei ratio obiectiua sensus, nisi ratione proprij, in quantum modus eius est, vnde sequitur nec ab eo speciem sumere sensum: sed à proprio tantùm, nec habe-
203 re essentialem proportionem cum eo. Et hinc est etiam, quòd error circa commune sensibile non tangit entitatem, vel substantiam sensationis: sed quandam modificationem eius, qua variata eadem manet sensatio secundum substantialia, vt quòd Solem apprehendat visus sub pedali magnitudine, aut eum apprehenderet sub tota, quam habet, non lædit, aut variat visionem eius, nisi sola accidentali ratione; & propterea per se dicitur errare posse sensum circa illud: non tamen circa sensibile proprium, quod essentialiter respicit sensus. Sensibile verò per accidens non mouet sensum: sed solum percipitur, quia sensibilium per se subiectum est, non ergò mirum si frequentius circa illud errare contingat sensum.

204 Secunda assertio, *sensus secundum communem modum operandi, quem habent, rarò decipiuntur circa sensibilia propria, etiam secundum speciales rationes considerata: circa communia vero frequentior, & multò magis circa sensibilia per accidēs.* Hæc est absque dubio expressa sententia Aristotelis, & iste eius sensus; ita vt nec loquatur de solis sensibilibus propriis secundum vniuersalem rationem eorum tantùm: sed etiam secundum speciales, nec loquatur cum limitatione illarum trium conditionum

πικροί

quas

quas posuit secunda expositio: sed secundum communem modum operandi, quem habent sensus sublata quacumque conditione. Probatur primum ex verbis eius, quæ habentur 2. lib. de anima textu 161. vbi ita ait: *Sensus propriorum quidē est verus, aut quam paucissimū habet falsum*: & paucis interpositis, *quod enim album sit, non est falsus*, & paulo inferius. *Dico autem, vt motus, & magnitudo, quæ accidūt sensibilibus: circa quæ maxime iam est decipi secundum sensum*: euidens est ergò eum loqui de sensibilibus tam propriis, quàm communibus in particulari.

Quod verò non loquatur cum illis limitationibus: sed vt operari solent sensus; probatur primo, ex vltimis verbis relatis, quibus asserit maximè decipi sensum circa communia sensibilia, quod non potest esse verum, si cum illis limitationibus intelligatur, cum quibus cōstat vix, aut nunquam decipi. Imo nec verum esset, quod plus deceptionis haberet circa communia, quàm circa propria: nam seruatis illis conditionibus ita rarò circa communia, quàm circa propria errat, vt consideranti est manifestum. Et tandem quod secundum communem modum operandi rarò decipiatur circa propria, & frequenter circa sensibilia communia, & per accidens, docet euidens experientia in omnibus sensibus; quam negare nemo potest. Et probatur ex prima assertione; ex qua talis ratio deduci potest: sensus non possunt per se errare circa sensibilia propria; sed solum per accidens, circa communia verò nō solum per accidens: sed etiam per se, vt probatum est in tertia assertione: ergò frequentius errare possunt circa communia, quàm circa propria. Probatur consequentia, quia, quod est per se, frequentius contingit, quàm quod solum est per accidens. 205

Sed contra vtramque assertionē hanc ita potest quispiā obiicere, si circa proprium sensibile nō potest per se errare sensus, sed solum per accidens ex defectu alicuius cōditionis, vel accidentis extrinseci: circa cōmune verò etiā per se errare potest, sequitur quòd posito sensibili proprio in debita distantia, organo, ac medio benè dispositis nullo modo errare possit circa illud. Et ex opposito adhuc his positis poterit errare circa commune, & vtrūque videtur falsum; primum quidē, quia existente iride in debita distantia, atque etiā collo columbæ percipit lucem pro colore; ergò fallitur circa propriū; circa cōmune verò non videtur, qua ratione possit falli. Respondeo non falli circa propriū, quia si duo illa sint debitè approximata iuxta communem modū operandi sensuū non iudicabit sensus colorē in eis esse: sed lucē, quamuis valdè similem colori secūdum apparentiā, vel certè, si id iudicet rarò illud iudicabit. Circa commune 206

verò frequenter adhuc errare posse ostendunt motus, & quies.

207 Ex his colligitur falsas esse duas illas sententias extremas in principio quæstionis propositas. Et prior quidem Epicureorum, quod nunquam sensus errant, euidentibus experientiis omnibus manifestis ostenditur falsa; nam gustus infirmi dulciores cibos sentit amaros.

Posterior etiam Academicorum, quod semper errēt sensus, & ideò nulla sit eis adhibenda fides, quia sapientibus, & insipientibus notū est sæpissimè sensus percipere res, vt in se sunt, sed veritas cognitionis consistit in conformitate cum re cognita: ergò sæpissimè vera est cognitio externorum sensuum. Probatur etiam ex vtraque philosophia naturali, & morali, quarum principia, & conclusiones aliquam habent certitudinem, experientiæ sensuum innitenti, quod foret impossibile, si semper sensus errarent. Et tandem quia veritas diuinæ fidei habetur etiam mediis sensibus; iuxta illud Christi Ioannis vltimo: *Quia vidisti me Thoma, credidisti.* Et illud etiam Pauli: *Fides ex auditu; auditus autem per verbum Christi.* Et rursus: *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? &c.* ergo non semper errant sensus, quia si semper errarent, nihil certum in fide per cognitionem assequi posset intellectus.

208 Ad primum igitur, & tertium argumentum sententiæ prioris respondeo, satis esse, quod sensus, nec per se vnquam decipiantur circa propria sensibilia, nec etiam per accidēs frequenter: sed vt plurimum res apprehendāt, sicut in se sunt, vt media eorum notitia possit intellectus certam, vt plurimum cognitionem naturalium, & moralium effectuum consequi: nam materia harum scientiarum, & modus abstrahendi ab illa, non semper postulat maiorem certitudinem. Nec tollitur certitudo hæc ex eo, quod per accidens decipiantur sensus, quia non innituntur singularibus sensationibus, vel experientiis: sed vniuersali experimento ex multis singularibus experientiis repetitis collecto, vt docuit Aristot. 2. lib. Posteriorum, cap. vlt. vniuersale verò experimentum fallax esse non potest. Veritas verò diuinæ fidei, eisdem experimentis, vt conditionibus, iuuatur, eis tamen non innititur, tanquam rationi credendi, vel assentiendi veritatibus fidei, sed testimonio infallibili primæ veritatis reuelantis credenda omnia; quare licet decipiatur aliquando sensus, non propterea poterit esse falsa fides.

Ad secundum argumentum eiusdem sententiæ respondebitur quæstione sequenti.

Ad argumentum secundæ opinionis ab experientiis desumptum, respondeo solū ex eis sequi, quod sensus decipiuntur sæpe

circa communia sensibilia, & frequentius circa sensibilia per accidens; circa propria verò nec semper, nec sæpè, sed raro: vt plurimum verò ea cognoscunt sicut in se sunt; quare non sequitur nullam esse eis adhibendam fidem.

QVÆSTIO. XVI.

An dum sensus errant, operantur per speciem veri sensibilis, ac si non errarent, vel per aliam diuersæ rationis.

SEcundum argumentum postulat quæstionem aliam satis difficilem, & à nemine hucusque agitatam, videlicet, an, dum sensus errat videns apparentem colorem, qui verè lux est, & non color, videat illum per speciem veri coloris, aut per speciem lucis, & ita eiusdem rationis sit talis visio, ac si videret sine errore lucem, vel diuersæ rationis. 209

Et videtur, quod per speciem veri coloris eum videat; primo, quia in tali visione errat; & ideò aliter sibi apparet obiectum, ac in se est: sed non potest ei aliter ac est, apparere, nisi aliter, ac est, repræsentetur ei per speciem, ergo quod ei apparet, repræsentatur sibi per speciem, quia quod ei apparet, id sentit, sed nihil sentire potest nisi media specie; ergò quod ei apparet, nempe color repræsentatur ei per speciem: sed color non 210
potest repræsentari per speciem lucis, cum differat specie à luce; ergò repræsentatur ei per speciem coloris; quare non potest esse talis visio eiusdem rationis, ac si non errans videret lucem. Secundo quia si colorem apparentem videret per speciem lucis, non erraret in tali visione, vt supponimus: probatur apertè, quia per speciē lucis nō potest ei repræsentari, nisi vera lux, nec videri nisi vera lux, ergò repræsentatio, atque etiam visio essent conformes obiecto, & consequenter nulla esset deceptio, quod cum sit falsum: necesse est concedere, quod non per speciem lucis, sed coloris videatur. Ideò hanc partem probabile esse docet noster Fōseca 1. lib. metaph. c. 2. q. 3. sect. 8.

Opposita nihilominus sententia tenenda est, *quod in his deceptionibus fiat sensatio per speciē obiecti, vt in se existētis, ita vt dum oculus videt lucē in iride apparentem sibi colorem rubeum, vel alterius speciei, nō per speciem coloris, sed eiusdem lucis eā videat, & proinde visione eiusdem rationis cū ea, per quam sine deceptione videretur idem obiectum.* Quod sic probo; colorem illum apparentem, qui verè lux est, videt oculus per speciem, non coloris; ergo lucis. Euidens est consequentia, quia cum obiectum sit vera lux, & appareat color, non potest dari alia species, per quam videatur, nisi lucis, vel coloris. Sed probatur 211

minor

minor, quod non videatur per speciem coloris primo, quia species producitur naturaliter ab obiecto existente in rerum natura: cùm euidens sit obiectum non existens, non posse producere speciem sui, sed ibi non est color existens, à quo producatur; ergò non potest produci, nisi à luce, nec potest aliud quàm lucem repræsentare. Secundo probatur, quia si lux, quæ videtur in iride sub apparentia coloris propè esset, produceret absque dubio speciem sui in oculo, per quam videretur tanquam vera lux; ergò procul existens producit eandem speciem sui in eodem oculo, quamuis imperfectam: quia omne agens naturale magis, & minus approximatum semper producit effectum eiusdem rationis, magis, aut minus perfectum, sed lux est naturale agens respectu speciei: ergò à maiori distantia producet speciem eiusdem rationis, ac produceret à minori; longè tamen imperfectiorem, minusque distinctè se repræsentantem, per quam fiet visio eius, licet sub apparentia coloris.

112 Circa solutionem verò argumentorum consistit maxima difficultas præsentis quæstionis posita in assignanda vera causa vniuersali ac sufficienti erroris cuiuslibet sensus, tam circa sensibilia propria, quàm circa communia, atque explicando modo, quo talis sensatio erronea fiat, & per quam speciem.

Et prima opinio asserit, quod dum sensus errat propter organi indispositionem, sensationem elicit per speciem veri sensibilis, in eo autem errat: quod sensibile verum applicat subiecto; cui non conuenit, vt dum infirmus amara sentit omnia elicit sensationem veræ amaritudinis, & per speciem eandem amaritudinem repræsentantem, & ex hac parte non accidit error, sed ex applicatione veræ amaritudinis ad alienum subiectum, in quo re vera non est, nempe ad cibum verè dulcem. Quo autem modo fiat, vt cibus dulcis imprimat sensui speciẽ amaritudinis; inde euenire docent, quod sensorium infirmi est affectum humore bilioso, & eius ratione amaritudine, quam imprimit cibo dulci, eum inficiens, cibus autem dulcis eo humore infectus verè amarus fit, & ideo habet vim imprimendi speciem veræ amaritudinis, per quam sentitur amarus. Et si dicas talem sensationem non posse esse falsam; quia id quod sentitur amarum per speciem veræ amaritudinis, verè est amarum, ergò sentitur sicut est, & proinde vera sensatione. Respondent adhuc esse sensationem falsam, quia cum cibus non sit verè amarus, nisi secundum quid, hoc est, secundum eam partem secundum quam afficitur humore bilioso, gustus tamen iudi-

113 cat eum amarum simpliciter, & ideo aliter de eo iudicat, ac est in se, quod est falsò iudicare. Hæc tamen sententia nec in gustu

potest

potest esse vera, nec in aliis sensibus. Ostendo primum; quia gustus non iudicat, imò nec potest iudicare de obiecto, nisi per speciem quam ei imprimit, & ideò non potest iudicare cibum secundum omnes partes esse verè amarum, quia non imprimit ei speciem veræ amaritudinis, nisi secundum priores partes infectas humore illo, non secundum alias; vnde sequitur nec elicere falsam sensationem: Probatur consequentia, quia de parte illa infecta, quam tantùm cognoscit per speciem veræ amaritudinis, non est falsum esse amaram, sicut sentitur; de cæteris verò non infectis, non potest ferre iudicium: cùm non recipiat ab eis speciem; ergò nullo modo verum est, quod in tali sensatione erret, vel falsum habeat iudicium. Secundo quia vel sensorium infirmi infecit cibum producendo in eo veram amaritudinem, vel solùm ei applicando aliquam substantiam, in qua vera amaritudo cum humore illo bilioso inhæret, vt salinam, vel quid aliud, per quam euidens est non posse penetrare omnes eius partes, & ideò nec eas inficere, sed superficiales tantùm, quare nec omnes poterunt imprimere eidem sensorio speciem veræ amaritudinis, aut per eam sentiri, sed impriment speciem propriæ dulcedinis, & per eam sentientur; quare non sentientur amaræ, quod patet esse experientiæ contrarium: si verò dicatur veram amaritudinem producere in toto sensorio infecto; 214

Probatur falsum esse ex duobus: ex priori quidem, quia sapor est secunda qualitas, sicut albedo, & cæteri colores, & ideò non est productiua sui similis per alterationem, sed solum speciei intentionalis, ergò falsum est, quod producat aliam amaritudinem in cibo: & iam, quod eam produceret, necesse foret per realem alterationem eam producere expellendo dulcedinem contrariam ab eodem cibo, sed alteratio inter contraria est successiua; ergò non potest dari in primo instanti, quo cibus tangit sensorium, sed immediatè post; datur verò in eodem instanti productio speciei intentionalis eiusdem cibi in eodem sensorio: cùm sit instantanea; ergò prius imprimet cibus speciē propriæ dulcedinis per eam, quàm in se recipiat veram amaritudinem per alterationem; quare prius sentietur per speciem dulcedinis, quàm veræ amaritudinis: falsum igitur est, quod per speciem veræ amaritudinis fiat semper sensatio cibi ab infirmo. Quod euidentius adhuc conuinci potest, quia si totum 215
cibum per amaritudinem ei impressam inficeret, & ideò in toto sentiret veram amaritudinem, nunquam sensus infirmi deciperetur: cùm semper amarum sentiret id, quod re vera amarum est; vt ab eo sensatum.

Sed

Sed, quod modus iste, nec sit vniuersaliter verus in aliis sensibus, nec possit per eum explicari deceptio eorum, probatur (nisi ergo fallor) euidenti ratione; quia dum visus propter eandem indispositionem organi decipitur, obiectum verè album tanquam pallidum indicans, vt contingit his qui laborant icterica infirmitate (quam Hispani vocamus *Tiricia*) impossibile est talem sensationem falsam, fieri per speciem veri palloris: cùm nullum sit obiectum verè pallidum, à quo imprimatur, nec possit ab obiecto albo imprimi, vnde nec potest eo modo explicari falsitas talis sensationis.

216 Nostra igitur sententia vniuersalis est; *quod dum sensus decipiuntur, siue circa communia sensibilia, siue circa propria, non fit sensatio per speciem apparentis sensibilis, sed veri, aliter tamen apparentis, ac in se est, atque etiam aliter ac per speciem repræsentatur, & in hoc consistit deceptio.* Gratia exempli, dum omnia apparent pallida visui icterico, non videt ea per speciem palloris, sed albedinis, vel alterius coloris, quem intuetur, & à quo speciem recipit, propter indispositionem tamen organi, id quod verè album est, & cuius speciem habet, & per quam operatur circa illud, apparet sibi pallidum. Itaque obiectum quod sentitur, album est: & per speciem albedinis sensorio impressam sentitur, & operatio ipsa verè est sensatio albedinis, sed sensui sic indisposito apparet sub ratione palloris, & ideò falsò iudicanti (eo modo, quo iudicare potest) esse pallorem, & in hoc iudicio apparenti consistit falsitas, quia iudicat sensus de obiecto, aliter ac in se est, applicans ei pallorem, quem non habet, & tota causa falsi iudicij est indispositio organi, quæ facit, vt vera albedo per speciem propriam repræsentata sensui indisposito, appareat ei, ac si esset pallor;

217 & ratio huius apparentiæ est, quia sensus sic dispositus, vel ad magnam distantiam recipiens speciem, vel per turbatum medium, adeò imperfectam, vel adeò imperfectè eam recipit, vt per eam non distinguat lucem à colore, vel dulcedinem ab amaritudine, sed vnā pro altera recipiat, eamque applicet subiecto eam non habenti, sed potius oppositam. Nec ad hanc deceptionem est necessaria species obiecti apparentis; imò nec possibilis naturaliter: cum non existat, vel non sit præsens, & eo ipso, quod daretur in sensu, non posset per illam falsam elicere sensationem, quia per illam non iudicaret album esse pallidum in quo consistit falsitas, sed verum sentire pallidum, cuius speciem habet, & per quam ipsum percipit esse pallidum, quod verissimum est. Et modus iste explicandi deceptionem in sensu similis est modo, quo intellectus decipitur. Nam per

species

species veri hominis, ac veri lapidis iudicat hominem esse lapidem, & in tali iudicio decipitur attribuens, vel applicans homini verum significatum lapidis, quod ei non conuenit, eo quod ei apparet conuenire, & apparentia hæc est tota ratio deceptionis; quod verò intellectus efficit per iudicium verum, atque perfectum, sensus efficit per imperfectum, & quasi inchoatum, aut virtuale, quod non est difficile intelligere. 218

Et ex hac doctrina facile soluuntur argumenta, pro opposita parte. Nam ad primum concedendum est, quod dum sensus errat, aliter ei appareat obiectum ac in se est, sed negandum, quod repræsentetur ei per speciem aliter, ac in se est, non enim apparet sensui aliter ac in se est propter indebitam repræsentationem speciei, sed ratione alicuius extrinseci, videlicet maximæ distantiæ, aut indispositionis organi, vel medij, in quibus species eius recipitur: nam, licet species repræsentet obiectum, vt est in se, sed recepta in organo indisposito non potest causare cum potentia sensationem, nisi cum illa imperfectione apparentiæ obiecti diuersi.

Ad secundum negandum est antecedens, quantum ad illam 219 partem, quod si videatur lux apparens color per speciem lucis, non possit visus errare circa illam, quia licet per speciem repræsentetur, imperfectè tamen, quia ad maximam distantiam producta est, atque etiam propter maximam distantiam non potest visus per illam distinguere lucem à colore, sed potius iudicat esse colorem. Et vniuersaliter loquendo maxima distantia, vel indispositio organi, aut medij sufficiens causa est, vt sensus non distinguat inter diuersa obiecta, aut opposita, sed vnum pro alio accipiat, hoc est, sub apparentia eius, & ideò aliter ac in se est. Quod verò de gustu infirmi afferebat 220 illa sententia veram amaritudinem sentire, falsum est, quia licet humor biliosus aliqua ex parte cibum inficiat, non imprimit ei veram amaritudinem, quam non habet, sed infectio illa solum inducit in quibusdam partibus eius dispositionem impedientem rectam sensationem naturalis dulcedinis. Vnde nec facit, quod partes illæ cibi infectæ producant speciem veræ amaritudinis, sed solùm, quod per speciem dulcedinis impressam, non valeat sensus dulcedinem repræsentatam percipere, nec eam ab amaritudine distinguere, sed tanquam veram amaritudinem eam apprehendere, & ita falsam habere apprehensionem.

***

CAP.

CAPVT VII.

De visu, visibilibus, ac medio, perspicuo, ac lumine.

TEXTVS ARISTOT.

Cuius igitur est visus, hoc est visibile, visibile autem est, & color, &c.

Breuis expositio textus.

1 POst tractatum de sensibus in communi, ac modo operandi eorum, incipit iam Aristoteles agere de eisdem in particulari, & incipit à visu, tanquam à perfectissimo omnium: quod ex tribus probari potest, videlicet ex perfectiori organo, quod pro perfectiori absque dubio potentia natura ipsa constituit, & maiorem eius perfectionem ostendit oculorum compositio omnibus manifesta. Ex perfectiori etiam obiecto, sub quo lux comprehenditur, quæ est omnium qualitatum naturalium perfectissima, & perfectissimis corporibus, atque incorruptibilibus conueniens, nempe cœlestibus sub eodem obiecto visus eius ratione comprehensis. Et tandem ex modo operandi perfectissimo, & valde simili intellectuali, quæ omnia ex eiusdem capitis expositionibus constabunt. Intentum igitur Aristotelis in capite isto est explicare naturam potentiæ visiuæ. Diuisio autem bimembris, nam in priori parte de obiecto eiusdem potentiæ, & eorum quæ sub se comprehendit, disserit, in posteriori verò quodnam, & quale sit medium videndi explicat.

2 Principio igitur adæquatum obiectum visus esse ait visibile, hoc est, quod videri potest, sub quo non solùm omnes colores, sed lux, & quæuis alia lucem, vel splendorem participantia comprehenduntur, vt putrefacta quædam ligna, quorundam piscium squamæ, & id genus alia. Vt autem singulorum visibilium naturam explicet, agit in primis de colore, quem tali definitione explicat, *color est, motiuus perspicui in actu*, quid aũtem perspicuum sit, his verbis explicat, vt definitio coloris innotescat: *Perspicuum autem dico quod est quidem visibile, nõ autem secundum se visibile, vt simpliciter dicã, sed per externũ colorem, vt aër*, inquit, *& aqua*. Nomine autem externi coloris lumen intelligit quia in ordine ad visum cum colore communicat, nec aliter potest intelligi color in eadem explicatione, quia neque aër, neque aqua colorem alienum suscipiunt, & tamen perspicua esse docet; ergò per externum colorem lumen intelligit ab extrinseco eis prouenients. Quod etiam probatur effica

efficaciter,quia definiens statim lumen,inquit esse: *Actum perspicui,vt perspicuum est*,fit autem actu visibile per lumen, ergò cum dicit perspicuum esse visibile per externum colorem ; lumen potius nomine externi coloris intelligit, non verum colorem. Quod satis apertè insinuauit statim post definitionem luminis declaratam, his verbis : *Lumen autem,vt color est perspicui, &c.*

Deinde, quia in explicatione perspicui colorem pro lumine posuit,& idem lumen est præcipuum visibile,definit lumen hoc modo:*Lumen est actus perspicui,vt perspicuum est*, ac si diceret albedinem esse actum albi,vt album est,sicut enim albedo constituit corpus actu, & formaliter album, ita lumen constituit corpus, in quo recipitur perspicuum, hoc est, illustratum, aut splendens. Dixit verò lumen esse actum perspicui, vt perspicuum est, quia duplex est perspicuum,actu,vel potentia;perspicuum potentia dicitur omne corpus capax lucis, etiam si illam non habeat : actu verò perspicuum non est, nisi sit luce perfusum,seu illustratum, vt perspicuum in potentia est aër tenebrosus,perspicuum actu, dum illuminatus est. 3

Ex quibus colligit falsam esse sententiam Empedoclis, & aliorum asserentium lumen esse corpus. Quod probat triplici argumento : primo, quia cum euidens experientia nos doceat lumen peruadere totum aërem,hoc est, per omnem dimensionem eius se diffundere,si lumen esset corpus, euidenter sequeretur se penetrare cum corpore diaphano,in quo recipitur,penetratio autem corporum naturaliter est impossibilis.Secundo quia tenebræ opponuntur lumini, tanquam priuatio eius, sed oppositio priuatiua est inter priuationem, & habitum,seu formam circa idem subiectum ; ergò lumen forma quædam est. Falsum igitur est, quod sit corpus, nam corpus substantia est,& non forma in corpore alio recepta. Et tandem, quia si lumen esset corpus,localiter moueretur, dum se diffundit per mediũ, sed motus localis,cùm sit ex propria natura successiuus, necessariò fit in tempore:ergò illuminatio totius medij à sole facta per se,& necessariò fieret successiuè, & in tempore contra euidentem experientiam,quia videmus luminosum in medio spatio positum in momento ipsum illuminare; & etiam cõtra rationem, quia lumen contrario caret, & propterea non potest per se produci in tempore. Nec satisfacit (inquit) huic argumento Empedocles asserens, breuissimo quidem tempore, & ideò imperceptibili per sensum lumen percurrere totum medium, & ideò videri in instanti diffundi.Quia licet breue spatium fortè posset imperceptibili tempore percurrere, sed ma- 4

gnum adeò, quale est interuallum ab Oriente in Occidentem, repugnat pertransire, nisi in mora temporis sensu perceptibili, quare nõ posset nos latere successio talis motus. Præter colorem verò, & lumen quædam alia esse ait visibilia per se, vt fungos, cornu, capita quædam piscium, squamas, & oculos cati. Et hæc quidem non sunt visibilia sicut color; qui non potest videri sine aduentitio, aut externo lumine, quo illuminetur medium, sed per se, hoc est, non per extrinsecum lumen necessariò in medio præsuppositum videri possunt: quod patet experientia: cùm in tenebris videantur. Vnde falsam esse ait Democriti sententiam asserentem medium corpus inter obie-
6 ctum, & potentiam quantumlibet diaphanum impedimento nobis esse ad videndum, quare, inquit, si interuallum inter cœlum, & terram existens vacuum foret, longè melius videremus, ita vt vel formicam in cœlo existentem possemus distinctè visu percipere. Falsam verò probat esse hanc sentẽtiam, quia non potest fieri visio nisi immutato oculo ab obiecto, sed non potest immutari ab eo, nisi species transeant per medium, quia sensibili supra sensum posito non fit sensatio: ergò non posset per vacuum fieri visio, & hæc est sententia totius capitis.

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE VISIVÆ potentiæ, ac de organo, vel sensorio eius, colore, & lumine, ac cæteris ad actum, & obiectum eius pertinentibus.

QVÆSTIO I.

An color sit qualitas diuersa à lumine, & quæ sit propria ratio eius.

7 DE natura, & diuersitate colorum libellum quendam composuit Aristoteles inter opera eius relatum post Metaphysicam, quamuis Theophrasto potius, vel alteri eius expositori antiquo tribuendum omninò esse censeant nonnulli ob aliquam styli diuersitatem. De eisdem etiam disserit (quamuis obscurè satis, vt solet) in lib de sensu, & sensibilibus, capite 3. per totum, Vbi refert primam opinionem Pythago

Pythagoreorum asserentium colorē esse ipsammet extremam
superficiem cuiuslibet corporis. Quod hoc argumēto probant;
color ex propria natura diuisibilis est, sed sola quantitas est per
se diuisibilis, ergò color quantitas esse debet, & non est corpus,
nec linea, vt per se patet, ergò superficies, non quæcunque, sed
extima, vel extrema corporis, nam hæc sola visibilis est.

Secunda opinio non distinguit colorem à lumine, sed asserit 8
lumen ipsum, prout receptū in corpore opaco, præsertim mix-
to colorem esse: iuxta diuersitatem verò dispositionum eiusdē
corporis, diuerso modo apparet, & vt apparens tāquam disgre-
gatiuum visus vocatur albedo, apparens verò sub aliis formis
induit nomina aliarum specierum coloris. Itaque absente lu-
mine nullus est color in corporibus, neque albedo, nec nigre-
do; sed eo aduenīente fiunt omnes, hoc vel illo modo diuersi,
iuxta diuersum modum, quo lumē ipsum recipitur in corpori-
bus opacis. Ita sensit Plato in Timęo, ita etiam omnes ferè Ara-
bes, Auempace, vt citat Comment. 2. libro de anima, comment.
65. Auicenna 6. lib. naturalium, part. 3. cap. 2. vbi citat Alpha-
rab. Alphrodis. lib. 1 naturalium quæstionum, quæstio. 1. capite
2. & eadem videtur fuisse sententia Alberti Magni, in libro de
sensu, & sensibili tractatu 2. capit. 1. vbi existimauit colorem
duo importare; vnum quidem tanquam materiam, nempe 9
qualitatem secundam ortam ex mixtione primarum, aliud verò
vt formam, nempe lumen, vnde extincto lumine per absen-
tiam luminosi (inquit) non permanere colores formaliter, &
ita colorem formaliter sumptum idem esse cum lumine. Imò
etiam D. Thom. 2. lib. de anima lectione 14. ad finem, vbi sic
loquitur de colore, *color nihil aliud est, quàm lux quadam quo-
dammodo obscurata ex admixtione corporis opaci.* Probatur hæc
sententia primò ex definitione perspicui tradita ab Aristotele
capite præsenti textu 68. his verbis: perspicuū autem dico *quod
est visibile per externū colorē*, sed constat esse visibile per lumē
ex ipsomet Aristotele statim definiēte lumē *quod sit actus eius-
dem perspicui, vt perspicuum est*: ergò putauit Aristoteles idem
esse colorem, & lumen: Probatur consequentia, nam alioqui nō 10
posset definitio perspicui omnibus perspicuis conuenire, cum
plura eorum nullum alterum colorem externum habeant præ-
ter lumen, vt aër, aqua, cœlum, & id genus alia. Prior verò defi-
nitio coloris hoc etiam loco assignata, ita ait, color est: *Motiuus
perspicui in actu*: sed hæc definitio cōuenit lumini; ergò non di-
stinguitur ab eo color. Minorem sic probo; lumen solis videtur
per aërem illuminatū, quod constat esse perspicuum actu: ergò
producit speciē sui in eo, sed hoc est eum mouere, quia nō alio

modo eum monet color, niſi producendo in eo ſpeciem ſui tranſeuntem ad oculum, vt per eam videatur; ergò lumen eſt motiuum perſpicui in actu, & proinde non diſtinguitur à colore. Et tandem ex poſteriori definitione coloris tradita in libro de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3. ſic inquiens color quippe erit,
11 *Perſpicui in corpore determinato extremitas.* Ex qua ſic arguo, corpus terminatum, ſeu determinatũ eſt corpus opacũ, in quod terminatur viſio; nam corpus purè diaphanum, vt aërem, videre non poſſumus, niſi in aliud corpus opacum terminetur viſio, ergò color iuxta hanc definitionem eſt extremitas huius perſpicui denſi, vel opaci terminantis, ſeu determinantis viſionem, ſed conſtat, hoc perſpicuum eſſe tale per lumen in extremitate eius, hoc eſt, in ſuperficie extrema receptum, per quam vt ſic illuminata videtur; ergò color erit extremitas eiuſdem perſpicui ſic illuminati, & proinde erit lumen ipſum ratione cuius illuminatur, & viſibile eſt idem corpus.

Probatur deinde ratione; primo, quia lumen facit colores omnes actu viſibiles; cùm ipſi ſolùm ſint viſibiles in potentia: ergò eſt actus & forma eorũ, & conſequenter colores ipſi formaliter ſumpti erunt idem, quod lumen. Euidens eſt conſequentia, & antecedens expreſſum apud Ariſtotelem 3. lib. de anima textu 18. his verbis: *Quodam enim modo, & lumen facit potentia exiſtentes colores, actu colores.* Quod etiam ceciniſſe vi-
12 detur Poëta 6. lib. Æneidos, dicẽs: *Rebus nox abſtulit atra colorem,* atque etiam Eccleſia in quodam Hymno: *Rebúſque iam color redit, vultu nitentis ſyderis.* Secundo, quia eiuſdem prorſus rationis ſunt colores qui videntur in iride, atque etiam in collo columbæ, cum his, qui videntur in cæteris corporibus, vt docet experientia viſus, ſed de illis conſtat eſſe lumen in nube vel alio corpore refractum: ergo & cæteri colores lumen erunt.

Secunda opinio *diſtinguit duplicem colorem, verum, & apparentem; & hunc non eſſe diſtinctum à lumine cenſet, illũ verò ſpecie diſtingui.* Ita omnes ferè interpretes Ariſtotelis in commẽtariis huius capitis. Et eſt communis, & vera, ſed primo decla-
13 randa eſt; deinde probanda; Declaratur autem hoc modo. Veri colores ſunt ſecundæ qualitates reſultantes ex permixtione primarum, atque adeò ex certo temperamento mixti, vt docet Ariſtotel. in lib. de coloribus, capit. 1. 2. & 3. atque etiam in lib. de ſenſu, & ſenſibili, cap. 3. & hinc eſt, quod cum temperamentum mixtorum cauſa intrinſeca ſit, & ferè ſemper ſtabilis, verus ipſe color ab intrinſeca cauſa proueniat, & ferè ſemper ſit qualitas permanens, apparens verò ab extrinſeca cauſa prouenit, à qua dependet, etiam in conſeruari, & ex eius

motu,

motu, vel mutatione, atque ex facili variatione alterius ex-trinseci facile variatur, ex sola enim reflexione radiorum lucis causatur, quæ refractio cum dependeat ex situ, & dispositione corporis opaci, circa quod fit, atque etiam ex præsentia corporis luminosi, & hæc facile mutentur, atque etiam luminosum facile moueatur, ita etiam apparentes colores non solum facile mutentur, sed facile disparcant. Non tamen dicuntur apparentes, quia non habeant veram entitatem; sed quia cùm vera entitas eorum sit lumen ipsum, habent tamen apparentiam colorum, & diuersorum colorum, ex diuersa reflexione lucis. Vnde experimur ex tali modo reflexionis lu- 14
cis in corpore opaco apparere in eo colorem album, ex alio verò rubeum & ex alio viridem, & ex remissione eiusdem lucis refractæ apparere nigrum colorem. Itaque dicimus hos colores apparentes esse lumen ipsum diuerso modo refractum in corpore opaco; quare non distiguuntur inter se specie, à veris verò coloribus specie distinguuntur, non ita vt color sit genus ad veros colores, & apparentes, quia non habent vniuocam conuenientiam cum eis, sed analogicam tantùm; nam licet veram habeāt entitatem lucis, solam tamen habēt similitudinem, & apparentiam colorum, & ideò dicuntur colores per attributionem ad veros colores; & propterea non distinguntur specie ab eis sub genere immediato coloris, sed sub alio superiori qualitatis, in quo conueniunt veri colores cum lumine.

Nostra igitur sententia sic explicata, Probatur testimonio 15
Arist. qui capite præsenti diuersis definitionibus, definit vtrumque: nam colorem esse ait: *motiuum perspicui in actu*, lumen verò, *actum eiusdem perspicui*; ergò color præsupponit lumen in subiecto, per quod idem subiectum fiat perspicuum actu, & ipsum mouere possit producēdo in eo speciem propriam. Gratia exempli, aër secundum se est perspicuum in potentia, quem proinde non potest mouere color producendo in eo speciem, nisi prius fiat perspicuum actu; fit verò perspicuum actu per lumen in se receptum; ergò color ex propria ratione præsupponit lumen in subiecto; quare necesse est, quod sit qualitas realiter, atque essentialiter distincta ab eo. Et si dicas lumen etiam esse motiuum perspicui in actu, quia si aër aliquantulum sit illuminatus, moueri potest ab aliquo luminoso per productionem specierum, & ita videri per tale medium. Respondeo res 16
distinguendas esse ex his, quæ eis conueniunt per se, non ex his, quæ conueniunt per accidens, color igitur per se habet mouere perspicuum actu, nec potest illud actu perspicuum

constituere; lumen verò per se illud constituit perspicuum in actu; quare per se habent rationes distinctas. Vnde per se color quicumque intensus, vel etiam remissus præsupponit lumen in subiecto, lumen verò non præsupponit per se colorem, neque etiam aliud lumen, sed per se solùm præsupponit perspicuum in potentia, & illud constituit in actu formali; quare non habet per se, quod sit motiuum perspicui in actu, sed quod illud constituat in actu. Contingit verò per accidens, quod factum iam perspicuum actu per lumen remissum, moueatur ab intensiori, quod non tollit distinctionem eius à colore ex rationibus per se, ac propriis per definitiones explicatis desumendam. Capite etiam de Qualitate in prædicamentis, docet expressè Aristoteles colores esse passibiles qualitates tertiæ speciei habentes cõtrarium, & 7. lib. Physicor. terminare per se motum alterationis, constat autem lumen non terminare motum per se, quia contrario caret, & ideò per se producitur in instanti, veri autẽ colores per se successiue; ergò diuersa qualitas est color à lumine ex mente Aristotelis.

17 Probatur deinde ratione, quia lumen contrario caret, & solùm habet oppositionem priuatiuam cum tenebris, conuenit etiam incorruptibilibus corporibus, & perfectissima omnium qualitas est habens virtutem producendi calorem, & omnes ferè primas qualitates elementorum; veri autem colores contrarij sunt vt albedo, & nigredo: quibus nihil horum conuenit; ergò realiter, atque essentialiter distinguuntur à lumine. Secundo colores distinguuntur specie inter sese, vt albedo, & nigredo, & permanent absente, vel extincta luce; absurdum est enim dicere veros omnes colores extingui abscedẽte sole, aut quouis alio luminoso, & eisdem aduenientibus de nouo produci, sed lumina omnia sunt eiusdem speciei, & dependent in conseruari à præsentia luminosi, eoque absente extinguũtur prorsus in medio; ergò dubitari non potest, quòd præter lumen dentur veri colores, qui sint qualitates realiter, & specie distinctæ ab eis.

18 Vt respondeamus argumentis oppositæ sententiæ, exponendæ in primis sunt tres illæ definitiones perspicui, & coloris Aristotelis, vt intelligatur nihil continere contra nostram sententiam. Prima est definitio perspicui, quod asserit esse visibile per externum colorem, nomine autem coloris lumen intelligit vt explicui, atque probaui in expositione textus; quare ex hoc non sequitur colorem esse lumen, nisi per quandam similitudinem, quia sicut corpus coloratum dicitur visibile per colorem superuenientem accidentaliter, sic

perspi

perspicuum dicitur visibile per lumen ei ab externo luminoso proueniens accidentaliter, colorem ergò sumit Aristoteles in hac parte sub communissima ratione ad verum colorem, & lumen, non sub propria; nec definit omne perspicuum: cùm constet perspicua quædam esse visibilia per internam lucem vt ignem, & semper esse talia actu, sed ea tantùm, quæ non semper in actu sunt: sed aliquando in potentia, & hæc fiunt in actu per lumen externum. Expositio secundæ definitionis, quæ est prima coloris, ex doctrina nuper tradita constat: atque ex ea realis, atque essentialis distinctio coloris à lumine. Illud tamé adnoto, quod perspicuum in hac definitione non sumitur vniuersaliter pro quocumque: sed solum pro diaphano, aut transparente, quod potest esse medium visionis: nam multa sunt perspicua, quæ ob densitatem medium videndi esse non possunt, de quibus certum est, non posse à colore moueri. Quare in duabus definitionibus coloris, & in definitione luminis tribus modis sumit Aristoteles perspicuum, magis, & minus vniuersaliter, in definitione quidem luminis pro quocumque, quia cuiuscumque potest esse actus; nam quodcumque est capax luminis: in prædicta verò definitione coloris, pro eo tantùm, quod mediũ videndi esse potest: & in posteriori definitione eiusdem coloris mox explicanda solùm pro perspicuo per se terminato, vt dicemus, & nisi diuersi isti modi accipiendi perspicuum distinguantur, impossibile erit has definitiones intelligere. Præter has verò tres acceptiones perspicui adhuc secundum aliam distinctam definit illud Aristoteles, vt nuper in eius definitione adnotauimus, quod etiamsi non aduertatur, non erit intelligibilis illa eius definitio. Nec vitio tribui debet Aristoteli, quod diuersis acceptionibus perspicui vtatur, quia necessarium fuit ad naturam luminis, & coloris, atque etiam ipsiusmet perspicui commode explicandam. 19 20

21 Altera denique definitio coloris obscurissima est; quare licet in eius expositione desudauerint recentiores interpretes, nescio an sensum eius, mentémque Aristotelis attigerint. Germanum igitur sensum Aristotelis eruere, nisi ex contextu capitis impossibile est, quod semel, & iterum attentè percurrens, simúlque egregiam commentationem D. Thom. hoc modo declarandam esse censeo. Eo in primis tanquam certo fundamento præsupposito, quod in definitione hac non sumit colorem Aristoteles, prout est secunda qualitas ex mixtione primarum orta: sed in quantùm rationem visibilis habet, quamuis priorem illam rationem tanquam fundamentum posterioris, à quo oritur, ibidem quoque explicet,

22 Hoc supposito duplicia corpora distinguit, quædam quidem interminata, quæ sicut ex se non habent terminum suæ extensionis, vel difficile eum habent, nisi alieno terminentur, vt patet de aëre, igne, & aqua, ita nec habent determinatam partem, vel terminum in ordine ad visum, per quem videantur: sed vel secundum totam profunditatem penetrari possunt per visum, vel certè secundum magnam partem eius, & adhuc indeterminatam, cuius non est à nobis assignabilis terminus, vel extremum, & si omninò careant termino, vel extremo, per quod
23 videantur; vt aër, & ignis elementaris, videri non possunt, nisi per aliquod corpus opacum terminetur visio eorum, si verò magna tantum ex parte extremo per quod videantur, careant, non indigent corpore opaco pro termino extrinseco suæ visionis: sed sufficit sibi naturalis densitas, quam habent ad eam terminandam, quia eius ratione visus non potest omnem eorum profunditatem peruadere, aut penetrare, & talia sunt corpora magna ex parte transparentia; non tamen omninò ob densitatem, vt vitrum, crystallum, & lapides quidam, atque etiam stellæ, & id genus alia. Alia sunt corpora, quæ sicut propriis extremis suæ extensionis materialiter terminantur, sic etiam in ordine ad visum per propria extrema ex se determinata videri possunt, hoc est, per superficiem extremam; nam licet in profunditate etiam visibilitatem habeant: non possunt per eam videri nimia eorum densitate, & opacitate impediente, & quasi eam suffocante, & talia sunt corpora nimis densa, & omninò opaca, hoc est, nulla ferè ex parte transparentia.

24 Secundo adnotat D. Thom. perspicuitatem (quæ non est aliquid quàm capacitas lucis) diuersos habere gradus in corporibus; & ideò diuersis modis sumi ab Aristotele iuxta illos diuersis locis; primus, ac perfectissimus gradus tribuitur corporibus omninò diaphanis, aut transparentibus, & inter hæc primum locum perfectionis obtinent corpora cœlestia; deinde ignis, & aër, multo verò inferiorem aqua ob densitatem, his verò succedunt corpora illa magna ex parte transparentia, vt vitrum, crystallum, & tandem corpora omninò opaca, qualia sunt mixta omnia ex elementis composita, quæ ex ea parte, qua participant perspicuis elementis, nempe igne, aëre, & aqua, aliquam perspicuitatem habent, maiorem, vel minorem, secundum quod plus habent de his elementis, & minus terrestria sunt.

25 Ex his patet iam sensus definitionis: qui talis est, color est extremitas perspicui non cuiuscumque; sed per se terminati in ordine ad visum, vt excludantur diaphana non per se terminata

minata in ordine ad visum: sed per extrinsecum corpus opacum, atque etiam vt excludatur lumen, quod ex propria ratione non respicit extremitatem corporis determinatam: sed indifferenter quodcumque perspicuum & quamlibet eius dimensionem, ac dimensionis partem tanquam actum formalem eius: hoc est, constituendo illud actu, & formaliter perspicuum; & ideò definitur, quod sit: *actus perspicui, vt perspicuum est.* Itaque lumen, & color adhuc in ordine ad extremitatem 26
perspicui valdè differunt per diuersum modum eam recipiendi: nam licet vterque sit in ea, lumen quidem constituendo eam actu, & formaliter perspicuam, sicut constituit perspicuum totum corpus diaphanum, & quamlibet eius partem, nullam verò efficiendo terminatam, per quam videatur totū; quare non est in extremitate tanquam in per se terminante visionem, quod constat habere colorem, & in hoc consistere rationem eius, vt per hanc definitionem explicatur, & in qua non accipitur perspicuum prout commune quid ad perfectè, & imperfectè perspicuum, qualia sunt diaphanum, & opacum, & multò minus pro perspicuo perfecto, quale est solum corpus diaphanum: sed pro imperfecto tantùm, nempe pro opaco habente aliquam participationem perspicuitatis ex propria permixtione elementorum, qua constat, & ad hanc rationem perspicui imperfecti terminatur, per vltimam particulam, nempe corporis per se terminati. Et ita exposita definitione constat per eam optimè explicatam esse ab Aristotele naturam coloris, vt ordinatur ad visum, & à lumine, ac cæteris distingui. Cuius sensus talis est, color est: *Extremum perspicui per se terminati in ordine ad visionem.* Definitur autem per extremum perspicui tanquam per subiectum loco generis positum, quod per aliam particulam, per se terminati, determinatur ad imperfectissimum perspicuum, & distinguitur à lumine, & cæteris.

Ad 1. argum. respondeo, negando vtramque partem antecedentis, nempe, quod lumen cōstituat colores actu visibiles tanquam forma eorum; constat enim ex verbis expressis huius capitis eos habere in se causam visibilitatis; & ideò esse per se visibiles, vt omnes ferè interpretes docent. An verò lumen tanquam conditio necessaria ex parte ipsorum compleat hanc rationem visibilitatis, vel solùm sit necessarium ex parte medij, inferius explicabitur, atque etiam comparatio eiusdem luminis cum intellectu agente constituta ab Aristot. in 3. lib. Sensus verò vtriusque testimonij in eodem argumēto adducti est, noctem quidem colores abstulisse, sed diem eos restituisse in or- 27

dine ad actum videndi, in quantum extincta luce aufertur conditio requisita, vt videantur, nempe dispositio medij, & species eorundem colorum in eo existentes, sine quibus videri non possunt, & per lumen diei restituuntur.

Vltimum argumentum solutum est ex doctrina tradita. Et ad formam eius neganda est maior, quod idem sint colores veri, & apparentes in ordine ad visum: nam licet in communi ratione visibilis conueniant, distinguuntur tamen in propriis naturis per definitiones explicatis ab Aristotele, & in multis aliis à nobis adductis.

QVÆSTIO II.

An lumen sit qualitas naturalis, & physica, vel intentionalis tantùm.

28 QVamplura lucis encomia afferre possemus, quibus disputatio de natura eius illustrior fieret: sed breuitatis studio ea omittimus, præsertim cum à Conimbricensibus nostris, non minus copiosè, quàm eruditè tradantur 2. lib. de cœlo, & mundo, cap. 3. quæst. 5. art. 2. Vt autem ad propositam quæstionem veniamus, præsupponendum est iuxta communem sententiam perspectiuorum, quam affert, & approbat D. Thom. quæst. 9. de verit. art. 1. ad 7. & 2. lib. de anima, lect. 14. atque etiam Alber. Magn, quem citat, & sequitur Toletus 2. lib. de anima, qu. 18. lucem, & lumen non distingui essentialiter: sed ex eo solùm, quod eademmet qualitas, vt est in corpore luminoso, à quo emanat, vocatur lux: sed vt producta est ab eodem luminoso in alio corpore diaphano, aut perspicuo, vocatur lumen. Quo supposito circa eius naturam non eodem modo sentiunt omnes. Et in primis corpus esse dixerunt Empedocles, & ex Academicis philosophis plures; imò & D. August. 2. lib. de libero arbitrio asserit lumen primum locum tenere inter corpora, & Theod. in quæst. super Genes. q. 7. lucem ait esse substantiā per se cohærentem, eandémque sententiam tenuit Damasc. 2. lib. orthod. fidei, cap. 7. Quorū fundamentū videtur fuisse, reflexio
29 radiorum, & mirabilis effectus eius. Experimur namque radios lucis refrangi in speculo, aut alio denso, ac terso corpore, & per coniunctionem eorumdem radiorum aërem intercipi, & quasi partes eius comminui, & in ignem conuerti: sed constat refractionem corporibus tantùm conuenire, & corpus à solo corpore alterari, aut comminui posse: ergò ex vtroque probatur radios lucis, & consequenter lucem ipsam esse corpus.

Hanc

Hanc tamen ſententiam duplici ratione euidenti refutauit
Ariſtoteles cap. præſenti. Prima, quia cùm lumen peruadat to-
tam profunditatem corporis diaphani, ſi lumen eſſet corpus,
duo corpora eſſent in eodem loco, & ideò ſe penetrarent. Se-
cundo, quia motus localis fieret in inſtanti: nam cùm lumen
careat contrario: euidens eſt illuminationem fieri per ſe in in-
ſtanti, & ideò lumen extendi in inſtanti: ſed extenſionem lumi-
nis per medium comitatur motus localis: ergò iſte fieret in in-
ſtanti, quod repugnat.

Secunda ſententia aſſerit lucem eſſe formam ſubſtantialem 30
corporum lucidorum, quam tenuerunt nonnulli, quos citant
D. Thom. 1. p. quæſt. 67. artic. 3. & Ægidius 2. lib. exam.
cap. 11. probarique poteſt primo, quia caret contrario, omne
autem accidens ſenſibile contrarium habet; ergò potius cen-
ſenda eſt ſubſtantialis forma; cui conuenit carere contrario.
Secundo quia nullus effectus accidentalis formæ dependet ab
ea in conſeruari, vt euidenti inductione conſtare poteſt: ſed
experientia docet lumen productum in medio dependere in
ſua conuerſatione à luminoſo, à quo producitur: & quo ab-
eunte extinguitur; ergò non eſt accidentalis forma: ſed ſub-
ſtantialis. Sed hæc etiam ſententia euidenter falſa probatur,
quia ſubſtantia non eſt per ſe ſenſibilis, vt ſuperius docuit Ari-
ſtoteles: ſed ſolum per accidens; ſed conſtat lumen eſſe per ſe 31
ſenſibile, ergò non eſt forma ſubſtantialis corporum lucido-
rum. Secundo, quia ſi eſſet forma ſubſtantialis, informaret ma-
teriam eorum; ergò duæ formæ ſubſtantiales informarent ſi-
mul eandem materiam. Probatur conſeqnentia, quia præter lu-
men habent corpora diaphana, vt aër, & ignis proprias formas
ſubſtantiales, quas conſtat retinere in tenebris extincto prorſ-
ſus lumine. Et tandem, quia experientia docet lumen intendi,
atque remitti, intenſio autem, & remiſſio pugnat cum natura
ſubſtantialis formæ.

Ad has duas ſententias reduci poſſunt duæ aliæ; nam qui-
dam tenuerunt lumen productum eſſe ipſammet ſubſtantiam
ſolis, quam per medium diffundit, & cum ſubſtantia ſolis ſit
corporea, conſequenter dicunt lumen eſſe corpus. Quod præ-
ter inconuenientia illa deducta ex prima ſententia id aſſeren-
te, quæ non minus euidenter ex hac ſequitur, vt conſideranti
patebit: Duplici alia ratione probatur falſa, priori quidem, quia
euidens experientia docet abſente ſole lumen hoc in medio
productum extingui, quod nō eſt intelligibile, niſi per annihi- 32
lationē: cum neque aliquid eius permaneat actu, vel in poten-
tia materiæ, & ſi dicas ad motū ſolis retrocedere, & tandem ſe

reducere

reducere ad illum, & ideò non corrumpi. Probatur falsum quia si hoc ita esset, nihil aliud foret illuminatio, quam extensio substantiæ solis ad maiorem locum, & rarefactio ad eundem, quod non est excogitabile fieri sine rarefactione, & condensatione, nec sine motu locali recto, quæ non possunt naturaliter ei conuenire. Posterior ratio est, quia cùm talis diffusio propriæ substantiæ sit continua, & ea quæ diffunditur extinguatur, consumpta iam foret tota substantia solis.

33 Alij verò existimarunt lumen esse speciem ignis, quod videtur idem esse, ac dicere formam esse substantialem; Ita Proclus in commentariis super Timæum Platonis cap. 3. & videtur id sentire Aristoteles, vt testatur Diu. Thom. 1.p. quæst. 67. art. 2. ad 2. Sed probatur falsum, quia siue per speciem ignis intelligatur ignis compositus ex materia, & forma, siue sola forma ignis, eadem omninò inconuenientia allata contra duas illas priores sententias sequuntur.

His igitur refutatis sententiis cæteri omnes authores tenent lumen, nec esse corpus, nec substantialem formam, neque omninò substantiam, sed affirmant esse formam quandam realem accidentalem, tam in corpore luminoso, quam in corporibus ab eo illuminatis. Ita vt in sole, vel igne sit qualitas quædam propria, & quasi innata, in aëre verò ab extrinseco producta. Hoc verò non ab omnibus intelligitur eodem modo: sed quidam asserunt lumen esse qualitatem intentionalem, hoc est, non habentem esse naturale in subiecto, sed intentionale, sicut species coloris in aëre, est enim lumen lux producta à sole in aëre, vt per eam videatur. Ita Scotus in 2. distinct. 13. quæst. vnica. Ægidius ibidem, atque etiam 2. li. de anima, ad textum 76. dub. 2. & 3. Thienensis ad text. 71. Burid. quæstio. 17. eiusdem lib. & Assian. in quæstionibus perspectiuis. Huius autem sententiæ meminit D. Thom. eámque refutauit 1. part. quæst. 76. art. 3. Probatur verò falsa, primo quia qualitates intentionales, cum non habeant esse naturale, sed diminutum, non possunt producere effectus naturales, nec sentiri, aut videri, constat vtrumque in speciebus intentionalibus aliorum obiectorum: sed euidens experientia docet lumen productũ in medio calefacere aërem ipsum, & cætera corporea in eo existentia: ergò non habet esse

35 intentionale. Et si dicatur habere vtrumque modum essendi, probatur euidenter esse falsum, quia inferioris, & superioris ordinis sunt modus essendi naturalis, & intentionalis valdéque diuersi: ergò repugnat eidem rei conuenire. Et vrgeri sic potest: lux, & lumen solum differunt ex communi sententia perspectiuorum, sicut calor existens in igne, & calor, quem producit in

cit in medio, sed constat hos calores esse eiusdem speciei: ergò sic se habebunt lux solis, & lumen medij: quare si illa est accidens naturale, & intentionale, pari ratione hoc. Et tandem, quia si lumen in toto medio productum esset species intentionalis, repræsentaret solem, aut eius lucem, vel vtrumque in ea 36
magnitudine, situ, & figura, quam habet, sicut species cuiuscumque alterius obiecti, à quo procedit, repræsentat illud. Vnde sequitur, quod ex quacumque parte medij, & ab oculo sub quacumque dispositione, vel situ existente, quamuis non è regione eius posito, non solum videri posset, sed necessario videretur, quod contradicit experientiæ. Probatur consequentia, quia oculus habens speciem obiecti, etiam à tergo existentis, necessariò illud videt.

Communis igitur, & vera sentétia est, *lumen esse qualitatem realem, physicam, naturalem, & non intentionalem.* Ita Alexand. Simp. Albert. Magn. & alij Interpretes Aristotelis cap præsenti, atque etiam D. Thom. 1. part. quæst. 67. art. 7. & quæstion. 10. de Veritate art. 8. ad 10. & alij Scholastici in 2. dist. 13. quam efficaciter satis probant argumenta: quibus omnes præcedentes refutauimus. Huius autem veritatis signum est, quod acciden- 37
tia intentionalia propter diminutum esse, quod habent, non denominant subiectum, vt patet de speciebus intentionalibus omnium sensuum, sed quodcumque corpus capax lucis denominatur lucidum ab ea, ergò non est qualitas intentionalis, sed physica & naturalis.

Ad argumentum primæ sententiæ respondeo, reflexionem radiorum non esse materialem, quæ per motum localem lucis fiat, non enim transit vnum accidens ab vno subiecto in alterum, sed per quādam similitudinem dicuntur radij reflecti, nō quidem ita vt iidem retrocedāt per motum localem, quia hoc est contra rationé accidentis, sed per extensionem, ita vt noui 38
producantur versus anteriores partes medij, vel saltem nouæ partes radiorum. Et ex hoc intelligitur, quod quamuis materialis reflexio corporibus tantum conuenire possit, metaphorica ex eius similitudine desumpta possit conuenire accidenti corporeo, quare non probatur lumen esse corpus ex reflexione radiorum, sed solum esse qualitatem corpoream. Nec verum est radios solares producere ignem in partibus aëris, in quibus concurrunt, vel vniuntur, per attritionem, vel comminutionem earundem partium, sed quia vniti maiorem vim habent ad calefaciendum eandem partem aëris, in qua vniuntur, & ideò intensiorem calorem in ea producunt, & consequenter intensiorem siccitatem, quibus simul cum raritate naturali disposita 39
facile

facile conuertitur in ignem.

Et sancti Patres hac distinctione explicandi sunt. Lumen dupliciter sumitur, aut pro qualitate, quæ est accidens luminosi corporis, aut pro corpore ipso luminoso, à quo qualitas hæc emanat, & cui propria est, & corpora hæc perfectiora sunt aliis in suo ordine, vt patet de sole, & igne. Patres verò locuti sunt de luce posteriori modo, non priori, & ideò eam dixerunt esse corpus, & huius sensum eos tenuisse colligitur ex contextu eorundem locorum. Et eundem tenuit Aristoteles, vel si lumen ipsum aliquando adducit in exemplum tanquam corpus, non ex propria sententia, sed illorum Philosophorum, qui corpus esse dicebant, tale exemplum affert, nam aliquando vtitur exẽplis ex aliorum sententia, quia melius per illa res declaratur, quibus & nos cum multis aliis authoribus vti solemus. Theodoretus verò per substantiam per se cohærentem veram entitatem realem lucis intellexit, quamuis accidentalem, sicut in communi modo loquendi vocare solemus entitatem realem coloris eius substantiam.

40. Ad primum argumentum secundæ sententiæ negandum est antecedens, quod omne accidens sensibile habeat contrarium; nam licet verum hoc sit de accidentibus mixtorum corporum, quæ ex contrariis componuntur, & ideò ex eorum temperamento oriuntur qualitates secundæ etiam contrariæ, non tamen de accidentibus superioris ordinis, quæ incorruptibilibus corporibus præcipue conueniunt, à quibus longè abest contrarietas qualitatum, præcipuè actiuarum, ex quarum permixtione oriuntur cætera contraria, & talis est lux tanquam ex præcipuo fonte à sole orta; quare non probatur esse formam substantialem ex eo, quod careat contrario, sed solum quod sit qualitas longè perfectior his, inter quas reperitur contrarietas.

Et ex hoc etiam soluitur secundum argumentum: nam falsa est vniuersalis illa propositio in argument. assumpta, quod nullus effectus aliarum qualitatum sensibilium dependeat in conseruari ab eis, vt ostendunt species intentionales. Hæc enim maxima dependentia aliquando ex imperfectione effectus prouenit, vt in intentionalibus, aliquãdo ex maxima perfectione eius, vt in luce, aliquando etiam ex maxima perfectione suæ causæ, vt in Deo cernimus, à luce verò dependet in conseruari, non solùm effectus intentionalis, qualis est species, sed etiam realis, vniuocus, qualis est lumen, quod argumento est eximiæ perfectionis eius

QVÆ

QVÆSTIO III.

An lumen videatur per se sine specie intentionali, vel per speciem à se productam sicut videntur colores.

PRobauimus in præcedenti tractatu necessarias esse species intentionales in sensibus, vt per eas externa sensibilia vniātur potentiis, simulque cum eis constituant integrum principium sensationis. Et hoc ideò, quia cum nimis materialia sint obiecta, non possunt per se vniri potentiis. De luce verò cùm sit qualitas omnium perfectissima, & ex consequente longè immaterialior cæteris, specialis est difficultas, an per semetipsam vniatur potentiæ visiuæ, vel non minus quàm cæteræ indigeant specie intentionali, per quam vniatur, & ab eadem potentia visiua percipiatur. Et hoc est, quod titulus quæstionis sciscitatur. 41

Circa quam prima opinio affirmat lumen per se ipsum videri, & non per speciem, quia cùm sit perfectissima qualitas, ita est realis, & naturalis, vt cōtineat etiam perfectionem qualitatum intentionalium, nempe specierum, & ideò vocari potest naturalis simul, & intentionalis, sed perfectissimo modo, quia non habet esse intentionale diminutum, atque imperfectum, sicut habēt species, sed perfectissimum, & quasi per eminentiam, ratione cuius per se immediatè, ac sine specie vniri potest potentiæ, tanquam obiectum actu visibile, & vt tale per se eidem potentiæ præsens, & per se immediatè videri, imò nō potest naturaliter producere speciem sui, quia vt minimum esset superflua. Ita Caiet. quem sequuntur plures. Et videtur expressa sententia D. Thom. 1. part. quæst. 56. art. 3. in corpore his verbis. *Considerandum est, quod aliquid tripliciter cognoscitur;* 42
vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente, sicut si lux videatur in oculo, & sic dictum est, quod Angelus intelligit se ipsum, alio modo per præsentiā suæ similitudinis in potētia cognoscitiua, sicut lapis videtur ab oculo, per hoc, quod similitudo eius resultat in oculo. Quibus duo asserit expresse; primū, quod lux videtur ab oculo per se ipsam immediatè præsentem oculo, sicut essētia Angeli intelligitur per se ipsam immediatè præsentem intellectui proprio. Secundū, quod alio modo videtur lux ab oculo ac lapis, nā hic præsens fit oculo per speciem sui productam in eo: lux vero per suam essentiam præsens est oculo; & ideò per eā videtur & neutrū potest esse verū, si lux videatur per speciē, nam nec videretur, sicut intelligitur essentia Angeli; nec

alio

alio modo, ac videtur lapis præsens oculo per speciem sui, & idem docet, quæstion. 8. de Veritate artic. 3. ad 17. & quæst. 10. art. 8. ad 10.

43 Sed ratione probatur primò, nam species ideò necessaria est ad videndum colores, quia non possunt esse per se præsentes oculo, nec ideò per se ei vniri, vt obiecta actu visibilia, sed lumen est præsens per se potentiæ, cum sit diffusum per medium, vsque ad potentiam ipsam, imò & organum ipsum illuminet, sicut parietem simul ac medium, vsque ad ipsum, & est actu, ac perfectissimo modo visibile: ergò nihil ei deficit, vt per se immediatè videatur, nec indiget specie ad sui visionem. Et si forte dicatur, quod licet hæc habeat, nihilominus specie indiget, quia vniuersaliter loquendo sensibile supra sensum positum impedit sensationem sui. Contra hoc est maxima perfectio luminis, quod sicut per medium diffusum, & inter potentiam, & obiectum positum non impedit sensationem aliorum obiectorum magis distantium, sicut impediunt colores, ita quamuis ponatur iuxta sensorium, imò supra illud, non impediet visionem propriam, nec aliorum. Et vrgeo argumentum, quia ipsummet sensorium visus maxima ex parte diaphanum est, & lumen in se habet, à quo non solum non impediuntur sensationes, sed nulla posset fieri sine vllo, impedirent tamen colores; ergò lumen per se immediatè, inhærere potest organo, & esse præsens potentiæ, quare nullo modo erit necessaria species.

44 Secundo, quia si lumen esset qualitas purè naturalis, & non simul intentionalis, sequeretur duo accidentia purè naturalia solo numero diuersa simul esse in eodem subiecto, quod à nemine admittitur. Probatur consequentia, qua si inter duo luminosa se respicientia ponatur corpus solidum, vel opacum, resultant duæ vmbræ: ergò producunt duo lumina numero distincta. Probatur consequentia, quia vmbra non est aliud, quam priuatio luminis, vel remissum lumen, duæ autem priuationes

45 inferunt duas formas oppositas, quare etiam si nullum esset tale corpus intermedium, duo lumina producerent in eisdem partibus medij, & ita darentur duo talia accidentia solo numero distincta in eodem subiecto, quod à nemine ferè admittitur; propterea concedendum est lumen esse qualitatem naturalem simul, & intentionalem, & ita non indigebit specie, vt videatur, sed per se immediatè videri potest.

Nostra tamē sententia est opposita, *quod sicut colores non videntur per se immediatè, sed per speciē sui productam in medio, atque etiam in potētia, sic etiam lumen, vel lux quæcunque non videtur*

detur nisi per speciē sui, quam producit in medio, atque in potētia, vnde non est qualitas vllo modo intentionalis, sed purè naturalis. Ita expresse D.Thom. quæst. 10. de Veritate artic. 8. in solutione ad 10. atq. ex his, quæ proposuit in 2. loco in hæc verba: *ipsa enim lux, quæ est in sole, non videtur à nobis, nisi per similitudinē eius in visu nostro existentem.* Ita etiam Alexand. Simp. Albert. Toletus cæterique omnes interpretes capite præsenti, & ideò communis est iam in schola.

Quam sic probo; primo de luce distante ab oculo hoc modo, non potest obiectū concurrere cum potentia ad operationem vitalem nisi ei coniungatur per se, vel per sui similitudinem productam in potentia, sed lumen distans ab oculo non potest 46
ei vniri per se, cùm sit per se separatum ab eo; ergò necesse est, quod propriam speciem producat in eodem oculo, per quam vniatur potentiæ, & videatur ab ea, sicut colores. Et si dicas per lumen quod est in ipso oculo, vel prope ipsum videri lumen extra existens. Probatur hoc esse falsum primò, quia omnes partes luminis sunt eiusdem rationis: ergò neutra repræsentat alteram, nec per illam videri potest.

Secundo, quia si lumen quod est in oculo, vel prope ipsum, repræsentaret aliud distans ab oculo, & ideò per illud videretur, sequeretur, semper & in quacumque positione, vel situ videri, etiam si esset à tergo videntis, imò etiam si valde distaret à potentia, vel omninò extingueretur, quod patet esse falsum. Probatur consequentia, quia potentia informata specie obiecti est sufficiens principium sensationis, vt superius ostendimus. Secundo probatur de lumine in oculo existente, quia experientia docet, idem lumen pupillæ, quod sine reflexione non videtur à proprio oculo, videri per reflexionem in speculo è regione posito; ergò non videtur per se, sed per speciem. Probatur 47
consequentia, quia si per se videretur, sine reflexione videretur. Et propterea, quia hæc fuit potissima ratio superius tradita ad probandam necessitatem specierum: ergò hæc eadem conuincit videri lumen per speciem in eadem reflexione.

Probatur tandem, quia euidens experientia ostendit, nullum prorsus videri obiectum, siue sit lumen, vel color, nisi aliquali medio interiecto inter ipsum, & potentiam: ergò nullum potest per se immediatè videri, sed necessario per speciem. Probatur consequentia, quia eo ipso, quod aliquale intercedat medium, non potest obiectum vniri per se potentiæ: cum sit per se separatum ab ea: ergò nec potest per se immediatè cōcurrere cum ea ad visionem, sed vtrumque debet præstare per speciem.

Ad testimonium D.Thom. respondeo illis verbis non affir-

mare, quod lumen existens in oculo videatur per suam essen-
48 tiam,& non per speciem,sed sub conditione loquitur,inquiēs, quod si lux videretur in oculo, videretur per præsentiam suæ essentiæ immediatè,& non per speciem,& quod ita intelligitur essentia Angeli,& conditionali; illa vera est, sed cùm nihil affirmet,non deducitur ex hoc testimonio D.Thom.sentire,quod lumen per se immediatè,& non per speciem videatur. In aliis verò duobus testimoniis videtur clarius dicere, quod vno modo videtur res per essentiam suam, sicut quādo essentia visibilis coniungitur visui,sicut oculus videt lūcem,sed eundem plane sensum conditionalem tenet,quem expressit posteà in loco primæ partis iam exposito, nam eisdem ferè verbis,& ad idem propositum allatis loquitur, ad quod nihil referebat,quod lumen videatur per speciem, vel sine illa,nam idem argumētum desumitur, si ex conditione supposita videretur per se:ac si de facto videatur. Per posteriorem igitur locum primæ partis explicantur benè hæc priora tanquā per præcipuum, & vltimum, atque etiam alia, si quæ sunt,in quibus eodem modo loquatur
49 D.Thom.verba autem nostri testimonij non solùm sunt absoluta,sed clara, atque perspicua,per quæ fatetur lumen videri per speciem, quibus omninò standum est.

Ad primum argumentum concessa maiori, neganda est minor, quod lumen sit per se præsens potentiæ, ex eo quod per totum medium sit diffusum vsque ad potentiam, nam lumen illud,quod attingit organum, sicut non videtur,vt experientia docet,quia sine aliquo medio inter ipsum, & potentiam interiecto videri non potest: ita nec potest per se vniri potentiæ,vt cum ea concurrat ad sui visionem, quia eo ipso, quod medium intercedat,per se separatum est à potentia, & ideò non potest nisi per speciem sui eidem vniri,quantumcumque sit per se visibile. De lumine verò in pupilla eiusdem oculi existente, iam
50 probauimus videri non posse per se,nec per speciem. Aliud verò, quod additur de perfectione luminis, ratione cuius positum inter potentiam,& alia sensibilia non impedit visionem eorum, concedendum est; sed negandum, quod ex eo infertur, esse qualitatem intentionalem, & ideò sine specie videri per se immediatè,quia non impedire visionem aliorum habet ex maxima perfectione qualitatis naturalis,non ex ratione intentionali,& ideò,nec videri sine specie potest,vt probauimus. Quod tandem lumen pupillæ, vel sensorij non videatur, non procedit ex vniuersali illa causa, quod sensibile positum supra sensum impediat sensationem: nam hoc forte non est vniuersaliter verum: vt inferius ostenderur: sed prouenit ex ratione

speciali huius sensus, euidenti experientia comprobata, qui operari non potest, nisi medio aliquo interiecto inter ipsum; & obiectum.

Ad secundum neganda est consequentia, videlicet duo accidentia purè naturalia, & solo numero diuersa dari in eodem subiecto, quia nec casus argumenti id probat: nam licet duæ causentur vmbræ propter opacum corpus inter duo illa lumi- 51
nosa positum, non tamen duo lumina numero distincta, quia vmbra non est priuatio luminis: cùm videamus in ea existentes obiecta, etiam intra ipsam posita, sed est remissio luminis in ea parte medij quæ non tollit continuationem luminis ab vtroque luminoso producti, & consequenter, nec identitatem numericam eius, quia vnum continuum, & vnum numero idem sunt. Negandum igitur est, quod luminosa illa sic se respicientia producant duo lumina numero distincta, siue opacum corpus inter vtrumque intercedat, siue non.

QVÆSTIO IV.

An lumen sit in solo diaphano, tanquam in subiecto, vel etiam in corpore opaco.

DE hac re parum, aut nihil reperietur apud antiquos autho- 52
res. A recentioribus verò breuiter attingitur, &

Prima opinio eorum negat omninò in corpore opaco recipi lumen, sed solùm hæc illuminari quadam ratione extrinseca à lumine existente in parte medij attingente superficiem eorum, vt paries v.g. non recipit in se lumen, nec illuminatur formaliter à lumine sibi inhærente, sed extrinseca ratione à lumine existente in aëre eundem parietem attingente, quod lumen formaliter illuminat aërem, & ex formali illuminatione aëris resultat extrinseca parieris.

Probatur testimonio Aristotelis, & ratione. Nam Aristoteles 53
capite præsenti definit lumen, quod sit actus perspicui, vt perspicuum est, sed perspicuum idem est ad diaphanum secundum communem expositionem interpretum: ergò sensus definitionis erit lumen esse actum diaphani, vt diaphanum est, per quod euidens est definiri tanquam per proprium subiectum; vnde sequitur nullum corpus præter diaphanum esse susceptiuum luminis, sed corpus opacum non est diaphanum vt constat de pariete: ergò non est susceptiuum luminis. Quod etiam probat ratio, quia si corpus opacum recipit in se lumen, vel illud recipit in sola superficie extrema, vel etiam in profunditate,

sed vtrũque est impossibile; ergò impossibile quoq; erit, quod in se recipiat lumen. Minorem sic probo, quia lumen est accidens corporeum; ergò sua natura aptum inhærere corpori, vt corpus est, sed non est corpus ratione superficiei, sed ratione profunditatis, quam terminat superficies (imò solum habet superficies in corpore, quod terminet profunditatem eius) ergò non potest inhærere corpori ratione solius superficiei, sed necesse est inhærere ei etiam secundum profunditatem.

54 Quod verò non possit in profunditate opaci corporis recipi, probatur, quia si in partibus profunditatis recipitur, nõ est maior ratio ob quam in his, quàm in illis recipiatur: cùm omnes sint eiusdem rationis, & idem impedimentũ densitatis habeãt; quare vel in omnibus recipietur, vel in nulla: sed in tota profunditate recipi impossibile est, & à nemine excogitatum, quia iam lumen peruaderet, & quasi penetraret totum corpus opacum secundum omnes dimensiones, ac omnes partes earum, sicut peruadit diaphanum, totúmque illuminaret, sicut totum aërem illuminat, quod planè absurdum est. Et ideò omninò negandum, quod in corpore opaco recipiatur lumen per informationem. Quod videtur sentire D. Thom. in lib. de sensu, & sensato, lection. 6. docens corpora nimis opaca, qualia sunt valdè terrestria, non esse lucis capacia.

55 Secunda opinio concedit corporibus opacis aliquam capacitatem luminis, per quam non solum extrinseca ratione, sed formaliter illuminantur. Sed diuerso modo à diuersis intelligitur.

Nam quidam solum secundum extimam, vel extremam superficiem posse recipere lumen concedunt, & ideò non illuminari secundum profunditatem, quod videtur sentire D. Thom. in 2. d. 14. art. 3. ad 10. & illud confirmare ex D. Dionysio. Verba D. Thom. sunt: *Dicendum, quod sicut dicit Dionysius in 4. cap. de diuinis nominibus lumẽ solis recipitur in diuersis corporibus diuersimodè secundum diuersam capacitatem eorum: & ideo aliqua sunt, quæ illuminãtur in superficie tantũ, vt corpora opaca, aliqua etiam sunt, quæ illuminantur in profundo sicut diaphana.*

Alij verò *etiam secundum profunditatem illuminari volunt. non quidem secundum omnes eius partes, sed solùm secundũ quasdam eidem superficiei externæ proximiores.* Ita Caiet. c. præsenti. Toletus quæst. 17. huius libri ad primum, & est iam ferè communis inter recentiores, videturque nobis, vt probabilior sequenda. Duo igitur probanda sunt, vt maiorem eius probabilitatem ostendamus; Primum est, quod lumen recipiatur in cor-
56 pore opaco. Secundum, quod non in sola eius superficie extre-
ma,

ma, sed etiam in partibus profunditatis ei proximioribus. Primum probatur ex definitione luminis ab Aristotele tradita: *Lumen est actus perspicui, vt perspicuum est*, ex qua ita arguo; proprium subiectum luminis est perspicuum, vt perspicuum est: ergò corpus in tantum est susceptiuum luminis, in quantum est perspicuum; & quò plus habet de perspicuitate eò magis est capax luminis: sed corpora opaca habent aliquid perspicuitatis: ergò habent aliquam capacitatem recipiendi lumen; & ideò necesse est fateri; quod in eis recipiatur. Minorem probo ex definitione coloris assignata ab Aristot. lib. de sensu, & sensibili, cap. 3. & quæst. 1. huius tractatus à nobis elucidata. *Color est extremitas perspicui in corpore determinato.* In qua per corpus determinatum non intelligit diaphanum, alioqui lumen esset color: cùm sit in extremitate eius; sed intelligit corpus opacum, quod per se habet partem determinatã, per quam visionem terminat, & vocat illud perspicuum, in cuius extremitate asserit esse colorem: ergo capax lucis absque dubio esse censet. Probatur deinde ratione, quia corpus opacum præcipuè differt à diaphano ratione densitatis transparentiæ oppositæ: ergò omne corpus habens densitatem opacum est, & quo densius, magis opacum, quia magis oppositum diaphano; sed euidens est plura corpora densa, atque opaca esse lucis capacia, & formaliter recipere in se lumen, vt patet de speculo, crystallo, Luna, & Stellis: ergò negari non potest, quod corpus opacum sit capax luminis, & ex consequenti corpora alia magis opaca erunt quoque lucis capacia, minus tamen, quia quò plus densitatis habent, eò minus de perspicuitate, & ideò minorem lucem recipere poterunt. Sicut constat de aliis qualitatibus, quæ magis, vel minus perfectè recipiuntur in subiectis secundum maiorem, vel minorem capacitatem eorum. Et tandem, quia constat reflexionem luminis fieri in corpore opaco, hoc est, denso, ac terso, vt in speculo, aut in pariete albo, sicut fit etiam in aqua; sed non potest intelligi, quod reflexio fiat in corpore, nisi sit capax luminis, & verè, ac formaliter illuminetur; ergò lumen recipitur in corpore opaco. Probatur secundum, quod non recipiatur in sola superficie, quia lumen ex propria natura est accidens corporeum; ergò aptum inhærere corpori secundum trinam dimensionem longitudinis, latitudinis, & profunditatis, pugnat igitur cum natura eius, quod in sola superficie inhæreat. 57

Secundò, quia si lumen inhæret in sola superficie corporis opaci, sequitur dari extensionem latitudinis qualitatis corporeæ separatam à partibus profunditatis extensionis eiusdem; 58

quod est idem, ac dari superficiem separatã à corpore. Probatur consequentia, quia lumen, quod informat aërẽ contingentem parietem illuminatum, secundũ omnes dimensiones eiusdem aëris extensum est: ergò vel idem in et informat superficiẽ parietis, vel aliud distinctũ: sed idem esse non potest, quia idem accidens numero non potest inhærere in duobus subiectis discontinuis, est ergò aliud, si igitur non est extensum, nisi in superficie parietis, & non in profunditate, ergò datur accidens extensum secundum solam latitudinem, sine profunditate, quod est dari quasi superficiem extensionis qualitatis separatam ab extensione profunditatis: hoc est, accidens longum, & latum, & non profundum, & hoc non est minus impossibile, quàm dari corpus latũ, sine profunditate: nisi quod hoc est per essentiam, & illud per participationem, sed æqualiter repugnat vnum, ac alterum comparatum cum natura corporis, & corporei accidentis, vt consideranti facile constat.

Pro solutione primi argumẽti adnotare oportet perspicuum in definitione luminis, non sumi pro omni corpore pellucido,
59 sed soli pro eo, quòd lucere potest lumine externo ab alio suscepto, vt in eius definitione dicitur; sic autem sumptum plures gradus habet, vt superius ostẽdimus; & in primo gradu eius est corpus diaphanum, vel omninò transparens, quòd perfectissimè recipit lumen ab alio, hoc est, secundum omnes dimensiones, & omnes earũ partes, & id quidem perfectissimo modo, vt patet de aëre, atque etiã de corpore cœlesti, quo modo solem, & omnes Stellas videmus, hoc autem impossibile foret, nisi esset perfectè diaphanum. In secundo gradu collocantur corpora illa magna ex parte diaphana, sed non omninò propter naturalem densitatem, ratione cuius inter opaca numerantur, vt patet de crystallo, Luna, & Stellis. In tertio gradu perspicuitatis sũt densiora, ac imperfectiora corpora, quorũ extremitatem colorem appellauit Aristoteles: & quò eiusmodi corpora densiora, ac magis terrestria sunt, eò sunt minus perspicua. Hanc distinctionem desumpsi ex D. Thom. lib. de sensu, & sensibili lectio-
60 ne 6. ex qua deducitur Aristotelem in definitione luminis sumpsisse perspicuum prout quid cõmune ad hos três gradus, quia secundum omnes sunt corpora lucis capacia ab externo suscipiendæ, vt ita dicantur visibilia per externum colorem, hoc est, per lumen ab externo susceptum, quia per colorem externũ in definitione perspicui lumen intelligere Aristotel. docui, & probaui: ergò & lumen potest esse actus eorum, vt perspicua sunt. Vel si pro solo diaphano sumpsit perspicuum, voluit certè per subiectum perfectissimũ susceptiuum luminis ab externo illu-

minan

minante illud definire: ita tamen vt omnibus possit accommodari iuxta gradum perspicuitatis cuiuscumque. Quare non bene infertur ex definitione Aristotelis, solum corpus diaphanum vel transparens esse subiectum luminis ab extrinseco recepti, licet hoc solum sit subiectum perfectissimum, & propter 61
eà non repugnat cum definitione, quod etiam corpora opaca iuxta gradum suæ perspicuitatis sint luminis receptiua.

Ad secundum argumentum respondeo, lumen recipi in corpore opaco, non secundum solam superficiem: sed etiam secundum partes profunditatis. Et quod dicitur omnes partes profunditatis esse eiusdem rationis, etiam est concedendum, negandum tamen, quod infertur, videlicet omnes illuminari, vel nullam: sed proximiores quidem illuminantur, nō remotiores. Et ratio huius duplex est, vniuersalis vna; quia virtus luminosi est finita; & ideò non potest nisi limitatam extensionem formæ efficere, etiam si forma, quam extendit, careat contrario, & per diaphanum extendatur, vt patet de luminosis particularibus. Altera ratio particularis est, quia cū corpus nimis opacum nimiam densitatem habeat, & perspicuitatis parùm, non præbet facilem transitum lumini; & ideò non potest peruadere, nisi proximiores partes profunditatis, & id quidem imperfectè ob capacitatem, & dispositionem subiecti imperfectissimam, iuuat etiam, quod cum pori eiusdem corporis sint aliqualis dispositi ad suscipiendum lumen in partibus profunditatis, & pori non recta via, sed obliqua procedant, & passim contrahantur, & aliquando occludantur, difficilis etiam efficitur via, & transitus eiusdem luminis per easdem partes profundas ex hac parte. Et hinc est quod non possit, nisi in proximioribus recipi, & remissius multo, atque imperfectius, quàm in superficie. Sensus autem verborum D. Thom. non est, quod lumen inhæreat in sola superficie, vt in diuisibili, atque condistincta à profunditate, eámque terminante: sed nomine superficiei partes etiam profunditatis superficiei proximas, quas superficiales vocare solemus, intellexit.

QVÆSTIO V.

An lumen sit necessarium ex parte medij ad videndum quodcumque obiectum visibile.

VT difficultatem quæstionis aperiamus, tanquam certum, atque euidenti experientia comprobatum præsupponi debet, potentiam visiuam non posse naturaliter operari 62

circa vllum obiectum visibile, nisi medium aliquod intercedat inter vtrumque. Quod vt ostenderet Aristoteles de colore, definiuit eum dicens, *esse motiuum perspicui in actu*, hoc est, medij inter ipsum, & potentiam interiacentis, quasi dixerit non posse immutare potentiam, nisi immutando prius medium, & eadem prorsus ratio est de lumine, vt ostendimus. Supposita igitur necessitate medij, meritò inquirimus, an necessariò debeat esse illuminatum, vt possit per illud fieri quælibet visio.

Et prius quam probabiles sententias referamus: reiicienda est singularis quædam, & plane falsa, non solum vniuersaliter negans necessitatem luminis ex parte medij: sed affirmans penitus impedire visionem. Quam tenuit Andreas Cisalpinus quodlib. 5. quæst. 7. & verum esse posset, si solum vellet aliquando impedire: nam adeò intensum potest esse lumen in medio, vt vel colores, vel minora quædam luminosa offuscata non appareant, nec videri possint, vt constat de Luna, & Stellis, quæ in præsentia Solis, non videntur, propter medium nimis illuminatum, atque etiam ex opposito propter medium remissè
63 illuminatum non videntur colores. Quod etiam constat in quibusdam corporibus noctu lucentibus, quorum colores ob paruam illuminationem medij, tunc non apparent: sed medio magis illuminato diu videntur. Ex quibus intelligitur lumen ex parte medij contemperatum esse debere, ac proportionatum naturæ, & qualitati obiectorum, vt visionem iuuet, & non impediat. Vniuersaliter verò asserere, quod impediat semper, & nunquam iuuet, euidenti experientiæ repugnat: cùm experiamur omnes idem obiectum, & in eadem distantia videri à nobis, aut melius videri per medium magis illuminatum: cū prius, vel non videretur, vel minus bene per medium obscurum vel remissiori lumine illustratum. Hac igitur exclusa sententia duas alias extremas, atque probabiles reperio.

Prima affirmat ad quamlibet visionem, non solum coloris: sed etiam luminis necessarium esse medium illuminatum; ita vt per medium omninò tenebrosum, nullum prorsus obiectum
64 videri possit. Ita videntur tenere Comment. 2. lib. de anima, comment. 67. D. Thom. lect. 14. atque etiam Auicen. lib. naturalium quæstionum p. 3. c. 3. & expresè Ferra. q. 13. huius lib. Sonc. lib. Metaph. quæst. 9. Tolet. q. 17. huius lib. Hi enim omnes asserunt, quæcumque lucida, quæ noctu videntur imperfectè saltem illuminare medium, sufficienterque, vt videri possint. Et probatur, quia color vt definit Aristot. cap. præsenti, est motiuus perspicui in actu: ergò actu illuminati; sed mouet illud per impressionem speciei: ergò impressio speciei coloris necessa

necessario præsupponit medium illuminatum; ita vt tenebrosum non sit subiectum capax illius: sed lumen videtur etiam per speciem productam ab eo in medium: ergò præsupponit medium illuminatum. Probatur consequentia, quia sicut non est capax speciei coloris, nisi illuminatum, pari ratione non est capax speciei eiusdem luminis; quare non potest lumen pro-
ducere speciem sui in medio, nisi illuminatum præsupponatur, 65
& consequenter, nec videri per illud, nisi illuminatum: ideò necessarium erit lumen ex parte medij ad videndum lumen ipsum, & quoduis aliud obiectum visibile.

Secundo quia siue color sit, qui videtur, siue lumen, impossibile est videri, quin medium aliquo modo illuminet; ergò nec potest visio vlla fieri, nisi per illuminatum medium. Antecedens probo, quia de colore docuit expresè Arist. cap. præsenti non posse videri sine lumine: ergò sentit necessariò esse requisitum, vel ex parte medij, vel obiecti: & si primum concedatur, habetur intentum: atque etiam si postremum; quia si color, qui videtur necessariò debet esse illuminatus; idem lumen, à quo illuminatur, illuminabit medium, saltem secundum partes ei proximas, quod necessarium planè est, vt possit medium immutare, & per illud videri. Si verò sit lumē, quod videtur, multò magis necessarium erit illuminare aliqua saltem ex parte idem medium; & ita efficietur necessarium, quod nulla visio fieri possit, nisi per medium aliquo modo illuminatum.

Secunda opinio extrema tenet, nec ad visionem coloris, nec 66
ad visionem luminis esse necessariū lumen ex parte medij; sed vtrumque videri posse per mediū omninò tenebrosum. Ita recentiores quidam putantes se eam probare efficaciter, hoc arg. ab experientia deducto, contingit hominem in loco obscuro existentem videre colorem illuminatum à tali loco valde distantem; imò & corpus lucidum, vt qui intra puteum valde obscurum latet, videre solet stellas cœli: ergò conuincitur ad similes visiones non esse requisitum lumen ex parte medij. Et si dicatur primò, non requiri lumen ex parte totius medij; sed solum ex parte proximiori eidem obiecto, vt circa illam speciem producat, & ab ea in potentiam multiplicetur; & ita obiectum videatur, sic vrgent; Quodcumque agens naturale fortius operatur in partes sibi proximas, quàm in remotiores eo-
dem modo dispositas: sed species producta ab obiecto in parti- 67
bus propinquioribus illuminatis potest multiplicare aliam in partibus remotioribus non illuminatis: ergò multò melius poterit obiectum producere speciem in eisdem partibus propinquioribus, etiam si non sint illuminatæ, quia species producta

ab obiecto in partibus propinquioribus illuminatis multiplicat aliã in remotioribus non illuminatis virtute obiecti, à quo processit: ergò principalius procedit secũda species ab obiecto, quàm à prima specie: tunc ergò argum. manet in suo robore. Probatur euidenter consequentia, quia si obiectum media specie à se producta, potest producere aliam in partibus remotioribus non illuminatis, multò melius potuit per se immediatè producere priorẽ speciem, in partibus propinquioribus, etiam non illuminatis: sed obiectum in casu argumenti potest producere speciem in partibus remotioribus non illuminatis: ergò
68 multò melius poterit eam producere in proximioribus etiam nõ illuminatis: quare absque illuminatione alicuius partis medij poterit speciem producere in eo, & per ipsum in potentia.

Alij verò respondent in omni loco quantumuis tenebroso, ex quo videtur obiectum, esse aliquid luminis, ratione cuius (licet imperfectè) dicitur medium illuminatũ: sed hoc esse falsum probant, quia videmus luminosa quædam noctu videri, & eò melius videri, quò medium est magis obscurum: ergò non requiritur ad visionem eorum, quod sit illuminatum. Prætereà quia si color illuminatus extra obscurum locum existens potest producere speciem in loco illo tenebroso, atque etiam in potentia visiua in eodem loco existente, quia aliquantulum est illuminatum, non minus poterit eam producere, si ponatur intra eundem locum tenebrosum parùm illuminatum. Probatur consequentia; quia quò agens magis est passo approximatum melius potest operari circa illud; videretur ergò etiam in loco tenebroso positus, quod est contra experientiam.

Nostra sententia medium ponit inter hæc extrema, & ideo
69 duo asserit. Primum est *ad videndum lumen non esse necessariũ quod medium sit illuminatum: sed per medium omninò tenebrosũ videri posse, & ideò lumen non esse necessarium ex parte medij ad videndum aliud lumen contra primã opinionem.* Hæc est expressa sententia Arist. in lib. de sensu, & sensibili, c. 2. vbi asserit, corpora quædã esse splendida, quæ in tenebris vidẽtur, vt sunt vermiculi, quos Hispanicè vocamus, *lucernigas*, atque etiã fungi oculi cati, & capita quædã piscium, sentit ergò ad videnda hæc non esse necessariũ medium illuminari. Sed respondent non illuminari medium ab aliquo luminoso extrinseco, & ideò docet Arist. videri in tenebris, nihilominus non videri omninò, sine aliquo paruo lumine ab eis producto in medio, quod cum minimum sit, non tollit, quin medium dicatur simpliciter tenebrosum, & solum secundum quid illuminatum. Hæc tamen solutio expresse cõtraria est eidem Aristot. ibidem docenti splendentia

dentia hæc fulgere quidem in tenebris : sed lumen non facere:
ergò falsum est dicere, quod vllo modo illuminent medium:
nam quæcumque parua illuminatio medij est productio luminis in eo. Verba autem Aristotelis hæc sunt. *Lania enim in tenebris nata sunt fulgere, non tamen lumen facere.* In quorũ expositione D. Thom. tribuit causam huius fulgoris dicens eum
habere eiusmodi corpora, quia polita, & tersa sunt, fateturque 70
nullum lumen producere in medio his verbis ; *Quamuis in se aliqualiter fulgeant huiusmodi corpora, non tamen habent tãtum de fulgore, quod de se possint facere mediũ lucidum in actu.* Probatur deinde experientia : nam corpora lucida non solum videntur in tenebris : sed quò magis obscurum est, ac tenebrosum medium, videntur melius, vt de igne, & Stellis est manifestum: ergò non est necessarium lumen ad visionem eorum.

Secundum quod asserit nostra sententia est, *lumen esse necessariũ ad videndum colorem contra secundã sententiã.* Hoc nõ solum colligitur ex verbis Aristotelis : sed cõtinetur expresse in eis ; ita vt nullam prorsus explicationem patiantur. Colorem enim his verbis definit cap. præsenti textu 67. *Omnis enim color motiuus est eius, quod est secundum actũ perspicui, & hoc est, ipsius natura. Vnde non est visibilis sine lumine: sed omnis cuiusq; color in lumine visibilis.* Loquitur autem de lumine medij in his omnibus, vt ipsamet verba, & eorum contextus ostendunt: ergò expressa est eius sententia, quod sit necessarium ex parte medij ad videndum colorem, quod non minus expressis hisce verbis
docuit textu 73. eiusdem capitis: *Id quidem, quod in lumine, hoc* 71
enim erat ipsi colorem esse, motiuum esse secundum actũ perspicui, actus autem perspicui lumẽ est. Quibus tale cõstituit argumentum ; omnis color est motiuus perspicui in actu: sed actus perspicui est lumen: ergò omnis color est motiuus perspicui illuminati, ex quo euidenter sequitur vniuersalis negatiua, videlicet nullum colorem posse videri nisi per medium illuminatum, & ex consequenti, nec sine lumine ex parte medij.

Ratio autem à priori ad id probandum ex natura luminis, & coloris desumenda est. Nam lumen longè perfectior qualitas est colore, non solum secundum suam naturam : sed etiam secũdum rationem visibilitatis eam consequentis; ergò sicut habet ex maiori hac perfectione cõstituere actu perspicuum per
realem, & naturalem illuminationẽ ; & ideò solum præsuppo- 72
nit perspicuum in potentia tanquam subiectum, pari ratione habet mouere posse intentionaliter idemmet perspicuum in potentia, quod est propriam speciem ei imprimere posse fine vlla præcedenti illuminatione. Color verò longè imperfe-
ctior

ctior est,& multò magis materialis,& ex eadem imperfectione,& materialitate habet, vt non possit naturaliter immutare medium,sed neque intentionaliter, nisi dispositum per illuminationem;quare verum est vtrumque à nobis assertum, nempe ad visionem luminis non esse necessarium medium illuminatum,sed per tenebrosum videri posse, esse tamen omninò necessarium ex parte medij ad videndum colorem, ita vt non possit in tenebris videri. Quod verò D.Thom. asseruit medium illuminari saltem imperfectè à lucidis,quæ noctu videntur, de quibusdam perfectioribus intelligi debet, quæ non solum fulgent,sed lumen efficiunt. De aliis verò non potentibus lumen

73 efficere,ipsemet D. Thom. docuit expressè in postremo loco à nobis citato non efficere perspicuum actu : quia non valent lumen in eo producere.

Ad primum argumentum prioris sententiæ oppositæ concedenda sunt omnia, quæ in maiori, & minori assumuntur de specie coloris necessario præsupponente illuminatũ medium, in quo recipiatur, sed neganda de specie luminis; imò potius sicut lumen ipsum solum præsupponit pro subiecto,in quo recipiatur perspicuum in potentia, sic etiam species eius. Et discrimen hoc fundatur in eiusdem luminis perfectione;vt ostendimus.Quod exemplo eiusdem aëris, vel aquæ fit manifestũ: nam calor perfectior est frigore, & frigus perfectius humiditate,& tamen non postulat perfectius subiectum, sed in eodem

74 prorsus recipiuntur;perfectius tamen efficiunt,quia idem corpus perfectius esse habet per calorem, quàm per frigiditatem, & perfectius per hanc,quam per humiditatem, & par est ratio de albedine,& nigredine.

Ad secundum negandum est antecedens, quod nullum possit videri obiectum,siue sit lumen,vel color illuminatus,quod nõ illuminet medium;nam de multis noctu fulgentibus ostendimus videri omninò in tenebris, & nullo modo illuminare medium,quia licet splendentia sint, non tamen efficientia luminis,& ideò nec illuminatiua medij.

Ad argumentum secundæ opinionis concedendum est colorem illuminatum videri ex obscuro loco, non tamen omninò tenebroso,sed aliquantulum illuminato lumine, quo illustratur idem color; sufficit enim aliquantulum illuminari, vt possit idem obiectum producere aliqualem speciem sui, licet imperfectam in eo,& ea media in oculo. Quod verò infertur, videri posse eidem colorem illuminatum extra obscurum locum existens,si intra eundem obscurum locum ponatur, concedendum est; sed negandum, quod hoc sit contra experientiams

tiam: nemo enim expertus est aliquando in simili casu non videri. Et quod tandem de lumine affertur, posse videri in tenebris, concedendum est, sed negandum de colore propter discrimen adductum.

QVÆSTIO VI.

An lumen non solum sit necessarium ad videndum colorem ex parte medij, sed etiam ex parte obiecti, nempe ipsiusmet coloris.

QVæstio hæc longè difficilior est præcedente; & de sola visione coloris procedit, an dum videtur color lumine per totum medium vsque ad parietem (in quo color ipse residet) diffuso, non solum lumen ipsum concurrat necessariò illuminando medium, sed etiam ex parte eiusdem coloris coadiuuando, vel disponendo ipsum, aut aliquo modo cum eo concurrendo ad sui visionem, vel non habeat talem concursum cum obiecto, nec sit necessarius ex parte eius. 75

Et prima opinio affirmat necessarium esse concursum luminis ex parte obiecti ad visionem. Ita videtur sentire D. Thom. pluribus suæ doctrinæ locis, præsertim in 1. dist. 45. artic. 2. ad 1. & dist. 48. artic. 2. & in 2. dist. 20. quæst. 2. artic. 2. ad 2. 1. contra gent. cap. 67. 1. 2. quæst. 8. art. 3. ad 2. vbi idem videntur sentire Conradus, & Medina; & tandem 22. quæst. 1. artic. 3. Hanc tenent Palacios, Petrus Martinez, Sebast. Perez, Conimb. & plures alij recentiores cap. præsenti. Probant testimonio Aristotelis in lib. de sensu, & sensibili cap. 3. vbi definit colorē: *Quod sit extremitas perspicui in corpore determinato*, vel ergò definit colorem secundū propriam naturam; & hoc non; quia hoc modo non solum est in extremitate corporis, sed etiam in profundo eius: vel definit colorem, vt visibilem, sed dicit esse extremitatem perspicui: ergò illuminati. Probatur consequentia, quia corpus capax lucis perspicuum non est in tenebris existens, nisi luce ipsa perfundatur; idem ergò est dicere, quod sit extremitas perspicui, & quod sit extremitas illuminati, vnde 76 sequitur colorem, vt visibilem, & proinde, vt obiectum visus lumen includere ex mente Aristotelis, & ideò ex parte obiecti necessarium esse ad visionem coloris.

Probant deinde multis experientiis: Prima, quia ex loco obscuro videtur color illuminatus, sed ex loco eiusdem coloris illuminati non videtur color alius in eodem obscuro loco positus. Quare discrimen hoc ex parte solius obiecti illuminati,

vel

vel non illuminati prouenit; ergò lumen tenet se ex parte coloris, tanquam necessarium ad eum videndum. Secunda expedientia est, quia quò magis illuminatus est color, etiam si medium eodem modo se habeat, melius videtur. Tertia, si maior sit illuminatio medij, quam obiecti, offuscatur obiectum, ita vt penitus non videatur, vt patet in quibusdam splendentibus, quæ noctu videntur splendoris ratione, sed latet color eorum; quousque sole illucescente illustretur magis, & tunc apparet, & videtur lumine eorum ob imperfectionem offuscato.

Probant tandem ratione, quia non est naturaliter possibile, quod illuminetur totum medium, quin illuminetur simul co-
77 lor existens in superficie corporis opaci: ergò nec potest videri color, nisi illuminatus: quare frustrà negatur necessitas luminis ex parte eius. Antecedens probatur, quia non potest illuminari totum diaphanum, vsque ad parietem, quin vltima superficies eius illuminetur, alioqui daretur extensio luminis naturaliter, sine vllo termino, sed non potest illuminari vltima superficies diaphani, quin illuminetur vltima superficies parietis ei contigua, imò cum ea penetrata: ergò illuminato medio necesse est colorem illuminari; quare non poterit nisi illuminatus videri, & sic erit necessarium lumen ex parte obiecti.

Hæc tamen sententia non defenditur eodem modo ab omnibus; sed quinque modis valde diuersis. Primum tenuit Auem-
78 pace, vt testatur Commenta. 2. lib. de anima, comment. 67. atque etiam Auicen. lib. 6. naturalium, part. 3. capit. 1. asserentium, non dari colores in corporibus absente lumine, sed per illuminationem produci ab eo, & per absentiam corrumpi, quia re vera non sunt aliud à lumine ipso in variis corporibus recepto.

Secundum modum tenet maior pars eorum, quos citauimus, præsertim Albertus Magnus in Summa de homine, quæstione de substantia coloris fol. 95. asserunt verò lumen concurrere ex parte obiecti, tanquam formam coloris, vt visibilis, quia tribuit ei visibilitatem hoc modo, vt ipse solum sit visibilis in potentia, per lumen verò constituatur visibilis actu, & ita adæquatum, vt totale obiectum cuiuslibet visionis coloris coalescat ex materiali, quod est color, & ex formali, quod est lumen. Sic etiam videtur sentire D. Thom. locis citatis, & cum eo Conrad. Medina, Palacios, Petrus Martinez, Sebastian.
79 Perez, & alij: fauet autem huic viæ comparatio illa constituta ab Aristotele 3. libro de anima, textu 18, inter intellectum agentem,

agentem,& lumen, his verbis : *Quodam enim modo , & lumen facit potentia exiſtentes colores, actu colores.*

Tertius modus defendẽdi eandem ſententiam aſſerit lumen non concurrere ex parte coloris efficiendo illud viſibile formaliter , & ideò nec tanquam rationem formalem videndi colorem,ſed ſolum tanquam aliquid cum quo color habet neceſſariam connexionem non ſecundum propriam naturam, ſed in ordine ad viſionem, ita vt non poſſit videri,niſi cum eo cõiunctus,nec niſi eò viſo;eo ferè modo, quo ſenſibile proprium habet neceſſariam connexionem cum communi , vt idem color cum extenſione, vel figura , quia non poteſt videri niſi ex- 80
tenſus,vel figuratus, ſic etiam non poteſt videri niſi illuminatus. Vnde dicunt, quod ſicut ſenſibile proprium , & commune videntur per eandem ſpeciem totalem modificatam , ſiue per proprias partiales vnitas, inter ſe,quaſi rem & modum,& ideò quaſi integrantes vnam ; pari ratione lumen,& color videntur per eandem ſpeciem totalem,ſiue per proprias ſpecies partiales vnitas inter ſe , & integrantes vnam Speciem totalem.Ita ſentiunt ex recentioribus nonnulli.

Quartus modus non tribuit lumini reſpectu coloris efficientiam aliquam in ordine ad viſionem , ſed colorem cenſet ſe ſolo producere ſpeciem ſui in medio illuminato , atque etiam in potentia, vt tamen eam producat , quaſi pro diſpoſitione poſtulat,quod lumine perfundatur, ea ferè ratione, qua poſtulat eandem illuminationem in medio, vt poſſit ei imprimere ſpeciem. Et hæc neceſſitas luminis ex parte coloris , tanquam diſpoſitionis videtur inſinuata illo verbo Chriſti in Euangelio : *Omne quod manifeſtatur , lumen eſt* , quaſi dicat, omne quod manifeſtatur , medio lumine fit manifeſtum. Et 81
hæc via ſoluit omnia, quæ Ariſtoteles de colore docet, atque etiam ab omnibus difficultatibus,quæ aduerſus alias obiiciuntur,expedit ſe, vt mox videbimus ; diſtinguitque ſemper ſpeciem coloris ab ſpecie luminis , atque etiam viſionis vtriuſque, ſed ponit neceſſariam eſſe ſimultatem ſpeciei, & viſionis, luminis cum ſpecie , ac viſione coloris tanquam vniuerſalis diſpoſitionis requiſitæ ad videndum quæcumque , vt videri poſſet color. Dicemus verò ſtatim quantum probabilitatis habeat.

Vltimus modus aſſerit lumen requiri ex parte coloris , non vt ſit forma eius tribuens ei viſibilitatem, neque vt concurrat cum eo ad producendam eandem ſpeciem , per quam repræſentetur vtrumque , ad modum , quo ſenſibile commune concurrit cum proprio , neque vt diſpoſitionem ſine efficientia

cientia, sed vt concurrat cũ colore, tanquam partialis causa ad producendam speciem eiusdem coloris, simul etiam producendo speciem sui, per quam videatur. Docet itaque hæc sententia ex colore, & lumine, tanquam ex duplici causa partiali coalescere vnam causam totalem speciei coloris, totalem quidem efficientem, sed non totalem obiectiuam, quia solus color est causa obiectiua suæ speciei, sed non potest solus præstare to-
82 tam efficientiam requisitam ad productionem eius, nisi adiuuetur per causalitatem partialem luminis. Et hinc est, quod cũ species solum repræsentet obiectum sub ratione obiecti, species coloris quamuis à colore simul, & lumine producta, tanquam à duplici causa partiali efficiente, nihilominus solum repræsentet colorem, quia ab eo solum procedit tanquam ab obiecto efficiente, à lumine verò tanquam à puro efficiente, hoc est, non obiectiuo. Quod quidam explicant exemplo intellectus agentis, quod quasi vniuersalis causa omnium specierum intelligibilium simul cum obiecto, aut phantasmate concurrit, & ideo tanquam omninò necessarium ad quamlibet intellectionem rei materialis, nec per vllam repræsentatur species eius: sic lumen concurrit cum omnibus coloribus ad producendas proprias species quasi vniuersalis causa partialis, & ideò non repræsentata per easdem species, ita enim Aristotel. comparauit intellectum agentem cum lumine, & ita dixit fieri ab eo colores actu visibiles 3. lib. de anima textu 18. Et fundamẽtum huius viæ afferunt esse, quia per eam facile intelligitur, & defenditur necessitas luminis ad visionem coloris, nec potest
83 alio modo commodè defendi. Cui addunt in ipsa etiam natura coloris, & luminis fundari, nam lumen est perfectissimum visibilium & longè diuersæ rationis ab aliis, & propterea posse per se solùm, atque independenter ab aliis immutare medium, atque potentiam: colores verò tanquam imperfecta visibilia nõ posse sine dependentia ab illo, & ideò habet se ad visionem eorum, quasi vniuersalis causa concurrens cum omnibus.

Vltima sententia negat omninò lumen requiri ex parte obiecti, sed illuminato medio posse absque aliquo concursu efficienti vel dispositiuo luminis videri colorẽ. Ita Comm. 2. lib. de anima comm. 67. Thienensis, & Iandunus ibidem quæst. 19. Ferrar. 2. lib. de anima quæst. 14. & ibidem Aquarius, Toletus 2. lib. de anima quæst. 17. affirmans esse communem sentẽtiam, & propriam atque expressam D. Thom. pro qua etiam citantur Ægidius, & Sonci. Præcipuum fundamentum huius sententiæ desumitur ex definitione coloris tradita ab Aristotele cap.
84 præsenti, hisce verbis: *Color est motiuum perspicui in actu*, cui addit

dit Aristoteles, hoc esse naturam eius, idest, à natura eius emanare, vt exponūt omnes interpretes nullo excepto, sed mouere perspicuum in actu, est producere in eo speciem sui; non enim habet aliam actionem color circa perspicuum, nec habere potest: ergò ex sua definitione, & naturali proprietate habet posse producere speciē sui in medio, atque adeò in potentia, non ergò à lumine externo. Sed huic arguméto respondere conantur recentiores diuersis locis, modis etiam diuersis exponētes prædictam definitionem, & verba Aristotelis. Et primo fatentur negari non posse, quin Aristoteles senserit colorem esse per se visibilem, quia per se ipsum terminat visionem, sed non intellexissē, quod sit per se sufficienter visibilis, ita vt nullo indigeat, quantum est ex parte sua, vt videatur: indiget enim lumine, à quo adiuuetur, vt possit producere speciem sui, & videri. Quod verò expositio hæc non satisfaciat, probo, quia si color per se ipsum est motiuus perspicui in actu; ergò non per lumen, quia cùm lumen etiam in ordine ad visum sit à se distinctum, repugnat quod conueniat ei per se, quod conuenit ratione luminis, sed esse per se motiuum perspicui est esse productiuum speciei in eo, per quam illud mouet: ergò per se habet virtutem mouendi visum; & concurrendi cum eo ad visionem, quare ex parte sua non indiget lumine vt videatur. Quod 85
verò visibilitas coloris sit virtus sufficiens producēdi speciem in medio illuminato; probatur: quia color est sensibile proprium talis speciei: ergò ex se habet sufficientem proportionem obiectiuam cum potentia, vt ab ea sentiatur; sed ex sola potentia, & obiecto completur sufficiens principium sensationis: ergò color sufficiens principium obiectiuum sensationis est, & proinde poterit simul cum potentia absque adminiculo alterius ex parte sua requisiti efficere sui visionem. Affirmans ergò Aristoteles, quod color sit per se visibilis, euidenter docere voluit, quod nec lumine, neque aliquo alio indigeat ex parte sua vt videatur. Et multò minus satisfacit expositio aliorum asserentium sentire quidem Aristotelem, quod color sit per se visibilis, non tamen actu visibilis, sed potentia. Quia colorem asseruit Aristoteles per se, & ex propria natura esse motiuum perspicui in actu, sed mouere ipsum est per productionem speciei propriæ, per quam euidens est fieri actu visibile: ergò sentit planè Aristoteles esse visibile actu, quia non alia ratione lumen est visibile, nisi quia potest producere speciem sui in potentia, & hoc est esse visibile actu.

Germanum igitur sensum huius definitionis, quem euidēter 86
tenuit Aristoteles, vt perspicua verba eius ostendunt, attulit

D. Thom. 3. lib. de anima textu 18. (explicans comparationem illam ibidem cõstitutam ab Aristotele inter intellectum agentem, & lumen) hisce verbis: *Vnde dicit, quod est habitus, vt lumē; quod quodammodo facit colores existētes in potentia esse actu colores, & dicit (quodāmodo) quia superius ostensum est, quod color secundum se ipsum est visibilis, hoc autē solūmodo facit lumē ipsum esse actu colorem, in quantū facit diaphanum esse in actu, vt moueri possit à colore, & sic color videatur, &c.* Hanc igitur sententiam, vt Aristot. & D. Thom. propriam, ac probabiliorem teneo.

37 Quæ cum sufficienter sit testimoniis vtriusque probata, probanda nunc est; primo ex refutatione aliarum, deinde positiua, ac propria ratione. Prima igitur via Auicennæ, & aliorum, quod colores non sint aliud, quàm lumen ipsum, vt in diuersis corporibus receptum sufficienter fuit à nobis superius impugnata, atque expugnata. Secunda verò via, quod lumen sit forma coloris, non secūdum suam naturam considerati, sed in ordine ad visum, expresè contraria est doctrinæ Aristotelis, vt probant testimonia citata. Ex quibus sic arguo, color est per se, atque ex propria natura visibilis, atque etiam per se motiuus perspicui in actu; ergò vtrumque habet à se formaliter. Probatur consequentia, quia quæ prædicantur de aliquo per se, formaliter de eo prædicantur, & ideò formaliter ei conueniunt: ergò non fit per se visibile à lumine, tanquam à forma. Quod verò sit contraria rationi probo, quia color distinguitur specie à lumine, vt modo probauimus contra primam sentētiam, sed vna species non potest esse forma alterius: ergò lumen non potest esse forma coloris. Et si dicatur non esse formam eius se-
38 cundum suam naturam considerati, sed in ordine ad visum, & adhuc hoc modo non intrinseca, sed extrinseca. Contra hoc est, quod proprietas sequitur essentiam, & emanat ab ea: ergò si repugnat vnam speciem esse quomodocunque formam alterius per propriam naturam, vel essentiam: repugnabit quoque ratione proprietatis, sed visibilitas est proprietas luminis, atque etiam coloris: ergò repugnat, quod per visibilitatem lumen sit forma coloris, non minus quam ratione naturæ, vel essentiæ.

Deinde probatur falsum, quia quædam sunt colorata, quæ simul habent exiguum lumen; ratione cuius noctu videntur, sed non eorum colores, quos tamen videmus diu, ergò lumen adhuc in ratione visibilis non est forma coloris; Probatur consequentia, quia si forma esset, sicut parua illa lux noctu videtur, videretur etiam color in eodem subiecto cum ea existens, à quia fieret formaliter visibilis, visa enim forma, non potest non videri

videri res per eam constituta. Secundo quia si lumen est forma 89 coloris, & per eandem speciem indiuisibilem repræsentatur, sequitur, quod si alter eorum successiuè intendatur, color quidem per se, lumen verò saltem per accidens, corrumpatur species illa, quia repugnat rem alio modo se habentem eodem modo repræsentari, & repugnat etiam eandem indiuisibilem speciem repræsentare res diuerso modo se habentes, corrupta verò illa specie producenda erit altera totalis, atque completa, & cum intensio procedat per infinitas partes proportionales, corrumpentur species totales, atque completæ actu infinitæ, & totidē producentur de nouo, quod non potest admitti.

Tertium modū asserentem lumen concurrere ex parte colo- 90 ris ad visionem per modum vnius obiecti cum eo, & ita vt per eandem speciem vtrumque repræsentetur, vel per singulas quasi partiales, & vnitas ad concurrendum cum potentia: sic impugno. Lumen & color, sunt sensibilia propria specie distincta: ergò quodlibet est per se primò repræsentabile per propriam speciem distinctam ab alio; quare repugnat, quod per eandem repræsententur. Probatur consequentia, quia impossibile est eādem speciem esse similitudinem duorum specie distinctorum. Nec est simile exemplum de sensibili proprio, & cōmuni, quia sensibile cōmune non est per se primò repræsentabile per speciem: sed quasi secundariò, in quantum est modus proprij: color verò, & lumen sunt per se primò repræsentabilia sicut sensibilia; quare non possunt per eandem speciem repræsentari: cùm ex alia parte sint specie diuersa: & eadem ratione non possunt per modum vnius coniungi ad producendam eandem speciem, & ex cōsequenti nec videri per eandem visionem sed necessariò per diuersas. Quod verò nec possint repræsentari per distinctas species partiales vnitas ad eandem sensationem, probatur, quia color est per se, & ex propria natura visibilis, & visibile completum: cùm habeat completā naturam, & speciem independētem à quocumq; alio visibili: ergò per speciem completam repræsentabilem, & ideò non per partialem. Secundo, quia si color, & lumen essent partialia visibilia: se haberent, tanquam materia, & forma; nam alio modo vniti tanquam partes ipsæ, vel species eorum repugnat; lumen ergò esset forma coloris quod iam impugnauimus. Et tandem si per diuersas species partiales concurrerent, per diuersas visiones partiales viderentur, & cuilibet corresponderet pars eiusdem visionis totalis, & non tota ipsa visio, quod non est intelligibile.

Vltimum deinde modū prius impugnare placet, quàm quar- 91 tum, de cuius probabilitate quid sentiam statim explicabo.

Duo igitur præsupponit hæc vltima via:& duo alia asserit.

Primum præsuppositũ eius est non posse colorem, & lumen repræsentari per eandem speciem, nec videri per eandem visionem. Secundum præsuppositum, vtrumque esse per se visibile, vt expresse docet Aristoteles,& tenent ferè omnes, sed diuerso modo, quia lumen est primum, ac perfectissimum visibile, colores verò imperfecta tantum visibilia, & quasi per participationem eius.

Et ex hoc colligit primum assertum, videlicet non posse colores immutare medium,& potentiam per productionem speciei, nisi dependenter à lumine necessariò cum eis concurrente, non quidem tanquam forma eorum, quia alioqui non essent per se visibiles contra secundum præsuppositum, sed tanquam partiali causa integrante cum eis, ac potentia vnum principiũ totale visionis, non sui, sed eiusdem coloris cùm ex primo præsupposito, non possint per eandem speciem repræsentari, nec per eandem visionem videri. Secundo asserit hunc concursum partialem luminis cum colore non esse obiectiuum, alioqui concurrerent per modum vnius obiecti ad producendam speciem coloris, & ideò necessariò deberent repræsentari per illam, quia quidquid producit speciem, tanquam causa obiectiua non potest non repræsentari per eam, efficiunt ergò color, & lumen vnam causam totalem speciei, totalem quidem efficientem, non totalem obiectiuam, sed coalescentem ex partiali obiectiua,& partiali purè efficiente, posse autem lumen præstare concursum purè efficientem ait, quia quasi vniuersalis causa est concurrens cum omnibus coloribus.

92 Et duo quidem ab hac via præsupposita vera sunt, sed duo asserta planè falsa. Quod probatum erit, si ostendamus impossibile esse, quod lumen cócurrat cum colore ad producendam speciem nisi concursu obiectiuo,& ideò necessariò debere repræsentari per eandem speciem coloris. Ostenditur autem primo, quia color ex primo præsupposito est per se visibilis: ergò habet à se propriam visibilitatem,& non à lumine. Vel ergò per hanc visibilitatem est sufficiens causa obiectiua speciei, vel insufficiens ac diminuta: si primũ dederis, euidenter ex eo infero posse solum colorem sine concursu effectiuo luminis producere speciem sui in medio,& potentia, per quã videatur. Probatur consequentia, quia causa obiectiua sensationis est etiam efficiens, atque sufficiens ad producẽdam speciem,& per eam simul cum pótentia sensationẽ: ergò sufficiens causa obiectiua erit etiam sufficiens in genere efficientis: quare si non indiget lumine, vt causa obiectiua, non potest indigere illo vt efficiente. Si verò dicas

dicas visibilitatem coloris esse diminutam, aut imperfectam, & ideò non esse sufficientem causam obiectiuam speciei, sequitur hunc defectum causalitatis obiectiuæ suppleri à lumine, sed nõ potest suppleri, nisi per cõcursum obiectiuum: ergò falsum est, quod non præbeat obiectiuũ concursum, sed purè efficientem. Minorem probo, quia species est virtus solius obiecti, quã sibi substituit ad concurrendum cum potentia ad sensationem; ita vt ex potentia, & specie constituatur vnum principiũ sufficiens sensationis: ergò solum obiectum sub ratione obiecti producit speciem; quare solus color sine concursu luminis producit speciem. Probatur consequentia, quia illud solum habet rationem obiecti, à quo solo producitur species, sicut illud solũ per eam repræsentatur: nullus ergò concursus obiectiuus deficit colori, qui suppleri debeat, vel possit per lumen; quare commentitius est concursus iste luminis ex parte obiecti cum colore. Quod 93
ex aliis sensibus efficaciter probatur; quia nullum datur in eis proprium sensibile, quod per solum concursum obiectiuum, non possit producere speciem in potentia, & per eam concurrere ad sensationem, absque alia causa efficiente ipsum coadiuuante, præter primam: ergò non minus erit sufficiens color absque concursu efficienti luminis ad producendam speciem sui in potentia, & cum ea visionem.

Quod sic vrgeo, & probo talem concursum luminis cum colore non posse esse vniuersalem, vt asserit hæc sententia, sed necessariò particularem, quia vniuersalis concursus non potest esse partialis, vt per se est manifestum, sed concursus luminis cum colore conceditur ab hac via partialis, ergò non potest esse vniuersalis, vel si vniuersalis vocatur, propterea quod ad quamlibet visionem concurrit necessariò lumen: friuolum profectò est propterea ipsum vocare causam vniuersalẽ visionis coloris, atque etiam concursum eius vniuersalem: nam species obiecti concurrit ad omnes sensationes, atque etiam potentia sensitiua, & tamẽ nemo vnquam dixit speciem esse causam vniuersalem. Et de concursu eius euidenter constat non esse vniuersalem, sed particularem, quia hæc species ad hanc solam visionem particularem concurrit, & ideò tanquam causa 94
particularis, quamuis aliæ species concurrant ad singulas sensationes alias particulares, quod patet sufficiens non esse, vt aliqua earum sit, vel dicatur causa vniuersalis, nec eius concursus sit vniuersalis: si verò particularis, & partialis est, eo ipso non est necessarius, quia cum solus color sit totalis causa obiectiua producendi speciem, eo ipso est totalis causa efficiens eius, quia species à solo obiecto producitur obiectiuè; sicut

ipsum solum repræsentat; ergò ab eo solo producitur efficienter, quia nulla causa efficiens præter obiectiuam, & vniuersales concurrit, nec concurrere potest ad sensationem, vt probauimus. Probatur tandem (nisi ego fallor) euidéter: quia lumē concurrit cum colore ad producendam speciem tanquam causa partialis; ergò concurrit obiectiuè, & concursu obiectiuo, & proinde vt constituens cum eo vnum totale obiectum per ean-
95 dem speciem coloris repræsentatum. Probatur primò consequentia hoc modo; lumen est obiectum visus sub ratione visibilis, sicut etiam color: sed lumen concurrit cum colore ad productionem speciei sub ratione visibilis, ac per visibilitatem, quam habet; ergò concurrit tanquam obiectum visus, & ideò concursu obiectiuo. Secundo eam probo, quia lumen concurrit cum colore, tanquā perfectissimū visibile habens visibilitatē independentem ab aliis, & à qua depēdent cætera visibilia, & propterea potest supplere defectum visibilitatis eorum; ergò concurrit per visibilitatem, & ideò tanquam obiectum visus
96 perfectissimum, & consequēter cōcursu planè obiectiuo. Quod hoc modo vrgeo; color, & lumen vt sunt qualitates absolutæ talis naturæ nullam habent inter se connexionem; ergò neque hoc modo color indiget lumine, neque lumen est necessarium colori; quare solum possunt eam habere, vt visibilia sunt, & non alio modo. Vnde si lumen necessariò debet cum colore concurrere, talem concursum non præstabit secundum rationem qualitatis: sed secundum rationem visibilis: sed vt visibile est obiectum visus: ergò per concursum obiectiuum debet necessariò concurrere, & non alio modò.

Restat iudicium ferre de secunda via asserente lumen requiri ex parte coloris, non ad adiuuandum colorem concursu obiectiuo, nec efficiente, sed solum tanquam dispositio necessaria, aut quasi dispositiua conditio, vt possit producere speciē sui, eo ferè modo, quo concurrit ex parte medij ipsum disponendo, vt possit recipere speciem coloris, in quo solùm potest
97 esse discrimen, quod ex parte medij est quasi dispositio materialis subiecti ad recipiendum, ex parte verò coloris, non subiecti: sed agentis, vt possit virtus eius prodire in actum intentionalem producendi speciem, quia benè potest intelligi, quod virtus actiua ex se sufficiens ad agendum, postulet certam dispositionem in subiecto, vt possit in actum exire, sine qua non poterit, & exemplo nobis esse potest potentia visiua, aut quælibet alia sensitiua postulans necessariò tales dispositiones in organo, vt possit per illud propriam exercere operationem; ita vt ex defectu alicuius non possit exire in actum, & similiter
potentia

potentia motiua, quod experimur passim.

De hac igitur sententia censeo probabilem esse, & inter omnes vias, quibus defendi potest, colorem esse necessarium ex parte obiecti; esse à difficultatibus magis expeditam, & absque dubio probabiliorem, & faciliorem; & habet pro se argumenta illa, quibus communi ratione probatum est lumen esse necessarium ex parte coloris, cuius necessitatem ad dispositiuam reducit, quia non videtur alia via commodè defendi posse.

Sed vt ad nostram sententiam reuertamur, hoc breui argumento ex prædictis omnibus eliciendo probanda est, color est per se visibilis, vt ex definitione eius constat; ergò sua sola virtute potest producere propriam speciem in medio illuminato, per quam videatur absque aliquo concursu luminis, non solum obiectiuo, atque effectiuo: sed dispositiuo. Consequentia satis 98
efficaciter probata est ex impugnatione aliarum opinionum, quantum ad effectiuum concursum luminis, quantum ad dispositiuum verò efficaciter satis conuincitur ex eo, quod nulla potest adduci ratio alicuius momẽti ad probandam talem necessitatem, quæ proinde ponenda non est, quia nihil est ponendum tanquam necessariò requisitum ad visionem ex parte obiecti præter illa, quæ ponuntur necessaria ad alias sensationes sine vrgenti ratione id probante.

Restat soluere argumenta pro secunda opinione proposita 99
ad probandam necessitatem luminis ex parte obiecti. Et ad definitionem Aristotelis respondeo, hæc distinctio, perspicuum, quod significat corpus capax lucis, dupliciter sumitur, pro perspicuo actu, quod est tale per lumen; & pro perspicuo in potẽtia: & hoc modo sumitur in illa alia definitione coloris, quod sit: *Extremitas perspicui in corpore determinato.* quod est sufficiens subiectũ coloris: ita vt etiam si actu non sit illuminatum, nihilominus color eius erit per se visibilis, poteritque in medio illuminato imprimere speciem sui absque alio concursu effectiuo luminis, vt probauimus; non est ergò sensus definitionis, quod color sit extremitas perspicui, id est, illuminati, sed solum, vt lucis capacis, quod habet partes in tenebris; & ideò eius extremitas tunc est verus color per se visibilis. Quod verò additur iuxta hanc sententiam non magis esse colorem in extremitate perspicui, quàm in profundo, negandum est, quia in extremitate existens, potest mouere perspicuum constitutum in actu per lumen vt aërem illuminatum, quod non potest existens in partibus profunditatis: nam latitudo profunditatis corporis ratione opacitatis hoc planè impedit: & hæc fuit ratio ob quam per extremitatem perspicui definiuit

colorem Aristoteles in ordine ad visum consideratum, quia medium videndi diaphanum esse oportet.

100 Ad primam experientiam concedimus colorem valdè illuminatum videri ex obscuro loco, quia lumine eius illuminatur aliquantulum totum medium, vsque ad obiectum, quo eodem lumine plus illuminato medio iuxta colorem extra existentem offuscatur color in eodem loco obscuro existens, & apparere non potest, & ideò non videtur.

Ad secundam verò respondeo. quod si totum medium sit illuminatum vsque ad superficiem parietis, apparebit color, & videri poterit per speciem, quam statim producet in medium.

Ad tertiam negandum est, quod magis videatur color, quo magis fuerit illuminatus, medio eodem modo se habente; nam eo ipso, quod magis sit illuminatus, etiam erit magis illuminatum medium, & si non esset, non videretur magis, quia visibilitas obiecti quantum ad proprium actum omninò proportionatur dispositioni medij, cum debeat fieri per speciem de potentia eius eductam, & in eo tanquam in subiecto proportionato recipi. Vnde eadem experientia docet pro ratione illuminationis medij attemperatæ, videri magis, aut minus obiectum, quomodocumque se habeat circa illud lumen.

101 Ad vltimam verò concedendum est corpora exiguæ lucis diu non videri propter maximam illuminationem medij ab intensiori luminoso factam, & videri in tenebris, quia non indigent illuminatione medij. Verum est etiam colorem eorum non videri noctu: sed diu, quia requirit illuminationem medij & per illuminationem diu existentem non offuscatur.

Ad rationem verò de illuminatione coloris necessaria illuminato toto medio, concedendum id est, sed neganda est consequentia, quod ideò sit necessarius concursus eius ex parte coloris, quem licet perfundat lumen simul cum medio, nullum tamen concursum ex parte eiusdem coloris præstat ad productionem speciei, aut visionem eius: sed propriam tantum producit speciem distinctam à specie coloris, per quam videtur distincta visione.

Comparatio tandem adducta pro secunda via, quam constituit Aristoteles inter intellectum agentem, & lumen, iam fuit ex mente D. Thom. explicata pro nostra sententia. Cætera verò, quæ afferuntur à recentioribus pro vltima via, ex nostris argumentis, quibus eam refutauimus soluta sunt.

102 Pro sensu autem D. Thom. circa quæstionem hanc, adnotauit bene Bannez, 1. p. quæst. 79. art. 3. in fine, & ex parte Ferrar. 1. lib. contra gentes, cap. 76. in principio D. Tho. diuersis illis locis

locis citatis vtramque sententiam, vt probabilem acceptare, vt patet ex 1. part. quæst. 79. art. 3. ad 2. & modo vna, modo altera vti, prout magis ei fauet ad explicandam Theologicam doctrinam, quam eisdem locis tradit: nam ad intentum hoc nihil referebat, quod probabilior sit, vna vel altera. Quare ex his omnibus locis non licet colligere, quid de hac re senserit. At vbi commentatorem Aristotelis agebat, vt loco à nobis citato, propriam mentem explicare oportebat, eámque esse docuit expressè, quod lumen non sit necessarium ex parte coloris: sed solùm ad illuminandum medium.

QVÆSTIO VII.

An visio fiat per extramissionem alicuius à potentia visiua, vel per receptionem speciei ab obiecto.

CIrca modum, quo fit vel procedit visio à potentia visiua, 103
celebris fuit in schola opinio Platonis in Timæo, & in Theæteto asserentis fieri per emissioné alicuius à potétia ipsa extra se in obiectum, quod etiam sequuti sunt Stoici cum Empedocle, Gale. 7. lib. de placitis Hippocratis, & Platonis ad finem. lib. 10. de vsu partium, & lib. 1. prognost. sent. 19. Seneca 1. natural. quæst. Aphrodis. 1. lib. problematum, quæst. 76. Euclydes in libello de perfectiua. Ptolomæus in catoptico, Chalcidius in commentariis super Timæum. Alchindus in lib. de aspectibus, Lactantius in lib. de opificio Dei, cap. 8. & quamuis ab aliis alio modo explicetur sensus Platonis, hi tamen omnes, & cum eis Plutarch. lib. 4. de placitis philosophorum, cap. 13.
& Gregorius Nyssen. lib. 4. de viribus animæ, cap. 2. hunc sen- 104
sum tenuisse docent, vt potentia visiua nullam ab obiecto speciem recipiat: sed ex se emittat radios quosdam lucis (quos visorios appellant spiritus, Galenus verò fulgorem, aut splendorem egredientem ab oculo) per medium vsque ad obiectum, quod attingunt, & suo contactu visibile efficiunt, iidem verò spiritus postquam obiectũ contigerunt, ad oculos reuertũtur quasi alterati, aut infecti ab eodem visibili ab eis alterato, aut infecto, & cùm primum attingunt pupillam fit visio.

Et in primis videtur in eadem sententia fuisse Aristoteles, 2. lib. de Cœlo, & Mundo, text. 49. asserens nihil referre siue dicamus quod visus moueatur ad visibile vel hoc ad visum, & 3. lib. Meteor. Summa 2. cap. 3. concedit visum egredi à potentia, & potentia reflecti ad ipsum, & ibidem affirmat hominem

quendam fuisse qui continuò præ oculis ferebat simulachrum, seu idolum proprium, quod semper intuebatur, quod non videtur possibile, si per speciem fiat visio intra potentiam, & oculum recepta: sed ex eo solùm, quod extra eam fiat in medio. Præterea 5. lib. de generatione animalium, cap. 2. sic de vi-
105 sione quorumdam hominum loquitur: *Qui intus in concauo oculos positos habent, longè aspicere possunt, quoniam motus in vastum non dissipatur: sed recto tramite meat.* Quibus verbis sentire videtur, visionem fieri per motum alicuius emissi ab oculo, quem motum ait non dissipari: sed firmiter tendere in obiectū. Atque etiam D. August. lib. 6 Musicæ, vbi asserit radios visuales productos vsque ad rem visam vegetari ab anima viuentis. Probatur autem experientia fascinantium, qui obiectum, quod aspiciunt reali alteratione, & qualitate afficiunt, per quam vehementer lædere solent, & aliquando occidere, & nos quoque experimur in tenebris emicare ab oculis nostris eiusmodi radios, aut pruritus, vel splendorem; ergò horum visio per extramissionem alicuius à potentia emissi in obiectum fit.

106 Probatur deinde ratione, primo quia idem obiectum à longè visum apparet minus, quàm si è propinquo videatur; ergò non percipitur per speciem: sed per aliquid à potentia emissum. Probatur consequentia, quia species ad quamcumque distantiam repræsentat naturaliter obiectum, & omnes partes secundum eandem magnitudinem, quam habent; ergò impossibile est per eam visum interdum maius, interdum verò minus apparere: censebitur verò possibile, si per emissionem radiorum videatur, quia radij minores euadent ad maiorem distantiam: cùm virtus potentiæ à qua emittuntur finita sit, & consequenter minorem habebit effectum ad distantiam maiorem, sicut cætera agentia naturalia. Secundo, quia potentia visiua
107 non solum percipit obiectum: sed distantiam eius ab oculo: sed distantia non potest cognosci per speciem, sicut nec potest per eam repræsentari; cùm non sit sensibile per se, nec per accidens; poterit verò cognosci si per extramissionem radiorum fiat visio, qui totum medium vsque ad obiectum percurrentes, inde ad potentiam regrediantur, & suo motu quasi distantiam metientes eam manifestam efficiant potentiæ.

Secunda opinio quasi media asserit vtroque modo visionem fieri, videlicet per emissionem alicuius ab obiecto in potentiā, atque etiam à potentia in obiectum; ita tamen vt prius obiectum emittat à se speciem in potentiam: potentia verò recepta in se specie emittat à se spiritum visorium videndi facultate præditum, quo spiritu attingente obiectum fit visio, nō in

oculo,

oculo, sed in medio, vbi spiritus attingit obiectum, in qua attingentia consistit visio. Ita Vales. 2. lib. controuersiarum medicarum, cap. 18. eisdem verò rationibus, & experientiis potest probari hæc sententia, ac probata est præcedens.

Hæc tamen sententia contradicit principiis veræ philosophiæ, quòd sic probo, aut spiritus ille visorius, seu splendor, vel radius, qui egreditur ab oculo, & tendit in obiectum, permanet extra eundem locum, vel reuertitur ad illum sine aliquo ei superaddito, vel onustus aliquo alio, sed nullo ex his modis se habere potest, ergò commentitia est & falsa talis emissio eius à potentia pro efficienda visione. Probatur minor, quia si extra oculum manet, fieret visio in aëre, vel in obiecto, & non in oculo, & ideò nec esset actio vitalis, neque immanens, nec videret homo propriè loquendo, sed aër, vel obiectum. Hæc verò veræ Philosophiæ aduersantur, & euidéti experientiç. Quod verò vacui, aut nudi reuertantur spiritus ad oculum, aut etiam onusti, fundamento prorsus rationis caret, quia nulla datur virtus in obiecto, vel in medio, à qua compellantur regredi: cùm vtrumque sit corpus infimi ordinis, hoc est, vita carens, & quasi emortuum; quare absque vllo fundamento fingitur, quod per talem emissionem & regressionem spiritus fiat visio. Secundo, quia vel illud, quod egreditur à potentia est substantia, vel accidens, sed neutrum esse potest; ergò commentitia est talis egressio. Minorem probo primo, quod non sit substantia; quia nec à tam paruo corpore, ac est oculus totus, emitti posset, nec ad tantam distantiam. Secundo, quia non posset visio in instanti fieri, vt experientia docet, cum substantia illa egrediés corporea esse deberet: vnde nec ad obiectum peruenire posset, nisi per motum localem, quod constat non posse in instanti fieri. Tertio, quia corpus illud, nec cœlos posset, imò nec visum penetrare, vt fieret visio: & stante magno vento, huc atque illuc deferretur corpusculum illud, ita vt non posset visio in directum fieri ab eo, quod contradicit experientiæ. Quod verò non sit accidens, non minus euidenter probatur; quia omne accidens est in subiecto per realem inhæsionem dependentem ab ipso subiecto, & ideò ita fixam, atque stabilem, quæ variari nō potest per transitum eiusdem accidentis ad aliud subiectum, qui naturaliter proinde repugnat, quare talis visio naturaliter impossibilis est. 108 109

Propterea oppositam sententiam, quod visio non fiat per emissionem alicuius à potentia, sed potius per emissionem speciei ab obiecto in ipsam, & receptionem eius intra eandem potentiam; qua receptione media idē obiectum vnitur potentiæ, 110

& à

& à potentia, & obiecto sic vnitis per modum vnius principij elicitur visio propria. Est Aristotelis expressa in hoc 2. lib. de anima, capit. 7. textu 67. & 74. cap. 12. textu 121. lib. 3. capit. 1. 2. & 3. & in lib. de sensu, & sensibili, c. 2. quam semper sequuta
111 est tota Peripatetica schola. Et probatur efficaciter: nam species emittuntur ab obiectis ita necessariæ ad visionem, vt in multis casibus conuincatur, non posse nisi per illas visionem fieri, vt patet in reflexione facta in speculo, per quam euidens experientia probat videri obiectum à tergo videntis positum, quod per solam emissionem visorij spiritus, vel visualis radij fieri repugnat: cùm non sit possibile spiritum quasi recto tramite egressum ab oculo, & eodem modo ad illum reuersum obiectum in ea dispositione existens tangere. Vnitur verò per speciem ab eodem obiecto egressam, & reflexam in speculo, per reflexionémque producentem alteram in eadem potentia, & ita fit absque vlla difficultate visio; ergo absque fundamento excogitatur fieri per extramissionem visorij spiritus tot difficultatibus implicatam.

112 Ad argumenta oppositæ sententiæ respondeo Aristotelem, ac Diuũ Augustinum, ex sententia Platonis loqui, vt de Diuo Augustin. docet D. Thomas, in quæstio. de spiritualibus creaturis, artic. 9. ad 12. parum enim referebat ad institutum illorum locorum; quod vno, vel alio modo fieret visio, & fortè melius explicabatur iuxta sententiam Platonis, & propterea illa potius, quàm propria vtūtur, reseruantes propriam suis locis tradendam. Exemplum verò illud ab Aristotele de homine proprium simulacrum semper præ oculis ferente in quæstionem vltimam huius capitis commodius explicandum remittimus. Sensus autem alterius loci est, eos, qui reconditos habent oculos, longius, & acutius videre, quàm qui prominentes habent, quia in reconditis oculis melius vniuntur species, quod experimur per fistulam aspicientes. Et ratio Aristotelis optima est, quia motus in vastum non dissipatur, sed recto tramite procedit, motus quidem qui fit ab obiecto in potentiam per emissionem specierum, vt ibidem docet Aristoteles, non à potentia in
113 obiectum, vt docuit Plato. Quamuis alia posset reddi ratio eiusdem effectus, quia prominentiores oculi nimia luce perfunduntur, qui magna ex parte offuscantur, & ideò imperfectius, & ad minorem distantiam aspicere possunt, oculi verò reconditi lucem magis temperatam suscipiunt, à qua non impediuntur, sed potius adiuuantur, cuius signum est, quod cùm versus solem inspicimus, solemus manum supra oculos extendere, ne nimia luce impediantur.

Exem

Exemplum verò fascinantium difficultate caret, quia nociua illa qualitas ab eorum oculis egressa, nihil ad visionem confert.

Fulgor verò ille, qui noctu egreditur ab oculis clausis, deriuatur planè ab aliqua parte oculi luminosa, vel ab aliquo spiritu vitali quasi incenso, sed remissus adeò est, vt nihil ad visionem alterius obiecti conferat, sed per aliquam reflexionem speciei in parte densiori eiusdem oculi facta videatur ipse.

Aliud verò de perceptione distantiæ, verum est, sed falsum, quod distantia ratione extensionis, non sit commune sensibile, quod per cepto medio sentiatur: & quia obiecta à maiori distantia imperfectiorem producunt speciem, & imperfectius 114
mouentem potentiam, fit, vt appareant partes, & consequenter totum minorem habere extensionem, quàm reuera habent.

Opinio verò Valesij tria continet, non solum doctrinæ Aristotelis, sed communi sensui scholæ contraria. Primum, quod visio non sit operatio vitalis. Secundum, quod non sit actio immanens, sed transiens, cùm non possit recipi in potentia, sed in medio, vel obiecto vbi fit, permanere debeat.

Tertium, oculum non videre, imò nec hominem, sed aërem vel obiectum, in quo fit visio. Quæ omnia falsa sunt, & ideò sententia ipsa, tanquam falsa est reiicienda.

QVÆSTIO VIII.

An oculus sit sensorium visus, & in qua eius parte resideat potentia visiua, & fiat visio, & an vna sit potentia visiua in vno animali, vel duplex.

TRia proponit titulus quæstionis; duo priora pertinent ad sensorium huius potentiæ, aut proprium, atque proximũ subiectum eius: postremum verò ad vnitatem. Vt autem explicari possint omnia, breuiter agendum est de structura, & compositione oculi, qua exposita longè facilius explicabuntur cætera.

Vt autem structura, & compositio oculi explicetur, adnotandum est ex obseruatione anatomica, atque etiam ex Aristot. 2. 115
lib. de histor. animalium, cap. 9. & lib. 4. cap. 8. 5. de gen. animal. cap. 1. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. ex Galeno 8. lib. de vsu partium cap. 6. & lib. 10. cap. quod oculi structura quinque constat tunicis, tribus humoribus, & septem musculis; licet hæc omnia non attingantur ab omnibus his authoribus, sed præcipua, quæ vt distinguamus, & explicemus; Supponendum est il-

lud omnibus peruium, videlicet oculum habere quasi globi figuram ex se aptissimam, & accommodatissimam, vt possit ex omni parte, & versus omnem partem inspicere.

In centro igitur,& quasi medio oculi residet humor quidam pellucidus, atque crystalo valde similis, & ideo *Crystallinus* appellatus,quamuis aliquãtulum mollis sit, haberque figuram similem lupino, vel lenticulæ.Hunc humorem circumdat te-
116 nuissima quædam tunica *Specularis*,seu, *Aranea* nuncupata,quia & speculi valde similis est,quia & nitet, & splendet,atque etiã aranearum telæ ob tenuitatem similis est,& propterea, vtramque denominationem habet. Deinde humor crystallinus quasi immersus est alteri humori qui vocatur *Vitreus*, quia vitri liquefacti,atque splendentis persimilis, sic verò huic humori immersus est crystallinus, vt media eius pars supereemineat,ac si globus ligneus in aquam immergeretur.Et quod valde mirãdum est: cum humor iste crystallinus diaphanus sit, ac pellucidus ad modum speculi, non possint in eo reflecti species, per quas posset quisque in oculo alterius se videre,sicut nec in speculo,nisi habeat opacum corpus à tergo constitutum, propterea nigrorem quendam eidem humori crystallino à tergo adiunxit, vt quasi pro speculo nobis esse posset, & verum de eo foret vulgatum illud sæpe vsurpatum,quod sicut speculum est oculus artis,ita oculus ipse speculum est naturæ.Humorem verò vitreum circumdat secunda tunica *Retina* nuncupata, quia
117 venulis multis,& quasi arteriis intexta, modum quendam retis habet, & ad eam partem desinit, qua crystallinus humor eminere incipit super vitreum, vtrumque autem humorem prædictum ambit tertia tunica, quàm *Vueam* vocant, quia similis est vuæ follieulo, à quo pendulum detraxeris, propter foramen in eo relictum. Hæc verò tunica non est omninò diaphana,sed affecta colore aliquo subobscuro; & propterea non debuit omni ex parte contegere pupillam, sed ex anteriori parte patentem relinquere, ne visio impediretur, nec eodem colore afficitur tunica vuea, in quibuscumque oculis, sed diuerso,ex cuius diuersitate diuersis nominibus vocantur oculi diuersorum, nempe, cæsij, nigri, virides, aut alterius colo-
118 ris, vt docet Aristoteles 1. libro de historia animalium, cap. 10 nihilominus vocari solet eadem tunica, *nigrum oculi*. Hanc tertiam tunicam, sequitur tertius quoque humor, qui *Aqueus vel Albugineus* dicitur similis albo oui, à quo humore aqueo humectatur pupilla ne exsiccata ab intrinseco destruatur temperamentum oculi, & potentia ipsa pereat. Et hunc humorem sequitur quarta tunica, quam *Corneam* vocant

cant, quia valdè similis est laminæ corneæ, sed splendida, ac diaphana totum ambiens oculum. Itaque aqueus humor, quasi inter has duas tunicas vueam, & corneam residet. Et tandem sequitur quinta tunica *Alba* quodam prædita foramine, sicut vuea, per quod pupilla conspiciatur: ad eandémque transmitti possint species. Et tunica hæc vltima fortis est & *adhærens* etiam vocari solet, quia integrum oculum quasi firmat, & in propria sede consistere facit, deriuatúrque à tunica caluariam ambiente, ex quo alio nomine vocatur pericranium, estque calidior cæteris, vt suo calore prædictos oculi humores foueat ne congelentur, & destruatur organum, & appellari eadem solet album oculi.

Totus verò hic oculi globus quasi ligatus est septem musculis, qui non sunt aliud, quàm ligamenta quædam facile mobilia, quibus oculus sustinetur, & in varias partes hinc inde moueri facile potest, hoc est, sursum, deorsum, in partem dexteram & sinistram, & reliquas.

Ad eandem quoque oculorum structuram (quamuis extrinseca, quadam ratione) concurrunt duo nerui originem tra- 119
hentes à cerebro, & ad oculos vsque protracti, vnus quidem per partem dexteram, alter verò per partem sinistram, sed protracti, vt postquam tantisper à cerebro distant inter se coniugantur, & rursus priusquam oculos pertingant, separentur; vocantur verò eiusmodi nerui *optici*, seu *visorij*, quia, & per eos tendunt species ab externis sensibus vsque ad internos, & spiritus animales deriuantur à cerebro, vsque ad oculos, vt his mediis possint iidem oculi suam visionem elicere, quam sine eis minimè possent, ambiuntúrque duplici tunica, intimiori quidem tenui, externa verò dura, ex quibus ortum habent duæ aliæ tunicæ vuea, & cornea. Vnde ex his duobus neruis adeò dependet bonus status potentiæ visiuæ, vt si forte disconuenientem aliquam patiantur alterationem, ex hoc solum quasi haberetur: & operationes eius maxima ex parte debilitentur, & aliquando omninò impediantur.

Situs denique corporis, in quo natura collocauit oculos, 120
ac visiuam potentiam, accommodatissimus est pro operationibus ab eis exercendis, videlicet in parte capitis anteriori, vt quasi in specula constituti omnia inspicere, & omnibus partibus corporis prospicere possint, & huius rei gratia oportuit palpebris, atque etiam ciliis, ac superciliis, ab eadem natura protegi aduersus externas iniurias, vt exponit Aristoteles primo libro de historia animalium, capite 9.

& hæc

& hæc de primo, hoc est de oculorum structura dixisse sufficiat.
121 Quibus prælibatis sequitur disputandum, in quanam parte resideat potentia visiua, tanquam in proprio subiecto, vel organo, in quo visio fiat.

Et prima opinio tenet in coniunctione illa duorum neruorum opticorum residere, & ibidem visionem fieri. Ita Auicenna 6. naturalium part. 3. cap. 8. & alij. Cuius vnicum fundamẽtum est, quia vnica est potentia visiua in vno, & eodem animali: ergò vnicum debet esse organum eius: nam ex vnitate subiecti sumitur vnitas numerica accidentis; sed oculi sunt duo ac omnò distincti: ergò si in eis ponatur potentia visiua, non erit vna sed duplex; quare necesse est eam ponere in vno subiecto: quale est coniunctio neruorum.

122 Secunda opinio est opposita, potentiam visiuam in oculis tanquam in proprio subiecto, vel sensorio collocans: quam cæteri omnes interpretes Aristotelis tenent, & ideò communis est (quamuis Albertus Magnus, quasi medius incedere videatur dicens quantum ad initium esse in oculo, quantum ad progressum in neruo, quantum ad perfectionem verò in sensu interiori:) quam sic omnes intelligunt, vt sensorium visus in quo residet potentia, & fit visio, sit oculus, non tamen sit in toto oculo, sed in parte quadam determinata eius, quæ ab omnibus vocatur pupilla, quod hoc discursu efficaciter satis probari po-
123 test. Nam tota structura oculi ordinatur ad recipiendam, & conseruandam potentiam visiuam, eo ferè modo quo structura anuli ordinatur ab arte, ad includendam in eo gemmam pretiosam; ergò sicut pretiosior pars totius anuli, & quasi centrum eius est illa, in qua gemma ipsa proximè recipienda est, sic pars illa oculi, in qua proximè recipienda est pretiosa gemma nempe potentia visiua, perfectior, atque pretiosior pars oculi debet esse, sed pupillam esse perfectiorem, ac pretiosiorem partem oculi, plurisque æstimandam colligitur planè ex verbis Scripturæ sacræ Psalm. 16. *Custodi me, vt pupillam oculi.* Et Zachar. *Qui enim tetigerit vos: tangit pupillam oculi mei*; ergò hæc pars oculi pro organo haberi debet, in quo potentia visiua collocanda est. Sed quænam pars potius, quam alia pupillæ nomine intelligatur, non est inter omnes certum; sed quidam humorem vitreum, quidam tunicam retinam, alij araneam intelligunt; quos omnes refert Toletus quæst. 17. huius lib. ipse verò Toletus duo asserit; primum pupillæ nomine nullum posse humorem intelligi, nec proinde in humore vllo collocandam esse potentiam, tanquam in sensorio; in quo visio fiat. Quod probat, quia neque vllus humor potest habere vitam sensitiuã,

nec

nec omninò sentire, ergò nec potest esse subiectum sensitiuæ potentiæ, vel organum eius. Asserit secundo, pupillam in qua residet hæc potentia esse tunicam araneam, quod probat ex duobus; ex priori quidem, quia læsio quæcunque in ea facta visionem impedit; imò & aufert: ergò signum est in ea residere potentiam. Ex posteriori verò, quia ad hãc dirigitur quodcunque obiectum videndum recto tramite, rectáque oppositione.

Nostra sententia duo asserit: Primum est, *quod organũ huius potentiæ, nec neruus esse potest, nec neruorum coniũctio, sed omninò ponenda est in oculo.* Hoc est contra primam sententiam Auicennæ, & aliorum. Postremum, *quod organum huius potentiæ, quod pupilla nomine intelligi debet, nec vlla ex quinque tunicis superius enumeratis est, nec vllus ex cæteris humoribus, sed solus crystallinus.* Hoc est contra Toletum, & alios opinantes. Quod tenet expressè Aristot. lib. 1. de histor. animalium, cap. 9. hisce verbis: *Humor oculi interior, quo videmus, pupilla est, quod eam ambit, nigrum dicitur. Quod postremo nigrum circundat, candidum, siue albugo,* atque etiam libro de sensu, & sensibili, cap. 2. & lib. 5. de gener. animal. cap. 1. ita etiam Galenus lib. 8. de vsu partium, c. 6. & lib. 1. c. 10. quod sequuntur etiam insigniores Medici, vt Vega in Galen. de locis affectis, lib. 4. cap. 1. Valesf. lib. 2. controuer. medic. cap. 8. & alij; & est iam communis sententia recentiorum omnium. 114

Circa quam illud obiter adnoto, recentiores quosdam humorem crystallinum cum vitreo confundere, & pro eodem numerandum esse censere, ex eo solum quod Aristoteles locis citatis nullam mentionem fecerit humoris vitrei, sed crystallini dumtaxat. Hæc tamen ratio friuola est, quia Aristoteles non omnia, quæ ad structuram oculi pertinent expressè tetigit, & ideo non sequitur: quod non sint distinguenda, nisi quæ ipse, vt distincta nominauit. Standum igitur est Galeno, qui in posteriori loco citato vtrumque humorem distinguit, docens crystallinum proximè nutriri ex vitreo, vitreum verò ex sanguine in venulis tunicæ reticularis præpararo. Et ita sentiunt omnes ferè recentiores solum humorem crystallinum, & non vitreum pupillam vocantes, & in eo solo collocantes potentiam visiuam. 125

Probatur ergo iam primum assertum nostrum, quod coniunctio neruorum non sit sensorium visus, quia experientia anatomicæ artis constat aliquando hos neruos non coniungi, sed à cerebro vsque ad oculos diuisos semper procedere, vt testatur se vidisse Vesalius libro 4. de fabrica corporis humani, c. 4. falsum est ergò, quod in eorum coniunctione ponenda sit 126

potentia visiua. Secundo, eadem experientia docet, quod altero oculo clauso, alter acutius videt, idque adnotauit Aristoteles, & rationem eius tradidit section. 31. proble. quæst. 4. quia virtus animæ applicanda per duplicem potentiam applicatur per vnam, & ideò perfectiorem habet effectum: cum quo stare non potest, quod visio fiat in neruis, vel eorum coniunctione, sed necesse est fateri, quod fiat in oculis, quia nisi in oculis fieret, nulla posset reddi ratio eiusdem experientiæ, imò nec experientia ipsa vera esse posset.

127 Probatur deinde postremum assertum, quod solus humor
crystallinus sit pupilla, & proprium sensorium visus, quia in eo
maximè, ac præcipuè concurrunt conditiones requisitæ ad or-
ganum visus. In primis enim hæc pars oculi maximè splendi-
da est, conspicua, atque diaphana, habetque à tergo opacum
alium humorem eo modo quo speculo à tergo adiunctum est
plumbeum, vel stanneum bitumen, vt possit in eo fieri specie-
rum reflexio, & propterea iure vocatur humor iste quasi specu-
128 lum, in quo per reflexionem specierum videt se homo è regio-
ne positus. Est etiam in centro oculi, atque etiã in medio alia-
rum omnium partium collocatus, ita vt omnes videantur or-
dinatæ à natura ad eum ornandum, tuendum, & conseruãdum,
omnibúsque quasi septus, atque munitus videatur. Ex quibus
facile potest colligi esse partem oculi omnium perfectissimã;
sed certum est in parte eius perfectissima esse collocandam po-
tentiam, ad quam recipiendam, & actus eius exercendum ordi-
natur à natura tota structura oculi: ergò in hac parte potius
quàm in cæteris (merito suæ perfectionis pupilla vocata) resi-
dere debet potentia visiua, & per eam exercere visionem.

129 Ad argumentum igitur primæ opinionis concedendum est,
duplicem esse potentiam visiuam in singulis animalibus, non
solum realiter, sed numero distinctam, quia cum organum
eius sit pupilla (vt probauimus) & hæc sit duplex, quia non
continuatur vna cum altera, duplex est etiam potentia visiua,
quia distinctio numerica accidentium efficaciter probatur ex
distinctione subiectorum. Hanc vero potentiam multiplicare,
non solum non est inconueniens, sed fuit omninò necessarium
duplicem ponere, sicut etiam duplicem potentiam auditiuã,
130 propter duo. Primum est perfectio, atque necessitas harum
potentiarum ad cæteras operationes vitæ exercendas, atque
etiam ad opera intellectus, quod per se est manifestum. Postre-
mum, quia cum sint in parte, aut situ valdè eminentiori cor-
poris collocatæ, externorum corporum iniuriis patent; pro-
pterea quasi duplicare oportuit has duas potentias, vt vna sal-
tem

tem permanere possit, si corrumpatur altera. Et si forte duplicatur olfactus, nõ tam propter necessitatem sui actus, quam propter alios vsus organorum factum est, vt suo loco dicetur.

Ad primum Toleti negandum est antecedens, quòd nullus 131
humor possit habere vitam sensitiuam, nam licet verum hoc sit de sanguine, & cæteris humoribus fluidis, qui non continuantur cum partibus solidis, & ideò non possunt ab eadem anima informari, falsum tamen de pupilla, quæ non est humor fluidus sed quasi congelatus, sicut crystallus est quasi congelata aqua, & ideò valde similis est partibus solidis, cum quibus continuatur. Benè ergo potest informari anima, & accipere ab ea vitam sensitiuam, esséque organum sensitiuæ potentiæ. Quod verò visus ex læsione tunicæ araneæ lædatur, nõ probat esse organum eius, quia non solum potentia læditur ex læsione organi, sed eorum à quibus dependet conseruatio eius; constat verò pupillam dependere ab his, à quibus circumscribitur in propria cõseruatione, quia temperamentum eius per coniunctionem cum eis conseruatur. Præcipuè verò atque directè læditur potentia visiua ex sola læsione pupillæ, ad quam recto tramite diriguntur obiecta videnda, potius quam ad tunicam araneam.

QVÆSTIO VLTIMA.

An quod per reflexionem videtur in speculo, sit species, vel imago obiecti, aut obiectum ipsum, vel vtrumque.

IN quibuscunque corporibus politis, ac pellucidis experimur 132
reflexionem fieri, & per eam videri corpora è regione eorum posita, etiam si à tergo videntis sint, ex quo oritur dubium an illud, quod videtur in corpore, in quo fit reflexio, vt in speculo, sit species intentionalis obiecti, vel obiectum ipsum.

Et prima opinio affirmat vtrumque videri, nempe obiectum, atque speciem, vel simulacrum eius. Ita D. Th. q. 8. de Veritate, art. 5. & 1. p. q. 58. art. 3. quibus locis asserit lapidé, & imaginem eius simul videri in speculo, quem sequuntur Capreolus in 1. d. 35. q. 2. artic. 1. in solutionibus argum. contra secundam conclusionem. Caiet. 1. p. q. 56. art. 3. comment in lib. de sensu, & sens. cap. 1. Scotus in 2. d. 13. q. 1. Cœlius lib. 15. cap. 1. Ioan. Gandau. in lib. de sensu, & sensib. quæst. 9. Tim. 3. lib. meteo. quæst. 4.
Probatur testimonio Aristót. 3. lib meteo. cap. 4. vbi refert ho- 133
minem quendam propriam imaginem in aëre reflexam ante oculos per totam vitam detulisse, quod non foret possibile, nisi id quod videtur in reflexione præter obiectũ, esset etiam ipsius

imago. Probatur deinde ratione, quia id quod videtur per reflexionem in speculo, minoris longè magnitudinis est, quam obiectum ipsum. Situs quoque ac dispositio, in quibus videtur, longè diuersi sunt ab his, quos obiectum habet; nam magis distans ab oculo videtur, quam sit secundum se. Imo, & aliquando suprema pars obiecti apparet infima & è conuerso. Et aliquando in quibusdam speculis tali modo compositis plura apparent
134 obiecta: cum solùm extet vnum. Ex quibus euidenter sequi videtur, vel non videri obiectum, vel non videri ipsum tantùm, sed etiam simulacrũ eius, ratione cuius his modis diuersis apparere potest; nam si ipsum duntaxat videretur, eodem modo appareret semper. Probatur tandem, quia si obiectum videretur, & non simulacrum eius, in ea distantia videretur, in qua fit reflexio speciei, sed constat videri in alia longè diuersa, nam reflexiò speciei fit in superficie speculi, obiectum verò videtur in profundo eiusdem speculi, imò aliquando distans ab eo ex posteriori parte, quod non videtur possibile, nisi ratione simulacri simul cum eo visi.

135 Secunda opinio *negat omninò videri per reflexionem speciẽ, vel simulacrum obiecti, sed obiectum dumtaxat videri censet.* Ita Ricar. in 4. d. 11. q. 1. ad 6. principale. Palatius in 2. d. 3. disp. 5. Apollinar. 1. lib. de anim. q. 17. Tolet. q. vltim. & omnes ferè recentiores, & est cõmunis omnium ferè Perspectiuorum, vt constat ex Ciruelo lib. 2. Perspectiuæ. c. 2. concl. 13. & Vitellione li. 5. nec est probabilior tãtum, sed vera. Quam probo primo; quia obiectum visus, ex omnium consensu solum comprehendit lucem, & colores, sed species intẽtionalis obiecti non est lumen, neque color, sed quædam alia diminuta qualitas specie distincta: ergò non pertinet ab obiectum quod videtur, quare nec videri potest. Probatur minor de veris coloribus; quia colores sunt secundæ qualitates, & ideò non actiuæ physica ac naturali actione ad producendum alias habentes esse naturale, & physicum, quod solum conuenit primis qualitatibus: ergò colores obiecti non possunt producere alios per reflexioñem in speculo, ita vt tanquam simulacrum eorum aut eiusdem obiecti videantur: & multò minus potest dici, esse colorem apparentem
136 illud, quod videtur in speculo, quia colores apparentes verum lumen sunt, verum autem lumen non potest produci à colore: cùm sit longè perfectius illo; quare ex hoc etiam conuincitur simulacrum illud, vel speciẽ apparentẽ non esse lumen, quod videatur. Præterea colores apparentes non sunt permanentes, sed mox euanescunt, præsente etiam luminoso, à quo causantur: sed colores visi in speculo permanent, quandiu præsens est obie-

ctum,

ctum; veri ergo sunt, & non apparentes.

Secundo probatur, quia species obiecti producitur in speculo, & ab eo fit reflexio ad oculum, nec in toto speculo, sed in parte eius (quantumlibet paruum sit) ergò species producta in speculo, non potest esse maioris magnitudinis, quàm sit magnitudo illius partis speculi, in qua producitur, quia accidens sumit extensionem quantitatiuam à subiecto: ergò non potest habere maiorē extensionem, quàm sit extensio, aut magnitudo subiecti. Sed experientia patet habere multò maiorem, quia in minima parte speculi videtur magnum obiectum: ergò non est intelligibile, quod simulacrum obiecti videatur. Et tandem quia si videretur simulacrum, cùm non habeat esse naturale, sed intentionale, viderentur species intentionales, & nunquam fuisset dubitatum an dentur in natura rerum. 137

Nec Sanctus Thomas tenet oppositam sententiam, quia illis 138
locis non agit de sensationibus, sed de modo intelligendi Angelorum sine discursu, qui eadem cognitione cognoscūt principium, & conclusionem in eo contentam. Ad hunc autem modum cognoscendi explicandum vtitur exemplo visionis reflexæ iuxta illam sententiam asserentem visum simul per eam cognoscere obiectum, & eius simulacrum, quod valde simile, & accommodatum est ad id intelligendum. Sed ex hoc non benè colligitur, quod D. Thom. teneat sententiam illam, nam (vt superius ostendimus) sæpe solet Sanctus Doctor exemplis ex aliorum sententia vti ad explicandas difficultates Theologicas, quas ex professo discutit. Testimonium verò Aristotelis superius à nobis expositum est. Nam, vel ab oculis Antiphe- 139
rontis opththalmia laborantibus crassus aliquis humor forte diffluere solebat, à quo proximus aër densabatur, & in aëre sic densato reflectebatur species propria à se emissa, & per talem reflexionem se videbat semper: vel certè non visu externo, sed per internam imaginationem læsam se videre semper falsò apprehendebat. Nam de eodem homine testatur Aristoteles in lib. de memoria, & reminiscentia, cap. 1. simulacra omnia, quæ phantasia concipiebat tanquam verè facta, aut gesta narrasse. Et Galen. lib. 3. de locis affect. 6. docet, propter cerebrum humore melancholico affectum sibi persuasisse quosdam plura obiecta ante oculos versari, seque ea videre, quæ tamen interius solummodo conficta erant.

Ad primum argum. ex illis experientiis deductum respon- 140
deo alio modo se habere obiectum in multiplicanda specie directa, & reflexa; nam directam per se ipsum producit, sine alio corpore medio: reflexam verò non nisi medio speculo, in quo

fit reflexio, & iuxta conditiones reflexionis iudicandum est tam de specie producta in oculo, quam de visione obiecti. Species igitur reflexa non repræsentat obiectum in ea distantia ac situ, in qua est: quia non mouetur visus immediatè ab ea, sed media reflexione in speculo facta, & cum in alio loco, aliaque

141 distantia, & situ sit speculum, in eadem repræsentatur obiectū, & sub minori magnitudine, iuxta naturam reflexionis factæ in corpore minori, alteriusque dispositionis, cæteræque varietates in repræsentatione obiecti contingentes ab eadem etiam causa proueniunt, adiuncta varia dispositione, & compositione speculorum, & ipsiusmet videntis, vt eadem experientia notum est.

142 Ad secundum respondet Tolet. vbi supra, quod cum in productione speciei reflexæ interueniat distantia obiecti ab speculo, & speculi ab oculo: necesse est eandem speciem repræsentare obiectum cum vtraque distantia, ita tamen vt ex recta, & reflexa fiat vna quasi duplicata, & propterea, inquit, repræsentatur obiectum, quasi vltra speculum esset. Ego verò non credo repræsentari obiectum, tantum distans à speculo, quantum verè ab eo distabat, quia licet in profundo eius repræsentetur, & vltra illud, non tamen separatum, sed prope idem speculum positum, vt visu iudicamus omnes.

143 Vnde nec verum puto, quod cum tota distantia recta, & reflexa quasi vnam componentibus repræsentari debeat. Sed repræsentari in profundo speculi, & vltra illud potius, quam in superficie extima, propter naturam reflexionis, quæ sicut est motus oppositus directo, per quem obiectum producit speciem sui in speculo, ita repræsentat ipsum modo quasi opposito, hoc est, versa facie ad oculum: cum per speciem directam ab eo in speculum procedentē repræsentaretur, versa facie ad speculum. Et ita contingit in repræsentatione distantiæ, nam per speciem directam repræsentatur citra speculum, & quasi ante illud, sicut reuera est, & ideò per speciem reflexam vltra speculum, & quasi post ipsum, prope ipsum tamen speculum positum, cum ab eo reflectatur species, & hæc de sensu visus dicta sufficiant.

CAPVT VIII.

De auditu, sono, ac medio, de ipsa echo, atque etiam de voce.

TEXTVS ARISTOT.

Nunc autem primum de sono, & auditu determinemus.

Breuis

Breuis expositio textus.

EXplicata in primo loco sensitiua potentia omnium perfectissima, nempe visiua, pergit Aristoteles explicare auditum, qui secundum locum perfectionis post visum obtinet, quia minus est materialis, quàm cæteri sensus, vt ex modo operandi purè intẽtionali; & ideò perfectiori in genere cognitionis intelligi potest. Intentum igitur huius capitis est explanare naturam auditiuæ potentiæ. Diuisio autem eius quadrimembris: nam in prima parte insinuata diuisione soni in rectum, & reflexum (qui vocatur echo) exponit modum, quo directus sonus efficiatur, & à quibus causis. In secunda agit de sono reflexo. In tertia de organo, in quo residet hæc potentia. Et tandem de diuersis sonis præsertim de perfectissimo, qui est vox. 1

In prima igitur parte, vt explicet naturam soni, diuidit eum in sonum actu, & sonum potentia, quæ diuisio sonororum potius corporum est: nam quædam sunt, quæ sonora quidem vocantur, quia effectiua soni sunt, quamuis actu eum non efficiant; & ideò dicuntur sonora in potentia, quod est esse sonatiua. Alia sunt, quæ non solum valent sonum edere: sed eũ actu efficiunt, vt sonatiua corpora, dum actu se collidunt, aut percutiũt. Supposita autem distinctione soni in rectum, atque reflexum docet, quonam modo rectus fiat, asserens tria ad productionem eius requiri corpora, duo quidem, quæ se percutiant; & medium per quod se percutiant. Quod sic probat, sonus resultat ex percussione; sed vnum, & idem corpus, non se percutit: ergò percussio duo postulat quasi extrema corpora: sed percussio non potest fieri, nisi medio motu locali, quia non se percutiunt corpora, quamdiu permanet vtrumque immotum, nec motus localis potest in vacuo fieri; sed in pleno: ergò tria requiruntur necessariò corpora, vt efficiatur sonus. Qualia vero esse oporteat eiusmodi corpora, statim exponit, & prius quidem, qualia esse debeant duo corpora se percutientia his conditionibus: nam oportet (inquit) dura esse, alioquin non poterunt medium corpus diuidere, & ideò nec sonus causabitur ex mutua eorum percussione; propterea mollia corpora sonũ non faciunt, etiam si se percutiant, vt si lana percutiat lanam. Secundum requiritur, vt læuia sint, hoc est, vt aliquas superficierũ partes planas habeãt, & ideò quasi perpolitas, nõ superemimentes; si enim talia sint, integram ac maximam medij corporis partem simul percutient, & cum maxima resistentia eius, & ex tali percussione sonus efficietur; si verò supereminentes partes habeant, medium potius in minutissimas partes secabunt,

2 (margin: beside "In prima igitur parte"); 3 (beside "ctionem eius requiri corpora"); 4 (beside "quiruntur necessariò corpora"); 5 (beside "ris partem simul percutient")

paulatímque,ac fine vlla ferè resistentia dilabetur, & sonum non efficiet. Tertia conditio est, quod alterum saltem eorum sit concauum: nam ita fiet, vt medium corpus percussum ab altero non facilè dilabatur: sed partes potius eiusdem concaui corporis percussi ab altero,& ipsum frequenter percutiat;& ita efficiatur sonus, vt patet in tinnitu permanente post sonũ campanæ, quem Hispani vocant, (*retintin.*) Vltima conditio est, quod velox sit percussio corporum, alioqui si tarda sit, locus dabitur medio corpori, vt sensim,& sine sono dilabatur. Duæ autẽ istæ conditiones extremæ non requiruntur simpliciter ad productionem soni, quia aliquis potest sine illis fieri: sed solum, vt perfectus efficiatur,& hæc de sono directo.

6 De reflexo vero(qui vocatur echo)statim in 2. parte, docet ita fieri, vt sonus directus ex percussione corporum medio aëre factus, feratur cum ipso aëre, ad aliquam distantiam, in qua occurrere ei solet corpus solidum prohibens vlteriorem dilatationem eius, quare retrocedere eum cogit, cum aëre, in quo ferebatur versus audientem, à quo rursus auditur.
7 Quod egregiè explicat exemplo lapidis in aquam proiecti, qui suo ictu circulum quendam spargit in aqua sibi proxima, & iste circulus maiorem alium,& secundus tertium se maiorem quousque occurrit litus, vel saxum impediens vlteriorẽ multiplicationem circulorum,& vim aquæ cogẽs, vt per minores circulos reuertatur. Ex quibus colligit bene locutos fuisse antiquos Philosophos asserentes in vacuo fieri sonum, per vacuum intelligentes aërem, cum tamen non facientes præcipuam causam soni: sed medium tantum, quo causatur sonus à corporibus se collidentibus, tãquam à præcipuis causis, quod verum est; sic autem intelligendum, vt continuus esse debeat aër, vsque ad auditum, alioqui si interrumpatur, non poterit sonus per eum fieri, vel certè non poterit audiri, quia non poterunt species eius vsque ad auditum peruenire, de quo inferius dicetur.

Explicat deinde in 3. parte capitis modum, quo fiat auditio, aitque ita fieri, videlicet vt aër externus intercedens inter corpora sonantia, & auditum continuus esse debeat cum aëre in-
8 terno intra aures consistente,& sub quadam tunica (quæ vocatur miringa) comprehenso; ita tamen, vt aliqua ex parte contingatur ab externo aëre. Hunc ergò externum aërem continuatum vsque ad auditum mouent corpora sonantia per eum producendo sonum, vel multiplicando species eius, quousque pertingant internum aërem, & in eo recipiantur, post receptionem verò fiat auditio. Hoc autem esse discrimen inter internum,& externũ aërem docet, quòd iste facile dissipetur, vel fluat,

fluat, internus verò nec diſſipetur,nec fluat:ſed in eodem ſem-
per loco perſeueret. Quod vſque adeò verum eſſe putauerunt 9
quidam ex antiquioribus Philoſophis, vt dixerint auditionem
fieri poſſe,etiam ſi aër externus non eſſet:ſed medium omninò
vacuum , quia ſufficit (inquiunt) internus aër,quem quidem
adeò neceſſarium eſſe exiſtimat Ariſtoteles,vt ſi aliquo motu
moueri contingat,vt dum auris quodam veluti bombo perſo-
nat inſtar cornu,minimè audiamus , imò etiam ſi alia de cauſa
aër ipſe malè ſit affectus, vel membrana qua continetur.

Sed dubitat Ariſtoteles , an ſuppoſito , quod ex percuſſione 10
duorum corporum reſultat ſonus, vtrumque eorum ſit præci-
pua cauſa eius,vel alterum tantùm, nempè percutiens,vel per-
cuſſum,& ideò vtrumque ſonatiuum dicatur, vel alterum tan-
tum.Et reſpondet vtrumque eſſe cauſam ſoni, & vtrumque ſo-
natiuum vocari diuerſa ratione:nam ſonus non fit, niſi violen-
ter pertingatur medium ab extremis ſe collidentibus , ac tan-
gentibus , vt autem per violentum contactum eorum pertin-
gatur mediũ, neceſſariò requiritur concurſus vtriuſque, vnius
quidem percutientis,ac mouentis medium corpus,alterius ve-
rò,vt percuſſi , & reſiſtentis eidem mediò , prohibentíſque ne
paulatim diſſipetur,ac dilabatur:ſed cum magna violentia per-
fringatur ab vtroque ſe tangente,& collidente:& ecce quo pa-
cto vtrumque corpus ſonans ſuo modo concurrit ad violentã
perfractionem,ac diuiſionem medij (quam proximè ſequitur
ſonus)& conſequenter ad eum producendum;ita vt ex vtroque
vna cauſa totalis,& proxima integretur.

In extrema tandem parte capitis agit de ſpeciebus, ac diffe- 11
rentiis ſonorum,quos in primis diſtinguit in acutos,& graues;
cognoſcuntur verò per ſonatiua corpora:nam ſicut acutum , &
obtuſum in ordine ad tactum ſe habent;item ſonatiua corpora
acutum,& grauem ſonum efficientia in ordine ad auditũ;ſicut
enim acutum in ordine ad tactum dicitur corpus , quod breui
tempore magnam corporis ſciſſionem efficit, & obtuſum quod
non niſi magno tempore efficit paruam. Ita acutum eſt illud,
quod breui tempore auditum acriter mouet;graue verò,quod
mouet parùm:& ob id tardum dicitur,non quod tardum,& ve-
lox ſint idem,quod graue,& acutùm:ſed quia cauſa ſunt,vt ſo-
nus grauis , & acutus,vel ſonatiua corpora ſic moueant audi-
tum.Sonus omnium perfectiſſimus eſt vox , quam propria de-
finitione explicare contendit,dicens eſſe ſonum animalis:nam
ſola animalia propriam vocem emittunt ; tibia verò, aliáque
inſtrumenta ſolum per analogiam. Nam carent diſtinctione
ſyllabarum , quæ eſt potiſſima ratio vocis, & propterea ſolum

12 dicitur vox per similitudinem. Nec tamē sonus cuiuslibet animalis vox est, nisi eius, qui sanguinem, ac respirationem habet, & cum verum sit ea sola animalia respirare, quæ pulmonem habent: *Erit vox sonus animalis factus ab aëre à pulmone per respirationem ad guttur vsque emissio, cum intentione aliquid significandi.*

Quam definitionem, vt explicemus, adnotare oportet eum eodem Aristot. animalia respirantia quandam habere viam à pulmone, vsque ad os productam, quæ vocatur guttur, per quā pulmo iuxta cor calidissimum residens, & ipse quidem ex proprio temperamento calidus valdè existens, externum aërem, ac frigidum attrahit, & calidum à se expellit, sicque se simul, &
13 cor refrigerare potest. Extrema verò pars huius viæ versus os in suprema parte colli posita *gurgulio* vocatur, in quo detinetur semper aër, & aër in hac parte detentus percutitur ab aëre emisso à pulmone per respirationem, & ex hac percussione fit sonus ille, qui vocatur vox; fitque à cunctis animalibus respirationē habētibus: sed à solo homine dearticulatur, lingua, dētibus, & palato cæterisque instrumentis ad dearticulationem
14 concurrentibus; quæ vt applicantur ab appetitu per imaginationem moto, aliam perfectionem eidē voci dearticulatæ tribuunt, quia ex hoc ordinari potest ad significandū, non solùm ea quæ per imaginationem apprehenduntur, & affectus appetitus: sed conceptus mentis, & affectus voluntatis: & hoc explicatur per vltimam particulam eiusdem definitionis: *Cùm intentione aliquid significandi*, hoc est, affectum aliquem, vel conceptum, vt distinguatur vox à cæteris sonis eisdem instrumentis factis, vt à tussi, & reliquis. Ex quibus duo colligit: Primum est, aërem attractum, & emissum per respirationem duo habere officia, vnum quidem ad vitam necessarium: videlicet refrigerationem pulmonis, & cordis, sine qua peribit citò animal;
15 aliud non quidem necessarium ad vitam; sed valdè accommodatum, in quantum per illum vocem explicato modo formamus, & loquimur nostros conceptus, atque affectus aliis significantes. Colligit secundo pisces non edere vocem, quia gutture, ac respiratione carent, sonus verò, quem cuiusdam fluuij pisces edunt branchiis, aut ore, cauda, aliòve instrumento causatus, licet appareat vox, non est tamen vera: sed solam similitudinem vocis habet, quia instrumentis veræ vocis accommodatis non fit.

TRACTA

TRACTATVS DE POTENTIA AVDITIVA, ET actibus eius, ac sono recto, atque reflexo.

QVÆSTIO I.

An sonus sit motus ipse percussionis, vel medij resilientis, vel qualitas à motu distincta permanens, vel successiua.

Prior quæstionis pars.

De natura soni duo quærit titulus quæstionis: Primum, an sit motus ipse corporum à quibus fit, vel qualitas per talem motum producta. Postremum an dato quod sit qualitas, successiua sit, vel permanens.

Vt autem intelligatur primum, adnotare oportet, duplicem 16
motum concurrere ad sonum, vnus est corporum se collidentium; alter corporis medij per eorum collisionem resilientis, vt aeris exempli gratia, quo medio se percutiunt corpora sonantia. Et de motu priori nemo ferè vnquam dubitauit, quod sonus non sit: sed de posteriori.

Fuit prima sententia affirmans esse sonum, pro qua Tolet. q. 19. huius libri citat Themistium, & cæteros expositores Græcos, & ipsemet docet non esse improbabilem. Probatur verò testimonio Arist. cap. præsenti tex. 85. sonum his verbis definientis: *Est enim sonus motus eius, quod potest moueri hoc modo, quo resultantia à leuibus cũ aliquis percusserit*. Deinde ratione, quia 17
omnis qualitas denominat subiectũ, in quo est, ipsum determinando, & qualificando: sed sonus nullum subiectum denominat; ergo non est qualitas. Minorem sic probo, quia vel denominaret corpora sonantia, vel aerẽ mediũ, vel auditum, nõ est enim excogitabile aliud, quod tanquam subiectum denominet: sed nullũ horũ denominat: ergò non est qualitas: sed motus aeris resilientis denominãs aerẽ ipsum motũ. Minor satis est per se manifesta, quia nulli horũ aliquã denominationẽ formalẽ à sono tãquam à forma quispiã tribuit: sed corpora se percutiẽtia extrinsecè tantũ denominãtur ab eo sonãtia, tanquã ab effectu, & ideò denominatione causæ; auditus verò nunquã fortè recipit in se realẽ sonũ, neq; motus resilientis aeris formaliter sonans dicitur: sed solum, vt effectus corporũ sonantiũ vocari potest sonus, quod est esse ipsummet sonum ab eis productum.

Secundo sonus neque est prima, neque secunda qualitas, cùm
18 nec sit aliqua ex quatuor, nec ex earum permixtione resultet.
Imò nec si esset qualitas, posset per motum localem produci;
qui ad vbi potius quàm ad qualitatem terminatur.

Opinio posterior communis est, *quod sonus non sit motus aeris resilientis, sed qualitas realiter ab eo distincta, & per motum causata à corporibus sonantibus*; & ita tenendum est. Ita Auicenna, lib. 6. naturalium, parte 2. cap. 5. Albert. Magn. in summa de homine parte 2. quæst. 1. D. Thom. lect. 16. huius lib. cum cæteris interpretibus cap. præsenti, Toletus quæst. 19. Bañez. 1. p. q. 78.
19 artic. 3. dub. 1. de auditu, & reliqui iuniores. Et colligitur planè ex doctrina Aristotelis cap. 6. huius lib. vbi distinguit sensibilia propria à communibus in eo, quòd communia à multis sensibus percipi possunt, propria verò ab vno tantum, vt color à visu, & sonus ab auditu. Deinde inter communia sensibilia enumerat motum. Ex vtroque verò ita arguo. Sonus est sensibile proprium; ergò ab vno tantùm sensu percipi potest: motus verò est sensibile commune: ergò à multis sensibus perceptibilis, sed repugnat idem obiectum sensibile, ab vno tantùm sensu percipi posse, & etiam à multis: ergò repugnat sonum à solo auditu perceptibilem, esse motum.

20 Probatur etiam ratione primò, quia motus, & sonus habent diuersa accidentia, aut proprietates, dicitur enim sonus grauis, & acutus, quæ accidentia, ac denominationes non conueniunt motui; nam motus solum dicitur tardus, & velox, non grauis, & acutus; ergò non sunt idem. Secundo, quia entitas illa, quæ potest esse naturaliter sine alia, distincta debet esse realiter ab illa, sed experimur sonum campanæ permanere transacto motu corporum sonantium, atque etiam aëris resilientis: ergò sonus res distincta est ab omnibus his motibus. Tertiò quia omnia sensibilia propria, quia per se causant passionem in sensu, collocantur in tertia specie qualitatis, vt docet expresse A-
21 ristoteles in eo prædicamento; sed motus nullum habet per se prædicamentum, quia incompletum quid est. Et ideò reiicitur ab Aristotele ad Postprædicaméta, vt patet ibidem cap. de motu: ergò distinguuntur essentialiter; quare non potest sonus in motu resilientis aëris consistere, sed qualitas esse debet distincta essentialiter à motu.

Ad testimonium Aristotelis respondeo ex integro contextu literæ constare, quod explicuerit illis verbis sonum per causam, non ita vt motus ipse medij corporis sit præcipua causa
22 soni, quod ipse etiam Aristoteles docuit ibidem, inquiens, aërē, & aquam media esse per quæ sonus efficitur, sed non esse au-

thores

thores soni, hoc est præcipuas causas, sed corpora sonantia, quare nihil refert, quod motus sit imperfectior sono ad hoc, vt sit qualitas ab eo distincta, ac per eum producta à præcipua causa perfectiori.

Ad argument. vero respondetur, sonum esse in corpore medio resiliente vt in aëre, quem ideò non denominat, quia non est qualitas omninò permanens, sed citò transiens, sicut impulsus in lapide, aut rubor in facie causatus ex verecundia.

Aliud verò, quod dicitur sonum, non esse primam, nec secundam qualitatem, concedendum est, quia diuisio illa qualitatis in primam, & secundam, non est adæquata comprehendens omnes qualitates, vt in 2. lib de generatione docuimus, non enim comprehendit lucē, neque impulsum. Et quod tandē additur non produci sonum per motū localem, distinguendum est. Nam per se, & tanquam proprius terminus verum est, sed quasi ex consequenti, & per accidens eo ferè modo, quo idem 23
motus localis producit sæpe colorem. Per se verò producitur sonus per alterationem propriam consequentem, aut comitantem motum localem, quæ alteratio licet proprio atque speciali nomine careat, vocari potest sonatio, id est productio soni tanquam termini per se intenti per illam.

Posterior quæstionis pars.

PRæsupposito iam primo, quod sonus sit qualitas distincta à motu aëris resilientis, sequitur secundum, an sit qualitas successiua nullam habens partem permanentem.

Et prima opinio tenet successiuam esse sicut motum, ita vt nullam habeat permanentiam. Ita Palatius, ad text. 8. huius li. Fons. 5. meta. c. 10. qu. 1. sect. 3. à quo non longè abest Tol. qu. 19. huius lib. qu. 3. nec etiam Conimb. qui hoc solo distinguunt successionem soni à successione motus: quod hæc conuenit motui per se, illa verò conuenit sono per accidens: quare videntur sentire sonum in successione consistere, licet conueniat ei ratione motus. Sed probatur ex definitione Aristotelis, qua dicit sonum esse, *ictum, vel motum corporis*, quæ definitio causalis ad 24
minus est hunc sensum continens, *sonus habet esse per motum, & cum motu*: ergò repugnat fieri, aut esse nisi cum motu, & existente motu, vt asseruit etiam D. Thom. lect. 16. huius lib. & verum esse non potest, nisi habeat esse successiuum sicut motus. Probatur deinde ratione, quia sonus in fieri, & esse sese accommodat motui, sed motus nullam habet permanentem partem, sed omnes successiuas, ergò nec sonus. Probatur consequentia,

quia

quia ſi aliquam habet permanentem, verum erit, quod ſit, quan-
do non eſt motus, quia in tali permanentia non eſt motus,
imò non dependebit in eſſe, & conſeruari à motu; quare non
repugnat naturæ eius diu conſeruari ſine motu; nam poſtquam
ſemel ſine eo conſeruatur, ſemper conſeruari poteſt. Secundo,
ſi aliquo tempore ſine motu permanet, ſequitur audiri tunc à
potentia exiſtente intra ſphæram actiuitatis eius, ſed tunc non
25 poſſunt audiri ſonantia corpora, quia non mouentur, nec ſe
percutiunt, nec ſonum efficiunt, audietur ergò ſonus non au-
ditis corporibus ſonantibus, quod patet eſſe impoſſibile. Imò
ſequeretur eundem ſonum non ſemel tantum, ſed iterum, ac
pluries audiri auditione recta contra experientiam. Probatur
conſequentia quia auditio fit in inſtanti, ſi in inſtanti fit ſo-
nus, & poſt illud inſtans permanet, ergò audietur iterum, quia
obiectum exiſtens intra ſphæram actiuitatis potentiæ natura-
liter emittit ſpeciem ſui ad potentiam, per quam percipi po-
teſt, & cum infinita ſint inſtantia in tempore, quo durat ſonus,
pluries imò infinities audiri poterit.

Secunda opinio *negat ſonum eſſe qualitatem omninò ſucceſſi-
uam ſicut motum, ſed aliquam tribuit ei permanentiam, & ita
quaſi mediam eſſe aſſerit inter entia purè ſucceſſiua, & purè per-
manentia.* Hæc eſt iam ferè communis inter recentiores, &
videtur mihi non ſolùm probabilior, ſed vera. Quam ſic de-
claro & confirmo, ſi inceptionem, & deſitionem ſoni conſi-
deremus, inueniemus ex vtraque habere quandam ſucceſſio-
nem: ex inceptione quidem, quia non poteſt fieri, nec inci-
pere eſſe, niſi cum motu corporum ſe percutientium, & aëris
reſilientis, ſed motus eſt ſucceſſiuus, ergò aliquam habet ſuc-
ceſſionem ſonus, quantum ad ſuum fieri. Quantum ad deſi-
tionem quoque non poteſt negari ei ſucceſſio: cum experien-
tia auditus nobis conſtet ſonum paulatim, ac ſucceſſiuè lan-
26 gueſcere, quouſque tandem omninò euaneſcit. Permanentia
verò eius, duplici experientia probatur; prior eſt, quia euiden-
ter nobis conſtat eundem numero ſonum à multis audiri ſuc-
ceſſiuè; primo quidem ab his, qui ſunt intra ſphæram actiuita-
tis eius; deinde verò ab aliis, qui vel ipſi per motum proximio-
res fiunt, & eam ingrediuntur; ergò euidens eſt toto illo tem-
pore durare, & ideò aliquam habere permanentiam. Poſterio-
rem experientiam habemus omnes in voce reflexa, quæ voca-
tur Echo, nam conſtat prius audiri vocem directam, poſtmo-
dum verò reflexam: conſtat etiam per moram illam temporis
inter vnam, & alteram auditionem intercedentem neceſſariò
permanere ſonum, ſiue fiat echo, per reflexionem eiuſdem, vel
ſpecie

specierum: nam species ab eo dependent in conseruari: ergo euidenter probatur, per eandem moram temporis eundem numero sonum durare.

Verumtamen vt melius successio, ac permanentia soni intelligatur, & argumenta opposita commodius soluantur, adnotare oportet, ita fieri à corporibus sonantibus, siue se collidentibus, vel inter se separatis, aut diuisis, vt medio motu resilientiæ medij corporis, vt aëris, vel alicuius alterius fiat, & in corpore ipso medio resiliente, tanquam in subiecto recipiatur. Resilientia vero medij corporis quasi fuga eius violenta est ab ipsismet corporibus quasi illud à se repellentibus causata. Causatur verò medio impulsu, ei impresso ab eisdem, sed per se fit per alterationem propriam distinctam ab eodem motu locali resilientis corporis, à quo causatur, eo fere modo, quo causatur calefactio corporum medio motu locali eorum, 27
& per eam calor. Sed hoc puto esse discriminis inter calorem productum per motum localem, & sonum, quod calor productus dependet quidem in fieri à motu locali, non tamen in conseruari: cùm videamus eo transacto permanere calorem. Sonus verò non solum in fieri depēdet à motu resilientis corporis, sed etiam in conseruari, quamuis à motu corporum sonantium in conseruari non dependeat, sed eo transacto permaneat, quia non causatur immediatè ab eis medio tali motu, sed medio motu resilientiæ medij corporis Ab hoc igitur assero dependere in conseruari, & tandiu durare sonum, quamdiu motus aliquis aëris durat, & non amplius, sed quia non fit per ipsum, tanquam proprius terminus eius, sed per propriam alterationem, quam sonationem propriè vocare possumus, cùm sit per se, ac proxima productio soni, ideo non est successiua qualitas, sicut successiuus est motus, sed aliqualem habet permanentiam, vt probauimus; quamuis dependentem à motu, non quidem tantam, quantam habet calor per motum localem productus, sed longè minorem, quia debilioris est conditionis, & naturæ. Et eo quidem paruo tempore, quo permanet, conseruatur medio motu ab vniuersalibus causis, vel 28
etiam ab eisdem corporibus sonantibus, cuius virtus esse videtur motus, per quem possint concurrere ad eum conseruandum, sicut ad producendum, quamuis diuerso modo immediationis virtutis, aut suppositi. Vt varias opiniones comprehendamus,

Ex quibus ad testimonium Aristotelis respondeo, verum esse, quod sonus per motum, & cum motu fiat, sed dupliciter hoc debet intelligi; quia duplex motus in productione soni interue

interueniat; vel certè triplex;nam duplici in primis locali motu medio fit, prior est corporum sonantium se collidentium, vel separantium:posterior verò motus est corporis medij resilientis,proximè concurrentis, nam ilie quasi remotè concurrit. Tertius verò,& proprius, quem per se terminat sonus, est alteratio,& cui speciem confert. Et licet tres isti motus omnino sint successiui nullam habentes permanentem partem, non sic est successiuus sonus,sed licet ab hac successione dependeat,
29 esse tamen eius aliqualem habet permanentiam, vt probauimus, sicut calor productus per motum localem dependet ex eius successione, & nihilominus ea transacta permanet, quia quamuis sonus causetur medio motu,alterius est naturæ ab eo, cùm sit qualitas,& non sit fieri, aut via ad terminum, sicut est motus. Quod verò infertur posse conseruari sonum sine motu,negandum est,nam cessante omninò motu aëris, cessat quoque sonus, & paulatim cum motu ipso languescit.

Ad aliud verò,quod obiicitur non audiri corpora sonantia, quia dum auditur sonus, iam non mouentur. Respondeo hac distinctione,non enim audiuntur in se,& per se,quia nihil potest audiri,nisi sit sonus, vel sonum aliquo modo participet;au-
30 diuntur verò in suo effectu,quem causant,ita vt cum sonus audiatur,tanquam productus per motum collisionis eorum,ipsamet corpora, atque eorum collisio audiri dicantur; alio verò modo audiri non possunt.

Illud vero,quod randem dicitur semel,& iterum audiri eundem numero sonum rectum, etiam est distinguendum; nam à diuersis successiuè ingredientibus sphæram eius, per motum ipsorum, vel eiusdem soni, semel,& iterum auditur;non tamen ab eisdem sed toto tempore, quo permanent intra sphæram eius, eadem auditione continuata, non interrupta audiuntur, non multis per discontinuationem distinctis.

QVÆSTIO II.

An necessarius sit ad productionem soni concursus trium corporum,& omnia sint causa efficiens eius.

Prior quæstionis pars.

31 Dvo petit titulus quæstionis. Primum, an ad efficiendum sonum necessariò requirantur tria corpora; duo extrema se collidentia,& medium.Postremum, an omnia hæc sint causa effectiua eiusdem soni,& vtrumque erit eodē ordine sigil-

latim

latim disputandum. Et circa primum duæ versantur opiniones inter recentiores, quamuis non videantur oppositæ.

Prior tenet omninò requiri tria corpora, & hæc videtur expressa sententia Aristotelis capit. præsenti textu 78. vbi ita ait, *Fit autem secundum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo, percussio enim est quæ facit*: Et probatur ratione, quia duobus modis fieri potest sonus, vel violenta percussione, vel violenta diuisione, sed vtraque postulat necessariò tria corpora, ergò & productio soni non potest minus, quam per tria corpora fieri. Maior certissima est. Minorem verò sic probo. Per- 32
cussio fit per contactum, & diuisio per separationem diuersarum partium eiusdem corporis, sed contactus non datur minus, quàm inter duo corpora contigua: separatio vero efficit partes eiusdem corporis corpora diuersa, cùm eo ipso, quod separantur, quælibet fiat integrum corpus distinctum ab alio. ergò tam violenta percussio, quàm violenta diuisio postulant duo extrema corpora; & neutra potest, nisi per medium corpus fieri non solum, quia motus localis est, qui per vacuum non potest naturaliter fieri, sed etiam in ordine ad sonum, quia si in vacuo fieret percussio vel diuisio, nullus efficeretur sonus: ergò ad productionem soni tria corpora necessariò requiruntur, vt docuit Aristoteles.

Secunda opinio negat necessitatem trium corporum ad pro- 33
ductionem soni, sed duo sufficere affirmat. Aristotelem verò sic explicat, vt tria requiri voluerit, non quidem ad productionem soni simpliciter, sed ad perfectam, vel quod idem est, ad perfectum sonū. Probatur multis exemplis; nam si aërem virga percutias sonum efficies, ad quem solum concurrunt duo corpora videlicet virga percutiens, & percussus aër, sine alio medio corpore. Et ex sola percussione aëris ad arteriam vocalem fit sonus absque vllo medio: nam aër qui medius esse potest, potius est percutiens, & arteria ipsa percussa ab eo immediatè. Solus denique aër percutiens aquam, vel aliud corpus sonum efficit sine corpore medio. Et tandem per diuisionem solidi corporis, vt panni, vel papyri fit sonus, vbi nec dantur extrema corpora se percutientia, nec medium, quo se percutiant: ergò sine fundamento dictum videtur, quòd tria requirantur corpora ad productionem soni; extrema se percutientia, & medium.

Ego verò media quadam via in hac re incedendum arbitror, 34
per quam duæ istæ extremæ sententiæ sic possunt conciliari, vt solo nomine differre videantur, & germanus sensus verborum Aristotelis constabit.

Dicendum ergo *tria corpora distincta realiter semper, & ne-*

cessariò requiri, ad quemlibet sonum producendum, sed non semper discontinua. Quod probant expressa verba Aristotelis, & ratio à nobis facta pro priori sententia, quia neque per contactum, nec per separationem, nec in aëre, & aqua, aut in aëre, & alio corpore, neque in gutture potest sonus aliquis aut vox fieri, nisi duæ partes aëris, vel aquæ distinctæ realiter (quamuis non discontinuæ) se percutiant; vel vna earum percutiat corpus aliud media altera. Quod in omnibus exemplis pro opinione posteriori adductis euidenti experientia constat. Et ita conciliari poterunt extremæ illæ sententiæ, ita vt prior affirmet omninò necessariò requiri concursum trium corporum realiter distinctorum, sed non semper realiter discontinuorum, quod
35 plane verissimum est. Posterior verò solùm neget, quod semper sint necessaria tria corpora discontinua, quod non est minus verum, & communi modo loquendi consentaneum; nam solum vocantur tria corpora illa, quæ discontinua sunt: partes verò eiusdem, licet distinguantur realiter, non dicuntur tria corpora, quia sola corpora realiter discreta, aut discontinua efficiunt numerum.

Aristoteles verò illis verbis vniuersaliter locutus per tria corpora solum intellexit realiter distincta, non realiter dis-
36 continua, nam quantum pertinet ad efficiendum sonum, diuersæ partes eiusdem corporis æquiualent planè corporibus discontinuis, cùm eundem præstent effectum soni, ac si essent discontinua corpora; quare in ordine ad sonum efficiendum propriissimè vocantur tria corpora diuersa: videlicet extrema cum medio. Et ita patet solutio ad argument. posterioris sententiæ, & germanus sensus verbum Aristotelis.

Posterior quæstionis pars.

SEd restat disputandum, an, & quomodo hæc tria corpora concurrentia ad sonum iuxta modum expositum sint efficiens causa eius.

Et prima opinio asserit corpora sonantia se percutientia nõ esse proximam causam soni sed impulsum, quem per motum, quo se percutiunt, imprimunt aëri intermedio, à quo impulsu procedit motus resilientiæ ipsiusmet aëris, & medio isto motu, tanquam conditione necessariò requisita procedit ab eo-
37 dem impulsu sonus, eo ferè modo, quo idem impulsus est proxima causa motus lapidis sursum proiecti: proiiciens verò, à quo impulsus imprimitur, solum est causa remota, cui nihilominus idem motus proiecti attribuitur; quia impulsus à quo proximè fit, ab eo imprimitur. Sic igitur sonus proximè fit ab impul

impulsu eidem aëri impresso à corporibus se percutientibus medio motu, vt conditione, & remotè ab eisdem corporibus, quibus nihilominus sonus attribuitur, quia ab eis imprimitur impulsus, per quem fit. Et hoc modo aiunt debere intelligi Aristotelem, quotiescumque asserit capit. præsenti corpora sonantia se percutientia esse causam effectiuam soni. Probant hoc argumentum: sonus proxime sequitur ex resilientia intermedij corporis, sed resilientia est motus quo idem medium percussum resilire cogitur: ergò ista erit proxima causa soni, quæ fuerit proxima causa motus resilientiæ, sed proxima causa huius motus est impulsus eidem medio impressus à corporibus sonantibus se percutientibus: ergò erit etiam causa proxima soni, sonantia verò corpora erunt remota tantùm. Se- 38
cundo probatur, quia Aristoteles textu 85. huius capitis asserit sonum esse motum resilientiæ, quo mouetur medium percussum à corporibus sonantibus, quod ad minus debet causaliter intelligi, vt sit verum, sicut docent omnes ferè interpretes: ergò per talem motum fit sonus, sed causa eiusdem motus est impulsus impressus eidem aëri: ergo impulsus est proxima causa soni.

In hac re tanquam certum præsuppono nullam dari causam per se particularem soni, sed præter vniuersalem, aut primam, à qua fit per se, solùm dari causam particularem per accidens, quemadmodum caloris producti per motum localē nulla datur causa particularis per se, sed solùm per accidens. Probatur hoc, quia causa per se est illa, ex cuius influxu per se sequitur effectus, sed nulla datur causa particularis per se influens in productionem soni: ergò nec dabitur particularis causa per se eius.
Minorem probo, quia sonantia corpora ferè semper mouentur 39
per impulsum ab extrinseco impressum, per quem solùm intēditur per se præsentia localis per motum adquirenda. Et pari ratione, si aliquando mouentur naturaliter, per accidens sequitur resilientia medij, aut diuisio eius, & ex consequenti, per accidens sequitur sonus: ergò nulla datur particularis causa per se eius. Dum ergò causam efficientem particularem eius quærimus, de sola causa per accidens particulari, & proxima potest quæstio procedere. Et hanc dicit sententia proposita esse impulsum, per quem mouetur medium motu resilientiæ, sonantia verò corpora remotam tantùm.

Ego verò probabilius existimo, *quod causa per accidēs proxima, & principalis soni sint corpora sonātia, vt se collidentia, vel vt violēter diuisa, resilientiā verò medij, & consequenter impulsum eis impressum, quo medio mouētur tali motu, solùm esse mediū, vel*

instrumentum, quo efficiunt sonum. Hanc puto esse sententiam
40 Aristotelis, & omnium interpretum eius. Et de Aristotele quidem patet ex principio huius capitis, vbi corpora sonantia vocat ea, quæ virtutem seu potentiam habēt efficiendi sonum per mutuam collisionem, nulla facta mentione medij, aut impulsus ei impressi: ergò hæc sola, vt se collidentia causa soni sunt, & non impulsus medio impressus.

Et textu 79. docet expresse corpus medium resiliens non esse præcipuam causam soni, sed sonantia corpora se percutiētia hisce verbis, *Nō est autem soni dominus aër, neque aqua, sed oportet solidorum percussionem fieri ad inuicem.* Ex quibus, verbum illud (dominus) de causa præcipua soni exponunt omnes interpretes (nullo excepto) quam negat esse medium motum à corporibus sonantibus, & consequenter neque impulsum ei impressum, per quem mouetur, aut resilire cogitur.

Sed ratione probatur primò, quia duo concurrunt ad sonum, nempe corpora se collidentia, & medium resiliens, sed medium resiliens, per motū resilientiæ non est causa soni, sed medium tantùm, quo sonantia corpora causant sonum; quare nec inter causas numeratur ab Aristotele: ergò causa vnica principalis, & proxima sunt corpora sonantia medio motu resilientiæ ab eis facta, eum producentia. Probatur minor exemplo caloris, qui sic producitur medio motu locali; ac sonus medio motu resilientiæ, sed constat non esse causam præcipuam caloris, sed corpus motum: & motus ipse tantùm est medium, quo eum producunt, ergò motus resilientis aëris non est causa præcipua soni, sed medium tantùm, quo eum producunt sonantia corpora, vt præcipua causa, nec motus potest habere vllam actiuitatem
41 ad causandum sonum. Secūdo, quia impulsus, vt alibi docui, & probaui, solùm concurrunt ad motum, tanquam virtus corporum sonantium impressa aëri, sibique substituta ad ipsum mouendum, sed quidquid agit præcisè, vt virtus alterius, quā sibi substituit ad talem effectum producēdum, concurrit, vt instrumentum, quia ex eo præcisè, quod virtus eius est concurrit, & non ex propria: ergo impulsus non potest esse præcipua causa motus resilientiæ, quare etiam si gratis concederetur, hunc motum efficere sonum, non efficeretur ab eo, vel ab impulsu, tanquam à præcipua causa, sed tanquam ab instrumento. Et ita censeo impulsum solum efficere sonum medio motu, tanquam instrumentum corporum sonantium.

Ad argumentum respondeo distinguendo minorem, quod impulsus sit causa efficiens motus resilientiæ, nam de præcipua causa negandum est, de instrumentali concedendum.

QVÆ

QVÆSTIO III.

An sonus sit in corporibus sonantibus, vel in solo medio.

Prior pars quæstionis.

EX præcedentibus constat tria corpora necessariò requiri ad productionem soni; nempe duo se collidentia, & medium, per quod se collidunt: quæ non semper requiruntur discontinua: sed sufficit esse partes diuersas eiusdem corporis cōtinui, vt cum aër, & aqua se percutiunt sonúmque efficiunt, vna pars aëris, vel aquæ habet rationem percutientis, & altera rationem medij. Quo supposito duo quærit titulus quæstionis. Primum, in quonam horum trium corporum recipiatur sonus tanquam in subiecto, in extremis se percutientibus, vel in solo medio? Postremum, an medium quod est subiectum soni, sit solus aër, vel etiam aqua, & consequenter quodcumque aliud corpus habens conditiones similes. 42

Et circa primum tenet prima opinio, sonum non solùm recipi tanquam in subiecto corpore medio: sed etiam in extremis se collidentibus, quæ sonatiua, vel sonantia vocantur, & hæc asserit recipere in se sonum quantumcumque sint solida, densa, ac dura. Ita Venetus, quem citat Palatius cap. præsenti ad text. 85. Vega 1. lib de arte medendi fol. 144. quam nonnullos ex antiquioribus interpretibus Aristot. tenuisse testatur Apollinarius, quæst. 21. huius lib. ita denique recentiores quidam. 43

Probant primo ratione, & experientia: Ratione quidem, quia sonus & impulsus, eiusdem conditionis sunt: sed quodcumque corpus quantumlibet solidum, densum, ac durum est capax impulsus: ergò erit etiam capax soni.

Secundo, quia dum sonus fit per violentā perfractionem ac diuisionē solidi corporis, vt panni serici, aut papyri, nō videtur negari posse quod in partibus eorū diuisis recipiatur sonus: ergò nec potest negari, quod dum fit per collisionē recipiatur in corporibus se collidentibus. Experientia etiā probāt, quia post factum sonum remanet tinnitus cymbali, qui sonus quidā languescēs est, & statim cessat, si cymbalum manu apprehendatur: ergò euidēs signū est in cymbalo tanquā subiecto recipi. Nam si in solo aëre intercepto foret, nihil ad cessationē eius efficeret apprehēsio cymbali. Et præterea sonus auditur, etiā si fiat intra vas omninò clausū, quod non posset fieri, nisi sonus in partibus eius solidis reciperetur & eas penetraret. Quod enim dicitur recipi in aëre existente in poris eius, nihil valet, quia non 44

minus audiretur si fieret intra vas non habens poros. Et præterea, quia quos habet, nec via recta protracti sunt, nec cõtinui, vt per eos possit sonus deferri.

45 Secunda opinio negat sonum recipi in corporibus sonantibus tanquam in subiecto, sed in solo medio recipi affirmat. Ita omnes ferè interpretes Arist. tam antiqui quàm recẽtiores capite præsenti commentat. Auicenna, Simplicius, Albertus Magnus, D. Thom. Caietan. Bañez, Toletus, quæst. 10. huius libri, Themistius c. 16, sui libri de anima, & Conimbr. quæst. 2. huius cap. artic. 2. & cum his cæteri. Et hæc videtur nobis non solùm probabilior, sed in doctrina Aristot. necessaria. Probatur hoc secundum ex duobus, quæ de sono docet Aristot. c. præsenti; Primum quidem text. 78. vbi loquens de modo, quo à tribus corporibus producatur sonus: ita ait, *Fit autem secũdum actum sonus semper alicuius ad aliquid, & in aliquo, percussio enim est, quæ facit, &c.* sentit ergò duo corpora se percutiẽtia producere effectiuè sonum in medio, tanquã in proprio subiecto; non ergò in se ipsis. Probatur consequentia, quia si in medio producunt, ergò per actionem transeuntem, sed actio transiens non permanet in agente, sed transit ad passum, & consequenter terminus per eam productus, quia in eodem subiecto cũ ea recipi debet: ergò nec actio per quam sonus producitur, nec sonus ipse potest recipi in corporibus sonantibus. Quod text. 82. cõfirmat definiens sonatiuũ corpus, quod sit, *motiuum vnius aëris continuitate, vsque ad auditum,* mouet autẽ aërem per productionem soni in eo, & hoc est, esse sonatiuum actu: ergò in solo medio, tanquam in subiecto recipitur sonus, alioqui si in corporibus etiam sonantibus reciperetur, non benè esset definitum sonatiuum corpus per motionem aeris. Et textu 88. vocem ait, *esse sonum animalis,* sed vox est particularis quidã, & perfectissimus sonus factus à corporibus sonantibus sicut cæteri, & tamen non recipitur in eis vt in arteria, lingua, palato, ac cæteris,

47 sed in solo aëre: ergò neque alius quilibet sonus. Probatur consequentia, quia omnes eodem modo fiunt, ac de potentia eiusdem subiecti educi debent: sentit ergo Aristoteles nullum prorsus recipi in corporibus sonantibus, sed omnes in solo medio. Quod verò probabilius hoc sit, ostendo primò; quia euidenti experientia constat sonum à lõgè factum non statim audiri: tametsi statim videatur percussio facta, vel aliquis effectus eius, vt patet in fulmine, & tonitruo; nam prius illud videmus, quàm audiamus hoc. Cuius nulla potest ratio conueniens assignari, nisi quia maiorem habet sphæram actiuitatis obiectum visus, quàm auditus; & ideo non diffundit sonus species

ad tan

ad tantam distantiam, ac propterea non auditur quousque appropinquet ad nos appropinquante aëre, in quo defertur: vnde sequitur in solo medio recipi, & non in corporibus sonantibus, quæ cum non moueantur eodem modo: non possunt deferre sonum, nec sonus in eis receptus potest audiri.

Et vrgeri potest hæc ratio, supposita communi sententia, quam sequuntur etiam recentiores isti circa modum, quo fit auditio: videlicet sonum deferri aliquantulum per aërem secundum esse reale, & ab ea distantia ad quam defertur vsque ad auditum, multiplicare suas species, & per eas audiri. Quod non potest esse verum, si sonus recipiatur in corporibus sonantibus. Probatur apertè, quia sonus realis non defertur per medium, nisi moto per spatium aëre in quo est: sed corpora sonantia non mouentur per spatium: sed in suis locis permanent: ergò non recipitur sonus in eis. Et si dicatur sonum receptum in corporibus sonantibus non audiri ex eo, quod per medium se diffundat secundum esse reale: sed solùm secundum esse intentionale; ita vt per species à se multiplicatas perueniat vsque ad auditum. 48

Obiicio aliam experientiam satis notam: nam sæpe experimur omnes, quod flante in contrarium vento non auditur sonus existens intra sphæram auditus, quod non potest esse verum, si per solas species intentionales se diffundat: nam diffusionem harum impedire non potest flatus aëris contrarius: sed eo non obstante semper eas multiplicat sonus vsque ad auditum intra propriam sphæram contentum, & ideò non posset impediri auditio eius, impeditur verò, quia aër in quo defertur realis sonus, vsque ad aliquam distantiam flante vento mouetur in contrarium, & cum eo sonus, & ita ab auditu elongatur, vt extra propriam eius sphæram sit, & non possit vsque ad illum multiplicare species, quas absque dubio posset, nisi contrarius ventus obstaret; quare nec potest audiri, nisi auditus ipse ad illum appropinquet. 49

50 Vt autem quam sit probabilis nostra sententia percipiatur melius, & arg. commodius solui possint: adnotandum est discrimen maximum inter impulsum ex vna parte, & sonum ex altera: nam licet in multis assimilentur, valdè diuersi sunt in modo, quo producuntur, ex quo colligitur valdè diuersa subiecta postulare, vterque quidem producitur medio motu locali: sed valdè diuerso, quia impulsus per separationem corporis, cui imprimitur à proiiciente, à quo separatur, vt dum lapis sursum proiicitur: imprimitur ei impulsus medio motu, quo separatur à proiiciente. Quare impressio impulsus fit per immediatam

actionem proiicientis in corpus proiectum: quæ actio est motus localis separationis ipsius ab eodem proiiciente, & ideò solum postulat per se duo corpora, nempe proiiciens, & proiectum, medium vero solùm propter communem rationem mo-
51 tus, & actionis transeuntis: quæ nõ potest naturaliter in vacuo fieri, vnde supposito quod motus, vel actio transiens posset fieri in vacuo, absque dubio posset quis lapidem sursum proiicere per impressionem impulsus, sicut potest modo: sonus verò non fit per immediatam actionem vnius corporis in aliud: sed media perfractione medij corporis. Itaque licet fiat per motum, quo duo corpora se percutiunt, atque collidunt, non tamen est sufficiens talis motus collisionis, nisi per eundem motum compellatur resilire medium inter vtrumque corpus: à quibus violenter se collidentibus, violenter etiam resilire cogitur secundum suas partes; quam resilientiam ab eis causatam, proximè sequitur sonus, corpora igitur se percutientia non causant sonum ex eo, quod vnum agit in aliud; ita vt hoc sit agens, illud verò patiens: cùm constet vtrumque esse agens; vt docuit expresse Aristot. text. 85. huius capitis, hisce verbis. *Vtrum autem sonat id quod verberat an id quod verberatur, an & vtrumque*
52 *modo autem altero*. Et docet euidens experientia: nam sæpe videmus corpora sonantia actu mota in contrarium se collidere, & sonum causare. Ex quibus sequitur primò sonum ex proprio modo suæ productionis fieri circa medium, & ex potentia eius educi, ac in eo tanquam in proprio subiecto recipi: impulsus verò semper imprimitur vni extremo ab altero. Vnde licet imprimatur etiam impulsus aëri à corporibus sonantibus, diuersa ratione se habet ac respectu soni, videlicet vt alterum extremum, in quod tanquam in passum per se agunt corpora sonantia.

Secundo sequitur non repugnare quod sonus recipiatur in corporibus sonantibus, ex eo solùm, quod solida, densa, ac dura sint: sed primaria repugnantia est modus ipse productionis soni, ex quo prouenit, vt nec ex potentia ipsorum educi possit, quia neutrum concurrit ad illum tanquam passum: sed vtrumque tanquam agens in tertium, vt in passum, & quidem per
53 actionem transeuntem, quæ simul cum suo termino recipi nequit in agente: sed in passo, respectu igitur sonationis, & soni vtrumque agens est, & neutrum se habet, vt passum respectu alterius: sed quasi per modum vnius agentis totalis.

Et ex his tandem intelligitur impulsum accommodatius postulare pro subiecto corpus solidum, quàm fluidum, quia illud facilius potest proiiciens à se separare per motũ localem, quam

hoc.

hoc. Sonus verò omninò postulat corpus fluidum, & quod facilè possit inter duo corpora se collidentia resilire, extrudi, atque disrumpi. Et ex tota hac doctrina abundè satis solutum est primum argumentum quantum ad comparationem soni cum impulsu.

Ad secundum negandum est antecedens, quod sonus productus per violentam diuisionem aëris à solidis corporibus recipiatur in partibus eorum solidis; in poris verò earum ratione aëris, quo pleni sunt, recipitur quidem, quia aër in eis existens non habet rationem corporis sonantis: sed ad medium potius pertinet, & quasi pars eius est, suóque modo mouetur motu resilientiæ, ratione cuius capax soni est, & eius ratione magna ex parte, permanet tinnitus cessante iam sono cymbali, & manibus compresso eodem cymbalo quiescit idem aër, & tinnitus idem paulatim languescit. 54

Posterior quæstionis pars.

An medium in quo fit sonus tanquam in subiecto, sit solus aër, vel etiam aqua, ac cætera corpora fluida, & quæ facilè resilire possunt.

Ostenso iam in priori parte quæstionis sonum solum recipi in corpore medio, tanquam in subiecto sequitur disputandum in posteriori parte, quale debeat esse corpus medium, in quo recipiendus sit sonus, videlicet an solus aër, vel etiam aqua cum cæteris corporibus fluidis ei similibus. 55

Et prima opinio tenet solum aërem esse medium per quod sonantia corpora possunt se collidere ad productionem soni, & ideò in solo aëre recipi sonum tanquam in subiecto, non in aqua, nec in cæteris. Ita Comm. loco nuper citato. Alber. Magn. tract. 3. huius libri, cap. 28. Ægidius comm. 7. eiusdem capitis, & pro eadem citatur D. Thom. in commentariis huius capitis: sed immeritò, quia lectione 16. ad text. 79. expressis verbis asserit, etiam in aqua fieri, & recipi sonum, quamuis non ita perfectè sicut in aëre. Probatur hęc opinio testimonio Arist. in hoc 3. lib. cap. 7. ad finem. Vbi media singulis assignans sensibus, de 56
medio auditus, in quo recipitur sonus, his verbis loquitur: ***Medium autem sono quidem aër est, odori autem innominatũ est, communis enim quadam passio est in aëre, & aqua.*** Quibus cum pro medio odoris aërem, & aquam posuerit, pro medio soni solum aërem designauit; sentit igitur aquam non esse medium, quia si medium esse intelligeret, sicut pro odore designanit

vtrumque, sic designaret vtrumque pro sono. Probatur deinde ratione, quia ad productionem soni requiritur, quod corpus medium confestim, & quasi vno ictu extrudatur, atque disrumpatur, alioqui si sensim extruditur, sonum non efficit: sed densitas aquæ, & maxima eius fluxibilitas impedit, quin ita extrudi possit, atque distumpi vno ictu, & ideò sensim elabitur: ergò ineptum omninò medium est ad productionem soni, & receptionem eius.

57 Secunda opinio expressa est ab Aristot. cap. præsenti, tex. 79. hisce verbis: *Amplius auditur in aere, & in aqua, sed minus*, quibus duo asserit: Primum *in vtroque elemento auditionem fieri*: Postremum *minus benè in aqua*. Et ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes, tam recentiores, quàm antiqui, præter citatos pro sententia opposita Auicen. Them. Simpl. D. Th. & cæteri cap. præsenti, atque etiam Scaliger exercita. 297. & videtur nobis hoc non solum probabilius: sed omninò verum. Et quod ad verba Arist. attinet, asserunt recẽtiores quidam iuxta ipsum, deferri quidem sonum genitum in aëre per aquã per species intentionales, quia licet nec in ea generetur, nec per eam se diffundat realiter, benè tamen per suas species, quas per aquam multiplicat, & per has audiunt pisces sonos extra aquã factos: sed in aqua factos numquam.

58 Sed obiicio in primis illis eundẽ Arist. 4. li. de historia anim. cap. 9. vbi de piscibus expresse asserit sonos edere sub aquis: ergò non solum putat aquam esse subiectum deferens sonum: sed medium, in quo producitur. Verba Arist. hæc sunt: *Pisces vocis quidẽ expertes sunt: quippe qui neque pulmonẽ, neque arteriã, aut guttur obtineãt: sed sonos quosdã stridorésque mouent, quia vocales esse existimantur. Vt lipa, & cromis, ab his enim quasi grunitus quidã emittitur*. Et de ranis paulò inferius, sic loquitur. *Et quidẽ genus illud vlulatus, quã ololyginẽ nominant mares intra aquas reddũt, vt cieãt ad coitũ fœminas*. Et paucis interpositis; *reddũt ranæ, suã illã maxillæ inferioris labro demisso pari libra cũ aqua modicè recepta in fauces, superioréque intincta*. Et si rursus dicatur cum Alb. Mag. vbi supra, adhuc non sequi ex hoc Arist. sententiæ, quod in aqua producatur sonus: sed in quibusdã partib. aëris aquam subintrãtibus: cuius signũ esse ait, quod cũ soni isti

59 sub aquis editi audiuntur, statim supra easdem aquas apparent bullæ quædã ascendentes, quæ nõ nisi medio aëre fieri possunt.

Hoc apertè falsum est, & contra mentem Aristotelis, qui per collisionem aquæ docet ranas sonos edere; falsum verò, quia experientia constat pisces quocumque tempore sonum edere, audiuntur enim motus eorum sub aquis: ergò si in aëre, & non in aqua

in aqua fit talis sonus, sequitur plurimum aëris degere sub aquis, & continenter quidem, quia non potest vbicunque sunt pisces sonus generari, nisi semper, & in cunctis locis eorum reperiatur aër, & in singulis locis non parum, quia magna aeris pars requiritur ad tam magnos sonos edendos. Consequens 60
autem apertè falsum est, & naturæ elementorum contrarium, quæ non patitur sub grauioribus leuia degere corpora, præsertim in magna quantitate, ac semper, & vbique: ergò efficaciter conuincitur sonum non solum in aqua deferri, vt fiat auditio: sed in aqua planè generari, tanquam in medio, & ideò in ea recipi, tanquam in subiecto. Quod alia experientia non minus euidenti conuincitur: nam sæpe audimus lapillos sub aquis impetu motos, ac se percutientes sonum edere. Nec credibile est, quin si quispiam sub aquis cymbalum percutiat, sonum aliquem edat, licet imperfectum.

Probatur tandem ratione ex modo, quo generatur sonus iuxta Aristotelem, & omnes, videlicet per collisionem corporum sonantium circa medium, & extructionem, ac disruptionem eius: sed aqua in profundo, vbi nullus est aer, confestim, & vno ictu violenter potest disrumpi lapide, aut baculo, violentérque resilire: ergò & sonus generari. Verum quidem est, quòd non est medium ita accommodatum aqua, ac aer pro generatione soni, & propterea imperfectus sonus dumtaxat in ea fieri potest, vt asserit nostra sententia.

Testimonium verò Aristotelis pro contraria sententia ad- 61
ductum, per alia à nobis citata explicandum est in quibus magis ex professo de natura, medio, ac subiecto soni agebat singula explicans; ita vt in eo non tradiderit medium soni secundum totum ambitum, vel extensionem, quam habet: sed solum primarium, & accommodatissimum, per quod fit perfectissimus sonus, in nostris verò testimoniis, vbi ex professo naturā soni, & modum productionis eius discutiebat, necesse fuit alia corpora (præter potissimum) circa quæ potest sonus (licet imperfectus) produci, declarare; nempe aquam, sub qua certissi- 62
mum est intelligere Aristotelem cætera corpora liquida, ac fluida, de quibus eodem modo constat resilire, & disrumpi posse, atque aquam ipsam, & propterea esse medium soni saltem imperfectum, vt vinum, acetum, lac, & similia.

Argumentū verò eiusdem sententiæ difficultate caret: nam facilè negatur antecedens, videlicet non posse corpora se collidere per aquam, & hanc confestim extrudere, atque disrumpere, sonúmque causare; quamuis non tam citò, nec tam celeri motu propter densitatem eius.

Sed

Sed restát hoc loco inquirendum breue dubium, an sicut aër,& aqua, cæteráque corpora eis similia sunt medium soni, eiúsque subiecta in quibus recipitur,sic etiam sint corpora sonantia,ex quorum collisione possit fieri sonus circa medium. Videtur enim quod non,quia non conuenit eis definitio sonatiui corporis assignata ab Aristotel. textu 82.huius capitis hisce verbis : *Sonatiuum est, quod motiuum est vnius aëris continuitate vsque ad auditum.*
63 Ex quibus infero aërem non esse sonatiuum, sed aliud corpus à se distinctum, quod eum mouere potest;& multò minus aquam, nec eis cōueniunt conditiones corporis sonantis positæ ab Aristotele capit.præsenti,nō enim sunt solida, nec dura corpora; quare non videtur per contactum, vel percussionem eorum posse causari sonum. Et ita videtur sentire D.Thom.lectione 16.huius lib.vbi ita ait:*Manifestum est,quod neque aër,neque aqua habent propriū sonum, sed necessarium est ad soni generationem in aëre, vel aqua quod aliqua corpora firma,vel solida, & dura percutiant se inuicem, & percutiant aërem,* atque etiam Philosophus, Albert. Magn. & Ægidius locis nuper citatis.

Oppositum verò tenent alij,vt Auicenna 6.naturalium part. 2.cap.6. Simplic.atque Themistius, & Scaliger locis nuper citatis,& videtur mihi probabilius,& tenendum; quia dum nubes disrumpitur à fulmine,quod non est aliud,quàm ignita exhalatio, generatur sonus,& tamen nullum ibi interuenit corpus solidum,nec durum; ergò non requiritur semper tale corpus ad productionē soni.
64 Præthereà tempestate maris ingruente fit magnus sonus,absque interuentu alterius corporis ab aëre, & aqua distincti;ergò duo hæc elementa, non solum sunt medium in generatione soni,sed sæpe etiam sonantia,vel sonatiua corpora. Et tandem aëre violenter emisso per fistulā fit sonus; ergò dantur ibi corpus percutiens, & percussum;cum alterum tantùm solidum sit,quare necesse est fateri aërem percussum esse,vel percutientem,quod est esse sonatiuum corpus.

Nec tamen existimo oppositas esse has duas sententias; sed hac distinctione ad concordiam redigi, quia si de sono perfecto,modóque perfecto edito sermo fit, neque aër,neque aqua, imò neque vllum corpus fluidum, aut liquidum potest sonatiuum corpus esse.Si vero de quolibet sono etiam imperfecto, & quocumque modo producto loquamur, nullum ferè corpus solidum,vel liquidum, durum,vel molle,aut cuiuscunque alterius conditionis esse potest,quod non possit aliquem edere sonum,
65 & aliquo etiam modo sonatiuum vocari. Aristoteles verò sonatiuum corpus perfectum solum definiuit, & in ordine ad

perfe

perfectum sonum, perfectóque modo edendum, & eius dumtaxat conditiones tradidit, vt bene adnotauit Themistius capit. præsenti dicens Aristotelem non tam sonantia definisse corpora, quam bene sonantia; & in priori sensu negauit prior sententia aërem, & aquam esse corpora sonantia; non in posteriori, in quo loquitur sententia posterior, hoc autem modo sonatiua esse corpora conuincunt eius argumenta, sicut argumenta sententiæ prioris probant non esse sonatiua, ita vt perfectum edere possint sonum, vel modo perfecto, quare neque hæc, neque illa soluere oportebit.

QVÆSTIO IV.

An sonus realis perueniat vsque ad auditum, vel solùm species intentionales eius.

PLures sunt de hac re sententiæ, quas claritatis, ac breuitatis gratia possumus ad tres reducere. 66

Prima affirmat necessarium esse, vt audiatur sonus quod secundum esse reale, & naturale perueniat vsque ad organum auditus. Ita Auicenna lib. 6. naturalium. cap. de auditu, Albert. Magn. in Summa de homine, tractatu etiam de auditu, Alexand. cap. præsenti, Simp. ibidem in quadam digressiuncula contra Alexand. Ægidius ad text. 84. & ex recentioribus nonnulli. Nō tamen intelligitur ab his omnibus eodem modo, sed valde diuerso. Nam Auicenna eundem numero sonum productum in parte aëris attrita aut disrupta à corporibus sonantibus deferri putat ab eadem parte discurrente per medium aërem, vsque ad organum auditus, eo ferè modo quo sagitta pergit per mediū aërem vsque ad scopum. Simpl. verò putat moueri totum aërē continuum, vsque ad auditum mota illa parte percussa in qua fit sonus; quia non potest moueri vna pars continui corporis, quin totum ipsum corporis moueatur, vt pars ligni, quin moueatur totum lignum; vnde sicut in parte illa percussa causatur sonus per motum, ita eo ipso producitur in toto aëre vsque ad auditum. Alexander verò asserit sonum vsque ad auditum produci, non eadem percussione, sed diuersis, ita vt prima pars percussa à corporibus sonātibus percutiat alteram sibi proximam, 67
& per hanc percussionem fieri in ea sonum, & hæc alteram, & ita multiplicari vsque ad organum, eo ferè modo, quo proiecto lapide in aquam multiplicantur circuli. Præter hos autem tres modos explicādi hanc sententiam extat quartus, quo eam sic intelligunt recentiores quidam, vt dicant sonum non produci

duci in aqua, nec recipi in ea secundum esse reale, sed solum per suas species, per quas fit auditio eius in eadem aqua, ex opposito verò non posse in aëre producere suas species, nec per eas audiri; & cum audiri constet, dicunt necessarium esse, vt multiplicetur sonus ipse realis per totum aërem vsque ad auditum.

68 Probatur verò auditionem fieri proueniente sono reali vsque ad auditum, quod vniuersaliter asserit hæc sententia, testimoniis Aristotelis, & ratione. Primum testimonium desumo ex cap. præsenti, text. 82. vbi sonatiuum corpus hoc modo definit. Sonatiuum igitur est: *Quod motiuum est vnius aëris continuatione vsque ad auditum*. Ex qua definitione sic arguo: sonatiuum corpus mouet aërem continuum vsque ad auditum; ergò vel illud mouet motu locali, hoc est, continua agitatione, vel motu alterationis alterando illud; si continua agitatione, producet absque dubio per eam sonum, cùm sonus causetur per agitationem aëris à corpore sonante collidente se cum alio, si verò alterando illud, non potest alia specie alterationis illud mouere, nisi sonatione, hoc est, productione soni in eo, quia sonatiuum, vt sonatiuum, non potest nisi productione soni alterare corpus, sicut calefactiuum, vt tale non potest alterare nisi

69 producendo calorem. Et si dicas non mouere continuum aërē motu physico, sed intentionali per multiplicationem specierum vsque ad auditum, vt per eas auditio fiat. Contrà hoc est, quod solum obiectum sensus potest mouere medium tali motu intentionali, sicut color mouet visum; sed sonatiuum non est sonus, sed valde ab eo distinctum tanquam causa ab effectu; ergò non potest mouere continuum aërem hoc motu, sed naturali, & reali per productionem soni realis in eo, cuius est propria causa, lib. etiam de sensu, & sensib. cap. 7. proposito dubio an sensibilia prius moueant medium quàm sensum (loquitur autem de his sensibus tantùm, qui medium habent exter-

70 num, vt bene adnotauit ibidem D. Thom.) respondet visibile simul mouere medium, & potentiam, duos verò alios, nempe auditum, & olfactum, prius mouere medium, quàm sensum; & rationem discriminis reddit, quia sonus, & odor non solum medio motu medij, sed per multos motus eius producuntur in eo, & per eosdem perueniunt ad gustum, & auditum, & cùm motus necessariò fiat successiuè, atque in tempore, necesse est prius sonum fieri in medio, quàm perueniat ad potentiam; hoc autem non potest esse verum, nisi realiter perueniat, quia si per solas species intentionales, cum istæ fiant in instanti non habentes contrarium, sequitur simul ac sonus factus est, multiplicare suas species vsque ad auditum, simulque audiri, & ideò non

non prius, sed simul sonum mouere medium, & potentiam. De 71
visu verò notum est non peruenire colorem ad medium secundum esse naturale, sed solum per lumen, vel species, & tam istæ, quàm illud producuntur in instanti, & propterea non potest visibile mouere prius medium, quam potentiã, sed simul vtrúque: verba Aristotelis hæc sunt: *An circa sonum quidem, & odorem hoc accidere rationabile, quemadmodum enim aër, & aqua continua quidem, partibiles autem amborum motus.* Et quibusdã interpositis sic prosequitur: *De lumine autem alia est ratio, per id enim quod est esse aliquid, lumen est, sed non motus aliquis, omninò autẽ, nec similiter in alteratione se habet & latione, lationes namque rationabiliter medium prius attingunt. Videtur autẽ sonus cuiuspiam, quod fertur esse motus, quæcumque verò alterãtur, non ampliùs similiter, contingit enim simul totum alterari, & non dimidium prius, velut aquam simul omnem congelari.*

Proponit deinde aliud dubium, an dum plures sunt intra 72
sphæram soni tintinabulo facti, simul omnes audiant eundem sonum, vel non nisi distinctum. Videtur enim non posse omnes eundem audire: cùm non possit idem sonus ad aures omnium peruenire. Cui respondet, non omnes audire eundem numero sonum, sed eundem tantum specie, quia sonus primò factus à tintinabulo, qui vnus numero est, non peruenit ad omnes, sed alij multiplicantur vsque ad auditum, & ita sonus, qui proximè ad auditum perueniunt, diuersi numero sunt, sicut & potentiæ ad quas perueniunt. Ecce verba eius: *Videtur autem quibusdam esse dubitatio, & de his, impossibile enim dicunt quidam alium alij idem audire, aut videre, & odorari, nõ enim possibile esse multos, & seorsum existens audire, & odorari, quod enim vnum seorsũ idem à se ipso esset,* hoc est dubium. Sequitur solutio eius: *An mouens primum vt tintinabulum, vel thus, vel ignem, idẽ, & vnũ nume-* 73
ro sentiunt omnes, id autem quod iam proprium alterum numero, specie autem idem, quare simul multi vident, & odorantur, & audiunt. Ex vtroque autẽ testimonio duo colligo. Primum quod auditio non fiat per species intentionales ex mente Aristot. sed per sonum realem peruenientem ad auditum. Probatur apertè, quia si per species fieret, omnes audientes eundem numero sonum, primò productũ audirẽt, quia omnes species, quas in auribus omnium produceret, ipsummet, & non alterũ numero distinctũ repræsentarẽt, vt per se est manifestũ in visu, ac cæteris sensibus, idẽ enim numero color videtur à multis per diuersas species ab eo productas in oculis singulorũ. Sed asserit Aristoteles, nõ omnes simul audiẽtes tintinabulũ eũdẽ numero sonũ audire; sed numero diuersos, quia quãuis sonus primo factus 74
sit

ſit vnus, & idē numero, quia tamē proximè ad aures diuerſorum perueniūt, numero diuerſi ſunt: ergo ſentit planè primum ſonū per alios ſonos reales diuerſos multiplicatos per mediū vſque ad potentiam auditi à multis, & non per ſpecies. Poſtremum, quod colligo eſt, non ſolum eſſe neceſſarium, vt audiatur ſonus, quod perueniat ſecundum eſſe reale vſque ad auditum, vt aſſerit prædicta opinio, ſed multiplicari per multas, ac diuerſas percuſſiones, quaſi per modum circulorum factas in aëre iuxta vltimam expoſitionem Alexandri.

75 Sed probatur iam non poſſe ſonum in aëre producere ſpecies, nec per eas audiri, ſed omninò neceſſarium eſſe, vt audiatur, quod perueniat ſecundum eſſe reale, vſque ad aures duplici ratione. Prior eſt, quia ſpecies intentionalis carens contrario in inſtanti deberet produci per totum medium vſque ad auditum; ergò eo ipſo quod factus eſt ſonus abſque vlla mora audietur, quod eſt contra euidentem experientiam, nam facta percuſſione arboris in ſylua, aut perfracta nube à fulmine, & vtrobique facto ſono, non ſtatim fit auditio eius, ſed poſt aliquantulum temporis, ergò non fit per ſpecies intentionales.

76 Secundo, ſi ſonus audirur in aëre per ſpecies, & non per realem multiplicationem vſque ad auditum, ſequitur quemlibet ſonum rectum bis audiri. Probatur conſequentia, quia ſonus realis defertur per aërem percuſſum, & commotum à corporibus ſonantibus vſque ad aliquam diſtantiam, vel vſque ad illā multiplicatur (vt aſſerunt opiniones huic contrariæ) ſed in principio ſui eſſe producit ſpeciem vſque ad auditum in inſtāti (vt probatum eſt,) ergò ſi delatus per motum, vel multiplicatus vſque ad illam diſtantiā adhuc durat, producet nouas ſpecies, per quas tranſacta iam prima auditione in inſtanti facta, iterum audiatur; imò pluribus, & infinitis auditionibus: cùm infinita dentur inſtātia, atque infinitæ partes in tēpore illo quo defertur, vel multiplicatur ſecundū eſſe reale, & in quolibet inſtāti diſtincto ab alio, poſſit fieri auditio, atq; diſtincta auditio.

77 Hæc tamen ſententia ſecundum ſe ſumpta falſa eſt, atque etiam iuxta omnes modos, quibus explicatur, vel intelligitur ab omnibus autoribus citatis. Vtrumque verò conſtabit ſi probemus impoſſibile eſſe, & nullo modo neceſſarium ad auditionem, quod ſonus realis perueniat vſque ad auditum. Hanc probo efficaciter impugnando ſingulos modos, quibus talis multiplicatio ſoni, vſque ad auditum excogitatur fieri; & primò, quod eadem numero pars aëris percuſſa, in qua fit ſonus perueniat vſque ad auditum, & idem numero ſonus in ea factus; probatur falſum, quia aliquādo percuſſio parua eſt, & minimis quibuſ

quibusdam instrumentis facta, vt constat de voce humana, & tamen auditur ad magnam distantiam, & à multis intra illam contentis; repugnat verò per tam paruam percussionem tãtùm ei imprimi impulsum, vt possit ad tantam distantiam moueri.
Præterea esto moueri possit: cum motus localis per tam par- 78
uam percussionem factus licet velox sit; tempus consumat, & notabile quidem, ac sensu perceptibile, sequeretur nõ statim ac fit vox audiri ab eis posse, sed auditionem differri per tempus sensu perceptibile contra experientiam. Propterea hic modus defendendi illam sententiam omninò improbabilis mihi videtur. Probatur deinde falsum quod sonus realis perueniat vsque ad auditum per productionem alterius sibi similis, primò quia non est intelligibile, quod sonus aliquis producatur in medio sine percussione, ac motu eiusdem medij, sicut non est possibile, quod producatur impulsus sine motu proiicientis, vel proiecti, aut vtriusque; tunc ergò vel producitur sonus realis 79
vsque ad auditum vnica percussione proximæ partis aëris, qua mota mouetur totus aer vsque ad auditum, vt dicebat Simplicius, vel multis percussionibus quasi in circulo factis, eo modo, quo per motum lapidis in aqua mouentur partes aquæ per modum circuli, & vtrumque manifestè impossibile est, quia tam parua percussio aeris in ore facta, non potest vim obtinere mouendi tam magnum aerem. Est etiam contra experientiam, cum immoto omninò, atque quieto aere qui circa nos est, audiamus sonum à longè factum, imò, & factum propè; quod possibile non esset, si totus aer moueretur; perciperemus enim absque dubio, vel tactu talem motum. Præterea cum motus totius aeris per partem illam, aut per multas percussiones factas moram temporis & non paruam inducat, sequitur non statim ac vox formatur in ore, audiri à cunctis circunstantibus, sed post moram temporis sensu perceptibilem, contra euidentem experientiam. Et quod plus est, & euidentius ostendit falsita- 80
tem oppositæ sententiæ; simul auditur ab his qui propè, & ab his, qui longè sunt, quod repugnaret, si per vnum, vel plures motus aeris multiplicaretur sonus vsque ad auditum, quia prius tempore mouerentur partes proximiores aeris, quam remotæ, & prius in illis, quam in his sonus produceretur, & prius à proximioribus audiretur.

Probatur tandem quia si sonus fiat extra locum aliquem, vndequaque clausum, auditur in eo, & si fiat in eo, vt intra æneum vas magnæ profunditatis, omni etiam ex parte clausum auditur extra, & tamen non potest sonus realis produci in duro, ac denso corpore (vt probauimus supra) & ideò nec

penetrare tale corpus: ergò falsum est quod semper sonus realis, vsque ad auditum perueniat, aut peruenire possit. Sed respondent iuniores produci sonum in poris eiusdem vasis, per agitationem aeris in eis inclusi. Et ita posse penetrare totum
81 corpus. Hæc tamen solutio friuola ostenditur ex duobus; ex priori quidem, quia licet poros admittamus in his corporibus, pauci admodum, & nimis angusti sunt, in quibus proinde nihil ferè aeris reperitur, esset verò necessaria magna aeris copia intus existens, atque egrediens, vt per vtriusque percussionem fieret tam magnus sonus ac est ille, qui foris auditur, si magnum sit vas. Ex posteriori verò, quia licet dentur tales pori, non sunt ordinati, nec recta via tendentes, sed passim interrupti per densiores partes, à quibus vndique circundati sunt, qua ratione per varios anfractus tendere necesse est: & ita redditur impossibilis productio realis soni per eos penetrantis totum ipsum corpus.

Secunda opinio negat quidem peruenire sonum realem vsque ad auditum, sed asserit sonum ad aliqualem distantiam multiplicari, ita vt à sono primo producto producatur alter vsque ad illam distantiam, & ab ea vsque ad auditum species multiplicet, per quas audiatur. Ita videtur sentire D. Thom. in 2, dist. 2. quæst. 2. art. 2. ad 5. vterque Caietan. cap. præsenti, Conimb. ibidem quæst. 2. artic. 2. & plures alij. Ad illam verò distantiam multiplicari existimant per varias motiones, & agitationes aeris in circulo factas, eo ferè modo, quo in aqua fiunt
82 iniecto lapide. Probant hoc solo argumẽto, quia primus sonus fit per commotionem, & agitationem aeris, sed agitatio hæc non statim cessat, sed aliquantulum extenditur per aerem: ergò nec cessat statim productio soni, sed sicut pars aeris agitata, in qua primo producitur sonus, agitat aliam sibi proximã, quousque impulsus eis impressus extinguitur, ita post sonum primò productum producitur alter vsque ad eam distantiam, ad quam potest impulsus mouere, & agitare aerem.

Sed vt melius hæc sententia intelligatur adnotare oportet dupliciter excogitari posse, quod sonus multiplicetur, vel per virtutem actiuam eius, ita vt sonus primo productus à corporibus sonantibus sua virtute producat alterum, sicut calor vnus productus ab igne in ferro producit alterum in manu, vel non per virtutem eius, nec eo actiuè concurrente, sed per agitationem aeris sequentis, ita vt aer, in quo producitur primus sonus per impulsum ei impressum à corporibus sonantibus resiliens imprimat suo motu impulsum aeri sequenti, à quo agitetur, & nouus sonus producatur. Videntur autẽ autores omnes

huius

huius sententiæ intelligere, quod multiplicatio soni ad certã distantiã fiat, non per virtutẽ actiuã soni prioris, sed per vlteriorem agitationẽ aëris ab eo factam, quia nihil de virtute actiua soni insinuãt, sed ex sola aëris agitatione id probare cõtendũt.

Nostra tamen sentẽtia duabus assertionibus explicatur. Prior 83 est, *à principio, quo fit sonus, multiplicat speciem sui per aerem, vsque ad auditum, & per has species auditio fit semper, quare nulla prorsus multiplicatio soni realis vno, vel alio modo excogitata à prædictis opinantibus necessaria est ad auditionẽ, sed valde superflua, atq; impertinẽs.* Probatur primo ratione vniuersali aduersus vtramq; sententiam, & omnes modos defendendi primam, quia sonus est proprium sensibile sicut color; sed propria sensibilia habent virtutem producendi proprias species intentionales in medio, & potentia: ergò hanc habet sonus, sicut probauimus cap. præcedente eam habere colorem: tunc vltra agens approximatum passo, & non impeditum naturaliter, & necessariò producit in eo effectum propriæ virtutis, sed sonus statim ac fit est approximatus aëri, qui est passum benè dispositum, & non impeditũ ad recipiendes species intentionales soni: ergò producit eas, & illæ alias vsque ad auditum, & ita fiet auditio sine multiplicatione soni realis, quia potẽtia informata specie sufficiens est principiũ sensationis. Quod sic vrgeo, euidenti experientia piscatorũ constat pisces audire voces in aëre emissas, & hoc fieri sine vlla cõmotione aquæ imò in summa quiete eius melius audire, & propterea ad profũdiores partes aquę se recipere: ergò talis auditio nõ fit per realẽ productionẽ soni in aqua, sed per solas species intentionales per eã multiplicatas: pari ergo ratione auditur sufficiẽter in aëre sine vlla alteratione naturali eius simultanea, vel comitãte, quæ sit productio realis soni. 84

Secundo probatur argum. ad hominẽ satis efficaci aduersus 85 secundam opinionem admittentem sonum à certa illa distãtia (ad quam vsq; multiplicatur realiter & naturaliter) producere speciem sui in medio, & potentia per quam solam auditur sufficienter. Hoc inquam supposito, sic arguo: non minus potest sonus à principio suæ productionis multiplicare speciem sui in medio, & potentia, quã post realem multiplicationem ad illam distantiã, cùm per eam nec naturam mutauerit, nec maioris, sed minoris forte virtutis factus sit: ergò à principio eas multiplicat, & per eas solas audiri potest. Probatur euidẽter, quia per eas solas auditur ab illa distantia apud autores huius sententiæ. Ex quibus infero, quàm sit falsus, & sine fundamento vltimus modus explicandi priorem opinionẽ negans in aqua produci posse sonum realem, sed audiri sonum in aere factum per species in-

 tentiona-

tentionales, & negans quoque ex opposito, quod in aere possint produci species intentionales soni, & concedens produci sonum realem, vsque ad auditum, certum est enim aerem omnibus esse medium accommodatum ad auditionem, & magis accommodatum, quàm aquam, vt expressis verbis asseruit Aristoteles cap. præsenti; si igitur est medium accommodatum ad productionẽ soni realis; ergo erit etiam ad productionem specierum; quare ex hac parte non repugnabit in eo produci, sed nec repugnat ex parte eiusdem soni, qui cùm sit sensibile per se, & proprium, non minus, quàm color, & cætera obiecta aliorum sensuum, necesse est ei concedere virtutem eas producendi, atque etiam, quod verè eas producat. Præterea si est medium magis accommodatum ad auditionem, quàm aqua, & in hac possunt produci species soni, sine fundamento negatur, quod non possint produci in aere.

Assertio posterior, nec multiplicatur sonus realis vsque ad auditum, neque ad certam distantiam, neque vllo alio modo, sed sonus primo productus defertur ad aliquam distantiam per aerem commotum, & resilientem, maiorem quidem, aut mino-
87 rem secundum maiorem, vel minorem resilientiam aeris, in quo defertur, ita tamen vt à principio producat species, & per eas audiatur tam in aqua, quàm in aere. Hæc est etiam contra vtramque opinionem, & modos omnes explicandi primam, eamque simul cum priori tenet Toletus, q. 21. huius lib. & videtur etiam tenere noster Molina. 1. par. quæst. 55. art. 2. disput. 1. non longè a fine, & cum his maior recentiorum pars. Et probat efficaciter argumentis factis contra easdem opiniones, & modos eas defendendi.

88 Testimonium Aristotelis difficile satis apparet, nisi contextus illius loci paulo attentius consideretur, in quo Aristoteles hoc solùm intendit, quod obiecta auditus, & olfactus non possint mouere potentiam, quin prius moueant medium motione reali, & naturali, quia sonus in eo producitur secundum esse reale per motum collisionis eorum, & ideò necesse est prius alterari aerem per productionẽ soni realis, & receptionem eius, quàm moueat in potentia, odor verò non mouet olfactum, nisi per effusionem odoriferę exhalationis per mediũ. Prioritas verò hæc mouendi medium realis est in vtroque sensu, & sensibili, sed non necessariò est temporis, vel durationis, sed naturæ saltem, quia prius natura est sonum fieri, & esse, atque in aere recipi secundum esse naturale, quam mouere sensum siue eum moueat secundũ esse naturale, siue solum secundùm esse intentionale, & pariter de odore debet intelligi, ergò Arist. asserens hæc

hæc duo obiecta prius mouere medium, quàm potentiam, de reali, & naturali motione loquitur; prioritatem verò vniuersaliter accipit, prout communis est ad prioritatem naturæ, & téporis neutrā determinans, sed determinandam relinquēs iuxta diuersas sententias de modo, quo fit auditio, quas in fine huius tractatus explicabimus. Visibile verò nō prius mouet mediū, quàm potentiam, quia non mouet ipsum motu physico, aut naturali; cùm nec fiat in aere per motū, vel agitationem eius, nec se diffundat per eum, sed solū moueat ipsum, & potentiam mo- 89
tione intentionali, per productionem specierū, quæ simul tempore, & natura fieri solent in aere, & potētia visiua iuxta communem omnium sentētiam. Aliud verò quod Aristoteles asserit in eodem testimonio, videlicet omnes quidē audire primū sonū eūdum numero, licet ille qui immediatè peruenit ad singulos, sit numero diuersus, sæpe accidit iuxta nostrā sententiā; nam licet sonus, & vox primò producta eadē numero sit, diuiditur tamen se diffundens per diuersas partes medij, & versus diuersas differētias loci, & sic diuisa defertur in diuersis partibus aeris, vsque ad aliquā distantiā à qua multiplicat species: vnde cū ratione diuisionis diuersa numero fiat, verū est diuersū numero sonū à multis audiri intrà sphærā actiuitatis auditus, quāuis per species audiatur, non tamē ab omnibus, quia plures etiā sunt, qui versus eandem differentiā loci existentes eūdem numero sonū, & vocē audiūt, quare non bene colligitur ex eo quod Arist. docet non omnes proximè audire eundem numero sonū, quod sentiat ipse semper, & necessario peruenire sonum, vsque ad auditum secundum esse reale, & naturale, & doctrinam huius solutionis tenet Ferrar. 2. lib. de anima. quæst. 15.

Pro solutione primi argumenti in memoriam in primis reuocare oportet illud, quod superius dicere cœpimus de modo quo producitur sonus, videlicet medio motu locali resiliētiæ, quo medio corpus, vt aer percussus à corporibus sonantibus & quasi fugiens ab eis mouetur per impulsum, quem dum 90
vehementer se collidunt aut separantur per diuisionem, ei imprimunt. Per talem enim motū (quem resilientiæ vocant) caussatur sonus, & propterea licet contrario careat, successiuè fit, quemadmodū lumen contrario carens successiuè nihilominus producitur à Sole in aere quia medio motu locali, per quem approximatur eidē aeri producitur: vnde sequitur, quod sicut lumen successiuè producit species in oculo, & successiuè ab eo videtur, pari ratione sonus producitur successiuè, quia medio motu locali; & ideò successiuè producit species in medio, & potētia: hoc tamē est discrimē, quod lumen nō postulat successiuè

produci:sed in instanti:sed quia accidit luminosum appropinquare per motum, per accidens producitur lumen successiuè, & successiuè videntur: sonus verò naturaliter postulat produci successiuè, non propter latitudinem contrarietatis, quam habeat:sed quia ex propria natura petit produci medio motu resilientiæ essentialiter successiuo; ideò semper producit species in tempore, & etiã auditur in tempore. Cuius ea est ratio, quia modus operandi sequitur modum essendi:sed sonus habet sem-
91 per modum essendi successiuum; ergò eundem modum habet operandi, ac mouendi mediũ, & potentiam. Vnde si in instanti produceretur sicut aliquãdo producitur lumen in instãti, multiplicaret species, & in instanti audiretur, sicut in instanti ea producit lumen, & in instanti videtur:nam productio specierũ cùm sit intentionalis actio contrario carens, quasi per se petit in instanti fieri, & quasi per accidens successiuè, & in tempore.

Secundo notandum est, quodlibet agens corporeum limitatam habere sphæram, intra quam potest operari, & non extra illam, & iuxta maiorem, vel minorem virtutem operandi maiorem, vel minorem habet sphæram. Constat verò obiectum visibile perfectius esse sono, sicut & sensus ipse visus perfectior auditu est, vnde maiorem habet sphæram actiuitatis, & ad maiorem distantiam potest mouere visum, quàm sonus auditum. Et ex vtroque hoc notabili sequitur duplici de causa contingere posse, quod ab eadem distãtia prius videatur lumẽ, quàm audiatur sonus, ex priori quidem si lumen non fiat successiuè: sed in instanti, vt postulat natura eius:cum tamen sonus semper postulet fieri in tempore. Ex posteriori verò, quia licet vtrumque fiat in tempore, vt contingit in fulmine, & tonitruo, maiorem longè sphæram actiuitatis habet lumen, quàm sonus: ideò quamuis vterque multiplicet species in tempore, citius tamen lumen ad eandem distantiam. Et hinc prouenit, quod licet sint in eadem distantia, prius videtur lumen, quam audiatur sonus, etiam à visu, & auditu existentibus intra sphæram actiuitatis cuiusque, Prius autem videri aio lucem, quàm audiatur sonus, quia dum videtur hoc, nondum auditur iste: sed postmodum, tum quia videns fortè non erat intra sphæram soni, erat tamen intra sphæram luminis, tum etiam, quia licet intra sphæram vtriusque foret, citius operatur lumen, præsupposito, quod vterque operetur successiuè, propter maiorẽ perfectionem, maiorémque virtutem actiuam, non solum respectu actionis naturalis:sed etiam intentionalis; postmodum verò audiri incipit sonus, audiri verò incipit, dum iam sphæram auditus attingit propinquior ei factus per motum aeris resi-

lientis,

lientis, in quo defertur. Et eodem modo se res habet in sono 92
per ictum securis circa lignum causatum.

Et ex his constat solutum esse primum argumentum, quia licèt verum sit sonum statim ac incipit esse, multiplicare species: sed quia incipit esse in tempore, successiuè eas multiplicat, quare nō potest audiri tam citò, ac videtur lux ob rationes assignatas: licèt ergò statim ac incipit esse, producat speciem, non ad tantam distantiam ac visibile, ideò sæpè non auditur à vidente lucem: sed necessariò spectandum est ad auditionem, quod per motum localem aëris, in quo defertur, ad auditum appropinquet, & minorem eius sphæram attingat.

Ad secundum concesso antecedente neganda est consequentia, quod bis audiatur idem numero sonus auditione directa ab eodem auditu existente intra sphæram eius, non enim incipit in instanti: sed successiuè, & in tempore, & per motum resilientis aëris defertur: & aliquo tempore durat, sed falsum est, quod interrumpatur, vel cesset auditio, per quam audiebatur, & post aliquod tempus iterum audiatur: sed solum sequitur toto illo tempore continuo audiri vna auditione continuata.

QVÆSTIO V.

Quidnam sit vox, & quid echo, vel reflexus sonus & quonam modo fiant.

PRimum, quod postulat titulus quæstionis est explicatio 93
naturæ vocis, quam tradere cœpimus in expositione textus, & nunc perficiemus adnotantes naturam duas statuisse vias ab ore animalis, per interiores partes pectoris procedentes, quarum vna pergit vsque ad ventriculum, seu stomachum, & vocatur *gula*, quia per eam emittitur cibus in ore præparatus ad eundem ventriculum; & via hæc habet ex parte oris extrema cauitatem grandem, quam vocamus *fauces*, & est orificium illud gulæ satis magnum, quo deglutimus. Altera via tendit ad pulmonem, & durior est, ossi potiùs, quàm carni similis, nec recta: sed obliqua habens circulares quosdam anfractus, nec æquales habens partes: sed quasdam supereminentes, & ideò asperitatē in ea causantes, & propterea vocatur *arteria aspera*, atque etiam *guttur*. Deseruit autem non ad transmittēdum cibum, aut potum: sed respirationi, quia per eam pulmo attrahit aërem pro temperando maximo calore cordis. Est enim *pulmo*, 94
vt docet Aristot. 3. lib. de part. animal. cap. 3. spongiosa quædam substantia: & quasi folles cordis, & ideò valdè accommodatus

pro aere recipiẽdo, atque expellendo: procedúntque ab eo duæ aliæ viæ tendentes in ipsum cor, vna per quam transmittit aerem in cor, & remittitur ab eodem corde, & hæc dicitur *arteria venosa*, quia vnicã habet tunicam sicut venæ sanguinis: per alteram viam desumit sibi pulmo ipse proprium alimentum à corde, & dicitur *vena arteriosa*, quia duplicem habet tunicam, sicut arteriæ sanguinis. Pulmo igitur virtute animæ in se existentis habet facultatem attrahendi ad se externum aerem, eũdémque à se emittendi per asperam arteriam ad efformandam vocem, quæ ideò *arteria* etiam *vocalis* nuncupatur, & cùm sit angusta via, aer per eam emissus magna vi percutit aerem re-
95 tentum in magna illa cauitate, quam pro extremo habet circa os, & vocatur *larinx*, siue *gurgulio*, & per hãc collisionem aeris attracti, atque emissi per respirationem, aerisque retenti fit sonus, qui aliis instrumentis in ore residentibus quasi distinctus, expolitus, ac dearticulatus fit vox, & in quantum ab anima cũ imaginatione aliqua mouente appetitum, à quo prædicta omnia instrumenta applicantur ad eiusdem soni, ac vocis formationem, procedit, affectum animæ significat, & ad significandos conceptus intellectus, & his mediis res conceptus naturalem habet aptitudinem & actualem significationem earum consequitur media impositione hominum. Ex quibus intelligi potest definitio vocis insinnata ab Aristot. in fine huius capitis, quam his verbis ad formam definitionis reduci posse dicebamus in expositione textus. *Vox est sonus animalis factus per collisionem aeris à pulmone attracti, atque emissi per respirationem cum aere in gurgulione, vel laringe retento, & cũ quadam imaginatione*, quam definitionem, vt intelligamus tria hæc distinguere, atque ordinare oportet, videlicet, *sonum, vocem, & ser-*
96 *monem*: nam se habent tanquam superius, & inferius, quia sonus superior est, vtpote communis omnibus corporibus, quæ possunt se percutere, vox verò solis animalibus conuenit, & ideò inferior est sono, & propterea in definitione dicitur vocem esse sonum, non quemcunque, sed animalis, & quia non quibuscumque animalibus conuenit vocem edere, licet possint sonum efficere, nisi habentibus pulmonem, arteriam vocalẽ, & cætera instrumenta, quibus mediis formatur vox: ideò addũtur cæteræ particulę in definitione, per quas distinguitur vox à cęteris sonis tanquam perfectum quid ab imperfecto, & quia ex eo, quod cum imaginatione mouente appetitum ad applicationẽ instrumentorum formatur, cõsequitur significationem alicuius affectus naturalis, necesse fuit addere, quod cum imagi-
97 natione fiat. Sed adhuc vox communis iisdẽ animalibus determinatur

minatur per dearticulationem ad sermonem, quia peculiaribus instrumentis ab appetitu per imaginationem moto applicatis exposita, atque distincta in syllabas apta fit ad significandum, non solùm naturales affectus quod habent brutorum voces: sed conceptus intellectus, & res alias; quas per conceptus intelligimus, sed neque has, neque illos actu significant voces, nisi ex hominum impositione. Ex actuali verò significatione conuenit illi vltima perfectio, nempe sermonis: nam sermo vox humana est, hoc est, dearticulata, & ad significandum res, & conceptus imposita, qua vtuntur homines in cōmuni conuictu ad sensa mentis, & res per ea concepta aliis significanda.

Quonam modo fiat reflexio soni, qui vocatur echo.

Echo idem significat, ac sonus reflexus, reflexio autem soni explicatur ab Aristot. in textu per reflexionem pilæ ad parietem proiectæ, quia sicut pila per impulsum ei impressum à proiiciente mouetur motu recto quamdiu non occurrit ei corpus obsistens, vel impediens, tali verò occurrente corpore, videlicet pariete, statim ac illud contingit per eundem impulsum, quo ferebatur; retrocedit, aut retrorsum redit, & retrocessio ista vocatur reflexio, aut reflexionis motus. Quod patet et- 98
iam in radiis solaribus recta via per aerem extensis, qui si corpus opacum reperiant, à quo vlterior transitus rectus impediatur, retrorsum reuertuntur, & eā partē aeris, in qua coincidūt cū recta illuminatione à se facta, intēsius illuminant, motus ergò iste retrocessionis vocatur reflexio luminis, & lumē ipsum, vel radij reuertentes appellātur lumen reflexū, vel reflexi radij. Ita ergò intelligendùm est de sono, qui siue diffundatur per totū mediū secundum esse naturale, aut reale, siue solum secundum esse intentionale per speciem, procedit diffusio vna vel alia recta via, quousque occurrat corpus aliquod eam impediens, & tunc aer via recta tendens, atque in eo sonus, vel eius species in eo delata, eodem quo ferebatur impulsu, retrocedit vsq; ad sphæram auditus, & iterum auditur, & sonus iste, vel species eius retrocedens vocatur echo. De quo quærimus quonam modo fiat. Et quamuis plures sint de hac re sententiæ, ad duas tamen extremas reducere possumus omnes claritatis gratia.

Et prior tenet echo fieri per reflexionem soni realis in cor- 99
pore obsistente; & reuersionem eius vsque ad auditum, vel certè vsque ad aliquā partē medij, ex qua speciem sui producat in organo. Ita videtur sentire Plato in Phædro asserens echo esse sonū, qui à solidis, & cōcauis corporibus reflectitur instar amoris. Ita expresse Auicenna lib. 6. natural. cap. de auditu, Simplic.

Alex. Philop. cap. præsenti, & idem videtur sentire D. Tho. Alb. Magn. tract. 3. cap. 19. Palatius, & alij ex interpretibus huius capitis. Et cum eis recentiores quidam: sed ferè omnes diuisi sunt in modo particulari loquendi, nam Auicenna putat eundē numero sonum primò productum in parte aëris deferri in ea vsque ad locum reflexionis, & percusso corpore obsistente reuerti cum ea vsque ad auditum, & ita echo esse eundem numero sonum realem euntem per motum directum, & redeuntem ad auditum per reflexum. Simplicius verò reflexionē fieri censet ex eo, quod commota parte aëris proxima corpori obsistenti iterum commouetur totus aër in contrarium, hoc est, versus auditum, & multiplicatur sonus vsque ad illum, iterúmque auditur. Quare videtur sentire echo esse quidē realē sonū,
100 non eundem numero cum eo, qui primò productus est: sed eūdem specie. Alex. verò alia ratione sonum reuerti putat. Ita vt vltima pars aëris quæ sonum deferebat, percutiat corpus obsistens, & hæc eadem retrocedens aliam sibi proximam percutiat mouens eam in contrarium, simulque imprimens ei sonū, & hęc aliam, & sic vsque ad auditum, vt iterum audiatur sonus, non idem numero: sed specie. Alij verò, quos citat Iandunus 2. lib. de anim quæst. 13. sic multiplicari sonum vsque ad corpus obsistens credunt, vt ex eius percussione producatur alter, & reuertatur vsque ad auditum, non idem secundum numerum, nec secundum speciem: sed specie distinctum à priori, quia prior productus fuit à viuente: imò ab homine, cum esset vox eius,
101 posterior verò producitur à non viuente. Aliqui tandem ex his, qui solum multiplicari sonum per medium existimant vsque ad aliquam distantiam, adhuc putant pertingere vsque ad corpus obsistens, & ab eo aliquantulum reflecti secundum esse reale, & ab ea distantia peruenire vsque ad auditum solum per species intentionales. Et ita echo non esse eundem numero sonum, qui primò fuit auditus: sed numero distinctum, & auditione quidem recta audiri secundum esse reale, reflexa verò solum per species intentionales, omnes itaque sententiæ istæ conueniunt in eo, quod echo fiat per reflexionem soni realis, quamuis diuersis viis incedant circa modum, quo realiter peruenit vsque ad corpus obsistens, & ad auditum vsque reuertitur; ideo pro eadem sententia numeramus omnes.
102 Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti, vbi reflexionem soni docet fieri sicut reflexionem pilæ ad parietem allisæ: sed constat motum reflexionis pilæ, non minus esse realem, & naturalem, quā directum, ergò etiam reflexio soni, realis, & naturalis erit ex mēte Aristotelis, qui expressius id videtur asseruisse sect. 11.

sect.11.prob.q.13.vbi postquam quæstionem proposuerat;quare vox prolata sæpe amittat formam,& nihilominus eã iterum per reflexionem audiamus,quod est fieri echo: hisce verbis respondet, *An quod refractio est,non perfractio,sic enim cum totum permanet,tum partes ab eo duæ uniformes proficiscuntur, quippe cum per similẽ angulum refractio existere soleat:* itaque vox resonandi similis primæ efficitur, quibus expressè videtur dicere per reflexionem produci nouam vocem realem, & naturalem priori similẽ,quæ resonare dicitur,& iterum audiri , quod est asserere echo fieri per reflexionem realis soni,& nõ solius speciei,& hoc idẽ assertũ videtur,Sapientiæ 17.illis verbis: *Resonans de altissimis montibus echo*,resonare enim sicut sonare, nõ conuenit speciebus intentionalibus,sed sono reali,ac naturali.

Sed probatur ratione primo,quia euidenti experientia constat sonum directum,& reflexum non audiri simul , sed vnum post alium,ita vt inter auditionem vtriusque aliquantulum intercedat tempus,sed si per solas species intentionales fieret reflexio,simul omninò fieret vtraque auditio; ergò nõ fit per solas species,sed per realẽ soni retrocessionem. Probatur minor, quia species intentionales producuntur in instanti;ergò simul ac sonus auditur, directa auditione multiplicat species vsque ad corpus obsistens , & istæ simul reuertuntur vsque ad auditum,& iterum fit auditio. Et vrgeo argument. hoc modo,inter auditionem directam, & reflexam mediat tempus;in hoc igitur medio tempore inquiro,vbinam sit sonus directè auditus, & si dicas esse in aere,statim infero iterum,atque iterum audiri ante reflexionem; si verò dicas nullibi esse,euidentius infero,nec posse producere species,per quas fiat reflexio,quia quod non est,agere non potest , etiam si immediatè prius extiterit; imò nec possunt eodem tempore permanere species iam productæ ab eo,dum erat,vt per eas fiat reflexio , quia species dependent in conseruari ab existentia obiecti;ita vt eo extincto statim euanescant.

103

104

Secundo, quia si reflexio soni fit per solas species, eodẽ modo fiet,ac visio reflexa alicuius rei in speculo,sed nõ potest hoc modo fieri;ergò non fit per species.Minorem probo , quia per visionem reflexam in speculo videtur res in profundo speculi, & quasi vltra illud,sed in echo non sentitur sonus in profundo corporis obsistentis , vel vltra illud , sed in ipsomet : ergò non sentitur per speciem, sed realis ipse sonus, qui in ipso corpore reflectitur,est,quod auditur.

Secunda opinio asserit *echo non fieri per reflexionem soni realis, sed solum per reflexionem specierum intentionalium in corpore obsisten*

obsistente, ita vt cum aere deferantur, & aer per motus reperiat corpus obsistens, atque impediens proprium motum, quasi allisus ad tale corpus, resilit in oppositam partem, moueturque easdē species deferens versus auditum, & species sic delata, cum primum
105 *perueniunt ad sphaeram auditus, qui eundem sonū directa auditione potentia audiuit, producunt aliam speciem per quam iterū auditur, & reflexa auditio ita facta, vel sonus: vt sic auditus per reflexionem vocatur echo.* Ita sentiunt Buridan. 2. lib. de anima, q. 12. Apollina. quæst. 24. noster Molina 1. par. quæst. 58. ar. 2. disput. 1. Toletus 2. li. de anima, quæst. 22. & recentiores permulti, ita vt iam sit ferè communis inter eos, nobísque videtur probabilior. Quam probamus eisdem rationibus, quibus probatum est quæstione præcedente sonum non multiplicari per medium secundum esse reale, nec peruenire vsque ad auditū,
106 sed per solas species intentionales audiri. Si enim sonus non multiplicatur, nec per se potest vsque ad auditum vt plurimū peruenire, nec poterit reflecti, sed sicut recta auditione auditur per species intentionales; ita etiam auditione reflexa. Vt plurimum verò assero non posse reuerti sonum realem, quia aliquando ad tam paruam distantiam contingit fieri reflexionē (quia contingit propè inueniri corpus concauum obsistens) vt sonus primò productus in aere deferatur vsque ad locum reflexionis, & cum aere ipso reflectatur, sed addo non esse talem reflexionem soni realis adhuc in casu isto necessariā, vt fiat echo, nec etiam audiri sonum ipsum reflexum per se, nec per se ad auditum peruenire, sed per speciem intentionalem, quæ sufficienter reflecti potest in corpore concauo, ita vt per eam, vel per aliam ab ea multiplicatam fiat auditio reflexa absque reflexione soni realis.

Ex his infero, quod dum fit echo, idem numero sonus & eadem numero vox primo audita, iterum auditur, & non sonus, vel vox numero à prima distincta, quia cum vtraque auditio, recta, atque reflexa fiat per species primò productas ab eadem numero voce, & per reflexionem multiplicatas reuertentes vsque ad auditum, necesse est eandem numero vocem repræsentare, & consequenter eandem numero vocem audiri, licet per distinctas species repræsentatam.

107 Vt autem sententia nostra intelligatur melius, & opposita argumenta facilius solui possint, adnotandum est sonum realem, post primam sui productionem deferri in aere resiliente, & quandiu non recedit à sphæra auditus, quasi continuata, vel conseruata auditione, atque directa auditur, recedente verò ab eius sphæra cessat auditio eius, sed contingit species à se diffusas

sas per medium,& in aëre delatas inuenire corpus solidum, & concauum (tale enim esse debet illud in quo fiat reflexio) à quo impeditur aër, ne vlterius progrediatur, & sic impeditus reflectitur versus auditum, & in eo species, quæ cùm primum perueniunt ad sphæram auditus, iterum auditur sonus & sonus per species reflexus,& iterum auditus vocatur echo,& ecce tẽpore illo intercedente inter auditionem rectam, & reflexam sonus tendit per medium delatus in aëre, quousque accedit magis ad locum reflexionis,& recedit ab sphæra auditus, & ita non auditur tẽpore illo quousque species, quas producit motus in aëre pertingentes corpus concauum reflectuntur in aëre reflexo,& peruenientes ad sphæram auditus iterum per eas auditur sonus.

Ex quibus non erit difficile argumenta opposita soluere, & 108
primum testimonium Aristotelis parùm momenti habet, quia similitudo reflexionis pilæ non tenet in omnibus, sed in eo, quod propter impedimentum, & resistentiam obsistentis corporis, tam pila, quam aër, in quo sonus defertur eodem impulsu, quo feruntur, retrocedunt, & mouetur versus impellentem, & ad hoc tantum explicandum vtitur Aristoteles similitudine pilæ. In cæteris verò diuersus est reflexionis modus, vt potest facile constare ex reflexione soni à nobis exposita.

Secundum testimonium longè difficilius est, sed exponi adhuc potest iuxta sensum nostræ sententiæ: nam species, quæ reflectitur in corpore concauo aliam multiplicat versus sphæram auditus repræsentantem eandem vocem;& ideò verum est quod per reflexionem efficiatur vox priori similis, hoc est, iterata similitudo eius; tãtumdem namque valet, & efficit species in ordine ad auditionem, ac vox ipsa naturalis;& cùm sit similitudo eius, vocari potest vox alia ei similis. Cætera verò, quæ dicuntur in eodẽ testimonio de diuisione vocis per refractionem; & de modo perueniendi ad visum per suos angulos, benè 109
etiam possunt referri ad species intentionales vt considerandi patebit. Et pari ratione verba sapientis, nam resonare dicitur sonus in montibus, quia ab illis reflectitur vsque ad sphæram auditus, vt iterum audiatur, siue reflectatur per se, vel per suas species.

Ad primum argumentum negandum est antecedens; quod sonus fiat in instanti; nam quamuis contrario per se careat, consequitur tamen ex propria natura motum localem resilientiæ, & eo medio fit; & propterea in tempore fit, atque etiam in tempore auditur. Sicut lumen medij à sole illuminati fit successiuè, quia sol illuminat per motum, & ita multiplicat in

tempore

tempore species, atque etiam videtur in tempore, sed etiam si concedatur antecedens, vt maiorem locum difficultati argum. tribuamus, neganda est consequentia, quod simul sint auditio recta, & reflexa; vel quod simul audiantur directus sonus, & echo, quia licet species intentionales producantur in instanti, deferuntur tamen in aëre resiliente successiuè, vnde successiuè perueniunt ad locum reflexionis, & successiuè etiam reuertuntur

110 vsque ad sphæram auditus; & ideò non statim per eas audiri potest sonus auditione reflexa; nec ideò simul, ac auditur auditione directa, sed necesse est tempus aliquod (licet breuissimum) inter vtramque auditionem intercedat. Et dum vrgetur argum. inquirendo, vbinam sit sonus in illo intermedio tempore. Respondeo esse in aëre, & cum infertur, iterum, atque iterum audiri auditione directa; neganda est consequentia, quia dum intra sphæram auditus continetur, auditur quidem, non alia auditione directa, sed eadem continuata, vel conseruata, dum verò iam ab sphæra recessit, & ad locum reflexionis appropinquauit, neque auditur auditione directa, quia non est intra sphæram auditus; neque reflexa, quia species eius, quæ reflectũtur, & per reflexionem multiplicantur, in eodemque aëre reflexo deferuntur, nondum peruenerunt ad sphæram auditus, & ideò nondum potuit per eas audiri sonus, nec per alias ab eis multiplicatas, quia dum obiectum, vel eius species non sunt intra sphæram potentiæ, non possunt eam immutare.

111 Ad secundum respondeo, quod licet vtraque sensatio reflexa, nempe visio, & auditio fiat per species intentionales, diuersa tamen ratione; nam reflexio soni fit per reflexionem aëris, qui statim in superficie obsistentis corporis concaui resistentiam reperit, & ideò statim ab illa reflectitur, & cum eo species soni; quare non potest sonus in profundo eiusdem concaui corporis, vel vltra ipsum repræsentari, sed in ipsomet, quod in obiecto visibili, aut specie eius non reperitur, & propterea non mirum est, si alio modo repræsentetur obiectum per speciem reflexam eius, ac repræsentatur sonus, quamuis dum species visibilis reflectitur in corpore minus terso, imò & in speculo minus puro, repræsentet etiam obiectum non in profundo speculi, sed in extima superficie eius.

Et si quærat aliquis, an species possint recipi in corpore solido; etiam secundum partes densas eius; nam in poris certum videtur posse recipi propter aërem in eis degentẽ, ex vtroque sequitur nõ posse species reflecti, sed in corpore ipso concauo inhærere; quare nec per reflexionẽ specierũ poterit echo fieri.

Huic respondent recentiores quidam ex his qui nostram senten

sententiam de modo reflexionis sequuntur, concedendo, quod species soni possint recipi in corpore solido, ac duro, etiam secundum partes densas, sed difficilius, atque imperfectius longè in eis recipiuntur, & propterea necesse est cum ipso aëre cito resiliente megna ex parte resilire; non ergò omnes species soni hærent in corpore concauo, licet aliquæ hærere possint; præsertim in partibus porosis eius, in quibus non recipiuntur, cum tanta difficultate; quare adhuc datur locus reflexioni per species reuertentes faciendæ. 112

Ego verò alio modo respondeo, species per se non reflecti, sed ratione aëris resilientis, aër verò per impulsum delatus, & impeditus hærere non potest, sed necessario retrocedit, quare necessario etiam retrocedunt cum eo species, quia non possunt transire ad corpus concauum, cum non possit naturaliter idem accidens numero transire de vno subiecto ad aliud. Negandum igitur est, quod in concauo ipso corpore hæreant, quamuis forte in puncto reflexionis producant alias, in eodem concauo corpore hærentes, quod constat nihil ad reflexionem per eas faciendam referre.

QVÆSTIO VI.

Quodnam sit organum, seu subiectum proprium auditiua potentiæ.

SOlum restat circa sensum auditus explicandum, quænam pars animalis sit organum huius potentiæ; in quo tanquam in proprio subiecto resideat. Et quamuis quædam animalia sint quæ auditum habent in medio corporis intra anfractus quosdam à natura collocatum, vt testatur Arist. 4. lib. de Histor. animaliũ, c. 8. & 2. lib. de partibus animal. c. 12. & alia etiã sint, quæ cum audire sit certum, incertum tamen per quamnam partem tanquam per organũ huius potentiæ audiant. Non est tamen minus certũ omnia fermè animalia, quæ potentia auditiua gaudent, situm habere in ea parte temporũ extrema, quæ auribus contegitur; nam sicut natura pilos superciliorum supra oculos statuit, in quibus residet potentia visiua, vt eã ab iniuriis externorum quantũ possibile est defendant; ita statuit aures, quibus circũdata, & quasi vallata, atque munita sit pars illa, in qua tanquã in organo, ac subiecto cõstituitur potẽtia audiẽdi, quo melius possit cõseruari: & propterea aures ipsas, nec nimis molles fecit, ne nimis facile cõtundi possent, nec nimis duras, ne facile cõstringerẽtur, sed mediã naturã tenẽtes cartilaginosas quidẽ, hoc est ex partibus carnis, atq; etiã osseis cõpositã. Et aures istæ 113

habent

habent internam viam anfractibus quasi cochlearibus, atque obliquitatibus plenam, quasi in modum labyrinthi, ne forte sonus in rapido delatus aëre, suo impetu concutiens sensum eũ lædat. Nec solum obliqua est, & anfractuosa via hæc, sed angustissima, ne forte aqua, vel quid aliud externum per eam ingrediatur, à quo temperamentum sensorij lædatur, vt insinuauit Aristot. cap. præsenti textu 83. Et tãdem in hac eadem via collocauit natura humorem quendam densum, atque viscosum, vt si forte bestiolæ ingredi attentauerint, hæreant in via, & facile
114 capiantur, & his de causis *foramen* hoc *cæcum* vocari solet, quasi per ipsum aditus non pateat ad internas partes auditus, sed quamuis angustissimum sit, desinit tamen versus cerebrum in cauitatem quandam, & amplitudinem quasi orbicularem, cuius medietatem operit pellicula quędam, siue membrana, quam *tympanum* auditus, atque etiam *myringam* vocant; nam similitudinem tympani cuiusdam habet. Sustentatur autem membrana hæc tribus ossiculis, quorum vnum similitudinem *incudis* habet veluti duobus innixi pedibus, alterum quasi figuram *malleoli*, & tertium similitudinem *stapedis*. Mẽbrana etiam hæc affixa est neruo cuidam à cerebro descẽdenti, per quam, & spiritus animales necessarij ad sensationem eliciendam deriuantur, & species sensatæ sonorum ad sensum communem inter-
115 num transmittuntur. Intra medietatem illius cauitatis versus cerebrum, in quam desinit cæcum foramen, residet substantia quædam subtilissima eodem tympano circundata, & quasi versus externam partem aurium vallata: quam ob nimiam subtilitatem aërem vocant, sicut subtilissimum sanguinẽ vocamus spiritum. Itaque non est verus aër, sed aëri similis, & quia ab ipsa hominis formatione collocatus est ibi à natura, & ibi semper, & immobilis permanet, vocatur aër innatus, atque immobilis, imò propter rationem statim tradendam vocatur à multis vitalis aër. His explicatur modo saltem imperfecto fabrica auditus, & simul aperitur via ad intelligendum varias autorum sententias de organo ejus.

Themistius igitur cap. præsenti ad textum 83. organum auditus asserit esse spiritum animalem deriuatum à cerebro in has internas partes aurium, ad quem per innatum aërem per-
116 ueniunt species soni, & efficitur auditio. Sed hæc sententia falsa probatur, quia spiritus siue vitales sint operationibus animæ vegetatiuæ deseruientes, siue animales, deseruientes operationibus animæ sensitiuæ, non sunt aliud, quàm purissimus quidã, ac tenuissimus sanguis aeri persimilis; sed de sanguine probatum est nec viuere, nec informari anima; ergò talis spiritus non

non viuit, nec informatur anima, nec proinde potentiæ vitalis capax esse potest.

Alij verò organum huius potentiæ dicunt esse neruū illum à cerebro descendentem, cui diximus affixum esse tympanum. Ita Auicenna, quem sequitur Albert. Mag. tractatu de auditu, quæst. 1. pro qua etiam sententia citatur à quibusdam Galen. lib. 1. de causis symptoma. cap. 13. sed immerito: cùm pro organo huius potentiæ expresse ponat innatum aërem. Refertur etiam Nissenus lib. 4. de viribus animæ, cap. 6.

Vesalius verò lib. 1. de humani corporis fabrica, capit. 8. asserit organum auditus esse ossicula illa, cui affixum esse tympanum diximus, cuius rationem reddit, quia sicut malleus incudem pulsans producit sonum, ita vnum ex his ossiculis mallei figuram habens, per ingressum externi aëris quasi agitatur, & se collidit cum membrana, seu tympano, & hac agitatione incurrit in ossiculum aliud habens similitudinē incudis, ipsumque percutiens sonum edit, ex quo facto tanquam à signo colligit in his ossiculis edentibus sonum residere potentiam auditiuam tanquā in organo, potius quàm in alia parte. Hoc tamen fundamentum satis incertum est, & ad probandum ossicula illa esse organū auditus satis friuolum, & nullius momenti. Incertum esse assero, quia nec ratione, nec experiētia probari potest talis motus, per quem vnum eorum incurrat in alterum, & sonum efficiat. Sed quam sit friuolum existimare, quod talis sonus (etiam si daretur) cōduceret ad auditionem soni externi, vt ex hoc putari posset in eisdem corporibus residere potentiam auditiuam, probatur; quia quilibet sonus in ea parte editus impedit auditionem soni externi; & esto, non impediret, nihil certè iuuare potest ad audiendos alios sonos: ergò futilis ratio ex hoc potest colligi ad probandum ibi residere auditum. Propterea Toletus quæst. 21. huius libri tympanum docet esse organum huius potentiæ, quod verosimile videtur, quia cum primum sonus externus, vel species eius tympanum attingit, videtur necessarium fieri auditionem, quia non potest vlterius pertransire eam penetrando.

117

118

Nihilominus vltima sententia ponit auditiuam potentiam in substantia illa subtilissima, aëri simili, tympano contecta. Ita expresse Aristot. 2. lib. de partibus animalium cap. 10. hisce verbis. *Auditum etiam nonnulla animalia situm in capite habent debita ratione, quod enim inane vocatur, plenum aeris est, sensoriū autem audiendi aerem esse fatemur.* Et cap. præsenti textu 83. de eadem aerea substantia hæc verba scribit. *Hic autem in auribus ædificatus est, ad hoc vt immobilis sit, quatenus certò sētiant omnes* 119

differentias motus, propter hæc autē, & in aqua audimus, quoniā non ingreditur ad ipsum connaturalē aerem, cum autem hoc accidit, non audit, neque si mēbrana laboret, sicut vtcumque super pupillā est pellis, laborat. Quibus expresè sentit, quod sicut pupilla est organum visus, ita naturalis iste aër est organum auditus. Idem quoque expresè in li. de sensu, & sensibili cap. 2. ita etiam Galen. lib. 8. de visu partiū c. 6. in hæc verba. *Alteratur nō à quouis sensibili omne sensoriū, sed splendidum quidem, ac lucidum à coloribus, aereum à sonis, vaporosum ab odoribus, & vt in summa dicam simile simili notum est, ac familiare.* Quibus hāc rationem satis congruentem, ac probabilem insinuat. Sensoriū cuiuslibet sensus debet esse congruum receptaculum specierum eius, per quas sensatio fiat à potentia in eo residēte. Sed aër maximè, ac primo est receptiuus soni, & specierum eius: ergo aër simile debet esse organum auditiuæ potentiæ, vt congruentissimum sit receptaculum earum, & est talis subtilissima illa substantia.

120 Secundā rationem congruentiæ insinuauit Aristoteles verbis citatis, quia sicut de pupilla dicebamus potissimā partem oculi esse, & magis septam, & quasi muris vallatam à natura, vt melius in ea conseruetur potentia visiua. Ita aerea hæc substantia cæteris partibus contecta est, & quasi eas pro muris habet, quod certè maximum indicium est, quod in ea constituerit natura auditiuam potentiam, quantum fieri potest conseruandam tanquam valdè necessariam ad comparandas scientias, rerúmque omnium notitiam.

Sed obiiciet aliquis nullam partem corporis posse esse organum potentiæ vitalis, quæ non informetur anima, sed aër non est capax animæ, cum non possit cum cæteris partibus corporis continuari, nec proinde ab ea informari: ergò neque substantia hæc aërea capax erit animæ, & consequenter, nec potentiæ vi-
121 talis eius. Respondetur tamen hanc substantiam non esse aërem, sed quid ab eo diuersum, quamuis propter subtilitatem similem, nec tantam subtilitatem habet ac spiritus, sed aliquantulum crassior est, vnde nec mobilis sicut spiritus, sed immobilis facta est à natura, & cum cæteris partibus corporis continuata, quod sufficit vt capax sit animæ, & ab ea informetur, & consequenter potentiæ vitalis.

Vt autem explicemus illud, quod pro Toleto opponebamus, videlicet nec sonum realem, nec speciem eius posse membranam penetrare, vt ad aëream substātiam tanquam ad organum perueniat, adnotare oportet auditionem sic fieri, vt cum primum sonus attingit tympanum, producat speciem sui in substantia illa aerea inclusa, quod præsertim necessarium est apud

Aristo

Aristotelem asserentem, quod in cæteris saltem sensibus præter tactum, sensibile supra organum positum non sentitur, si enim hoc verum est, non poterit in eadem substantia inclusa recipi sonus realis, vt sentiatur, sed per speciem ita productam debet eam immutare, quod multò facilius intelligitur iuxta nostram sententiam; nam cum primum species soni attingit tympanum, potest aliam similem in eadem illa substantia multiplicare, quod non impedit tympanum, quia subtilissima quædam pel- 122
licula est, per quam potest sonus realis alterum sibi similem producere in eadem substantia aërea (si productiuus ponatur) vel saltem illuc vsque deferatur, vel quod verosimilius, ac facilius est, species in aere, illuc vsque delata potest producere aliam in organo, & per eam fiet auditio.

CAPVT IX.

De olfactu, olfactibili, & medio.

TEXTVS ARISTOT.

De odore autem, & olfactibili minus facile determinabile ex dictis, &c.

Breuis expositio textus.

POst tractatum de visu, & auditu tertium locum concedit Aristotel. sensui olfactus propter maiorem similitudinem, quam habet eum eis, in eo saltem, quod per medium externum aeris, & aquæ immutatur ab obiecto, quo carent gustus, & tactus. Intentùm igitur huius capitis est naturam olfactus exponere. Quod præstat Aristot. tribus, hoc ordine ad eum spectantibus expositis, videlicet natura odoris, atq; speciebus eius, medio per quod ab eo immutatur, & organo in quo tãquã in proprio subiecto resider, & ita trimẽbris est diuisio totius capitis.

Sed priùs quàm naturam huius sensus explicandam aggrediatur, difficultatem eius proponit in eo positam, quod sensus iste in nobis imperfectissimus sit, cùm constet nos non percipere minora, vel remissiora odorabilia, sed intẽsiora tantum, sicut animalia illa quæ duros, ac supereminentes habent oculos dicimus, imperfectiorem habere visum, quia non vident nisi ma- 125
iora visibilia; quare difficile quoque nobis est per experientiam cognoscere naturam odoris, & specierum eius; ex quibus cùm dependeat maximè notitia eiusdem potentiæ, difficile est eam cognoscere. Sed cùm magnam similitudinẽ habeant odores cũ saporibus, vsque adeò, vt eisdem ferè significentur nominibus.

dicuntur enim odores quidam dulces; alij verò amari, odoratum videtur natura concessisse animalibus, propter gustum, per sapores igitur cognoscendi sunt à nobis odores, & olfactus per gustum, quam viam parasse nobis videtur eadem natura excellentissimum gustum (præter cætera animalia) nobis concedens, quod etiam probat ex sensu tactus, nam gustus quasi quidam tactus gustabilium est: ergò meliorem tactum habens habebit meliorem gustum, sed cætera animalia bonitate tactus excedimus, ergò etiam bonitate gustus. Minorem sic probat, bonitas tactus indicium maximum prudentiæ, atque ingenij est, quia
124 arguit optimum temperamentum corporis, à quo maximè dependent operationes internorum sensuum, atque intellectus, Vnde eos, qui carne molles sunt, ingenio præstare iudicamus; duriores verò hebetiores dicimus. Sed constat hominem prudentia excellere cætera animalia, ergò excedit ea sensu tactus, & gustus.

Species igitur odoris explicat per analogiam ad sapores dicens, quod sicut dantur duæ species contrariæ saporis extremæ sub quibus continentur medij, vt dulces, & amari, acres, & pingues; ita dantur extremi odores, sub quibus continentur medij eisdem nominibus significati; non quidem ita vt semper reperiantur in eisdem subiectis; nam aliquando id quod habet odorem dulcem, non habet dulcem saporem, sed amarum: sed quia sicut se habent extremi sapores ad gustum; ita extremi odores ad odoratum. Addit tamen quod per odoratum non solum percipimus odorabile, sed etiam inodorabile, seu odore carens. Sed tribus modis ait dici aliquid inodorabile. Primo, quia omninò caret odore. Secundo, quia debilissimum, aut valde remissum habet, ita vt vix sentiri possit. Et tertio, quia pessimum habet ac nociuum.

125 Agit in secunda parte capitis de medio odoratus, asseritque non solum aërem, sed etiam aquam esse, & quia de sola aqua dubitari posset, probat euidenti experientia, quia animalia in aquis degentia, vt pisces ad cibos accurrunt, quod possibile non esset, nisi odore attraherentur. Vnde infert, quod vniuersaliter omnia ferè animalia, tam aquatilia, quàm terrestria, tam sanguine prædita, quam exanguia, tam pulmonem habentia, & ideò respirantia, quàm quæ eo carent, & consequenter respiratione, sensu odoratus prædita sunt, sed diuersa, inquit, ratione odorantur illa, quæ pulmonem habent; & quæ eo carent; nam illa spirando, hoc est, spiritum, aut aerem attrahendo, hæc verò absque inspiratione. Sed ex hoc discrimine in modo percipiendi odorem ait dubium quoddam oriri, nempe an odora-
tus

tus sit eiusdem speciei in vtrisque, & omninò in quibuscunque animalibus, vel diuersæ. Et respondet esse eiusdem speciei in omnibus. Probatque ex eodem obiecto, quod est odor respectu omnium. Nam tam benè, quàm malè olentia, tam per inspirationem, quàm sine illa habent odorem pro obiecto, sed vnitas specifica potentiæ sumitur ex vnitate obiecti: ergò eadem est potentia specifica olfaciendi in omnibus. Et rationem dubitandi de modo odorandi diuerso cum inspiratione, & sine illa soluit, quia discrimen hoc non se tenet ex parte potentiæ, sed ex aliquo extrinseco prouenit, hoc signo probandum, quia animalia respirantia organum olfactus coopertum habent, & ideò non odorantur nisi per inspirationem, quæ viam odoribus aperiat perueniendi ad organum, qua inspiratione non indigent cætera, quorum organum patet. Et ex hoc prouenit discrimen aliud; nimirum, quod sub aquis vbi aër non est inspirationi deseruiens, non odorantur illa, sed benè hæc, quia impedimento illo per inspirationem tollendo carent; hoc verò discrimen non se tenet ex parte obiecti, sed ex parte alicuius extrinseci, & propterea speciem olfactus non variat in eis. 126

Vt tandem quale esse debeat organum huius potentiæ exponat, vno verbo naturam odoris indicat dicens, quod sicut sapores humiditate abundant, ita odores abundant siccitate; vnde cum organū potentiæ debeat esse aliquo modo simile obiecto, talis temperamenti esse debet, vt siccitas in eo prædominetur. 127

TRACTATVS DE sensu olfactus, & odore eius obiecto.

QVÆSTIO I.

Quidnam odor sit, quomodo gignatur, & in quo sit subiecto.

Circa naturam odoris fuit sententia Heracliti, quam citat Aristoteles in lib. de sensu & sensibili cap. 5. asserentis esse vaporem quendam, aut fumosam exhalationem, quam res odoriferæ spirant: quam videntur sequi Plato in Timæo, Galenus in lib de instrumento olfactus, Auicenna lib. natur. par. 2. c. de odore, Theophrastus lib. 6. de causis plan- 1

tarum cap. 5. D. Damasc. 2. lib. orthodoxæ fidei cap. 18. Alfarab. quem citat Venetus capit. præsenti ad textum 97. Probatur testimonio Aristotelis, sect. 13. problem. quæst. 5. ita quærentis, *Odor verò fumosa euaporatio est, quam ob causam res malè olida grauius olent, cum calent, quā cum frigent.* Respondet, *an quod natura odoris vapor quidam, & exhalatio est, quæ calore existunt.* Probatur deinde ratione, quia odores cerebrum temperant, atque etiam lædunt vsque adeò, vt Arist. in lib. de sensu, & sensib. cap. 5. dixerit in hunc finem productos esse à natura; nempe ad cerebrum temperandum, ac refrigerandum. Et quod amplius est nutrimento corporis deseruiunt, vt Galen. 2. aphoris. docere videtur, distinguit enim duplices partes in animali, quasdam solidas, quas cibo nutriri ait; tenues verò alias, & quasi aëreas, quales sunt spiritus vitales, & animales, quas affirmat aere attracto, & odore nutriri. Sed nec temperare cerebrum, nec nutrire corpus possunt, nisi substantiæ sint, quia effectus isti à sola substantia, & non à nudis accidentibus præstari possunt: ergò odores sunt subtilis illa substantia, quam res odoriferæ spirant,
3 videlicet fumosa euaporatio, aut exhalatio. Hæc tamen sententia falsa est, quam vt talem refutauit Aristot. in libro de sensu, & sensibili capit. 5. & iuxta principia eius sustineri non potest, quia capit. 6. huius lib. docuit substantiam non esse per se sensibilem: sed constat odorem sentiri per se, ergò non est subtilis illa, aut vaporosa substantia. Sed ratione probatur, quia obiecta sensuum externorum, quæ passionem in sensibus causant, sunt qualitates passibiles tertiæ speciei, vt docet Aristoteles capit. de qualitate in prædicamentis, sed odor causat passionem in sensu olfactus, sicut colores in visu; & sonus in auditu: ergò erit passibilis qualitas, & non substantia, & consequenter, nec fumosa euaporatio, aut exhalatio, quas constat esse substantias.

Nostra igitur sententia duo asserit. Primum est, *quod odor sit qualitas quædam per se sensibilis à sensu odoratus.* Secundū, *quod sit secunda qualitas causata ex certa permixtione primarum, seu ex temperamento rei odoriferæ*; quare in solis mixtis corporibus, & non in puris elementis reperitur. Vtrumque sine dubio tenet Aristoteles libro de sensu, & sensibil. capit. 6. cum sententiam Heracliti ex professo reiiciat, atque etiam capit. præsenti, in cuius fine sic definit odorem. *Est autem odor sicci, sicut sapor humidi.* Siccum verò, & humidum de qualitatibus so-
4 lis, vel earum ratione de subiecto dici possunt. Vtrumque etiam tenent Alberr. Magn. 2. part. summæ de homine, titulo de olfactu quæst. 5. & lib. 2. de anima, tract. 3. cap. 25. D. Thom. Alex Aphro

Aphrodis. & cæteri antiquiores lib. de sensu, & sensibili cap. 5. Iandu. 2. lib. de anima, quæst. 27. Toletus quæst. 25. Conimb. cap. præsenti, quæst. 1. artic. 2. vbi etiam recentiores vniuersi. Et primum quidem probatum est aduersus priorem sententiam; quare solum restat explicare secundum.

De generatione igitur odoris agit Aristoteles non solùm, cap. præsenti, & per duas sectiones integras 12. & 13. problem. sed copiosius in li. de sensu, & sensib. c. 5. quibus locis odorem ait resultare in mixtis corporibus odoriferis ex temperamento primarum qualitatum, in quo siccum comprehẽdit humidũ, hoc est, ipsum superat. Vnde quamuis quatuor primis qualitatibus res odorifera constet, in eo tamen gradu, ac dispositione, vt ex his præcipua dispositio materiæ eius sint humiditas, & siccitas tali modo permixtæ, vt siccitas vincat humiditatem, & absolutè sit superior, ac prædominans, causa autem efficiens à 5
qua tali modo attemperantur, est externus calor, à quo sic humidum resoluitur, diluitur, & quasi attenuatur, vt ab humido comprehendatur, ac superetur: vnde efficiens causa odoris est calor externus, materialis verò humidum, & siccum in ea proportione, vt siccum comprehendat humidum.

Hæc autem ita se habere manifestis experientiis comprobari potest. Et in primis, quod odor sit secunda qualitas distincta à quatuor primis, & ex earum permixtione procedens; probatur experientia elementorum omnium, in quibus nullus est prorsus odor, vt docuit expresè Aristot. lib. de sensu, & sensib. cap. 5. esset verò si odor foret qualitas prima: ergò cum non sit in eis, sequitur esse secunda ex permixtione primarum causatam in solis corporibus mixtis. Quod verò elementa odore 6
careant, intelligimus, si pura sint, & nullam permixtionem alterius corporis habeant. Nam dum terra post nimiam siccitatem malefacta redolet, per mixtionem humiditatis aquæ id habet, non ex ratione elementari. Quod verò ex tali temperamento, in quo siccum comprehendat humidum, sequatur odor, colligitur planè ex eo, quod res odoriferæ dum calefiunt, magis redolent calore excitante, & augente siccum, magísque decoquente humidum, efficientéque vt magis à sicco comprehendatur. Vniuersaliter etiam verum est easdem res plus redolere verno tempore, quàm hyemali propter caloris abundantiam. Imò plures ex eis, cum incenduntur suauiorem longè odorẽ spirant. Et tandem quod aliquid humiditatis permixtæ necessarium sit, constat eadem experientia: nam eisdem rebus odoriferis, quas vt redoleant, incendimus, humiditatis aliquid permiscemus, & si hæc, & alia nimis terreantur, vel vehementi

7 conſumantur incendio,parum,vel nihil odoris ex ſe emittunt, vt conſtat etiam in cineribus ligni odorati.Ex quibus colligere poſſumus definitionem odoris intentam, quæ talis erit: *Odor eſt qualitas ſecunda ex certo temperamento primarũ,in quo ſiccũ comprehendit humidũ reſultans,ac per ſe mouẽs ſenſum odoratus.*

Sed aduerſus doctrinam traditam de generatione odoris ex tali temperamento, in quo ſiccum comprehendat humidum; ſic obiici poteſt,odor,& ſapor oppoſita ſequuntur tẽperamenta primarum qualitatum: ergò repugnat eſſe ſimul in eodem ſubiecto.Probatur conſequentia, quia repugnat naturaliter idẽ ſubiectum oppoſita temperamenta habere, vt per ſe eſt mani-
8 feſtum.Conſequens autem pugnat cum euidenti experientia, quia videmus poma,ſuccos,& plura alia ſimul cum ſapore ſuauiſſimo,non minus ſuauiſſimum ſpirare odorem. Imò nullum ferè corpus deſignari poteſt odoriferum,quod non habeat bonum,vel malum odorem: neque ſapidum odorem non habens.

9 Reſpondet Toletus, & Conimbricenſes cum eo, pluréſque alij ex recentioribus,corpora odorifera diuerſas partes habere,& in quibuſdam ſiccum comprehendere humidum, in aliis verò humidum potiùs comprehendere ſiccum, odorem igitur ſpirant partes priores; ſapor verò reperitur in poſterioribus; & ideò non ſunt odor, & ſapor in eadem parte ſubiecti: ſed in diuerſis,quod nullam continet repugnantiam; licet oppoſita ſequantur temperamenta; quia idem corpus ſecundum diuerſas partes habere poteſt temperamenta illo modo oppoſita.

Sed aduerſus hanc ſolutionem obiici poteſt: Primò, quod licet poſſibile ſit idem corpus heterogeneum habere partes
10 oppoſiti temperamenti, & in his vera poſſit eſſe ſolutio: ſed in homogeneis non videtur vniuerſaliter vera: nam cùm habeant partes eiuſdem rationis,& omninò ſimiles,non videtur poſſe in eis dari tanta diuerſitas; imò tanta oppoſitio temperamenti,nec etiam videtur negari poſſe,quod eadem pars vini habens eundem ſaporem habeat etiam eundem odorem: nam ſi non habet eundem, nullum prorſus habebit: cùm non videatur poſſe habere diuerſum.Quod verò nullum habeat,non videtur intelligibile.Secundò obiicio, quod etiam in eiſdem partibus homogenei,vel heterogenei corporis vtraque qualitas reperitur ſimul: nam eædem partes corporis ſuauiſſimum odorem ſpirantes,peſſimum habent ſaporem,qui etiam ſi peſſimus ſit, nihilominus oppoſitum temperamentum poſtulat, in quo humidum comprehendat ſiccum: ergò adhuc probatur odorem, & ſaporem ſimul reperiri in eadem parte ſubiecti, &

conſe

consequenter opposita temperamenta; & ideò solutio eadem id negans falsa est.

Alio igitur modo respondent recentiores quidam, quibus propter primum argumentum non placet prædicta solutio, asserúntque non esse intelligendum, quod sapor quicumque sequatur humidum comprehendens siccum, & odor quicumque siccum superans humidum de quocumque sapore, & odore: sed de excellentissimis, cæteri verò sapores, qui non ita excellunt, benè possunt sequi ex sicco superante humidum, vnde solum repugnat, quod suauissimus sapor sit simul in eodem subiecto cum suauissimo odore, non tamen cum alio minus perfecto, & pariter odor simul cum sapore. Sed hæc etiam solutio non est minus difficilis, quam prima; quia experimur non solos odores suauissimos sequi siccum comprehendens humidum: sed etiam mediocres, & pariter de saporibus. Patet hoc in vino, & aliis humidis mediocriter sapidis, atque etiam in floribus mediocriter odoriferis, necnon in speciebus aromaticis, vt de thure, & aliis patet, quæ licèt non sint suauissimi odoris, nihilominus magis redolent, quò magis incalescunt, & vniuersaliter loquendo experientiæ omnes superiùs adductæ, vel non probant odorem sequi siccum comprehendens humidum, vel si probant de excellentissimo, eodem modo probant de mediocri, quare falsum supponit solutio hæc. 11

Et mihi videtur priori standum esse: quam vt explicemus, adnotare oportet res omnes in quibus simul esse possunt sapor, & odor, vel partes esse rerum viuentium, vel fructus, aut ex his, vel illis procedere, & cum viuentia habeant partes diuersi tẽperamenti, pariter fructus eorum, & quæ ex his procedunt. Quare in his partibus, in quibus humidum superat siccũ saporem habent, in aliis verò in quibus siccũ superát humidum habent odorem, neque vnquam in eadem parte reperitur vtraque qualitas, neque temperamenta opposita, quæ sequũtur. Si verò aliquando in aliis rebus præter has reperiantur simul, quod rarò, vel nunquam accidit, tales erunt, quæ possint etiam habere partes diuersi, atq; oppositi temperamenti, vt si in terra cui admiscetur pluuia, aliquid saporis sit simul cum odore aliquo, quẽ pro paruo illo tẽpore spirare solet, locũ habebit diuersitas temperaméti secundum diuersum modum, quo permiscentur partes: ita vt in quibusdam comprehendatur siccum ab humido propter maiorem aquæ admixtionem, & in his partibus reperiatur solus sapor, in aliis verò siccum comprehendat humidũ propter minorem aquæ admixtionem; & in eisdem reperiatur solus odor. Et ex his soluitur facile vtrumque argumentum. 12

13 Primum quidem quia res istæ in quibus simul sunt sapor & odor; ita sunt homogeneæ, vt ex heterogeneis procedant, quare permanet in eis conditio heterogeneorum; quantum ad partes diuersi, atque oppositi temperamenti, licet non tanta, ac in eisdem à quibus procedunt; si quæ verò sunt ex his non procedentibus, ex elementis tali modo permixtis fiunt vt possint etiam habere partes diuerso modo temperatas, vt expositū est.

Et eodem modo soluitur secundum: nam de vino, floribus, ac cæteris, quæ in eo opponuntur, constat ex heterogeneis procedere, & propterea secundum diuersas partes diuersa, atque opposita temperamenta habere, & iuxta ea simul saporem & odorem. Huic solutioni addo rarò inueniri in eodem corpore suauissimum saporem cum odore etiam suauissimo.
14

Ad testimonium Aristotelis pro prima sententia respondeo Aristotelem non tenuisse sensum formalem: sed causalem materialis causæ, quare idem fuit apud ipsum dicere odorem esse fumosam exhalationem, ac si diceret ei esse coniunctam, tanquam subiecto cui inhæret.

Ad argumentum verò negandum in primis est odorem nutrire, quod negauit expresse Aristoteles libro de sensu & sensibili ca. 5. Quod verò de gente quadam refertur solis odoribus sine vllo cibo viuere, fabulosum censendum est. Confortationẽ verò cerebri non semper habet, nec id omnibus odoribus conuenit: sed quibusdam, hunc verò effectum habent coniuncti cum fumosa exhalatione (quæ substantia est) in qua tanquam in subiecto deferuntur, cuius etiam ratione nutrire dicuntur spiritus, qui cùm sint aërea quædam substantia, ex aerea etiam substantia, cui inest tale accidens, nutriri debent.
15

QVÆSTIO II.

An sensorium olfactus immutetur ab odore realiter, vel solum intentionaliter.

PRius quam ad quæstionem veniamus, præsupponendum est medium huius sensus, per quod immutatur ab obiecto, esse aërem, & aquam, vt docuit, & probauit expresse Aristoteles c. præsenti, text. 97. & lib. 4. de historia anim. cap. 8. cui consentiunt in primis omnes interpretes, atque etiam Theophrastus lib. 6. de causis plantarum, cap. 1. Alber. Magn. 2. par. Summæ de homine tract. de olfactu, Them. 2. lib. de anima, cap. 34. suæ paraph. Garb. in Summ. quæst. 69. Fernel. li. 6. physiologiæ,
16 c. 10. & cæteri omnes. Nec obstat ex parte aquæ, quod pisces in

ea degen

ea degentes respiratione careant, sine qua olfactio non potest fieri, quia non omnia animalia respirando olfaciunt, nisi ea tantum, quæ organum olfactus absconditum, vel coopertũ habent, ideoque ad illud aperiendum respiratione, seu inspiratione indigent, & propterea sine illa olfacere non possunt, vt cap. præsenti docuit Aristoteles. Aquatilia verò, atque etiam ex terrestribus plura patens habent organum; quare non indigent operatione respirandi præuia, vel comitante ad olfaciendum. Malè igitur Plinius lib. 9. naturalis historiæ, cap. 7. affirmans aquatilia omnia respirare asseruit, aërem sub aquis degere, quò respirare, atque olfacere possint; imò & odorem ipsum nihil aliud esse voluit, quàm infectum aërem. Vtrumque autem falsum est, quia naturalis ordo vniuersi non patitur elementum aëris sua natura leue, sub graui corpore quale est aqua degere: sed eo ipso, quod ob extrinsecam causam contingit aliquas aëris particulas sub aquis ingredi, naturali vi expelluntur. Nec 17
verum esse potest, quod odor sit infectus aër, cum in corporibus solidis odor existat, & ab eis in aërem per exhalationem transmittatur, vt quæst. sequenti ostendemus.

Medio igitur huius sensus præsupposito, atque exposito, quærit titulus quæstionis, quonam modo per illud immutetur sensus iste ab odore. Videlicet multiplicato per ipsum secundum esse reale vsque ad organum, vel solum secundum esse intentionale.

Et prima opinio tenet odorem non immutare olfactum, nisi calor solis agens circa odorifera corpora per humidi resolutionem, & attenuationem extrahat exhalationem siccam, quæ est substantia quædam subtilissima, aëri, aut fumo similis; & propterea vocatur exhalatio, quia exhalationes quasi aëreæ 18
naturæ sunt, ab aliis verò fumosa euaporatio, quia vaporibus calore solis ab aqua extractis persimilis est, in qua exhalatione odor ipse, tanquam in proprio, & proximo subiecto deferatur, vsque ad organum, vnde per totum medium secundum esse reale hoc modo deferri affirmat, & eodem prorsus immutare organum. Ita Auicenna 6. naturalium part. 2. cap. de olfactu, Albert. Magn. 2. lib. de anima cap. 3. vbi pro eadem sententia citat Platonem. Probari potest duplici ratione ex duplici alia experientia deducta. Prior est, quia experimur in rebus pessimi, ac vehementissimi odoris simul ac eas sentit olfactus, organum lædere, imò & cerebrum, quem effectum non potest odor causare per solas species intentionales: cùm realis, & naturalis sit; imò nec solus ipse etiã secundùm esse reale: cùm sit accidẽs, nisi in aliqua substantia deferatur: ergò necesse est concedere,

quod

quod vsque ad organum perueniat in exhalatione delatus, &
19 ita totum medium afficiat, & sensum immutet. Posterior ratio ex alia experientia deducitur; nam experimur vento in contrarium flante olfactionem sæpe impediri, atque etiam aliquãdo adhuc iam extracta exhalatione odorifera retardari, ita vt non statim sentiatur odor, sed post aliquod tempus: sed neutrum foret possibile, si per solas species intentionales immutaret medium, & organum, quia nec istæ possunt à tali causa impediri, nec productio earum retardari, cùm (nullum habentes contrarium) in instanti fiant.

20 Hæc tamen sententia falsa est, & Aristoteli contraria. Probo vtrumque duplici testimonio Aristot. Primum habetur, sectio. 12. problem. quæst. 10. vbi hoc argumento impugnat Heraclitum asserentem odorem esse exhalationem emissam à re odorabili. Quia si odor esset talis exhalatio, semper diminueretur, & breui consumeretur eadem res odorabilis per continuam emissionem propriæ substantiæ, quod constat esse contra experientiã; nam licet aliquantulum diminuantur plures, & consumantur tandem, diu tamen redolentes durant, & plures neque diminuuntur, neque consumuntur, etiam si semper redoleant: odor igitur non est exhalatio. Exque argument. hoc non minus efficaciter probat contra Auicennam, quia continuæ emissioni exhalationis innititur, quam concedit ipse, licet non dicat cum Hieraclito odorem esse ipsam exhalationem. Vltimus locus Aristotelis est cap. præsenti, vbi docet, & probat medium olfactus esse aërem, & aquam, ex quo ita arguo; si odor defertur in exhalatione vsque ad organum, cum exhalatio sit substantia, neque ipsa, neque odor in ea delatus afficiet aërem, vel aquam, sed omninò independenter ab eis differetur: cùm sit substantia ab eis distincta; quare sine vllo medio externo odor afficiet organum, & ideò falsum erit, quod ab Aristotele, & omnibus asseritur olfactum habere pro medio externo aërem & aquam.

21 Secunda opinio ex diametro huic opposita negat odorem secundum esse reale mouere vllo modo medium, vel organum. sed solum per species intentionales sicut color, qui nullo modo à se ipso egrediẽs mouet vtrũque per species; ita ergo odorem asserit nec per se, nec per exhalationem ad medium, vel organum peruenire, sed per solam speciem immutare intentionaliter vtrumque. Ita Comm. 2. lib. de anima, comm. 97. impugnans Auicennam duplici argument. priori quidem, quia à multis refertur de olfactione vulturum ad maximam, & ferè incredibilem distantiam fieri, oportebit ergò tot, vel tam magnas

gnas exhalationes emitti, vt non sufficiat substantia rei odorabilis, sed statim consummatur. Posteriori verò, quia si per exhalationem deferretur odor, exhalatio illa cùm sit corporea substantia, se penetraret cum aëre, & aqua. 22

Tertia sententia quasi media inter duas prædictas extremas asserit odorem immutare medium secundum esse reale vsque ad aliquam distantiam, ab illa verò solum per species intentionales medium, & organum. Sed in modo immutandi medium realiter vsque ad illam distantiam, diuerso modo sentiunt.

Nam quidam per exhalationem, aut fumosum vaporem id præstare censent, & non per multiplicationem odoris, ita vt vnus odor producat alterum in medio. Sic loquuntur D. Thom. lect. 10. huius lib. atque etiam in 2. dist. 2. quæst. 2. artic. 2. ad 5. Philoponus cap. præsenti. Apollina. quæst. 26. huius libr. Iandu. quæst. 24. & in lib. de sensu, & sensibili, quæst. 27. Contacen. lib. 5. de elementis, Marcell. in suo lib. 3. de anima, cap. 27. & vterque Caiet. hoc loco. Ferrar. qu. 27. huius lib. Conciliator diff. 155. & maior recentiorum pars.

Alij vero absque emissione exhalationis id præstare existimant per multiplicationem realem, ita vt vnus odor producat alterum vsque ad certam distãtiam medij, à qua reliquam partem medij vsque ad organum, atque etiam ipsummet organum solùm per species intentionales immutet; ita Alexand. in lib. de sens. & sensibil. cap. de odor. Amon. & Boetius cap. 2. antepraedicam. Garbius in summa quæst. 69. quod etiam defendunt tanquam probabile Conimb. nostri 2. lib. de anima cap. 9. quæst. 3. artic. 1. probantque testimonio Aristotel. cap. 12. huius lib. text. 127. vbi ita ait. *Vt aër olet enim, vt passus aliquid, quid igitur est odorare præter pati aliquid, aut odorare sentire est, aër autẽ passus mox sensibilis fit.* Et probari etiam potest ratione sic; quia parum aquæ odoriferæ infusum in vas plenum aqua elementari reddit totam aquam bene olentem; quod non potest fieri, nisi per productionem odoris sibi similis in tota aqua ab odore existẽte in parua illa portione. Secundo, quia aër contingens rosas, vel aliam rem odoriferam suauiter olet; ergò quia recipit in se realem odorem ab ea in se productum. 23

Quid autem in tanta sententiarum varietate nos de hac re sentiamus, his assertionibus fit manifestum. Prima assertio sit, *odor nec medium, nec aliquam partem eius, nec organũ immutat per multiplicationem realem, nec talis multiplicatio necessaria est ad sensationem odoris.* Ad hanc probandã præsuppono cõmunẽ illam sententiam Aristotelis, & omnium in principio huius 24

quæstio

quæstionis præsuppositam,& probatam, quod medium odora-
tus sint aër, & aqua, ex quo ita arguo. Odor consistit in sicco
superante humidum,cui temperamento opposita sunt elemen-
tum aëris,& aquæ:cum vtrumque sit valde humidum, & aqua
nimis frigida; ergò non potest in eis produci realis odor. Pro-
batur consequentia, quia si produceretur, ergò per eductionẽ
25 eius de potentia eorum, sed repugnat,quod de potentia eorum
educentur;ergò repugnabit,quod multiplicetur in eis. Mino-
rem sic probo: non potest educi de potentia alicuius subiecti
accidens,nisi in potentia eius contineatur, sed odor non con-
tinetur in potentia horum elementorum;ergò nec potest edu-
ci de potentia eorum. Probatur minor, quia odor ex propria
natura est accidens corporis mixti præsupponens tempera-
mentum eius, vt ex Aristotele ostendimus superius;quare nec
in eius potentia continetur; nec de ea educi potest, sicut nec
de potentia corporis cœlestis, quod si aliquando in terra, vel
aqua producitur aliquis odor, præsupponit absque dubio ali-
qualem permixtionem, ratione cuius de potentia eius educi
potest; repugnat verò de potentia elementari eius educi, vel
ei, vt puto elemento conuenire.

Secundo quia odor est secunda qualitas naturalis sicut co-
lor, sed secundæ qualitates non sunt actiuæ, ad producendum
26 sibi similes, vt patet de eisdem coloribus; ergò nec odor erit
actiua qualitas;ita vt possit,super physicam productionem sibi
similis multiplicari in medio. Addidimus in nostra assertione,
non esse talem multiplicationem physicam odoris in medio
necessariam ad sensationem eius, quia sine illa potest sufficien-
ter sentiri per species intentionales à principio productas, si-
cut sentitur per eas ab illa distantia ad quam multiplicantur
iuxta eandem sententiam.

Secunda assertio, *non semper defertur odor per medium in ex-
halatione etiam ad aliquam distantiam, nec semper id est neces-
sarium ad olfaciendum licet aliquando deferatur, & necessariũ
sit, sed tunc adhuc non fit olfactio per exhalationem ipsam immu-
tantem organum.* Præsupponit assertio hæc olfactionem non
semper fieri per exhalationem peruenientem vsque ad orga-
num,quod probatum à nobis est efficaciter contra Auicennam.
Asserit verò primò, non semper odorem deferri in exhalatione,
sed aliquando. Quod declaratione potius,quam probatione in-
diget; declaratur verò hoc modo. Odorabilia sunt in duplici
differentia; quædam in quibus, vel ob nimium humidum,vel
ob siccum terrestre non bene comprehendente humidum, im-
perfecti sunt odores, ita vt quædam nullum prorsus odorem
emit

emittant; perficiuntur verò colore resoluente humidũ, vel deputante siccũ, eumq; perfectè cũ humido permiscẽte, & per talẽ resolutionẽ, extrahitur exhalatio ab eis, in qua odor emittitur. Alia vero sũt odorabiliũ, quæ à principio generãtur perfectiora, quia materia in qua fiũt perfectior est; sic eo à permixtione terrea libero, perfectéq; cõprehẽdẽte, aut superãte humidũ; quare non indigẽt noua resolutione caloris per quã exhalatio aliqua ab eis extrahatur deferẽs odorẽ, sed sine illa perfectè odoratũ mouẽt. Et huius signũ euidẽs est; quod semper redolent sine vlla diminutione, aut cõsũptione; imò neq; vnquã marcescunt. 27

Secundum quod continet nostra assertio est, *quod dum adhuc defertur odor per exhalationem, vsque ad aliquã partẽ medij, imò etiam vsque ad organum, si prope sit, non mouet ipsa olfactũ ita vt per immutationẽ naturalem eius fiat olfactio, sed fit per species intẽtionales, quos odor in ea delatus producit in sensorio.* Hoc probo 28
primo ex Aristot. c. præsenti, vbi expresse docet sensum olfactus habere medium externum, nempe aërem, & aquam, quod non esset verum si exhalatio per se coniungeretur organo; & illud per se moueret, tunc enim nihil externum esset medium inter exhalationem ipsam, & organum. Deinde ratione; quia sensibile debet coniungi immediatè, sensui per se, vel per suam speciem, sed odor in exhalatione delatus non potest per eam coniungi immediatè sensui, nisi producat in eo speciem sui: ergò per solam exhalationem etiam vsque ad organum in casu peruenientem non potest sentiri odor. Probatur minor, quia exhalatio non est odor ipse, sed corpus distinctum ab odore; ergò exhalatione attingente organum mediat corpus inter ipsum, & odorem, & consequenter inter sensum, & eius obiectum; non ergò coniunguntur immediatè, nec possunt sensationem elicere, nisi coniungantur per speciem eiusdem odoris in organo productam, & per se immediatè inhærentem potentiæ. Ex quibus duo infero; primum, quod dum adhuc exhalatio datur deferens odorem, non concurrit per se ad sensationem olfactus, sed hæc solum fit per se ab odore per speciem intentionalem mouentem sensum. Probatur, quia si aliquo modo posset per se naturaliter immutare medium, & potentiam, vel id posset per se ipsam, vel per odorem, sed vtrumque est impossibile: ergò impossibile est exhalationem concurrere per se ad sensationẽ. Probatur minor, quia exhalatio est substantia, sed substantia non est per se sensibilis, ergò non est per se immutatiua sensus, nec medij, nec producit odorem; quia odor non potest alium sibi similem producere in medio, vt superius probauimus: ergò neque vllo modo potest per se concurrere ad sensationem 29
olfactus

olfactus. Infero secundo sensationem odoris semper, & necessariò per se fieri per immutationem intentionalem medij, & organi, ab odore ipso, & non ab exhalatione per se, quod ex
30 priori illato est manifestum: Vnde sequitur quod per se loquēdo operatio huius sensus solum fit per immutationem intentionalem, & nunquam per naturalem, immutatio verò intentionalis à principio extractæ exhalationis fit, quia à principio verum est, ac necessarium odorem in exhalatione existentem esse per se sensibilem nullum habens contrarium in productione specierum: ergò necessarium est eas à principio producere, & à principio fieri sensationem intra sphæram actiuitatis eius per immutationem intentionalem medij, & organi.

31 Ad 1. argum. pro Auicenna, concessa experientia illa vehementissimi odoris lædentis sensum, dicimus læsionem nō procedere ab odore, nec exhalatione, sed ab alia qualitate actiua, vel organi simul cum odore etiam delata ab eadem exhalatione, itaque à corpore odorabili extrahitur exhalatio odorifera, non solo odore affecta, sed aliis qualitatibus eiusdem odorabilis corporis, & actiuis quidem, atque conuenientibus, vel no-
32 ciuis. Quarum ratione odor infectus iudicatur, & per quas exhalatio ipsa in organum, vel cerebrum agit, & vnum vel alterum, aut vtrumque lædit: & eodem modo censendum est de suauissimis odoribus in eisdem exhalationibus delatis, quæ cerebrum confortant, & quasi demulcent ratione alicuius qualitatis actiuæ, valdéque conuenientis simul cum odore ipso delatæ. Hanc solutionem indicauit D. Thom. 1. part. quæst. 78. articul. 3. asserens organum olfactus non alterari realiter, nisi per accidens, hoc est, ab adiuncta qualitate actiua secum in exhalatione delata.

Ad secundum concedimus etiam aliquando impediri olfactionem flante in contrarium vento, quia ventus ipse secum fert exhalationem simul, & species ab odore in ea delato productas, & ita secum exhalationem defert vt eam extrahat à sphæra actiuitatis olfactus; quare licet species semper multiplicet odor intra suam sphæram, non tamen intra sphæram olfactus, & propterea non sentitur.

33 Ad testimonium Aristotelis respondeo intelligi de passione intentionali, non naturali; nam eodem modo docet Aristotel. cap. 6. huius lib. de omnibus sensibus esse potentias passiuas, quod de sola passione intentionali verum esse potest, de qua intelligitur absque dubio ab Aristotele; eodem igitur modo intelligi possunt hæc, ita vt benè olere dicatur aër, quia habet in se speciem intentionalem, sicut in hoc testimonio asserit

aërem

aerem pati à colore, & benè olere tanquam aliquid passum,& ita intelligi debet experientia posterioris argumenti.

Ad experientiam verò prioris dicimus totam illam aquam redolere, quia permiscetur ei portio rei odorabilis, à qua producuntur species intentionales, & non alio modo.

QVÆSTIO III.

Quidnam sit organum olfactus, & in quo potentia tanquam in proprio subiecto resideat.

VT quæstionem, ac difficultatem eius intelligamus, adnotare oportet ex vsu anatomicæ artis à cerebro deriuari duos quasi canales, vsque ad ossa foraminosa narium, quæ sunt 34
prope concauitates oculorum, & canales isti in extremitatibus efficiunt quasi duas carunculas ad modum extremitatis mammillæ, & propterea *processus mammillarum* vocari solent, per quos cerebrum transmittit excreméta in nasum, & respirationis vsu ascendunt fumi vsque ad cerebrum,& per eosdem canales descendunt rami neruorum vsq; ad nasum, quos alij membranam narium appellant, quia narium nomine canales isti intelliguntur, quos nasus operit. Illas verò carunculas (quas mãmillas vocant) voluerunt nonnulli operiri tunicis quibusdam, quas appellasse aiunt Aristotel. *opercula olfactus*, cap. præsenti, text. 100.& in lib.de sensu,& sensib cap. 5. sed quia vsus anatomicæ artis eas non reperit, medici irrident Aristot. Verumtamen nunquam Aristoteles talem tunicam pro operculo posuit: vt benè Tolet. quæst. 26. huius lib.& Conimb. cap. præsenti, quæst. 4. art. 3. adnotarunt, sed operculi nomine intellexisse carnem quandam spongiosam, atque porosam, quæ cernitur ante mammillas, & dilatatur, atque extenditur per respirationem, eiúsque pori aperiuntur, per aeris verò detentionem constringitur,& quasi clauditur & propterea satis propriè vocari potest 35
operculum mammillarum, & olfactus, si in eis resideat, tanquam in organo, quod verba Aristotelis non obscurè indicant, ita enim habent textu 100. huius cap. *Odoratiuum sensorium aliis quidem sine operculo est, sicut oculus, aliis verò aerẽ recipiẽtibus habet cooperimẽtum, quod respirantibus discooperitur dilatatis venis, & meatibus.* Et ecce distinctionem omnium partium, in quibus aut in cerebro ipso à quo deriuantur, residere potest potentia odorandi,& hoc inquirit titulus quæstionis.

Et prima opinio negat in aliqua harum partium residere, sed 36

in ventriculis, vel finibus anterioribus cerebri, à quo deriuantur. Hanc existimant plures esse sententiam Galeni 8. lib. de vsu partium, cap. 6. atque etiam in lib. de olfactu. Vt Valesius 2. lib. controuers. med. cap. 24. quamuis Toletus eum referat pro alia. Probatur primo, quia cerebrum percipit odores, cum ex eorum perceptione confortetur, aut lædatur: ergò continet in se organum odoratus. Secundo, quia si in his receptaculis anterioribus cerebri, esset sensus iste, non esset nobis necessaria respiratio ad olfaciendum, sed sine illa possemus contra euidentem experientiam: ergò necessario fatendum est in eis esse. Antecedens probatur, quia respiratio est attractio, atque ascensio aëris, sed si in superiori parte non esset organum, non esset necessarium aërem ascendere; ergò nec esset necessaria respiratio, sed sine illa sentiremus odorem.

37 Sed hæc sententia falsa probatur testimonio Aristotel. in lib. de sensu, & sensib. capit. 2. vbi de organo olfactus sic loquitur, *Quapropter, & circa cerebrum loco odoratus proprium sensorium est, potentia enim calida frigidi materia est.* Sentit igitur in loco cerebri inferiori consistere, cuius rationem satis congruam insinuat, nempe quia organum olfactus, simile temperamentum postulat ei, quod materia odoris est; nempe calidum, & siccum comprehendens humidum, sed cerebrum habet omninò oppositum: cùm frigidissimum, atque humidissimum sit: ergò non potest esse organum olfactus.

Secunda opinio ponit sensum odoratus in ramis neruorum deriuatis à cerebro, vsque ad nasum, quos alij vocant nasi mem-
38 branam. Ita Comm. 2. collectan. cap. 17. probat testimonio Aristotelis lib. 1. de historia animal. cap. 11. vbi docet expresse olfactum per nares administrari: ergò sentit intra ipsas, vel in aliqua parte earum interna residere. Deinde ratione primo, quia olfactus non potest residere in cerebro, qui expers sensus est, vt docet Aristotel. 2. lib. de partibus animal. cap. 10. & consentit Galen. 3. lib. de causis symptom. vocans cerebrum organum non sentiens, & processus mammillares sunt eiusdem substantiæ cum cerebro: ergò in neutra harum partium est; quare solum restat esse in neruis. Secundo, quia si processus mammillarum, vt multi tenent esse organum, sequeretur posse à nobis sentiri odorem eorum, quæ intra nos sunt, per foramen, quod à palato tendit in caruncula, quod nunquam aliquis expertus est.

Sed neque hæc sententia placet primo, quia cum nerui isti, seu membrana expansi sint vsque ad extremas partes internas nasi, sequeretur odores percipi à nobis absque vlla inspiratione contra experientiam. Probatur consequentia, quia statim species odo

cies odorum incurrerent in organum abſque vlla attractione 39
aëris, & fieret ſenſatio. Secundo, quia omnes experimur in parte aliqua ſecretiori, magis, quàm externa ſentire odores, ergò non debet poni organum ſenſus in his neruis adeò patentibus, & externis.

Tertia ſententia affirmat olfactum eſſe in interiori parte naſi, atque etiam in tota reſpirationis via ad ipſa vſque interna viſcera. Ita Valeſius loco nuper citato exiſtimans ſe Platonem ſequi in dialogo de natura. Hæc tamen ſententia magis eſt à veritate aliena, quàm duæ præcedentes. Quia ſi ita eſſet, fieret olfactio non ſolum in partibus cerebro vicinis, ſed in intimis viſceribus, quod patet eſſe contra experientiam, & valde abſurdum.

Vltima igitur ſententia eſt, *proceſſus mammillares eſſe orga-* 40
num, in quo olfactus reſidet. Hæc eſt communis, & longè probabilior, nam eam ſequuntur Philopon. capit. præſenti. Albert. Magn. 2. parte Summæ de homine, tractatu de olfactu, vbi pro ea citat Algaz. D. Gregor. Nyſſenus lib. 4. de viribus animæ cap. 5. Fernel. in lib. de partibus corporis humani cap. 9. Garbi. quæſtion. 59. Conci. diff. 55. pro qua etiam referunt Auicennam fen. 3. can. 1. Toletus quæſtion. 27. huius libri, Conimb. cap. præſenti quæſtio. 4. articul. 2. & omnes ferè recentiores éſtque ſatis probata ex refutatione aliarum.

Ideo ad primum argumentum primæ opinionis negandum eſt antecedens, quod cerebrum ſentiat odores, ſed confortatur, aut læditur ab exhalatione ipſum tangente, in qua odor defer-
tur, non tamen ratione odoris, ſed alterius qualitatis actiuæ, 41
atque etiam nociuæ, aut conuenientis ſimul cum odore delatæ, quare non probatur organum olfactus eſſe in cerebro.

Ad ſecundum negandum eſt etiam antecedens, quod ſi organum non eſſet in cerebro, non eſſet neceſſaria reſpiratio ad olfaciendum, & cum dicitur, reſpirationem eſſe attractionem aëris ſurſum; Reſpondeo primò non eſſe hoc neceſſarium, imò poteſt per reſpirationem attrahi aër verſus quamcunque differentiam loci, prout opportunum fuerit, vel neceſſarium. Deinde dici poteſt ſecundo ſatis eſſe, quod propè cerebrum ſit organum, vt ſurſum aër attrahi dicatur per reſpirationem.

Ad teſtimonium Ariſtotelis, quod pro ſe affert ſecunda opinio. Reſpondeo per nares adminiſtrari olfactum tanquam per
medium, ſeu viam, qua ſpecies odoris ad organũ perueniunt 42
in parte magis interna reſidens, quemadmodum etiam dici poteſt adminiſtrari per aërem, vel aquam cum tamen certum ſit in eis non eſſe organum.

Ad primum argumentum respondeo processus mammillares coniunctos esse cũ cerebro, & ideò similes ex parte substantiæ eius, nihilominus diuersum habent temperamentum à cerebro, quia non sunt adeò frigidi, nec adeo humidi, sed magis temperati, meliúsque permixtas habent qualitates has cum calore, & siccitate eis contrariis, ideò conueniens subiectum odoratus esse possunt.

Ad secundum respondeo, non sentiri internum odorem stomachi, sed neque oris, aut ciborum, qui in ore versantur, quia cum non sentiamus, nisi inspirantes, & aërem ab ore per inspirationem non nisi via recta per fauces ad pulmonem attrahamus, non habet locum odoratio per foramen illud facienda.

43 Et si quæras, quid de hac re senserit Aristoteles. Respondeo nihil certum haberi apud ipsum circa determinatã partem, in qua sit sensus iste, sicut de aliis organis sensuum reperitur, sed fortè dubius de hac re ipse fuit: vel propriam sententiam non omninò explicuit: sed diuersis locis videtur fauere diuersis.

QVÆSTIO IV.

An olfactus hominis imperfectior sit, quàm aliorum animalium.

VIdetur perfectiorẽ esse sensum olfactus in homine, quàm in feris propter hæc argumenta; Primum, quia perfectior est anima sensitiua hominis, à qua oritur, sicut cæteræ potẽtiæ, quàm anima sensitiua ferarum. Secundo, quia organum huius potentiæ perfectius habet, vtpote magis liberum à conditionibus obiecti, cum habeat illud magis humidum, ac frigidum, propter vicinitatem cerebri, & odor sequatur ex temperamento, in quo prædominatur siccum: ergo perfectiorẽ quoque habebit potentiam in eo residentem. Probatur consequentia, quia quò organum eius magis est liberum à conditionibus obiecti, plures differentias eiusdem obiecti percipere potest; ergò perfectior est. Quod vrgeri potest ex eo, quod olfactus hominis

44 percipit suauissimos florum odores, quos constat feras nõ percipere: ergo percipit plures differentias proprij obiecti, & quò plures differentias eius percipit, perfectius percipit obiectum ipsum. Et ideò perfectior potentia erit.

Oppositam verò sententiã, *quod imperfectior sit sensus iste in hominibus, quàm in multis feris*, tenet expresse Aristoteles c. præsenti, & cum eo omnes interpretes nullo excepto. Sic enim loquitur in huius capitis initio: *sensum hunc nõ habemus certũ, sed*

sed peiorem multis animalibus, praue enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, & iocundo tanquam non existente certo sensorio. Rationabile autem est sic, & qua duros oculos habent, colores sentire, & non manifestas esse ipsis differentias colorum, nisi terribili re, & non terribili, sic autem, & odores hominum genus. Eandémque sententiam expressit in lib. de sensu, & sensibili, cap. 4.

Sed hęc distinctione explicanda prius est, & deinde probanda. Dupliciter potest considerari perfectio huius potentiæ, vel ex parte essentialis differentiæ, quæ sumitur ex ordine ad odorem, tanquam ad proprium obiectum, atque etiam ex modo attingendi illud, aut ex rationibus accidentalibus, & si modo priori consideretur, non potest esse perfectior in homine, quàm in animalibus, quia idem prorsus obiectum respicit in vtrisque, quod etiam eodem modo respiciunt, atque attingunt omnia: ergò non potest esse essentialiter perfectior in homine, quam in cæteris animalibus. Ex aliis verò accidentibus statim 45
attingendis minorem longè perfectionem habet in homine quam in multis animalibus. Et iuxta hanc distinctionem explicanda est, atque intelligenda sententia Aristot communis & vera. Quæ secundum priorem partem efficaciter satis probata est ex ordine ad idem obiectum, & ex eodem modo illud attingendi, ex quibus essentialis perfectio potentiarum desumitur. Probatur vero quantum ad posteriorem, duplici ratione insinuata ab Aristot. in eisdem verbis relatis. Ait enim primò, quod sicut animalia duros habentia oculos non percipiunt omnes differentias colorum; ita homines non percipiunt omnes differentias odoris. Quod etiam sensit Plato in Timæo, & post ipsum Theophrastus lib. 6. de causis plantarum, cap. 5. & Theophilus cap. præsenti. Et probatur euidenti experientia; nã canes per olfactum sentiunt leporum, auium, & aliorum animalium vestigia, & dominos etiam absentes odoratione perquirunt, & inter homines alios agnoscunt, & plures aliæ feræ odoratione insectantur alias, eásque præsentiunt, & fugiũt, vel 46
prosequuntur, quos odores euidens est non pertingere olfactum nostrum: ergò euidens est plures odorum differẽtias percipere, & ad maximam quidem distantiam, vt eadem experientia docet, præsertim in vulture; quare necesse est fateri, quod perfectiorem olfactum sortiantur perfectione accidentali.

Secundo asseruit Aristoteles eiusmodi olfactus imperfectionem in homine ex imperfectione, atque imbecillitate organi prouenire, quòd cum iuxta cerebrum situm sit, plus ab eo humiditatis, ac frigiditatis participat, quàm naturæ olfactus,

& operationi eius conueniret, cuius ratione minus stabile, ac firmum est, & odorum species minus firmas, minúsque distin-
47 ctas percipit, & quæ remissius multò ipsum, ac potentiam afficiunt, ideò minus distinctam cognitionem obiecti elicit potentia, paucioraque cognoscit obiecta, & ad minorem distantiam.

Ad primum argumentum concessa maiori, distinguenda est minor; quod anima sensitiua perfectior sit in homine, quàm in brutis; nam considerata sub conceptu generico formæ sensitiuæ falsum est. Et cum eam sic consideratam sequantur potentiæ sensitiuæ, sequitur eiusdem perfectionis essentialis esse in homine, & feris, sicut gradus sentiendi secundum rationem genericam eiusdem perfectionis in omnibus est: quod verò ad perfectionem accidentalem pertinet, singulis specierum animalium contulit natura sensitiuas potentias perfectiores, vel minus perfectas, vt congruebat bono eorum statui, & conseruationi vitæ, & quia odorum sensus parum, vel nihil deseruiebat ad bonum statum rationalis animæ in corpore, vel ad operationes eius, ideò minus perfectum contulit ei hunc sensum natura vsque adeò, vt non pauci sint homines, qui operatione eius omninò destituti sint, quod ex organi indispositio-
48 ne prouenire arbitror. Congruebat verò maximè statui animalium, & conseruationi eorum, vt perfectior olfactus eis concederetur; quia sensus alimenti vocati in eis potest, sicut in nobis sensus tactus; per olfactum namque præcipuè alimentum sibi conueniens agnoscunt, & à disconuenienti, & nociuo distinguunt.

Ad secundum neganda est maior, quod organum olfactus sit perfectius in homine; nec verum est, quod temperamentum organi debeat esse omninò dissimile obiecto eiusdem sensus, vt
49 cap. de tactu declarabitur. Si enim nullam similitudinem cum eo habeat, non erit conueniens receptiuum specierum eius. Hoc autem est certum, quod organum olfactus in nobis ex vicinitate cerebri nimis humidum, ac frigidum est, & ideò nimis imperfectum comparatum ad odorem temperamentum oppositum postulantem, vt ostendimus.

Ad tertium neganda est minor, quod olfactus hominis plures differentias odoris percipiat, cuius oppositum probauimus.

CAP.

CAPVT X.

De gustu, & gustabili.

TEXTVS ARISTOT.

Gustabile autem est tangibile quoddam, & hæc est causa cur non sit sensibile per medium extraneum.

Breuis expositio textus.

INtentum Aristot. in isto capite est explicare naturam quarti sensus externi, qui dicitur, gustus, quem nobilitate vult præcedere tactum propter minorem aliquam rationem materialitatis. De quo explicat quatuor; quid sit gustabile, aut sapor, quem pro obiecto habet, species eius, medium, & organum; ideò quadrimembris est diuisio totius capitis. 1

Vt igitur obiecti naturam explicet, asserit gustabile esse quoddam tangibile. Quod probat duplici argum. 1. gustus non fit per medium externum: sicut visus, sed sine medio sentire, est per contactum; ergò nequit gustari sapor, nisi per contactum; quare gustabile quoddam tangibile est. Secundo sapor non percipitur à gustu, nisi media humiditate, quam pro materia habet sapor ipse: sed humiditas non sentitur, nisi per tactum: cum sit qualitas tangibilis; ergò gustabile quoddam tangibile est. Sed aduersus priorem rationem arguit hoc modo. Aliquando existentes in aqua percipimus cibos à longè in ea iniectos, vt si quis vnam partem aquæ attingat, & in alia parte eius distantiori infundatur mel, sentiet illud, & non nisi per intermediam aquam; ergò falsò supponit ratio hæc, quod gustus non habeat medium externum. Respondet non sentiri mel in casu, nisi quia dulciorem efficit aquam; ita vt illa, quæ tangitur gustu, dulcis sit participationem mellis habens, & ecce mel ipsum sine medio gustatur. Arguit contra posteriorem rationem sic, dantur gustabilia sine humiditate, vt sal, & saccarum; ergò falsum supponit, quod gustabile non percipiatur nisi percepta humiditate. Respondet gustabile habere humiditatem actu, vel potentia, quæ potentia ad actum reducitur per saliuam, qua afficitur, priusquam gustetur, & ideò verum est non percipi vllum gustabile, nisi percepta humiditate, & his in commune saltem explicuit obiectum gustus. Sed vt explicet illud in particulari, asserit ad gustum, non solum pertinere gustabile: sed etiam oppositum, nempè ingustabile: sed tripliciter 2

ait dici aliquid ingustabile. Primo, quia adeò minimum saporem habet, vt gustari non possit. Secundo, quia saporem habet adeò vehementem, & nociuum, vt vix gustari possit. Et tertiò
3 quia prauum habet saporem. Sed, inquit, ingustabile primo modo dupliciter dici, aut per puram negationem saporis, quia nullum prorsus habet, & tale dicitur ingustabile, sicut Angelus inuisibilis. Secundo dicitur ingustabile priuatiuè, quia licet non habeat saporem perceptibilem, habere tamen potest sicut tenebrosus aër potest habere lumen. Dum ergò dicitur ingustabile oppositum gustabili pertinere ad gustum, de hoc posteriori ingustabili debet intelligi, non de priori purè negatiuo.
4 Addit tamen non solum gustabile, & ingustabile pertinere ad gustum: sed etiam potabile, & impotabile; dicitur autem potabile, quia aliquid saporis participat. Agit in tertia parte de sensorio gustus, inquiens esse humidum, non actu: sed potentia, quod de humido saporifero intelligit, hoc est, habente saporem admixtum, hoc enim modo non potest organum habere in se humidum actu: sed potentia tantùm, non verò de humido elementari: nam humiditas elementaris etiam actualis benè potest esse in organo; imò necessaria est ei: sed permixtum sapori non debet habere actu, sed solum potentia. Vnde quamdiu lingua infirmi amaris humoribus est affecta, non percipit vllum alium saporem: sed amara omnia iudicat.
5 Explicat tandem species saporis dicens duos esse extremos sapores, qui simpliciores sunt, vt dulcis, & amarus; sicut album, & nigrum inter colores: simpliciores autem eos vocat, quia iuxta illos sunt duo alij extremi, nempe iuxta dulcem, pinguis, & iuxta amarum, salsus: sed non sunt iam ita simplices. Alij sunt sapores medij inter hos extremos, vt acer, austerus, acerbus, & acidus; ita omnes species saporum sunt octo, ad quas reducuntur omnes sapores. Ex tota hac doctrina colligitur definitio huius sensus, & obiecti eius. Nam gustabile, aut sapor est qualitas realis immutatiua gustus, & gustus est potentia, seu facultas perceptiua gustabilis vel saporis.

***

TRACTA

TRACTATVS DE SENSV GVSTVS, DE SAPORIBVS, DE modo quo immutatur ab eis, & distinctione eius à sensu tactus.

QVÆSTIO I.

Quid sapor sit, quot, & quæ species eius, & quonam modo immutent gustum.

SAPOR vt colligitur ex Aristotele, lib. de sensu, & sensibili cap. 4. *Est secũda qualitas resultans ex tali permixtione primarum, in qua humidum comprehendit, vel superat siccum, immutatiua gustus.* Per priores particulas, vsq; ad vltimam distinguitur à primis qualitatibus elementorũ pertinentibus ad obiectũ tactus; & ita se habet respectu illarũ, vt quasi pro materia, aut subiecto permixtionem earum præsupponat, vel certè corpus mixtum ex eis compositum, in quo ita prædominatur humiditas, vt siccitaté cõprehédat vel superet. Nõ tamé quamlibet humiditaté, & siccitatem consequitur: sed siccitatem terream, & humiditatem aqueam: nam licet non sint diuersæ speciei siccitas terræ, & ignis; nec humiditas aquæ, & aëris, sic tamé accidentali modo differunt, vt siccitas terrea, & humiditas aquea densioré materiam præsupponant, & permanentiores sint in ea, & ideò ad immutandũ organũ gustus magis idoneæ, siccitas verò ignis, & humiditas aëris subtilioris materiæ sunt, & non ita permanentes: sed citò potius euanescunt, & propterea non sunt apta materia saporis, nec idoneæ ad immutandum organum gustus, talem igitur permixtionem illarum sequitur sapor, & non istarum. Per vltimam verò particulam distinguitur sapor à cæteris secundis qualitatibus, præsertim ab his, quæ sunt obiecta aliorum sensuum. Sed ex tota definitione colligitur saporem esse accidens mixti corporis, & ideò non conuenire elementis suam puritatem retinentibus: nam ratione alicuius extrinsecæ admixtionis aliqualem possunt saporem contrahere.

6

7

Circa species verò saporis dissentiunt antiqui in duobus videlicet in numero earum & modo, quo inter se ordinentur: nam circa numerum Plin. lib. 15. naturalis histor. cap. 27. tredecim enumerauit, videlicet dulcem, suauẽ, pinguem, amarum, austerum, qui est stipticus, acrem, acutum, acerbum, qui est 8

 ponti

ponticus, acidum, salsum, & tres alias, quas mirabilis naturæ appellauit, quia plures continere videntur sapores proprios, vel alienos, videlicet saporem vini, saporem etiam lactis continentem pinguem tanquam proprium, dulcem, alienum. Et tandem sapidis aquis suum peculiarem tribuit saporem. Aristoteles verò ad finem præsentis capitis octo species saporum numerauit, videlicet dulce, amarum, pingue, salsum, acre, austerum, acerbum, & acidum. Sed in lib. de sensu, & sensibus ad septem eas reuocauit, quia pingue reduxit ad dulce, salsum verò ad amarum. Sed si ita numerandæ sunt, non septem: sed sex tantùm numerabuntur, quia si ab octo demas duo, nempe pingue, & salsum, quæ in dulci, & amaro imbibuntur, solùm restabunt sex, & ita esset profectò, nisi in vtroque loco citato per incu-
9 riam fuisset prætermissus acutus, vt benè adnotauit Tolet. q. 29. huius lib quod meritò supplendum asseruit, vt ita constare sibi possit Aristoteles nouem species ponens: sed eas ad septem reuocans. Galenus vero aliam videtur speciem addidisse, nempe insipidum, quale est in albugine oui.

Communis tamen omnium interpretum consensus Aristotelicum numerum sequitur, cui assentiẽdum est. Quamuis parum momenti habeat, maiorem numerum ponere omnes distinguendo, vel minorem, quasdam sub aliis numerando vel ad eas referendo ratione similitudinis.

Sed in modo ordinandi has species sub vna prima contrarietate duorum extremorum simplicium maxime distantium in tali genere dissentit planè Aristot. à Platone, & Galenus ab Aristotele. Nam Plato in Timæo, & Galen. loco citato, quos Conciliator sequitur differ. 145. primã cõtrarietatem, sub qua collocantur reliquæ species saporum, non constituunt ex dulci, & amaro; sed ex acerbo, & acuto. Aristoteles vero cap. præsenti, & lib. de sensu, & sensibili cap. 5. primam contrarietatem saporũ, sub quibus cõtinentur reliquæ, quasi secundariæ, constituit ex dulci & amaro. Sed grauissimi isti Philosophi contrarij in hac parte non sunt: sed diuerso modo locuti ex diuersa considera-
10 tione saporis. Nam Galenus tanquam peritissimus medicus naturam eius ex ordine ad temperamenta corporum diuersa, ex quibus oriuntur, species eius considerauit, quæ absque dubio accidentalis ratio earum est: cùm contingat eandẽ speciem saporis in diuersis corporibus repertã, diuersa, atque omninò opposita temperamenta eorum sequi, vt amaritudo in apio reperta sequitur temperamentũ eius in quo prædominatur calor. In radice verò peponis sequitur temperamẽtum oppositum, in quo prædominatur frigus. Et præterea sapor, & odor sequuntur-

tem

temperamenta primarum qualitatum opposita; nam odor sequitur temperamentum, in quo siccum comprehendit, vel superat humidũ, sapor verò oppositũ, in quo humidũ cõprehendit vel superat siccũ. Et tamen constat non esse qualitates contrarias, licet sint diuersæ: ergò ex ordine ad talia temperamenta, non potest tanquam ab essentiali, nec ideò tanquam ex infallibili regula sumi prima cõtrarietas saporum, nec ordinatio aliarum specierũ sub ea. Propterea Arist. ex essentialibus saporis eã desumpsit, & ideò infallibilẽ regulã tradidit, quã absq; dubio admitterẽt Galenus, & alij. Essentialis verò ratio saporis, ex qua primã contrarietatem desumpsit Arist. est saporẽ esse qualitatem talis naturę, vt possit immutare gustum; nam ex hac ratione constituitur in specie passibilis qualitatis, vt docet idem Arist. in eo prædicamẽto. Prima verò extrema immutatiua gustus sunt sapor dulcis, & amarus, quia ille modo perfectissimo eum immutat, iste verò pessimo, reliquæ verò species magis, & minus perfectè, aut modo magis, aut minus inepto, prout magis, & minus accedunt, vel recedunt ad illas, & hæc regula sumendi primam contrarietatem specierum saporis, & ordinandi omnes species sub ea, nunquam fallit, & propterea illum sequuntur omnes interpretes Aristot. præsertim D. Thom. de sensu, & sensibili, lect. 11. Comment. cap. præsenti, ad text. 105. & 5. collectan. cap. 27. Garb. in summ. tract. 5. quæst. 71. Conta. in lib. de elem. Iauel. 2. lib. de anima, quæst. 46. & ita sentiendum est, & hæc de duobus in titulo quæst. propositis. 11

Sed restat vltimum, ac magis difficile, quomodo sapor immutet gustum, videlicet se coniungendo cum eo, vel sensorio eius, secundum esse reale, & physicum, vel solùm secundum esse intentionale per species proprias, vel vtroque modo.

Et prima opinio asserit gustum immutari à sapore secundum esse reale, & naturale. Ita Vales. 2. lib. controuers. med. cap. penult. Probatur testimonio Aristot. cap. præsenti textu 101. & 102. vbi duo asserit, primum quod sensus gustus, cum sit quidã tactus, non habet medium externum, ex quo infero mouere sensum sine medio, & ideò per se immediatè attingendo organum, & potentiam, & non per speciem. 12

Ex quo idem colligitur, quia humiditas cùm sit qualitas tangibilis, sine medio mouet organum, & ideò secundum esse reale, & naturale, non secundum esse intentionale, & consequẽter sapor per illam mouens. Secundum nihil posse causare sensationem in gustu, nisi eum per humiditatem moueat. Quod sentit planè D. Thom. 1. par. quæst. 78. ar. 3. sic inquiens: *Ex parte autẽ organi est immutatio naturalis tactu, & gustu, nã, &* 13

manus

manus tangens calida calefit, & lingua humectatur per humiditatē saporum. Probatur deinde ratione; quia vbi obiectum est per se præsens, & proportionatum potentiæ, per se illam mouet, & ideò specie intentionali non indiget, per quam præsens, & proportionatum fiat, ac moueat, sed ita se res habet in sapore respectu gustus; ergò non indigebit specie: sed per se immediatè mouebit sensum, & sentietur. Minorem sic probo, sapor tangit per se, & sine medio organum, sicut tāgit humiditas, per quam mouet ipsum; ergò per se ipsum fit ei præsens. Probatur consequentia, quia contactus fit per immediatam præsentiam vnius ad alterum, & ea se tangunt, vt docuit Aristotel. 5. lib. phys. quorum vltima sunt simul. Est etiam per se proportionatus gustui in esse gustabili: cùm sit per suam naturam realem actu gustabilis.

Secunda opinio tenet saporem mouere gustum, & sentiri ab eo, non per se ipsum immediatè, sed per speciem sui productā in organo, & potentia. Ita expressè D.Thom. 1. p. quæst. 78. art. 3. in corpore, & ad 4. vbi organum gustus dupliciter immutari dicit dum sentit, immutatione naturali ab humiditate gustabilis, & immutatione spirituali, siue intentionali à sapore eius,
14 & cū D.Thom. sentiunt omnes ferè interpretes huius cap. præsertim recentiores, & videtur nobis expressa ab Aristotele, & longè probabilior. Aristoteles enim cap. 12. huius lib. in principio sic loquitur de sensibus: *Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, quod sensus est id, quod est susceptiuum formarū sine materia, vt cera annuli sine ferro, & auro recipit signū,* quæ verba de speciebus intentionalibus intelligunt omnes interpretes, eáque ad particulares sensus, visus, odoratus, & gustus applicat (paucis interpositis) sic inquiens: *Similiter autem, & sensus vniuscuiusque ab habente odorem, aut saporem, aut sonū*
15 *patitur, &c.* Sentit igitur Aristoteles, gustum immutari à sapore per species intentionales, sicut visum, & auditum, & non secundum esse naturale.

Vt autem ratione probent hanc sententiam recentiores quidam, videntur supponere, quod sapor nō possit esse præsens per se organo huius potentiæ, quia cùm sit neruus quidam linguæ quadam spongiosa, ac nimis porosa carne contectus, habet potentia gustandi hanc carnem pro medio, non quidem externo sed interno, nam solum negauit Aristoteles habere mediū externum. Quo supposito ita arguunt: sapor non potest per se ipsum tangere organum huius potentiæ: ergò nec potentiam in organo existentem, nec etiam per alium saporem sibi similem in ea productum, quia sapor non est actiua qualitas, sicut neque

neque odor, vt cap. præcedente probauimus: ergò nec potest ei coniungi per se, nec per sui similem in esse reali; quare necesse est, quod ei coniungatur, & præsens fiat per sui similitudinem 16
intentionalem productam in hac media carne, atque etiam in potentia ipsa. Hoc tamen argumentum vnum videbitur præsupponere incertum, & fortasse falsum, videlicet quod sapor solum possit tangere secundum esse reale carnem illam spongiosam, quæ est medium internum gustus non tamen organum eiusdem potentiæ sub ea existens, videlicet neruum in quo residet potentia. Quod si esset certum, vel ab aduersariis concessum, probaret quidem efficaciter intentum. Verisimile tamen est alimentum, in quo defertur sapor, saltem secundum subtiliores partes per meatus, ac poros illius spongiosæ carnis pertransire vsque ad neruum, eumque tangere per se, & consequenter saporem in eo delatum, satisque erit, vt sapor in his partibus subtilibus delatus sentiatur vt verum sit, quod sapor secundum esse naturale moueat gustum: imò vt gustus suam habeat operationem sine speciebus intentionalibus, non est enim necessarium vt sapor omnium partium alimenti degustetur, vt totum ipsum alimentum assumptum nutrire possit corpus, sed sufficit secundum aliquas partes degustari; quare non probabitur per species intentionales mouere gustum.

Vt igitur efficaciter impugnetur, admittendum est aduersus 17
nostram sententiam, saporem secundum esse reale, non solum ad mediam illam carnem spongiosam tegentem organum peruenire, sed vsque ad organum Quo admisso adhuc potest efficaciter probari, quod sapor non per se, sed per species intentionales moueat organum, atque potentiam, & sentiatur hoc modo:

Vt obiectum concurrat cum potentia ad operationem vitalem, debet esse ei intimè præsens secundum motum talis potentiæ, & si sit intellectiua debet esse ei intimè præsens, non solùm in esse reali, sed in esse intelligibili, si verò sit sensitiua in esse sensibili, & si sit talis potentia sensitiua in esse in obiectiuo 18
eius, vt sapor eius debet esse intimè præsens potentiæ gustus in esse gustabili. Et ratio à priori huius intimè præsentiæ necessario requisitæ est perfectio operationis vitalis procedentis à principio intrinseco, ex qua planè colligitur potentiam, & obiectum, ex quibus fit integrum principium vitalis operationis, prius debere effici vnum intrinsecum principium, quàm eliciant operationem, non possunt autem fieri vnum principium intrinsecum ante operationem per solum contactum, qui sufficeret quidem ad rationem alterius operationis inferioris; & non

non vitalis, vt ad calefaciendum, cuius ex eo solum vnum principium esse dicuntur, quia simul concurrunt ad agendum circa passum extrinsecum, non tamen sufficit, vt sint vnum principium vitalis operationis, quæ non est actio circa passum extrinsecum, sed interna, ac propria eiusdem potentiæ in se, & circa se(vt sic loquamur) in eáque permanens; ergò necessa-
19 riò ad eam requiritur, vt fiant vnum per internam, seu intimam præsentiam obiecti ad potentiam, quæ intima præsentia non est excogitabilis, nisi obiectum ante operationem intra eandẽ potentiam sit secundum esse obiectiuum, sed constat non posse saporem esse intra potentiam gustus per se inhærens illi, nec per alterum saporem sui similem in ea productum, ergò solum per speciem intentionalem ei inhærentem. Quod sic declaro simul, & confirmo, nam duo solùm possunt sine specie intentionali per se intelligi, quia per se sunt intra ipsam potentiam secundum esse intelligibile. Primum est diuina essentia non solum respectu diuini intellectus, sed etiam respectu intellectus Deum claré videntis, quia cùm sit infinita, atque immensa, per se est intimè præsens cuicumque creaturæ, & per se potest fieri præsens in esse intelligibili cuicumque intellectui creato, cum per se sit intra ipsum, & quia hanc intimam præsentiam in esse intelligibili potest habere per suam infinitatem, & immensitatem, per quam est intra intellectum, & potest ei vniri in ordine ad visionem sui, repugnat quod eam habeat per aliquam creaturam, & hæc est præcipua ratio, ob quam repugnat dari speciem impressam diuinæ essentiæ, per quam videatur à bea-
20 tis. Postremum est, Angelus ad se intelligendum, quia ratione identitatis dicitur esse intra proprium intellectum, quem intra se habet tanquam virtutem intelligendi, & ideò non indiget specie, vt se intelligat, sed per se vnitur cum suo intellectu, & per se efficit cum eo vnum principium intrinsecum intellectionis. Cætera verò omnia specie indigent, vt intelligantur, etiam si simul sint cum re intelligente per præsentiam, vel se penetrent cum ea. Et hinc est, quod licet duo Angeli sint in eodem loco, vel vnus sit intra alterum per illapsum, (eo modo quo excogitetur possibile per diuinam potentiam) neuter potest alterum intelligere sine specie, quia nulla harum est intima præsentia in esse intelligibili, qualis requiritur ad constituendum vnum principium intrinsecum vitalis operationis, sed realis tãtum extrinseca &(vt ita loquamur) quasi materialis in ordine ad intellectionem: intima enim præsentia in esse intelligibili quasi intentionalis est, quam non habet per se res vna respectu alterius nisi sit infinita, atque immẽsa, nam infinitudo, &
immen

immensitas omnem modum præsentiæ possibilem includunt. Creatura verò limitatum esse habẽs solum potest habere re- 21
spectu alterius extrinsecam, & quasi materialẽ præsentiam, at respectu sui etiam intentionalem, non ratione immensitatis, sed ratione identitatis, quia nullus potest excogitari modus præsentiæ quo res non dicatur esse sibimet præsens iuxta modũ essendi quem habet ex propria perfectione essentiali. Ex quibus efficaciter colligitur saporem non esse intimè præsentem per se potentiæ gustus in esse gustabili, vt requiritur ad constituendũ cum ea vnum principium sensationis sui, quantũcunque tangat per se organum, imò etiam si alimentũ se penetraret cum eo, & idem sapor cum potentia, quia per contactum, vel penetrationem non dicitur esse intra potentiã, sed solùm esse simul loco cum ea; adhuc ergò remanet extra illam secundum proprium esse gustabilis, & propterea specie indiget, per quam constituatur sub tali esse intentionali, & ita vniatur ei constituens cum ea vnum principium intrinsecum sensationis.

Et ex eadem doctrina intelligitur nihil probare testimonio 22
Aristotelis, & D. Thom. aduersus nostram sententiam, quia licet alimentum tangat organum, & humiditate eum afficiat, hoc non est eum afficere vt gustabile, sed solùm vt tangibile, quia non afficit illud per saporem in eo productum, sed per humiditatem nõ pertinentem per se ad gustum, sed ad tactum: quare nec potest gustum secundum propriam rationem gustus mouere, vel afficere. nisi per speciem intentionalem, vt probauimus.

Ad argument. verò neganda est minor, quod sapor sit intimè præsens gustui per se ipsum; quia non est per se intra ipsum vt probauimus. Vnde quamuis concedatur præsens loco, imò quãuis concederetur penetratus cum organo, & potentia, extrinseca prorsus est, veraque præsentia, & quasi materialis, non intima, nec secundum esse gustabilis: quare non sufficit vt ita vniatur potentiæ constituens cum ea vnum principium intrinsecum sensationis, quam proinde vnionem non potest habere secundum esse naturale, sed solùm per speciem intentionalem sui productam in eadem potentia.

QVÆSTIO II.

Quod sit organum, ac medium gustus.

DVo petit titulus quæstionis, videlicet quænam sit illa 23
pars corporis, in qua residet potentia gustandi: hæc enim

enim vocatur eius organum, atque etiam quodnam sit medium per quod sapor, vel species eius ad eandem potentiam peruenit. Vt autem vtrumque explicemus, adnotare oportet à cerebro vsque ad linguam deriuari duos neruos, qui per mediam linguam pergentes minores alios, aut quasi ramusculos ad vtramque partem linguæ, imò ad palatum vsque spargunt; hos neruos tegit caro quædã rara, spongio, atque porosa meatibus plena, vt per eam possint sapores, vel earum species facilè ad neruos peruenire. Per hos igitur neruos, ac ramusculos eorum tanquam per organum extensam esse potentiam gustandi docet Aristotel. 1. lib. de historia animal. cap. 11. & 2. lib. de partibus animal. capit. 12. qui consentiunt omnes tam philosophi,
24 quàm Medici, Galen. libro de vsu partium capit. 2. Vesali. lib. 2. de fabrica capit. 19. Auicenna lib. 11. de animalibus capit. 12. Vales. 2. lib. controuers. medic. capit. 24. Plinius libr. 11. naturalis historiæ capit. 35. Lactan. lib. de opificio Dei cap. 10. Comment. 1. collectan. capit. 3. Albert. Magn. in 2. parte Summæ de homine. quæst. 2. de gustu citans Gregor. Nyssen. Toletus, Conimb. & cæteri omnes interpretes huius capitis, & ex sanctis Patribus D. August. lib. 2. de verbis Domini, D. Damasc. 2. lib. de fide cap. 18. D. Nemes. in lib. de natura hominis cap. 9. qui eandem potentiam ad palatum quoque extendunt, & meritò, nam & ramusculi neruorum ad ipsum quoque aliqua ex parte extenduntur. Vnde cæteri omnes in hoc etiam consentiunt. Imò Aristoteles ipse 4. lib. de partibus animalium cap. 11. etiam ad gulam eam extendit hisce verbis. *Esculentorum enim voluptas in descendendo contingit. Dũ enim deglutimus pinguia sentimus & salsa & dulcia, & reliqua generis eiusdem & omniũ ferè condimentorum esculentorúmque in deuorando gulæ tactione suauitas existit & gratia.* Sed in quanam parte linguæ præcipuè vigeat sensus iste?

25 Respondeo cum Aristotele, 1. lib. de historia animal. cap. 11. & omnibus ferè interpretibus huius loci, *hunc sensum magis vigere in cuspide linguæ, & ita tenendum est*, quia experientia, & ratione comprobari potest: experientia quidem: nam lapsos cibos ad linguæ radicem ob cuspidem eius retrahimus vt perfectius saporem eorũ percipiamus. Ratione verò, quia ea pars linguæ mollior est, & nerui quoque (licet minores) absque dubio molliores, ac propterea ad percipiendos sapores magis idonei.

26 Vnum tantum adnotare oportet, quod Aristotel. in lib. de sensu, & sensibili, cap. 2. & 2. lib. de partibus animal. cap. 10. posuit organo omniũ sensuũ, & præcipuè gustus, & tactus in corde, sed

de, sed in eo apud ipsum intelligi debet tanquam in principio, ac radice, non tanquam in proprio, proximóque subiecto, quod organum vocamus, & ideò organa singulorum his quinque atque etiam aliis locis citatis distinxit, & in diuersis partibus corporis collocauit.

Et ex his constat, quodnam sit medium gustus, nam medio quidem externo caret, quod in tribus prioribus sensibus est aer, & aqua, & hoc solum asseruit Aristoteles, quo non obscurè significauit habere medium internum: nam si hoc etiam careret, absolutè proferret non habere medium, habet igitur internum, nempe spongiosam illam, atque porosam carnem, qua tegitur, & per quam sapores, vel eorum species ad eum perueniunt, & ita sentiunt omnes citati autores.

QVÆSTIO III.

An sensus gustus distinguatur à sensu tactus.

PRima opinio negat gustum distingui à sensu tactus. Ita Venetus cap. præsenti, & videtur cum eo sentire Ægidius in expositione textus 103. eiusdem capitis. Ponit itaque hæc sententia sensum tactus esse dispersum per totum corpus, sed in lingua habere specialem quendam actum circa cibos, gustando sapores eorum, qui actus non est aliud, quàm tali modo eos tangere, vt per talem contactum percipiatur sapor eorum. Hunc verò actum specialem habet in parte illa corporis determinata, & non in reliquis propter speciales dispositiones in ea sola existentes; & non in aliis. Et huius exemplum habetur in anima, quæ licet sit vna specie, & numero in toto corpore, habet tamen diuersas potentias, & operationes in quibusdam, & non in aliis, vt in oculis potentiam visiuam & actum videndi. Ita ergò idem sensus tactus secundum speciem, & numerum reperitur in toto corpore, & partibus eius, sed non eodem modo, nec ita perfectè operatur in omnibus, sed iuxta dispositiones earum, quare in lingua perfectiores habente dispositiones, perfectiorem habet actum, quo tangendo cibum simul percipit saporem eius, & ex hoc actu perfectissimo sensus tactus denominatur gustus. Itaque quò ad essentialia negat hæc sententia distingui gustum à tactu, sed solum ponit diuersum ab eo per quandam connotationem talium dispositionum in organo, & talis perfectionis accidentalis in operatione. Fundantur verò in quibusdam testimoniis Aristotelis: nam duo protulit de sensu gustus cap. præsenti, nempe, quod sit tactus 27 28

quidam, loquitur autem formaliter, & non materialiter tantum, quia distinctio, aut identitas formalis potentiarum ex obiecto sumitur ab eodem Aristotele: sed in obiecto conuenire docet: cum affirmet non posse gustum percipere vllum saporem, nisi percepta humiditate, de qua constat esse qualitatem tangibilem, ergò sentit habere idem obiectum, quod expresse protulit dicens: *Gustabile esse quoddam tangibile*, & ideò esse eandem potentiam essentialem; quare formalis est prædicta locutio eius. Videlicet, *Gustus est quidam tactus*.

29 Secunda opinio communis & vera est omnium interpretum Aristotelis, qui cum eò tenent *gustum, & tactum esse duos sensus specie distinctos, nõ minus quàm tres alios, quamuis in quibusdam assimilentur*. Et de Aristotele certissimum est c. sequenti, & 3. lib. de Anima cap. 1. & 3. libr. de histor. animal. cap. 8. quibus locis expressis, ac propriis nominibus enumerat hos duos sensus tanquam distinctos sicut cæteros tres, asserens quinque enumerari externos sensus, interpretes verò omnes cap. præsenti, & sequenti expresse id sentiunt, ita vt nemo vnquam de hoc dubitauerit, quamquam similitudines oppositæ pro alia sententia aliqualem apparentiam identitatis indicent. Et primam rationem pro hac sententia, contra illam desumo ex his verbis Aristotelis cap. sequenti textu 112. *Omnia enim tangibilia sentit secundum eandem partem, & saporem, si igitur,*

30 *& alia caro sentiret saporem, videretur vnus, & idem sensus, gustus, & tactus, nunc autem duo, propter quod non conuertitur.* Quibus asserit organa horum sensuum ita se habere, vt lingua sit adæquatum gustus, quia in illa & nulla alia parte corporis residet, sed inadæquatum tactus, quia non solum in lingua reperitur, sed in cæteris partibus corporis: ex quo ita arguo. Potentiæ sensitiuæ specie distinctæ postulant distincta organa prout congruunt modis earum operandi distinctis, sed gustus, & tactus, habent distincta organa, cum organum tactus sit in toto corpore, & singulis partibus eius, gustus verò in sola lingua: ergò sunt distinctæ potentiæ. Nec soluitur arg. dum dicitur idem esse organum tactus per totum corpus dispersum habens tamen in diuersis partibus dispositiones diuersas, quia perfectius exercet propriam operationem per vnam partem, quàm per alteram, & ideò perfectiores in ea parte dispositiones po-

31 stulat, vt linguam per quam sic quædam tangit, vt non solum humiditatem eorum, sed saporem etiam percipiat, ex quo non debet lingua censeri organum distinctũ à cæteris partibus, nec distinctæ potentiæ, sed solum distincta pars, atque perfectior

totius

totius adæquati organi, in quo residet tactus. Nam adhuc lingua potest habere suam operationem tactus sine operatione gustus, vt si quispiam aquam purè elementarem bibat nullum saporem habentem, sentiet per tactum humiditatem, & frigiditatem eius, nullam habens sensationem saporis, nec gustus: ergò adhuc in parte illa, in qua concurrunt sensatio tangendi, & gustandi, sunt separabiles, atque distinctæ: ergò potentiæ istæ distinctæ sunt, siquidem vna operatur non operante alia. Secundo, quia diuersa obiecta habentia diuersum modum immutandi distinguunt diuersas potentias (vt superius ostendimus) & 32
ideò potentiæ distinguuntur per obiecta diuerso modo immutantia, sed euidens est diuerso modo immutare saporem à primis qualitatibus tangibilibus, quæ sunt obiecta tactus: ergò distinguit potentiam gustandi à potentia tangendi. Probatur minor, quia sapor immutat potentiam gustus secundum distinctam proportionem, ac immutant qualitates tãgibiles, de quibus euidens est immutare linguam, in qua est gustus, nullam efficientes sensationem gustus, & efficientes sensationem tactus: ergò distinguunt tactum à gustu.

Pro solutione argum. distingui debet triplex acceptio tactus, 33
communissima quidem, prout tantum dicit simultatem corporum per extrema indiuisibilia, quo pacto definitur ab Aristotele 5. lib. physicorum asserente corpora illa tangere, quorum vltima sunt simul. Secunda est magis propria pro contactu potentiæ vitalis necessariò ad percipiendum obiectũ proprium, in qua quidem conuenit gustus cum tactu. Tertia strictissima est pro contactu potentiæ vitalis solas qualitates tangibiles, vt tales percipientis, & hæc est sensus tactus distinctus à gustu. Et iuxta easdem acceptiones sumi potest tangibile, vt considerantì patet.

Qua distinctione præsupposita ad formam argumenti negandum est antecedens, quòd gustus, & tactus conueniant in 34
organo, & obiecto, sed in vtroque planè distingui efficaciter probatum est. Quod verò neuter indigeat medio externo, nihil refert ad identitatem eorum, sicut nec refert, quod tres alij sensus indigeant eodem medio externo, vt non censeantur distincti. Quod verò asseruit Arist. gustum esse quendam tactum, & gustabile quoddam tangibile, iuxta secundam acceptionem tactus, & tangibilis intelligitur. Et cùm quæritur, an sint propositiones per se, vel solum per accidens, sicut hæc, *album est dulce*. Respondeo esse per se, quia saltem necessitate, ac perseitate naturali præsupponit gustus tactũ, & gustabile tãgibile, quod non habent album, & dulce. Sed ex hoc non probatur, quod

 tactus

tactus in tertia acceptione, ac propriissima pro sensu solum percipiente qualitates tangibiles prædicetur de gustu, sed talis prædicatio sic enuntiata, *sensus gustus est sensus tactus*, falsa est, ac disputata, sicut hæc *sensus visus est sensus tactus*.

CAPVT XI.

De tactu, tangibilibus, ac medio.

TEXTVS ARISTOT.

De tangibili autem, & tactu eadem ratio, &c.

Breuis expositio textus.

35 VLtimo loco sensum tactus proponit Aristoteles explicandum, quia materialior est cæteris, & ideo imperfectior. Eius vero doctrinam quasi promiscuam, & minus ordinatam tradit, & propterea vt melius intelligi possit, eam ordine tantisper inuerso explicabimus. Totum igitur caput quatuor continet dubia, & eorum solutiones; & ideo in quatuor partes possumus illud diuidere ita vt in singulis singula proponat, & soluat dubia.

Primum dubium proponit circa vnitatem, vel pluralitatem tactus, videlicet, an sit vnus, vel plures sensus, & primo contendit probare, quod non sit vnus, sed multiplex tactus, hoc arg. vnus sensus vnius est contrarietatis, vt vnus visus albi, & nigri, sed tactus versatur circa plures contrarietates; nempe calidi, & frigidi, humidi & sicci: ergò multiplex erit. Et si respondeatur, ait, quemuis alium sensum circa plures contrarietates versari, nec tamen ideò esse plures. Respondet versari quidē circa plures, sed omnes conuenire sub vna ratione communi, à qua vni-
36 tatem capit sensus; talis verò ratio communis non datur in tactu, sub qua conueniant omnes contrarietates, circa quas versatur, & ideò nō posse habere vnitatem. Sed decepti putamus vnum esse: cum multiplex sit, & causam deceptionis esse affirmat medium, quod nobis est naturaliter coniunctum, nempe caro quæ cùm eadem sit in omnibus partibus, per quas tangimus, videtur nobis eundem esse tactum in omnibus: sed hoc non obstante distinctus est, quia etiam si connaturalis, nobisque coniunctus foret aër, sicut modo est caro, distincti forent visus, auditus, & olfactus, per eum tanquam per idem medium operantes, & solum ex nostra deceptione prouenirer persuasio, quod essent vnus: ergò etiam si eadem sit caro nobis

conna-

connaturalis, distincti sunt tactus in nobis, licet decepti iudicemus esse eundem. Quod probat etiam exemplo gustus, qui 37 simul reperitur in eadem lingua cum tactu, sed quia tactus extenditur ad cæteras partes corporis, distinctus iudicatur sensus ab eo, sed si gustus etiam ad omnes extenderetur, decepti putaremus eundem esse sensum gustum, & tactum; cum tamen adhuc eos distingueret diuersitas obiectorum, nempe gustabilis, & tangibilis: sufficit ergò diuersitas obiectiua, quam faciunt diuersæ contrarietates qualitatum tangibilium, vt distincti sint sensus tactus, quamuis in toto ipso corpore reperiatur vterque.

In secunda proponit aliud dubium, an sit aliquod medium 38 externum in tactu, sicut in visu, & auditu, vel internum tantum: & probat dari præsupponens tria. Primum, quod omne corpus habet profunditatem. Secundum quod duo corpora nō se tangunt, si aliquod tertium sit inter ea medium, vt si inter manum, & lapidem sit medius aër. Tertium omne humidum, vel humectatum esse corpus. Quibus suppositis sic arguit, si vnum corpus tangatur ab alio in aqua, humectatur ab illa: ergò mediat inter corpus. Quare licet se tangere videantur, non se tangunt. Et multo minus si tangant se in aëre, nam semper erit medius aër, licet ob subtilitatem non percipiatur: & dubium hoc insolutum videtur relinquere.

Tertium dubium est, an sensationes omnium quinque sensuum similes sint in eo, quod per medium externum fiant omnes. 39 Cui respondet omnes quidem per medium externum fieri, quamuis diuersa ratione, discrimen ait in duobus esse positum: in priori quidem, quia tres priores sensus, nempe visus, auditus, & olfactus percipiunt obiectum per medium externum maximum. Gustus verò, & tactus per medium externum breue; & propterea decipimur existimantes non habere medium externum illud non percipientes: cùm tamen in cæteris ob magnitudinem percipiatur. Secundum discrimen est, quod obiecta trium priorum sensuum, prius immutant medium, quàm potentiam: quare medium prius patitur ab obiecto, quàm agat in potentiam, in tactu verò simul patitur potentia ab obiecto, & medio, & huius exemplum assignat in eo, qui habet clypeum capiti superpositum, & percutitur ab alio: tunc enim non prius patitur medium, quàm potentia: sed simul patitur potentia ab vtroque, nempe ab obiecto, & medio, videlicet à manu, & clypeo.

Vltimum dubium secundo loco propositum ab Aristotele, 40 sed in vltima parte capitis solutum, est, an caro ista exterior sit organum, seu sensorium tactus, vel aliquid sub ea la-

rens, vt neruus, vel quid simile. Cui respondet carnem non esse sensorium: sed medium, sicut aër, vel aqua est medium visus, vel auditus, licet non sit externum, discontinuatum ab organo, sicut aër à visu, quod probat hoc argumento: Sensibile positum supra sensorium non sentitur; vt in visu: si color supra oculum ponatur, non videbitur: sed tangibili posito supra carnem sentitur; ergò caro non est sensorium tactus. Minor probatur experientia aëris, & aquæ: nam statim ac approximata sunt carni, sentiuntur, quare aliquid sub carne latens, sensorium est, caro vero, non nisi medium.

41 Obiectum vero huius sensus sunt quatuor primæ qualitates elementorum, vt calor, frigus, humor, & siccitas; istæ enim dicuntur qualitates tangibiles, & quædam aliæ; quæ sequuntur permixtionem earum, vt durum, molle, asperum, lene &c. Sensorium verò, seu organum eius erit pars illa corporis, quæ est in potentia ad has qualitates percipiendas, in potentia ait esse debere, & non in actu; quia sensorium quantum fieri potest, debet esse denudatum à qualitatibus obiecti; ita vt eis non sit actuatum, quia si actu eas habeat, non poterit eas percipere: cum intus existens prohibeat extraneum. Ex quibus colligit, quod cum sensorium tactus non possit omninò denudari à qualitatibus tangibilibus quæ sunt obiecta eius, quia (cum mixtum sit) eis constare debet, prouida natura, sic res disposuit, vt eis constaret ad temperiem reductis, vt licet non possit
42 eas recipere, vel sentire in gradu remissiori, in quo illas habet, sentiat saltem gradus intensiores earum. Gratia exempli, si sensorium tactus habet calorem vt duo, non poterit sentire obiectum calidum tantùm vt duo, benè tamen quodcumque aliud intensius; cuius non percipiet totam latitudinem caloris, quam habet: sed eum, vel eos gradus dumtaxat, in quo excedit calorem sensorij, nempe totam intensionem vltra duos gradus. Docet tandem ad obiectum tactus, non solùm pertinere tangibile: sed etiam intangibile: sed illud per actum positiuum percipi sensu, hoc verò solum per negationem: sed intangibile ait dupliciter dici, vel quia vehementes, ac nociuas tactui qualitates habet, aut quia habet adeò remissas, vt percipi à sensu non possint.

TACRTA

TRACTATVS DE SENSV TACTVS, VNITATE EIVS, SENſorio, medio, ac modo, quo immutatur ab obiecto.

QVÆSTIO I.

Quodnam ſit organum tactus.

CIRCA organum huius ſenſus illud neceſſariò præmittendum cenſui, quod Ariſtoteles diuerſis ſuæ doctrinę locis contraria omninò docere videtur. Nam in lib. de ſenſu, & ſenſib. c. 2. in lib. de iuuen. & ſenectute, c. 1. etiam 1. & 2. lib. de partibus anim. c. 10. organum guſtus, & tactus in corde collocat. Primo autẽ lib. de anima, textu 79. negat expreſsè vllum ſenſum eſſe in oſſibus, & neruis, cæteriſque partibus corporis nimis terreſtribus. Et 1. lib. de hiſtoria animal. cap. 4. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. & 5. expreſsè docet non ſolum neruos, aliáſque internas partes corporis eſſe ſenſorium tactus: ſed etiam carnem. At cap. præſenti ſub carne latere orgánum tactus docet, carnem verò medium quidem eſſe internum, non ſenſorium; ſicut reſpectu ſenſus guſtandi. Ex quibus occaſionem ſumpſerunt interpretes eius diuerſo modo opinandi, qui iuxta hos tres modos loquendi in tres claſſes diuiſi ſunt. 1 2

Ad primam pertinent Themiſtius in ſua paraphraſi, cap. 39. & 40. & Simplicius 2. lib. de anima ad textum 116. qui propter priora teſtimonia affirmant tactum ſedem habere in corde tāquam in proprio ſubiecto, & organo.

Alij verò in neruis, qui carne obteguntur, carnem vero eſſe medium tactus internum, vt Ariſtoteles, cap. præſenti ſentire videtur; & ita ſentiunt Com. 2. lib. de anima, comm. 16. Galen. 1. lib. de vſu partium, cap. 16. & 18. lib. 5. cap. 9. & lib. 12. cap. 2. atque etiam lib. 2. de temper. Fernel. in lib. de facultate animæ, cap. 6. Veſal. lib. 6. cap. 17. Albert. Magn. 2. lib. de anima tract. 3. cap. 31. & 35. Concil. diff. 42. atque etiam Ægidius cap. præſenti ad textum 108. dub. 2. landu. quæſt. 29. Scotus quæſt. 29. idem videtur ſentire D. Thom. lect. 22. huius lib. Probatur duplici argum. eiuſdem Ariſtot. c. præſenti. Primò, quia ſenſibili poſito ſupra organum non fit ſenſatio, vt patet in cæteris ſen- 3

sibi: sed posito tangibili quocumque supra carnem statim illud sentimus, ergò caro non est organum tactus sed medium, per quod nerui, & cæteræ partes sub carne latentes sentiunt. Secundo, quia si caro esset sensorium, maximè, quia statim approximato ad illam sensibili, sequitur sensatio: sed hæc ratio id non probat; ergo non est ponenda caro pro organo. Minorem sic probat, si digito superponamus subtilissimam quandam pelliculam, & ei admoueamus tangibile aliquod, non minus sequetur statim sensatio eius; quam si proximè circa carnem poneretur, & tamen ex hoc non sequitur, quod pellicula illa sit sensorium; sed medium dumtaxat internum: ergò nec probatur, quod caro sit sensorium: sed medium internum.

Tertia opinio opposita est: nam tenet *non solum neruos, & alias partes internas carne obtectas esse organum tactus: sed carnem*
4 *ipsam, imò & pelliculã eius, quæ statim sentit sensibile sibi approximatum.* Ita Comment. in lib. de sensu, & sensib. cap. 2. & lib. 1. Collectaneorum, cap. 8. & 13. quibus locis præcedentem sententiã, quam alio loco tenuerat retractauit. Alexand. 2. lib. de anima, cap. de contactu. Philop. ibidem ad textum 116. Auicenna 6. natural. par. 2. cap. 3. Fernel. lib. 5. physiolo. cap. 3. Simon Portius lib. de dolore, cap. 10. Toletus, quæst. 3. huius li. Conimbr. quæst. 1. huius cap. art. 1. & omnes recentiores interpretes. Ita vt iam sit ferè communis in schola, quam D. Thom.
5 tenet expressè opusc. 43. cap. 3. vbi carnem affirmat simul esse organum, & medium diuersa ratione. Hæc igitur tertia opinio videtur nobis probabilior, in hoc tamẽ sensu accepta, quod sensorium tactus sic est caro, vt etiam nerui, & reliquæ partes internæ.

Probatur primò, experientia, de neruis quidem quia in eis sentitur dolor ex intemperie primarum qualitatum, excisione, aut diuisione, sentiunt quoque dolorem, si pungantur: sed dolor non potest dari sine sensatione tactus, alioqui daretur in ligno, vel lapide; ergò sensatio tactus exercetur per neruos tanquam per organum, vel instrumentum tactionis. Quod verò à quibusdam excogitatur neruos sentire dolorem solum per coniunctionem cum carne, friuolum est, cùm non sit minus euidens, quòd etiam si carne omninò nudentur, sentient
6 dolorem. Euidens quoque experientia docet, plus doloris sentiri in carne neruosa, hoc est, neruis inserta, vel coniuncta, quam in quauis alia, vt experimur, atque fatemur omnes: sed hoc non esset possibile, nisi nerui essent per se doloris capaces, ergò non potest hoc eis denegari. De carne verò probatur quoque euidenti experientia: nam si approximentur ei calida,

vel frigida, sentit ipsa, imò, & cutis, quæ est quasi principium eius, atque etiamsi pungatur, vel diuidatur, sentit dolorem, aut etiam voluptatem, si ei applicentur tangibilia sibi ex proprio temperamento conuenientia, ergò residet in ea sensus tactus. Nec sentit caro ratione neruorum, quibus coniungitur (vt quidam sine fundamento asserunt) sed ratione sui, quia in multis partibus corporis datur caro distans à neruis cùm sit diuisibilis; & si ibidem pungatur, vel diuidatur sentietur dolor. Et tandem aliæ sunt partes corporis, de quibus ex vsu 7
anatomicæ artis duo constant euidenter. Primum quòd neruis careant, vt pulmo, & cor. Secundum, quòd dolorem sentiant si pungantur, aut diuidantur; ergo falsum est, quod solum per neruos, vel coniunctionem cum eis fiat in carne sensatio tactus.

Ad primum argumentum neganda est illa propositio vni- 8
uersalis, quòd sensibili posito supra sensorium non fiat sensatio: nam licet in visu sit vera propter maximam perfectionem eius; & fortè etiam in auditu, in cæteris verò præsertim in tactu vera esse non potest, quia natura eius postulat; vt obiectum per se contingat organum, idem enim significat vocabulum tactus, quod contactus: constat verò illa se tangere apud Arist. 5. lib. physic. quorum vltima sunt simul.

Ad secundum distinguenda est vniuersalis illa propositio, 9
videlicet si caro esset sensorium, maximè quia applicato ad eam sensibili, statim sensatio sequitur, non enim proptereà organum est caro, quia statim sequatur sensatio: sed quia statim in ea fit, vt probatum est. Applicato verò tangibili ad pelliculam carni superpositam fit quidem statim sensatio, non tamen in ea, sicut fit in cute, & carne: sed in his eadem pellicula media: sed adhuc non necessariò requisita tanquam medium: sed per accidens omnino, quia eodem modo, imò longè melius fiet sensatio in cute, & carne sine illa.

Ad Aristotelem verò dicendum sentio, in prioribus testi- 10
moniis, in quibus tactum posuit in carne expressius fuisse loquutum, & per modum definientis, vel determinantis; capite verò præsenti per modum dubitantis; ideò in vtramque partem proposuit argumenta, nec videtur vnam potius, quàm alteram partem determinare; quare priori, & absolutæ determinationi standum est: dum verò in corde esse affirmat gustum, & tactum, & aliquando vniuersaliter omnes sensus, non de organo eorum formali, & proximo, in quo resident, & per quod proximè operantur intelligit: sed sensus eius est, quod primam sedem, & quasi radicem habeant, ab eóque originem ducant,

quemadmodum alij sentiunt à cerebro originem ducere, quãuis respectu solius sensus tactus pars etiam sit formalis organi eius, sicut reliquæ partes corporis, per quas sensus iste dispersus est; quare nec testimonia illa vllo modo contraria sunt aliis, in quibus organum gustus, & tactus ponit Aristoteles ipse in carne, vel in neruis.

11 Sed circa neruos (quibus in 1. lib. de anima, text. 79. videtur omnem vim sentiendi denegare propter speciale temperamẽtum eorum, in quo prædominatur terra, & propterea terrestres nimis ac inepti videntur ad sensationum opera,) duo sunt considerãda. Primum non esse ita terrestres, & siccos ac ossa, nec etiam ita duros, vt experientia est satis manifestum: sed temperamentum magis humidum participare, quamuis sicco prædominante. Præterea satis probabile esse carne nutriri, cui non solum magis sunt coniuncti, quàm ossa: sed quasi ei permixti in multis partibus corporis, nec videntur habere sicut ossa proprium alimentum per determinatas vias eis subministratum. Aliud etiam considerari debet circa illos, quod benè Tolet. adnotauit; videlicet quod etsi ex temperamento innato, aut sibi proprio terrestres sint, & ideò sicciores, ac frigidiores: sed ex temperamento influxo, hoc est, ex participatione spirituum, & carnis calefiunt, & humectantur; & ideò aptiores fiũt ad sensationes, possuntque organum tactus fieri, licet non possint id habere ossa. Vnde non negauit neruis omninò sensum Aristot. loco citato: sed solum sensum perfectum, idque considerato tantum temperamento eorum naturali; perficiuntur verò per temperamentum influxum. Et vtriusque rationem cap. præsenti non obscurè significauit esse organum tactus, & euidenti experientia probatum est eos sentire.

12 Ossa verò sicciora, ac frigidiora sunt propter maiorem participationem terræ, nec iuuantur temperamento influxo; & propterea omninò videtur eis denegare sensum. Vnde nec alicubi significat eum habere, quamuis aliis videatur quodlibet temperamentum sufficere ad operationem tactus, & ideò aliqualem habere tactum nimis imperfectum, & eodem modo esse organum eius, Aristotelemque solum eis denegare sensum perfectum, ego verò primum tanquam probabilius magisque de mente Aristot. teneo quod sequuntur medici ferè omnes.

QVÆSTIO II.

An sensus tactus habeat medium externum, vel saltem internum.

Duplex

DVplex medium distinguit titulus quaestionis, internum, & externum; internum est pars eiusdem rei sentientis sibi vnita,& secum continuata, vt caro, qua contegitur neruus linguae, dicitur medium internum gustus. Medium verò externum est corpus aliud distinctum à sentiente vt aër, vel aqua respectu visus, vel auditus: qua distinctione praesupposita, quaerit, an sicut visus habet medium externum, ita etiam tactus illud habeat, vel saltem sicut gustus habet internum, ita & tactus. 13

Et prima opinio affirmat tactum per se, & ideo semper indigere medio externo ad sentiendum. Ita Com.2.lib.de anima, com.115.quem videntur sequi Ægidius ad text. 113.eiusdem lib.& Iandu.qu.28.Probatur testimonio Aristotelis, cap.praesenti,textu 113. vbi docet expresse non posse corpora dura se tangere in aqua,vel in aëre,quin aqua ipsa, vel aër sit medius, à qua necessariò humectari debent,& ideo mediam inter se habere humiditatem, & consequenter aërem,vel aquam, in quibus est; ergò nullum tangibile potest tangere sine medio externo sensorium tactus. Textu verò 114.vniuersaliter docet 14
tam dura, quàm mollia sentiri à nobis per medium externum, sicut visibile, & audibile,sed hoc solum esse discriminis, quod sensus illi priores sentiunt propria obiecta à longe,& ideò per medium magnum, tactus verò non sentit tangibile, nisi propè sit positum,& ideò per paruum medium,& ferè imperceptibile; & propterea decipiuntur facile multi iudicantes tactum sine medio externo sentire. Quibus ita contingit,ac nobis contingeret, si digito superposita subtilissima pellicula, & tangibili super eam iudicaremus illum sentiri à tactu sine medio externo,quia talem pelliculam mediam ob nimiam subtilitaté non percipimus; deciperemur namque falsum ferentes iudiciũ.Ita ergo decipimur circa tactum quorũcunque corporum putãtes absq; vllo medio externo fieri,quia cum paruum sit ac subtilissimũ,illud non percipientes iudicamus nõ esse.Probat verò ratione cõmuni,quia si corpora sint dura,nõ possunt immediatè 15
tãgi, quia habent quasdam partes supereminentes aliis, inter quas & sensoriũ tactus necessariò debet esse aliud corpus medium vt aër,vel aqua:si verò sint mollia,vel liquida,nẽpe aër, & aqua,possent immediatè contingere organũ,sed ex alia parte sunt connaturalia loca eius,sed certũ est quod locus naturalis nõ agit in locatum,alioqui illud conaretur destruere, quod tamen potius conseruat;quare non possunt agere per se immediatè in sensorium,nec illud immutare.

Secunda opinio distinguit tãgibilia solida,ac dura,& mollia.

aut liquida, vt aquam, & aërem, & ad sentiendum illa semper tactum postulare medium externum affirmat, quasi per accidens propter eorum inæqualitatem. Ad sentiendum verò liquida non indigere medio externo, sed sine illo posse ea sentire, sed neque hæc, neque illa sentire posse, sine medio interno,
16 quod est caro. Hanc sententiam quantum ad necessitatem medij interni videntur mihi tenere omnes illi authores, qui quæstione præcedente negarunt carnem esse sensorium tactus, simul enim dixerunt esse medium internũ, quia sine medio interno existimant non posse tactum quicquam sentire. Videtur autem hæc sententia quantum ad medium internum pertinet expressa Aristotelis, c. præsenti textu 116. vbi sic loquitur. *Quare & manifestum est, quod intus sit tangibilis sensorium, sic enim vtique accidet, quod quidem in aliis, apposita enim supra sensoriũ non sentiunt, super carnem autem apposita sentit, quare medium tactus caro.* Indicat verò rationem hanc; nullus sensus potest sentire suum obiectum supra organum positum, vt de visu patet, & auditu; ergò neque tactus poterit sentire tãgibilẽ positum supra organum, sed constat experientia illud sentire positum suprà carnem; ergò caro non est organum, sed medium, & internum quidem: cùm sit pars animalis sentientis cum eo
17 continuata. Et hac eadem ratione vtuntur iidem autores ad probandum hanc partem huius opinionis; nam prior alia de medio externo non indiget ratione alia præter dispositionem ipsorum corporum tangibilium; nam æquales habentia partes tangere possunt organum sine medio, vt aër, & aqua, habentia verò inæquales non possunt.

Nostra sententia tribus assertionibus continetur. Prima sit, *per se loquendo non habet tactus medium externum, neque internum, sed sine vtroque potest dura, & mollia, solida, & liquida tãgere ac sentire.* Ita Toletus quæst. 30. & 31. huius libri, Conim. quæst. 3. huius capitis artic. 3. & quotquot tenent carnem esse
18 sensorium tactus. Atque etiam omnes ferè recentiores. Et probatur primo, non requiri medium externum ad tangenda corpora solida, ac dura; quia corpora hæc non se tangunt in puncto, nec in alio indiuisibili, nam solum hoc potest esse verum de corpore sphærico tangente perfectè planum, aut de corporibus perfectè planis, cætera verò omnia plures partes planas habent, per quas possunt se tangere, vt euidens experientia ostendit in lapidibus, lignis, & aliis, sed ad rationem contactus requiritur, quod per eam partem, per quam fit, nihil sit mediũ inter corpora se tangentia, quia vltima eorum simul esse debent, vt docuit Aristotel. 5. lib. Physic, & ipsamet corpora debent

bent esse contigua, ergò corpora dura, & solida sine vllo corpore medio possunt se tangere, & consequenter ex hac parte poterunt sentiri per tactum, sine vllo medio externo. Probatur deinde, quod mollia, vel liquida possint tangi sine medio externo; nam corpus solidum potest circumscribi ab aqua, & aëre, dum circunscriptum est aqua in profundo eius, nullum corpus medium esse potest inter vltimam superficiem aquæ, & vltimã superficiem eiusdem corporis solidi, præter aliam aquam, cùm in profundo aquæ, nec aër sit, nec aliud corpus, quod medium esse possit: ergò tangit corpus illud aquam sine vllo medio externo sine quo sentietur.

Probatur tandem, quod sine medio etiam interno per se loquendo sentiamus; ex dictis, & probatis in quæstione præcedenti, videlicet cutem, & carnem esse sensorium tactus. Ex quo ita arguo; corpora solida, & dura, atque etiam liquida, in quibus constat esse qualitates tangibiles, tangunt sine vllo medio externo, vel interno cutem, & carnem, in quibus residet tactus tanquam in organo: ergò causant sensationem tactus, quare nullum medium internum, vel externum postulat per se sensus iste. 19

Secunda assertio *per accidens contingit tactum habere medium externum & hoc non semper, sed aliquando.* Probatur hæc in corporibus duris, quæ licet aliqua ex parte possint se tangere sine medio externo: plures habent partes inæquales, quarum aliæ supereminent aliis, ideò non potest per has partes sine medio aëre, vel aqua vnum tangere aliud, & consequenter nec potest tangi sine medio externo ab organo tactus. Quod verò hoc nõ sit per se, sed per accidens. Probatur, quia non prouenit ex parte sensorij, sed ex sola inæqualitate tangibilis per accidens se habente ad sensationem. 20

Assertio vltima, sensus tactus per accidens, & quasi materialiter etiam habet medium internum, quæ sic declaranda simul, & probanda est. Qualitates tangibiles primo mouent partes externas animalis, internas verò sub eis degentes non mouent, nisi mouendo eas, à quibus teguntur: ergò istæ quasi medium sunt, per quod mouentur aliæ. Gratia exempli, tangibilia omnia prius mouent cutem, & carnem, quas vocamus partes animalis externas, & his mediis mouent neruos, & alias partes ab eis contectas. Ex quo habetur, quod cutis, & caro sint media ad mouendum alias. Quamuis sensoria quoque sint, & verè sentiant; non minus, quàm partes aliæ, quorum respectu media vocari possunt solum per accidens, & quasi ratione materiali, in quantum simul ac ipsæ sentiunt, quasi pro vehiculo deseruiunt 21

aliis

aliis deferendo eis eadem tangibilia, vel ſpecies eorum.

Quod hac etiam ratione efficaciter oſtendi poteſt; nam ſi nerui denudentur omninò à carne, & applicetur eis aliquod tangibile, abſque dubio ſentient: cũ in ſe habeant potentiam, quæ mouetur à proprio obiecto ſibi approximato, & tamen ſine medio interno hoc fit: ergò medium internum non eſt per ſe neceſſarium ad ſenſationem tactus.

22 Ad illa teſtimonia Ariſtotelis à Commentatore oppoſita, in quibus agit de medio externo tactus. Reſpondeo, nihil de hac re determinare, ſed per modum dubitantis loqui obiiciendo ad vtramque partem, ideò non poſſet ex verbis eius deſumi argument. ad probandum hanc, vel illam eſſe eius mentem. Quemadmodum de medio interno dubitanter etiam loqui videtur, dum ait carnem non eſſe ſenſorium, ſed medium: cùm tamen aliis in locis ſuperius à nobis citatis expreſſis verbis decernat carnem eſſe ſenſorium tactus. Et exemplum illud de pellicula digito ſuperpoſita oſtendit Ariſtotelem non ſentire, quod tactus per ſe habeat medium externum, ſed per accidens, & non ſemper: cùm ſenſatiõ illa tactus media pellicula facta poſſet fieri ſine illa, vel alio modo externo, vt per ſe eſt, & exiſtit quia ſi cutis, & caro ſentiunt frigiditatem, eis applicatam per mediam pelliculam, melius eam ſentient applicata ſine medio.

23 Ad rationem verò eius reſpondeo, falſum omninò eſſe antecedens, quod corpora dura non poſſint in aqua, vel aëre immediatè ſe tangere; nam licet non poſſint omni ex parte, ſed aliqua & aliquibus deeſſe, euidens eſt, & à nobis efficaciter probatum. Et quod Ariſtoteles in contrarium videtur aſſerere, per modum dubitantis, & non decernentis accipiendum eſt, vt modus loquendi eius oſtendit. Et magis falſum eſt, quod corpus circumſcribens alterum tanquam locum eius, non poſſit in ipſum agere, & his patet expoſitum eſſe teſtimonium Ariſtotelis oppoſitum pro ſecunda ſententia, & ſolutam rationem ex eodem deductam.

Argumentum verò, quo eadem opinio vtitur contra primam ad probandum quod tactus non habeat medium externum per ſe, ſed per accidens, nec ſemper, ſed aliquando; non eſt à nobis ſoluendum, cùm ſit potius in fauorem ſecundæ aſſertionis noſtræ.

QVÆ

QVÆSTIO III.

An qualitates tangibiles immutent tactum secundum esse reale, vel per species intentionales, aut necessariò vtroque modo.

PRima opinio negat omninò species intentionales in ta- 24
ctu, & solum immutari existimat ab obiecto immutatione reali, & naturali, & per hanc sentiri ab eo; nam & qualitates tangibiles duplices sunt, actiuæ quædam, quæ similes alias in passo producunt, quales sunt primæ qualitates elementorum. Aliæ sunt non actiuæ vt secundæ, quæ ex earum permixtione fiunt, vt durities, mollities, & similes. Et actiuas quidam sentiri docet per alias similes in organo productas, vt calor ignis per calorem, quem producit in manu, ita quidem, vt vterque
sentiatur, sed extra existens per productum à se in organo, cæ- 25
teras verò non actiuas per immediatam coniunctionem, & cōtiguitatem cum eodē organo absque alia sibi simili producta in eo, atque etiam specie intentionali. Ita sentiunt Toletus 3. lib. de anima q. 2. & Vales. 2. lib. controu. med. cap. penu. Probatur primo, quia vnio obiecti cum potentia per speciem intentionalem, sufficit, vt per eam concurrat cum potentia ad sui sensationem; sed perfectius vnitur tactui calor existens in igne ei approximato per alium calorē sibi similē productū in organo, cū iste sit longè perfectior specie: ergò sentietur per illum; quare non erit necessaria species. Secūdo quia aliquod animal 26
si poneretur diuina virtute prope solem ei contiguum, absque dubio calefieret à sole, & calorem sentiret, non quidem in sole existentē, quia sol nullum habet calorē formalem: ergò sentiret calorē in se productum à sole, & non per speciem, quia species producitur ad vniendum obiectum cum potentia, sed calor ille per se est ei vnitus, & vnione longè perfectiori; ergò superflua saltem erit species, quod sufficit vt sit naturaliter impossibilis, & sensatio tactus fiat per solam immutationem naturalem sine intentionali. Et vrgeo arg. in eodē casu, quia animali illo tāgēti solē posset Deus suspendere quācumque productionē speciei intentionalis, quæ fingi potest, & conseruando idē animal iuxta solem concurrere cum eodem sole concursu sibi naturaliter debito ad calefaciendum corpus illud medio lumine sicut mo-
dò nos calefacit; tum ergò, vel animal illud sentiret calorem, 27
vel non dicere quod non sentiret, absurdum est, quia non potest negari, quin molestiam, atqui dolorem ei inferret, qui sine

sensa

ſenſatione tactus dari non poſſunt: ergò neceſſariò admittendum eſt, quod in eo caſu haberet ſenſationem tactus ſine ſpecie, quare fruſtra confinguntur ſpecies intentionales in tactu. De qualitatibus verò non actiuis eodem ferè modo probatur, quia per ſe ſunt contiguæ organo: ergò poſſunt cum eo concurrere ad ſenſationem, & ei vniri per modum vnius agentis ad eliciendam ſenſationem, ſicut quælibet alia agentia naturalia per ſolum contactum poſſunt vniri per modum vnius agentis ad operandum, ac producendum proprios effectus; quare non erit neceſſaria ſpecies. Probatur tandem, quia ſi ſenſatio tactus fieret per ſpeciem intentionalem, ſequeretur non ſolum ſentiri gradus intenſionis obiecti ſuperantes eos quos organum in ſe habet, ſed etiam inferiores aduerſus Ariſtotelem expreſsè tenentem oppoſitum cap. præſenti. Sed probatur conſequentia, quia obiectum naturaliter producit ſpecies intentionales: ergò agit ſecundum totam ſuam virtutem & ſecundum omnes gradus intenſionis; quare neceſſariò dicendum eſt producere ſpecies omnium graduum, & conſequenter ſentiri omnes, vel dari ſpeciem in potentia productam, & non fieri ſenſationem, quod patet eſſe impoſſibile.

28 Secunda opinio affirmat vtramque immutationem naturalem, & intentionalem per ſpecies eſſe neceſſariam ad ſenſationem tactus. Ita ſentiunt omnes ferè recentiores. Hanc autem immutationem naturalem ſic videntur intelligere, vt per realem, & naturalem actionem agere obiectum in ſenſorium neceſſarium ſit ad ſpecies in eo producendas, & quia ſecundæ qualitates tangibiles non ſunt actiuæ, excogitarunt plures neceſſariam eſſe quandam cõfricationem, vel quid ſimile, vt ſentiri poſſint.

29 Noſtra ſententia his aſſertionibus continetur. Prima ſit *ad ſenſationẽ tactus neceſſaria eſt immutatio per ſpecies intẽtionales, ita vt ſola naturalis, vel ſolus immediatus cõtactus obiecti nõ ſufficiat ad ſenſationem.* Hanc tenet expreſsè D. Thom. 1. part. quæſt. 78. art. 3. his verbis: *Ad operationem ſenſus requiritur immutatio ſpiritualis per quam intẽtio formæ ſenſibilis fiat in organo ſenſus, alioqui ſi ſola immutatio naturalis ſufficeret ad ſentiẽdum, omnia corpora naturalia ſentirẽt, dũ alterantur.* Probatur expreſſo teſtimonio Ariſtot. 2. lib. de anima, cap. 12. tex. 121. vbi ſic ait. *Oportet autem vniuerſaliter de omni ſenſu accipere, quod ſenſus eſt id, quod eſt ſuſceptiuum formarũ ſine materia, vt cera annulli ſine ferro, & auro recipit ſignum. Similiter autem, & ſenſus vnius cuiuſque, &c.* & expreſſius text. 123. & 124. *& propter quid plantæ non ſentiunt, cũ habeant quandã partẽ animalem, & patian*

patiātur à tangibili; etenim expressius frigescūt, & calescūt, causa enim est nō habere medietatē, neq; huiusmodi principiū, vt possint recipere formas sensibiliū, sed pati cū materia. Probatur 1. ratione illa satis efficaci, qua hoc idem probauimus cap. præcedente de 30
sensu gustus, quod non possit percipere obiectum per solū contactū realem, & naturalem: sed necessaria sit ei species: est enim quantū ad hoc eadem prorsus ratio de gustu & tactu. Sed probatur alia ratione deducta ex duobus aliis principiis Arist. 6. c. huius lib. expressis. Primum est, quod omnis sensus sit potentia passiua, & patiatur ab obiecto, non passione propria, sed perfectiua, hoc est intentionali. Secundum est, quod potentia priusquam sentiat sit dissimilis obiecto, sed fiat similis ad eliciēdam sensationem simul cum eodem obiecto. Ex quibus ita arguo; potentia non patitur ab obiecto per solum contactum naturalem, quia nihil per hoc recipit, nec etiam per receptionem qualitatis naturalis in organo patitur passione impropria, sed sæpe propriissima, & corruptiua, sicut patitur lignum ab igne, ergò nec verum est esse potentiam passiuam, nisi recipiat speciem intentionalem ab obiecto: tactus igitur eam debet recipere. Sed nec fit similis obiecto per solum contactum naturalem eius, quia similitudo vnius cum alio necessariò debet fieri per aliquam formā informantem: sed nec fit similis per receptionem qualitatis in organo, quia hæc est similitudo in esse materiali, & naturali, quam habet lignum per calorem: similitudo verò, 31
quam habere debet potentia cum obiecto, vt sit principium sensationis simul cum eo, debet esse in ratione principij sentiendi, & ideò in esse sensitiui, & cognoscitiui: cum sentire sit cognoscere obiectum: esse autem cognoscitiuum, est esse intentionale, vt per se patet: ergò debet fieri similis obiecto in esse intentionali, quod non potest habere, nisi per formam intentionalem, quæ est species obiecti, per quam debet necessariò immutari ab obiecto tangibili, vt sit principium sensationis, eámque eliciat.

Secūdo probatur in particulari, quod non possit sentiri qua- 32
litas tāgibilis externa per aliam similem internam existentem, vel productam in organo, nam hoc est, quod videntur intendere autores primæ opinionis, quia si per illā sentiretur sine specie, sequeretur solum posse sentiri secundum eosdem gradus intensionis, quos habet calor organi, & non secundum exuperantes: quare tactus nunquam sentiret excessus qualitatum tangibilium contra Aristotelem, & omnes ferè interpretes, & contra experientiam. Probatur consequentia, quia calor organi non potest concurrere ad sensationem qualitatis, quam habet.

33 Secunda assertio, *præter immutationem intentionalem necessariò requiritur ad sensationem tactus immutatio aliqua naturalis, ita vt sine illa, nec intentionalis sufficiat, nec fieri possit naturaliter ab obiecto tangibili, nec proinde sensatio.* Hanc etiam expressam reperio apud D. Thom. in eodem artic. ad 4. his verbis distinguitur gustus à tactu, nam tactus immutatur naturali immutatione, & non solum spirituali quantum ad organum suum secundum qualitatem, quæ ei propriè obiicitur: gustus autem organum non immutatur de necessitate naturali, immutatione secundum qualitatem, quæ ei propriè obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis, vel amara, sed secundum præambulam qualitatem, in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem.

34 Et ratio insinuata à D. Thom. eisdem verbis efficaciter eam probat: quia sensus externi distinguũtur per diuersas rationes, quibus nati sunt immutari ab obiecto, sed specialis ratio per se immutatiua tactus à suo obiecto proprio, per quam distinguitur specie à cæteris sensibus, est per immutationem naturalem simul, atque intentionalem, quæ nulli alteri sensui potest conuenire, vt facile potest inductione probari: ergò nõ potest suũ obiectum percipere sine reali, ac naturali cõtactu simul cum intentionali. Quod hoc modo declarari potest, & corroborari simul, quia vt obiectum cuiuslibet sensus producat in eo speciem sui, per quam ab eo sentiatur, postulat conuenientem approximationem ad illum, maiorem, vel minorem iuxta naturam obiecti, & sensus, ac modum, quo ab eo immutatur, vt de visu, ac cæteris patet, sed conueniens approximatio, quam sensus tactus, & operatio eius, (quæ tactio vocari potest) postulant ad immutationem intentionalem, est naturalis immutatio eiusdem obiecti: ergò hæc est præcisè necessaria, vt obiectum tangibile propriam speciem producat in organo, ita vt sicut visibile non potest producere speciem in visu nisi disiunctum sit ab eo, & medium aliquod intercedat inter illud, & potentiam, sic ex opposito obiectum tangibile non potest producere speciem sui in tactu, nisi immediatum ei sit, & reali contactu eum contingat.

35 Secundo probatur, quia tactus quilibet naturalium corporum, solum distinguitur à vitali in eo, quod naturalis solam cõiunctionem immediatam corporum naturalium dicit. Vitalis verò addit perceptionem, seu notitiam eius, à principio intrinseco vitalis potentiæ elicita. Conuenit ergò iste cum illo in ratione naturali, & materiali coniunctionis naturalis corporum, quæ fit per realem, & naturalem contactum, & per

cbre

obiecti tangibilis perceptionem à potentia vitali distinguitur; hæc igitur non potest fieri sine naturali, ac reali contactu obiecti tangibilis cum organo.

Assertio vltima, *hæc immutatio naturalis per se requisita ad operationem tactus simul cum intentionali, non est alteratio naturalis organi, sed realis contactus obiecti tangibilis.* Quam prius sic 36
declaro: dum calidum, vel frigidum immutat tactum, duo sunt in hac immutatione, videlicet realis, & naturalis contactus vtriusque, & realis ac naturalis alteratio eiusdem organi, quæ sequitur eundem contactum, & non est aliud, quam realis calefactio, per quam realiter calefit ab eodem calido. Naturalis itaque contactus calidi necessarius est, vt producat speciem in organo, & fiat sensatio: non verò calefactio, sed hæc sequitur post factam sensationem, quæ quidem in instanti, quo tangitur organum fit: calefactio verò non nisi tempore sequenti. Naturalem igitur contactum necessarium esse dicimus ad producendam speciem, & eliciendam sensationem; non verò alterationem naturalem post factam sensationem subsecutam.

Sic autem explicatam assertionem probo primò; quia quod 37
est per se necessarium ad aliquam operationem, ita se habet ad illam, vt sine eo exerceri, vel fieri non possit: sed sine naturali alteratione organi fieri potest operatio tactus: ergò non est per se necessaria ad illam, sed per accidens ei coniuncta. Probatur minor in qualitatibus tangibilibus, non actiuis, quales sunt asperum, lene, durum, molle, & plures aliæ, quæ sine vlla alteratione reali organi sentiuntur per tactum. Et si dicas non per se requiri alterationem naturalem organi ad tactum sub ratione eius vniuersali, sed sub particulari qualitatum actiuarum, quæ nec possunt producere speciem sui, nec sentiri à tactu, nisi media alteratione naturali. Contra hoc est, quod non sunt efficacioris, aut maioris virtutis in ordine ad opera- 38
tionem tactus qualitates secundæ non actiuæ, quàm primæ & actiuæ: sed longè minoris; & constat per solum contactum naturalem organi, sine naturali alteratione eius producere speciem sui, & sentiri per tactum: ergò multò melius qualitates actiuæ idem poterunt, atque efficient per solum contactum naturalem: quare licet sequatur naturaliter alteratio, non erit per se requisita ad sensationem earum. Secundo probatur quia tangibile, sicut & visibile in instanti producit species intentionales, & ideò in instanti fit sensatio tactus: sed alteratio organi fit successiuè, & in tempore, cùm sit motus: ergò sequitur post sensationem iam factam; quare non potest esse neces-

ſaria ad illam, vt hoc exemplo fit manifeſtum, ſi calidum approximetur organo tactus per motum, verum eſt in vltimo inſtanti terminatiuo motus perueniſſe ad immediatam præſentiam cum eo; ita vt verum quoque ſit dicere: nunc primò calidum eſt contiguum organo, illudque tangit: ergò verum etiam erit, nunc primo imprimere ei ſpeciem ſui, quia agens approximatum paſſo, & carens contrario in inſtanti producit effectum: ergò etiam erit verum in eodem inſtanti fieri ſenſationem tactus, quia potentia informata ſpecie obiecti ſibi approximati in inſtanti elicit ſenſationem.

39 Nunc verò ſoluenda ſunt argum. primæ opinionis, & ad maiorem, & minorem primò reſpondeo: ideò ſufficere vnionem obiecti cum potentia per ſpeciem, quia cùm ſit imago intentionalis eiuſdem obiecti, duo præſtat potentiæ, vnit enim eam cum eodem obiecto non quomodocunque, ſed in eſſe ſubiecto, & intentionali, & prætereà reddit eam ſimilem obiecto in eodem eſſe intentionali; quæ duo omninò neceſſariò requiruntur ad ſenſationem; poſtremum quidem, vt ex vtroque fiat vnum agens completum in eſſe intẽtionali ad eliciendam ſenſationem; primum verò, vt hoc vnum ex vtroque factum poſſit eſſe principium ſpeciei expreſſæ perfectæ, & in actu ſecundo ſimilis obiecto, quod non poteſt præſtare principium, niſi ſit ſimile eidem obiecto in actu primo, atque in eſſe intentionali, & ſenſibili; quod non poteſt præſtare calor naturalis productus, vel exiſtens in organo: cùm non habeat eſſe intentionale; nec poſſit proinde principium ſenſationis eſſe, quæ cum ſit cognitio, vel notitia obiecti, intentionalis actio eſt, & non naturalis ſicut calefactio.

40 Ad ſecundum argum. & confirmationem eius, ſimul reſpondeo admittendo caſum de homine iuxta ſolem aut ei contiguè poſito, quem etiam admitto calefieri à ſole; ſed nego, quòd calorem in ſole exiſtẽtem, aut in ſe productum ſentiret. Admitto etiam quod Deus ſuſpenderet productionem ſpecierum quocunque calore ibi exiſtente; quo admiſſo adhuc nego hominem illum ſentire dolorem. Et rationem huius eſſe aſſero, quia nullus dolor ſentiri poteſt, ſine ſenſatione tactus, quam homo ille non poſſet habere excluſis ſpeciebus intentionalibus, quia non poſſet ſine illis vniri ei calor in eſſe ſenſibili, aut cognoſcibili, vel intentionali, & ideò non poſſet potentia elicere ſenſationem. Vniretur verò organo calor in caſu illo vnione naturali, ſed vnio naturalis per inhærentiam non ſolum non ſuf-
41 ficit ad ſenſationem, ſed nihil prorſus ad eam confert: cum conſtet non minus ſenſationem ſine ea, quam cum ea fieri poſſe

posse per vnionem intentionalem obiecti cum potentia, quam in tactu concedimus fieri non posse, sine reali, & naturali contactu obiecti, & organi; bene tamen sine alteratione naturali eiusdem organi.

In casu igitur argumenti, & confirmationis combureretur homo ille calore solis, sed talem combustionem non sentiret sine specie, sed ita se haberet, ac si esset lignum, vel lapis, quæ naturali prorsus alteratione cõburerentur, & corrumperentur.

Vltimum argum. postulat sequentem quæst. ex cuius resolutione constabit solutio eius.

Sed restat argum. difficile à nobis excogitatum in fauorem oppositæ sententiæ; quia quò magis alteratur organum, magis aut melius sentitur actione intentionali: ergò perfectiorem producit speciem in organo, vel iam productam intendit. 4 Vnde sequitur necessariam omninò esse calefactionem intensiorē, ad sensationem: ergo calefactio erit necessaria ad sensationem. Probatur consequentia; quia sicut se habet intensior calefactio ad intensiorem sensationem, ita calefactio simpliciter ad sensationem simpliciter etiam acceptam. Antecedens verò videtur perse euidens; quia quò intensior est calefactio, eo causat maiorem dolorē in organo: sed dolor fit media sensatione: ergò causatur etiam melior, aut perfectior sensatio. Respondeo negando antecedens; quod perfectior fiat sensatio crescente alteratione naturali secūdum intensionem, aut perfectiorem speciem producere calorem in organo. Quia diuersò modo se habet calor in obiecto tangibili in ordine ad calefactionem organi, & in ordine ad productionem speciei intentionalis in ea, & per eam, simul cum potētia eliciendam sensationem. Nam respectu calefactionis contrarium habet in organo, nempe frigus, quod non potest simul vel in momento expellere, sed successiuè, & in tempore; & ideò calefactio successiuè, & in tempore fit. Ad producendam verò speciem intentionalem contrario caret, quia intentionalia non habent contrarium, ideò à principio alterationis non producit tantum calorem, quem potest producere in organo, sed producit speciem secundum totam perfectionem, quam potest, & eodem modo fit sensatio secundum totam perfectionem, & tam producta species quàm sensatio fiunt in instanti non minus in qualitatibus actiuis, quam in non actiuis; falsum igitur est, quod crescente calefactione perfectior fiat sensatio eiusdem obiecti calidi. Dolor verò maior propter solam maiorem calefactionem sentitur, quia maiorem causat distemperiem organi intensio.

QVÆSTIO IIII.

An tactus solum sentiat excellentias, vel exuperantias obiecti tangibilis, aut gradus etiam aequales, vel inferiores.

43 PRo certo præsupponit Aristoteles cap. præsenti potentiam denudatam esse oportere à natura, vel qualitate obiecti, nam si illam habeat in organo non sentiet obiectum eadem qualitate affectum, vt si lingua sapore aliquo amaro, vel etiam dulci affecta sit, cætera omnia obiecta videbuntur ei amara vel dulcia: quare saporem naturalem, quem habent nō poterit sentire, & ideò cum organum tactus mixtum sit, & ideò non possit denudari omninò qualitatibus tangibilibus elementorum, prouisum esse à natura, vt temperatas eas haberet, vt ita posset sentire easdem qualitates in obiectis tangibilibus existentes in eo saltem gradu quo excedunt intensionem earum quas habet organum. Quo supposito quærit titulus quæstionis, an verum hoc sit, quòd tactus solùm sentiat qualitates tāgibiles obiectorum in gradu superante intensionem, quam habet in organo, vel etiam in gradu æquali, & inferiori: ita vt habeat calorem vt duo, & si approximetur calidum, vt quatuor, solùm sentiat tertium, & quartum gradum eius, vel primum, & secundum.

44 Quæstio hæc sic explicata parum difficultatis habet, saltem quantum ad qualitates actiuas, apud eos qui opinantur tactum non immutari ab obiecto per species intentionales, seu solùm per alterationem realem, & productionem qualitatis sibi similis in organo. Nam cùm agens naturale nō possit agere in passum sibi omninò simile vt 1. lib. de gener. ostendimus, nec poterit obiectum tangibile immutare organum tactus per naturalem alterationem nisi in eo gradu intensionis, in quo illud excedit: in cæteris namq; inferioribus omninò ei simile erit. Præcipuè igitur locum habet quæstio apud omnes qui nobiscum tenent tactum non solum naturaliter immutari à tangibili, sed etiam immutatione intentionali per species. Quo supposito probatur 1. non solos gradus in quibus obiectum excedit intensionem organi, sed æquales, & inferiores percipere, quia obiectum tangibile producit naturaliter speciem sui in potentia: ergò producit eam secundum totam virtutem intensionis, quā habet: quare repræsentabit omnes gradus intensionis eius, sed potentia informata tali specie elicit naturaliter sensationem

rem obiecti, quod repræsentat, & à quo producitur: ergò sentiet per eam omnes gradus intensionis obiecti, quod repræsentat, & non solum eos, in quibus superat qualitatem existentem in organo. Secundo quia ideò agens naturale non potest agere nisi secundum gradus intensionis, quibus excedit passum; quia non potest agere in omninò simile, & per gradus inferiores omninò similia sunt, quos ideò non potest passum recipere, nec ad eos recipiendos est in potentia. Sed hæc ratio non tollit, quin possit recipere speciem repræsentantem omnes gradus, quia species non constituit potentiam similem obiecto in esse naturali: sed in esse intentionali; ergò quòd habeat hos, vel illos gradus intensionis qualitatis naturalis, non tollit, quin possit recipere speciem eorumdem: cum diuersi generis & modi essendi sint: recipiet ergò speciem omnium graduum; & per illam eliciet sensationem eorum, vel si non recipit speciem, nisi superiorum graduum, sequitur dari speciem repræsentantem gradus superiores sine inferioribus, quod patet esse falsum, quia sicut non possunt separari ab eis coniuncti; ita nec dabilis est species sensibilis repræsentans eos sine aliis. Probatur tandem, quia si inferiores gradus obiecti non possunt sentiri per speciem: cùm multò minus possint recipi in organo secundum esse naturale: impedientibus his, quos præhabet organum ex proprio temperamento; sequitur tales gradus non esse qualitatem tangibilem. Probatur consequentia, quia repugnat omninò sentiri à potentia, quæ ex se postulat temperamentum organi eos continens.

45

46

Propter hæc argum. (valde difficilia) tenent recentiores quidam tactum non excessum tantùm, vel solos gradus exuperantes sentire: sed inferiores omnes.

Secunda opinio concedit æquales, atque inferiores gradus obiecti, quibus non excedit intensionem organi, verè esse sensibiles, & ex parte sua sentiri posse: sed tactum solum sentire excedentes, vel exuperantes. Ita expressè Aristoteles cap. præsenti textu 118. his verbis. *Sentire enim pati quoddam est, quare faciens quale ipsum actu, huiusmodi illud facit, cum sit potentia. Vnde simile calidum, & frigidum, aut durum, & molle non sentimus: sed exuperantias, tanquam sensu velut medietate quadam existente eius, qua in sensibilibus cōtrarietatis.* Quibus talem rationem indicat. Potentia debet esse denudata à natura obiecti, alioquin non poterit pati ab illo, nec proinde sentire, quia sentire quoddam pati est, & passum carere debet forma agentis, & potentiam habere ad eam recipiendam: sed sensorium tactus, quia mixtum esse debet, non potest esse omnino denudatum à 47

primis qualitatibus tangibilibus, ex quibus componuntur omnia corpora mixta. Necessarium ergo fuit, quod temperamentum organi tactus, licet carere non potuerit omninò qualitatibus tangibilibus, ad mediocritatem saltem earum quantùm fieri posset reduceretur, vt sic plures differentias tangibilium qualitatum percipere posset. Ex quibus sequitur qualitates tãgibiles solum in eo gradu posse percipere, in quo exceditur ab eis temperamentum sui organi, quod èst solum posse exuperantias, vel excessus percipere. Quod tenent cum Aristotele omnes eius interpretes tam recentiores, quàm antiqui.

48

49 Hæc autem communis sententia tribus viis defenditur, & probatur à diuersis recentioribus, Prima asserit, qualitatem tangibilem non producere speciem in sensorio tactus, nisi simul alterando alteratione naturali; ita vt iuxta modum alterationis naturalis producatur species. Vnde cùm alteratio sit successiua, in tempore producitur species, & successiuè etiam fit sensatio, & cum qualitas actiua non possit producere eosdem gradus caloris, quos subiectum habet, quia agens naturale non potest agere in passum omninò simile; ita nec potest producere speciem eorumdem graduum, & cum sine specie non possit sensatio fieri, nec potest tactus sentire inferiores gradus obiecti, quos apud se habet: sed superiores dumtaxat, quos exuperantias vocauit Aristoteles. Sed modus iste has difficultates patitur. Prima, quia qualitates tangibiles non actiuæ non indigent alteratione naturali organi ad producendas in eo species: sed per solum contactum eiusdem organi eas producunt, ac sentiuntur: ergò sufficiet qualitatibus actiuis solus contactus naturalis organi, ad producendas species. Probatur consequentia, quia non est minoris virtutis, & efficaciæ contactus earũ, quàm aliarum: sed maioris. Quod verò huic respondent eam esse naturam, & conditionem actiuarum, vt non producant speciem in organo, nisi media alteratione eius naturali, gratis omninò, & sine vllo fundamento asseritur; cùm nulla ratio huius discriminis assignetur, nec assignari possit.

50 Secunda difficultas, & maxima quidem est, quia qualitates tangibiles non actiuæ, vt asperum, & lene, durum, & molle, non sentiuntur, nisi secundum excessus intensionis sicut qualitates actiuæ: & tamen nec producunt species, nec sentiuntur simul cum alteratione naturali organi: & vtrumque docet eadem experientia euidens; ergò ratio alterationis naturalis ad probandum, quod in qualitatibus actiuis excellentiæ tantum, vel exuperantiæ sentiantur, friuola est, & nullius momenti.

51 Vltima difficultas ab experiẽtia desumitur; experimur enim

statim

statim ac aër calidus manum, vel faciem contingit sentire nos calorem, & vehementem, & tamen non esse productum tam citò in facie, vel manu nimis intensum, nec potuisse produci, cum alteratio vehemens non possit statim fieri: sed per moram temporis subsequentis contactum; ergò sentitur calor sensatione vitali, atque intentionali, sine vllo respectu per se requisito ad alterationem naturalem. Propterea hæc via difficile potest sustineri.

Secunda igitur via non est multum diuersa à priori, quia licet nõ ponat necessitatem alterationis naturalis ad hoc, vt obiectum tangibile producat speciem in organo omnium graduum suæ intensionis, etiam inferiorum respectu intensionis, quam in eodem organo habet: sed sine dependentia ab illa produci concedat; ponit tamen necessariã dependentiam quantùm ad vsum speciei productæ; ita vt non possit ea vti potentia, nisi ad percipiendos gradus naturalis qualitatis, quos per alterationem naturalem recipit ab eodem obiecto, vt agente naturali: & quia non potest agens naturale producere in organo, nisi eos gradus intensionis, in quibus excedit calorem eiusdem organi, & non remissiores; ita nec potest sensus per talem speciem repræsentantem omnes, percipere, nisi eos, in quibus exceditur ab eodem obiecto. Hanc viam sequuntur Conimb. cap. præsenti, quæst. 3. art. 3. 52

Sed non patitur hæc via minores difficultates, quam præcedens: nam licet non ponat necessariam esse alterationem naturalem organi ad producendam speciem, ponit tamen aliud lõgè difficilius, videlicet, quod necessaria sit, vt potentia iã actuata per speciem eliciat sensationem: quod falsum esse sic ostendo; potentia informata specie sufficienter constituta est in actu primo ad sensationem eliciendam; ergò non indiget alteratione reali, vt eam eliciat. Probatur consequentia, quia impossibile est potentiam informatam specie obiecti, & obiecto posito in debita distantia respectu eius, eadémque potentia attendente, non sequi sensationem: sed hæc omnia concurrunt, etiam si non detur alteratio naturalis organi ab eodem obiecto, vt per se constat; ergò non potest non sequi sensatio, & ideò sine dependentia ab alteratione naturali fieri. Nec soluitur argum. dum dicitur impeditam esse potentiam ad eliciendam sensationem ex defectu alterationis naturalis organi, quæ est quasi conditio, sine qua non, quia sine tali alteratione sequitur sensatio qualitatis tangibilis non actiuæ; ergò non est necessaria ad sensationem. Et si iterum dicatur non esse necessariam ad sensationem: sed ad sensationem talem; nempè quali- 53 54

tatis actiuæ: gratis profectò, & absque vllo rationis fundamento dicitur, & solum ad effugiendam difficultatem excogitatum est, quia nulla potest assignari congrua ratio huius necessitatis in qualitate actiua, potius quàm in nō actiua. Et rursus si remissa qualitas non potens alterare organum, potest sine alteratione per solum contactum producere speciem sui in organo; quare hæc species ab ea producta non sufficiet ad eliciendam sensationem cum potentia: cum non sit minoris virtutis, & efficaciæ, quàm species producta à qualitate non actiua eiusdem remissionis.

55 Alia igitur via ab vtraque diuersa incedendū est in hac assertione explicanda: *obiectum tangibile siue sit actiua qualitas, vel non actiua, in instanti, in quo tangit organū, non expectata, nec requisita alteratione naturali eiusdem organi producit speciē in eo, & sentitur per tactum solùm secundum gradus excedentes intēsionem organi, non secundū æquales, vel inferiores vllo modo.* Tria continet assertio hæc.

Primum quod tam qualitas tangibilis actiua, quàm non actiua producat speciem sui in organo tactus, non expectata, nec vllo modo requisita alteratione naturali organi, quod efficaciter probauimus in vltima assertione præcedentis quæst.

Secundum quod continet est, quod speciem producat in instanti, & in eodem instanti fiat sensatio eius. Quod probatur hoc modo; contactus duorū corporum fit in instanti: sed contactus naturalis sine alteratione naturali organi sufficit ad productionē speciei, atque etiam ad eliciendam sensationem tactus; ergò vtraque fit in eodem instanti, in quo obiectum tangibile organum tangit. Maiorem probo, quia contactus duorum corporum fit per acquisitionem vltimæ, atque immediatæ præsentiæ, quam vnum acquirit iuxta aliud, per quam di-

56 cuntur contigua, & vltima eorum esse simul: sed vltima, & immediata præsentia vnius corporis iuxta aliud acquiritur in instanti; ergo contactus in instanti fit. Probatur minor, quia vltima illa præsentia est adæquata corpori, & est primum esse mobilis in termino ad quem, & primum non esse motus; ergò in instanti acquiritur. Omnia hæc sunt manifesta ex libris physicorum. Sed probatur minor, quia qualitates tangibiles non actiuæ producunt speciem in organo per solum contactum naturalem, non expectata alteratione naturali; & ideò in instanti, in quo etiam sentiuntur; ergò multò melius eam producent qualitates actiuæ in instanti non expectata alteratione, quia non sunt minoris virtutis, & efficaciæ, quam non actiuæ: sed maioris. Dicere autem quod actiuæ, quia actiuæ sunt, indigent

alteratione

alteratione naturali, tanquam conditione ad producendam speciem, fundamento rationis caret, vt probauimus.

Vltimū, quod continet assertio nostra est, quod omnis qualitas tangibilis actiua, vel non actiua solum producit speciē in tactu secundū gradus superiores, in quibus excedit intensionē, quam habet in organo, & non secundum æquales, aut inferiores, & solum secundum illos sentitur per tactū, non secundum hos. Quod ratione alicuius momenti probare valde difficile omnibus visum est. Probatur autem primo euidenti experiētia, quia vnusquisque nostrū experitur, nec inferiores gradus, nec æquales sentire in quocumque tangibili sibi applicato: sed eos tantū, in quibus excedit intensionem organi, siue in qualitatibus actiuis, siue in non actiuis, quia sicut non sentit calorem, vt vnum in aqua habens in organo calorem, vt quatuor; ita per partē habentem duritiē, vt quatuor non sentit duritiem vt vnū in obiecto. Quare apertè falsum est, quòd à quibusdā recentioribus dicitur veram esse in qualitatibus actiuis sententiā Aristotelis, & communem, quod tactus solum sentiat exuperātias, seu excellentias, non tamen in non actiuis: cùm experientia æqualiter probet in omnibus. Sed probatur efficaciter in omnibus argument. ducere ad impossibile eo præsupposito tanquam certo, & in quo conueniunt omnes, quod ad sensationē tactus non requiritur obiectum tangibile esse actu diuisum, aut discontinuum ab organo: sed sufficere, quod sit in subiecto distincto realiter ab organo, licet continuo cum eo, quod in visu cōstat vidente partes continuatas cum oculo; atque etiā in tactu vna pars sentit per tactū excessum caloris, aut frigiditatis existentis in parte sibi proxima atque cōtinua. Hoc igitur præsupposito sic arguo, si tactus sentiret quoscumque gradus inferiores, vel æquales in obiecto, sequitur sentire omnes, quos apud se habet ex proprio temperamento, vel quouis alio modo, & cū semper illos habeat præsentes, esse in continua, atque perpetua sensatione eorum contra euidentem experientiam, quia nemo talem sensationem continuā internæ qualitatis expertus est in se. Sed consequentiam probo; quia quælibet pars corporis potest sentire calorem exuperantē existentē in alia parte sibi continua: ergò potest sentire æqualem & minorem. Probatur euidenter consequentia, supposito, quod tactus non sentiat solos gradus excellentes: sed æquales, & quoscunque minores, vt tenet opposita sententia: & cū semper habeāt omnes partes corporis calorem aliquē, aut frigiditatē ex proprio temperamēto, quælibet producet speciē sui caloris in partē aliā sibi proximā, eámq; cōseruabit præsēs, & pariter alia sibi proxima in ea: & sic 58

etiā

erit corpus in perpetua sensatione reciproca omnium partiũ contra euidentẽ experientiam. Probatur tandem ratione satis congrua ex natura tactus,& gustus elicita; quia sensus isti apti sunt immutari ab obiectis immutatione intentionali medio contactu naturali, ergò satis congruum est,quod in modo immutandi intentionali se accommodent obiecta horum sensuũ modo immutandi naturali, quo constat solum immutare secundum excessus,vel exuperantias,& non secundum gradus æquales,vel inferiores.

59 Ad primum argument. oppositæ sententiæ concessa maiori, quod obiectum tangibile producit naturaliter species intentionales,distinguenda est minor,quod producat eas secundum totam virtutem intensionis,quã habet.Nam ex parte sua productiuus est speciei secundum totam virtutem intensionis,sed propter incapacitatem subiecti non potentis recipere nisi speciem superiorum graduum, per quos exceditur ab obiecto,solùm producit speciem eorum.

Ad secundum concessa maiori,in eo posita,neganda est minor,quod agens intentionale possit agere in passum sibi omninò simile. Et cùm dicitur similitudinem naturalem non tollere potentiam ad recipiendam speciem eorundem graduum:negandum quoque est,quia in modo agendi intentionali ex propria natura se accommodat modo agendi naturali, vt probauimus.

Ad tertium concesso antecedente,quod non possint sentiri gradus inferiores obiecti impedientibus aliis eiusdem intensionis, quos habet organum,neganda est consequentia, quod

60 tales gradus non sint sensibiles;& ideò nec esse qualitates tangibiles. Nam cùm sint eiusdem speciei cum superioribus, & eandem habeant proportionem cum sensu tactus, per se essentialiter sunt tangibiles, propter temperamentum verò organi alias similes habentis sentiri non possunt,hoc verò accidentale est eis, & non tollit essentialem proportionem, quam cum potentia secundum rationem essentialem considerata habent.

61 Quod possumus probare euidenti exemplo; nam si demus tactum vnius hominis ad mediocritatem primarum qualitatum esse naturaliter temperatum,ità vt quatuor gradus caloris, & totidem frigiditatis habeat, sicque de cæteris duabus,quandiu permanet in eodem temperamento,non potest sentire frigiditatem,vt quatuor alicuius obiecti tãgibilis, sed demus ab hoc temperamento morbo aliquo,aut accidenti alio mutari, ità vt remittatur ei frigiditas vsque ad duos gradus (quod sæpe contingit) & tunc euidens est sentire posse tertium, & quartum gradum,

gradum, quos prius non poterat; ergò licet tunc non possent sentiri, erant nihilominus per se tangibiles, & habebant proportionem essentialem cum sensu, & quod non poterant sentiri ex accidenti proueniebat.

QVÆSTIO V.

An per tactum sentiatur qualitas tangibilis producta vel existens in organo, aut ea, quæ est in obiecto, vel vtraque.

Certa res est in vtroque reperiri calorem, nempe in organo ex ratione sui temperamenti, atque etiam in obiecto tangibili, si calidum sit, quod sentitur; quærit ergò titulus quæstionis, an per sensationem tactus sentiatur semper vterque, vel alter tantum, videlicet existens in obiecto, aut in organo. 62

Et prima opinio tenet tactum sentire calorem in se productum ab obiecto tangibili externo vt ab igne, & per eum sentire etiam eundem calorem in igne existentem; & ita sentiri vtrumque. Ita planè videntur tenere Toletus 3. lib. de anima q. 2. & Valesius 2. lib. controuer. med. cap. penultimo; asserunt enim sensationem tactus non fieri per species intentionales, sed per qualitatem realem in organo productã sentiri qualitatem externi tangibilis, à qua procedit. Probant primò, quia qualitas producta in sensorio non est minus sensibilis, quàm 63
quæ est in igne approximato, & est intimius vnita potentiæ: cùm inhæreat eidem sensorio, in quo inhæret sensus ipse, ergò nõ minus, sed magis vel perfectius sentietur, quam calor ignis, de quo non est dubitandum, quin sentiatur; nec est aliud per quod sentiri possit præter calorem à se productum in organo; nam quod sensorio inhæreat, non potest impedire sensationem eius, sed potius iuuare. Secundo, si iuxta solem ponatur animal, calefiet ab illo, sentietque calorem per tactum; imò & dolorem ex distemperie causarum, sed non sentiet calorem existentem in sole, in quo nullus est; ergò calorem in se productum, cum non sit alter, quem sentire possit, neque à quo causetur sensibilis dolor: quare necesse est fateri, quod calor existens in organo sentiatur. Et vrgeri potest argument. quia febricitantes sentiunt ardorem febris, cuius calor est in ipsomet corpore sentiente, ergo experientia probatur sensorium tactus calorem in se existentem sentire.

Secunda opinio asserit *non posse organum tactus sentire qualitatem*

tatem tangibilẽ in se existentem, sed solam eã quæ est in obiecto tangibili externo. Hæc est communis, & vera sententia interpretum huius cap. qui omnes tanquam certum præsupponunt tactum non sentire calorem in se existentem, sed solum externum; non per internum, sed per species ab eo productas in organo. Et probatur primo, quia euidens est qualitates tangibiles non actiuas inhærere eidem organo, & euidens quoque experientia docet à nemine sentiri mollitudinem, vel duritiem proprij organi; ergò neque qualitas actiua organi sentitur, nec per eam externa obiecti. Probatur consequentia, quia non est minus sensibilis per tactum vna, quam altera, nec minus ei præsens, nec minus bene ei vnita; ergò si sensationem actiuæ qualitatis non impedit, quod organo inhæreat, nec impediet sensationem non actiuæ.

64 Probatur secundo, quia si calorem organi sentiret tactus: cùm semper in eo permaneat, imò cum eo cæteras qualitates primas pertinẽtes ad temperamentum eiusdem organi, in cõtinuâ, atque perpetua sensatione tactus essemus circa omnes quatuor primas qualitates, quod patet esse cõtra experientiã; nemo enim tales sensationes experitur. Et si dicas sentire omnes qualitates temperamenti proprij organi. Sed tales sensationes propter paruitatem, & consuetudinem non percipere, aut non discernere, contra hoc est, quod non sunt paruæ: cum temperamentum organi mediocrem saltem intensionem omnium qualitatum includat, nempe tres, vel quatuor gradus ex singulis qualitatibus, sensatio verò horum graduum non potest esse imperceptibilis.

65 Ad primum argument. oppositæ sentẽtiæ, concedẽda est prima pars antecedentis, quod qualitas organi non sit minus sensibilis, quam externa obiecti tãgibilis, sed ab eodem tactu existente in eo sentiri non potest, propter rationes allatas. Et cum dicitur intimius esse vnitam potentiæ, quam qualitatem externi tangibilis, distinguendum est; nam in esse naturali verum est, sed in esse intentionali falsum; quo pacto debet vniri, vt sentiatur; nam vnio naturalis per inhæsionem, nec est sufficiens ad sensationem: nec iuuat, vt sentiatur obiectum. Imò multis modis impedit, vt probauimus. Quod verò non possit vniri in esse intentionali à posteriori efficaciter probatum est, atque etiam à priori ratione satis congrua.

66 Ad secundum de homine iuxta solem posito concedimus recipere calorem à sole, sed negamus talem calorem sentiri per tactum, nisi forte in vna parte intensior, quam in alia recipiatur; tunc enim calor intensior vnius partis posset sentiri ab alia.

alia, in qua esset remissior, per speciem intentionalem in ea productam; si verò in omnibus partibus æqualis produceretur calor, nullo modo sentiretur per tactum, nec posset dolorem causare, vt superius probauimus, sed sine dolore posset hominē corrumpere, sicut lignum, vel lapidem. Nec febricitantes sentiūt calorē proprij organi, sed caro, vel neruus in quibus residet tactus, sentiūt ardorem sanguinis, vel inflammationem alterius humoris, vel certè alterius partis, in qua viget febrilis calor.

QVÆSTIO VI.

An sensus tactus sit vnus secundum speciem, sicut cæteri sensus, vel multiplex.

TActus versatur in primis circa qualitates primas elementorum summè contrarias, nec solum circa vnam primam contrarietatem calidi, & frigidi, sed circa duas primas, nempe humidi etiam, & sicci, & cum vtraque contrarietas sit prima, & sit summa, neutra videtur posse reduci ad alteram, nec possunt sub vna ratione obiectiua superiori vtramque comprehendente contineri, sicut cōtrarietates obiectorum aliorum sensuum. Vnde nec videntur posse ab eadem potentia sensitiua percipi, sed sicut duæ sunt primæ, ac summæ contrarietates primo diuersæ, ita postulare duos sensus tactus specie distinctos, à quibus percipiantur. Discursus iste coēgit Aristotelem cap. præsenti distinguere duos sensus tactus secundum speciem in singulis partibus animalis huius sensus capaces, vnū pro vna prima, ac perfectissima contrarietate caloris, & frigoris, ad quem videtur reduxisse secundas qualitates tangibiles, quæ maiorem eiusdem contrarietatis participationem habent: alterum verò pro contrarietate alia humiditatis, & siccitatis, ad quem videtur etiam reducere alias secundas qualitates, quæ sequuntur temperamentum, in quo altera earum, vel vtraque prædominatur. Et hæc est prima opinio circa vnitatem tactus, quam sequuntur cum Aristot. D. Thom. section. 22. huius libri, vterque Caiet. atque Ægidius cap. præsenti ad textum 108. Iand. qu. 27. Apollin. quæst. 40. huius lib. 67 68

Alij verò non solum pro duabus primis contrarietatibus duos tactus multiplicare videtur, sed pro aliis etiam cōtrarietatibus qualitatum secundarum tangibilium videntur tactus alios distinguere; ita vt tot sint potentiæ specie distinctæ, quot sunt contrarietates primæ, vel secundæ, circa quas versantur, sic Themistius in suo lib. 2. de anima cap. 39. Auicenna verò lib. 6. natur. part. 2. cap. de tactu, & cū eo Albert. Magn. tractatu. 3. 69

tu 3. huius libri præter tactus pro ſingulis contrarietatibus videtur multiplicare duos alios, vnum pro dolore, & pro titillatione alterum. Comment. 2. collectan. cap. 13. addit alterum pro fame, & ſiti in ſtomacho. Cardan. tandem lib. 13. de ſubtilitate, quatuor tactus diſtinguit, vnum pro quatuor primis qualitatibus: alterum pro grauitate, & leuitate: tertium pro dolore, & voluptate: & quartùm pro titillatione. Et omnes iſtæ opiniones pro eadẽ numerari poſſunt tactus multiplicatione,
70 licet quædam plures, aliæ pauciores multiplicent. Et ratio horum omnium eadem eſt; quia dolor, voluptas, fames, & ſitis ſunt ſpeciales qualitates perceptibiles per tactum: imò ſpeciales actus eiuſdem ſenſus, quos non habet in ômnibus partibus corporis, ſed in quibuſdam determinatis, vt in ventriculo, aut in parte, quæ diuiditur ab alia, vel per alterationem recedit à proprio temperamento; ergò pro his qualitatibus, & actibus non ſufficit tactus generalis diſperſus per totum corpus, ſed ſpeciales, ac diſtincti multiplicari debent, quia qualitates ipſæ valde diuerſæ ſunt à cæteris tangibilibus, cum quibus non videntur poſſe conuenire in vna áliqua ratione communi, & adæquata, & multò minus actus ipſi adeo à cæteris eiuſdem ſenſus diuerſi.

71 Secunda opinio eſt oppoſita *negans omninò, quod tactus ſpecie diſtincti multiplicari debeant, ſed quemadmodum cæteri quatuor ſenſus non multiplicantur ſecundum ſpeciem, ſed vnus viſus pro cunctis viſibilibus ponitur, ſicque de cæteris, ita vnus omninò tactus ponendus eſt pro omnibus qualitatibus tangibilibus, ac pro contrarietatibus omnibus in eis diſtinctis, ſiue ſint primarum, vel ſecundarum qualitatum.* Ita antiquiores interpretes Ariſtotel. Alexand. Simplic. & Philop. ad textum 108. huius capitis, quos ſequitur Fernel. lib. 5. ſuæ phyſiologiæ, cap. 7. & omnes recentiores, & in eam inclinat D. Thom. 1. part. quæſt. 76. artic. 3. ad 3. & 4. Et videtur mihi probabilior, & tenenda. Probatur ratione inſinuata à D. Thom. quam vt ipſemet docet in eodem articulo, & nos ſuperius docuimus, & probauimus agentes de diſtinctione potentiarum in generali, obiecta diſtinguunt potentias in quantum diuerſis modis eas immutant, ex quo Ariſtotel. cap. de guſtu probauit, quod etiam ſi guſtus eſſet in omnibus partibus corporis, ſicut tactus, nihilominus eſſet potentia diſtincta ab eo, quia diuerſo modo immutatur à guſtabili, ac tactus à tangibili, & omnia illa obiecta quę habent eundem modum, vel rationem immutandi pertinent ad eandem potentiam, vt omnes colores ad viſum, ſed omnes qualitates tangibiles cuiuſcunque ſint contrarietatis, habent eundem modum,

& ratio

& rationem immutandi tactum: ergo pertinent ad eandem potentiam tactiuam: quare non possunt multiplicari plures tactus. Minorem probo, quia modus immutandi tactum, vt D.Thom, asserit in eodem articulo est quod qualitas tãgibilis 72
per contactum naturalem contingat organum, & medio contactu producit in eo speciem intentionalem se repræsentantem, per quam ei vniatur, sed vtraque contrarietas primarum qualitatum,& omnes etiam secundæ immutant hoc modo tactum, vt in præcedentibus ostendimus,etiam ex mente Aristotel. ergò conueniunt in eadem ratione formali immutandi: quare eundem tactum secundum speciem constituunt.Huc accedit nullam rationem vrgere nos ad multiplicandas plures potentias tactiuas: vt patebit ex solutione argumen.ergò non sunt vllo modo multiplicandæ.

Sed ad argument.Aristotelis neganda est maior: quod vnus 73
sensus sit vnius contrarietatis, sed circa tot potest versari,quot in vna,eadémque ratione immutatiua conuenire possunt, & cum vtraque contrarietas primarum qualitatum,& omnes secundæ conueniant in eadem ratione,& modo immutandi tactum (vt probauimus)ad vnum tactum pertinere debent,nec pro diuersis multiplicandi sunt plures, quia contrarietates ad obiectum materiale tactus pertinent, non ad formale, & ideò plures non sunt causa sufficiens distinguendi plures tactus secundum speciem, sicut nec in aliis sensibus pro sufficientibus habentur. Quod verò sint primæ contrarietates, vel summæ: ratio est etiam materialis,& propterea insufficiens ad distinguendum potentias specie.

Argumentum verò commune, quo vtuntur cæteri opinantes, duo opponit; primum de dolore, & voluptate, quæ cùm 74
sint opposita ad eandem potentiam pertinere debent. Quod ergò de dolore dicitur, secundum proportionem accipiendum est de voluptate. Circa dolorem igitur plura hac in parte congerunt interpretes Aristotelis, & diuersis modis eum ad tactum pertinere aiunt, nescio an omnes veræ Philosophiæ naturali, & morali consentanei sint. Eis verò relictis D. Thomam sequor 1. 2.quæst.35.articul.1.vbi de passionibus appetitus disserens, egregiè rationem doloris explicat,ad quem tria concurrunt.Primum est diuisio, aut solutio continui, hoc est alicuius partis animalis,vel distemperies eiusdem partis.Nam licet variæ sint sententiæ inter Philosophos,&medicos,an sola diuisio, aut solutio continui sit causa doloris, vel etiam distemperies alicuius partis sine diuisione,ita vt quælibet harũ per se, 75
& independenter ab alia sufficiens sit,& quasi in solidum dolo-

75 rem causet, vel diuisio continui sit sola, & vnica causa, ita vt sine illa nullus dolor causari possit. Longè tamen probabilius est vtramque in solidum sine alia esse sufficientem causam doloris. Vt Gal. docuit 12. metho. c. 7. hic verbis: *Naturalis notitia nos docet, vitium corporis, ex quo sit doliturum, aut continuitatis solutionem oportere, aut alterationem aliquam.* Vnum igitur, vel aliud est, quod primo includit dolor. Secundo est cognitio sensitiua eius sine qua citra dubium est nullum posse dolorem causari, alioqui in corporibus inanimatis daretur dolor: cùm detur
76 solutio cõtinui, vel alteratio, seu distemperies. Vltimũ est actus appetitus, qui solutionẽ cõtinui, vel distemperiem, vt disconuenientem, aut nociuam naturæ animalis refugit, sicut in delectatione appetit aliquid tanquã conueniens eidem naturæ sensitiuæ. Et quia sensus externi nihil apprehendunt, vel cognoscũt tanquam conueniens, vel nociuum, sed ad internum sensum id pertinet, vt ad æstimatiuam, vel alterum, propterea duplex cognitio sensitiua externa, & interna necessariò debet ad dolorem concurrere; prior quidem sensus tactus, per quam simpliciter apprehenditur obiectum tangibile, vt tangibile est; posterior interni sensus, per quam iudicatur, vt disconueniens, & vt tale appetitui proponitur, & ideò vt refugiendum. Ex his igitur tribus, primum quasi materiale est in dolore: nempe solutio con-
77 tinui, vel distemperies. Secundum ex parte sensationis tactus materiale est etiam, sed iam ad formale accedit ex parte cognitionis sensitiuæ internæ, per quam proponitur appetitui obiectum materiale, sed sub ratione disconuenientis, & ideò quasi conditio formalis est doloris: in actu verò appetitus, qui quasi nolitio talis obiecti disconueniẽtis est, formalis ratio doloris consistit (ait D. Thom.) Et omnia hæc quasi opposito modo concurrunt ad delectationem, quæ etiam consistit formaliter in actu appetitus, qui vocatur prosecutio obiecti sensibilis sub ratione boni, & conuenientis naturæ sensitiuæ propositi eidem appetitui, & simpliciter apprehensi per sensationem tactus. Ex
78 quibus ad argumentum negandum est, dolorem formaliter esse sensationem tactus, sed hanc solum ad illum concurrere, tanquam conditionem quasi materialem, nec nouam, aut distinctam esse, sed eiusdem rationis, & obiecti: cùm versetur circa primas, vel secundas qualitates eodem modo immutantes. Vnde sequitur propter dolorem non esse tactum multiplicandum, & pari ratione de delectatione, & titillatione sentiendum est, in quibus sicut in dolore nihil distinctum à sensatione qualitatum tangibilium vt talium includitur. Quare nec pro eis distinctus tactus multiplicari debet.

Ad aliud argum. à nobis additum in fauorem harum opinionum negādū in primis est de dolore, quod in determinata parte corporis causetur & non in omnibus, nullam enim rationem video, ob quam solutio continui, aut distemperies in quibuscunque partibus corporis sensui capacibus causari non possit, & ex consequenti dolor, sed de voluptate aliqua, ac titillatione id non nego; sed negandum omninò censeo, quod propterea debeat tactus multiplicari pro eisdem actibus, quia sensatio tactus in eis reperta eandem rationem formalem habet ex eadem ratione immutādi obiecti desumpta. Ratio verò propter quam in determinata tantum parte corporis fiunt, est, quia in ea cum primis magis viget sensus tactus. Deinde quia in eadem plures arteriarum concurrunt fines, multa etiam spirituum atque materiæ prurientis copia, quæ non concurrunt in cæteris partibus, & propterea tales actus in eis potius exercentur, qui quidem formaliter ad appetitum pertinent, vt de dolore diximus, ad tactum verò solùm in quantum qualitates tangibiles, vel motus includunt, quæ obiecta eius propria, vel communia sunt, & sub eadem ratione formali tactum immutant, ac in cæteris partibus corporis; quare non multiplicant tactus. 79

De gustu vero iam diximus non distingui à tactu, quia in determinata tantùm parte corporis exercetur, sed quia diuerso modo immutatur à gustabili, ac tactus à tangibili superius à nobis explicata, & inferius magis explicanda: Ita etiam dicendum est de voluptate. Et hęc eadem doctrina applicari debet ad famem, & sitim, ad quas materialiter tantùm concurrit sensatio tactus circa primas qualitates tangibiles exercita, & per actus eiusdem speciei cum cæteris qui circa eas versantur; quare pro his non debet multiplicari tactus. Nec ad nos pertinet agere de fame, & siti, sed medicis relinquenda est explicatio earum. 80

CAPVT X.

TEXTVS ARISTOT.

Oportet autem vniuersaliter de omni sensu accipere, &c.

Breuis expositio textus.

POstquam Aristoteles naturas, & rationes omnium quinque sensuum externorū explicuit, communia quædam omnibus tradit e. præsenti, & hoc est intentum eius; diuiditur verò in tres 81

partes; in quarum prima duo asserit habere communia, eáque exponit. Secundo ex eorum expositione duo problemata soluit. Et in 3. dubium quoddam proponit ac diluit. Duo igitur asserit esse communia omnibus quinque externis sensibus. Primum quod suscipiunt formas sine materia, vt visus colorem sine subiecto, in quo est, vt sine pariete. Sicut (inquit) cera suscipit figuram sigilli, non solum sine materia, id est, sine ferro, & auro, in quo est, sed etiam sine materialitate illa, quam habet figura eius in auro, & ferro; nam hac etiam caret in cera, in qua solum habet figuram repræsentantem, sine illa materialitate artificiali, quam habet in auro, vel ferro. Et proptereadicuntur sensus receptiui formarum sine materia, hoc est specierum, aut similitudinum earundem qualitatum sensibilium sine subiecto, ac sine modo illo essendi naturali, & materiali, quem habent qualitates ipsæ naturales in suis subiectis. Et iste est sensus huius loci, vt benè adnotauit D. Thom.

82 ita vt sine illo non possit intelligi. Secundum quod omnibus conuenit est, quod in subiectis materialibus recipiantur, quæ subiecta eorum sensoria vocantur, aut organa, quæ tamen duplicia sunt; quædam quidem quasi communia, aut mediata vocari possunt, alia particularia, ac proxima, quæ vocantur prima sensoria: gratia exempli; pars illa heterogenea, per quam potentia visiua exercet actum videndi, nempe oculus, est quasi commune, & mediatum sensorium eius, sed proprium, atque immediatum est pars illa eiusdem oculi, in qua proximè residet potentia, nempe pupilla, cuius ratione dicitur esse in oculo. Et hoc sensorium primum, inquit Aristoteles 2. lib. de partibus animal. cap. 1. semper est pars similaris, & homogenea, vt pupilla, neruus, miringua, &c. quamuis sensorium secundarium in quo continetur heterogeneũ sit. Potentiã autem, & sensorium ait esse idem subiecto, sed distingui ex natura rei. Esse autem idem subiecto non sic intelligit, vt vtrumque inhęreat in quodam tertio tanquam in subiecto, sicut albedo, & dulcedo in eodem lacte; sed ita vt vnum sit in altero tanquam in subiecto, nempe potentia in organo: nam hoc substantia, illa accidens eius est.

83 Ex his soluit in secunda parte capitis duo problemata. Primum est, quare vehementia sensibilia, vt intensissima lux lædit visum. Et respondet, quia sensorium consistit in certo quodam temperamento, & quasi harmonia primarum, ac secundarum qualitatum ad certum gradum intensionis attemperatarum: hæc autem temperies, & harmonia turbatur, & alteratur per vehementem, atque insolitam commotionem sensibilis, & ex

& ex hac eius turbatione, & alteratione læditur potentia, & aliquando extinguitur, quia maximè dependet ab eo tanquam à subiecto proprio, ac naturali in esse, & conseruari.

Secundum problema est, quare plantæ non sentiant: cum animam habeant, & patiantur à sensibilibus qualitatibus: nam calefiunt, & infrigidantur. Et respondet, quia carent his sensoriis prædicto modo attemperatis, necessariò requisitis pro subiectis propriis ac proportionatis earumdem potentiarum. Occasione huius solutionis proponit dubium in vltima parte, an sicut plantæ (etiam si non sentiant) patiuntur à qualitatibus eas recipientes; sic aliæ res non sentientes pati possint ab obiectis aliorum sensuum, vt à colore, sono, & aliis, & quod pati possint, probat 1. quia ab obiectis potentiarum sensitiuarum solùm possunt immutari potentiæ eædem, quia relatiuæ sunt potentia, & obiectum: cùm ergò potentiis careant, pati aut immutari ab obiectis earum non possunt. Secundo quia anima sensitiua carent, & ideò sensitiua non sunt; quare à sensibilibus, vt talibus pati nequeunt. Et tandem experientia, quia videmus non producere hæc obiecta in eisdem rebus sibi similes effectus, vt albedo non producit aliam albedinem in ligno. 84

Respondet dubio proposito, obiecta prædictorum sensuum non agere in quæcumque corpora insensibilia, sed ferè semper in solidis diaphanis, & in his non producere permanentes effectus, sed citò transeuntes, & se habentes tanquam viam ad sensationes, nō enim mouent aërem, vel aquam, neque aliquid in eis producunt, nisi per modum viæ, hoc est, vt eo tanquam medio immutent potentiam ad sui sensationem, patiuntur ergò ab eis corpora diaphana, & tamen non sentiunt: sed vt media ad sensationem. Ex quo inferre possumus euidens esse, quod sensatio non consistat in sola passione, & receptione ab obiecto: sed præcipuè in actione vitali, quamuis passio ab obiecto omninò necessariò præsupponatur, & hæc est sententia totius capitis. 85

QVÆSTIO VNICA.

Quomodo sensus lædatur ab excellenti sensibili.

PRæsupponit titulus quæstionis tāquam certum, quod sensus lædatur à vehemente sensibili, vt Aristot. & omnes eius interpretes docent, & euidens experientia confirmat: nam experimur lucem solis oculos ex directo inspicientes offuscare, & si in tali visione perseuerent, lædere. Sed circa modum, quo sensus lædatur, non est leuis difficultas. In primis enim nihil 86

læditur, vel corrumpitur, nisi à contrario, vt docet expressè idem Aristoteles in lib. de longitudine, & breuitate vitæ c. 1. sed sensus carent contrario: ergò minimè lædi, vel corrumpi possunt. Secundo quia potentia sumit speciem ab obiecto, & consequenter essentialem perfectionem, ergò nata est ab eo perfici. Vnde sequitur, quò perfectius, aut excellentius est ob-
87 iectum, magis perficere potentiam. Et ex hoc nullo modo eam lædere, aut destruere posse. Et tandem quia obiectum mouet potentiam per species intentionales: sed de speciebus euidens est non posse lædere sensum, in quo recipiuntur, sed potius perficere, & quò intensiores, aut excellentiores fuerint, magis perficere: cum sint accidentia intentionalia, & naturales similitudines eius, nec vllam possint habere naturalem actionem per quam solum potest lædi, vel corrumpi vnum corpus ab altero: ergò excellēs sensibile non potest lædere, vel destruere sensum.

88 Prius quàm diuersas autorum sententias circa hanc rē proponamus, distinguere oportet duplicem modum excogitabilem, quo sensus possit lædi, vel destrui ab excellenti sensibili. Prior est per se, in quantum sensibile est, sensúmque immutat per species intentionales, ita vt perfectiorem, aut intensiorem speciem in eo producat quàm natura eius postulet: nam certum est, requiri proportionem inter potentiam, & speciem, quæ virtus eiusdem obiecti est. Secundus modus lædendi potentiam excogitari potest in obiecto, non per se, vel quatenus obiectum est talis potentiæ, eámque immutat, sed per accidens ratione alicuius adiuncti, vt in luce possumus considerare, quod quatenus visibilis est, non possit visum lædere, sed perficere, at qua ratione est causatiua caloris, possit organum lædere naturalem eius temperiem alterando, & consequenter potentiam à temperie naturali eius maximè dependenti.

89 Qua distinctione præsupposita, prima opinio affirmat sensum lædi, aut corrumpi posse ab excellenti sensibili per se, & formaliter vt sensibili, quia species intentionales adeò excellentes, aut intensas, eidémque sensui improportionatas potest in eo producere, à quibus offendatur, lædatur, aut etiam corrumpatur, vt patet de intensissima luce, vel albedine comparata cùm aliqua potentia visiua infirmiori, ac debiliori, quæ ab speciebus perfectissimis, atque intensissimis ab ea productis non potest non offendi, vel lædi. Ita Caietan. 3. libr. de anima ad textum 123. & 124. & Toletus quæstion. 4. probat Toletus testimonio Aristotelis section. 31. probl. quæst. 44. vbi ait viridem colorem confortare ac delectare visum; quod patet non præstare, nisi per speciem intentionalem: cùm non agat in

cum

eum producendo alterum colorem sibi similem. Probat deinde ratione 1. quia albedo disgregat visum, & nigredo congregat, & illi sunt effectus reales lædentes, aut confortantes potentias, quos patet non efficere, nisi per species intentionales, quæ cùm sint accidentia realia, poterunt eos producere in potentias; quare obiectum per se, & sub ratione obiecti lædit potentiam, quia species est virtus obiecti, quam sibi substituit ad immutandam potentiam in eámque agendum: sed excellens obiectum propter naturalem improportionem, quam habet cum potentia infirmiori, non potest eam non offendere: ergò eodem modo offendetur, ac lædetur à virtute eius, quæ est species: nam eundem effectum producit agens per se, & per suam virtutem.

Secunda opinio tria asserit. Primum est *obiecta sensuum per se sumpta, id est, vt obiecta sensuum sunt, non possunt vllo modo lædere sensus, neq; organa eorũ.* Secũdum, *obiecta quidẽ sub ratione agẽtiũ naturaliũ, per naturales qualitates lædere possunt sensus, & aliquãdo eos destruere.* Tertium, *sensus nõ possunt per se, & immediatè lædi, vel destrui ab obiectis, etiã vt agẽtibus naturalibus cõsideratis: sed solum per accidens, & quasi mediatè, & indirectè ex læsione organi, à quo tãquã à subiecto depẽdent in esse, & conseruari.* Hæc sententia communis est omniũ interpretũ huius loci, præter Caiet. & Tolet. & nobis videtur lõgè probabilior. Sed prius declarãda sũt tria hęc, deinde sigillatim probãda. 90

Pro declaratione igitur adnotare oportet duo habere obiectum cuiuscunque sensus; primum est esse immutatiuum sensus iuxta modum eius; & quia sensus omnes apti sunt immutari ab obiectis modo intentionali per species, hinc est quod obiecta sensuum sub ratione præcisa obiectorum non sunt agentia naturalia, à quibus naturales effectus procedãt, sed intentionalia: nam potentias solùm respiciunt, vt cognoscibilia ab eis, esse autem cognoscibile est esse intentionale, quia cognitio, intentio, vel attentio propriè vocatur. Habent prætereà aliud, nẽpe agere per qualitates naturales sicut cætera agentia naturalia, atque effectus naturales producere per se, vel aliquo alio modo, vt lux præter esse obiectiuũ, quod habet, & immutare visum modo intentionali potest, habet etiã producere calorẽ, quem sua virtute, aut eminentia continet, vnde & aërẽ, & sensoriũ visus calefacere potest. Et ratione primi asseruimus nõ posse sensus lædere; posse tamen ratione secundi, non quidem directè, & per se agendo in potentiã: sed indirectè, & quasi per accidens, agẽdo quidẽ per se immediatè in organum, à quo tanquam à proprio subiecto dependet potentia, & quo læso dicitur ipsa lædi. 91 92

Nunc verò probanda sunt tria illa testimonio Aristotelis, qui capite præsenti textu 123. non dixit excellentia sensibilia lædere, vel corrumpere sensum: sed sensorium; quia suo motu fortiori, aut intensiori lædunt, vel corrumpunt naturale temperamentum eius, ratione cuius conueniens subiectum erat sensitiuæ potentiæ; & ideo eo corrupto corrumpitur potentia, quæ cùm sit accidens, non potest destructo subiecto conseruari. Ex quo efficaciter colligo tria à nobis asserta: Primum quidem, quia temperamentum organi constat qualitatibus naturalibus, quod ideò corrumpitur, vel læditur, quia per intensiorem alterationem plus iusto intenditur aliqua qualitas, cuius intensio dissoluit temperiem innatam, vt patet de intensione caloris nimia, ratione cuius proportio aliarum qualitatum naturaliter requisita tollitur. Sed constat actionem hanc alterantem naturaliter organum non procedere ab obiecto

94 sub ratione obiecti, quia non est intentionalis: sed naturalis; ergò nec obiectum sub ratione obiecti lædit, vel corrumpit organum ex mente Aristotelis; sed vt agens naturale, quod est secundum assertum nostrum.

Nec etiam alteratio hæc directè, & per se versatur circa potentiam: sed circa sensorium, & ideò hoc est, quod per se immediatè læditur, vel corrumpitur; potentia igitur non per se immediatè: sed quasi per accidens ratione subiecti: nam corruptio accidentis ad corruptionem subiecti per accidens vocatur, non per se. Et hoc est tertium assertum nostrum in eisdem verbis Aristotelis planè contentum.

Sed probatur iam primum assertum duplici ratione: prima, quia species intentionalis quantumlibet intensa, aut perfecta habet esse diminutum, & longè imperfectius esse naturali: ergò non potest producere effectum naturalem in organo, quia res inferioris ordinis non potest sua virtute producere effectum ordinis superioris: sed temperies organi non læditur, neque destruitur, nisi per alterationem naturalem, cum constet qualitatibus naturalibus ad mediocritatem redactis & non intentionalibus: ergò nec ab intentionali, neque ab obiecto sub ratione obiectiua, atque intentionali, lædi, vel corrumpi potest.

95 Secundo, cognitio quæcunque est perfectio potentiæ, & quo intensior, vel perfectior, magis eam perficit: sed species nihil aliud habet, quàm esse comprincipium cum eadem potentia, & quò perfectior est, nata est esse comprincipium perfectius: ergò repugnat lædere, vel destruere potentiam, etiam si sit intensissima, & his efficaciter etiam probatum est secundum

dum assertum nostrum, nempe obiecta sensuum non vt obiecta, sed vt agentia naturalia lædere ac destruere sensum, quia solum, vt naturalia agentia, & non vt intentionalia possunt alterare sensum alteratione naturali, vt lux non in quantum visibilis: sed ex perfectione qualitatis naturalis, per quam continet virtute colorem, & cum potest producere in oculo, potest visum lædere.

Probatur tandem vltimum assertum, quod adhuc ab obiectis, vt naturalibus agentibus non possit per se immediatè, aut directè lædi, vel destrui potentia ipsa: sed solum per accidens, & quasi remotè, quia nullum accidens læditur per se immediatè nisi à contrario: sed potentia vitalis qualis est sensus omnis, caret omninò contrario, vt per se patet: ergò non potest lædi, vel destrui per se immediatè ab obiecto, etiam secundum esse naturale sumpto: sed solum per accidens, læso, vel destructo per se immediatè organo tanquam subiecto eius. 96

Ad testimonium Aristotelis pro opposita sententia concedimus viridem colorem oblectare visum: sed negamus talem oblectationem causare per species intentionales: sed ratione alicuius qualitatis naturalis, nempe frigiditatis, vel humiditatis ab eodem viridi emissæ simul cum specie, quæ cùm sit tẽperamento oculorum consentanea, potentiam visiuam oblectare dicitur. 97

Ad primum argumentum concedenda est maior quod albedo intensa visum disgreget, eúmque offendat, ac lædat: sed neganda est minor, quod hunc effectum efficiat per species intentionales: sed potiùs ex eo, quod propter maximam participationem lucis, quam habet albedo, maior fit reflexio lucis in corpore nimis albo, quàm alio colore affecto, & à luce vehementius reflexa, & nimis intensa in medio per eandem reflexionem nimium colorem in oculo producente disgregatur, ac dissoluitur temperamentum oculi, læditúrque potentia. Quod verò in eodem argument. dicitur species esse accidẽtia 98
realia, concedimus, & cum ex eo colligitur perfectiores producere effectus reales in organo: distinguendum putamus: nam reales naturales non possunt, cum habeant inferiorem modum essendi respectu eorum: sed benè reales intentionales, & cùm non lædatur potentia ab intentionalibus: sed potius perficiatur, à solis verò naturalibus lædi possit (vt probauimus) fit vt non possit per species intentionales lædi ab obiectis.

Ad secundum distinguenda est maior, quòd species sit virtus obiecti, est enim virtus intentionalis; ideò potest quidem per eam effectus intentionales operari, nullum tamen natu- 99

ralem, & cùm non possit lædi, vel destrui sensorium, nisi per effectum naturalem, ratione cuius dissoluatur naturale temperamentum eius, hinc est, quod non possit lædi, vel destrui ab excellenti obiecto. An verò lædi sit aliquid entitatis eius destrui, vel infirmam reddi. Respondeo, quod potentia corrumpitur per accidens ad corruptionem organi, quia ad desitionem eius desinit esse tota eius entitas, sicut cætera accidentia
100 ad corruptionem subiectorum. Lędi verò, non esse aliquid entitatis eius corrumpi: sed solùm est, quòd cùm integra permaneat secundùm totam entitatem læso organo impeditur à propria operatione; ita vt vel non possit eam exercere, vel ægrè, aut cum difficultate, ac modo imperfecto. Et hæc de hoc secũdo libro breuiter adnotasse sufficiat.

COMMENTARIORVM IN TERTIVM LIBRVM Aristotelis Stagiritæ Philosophorum Principis de Anima.

BREVE PROOEMIVM.

1 HVIVS tertij libri initium non omnes eodem modo desumunt: sed Arabes à quarto capite, in quo Aristoteles incipit agere de intellectu, putantes tria priora, in quibus doctrinam de potentiis sensitiuis perficit ad librum secundum pertinere: quorum partitionem sequuntur Comm. Albert. Magn. Ægidius, & Caietanus. Græca verò exemplaria (quæ maioris sunt authoritatis) à capite ipso, in quo de numero exteriorum sensuum disserit Aristoteles, inchoari volunt, & hanc distributionem sequuntur Boëtius, & Argiropilus in suis translationibus. Et omnes ferè antiquiores interpretes Aristotelis hoc loco, Simplicius, Philoponus, Themistius, D. Thom. Theophilus & plures alij, quam vt maioris authoritatis amplectimur. Et ideò capite hoc initium præbet nostris Commentariis in tertium librum. Quem in quatuor partes diuidere placet. In prima quæ velut præambulum est eiusdem

eiusdem libri, agit Aristoteles de numero externorum sensuū.
Quorum naturam & rationem sigillatim explicuit in 2. lib.
deinde exponit sensus internos (vtrumque enim horum præambulum est apprimè necessarium ad explicandam naturam
intellectus,& operationis eius)quod præstat in tertia parte.Et
tandem agit de principio motus animalium.

CAPVT I.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem non sit sensus alius præter quinque.

Breuis expositio textus.

INtentum huius primi capitis est, tradere numerum externorum sensuum. Diuiditur autem in duas partes:in priori
probat quinque tantum esse externos sensus:in posteriori verò
dubium quoddam proponit,& soluit. Probat igitur externos
sensus non esse plures, quàm quinque, triplici ratione : sed ad
formandam primam prolixam satis, oportebit ordinem Aristot. aliquantulum inuertere. Et ita hoc discursu comprehendi debet : Si alius sensus præter quinque enumeratos daretur, vel esset eiusdem speciei cum eis, vel cum aliquo eorum,
aut diuersæ:sed nec eiusdem,nec diuersæ ; ergò non dabitur alius, neque huic numero alter deerit. Probatur minor quan- 2
tùm ad primam partem, quod non desit aliquis alius sensus
eiusdem rationis cum his, quia si talis deesset;ideò foret, quia
quilibet eorum non perciperet omnia sensibilia contenta sub
proprio obiecto, pro quibus percipiendis oporteret ponere
sensum alium eiusdem speciei : sed quilibet horum quinque
sensuum percipere potest sensibilia omnia eiusdem rationis
formalis obiectiuæ;ergò non est necessarium multiplicari alterum. Probat hanc minorem inductione discurrente per
omnes sensus:nam visus visibilia omnia percipit, nempe lucem & omnes colores;& pariter cæteri sensus.Secundam verò
partem eiusdem minoris, quod non deficiat alter sensus diuersæ speciei ab his,probat hoc modo. Si daretur sensus alter diuersæ speciei ab his quinque;ergò daretur aliud sensorium etiam specie distinctum à sensoriis horum sensuum;daretur etiam medium diuersum specie, per quod sensus ipse propria
sensibilia perciperet : sed non datur medium specie distinctum : ergò neque aliud sensorium, neque alius sensus.

Maiorem

Maiorem huius vltimi syllogismi probat ex necessaria pro-
portione inter medium & sensorium in eo posita, quod me-
dium debet habere rationem aliquam similem, vel cognatam
sensorio, & omnia obiecta, quæ possunt in medio recipi sub
tali ratione cõuenientiæ, possunt quoque percipi per tale sen-
sorium, & à tali sensu in eo existente. Minorem verò, quòd non
detur aliud medium præter media horum quinque sensuum,
probat; quia vel esset intrinsecum, vel extrinsecum, & de in-
trinseco, euidens est dari non posse, quia medium intrinsecum
solum possunt habere gustus, & tactus, & quæcunque sentiri
possunt per medium internum, non possunt aliis sensibus præ-
ter gustum, & tactum sentiri; quare nec alia media interna, nec
alia sensoria eis correspondentia, nec alij sensus operantes per
4 medium internum excogitari possunt, præter gustũ, & tactum,
qui modo sunt, de quibus certum est tangibilia omnia & gu-
stabilia percipere. Quod vero non detur aliud medium extrin-
secum, præter aërem, & aquam, probat, quia media deseruiunt
ad deferenda obiecta, vel species eorum: sed aër, & aqua non
possunt deseruire nisi ad deferenda obiecta, vel species horum
trium sensuum, videlicet visus, auditus, & olfactus; & obiecta
omnia quæ per hæc deferri possunt, percipiũtur ab eisdem tri-
bus sensibus, quia cum eis tantùm possunt habere cognationẽ,
seu proportionem requisitam inter medium, sensorium & sen-
sum: ergò non datur aliud medium. Probatur minor, quia me-
dium & organum eandem quoque proportionem, & similitu-
dinem habent, vt qualitas medij proportionati cum organo
prædominari debeat in temperamento naturali eiusdem orga-
ni, sed quatuor tantùm sunt elementa, quæ media extrinseca
esse possunt, ex quibus solus aër, & aqua possunt prædominari
in sensoriis, quia valde accommodata sunt propter humidita-
5 tem ad recipiendum; ignis verò ob maximam actiuitatem præ-
dominari non potest, nam potius desiccabit omnia, quæ per
eum traiicienda sunt. Terra verò ob densitatem simul cum
summa siccitate inepta est etiam ad recipiendum, & ideò non
potest prædominari in sensoriis, nisi forte in tactu, de quo mo-
dò non agimus, cùm medio externo careat: ergò sequitur non
posse dari alia media externa, præter aërem, & aquam, & ex
consequenti, nec alia sensoria præter ea, in quibus residet præ-
dicti tres sensus, nempe visus, auditus, & olfactus, à quibus sen-
tiri possunt omnia sensibilia per aquam, & aërem deferenda, &
ideò, nec plures, quàm quinque isti sensus ab omnibus positi.
Et hanc rationem confirmat, quia perfectis animalibus, hoc
est, nõ orbatis debiti sunt omnes sensus; sed plura sunt perfecta
animalia

animalia in quibus non dantur, nisi quinque sensus numerati: ergò non sunt plures.

Secunda ratio ad idem probandum, est, quia si daretur alius sensus, maximè ad percipienda communia sensibilia (nam pro sensibilibus propriis probatum est dari non posse) sed nec datur pro his, quia omne sensibile commune sentitur per se à multis sensibus, ergò nullum sensibile commune potest esse proprium alicuius sensus, repugnat igitur dari pro solis sensibilibus cõmunibus particularis sensus, quo percipiantur. Probat tandem, quia si communia sensibilia ab vno alio sensu distincto ab his per se sentirentur: ergò ab aliquo ex his sentirentur per accidens, vt à visu, ex eo solum, quod coniunguntur in eodem subiecto cum albedine, quamuis nullo modo visum moueant, sed sensibilia communia non sentiuntur per accidens vllo ex his modis ab aliquo ex quinque sensibus: cùm eos per se immutét, quia sunt sensibilia per se: ergò non potest pro eis dari distinctus sensus. In postrema tandem parte capitis proponit dubium, quanam de causa producti sint à natura plures sensus externi, & non vnus tantum pro omnibus sensibilibus. Et respondet, quia si vnus tantum sensus daretur pro omnibus, confunderentur sensibilia communia cum propriis, omnia enim ad vnum sensum pertinerent, & nullum ad plures, & omnia promiscuè perciperentur ab vno illo sensu, quare ex hac parte non possent distingui. 7

8

QVÆSTIO I.

An probari possit euidenti ratione quinque tantum esse sensus externos.

NOn quærit titulus quæstionis, an tantùm sint quinque sensus, vt quæsiuit Aristoteles capite præsenti: sed hunc numerum eorum præsupponit ex communi sententia Philosophorum omnium, Scholasticorum & Sanctorum Patrum; ita vt nemo sit, qui vllum addat, vel detrahat ab eo, quem Philosophi cum primis Aristotele antiquiores posuerunt, vt testatur autor operis de secretiore sapientia secundum Ægyptios, & docet Plato in Theæteto. Aristoteles cap. præsenti, & cum eo vniuersi interpretes, tam recentiores, quã antiqui, Scholastici cum D.Thom. 1.part. quæst.78. artic.3. & denique Sancti Patres. Ambros. in cap.18. Apocal. August. lib.2. de gen. ad literam, cap.5. & lib. de quanitate animæ cap.23. Hieron. in Psalm. 141. Gregor. Homil. 17. in Ezech. D. Damas. 2. lib. fidei c.18. D. Greg. Nissen. 9

Nissen. oratio. 6. in Cant. & plures alij, cum reliquis sacri textus expositoribus super parabolam Euangelicam, de quinque talentis, quæ habetur Matthæi 28. hoc igitur numero præsupposito quęrimus, an detur ratio, non solùm probabilis, sed euidens qua probetur, non dari plures, quàm quinque.

10 Omissis verò aliis rationibus, quæ afferuntur ad probandum non dari plures sensus externos, quam quinque, paucis referam eas, quas Aristoteles & D. Thom. afferunt, & Aristoteles quidem id probauit in textu, vt vidimus ex organorum numero, quæ tantùm sunt quinque & non plura, quia non sunt plura media, præter illa, quæ aliquam habent cognationem, & similitudinem, aut proportionem cum eisdem quinque organis.

11 Sed D. Thom. 1. part. quæst. 78. articul. 3. discursu alio longè diuerso id ostendit ex diuersis modis, quibus sensitiuæ potentiæ immutantur ab obiectis; nam ex hoc vidimus, & probauimus superius distingui specie potentias: & cùm modi isti sint quinque, nec alter præter eos reperiatur, concludit D. Thomas, quinque tantùm esse sensus externos, & non plures. Vtrumque autem discursum ab Aristotele, & D. Thom. traditum demonstratiuum nonnulli reputant, & ideò euidenter probare, quod non dentur plures sensus præter hos quinque.

12 Ego verò tria in hac re assero. Primum est *non esse impossibiles plures alios sensus præter hos quinque, sed fieri posse à Deo*. Probatur primo, quia non conuincitur implicare contradictionem produci à Deo alias qualitates valdè diuersæ naturæ ab his, & ideo habentes diuersum modum immutandi sensum sub his quinque non comprehensum: ergò nec repugnabit plures sensus præter hos quinque dari. Secundo, quia non videtur repugnare, quòd producantur sensus alij à quibus percipiantur occultæ quædam qualitates corporeæ, vt virtus magnetis. Virtus etiam illius piscis detinentis nauim, virtus piperis, & vini, aliorumque mixtorum corporum, quas sentiri posse non repugnat: cùm sint corporeæ, & constat non sentiri per hos quinque sensus. Præterea non repugnat dari alia corpora præter aërem, & aquam, imò valde ab eis diuersa,

13 quæ possint esse media externa aliorum sensuum; quare dari etiam poterunt alia sensoria valdè diuersa ab his, cum quibus longè diuersam similitudinem, & proportionem habeant ab ea, quam habent media hæc aëris, & aquæ cum his sensoriis: ex quibus si aliquid valet discursus Aristotelicus, benè probatur dari posse alios sensus præter hos quinque.

Secun

Secundum assertum nostrum est, *eosdem discursus, quibus vtuntur Aristoteles, & D. Thom.* (vero similiores, absque dubio cæteris omnibus ab aliis excogitatis) *non esse demonstrationes, sed solum argumenta probabilia, nec dubito quin solum, vt* 14
probabiles ab eis afferantur. Probatur hoc, quia quædam videntur præsupponere incerta, & alia assumere non probata. Nam discursus Aristotelis supponit in primis organa esse necessariò multiplicanda pro multiplicatione sensuum, quod constat esse incertum, & fortè falsum apud ipsum; nam capite de tactu docuit expressè, quod etiam si gustus dispersus foret per omnes partes corporis, in quibus reperitur tactus: adhuc esset sensus distinctus ab eo, ex quo euidenter colligitur non esse necessariò multiplicanda organa pro multiplicatione sensuum: cùm non sequatur distinctos non fore eos qui idem haberent organum; infirmus igitur est ex hac parte discursus Aristotelicus. Assumit prætereà aliam propositionem, nec per se euidentem, nec per se probabilem, nec à se probatam, videlicet media externa aëris, & aquæ non habere cognationem, aut proportionem, nisi cum tribus sensibus, visu, auditu, & olfactu, & ideò non deseruire aliis quod patet incertum esse, & à nemine exploratum.

Et tandem assumit alteram magis incertam, nempe non 15
dari plura sensoria, quia aër, & aqua non possunt prædominari. nisi in his sensoriis, hanc vero incertam voco, quia præsupponit tanquam necessarium prædominari debere humiditatem in sensoriis, eo quod sit qualitas ad recipiendum accommodatissima. Quod in primis ostendo falsum apud eundem 16
Aristotelem, qui in cap. de gustu docuit saporem præsupponere temperamentũ, in quo siccum comprehendat humidum: vnde colligo, quod si organum tanquam subiectum proprium sensus debet obiecto eiusdem sensus proportionari, necessarium esse simile temperamentum habere, in quo siccum comprehendat humidum, eique prædominetur. Præterea non videtur ab Aristotele probatum, quod humiditas debeat prædominari in quocumque organo, sed satis erit in gradu æquali reperiri cum aliis, vt sit organum accommodatum ad recipiendum, quod patet in tactu præsupponente informari hac perfectione aliquando organum temperatum ad pondus, quod non probatur dari posse in quibusdam aliis sensibus.

Discursus etiam D. Thom. (licet probabilior mihi videatur 17
Aristotelico) quædam tamen continet incerta, & non probata: quale est illud, videlicet sub modo immutandi potentiam

tiam intentionaliter tantùm non dari, nisi sensum visus: quæ est enim ratio propter quam non detur alter, vel plures, qui solo modo intentionali immutētur, sicut dantur plures, qui immutantur modis naturalibus diuersis apud D. Thom. nempe gustum, & tactum. Supponitur prętereà sub modo immutationis naturalis ex parte obiecti necessaria non dari, nisi auditum, & potest quispiam dicere, quod detur alter sensus ab eo diuersus postulans immutationem naturalem ex parte obiecti, longè alio diuerso modo, ac postulat auditus, & ita constituet alium sensum diuersum ab auditu.

18 Assero tandem *alia via ab experientia petita, posse euidenter probari, quod non dantur plures sensus.* Probatur autem hoc modo; experientia constat nos non cognoscere plures actus sentiendi, præter eos, quos quinque isti sensus eliciunt, & si darentur, euidens est aliquando vel ab aliquo exploratos, aut cognitos fuisse; sed distinctio specifica sensuum sumitur ex distinctione specifica actuum: ergò efficaciter sequitur, non dari
19 alios sensus specie distinctos ab his. Et si de tactu dubitatum est, an sit vnus, vel plures specie distincti, nihil refert, quia de numero horum sensuum, vt sunt à nobis cogniti, loquimur inquirētes, an præter eos, quos cognoscimus, & sub quinario numero comprehendimus (etiam si sint plures tactus) dentur alij sensus specie distincti: nam de distinctione numerica, euidenter probatur non dari alios sensus ab his distinctos, quia per vnum possunt percipi sensibilia omnia eiusdem rationis, non minus, quam per multos, ergò superuacanei sunt multi. Quod tandem probat efficaciter vltima ratio Aristotelis, quia euidens est hominem esse animal perfectum, & plura ex brutis; ergò euidens est nullum ei deesse sensum, & constat experientia ex actibus, & obiectis non habere alium specie distinctum ab his quinque; ergò nec dantur alij.

QVÆSTIO II.

An omnes sensus externi perfectiores sint in homine, quàm in cæteris animalibus.

20 DVplicem potest sensum habere proposita quæstio; priorem quidem de perfectione specifica essentiali, nempe an omnes sensus externi maiorem habeant perfectionem essentialem, aut specificam in homine, quàm in cæteris animalibus: posteriorem, an maiorem saltem accidentalem, vel indiuidualem.

Et

Et quantum ad sensum priorem, superius statutum est à nobis, atque probatum non differre specie sensus externos in homine, & in brutis. Ex quo euidenter infertur non habere maiorem perfectionem essentialem in homine, quàm in cæteris animalibus: sed æqualem: nam cum sint eiusdem speciei atomæ, eiusdem erunt perfectionis essentialis. Quo supposito de hac 21
maiori perfectione non procedit quæstio, sed solum de maiori perfectione accidentali, aut indiuiduali.

De qua prima opinio tenet omnes sensus externos hominis perfectiores esse sensibus cæterorum omnium animalium. Ita videtur sentire Toletus 2. lib. de anima quæst. 24. & cum eo recentiores quidam. Qui primo probant, quia anima sensitiua cuiuslibet hominis perfectior est ex indiuiduali differẽtia anima sensitiua aliorum animalium propter identitatem cum rationali, & insuper propter naturale temperamentum perfectius in hominibus, quam in quibuscunque brutis, ex quo infertur 22
maior perfectio organorum omnium: & ideò maior perfectio potentiarum, sed omnes sensus externi cuiuscunque hominis secundum rationes indiuiduales accepti sequuntur rationem indiuidualem eiusdem animæ sensitiuæ, & rationalis; ergò necesse est maiorem perfectionem indiuidualem habere omnes. Probant secundo inductione per omnes sensus discurrente; nam gustus, & tactus perfectiores sunt, tum propter perfectius temperamentum organi, tum etiam, quia vterque suo modo est sensus alimenti ac nutritionis: alimentum verò, & nutritio maiorem habent perfectionem in homine, quia ordinantur per se ad productionem perfectioris substantiæ nempe 23
humanæ; & vtraque hæc ratio suo modo probat de olfactu ad eandem nutritionem ordinato, quia per eum cognoscimus meliora alimenta, & magis eidem nutritioni accommodata: & per eum adquirimus phantasmata ordinata ad intellectionem, quod non habet in brutis. Et eadem ratione probatur visum, & auditum perfectiores esse in hominibus, quia vterque ordinatur ad comparandas scientias.

In hac re duo mihi videntur certa apud Aristotelem. Primũ *quod homo tactu, & gustu, simpliciter superet cætera animalia omnia.* Secundum, *quod olfactu, etiam simpliciter superetur à multis*; quia plures odorum differentias cognoscunt, & clarius, atque distinctius naturam odoris. Vtrumque reperio expressum apud ipsum: primum quidem cap. 9. huius lib. textu 94. vbi ait: *Certiorem habemus gustum, propterea quod ipse quidam tactus est. Hunc autem habet sensum homo certissimum, in aliis autem superatur ab animalibus multis. Secundum autem* 24

tactum multò quàm cætera excellētius percipit, vnde, & prudentissimū animalium est. Postremum verò asserit textu 92. eiusdem capitis his verbis: *Non enim sic manifestū est, quale quid sit odor, vt sonus, aut lumen, aut color. Causa autem est, quia sensum hunc non habemus certum, sed peiorem multis animalibus: praue enim odorat homo, & nihil sentit odorabilium, sine molesto, aut iucundo.* Et textu 93. *Rationabile autem est sic, & qua duros oculos habent colores sentire, & nō manifestas ipsis esse differentias odorū, nisi terribile, & nō terribile, sic autem, & odores hominum genus.*

25 Nec locum habet hac in parte solutio recentiorum, de excessu quantum ad percipiendum obiectum à maiori distantia, vel in minori magnitudine, & non quantum ad meliorem, aut magis distinctam cognitionem obiecti; cum expresse asserat quātum ad meliorem, & clariorem notitiam obiecti, nempe odoris superari hominem ab animalibus; & in alio testimonio sic dicat superari ab animalibus in cæteris sensibus præter gustū, & tactum, sicut ea superat in his duobus, ea verò superare ait, quia

26 excellentius percipit obiectum, ergò in cæteris sensibus superari sentit, quia melius obiecta aliorum sensuum percipiunt multa ex cæteris animalibus. Expresse etiam id tenet D. Thom. 2. lib. de anima lect. 19. vbi exponēs verba Aristotelis à nobis adducta ita ait. *Sensum gustus habet homo certiorem, quàm alia animalia, quia gustus est tactus quidam: tactum autē habet certissimum aliis animalibus licet in aliis sensibus deficiat à quibusdam animalibus. Sunt enim quædam animalia, quæ melius vident, audiunt, & olfaciunt, quàm homo, sed homo secundum tactum multum differt in certitudine cognitionis ab aliis animalibus.* Ita quoque sentiunt Conimb. 3. lib. de anima, cap. 1. quæstio vnica articul. 2. & hoc videtur mihi probabilius.

De aliis verò duobus sensibus, videlicet visus, & auditus eodem modo sentiendum arbitror, quod perfectiores simpliciter reperiantur in quibusdam animalibus, quàm in homine; hoc est, non solum, quia ad maiorem distantiam videant, & audiant, & minutiora sensibilia percipiant ad eandem, sed quia plures differentias visibilium, & audibilium cognoscunt, & melius naturam eorundem obiectorum, quàm homo. Quod expressis verbis citatis docuerunt Aristoteles, & D. Thom.

27 Sed ratione probandum est vtrumque hoc modo, sensus externi valde diuersi sunt cōsiderata ratione propria cuiusque, & modo operandi valdè diuerso, quamuis non omnia æquè sint diuersa, sed quædam magis, quædam minus: ergò requirunt organa diuersa, diuersisque modis temperata: quædam quidem, in quibus prædominetur humidū, vt visus, & auditus, alia in quibus

bus prædominetur siccum, vt olfactus: & alia tandem temperamentum postulant, in quo nulla qualitas prima prædominetur, sed æquale sit ad pondus, si perfectum esse habeat, vt tactus, atque etiam suo modo gustus. Hoc autem temperamentum specialiter reperiri in specie humana, licet nō in omnibus indiuiduis eius, sed in perfectissimè temperatis, probauimus 2. lib. de generat. & ideò in hominibus reperiri perfectissimum sensum tactus, qui tale postulat temperamentum: Sed sensus tactus dispersus est per totum corpus, & in omnibus sensoriis aliorum sensuum reperitur, quibus temperamentum æquale ad pōdus, non est accommodatum, nec ad organa eorum: ergò licet homo perfectè temperatus habeat perfectè temperata organa, tactus, & gustus, sensoria verò aliorū sensuum non habebit ita accommodata, & consequenter, nec cæteros sensus ita bonos ad benè percipiendam naturam suorum obiectorum, atque eorum differentias, sicut habent multa animalia ita benè temperata, ac homo: quare satis probabile est, quod Aristoteles, & D. Th. asserunt hominem excedere animalia bonitate gustus, & tactus, sed superari à multis eorum bonitate visus, auditus, & olfactus. 28

Et probatur secundo, nam qui percipit obiectum à maiori distantia, & in minori magnitudine, pluresque differentias eius, clarius, atque distinctius illud idem percipit, sed aliqua animalia visu percipiunt obiecta minora; & ad maiorem distantiam, quàm homo, pluresque differentias eius, vt euidenti experientia constat, & in sensu olfactus probauimus: ergò obiectum eiusdem magnitudinis, & ab eadem distantia perfectius percipient, quàm idem homo, hoc est, clarius, atque distinctius. 29

Pro solutione primi argumenti oppositæ sententiæ adnotare oportet, quòd differentia indiuidualis animæ sensitiuæ cuiuslibet hominis dupliciter sumi potest: realiter quidem, in quantùm eadem est realiter cum differentia indiuiduali huius hominis: vel formaliter, in quantum est differentia huius hominis, vt est hoc animal: nam sicut Petrus potest considerari, vt est hic homo immediatè sub homine, ita potest considerari, vt est hoc animal immediatè sub animali: & differentia indiuidualis eius licèt realiter sit eadem, potest tamen considerari, vt est differentia huius hominis, vt sic, & huius animalis vt sic. Et eò est perfectior sub priori, quàm sub posteriori consideratione, quò perfectior est hic homo, quàm hoc animal. 30

Vnde fit, quod sicut externi sensus, & organa eorum sequuntur naturam sensitiuam, vt sic, & non rationalem: ita determinati isti sensus, & determinata hæc organa eorumque temperamen 31

peramentum sequuntur hanc naturam sensitiuam, vt est hęc natura sensitiua: non vt est hæc natura rationalis. Habet autem, quod sit hæc natura sensitiua ex hac quidem anima, quæ realiter est rationalis, non vt est hæc anima rationalis, sed vt est hæc anima sensitiua; ex quo non conuenit ei habere omnes sensus perfectiores ex differentia indiuiduali. Nihilominus, quiā hæc natura sensitiua realiter est coniuncta cum rationali,
32 & ex tali coniunctione prouenit, quod sit perfectissima sub proprio genere animalis, & quod homo sit animal omnium perfectissimum, ideò debetur ei corpus perfectissimè temperatum in aliquibus saltem indiuiduis, quia non est possibile ęqualiter perfectum reperiri in omnibus naturaliter loquendo, debetur etiam homini, vt perfectissimo animali talis perfectio sensuum, quæ perfectioni naturæ rationalis, & operationum eius congruit; inter omnes autem sensus vniuersalis est tactus, & quasi cæterorum omnium fundamentum (quamuis imperfectior omnibus sit) dispersus est enim per totum corpus, & in cæterorum sensuum organis residet, vnde fit, vt illud ex quo primo, atque simpliciter dicitur aliquid sensitiuum sit sensus tactus. Et ideo maior, vel minor perfectio huius sen-
33 sus arguit maiorem, vel minorem perfectionem indiuidualem simpliciter naturæ sensitiuæ, nec solum sensitiuæ, sed etiam rationalis, quia maior perfectio tactus arguit perfectiorem complexionem corporis, perfectiúsque temperamentum; ad meliorem autem complexionem, & temperamentum corporis sequitur nobilior anima, nobiliórque intellectus, quia omnis anima est proportionata suo corpori.

34 Ex quibus intelligitur, solum homini deberi perfectiorem tactum, & consequenter perfectiorem gustum, quia perfectior tactus per se conuenit perfectiori animali, & per se congruit perfectioni naturæ rationalis, & operationum eius, perfectio verò aliorum sensuum, quæ cum perfectione tactus cohærere potest, iuxta temperamentum, quod singuli in propriis organis postulant. Hanc doctrinam desumpsi ex Aristotele 2. lib. de anima, cap. 9. textu 93. & 94. & ex D. Thom. in commentariis eiusdem loci. Ex qua infero non solum non esse verum, sed nec naturaliter possibile, quod homo superet cætera omnia animalia in perfectione omnium quinque sensuum externorum, vt contendit opposita sententia. quia eo ipso, quod tactu superet omnia, & consequenter gustu, non est possibile habere
35 omnes alios sensus in tanta perfectione; cum constet organa eorum longè diuersum temperamentum postulare, vel longè diuersum habere propter alias causas naturales concurrentes.

Et ex

Et ex his facile soluitur argumentum; neganda est enim maior, quod ex propria differentia indiuiduali naturæ sensitiuæ formaliter sumpta debeantur homini perfectiores sensus, sed solum debentur ei ex coniunctione indiuidualis differentiæ naturæ sensitiuæ cum indiuiduali naturæ rationalis. Propter cuius operationes, tanquam propter potissimum finem dati sunt homini sensus à natura: & cùm tactus sit potissimus sensus, ex cuius perfectione potissimum sequūtur perfectiores operationes intellectus, ideò perfectior tactus cum primis ei debetur, cum quo incōpossibilis est, maxima perfectio aliorū.

Quod verò dicitur perfectum temperamentum deberi homini, concedimus, sed ex eo non solùm non sequitur perfectiores habere omnes sensus, sed potius oppositum; nam licet perfectum temperamentum inferat perfectissimum tactum, & consequenter gustum; cæteri verò non possunt esse omninò perfecti cum perfecto temperamento totius corporis: cum longè diuersum postulent. 36

Ad secundum concedēdum est tactum, & gustum perfectiores esse in homine propter perfectius temperamentum, atque etiam quia tactus sensus est alimenti, maximéque iuuatur à gustu in ordine ad nutritionem: sed negandum est de cæteris, quia olfactus parum, vel nihil ad nutritionem conducit in homine. Parum etiam vel nihil ad scientias conducit. De visu verò, & auditu negare non possumus, quod ad comparādas scientias iuuent, sed non propterea maximam perfectionem habere debent in homine, quia cum perfecto temperamento totius corporis non est naturaliter possibile, vt probauimus, & pro scientiis comparandis imperfecti nobis sufficiunt, & per hæc testimonia prædictum interpretamur. 37

QVÆSTIO III.

An sensibile positum supra sensum sentiatur.

VT intelligatur titulus quæstionis, adnotare oportet dupliciter intelligi posse, quod sensibile supra sensum ponatur; videlicet ita vt inhæreat organo, sicut calor existens in organo tactus pertinens ad naturalem temperiem eius; vel non inhæreat, sed contiguum eidem organo sit. Ita vt nullum sit medium inter vtrumque, vt si calidum extra organum tactus existens ipsum tangat, & de sensibili inhærente organo non procedit quæstio: cùm dictum sit superius à nobis, atque 38

probatum sentiri non posse. Solùm ergò procedit de sensibili contiguo, vnde idem est quærere, an sensus sentire possint obiecta supra organum posita, ac si quæratur, an possint ea sentire sine medio, vel medium necessariò requirant.

39 Et prima opinio tenet sensus omnes per se, & ex propria natura medium requirere internum, vel externum; & ideò sensibile contiguum organo nullum sensum sentire posse. Ita Albert.Magn.2.part.Summæ de homine, quæst.de tactu. Comment.D.Thom.Ægidius, vterque Caiet. 2.lib.de anima, cap. de tactu.Iand.2.lib.de anima, quæst. 21.Iauel.quæst. 50. Apollin. quæst.34. Ferra. quæst. 19.Probant testimonio Aristotelis, & ratione: nam Aristoteles 2.lib. de anima, cap.7. textu 75. de omnibus sensibus in particulari expresse docet non posse sentire obiectum supra organum positum, quod commune esse omnibus sensibus asserit expresse cap.9.textu 98. & cap. vltim. 2.lib.probauit quinque esse sensus externos, & non plures, quia

40 si plures forent, plura etiam media ponenda essent: nam plura organa consequuntur plura media, quod non esset verum; si sensus omnes medium ex propria natura non postularent. Ratione verò probant, quia organum sensus longè minus est materiale, quàm obiectum; ergò species producta immediatè ab obiecto materialior etiam longè erit eodem organo, quod proptereà non erit capax eius: ergò necessariò postulant medium, quod minus sit materiale, quàm obiectum, in quo species etiam minus materiales producantur, & à qua adhuc sub minori possit materialitate produci alia in potentia, magisque ei proportionata.

Secunda opinio ex diametro opposita negat vllum sensum per se postulare medium: sed posse omnes per se loquendo sentire sua obiecta sensoriis contigua. Visum tantùm circa solum colorem medio indigere, non quidem per se. Sed quia cùm non possit, nisi illuminatus videri, si contiguus ponatur oculo illuminato non poterit: sed obscurus ipse permanebit, & pupillam obscurabit. Et ita videri non poterit. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli cap.præsenti.

41 Tertia opinio medium iam ponere incipit inter hæc extrema asserens nullum sensum, præter visum medio per se indigere: visum verò ad quodcumque obiectum sentiendum medium per se postulare. Quam tenet maior recentiorum interpretum pars tribus illis capitibus citatis, & à qua non multùm distat Toletus 3.lib.de anima, cap.10. quæst.2. solùm addit visum circa solos colores medium postulare, lumen verò sine medio posse videri. Quod probat duplici experientia: nam

clausis

clausis oculis, contingit nos aliquem splendorem videre, qui non est aliud, quàm lumen in humore albugineo inhærens, & pupillam tangens. Noctu etiam contingit aliquem fricare oculos, & lumen internum videre, quod sensorio contiguum est.

Vltima sententia de solo gustu, & tactu tenet medio non indigere: sed sentire sua obiecta organis contigua, aut supra caposita: cæteros verò tres sensus medium per se habere. Ita Alexand. 2. lib. de anim. cap. de gustu, & de tactu.

His præsuppositis nostra sententia tribus assertionibus explicatur. Prima sit, *probabilius mihi est, tactum, gustum, & olfactum per se non habere medium externum, neque internum, per accidens verò omnes habere internum, & olfactum etiam externũ.* Secunda assertio, *de auditu & visu probabilius iudico, quod per se habeat medium externum.* Assertio vltima, *omnes isti sensus videntur habere medium internum, non tamen per se: sed per accidens.*

Hæc autem sigillatim probanda sunt: Et de tactu quidem probatum à nobis est cap. de tactu, non solum neruum: sed etiam carnem esse sensorium, & probabilius hoc esse in doctrina Aristotelis. De gustu verò probatur primo, quia tactus quidam est, vt docuit expressè Aristoteles: eisdem igitur legibus, ac tactus ipse subiicitur in proprio modo operandi per medium, vel sine illo. 42

Secundo probatur, quia partes liquidæ, ac subtiliores cibi saliuæ permixtæ facilè possunt per partes porosas linguæ pertransire vsque ad neruum. Tunc ergo sic arguo; sapor pertingens neruum habet ex se virtutem producendi speciem sui: sed sensorium, atque etiam sensus in eo residens sunt subiectum capax speciei; ergò producet eam, & recipietur ab eis, & ita fiet sine medio externo sensatio. Neque sufficiet dicere, contiguum saporem non posse producere speciem, quia non potest producere speciem in sensorio, nisi producendo eam in medio. Quia nisi aliqua ratio huius afferatur, manifesta petitio principij est: cum de hoc sit controuersia, an possit immutare sensum sine medio, & pro ratione afferatur, quod non possit. Alia est ergò tradenda ratio ad id probandum, alioquin argumentum conuincet.

Probatur deinde de olfactu hoc modo; exhalationes odoriferæ ad nares vsque peruenientes attingunt per se processus mammillares, qui sunt organum olfactus, vt constat experientia, & forte vsque ad cerebrum perueniunt: ergò per se immediatè attingunt organũ, eique contiguæ possunt per odorem in se existentem producere in eo speciem multò melius, quàm 43

dum erant ab eodem separatæ; quia maior approximatio agentis ex se non potest impedire: sed iuuare potius actionem eius, nisi aliunde probetur oppositum: ergò exhalatio cõtigua organo immutabit per se olfactum producendo speciem sui in eo, & ita sequetur sensatio.

44 De auditu verò assero medio indigere externo, quod probo ex qualitate, siue conditione soni, qui non videtur posse tangere sensorium per se, quin illud moueat localiter, & consequenter, quin illud turbet, & per turbationem ipsam impediat sensationem, quæ in quiete fieri omninò postulat. Et propterea natura tympano circumdedit, & vndique clausit substantiã illam aëream, in qua auditiuam potentiam collocauit, ne turbaretur, & offenderetur ab aliquo corpore extrinseco eam contingente, & huius rei gratia arbitror nunquam sonum contingere organum huius potentiæ. Strepitus verò qui aliquando excitari videtur in auditu infirmorum, non fit, vel excitatur intra tympanum, nec ideò in organo ipso: sed in cauitate aliqua propè tympanum existente. Sed neque dum sonus prope auditum producitur, vel magnus est vsque ad auditum perueniens, idem organum pertingit: sed vsque ad auditũ peruenire dicitur, quia vsque ad tympanum peruenit, nec vlterius procedere potest: sed illo medio producit speciem in organo.

45 De visu tandem satis euidenti probatur experientia, quod non possit sentire colorem organo contiguum, ex quo satis efficaciter colligitur, nec posse colorem ipsum immediatum oculo speciem sui ei imprimere: nam si posset, difficile saluari potest, quod obiecto præsente, & potentia informata specie eius, & non læsa, neque impedita ab aliquo extrinseco, non sequatur sensatio De luce verò non caret difficultate, quia cum sit contigua organo, vt modo in aëre existens, & ex se sit productiua speciei, non videtur aliquid obstare posse, quin eam producat, & per eam sensationem sui causet. Probatur tamen non posse, quia si obiectum aliquod, etiam lucidum, nimis sit oculo approximatum, minus benè videtur, & quò plus mouetur versus oculum, videtur longè imperfectius; quare si vsque ad contactum pupillæ perueniat; euidens ferè est non posse videri: & consequenter nec posse speciem sui immediatè imprimere. Vnde vero simile satis mihi apparet; quod quemadmodum qualitas tangibilis, quantumcunque perfecta non potest imprimere speciem sui in organo, nisi ipsum contingendo

46 contactu naturali, nec ab eo sentiri. Ita ex opposito nullum obiectum potest mouere visum, nec imprimere ei speciem, & ab eo videri:

eo videri: nisi sit disiunctum ab eo; ita vt medium aliquod inter ipsum, & organum intercedat. Quod rursus probo, quia potentia visiua residet in pupilla, & non in cæteris partibus oculi, & tamen non potest eas videre, nec se ipsam, nec possunt speciem in ea producere. Cuius nulla potest alia ratio conueniens assignari; nisi, quia visus postulat medium externum, sine quo non potest vllum obiectum percipere, neque speciem ab eo recipere.

Vltima assertio de medio interno per accidens requisito inductione satis manifesta probari potest: nam tactus & gustus habent carnem, atque etiam suo modo olfactus; auditus verò tympanum, & visus aliquem fortè transparentem humorem, vel pelliculam, vt ex his quæ de structura oculi diximus, cap. 7. facilè intelligi potest. 47

Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione opposita respondeo varium fuisse, quantum ad medium gustus, & tactus, & magis in eam partem inclinasse, quod medio per se careant, quia expressis verbis asseruit carnem esse sensorium tactus. Nihilominus, quia per medium internum fit sæpè sensatio eorum, vniuersaliter loquendo medium internum in his sensibus posuit, atque etiam in olfactu, quia maiori ex parte per medium fit, quamuis etiam sine eo aliquando fieri possit; de visu, & auditu cōcedimus medio externo indigere. Satis est autem quod omnes sensus aliquo modo operentur per medium internum, vel externum, vt probabili argumento deduceret Aristoteles non plures sensus esse, quam quinque: quia si alius adderetur, eo ipso aliud oporteret ponere medium præter hæc, quæ modo sunt, quod patet non dari. Ad argum. vero eiusdem sententiæ respondeo, quamlibet speciem productam in medio satis esse proportionatam organo, & potentiæ ad eliciendam sensationem, quia habet esse magis diminutum, quam organum, quod patet, quia per eam sentiret medium, si esset organum. 48

Ad vtramque experientiam Toleti, vno verbo respondeo, quod etiam si in illis casibus splendor aliquis videatur, non est lumen in pupilla inhærens, vel ei contiguum: sed in medio licet paruo, vel minimo existens. 49

CAPVT II.
TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus, necesse est aut visu sentire, quod videt, aut alio, &c.

Breuis expositio textus.

1 INtentum huius capitis est ostendere, quod præter quinque sensus externos ponendus sit internus quidam quo cognoscantur sensationes eorum, & quo discernatur inter eas, atque obiecta diuersa eorundem sensuum, & propterea vocatur sensus communis. Diuiditur autem in duas partes, in priori proponit dubium quoddam disputans in fauorem vtriusque partis, ipsumque soluit. In posteriori verò ex solutione colligit ponendum esse præter quinque externos sensus internum alterum, & communem, qui versetur circa sensationes & obiecta eorum.

2 Dubium igitur quod proponit, est, an eodem sensu, quo sentimus, eandem nostram sensationem percipiamus, vel alio; vt dum videmus, visu eodem percipiamus eandem nostram visionem, vel non eodem: sed sensu altero, & in fauorem affirmatiuæ partis arguit. Primo, quia eodem sensu quo percipitur visio, percipitur color, circa quem versatur, quia repugnat illam sine hoc percipere: si ergò alio sensu percipimus visionem, & non eodem, quo videmus colorem: ergò illo eodem sensu percipimus etiam colorem; & ita idem obiectum à duobus sensibus diuersis percipietur, quod patet esse impossibile. Secundò, si alter sensus ab eo, quo percipitur obiectum, percipit sen-
3 sationem, vel ille idem sensus percipit sensationem suam, vel alter; si dicas non percipi ab eo: sed ab alio, de hoc erit eadem quæstio; & ita vel in infinitum procedetur, vel tandem perueniendum erit ad sensum aliquem percipiētem aliquam sensationem. Quod si tali sensui conceditur, debebit etiam concedi cuicumque sensui externo: cum non sit potior ratio de illo, quàm de his; & ita quicumque sensus externus percipit propriam sensationem.

Pro negatiua etiam parte ita arguit. Visu sentire est videre: sed visus non videt, nisi colorem, vel coloratum: ergò nec visu sentitur, nisi coloratum: at visio coloris, nec est color, nec
4 colorata: ergò non potest per visum sentiri, aut cognosci. Huic autem

autem argumento ait dupliciter poſſe reſponderi. Primo di-
ſtinguendo maiorem,quod viſu ſentire ſit videre. Nam videre
duo poteſt ſignificare,& viſu percipere ; & viſu diſcernere. Et
hæc valde diuerſa ſunt ; nam viſu diſcernimus aliquid , quod
non videmus, nempe tenebras,& ita viſu poſſumus diſcernere
viſionem : ſed non videre illam. Secundò reſpondet negando
minorem ; quod viſio non ſit colorata, nam cùm fiat per ſpe-
ciem coloris , quæ in ſenſu interno reſeruatur, quodam modo
colorata dicitur, quia à colore initium ſumit per ſpeciem im-
preſſam eius;& in eundem colorem per expreſſam repræſenta-
tum terminatur. Reſpondet iam propoſito dubio aſſerens ſen- 5
ſum externum non operari , niſi moueatur ab obiecto , ſed
viſio non mouet viſum ,quia non agit in viſum , nec omninò
ſenſatio in ſenſum externum : ergò non poteſt ſentire, vel per-
cipere ſuam ſenſationem.

Vt autem ex ſolutione data colligat præcipuum intentum
totius capitis;Adnotat tria habere omnes ſenſus externos. Pri-
mum quod quilibet habet ſuum ſenſibile tanquam obiectum
ſibi proprium.Secundum quod quiſque ſenſus eſt facultas ſeu 6
potentia reſidens in proprio ſenſorio.Tertium quod omnes,&
ſinguli ſenſus cognoſcunt differentias proprij obiecti , eáſque
diſcernunt,vt viſus album, & nigrum.

Ex his probat dari alium ſenſum,propter quinque externos,
hoc argum. Notum eſt nos diſcernere ſenſibilia aliorum ſen-
ſuum,vt albũ à dulci:ergò per aliquem ſenſum id præſtamus,
ſed eiuſmodi ſunt differentiæ ſenſibiliũ, vt patet:ergò ad ſen-
ſum pertinet eas diſcernere : Vlterius has differentias non per-
cipit aliquis ſenſus externus,ergo præter illos datur alter ſen-
ſus,qui eas percipiat. Antecedens probat, quia ſi ab aliquo ſen- 7
ſu externo perciperentur,maximè à tactu,qui eſt cõmunis om-
nibus animalibus , ſed à tactu non percipiuntur : ergo à nullo.
Minorem probat,quia ſi tactus perciperet has differentias, tã-
gendo eas perciperet:ſed album,& dulce non poſſunt tangendo
percipi:ergo neque à tactu percipi. Et ſi quiſpiam diceret per-
cipi à pluribus ſenſibus externis ſimul:Probat hoc eſſe impoſſi-
bile:quia impoſſibile eſt diſcernere inter album , & dulce , niſi
diſcernens vtrumque cognoſcat. Vnde qui inter illa diſcernit,
vnus debet eſſe, à quo vtrumque cognoſcatur ; nam multi quo-
rum ſinguli ſingula cognoſcant , non poſſunt vtrumque diſcer-
nere,quia neuter cognoſcit vtrumque, ſed vnus vnum , & alter
aliud,neceſſe eſt ergò præter hos quinque ſenſus externos dari
alium internum , qui vtrumque extremum cognoſcat : & ita
inter vtrumque diſcernat. Et ſi obiiciatur iam ſimul talem 8
ſen

sensum contraria percipere; respondet, quod cum respectu externorum sensuum sit vniuersalis, potest contraria eorum obiecta simul percipere; nam se habet ad sensus externos, sicut punctum in medio circuli respectu linearum, quæ ab eo in circumferentiam ducuntur, quod quidem in se vnũ est; plura verò in quantum plures ab eo ducuntur lineæ, quas omnes terminat, & quarum omnium principium est, & ita simul est principium & finis omnium diuersa ratione: ita ergo se habet communis iste sensus respectu obiecti, & actus omnium externorum: & ita potest omnia percipere: licet diuersa sint, aut contraria inter se. Hoc loco disputant nonnulli quæstionem propositam ab Aristot. an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Sed quia eadem fere difficultas est de sensu interno, & externo; imò maior de illo, quàm de hoc, in 3. cap. remittendum censemus, vbi de vtroque sensu simul discutietur.

CAPVT III.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem duabus differentiis definiunt maximè animam, &c.

Breuis expositio textus.

9 INtentum Aristotelis in hoc 3. cap. est explicare naturam sensus interni, qui imaginatio, seu phantasia vocatur, cuius cognitio non parum iuuat ad cognoscendum intellectum, de quo acturus est cap. sequenti. Diuiditur autem caput in tres partes. In prima reiicit antiquos Philosophos, sensum & intellectum confundentes: In secunda probat imaginationem non esse sensum, neque intellectum: In tertia verò docet quid sit. Loquitur autem Aristoteles de sensu, intellectu, & imaginatione non tam pro potentiis, quàm pro eorum actibus; quia cùm ex eis accipienda sit natura, & ratio eorum, per eósque à nobis cognoscantur, quidquid de distinctione actuũ constitutum fuerit, probatum censebitur de distinctione potentiarum.

10 Principio igitur asserit Aristotel. Empedoclem, & Homerum nonnulla dixisse de intellectu, ex quibus colligi videtur eum non distinxisse à sensu. Hunc autem errorem ex alio eiusdem Empedoclis ortum habuisse asserit, quem in secundo lib. refutauit, nempe animam esse corpoream, & propterea omnes

eius

eius potentias esse organicas, quare intellectus organo erit alligatus, sicut sensus, à quibus proinde distinctus non erit.

Probatur ergò intellectum distingui à sensu, primò, quia sẽsus conuenit omnibus animalibus, intellectus verò quibusdam tantùm, nempe hominibus: ergò distinguuntur. Secundo, quia intellectus sæpe fallitur circa proprium obiectum; sensus verò circa proprium sensibile ferè semper verus est: ergò non possunt esse idem.

Deinde vt probet imaginationem, vel phantasiam nec esse intellectum, nec sensum, præsupponit distingui ab opinione, 11 quod sic explicat; phantasia sic se habet, vt non sit sine sensu, sed eum sequatur, opinio verò sequitur intellectum, sed præsupponit phantasiam, vnde sic videtur se habere phantasia ad sensum, sicut opinio ad intellectum; quod ex eo videtur intelligi, quod in rebus sensibilibus dum aliquid sentimus, asserimus ita esse, sed dum aliquid per phantasiam percipimus, non dicimus ita esse: sed ita nobis apparere: & modo simili, dum aliquid intelligimus, dicimus ita esse, sed dum aliquid opinamur, non dicimus ita esse, sed sic nobis videri: ergò sicut se habet opinio ad intellectum, sic se habet phantasia ad sensum, & videtur medium quoddam esse inter sensum, & intellectum.

Quo explicato probat phantasiam non esse opinionem. Primo quia phantasiari, vel imaginari semper est in nostra potestate; opinari verò non, quia opinio dicit existimationem, vel, assensum alicuius veritatis, quod habere non possumus, sine aliqua ratione: imaginamur verò quæcumque volumus absque vllo fundamento rationis, sed pro libito ea fingendo, vt constat experientia in his, quæ per signa, vel repræsentationes confingunt ea, quæ sibi euenire desiderant. 2. quia opinionem sequitur passio aliqua in appetitu, timoris videlicet, spei, vel gaudij, quæ non sequitur imaginationem: ergò distinguuntur. Antecedens probat, quia licet imaginatione fingamus nobis terribilia, nisi existimemus euentura esse, vel imminere nobis, non mouetur ab eis appetitus, quia solum proponuntur ei per simplicem quandam apprehensionem, non per iudicium conueniẽtiæ, vel disconuenientiæ; vnde nec timentur à nobis, nisi accedat existimatio siue opinio de euentu eorum. In brutis verò mouetur appetitus à bono, vel malo sensibili per iudicium quoddam imperfectum æstimatiuæ simile opinioni.

Probat deinde phantasiam non esse sensum, nec intellectum, 14 nec opinionem: & quod non sit sensus, quia si phantasia sensus est, aut est sensus prout in potentia ad sentiendum, vel prout actu sentiens non prout in potentia, quia sensus in potentia semper

semper est in animali, sed phantasia, vel imaginatio non semper conuenit animali, quia non semper aliquid ei apparet, circa quod phantasmata formet: ergò non est sensus in potentia.
15 Quod verò non sit sensus in actu, probat. Primo, quia sensus in actu conuenit omnibus animalibus: sed non omnibus conuenit phantasia, saltem perfecta, vt apibus, & formicis. Secundo, sensus semper ferè verus est circa proprium sensibile: sed phantasia vel imaginatio sæpe est falsa. Tertio sensatio certa est: ita vt non dubitemus de eo, quod sensu percipimus, sed imaginatio sæpius est à dubiis. Et tandem, quia cessante omninò operatione omnium externorum sensuum non cessat imaginatio à sua operatione, vt patet in dormientibus: ergò distincta est à sensu.

Probat deinde, quod imaginatio non sit intellectus hoc argument. Intellectus tres habet actus præcipuos, videlicet assensum principiorum, qui etiam vocatur intellectus, assensum conclusionum per demonstrationem, assensum per syllogismũ probabilem, qui opinio vocatur; sed imaginatio nihil horum est, ergò non est intellectus. Probatur minor, quod non sit in-
16 tellectus, nec scientia; quia assensus isti semper sunt veri: imaginatio verò sæpe falsa. Quod verò non sit opinio iterum probat, quia opinionem sequitur fides, hoc est, assensus alterius partis, qui vocari potest credulitas eius: sed imaginatio non facit fidem: ergò non est opinio. Minorem probat, quia imaginatio brutis conuenit aliquomodo, quibus non conuenit fides, ex his colligit imaginationem non esse vtrumque, videlicet intellectum, & sensum, quia si non est vnum, neque alterum per se sumptum, vt probatur, nec potest esse vtrumque simul.
17 Secunda ratio præsupponit, quod si imaginatio sit sensus simul, & opinio, ita se habebit, vt sit actus eiusdem subiecti, & circa idem obiectum, ita vt verum sit ac necessarium eundem hominem simul sentire eandem rem, & per assensum opinionis circa eam versari. Quo supposito ita arguit; circa id quod imaginamur discordant sensus, & opinio, ergò non cohærent, nec verum esse potest, quod imaginatio sit vterque simul. Probatur minor: nam imaginamur solem esse minorem terra, & circa hanc imaginationem sensus iudicat ita esse; opinio verò ab Astrologis accepta iudicat esse maiorem: ergò impossibile est imaginationem esse simul opinionem, & sensum.
18 Hucusque ostendit Aristoteles quid non sit phantasia, vel imaginatio. In vltima tandem parte capitis docet, quid sit: quod vt præstet præsupponit quatuor tanquam certa Primum possibile esse quod aliquod motum ab alio possit mouere alterum,

rum, vt baculus motus à manu poteſt mouere lapidem. Secundum quod imaginatio eſt motio quædam, & paſſio, nam cùm ſit cognitio, neceſſe eſt fieri per motionem, ſeu immutationem potentiæ ab obiecto, vt patet de cognitionibus externorum ſenſuum. Tertium imaginationem non verſari, niſi circa ſenſata ab externis ſenſibus, quamuis ex eis poſſit componere aliud non ſenſatum ab eis, vt ex auro, & monte per viſum cognitis componit montem aureum, quem nunquam vidit. Vltimum, quod obiecta ſenſata ſeu cognita per ſenſus externos poſſunt mouere aliam potentiam, & ab ea percipi, quod patet cum percipiantur ab intellectu.

Ex his colligit talem definitionem imaginationis: imaginatio ſeu phantaſia eſt *Motus factus à ſenſu in actu*; cum enim nõ percipiamus per imaginationem, niſi ſenſata ab externis ſenſibus, fit vt imaginatio moueatur ab eis actu ſentientibus, hoc eſt, ab obiectis actu ſenſatis per ipſos: ſenſus igitur definitionis eſt: *Imaginationem eſſe ſenſationem internam cauſatã ex motione ſenſibilis actu ſenſati per ſenſum externum.* Et hic eſt actus proprius eius, ipſa verò potentia ſic definiri poteſt. Imaginatio eſt *Senſitiua potentia apta moueri ab obiecto ſenſato per externos ſenſus.* 19

Datam verò ait eſſe animalibus à natura, vt per eam dirigantur in ſuis operationibus; ſed conuenire cum externis ſenſibus, & differre ab eis, conuenit quidem in eo, quod ſicut decipiuntur ipſi circa ſenſibilia communia, & per accidens, & ideo veri ſunt aliquando, atque etiam falſi, ita etiam imaginatio, cum verſetur circa obiecta ſenſata ab eis. Hoc autem debet intelligi de ſimplici operatione imaginationis, non de compoſita, per quam vnum cum altero componit, nam hæc ſemper, aut ferè ſemper eſt falſa, vt ſuperius docuit Ariſtoteles. 20

21 Et tandem concludit dicens, imaginationem accepiſſe nomen phantaſiæ à ſenſu viſus tanquam à principaliori inter externos, qui ſine lumine non operatur, & ideò quaſi à lumine, & ſtatu etymologia phantaſiæ accipitur, vt ex verbo Græco conſtat.

TRACTATVS DE NATVRA, MODO OPERANDI, & numero internorum ſenſuum.

QVÆSTIO I.

Quotuplex ſit ſenſus internus.

SEptem officia, vel actus, ſeu ſenſationes internas in nobis eſſe experientia didicimus. Primum eſt, quod ſenſationes omnium externorum ſenſuum percipimus diſcernentes inter omnia obiecta eorum. Quod præſtamus iudicantes ſenſatum per viſum non eſſe
22 ſenſatum per auditum, paritérque de cæteris; & facultas ſenſitiua interna hoc præſtans vocatur ſenſus communis; dicitur autem *Senſus communis* non ex eo, quod ſola ſenſibilia communia percipiat, vt viſus eſt aſſerere Alber. Magn. in Summa de homine tract. 2. quæſt. 2. & author Opuſculi 43. inter opuſcula D. Thom. relati: nec etiam dicitur communis cõmunitate prædicationis, eò quod de ſingulis ſenſibus externis prædicetur, vt benè adnotauit D. Thom. 1. part. quæſt. 78. ar. 4. ad primum: Sed quia omnibus externis ſenſibus præſidet, ſenſationes eorum, atque etiam ſenſata ab eis obiecta percipiens, & interea vnum ab altero diſcernens, & quia veluti radix &
23 fons eſt, à quo deriuantur. Secundus actus, aut officium eſt, quod non ſolum ſenſibilia ab externis ſenſibus percepta percipimus, dum præſentia ſunt, & ab eis ſentiuntur, ſed etiam in abſentia eorum, & dum non cognoſcuntur per externos ſenſus, ſed cognita fuere, vt in dormientibus conſtat, atque etiam in vigilantibus, qui circa illa phantaſiantur non operante aliquo ſenſu externo, & facultas per quam id præſtamus vocatur *Phãtaſia*, de qua agit Ariſtoteles cap. præſenti. Sed officium hoc aut interna ſenſatio ſolum verſatur circa ſimplicia obiecta ab externis ſenſata; vltra quam experimur in nobis actum alium ſeu internam ſenſationem, per quam ex duobus ſimplicibus
24 ſenſatis per ſenſus externos componimus tertium: vt ex monte, & auro aureum montem, & quædam alia ſimilia, & virtus ita

compo

componendi vocatur *Imaginatio*, vtidemmet Ariſtoteles cap.
præſenti docet. Quartum verò officium eſt percipere externa
ſenſata ſub noua quadam ratione conuenientis, aut diſconue-
nientis non ſenſata ab externis ſenſibus; & virtus hæc interna
appellatur *AEſtimatiua*, à qua proximè mouetur appetitus ſen-
ſitiuus ad fugiendum obiectum tanquam diſconueniens, vt
dum ouis apprehendit lupum tanquam ſibi diſconuenientem,
& inimicum, & fugit. Et hæc etiam virtus ſolùm ſe extendit
ad præſentia. Præter quam datur alia, ſeu officium aliud co- 25
gnoſcendi ſenſibilia, prout iam à nobis ſenſata fuere, & virtus
ita cognoſcens ſola præterita ſenſata vocatur *Memoria ſenſiti-
ua.* Et hæc quidem quinque officia non ſolum in homine, ſed
in cæteris animalibus reperiuntur. Dantur verò duo alia ho-
mini propria; quæ comitantur intellectum circa ſenſibilia diſ-
currentem, & ideò perfectiora. Vnum eſt operatio circa ſenſi-
bilia particularia eodem modo, & ordine, quo operatur intel-
lectus circa eadem, aut circa vniuerſalia ab eis abſtracta: ita
vt obiectum huius actus idem ſit, vel neceſſariam habeat con-
nexionem cum obiecto intellectus, vnde hæc virtus ſenſitiua 26
quandam habet participationem diſcurſus ab intellectu, cuius
diſcurſum comitatur, & proprio nomine dicitur *cogitatiua*, ſed
circa ſola præſentia ſenſibilia verſatur. Vnde cum intellectus
non ſolum circa ſenſibilia præſentia diſcurrat, ſed etiam circa
prȩterita iam ſenſata ab externis ſenſibus, neceſſarium fuit tri-
buere homini virtutem ſenſitiuam internam comitantem in-
tellectum circa præteritas ſenſationes externorum ſenſuum, &
ſenſibilia, vt iam per eas ſenſata, non quidem modo ſimplici,
vt de memoria diximus circa præterita verſari, ſed cum qua-
dam quaſi indagatione vnius ex altero, quodámque diſcurſu
imperfecto, & hæc vocatur *Reminiſcentia.*

Certum itaque eſt, & euidenti experientia comprobatum, 27
dari ſeptem hæc officia, vel actus ſeptem internæ ſenſationis:
non tamen eſt certum, an à multis potentiis ſenſitiuis internis
eliciantur: ſed hoc poſtulat titulus quæſtionis, videlicet quót-
nam ſint diſtinguendæ potentiæ ſenſitiuæ internæ pro eis præ-
ſtandis.

Et prima opinio quatuor potentias pro omnibus diſtinguit,
nempe ſenſum communem, phantaſiam, æſtimatiuam, & me-
moriam. Ita vt cogitatiua in homine eadem ſit potentia, ac
æſtimatiua in cæteris animalibus, ſed in homine perfectior,
quia cum quadam collatione, ac diſcurſu circa ſingularia ſen-
ſibilia operatur ſequens intellectum, in cæteris verò animali-
bus per ſimplicem quendam inſtinctum: Reminiſcentia quo- 28

quę eadem sit cum memoria sensitiua, sed perfectior in homine, quia non operatur quomodocumque circa præterita sensata conseruando species eorum, sed per quandam collationem quasi discurrendo ab vno ad alterum; & proptereà vocatur reminiscentia; in animalibus verò per simplicem tantum recordationem præteritorum, absque tali collatione, aut discursu: & tandem imaginationem, & phantasiam non distingui, quia componere vnum sensibile cum alio non videtur reperiri in brutis, sed in solo homine, in quo perfectior phantasia reperitur, & ideo sufficiens ad talem
29 compositionem efficiendam. His igitur tribus sublatis per reductionem ad alias, solùm restant quatuor, videlicet sensus communis, imaginatio, seu phantasia, æstimatiua, & memoria, & has quatuor dumtaxat distinctas ponit hæc sententia, quam sequuntur Comment. 3. lib. de anima cōment. 6. Diuus Thomas 1. part. quæstione 78. articul. 4. Caietan. Bañez, & alij ibidem.

30 Quod verò quatuor istæ potentiæ necessariò sint distinguendæ, probat D. Thom. 1. ex distinctione actuum hoc modo, Quotiescumque ita actus sunt distincti, vt non possint ab eodem principio proximo prouenire, plura sunt pro eis distinguenda; sed repugnat quatuor officia quæ tribuuntur his potentiis à paucioribus, vel ab eodem principio præstari: ergò quatuor sunt pro eis distinguenda. Et ideò quatuor potentiæ. Minorem probat, quia maior ac distincta virtus requiritur ad operandum circa absentia, quàm solum circa præsentia; cum necessarium ad hoc sit, non solùm recipere sed conseruare species receptas; sed sensus communis solùm potest operari circa præsentia sensata ab externis; & nullam speciem conseruare: ergò præter ipsum requiritur alia potentia in animali distincta ad operandum circa absentia, quæ vocatur phantasia, seu imaginatio, & quasi thesaurus est, in quo conseruantur species rerum absentium. Nam animalia non solùm circa præsentia operantur, sed absentia quærunt, & ad ea inuenienda mouentur, vt euidens experientia do-
31 cet. Præterea animalia mouentur ad quærenda obiecta sensibilia propter delectationem, sed ad quærenda sibi conuenientia ad conseruationem vitæ, & fugienda illa, quæ sibi nocere possunt; sicut ouis ad fugiendum lupum sibi inimicū: ergò indigent potentia sensitiua interna, quæ versetur circa obiectum sensibile sub ratione conuenientis, aut nociui, quod non potest præstare per species productas in se ab externis sensatis, quæ vocantur species sensatæ, sed per alias sua virtute

tute productas earum rerum, quas per sensus externos nunquam cognouit, quas insensatas vocant. Ad producendum verò has species, & operandum per illas à se productas, maior, 32
ac distincta virtus, seu potentia requiritur, quam ad operandum per species productas in se ab aliis sensibus, sed constat sensum communem, & phantasiam solùm operari per species sensatas, hoc est productas in se à sensibus, & non per species insensatas, quas sibi ipsi producant: ergò æstimatiua quæ has sibi producit, & per easdam operatur, distincta potentia debet esse ab eis. Probatur consequentia; quia per diuersum modum operandi sufficienter distinguuntur potentiæ: cùm repugnet eandem potentiam habere diuersos modos operandi. Et 33
tandem sicut requiritur virtus, ac potentia distincta ad recipiendum species sensatas, & eas retinendum, operandúmque per vtrasque circa præsentia, & absentia, & ideò distinguuntur sensus communis, & phantasia, ita requiritur distincta virtus ad conseruandas species insensatas, & operandum per illas circa sensibilia absentia sub ratione conuenientis, aut nociui, quam ad eas tantùm eliciendas, & operandum per illas circa res non sensatas præsentes, quia conseruare, & recipere distinctæ virtutis est: præter tres igitur potentias numeratas necessariò debet distingui memoria, quæ sit quasi thesaurus, in quo conseruantur species insensatæ, & per eas operatur circa absentia. Et ita numerabuntur quatuor.

Secunda ratio D. Thom. quilibet sensus postulat organum temperatum iuxta naturam sui actus, vnde si actus diuersi 34
sint, postulant organa diuerso modo temperata, & in eodem esse non possunt tanquam in subiecto, quod euidens est in sensibus externis; nam visus postulat diuersum organum, diuersóque modo temperatũ ab auditu, propter diuersitatem sui actus, sed potentiæ conseruatiuæ specierum postulant organum diuerso modo temperatum ab his, quæ solum recipiunt: ergò necessariò debent poni distinctæ ab eis. Minorem probat, quia ad recipiendum requiritur temperamentum, in quo prædominetur humiditas: cùm constet corpus humidum facile recipere impressiones ab aliis; siccum verò difficile, & ex opposito, siccum melius retinere atque conseruare receptas, quam humidum, à quo facile delentur impressæ, sicut imprimuntur ei facilè

Aliæ verò opiniones aut multiplicant aliam, præter quatuor 35
prædictas, vel auferunt vnam, aut plures ex eis; & ideò.

Secunda sententia pro qua refert D. Thom. vbi supra Auicennam lib. 6. naturalium part. 4. capit. 2. quinque ponit di-

 stinguens

ſtinguens præter prædictas quatuor imaginationem à phantaſia, & cæteris, hac ſola ratione; quia maior, ac diſtincta virtus requiritur ad componendum ex diuerſis rebus ſenſatis tertiam, quàm ad apprehendendum ſingulas: cum illa ſit excel-
36 lentior operatio: ergò imaginatio habens virtutem componendi ex ſpeciebus montis, & auri, tertiam montis aurei, diſtincta debet eſſe à phantaſia apprehendente ſingulas per ſe. Ita etiam cum Auicenna ſentiunt Albert. Mag. 2. lib. de anima tracta. 4. capit. 7. & lib. 3. tracta. 1. & in Summa de homine tracta. de imaginatione. Algazelus in libello de anima, tract. 4. cap. 4. & Iand. quæſt. 37. eiuſdem lib.

37 Tertia opinio non diſtinguit phantaſiam, & imaginationem inter ſe, neque à ſenſu communi, ſed eundem ſenſum communem ſufficere arbitratur pro officiis earum; quare ſolùm ponit ſenſum communem, æſtimatiuã, & memoriam. Ita Galen. in lib. de differentiis Symptomatum cap. 3. quem refert, explicat, ac ſequitur Valeſ. lib. 2. controuer. med. cap. 22. & 23. idem etiam videntur ſentire D. Damaſc. 2. lib. fidei, cap. 27. & Gregor. Niſſen. lib. 4. de viribus animæ. c. 6. & 7. Toletus verò eundem numerum ternarium alia via defendit, non diſtinguens phantaſiam & imaginationem ab ęſtimatiua, ſed eandem potentiam pro tribus actibus earum ſufficere putans, quam tamen à ſenſu communi diſtingui docet, & ex his duabus cum memoria ternarium componit. Et huius ſententiæ vnicum eſt fundamen-
38 tum ex vſu anatomicæ artis deſumptum. Ex quo conſtat tres ſinus, vel cellulas in cerebro reperiri, vnum quidem in parte poſteriori (quam occiput vocant) & eiuſmodi ſinus cerebellum appellatur, in quo memoriam reſidere aiunt, & duos alios in duobus aliis anterioribus eiuſdem capitis, in quibus collocant duos alios ſenſus: ſed Tolet. & alij, quatuor ſinus dari cenſent, quia in medio capitis extat aliud, in quo imaginatiuam collocant, & ſenſum communem in duabus anterioribus, duos ei tribuentes, ſicut viſui duos oculos.

39 Quarta opinio non diſtinguit æſtimatiuam, & memoriam à phantaſia, ſed huic ſoli tribuit officia earum, & ideò ſolùm ponit duas potentias, nempe ſenſum communem, & phantaſiam. Ita Fonſeca 5. lib. metaphyſ. cap. 28. quæſt. 7. ſect. 4. & putat eſſe ſententiam Ariſtotelis, qui cap. 1. huius lib. text. 155. & 156. diſtinguit phantaſiam à ſenſu, & intellectu, nomine ſenſus communem intelligens: ergò hos ſaltem diſtinctos ponit; cæteros verò non videtur diſtinguere. Eandem ſequuntur Conimbric. capit. 3. huius libri quæſtion. 1. articul. 3. Quam probant, primò, quia diuerſo modo immutantur ſen-

ſus com

sus communis & phantasia: nam ille immediatè à sensibus externis, hæc verò immediatè à sensu communi, ab externis verò remotè. Secundò, sensus communis præsentia tantùm, & sensata ab externis percipit, phantasia verò etiam absentia, & insensata: ergò potentiæ sunt distinctæ.

Vltima sententia *vnicum tantùm ponit sensum internum pro illis omnibus officiis, vel actibus, & iste est sensus cõmunis, qui secundum diuersos illos actus, & officia diuersis nominibus appellatur, videlicet phantasia, imaginationis, æstimatiua, memoria, & reminiscentia.* Pro hac sententia nullus ex antiquioribus citari potest, sed eam tenent ex recentioribus multi: nobis verò omnes istæ sententiæ probabiles videntur, sed ex omnibus duæ videntur probabiliores, videlicet prima, quæ est D. Thom. & hæc vltima recentiorum, quam sequimur, quia pluribus placet, & plausibilior facta est. 40

Probatur ergò primo, quod phantasia, & imaginatio non sint potentiæ distinctæ, vt tenent omnes aliæ sententiæ contra secundam, testimonio Aristotelis, qui capit. præsenti tanquam de vna potẽtia diuersis nominibus significata loquitur, Imaginationi tribuens proprium actum phantasiæ, vt hæc verba ostendunt ex textu 155. *Si igitur imaginatio est secundum quam phantasma aliquod nobis fieri dicimus, &c.* Constat enim phantasma esse actum, seu speciem expressam phantasiæ: ergò sentit has potentias non distingui inter se, sed eandem esse diuersis nominibus significatam, quod ad finem capitis confirmat docens, (iuxta omnium interpretum sensum) imaginationem desumpsisse nomen phantasiæ à lumine spectante ad visum. 41

Probatur deinde ratione; quia si imaginatio est potentia distincta à phantasia, maximè, quia apprehendit simplicia, illa verò ex simplicibus componit tertium, vt phantasia apprehendit montem, & aurum, imaginatio componit ex vtroque montem aureum: sed hæc ratio non probat distinctionem, quin potius probat eandem esse potentiam: ergò non debent distingui. Minorem sic probo; impossibile est imaginationem componere tertium ex duobus simplicibus, quin simplicia ipsa apprehendat, seu cognoscat prius per proprias species, sicut intellectus non potest componere propositionem ex terminis simplicibus, quin prius eosdem cognoscat per species simplices: ergò impossibile est dari sensum componentem, quin simplicia ipsa apprehendat. Vnde sequitur imaginationem vtrumque præstare; & ideo non posse distingui à phantasia, nisi solo nomine. 42

43 Probatur secundo, quod imaginatio, aut phantasia non sit potentia distincta à sensu communi testimonio Aristotel. in lib. de memoria, & reminisc. cap. 1. prope finem, vbi docet phãtasma esse passionem, seu affectionem sensus cõmunis his verbis: *Phantasma communis sensus passio est*: ex quibus sic arguo, phantasma pertinet ad sensum cõmunem tanquam passio eius, aut affectio, & constat esse speciem phantasiæ; ergò sentit Aristoteles eandem esse potentiam communem sensum, & phantasiam. Propterea definitio phantasiæ assignata ab Aristotele cap.
44 præsenti videlicet: *Motus factus à sensu in actu*, conuenit planè sensui communi: ergò eadem potentia sunt apud Aristotelem. Antecedens probo, quia communis sensus operatur per impressionem factam à sensu externo actu operante, & non alio modo, cùm solum simplicia, atque præsentia actu sensata cognoscere, aut discernere sit propria eius operatio, vt per se est manifestum; ergò hæc est motus factus à sensu in actu, & ei conuenit prædicta definitio.

45 Probatur etiam ratione, quia phantasiam distinguunt à sensu communi ex eo; quod phantasia cognoscit sensibilia absentia, sensus verò communis præsentia; sed impossibile est phantasiam non cognoscere sensibilia præsentia: ergò impossibile est, quod non conueniat ei operatio sensus communis, & ex consequenti, quod sit potentia distincta ab eo. Probatur minor ex eadem definitione phantasiæ, quod sit, *Motus factus à sensu in actu*, ex qua euidenter sequitur; quod necessariò moueatur à sensibili præsenti, circa quod operantur sensus externi, atque etiam communis: ergò necesse est recipere speciem à sensibili præsenti sensato, atque adeò illud præsens cognoscere, quod est habere operationem sensus cõ-
45 munis. Et vrgeo argumentum hoc modo, impossibile est naturaliter vllam potentiam sensitiuam operari, nisi motam ab obiecto per impressionem speciei, sed obiectum sensibile non potest mouere sensum, nisi præsens, quia non potest, nisi in passum præsens operari, sicut cætera agentia naturalia: ergò phantasia non potest operari circa absentia, nisi moueatur à præsentibus sensatis, & consequenter, nisi ea cognoscat; quare necesse est propriam operationem sensus communis ha-
47 bere. Ex quo intelligitur nullam potentiam esse ponendam ad operandum circa sola sensibilia absentia, sed quæcunque talis ponatur necessariò habere virtutem operandi circa præsentia; quare non potest distingui duplex potentia ad operandum circa præsentia & absentia, sensata ab externis sensibus, & consequenter non potest sensus communis distingui à

phanta

phantasia. Et si dixeris phantasiam operari circa præsentia: sed
longè diuersa ratione, ac sensus communis, quia per species
longè diuersas: nam sensus communis operatur omninò de-
pendenter ab obiecto præsenti, & sensatione actuali sensus ex-
terni; cùm non possit operari circa obiectum absens: phantasia
verò non operatur per species dependentes ab obiecto, eo ipso,
quod potest circa absentia operari, nec etiam dependet ab
actuali sensatione sensus externi; imò nec mouetur ab eo im-
mediatè: sed à sensu communi, qui immediatè mouetur à sen- 48
su externo, & hæc est alia differentia, propter quam distingui
debent. Probo hæc omnia esse falsa incipiendo ab hoc vltimo:
nam si phantasia non mouetur immediatè ab externis sensi-
bus; ergò non conuenit illi definitio tradita ab Aristotele cap.
præsenti: *Quod sit motus factus à sensu in actu*: nomine enim
sensus in actu externum intelligit ibidem Aristot. expressè, &
omnes eius interpretes; ergò falsum est, quod non moueatur
immediatè ab externis sensibus. Falsum est etiam, quod imme-
diatè non dependeat ab eorum operationibus in recipiendo
species: nam si eas recipit ab eisdem actu operantibus; non pò- 49
test non recipere eas dependenter ab eorum operationibus, &
immediatè quidem cùm sit motus factus ab eisdem actu ope-
rantibus. Sed ratione probatur, quia vel phantasia recipit spe-
cies in instanti, in quo operantur sensus externi, siue ab eis, siue
à sensu communi, vel intercedit tempus. si in eodem instanti:
ergo operatur per eas etiam in eodem instanti, quia potentia
cum specie sufficiens, ac naturale principium operationis est:
vnde sequitur operari circa præsentia, & non solùm circa ab-
sentia, atque etiam operari dependenter ab obiecto præsenti, &
per species etiam dependentes ab eo. Et tandem discerne-
re posse circa sensibilia præsentia diuersorum sensuum, quod
est actus proprius sensus communis; & ideò esse eandem po-
tentiam, cum eo, à quo proinde moueri repugnat, & necessa-
rium est, quòd è sensibus externis immediatè moueatur: sed in
quantum conseruare etiam potest easdem species receptas ab
externis, & per illas operari circa absentia sensata est phantasia:
de qua non est verum, quod operetur per species diuersas ab
eis, per quas operatur sensus communis, quia species non
sunt diuersæ ex eo, quod præsentia, & absentia repræsentant;
nec etiam ex eo, quod ab obiecto præsente dependeant, vel
non, ex hoc enim non habent diuersum modum repræsentan-
di: sed idem obiectum, & eodem modò repræsentant, propter
virtutem tamen potentiæ eas conseruantis, non dependent in
conseruari ab obiecto: sed à sola potentia.

50 Ex dictis sequitur memoriam non esse potentiam distinctam ab æstimatiua, quia ita se habet ad illam, sicut phātasia ad sensum communem, & hac sola ratione ab ea distinguitur, quia æstimatiua versatur circa insensata sensibilia præsentia; memoria verò circa illa eadem, vt absentia: sed probatū est hanc rationem non esse sufficientem ad distinguendas tales potentias operantes circa sensibilia sensata; ergò nec erit sufficiens ad distinguendas alias duas omninò eis similes operantes circa insensata. Et quod dici posset in vtrisque potentiam conseruantem species distingui debere à non conseruante, etiam est in-
51 sufficiens, quia nec pro sola conseruatione ponitur potentia: sed propter operationem, nec etiam possibilis est potentia cōseruans species, & operans circa absentia, quæ non operetur circa præsentia (vt probauimus) quare ea quæ pro absentibus ponitur, & memoria vocatur, quia species conseruat, sufficit ad operandum circa præsentia, & ideò frustrà multiplicabitur alia: sed eadem erit vtraque habens duo officia, vel actus inadæquatos circa absentia, & præsentia. Quod ex memoria intel-
52 lectiua corroborari potest, quæ etiam si species conseruet, & circa absentia operetur, non est potentia distincta ab intellectu circa præsentia solùm operante vt talia, nec species conseruante, etiam in doctrina D. Thomæ, vt inferius constabit.

Probatur tandem, quod æstimatiua, & memoria, quæ eadem potentia sunt, non distinguantur à sensu communi, phantasia, & imaginatione, de quibus probatum est etiam esse vnam eandémque potentiam: primo ex Aristotele 3. lib. de anima, textu 56. expressè asserente appetitum sensitiuum immediatè moueri ab imaginatione, & ex hoc probat, quod cùm in animalibus imperfectis sit appetitus sensitiuus, quia dolent, & tristantur, necessariò sit eis concedenda imperfecta quædam ima-
53 ginatio. Ex quo sic arguo; appetitus non mouetur, nisi à proponente sibi obiectum sub ratione boni, aut conuenientis, seu nociui: ergò sentit Aristoteles imaginationem proponere appetitui obiectum sub ratione boni, seu conuenientis, aut nociui; sed hoc est proprium officium, & actus æstimatiuæ, vt omnes opinantes, imò & omnes interpretes cum Aristotele fatentur; ergò apud ipsum distingui non potest æstimatiua, nec proinde memoria ab imaginatione, & consequenter neque à phantasia & sensu communi.

54 Sed ratione probatur, quia potissima, imò & vnica ratio distinguendi has potentias est, quia æstimatiua & memoria vtūtur speciebus insensatis, vel certè circa obiecta non sensata sensibus externis versantur, communis autem sensus & phantasia

tasia solùm circa sensata : sed hæc ratio est insufficiens ; ergò distingui non debent. Probatur minor , quia repugnat potentiam vti speciebus insensatis, vel insensata percipere , nisi præsuppositis speciebus, atque obiectis sensatis , alioqui non mouebitur ab obiecto. Probatur consequentia, quia non potest naturaliter moueri vllus sensus internus ab obiecto , nisi mediis sensibus externis , cum hæc sit ei vnica , ac naturalis via , per 55
quam immutari debet ab obiecto externo ; ergò necessarium est speciebus sensatis vti ad eliciendas insensatas, vel quouis alio modo operandum circa obiecta insensata. Ex quibus efficaciter colligitur, æstimatiuam & memoriam circa vtraque obiecta versari , videlicet circa sensata , & insensata , & ideò non esse distinctas potentias à cæteris : sed eandem cum eis. Quod hac experientia vrgeri potest ; impossibile est ouem lupum fugere tanquam inimicum , nisi eum per visum, vel auditum , aliumve externum sensum ex aliquo accidenti sensibili agnoscat; ergo impossibile est, quod inimicitiam , vel disconuenientiam eius à sensibus externis nō sensatam percipiat, nisi percepto prius per eandem æstimatiuam aliquo sensato ab externo sensu; quare non potest circa insensata versari, quin simul circa sensata versetur ; ergò ex propria natura versatur circa vtraque , & non erit necessarium aliam potentiam distinguere, quæ circa sensata operetur, vel eandem æstimatiuam ab ea.

Ex quibus probatum manet vnicam esse potentiam sensitiuam internā pro omnibus officiis, & actibus, qui respectu eius 56
inadæquati sunt, & à singulis singula nomina accipit : nam vt sensata omnia ab externis sensibus percipit , & inter ea discernit vnum ab altero , sensus communis vocatur, & in quantum non solum præsentia: sed reseruatis eorum speciebus, vt absentia cognoscit , vocatur phantasia. In quantum verò non solum 57
absentia simplicia percipit: sed vnum quodam modo ex duobus componit, imaginatio dicitur: & in quantum non solum sensata ab externis, sed aliquo modo rationem conuenientis , vel nociui non sensatam ab eis, appellatur æstimatiua, atque etiam vt circa hæc iam præterita reseruatis eorum speciebus dicitur memoria, & tandem in homine, vt rationem discurrentem comitatur, & cum quadam collatione, ac imperfecto discursu circa singularia sensibilia versatur, appellatur cogitatiua, & si sint iam præterita, reminiscentia : Nec mirum est eandem poten- 58
tiam sensitiuam internam , & in suo genere sensibilium perfectissimam hæc omnia officia præstare posse : cum videamus eandem potentiam intellectiuam circa intelligibilia omnia versari, siue vniuersalia sint, vel singularia , siue simplicia, vel

composita ex eisdem simplicibus ab eodem intellectu, aut etiam sub ratione conuenientis, & disconuenientis, & tandem siue sint præsentia, vel iam præterita reseruatis apud se eorum speciebus. Et ex diuersis actibus, & officiis, quæ circa omnia hæc exercet; diuersa nomina sortitur: nam intellectus simplex, & componens, speculatiuus etiam, & practicus, memoria quoque, ac reminiscentia vocatur.

59 Ad primum argum. primæ opinionis concessa maiori, quod plura sint ponenda principia pro diuersis actibus, qui non possunt ab eodem procedere, neganda est minor, quod quatuor illa officia, vel actus qui numerantur, non possint ab eodē principio prouenire. Et dum dicitur maiorem, ac distinctam virtutem requiri ad operandum circa absentia, quam circa sola præsentia, distinguendum est: nam si pro maiori, ac distincta virtute intelligatur perfectiorem, ac distinctam virtutem esse eam, quæ circa vtraque operari potest, quam esset ea, quæ solum posset operari circa sola præsentia, verum est: sed nec potest dari naturaliter virtus sensitiua operatiua circa sola absentia, nec circa sola præsentia, vt probauimus.

60 Ad secundum de temperamento organorum? Respondeo non posse dari potentiam sensitiuam internam conseruatiuam specierum, quæ non sit etiam receptiua (vt probauimus;) quare non possunt distingui per diuersa organa, aut diuerso modo temperata ad recipiendum, & retinendum. Habere autem organum cum prædominio siccitatis pro conseruatione, & simul cum prædominio humiditatis pro receptione repugnat: sed nec in cerebro datur naturaliter pars nimis sicca: sed omnes sunt magis humidæ, & ita oportebat esse temperatum organum ad recipiendas species, quod primò necessarium est: sed ita temperatum est, vt non multum excedat humiditas, quod sufficit, vt etiam possit conseruare species facile receptas.

61 Ad argumentum tertiæ opinionis, de quatuor illis cellulis, vel sinibus in cerebro repertis, respondeo, quod etiam si dentur, non potest ex eis probari multitudo potentiarum internarum, quia valdè incertum est pro quibusnam officiis in eis exercendis constituantur à natura. Et Galenus medicorum princeps 8. libro de vsu partium, cap. 6. eos concedens sentit pro aliis officiis longè diuersis à sensibus internis recipiendis, & sensationibus eliciendis; nam in eo sinu qui est in parte posteriori (quam cerebellum vocant) vigere inquit vim animalem; ibique operari. Sinum verò in medio existentem esse quasi transitum spirituum animalium. In duobus verò anteri oribus

terioribus elaborari inquit spiritus animales ad sentiendum necessarios, & aliis possunt officiis deseruire, nobis quidem (vtpote internis) omnino occultis, quod sufficit, vt ex eis infirmum satis deducatur argumentum ad probandum multiplicari sensus internos.

Ad testimonium Aristotelis, quod affert vltima sententia, 62 negandum est, quod per sensum, à quo distinguit phantasiam, intelligat communem; absque dubio intelligit sensum externum, prout comprehendit quinque, à quibus simul, & ab intellectu conatur distinguere phātasiam, vt contextus eiusdem loci planè ostendit, & D. Thom. cum cæteris expositoribus in commentariis docet.

Ad vtrumque verò argumentum eiusdem sententiæ concedenda sunt, quæ assumunt. Sed negandum, quod diuerso modo immutentur ab obiecto: nam licet phantasia possit circa absentia, & insensata versari, non tamen nisi mediis speciebus 63 sensatis, quas primo habet, & per quas primo operatur, atque etiam per quas immutatur, & non per insensatas, quas media immutatione per sensatas, & media operatione per illas tantùm elicit, eadem est ergò ratio formalis immutandi ab obiecto, quamuis à diuersis sensibus fiat: nam quod ab externis proximè, vel remotè, eam non variat: nam licet diuersæ sint species pro diuersitate causarum, & potentiarum; sed eundem modum repræsentandi res sensatas, præsentes habent: & eo ipso, quod per species rei præsentis, atque sensatæ operatur phantasia, necesse est, quod discernere possit inter sensibilia omnium sensuum externorum, à quibus processerunt, quod est officium proprium sensus communis. Vnde sequitur non esse distinguendam ab eo, quia licet vltra hoc possit speciebus insensatis vti: sed eo ipso, quod potest officium eius præstare, non potest pro eo distingui alia potentia. Quemadmodum 64 imaginatio potest per species insensatas operari, quod non potest phantasia: sed quia imaginatio potest præstare, quod præstat phantasia per species sensatas, & vlterius insensatis vtitur, non sufficit hoc ad eas distinguendas, etiam iuxta primam opinionem distinguentem quatuor sensus internos, quæ eo ipso, quod imaginatio potest quidquid phantasia, licet possit aliis speciebus vti, pro eadem potentia cum phantasia eam reputat.

Sed supersunt duo alia testimonia Aristotelis, quibus videtur multiplicare sensus internos: Primum habetur 2. lib. de anima, textu 138. vbi sic ait: *Abeuntibus sensibilibus manent sensus, & imaginationes in ipsis sensoriis.* Sentit igitur plura esse 65 sensoria imaginationis, & aliorum internorum sensuum, &

conse

consequenter plures sensus, quia vnus,& idem non potest in multis sensoriis residere. Postremum verò reperitur in libello de insomniis cap. 1. his verbis: *Est quidem idem sensitiuo imaginatiuum, esse autem sensitiuo, & imaginatiuo aliud, &c.* quibus sensum internum videtur ab imaginatione essentialiter distinguere, quamuis concedat esse in eodem subiecto, hoc est, in animali, & ideò duos ad minus sensus internos ponere. Neutrum tamen probat aliquid aduersus nostram sententiam. Nam in primo loquitur planè Aristoteles de sensibus externis, & nō
66 de internis, vt ex contextu literæ fit manifestum. Et ita exponitur à D. Thom. qui acutè satis verbum, *imaginationes*, pro apparitionibus quibusdam factis in externis sensibus abeuntibus sensibilibus præcipuis, & præcipuè in sensu visus exponit; quod profectò necessarium fuit, quia de imaginatione pro sensu interno extra propositum loqueretur Aristotel. In alio verò testimonio de imaginatione, vel phantasia pro sensu interno loquitur, sed non comparat eam cum alio sensu interno, sed cum tota parte sensitiua, vt contextus ipse ostendit, & D. Thom. in eius expositione docet.

QVÆSTIO II.

An distinguendi sint plures sensus interni distinctione specifica, & essentiali.

67 QVæstio hæc solum procedit præsupposita opinione, quam sequimur, quod solum datur vna potentia realis sensitiua interna, cui conueniunt omnes illi actus, & officia omnia, & iuxta singula diuersa nomina, aut denominationes sortitur. Petit verò, an saltem ratione horum actuum diuersorum distingui debeant specie plures potentiæ, quamuis eadem sint realiter, possibilis est enim distinctio specifica cum identitate reali: vt multis exemplis omnibus manifestis constat.

Et fortè non desunt, qui hanc partem sequantur, & plures potentias sensitiuas formaliter, & essentialiter distinguant cōcedentes eandem esse realiter: Quæ probari potest testimonio Aristotel. in lib. de insomniis, & imaginibus, cap. 1. vbi ita ait: *Formandorum visorum facultatem eandem esse, & sensitiuam, quamuis essentia discrepent.* Nomine autem visorum phantasmata intelligit, & per facultatem ea formandi phantasiã, iuxta communem interpretum expositionem, per facultatem verò sensitiuam communem sensum: asserit autem differre formaliter, & essentialiter, ergò distinguit specie plures potẽtias sensitiuas

sitiuas internas. Probatur etiam ratione, quia potentiæ distinguuntur specie per actus specie distinctos, sed actus iam enumerati distinguuntur ratione formali, & specifica per diuersa obiecta, circa quæ versantur, aut saltem per diuersas rationes formales, quibus versentur circa eadem; ergò distinguūt essentialiter potentias. Secundo, definitio phantasiæ est, quod sit *Motus factus à sensu in actu*, quæ non conuenit sensui communi æstimatiuæ, & memoriæ, vel actibus earum, alioqui vitiosa foret; cùm conueniat aliis actibus diuersis, & consequenter diuersis potentiis; ergò soli phantasiæ: quare diuersa erit hæc à sensu communi, & aliis, & ratione quidem specifica cum distinguatur per definitionem explicantem essentiam.

Nostra tamen sententia est *supposita identitate reali harum* 68 *potentiarum, nō posse distingui formaliter, & essentialiter ratione diuersorum actuum, sed sicut est vna realiter, ita esse vnā formaliter, essentialiter, & secundum speciem atomam.* Quā sic probo, Potentiæ non distinguūtur specie per actus inadæquatos, & inadæquata obiecta (etiam specie distincta secundum se) quæ cōueniunt in vna ratione actus, & obiecti communi omnibus, & adæquata eidem potentiæ: vt in intellectu, voluntate, & aliis manifestum est, sed supposita identitate reali potentiæ sensitiuæ internæ omnes illi actus, & eorum obiecta cum ea comparata sunt inadæquata, & conueniunt in vna ratione communi, & adæquata; ergò non possunt distinguere diuersas potentias secundum speciem: sed ad eandem potentiam specificam pertinere debent. Probatur minor, quia actus sentiendi sensibile 69 externum communis est actui sentiendi insensibilia præsentia, & præterita, sensata, & insēsata, & insuper est adæquata ratio respectu eiusdem realis potētiæ; ergo constituit eam sub vnitate speciei atomæ. Probo esse adæquatam, quia ratio conuertibilis cum aliquo est ei adæquata; nam adæquatum quasi æquale est, sed constat rationem illam vniuersalem actus, & obiecti conuerti cum tali potentia; cum versetur circa omnia sub ea contenta, & circa nihil aliud versari possit; ergò adæquata censenda est.

Ad testimoniū Arist. ex lib. de insomniis, Respōdeo loqui de 70 rationibus particularibus sub quibus eadem potentia realis interna versatur circa præsentia, vt talia: & circa absentia, vt absentia; & ratione illius dicitur sensus cōmunis; ratione verò huius imaginatio, vel phantasia, & has duas rationes essentialiter esse diuersas docet, si inter sese comparentur. cæterum quia inadæquata sunt, & sub alia ratione superiori cōmuni, & adæquata continentur, non valent potentias distinguere essentia-

liter,

liter; sed ad eandem pertinere necesse est; quemadmodum in potentia intellectiua diuersæ rationes formales sunt præterita vt talia, & præsentia, vt talia intelligere, scire etiam, & opinari, & ab illa dicitur intellectus, ab hac memoria, ab illa intelle-
71 ctus scientificus, ab hac opinatiuus. Et nihilominus nõ distinguunt diuersas potentias intellectiuas, etiam formaliter, quia inadæquatæ sunt, & sub eadem ratione communi, & adæquata eidem potentiæ continentur. Cuius ea est ratio à priori, quia potentiæ ex solis actibus, & obiectis adæquatis habent vnitatem specificam, & distinctionem, ex inadæquatis verò solùm distingui possunt quadam ratione accidentali.

72 Ad primum argumentum distinguenda est maior, quod potentiæ distinguantur specie per actus, & obiecta; nam per adæquatos, verum est, per inadæquatos verò falsum; quo autem modo inadæquati sint omnes isti actus sentiendi interni respectu eiusdem potentiæ realis, explicuimus, atque probauimus.

Definitionem phantasiæ, à qua sumitur secundum argumentum, sic explicat Philoponus cap. præsenti, quod sit motus factus à sensu interno in actu, qui est communis, & mouere potest phantasiam; quare non conuenit eadem definitio sensui communi, qui solùm potest moueri ab externis, & non ab ali-
73 quo interno: cum ex internis sit primus. Hæc tamen solutio in primis expresè contraria est verbis Aristotelis statim post definitionem subiunctis, quibus de solis externis sensibus propriam definitionem intelligit, & sensum eius esse docet, quod phantasia sit motus factus à sensu externo in actu, vnde statim assignauit differentiam inter externos sensus, & phantasiam, quæ ab eis mouetur. Deinde est contra rationem, quia vt superius probauimus, phantasia conuenit cum sensu communi in eo, quod à sensatis præsentibus eodem modo, ac per easdem species mouetur; ergò non potest ab eo moueri, quia potentia mouens aliam diuerso principio cognoscendi vti debet, alioqui non distinguetur ab illa. Respondemus igitur illa
74 verba: *Motus factus à sensu in actu*, non esse integram definitionem phantasiæ, sed quasi genus eius, in quo conuenit cum cæteris sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ, & aliis; omnes enim causantur proximè à sensibus externis actu operantibus. Statim verò post prædicta verba addit Aristoteles alia, per quæ completur definitio phantasiæ, videlicet, *quod habens motum illum præsentia, & absentia cognoscere potest, veram ac falsam cognitionem habere*: in quibus distinguitur ab aliis sensationibus internis, sensus communis, æstimatiuæ, & aliis: sed vt textum exponentes admonui-

mus,

mus, de imaginatione, seu phantasia loquitur Aristoteles pro actu, ex quo cognoscimus potentiam. Integra igitur definitio 75 phantasiæ, vt potentiæ talis erit, Phantasia, seu imaginatio est: ***Potentia interna, quæ mota à sensibus externis actu operantibus versatur circa sensibilia actu ab eis sensata, præsentia, & absentia, cuius cognitio aliquãdo vera est, & sæpe falsa***; per quam definitionem quidam actus determinatus eius explicatur distinctus quidem ab aliis, quos habet circa sensibilia solùm præsentia, vt est sensus communis, & circa eadem præsentia sub ratione conuenientis aut nociui, vt est æstimatiua, & circa absentia, vt est memoria: concedimus ergò his sensationibus non conuenire definitionem phantasiæ, sed proprias habere, atque distinctas, per quas formaliter distinguũtur, sed distinctione inadæquata respectu eiusdem potentiæ realis, à qua procedunt omnes, quare non possunt potentias adhuc formaliter, & essentialiter distinguere, vt probatum est.

QVÆSTIO III.

An sensus internus cognoscat sensationes externorum.

IAm incipimus agere de obiecto sensus interni quærẽtes, an 76 ad ipsum pertineant sensationes externorum. Et licet plures referantur de hac re opiniones; sed omnes possunt reduci ad duas.

Prior negat sensum internum percipere sensationes externorum, sed sensibilia dumtaxat, circa quæ versantur, vt colorem, & non visionem eius. Sed dari particularem quandam potentiam per quam percipiãtur, quam Plutarchus vt refert Philoponus statim citãdus vocabat opinatiuam, Philoponus verò ipse cognitionem sensationum externorum, non alicui virtuti sensitiuæ tribuendam esse censet, sed peculiarem pro eis percipiendis dari animæ rationali propriam, & ideò nec sensitiuam neque organicam, & siue ab hac, vel illa cognoscantur, sentit hæc opinio à solo homine, & non à brutis cognosci. 77 Hanc sententiam præter Plutarchum sequitur Simpli. 3. lib. de anima cap. 3. Niphus in collectaneis. Nemes. de natura hominis cap. 2. & 7. Probatur 1. species expressa sensus externi, & sensatio per quam fit non potest imprimere speciem sui in sensu interno, sed solius obiecti, cuius est similitudo, sicut species producta in aëre ab obiecto non producit similitudinem sui in potentia, sed obiecti: ergò non potest ab eo sentiri.

Secundò si visio imprimeret speciem sui in sensu interno: 78 ergò

ergo distinctam à specie coloris visi, quia valde diuersa ab eo est,& res diuersæ diuersas similitudines imprimere debent; poterit ergò percipi à sensu interno visio coloris non percepto eodem colore viso,atque etiam color visus non percepta visione,quia id quod percipitur per distinctam speciem ab alio sine illo percipi potest,cùm species cuiusque rei sit sufficiens principium cognitionis eius simul cum potentia ,sed vtrumque est falsum, quia cùm visio dicat intrinsecum ordinem ad obiectũ, atque etiam obiectum visum ad visionem,neutrum potest sine altero cognosci à sensu. Deinde sequeretur ita perfectè cognosci per sensum internum sensationem externi,ac obiectum eius, cùm ita per propriam ac distinctam speciem cognoscatur: consequens autem contra experientiam est,quia nunquam ferè cognoscimus distinctè sensationem, sed solum obiectum sensibile.

79 Secunda opinio *tenet necessariũ esse, quod sensus internus cognoscat non solum obiecta externorum, sed etiam sensationes, per quas ea percipiunt, vt colorem,& visionem eius, sonũ, & auditionem.* Ita expresè D.Thom.1.part.quæst.78.artic.4. ad 2. & qu. 87.art.3.ad 3.& 2.contra gent. cap.60. Scotus in 4.d.45.qu.3. atque etiam recentiores vniuersi,præsertim Toletus, 3. lib.de anima quæst.3.& nobis videtur non solùm probabilior, sed vera. Probatur expresso testimonio Aristotelis c.1. huius lib. vbi agens de cognitione sensationum externarum docet,& probat non cognosci à propriis sensibus,sed à sensu communi. Probatur etiam experientia : nam omnes experimur recordari nos, quod aliquid viderimus. Nec potest hoc soli intellectui tribui,
80 sed etiam sensui interno , quia simul & semel , ac videmus,vel audimus obiectum aliquod , recordamur nos illud idem iterum vidisse, vel audiuisse: ergò per eandem potentiam percipimus vtrumque,sed constat nos percipere obiectum per memo-
81 riam sensitiuam: ergò per eandem percipimus sensationem eius iam habitam. Ratione verò; quia bruta pertimescunt quædam loca, in quibus fuere percussa, & redeunt ad alia, in quibus cibum, vel potum inuenere: ergò recordantur doloris perpessi, ac delectationis perceptæ, quos mediis operationibus externorum sensuum percepisse constat : ergò illorum operationum recordantur. Secundò, perfecta animalia habent sensum communem; ergò discernunt per eum inter sensibilia externorum sensuum, vt actu ab eis sensata, quia non alia ratione ab eis mo-
82 ueretur , sed repugnat discernere inter illa , vt actu sensata ab eis, nisi vt talia cognoscantur,& repugnat, vt talia cognosci, nisi cognitis sẽsationib. ergò negari nõ potest, quin eas cognoscat.

Sed

Sed explicare oportet, per quam speciem cognoscantur, propriam quidem, ac distinctam à specie, per quam cognoscunt obiectum, vel per eandem speciem obiecti. Toletus vbi supra, & Bañez 1. parte quæstion. 78. articul. 3. dubio 10. per eandem speciem cognosci arbitrantur à sensu interno obiectum externi actu sensatum, & sensationem eius. Sed quonam modo possibile sit, res adeò diuersas repræsentari per eandem speciem, non explicant. Dicendum igitur est per eandem absque 83
dubio speciem repræsentari, atque agnosci, eo ferè modo, quo superius diximus per eandem speciem repræsentari, atque cognosci à sensu externo proprium sensibile, atque commune, ita quidem vt proprium eam imprimat sensui, commune verò eam determinet, ac modificet producendo in ea modum quendam, per quem repræsentetur. Itaque sicut proprium sensibile, & commune vniuntur per modum vnius obiecti determinati, ac modificati in ordine ad sensationem, quia color extensus vnum obiectum visus est, ita vniuntur ad produ- 84
ctionem vnius, eiusdémque speciei determinatæ, aut modificatæ, quolibet eorum concurrente iuxta propriam naturam, videlicet sensibili proprio ad entitatem speciei: commune verò ad modum, & ita per modum vnius percipiuntur à sensu. Sic intelligi debet obiectum sensatum ab externo sensu, & sensationem eius se habere ad producendam speciem in sensu interno; nam sicut obiectum non potest percipi secundum se ab eo, nisi vt actu sensatum à sensu externo; ita nec potest secundum se imprimere ei propriam speciem, sed vt actu sensatum: per sensationem igitur determinatur, & quasi modi- 85
ficatur, & vt sic determinatum, & non alio modo potest eum immutare, & imprimere ei propriam speciem. Vnde sequitur, quod sicut obiectum vt sensatum vnum quid est à sensu interno perceptum, & non duo, ita idem obiectum simul cum propria sensatione, non vt plura obiecta, sed per modum vnius percipiuntur ab eo. Et ex consequenti non vt plura obiecta, sed per modum vnius eundem sensum immutant: immutatio verò est productio speciei: ergò vniuntur ad eam producendam, & per modum vnius obiecti determinati, ac modificati eam imprimunt: ita vt ab obiecto imprimatur secundum en- 86
titatem, à sensatione verò secundum modum, per quem determinatur, ac modificatur. Vtrumque igitur repræsentat per modum vnius, obiectum quidem per entitatem, & sensationem per modum. Et hinc est, quod sicut non potest percipi à sensu externo proprium sensibile sine communi, neque commune sine proprio: ita non possit percipi à sensu interno ob-

iectum sensus externi sine sensatione, nec ista sine obiecto sensato.

87 Ad primum argumentum negandum est antecedens,& cum dicitur ipsammet speciem expressam esse similitudinem formalem obiecti. Respondeo esse quidem,sed non tantùm id habere, sed etiam quod comparata ad sensum internum sit obiectum cognoscibile ab ipso. Itaque duo habet sensatio externa, seu species expressa eius; primum,quod comparetur cum obiecto, cuius est formalis similitudo. Secundum, quod comparetur cum potentia interna,cuius est immutatiua,& in priori comparatione non est, quod cognoscitur, sed quo aliud, vel in quo aliud expressè cognoscitur à sensu externo;in posterio-
88 ri verò est, quod cognoscitur, vel cognosci potest simul cum obiecto, quod repræsentat tanquam sensatum. Et ideò imprimit speciem sensui interno, ad quem comparatur tanquam modus eiusdem obiecti, & cum ex re, & modo fiat vnum modificatum, producitur à sensatione externa vna tantùm species modificata repræsentãs vtrumque per modum vnius. Hæc autem non habet species impressa, quia solum est virtus obiecti non sensibilis per potentiam, sed quæ solum est ratio sentiendi obiectum, prius per sensum externum, quam cum interno comparetur, vel comparari possit; quare nec potest producta in aëre imprimere aliam speciem sui in eodem sensu,sed solius obiecti.

Ad secundum neganda est prima consequentia, quod sensa-
89 tio imprimat speciem distinctam ab obiecto sensato, sed eandem modificatam: nam ita est ab eo diuersa sicut modus à re, quam modificat in ordine ad sensum internum, quem immutare potest, nec sequitur vt sensatio eidem inhæreat: sed sufficit, vt adhæreat ei quadam ratione extrinseca per repræsentationem, ex hoc enim potest vniri ad agendum circa extrinsecum,nempe circa sensum,ita vt per modum vnius cognoscatur ab eo vtrumque simul, & vtrumque tanquam quod cognoscitur,sicut cognoscuntur simul sensibile proprium,& commune,
90 & vtrumque tanquam quod cognoscitur. Quod verò non ita perfectè cognoscatur sensatio, sed aliquando confusè tantùm, ex defectu aduertentiæ ipsius potentiæ prouenit, quæ ab obiecto tanquam à principaliori sensibili fortius mouetur, & quasi rapitur. Ideò minus ad modum, quàm ad sensationem ipsam attendit. Quod patet in sensatione externa, per quam perfectius, atque distinctius cognoscitur proprium sensibile, quàm commune, quamuis per eandem speciem repræsentetur vtrumque, & per eandem cognitionem percipiatur.

QVÆ

QVÆSTIO IV.

An sensus internus cognoscat propriam sensationem.

PRiusquã diuersas sententias referamus, hæc distinctio præmittenda est circa modum cognoscendi proprium actum, videlicet per alium actum distinctum ab eo, quo cognoscitur obiectum, qui reflexus vocatur; cum sit cognitio cognitionis vt obiecti, vel per eũdem actum directum, ita vt eodem ipso actu, quo sensus cognoscit obiectum sensatum ab externo, cognoscat se cognoscere illud.

Hoc supposito, licet titulus quæstionis de solo sensu interno quærat, intelligitur tamẽ quæstio, etiam de externis, quia licet maior sit de interno in hac re difficultas, propter maiorem perfectionem eius, iidem ferè sunt modi opinandi de omnibus, & rationes singularum opinionum, quæ de externis, ac de internis procedunt eædem: propterea breuitatis studio placuit quæstionem simul de omnibus agitare. 91

Et tenet prima sententia sensum sentire propriam sensationem tanquam obiectum, quod; & ideò per aliam cognitionem, distinctam ab ea, qua cognoscit obiectum, quam meritò possumus attribuere Simplicio, quam citat Toletus 3. lib. de anima, q. 3. id concedenti sensibus externis, non omnibus: sed humanis propter coniunctionem cum intellectu. Probatur testimonio Aristotelis in lib. de memoria & reminisc. c. 2. ferè per totum, vbi loquens de sensu communi, & memoria, vel de actibus eorum volẽs eos distinguere, asserit vtrumque versari circa phãtasma, quod duo habet, videlicet quòd sit res quædam inhærens potentiæ, & quòd sit imago alterius iam visi, aut sensati, sicut imago depicta in pariete habet, quod sit res quædam, nempe homo pictus, & quod sit imago veri hominis iam cogniti. Et sensus communis versatur circa illud, vt rem quandam: memoria verò vt imaginem obiecti iam sensati, seu cogniti; sentit igitur Aristoteles sensum internum cognoscere phantasma, sed phantasma est terminus sensationis: ergò non potest cognosci, quin cognoscatur sensatio ipsa. 92

Probatur etiam ratione, quia intellectus cognoscit actum phantasiæ, vt quod: ergò eodem modo debet illum cognoscere phantasia. Probatur consequentia, quia nihil potest cognoscere intellectus, nisi circa illud idem operetur phantasia propter intrinsecam dependentiam intellectus operantis in corpore à sensu. Secundo probatur efficaciter argum. ad ho- 93

minem præsupposita sententia, quam sequimur de vnitate sensus interni hoc modo; experientia nobis constat, quod per memoriam recordemur præteritæ imaginationis à nobis habitæ, aut etiam præteriti actus sensus communis, quo cognoscimus colorem aliquando visum, sed duo isti actus sunt eiusdem sensus interni apud nos: ergo vnus iste sensus internus cognoscit actum proprium per alterum ab eo distinctum, & reflexum quidem: cum sit cognitio alterius cognitionis.

94 Sed hæc sententia duobus modis declaratur à recentioribus, quia dupliciter cognosci potest proprius actus à potentia, vel secundum se, hoc est, non coniunctus cum obiecto cognito, vel vt ipsi coniunctus, & quasi ipsum modificans: sicut supra diximus sensum internum cognoscere sensationem externi, quod sine reflexione fit: cum non sit cognitio cognitionis, vt obiecti, sed vt modificantis obiectum, & ideò secundum quid.

Secunda opinio negat internũ sensum cognoscere propriam sensationem per alium actum distinctum, sed concedit ei, quod eam cognoscat per eundem actum directum, quo cognoscit obiectum, quod de visu, & aliis externis sensibus tenuerũt Ægid. & Venet. cap. præsenti, & cum eis recentiores alij. Qui etiam id ex consequenti tenent de sensibus internis, vtpote perfectioribus. Et videtur eandem sequi D. Thom. 3. lib de anima, c. 2. &

95 12. q. 112. art. 5. ad 2. nam in 1. loco concedit duplicem operationem sensibus etiam externis, nempe apprehensionem, & iudicium, & per iudicium ait quasi indirectè cognoscere apprehensionem. In secũdo verò asserit assensum fidei, & scientiæ simul reddere certum intellectũ de obiecto, ac de se ipso. Quod non videtur posse negari internis sensibus; nã de externis etiam

96 id tenent Ægid. & Venet. cap. 2. huius libr. & Ferrar. 2. contra gent. cap. 66. quamuis in quodam sensu particulari ab hoc authore explicetur. Modum verò quo sensus internus cognoscit propriam sensationem, sic explicant recentiores isti, vt non cognoscatur ab eo tanquam obiectum, & ideò nec per speciem, quia non potest ita cognosci eodem actu directo, nisi distincto, atque reflexo. Sed immediatè per se ipsam, & quasi per experientiam; nam cùm immediatè per se ipsam, & non per speciem inhæreat potentiæ, per eandem inhærentiam quasi experientiam sui causat in eadẽ potentia, & hoc est ab ea cognosci actu directo. Sed probatur hac ratione: nam species expressa sensus interni repræsentat obiectum vt actu, & expresè cognitum cognitione ipsa, ergò non potest vt tale cognosci, quin cognoscatur ipsa cognitio, quasi illud modificans, & tribuens esse actu cognitum.

Terti

Tertia opinio negat sensum externum, vel internum vllo 97
modo cognoscere propriam sensationem, hoc est, neque alio actu distincto ab eo, per quem cognoscit obiectum, neque eodem. Et de sensu externo id tenet expresse Aristot. cap. 2. huius lib. Vbi cùm proposuisset dubiũ an sensus externus cognoscat propriam sensationem. Respondet non cognoscere, ex qua solutione colligit necessariò ponendum esse sensum communem internum ad eam cognoscendam, quia euidẽti experientia nobis constat cognitione sensitiua cognoscere nos, quod videamus, & audiamus, & per cæteros sensus sentiamus, quod non posset colligi, si sensus quisque externus suã cognosceret sensationem. Quod sequuntur etiam omnes ferè interpretes, præsertim Albert. Magn. 2. lib. de anima, tract. 4. cap. 7. Iauel. q. 56. Iand. q. 33. Apollin. q. 37. Tien. ad text. 138. eiusdem lib. Tolet. 98
3. de anima, q. 3. Capreo. in 3. dist. 44. q. 1. art. 3. & plures alij. Et tandem D. Tho. 1. p. q. 78. art. 4. ad 2. his verbis. *Cum aliquis videt se videre, hoc non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit, nisi formam sensibilis, à quo immutatur: in qua immutatione perficitur visio coloris, ex qua sequitur alia immutatio in sẽsu communi, qui visionem percipit.* Atque etiam D. August. 2. lib. de libero arbitr. cap. 4. in principio, vbi sic ait: *Non enim bestia moueret se, vel appetendo aliquid, vel fugiendo, nisi se sentire cognosceret, quod non vtique aliquo eorum ex quinque sensit.* De sensu verò interno idem tenent D. Th. 2. contra gent. cap. 66. & ibid. Ferrar. & 1. part. quæst. 78. art. 4. ad 2. & ibid. Caiet. & tandem, quæst. 78. art. 3. ad 3. & Scotus in 4. dist. 45. quæst. 3. §. circa istam quæstionem. Et probatur de vtroque sensu simul, 1. ratione D. Thom. in vltimo loco quæ sic habet. Sensus ex propria natura cognoscit per immutationem organi corporei ab obiecto extra se existente, & propterea vocatur potentia passiua, & passione quidem transeunte: ergò non potest à se, vel à proprio organo, vel ab his, quæ in eo sunt immutari, nec proinde ea cognoscere: vt probatur in omnibus sensibus externis: sed sensatio recipitur in ipsomet organo cuiuslibet sensus etiam interni: ergò non potest ab eo percipi. Et vrgeri potest hæc ratio, quia quilibet sensus est materialis, & extensus, & residet in organo extenso, & materiali: ergò nihil potest percipere sine extensione, quare si percipit propriam sensationem: ergo percipit extensionem eius, imò & organum à quo extenditur; quia eo ipso quod sentimus accidens, sentire debemus subiectum per ipsum, vt patet de colore, & colorato: sed contra experientiam est, quod hæc sentiamus: ergò nec sentimus propriam sensationem internam.

99 Sed dices probare hæc, quod non potest sensus internus sentire propriam sensationem tanquam obiectum, quod, & alio actu, non tamen, quod non possit eam sentire tanquam actum proprium, & non per alium actum, sed per se ipsam. Contra hoc tamen est, quod nihil potest percipi à potentia cõtra proprium modum immutationis naturalis, sed modus proprius sentiendi est per immutationem rei materialis, & naturalis extra existentis; vnde constat nullum sensum posse percipere, neque actu directo, neque reflexo se ipsum; neque proprium organum, nisi, vt obiectum extra repræsentatum: ergò neque vllo modo potest percipere per se immediatè sensationem propriam intra se existentem, etiam eodem actu directo.

100 Secundo probatur, quia si propriam sensationem sentiret actu directo, quia immediatè ei inhæret, & ideò per actualem inhærentiam quasi experientiam sui facit, sequitur eadem ratione sentire speciem expressam per eundem actum productam; cùm sit actualis notitia eiusdem obiecti, & immediatè inhæreat potentiæ; & ideò experientiam sui efficiat, si eam facit cognitio. Consequens autem falsum est, quia si species expressa sentiretur, euidens esset dari: constat verò sub dubio adhuc esse, & negari à multis; ergo non cognoscitur ab eodem sensu.

101 Testimonium Aristotelis pro prima opinione oppositum satis difficile est, quia non potest intelligi de memoria intellectiua, vt à quibusdam recentioribus explicatur, cùm manifestum sit ex verbis, atque contextu eius differentiam constituere inter actum sensus communis, & memoriæ sensitiuæ. Quo supposito à pluribus aliis exponitur de memoria sensitiua; quorum expositiones propterea non refero, quia non possunt verbis quadrare.
102 Sensum igitur Aristotelis esse arbitror, quod eodem phantasmate vtantur sensus communis & memoria, siue distinctæ sint potentiæ, siue eadem diuersos actus inadæquatos habens: sensus quidem communis vtitur eo tanquam re sibi impressa à sensato præsenti, memoria verò tanquam imago rei iam cognitæ apud se reseruata. Itaque non intelligit Aristoteles, quod sensus interni per hos diuersos actus percipiant phantasma tanquam obiectum, quod; nam hoc planè impossibile est, & doctrinæ eius contrarium: sed quod vtantur eo, vt principio diuersorum actuum secundum diuersas rationes, quas habet. Ex quo nihil probatur contra nostram sententiam, quia potentia sensitiua non cognoscit principium suæ operationis, vt per se patet.

103 Pro solutione argum. vnum est adnotandũ, quod intellectui,

& suo

& suo modo voluntati conceditur, quod per actus reflexos versentur circa actus proprios propter duplicem perfectionem maximam vtriusque potentiæ, videlicet propter immaterialitatem propriam, & vniuersalitatem obiectorum. Nam intellectus habet pro obiecto vniuersalissimum ens, sub quo tam ipse, quàm proprij actus, & omnia quæ apud se habet comprehenduntur, & voluntas vniuersalissimum bonum, sub quo ipsamet cum propriis actibus, & habitibus continetur; quare necesse est vtramque potentiam se ipsam, & proprios actus posse cognoscere tanquam obiecta, non minus cognoscibilia per se, quàm res alias; & ideò propria, atque reflexa cognitione: nam & immaterialitatis ipsa confert potestatem ad quamlibet reflexionem, sensus verò caret vtraque perfectione, quia obiectum habet limitatum ad id tantum, quod potest immutare potentiam sensitiuam, & materialem; ac per species sensibiles, sub quo constat non comprehendi species, neque actus proprios, quia tale esse sensibile immutatiuo carent, & longè inferius, magisque diminutum habent, quod intentionale vocatur; quare nec proprias species, nec proprias operationes potest cognoscere, nec vllum actum reflexum habere, quia materialitas impedit omninò reflexionem; cum reflecti supra se, & supra proprios actus arguat perfectissimum modum operandi, & ideò à materialitate alienum.

Ad primum argumentum eiusdem sententiæ respondeo, quod cum actus proprius non sit sensatus vllo modo per sensus externos, nec potest per phantasiam percipi tanquam obiectum: nam obiectum nullo modo cognoscitur per species sensatas, nec potest vllo modo per insensatas cognosci, vt mox ostendetur. Vnde sequitur, nec posse ab intellectu cognosci talem actum per propriam speciem, quia non potest intellectus per propriam speciem cognoscere, nisi id quod per propriam speciem à sensu percipitur, vt inferius ostendetur. Percipit igitur actum phantasiæ per species aliarum rerum similium per species proprias sensatarum; & ideò solum sequitur, quod circa has debeat simul operari phantasia, & has cognoscere, & nō actum proprium. 104

Ad secundum concedimus, quod sicut supposita distinctione internorum sensuum, & subordinatione eorum, perfectior, seu superior potest cognoscere operationem inferioris absque propria reflexione, sine qua etiam cognoscit sensus internus sensationem externi, eodem modo præsupposito, quod sit vnus tantùm habens plures, ac diuersas operationes maioris perfectionis, potest per superiorem operationem cognosce- 105.

re inferiorem se habentem tanquam obiectum à quo immutatur ad eliciendum actum superiorem; quod non est supra proprium actum reflecti: nam proprius actus, qui est obiectũ reflexæ cognitionis, ille idem debet esse, qui circa obiectum elicitur, & non alius ei necessariò præsuppositus tanquam obiectum, nec præcisus quidem, aut seiunctus ab obiecto per eam cognito: sed solùm tanquam modus eius.

106 Modus autem ille, quo potentiam cognoscere proprium actum affirmat secunda opinio, videlicet non tanquam obiectum: sed in quantum per immediatam inhærentiam in potentia experientiam sui causat in ea, impossibilis est, quia pugnat cum modo inferiori, & materiali operandi cuiuslibet sensus, natus solum moueri à sensibili extra se existenti, vel extra se repræsentato, vt probauimus. Negandum est igitur, quod sensatio per immediatam inhæsionem in potentia causet in ea notitiam, vel cognitionem experimentalem sui, sed solius obiecti, imò sui nullam potest experientiam causare, quia potentia adeò materialis, & quæ non nisi modo materiali immutari nata est, non potest, nisi ab obiecto extra se existenti immutari, non ergò à cognitione ipsa intra se existente, sicut neque à seipsa, neque proprio organo, nec ab speciebus, quas apud se habet immutari potest, nec aliquid eorum etiam actu directo

107 cognoscere. Quidquid autem ex his attribuitur intellectui, propter immaterialitatem, & perfectionem maximam ei potest conuenire; vnde ea quæ D. Thom. loco illo citato in argumento concedit intellectui, negat sensibus in alio loco primæ partis à nobis citato pro nostra sententia, probátque non posse eis conuenire.

Ad argum. verò negandum est, quod non possit cognosci obiectum actu, & expresse repræsentatum, quin cognoscatur cognitio ipsa, per quam cognoscitur, quia obiectum, non habet esse actu cognitum per talem cognitionem tanquam principium eius: sed tanquam terminus; quare nec requiritur, nec potest cognosci sensatio ipsa, quamuis cognoscatur obiectum per speciem actu, & expresse repræsentatum: nam expresse, & actu repræsentari per speciem expressam ex parte ipsius speciei se tenet, & propterea non cognoscitur eadem cognitione modus ipse actualis, & expressæ repræsentationis, neque re-

108 præsentatur per speciem; sed est modus ipsius speciei: non enim sequitur, species expressa repræsentat actu, & expresse obiectum, & obiectum sic repræsentatum cognoscitur: ergò cognoscitur repræsentatio ipsa, & ex consequenti quoque cognitio.

Et

Et si obiiciatur, quod voluntas eo ipso, quod aliquid liberè vult; vult etiam se velle, quod est eodem actu directo velle suum actum. Distinguendum est antecedens: nam formaliter & expresse falsum est, cum nihil possit hoc modo velle voluntas nisi ei proponatur ab intellectu; constat autem proprium actum non proponi vllo modo ei ab intellectu, quoties proponitur aliquod obiectum, quia neque tunc cognoscitur vllo modo ab intellectu: sed dicitur, quod voluntas semper ac vult, velit se velle, quadam ratione virtuali, & interpretatiua, quam per hoc explicamus, quod si proprius actus ei proponeretur simul cum obiecto proposito, quod vult, eum vellet. Constat verò hoc non posse conuenire sensibus externis: nec internis, quibus repugnat proponi proprium actum tanquam obiectum sentiendum.

Ex resolutione harum duarum quæstionum facilè potest 109
colligi, quodnam sit adæquatum obiectum sensus interni, per quod ab omni alia potentia cognoscitiua distinguatur. Est enim sensibile, vt sic in toto suo ambitu acceptum, quo pacto comprehendit sub se non solum sensibilia externorum sensuum: sed etiam sensationes eorum, & ex consequenti eadem omnia sensibilia, non solùm prout percipi ab eis possunt: sed etiam prout percepta aut sensata ab eisdem, & tandem quamlibet sensationem internam alteri inferiorem, & consequenter obiectum eius, prout per eam sensatum. Itaque sicut intellectus habet pro obiecto adæquato vniuersalissimum ens; ita sensus internus vniuersalissimum sensibile. Cuius rationem, vt 110
per eam distinguatur à cæteris potentiis cognoscitiuis hoc exemplo explicamus. In colore vel luce, & pariter in quouis alio obiecto sensus externi, triplicem rationem considerare possumus: videlicet, visibilis, sensibilis, & intelligibilis: & sub ratione visibilis pertinet per se ad visum, sub ratione sensibilis sensati à sensu externo, aut etiam ab interno inferiori, seu per operationem inferiorem, ad sensum internum; sub ratione verò intelligibilis ad intellectum. Et ita distinguitur internus à sensibus externis, & intellectu per rationem obiectiuam quasi mediam inter vtrumque. Quod non est sic accipiendum, vt ta- 111
lis ratio sensati explicata sit formalis obiectiua eiusdem interni sensus, vt recentiores quidam voluerunt, alioqui actus æstimatiuæ, qui versatur circa rationem conuenientis non sensatam per sensus externos, nec per alium actum sensus interni, non habebit obiectum contentum intra adæquatum sensus interni; quare non erit actus interni sensus, quod patet esse falsum: solùm ergò est conditio obiecti hoc modo intelli-

genda, vt obiectum adæquatum interni sensus sit sensibile, sensatum quidem à sensu externo, aut dependenti aliquo modo à sensatione eius, vt ita comprehendatur obiectum æstimatiuæ, atque phantasiæ componentis tertium ex duobus sensatis à sensu externo, eo modo quo dicemus infrà obiectum intellectus pro hoc statu esse ens aliquo modo dependens à sensu, vel phantasmate, per quam dependentiam limitatur & coarctatur ens, & pariter coarctatur per dependentiam à sensu externo tanquam per conditionem vniuersale sensibile, vt sit obiectum interni sensus.

QVÆSTIO V.

An sensus internus verum, & proprium iudicium habeat de obiecto, vel solam apprehensionem.

112 POst discussionem obiecti interni sensus, sequitur disputatio de actu eius, an solum sit apprehensio obiecti, vel etiam iudicium.

Quod vt melius intelligamus diuersæ sunt explicandæ acceptiones iudicij, ex quibus duas afferunt D. August. 8. lib. de Ciuit. Dei, cap. 7. & lib. 11. cap. 27. Gregor. Nissen. 4. lib. de homine, cap. 4. Nemes. de natura hominis, cap. 8. & Galen. lib. 5. de placitis, cap. 2. & lib. 7. cap. 16. Prior vniuersalissima est, & ideò impropriissima pro quacumque cognitione rei, etiam simplici: nam eo ipso quod potentia cognoscit obiectum, vt sibi repræsentatum per speciem, dicitur aliquo modo iudicium ferre de illo.
113 Posterior quasi per extremum propriissima est, dicitque non solam cognitionem quamcumque: sed collationem vnius cum alio, qua cognita affirmat, vel negat vnũ esse aliud: vnde iudicium hoc in sola compositione reperitur, & veritatẽ ac falsitatẽ compositam continet formaliter. Præter has duas acceptiones videtur mihi addenda tertia quasi media inter vtramque, quia plusquam prior importat, & non pertingit perfectionem posterioris, estque cognitio non vnius rei simplicis tantùm: sed duarum cognoscendo naturam vtriusque, & quod vna non est altera, non tamen conferendo vnam cum altera, neque cognoscendo proportionem, vel disproportionem inter eas existentem, nec ideò affirmando, vel negando, quod
114 vna sit altera. Quod facit visus cognoscẽdo albedinem, & nigredinem, & eo ipso discernẽdo inter vtramque, & consequenter aliquo modo iudicando, quod vna nõ sit altera.

Et de

Et de iudicio in prima,& tertia acceptione sumpto certum est dari in sensu interno:tum quia & in externis datur: tum etiam, quia sensus communis versatur circa obiecta externorum sensuum discernendo inter illa:& ideò aliquo modo iudicando,quod obiectum vnius non sit obiectum alterius, neque ad eum pertineat. Quæstio igitur ad iudicium propriè sumptum in secunda acceptione reducitur, an sensui interno conueniat secundum aliquem eius actum;procedit autem quæstio de omni sensu, etiam brutorum.

Et prima opinio concedit sensui interno solius hominis verum, ac proprium iudicium per compositionem,& diuisionem, & ex consequenti verum discursum circa singularia sensibilia, non ex perfectione sensitiua,vt sic, quia etiam conueniret sensui interno brutorum:sed ex coniunctione ad partem rationalem, à qua deriuatur in sensum internum per actum cogitatiuæ potestas componendi, & diuidendi, & vtendi syllogismo quodam ad inferendum vnum ex altero.Ita D. Thom. 1. part. q.78.art.4.ad 5.& 22.quæst.47.art.3.& ibid.Caiet.Greg. in 1. disp.3.quæst.1.art.1. Gabr. quæst. 1. prologi ar. 2.Alens.2.part. quæst.67.memb.1.Marsil.in 2.quæst.16.art.1.Capreol.in 2.distinct.35.quæst.2.Soncin.10.libr.Metaph.quæst.26.Ferrar. q.9. huius lib.& Auerr. comment.62.Auicen.lib.6.natur.par.4.cap. 2.atque etiam Bañez dub.2.Sotus, & plures alij interpretes Arist.lib.2.Posterio.cap.vlt.atque etiam in prologo Metaph.Niphus disp.7.Antonius Andreas quæst.5.Iauellus quæst.6. Iand. 3.lib.de anima,quæst.37. 115

Quod etiã concessere sensui interno brutorum antiqui Philosophi tribuẽtes brutis verum discursum,& ratiocinationem, vt Pythagoras,& Anaxagoras,quos refert Plutarchus, lib.5.de placitis Philos.c. 2.imò,& Plutarchus ipse videtur ita sensisse in dialogo qui inscribitur(quod brutis ratio insit) & tandẽ Lauren.Valla,in libello quem scripsit in Dialect.cap.9.Et probatur:nam Iob 11. dicitur: *Nõne auris verba diiudicat,& fauces comedentis saporem?*Et cap.12.*Auris enim verba probat, & guttur escas.* Et tandem Prouerb. 6. *Vade ad formicam ô piger, & considera vias eius,& disce sapientiã,&c.*Cõcedit ergò formicæ sapientiam, quæ sine iudicio non habetur.Aristot.etiam apibus &formicis concedit prudentiam, 1.Metaphys.cap. 1. & sensum internum hominis vocat rationem particularem, 6.lib. Ethic.cap.11.& 3. lib.de anima intellectum passiuum propter iudicium,ac discursum,vt latè prosequitur lib.8.& 9.de histor. animal.cap.6.atque etiam Plin. lib.9.naturalis historiæ, cap.3. & Albert.Magn.8.lib.de animalibus à principio. 116 117

Ratione

118 Ratione verò sic probo; quia verum iudicium reperitur in
collatione extremorum, & attributione vnius ad alterum per
compositionem & diuisionem, sed hæc omnia præstat sensus
internus per diuersos actus: nam per actum imaginatiuæ com-
ponit ex duobus tertium, vt ex monte, & auro montem au-
reum, & per actum æstimatiuæ confert vnum alteri iudicans
esse ei conueniens, aut nociuum; ergò verum ac proprium actũ
iudicandi habet. Secundo, quia nihil potest intellectus noster
pro hoc statu cognoscere nisi dependenter à phantasmate: ergò
119 non potest ferre iudicium, nec discurrere deducendo vnum ex
altero quin phantasia eum comitetur iudicando, ac discurren-
do circa singularia illa, à quibus intellectus vniuersales ratio-
nes abstrahit, & circa quæ discurrit; ergò à consortio saltem
intellectus deriuatur ad actus interni sensus iudicium, ac dis-
cursus.

120 Vera tamen sententia, *nec verum, ac proprium iudicium, nec
verũ discursum & ratiocinationem concedit vlli sensui interno:
imò nec toti naturæ sensitiuæ, etiam in homine, sed impropriũ dun-
taxat iuxta primam, & tertiã acceptionem: nã proprium in solo
intellectu reperitur.* Sic Toletus 3. libro de anima, cap. 3. quæst.
3. conclus. 2. & omnes ferè recentiores interpretes, & absque
dubio est sententia D. Tho. 1. 2. quæst. 1. ar. 1. & 2. & quæst. 13.
artic. etiam 1. & 2. & ex principiis Aristotelis efficaciter colli-
gitur. Sed etiam in primis probo hoc discursu ex doctrina eius-
121 dem D. Thomæ eisdem locis citatis elicito, quibus hoc modo
probat soli homini conuenire propter finem propriè agere; vt
aliquis se moueat, ac dirigat in finem, necesse est cognoscat
media, & finem, atque etiam proportionem, quam habet me-
dium cum fine, & conferat vnum cum altero, sed solus homo
per intellectum cognoscit proportionem, quam habet medium
cum fine, & confert vnum cum altero, brutum verò per sensum
internum cognoscit quidem rem, quæ est finis, & quæ est me-
dium, quam proponit appetitui sensitiuo, & iste naturaliter, &
non liberè mouetur ab eis, & naturaliter mouetur brutũ ipsum
ab eo ad assumendum medium, & consequendum per illud fi-
nem, sed non cognoscit proportionem, quam habet medium
cum fine, neque confert vnum alteri, quia cognitio propor-
tionis, & collatio vtriusque excedunt virtutem sensitiuam, &
ad solum intellectum pertinere possunt; ergò non se mouent,
nec dirigunt in finem, sed mouentur naturali instinctu, qui est
naturalis ipsa inclinatio appetitus in bonum sensibile, quã de-
dit eis author naturæ eorum, & illa media mouet ac dirigit ea
122 in finem. Et ex hoc colligit Diuus Thomas, electionem non

conuenire brutis, quia præsupponit iudicium, & sententiam de conuenientia vnius medij præ alio in ordine ad consecutionem finis, quam solus intellectus ferre potest. Ex eisdem verò ita arguo, formale iudicium, ac discursus præsupponunt non quamcunque cognitionem extremorum, sed proportionis eorum cum collatione formali vnius cum altero; proportio verò cum sit relatio inter extrema, vel eam importet, non est sensibilis, nec eam aliquando cognouit vllus sensus, sed solus intellectus; & ex consequenti collatio extremorum cognitionem eius præsupponens non potest ad sensum pertinere, sed ad intellectum, & consequenter nec iudicium, ac discursus. Et hæc 123
ratio non minus efficaciter conuincit de sensu interno hominis, quam bruti. Quod sic probo; ideò verum ac proprium iudicium, seu sententia, ac discursus non conceditur sensui interno brutorum, quia superat conditionem, cuiuscumque obiecti sensibilis: & nulla potentia potest vagari extra rationem sui obiecti; sed sensus internus hominis habet idem obiectum sensibile, ac sensus bruti; ergò etiam ex coniunctione ad intellectum, non potest operatio eius extra illud vagari, vel ad obiectum non sensibile, sed intelligibile se extendere; qualis est formalis proportio, formalisque collatio extremorum inclusa in formali iudicio, aut ei necessario præsupposita; quare non minus est ei denegandum, quam sensui brutorum.

Secundò quia si sensus bruti, vel hominis per coniunctionem cum intellectu habet verum, ac proprium iudicium, sequitur posse cognoscere proportionem inter subiectum, & prædicatum, & iuxta eam vnum attribuere alteri, vel negare de illo; sed in tali iudicio reperitur formalis veritas, aut falsitas, ergò hæc dabitur in operationibus sensuum: contra expressam sententiam Aristotelis, eam in sola operatione perfectissima intellectus ponentis, 6. lib. metaphys. textu vltimo, & 1. lib. de interpretatione, capit. 1. & cum eo omnes interpretes. Et tandem posse sensum internum cognoscere proportionem inter duas compositiones, vel affirmationes, atque etiam inter compositionem, & diuisionem, seu affirmationem, & negationem, & componere vnam cum altera, quod est syllogizare, & ratiocinari, & ideò bruta habebunt vsum rationis, & homo secundùm partem sensitiuam, & ex consequenti libertatem, & capacitatem virtutis, & vitij, meriti, & peccati, quæ planè absurda sunt. 124 125

Vt autem clarius constet hæc veritas, & testimonia ac rationes soluantur, adnotare oportet, quod sicut rebus naturalibus cognitione carentibus dedit author naturæ inclinationes naturales, 126

turales, quibus mediis ducerentur in suos fines determinatos, abeóque præfixos per proprias operationes ab eisdem inclinationibus procedentibus: sic dedit rebus sensitiuis inclinationem naturalem appetitus in bona sensibilia determinata, & conuenientia suæ naturæ, atque etiam sensus internos, & externos, qui per proprias, & naturales operationes eadem
127 bona sensibilia eidem appetitui proponerent, & per talem propositionem ordinatissimè mouerentur in suos fines, non quidem ex iudicio, ac discursu proprio, sed per instinctum naturæ, ordinatæ, atque directæ in finem per media ab authore naturæ, in quo perfectissimum iudicium, perfectissima sapientia, ac prouidentia præsupponitur, à qua procedit tota eorum ordinatio, ac directio in suis operationibus, potius quam in eisdem inueniatur, nisi tanquam in effectibus diuinæ sapientiæ ea, & per easdem operationes dirigentis, & ordinantis.

128 Et in hoc sensu docuit sacer textus formicam suo modo operandi ostendere nobis sapientiam; imò docere nos prudenter, ac sapienter operari, vel certè Deum (in quo potius sapientia, & prudentia reperitur) per illam.

Duo verò alia testimonia de iudicio, quem sensus habere possunt iuxta primam, & vltimam acceptionem intelliguntur, non de iudicio formali, ac proprio soli intellectui concesso, & eundem sensum tenuit Aristoteles prudentiam concedens formicis, & apibus, & cogitatiuam nostram vocans rationem particularem, non quod ratione sit prædita, sed quod in suis operationibus circa singularia rationem discurrentem sequatur, eique deseruiat.

129 Ad primum argumentum concessa maiori neganda est minor, quod omnia illa præstet sensus internus per diuersos actus; nam per actum imaginatiuæ coniungit quidem duo phantasmata simplicia, vt montis, & auri, non tamen cognita proportione, vel facta collatione inter illa, nec per modum attributionis vnius ad alterum; & ideò non per iudicium verum, ac proprium, sed solum per materialem quandam coniunctionem, & compositionem. Nec propriè iudicat per opus æstimatiuæ, quia solum apprehendit conuenientiam, vel disconuenientiam obiecti materialiter, non formaliter, hoc est, solùm apprehendit rem sensibilem conuenientem suæ naturæ; non tamen cognoscit conuenientiam ipsam, aut proportionem, nec rem apprehensam cum eadem natura propria, aut cum appetitu confert, quia conuenientia, proportio, & collatio cùm in relatione consistant, non sunt obiecta sensibilia

lia, sed solùm intelligibilia: sine cognitione verò earum constare non potest formale, & proprium iudicium.

Ad secundum concedendum est, non posse intellectum in corpore operari, nec discurrere circa rationes vniuersales rerum, nisi operante sensu circa singularia earum, & ideò materialiter discurrente per diuersa singularia, non tamen formali, ac proprio discursu, quia iste ex se dicit non solum cognitionem plurium rerum habentium inter se connexionem, sed cognitionem ipsiusmet connexionis, videlicet causæ, & effectus, aut effectus, & causæ, & sensus quidem cognoscere potest plura singularia, & à cognitione vnius transire ad alterius cognitionem comitando intellectum, sed connexionem ipsam, & ordinem consecutionis intercedentem inter ea solus intellectus potest cognoscere, non sensus, & consequenter solus ille verum potest habere discursum, iste verò materialem dumtaxat, atque impropriissimum. 130

QVÆSTIO VI.

An sensus internus cognoscat proprium obiectum, vt præsens, atque etiam, vt præteritum, & futurum.

HOc solùm restabat inquirendum, breuiterque agitandum circa obiectum interni sensus, nempe an cognoscat per proprios actus obiecta, vt præsentia, præterita, aut futura. Et rationem dubitandi præbuit Aristoteles, in lib. de memoria, & reminisc. capit. 1. & 2. nam in 1. capit. non longè à fine memoriam vocat sensum temporis, & tempus cognoscere docet statim his verbis: *Semper enim cum agit memoria, sicut & prius diximus, quod vidit hoc, aut audiuit, aut didicit, simul sentit, quia prius, prius autem, & posterius in tempore sunt.* Prætereà in eodem capite ante medium distinguens actum memoriæ ab actu sensus communis ita ait: *Est enim præsentis quidem sensus, futuri vero spes, facti autem memoria, vnde post tēpus memoria omnis.* Ex quibus planè colligitur sensum internum cognoscere proprium obiectum sub differentia præsentis, præteriti ac futuri temporis, alioqui non possunt actus eius causare in appetitu desiderium, & spem, de quibus constat versari circa bonum futurum. Præterea, nec possent distingui actus sensus communis, & memoriæ: cùm solum differre asserat, quia ille versatur circa obiectum, vt præsens, hoc verò, vt futurum. Quod docuit expressius vocans memoriam sensum temporis, hoc namque verum esse non posset, nisi cognosceret 131 132

obie

obiectum ſub tali differentia temporis.

133 Nihilominus noſtra ſententia eſt, *ſenſum internum, nec per actum memoriæ, aut reminiſcentiæ, nec per quemlibet aliũ cognoſcere obiectum ſub ratione formali præſentis; aut præteriti, vel futuri, ſed ſolum materialiter, in quantum verum eſt cognoſcere obiectum ſenſibile ſub conditione præſentis, hoc eſt, actu eum mouẽtis, aut ſub conditione iam cogniti per ſpeciem reſeruatã in memoria, ex illo enim dicitur cognoſcere, vt præſens, quia obiectũ ſenſibile nõ mouet actu ſenſum, niſi præſens loco, ac in præſenti tempore.* Ex hoc verò quod illud iam cognouit, & reuera non eſt præſens, ſed abſens, dicitur illud cognoſcere, vt præteritum. Quod ſic probo, ſenſus non poteſt per vllum actum percipere rationem formalem temporis; ergò neque obiectum ſenſibile ſub formali conditione temporis. Euidens eſt conſequentia. Et antecedens probatur, quia formalis ratio temporis dicit ordinem prioris, & poſterioris in partibus motus, dicit etiam formalem rationem durationis; neutrum verò ſenſibile eſt, quia nec ſenſus vllum ordinem vnius rei ad alteram percipere poteſt, nec etiam

134 formalis ratio durationis ſenſibilis eſt. Et certe ſi tempus poſſet cognoſci per ſenſus, non eſſet tam incerta, tam lubrica ratio eius, vixque perceptibilis ab intellectu, ſed euidenti experientia ſenſuum explorata à nobis foret. Ex perceptione autẽ motus, quem tanquam commune ſenſibile percipit ſenſus, ſolum habetur quod percipiat materialiter tempus, & ideò materialiter etiam tempus, præſens, & præteritum, vt lib. 2. cap. 6. docuimus, atque probauimus, quod non eſt aliud, quàm percipere ſenſibile, vt per ſe actu mouens, quod non poteſt, niſi ſit præſens, & in differentia temporis præſentis, vel iam ſenſatum, & abſens, quod non poteſt habere, niſi tranſacto tempore, & ideò

135 in differentia temporis præteriti. Et ſecundum hanc rationem materialem, non ſolum percipit tempus præſens, & præteritũ, ſed vt præſens, & præteritum, & ſenſibilia vt præſentia, vt percipit ſenſus communis, atque etiam præterita, vt præterita, vt percipit memoria: & in hoc ſenſu aſſerit Ariſtoteles memoriã eſſe ſenſum temporis, & percipere obiectum tranſacto tempore, vel etiam vt præteritum, hoc eſt, vt iam ſenſatum, in quo etiam diſtinxit memoriam à ſenſu communi, qui ſolum percipit obiectum, vt per ſe, & actu mouens. Nunquam tamen docuit, quod rationem temporis perciperent, nec obiecta prout præſentia, aut præterita formaliter: & ecce explicata teſtimonia Ariſtotelis, & ſolutum primum argumentum ex eis deductum.

136 Quod verò additur appetitum moueri motu deſiderij ad quæren

quærenda sensibilia futura, quod desiderium vocauit Aristoteles spem, nō probat sensum cognoscere futura vt futura formaliter, sed ad summum materialiter, sicut præterita, & præsentia, quod sufficit, vt ab obiecto sub ratione cōuenientis moueatur appetitus motu prosecutionis, vel fugæ, vt dum canis vestigia leporis sibi præsentia primo percipit, vel ouis vestigia lupi, vel ab odore aliquo mouetur ad inueniēdum, vel fugiendum eiusmodi animalia, quāuis nunquam anteà ea cognouerit, nec eorum vestigia vel signa aliqua viderit, quæ non intelligo moueri ad inquirendum, vel fugiendum eadem animalia in particulari, sed fortè sub ratione alicuius rei singularis sibi conuenientis, aut nociuæ, in quam naturali instinctu æstimatiuæ ductus appetitus fertur motu prosecutionis, vel fugæ.

Et ex eadem doctrina constat, in quo sensu intelligatur, quod Aristoteles de memoria asseruit, quod sit sensus temporis; solùm enim vult esse sensibilis, vt iam à se sensati, quod cùm non possit esse sensatum, nisi in præterito tempore, materialiter dicitur ipsum cognoscere, & ideò sensum temporis vocari. 137

QVÆSTIO VII.

Quodnam sit subiectum sensus interni.

PRimum de subiecto interni sensus discutiendum est in quanam parte animalis resideat tanquam in proprio organo. Circa quod diuisa est Philosophorum, & medicorum schola; nam Aristoteles multis suæ doctrinæ locis expressis verbis docuisse videtur sensum communem, & consequenter alios sensus internos (si plures sint) in corde collocandos esse tanquam in proprio subiecto, vel organo; imò tanquam in fonte, ac radice totius virtutis sensitiuæ, præsertim internæ: ita enim loquitur 2. lib. de gener. anim. cap. 4. & lib. 5. cap. 3. lib. 3. de partib. anim. capit. 3. & 4. de iuuent. & senect. cap. 1. & 2. de somno, & vigil. c. 2. cum sequuntur Comm. 2. lib. de partibus anim. cap. 7. & in collectan. lib. 2. cap. 11. Auicenna fen. 1. doctrina 6. capit. 10. & Apoll. 2. lib. de anima quæst. 27. Iandun. de somno & vigil. quæst. 9. Præsupponit verò Arist. cor esse omnium venarum, arteriarum, ac neruorum principium. Item omnium spirituum, non solùm vitalium, sed animalium officinam, & cum species externorum sensuum mediis spiritibus animalibus per neruos deducantur vsque ad sensum internum, in eo esse sedem, & organum eius. 138

139 Probat Aristot. hoc argum. cerebrum non potest esse organum sensus communis; ergò in corde collocari debet. Euidens est consequentia, quia non potest collocari in alia parte, præter has (nam quod aliqui in spiritibus animalibus esse dicunt, quorum sententiam videntur sequi, Nemes. in lib. de natura hominis capit. 6. & D. Damascen. 2. lib. fidei capit. 19. & 20. non consonat veræ Philosophiæ: cùm nec spiritus viuant, vt alibi probauimus; & ideò nec sint sensus capaces, & præterea instabiles sunt, & quasi in continuo motu, organum verò sensus in determinato situ permanere debet.) Antecedēs verò multis modis probat; quia cerebrum discontinuum est à cæteris partibus corporis; ideò virtus sensitiua, si in eo ponatur, non poterit eis communicari. Et tandem frigidissimum est, nimisque humidum, ideóque ineptum ad conseruandas species; propter hæc igitur non potest esse organum interni sensus; ex alia verò parte, cor situm habet in centro corporis, à quo tota virtus animæ deriuatur in cæteras partes. Deinde pars præcipua est, quæ primo viuit, & mouetur; ergò totius vitæ, & motus naturalis, ac sensitiui principium esse debet. Præterea appetitus est in eo, vt ostendunt passiones iræ, amoris, & odij; quæ sunt actus eius, & fiunt in corde; ergò in eo est sensus internus, à quo proximè mouetur; nam si foret in cerebro adeò à corde remoto, non posset mouere appetitum, quia mouens & motum debent esse simul, & tandem cor est principium neruorum omnium, ac spirituum, vt præsuppositum est.

140 Secundam opinionem statuit Galenus, primam sedem sensitiuæ virtutis non in corde, sed in cerebro collocans. Ita docet lib. 8. de vsu partium cap. 3. & 4. atque etiam lib. 7. de decretis, quem sequuntur D. Thom. 3. part. quæst. 8. articul. 1. & 6. & quæstio. 66. articul. 7. ad 3. Albert. Mag. 1. lib. de anima tractat. 4. cap. 11. Toletus 3. lib. de anima, quæst. 5. Conimbr. quæstio. 1. huius libri, articul. 4. Et est iam communis inter recentiores, nobísque probabilior videtur. Quam vt probet Galenus, præsupponit, cerebrum esse radicem neruorum, non cor, & ideò principium sensus, qui per neruos administratur; quod probat his experientiis. Prima, quia ex vsu anatomicæ artis constat neruos à cerebro deriuari, in eóque coniungi, cor verò non attingere. Secundo, quia nerui, quò propinquiores sunt cerebro, eò apparent grossiores, & maiores, quod argumēto est initium ab eo sumere: nam hoc eodem argumento probat Arist. venas, & arterias deriuari à corde, quia iuxta illud latiores, ac maiores conspiciuntur.

141 Tertio, si neruus ligetur medius, experientia constat partem eius versus cerebrum tenden-

tem

tem moueri, atque sentire, partem verò versus cor, nec moueri, nec sentire, signum igitur est à cerebro, & non à corde emanare. Et tandem læsio capitis impedit, aut tollit sensum, & motum illæso prorsus corde: ergò non hoc, sed illud est organum sensus interni: experimur etiam ex vehementi, aut diuturna attentione ad sentiendum adhibita lædi caput, aut lassari, non cor, & læsa phantasia applicari capiti medicamenta, non cordi. Experimur quoque rerum imagines, atque phantasmata, & consequenter somnia in capite fieri. Vnde Danielis 2. dictum est Regi Nabuchodonosor: *Somnium tuum, & visiones capitis tui huiusmodi sunt, &c.* Et situs ipse cerebri, cui propinquiores sunt externi sensus, accommodatior est organo interni sensus, qui ab eis moueri debet. Sed in quanam parte cerebri resideat sensus internus, non est certum, sed qui plures ponunt, ad cellulas illas, vel sinus, aut ventriculos cerebri confugiunt, & in singulis singulos collocant.

Duo tamen videntur mihi in hac re certa: primum est, *quod sensus internus, siue vnus sit, vel multiplex, propriũ organum, vel organa habere debet distincta ab organis externorũ sensuũ.* Quod probo, quia distincta potentia realis est ab eis, à quibus mouetur, & quorum sensationes percipit, & per distinctas species operatur, impressas quidem ab obiectis, vt sensatis per eos, & ideò distinctum organum postulat. Secundo, illud videtur mihi certum, *quod qui plures sensus internos ponunt, non possunt ex cellulis certò colligere determinata organa singulorum:* quia vt superius ostendimus, non est certum, in quos vsus factæ sint à natura, videlicet vt sensuum organa sint, vel in alios. 142

Sed nec de organo sensus communis certum est in quanam parte cerebri situm sit. Sed quidam in medulla cerebri, aut in eius membranulis, quæ meninges vocantur, esse affirmant. Alij verò in duabus illis concauitatibus, quæ cernuntur in parte cerebri anteriori supra concauitates oculorum, singulæ quidem versus singulas, ad quas cellulas videntur confluere nerui omnes descendentes ad organa externorum sensuum; atque in eis coniungi. Alij verò sub his concauitatibus collocant organum huius sensus. Et tandem alij tertiam aliam concauitatem inferiorem eisdem aiunt cerni, ex vsu anatomicæ artis, ad quam dicunt neruos externorum sensuum concurrere, & in ea collocandum esse sensum communem putant. Sed cum nihil horum sit certum; & duæ illæ concauitates oculis superiores euidentiores sint, licet non sit certum in eis residere organum huius sensus: 143 144

Verisimilius tamẽ videtur rationẽ situs, & concursus neruo- 145

rum inferiorum in eis esse collocandum organum sensus communis, & iuxta nostram sententiam non ponētem sensus alios internos ab eo distinctos non sunt nobis inuestiganda aliā organa, sed hoc vnum sufficere arbitramur in quo vnicus sensus internus collocetur.

Et ad primum argumentum Aristotel. respondeo falsum esse, quod cerebrum non sit continuum cæteris partibus corporis, sed (vt superius adnotauimus) continuatur per neruum eiusdem naturæ cum eo. Deinde negamus, qnod in cerebro non sit motus nec sensus; nam licet in quibusdam partibus eius imperfectus valde, & quasi obtusus sit, perfectior est in aliis, quod ex dolore eiusdem cerebri ostendi potest. Ad sensum verò non requiritur sanguis, vt nerui, & cartilagines ostendunt.

146 Quod verò de situ cordis affert, ac de dignitate eiusdem ex qua habet, vt sit totius vitæ, & motus principium, multò minus probat, quod in eo sit sensus internus; imò potius cum motus naturalis, & sensitiuus sint adeò diuersi, diuersas longè partes corporis postulant, & diuerso modo temperatas; imò in diuerso collocatas situ. Nam motus vitæ naturalis calore, tanquam instrumento præcipuè perfici debet. Et propterea originem eius calidissimam esse oportet, quia in ea debet fieri, vel saltem depurari sanguis, atque etiam spiritus omnes quasi per

147 venas, & arterias volitantes. Motus verò sensitiuus originem magis temperatam postulat, in qua iidem spiritus vitales attemperentur & animales fiant, hoc est, ad motum sensationis animali proprium iuuandum tanquam instrumēta accommodati. Situs verò cordis longè distat ab externis sensibus, sed cerebrum proximius est, & propterea magis accommodatum pro sede interni sensus. Frigiditas verò eius nec negatur, nec impedimento esse potest, vt sit radix virtutis sensitiuæ, quin potius cum spiritus generentur, & procedant à corde, calidissimi, & ideò facile mobiles, necessarium fuit, vt frigiditati cerebri temperarentur, & consequenter redderentur minus faciles ad motum, & ideò aptiores ad recipiendas species sensibiles ab externis sensibus, & hoc medio transmittendas ad sensum internum; nam constat quietum aërem aptiorem esse ad recipiendas species ab obiectis & transmittendas ad organa externorū

148 sensuum. Quod verò appetitus sēsitiuus sit in corde, & à sensu interno moueatur, non probat in eodem corde esse debere vtramque potentiam, sed licet in distinctis, imò distantibus partibus resideant, sufficit, quod in eadem anima radicentur per naturalem subordinationem vnius cū altera, & quod per concursum eiusdem animæ cùm vtraque operentur, vt cognoscitiua

scitiua possit mouere appetitiuam per propositionem obiecti.
Et quòd tandem obiici posset ex illo Matthæi 9. *De corde exeunt cogitationes*, quæ sunt actus interni sensus, qui cogitatiua vocatur, & cum dicantur exire decorde, videtur in eo residere potentia; difficultate caret: cùm de cogitationibus potius intellectus proponentis voluntati obiecta vitiorum intelligatur, vt contextus verborum planè docet.

QVÆSTIO VIII.

An omnibus animalibus concedendi sint omnes sensus interni.

Non desunt, qui animalibus imperfectissimis, vt Conchiliis omninò denegent sensum internum, quia cum non habeant externos præter gustum, & tactum, non videtur in quem vsum possit eis aliquis sensus internus concedi. Alij verò, vt Toletus q. 8. huius lib. quendam sensum imperfectissimum eis concedit, quem vocat imaginationem indeterminatam, atque confusam, quæ non percipit aliud conueniens, vel disconueniens, nisi in ordine ad gustum, & tactum, & hoc solum præsens, non absens, & ideò non est distinctus internus iste sensus à gustu, & tactu, nec habet determinatum organum, sed dispersus est per totum corpus, sicut gustus, & tactus. 149

Sed nostra sentẽtia duo asserit his duabus opinionibus contraria. Primùm est, *nullũ animal dari omni sensu interno destitutum, sed aliquem esse omnibus, etiã imperfectissimis concedẽdum.* Hoc est contra priorem opinionem, & ab omnibus ferè interpretibus capit. præsenti concessum. Quod puto expressum in primis esse apud Aristotelem 3. libr. de anima, capit. 11. text. 56. vbi animalibus imperfectissimis concedit imaginationem. Sed id probo duplici ratione: primò quia negari non potest his animalibus, quod duas illas sensationes externas, gustus, & tactus eis concessas cognoscant, discernendo inter vtramque, atque etiam inter obiecta vtriusque modo saltem imperfecto; sed hæc sunt officia sensus interni, quem communem vocamus: ergò sensus iste debet saltem eis concedi. Secundo, non potest animalibus etiam imperfectissimis denegari aliqualis appetitus sensitiuus: cùm euidens sit appetere sibi conuenientia ad conseruationem propriæ naturæ, delectationem dolorémque sentire, quia si pungantur, se contrahunt: sed hæc pertinent ad appetitum sensitiuum tanquam proprij actus: ergò 150

non est eis omninò denegandus. Vlterius appetitus sensitiuus non potest immutari proximè ab externis sensibus, qui nihil de conuenienti, vel nociuo percipiunt; ergò necessariò est in his animalibus ponendus aliquis sensus internus, à quo sub tali ratione proponatur obiectum.

151 Sed quisnam sensus sit iste internus, vel an sit vnus tantum, aut plures? Respondeo duos esse necessariò eis concedendos apud eos, qui plures sensus internos multiplicant: nempe sensum communem, atque æstimatiuam, vel apud nos vnum cum duplici actu distincto. Quod probant duæ rationes prædictæ.

Secundum quod asserimus est *sensum internum quantumuis imperfectum vnum, vel plures his animalibus concessos distinctos esse realiter, atque etiam specie à gustu, & tactu eorum, siue proprium organum, ac distinctum habeant (quod verius puto) siue dispersi sint per totum corpus cum gustu, & tactu.* Hoc est contra posteriorem sententiam Toleti. Quod ex duobus probatur euidenter, videlicet ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis externi, atque interni sensus: nam illi ab externo obiecto secundum se, iste verò non nisi ab obiecto, vt sensato per externum sensum. Vnde illi percipiunt sensationes istorum. Ex quo procedit modus operandi valde diuersus, per quem etiam distinguuntur realiter, atque essentialiter potentiæ.

152 Præter hos autem duos sensus internos, non videntur imperfectissima hæc animalia habere alios, non enim habent memoriam, vt docet exprefsè Aristoteles, 1. lib. Metaphysic. capit. 1. longè à principio his verbis. *Natura itaque animalia sensum habentia fiunt, à sensu verò quibusdam eorum non innascitur memoria, quibusdam verò innascitur.* Et probat ratio, quia non mouentur, nec ad eadem loca, vel similia redire possunt, ad id enim memoria deseruit, cuius nulla signa aliquando præbent.

153 De aliis verò perfectioribus animalibus decernere oportet, an præter sensum communem, & æstimatiuam sint eis concedendi cæteri sensus interni, aut actus eorum, & præsertim imaginatio, seu phantasia. Et Aristot. quidem omnibus eam videtur concedere 3. lib. de anima, cap. 11. textu 56. atque etiam 1. lib. Metaph. cap. 1. nuper citato. Vbi postquam de animalibus quæ prudentia quadam prædita sunt, & ab homine plura addiscunt locutus fuerat, de aliis imperfectioribus ita ait: *Catera verò imaginationibus, ac memoria viuunt.* Capite verò præsenti denegat exprefsè formicis, & apibus imaginationem. Propterea interpretes eius cap. præsenti multa congerunt variisque vtuntur expositionibus ad hæc loca concilianda. Sed (nisi

(nisi ego fallor) ex verbis eorum colligitur non habere sensus oppositos: sed ex eis potius constare, quid de hac re senserit Aristoteles.

Et in primis tanquam certum præsupponere debemus apud Aristotelem pro eadem potẽtia, seu virtute sumi imaginatiuã, & æstimatiuam. Probatur euidenter ex 1. loco, vbi ex eo quod perfectissima animalia habent aliqualem appetitum sensitiuũ ad appetendum sibi conuenientia, & fugiendum nociua, colligit necessariò esse eis concedendam imaginationem aliquam, per quam appetitui proponatur aliquid tanquam conueniens, vel nociuum: sed hoc modo proponere obiectum, est actus proprius æstimatiuæ: ergò sentit hanc esse eis concedendam.

Quo supposito ex verbis eiusdem loci, & aliorum ego elicio diuersos gradus imaginatiuæ virtutis in animalibus; ita vt quædam sit imperfectissima, & infima, quæ solum versatur circa sensata per gustum, & tactum, & conuenientiam, vel disconuenientiam eorum in ordine ad appetitum. Secundus gradus est perfectior coniunctus cum memoria; & quasi recordatio, vel reminiscentia vocatur; quare ad plura alia se extẽdit. Tertius verò magisque perfectus efficit animalia disciplinæ capacia. Et primum gradũ tetigit Aristoteles tribuitque imperfectissimis animalibus in 1. loco hisce verbis. *Considerandum autẽ & de imperfectis quid est mouens, quibus sensus solùm inest tactus; vtrum contingat imaginationem inesse his, aut non, & concupiscẽtiã, videtur enim dolor, & voluptas inesse; si autẽ hac, & cõcupiscentiã inesse necesse est, imaginatio autẽ quomodo vtique inerit? an sicut mouetur indeterminatè. Et hæc insunt quidem, indeterminatè autem insunt.* Ecce imperfectissimam imaginationẽ indeterminatã, & quasi confusam vocat, eámque imperfectissimis animalibus non habentibus alios sensus externos præter gustum, & tactum tribuit. Secundum verò & tertium gradũ indicauit in 2. loco distinguens duo genera animalium perfectioris sensus, ex quibus quædam ait prudentiã prædita esse: sed non esse disciplinæ capacia, hoc est, nihil ab homine discere posse, vt apes; & id quidem quia carent sensu auditus, vnde fit imperfectiorem magisque limitatam imaginationem habere, quia ad sensata auditus non se extendit, & imaginatio ad sensata huius sensus non se extendens imperfectior est; quare nec doceri possunt ab homine, quia auditus sensus disciplinæ est; canes verò, equi, psitaci, & alia perfectiores imaginationes habent se extendentes ad sensata auditus, nempe ad sonos, & voces, quibus mediis addiscere possunt ab homine, & ideò disciplinæ capacia vocantur.

154 (margin, beside "Quo supposito")

155 (margin, beside "gustum, & tactum tribuit")

156 Ex his iã patet, quidnam de hac re senserit Aristoteles: nam imaginationem secundum totum ambitum perfectionis omnibus animalibus concedit: ita vt infimis imperfectissimam tãtum, & quasi indeterminatam, seu confusam tribuat; vt in primo testimonio: aliis verò perfectioribus, quibus deest sensus auditus, vt formicis, & apibus, concedit secundum gradum imaginationis, determinatæ quidem ac distinctæ: sed adhuc in hoc genere imperfectæ, & ideò denegat eis tertium gradum perfectiorem: quem solum concedit animalibus sensu perfecto auditus præditis, ac disciplinæ capacibus. Et ecce tibi sensus horum testimoniorum, non solum inter se non repugnantes: sed valdè consentaneos.

157 Et si quæsieris, an imaginationes horum trium graduum differant specie in diuersis animalibus, quibus conceduntur, vel solum accidentaliter. Respondeo non esse certum, an hoc vel illo modo differant: sed probabilius mihi videtur specie differre. Primo, quia differunt ex parte obiecti: nam in animalibus imperfectissimis habet obiectum magis contractum, & minus vniuersale, in aliis verò perfectioribus: sed disciplinæ incapacibus magis vniuersale, quàm in imperfectissimis, & in postremis vniuersalius, quàm in vtrisque; maior verò, aut minor extensio obiecti, licet materialis videatur, arguit tamen in potentia perfectiorem modum ipsum attingẽdi; & ideò specificam differentiam. Secundo, quia gradus isti perfectioris imaginationis, vel minus perfectæ non sequuntur rationem genericam horum animalium: sed specificas, aut differentiales; quare necessarium videtur specie differre.

QVÆSTIO IX.

An sensus interni operentur per species intentionales eiusdem rationis cum speciebus externorum sensuum, vel diuersæ, & à quonam eas accipiant.

158 PRæsupponit titulus quæstionis, quod sensus internus indigeat speciebus intentionalibus ad sentiendum, non minus, quàm externi: quod nõ est minus certum, quam de externis. Nam præter experientias, & rationes quibus de his à nobis probatum est superius, ex quibus planè colligitur necessarias quoque esse in sensu interno; hac satis manifesta specialiter de eo probatur. Nam constat, quod postquam semel obiectum aliquod

aliquod sensu percepimus, possumus iterum eo iam absente, & nullo externo sensu operante circa illud phantasiari, aut de illo cogitare, & in somnis quidem, etiam quando non operatur intellectus: ergò euidens est post primam sensationem eiusdem obiecti aliquid remanere, quod simul cum potentia phantasiæ, vel imaginatione concurrat ad nouam recordationem eius: nam sola, & nuda potentia, nón potest talem actum præstare, vt ex superius dictis constat. Hoc igitur vocamus speciem, vel similitudinem obiecti.

Ex quibus sequitur solutio eius, quod primò quæritur; nempe an sensus internus operetur per species diuersæ rationis ab his, quibus vtūtur externi, *necesse est enim per species diuersæ rationis operari.* Quod sic probo secundò, quia diuersæ potentiæ secundum speciem, quales sunt externus, atque internus sensus, diuersum quoque principium operandi postulant, quia diuersum actum, atque etiam diuersum modum operandi habent, quem non possunt præstare per principium eiusdem rationis. 159

Restat secundum longè difficilius, à quanam causa producantur istæ species. Circa quod plures opiniones extitere, quas consultò prætermitto, quia penè in desuetudinem abierunt; ex his verò, quæ in schola circumferuntur celebris est illa de sensu agente. Nam sicut Aristoteles cap. 5. huius 3. lib. posuit potentiam quandam ad imprimendas species intelligibiles intellectui cognoscenti, quam ideò omnes vocant intellectum agentem: ita hæc sententia ponit præter sensus internos percipientes obiecta sensata ab externis quandam aliam potentiam sensitiuam, non quidem cognoscentem: sed producentem species impressas in sensibus internis cognoscentibus, per quas propria obiecta cognoscant. Tribuitur hæc sententia Commentat. 2. libr. de anima comm. 60. Niph. ibidem. Iandu. quæst. 11. & 13. & Apollin. quæst. 16. Et potest probari primò, quia non possunt species sensus interni produci immediatè ab obiecto extra existente, sicut producuntur species sensus externi: cùm non possit agere tale obiectum per se in sensum internum propter impedimentum corporis: nec producuntur media specie impressa, aut expressa sensus externi: ergò à sensu agente, quia non superest alius modus, quo produci possint. Probatur minor, quod non media specie impressa: nam si hac media produceretur, cùm sit agens naturale, necessariò eam produceret eo ipso, quod ipsa in sensu externo produceretur, sed constat sequi in sensu externo, vt in visu, & non sequi visionem: nec proinde speciem in sensu interno: ergo non producitur ab ea, imò nec potest produci, quia 160 161

species sensus externi imperfectior est & quasi ordinis inferioris respectu speciei interni sensus; non ergò potest eam
162 producere, quia ageret vltra propriam perfectionem. Sed nec potest produci media specie expressa, quia sensatio tactus, gratia exempli fit in toto corpore: ergò fit in pede, valde distante ab organo sensus interni, tunc ergo, vel species impressa tactus producit impressam in sensu interno diffundendo illam per medium, sicut obiectum externi sensus diffundit species per aërem, à quibus producuntur aliæ in potentia, vel immediatè agendo in sensum; neutrum est possibile: ergo non producitur hoc modo species. Probatur minor, quia agens naturale non agit in extremum, nisi per medium; ergò species expressa sensus externi non agit in sensum internum, nisi agendo in medium; necesse est ergò diffundere speciem per medium, & cum per totum medium sparsus sit sensus tactus, non sentietur obiectum à sensu interno, quin sentiatur per tactum in intermediis partibus existentem, quod contradicit experientiæ.

163 Hæc tamen sententia singularis est, & contra cōmunem consensum Philosophorum omnium confingit sensum agentem. Imò sine vlla necessitate, quia obiectum sensibile proportionatum est cuicumque sensui; quare non indiget sensu agente ipsum eleuante ad producendam speciem sui in sensu interno: sed sine eo potest eam producere; obiecta verò nostri intellectus, præsertim corporea pro statu præsenti, non sunt ei proportionata: cùm sit ipse spiritualis, & propterea non possunt eum immutare, nec ab eo percipi; quare necessaria omnino est virtus aliqua spiritualis, quæ possit producere spiritualem speciem in intellectu repræsentantem ei obiectum materiale, per quam percipi ipsum possit.

Propterea secunda opinio asserit speciem impressam sensus interni produci à sensu externo determinato ad talem productionem per solam præsentiam sensationis externæ, per quam percipit idem obiectum, non tamen ea vllo modo concurrente ad productionem eius, nisi tanquam conditione. Ita sentiunt recentiores quidam. Sed hæc etiam sentētia videtur mi-
164 hi falsa; primo quia si sensatio externi sensus non concurrit cum eo ad productionem speciei impressæ interni sensus, sine fundamento dicitur non posse eundem sensum eam producere, nisi ad præsentiam eius. Probatur consequentia, quia præsentia visionis non est approximatio visus ad organum sensus interni, quod est passum: nec est intelligibilis alia ratio conditionis secluso penitus cōcursu eiusdem visionis cum potentiæ

potentia: ergò sine fundamento fingitur, quod ad præsentiam eius producatur. Prætereà; vel potentia concurrit propria virtute, vel tanquam virtus obiecti: sed neutro modo; ergò nec poterit ab ea produci species. Minorem probo, quia potentia cum sit longè perfectior obiecto, non potest esse virtus eius, nec vt talis concurrere, sed nec virtute propria, quia imperfectior est sensu interno: ergò non potest propria virtute in illum agere. Secundò, quia in omnibus potentiis cognoscitiuis verum est & ab omnibus receptum dictum illud D. Augustin. *Ab obiecto, & potentia paritur notitia, vel cognitio*, sed si hæc sententia vera sit, non potest obiectum vllum præstare concursum ad internam sensationem cum non præstet illum per sensationem externam, & multò minus per potentiam, quam cõstat non esse virtutem eius: ergò nullo modo procedet ab eo species sensus interni, nec sensatio eius.

His omnibus exclusis *nihil aliud videtur excogitari posse, à quo producātur species impressa interni sensus, nisi ab obiecto sensus externi vt cognito per eum.* Ita vt cognitio ipsa, atque species expressa per eam producta illud perfectè repræsentantes sint virtus eius, à qua imprimantur species eiusdem obiecti cognitì in sensu interno. Nam cum sensatio atque species expressa sensus externi sint actus vitalis eius, expresséque repræsentent obiectum, perfectiores sunt speciebus impressis interni sensus, quæ nec vitales sunt, nec obiectum cum tanta perfectione repræsentant. Ita Fonsec. noster 1. li. Met, cap. 2. quæst. 3. sect. 8. atque etiam Molin. 1. par. quæst. 1. art. 2. disp. 4. quod insinuauit planè D. Thom. 1. p. qu. 78. artic. 4. ad 2. asserens sensus externos ita esse cum internis ordinatos, vt ex immutatione sensus externi facta ab obiecto, per quam illud percipit, sequatur alia immutatio in sensu communi, per quam percipit eandem sensationem sensus externi; & proinde obiectum per eam sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut obiecto per eam sensato immutatur sensus internus tanquam ab obiecto sibi proprio ex mente D. Thomæ: constat autem immutationem sensus ab obiecto fieri per productionem speciei impressæ; hæc igitur producitur ab obiecto, vt sensato ab externo sensu tanquam à causa efficiente. Hanc sententiam sequuntur iam omnes ferè recentiores, & videtur nobis probabilior, efficacitérque ex refutatione aliarum corroborata.

165 (right margin, beside "His omnibus exclusis…"); 166 (right margin, beside "sensatum, & repræsentatum. Ab eadem ergò sensatione, aut")

Et ad primum argument. oppositæ dicimus sensationem externi sensus, & speciem eius expressam diffundere speciem per medium, & speciem in medio productam multiplicare

aliam

aliam in potentia interna: medium autem in quo producuntur species impressa sensus interni ab expressa externi sunt spiritus animales valdè similes aëri externo, qui per concauitates internas corporis diffusi sunt, vt species in se recipientes quasi deferant, & ab his speciebus in eis receptis multiplicentur aliæ in potentia, vnde deficientibus his spiritibus, vel impeditis viis, per quas transire, ac moueri possint, cessant operatio-
167 nes internorum sensuum. Et cum dicitur per has species diffusas in medio percipi debere obiectum à sensu tactus diffuso etiam per totum corpus, neganda est consequentia, quia spiritus, per quos diffundūtur, non informantur ab anima, nec organa alicuius sensus esse possunt, & licet esse possent, species tamen non sunt proportionatæ sensui tactus, sed alterius conditionis; quare non possunt per eas elicere sensationem tactus.

QVÆSTIO X.

An sensus interni solum operentur per species sensatas, vel etiam per insensatas.

168 VT titulum quæstionis explicemus, adnotare oportet duplices species distingui in solis sensibus internis, qui cum apti sint operari per species receptas ab externis, vel inferioribus, species, quas ab eis recipiunt, vocantur sensatæ, quia repræsentant eis obiectum sensatum per alium sensum; si verò excogitemus speciem aliquam non receptā in eis ab alio sensu, & ideò nec repræsentantem obiectum iam sensatum, per quam operentur, talis species dicetur insensata. Quærit igitur titulus quæstionis an omnes sensus interni, (si plures sint) vel (si vnus tantùm) in omni suo actu operetur per species sensatas, vel aliqui sint sensus, seu aliquæ sensationes, quas eliciant per species insensatas, hoc est, non receptas ab alio sensu; neque repræsentantes obiecta vt ab eo sensata. Vt dum ouis percipit lupum vt sibi inimicum per æstimatiuam, & fugit, cognoscit inimicitiam eius per speciem eiusdem lupi, quam recepit à sensu externo, aut communi, quæ ideò sensata vocatur, vel per aliam non receptam ab eo; nec ideò repræsentantem eandem inimicitiam sensatam.

169 Et prima opinio negat æstimatiuam percipere obiectum vt conueniens, vel nociuum per alias species insensatas; sed per easdem receptas à sensu communi, quæ sensatæ vocantur. Ita recentiores non pauci: & probant, quia, nec tales species insensatæ sunt necessariæ, nec naturaliter possibiles. Et necessariæ

riæ quidem non sunt, quia sufficit ouem videre lupum per speciem sensatam, vt statim naturali instinctu eum fugiat. Sed nõ sunt possibiles naturaliter, quia non est à quo producantur, non enim ab obiecto, vt sensato per sensum externum, nec per communem, quia sensus illi non cognoscunt obiectum vt conueniens: ergò nec possunt producere speciem ipsum repræsentantem sub ratione conuenientis. Imò si ab eo producerentur, sensatæ forent, non insensatæ, sed nec potest produci ab eadem æstimatiua, quia sensus quicumque solùm habet virtutem cognoscendi obiectum ab eo immutatus: ergò per speciem sibi ab eo impressam, quia immutatio potentiæ ab obiecto fit per impressionem speciei ab eo, vt per se est manifestum in cæteris sensibus; nulla igitur potentia habet virtutem imprimendi sibi speciem obiecti, per quam ipsum cognoscat.

Secundò quia si æstimatiua operatur per species insensatas, 170
maximè vt cognoscat aliquid non sensatum per sensus externos, atque communem. Sed hoc non potest esse aliud, nisi ratio conuenientis, & boni, aut discõuenientis, & mali, aut idemmet obiectum sensatum sub hac noua ratione conuenientis non sensata, sed hoc est impossibile: ergò non potest speciebus insensatis vti. Minorem probo, quia ratio conuenientis, aut disconuenientis non est cognoscibilis per vllum sensum; ergò nec potest cognosci per species insensatas ab eo. Antecedens probatur, quia conuenientia boni sensibilis cum natura sensitiua, atque etiam disconuenientia consistit in proportione, seu relatione eiusdem boni cum eadem natura: nam ideò conueniens est ei, & bonum eius, quia sibi proportionatum, & ideo disconueniens, quia improportionatum, sed constat relationem, vel proportionem non esse cognoscibilem per sensum, quem ideò superius probauimus, non posse habere formale iudicium, quia non potest cognoscere conuenientiam vnius extremi cum alio, & ideò nec attribuere vnum alteri: ergò eadem ratione non potest cognoscere conuenientiam rei sensibilis cum sensibili natura, nec etiam speciebus insensatis vti ad illam cognoscendam.

Secunda opinio asserit *æstimatiuam nõ solùm recipere species sensatas à sensu communi, vel phantasia, per quas res etiam sensatas ab eo cognoscat, sed insensatis vti ad cognoscendas easdẽ res sensatas, sub noua ratione conuenientis, aut disconuenientis nõ sensata, & has species insensatas reseruari in memoria, vt per eas possit easdem res iterum cognoscere.* Hæc est expressa D. Thom. 1. p. quæst. 78. art. 4. vbi sic ait. *Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua, ad conseruan* 171

conseruandum autem eas vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Et Caietan. ibidem, & quæstion. vnica de anima artic. 3. Toletus, Martinez, Perez, Iauell. 3. lib. de anima, cap 3. Titel. lib. 10. suæ phil. estque communis & ve-
171 ra. Quam 1. hoc discursu efficaciter probo; appetitus sensitiuus tendit in rem sensibilem sub ratione conuenientis naturæ sensitiuæ, eámque sub ratione boni delectabilis appetit, & rem disconuenientem eidem naturæ sub ratione mali, aut nociui refugit: ergò ratio formalis obiectiua est conuenientia, aut bonitas sensibilis, sed cùm sit cæca potentia non potest ferri in aliquid incognitum: nec sub ratione formali obiectiua incognita: ergò necesse est, quod obiectum sensibile sub ratione formali conuenientis, & boni, aut disconuenientis, & mali, proponatur ei à potentia sensitiua eam cognoscente; constat verò æstimatiuam versari circa obiectum sensibile conueniens: ergò necesse est cognoscat illud sub formali ratione conuenientis, vt sic repræsentatum appetitui possit sub eadem ratione illud appetere, vel sub ratione disconuenientis, vt
173 possit illud refugere. Constat denique non cognosci rationem connenientis, & boni à sensibus externis, nec à sensu communi: ergò nec potest cognosci ab æstimatiua per species sensatas ei impressas ab ipsis, sed necessariò per nouas alias non sensatas. Et vrgeri potest argument. hoc modo: idemmet appetitus rationalis, qui est voluntas, & sensitiuus conueniunt in eo, quod vterquè versatur circa bonum sub ratione boni, ex eo verò distinguuntur, quia voluntas versatur circa bonum vt apprehensum per rationem: & ideò vocatur appetitus rationalis; sensitiuus verò versatur circa bonum, vt cognitum per sensum; & ideò appellatur sensitiuus: ergò sicut non potest voluntas ferri in bonum sub ratione vniuersali boni, quin sub tali ratione formali obiectiua apprehendatur ab intellectu, & proponatur ei; pari ratione non potest appetitus sensitiuus versari circa bonum sensibile sub ratione boni delectabilis, nisi sub eadem cognoscatur per æstimatiuam, &
174 ei repræsentetur. Et si forte dixeris satis esse, quod cognoscatur ab æstimatiua bonum ipsum sensibile materialiter, hoc est, pro re ipsa conuenienti, vt in eam tendat appetitus, & non requiri, vt cognoscatur ratio ipsa formalis conuenientiæ aut boni. Probatur esse falsum, quia ratio formalis boni, & conuenientis est obiectum formale appetitus: ergò non potest in ipsum tendere sub tali ratione formali incognita, alioqui tenderet in incognitum formaliter, & ex consequenti posset multò melius voluntas ferri in bonum sub ratione boni, quin

hæc

hæc ratio formalis boni cognosceretur ab intellectu, quod est euidenter falsum.

Ad primum argument. oppositæ sententiæ negandum est, quod species insensatæ non sint necessariæ ad operationem æstimatiuæ: & cum dicitur statim ac ouis videt lupum naturali instinctu eum refugere, distinguendum est, quia vel per naturalem instinctum intelligitur operatio aliqua naturalis eiusdem ouis, vel nulla; nullam operationem intelligi, planè falsum est, quia si antequam illum videret, non refugiebat, & eo *viso* statim refugit; per aliquam operationem illum refugit; alioqui ante quàm illum videret, refugeret: sed hæc operatio non est sola visio: nam per solam visionem non est maior ratio fugiendi lupum, quam agnum: ergò absque dubio naturali instinctu lupum refugere, & agnum prosequi est naturalis ipsa æstimatio, quæ proprius actus est æstimatiuæ, & est notitia rei vt conuenientis, aut nociui, quam sequitur naturaliter prosecutio, vel fuga, & hanc naturalem æstimationem vocat instinctum naturæ D. Thom. in 3.d.26.qu.1. artic.1. ad 4. his verbis: ***Animalia cognoscunt rationem conuenientis, & nociui nõ per inquisitionem rationis sicut homo, sed per institutum naturæ, qui dicitur æstimatio.*** Quod verò additur non esse possibile, negandum est, quia eo ipso quod appetitus non potest ferri in obiectum formale sibi proprium non cognitum ab aliquo sensu, necesse est cognosci, vt tale ab æstimatiua, à qua natus est proximè moueri, & ideò necesse est cognosci vt tale ab hac potentia, & cùm non possit vt tale cognosci per solas species sensatas (vt probaui) necesse est per insensatas cognosci, & ideò non solum esse possibiles, sed necessarias, sed à quanam producantur causa dicetur quæst. sequenti. 175 176

Ad 2. neganda est minor, quod cõuenientia, vel disconueniẽtia rei sensibilis, cũ natura ipsa sensibili, in qua cõsistit ratio boni, aut mali, nõ sit cognoscibilis per sensum. Et dũ dicitur, consistere in relatione, & proportione ad appetitũ, negãdũ est, quia ratio boni siue in integritate, siue in appetibilitate posita sit, absoluta est, quamuis non possit à nobis explicari nisi per respectum ad appetitum, vel appetitus ad ipsam, quemadmodũ de ratione scibilis docuit Aristotel. in prædicamento ad aliquid, quod sit absoluta, ac prior sciẽtia, quam tamẽ nõ possumus explicare, nisi per respectũ ad scientiã in ea non inclusũ. Vnde sequitur conuenientiã formalẽ rei sensibilis cũ appetitu, vel natura sensibili cognosci posse ab æstimatiua nõ cognita relatione, quã nõ includit, licet nõ possit sine ea explicari. De cõueniẽtia verò, aut identitate duorum extremorũ inter quæ versatur 177 178

formale

formale iudicium per attributionem vnius ad alterum, diuersa est ratio, quia vel in relatione consistit, vel eam saltem includit; identitas enim duorum, vel similitudo relatio quædam est, quam sensus non potest cognoscere, & ideò nec vnum attribuere alteri per iudicium.

QVÆSTIO VLTIMA.

A quanam causa producantur species insensatæ æstimatiuæ, & quonam modo.

179 PRima opinio asserit species insensatas, quibus æstimatiua vtitur, produci immediatè à Deo. Sed in modo, quo ab eo producuntur dissentiunt opinantes. Nam quidam eorum, vt Salas noster refert in 1. tom. comm. super 1. 2. D. Thom. tract. 1. disp. 4. n. 72. putant infundi à principio generationis animalium æstimatiuæ has species insensatas, quibus fauet D. Thom. quæst. 18. de Veritate, art. 7. ad 7. hisce verbis. *Animalia bruta in sui principio accipiunt naturalem æstimationem ad cognoscēdum nociuum, & cōueniens, quia ad hoc ex propria inquisitione peruenire non possunt, homo autē ad hæc, & multa alia potest per rationis inquisitionem peruenire, vnde non oportuit quod omnis sciētia naturaliter insit.* Loquitur autem non de sola potentia, sed de actu, cuius principium est species; nam potentiam intellectiuam etiam accipit homo à principio: constat verò non esse aliud, à quo species à principio possint accipere, præter Deum,
180 ergò tenet D. Thom. eás à Deo accipere. Alij verò, non à principio sed ad præsentiam obiectorum, vel specierum sensatarum, quas ab inferiori sensu recipiunt; ita vt in eodem puncto, quo circa conuenientia, vel disconuenientia obiecta operari oportet, eis imprimantur à Deo immediatè, vel mediis eisdem speciebus sensatis, immediatè quidem, hoc est, à solo Deo, dum operari oportet circa obiecta conuenientia, vel nociua, nullo modo percepta per sensus externos, mediis verò speciebus sensatis, dum circa conuenientiam obiectorum sensatorum operantur, sed tunc concurrente Deo specialiter, & tales species sensatas modificante, atque eleuante, ratione cuius eleuationis, & modificationis possint repræsentare conuenientiam, vel disconuenientiam, non perceptam ab vllo alio sensu. Ita Viguerius in Institutionibus cap. 1. §. 8. vers. 9. & 10. quem idem Pater Salas omninò sequitur.

181 Probatur primò, quia æstimatiua non potest habere speciem conuenientiæ, nisi eam accipiat ab eadem conuenientia, vel re

vt

vt conuenienti tanquam ab obiecto: sed obiectum non potest imprimere per se immediatè speciem in sensu interno, nisi mediis externis, à quibus sentiatur; constat verò externos sensus nihil posse de cōuenientia obiecti percipere; imò neque vllum internum, præter æstimatiuam: ergò nec potest ab obiecto recipere æstimatiua tales species; neque ab alio sensu externo, vel interno: sed nec potest ipsa eas sibi imprimere, quia nullam potest operationem habere, sicut nec cæteri sensus, nisi præcedente specie obiecti, cum qua sit principium eius; quare repugnat saltem naturaliter eam sibi imprimere, vel in se producere: ergò necesse est ad Deum recurrere, qui eas eidem potentiæ imprimat, sicut in cæteris effectibus, quæ non possunt habere aliam causam, recurrimus semper ad Deum.

Secundo probat, quia sæpe contigit animalia appetere obiecta sensibilia sibi conuenientia, vel disconuenientia fugere, 182 numquam à se percepta per alios sensus: vt animalia quædam herbam purgatiuam quærunt, dum ægrotant, quam tamen nunquam viderunt, nec alio sensu perceperunt; ergò non possunt ab obiectis sensatis, vel speciebus eorum species insensatas recipere ea repræsentantes sub ratione conuenientis, aut nociui: sed sub tali ratione ea quærunt: ergò sub eadem ea cognoscunt, quia ad quærenda omninò incognita moueri non possunt. Quare necesse est à Deo accipere species eorundem obiectorum vt conuenientium.

Hæc tamen sententia secundum vtrumque modum eam defendendi valde mihi displicet propter duo. 183 Primum quidem, quia potentiæ sensitiuæ ex propria natura immutātur ab obiectis: ergò ex propria natura habēt ab eisdē obiectis recipere species, quibus in ordine ad proprios actus perficiantur. Quare nō est naturaliter possibile, quod à Deo immediatè infundātur, vel imprimantur eis species, sed æstimatiua est sensitiua potētia: ergò apta est perfici in ordine ad propriū actū ab obiecto per se, vel per suam speciē, & non à Deo immediatè eam infundenti, sicut nec alteri potentiæ sensitiuæ, aut intellectiuæ, infundūtur species in ordine ad obiecta naturalia; sine fundamēto ergò ponitur, quod à solo Deo perficiatur, siue à principio, siue posteà ad præsentiā obiectorū, & ex eo solum quod ignoratur modus, quo possit eas à se, vel ab alio sensu accipere. Secundo, quia omnes potentiæ sensitiuæ subordinatæ sunt: ita vt superiores, ac perfectiores accipiant species obiectorum ab inferioribus, vt internæ ab externis, & internæ inferiores à superioribus (si distinctæ sunt) ergò æstimatiua iuxta naturalem ordinem habet species recipere suo modo ab inferioribus, & non à solo Deo.

184 Secunda opinio tenet æstimatiuam perfectiorum animalium operari quidem per species insensatas, eásque ex sensatis elicere, sed modum quo eas eliciat, non explicat, æstimatiuam verò animalium imperfectorum non elicere tales species, nec eis vti, fugere tamen eadem animalia nociua, & appetere conuenientia instinctu naturæ, qui non est aliud in eis, quàm modus quidam obscurioris iudicij comparatione eius, quod perfectiores belluæ formare consueuerunt. Ita Conimb. cap. 3. huius lib. q. 1. art. 5. sed non minus displicet hæc sententia, quam præcedens. Primo, quia euidens est apud Aristotel. & omnes, animalia imperfecta, imperfectum quoque habere appetitum: cùm constet sentire dolorē, séque contrahere, si pungantur, sed etiā est euidens appetitum imperfectum versari circa conuenientia ac disconuenientia sensibilia modo imperfecto, sicut est euidens appetitum perfectum sub eadem ratione versari per-
185 fectè. Deinde euidens est etiam quemlibet appetitum moueri ab obiecto sensibili sibi repræsentato, aut proposito sub ratione conuenientis, aut nociui: ergò non est minus euidens, quod æstimatiuā brutorum imperfecta moueatur ab obiecto sensibili sub ratione conuenientis aliquo modo cognito: cum constet non posse ab incognito moueri. Quare necesse est ponere in æstimatiua eorum animalium imperfectam saltem cognitionem obiecti, vt conuenientis, aut disconuenientis, quam rationem constat non posse repræsentari etiam imperfectè per species sensatas: ergò necesse est repræsentari per species insensatas. & ideò non possunt æstimatiuæ imperfectorum animalium denegari, quia iudicium illud imperfectum (quod vocant instinctum naturæ) cùm sit circa obiecta, vt conuenientia, vel nociua, habere non possunt, nisi media specie, non quiddem sensata, quia conuenientia non est percepta ab aliquo sensu interno, vel externo: ergò insensata, quam proinde malè his animalibus denegat hæc sententia.

186 Nostra igitur sententia asserit *species insensatas produci ab eadem æstimatiua mediis sensatis, quas recipit à sensu communi, vel phantasia.* Modus autem, quo id fiat, colligi debet, ex doctrina D. Thom. 1. part. quæstion. 78. articul. 4. ad 2. & 4. vbi tanquam fundamentum huius rei præsupponit, quod in eodem obiecto cognito ab inferiori, & superiori potentia, plura cognoscit superior, quàm inferior, siue in ordine intellectiuo, siue sensitiuo, & exemplum assignat: primo, in sensu, & intellectu, atque etiam in diuersis sensibus. In intellectu quidem qui licet nihil cognoscat, nisi acceptum per sensus, & dependenter ab eis, sed in eadem re cognita per sensum plura ipse cogno

cognoscit, quàm sensus, vt colorem cognoscit visus solùm in ratione visibilis; intellectus verò cognoscit esse visibilem, esse secundam qualitatem, esse qualitatem passibilem tertiæ speciei, pluráque alia: non solum, quam cognoscat visus, sed quicunque sensus internus. Deinde in diuersis sensibus; nam cùm visus solum cognoscat colorem, vt visibilem, sensus communis cognoscit eum, non solum vt visibilem, sed vt visum, atque etiam vt diuersæ naturæ à sono, à tangibili, & gustabili. Et 187
efficax ratio huius fundamenti est, quia perfectior potentia altior est, vniuersalior, habénsque proinde obiectum, ac rationem formalem eius vniuersaliorem plura sub se comprehendentem. Et ex consequenti maioris virtutis ad cognoscendum. Et ad propositum nostrum descendens D.Thom. æstimatiuam virtutem ait (cùm sit altior potentia à cæteris sensibus) vniuersalius obiectum habere, quia non solùm cognoscit in eadem re rationem sensibilis proprij, & communis, sicut sensus externi, nec solùm rationem sensati, & diuersæ naturæ, à quocunque alio sensato, vt sensus communis, sed rationem conuenientis, & nociui præsupponentem alias, & addentem supra eas aliquid, quod à nullo alio sensu percipi potest, nam rationem cõuenientis, & nociui nullus alius sensus potest percipere.
Quod hoc exemplo declarari potest; videt ouis colorẽ, figurã, 188
magnitudinem, & motum lupi, & hæc eadem percipit sensus communis, sed non habet virtutem deducendi ex eis notitiam disconuenientiæ: æstimatiua verò cum sit altior potentia eadem accidentia perfectius cognoscit: nempe in quantum ducunt in notitiam aliarum proprietatum, vel accidentium sensibilium, per quæ sibi aduersatur, & ideò potest cognitionem, seu expressam notitiam elicere eiusdem lupi, vt sibi disconuenientis, & hæc media in se producere speciem aliam eiusdem lupi, vt nociui in memoria reseruandam. Quod 189
perfectiori modo præstat intellectus: nam dum phantasia cognoscit Petrum per accidentia eius, intellectus agens media specie expressa phantasiæ (quam phantasma vocant) producit in intellectu possibili speciem impressam intelligibilem eorundem accidentium, per quam intellectus possibilis elicit cognitionem, aut speciem expressam aliarum proprietatum, quas non repræsentat sibi species impressa, nisi quadam ratione virtuali, in quantum accidentia illa, quæ per se repræsentabat, signa erant, vel indicia aliorum, & hæc repræsentatio virtualis, quam habebat etiam phantasma, non erat sufficiens, vt phantasia accidentia illa cognosceret, vel speciem expressam eorum deduceret propter imperfectionem

propriam;sufficit verò vt intellectus tanquam altioris virtutis
190 eam deducat. Et eadem similitudine intelligendum est speciem sensus communis, & eam, quam imprimit ipse æstimatiuæ solùm repræsentare, primò, & per se colorem, figuram, magnitudinem, & motum lupi, sed quasi secundariò, & virtualiter proprietatem, aut accidens per quod nociuus, ac disconueniens est oui, cuius accidentis signa, aut indicia sunt illa priora. Hæc
191 verò virtualis repræsentatio non sufficit, vt possit cognosci ab inferiori sensu propter eius imperfectionem, sufficit verò, vt possit cognosci ab altiori, atque eminentiori, qualis est æstimatiua. Quod docuit expresse D. Thom. vbi supra ad 4. nam cùm proposuisset argum. hoc modo: *Intellectus nihil potest cognoscere, nisi quod accipit à sensu: ergò neque æstimatiua, quæ plus depẽdet à sensibus, quàm intellectus, poterit cognoscere, nisi ea quæ ab inferioribus sensibus accipit: sed sensus inferior non cognoscit, nisi sensata ab externis sensibus: ergò nec æstimatiua potest nisi eadem cognoscere, & ideò nullam rationem insensatam, nec vlla specie insensata vti.* His verbis respondet. *Ad 4. dicendum, quod licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non po-*
192 *test, & similiter æstimatiua, licet inferiori modo.* Et cùm non sit excogitabilis alius modus, quo possit plura cognoscere, nisi eliciendo speciem insensatam alterius rationis in eodem obiecto sensato contentam, quam quidem non formaliter repræsentabat sensata species, sed quasi ex consequenti, aut ratione virtuali, & non sufficienti, vt eliceretur species eius ab inferiori potentia, sufficiente verò, vt eliciatur à superiori excellentioris virtutis, ideò potest æstimatiua in formata specie impressa sensata, elicere ex ea expressam talis rationis non sensatæ, & per hanc expressam imprimere sibi aliam repræsentantem eandem rationem reseruandam in memoria pro futuris vsibus, aut operationibus circa eandem rationem, vel obiectum.

193 Testimonium verò eiusdem D. Thomæ pro prima opinione propositum difficultate prorsus caret: nam intentum illius argum. quod verbis relatis soluit, erat probare, quod pueri in statu innocentiæ ab ipsa natiuitate haberent scientiam, & vsum eius, & consequenter vsum rationis, & ad id probandum assumpsit actum æstimatiuæ, quem animalia habent à principio sui ortus. Respondet verò actualem æstimationem habere animalia à principio, quia non possunt alia via sibi conuenienti eam acquirere, & nociua fugere: homo verò potest acquirere scientiam per vsum intellectus, non sic verò accipere actualem æstimationem à principio animalia, intelligit D. Thom. vt talis

actus,

actus, vel species insensata infundatur eis immediatè à Deo, sed mediis speciebus sensatis insensatas eliciendo modo iam exposito, de quo eo loci nihil asserit, nec negat.

Ad primum argum. secundæ opinionis neganda est minor, 194
quod non detur causa particularis, à qua producantur species: datur enim potentia ipsa simul cum speciebus sensatis, à qua produci potest. Et cum dicitur inferiorem potentiam per speciem sensatam, non posse cognoscere conuenientiam obiecti, quia nec repræsentatur per talem speciem, concedendum est, quod non possit, quia inferior, atque imperfectior est: de repræsentatione verò conuenientiæ per speciem sensatam distinguendum; nam primo, & per se non repræsentatur, sed quasi secundariò, & ex consequenti, aut ratione virtuali, in quantum illa accidentia per se repræsentata indicia sunt, & quasi naturalia signa aliorum, per quæ lupus infensus, & inimicus est oui, hæc autem imperfecta repræsentatio disconuenientiæ per speciem sensatam non est sufficiens, vt à sensu inferiori cognoscatur: sufficit tamen vt cognoscatur à potentia superiori, qualis est æstimatiua.

Ad secundum negandum est antecedens, quod animalia 195
quærant alia nullo modo à se cognita per aliquem sensum externum, hoc est, ipsamet, vel aliquem effectũ eorum, per quem ea sub ratione tantum communi, aut confusa conuenientis apprehendunt, & quærunt, aut disconuenientis, & fugiunt.

Sed restat explicandum, an, & quomodo phantasia vtatur 196
speciebus insensatis, in quo minor est difficultas, quia omnes ferè admittunt posse ex duobus simplicibus sensatis à sensu communi tertium quoddam componere, vt ex speciebus montis, & auri montem aureum. Sed an id efficiat tertiam quandam speciem simplicem repræsentantem montem aureum ex duabus simplicibus montis, & auri eliciendo, vel non nisi per vnam compositam ex eisdem simplicibus in ea permanentibus, non est apud omnes certum; sed quidam modo priori id præstare intelligunt; alij verò modo posteriori. Mihi verò ita videtur 197
explicandum, vt phantasia duabus illis speciebus simplicibus ei impressis à sensu communi per modum vnius, & tanquam vno principio partiali sensationis vtatur, per quam sensationem producit speciem expressam simplicem repræsentantem, non quidem montem, & aurum, sed montem aureum habentem etiam modum vnius rei repræsentatæ, media autem tali sensatione, aut specie expressa imprimit sibi aliam eiusdem montis aurei, quam apud se reseruat pro eodem obiecto iterum à se percipiendo.

CAPVT IV.

TEXTVS ARISTOT.

De parte autem animæ, qua cognoscit anima, & sapit, &c.

Breuis expositio textus.

1 EXplicata iam natura, & ratione totius sensitiuæ partis, videlicet externis, atque internis sensibus, ex quibus plena, atque perfecta notitia animæ sensitiuæ constat: sermonem transfert Aristoteles ad animam rationalem, cuius notitiam modo simili ex potentiis, seu facultatibus eius inuestigare intendit. Incipit vero ab intellectu cognoscente (quem possibilẽ vocant) tanquam à prima eius potentia, quam explicare intendit in hoc primo c. in duas partes diuiso, in priori docet, quid sit potẽtia ipsa, & quomodo distinguatur à cæteris, quo etiam modo operetur, vel in actum reducatur: in posteriori verò tria, aut quatuor proponit, ac soluit dubia, ex quorum solutione magis vtrumque innotescit. Naturam intellectiuæ potẽtiæ per
2 similitudinem ad sensum iam explicatum intelligendam esse ait, vt sicut sentire est quoddam pati pro passione perfectiua, & impropria, quæ per receptionem formarũ intentionalium fit, sic intelligere, quod est proprius actus intellectus. Ex quo tria colligit; primum, quod intellectus non sit capax passionis propriè dictæ. Secundo ex propria natura aptum esse ad recipiendas obiectorum formas, seu species. Postremum nullam ex hisce rerum speciebus ex se, vel à se habere, receptiuum tamen esse omnium, ita vt quemadmodum materia prima in genere naturæ est pura potentia nullam ex se habens formam
3 naturalem, potens tamen recipere omnes, sic intellectus in genere intelligibili pura potentia sit, nullam habens ex se intelligibilem formam, potens tamen omnes in se recipere; & in his cum sensu conuenire docet, sed differre ab eo in duobus; in priori quidem, quia non est potentia organica, ideò nec corporea, vel corpori permixta, sicut sensus, quia si intellectus aliquid corporeum foret, non posset omnia corporea percipere; quemadmodum si gustus aliquo sapore naturaliter afficeretur, non posset cæteros sapores percipere, vt experientia ostendit, & ex hoc efficitur, quod sicut actu nullum corpus est, ita sit omnia corpora in potentia, quia omnium similitudines recipere

recipere potest, vt per eas percipiat omnia:non tamen eas habet à principio, vt deceptus Plato posuit. Posterius in quo differt à sensu est, quod sensus ab excellenti sensibili læditur ex parte organi, vt superius ostendimus. intellectus verò non læditur à perfectissimo intelligibili, quin potius perficitur ipsum intelligens, quia non est in organo corporeo ratione cuius lædatur.

Quo autem modo operetur intellectus, vel in actu fiat, hac distinctione explicat; dupliciter potest intellectus exire de pura illa potentia, quam à principio, & ex se habet. Primò per receptionem speciei, vel similitudinis obiecti: nam species actus quidam est eius, per quem determinatur ad hoc, vel illud obiectum percipiendum, cum ex se sit in potentia quadam æquè indifferenti ad percipiendum omnia, & actus iste vocatur primus, & adhuc imperfectus; in actu autem quasi secundo, atque perfecto fit per vsum speciei; qui est perceptio actualis eiusdem obiecti. 4

Proponit tandem, & soluit in posteriori parte capitis tria, vel quatuor dubia, quorum primum pertinet ad obiectum intellectus, videlicet an per eandem animæ potentiam, seu facultatem percipiamus rem vniuersalem, & singularem, vel per diuersas, & loquitur de vniuersali, & singulari in rebus materialibus; nam de immaterialibus non est dubium, quin à solo intellectu percipiatur vtrumque. Vt autem respondeat, distinguit singulare ab vniuersali, quia singulare, inquit, dicit hanc materiam cum his conditionibus, & accidentibus, per quæ determinatur ad hanc formam recipiendam, vt hæc caro includit hanc magnitudinem, & hoc temperamentum primarum qualitatum, sed vniuersale abstrahit ab hac materia, & his conditionibus, seu accidentibus, & solùm dicit naturam, vel essentiam, seu essentialia prædicata, vt caro in communi solum essentiam & naturam, vel esse carnis. 5

6 Quo supposito respondet per diuersas potentias nos cognoscere vniuersale, & singulare: nam per sensus singularia materialia tantùm cognoscimus, non vniuersale: sed cognitio huius pertinet ad intellectum. In horum autem cognitione, ait, se habere animam sicut lineam rectam, & reflexam, cuius sensum explicabimus in controuersiis.

Dubium secundum est, circa id quod in principio docuerat de intellectu, quod sit potentia passiua apta recipere rerum omnium formas; dubitat ergò, quonam modo verum hoc esse possit; cùm nihil pati possit ab alio, nisi ratione materiæ, quæ principium totius passionis, & receptionis est. Et respondet di- 7

stinguens duplicem passionem; propriam, atque impropriam, quas agentes de sensibus in 2. lib. explicuimus, propriam igitur per naturalem alterationem factam, & inter qualitates cōtrarias se expellentes concedit non fieri, nisi in rebus materialibus: impropriam verò, ac perfectiuam in immaterialibus locum habere, & de hac intelligi ait, quod intellectus sit potentia passiua, non de illa.

8 Proponit tertium dubium, an intellectus ipse sit intelligibilis, hoc est, an possit se intelligere, sicut intelligit alia; & videtur (inquit) quod non: quia vel est intelligibilis in quantum est intellectus, & tunc omne quod intelligitur, esset intellectus. Si verò non sit intelligibilis in quantum intellectus, erit intelligibilis per quid aliud sibi superadditum, ex quo, & ratione intellectus propria erit compositus, contra propriam naturam, quæ simplicissima est. Respondet intellectum esse per se intelligibilem, quia immaterialis est, immaterialia verò dicuntur

9 per se intelligibilia, quia per se sunt proportionata eidem intellectui sua natura immateriali; & ideò per propriam speciem possunt vniri intellectui: nam materialia impróportionata sūt eidem intellectui; quare non possunt ab eo per se percipi, nisi prius fiant quodammodo immaterialia per speciem intelligibilem productam ab intellectu agente. Ad argumentum verò responderi posset intellectum esse intelligibilem, vt entitatem immaterialem; quare solum sequitur, quod omne immateriale sit per se intelligibile, quod verissimum est.

10 Sed dubitat tandem, quare intellectus non semper actu se intelligit, si per se intelligibilis est. Cui nihil respondet: sed solùm asserit rationem huius inuestigandam esse. Hæc autem fortè erit satis congrua, quia intellectus dum est in corpore, non intelligit per se immaterialia: sed per species corporum à sensibus receptas, & quia non semper versantur sensus circa res corporeas intellectui similes, nec potest semper ab eis recipere speciem, per quā se intelligat, nec semper potest recepta vti, & cùm non semper circa has operentur sensus, nec potest semper se intelligere intellectus. Concludit tandem sentētiam capitis dicens: Res purè materiales non esse actu intelligibiles: sed potentia tantùm; & ideò non posse eis conuenire potentiam intellectiuam.

CAPVT V.

De intellectu agente.

TEXTVS ARISTOT.

Quoniam autem in omni natura est aliquid, hoc quidem materia cuicumque generi.

Breuis expositio textus.

EXplicato intellectu possibili, quasi continuato sermone agit de intellectu agente; caput autem licet admodum breue diuiditur in tres partes. In quarum prima asserit, & probat in anima rationali, præter intellectum possibilem ponendum esse agentem. In secunda enumerat tres conditiones eius, in quibus conuenit cum intellectu possibili; & quartam, in qua ab eo distinguitur, & in tertia agit de intellectu in actu, & enumerat proprietates totius intellectiuæ partis, explicátque vno verbo, an intellectus separatus operetur. 11

Asserit igitur necessariò ponendum esse intellectum agentem, tanquam virtutem, aut potentiam animæ rationalis, probátque hac ratione. In omni re, quæ non semper est in actu, sed aliquando in actu, & aliquando in potentia, necesse est ponere aliquid, per quod sit in potentia ad omnem actum sui generis, & aliud, per quod, vel à quo reducatur in talem actum, alioqui nunquam erit in actu: sed semper in potentia; sed anima rationalis, nec est semper in actu intelligendi, nec semper in sola potentia: sed aliquando intelligit actu, & aliquando solum est in potentia ad intelligendum; ergò præter intellectum possibilem, per quem solum est in potentia ad intelligendum, indiget agente aliquo, à quo reducatur in actum per productionem formarum intelligibilium, & receptionem earum, & agēs hoc est alia potentia, ad quam non pertinet cognoscere obiecta, nec accipere species: sed eas producere in intellectu cognoscente, quæ vocatur possibilis, vt ita intellectus agens sit omnia agere in genere intelligibili, sicut possibilis est omnia pati, vel omnia fieri. 12

Enumerat deinde quatuor conditiones, seu proprietates intellectus agentis: primam, quod sit separabilis à subiecto, siue organo corporeo, quia non est potentia organica. Secundo quod sit impassibilis. Tertio, quod sit immixtus, id est, nō compositus ex naturis corporis, neque actus alicuius organi corporei. Quartam, quod secundum suam substantiam, vel entitatem est in actu, possibilis vero secundum propriam entitatem potius est in potentia, fit autem in actu per receptionem specierum. 13

Quòd verò omnes istæ conditiones ei conueniant, probat hoc argumento; agens nobilius est patiente in eodem ordine 14

 essendi:

essendi: sed intellectus agens comparatur ad possibilem in ordine intelligibili; ergò sub ratione agentis nobilior est illo. Tres autem priores conditiones conueniunt intellectui possibili; ergò potiori ratione conueniunt agenti, & ex ratione agẽtis conuenit ei quarta, quia agens nobilius est passo ex eo, quod est in actu, & passum in potentia, actus verò nobilior est potentia.

15 In extrema parte capitis agit de intellectu in actu, cuius tres sunt conditiones: prima, quod intellectus in actu (quem scientiam vocat) idem sit cum re intellecta, vel scita, seu cognita: non quidem in esse rei: sed in esse repræsentatiuo in quantum repræsentatur sibi obiectum per speciem receptam ab intellectu agente. Secunda conditio est, quod licet intellectus, seu scientia in potentia sit prior tempore scientia in actu in eodem homine, quia quilibet homo aliquo tempore scientia caret, & solùm est in potentia ad illam: sed vniuersaliter loquẽdo prior est intellectus, seu scientia in actu tempore, & natura,
16 tum quia potentia non reducitur in actum, nisi per aliquod, quod iam est in actu, tum etiam, quia scientia ipsa actualis à nemine comparatur, neque aliquis fit actu sciens de sciente in potentia, nisi ex alia cognitione actuali in se præcedente, vt docuit ipse 1. lib. Poster. cap. 1. Postrema conditio intellectus in actu est, quod semper sit in actu, intellectus verò possibilis aliquando in actu, & aliquando in potentia. Et ex his conditionibus, quæ per quandam congruentiam applicantur intellectui agenti, insinuat Aristot. qualis sit, & quanta sit perfectio eius: nam est intellectus semper in actu, etiam si non semper operetur.

17 Ex dictis colligit tres conditiones totius partis intellectiuæ; primam, quod sit aliquid separatum, hoc est, quod nihil eius sit actus organi corporei, vel ei alligatum; secundo quòd sit incorruptibilis. Et tertia, quod sit perpetua, hoc est, permanens corrupto corpore. Explicat tandem vno verbo, quonam modo se habeat intellectus in anima separata ad intelligendum, videturque asserere, quod non intelligat, quia corrumpitur (inquit) intellectus passiuus, sine quo nõ potest intelligere; per intellectum verò passiuum cogitatiuam, aut phantasiam intelligit, quæ cùm sit potentia sensitiua, & in organo corporeo, corruptibilis est, & in separatione animæ rationalis à corpore necessariò corrumpi debet.

***

TRACTATVS DE NATVRA, ET RATIONE, atque officio intellectus agentis.

QVÆSTIO I.

An detur intellectus agens.

NOMINE intellectus agentis significatur apud omnes
facultas quædam spiritualis animæ rationalis, non
quidem cognoscitiua, nec ordinata ad cognoscendum:
sed productiua speciei intelligibilis spiritualis, per quam
repræsentetur intellectui cognoscenti materiale obiectum, 18
sicque repræsentatum fiat ei præsens & proportionatum, & pos-
sit illud cognoscere. De qua quærimus, an sit, hoc est an, verè
detur in anima.

Et prior sententia negat dari. Quam tenuerunt quidã, quos
retulit Albert. Magn. in Summa de homine, quæst. de intellectu
agente, atque etiam Isaac Narbonensis, vt testatur Mirandul. in
suis conclusionibus, & tenuit posteà Durand. in 1. dist. 3. 2. par.
dist. quæst. 5. Quam probat 1. quia si intellectus agens necessa-
rius est, vel vt agat in phantasma, vel in intellectum possibilem
ad producendam speciem intelligibilem; sed ad neutrum ho-
rum requiritur: ergò admitti non debet. Minorem probat, 19
quia intellectus agens non potest agere circa phantasmata, ni-
si aliquid eis imprimendo, vel auferendo, aut ab eis abstrahẽ-
do, sed hæc omnia repugnant, quia neque Angelus potest for-
mam aliquam corporibus imprimere, quantò minus intelle-
ctus agens aliquid corporeis phantasmatibus imprimere po-
terit, & eadem ratione nihil ab eis auferre potest, sicut nec
Angeli à corporibus. Sed nec potest aliquid ab eis abstrahere,
nam vel abstractio hæc erit eductio speciei intelligibilis de
potentia eorum; quæ non minus repugnat: nam cùm species
intelligibilis spiritualis sit, nec potest in potentia corporei
phantasmatis contineri, nec in eo recipi, vel tandem abstrahe-
re potest aliquid à phantasmatibus producendo speciem re- 20
præsentantem naturam rei materialis, sine conditionibus indi-
uidualibus materialibus, quod non est minus impossibile; quia
cùm sit phantasmati intrinsecum repræsentare naturam mate-
rialem, & singularem, repugnat, quod ab eo possit abstrahi talis
species.

Quod

Quod verò non sit necessarius ad agendum in intellectum possibilem pro speciei productione, probat, quia vel ex se solò ageret, vel simul cum phantasmate:& vtrumque repugnat; primum quidem, quia si solus ageret; cum agat ex necessitate naturæ, semper ageret, produceretque semper speciem intelligibilem, per quam semper, & ab initio introductionis animæ in corpus intelligeret intellectus possibilis, quod patet esse falsum. Secundo verò, quia eodem modo posset poni sensus agens, qui simul cum obiecto ageret in sensum passiuum, vel sentientem, quod ab omnibus reiicitur.

Secundò, quia res materialis non est minus intelligibilis actu ex propria natura, cùm sit ens actu, quàm obiectum sensus actu sensibile: ergò non minus poterit imprimere speciem sui intellectui possibili, quam obiectum sensibile sensui: quare sicut non admittitur sensus agens, sic non debet admitti intellectus agens.

21 Posterior sententia ponit tanquam necessarium in anima intellectum agentem. Et est propria Aristotel. cap. 5. huius li. D. Thom. 1. part. quæst. 54. art. 4. & quæst. 79. art. 3. 2. lib. contra gentes cap. 76. de Veritate. q. 10. art. 6. & qu. de anima artic. 4. ita etiam Scotus in 1. d. 3. quæst. 8. ad primum, & omnes sectatores eius: imò cæteri etiam Scholastici in 1. d. 3. & omnes interpretes Aristotelis.

22 Vt autem eam efficaciter probemus, duo sunt præsupponenda tanquam certa in schola. Primum est. Quemcumque intellectum creatum speciebus indigere ad percipiendum quæcunque alia obiecta creata, & propterea fatentur omnes de Angelis per species eis inditas adeò omnia alia à se intelligere, & consequenter de anima nostra speciebus indigere in statu quocunque ad intelligendum. Cuius ratio à priori est; quia quælibet substantia creata habet limitatam essentiam, limitatam perfectionem, & virtutem nullo modo continentem res alias à se, & si intellectualis sit, limitatum intellectum; quare non potest in se nec per propriam essentiam res alias à se intelligere: ergò indiget speciebus earum, per quas sibi repræsententur, & præsentes fiant in esse intelligibilis actu, & intelligantur. Probatur etiam à posteriori illis experientiis, quibus probauimus in 2. libro dari species sensibiles, esseque omninò necessarias ad sentiendum contra Durand. æquè enim probant dari species intelligibiles esséque nobis necessarias ad intelligendum. Secundum præsuppositum est, animam nostram in instanti, quo creatur à Deo, & infunditur corpori, nullam habere speciem alicuius rei, sed vt Aristoteles docuit esse sicut tabulam rasam,

in qua nihil depictum est, & intellectum eius esse quidem in 23
ordine intelligibilium potentia omnia intelligibilia, actu verò nullum. Cuius ratio à priori est, quia anima est substantia incompleta, & partialis apta consequi perfectionem in modo essendi per vnionem cum corpore, & consequẽter in modo operandi intellectuali sibi proprio, vnde sequitur per corporis ministerium omnium rerum species acquirere debere; ad quarum acquisitionem dati sunt corpori à natura sensus omnes interni, & externi; Angelus verò completa substantia est non respiciens corpus, ideò nec aptus est perfici in suo esse, nec in suo modo intelligendi per corpus; quare nec per eum acquirit species, sed in principio suę creationis eas accepit à Deo immediatè per infusionem. Quare errauit Plato in Mænone putans cum quibusdam aliis antiquioribus philosophis animas creari à Deo ante corpora speciebus rerum omnium plenas, per quas corporibus iam infusæ paulatim, & quasi per reminiscentiam quandam eas intelligerent. Ex his duobus principiis efficax argument. desumitur ad probandam necessitatem intellectus
agentis hoc modo: Ad quamlibet cognitionem sensitiuam, vel 24
intellectiuam necessariò requiritur, quod obiectum in ratione sensibilis, vel intelligibilis fiat præsens, & proportionatum potentiæ; vt sic ei vnita eliciat operationem, per quam ipsum cognoscat: sed obiecta præsertim materialia, licet per sensus cognita, & per phantasmata repræsentata sunt extra intellectum & ei vtpote spirituali improportionata, & propter eandem improportionem non possunt per se eum immutare imprimendo ei propriam speciem, sicut obiecta sensibilia immutant sensus imprimendo eis proprias species: nam res corporea cùm sit inferioris ordinis, nec potest propria virtute agere in spiritualẽ (qualis est intellectus) nec speciem spiritualem ei imprimere, quam cum apud se non habeat, necessaria est superior quædam virtus, à qua producatur in intellectu possibili species eiusdem obiecti, per quam possit ab eo intelligi: & hæc virtus appellatur intellectus agens.

Ad 1. argument. Durand. respondeo intellectum agentem 25
producere speciem in intellectu possibili, non quidem agendo in phantasmata, sed in eundem intellectum, de cuius potentia educit eandem speciem.

Et cùm rursus quærit, an solus agat in intellectum possibilem, vel simul cum phantasmate; Dicimus simul cum phantasmate vt instrumento agere. Sed negamus, quod possit poni sensus agens, quia cum obiectum sensibile secundum se sit proportionatum sensui, non indiget sensu agente, sed per se potest

cum

eum immutare, speciemque imprimere: obiectum verò materiale non est proportionatum intellectui pro hoc statu, quo est in corpore, nec est actu intelligibile ab eo, sed solùm in potentia; ideò non potest ei imprimere speciem sui, nec ab eo intelligi, nisi adsit alia virtus superior spiritualis, à qua producatur, & sic soluitur secundum argumentum eius.

QVÆSTIO II.

Quodnam sit proprium officium intellectus agentis, ad quod exercendum reputatur necessarius.

VT officium intellectus agentis proprium commodiùs explicemus, hoc ordine procedendum esse arbitror, vt prius quæ sint ei deneganda officia ostendamus, vt ex eo constet, quæ sint ei concedenda.

26 Et in primis intellectum agentem non intelligere formaliter, communis est sententia ferè omnium interpretum Aristot. cap. 5. huius lib. quam expressit D. Thom. in 3. d. 13. q. 1. art. 1. atque etiam Henrici, quodlib. 8. qu. 12. & colligitur planè ex 4. & 5. cap. huius lib. nam cum in 4. docuisset expressè intelligere esse quoddam pàti, sicut sentire, & propterea intellectum cognoscenté esse potentiam passiuam. In 5. asseruit expressè, præter intellectum cognoscentem, qui est omnia fieri, vel omnia pati, dari in anima intellectum, qui sit omnia facere, ex quibus sequitur Arist. planè sentire, quod officium proprium intelle-

27 ctus agentis non sit intelligere. Quod hac ratione efficaciter probatur, quia pro vno, & eodem actu formaliter eliciendo vna t[illegible]tùm facultas ponenda est, & plures erunt superfluæ, sed intellectus possibilis formaliter intelligit: ergò agens nõ intelligit formaliter. Quare singularis est, & falsa sententia Ianduni cap. 5. huius lib. q. 23. asserentis intellectum etiam agentem intelligere. Quod sic explicat, vt producat intellectionem nõ in se; quare nec ipse eam recipit, sed in intellectum possibilem eã recipientem & non efficientem. Sed falsitatis conuincitur; primo, quia actio intelligendi immanens est; ergo in eodem principio, à quo actiuè elicitur, debet recipi: falsò igitur ponit author iste, quod ab vno principio actiuè eliciatur, & in alio recipiatur, quia hoc est esse actionem transeuntem. Secundò, quia

28 si hoc modo se habent ad actum intelligendi intellectus agẽs, & possibilis, sequitur neutrum intelligere formaliter. Probatur consequentia, quia cum actio intelligendi sit vitalis, necesse est, quod potentia formaliter intelligẽs sit principium actiuũ,

& intrin

& intrinsecum eius, illamque in se recipiat: nam si solùm eam producit in alia potentia, non erit per eam intelligens formaliter, & si solum eam recipiat ab alio, nec eam eliciat; non erit principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale: ergò non erit actio vitalis eius.

An intellectus agens illuminet phantasmata.

SVpposito igitur quod intellectus agens non habeat officiũ 29
intelligendi, sed præuium, aut prærequisitum ad intellectionem, meritò dubitamus, an eiusmodi operatio eius intellectioni præuia versetur circa phantasmata, & sit quasi illustratio eorum. Et ratio dubitandi sumitur ex Aristotele cap. 5. huius lib. text. 18. vbi ait intellectum agentem se habere ad intelligibilia sicut lumen externum se habet ad colores, quos sua illustratione efficit actu visibiles: cùm ex se solùm sint visibiles in potentia; ergò sentit Aristot. proprium officium intellectus agentis esse illustrare phantasmata tanquam spirituale lumen, qua illustratione obiecta materialia, & solùm intelligibilia in potentia fiunt quodammodo spiritualia & actu intelligibilia.

Propter hoc tenet prima opinio intellectum agentem habere actionem realem in phantasmata, per quam eis imprimit qualitatem quandam realem lumini externo similem, & per eam sic illustrata quasi habilia fieri (vt sic loquamur) ad agendum in intellectum possibilem, & imprimendum ei speciem
intelligibilem obiectorum ab eisdem repræsentatorum, & hanc 30
illustrationem phantasmatum esse primum officium intellectus agentis. Et fauet huic sententiæ D. Tho. 2. lib. contra gentes capit. 77. hisce verbis. *Est igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantasmata, faciens ea intelligibilia actu, & hæc potẽtia animæ vocatur intellectus agẽs.* Et eã probabilem reputat
Tolet. qu. 13. huius lib. consc. 9. Sed ratione probatur; quia non 31
potest intellectus agens illustrare phantasmata vllo modo, nisi per realem actionem illustrationis: sed talis actio non potest esse in intellectum possibilem, quia ex actione circa eum nihil intrinsecum potest prouenire phantasmatibus. Nec etiam potest esse talis actio illustrationis circa medium; quia nullum datur inter intellectum agentem, & phantasmata: ergò necesse est fateri, quod circa eadem phantasmata sit imprimens eis spirituale lumen, per quod formaliter illustrata dicantur.

Sed hæc sententia falsitatis conuincitur hoc argum. agens spiri

ſpirituale creatum non poteſt qualitatem, vel formam realem imprimere corporibus, vt communis ſententia totius ſcholæ tenet id denegans Angelis; ſed intellectus agens eſt ſpiritualis,& phantaſmata ſunt corporea: ergò repugnat talem quali-
32 tatem eis imprimere. Secundo, quia vel talis qualitas eſſet corporea, vel ſpiritualis: & hanc repugnat recipi in ſubiecto corporeo propter manifeſtam improportionem; illa verò non poteſt facere phantaſmata proportionata intellectui poſſibili: cùm conſtet adhuc illa recepta corporea permanere, ac materialia, & ideò adhuc ei improportionata: ergò aut impoſſibile eſt, quod eis imprimatur talis qualitas, aut nullius effectus eſſe poteſt,& ideo ſuperuacanea omninò.

Neque aliquid valet quod Toletus affert de anima rationali ſpirituali, & recepta in materia per informationem, quia longè diuerſa eſt ratio de accidenti recipiendo in altero, quale eſt lumen ſpirituale recipiendum in phantaſmatibus corporeis, quia nullum accidens poteſt recipi in alio accidenti, aut ſubiecto corporeo, niſi media quantitate, ſed lumen ſpirituale, cum ſit indiuiſibile, non poteſt extendi in ſubiecto per quantitatem: ergò nec in eo recipi.

33 Propterea ſecunda opinio ponit intellectum agentem illuſtrare phantaſmata, non quidem illuſtratione formali, aliquam formam eis imprimendo, ſed obiectiua tantùm, & quaſi extrinſeca,& ideò abſque aliqua actione reali circa ipſa, vel circa aliud, ſed per ſolam aſſiſtentiam. Nam eodem modo lumẽ exiſtens in aëre dicitur illuſtrare colorem in parte inhærentem, ſine vlla actione circa ipſum, ac ſine productione alicuius formæ, vel qualitatis, ſed per ſolam extrinſecam aſſiſtentiam. Ita videtur ſentire Enri. quodlib. 6. quæſt. 12. & 13. aſſerens phantaſmata illuſtrata, ſine vlla ſpecie intelligibili, per quã repræſentetur obiectum poſſe per ſe immediatè immutare intellectum poſſibilem. Sed Caietan. id tenet expreſsè, docens tamen neceſſariam eſſe ſpeciem intelligibilem, ſed per illuſtrationem phantaſmatum fieri, vt in eis repræſentetur natura vniuerſalis, ſine conditionibus indiuiduantibus, ſicut per illuſtrationem, qua illuſtratur pomum à lumine, fit, vt appareat in eo viſui color non apparente odore, ita ſentit 1.p.q.85.art.1.

34 Hæc tamen ſententia duo aſſerit valdè difficilia. Primum quod intellectus agens per ſuam aſſiſtentiam illuſtret phantaſmata. Hoc enim falſum eſſe oſtenditur, 1 quia intellectus agẽs eſt potentia actiua animæ ordinata ex ſe ad operandum: ſed potentia actiua nullum præſtat effectum ante operationem, nec omninò, niſi media operatione, vt euidente deductione

conſtat

constat in cæteris omnibus potentiis: quarum nulla præstat vllum effectum per solam assistentiam: ergo falsum est, quod intellectus agens per solam assistentiam illuminet phantasmata.

Secundum, quod asserit est, per solam assistentiam efficere in phantasmatibus illustratis, quod repræsentent naturam vniuersalem, sine conditionibus. Hoc verò non solum probatur falsum, sed impossibile. Falsum quidem, quia phantasmata adhuc illustrata permanent intra ordinem specierum sensibilium, & materialium. Sed repugnat species sensibiles, & materiales repræsentare naturam vniuersalem, sine conditionibus singularitatis: ergò falsum est, quod eam repræsentent. Et vrgeo argumento, quia sic repræsentare naturam, sine conditionibus est aliquid reale nouum in phantasmatibus, quod ante illustrationem non habebant: ergò productum est in eis per illustrationem, sed effectus realis non producitur per solam assistentiam causæ, sed per realem actionem eius: ergo impossibile est, id habere de nouo phantasmata per solam assistentiam intellectus agentis, sine reali actione, vt ponit Caietan. & eisdem rationibus probatur falsa sententia Enrri. Quibus addo contra ipsum, repugnare prorsus, quod intellectus possibilis operetur, nisi mediis speciebus sibi proportionatis, sed 35
phanrasmata sic illustrata sunt adhuc corporea: ergò improportionata intellectui spirituali, nisi per speciem spiritualem repræsententur ipsa, vel obiectum per ea repræsentatum. Præterea cum materialia sint, & extra intellectum possibilem, non potest vniri ei materiale obiectum, quod repræsentant, nec fieri ei intimè præsens, & proportionatum, quod præcisè necessarium est, vt intelligatur ab eo. Similitudo verò, quam affert Caietan. de colore pomi apparente visui sine odore, valde dissimilis est, quia quod sic appareat, non prouenit à lumine, nec effectus eius est, sed à natura ipsa coloris, apparentis quidem visui non apparente ei odore, quia solus color, & non odor pertinet ad visum, in quantum ipse, & non odor visui potest apparere: in proposito verò tam vniuersale, quàm singulare pertinent ad intellectũ, & ideò non potest apparere 36
vnum sine alio: cùm prius appareret cum eo coniunctum absque mutatione reali phantasmatum, quam non potest efficere intellectus agens per solam assistentiam.

Tertia igitur opinio asserit intellectum agentem, nec per actionem in ipsa illustrare phantasmata, nec per solam assistentiam, sed solùm ex eo, quod phantasia hominis per coniunctionem cum intellectu habet perfectiora phãtasmata, & ideò efficaciora, & quæ simul cum intellectu agente possunt impri-

mere speciem obiectorum, quæ repræsentant in intellectu possibili. Ita Ferrar. 2. libr. de anima c. 4 & Capr. in 2. d. 3. q. 2. art. 3. hoc tamen quamuis verum sit, nihil ad præsentem quæstionem facit, quia nullum actum, nullum effectum, nullum officium intellectus agentis explicat. Imò nihil asserit, quod iure vocari possit illustratio phantasmatum.

Nostra igitur sententia duo asserit. P*rimum est, intellectum agentem vnicam habere actionem intellectioni prauiam, & hanc non circa phantasmata, sed circa intellectum possibilem, qua est productio speciei intelligibilis spiritualis in eo, ac de eius potentia educta, per quam repræsentatur ei obiectum materiale repræsenta-*
37 *tum in phantasmate, sitq́ eidem intellectui intimè præsens, & proportionatum, vt possit intelligi, & per eandem speciem reducitur idem intellectus de pura potentia in genere intelligibili ad actum primum, atque proximum intelligendi, nec alia actio intellectus agentis necessaria est; imò nec possibilis naturaliter.* Asserit secundo *per eandem actionem circa intellectum possibilem illustrari phantasmata ab eo*; & hunc sensum tenuisse Arist. ac D. Thom. dum de illustratione phantasmatum ab intellectu agente lo-
38 cuti sunt. Ita noster Fons. 5. lib. Met. cap. 28. quæst. 8. Conimb. 3. lib. de anima, cap. 5. quæst. 2. art. 1. & magna ex parte Toletus: éstque iam communis ferè inter recentiores.

Et primum quidem assertum, quod vnica actio intellectus agentis sit circa intellectum possibilem, per quam producat in eo speciem intelligibilem. Probatur, quia nullam potest habere circa phantasmata, vt ostendimus, & aliquam habere est omninò necessarium: nec restat aliud præter intellectum possibilem: circa quod agere possit. Et quod hæc actio circa illum sit productio speciei, probatur efficaciter ex necessitate specierum ad intelligendum, sicut ad sentiendum inferius ostendenda, quas cùm non habeat à principio, debet eas recipere ab intellectu agente.

39 Quod verò nulla alia sit ei tribuenda actio, probatur; nam si aliqua, vel hæc foret circa intellectum possibilem, vel circa phantasmata, sed circa neutrum horum: ergò non potest habere aliam. Probatur minor, quia actio intellectus agentis circa possibilem, præter productionem specierum solùm potest esse illuminatio earundem specierum intelligibilium à se productarum, quam videtur excogitasse Toletus quæst. 13. huius lib. concl. 6. vel productio intellectionis, sed hæc est à nobis iam refutata, & illa non est necessaria, imò impossibilis: ergò solum potest ei tribui productio speciei. Minorem probo, quia illustratio alicuius rei eo tendit, vt res illa (si sit obscura) manifestetur,

ſtetur, & appareat, ſed ſpecies intelligibiles productæ in intellectu poſſibili, claré, & diſtinctè repræſentant res intelligibiles, eo modo, quo repræsẽtabiles ſunt per ſpecies impreſſas, nec 40
ſunt capaces talis repræſentationis: ergò nec neceſſaria eſt, nec naturaliter poſſibilis talis illuſtratio ſpecierũ. Quod verò nullam poſſit habere actionem intellectus agens circa phantaſmata, probatum eſt à nobis iam contra primam opinionem.

Probatur tandem vltimum aſſertum noſtrum, quod per productionem ſpeciei intelligibilis in intellectu poſſibili illuſtrẽtur phantaſmata, quia illuſtrari phantaſmata metaphorica locutio eſt deſumpta ex vera, ac materiali illuſtratione eorum, quæ ſunt in aëre tenebroſo, vt colores, & ex eo dicuntur illuſtrari, quia illuminato aëre apparere incipiunt viſui & ab eo percipi, ſed producta ſpecie in intellectu poſſibili, per quam re- 41
præſentantur eædem res, quas repræſentant phantaſmata, incipiunt apparere intellectui, & ab eo cognoſci, cùm prius nec ei apparerent, nec ab eo cognoſcerentur, ſed ſe haberent in ordine ad intellectum, ſicut colores exiſtentes in obſcuro loco ſe habent ad viſum: ergò per productionem ſpeciei dicuntur ipſæ illuſtrari, & conſequenter phantaſmata, à quibus repræſentantur, per quandam metaphoricam locutionem. Qua vſus eſt Ariſtoteles c. 5. huius libri comparans intellectum agentem, & operationem eius cum lumine, & illuminatione eius materiali, vt verba eius oſtendunt; atque etiam D. Thom. vbicumque de hac 42
re loquitur, vt actionem intellectus agentis circa poſſibilem explicarent. Ex quo intelligitur actionem intellectus agentis per quam producit ſpecies intelligibiles, ſimul eſſe circa intellectum poſſibilem & circa phantaſmata, diuerſa tamen ratione: nam circa intellectum dicitur eſſe tanquam circa ſubiectum, de cuius potentia educitur ſpecies, & in quo eadem actio cum ſpecie recipitur. Circa phantaſmata verò non tanquam circa ſubiectum, ſed tanquam circa obiectum extrinſeca ratione illuminatum, in quantum obiectum repræſentatum in phanta- 43
ſmate ſoli phantaſiæ, repræſentatur de nouo intellectui in eadem ſpecie intelligibili producta in eo ab intellectu agente. Et in hoc ſenſu aſſerit Diuus Thomas actionem intellectus agentis verſari circa phantaſmata, non in priori, in quo conſtat præuiam eſſe intellectioni talem illuſtrationem eorundem phantaſmatum.

Ad argumentum verò eiuſdem ſententiæ concedendum eſt, quod intellectus agens non poſſit illuminare phantaſmata, niſi per actionem; negandum verò, quod talis actio non poſſit eſſe circa intellectum poſſibilem, & cum dicitur per actio-

44 nem circa intellectum possibilem nihil prouenire posse phantasmatibus, distinguendum est; quia nihil intrinsecum eis prouenire potest, sed benè aliquid extrinsecum, nempe fieri actu intelligibilia obiecta in eis repræsentata: cùm prius solùm essent intelligibilia in potentia: atque etiam abstrahi à phantasmatibus, in quantum altiori, ac eleuatiori modo repræsentantur per species spirituales, & immateriales.

QVÆSTIO III.

An & quo modo concurrat phantasma cum intellectu agente ad productionem speciei intelligibilis.

VT melius intelligatur quæstio, illud præsupponere oportet tanquam in hac re certum, necessariò requiri præsentiam phantasmatis, vt possit intellectus agens producere speciem obiecti intelligendi in intellectu possibili, quod experientia patet: quia in omnibus potentiis cogniscitiuis constat non produci speciem, nisi præsente obiecto: ergò nec in intellectu produci potest, obiectum autem intelligibile nō est præsens, nisi vt repræsentatum per phantasma: ergò necessaria est
45 præsentia phantasmatis, vt determinetur intellectus agens ad producendam speciem talis obiecti; nam ex se indeterminatus est, nec determinari potest, nisi ab obiecto præsente per phantasma. Sed an phantasma præsens adiuuet intellectum agētem, vel cum eo concurrat ad producendam speciem, & quonam modo, in hoc est posita difficultas quæstionis.

Circa quam prima opinio asserit phantasma concurrere cū intellectu agente ad productionem speciei tanquam causam partialem, ita vt ex vtroque resultet vna totalis eiusdem effectus. Ita videtur sentire Scotus in 1. dist. 3. quæst. 8. ad 1. & quamuis Toletus putet velle Scotum asserere quod solum sit causa instrumentalis: sed contextus verborum Scoti partialem causam potius quàm instrumentalem denotat. Et probari potest, quia obiectum est causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: ergò non potest concurrere tanquam instrumentum, quia hoc non agit per virtutem propriam: sed per eleuationem ab agente principali; quare phantasma repræsentans obiectum intelligibile, concurret cum intellectu agente ad productionem speciei, non vt instrumentum, sed vt partialis causa.

46 Secunda opinio ex diametro opposita negat omninò, quod phan-

phantasma vllum concursum effectiuũ præstet ad productionem speciei intelligibilis, hoc est, nec partialem, nec instrumentalem: sed solum se habere putat tanquam materiam determinantem intellectum agentem, qui cum ex se sit indifferens ad producendam speciem cuiuscumque obiecti, per præsentiam phantasmatis determinatur ad producendam speciem eiusdem obiecti per phantasma repræsentanti & non alteram, eo ferè modo, quo concurrit exemplar externum ad productionem effectus artificialis, vt dum artifex assumit sibi imaginem aliquam quasi pro exemplari determinante actionem eius, non quidem per effectiuum concursum, (quem certum est non præstare) sed solum per suam præsentiam præbendo determinatam materiam. Ita sentiunt ex recentioribus nonnulli. Probatur testimonio D. August. 12. super Genes. ad literam in fine cap. 15. & in principio 16. his verbis loquentis. *Nec sanè putandum est facere aliquid corpus in spiritu tanquã spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est qui facit, ea re, de qua aliquid facit, neq; vllo modo spiritu præstantius est corpus, imò perspicuo modo spiritus corpore &c.* Quæ si benè expendantur, probare videntur ex mente D. Aug. nullam posse causalitatem efficientem tribui phantasmati ad productionem speciei. Nam in primis asserit non posse spiritum vice materię subdi corpori circa se aliquid facienti: sed si phantasma concurrit effectiuè cum intellectu agente, siue vt causa partialis, siue vt instrumentum, verum est agere in intellectum possibilem, & hunc ei subdi vice materiæ; cum sit subiectum actionis eius, atque effectus producti, videlicet speciei intelligibilis; & hoc reputat impossibile D. August. Ergò ex mente eius nulla causalitas efficiens potest tribui phantasmati: nam ex quacumque etiam, sequitur idem phantasma præstantius esse intellectu. Quod patet esse falsum.

Probatur deinde ratione primò, quia res inferior non potest naturaliter agere in rem superiorem, neque corpus in spiritum, etiam vt instrumentum; quod adeo verum est, ac necessarium, vt ex Scholasticis non pauci putent, nec de potentia absoluta Dei fieri id posse, & ideò maxima premuntur difficultate omnes in explicando modo, quo dæmones, & animæ torqueantur igne inferni, quod non foret adeò difficile explicatu, si posset ignis tanquam instrumentum Dei agere in spiritum: sed phantasma quamuis illustratum, vel eleuatum ab intellectu agente, corporeum est; ergò non potest vllo modo agere in intellectum possibilem ad producendam speciem intelligibilem. Secundo, quia instrumentum præsertim apud D. Thom.

debet habere præuiam aliquam operationem ex propria virtute circa passum, per quam disponatur, vt possit eleuari à principali agente, alioqui si nihil proprium habeat, nõ dicetur agere ipsum, sed solum agens præcipuum, vt si serra propria virtute non secaret, eleuari non posset ab artifice ad producendã cum eo effectum artis, sed constat phantasma, etiam illuminatum nihil agere posse propria virtute circa intellectum possibilem: cùm iste sit spiritualis, & illud corporeum: ergò nec poterit vllam habere causalitatem, etiam instrumentalem ad producendam speciem.

51 Tertia opinio asserit *ad productionẽ speciei intelligibilis concurrere intellectũ agentem vt præcipuã causam; phantasma verò vt instrumentum.* Ita Diuus Thom. 3. par. quæst. 9. artic. 4. ad 2. sed expressius id docet quæst. 10. de Veritate. artic. 5. ad 7. hisce verbis: *In receptione, qua intellectus possibilis species rerũ accipit à phantasmatibus, se habent phantasmata, vt agẽs instrumẽtale, & secundariũ, intellectus verò agens, vt agens principale, & primũ, & ideò actionis effectus relinquitur in intellectu possibili secũdum conditionem alterius tantùm; & ideò intellectus possibilis recipit formas vt intelligibiles actu ex virtute intellectus agentis, sed vt similitudines determinatarum rerum ex cognitione phantasmatũ.*

52 Capreol. in 2. dist. 3. q. 2. ad argum. Durand. contra 8. conclus. Caietan. 1. par. quæst. 55. art. 2. ad 2. & quæst. 79. art. 3. Ferrar. 2. lib. contra gentes, cap. 77. Soncin. 7. lib. Metaphys. quæst. 12. & 14. Iauel. 3. lib. de anima, tractat. de intellectu agente, quæst. 3. Banez 1. par. quæst. 79. art. 3. dub. 4. & omnes ferè recentiores: & videtur nobis probabilior; quamuis difficile sit rationem aliquam efficacem eius reddere.

Duo igitur à nobis probanda sunt, primum, quod aliquo modo concurrat effectiuè phantasma ad productionem speciei intelligibilis, & non solum tanquam materia, aut in genere causæ materialis. Hoc enim est, quod secunda opinio negat, & in quo conueniunt, prima, & tertia. Secundo probandum nobis est, quod talis causalitas efficiens phantasmatis instrumentaria tantùm sit, & non principalis, etiam partialis, vt asserit prima opinio; & primum quidem difficile est efficaciter probare, sed egregiam rationem eius insinuauit Diuus Thomas (si verba eius citata expendantur) sic formandam, species intelligibilis producta ab intellectu agente duo habet, & quod spiritualis sit, & quod sit similitudo talis rei deter-
53 minatæ: ergò secundum vtramque rationem debet ei assignari efficiens causa, sed intellectus agens, qui absque dubio causa efficiens est eiusdem speciei secũdum rationem priorem,

non

non potest eam producere secundum posteriorem, nisi effectiuè concurrente phantasmate; ergò non potest ei denegari aliqua efficientia. Probatur minor, quia à solo intellectu agente, & concursu eius non potest habere species determinatam repræsentationem; imò nec potest esse repræsentatiua obiecti: quia intellectus agens ex se nullam habet similitudinem cum obiecto: ergò nec potest solus producere similitudinem eius, quæ est species; necesse est ergò tribuere aliquam efficientiam phantasmati coniuncto cum intellectu agente, vt ita species secundum vtramque rationem possit ab eo simul cum phantasmate operante effectiuè procedere. Et si dixeris sufficienter 54
determinari intellectum agentem per solam præsentiam phãtasmatis præbentis ei determinatam materiam pro determinata specie producenda, etiamsi nullam efficientiam præstet ad productionem eius: sed materialiter tantùm concurrat quemadmodum imago ad cuius similitudinem altera depingitur. Probo non posse hoc modo se habere phantasma: 55
quia nulla causa realis determinatur per solam præsentiam alterius rei ad productionem talis effectus, vt euidenti inductione constat; ita vt nullus dari possit casus talis determinationis: sed vt minimum ad eam requiritur subiectum, vel materia sub determinatis dispositionibus talem formam potius, quàm aliam petentibus; ergò non sufficit præsentia phantasmatis ad determinandum intellectum agentem ex se omninò indifferentem, quia nec potest se habere tanquam subiectum, vel materia tali modo dispositum: cum constet non posse intellectum agentem circa illud agere, vt circa subiectum. Nec tandem potest se habere phantasma, tanquam causa exemplaris: quia exemplar solum potest reperiri in agentibus per cognitionem, qualis non est intellectus agens: quare nec potest se habere phantasma ad illum tanquam imago, ex qua veluti depingat alteram. Quod verò à quibusdam recentioribus excogitatur, nempe phantasma per solam sympathiam determinare intellectum agentem absque concursu aliquo efficiente. 56
Insufficiens est, quia cum sit determinatio obiectiua in ordine ad productionem similitudinis eiusdem obiecti, & species producta sit virtus eiusdem obiecti, vt talis concurrens ad intellectionem, non est intelligibile, quod absque efficientia eiusdem obiecti, seu phantasmatis naturaliter producatur. Alioqui etiã posset dici, quod per solam sympathiam determinatur sensus interior ab specie expressa inferioris absque vlla efficientia; quod patet esse falsum; denegari ergò non potest phantasmati efficientia aliqua ad productionem speciei.

57 Sed quod efficientia hæc nō sit partialis causæ, etiam minus principalis, vt asserit Scotus; sed solius instrumenti; probatur, quia hoc est apertum discrimen inter partialem causam, & instrumentum, quod illa attingit effectum propria virtute, & non per solam motionem alterius causæ: instrumentum verò non potest propria virtute effectum attingere: sed tāquam virtus alterius, vel per solam eleuationem eius: sed phantasma non potest propria virtute agere circa intellectum possibilem, nec attingere speciem intelligibilem: cùm vtrumque sit spirituale, phantasma verò quomodocumque acceptum materiale, & corporeum: ergò repugnat ei concursus partialis causæ efficientis.

58 Ad argumentum pro Scot. distinguendum est antecedēs, quod obiectum sit causa efficiens speciei per virtutem obiectiuam, quam habet: nā speciei proportionatæ propriæ virtuti, & in potentia etiam sibi proportionata, verū est, & experientia probatum in obiectis sensibilibus: sed speciei superioris ordinis, & in potentia etiā altioris ordinis producendæ, planè falsum; & ita se res habet in phātasmate repræsentante obiectum materiale, cuius virtus obiectiua inferioris ordinis est respectu speciei intelligibilis, atque etiā intellectus, in quo producenda est, cùm materiale, & corporeū sit phātasma; intellectus verò, & species spirituales, & incorporeæ, & propterea nec phantasma, aut obiectū ab eo repræsentatū propria virtute possunt immutare intellectum, nec producere in eo speciem. Et si dicatur effectum cuiuslibet causæ procedere similem virtuti propriæ eius, per quā operatur, & non instrumento: sed species intelligibilis procedit similis phantasmati, & obiecto ab eo repræsentato, cùm illud idem repræsentet; ergò erit causa eius per virtutem propriā, & non instrumentū, quia effectus non assimilatur instrumento non

59 agenti per virtutem propriā. Respondeo phantasma, seu obiectum ab eo repræsentatū duo habere, nempe rationem obiectiuam: sed improportionatam, & ratione prioris non est instrumentū: sed ratione posterioris, quia propter improportionem non potest agere, nisi eleuetur; imò propter eam eleuatur, quia si haberet proportionē, præcipua, ac totalis causa foret speciei, & nullo modo indigeret intellectu agēte ad illam producendam; propter rationem igitur obiectiuam assimilatur ei species intelligibilis, & propter improportionem habet rationem instrumēti, cui non posset assimilari species, nisi adesset obiectiua ratio. Ad formā igitur argumenti dum dicitur, effectum non assimilari instrumento, distinguo; sub

ratione

ratione instrumenti concedo: nam alioqui cuicunque instrumento assimilaretur: nego tamen quod non assimilatur ei vt instrumento tali, nempe obiectiuo, quod quidem propter improportionem habet rationem instrumenti, non propter rationem obiectiuam.

Testimonium D. August. in fauorem secundae opinionis propositum intelligitur de causalitate propriae virtutis, qualis est in causa principali totali, vel partiali; non de instrumentaria, quam non habet instrumentum ex propria virtute: sed ex virtute causae principalis, quae cùm sit eiusdem ordinis cum subiecto, circa quod agit, & cum effectu, qué circa illam producit, non dicitur agere in rem superiorem, nec producere effectum se superiorem, vt si ad propositum accõmodetur. Phantasma non agit in intellectum possibilem, nec producit in eo speciem intelligibilem propria virtute corporea, & materiali, & ideò nec vt materiale, & corporeum est: sed vt eleuatum ab intellectu agente spirituali, & immateriali; quare licet secundum se sumptum sit inferioris ordinis, non vt tale agit: sed vt aliquo modo attingit ordinem superiorem, hoc igitur modo non negat D. Augustinus agere posse: sed priori, vt contextus verborum ostendit. 60

Ad primum argumentum eiusdem sententiae negandum est antecedens, quod corpus non possit agere in spiritum, etiam vt instrumentum: nam valdè probabile est Sacramenta producere gratiam in anima, vt instrumenta Physica eleuata à Deo. Nec in eo posita est praecipua difficultas poenae daemonum, an possit ignis vt instrumentum Dei actione Physica in eos agere: sed potius in modo, quo per talem actionẽ ignis, vel per alligationem in eo, aut quouis alio possit eis grauis adeò inferri poena; quare ex hoc non potest probari, quod phantasma non possit agere in intellectum possibilem virtute agentis. Sed licet admitteretur corpus nullo modo posse agere in spiritum, non probaretur, quod phantasma non possit agere in intellectum: nam ipse, & anima, non sunt purè spirituales, sicut Angeli; sed sic anima spiritualis est, vt sit vera forma corporis; sic intellectiua, vt simul sit vegetatiua, & sensitiua; sic spiritualis, vt per informationem corporis perficiatur in proprio esse, atque etiam in modo intelligendi sibi connaturali. Vnde fit, vt sic intellectus eius habeat sibi naturaliter subordinatas potentias sensitiuas, vt mediis operationibus earum perficiatur in eodem modo intelligendi: & hinc est, quod phantasma hominis propter radicationem in eadem anima cum vtroque intellectu, & propter naturalem subordinationem, & sympathiam aptum sit 61

eleuari ab eodem intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili eiusdem obiecti materialis à se repræsentati.

62 Ad secundum respondeo ex his, quæ in 7. lib. Physic. adnotaui de instrumentis, necessarium quidem esse, quod instrumentum aliquid proprium habeat ratione cuius possit eleuari ab agente præcipuo, eíque correspondeat aliqua ratio in effectu producto ab vtroque; quamuis non sit necessarium, quod habeat ex propriis operationem distinctam ab actione agentis præcipui; habet igitur ex propriis phantasma esse expressam similitudinem obiecti naturaliter subordinatam intellectui, & quæ posset imprimere speciem obiecti à se repræsentati in potentia sibi proportionata, ex quo aptum est, vt eleuetur ad imprimendam speciem eiusdem obiecti in intellectu, ex quo etiã correspondere potest ei in specie intelligibili ratio similitudinis talis obiecti, quamuis non possit ex propria virtute distinctam habere operationem ab intellectu agente circa possibilem: sed solùm eandem operationem cum eo, eleuatum ab eo exercere, quod ad rationem instrumenti sufficere putandum est.

QVÆSTIO IV.

An intellectus agens, & possibilis sint potentiæ animæ realiter distinctæ.

63 PRæsupponit titulus quæstionis, quod intellectus agens sit potentia, seu virtus animæ, per quam materialia obiecta intelligibilia solum in potentia ab intellectu possibili fiunt actu intelligibilia per speciem intelligibilem spiritualem productam in eo ab eodem intellectu agente simul cum phantasmate: & hanc potentiam animæ spiritualem esse, & immaterialem, sicut anima ipsa, in qua est. Nec esse corpori, aut alicui parti, vel organo eius permixtam, quod est non esse organicã, sicut visum, & alios sensus: sed immediatè inhærere animæ, & ideò separabilem esse à corpore cum eadem anima, quæ omnia docuit expresſè, atque probauit Aristoteles c. 5. huius libri, & D. Thom. efficaciter etiam probauit 2. lib. contra gentes, c. 78. & 1. par. q. 79. art. 4.

64 Vnde sequitur primo errasse in principiis veræ philosophiæ omnes, qui intellectum agentem admittentes illum non intra animam: sed extra, ac separatum ab ea posuerunt. Et in primis Plato

Plato 6.lib.de Republic.qui videtur sensisse intellectum agentem esse lumen diuini intellectus mentes nostras irradians, ac eis imprimens intelligibiles species, per quas materialia obiecta fiant actu intelligibilia. Deinde errauit Auicenna 9.lib.Metaphys.cap.4. & in lib.natur. capite 5.qui intellectum agentem posuit substantiam quidem creatam extra animam, vt Angelum, vel quid simile, à quo nobis imprimantur earundem rerum species. Quod etiam tenuere cum eo Auemp. in epist. 65
de lumine, & Auerr. in libro de beatitudine animæ, capite 5. & tam isti, quàm Plato consequenter putauerunt vnum esse intellectum agentem in omnibus hominibus: nam si separatus est ab anima, non est cur multiplicetur: sed vnus cum sit, poterit omnibus hominibus species imprimere. Secundo sequitur errasse etiam alios (licet minus) qui cum ponerent intellectum agentem intra animam, dixerunt esse habitum principiorum, per quem cognoscimus prima principia. Et vocatur ab Aristotele intellectus principiorum, 6.lib.Ethic.cap.6.& 11. & cap.5.huius libri, vocat eum habitum, vel artem. Hanc sententiam referunt Albert. in Summa de homine cap.3. & Diuus Bonauent. in 2.distinct.14.artic.2.quæst.4. Et tandem errarunt alij, qui putarunt esse lumen quoddam deriuatum in animas nostras ab aliqua substantia superiori creata, & habere modum qualitatis tertiæ speciei, quam sententiam refert idem Albert. Magn.2.lib.de anima, tract.2.cap.8. Probatur autem vtrosque 66
errasse, quia habitus principiorum præsupponit notitiam terminorum: ergò intellectum agentem, à quo producuntur species eorum, quare repugnat intellectum agentem esse habitum: & cum intellectus agens sit virtus naturalis animæ proximè ordinata ad agendum, non potest esse qualitas tertiæ speciei: sed primæ, quæ est naturalis potentia.

Hac igitur veritate præsupposita, ac probata aduersus hos omnes Philosophos quod intellectus agens sit potentia animę, præsupposito etiam alio quod superius ostendimus, videlicet non esse potentiam cognoscitiuam, aut intellectiuam, quærimus an sit eadem cum intellectu possibili, seu cognoscente, vel distincta realiter.

Et prima opinio negat esse potentias realiter distinctas: 67
sed eandem esse putat prædicta officia diuersa habentem, à quibus diuersa nomina intellectus agentis & possibilis accipit, quam probabilem reputant Tolet. quæst. 14. huius libri. Conimbr. cap.5.quæst.1.artic.2. Suarius tom.1. in 3. part. Diuus Thom. disputat. 30. sectio. 2. ad finem: sequuntur verò Maior in 2. distinctio. 16. quæstio. vnica. Abulens. in

cap.23.

cap.23.Exodi,quæst.70.Niphus lib.1.de intellectu,tract.4.cap. 21. & ex recentioribus non pauci. Quorum præter rationes alias, hoc videtur potissimum fundamentum, quod non sunt multiplicandæ entitates reales (præsertim si sint potentiæ ad operandum)sine ratione conuincente,sed non datur ratio conuincens ad distinguendas,has potentias;vt constabit ex discursu quæstionis; ergò non debent poni distinctæ potentiæ intellectus agens, & possibilis.

68 Sed ratione probant primo,quia si intellectus agens distincta potentia est à possibili ; sequitur hæc aperta contradictio, quod sit potentia vitalis; & non vitalis, vitalis quidem, quia sequitur naturaliter animam,quæ est principium vitæ; cum ea conuertitur, & cum ea separatur à corpore: quòd verò vitalis non sit, probatur,quia non est principium actus vitalis, nam solum est principium producendi speciem intelligibilem, quā productionem fatetur opposita sententia non esse actum vitalem:& probatur apertè, quia productio speciei sensibilis impressæ non est actus vitalis:cum fiat à solo obiecto non viuente:ergò nec productio speciei intelligibilis. Probant secundo,

69 quia si intellectus agens ponatur distincta potentia à possibili, sequitur hanc potentiam ociosam esse in anima,& omninò inutilem in statu separationis à corpore, quia nullum prorsus actum in eo statu habere potest ; cùm nulla sit ibi productio specierum ex phantasmatibus,hoc autem magnum incommodum est.

70 Secunda opinio *ponit intellectum agentem esse potentiam animæ realiter distinctam ab intellectu possibili*: ita D. Thomas expresè 1.p.qu.79.artic.7.his verbis: *Diuersificatur tamen potētia intellectus agentis, & intellectus possibilis, quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam: qua facit obiectū esse in actu, & aliud potentiam passiuam, qua mouetur ab obiecto in actu existēte, &c.* Et paucis interpositis. *Sic igitur nulla alia differētia potentiarum in intellectu esse potest, nisi possibilis, & agentis.* Et artic.10. eiusdem quæstionis vbi sic ait: *Intellectus agens, & possibilis sunt diuersa potentia, sicut & in omnibus alia est potentia actiua, & alia passiua.* Ita Caiet. & Bañez, art. 3.eiusdem quæstionis dubio 1.Ferrar.2.lib.contr. gent.cap.77. & 78.estque communis in schola D. Thom. quam Scotus etiā sequitur in 1.distin.3.qu.8.ad primum.Albert. Magn. in Summa de homine,tract.de intellectu agente,quæst.6. & ex recentioribus Toletus, Conimb.locis citatis, & noster Valentia, 1. part.disp. 6. quæst.5.puncto 2.ad finem:qui omnes sentiūt esse propriam Aristotel. quia vbicunque de intellectu agente, & possibili

possibili loquitur, tanquam de diuersis potentiis loquitur, præsertim in principio huius capitis text. 18. vbi sic ait: *Est quidam talis intellectus, qui omnia fit, quidã verò, qui omnia facit.* Et tex. 19. *Et hic intellectus separabilis est, & immixtus, & impassibilis, substantia actu existens, semper enim honorabilius est agens patiēte, & principium materia.* Et videtur nobis probabilior; non solum propter tantorum virorum authoritatem, sed ob efficaciora argumenta.

Primum colligimus ex verbis D. Thom. in primo loco: nam 71
potentiæ distinguuntur ex diuerso modo operandi circa sua obiecta, non enim possunt diuersi modi operandi comprehendi ab eadem potentia, vnde hac potissimum ratione probamus intellectum esse potentiam realiter distinctam à voluntate, quia diuersos habent modos operandi; nam intellectus tanquam potentia cognoscitiua, & ideo passiua operatur attrahendo ad se obiectum, sibique cõiungendo: voluntas verò potius operatur per modum inclinationis, ac tendentiæ in obie- 72
ctum præsupposita cognitione intellectus, & quia isti modi operandi diuersi, quorum vnus præsupponit naturaliter alterum, non possunt per eandem virtutem exerceri, distingunt diuersas: sed intellectus agens, & possibilis habent diuersos modos operandi; quorum vnus præsupponit naturaliter alterum; ergò sunt potentiæ realiter distinctæ. Minorem probo, quia proprius modus operandi cuiuslibet potentiæ cognoscitiuæ, & consequenter passiuæ est per attractionem obiecti ad se, sibique illud coniungendo: modus verò operandi intellectus agentis, tanquam potentia actiuæ, nec est per attractionem obiecti ad se, neque illud sibi coniungendo: sed potius producendo illud, nempe speciem intelligibilem, quæ est proprium eius obiectũ ad quod producendum per se ordinatur, & hanc productionem præsupponit naturaliter modus operandi per cognitionem; ergò habent distinctos modos operandi: quorum vnus præsupponit naturaliter alterum. Nec potest dici quod modi isti ope- 73
randi diuersi, sint inadæquati, & ideò possint conuenire eidem potentiæ, sicut modi operandi internorum sensuum, pro quibus vnam tantùm potentiam ponimus. Quia operationes, vel modi operandi inadæquati debent conuenire in vna aliqua ratione commũni, adęquata quidem tali potentiæ, sub qua comprehendantur omnes, tanquam inadæquati, vt in eisdem internis sensibus contingit, nam omnes modi operandi, & omnes operationes internæ conueniunt in ratione communi adæquata cognoscendi obiectum sensibile, sub qua comprehenduntur omnes tanquam inadæquatæ: sed modus operandi intellectus agentis,

agentis, & possibilis, & operationes eorum, non possunt habere rationem communem, quæ sit adæquata eidem potentiæ, & sub qua comprehendantur propriæ, tanquam inadæquatæ; ergò nec possunt esse inadæquatæ. Minorem probo, quia neque conueniunt in modo operandi per attractionem obiecti ad se, nec operationes in ratione cognitionis obiecti.
74 Ex quo aliud argumentum desumo satis efficax, quia nulla potentia cognoscitiua inuenitur, quæ possit habere actum, qui non sit cognitio, nec appetitiua, quæ non sit appetitio, vt in sensibus, voluntate, & appetitu constat, sed intellectus possibilis est potentia cognoscitiua; ergò nullum potest habere actum, quia non sit cognitio: sed constat productionem speciei non esse cognitionem; ergò nec potest esse actus intellectus possibilis, sed alterius potentiæ ab eo distinctæ, quæ est intellectus agens.

75 Probatur tandem, quia ad productionem speciei intelligibilis concurrit phantasma cum intellectu agente tanquam instrumentum eius, sed eadem est actio realis instrumenti, & principalis causæ: ergò eadem est actio realis phantasmatis, & intellectus agentis circa intellectum possibilem, sed actio phantasmatis circa intellectum possibilem est transiens: cùm non maneat apud se, sed transeat ad intellectum possibilem, tanquam ad subiectum, in quo recipitur: ergò repugnat hanc eandem actionem esse ab intellectu possibili realiter, tanquam à principio actiuo, sed ab alia potentia, quia nihil potest agere in se ipsum actione transeunte, sed immanente, nec possibile est eandem actionem realem simul esse immanentem, & transeuntem.

76 Fundamentum oppositæ sententiæ condicionatum est, quod non sint entitates, vel potentiæ multiplicandæ sine vrgenti ratione: vrgens verò ratio non debet esse demonstratiua, sed satis est intra latitudinem probabilitatis esse efficacem. Et in hac parte extant rationes pro distinctione reali intellectus agentis à possibili satis probabiles, & in hoc genere vrgentes, atque efficaces à nobis allatæ, extat etiam authoritas totius fermè Scholæ, quæ abundè satis sufficiunt, vt nostra potius sententia, quam opposita amplectendâ sit. De sensibus verò internis, qui obiici possent, diuersam esse rationem, probauit prima ratio nostra, & efficaciores longè rationes attulimus pro eorum vnitate, quàm afferantur pro identitate intellectus agentis, & possibilis.

77 Primum argumentum si aliquid probat æquè procedit contra sententiam oppositam, ac contra nostram; nam ex eorum

rum sententia sequitur eandem operationem esse vitalem, & non vitalem, quod sic probo: operatio per quam intellectus possibilis imprimit sibi species, procedit à potentia consequente naturam animæ rationalis, quæ est principium vitæ; ergo est vitalis; nam hæc videtur esse definitio vitalis operationis, ex alia verò parte probatur, quod non sit vitalis, quia terminus eius, qui est species, produci potest ab agente extrinseco, & in sensibus à solo obiecto non viuente producitur. Dicendum igitur est, intellectum agentem non esse potentiam vitalem, sed inferiorem vitalibus, vt ex modo agendi eius, simili modo agendi potentiarum inferiorum, vt caloris, aut luminis satis est manifestum, & ideò nec productio speciei ab eo vitalis est operatio, sed solum habet esse præuiã, atque ex se ordinatam ad vitalem operationem. Nec satis est, quod intellectus agens procedat ab anima, quæ est principium vitæ, quia non procedit ab ea, vt à principio vitæ, sed secundum rationem inferiorem formæ substantialis eo ferè modo quo procedit ab eadem anima, tanquam à substantia spirituali proprietas substandi accidentibus spiritualibus, vel alia similis. Imò eo modo quo tenentur dicere authores oppositæ sententiæ productionem speciei procedere ab intellectu possibili, non vt à potentia vitali, sed secundum rationem inferiorem potentiæ non vitalis.

Ad secundum neganda est consequentia, quod intellectus agens in statu separationis animæ à corpore ociosus sit, vel superfluus, quia licet pro tempore illo careat propria operatione, habiturus est eam post reunionem eiusdem animæ perpetuò in corpore permansuræ. Quemadmodum ergò non iudicatur inutilis, vel ociosus in statu separationis appetitus naturalis animæ ad informandum corpus, quamuis pro toto illo tempore non informet, sed satis esse existimatur, vt ociosus non sit, quod suo tempore informatura sit, & informauerit: ita non potest ociosus iudicari intellectus agens in statu separationis, licet in eo non operetur, sed satis est operaturum esse, dum anima reuniatur corpori. Imo etiam, si nunquam foret amplius operaturus, ociosus non esset, sed satis esse iudicaretur, quod aliquando operatus fuerit, & pro toto sequenti tempore, aut etiam pro tota æternitate ad ornatum, & integritatem animæ rationis quantum ad omnes suas virtutes permaneret. Quod exemplo potentiæ vegetatiuæ ostenditur in corporibus beatorum permanentis, quamuis nullam operationem sit habitura in tota æternitate; nam in illo statu nec nutriuntur corpora, nec vlla fit cõuersio alimenti, quã constat esse, proprium

proprium actum huius potentiæ, & nihilominus nec ocioſa iudicatur, quia iam habuit proprium actum, & ad integritatem corporis viuentis, quoad omnes ſuas potentias, quas accipit ab anima neceſſarium iudicatur permanere.

APPENDIX.

DVBIVM.

Vter ſit altero perfectior, intellectus agens, vel poſſibilis.

PRæſuppoſito, quod ſint diſtinctæ potentiæ, quærimus, vtra ſit nobilior altera.

Et videtur nobiliorem eſſe intellectum agentem, quia Ariſtoteles id expreſsè docet, & probat; c. 5. huius libri textu 19. his verbis. *Semper enim honorabilius eſt agẽs patiente, & principium*
80 *materia.* Nomine autem agentis, atque principij agentem intellectum deſignat, & nomine patientis, & materiæ intellectum poſſibilem; ergò ſentit illum eſſe nobiliorem Quod docuit etiam D.Thomas 2.diſt.20.q.2.art.2. ad 2. inquiens intellectum agentem altiorem potentiam eſſe, quam poſſibilem.

Dubium hoc hac diſtinctione ſoluendum eſt: Intellectus poſſibilis potentia paſſiua vocatur, non quod purè paſſiua ſit, vel ſolùm habeat pati, ſeu recipere; nam ſi hoc ſolùm haberet, omnium potentiarum eſſet imperfectiſsima: ſed paſſiua ideò dicitur, quia cognoſcitiua eſt, & in ordine potentiarum intellectiuarum infima, quia ex ſe non habet vllam formam intelligibilem, per quam poſſit proprium actum cognitionis exercere, nec petit ex propria natura, vt ei infundatur, ſed vt ab obiecto media aliqua actiua virtute eam recipiat eductam ex propria potentia, quod eſt ſub genere intellectiuæ potentiæ
81 imperfectiſſimum. Habet igitur perfectionem intellectiuæ potentiæ (quæ abſque dubio maxima eſt) ſed cum prædicta imperfectione ſibi ab intrinſeco annexa. Ideò dupliciter conſiderari poteſt, vel ſecundum proprium actum vitalem intelligendi, quem tanquam actiuum, atque intrinſecum principium elicit, vel ſecundum paſſionem, & receptionem ſpeciei intelligibilis præuiam, ac neceſſariam ad intelligendum.

Et iuxta has duas conſiderationes dicendum eſt, quod ſi fiat comparatio intellectus poſſibilis cum agente ſecundum priorem (quæ abſoluta eſt,) longè perfectior eſt illo, ſicut potentia vitalis, & actus cognitionis perfectiores ſunt non vitalibus: Si verò comparentur ſecundum conſiderationem poſteriorem (quæ

(quæ solùm vocatur secundum quid) perfectior est intellectus agens, quia in quolibet genere perfectius est agens passo. Aristoteles igitur, & D.Thom. solùm loquuntur iuxta hanc posteriorem considerationem; non iuxta priorem, & eodem modo procedit argumentum: quare nihil probat aduersus solutionem dubij traditam.

TRACTATVS DE NATVRA, ACTV, ET obiecto intellectus possibilis.

QVÆSTIO I.

An sit, & quid sit intellectus possibilis.

Quidam putantes animam rationalem non informare corpus, sed ei assistere ad intelligendum, sicut nauta assistit naui ad motum, consequenter posuerunt intellectum possibilem separatum à corpore cum ipsa anima, plenúmque speciebus à principio: per quas intelligens anima ipsa communicat intellectionem corpori, sicut nauta communicat motum naui. Ita quidem vt pro singulis, ac distinctis hominibus dentur singuli, ac distincti intellectus eis assistentes. Ita videtur sensisse Plato, & eum secutus Plutar. vt testatur Philop. cap. 4. huius lib. 82

Alij vero putauerunt intellectum possibilem pertinere ad substantiam animæ rationalis, quæ ex possibili, & agenti tanquam ex duplici parte substantiali composita est: ex possibili quidem, vt materia, & ex agente, vt forma; vnumque in omnibus hominibus singulis assistentem ad intelligendum; eam verò semper intelligere, quia non intelligit per species, sed ex eo solùm, quod lumen intellectus agentis communicatur possibili; homines verò successu tēporis intelligere, quia licet à principio suæ generationis eis assistat anima, & intellectus, sed non communicatur eis à principio lumen intellectus agentis, sed procedente tempore, & quò plus vel minus eis communicatur, plus etiam vel minus intelligunt. Ita sentiunt Themist. in suo 2. lib. de anima, à cap. 13. Ita etiam Theophrastus, vt testatur Auerr. 3. lib. de anima comm. 5. & ab hac sententia hoc solùm 83 84

differt idem Auerr. quia vtrumque intellectum ponens in anima, non eos ponit tanquam partes componentes, sed tanquam virtutes eius. Et hi omnes negant omninò intellectum esse potentiam organicam, sed extra organicas eum omninò collocant in anima.

Sed alij, organicam potentiam illam efficiunt ex mixtione elementorum resultantem cum anima ipsa, & ideò vtrumque corruptibilem, ac mortalem. Ita sentiunt Auemp. & Albumazar, quos citat Auerr. vbi supra. Et Alex. ca. 4. huius lib. Sed diuersis incedunt viis: nam isti putant intellectum possibilem esse virtutem animæ organicam recipientem influxum ab intellectu agente separato, qui est Deus, & per talem influxum recipere

85 etiam ab eo species, per easque intelligere. Illi verò influxum intellectus agentis separati concedentes, negant quod ab eo recipiat species, sed putant intellectum esse virtutem imaginatiuam singulorum hominum habentem propria phantasmata à se formata mediis externis sensibus, eiusmodi autem phantasmata imaginatiuæ virtutis per influxum intellectus agẽtis illustrari, & per talem illustrationem relucere in eis naturam vniuersalem, sine conditionibus singularitatis: cùm ante illustrationem repræsentarentur cum eis; & ita imaginationem ipsam per species proprias, seu phantasmata sic illustrata intelligere, & non per alias ab intellectu agente receptas.

Vera tamen sententia Aristotelis cap. 4. huius lib. duo asserit:

86 Primum, *quod intellectus possibilis, seu cognoscitiuus rerum sit potentia animæ rationalis ei inhærens, & propriã naturam eius consequens, eiq; concessa ad intelligendum res omnes.* Secundum, *non esse potentiã organicam, sicut sensitiuam, nec immediatè inhærere corpori, vel alteri parti eius, sed animæ, & media anima esse in toto corpore, & in singulis partibus eius; & ita animam esse, quæ immediatè per ipsum intelligit, & communicata anima corpori per informationem, communicari ei intellectum, & operationem eius; ita vt verum sit hominem intelligere per animam, & intellectum.* Ita sentiunt cum Aristotele cæteri omnes interpretes, tam recentiores, quam antiqui, in eodem capit. 4. ita etiam Scholastici cum Diuo Thoma 1. part. quæst. 79. artic.

87 1. & 2. & Scoto in 1. distinct. 3. Et probatur hoc argumento, sicut sentire conuenit homini ratione naturæ sensitiuæ sibi essentiali, atque intrinsecæ, ita intelligere, & velle conueniunt homini per naturam rationalem: cùm notum sit ei soli, & non brutis conuenire; sed sensus per quos elicit sensationes non possunt esse extra ipsum, nec virtutes ab eo separatæ: ergò nec intellectus, & voluntas, per quas virtutes elicit intelle-

ctiones,

ctiones, & volitiones possunt esse ab eo separatæ, aut extra ipsum; sed necesse est intra ipsum hominem esse, præsertim cùm anima cuius virtutes, & potentiæ sunt, sit vera forma informans corpus, & constituens cum eo hominem. Probatur minor, quia sensationes, & intellectiones sunt vitales operationes hominis, vt sensitiui, & intellectiui, sed operationes vitales debent procedere à principio intrinseco efficiente: ergò sensus & intellectus qui sunt potentiæ, à quibus procedunt, debent esse intra ipsum, & non extra, falsum est ergò extra hominem intellectum ponere. 88

Secundum quod asserit vera sententia, est intellectum possibilem non esse potentiam organicam immediatè inhærentem corpori, vel alicui parti eius: sed immediatè esse in anima tanquam in subiecto, & media anima esse in corpore, & singulis eius partibus; Probatur primò, ex modo operandi, quia virtus organica ita alligatur corporeo organo, vt nihil possit præter sensibilia ac singularia accidentia percipere, nec reflecti supra proprium actum, vt eum cognoscat: quæ omnia euidenti experientia sunt omnibus nota; sed intellectus non sola singularia cognoscit, sed vniuersalia, nec solùm sensibilia, & corporea, sed incorporea, reflectitúrque supra proprium actum, & illum cognoscit, quæ omnia non minus euidenter ostendit experientia: ergò euidenter falsum est, quod intellectus sit potentia organica, vt plures ex eisdem philosophis sentiunt. 89

Secundo quia euidens experientia docet omnem virtutem organicam lædi à vehementi sensibili, & debilitari debilitato corpore. Et eadem experientia docet intellectum non lædi ab excellenti intelligibili, sed quò perfectius est, magis ab eo perficitur, & quò magis debilitatur corpus, eò intellectus perfectius intelligit, vnde prudentiores videntur esse seniores: ergò intellectus possibilis non est potentia organica. 90

QVÆSTIO II.

An necessariò sint ponendæ species intelligibiles in nostro intellectu ad intelligendum.

SVfficeret in 2. lib. disputasse de speciebus sensibilibus, probasséque necessarias omninò esse ad sentiendum, vt putaremus nō esse minus necessarias intellectui nostro ad intelligendum. Nisi adessent plures etiam ex his, qui eas in sensu admit- 91

tentes, negauerint in intellectu dari, sed posse immediatè moueri à phantasmatibus,& per illa intelligere singularia omnia in eis repræsentata, & consequenter vniuersalia. Ita ex antiquioribus interpretibus Aristotelis Themistius in suo 3.lib.de anima cap.20. Theophrastus,& Auemp.ad 4.cap.huius libri;ex Theologis verò Henrr. quodlib. 4. q. 4.5.& 8.& quodlib. 5.q. 4. Durand.in 2.d.3.q.6. Bachon, q. 2.prolog.Goffri. quodlib.9. q.19. & Gab.in 2.d.3.q.2. quamuis author iste ad cognitionem intuitiuam dumtaxat necessarias non esse arbitretur, benè tamen ad abstractiuam. Probari potest hæc sententia exemplo internorum, atque externorum sensuum;nam propter solam subordinationem naturalem possunt interni cognoscere obiecta
92 proximè eis repræsentata per actus externorum. Et appetitus fertur in suum obiectum ei repræsentatum per sensum, atque etiam voluntas in bonum repræsentatum sibi per intellectum; ergò poterit intellectus ipse ferri in obiecta sibi repræsentata per phantasmata, præsertim illustrata, in quibus naturæ vniuersales relucent, & quæ sunt actus, vel species expressæ phantasiæ sibi subordinatæ absque aliis speciebus. Secundo quia si intellectus intelligit per species:ergò semper,& necessario erit in actuali intellectione contra euidentem experientiam. Probatur consequentia, quia eas quas semel accipit, semper apud se retinet in memoria: ergò semper intelligit per eas,quia sola potentia, cum specie obiecti sufficiens principium intellectionis est.

93 Communis tamen, & vera sententia Scholæ, *tenet necessariò ponendas esse species obiectorum in intellectu possibili, per quas obiecta omnia possit percipere, nec sufficere phãtasmata ad intelligẽdum.* Ita Alensis 2.p.q.24.memb.2.& 3.& q.26.num.2.& cæteri omnes Scholastici in 2.d.3. Alb.Magn.art.15. D.Bonauen. art.2.q.1.Richa.art.3.q.2.Scotus q.6. D.Thom.1. p. q.55. art.1. ac tandem omnes interpretes Arist.præter citatos pro opposita sententia,cap.4.& 5.huius lib. Colligitur verò ex his,quæ de intellectu possibili docet Arist. capit.4. & 5. videlicet actu nullum esse intelligibile, sed potentia omnia, fieri autem omnia actu per intellectum agentem, qui est omnia facere, quæ non possunt esse vera, nisi ratione specierum in eo productarum, per quas ei vniuntur obiecta, & dicitur ipse singula fieri in esse intelligibili, in quantum sibi repræsentantur per species; nam per se extra sunt,& ab eo separata.

94 Probatur deinde ratione primò, quia ab obiecto, & potentia paritur notitia, vt ex D.August.superius attulimus: ergò ex vtroque fit vna causa totalis, & completa eius; quare necesse est

est obiectum vniri intellectui ad talem concursum præstandum cum eo, sed constat non posse ei vniri per se; cùm sit extra ipsum, & ab eo separatum: ergò necesse est, quod per aliquam virtutem propriam vniatur, & hanc virtutem vocamus speciem intelligibilem. Hæc igitur necessaria est ad intelligendum. Ex quo efficaciter sequitur non esse minus necessarias in intellectu nostro, quia si obiecta sensibilia proportionata sensibus non possunt cum eis concurrere ad sensationes, nisi eis vnita per species, à fortiori eadē obiecta sensibilia, & corporea omnia intellectui improportionata non poterunt percipi ab eo, nec cum eo concurrere ad intellectionem, nisi proportionata fiant, & vniantur ei per species. Et hæc argumenta planè 95
ostendunt non posse phantasma repræsentans obiectum concurrere per se cum intellectu ad notitiam eius eliciendam, cùm non sit ei proportionatum, nec intimè præsens: sed extra ipsum, nec ideò posse per se ei vniri; nec eum reducere de potentia in actum, nisi media specie intelligibili spirituali, per quam fiat obiectum, quod repræsentat proportionatum eidem intellectui, & actu intelligibile ab eo, sitque intra ipsum, & intimè ei præsens; & ideò falsum esse fundamentum oppositæ sententiæ.

Exemplum verò de sensibus internis, & externis nihil valet, 96
nam sensus internus non operatur per speciem, vel sensationem externi, sed necesse est, quod his mediis producatur species alia in sensu interno ei proportionata, per quam fiat in actu primo potens elicere sensationem. Ita ergò licet phantasia sit potentia subordinata intellectui possibili, non sufficit species, vel sensatio eius ad reducendum in actum intellectum possibilem, quia inferioris ordinis est, & omninò improportionata; cùm sit materialis, & corporea: sed requiritur necessariò species alia superior spiritualis proportionata intellectui, ad quam producendam ponitur intellectus agés eleuans phantasma, vt secum concurrere possit ad eam producendam. Voluntas verò, & appetitus non sunt potentiæ cognoscitiuæ, sed appetitiuæ, & ideò non operantur attrahendo ad se obiectum sibique vniendo, sed per modum inclinationis, ac tendentiæ in ipsum, vt est in se, quare nec sunt potentiæ passiuæ, nec indigent specie per quam reducantur in actum, sed sufficit eis per speciem expressam potentiæ cognoscitiuæ repræsentari obiectum extra ipsas, vt in ipsum tendere possint.

Secundum argum. facile soluit Auicenna lib. 6. natur. p. 6. c. 97
6. admittens quidem species in intellectu, asserens verò statim intellectione facta transire, sicut species visibiles statim desi-

nunt visione facta. Cuius ratio est, quia quidquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergò transacta intellectione desinit, nec permanere potest. Hæc tamen sententia tanquam apertè falsa reiicitur à D. Thom. 2. lib. contra gentes, cap. 74. & 1. part. quæst. 79. art. 3. quia si in parte sensitiua conseruantur species ad sentiendum obiecta iam sensata, & pro eis conseruandis ponitur memoria, potiori iure debet poni in parte intellectiua, vt conseruentur; falsum est igitur, quod statim facta intellectione transeat: sed euidenti experientia probatur permanere in memoria intellectiua: cùm experiamur nos recordari præteritorum conceptuum rerum, quas iam semel cognouimus. Recipiuntur ergò in intellectu species intelligibiliter, hoc est, ad modum ipsius intellectus: sed non vt res intellectæ; imò potius vt formæ quasi habituales, & ideò non transeunt: sed permanent. Nec tamen semper intelligimus: sed indiget intellectus excitari à phantasmate, vt actu intelligat, de quo dicemus inferius.

QVÆSTIO III.

An species intelligibiles, quæ producuntur ab intellectu agente in intellectu possibili sint repræsentatiua rerum singularium, vel vniuersalium.

99 PRæsupposita necessitate specierum, iam incipimus agere de obiectis, quæ per eas intelligit intellectus. Et primo occurrit disputandum de singularibus sensibilibus, atque corporeis, an ea intelligat per species proprias ea repræsentantes receptas ab intellectu agente, vel solùm recipiat ab eo species vniuersalium, per quas consequenter, aut indirectè percipiat singularia. Præsupponit autem titulus quæstionis tanquam certum, quod per cognitionem intellectiuam cognoscimus sin-
100 gularia sensibilia, & non solùm per sensus. Quod euidenti ratione ab experientia deducta probatur: nam experimur omnes nos intellectu cognoscere vniuersalia, quæ per sensum cognosci non possunt, eáque definire, & distinguere à singularibus, atque etiam vnum ab altero, vt genus ab specie; sed impossibile est per sensum hæc præstari, nec per intellectum, quin singularia sensibilia, ac determinata cognoscat: ergo euidens est ea cognoscere per se, & non solùm per sensum. Minorem sic probo; vniuersale non est cognoscibile, nisi cognitis inferioribus, ad quæ intrinsecum dicit ordinem: cùm sit vnum in multis

multis ex propria definitione. Et si sit vniuersale specificum, vt homo, vel equus, habet indiuidua pro inferioribus, vt Petrum, & Ioannem, hunc, & illum equum: ergo repugnat cognosci speciem, nisi cognitis indiuiduis, per quæ definitur, & ad quæ dicit intrinsecum ordinem; euidens igitur est intellectum singularia cognoscere; intellectus etiam efficit propositiones de subiecto singulari, vt hanc, Petrus est homo, & similes: ergò coniungit extrema, quod non posset, nisi cognoscendo vtrumque. Nec posset corrigere sensum circa magnitudinem solis, nisi eum cognoscendo. Et tandem cum sit potentia superior sensitiuis, necesse est cognoscat, quidquid possunt ipsæ cognoscere, & hæc sunt singularia. Ex quibus sequitur euidenter falsam esse sententiam Philop. & Alexand. cap. 4. & 5. huius lib. 102 Themist. in suo 3. lib. de anim. cap. 10. & Auerr. 3. lib. de anima comm. 9. qui omnes negant intellectum per se cognoscere singularia, & solum ea cognoscere per sensus sibi subordinatos. Præsupposito igitur tanquam certo, quod intellectus sua cognitione intelligat singularia materialia, quærit titulus quæstionis, an per speciem propriam, quam sibi imprimat intellectus agens ea cognoscat, vel per speciem vniuersalis.

Et prima opinio tenet non dari speciem impressam repræsentantem singulare materiale, nec per talem speciem propriã 103 ea cognoscere intellectum. Et ideò nec directè: sed per quandam reflexionem. Ita D. Thom. expressè 1. p. quæst. 86. art. 1. & ibidem Caiet. atque etiam 2. lib. contra gentes, cap. 100. & ibid. Ferra. Capre. in 1. dist. 25. quæst. 2. ad argum. contra 2. concl. Argen. in 4. dist. 50. art. 3. & cæteri Thomistæ, nemine discrepante, & nouissimè eam sequuntur noster Fonsec. 2. lib. Metaph. cap 2. quæst. 3. sect. 5. & Conimb. 1. lib. Phys. cap. 2. quæst. 4. art. 3. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 2. lib de anima, cap. 5. hoc discrimen constituit inter sensum & intellectum, quod sensus est singulariũ, intellectus verò vniuersalium; quare sentit intellectum non cognoscere singularia per se, & directè. Quod asserit etiam in hoc 3. lib. textu 10. his verbis: *Sensitiuo igitur calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quadã ipsa caro, alio autem separabili, aut circumflexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, carni esse discernit.* Quibus (licet obscuris) 104 duo asserit: primum, quod intellectus cognoscit hanc carnẽ singularem constantẽ tali temperamẽto calidi, & frigidi, aliisque qualitatibus in certo gradu, atque etiã cognoscit esse, seu essentiam carnis, quæ est quidditas eius abstrahens à conditionibus singularibus, & hoc est, cognoscere carnem in vniuersali. Posterius, quod in cognitione vtriusque se habet sicut linea recta,

hoc est, extensa secundum directam longitudinem, & rursus supra se reflexa, aut retorta. Et illo modo (recto quidem) vniuersale cognoscere intellectum, hoc verò modo, scilicet supra se reflexo, aut retorto cognoscere singulare.

105 Probatur deinde ratione: primò, quia intellectus est immaterialis: ergò ex proprio modo cognoscendi abstrahit à materialitate singulari tanquam à ratione sensui proportionata; sibi verò improportionata. Vnde intellectus agens producens species intelligibiles dicitur eas abstrahere, & consequenter naturas repræsentatas ab eisdem conditionibus singularibus, ac materialibus: sed sic abstrahere intellectum agentem est producere species repræsentantes naturas non repræsentatis conditionibus singularibus, & materialibus: ergò cognoscere eas intellectum possibilem abstrahendo ab eisdem conditionibus est cognoscere easdem in vniuersali; quare primo, per se, atque directè sola vniuersalia cognoscit; singularia verò indirectè tantùm, & per reflexionem.

106 Secundo probat Fonseca, quia intellectus noster medius est inter sensum, & intellectum Angelicum, perfectior quidem illo: sed imperfectior hoc; ergò species intelligibiles nostri intellectus medias quoque esse oportet inter sensibiles, & Angelicas: sed species sensibiles repræsentant sola singularia, & species Angelorum naturam vniuersalem, & omnia, vel plura singularia eius: ergò species nostri intellectus solùm repræsentant naturam vniuersalem, & non singularia; quare non poterit hæc: sed illam tantùm per eas cognoscere directè, & singulare per reflexionem.

107 Eiusmodi autem reflexio, per quam hæc sententia asserit singularia materialia cognosci ab intellectu (in quo consistit maxima difficultas eius) tribus modis explicatur à diuersis. Primo quidem à Caiet. vbi supra hoc modo, intellectus cognoscens primo & per naturam vniuersalem videt non posse per se consistere: sed necessariò esse debere in singularibus, & ex hoc quasi per consequentiam, vel argumentum deuenit in notitiam singularium, & ideò asserit intellectum argutiuè ea cognoscere: sed fatetur Caiet. per hunc modum eam cognoscendi nullum singulare determinatum cognoscere, quia non potest tale argumentum ducere ab vniuersali ad aliquod determinatum singulare, potiùs quàm ad aliud; ideò ad nullum determinatum: sed solùm ad singulare vagè sumptum; quare hoc modo dumtaxat posse illud cognoscere.

108 Secundo modo sic explicatur ab aliis, intellectus cognoscens vniuersale reflectitur supra suum actum, quem videt factum per speciem ortã à phantasmate, & ita cognoscit phantasma, & ex consequenti

naturam

naturam singularem per ipsum repræsentatam. Tertio modo id explicat Fonseca,& eum secuti Conimb. vbi supra, & asserunt quod species rei vniuersalis non repræsentat determinatè hoc, vel illud singulare: sed confusè, & quasi indeterminatè omnia,& intellectus per eam informatus non potest hoc potius determinatum singulare, quam illud cognoscere, & ideò nullum prorsus determinatum. Determinatur verò à phantasmate huius determinati singularis cum eodem intellectu concurrente ad cognitionem talis singularis potius, quam alterius, quia sicut phantasma potest actiuè concurrere cum intellectu agente actionem eius determinando; ita potest concurrere actiuè cum possibili terminando cognitionem eius, eámque determinando ad hoc singulare, quod repræsentat cognoscendum potius, quàm ad aliud. Et meritò quidem determinari posse à phantasmate intellectum possibilem aiunt propter cognationem, aut similitudinem, quam habet species intelligibilis cum phantasmate, à quo producta est, & quæ naturam vniuersalem repræsentat existentem in singulari eodem per idem phantasma repræsentato. Et hunc modum cognoscendi singularia videtur tradere D.Thom. 1. part. quæst. 86. artic. 1. asserens non posse intellectum cognoscere naturam vniuersalem per propriam eius speciem, nisi conuertendo se ad phantasmata,& per hanc conuersionem, quæ est quasi reflexio quædam dicitur cognoscere singulare. 109

Secunda opinio tenet intellectum nostrum per se,& directè, & ideò per propriam speciem cognoscere singulare materiale, & ita species, quas producit intellectus agens in possibili per se, ac directè repræsentare singularia materialia. Ita Scotus in 4. distinct. 45. quæstio. 3. Richard. in 2. distinct. 24. quæstio. 4. Gregor. in 1. distinct. 3. quæst. 1. art. 2. Ocham quæst. 5. Burlæus, Mars.& Thienen. 1. lib. Physic. Apollin. 3. lib. de anima, quæst. 12. Toletus ibidem, Valen. vbi supr. disput. 6. quæst. 7. puncto 1. con. 2. ita etiam sentit Durand. in 2. distinct. 8. quæst. 7. & est iam communis ferè inter recentiores. Probant primo, quia si aliquid obstaret vt per se, & directè cognosceretur ab intellectu nostro singulare materiale, & species ipsum per se ac distinctè repræsentans produceretur ab intellectu agente, esset singularitas; vel materialitas, vel vtraque simul: sed nihil horum obstat: ergò per se, & directè, ac per propriam speciem cognoscitur. Probatur minor, quia singulare materiale cognoscitur ab Angelo per se, & directè, atque etiam ab anima separata, & repræsentatur per se per species eorum: ergò nec impedit singularitas, nec materialitas, & de materialitate con- 110 111

uincitur non impedire, quia vniuersale naturæ materialis, vt homo in communi, vel equus materiale est, & cum sua materialitate repræsentatur per speciem, & intelligitur per se ab intellectu, ergò non impediet materialitas rei singularis, quin per se repræsentetur, & per se intelligatur.

112 Secunda ratio; quidquid potest cognoscere potentia cognoscitiua inferior per se, & directè, potest etiam superior: nam cùm hoc perfectionis sit, non potest in potentia inferiori reperiri, quin reperiatur etiam in superiori, sed sensus qui sunt inferiores potentiæ respectu intellectus, cognoscunt per se, & directè singulare materiale, ipsumque repræsentant per se, & distinctè species sensibiles: ergò multò melius poterit per se, & directè cognosci ab intellectu, & repræsentari per species intelligibiles. Quibus non solum euidens fit singularia cognosci ab intellectu: sed esse quæ primò se offerunt ei. cognoscenda, quam vniuersalia: nam hæc non cognoscit intellectus, nisi à singularibus ea abstrahat; quare singularia non solùm per se, & directè: sed priusquam vniuersalia. Ideò falsum planè esse, quod per reflexionem ex cognitione vniuersalis cognoscantur.

113 Ex his duabus opinionibus prior videtur mihi valdè probabilis propter solam authoritatem Diui Thomæ: posterior verò efficacioribus rationibus probatur, & quibus vix potest satisfieri, & ideò ab omnibus ferè hoc tempore defenditur, lõgéque plausibilior est. Et propterea eam defendere statui, & his assertionibus explicare eam, ac modum simul, quo cognoscatur singulare materiale.

Prima est, *intellectus agens per se, & directè producit in intellectum possibilem speciem repræsentantem distinctè singulare materiale determinatum.* Hanc probo ex his, quæ superius etiam ex mente Diui Thomæ definita sunt à nobis, & probatur hoc modo, intellectus possibilis est pura potentia in ordine ad formas intelligibiles nullam habens in se, reducitur verò in actũ ab intellectu agente circa ipsum operante medio phantasmate tanquam instrumento, à quo actio eius determinatur, vt speciem talis obiecti, potius quàm alterius producat: cum ex se sit indifferens ad producendam speciem cuiuslibet: sed phantasma repræsentat naturam materialem contractam per conditiones materiales indiuiduales, ac determinatas: ergò vt eam sic repræsentans concurrit cum intellectu agente & determinat actionem eius: vt producat speciem obiecti à

114 se repræsentati, potius quàm alterius; vnde sequitur per talem actionem sic determinatam per se produci speciem intelligibilem

gibilem in intellectu possibili repræsentantem illud idem sin-
gulare materiale, vt tale per phantasma repræsentatum.

Secunda assertio, *naturaliter est impossibile, quod intellectus
agens producat speciem repræsentantem naturam vniuersalem,
sed semper, & necessariò producit speciẽ repræsentantem singulare.*
Probatur primo, quia non potest intellectus agens producere
speciem in intellectu possibili, nisi secundum exigentiam phã-
tasmatis, & obiecti per ipsum repræsentati, à quibus modifi-
catur, ac determinatur actio eius, sed phantasma non repræ-
sentat naturam vniuersalem, sed singularem, ac determina-
tam per tales conditiones materiales: ergò naturaliter est im- 115
possibile, quod concurrat cum intellectu agente ad produ-
ctionem speciei repræsentantis naturam vniuersalem; constat
autem nullam speciem posse producere intellectum agentem,
nisi concurrente cum eo phantasmate, & modificante actio-
nem eius: ergò naturaliter est impossibile, quod intellectus
agens producat speciem rei vniuersalis. Et argum. hoc eodem
modo probat, si dicatur phantasma concurrere tanquam in-
strumentum, siue vt partialem causam, vel vt materiam, siue
tanquam exemplar, vel quouis alio modo, vt consideranti est
manifestum. Secundo quia intellectus agens, & phantasma
sunt agentia naturalia; ergò operantur ex determinatione ad 116
vnum, & ex consequenti semper eodem modo, sed phantasma
concurrit in quantum repræsentat obiectum; ergò semper, &
necessariò concurrit secundum quod repræsentat ipsum obie-
ctum, sed quodcunque repræsentat rem singularem materia-
lem, & nullum rem vniuersalem; ergò semper producitur spe-
cies rei singularis, & nunquam rei vniuersalis. Probatur conse-
quentia, quia species intelligibilis procedit similis obiecto re-
præsentato per phantasma, quia concursus eius semper est ob-
iectiuus, & ideò tale obiectum, & non aliud debet necessariò
repræsentare species producta, quale repræsentatur phantasma-
te obiectiuè concurrente.

Tertia assertio, *per primam cognitionem cuiuscunque obiecti
nunquam cognoscitur vniuersale, sed semper singulare; & ideò* 117
*primò cognitum ab intellectu nostro non est vniuersale, sed sin-
gulare.* Hæc sequitur ex præcedenti, quia prima cognitio
cuiuslibet rei fit per speciem productam ab intellectu agen-
te, & phantasmate eam in singulari determinato repræsen-
tante, sed non potest produci ab intellectu agente, & phan-
tasmate species repræsentans naturam vniuersalem, sed sin-
gularem tantum, vt in præcedente conclusione assertum est,
atque probatum; ergò vera est hæc tertia assertio, quod prima
cogni

cognitio cuiuscunque obiecti non potest esse eius vt vniuersalis, sed vt singularis.

118 Ex his autem tribus assertionibus tria alia infero. Primum; *non esse verum, quod singulare materiale cognoscatur à nostro intellectu cognitione reflexa, & non directa.* Quod efficaciter etiã probari potest ex refutatione illorum trium modorum quos retulimus, quibus talis reflexio explicatur à diuersis. Et primum à Caietan. excogitatum constat esse falsum, quia ex eo sequitur (id, quod Caietan. ipse concedit) nullum singulare determinatum cognoscere intellectum, sed vagum dumtaxat cõtra euidentem experientiam, quia species repræsentans vniuersale, & vniuersale ipsum repræsentatum non potest esse ratio cognoscendi vnum potius quàm aliud: imò nullum secundum rationem determinatam, cùm nullum repræsentetur in specie.

119 Quod verò secundus sit falsus, ita probo: dum dicitur intellectum cognoscentem naturam vniuersalem reflecti supra talem cognitionem, quam videt factam per speciem eductam ex phantasmate, inquiro, quonam modo cognoscat talem speciem eductam esse ex phantasmate, videlicet, cognito phantasmate, vel non cognito: hoc secundum repugnat ex terminis; cognosci verò phantasmata iuxta eandem sententiam non est possibile: cùm fateatur non posse repræsentari per vllam speciem intelligibilem, quia est singulare materiale, & sine specie cognosci repugnet.

120 Nec habet minorem difficultatem tertius modus reflexionis per conuersionem ad phantasma. Primo quia vel talis conuersio est cognitio phantasmatis, vel rei singularis materialis per ipsum repræsentatæ, & cum vtrumque sit singulare materiale, quæritur per quàm speciem impressam, vel expressam cognoscatur; & nullam talem designare poterunt: cum teneant singulare materiale per nullam speciem repræsentari posse.

Secundò infero, *falsum esse quod à quibusdam recentioribus dicitur, videlicet per eandem speciem impressam ab intellectu agente repræsentari vniuersale, & singulare.* Quod ex nostris tenent Valentia vbi supra, & Conimbr. 3. lib. de anima, cap. 5. q. 6. art. 1. addentes, etiam phantasma repræsentare naturam vniuersalem & singularem simul. Et probare videtur Valentia,

121 quia intellectus agens dicitur abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus: ergò repræsentant naturam abstractam à conditionibus singularitatis, quod est repræsentare illam in vniuersali: neque obstat, inquit, quod simul repræsentetur cum eisdem conditionibus, & ideò vt singularis: nam hoc habet ex modo,

modo, quo repræsentatur per phantasma, illud verò ex virtute intellectus agentis. Quod probari etiam posset ex speciebus Angelorum, & animæ separatæ, per quas vniuersalis natura, & singularia eius simul repræsentantur. Nihilominus falsum esse vtrumque assero; & probo primo, quod phantasma non repræsentet vllo modo naturam vniuersalem, sed singularem dumtaxat, quia phantasma est species sensibilis, sed species sensibilis non repræsentat obiectum, nisi vt sensibile, & non est sensibile, nisi in singulari, quia nullus sensus potest percipere vniuersale; ergò nec repræsentatur, nisi in singulari. Secundo 122
quia si phantasma repræsentaret naturam vniuersalem, & singularem simul: cùm sit species expressa phantasiæ, sequeretur phantasiam vtrumque etiam percipere, quod patet esse falsum. Secundo probatur, quod neque species impressa ab intellectu agente repræsentet vtrumque, quia phantasma determinat obiectiuè quamlibet actionem intellectus agentis, & nullum est aliud, à quo obiectiuè determinetur, vnde sequitur, quod sicut habet species, quod sit spiritualis à solo intellectu agente, ita habet, quod repræsentet tale obiectum à solo phantasmate; ergò impossibile est producere speciem alio modo repræsentantem obiectum, ac repræsentatur per ipsum phantasma, sed per phantasma repræsentatur solùm, vt contractum cum his conditionibus singularitatis; ergò hoc tantùm modo, & non alio potest repræsentari in specie producta per actionem intellectus agentis.

Nec argumenta in contrarium aliquid probant; nam virtute intellectus agentis hoc solū fieri potest, vt species intelligibilis producatur spiritualis, & in subiecto spirituali: quod verò repræsentet vniuersale, aut singulare, non ex virtute eius habet, sed solùm ex phantasmate, quia hoc pertinet ad modificationem obiectiuam à phantasmate faciendam. Quod verò dicitur intellectum agentem abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus, non est verum, si sic intelligatur, quod producit species repræsentantes naturam vniuersalem, sed in hoc tantum sensu, quod producit speciem abstractam à materia, & modo materiali, eleuatiori modo quo idemmet singulare repræsentatur per phantasma. 123

De speciebus verò Angelorum, & animæ separatæ diuersa est ratio, quia illæ à superiori causa producuntur, nempe à Deo, & vt congruunt naturæ superiori, vel habenti statum eius, & propterea vniuersaliores esse debent: species verò nostri intellectus producuntur limitatæ à phantasmate secundum repræsentationem: & ideò solū possunt repræsentare singulare ab eo repræsentatum. Tertio

124 Tertio infero *falsum esse, quod à quibusdam aliis dicitur, videlicet per actionem intellectus agentis circa phantasmata prauiam productioni speciei intelligibilis, vel per eandem, qua est productio eiusdem speciei fieri, vt natura vniuersalis reluceat, in eisdẽ phātasmatibus, & ideò possint ccurrere cũ intellectu agente ad producendam speciem vniuersalis.* Falsum verò hoc esse assero: & sic probo, naturam vniuersalem relucere in phantasmate non potest esse aliud, quàm repræsentari ab eo; nam si non repræsentatur, nec verum est in eo apparere, aut relucere, aut conspici: sed repræsentari in phantasmate repugnat: cum sit species sensibilis repræsentans naturam contractam per singularitatem; nam sic est perceptibilis per sensus, & non sine tali conditione: ergò repugnabit etiam in eo relucere, quantumcunque illustrato ab intellectu agente, quia per talem illustrationem nihil reale intrinsecum ei prouenire potest, & ex consequenti, nec noua repræsentatio, nec nouus modus repræsentandi obiectum, vterque enim aliquid reale intrinsecum est in repræsentante.

Quonam modo cognoscatur vniuersale ab intellectu nostro.

125 SVpposito, quod non detur species intelligibilis producta ab intellectu agente repræsentans naturam vniuersalem; explicare oportet, quonam modo cognoscatur vniuersale à nostro intellectu: nam cognosci sine specie, per quam repræsentetur impossibile est. Cui respondeo cognosci per similitudinem, aut conuenientiam singularium hoc modo, productis speciebus singularium ab intellectu agente, cognoscit per eas intellectus possibilis primo, & per se, atq; directe singularia ipsa. Deinde considerat in eis naturam in qua conueniunt non consideratis differentiis indiuidualibus, per quas differunt, eliciteque cognitionem, atque speciem expressam vniuersalis, & hæc est vera, & propria abstractio, vt explicui in quæstionibus vniuersalibus Dialecticæ; nam abstrahere vnum ab alio non est aliud, quàm cum potentia abstrahens possit vtrumque cognoscere, vnum cognoscere non cognito alio, ex quibus illud dicitur abstrahere ab altero, quod cognitionem alterius præsupponit.
126 Et propterea dicitur intellectus abstrahere potius vniuersale à singularibus, quàm singularia ab vniuersali, quia cùm natura vniuersalis existat in singularibus, cognitio eius cognitionem singularium præsupponit, quod autem ita fiat abstractio, probatur ex vulgato illo in Schola Dialecticorum inculcato, quod scriptum nobis reliquit Arist. 1. phys. tex. 18. *Abstrahentium*

tium non est mendacium, quasi dicat abstractionem esse simplicem cognitionem absque vlla affirmatione, aut negatione, & ideò sine vero, & falso, in eo solum consistens, quod vnum cognoscatur non cognito alio; cum vtrumque possit cognosci à potentia. Media autem cognitione; atque specie expressa repræsentante naturam vniuersalem imprimere sibi potest intellectus possibilis aliam speciem intelligibilem repræsentantem naturam vniuersalem, quam sibi reseruat, in quarum est memoria pro vsu futuro; nempè, vt quoties se obtulerit occasio, possit eandem naturam vniuersalem iterum cognoscere sine noua cognitione singularium. Quam virtutem formandi sibi vnam speciem ex aliis præconceptis tribuit D.Thom. non solùm intellectui, sed etiam imaginationi, & cum eo sentiunt ferè omnes: & constat nobis experientia primam cognitionem vniuersalis longè difficiliorem esse cognitione singularium; quare non mirum est, si hæc primo directè, ac facilè fiat; illa verò saltem dum primo fit, post cognitionem singularium fiat & quasi indirectè, & per quandam reflexionem, & discursum ex illa colligatur. 127 128

129 Testimonium verò Aristot. quod pro opposita sententia affertur, satis obscurum est, & ideò intentum, & contextum eius expendere oportet, vt germanum sensum eius eliciamus. In eo enim textu quærebat Aristoteles (vt verba ostendunt) an per eandem potentiam sensitiuam, qua cognoscimus singularia sensibilia, cognoscamus naturam vniuersalem in eo existentem, vel per diuersam. Et respondet per aliam quidem, aut separabilem, hoc est; distinctam realiter ab ea, vel saltem habentem se ad ipsam atque cum extensa fuerit linea flexa, hoc est distinctam esse ratione, sicut distinguitur ratione linea flexa à se ipsa cum extensa fuerit, eadem est enim linea realiter, quæ modo flexa est, deinde verò extenditur, & recta fit. Sensus itaque illorum verborum rectæ, ac reflexæ lineæ non ad cognitionem vniuersalis, & singularis refertur, sed ad distinctionem potentiarum, per quas vnum, & alterum cognoscitur, quam realem esse, vel rationis non determinat illis verbis, sed in futurum decernendum relinquit. Nihil ergò de modo cognoscendi vniuersale, & singulare disputat eo loci Aristotel. & propterea nihil aduersus nostram sententiam colligi ex eo potest.

130 Ad primum argument. concessa antecedente, quod intellectus sit immaterialis, distinguendum est consequens, quod in modo cognoscendi abstrahat à materialitate: nã ex parte ipsius cognitionis, & principij eius, quod est species impressa, atque

etiam

etiam ex parte termini, qui est species expressa verum est, sed ex parte obiecti cognoscendi necessarium non est, alioqui nullus omninò intellectus posset singulare materiale cognoscere, quod patet esse falsum. Nihil ergò impedit singularitas, nec
131 materialitas rei singularis repræsentatæ per phantasma, quin possit per se, directè, ac primò intelligi ab intellectu nostro, quia licet sit improportionatum, & solùm intelligibile in potentia secundum se, per speciem tamen intelligibilem propriã productam ab intellectu agente fit quodammodo immateriale, atque spirituale, & actu intelligibile, sufficienterque proportionatum, vt per se, & directè intelligatur, nec potest habere maiorem proportionem vniuersale: cum etiam sit materiale, & corporeum secundum se, & hæc sufficit iuxta oppositam sententiam vt per se sit intelligibile, & primo, atque directe intelligatur.

132 Ad secundum respondetur intellectum nostrum medium quodammodo esse inter sensum, & Angelorum intellectum, & ideò speciem eius medium aliquo modo tenere inter species vtriusque, non quidem in repræsantando vnum, vel plura, sed in modo cognoscendi, & repræsentandi; nam licet vnam tantum rem vniuersalem, vel singularem repræsentet species nostri intellectus, longè tamen perfectiori modo, ac species sensibilis rem singularem, sed nec ita perfectè, ac species Angeli repræsentat eandem rem singularem.

QVÆSTIO IV.

An substantia materialis, & accidentia eius non per se sensibilia cognoscantur ab intellectu nostro pro hoc statu per speciem propriam, & ideò directè, ac per se.

133 Prima opinio tenet dari speciem propriam substantiæ, & omnium accidẽtium eius, etiam temporis, ac relationum: per quam per se cognoscitur conceptu proprio, non solùm ab intellectu, sed etiam à phantasia, quare non solùm dantur species intelligibiles horum omnium propriæ, sed etiam propria phantasmata, à quibus producuntur in intellectu possibili, & per eas cognoscit primo substantiam; deinde accidentia. Ita sentiunt Soncin. 7. met. quæst. 14. Iauel. quæst. 3. & ex nostris Fonseca 2. met. cap. 1 quæst. 2 sect. 6. & 5. metaphysic. capit. 28. quæst. 4. sectio 4. & Conimb. 3. lib. de anima cap. 5. quæst. 5. art. 1. concl.

1.concl. 2.& 3.pro qua etiam referunt Diuum Thomam de Veritate,quæstione 10.articulo quinto, 2. libro Post. textu 27. & opusculo 29.Auerro.2.lib.de anima comm.63. Ferra.lib.3.q.3. Apollin.q.12.Abulen.super ca.25.Matthæi,q.608.Caiet.3.p.q. 76.artic.7.Probatur testimonio Aristot.7.Metaphys.text.4.vbi 134
docet expressè substãtiam priorem esse cognitione accidentibus,sicut prior est secundum entitatem:cum intelligibilitas sit propria passio entitatis: ergò sentit prius cognosci ab intellectu,quàm accidentia,quod non potest esse verum,nisi per propriam speciem cognoscatur. Probatur etiam ratione; primo quia phantasia,aut æstimatiua habet virtutem eliciendi ex accidentibus sensatis per sensus externos speciem aliorum non sensatorum: ergò à fortioti habebit virtutem eliciendi speciem substantiæ,quamuis non sit sensata per externos sensus. Probatur consequentia, quia accidentia omnia sensibilia à sensibus externis habent fundamentum in substantia, & vt ei inhærẽtia percipiuntur ab eis:ergò poterit phantasia tãquam superior virtus elicere ex speciebus sensatis insensatum eius, & hæc poterit imprimere speciem intelligibilem eiusdem substantiæ in intellectu possibili virtute agentis. Secundo, quia phantasma concurrit tanquam instrumentum cum intellectu agente ad producendam speciem: ergò etiam si sola accidentia repræsentaret, posset imprimere speciem substantiæ. Probatur consequentia,quia accidens secundum proprium esse per modum instrumenti potest concurrere ad productionem ipsiusmet substantiæ:ergò potiori ratione accidens vt sensatum,vel eius species poterit tanquam instrumentum animæ producere speciem substantiæ; & aliorum accidentium.

Secunda opinio nonnihil differta prima, asserit enim primam cognitionem nostri intellectus, nec esse conceptum substantiæ, nec accidentis, sed totius coniuncti, seu aggregati ex substantia, & accidenti. Et ideò speciem primo productam ab intellectu agente, & phantasmate totum illud coniunctum repræsentare per modum substantiæ, quia repræsentat illud per modum per se existentis, vt album, cognito verò coniuncto ab intellectu prima cognitione simplici per modum vnius,separat substantiam ab accidenti per discursum, & intelligit vtrumque seorsum ab alio, non quidem substantiam prius necessariò, nec accidens, sed indifferẽter potest intelligere vnum prius altero, & per alterum,vt accidentia per substantiam,& substantiam per accidentia;ita tamen vt neque conceptus substantiæ sit absolutus, neque accidentis,sed vterque connotatiuus,quia nec intelligimus accideus,nisi in substantia,& cum ordine ad illam,nec 135

substantiam, nisi in ordine ad accidentia; quare conceptus substantiæ semper accidentia connotat. Ita Tolet. 3. lib. de anima,
136 q. 6. qui pro hac sententia refert Apollinarem. Probat primo experientia, quia quisque in se experitur non percipere animal, nisi vt substantiam se mouentem, neque hominem, nisi vt habentem principium discurrendi, paritérque de cæteris, sed conceptus isti non sunt absoluti, sed connotatiui, vt per se patet: ergò nec aliquem conceptum substātiæ absolutum habemus, sed connotatiuos omnes. Probat secundo ratione, quia intellectus dependet in sua cognitione à phantasmate: ergò quidquid intelligit, habet ordinem ad phantasma, & cum tali ordine intelligitur: sed phantasma repræsentat accidentia: ergò necesse est quamlibet substantiam intelligere cum ordine ad accidentia, & consequenter non conceptu absoluto, sed connotante accidentia. Et potest sic vrgeri ratio, res omnes intelligimus, sicut sunt à parte rei, sed à parte rei quælibet substantia corporea naturaliter est coniuncta alicui accidenti, & quodlibet accidens est in aliqua substantia, ita vt ex vtroque fiat vnum coniunctum seu aggregatum: ergò aggregatum concipimus, & ideò conceptu connotatiuo, non absoluto.

137 Vltima opinio vtrique opposita est, negans omninò, quod detur species propria substantiæ, aut totius coniuncti ex substantia, & accidente, sed ab intellectu agente produci speciem propriam solius accidētis per se sensibilis, & hoc tantùm intelligi prima cognitione, ex quo ita cognito peruenit intellectus per discursum ad cognitionem substantiæ, & accidentium insensibilium per se. Ita Scotus in 1. dist. 3. q. 1. & 3. & dist. 8. q. 2. Ricard. in 2. dist. 24. q. 3. art. 3. Herue. quodlib. 3. q. 12. Tignosius 1. lib. de anima, ad textum 11. Iandu. ibidem q. 10. Vales. in lib. de sacra philos. cap. 74. pag. 478. & est iam ferè communis inter recentiores, & videtur nobis probabilior. Quam his assertionibus explicamus.

138 Assertio prima, *substantia nullo modo repræsentatur per phātasma, nec per aliquam speciem sensibilem impressam, vel expressam, nec per eam potest percipi ab vllo sensu.* Hæc est contra primam opinionem, & ad eam probandam duo præsuppono in doctrina Aristotelis certa, & ab omnibus admissa. Primum est quod substantia non est per se sensibilis, sed per accidēs. Secundum, sensibile per accidens esse id, quod coniungitur per accidens, ei quod est per se sensibile, vt substantia Petri dicitur sensibilis per accidens, quia per accidens coniungitur albedini per se sensibili; vtrumque docet expressè Aristotel. 2. lib. de anima, cap. 6. Ex his autem duobus sic arguo: sensibile per accidens

accidens nullam habet in se rationem sensibilis, sed solùm dicitur sensibile, quia coniungitur per accidens habenti illam: ergò nullam habet in se rationem per quam possit mouere sensum, sed ex eo solùm mouere dicitur, quia sensibile per se (ei cõiunctum per accidens) mouet sensum, sed sensibile mouet sensum per speciem, quam ei imprimit se repræsentantem: ergò si non habet in se rationem, per quã moueat, sequitur nec habere in se rationẽ aliquam, per quã repræsentetur per speciem: nulla ergò talis species dari potest, quæ sit propria sensibilis per accidens, à qua repræsentetur: ex quo efficaciter sequitur non posse dari speciem sensibilem expressam, vel expressam in sensu aliquo interno, vel externo, aut etiam phãtasma, per quam repræsentetur substantia, vel accidentia eius per accidens tantùm sensibilia.

Secunda assertio, *intellectus agens nõ potest imprimere intellectui possibili propriã speciem substantiæ eam repræsentantem.* 139 Hæc est etiam contra primam opinionem: & probatur hac ratione; intellectus agens nullam potest imprimere speciem, nisi determinetur per phantasma vt repræsentans obiectum: ergò nullius obiecti potest speciem producere, nisi eius quod repræsentatur per phantasma; sed substantia, nec repræsentatur, nec est repræsentabilis per phantasma: cùm nullam habeat in se sensibilitatem, ratione cuius repræsentetur per speciem sensibilem: ergò nec potest intellectus agens simul cum phantasmate imprimere intellectui possibili speciem propriam substantiæ, nec accidentium eius non sensibilium.

Assertio 3. *non potest dari phantasma repræsentãs totum coniunctum, vel aggregatũ ex substantia, & accidenti per se sensibili,* 140 *nec proinde potest produci ab intellectu agente species intelligibilis repræsentans intellectui idem coniunctum.* Hæc est contra secundam opinionem & in primis sequitur ex 2. & 3. nostra assertione: Sed probatur etiam, quia vel repræsentari simul cum alio est repræsentari vtrumque, vel illud tantùm, quod in se sensibile est; aliud verò quòd non est sensibile, solum dici repræsentatum per accidens; quia eidem coniunctum est: sed vtrumque est impossibile; primum quidem, quia substantia nullam habet in se sensibilitatem, ratione cuius repræsentetur: ergò repugnat, quod repræsentetur simul cum alio, ita vt repræsentetur vtrumque. Postremum verò, quia ex eo solùm quod substantia coniungatur sensibili per se, nulla potest aduenire ei sensibilitas, per quam repræsentetur per speciem: ergò ex hoc non potest esse verum, quod repræsentetur vtrumque per phantasma, & consequenter nec per speciem intelligibilem medio phantasmate productam ab intellectu agente.

141 Et ex his tribus assertionibus tria inferuntur. Primum, quod substantia non potest primo cognosci ab intellectu; sed prima eius cognitio assequenda est ex cognitione alicuius proprietatis eius per se sensibilis aduersus primam sententiam. Secundo infertur non esse primum cognitum ab intellectu coniunctum, vel aggregatum ex substantia, & accidenti per se sensibili, quod etiam fit ex probatis manifestum: nam si non est coniunctum illud repræsentabile per phantasma, nec proinde producibilis species intelligibilis eius ab intellectu agente, repugnat esse primum cognitum ab intellectu possibili.

142 Infertur tandem, veram esse nostram sententiam; nam sicut solum dantur propria phantasmata accidentium per se sensibilium, sic solum producuntur ab intellectu agente species intelligibiles eorum, & ita hæc sola sunt per se, & primo, & cognita ab eo; substantia verò, & accidentia insensibilia non per se, nec per speciem propriã, sed solùm post cognitionem & ex cognitione eorum. Sed explicare oportet, quonã modo cognoscatur substantia, si non datur species propria eius producta ab intellectu agente. Cui respondeo, eodem modo cognosci per species accidentium per se sensibilium, sicut diximus suprà cognosci vniuersale ex cognitione singularis sensibilis eius, nam habita notitia huius, & illius singularis cognoscit intellectus similitudinem inter ea non considerata tunc differentia per cõditiones indiuiduantes; & hæc est abstractio vniuersalis à singularibus: cum quibus deinde confert, aut comparat eandem naturã sic abstractã. & efficit eam formaliter vniuersalẽ per relationẽ vniuersalitatis resultãtem ex tali comparatione. Ad similitudinem igitur huius cognitionis intelligi debet cognitio substantiæ corporeæ ex accidentibus, quibus cognitis per species proprias intelligit non esse per se, sed apta inhærere alicui à qua sustententur, & ita elicit ex specieb. accidentiũ conceptum substantiæ, & modo simili cognoscit accidentia, non per se sensibilia.

143 Sed vt intelligamus, an conceptus ille substantiæ sit ei proprius, & quonam modo, adnotare oportet conceptum proprium alicuius duplicẽ esse: nam vel ita est proprius, vt entitatem, aut essentiam eius per se, & proximè, & adæquatè repræsentet, quo pacto cõceptus quem format vnus Angelus de propria substantia, vel de substãtia alterius, vocatur proprius. Alio modo proprius dicitur conceptus, qui repræsentat rationem aliquam cũ aliquo cõuertibilem, & propterea talis conceptus proprius vocatur, licet rem talem per se immediatè non repræsentet; & hoc modo vocatur proprius conceptus Dei, quẽ format Angelus ex propria, vel alterius natura, de quo certum est non repræsentare

adæqua

adæquatè, & proximè entitatem aut essentiam infinitam Dei, sed non est minus certum Deo soli conuenire & cum eo conuerti,& ideò dicitur proprius non modo priori,sed posteriori. Et iuxta hanc distinctionem dicimus intellectum nostrum pro 144
hoc statu quasi discurrendo ex propria cognitione accidentium per species proprias formare proprium conceptum substantiæ per alienas species; non quidem eam proximè, & adæquatè repræsentantem,sed conuertibilem, atque ei soli conuenientem. Sicut nos ex corporeis creaturis per modum similitudinis, aut dissimilitudinis per modum attributionis, aut negationis formamus proprium conceptū Dei,& Angelorum.Vnde intelligi- 145
mus non repugnare, quod plurium rerum, quas non cognoscimus per species proprias, formemus proprios conceptus hoc posteriori modo;non priori, qui conceptus vocatur etiam species expressæ propriæ earum,quibus mediis existimamus,quod intellectus ipse possibilis ibi imprimat species, quas reseruat in memoria pro vsu futuro,nempe vt facile possit,& sine nouo discursu easdem res iterum,& sæpius cognoscere,sed tales species impressæ non sunt propriæ modo priori, sed posteriori; sicut conceptus ipsi, quibus mediis imprimuntur.

Ad testimonium Aristotelis, quod opponit prima opinio, admitto substantiam ex propria natura esse notiorem accidentibus;quo ad nos verò,qui nihil pro hoc statu percipimus, nisi mediis sensibus, notiora sunt accidentia, quæ solùm cognosci possunt per speciem propriam:quamuis ab alio quocunque intellectu non cognoscente hoc modo, sed res ipsas vt sunt in se, non solum per speciem propriam, sed prius, quàm accidentia cognoscantur.

Ad primum argumentum distinguendum est antecedens, 146
quod phantasia, vel æstimatiua habeat virtutem eliciendi speciem accidentium non sensatorum ex speciebus sensatis, nam accidentium per se sensibilium, licet per inferiores sensus non sensatorum habet quidem;non tamen alicuius nullo modo sensibilis per se, quia repugnat hoc repræsentari per speciem sensibilem vllius sensus, vt probauimus, & cùm substantia nullam habeat in se rationem sensibilitatis, ratione cuius possit repræsentari per speciem sensibilem: repugnat vllum sensum, etiam ex sensatis à sensu inferiori elicere speciem eius. Et cùm eadem substantia non sit per se sensibilis ab vllo sensu, nec proinde repræsentabilis per vllam speciem sensibilem sensatam,vel insensatam,nec potest elici à phantasia proprium phantasma eius, per quod sentiatur, & ita non potest intellectus agens producere speciem intelligibilem propriam eiusdem

substantiæ in intellectu possibili, quia nullius rei speciem producere potest, nisi determinetur obiectiuè à phantasmate eam repræsentante.

147 Ad aliud verò, quod additur de instrumento, dicimus, quod sicut non quodcunque accidens potest concurrere tanquam instrumentum substantiæ, sed illud tantum, quod est virtus eius. Ita nec potest quodcunque phantasma concurrere, vt instrumentum cum intellectu agente ad producendam speciem intelligibilem alicuius rei, nisi illud solum, à quo repræsentatur, & cum non repræsentetur substantia per vllum phantasma, non potest produci ab intellectu agente species eius: nec sufficit, quod repræsentetur accidens eius, quia licet virtus eius sit ad naturales actiones cum ea eliciendas, sed respectu huius cõcursus obiectiui cum intellectu agente non concurrit obiectum, nisi vt per se repræsentatum per phantasma, & cum non repræsentetur substantia per phantasma, nec sufficit repræsentari accidens eius, neque ad talem concursum potest aliquid concurrere per aliud, sed necesse est, quod per se ipsum repræsentatum concurrat, vt species producta similis ei euadat ipsum repræsentans.

148 Quod verò intellectus possibilis ex vno repræsentato per speciem impressam elicit conceptum alterius, ideò habet, quia potentia cognoscitiua, ac discursiua est. Intellectus verò agens cùm non sit potentia cognoscitiua, nec discursiua, sed purè naturalis, & ex se indeterminata, determinabilis verò per phantasma, non potest cum vno phantasmate producere speciem alterius rei, nisi eius tantùm, quod per se repræsentatur per idem phantasma, qui ab illo solùm potest obiectiuè determinari, & non ab alio, etiam si sit causa, vel effectus eius.

149 Ad primum argumentum secundæ opinionis negandum est, quod detur species producta ab intellectu agente repræsentans illud coniunctum ex substantia, & accidenti: negandum est etiam, quod conceptus omnes, quos de substantia formamus sint connotatiui, sed quia omnes formantur in sua origine ex speciebus accidentium, propterea primi accidentia connotant, post verò intellectus suo discursu alios elicit absolutos, vt cum concipimus definitionem hominis, nempe *Animal rationale*, absolutos conceptus eius formamus absque vllo ordine ad accidentia. Ad argumentum verò concedimus quemlibet conceptum substantiæ mediis phantasmatibus accidentium formari; & ideò primi, quia immediatè ab eis dependent, quodam modo possunt ex hoc connotatiui appellari. Cæteri verò, quos per discursum format intellectus non nisi remotam quandam

dam

dam dependentiam habent, & ideò non formalem, nec essentialem, & propterea absoluti esse possunt modo exposito. Et 150
quod tandem additur intellectum percipere res, vt se habent à parte rei, distinguendum est: nam ita, vt se habent, eas intelligit, quia cum eisdem prædicatis eis conuenientibus: sed in modo eas percipiendi, sensus sequitur; & ideò solùm eas potest intelligere, vt per sensus perceptas, & quia substantia non est per se sensibilis, nec per species repræsentabilis, quamuis à parte rei sit coniuncta cum accidentibus, non percipit eam coniunctam: sed sola eius accidentia potest percipere per species proprias; eam verò, non nisi per speciem accidentium, & ideò quodam modo ab eis diuisum. Non quod diuisam esse à parte rei iudicet: sed quòd non sit perceptibilis simul cum accidentibus, licet ex hoc non diuidatur ab eis diuisione, aut separatione reali.

QVÆSTIO V.

Quonam modo cognoscantur ab intellectu pro hoc statu substantiæ separatæ, vt Deus & Angeli.

VNum præsupponit titulus quæstionis tanquam certum; & alterum quærit tanquam dubium. Præsupponit quidem intellectum nostrum pro hoc statu aliquo modo substantias separatas, atque spirituales cognoscere, vt Deum & Angelos. Quod euidens est in doctrina Aristot. nam vt cætera eius testimonia omittamus, id expresse docet 1. lib. de partibus anim. cap. 5. non longè à principio hisce verbis. *Res namque illas superiores tametsi leuiter attingere possumus, tamen ob eius cognoscendi generis excellentiã, amplius oblectamur, quàm cùm hæc nobis coniuncta omnia tenemus.* Et huius ratio est manifesta, quia sub obiecto intellectus nostri (quod secundum se est vniuersalissimum ens secundum totum suum ambitum) continentur: ergo aliquo modo tanquam ab eo cognoscibiles. Et euidens experientia docet, quod saltem per effectus corporeos, ac sensibiles à nobis cognoscantur. Sed quonam modo per corporea cognoscãtur spiritualia in dubium reuocat titulus quæstionis. 151

152 Circa quam prima opinio recentiorum tenet nullam dari speciem propriam, nec proprium conceptum rei spiritualis in nostro intellectu: sed idolum tantum rei materialis, quod à nobis eius loco substituitur, & ad cuius similitudinem excogitat intellectus se habere Angelum in spiritualibus, eo modo

quidem quo imago depicta substituitur pro re, quam repræ-
153 sentat. Probatur experiétia: nam cum volumus intelligere Angelum, iuuenem quendam pulcherrimum depingimus, quem loco eius nobis substituimus intelligētes pulcherrimum adeò, seu perfectum esse Angelum in ordine rerum spiritualium: ac nobis videtur iuuenis ille depictus in rebus corporeis: ergò nullam aliam speciem, vel conceptum proprium Angeli formamus: sed per solam similitudinem eius depictam cognoscimus. Probatur etiam ratione; quia solùm ea potest intellectus noster per se intelligere, quæ percipiuntur per sensus: sed per sensus solum possumus percipere res corporeas: ergò solùm possumus habere species, ac formare conceptus rerum corporearum, ad quarum similitudinem percipiamus spiritualia, horum verò, neque propriam speciem, neque conceptum.

154 Secunda opinio per extremum opposita affirmat intellectum nostrum pro hoc statu intelligere res spirituales per species intelligibiles proprias earum productas ab intellectu agēte, eo quidem modo, vt prius intellectus possibilis cognoscat vltra eas dari alias superioris, ac excellentioris ordinis habentes esse quodam modo eis oppositum carens imperfectionibus materialibus, & corporeis, quo discursu atque cognitione præsuppositis virtutem habet intellectus agens (cùm sit spiritualis) producendi speciem spiritualem eas repræsentantem. Ita
155 sentiunt, & explicant recentiores alij. Probant primo, quia præsupposita determinatione sensus externi producitur per sensum internum species quædam noua, atque insensata repræsentans rationem vniuersalem, ac superiorem, quam nòn attingit sensus externus, vt rationem conuenientis, aut disconuenientis: ergò supposito discursu intellectus determinato circa eadem accidentia sensibilia, & phantasmata eorum, à quibus determinatur intellectus agens, poterit producere speciem intelligibilem rei spiritualis, per quam directè, & per se eam percipiat intellectus possibilis, quia nulla potest afferri ra-
156 tio alicuius momenti, qua probetur id repugnare. Secundo quia intellectus animæ separatæ intelligit Angelos per proprias species eorum sibi infusas à Deo, vt in tractatu de anima separata ostendetur: ergò potest eosdem intelligere per species proprias eorum adquisitas per virtutem intellectus agentis, & phantasmatum. Probatur consequentia: nam si talem cognitionem habere non potest in corpore: ergò imperfectior erit status animæ in corpore, quam extra illud, cum perfectiorem habeat operationem, ex qua perfectior modus essendi euidenter colligitur.

Tertia

Tertia opinio communis est *negans intellectui pro statu corporis omnē cognitionem substantiarum separatarum per proprias species intelligibiles à quibus per se immediatè repraesentētur* contra secundam sententiam, *& ei concedens, quod per alienas species rerū corporearum proprios cōceptus earū formet, & non solum idolum rei corporeae* contra primam. Ita expressè D. Thom. 3. libro contra gentes, cap. 45. & ibidem Ferr. & 1. part. quaest. 88. artic. 1. & 2. & ibidem Caiet. Bañ. ac caeteri eius interpretes. Scotus in 1. distinct. 3. quaest. 2. §. *Quinto dico, quod ista quae cognoscuntur de Deo, cognoscuntur per speciem creaturarum.* Et cum his omnes ferè recentiores. Et videtur mihi non solùm probabilior, sed verà. Quae primo explicanda à nobis est, deinde probanda. 157

Explicatur autem hoc modo. Duabus viis, aut modis potest intellectus pro hoc statu peruenire ad cognitionem rerum spiritualium per corporeas; prior vocatur negationis, aut remotionis, quam ponit D. Thom. 1. p q. 88. artic. 2. ad 2. remouendo, aut negando à re corporea omnes imperfectiones. Vt si intellectus directè, & per se cognoscat albedinem per speciem propriam productam ab intellectu agente, & ex cognitione eius discurrendo intelligat esse formam, vel actum inhaerentem subiecto corporeo, quod maximae imperfectionis est, qua carent spirituales substantiae, quas ideò intelligit esse actus completos per se subsistentes, non corporeos, nec mariales: sed spirituales, vt sunt Angeli, in quibus adhuc intelligit dependentiam ab alio in suo esse, quod cognoscit non habere à se: sed ab alio, atque etiam limitationem ad certum genus, & speciem, & ex consequenti compositionem ex esse, & essentia, atque etiam ex substantia, & accidentibus spiritualibus, quae sunt potentiae, & actus, remouens igitur haec à substantia spirituali format conceptum cuiusdam substantiae simplicissimę his omnibus carenti, quae purus actus sit à nullo dependens, & ideò non habens esse limitatum: sed infinitum, & talem substantiam spiritualem intelligit esse Deum. 158

Alia via est positionis, seu attributionis, quam posuit Scotus vbi supra, in quā procedit intellectus attribuendo substantiae spirituali quidquid perfectionis cognoscit in rebus corporeis: sed sine imperfectione; imò cùm maiori perfectione; ita vt ex pluribus positiuis, ac perfectis eliciat conceptum perfectiorem absque imperfectione, quem Deo attribuit, & isti sunt conceptus proprij, quos de Deo & Angelis format intellectus, non quidem proprij, hoc est, per propriam speciem rei formati nec repraesentantes per se immediatè entitatem, vel substantiam eorum, & ideò nec quidditatiui, quāuis sint conceptus praedicatorum pertinentium ad quid- 159

ditatem eorum,& cum eis conuertibiles, quia eis solis conue-
160 niunt;quarè meritò vocātur proprij,quamuis per species alienas formati. Et ecce apertam deceptionem primæ opinionis, quæ solum putat alienum conceptum dumtaxat formare intellectum eis aliquo modo similem,vt pulcherrimi iuuenis,& nō proprium, qui eis solis conueniat. Colligitur etiam deceptio secundæ opinionis concedentis intellectui quidditatiuum con-
161 ceptum per speciem propriam earum formatum. Quod formare non posse efficaciter probari potest. Primo à priori hoc modo, quantumcumque discurrat intellectus circa accidentia sensibilia, impossibile est acquirere propriam speciem harū substantiarum: nam virtus & operatio intellectus agentis ad producendam quamcumque speciem intelligibilem ex communi omnium sententia determinatur, ac modificatur per phantasma obiectiuo modo concurrens cum eo: ergò impossibile est
162 intellectum agentem producere speciem, nisi illius obiecti, quod per phantasma repræsentatur. Probatur consequentia, quia ex se indifferens ad producendam speciem repræsentantem quamlibet rem,& non potest determinari, nisi ab aliquo tribuente ei obiectum determinatum, cuius speciem potius, quàm alterius producat: sed constat per phantasmata, nec repræsentari spiritualia obiecta: sed sola corporea cùm sit species sensibilis;ergò nō potest ab intellectu agente produci species spiritualia repræsentans: sed rem dumtaxat sensibilem; quare nec poterit spiritualia cognoscere per proprias species, nec conceptus earum quidditatiuos formare.

163 Quod vero dicitur non posse intellectum agentem ex se producere talem speciem, nisi præcedente illo discursu intellectus possibilis, friuolum est,& ideo non tollit efficacitatem argum. quia quantumcumque discurrat intellectus circa sensibilia, nihil potest per talem discursum ponere in phantasmatibus, nec mouere, vel eleuare illa ad repræsentandū rem aliam altiorem, nec altiori modo, ab eadem re sensibili, quam ex se repræsentant, quia impossibile est hoc fieri sine mutatione intrinseca eorum, quam non potest vllo modo efficere intellectus agens nec possibilis, vt superius probauimus.

164 Secundo probatur à posteriori, & quasi ab inconuenienti, quia si cognoscimus substantias spirituales per proprias species, sequitur euidens nobis esse, quod præter Deum dentur substantiæ purè spirituales, completæ & omni prorsus corpore carentes, quod patet esse falsum, quia multi de hoc dubitarunt. Probatur consequentia, quia quod per propriam speciem cognoscimus, licet imperfectè illud cognoscamus, repræsentatur

nobis

nobis per propriam entitatem: ergò per illam immediatè cognoscitur à nobis, quod est euidenter cognosci. Sequitur etiam naturaliter dari speciem propriam ipsius Dei eum quidditatiuè repræsentantem, & sicut est in se, per quam erit à nobis euidenter, & quidditatiuè cognoscibilis naturaliter. Contra communem sententiam totius Scholæ, & Sanctorum Patrum, atque etiam contra euidentem experientiam: experimur enim omnes, nunquam nos cognoscere diuinam essentiam, aut aliquod attributum Dei, vt in ipso est: sed solum per quandam similitudinem creaturarum. Idemque de Angelis, & anima nostra inferioribus notum est.

Ad experientiam primæ opinionis respondeo, iuuari quidem intellectum iuuene illo pulcherrimo depicto ad intelligendum Angelum, in quantum ex pulchritudine eius, & aliis per discursum format proprium conceptum Angeli seclusis adhuc imperfectionibus eiusdem simulachri. 165

Vnde ad argum. eiusdem sententiæ distinguendum est antecedens, quod solum ea possit intellectus noster pro hoc statu intelligere, quæ percipiuntur per sensus: nam per se & directè, verum est, indirectè verò, & per discursum potest etiam proprium conceptum rerum spiritualiũ formare modis explicatis.

Ad primum verò secundæ opinionis concedendum est, quod potentia sensitiua superior possit rationes alias in obiecto sensato ab inferiori sensu percipere per species insensatas, quas sibi producit repræsentatas; sed hoc ideò potest, quia rationes istæ insensatæ sensibiles à se sunt, sibique proportionatæ; quamuis respectu inferioris sensus improportionatæ. Et quia potentia cognoscitiua formare potest speciem expressam obiecti sibi proportionati, ea media potest in se producere impressam, etiã insensatam, qua pro vsu futuro sibi reseruat in memoria. Vtraque autem hæc ratio cessat in intellectu agente respectu substantiarum separatarum, quæ omninò sunt ei improportionatæ: cùm per phantasmata non repræsententur; imò & intellectui possibili pro hoc statu improportionatæ sunt: cùm nihil per se immediatè possit percipere, nisi à sensibus perceptũ, cõstat autem spirituales substantias non esse per sensus perceptibiles; quare neque agens intellectus potest speciem producere per se immediatè eas repræsentantem. Deinde intellectus agẽs non est potentia cognoscitiua sicut sensus externus: sed naturalis atque inferioris ordinis, & ideò solum potest producere speciem impressam secundum determinationẽ phantasmatis, hoc est, eius tantum obiecti, quod per phantasma repræsentatur. 166

Ad secundũ dicimus negari nõ posse, quod intellectio animę 167

separatæ

separatæ respectu substantiarum spiritualium perfectior sit ea, per quam in corpore easdem percipit, & ex hac etiam parte status ille perfectior. An verò, & quomodo maior hæc perfectio compensetur per informationem corporis; ita vt omnibus pēsatis absolutè sit perfectior status animæ in corpore statu separationis: mox explicabitur à nobis in tractatu de anima separata.

QVÆSTIO VI.

Quonam modo anima pro hoc statu se ipsam cognoscat.

168 PRæsupponit titulus quæstionis tanquam certum, quòd anima pro statu præsenti se ipsam aliquo modo cognoscat; quod satis est cuique per se manifestum: & in sacris literis plura de anima ipsa habentur, atque etiam hæc pars philosophiæ, quam elucidamus, eam habet pro parte principaliori sui subiecti, ac de potētiis, seu proprietatibus eius copiosè disserit. Modum verò, quo se cognoscat, in dubium reuocat.

169 . Prima opinio asserit animam se cognoscere per propriam substantiam, quæ ei loco speciei intelligibilis deseruit; sicut de Angelo docet D. Thom. 1. p. q. 56. artic. 1. & cum eo ferè omnes Scholastici; & ideò absque vlla specie vel re materiali cognita. Ita Henr. quodlib. 4 quæst. 7. Gregor. in 1. d. 3. qu. 2. quam vt probabilem defendit noster Valentia 1. p. disput. 6. qu. 7. puncto 2. & videtur expressa à D. Aug. 9. lib de Trinitate c. 3. hisce verbis: *Mens ergo ipsa, sicut corporearum rerū notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum rerū per semetipsam: ergò & semetipsam per se ipsam nouit, quoniam est incorporea.* Et ratione probatur, quia anima non est minus intimè præsens, & proportionata per se ipsam intellectui proprio, quàm Angelus respectu proprij intellectus: ergò non indiget phantasmate, neque vlla cognitione rei materialis ad cognoscendum se ipsam, imò

170 neque vlla specie sui. Probatur consequentia, quia phantasmate, aut cognitione rerum materialium indiget intellectus noster pro hoc statu ad cognoscendas substantias separatas, quia cùm corpore prorsus careant, & ipse sit in corpore, improportionatæ cēsentur: & ideò non potest eas per se immediatè cognoscere, sed mediis corporeis rebus sensibus corporeis perceptis, sed licet anima sit spiritualis, est tamen forma corporis, & in corpore ipso, sicut intellectus: ergò erit anima per se ipsam omni ex parte proportionata intellectui proprio in corpore existenti, & cum sit ei intimè præsens, erit etiam per se ipsam

ipsam intelligibilis ab eo absque phantasmate, vel cognitione alicuius rei materialis:& etiam absque vlla specie sui:cum per se ipsam exercere possit omnia officia speciei, longè melius, quàm species ipsa, quæ ideò superflua censeretur. Quod ex eadem anima separata vrgeri potest se intelligente per se immediatè, sine specie; ergò cùm non sit minus sibi intimè præsens, quam est extra corpus, per se ipsam, & sine specie intelligitur.

Secunda opinio tenet intellectum pro hoc statu cognoscere 171
animam propriam sicut cæteras substantias spirituales separatas per propriam speciem eius productam ab intellectu agente, non quidem ex aliquo phantasmate eam repræsentante, sed ita vt præsupposita determinatione sensuum operatium circa effectus sensibiles & supposito discursu intellectus possibilis per quem ex actibus,& operationibus vitalibus cognoscat dari quasdam alias formas excellentioris ordinis supra formas rerum inanimatatum; producat idem intellectus agens sua virtute speciem intelligibilem repræsentantem formam excellentioris ordinis supra formas rerum inanimatarũ, & habentem operationes vitales, non solùm corporeas, sed spirituales, qualis est anima rationalis. Et fundamentum huius opinionis 172
est, quod intellectus agens est virtus spiritualis superior,& quasi vniuersalis ad producendum speciem cuiuslibet rei quantumlibet excellentioris, excitatus à sensibus operantibus, circa sensibilia quæcumque,& ab intellectu possibili discurrente circa effectus sensibiles aliarum rerum inferiorum potest producere speciem intelligibilem propriam eius,&ideò speciem animæ, sicut aliarum rerum spiritualium, per quam cognoscit eam intellectus cognitione quidditatiua. Ita sentiunt recentiores quidam interpretes Aristotelis superius citati pro modo intelligendi substantiam corpoream diuinam, & Angelicam per proprias species hac etiam ratione productas, quia nulla in hoc inuenitur repugnantia, nec ratio alicuius momenti eam probans,& cùm ex alia parte pertineat ad dignitatem,& excellentiam intellectus agentis productio talis speciei, & ad excellentiam intellectus possibilis talis cognitio per eam, non sunt eis denegandæ.

Tertia opinio *duo negat,& vnum affirmat, primum quod negat est, animam cognoscere per se ipsam immediatè, sicut angelus* 173
se cognoscit contra primam opinionem. Secũdo negat se cognoscere per propriam speciem, à qua per se immediatè repræsẽtetur. Et tãdem affirmat, quod per aliud se cognoscat, videlicet cognoscendo proprium actum, vel etiã per species rerum materialium eo modo,

quo

174 *quo cognoscere diximus substantias separatas.* Ita Diuus Thomas quæstion. 10. de Veritate, articul. 8. & 1. part. quæstion. 87. art. 1. & ibidem Caietan. & Bañez. Ferrar. 3. contra gentes capit. 46. & cæteri Thomistæ. Ægidius quodlibet. 1. quæst. 3. & quodlib. 2. quæstion. 23. & est etiam communis ferè inter recentiores, nobisque videtur probabilior, & magis consentanea doctrinæ Aristotelis. Probatur hoc vltimum contra primam opi-
175 nionem ex capit. 4. huius libr. text. 8. vbi loquens Aristoteles de intellectu constituto in actu primo ad intelligendum per species, asserit expressè, tunc posse non solum alia à se, sed etiam se ipsum intelligere: ergò sentit planè nec alia, nec se ipsum posse intelligere antequam species recipiat, sed esse in pura potentia respectu cuiuscumque intellectionis, tàm aliorum obiectorum, quàm sui ipsius, ita vt nullam prorsus habeat, ex quo planè deducitur non se intelligere per se ipsum immediatè, & sine specie, vt asserit prima opinio. Verba Aristotelis hæc sunt. *Cum autem singula factus est, vt sciens dicitur, qui secundum actum: hoc autem accidit, cum potest operari per se ipsum: est quidem & tunc potentia quodammodo, non tamen similiter, vt erat antequam addisceret, aut inueniret. Et ipse autem se ipsum tunc potest intelligere.*

176 Vt autem probemus tandem sententiam nostram aduersus vtramque oppositam, vnum oportet adnotare; videlicet animam nostram duo habere; vnum quod sit forma physica informans corpus, etiam vt rationalis, sub qua consideratione euidens est pertinere ad statum, & ordinem physicum, materialem, atque sensibilem: alioqui non posset per se, & tanquam obiectum proprium pertinere ad hanc partem naturalis philosophiæ. Habet prætereà aliud, nēpe extra corpus esse, quod est habere modum essendi similem substantiis separatis, & consequēter modum operandi: ita vt sicut illæ operantur per species infusas à Deo, sine vlla dependentia à sensibus; pari ratione anima separata. Et quemadmodum in his duobus statibus habet diuersum modum intelligendi actiuè, ita habet diuersum modum intelligibilitatis passiuæ, quia modus intelligibi-
177 litatis cuiuscumque rei, sequitur modum essendi eius. Vnde fit, quod extra corpus existens sicut habet modum intelligendi similem modo intelligendi Angelorum, ita habet modum intelligibilitatis passiuæ similem modo intelligibilitatis eorum; quare sicut Angeli sunt actu intelligibiles, & ideò cùm sint sibi intimè præsentes, non indigent specie, per quam intelligantur à proprio intellectu, sed intelliguntur per se ipsos immediatè, sic anima in statu separationis est per se ipsam

actu intelligibilis, sibique vt in tali statu existenti intimè præsens, & propterea non indiget specie, vt vniatur proprio intellectui modo intelligibili, sed per se ipsam ei vnitur, & per se ipsam intelligitur, & non per speciem. Sed in statu in- 178
formandi corpus exercet officium formæ corporeæ, vegetatiuæ, sensitiuæ, & rationalis; quamuis entitas eius sit spiritualis, & sicut habet modum essendi formæ corporeæ, habet modum operandi eiusdem; ita vt in quantum vegetatiua, & sensitiua habeat potentias organicas per quas exercet actus corporeos, atque sensibiles; imò modum intelligendi quodam modo corporeum habet, quia licet intellectus adhuc in corpore non sit organica potentia, nec dependeat à corpore tanquam ab organo, dependet tamen à sensibus tanquam administrantibus sibi obiectum, sine quorum ministerio non potest naturaliter illud intelligere; & sicut habet modum essendi & operandi, ac intelligendi, ita corporeum, pari ratione habet modũ intelligibilitatis passiuæ corporeũ, & sensibilem, sed res corporei 179
ac sensibilis ordinis non possunt percipi ab intellectu pro statu corporis, nisi mediis sensibus; hoc est, nisi per sensus percipiantur, & phantasmata eorum possint concurrere cum intellectu agente ad producendam speciem in intellectu possibili, per quã intelligãtur: ergò neque anima prout informans corpus potest alio modo intelligi à proprio intellectu, sed constat non esse per se sensibilem cum sit entitas immaterialis, sed solum per suos actus, aut effectus sensibiles; ergò nec est per se intelligibilis, sed per species eorum.

Ex quibus sic probatur nostra sententia, & refutantur aliæ; 180
modus intelligibilitatis cuiuslibet rei sequitur modum essendi eius, sed anima prout informãs corpus habet modũ essendi corporeũ, & ens corporeũ ex se non est actu intelligibile, sed solũ in potẽtia, fit autẽ actu intelligibile per speciẽ productã ab intellectu agẽte medio phãtasmate proprio à quo repræsentatur, & nullo alio modo: ergò anima vt informãs corpus nõ est actu intelligibilis, sed solũ in potẽtia; quare debet fieri actu intelligibilis per speciẽ. Vnde sequitur non posse per se immediatè ac sine specie intelligi contra primã opinionẽ. Vlterius non habet 181
propriũ phantasma, à quo determinetur obiectiuè intellectus agẽs ad producẽdã speciẽ sui per se immediatè, eã repræsentantem: ergò non potest intelligi per speciẽ propriã cõtra secundã opinionẽ. Restat igitur solùm posse fieri actu intelligibilem, inquantũ per species proprias suorum effectuum, vel per propriũ actum intelligendi, quem habet in corpore, eam potest intellectus discurrendo percipere, vt asserit nostra sententia.

Testimo

182 Testimonium D. August. pro prima opinione oppositum, difficilem habet expositionem, & absque dubio videtur inclinare in primam sententiam, quod anima se cognoscat per semetipsam, & non per speciem, nec per discursum ex notitia rerum sensibilium, nec per proprium actum, vt asserimus, sed adhuc si verba eius expendamus, non videbitur contra mentem eius expositio D.Thom. q. illa 87. art. 1. ad primum in eo consistens, quod D. Aug. comparat notitiam rerum spiritualium, quam consequitur anima per se ipsam notitiæ rerum corporearum, quam consequitur per sensus; nam ex comparatione hac colligit se cognoscere animam per se ipsam, quia est in-
183 corporea, vt autem comparatio illa recta sit, non est necessarium, quod anima se cognoscat per se ipsam, hoc est, sine medio, (in hoc enim consistit tota difficultas verborum Augustini) sed licet se cognoscat per proprium actum cuius principium est, benè potest ex notitia sui sic habita colligere notitiam aliarum rerum spiritualium eo modo, quo colligit per sensus notitiam rerum corporearum. Cognoscere autem se per se ipsam non necessariò tollit medium suæ cognitionis esse actum proprium, sed cum eiusdem actus ipsa sit principium actuale, cognoscens se ipsam vt actu existentem per actualem existentiam sui actus, quia actuale principium eius est, ex consequenti dicitur se cognoscere per se ipsam, & hunc sensum tenuit Diuus Augustinus.

184 Ad argum. eiusdem sententiæ distinguendum est primum antecedens, quod anima non minus sit proportionata intellectui proprio, quàm essentia Angeli proprio etiam intellectui; nam secundum statum separationis à corpore, verum est, & propterea in eo statu se cognoscit per se ipsam, sicut Angelus. Falsum verò secundum statum informandi corpus, ex quo potius pertinet ad ordinem rerum corporearum ac sensibilium: & propterea hoc modo considerata non est actu intelligibilis, sed potentia tantùm, sicut cæteræ res corporeæ: quare nec per se intelligi potest, sed sicut res aliæ sensibiles per species, quas cum non possit habere proprias: cùm nec habeat propria phantasmata, solùm potest intelligi per species alienas.

185 Fundamentum verò secundæ opinionis, quod intellectus agens sit virtus vniuersalis ad producendum species omnium rerum, planè falsum est, quia potius ex propria natura limitatur per phantasma obiectiuè determinans actionem eius; quare solum potest producere species earum rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & ideò non speciem animæ.

QVÆ

QVÆSTIO VII.

Quonam modo cognoscat intellectus se, & suos actus, habitus, atque species, necnon voluntatem, & eius actus, & habitus.

PRæsupponitur tanquam certum, quod intellectus hæc omnia aliquo modo cognoscit. Quod his verbis certissimum esse docuit D. August. 10. lib. de Trinitate, cap. 10. *Viuere se, & meminisse, & intelligere, & velle, & cogitare, & scire, & iudicare quis dubitet?* Et post Augustinum D. Thom. 1. par. q. 87. artic. 3. & cum eo omnes. Quod quisque apud se satis euidenter experitur, & propterea nulla indiget probatione.

Sed hoc supposito modum quærimus, quo hæc ab intellectu pro hoc statu cognoscantur.

Et prima opinio tenet, quod sicut anima se cognoscit per se ipsam, sine vlla specie, ita hæc omnia, quia intra ipsam sunt. Ita 186
sentiunt omnes illi, quos in præcedenti quæstione citauimus pro prima opinione. Quorum fundamentum est etiam idem, nempe hæc omnia esse actu intelligibilia ex se, & intimè præsentia intellectui; quare nulla specie indigent, vt intelligantur. Et de intellectu ipso, speciebus, & intellectione per se putant manifestum; sed de voluntate, & actibus, & habitibus eius eodem modo sentiendum esse docent, quia vt D. Thom. asserit 1. par. q. 87. art. 3. & 4. Voluntas non est aliud, quàm inclinatio 187
intelligibilis per modũ principij, & actus eius inclinatio intelligibilis actualis: sed inclinatio intelligibilis est in intelligente; & ideò verè vtraque inclinatio intra intellectum esse dicitur. Quod probat in solutione ad primum, quia licet intellectus, & voluntas sint diuersæ potentiæ, & ex hac parte quælibet videatur esse extra aliam, & quæ in vna sunt, respectu alterius videantur extranea, cæterum quia in eadem anima tanquam in subiecto radicãtur, & actus vtriusque habet necessariam depẽdentiam ab alia, & ab actu eius: propterea voluntas ipsa, & quæcunque in ea sunt, dicuntur quodam modo esse in intellectu, & ideò intimè ei præsentia; vnde per se intelligi ab eo possunt.

Secunda opinio negat sine specie intelligi, concedit tamen 188
proprias species eorũ produci ab intellectu agente præsuppositis duobus, nempe exercitio sensuum circa quæcunque sensibilia, & discursu intellectus circa potentias sensitiuas, species earum, & actus, atque etiam circa appetitũ sensitiuum, & actus eius; quo discursu colligit quasdã alias potentias, actus, & species altioris ordinis dari, & his duobus quasi excitari intellectũ

agentem docet, vt sua virtute vniuersali ad producendas species quarumlibet rerum, producat proprias cuiuscunque horum, per quas intelligatur. Ita sentiunt recentiores illi quæst. præcedenre citati, ac refutati.

189 Tertia opinio est aliorũ recentiorum, qui diuerso modo loquuntur de intellectu, & voluntate, ac speciebus, & habitibus, & de actibus vtriusque potentiæ: nam de illis asserunt, neque per se ipsa, neque per proprias species cognosci; sed per alienas rerum sensibilium. De actibus verò intellectus, & voluntatis affirmant per species proprias, quas ipsi per se, & immediatè imprimunt intellectui cognosci ab eo. Et hoc vltimum probant hoc discursu: vel actus isti cognoscuntur ab intellectu per alienas species rerũ sensibilium, aut per species proprias productas ab intellectu agente; vel tandem sine speciebus: sed nullo ex his modis possunt cognosci: ergo cognoscuntur per species proprias, quas ipsi immediatè per se imprimunt intellectui, quia nõ superest alius modus quo possint cognosci. Antecedens proba-

190 tur; & primo quod non cognoscantur per alienas species rerum sensibilium, quia licet quidditas, & essentia horũ actuum possit cognosci per discursum ex sensibilibus, sicut cognoscitur anima ipsa, existentia verò eorum in anima, hoc est, quãdo sint in ea, quando eliciantur ab ipsis potentiis, vel quod idem est actus ipsi in indiuiduo, non possunt ex sensibilibus cognosci, quia nulla datur res sensibilis, & sæpe nullus datur effectus sensibilis eorum, per quem cognoscere possimus, quando sint, vel non sint in intellectu, vel in voluntate; nam licet quando aliqua actio externa, vel motus corporis, aut alicuius partis eius resultat ex actu intellectus, vel voluntatis, vt ex intellectione loquutio externa, & ex actu voluntatis motus progressiuus, vel aliqua excitatio appetitus sensitiui, aut quid simile, possemus forte dicere, quod per species eorum cognoscãtur: sed cùm sæpè contingat eosdem actus existere in eisdem potentiis ab eisque elici, nullo motu, vel actu externo, aut excitatione appetitus causata, nulla restat via eos cognoscendi per alienas species rerum sensibilium: quare necessariò dicendum erit esse à nobis

191 prorsus incognitos. Vnde sequitur concedendum quoque esse, quod dentur sæpe in nobis actus voluntatis perfecti, ac plenè deliberati nobis prorsus ignoti, imò naturaliter incognoscibiles. Et tandem sæpe hominem grauiter peccare, quin possit peccatum suum cognoscere, & consequẽnter, quin possit de illo conteri: quod non solum videtur falsum, sed periculosum in fide; nam talia peccata videbuntur omninò irremissibilia; quia nisi cognoscantur, non poterunt deleri per contritionem, vel

attritionē simul cum Sacramento, aut vllo alio medio. Probāt deinde, quod non cognoscantur per speciem productam ab intellectu agente, quia hæc non potest produci, nisi medio phantasmate eos repræsentante; constat verò nullū posse dari phantasma eorū, cùm non sint per se sensibiles ab vllo sensu, sed incorporei prorsus, atq; per se insensibiles. Et tandē quod cognoscantur per speciē propriam, probanr ex sensationibus: nā sensatio sensus externi simul cum obiecto per eam sensato producit speciem propriā in sensu interno, quamuis non sit ab eodē sensu externo cognita, quia obiectum eius est cognoscibile ab eodem sensu interno: ergò intellectio, & volitio, qui sunt actus proprij harum potentiarum: quamuis non sint cognitæ per sensus, producent spèciem propriam in intellectu, à quo obiecta earum cognoscuntur, & per talem speciē cognoscentur ab eo. 192

Et quod non cognoscantur per se immèdiate sine specie, ostēdunt ex eo, quod non solùm percipimus hos actus, dum præsentes sunt, sed iam præteritos: nā per memoriam recordamur nos eos aliquādo habuisse præsentes, sed iam præteriti non possunt per se immediatè percipi, quia quod non est, non potest per se mouere potentiam ad sui perceptionem, ergò necesse est concedere, quod speciem produxerint, per quam præsentes percepti sint ab intellectu, & eam reliquerint in memoria asseruatam pro futuro actu recordationis, vel contra experientiam negare, quod eorum recordemur per actum memoriæ. 193

194 Vltima opinio, *tā de intellectu, & speciebus eius, quàm de volūtate, & actibus, & habitibus vtriusque potentiæ negat vtrumque, & quod eos intelligat per se immediatè, sine specie, atque etiam quod eos intelligat per species proprias eorum, siue productas ab intellectu agente, siue ab eis immediatè: Et solū admittit, quod eas cognoscat per species alienas rerum sensibilium.* Ita D. Thom. expresse 1. part. quæst. 87. artic. 3. in corpore, & ad primum. Ita etiam Caietan. ibidem, & Bañez dub. vnico, in solutione confirmationis primi argum. Ferrar. 1. contra genr. cap. 53. & Toletus 3. lib. de anima, quæst. 11. Conimb. cap. 8. eiusdem lib. q. 5. artic. 2. & plures alij: videtúrque nobis probabilior, & sequenda.

Sed circa hos authores adnotare oportet, Bañez excipere species intelligibiles, quas asserit cognoscere intellectū sub ratione specierum per seipsas, & non per alias species, vt D. Thom. docet q. 10. de Veritate, art. 9. ad 10. sed probat, quia ipsamet species, quæ per se ipsam repræsentat quidditatem rei, repræsentat se ipsam intellectui, quantum necesse est, vt possit cognosci per actum reflexum: ergò non est ponenda alia species, per 195

quam cognoscatur. Nec tamen propter hoc intellectus cognoscit aliquid sine ordine ad quidditatem materialẽ, quia ipsamet species est quidditatis materialis species, vnde censetur quidditas materialis. Et prætereà quia si species nõ cognosceretur per se ipsam, deberet cognosci per aliam speciẽ, & hæc per aliam; & ita daretur processus in infinitum, qui nullo modo admitti debet.

196 Conimb. verò excipiunt solos actus volũtatis in fine eiusdem articuli inter quos, & actus intellectus hoc esse discrimẽ asserunt, quod actus intellectus cum ab eo eliciatur, nõ possunt directa cognitione ab eo percipi, sed reflexa opus est, reflexam verò habere non potest, nisi per speciem, quam cum non possit per se producere, nec potest per propriam speciẽ cognosci, sed per alienam rerum sensibilium. Actus autem voluntatis cùm sint alterius potentiæ, & simul sint per se intelligibiliter præsentes intellectui, vt asseruit D. Thom. loco citato in principio huius quæstionis, possunt percipi ab eo directa cognitione, ac per se, & non per species alienas rerum materialium.

197 Nos verò iuxta vltimã sentẽtiam asserimus prædicta omnia nullo excepto per alienas species rerum materialiũ, & ad similitudinem earum, & non per proprias, nec per se ipsa sine specie cognosci ab intellectu pro hoc statu. Hanc probo, primo hac ratione desumpta ex D. Tho. 1. par. q. 87. ar. 3. ad primum. Quia obiectũ adæquatum nostri intellectus pro hoc statu est ens, & verum, non in toto suo ambitu, sed consideratum in rebus materialibus, ac sensibilibus: ergo solùm potest sensibilia percipere per se, spiritualia verò solùm in quãtum per hæc eadem sensibilia ei innotescere possunt, quod est solum per species, ac similitudinem eorum ea percipere: sed constat prædicta omnia secundum propriam entitatem spiritualia esse: ergo non possunt per se ipsa, vel per species proprias percipi ab intellectu (vt de cæteris spiritualibus ostendimus) sed solùm per species rerum sensibilium, & ad similitudinem eorũ. Probatur antecedẽs, quia anima pro hoc statu est actualis forma corporis: ergo sicut perficitur in suo esse communicãdo illud corpori, ita nata est perfici in suo modo operandi per ministeriũ corporis; corpus verò nõ exhibet ei ministeriũ ad intelligendum, nisi per sensus: ergò solùm potest per se intelligere sensibilia, spiritualia verò (qualia sunt prædicta omnia) non per se, & ideò nec per species proprias, sed solùm per species sensibilium, & similitudinem eorum.

198 Quod probat etiã efficaciter experientia ipsa: nã experimur omnes

omnes intellectum, & voluntatem, habitus, species, & actus vtriusque potentiæ secundum quidditates, & essentias difficile admodum à nobis cognosci, & post longum discursum, & studiosam inquisitionem, vt asserit D.Thom. art. 1. eiusdẽ quæstionis, quod non esset verum, si per se immediatè, ac sine specie cognoscerentur, aut per species proprias ab eis immediatè productas, quin potius semper, & à principio esset intellectus in actuali cognitione eorum: cùm nullum posset habere impedimentum, nec phantasmatibus, vel operationibus sensuum indigeret ad ea cognoscenda, quod eidem experientiæ contradicit. Hanc sententiam sic probatã recipiunt omnes citati pro 199 tertia opinione, atq; etiã plures ex citatis pro prima, & secũda.

Sed restat eandem nostram sententiam specialius probare contra eos, qui vnum, vel alterum excipiũt, quod per se immediatè, ac sine specie cognosci affirmant. Et primo quia si species intelligibiles per se ipsas sine aliis perciperentur ab intellectu, euidenter cognoscerentur: ergò non posset dubitari de existentia earum in intellectu, aduersus prædictã experientiam. Probatur euidenter consequentia, quia quod per se ipsum cognoscit intellectus, per se ipsum intuetur, quod est euidenter illud cognoscere: nam intuitio euidentem notitiam importat. Con- 100 sequens autem falsum est: cum constet plures dubitasse, & hucusque adhuc de speciebus sensibilibus solum à posteriori probatum esse per extrinsecam experientiam: ergò apertè falsum est, quod actus isti spirituales per se cognoscantur ab intellectu. Nec D.Thom. oppositum sentit, vbi eum citat Bañez, quin potius docere videtur nostram sententiam. Nam verba eius hæc sunt. *Intellectus cognoscit speciem intelligibilem, nõ per essentiam suam, neque per aliquam speciem, sed cognoscendo obiectum, cuius est species per quandam reflexionem.* Constat verò obiectũ repræsentatum per speciem esse sensibile, ex cuius cognitione reflexa cognoscitur species: ergò sentit D.Thom. non cognosci speciem per se ipsam (vt affirmat Bañez) sed per cognitionem rei sensibilis.

De actibus verò voluntatis aduersus Conimbr. qui eos exci- 101 piunt à communi modo cognoscendi cætera spiritualia, atque etiam de actibus intellectus aduersus primam, & secundam opinionem, in primis probo, quod non possint cognosci immediatè per se ipsos, ac sine specie, quia actus isti secundum proprias entitates sunt spirituales: ergò improportionati respectu modi intelligendi, quem habet anima in corpore in quo nihil potest per se intelligere, nisi ministerio corporis, & sensuũ eius; & ideò nihil nisi corporeũ, vel per speciẽ corporis.

202 Quod verò nec per species productas ab intellectu agente ex superioribus cõstat, quia intellectus agens nullã potest speciem producere, nisi determinatus per concursum obiectiuum phantasmatis, sed actus isti non possunt per phantasma repræsentari; cum sint entitates spirituales: ergo nec potest intellectus agens producere species eorum, per quas cognoscantur.

Quod verò nec per species quas ipsi per se immediatè imprimant intellectui, sic probo; vel actus isti sunt actu intelligibiles, vel potentia tantum: Si dicatur primum; statim infero nõ
203 indigere specie, sed per se ipsos intelligi: probatur consequẽtia, quia si sunt per se actu intelligibiles; cum sint etiam vt tales præsentes intellectui, sequitur per se etiam ab eo, ac sine specie intelligi; Si verò solùm sunt intelligibiles in potentia, sequitur non posse per se immediatè imprimere speciem: sed per virtutem intellectus agentis, quod probatum est impossibile.

Probatur tandem de actibus voluntatis, quod nec per se immediatè, nec per proprias species, quas ipsi imprimant intelle-
204 ctui, possint ab eo intelligi, quia euidenti experientia constat omnibus, & singulis hominibus sæpe ignorare an habuerint deliberatum, sed liberum consensum circa obiecta aliqua, vnde plures traduntur regulæ à Theologis in tractatu de conscientia ad curandos scrupulos, & conscientias timoratas sedandas; ergò sæpe homines incerti sunt de existentia actuum liberorum in voluntate propria, quod euidens signum videtur esse, eos nec per se ipsos immediatè, nec per species proprias cognoscere, quia si ita eos cognoscerent, certa, & euidens foret eorum cognitio; quare dubij esse non possent de existentia eorum.

Huic argum. posset responderi, posse quidem eosdem actus per seipsos, vel per speciem propriam causare euidentem notitiam sui in intellectu, sed eam non causare, quia requiritur aduertentia ipsius intellectus, & quia sæpe homines non aduertunt, ideò non certò eos cognoscunt, sed dubitant de exi-
205 stentia eorum in voluntate. Sed nec hæc solutio vera est, nec satisfacit argumento; quia si actus ipsi per se immediatè percipiuntur, vel per speciem, quam per se immediatè imprimunt, nihil potest esse, quod aduertentiam intellectus impediat, quia cum cognitio eorum, nec ex phantasmatibus, neque omnino à sensibus dependeat, sed eo ipso, quod voluntas tendit in obiectum, ipsamet eius tendentia, quæ est actus eius imprimat speciem sui in intellectu, nullum est aliud obiectum, à quo impediatur intellectus ipse, quin informatus specie eiusdem actus, ipsum percipiat, præsertim cùm nulla

prorsus

prorsus reflexio sit necessaria ad eum percipiendum, nec discursus aliquis; sed cùm sit actus alterius potentiæ ab intellectu, per actum directum, ac simplicem, & absque mora temporis ab eo percipiatur.

Vt autem nostram sententiam explicemus, & argum. opposita soluamus, duo sunt adnotanda ex doctrina D.Thom. 1. par. quæst. 57. art. 2. 3. & 4. Primum est dupliciter esse præsentes intellectui voluntatem, habitum eius, & proprium actum; imò, & intellectum ipsum cum suis speciebus, habitibus, & actibus: primo, secundum propriam rationem, qua concurrunt ad actũ tanquam principia eius, vel qua sunt actus ab eisdem potentiis producti, quam præsentiam habent per se ipsos, & non per speciem propriam, vel alienam, quia per proprias entitates sunt principia actus, vel actus ipsi ab eo eliciti, & non per species. Et hanc præsentiam explicuit D.Thom. art. 4. eiusdem quæstionis dicens volũtatem esse in intellectu, vel ei præsens intelligibiliter, & actum eius tanquam principiatum in suo principio: cùm intellectus sit quodammodo principium actus voluntatis. Alia est præsentia obiectiua, quam res habet respectu potentiæ, à qua cognoscibile est, & in quantum actu ab ea cognoscibilis, & hoc modo solùm est præsens intellectui nostro pro hoc statu obiectum materiale repræsentatum per speciem in eo receptã, spiritualia verò non sunt ei secundùm se præsentia, sed solùm per extrinseca, hoc est, ratione materialiũ obiectorum, per quorum species, & similitudinem cognoscibilia sunt; quare nec volũtas est per se præsens intellectui præsentia obiectiua, nec actus, vel habitus eius, neque species intelligibiles, nec actus eiusdem intellectus; imò nec intellectus ipse sibi. Et quia plures recentiores hãc distinctionem præsentiæ apud D. Thom. expressam non considerarunt, non solùm contra mentem eius locuti sunt de cognitione horũ: sed etiam contra expressa verba eiusdem loci, ex quibus planè intelligitur D.Thom. sentire, quod nihil horum per se immediatè, nec per speciem propriam cognosci possit ab intellectu: sed solùm per alienam speciem, ac similitudinem rerum materialium.

206 (beside line 1); 207 (beside "suo principio"); 208 (beside "bilia sunt")

Secundo adnotare oportet hæc omnia cognosci ab intellectu per cognitionem reflexam obiecti materialis directè cogniti ab eo hoc modo, aut discursu, si intellectus cognoscat hominem, statim reflecti potest supra eundẽ hominem, vt à se cognitum, & cognoscens eum vt à se cognitum, colligit se haberẽ apud se notitiam, vel cognitionem eius, & cum cognoscat notitiam propriam esse actum vitalem ab obiecto, & potentia tanquam ab vno completo principio eliciendum, colligit 209

notitia proprij intellectus, & species eiusdem obiecti cogni-
210 ti. Actus verò voluntatis ex aliquo signo externo, aut ex motu aliquo corporis, aut alicuius partis eius, vel ex commotione appetitus sensitiui ab eo causata, quod si nihil horum procedat ab eo solùm potest per actum reflexum cognoscere illud obiectum fuisse à se propositum voluntati, hoc vel illo modo, hoc est, intensa, aut vehementi propositione, vel remissa, ex quo per quasdam coniecturas colligere poterit modum, quo voluntas erga illud affecta fuerit, hoc est, an attracta, vel allicita ab eo, & ideò an per actum liberum ei consenserit, vel non: sed certò cognoscere talem actum liberum fuisse in voluntate, aut non fuisse non poterit.

211 Argum. primæ opinionis sumitur ex verbis D. Thom. asserentis actus intellectus, & voluntatis esse intra intellectum intelligibiliter. Cui respondeo tantùm significare (vt ibidem explicat D. Thom.) esse intra intellectum, tanquam aliquid contentum intra ambitum, vel latitudinem sui obiecti: ex quo solùm inferri potest, quod sit vtcumque intelligibile siue potentia, siue actu, quod sufficiebat ad intentum illius articuli, in quo solùm in communi quæsiuit D. Thom. an intellectus co-
212 gnoscat actus voluntatis, nihil curando de modo quo cognoscantur, de quo nec verbum loquitur in toto articulo, quin potius ipse se explicans dixit actus voluntatis esse intelligibiliter in intelligente sicut in primo principio, & in proprio subiecto, quod constat habere siue sint actu intelligibiles, siue solùm potentia, & siue per se immediatè intelligantur, siue per speciem propriam, siue per solas species alienas rerum materialium.

213 Fundamentum secundæ opinionis iam fuit à nobis superiùs explicatum, & efficaciter satis refutatum. Nunc verò soluenda sunt argum. illorum, qui de vna, vel altera re spirituali tenent, quod per se immediatè, atque directè cognoscatur. Et argum. quibus probauit Bañez de sola specie intelligibili, quod per se ipsam cognoscatur directè, sic soluuntur. Primum quidem negando antecedens, quod species obiecti sicut repræsentat ipsũ intellectui, sic etiam repræsentet seipsam: nam cum ipsa debeat cognosci tanquam obiectum, & reflexa cognitione, debet esse obiectum per se proportionatum intellectui quod patet esse falsum, cùm non percipiatur per sensus, & solùm obiecta sensata proportionata sint ei, vt probauimus. Quod verò asserit sufficere, quod sit species obiecti materialis, vt materialis ipsa dicatur, etiam est falsum: cùm debeat cognosci tanquam obiectum, quod, & sumpta, vt quod, sit spiritualis, & nullo modo sensibilis.

Ad secundum negamus dari processum in infinitum ex eo, quod vna species debeat cognosci per aliam, quia non cognoscitur per aliam sibi propriam: sed per discursum ex similitudine rei materialis.

Ad primum argum. eorum, qui excipiebant actum voluntatis, concedendum est, quod infert, videlicet sæpe contingere, quod actus voluntatis deliberatus, vel consensus liber eius in obiectum aliquod sit in voluntate, & non certò cognoscatur ab intellectu, neque ab homine illum habente, atque etiam cõmisisse hominem mortale peccatum, & dubitare an illud commiserit, vel non; imò ignorare, quòd illud commiserit. Quod verò tale peccatum sit irremissibile, vel non possit homo veniam eius consequi negamus. Quin potius existimo necessarium esse, & ex sacris literis efficaciter probari. Nam si homo cognoscit, vel sibi constant omnes actus peccati, etiam purè interni, quomodo potest esse verum illud Psalm. 18. *Delicta quis intelliget? ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo*, quibus regius Psaltes à Deo petit veniam delictorum sibi occultorum, cẽset igitur plura hominem peccata interna perpetrare, quæ vel certò non cognoscit, vel simpliciter ignorat se ea cõmisisse: quod quisq; in se experitur; idque prouenit ex maxima difficultate cognoscendi pro hoc statu actus nostræ voluntatis, quia non possunt, nisi ex sensibilibus cognosci, & iste modus cognoscendi multis implicatur difficultatibus, ac proptereà necesse est plures dari in voluntate, qui vel non cognoscuntur ab intellectu, vel non certa, & euidenti cognitione. Et tandem falsum est, quod eiusmodi peccata purè interna, quorum existentia in voluntate nobis fuit ignota, irremissibilia sint: nam remittuntur per actum contritionis extra Sacramentum Pœnitentiæ: sed cum voto eius, vel per Sacramentum ipsũ, in quo directè absoluitur homo à peccatis confessis, indirectè verò ab oblitis, aut ignoratis inculpabiliter.

214

215

Ad secundum concedendum est antecedens de sensatione sensus externi, quod producat speciem sui in sensu interno: sed neganda consequentia, quod actus intellectus, & voluntatis per se immediatè producant speciem sui in intellectu; & ratio discriminis (egregia satis) est; quia sensatio sensus externi est obiectum proportionatum respectu sensus interni, actus verò intellectus, & voluntatis non sunt proportionati in ratione obiecti respectu eiusdem intellectus pro hoc statu; quare non possunt imprimere speciem sui in intellectu, nec per eam cognosci; sed solùm per species rerum materialium. Cætera argum. 216 eiusdem opinionis non procedunt contra nostram sententiam.

Solùm restat explicandum quonā modo intelligantur actus internorum, atque externorum sensuum, atque etiam actus appetitus. Et de sensibus ipsis tam externis, quam internis constat per species organorum, in quibus resident, intelligi, de actibus verò externorum per actus internorum, vel phantasmata, à quibus repræsentantur. De eisdem verò actibus internorum dicimus cognosci per speciem obiectorum, quæ phantasmata ipsa repræsentant: cum ea repræsentent, vt sensata, & vt sic imprimant speciem eorum in intellectu possibili simul cum agente; imò eodem modo cognoscuntur phantasmata ipsa: cum imprimant speciem obiectorum, vt per ea repræsentatorum.

217 De actibus verò appetitus, dicimus intelligi per speciē obiecti, circa quod versantur; sensatum quidem per æstimatiuam præsupposita sensatione sensus externi, atque communis, quāuis non repræsentent rationem ab eis sensatam: sed à sola ipsa æstimatiua percipiente conuenientiam obiecti, speciémque expressam eius formante, per quam repræsentatur expressè eadē conuenientia, & consequenter actus ipse eam exprimens, qui simul cum obiecto sic sensato concurrere potest cū intellectu agente ad producendam speciem eiusdem obiecti, vt sic sensati, & eiusdem sensationis: Ita vt quasi per modum vnius ab ea repræsentententur.

APPENDIX, DVBIVM.

Quodnam sit obiectum adæquatum nostri intellectus pro hoc statu.

218 PRæsupponit dubium hoc dupliciter sumi posse intellectum nostrum; videlicet secundum se, aut prout est in corpore: & si secundum se accipiatur, eadem est quæstio de illo, ac de intellectu Angelorum; imò ac de intellectu diuino: nam idem est obiectum adæquatum omnium, licet in modo illud attingendi valdè differant. Si verò sumatur noster intellectus, prout est in corpore, diuerso modo loquendum est de illo quantum ad obiectum adæquatum.

Vt autem ei vtroque modo sumpto proprium obiectum assignemus, distinguendum est primo obiectum adæquatum in motiuum, & terminatiuum; motiuum est, quod mouet intellectum ad sui perceptionem: terminatiuum, quod actū eius terminat, etiam si eum non moueat: sed ad similitudinem eius, quod mouet, percipiatur. Secundo distinguendum est obiectū, tam

tam motiuum, quam terminatiuum, in per se, & per accidens, siue (quod idem est) in directum, aut proportionatum, & in indirectum, atque improportionatum. Obiectum per se intellectus dicitur illud, quod per propriam speciem ipsum per se im- 219
mediatè repræsentantem, aut per se immediatè sine specie percipitur (vt omnes opiniones comprehendamus) obiectum verò per accidens siue indirectum, quod nec per se immediatè, nec per propriam speciem impressam, vel expressam ipsum repręsentantem percipitur: sed per similitudinem aliorum, vt spiritualia.

His suppositis dicendum est primo, *adæquatum obiectũ vniuersalissimum intellectus nostri, siue secundum se accipiatur, siue pro statu corporis cõprehendens quidquid aliquo modo perceptibile est ab eo, siue per se, vel per accidens, siue per speciẽ propriã, vel alienam, aut alio quocũque modo esse ens vniuersalissimum in toto suo ambitu, hoc est, prout comprehendit entitatem increatam, at-* 220
que creatã, naturalem, & supernaturalem, substantialem, & accidentalem, positiuam, & negatiuam, realem tandem, & rationis. Ad hoc nullum fermè dissentientem reperio: nam licet dissentiant nonnulli in modo, quo percipiuntur ab intellectu secundum se accepto particularia entia, omnes tamen sentiunt hæc omnia percipi posse vno vel alio modo, non solùm ab intellectu nostro secundùm se: sed etiam pro statu corporis, vt ex pręcedentibus quæstionibus manifestum est; ergò obiectum adæquatum vniuersalissimum prout comprehendit directum, ac per se, indirectum & per accidens, est vniuersalissimũ quoque ens comprehendens quodcumque aliquo modo cognoscibile.

Secundo dicendum est, *obiectum adæquatum per se pro statu* 221
corporis, hoc est, siue per se motiuum, vel per se terminatiuum esse ens per se sensibile, & nihil aliud, & cùm ens per se sensibile solũ sit illud quod per se percipi potest ab aliquo sensu interno, vel externo, & hoc solũ comprehendat accidẽtia aliquo modo per se sensibilia, erit adæquatum eius obiectum per se accidens aliquo modo per se sensibile. Colligitur planè hoc ex præcedentibus quæstionibus agitatis circa modum, quo percipiuntur ab intellectu pro hoc statu particularia entia. Nam in primis ostendimus 222
Deum, & Angelos non per se ipsos, nec per species proprias percipi ab eo: sed nec animam ipsam, nec intellectum, & voluntatem eius, nec species, habitus, & actus vtriusque; imò nec substantiam corpoream; ergò nihil horum pertinet ad obiectum per se eius; imò nec accidentia etiam corporea non per se sensibilia: sed tantum per accidens: pręter hæc autem omnia tantum supersunt accidentia aliquo modo per se sensibilia:

ergò

ergò accidens per se sensibile,& nihil aliud,est obiectum per se adæquatum eius, tam motiuum, quam terminatiuum. Nam licet substantiæ corporeæ,& rerum spiritualium formemus proprios conceptus, hoc est, illis solis ,& non aliis conuenientes,
223 cum eisque conuertibiles,non tamen eas per se repræsentantes; sed illa tantùm prædicata eis propria ex similitudine rerum per se sensibilium per discursum collecta; quare non dicuntur obiecta per se, & directè terminatiua intellectus.

TRACTATVS DE ACTV INTELLECTVS POSSIBILIS.

QVÆSTIO II.

Quidnam sit speculari phantasmata,& an sit necessarium in omni prorsus intellectione pro statu præsenti.

EXplicatis his, quæ pertinent ad obiectum intellectus possibilis,agendum est de actu eius. Circa quem primo quærimus, an pro statu præsente intelligere possit, sine speculatione phantasmatum , aut sine conuersione ad illa.

Vt autem necessitatem huius conuersionis,aut speculationis discutere possimus, explicare oportet,quidnam sit,vel quid per eam intelligatur.Duobus autem locis loquitur de ea Aristoteles; prior habetur tex.30.huius lib. vbi ita ait. *Nunquam sine*
224 *phantasmate intelligit anima.*Posterior tex.39.vbi hæc expressa habet verba,*Qui non sentit aliquid nec addiscet,nec intelliget. Et cũ speculetur , necesse est simul phantasma aliquod speculari.* Quibus verbis manifestũ in primis est,vt benè adnotauit Ferrar.quæst.15.huius libri & Bañez 1. part. quęst.84.art.7.dub.3. ad 2.asserere Aristotelem, quod dum intelligit homo, necesse sit aliquod speculari phantasma ; non tamen quod per eundem intellectũ illud speculetur aut cognoscat , sed per imaginationem seu phantasiam,quia intellectus non potest aliquam operationem habere circa phantasma , neque illa, vel obiecta in eis repræsentata immediatè per se cognoscere propter mani-

festã improportionem, vt superius probauimus cõtra Enricum: quare sensum eius esse affirmant, quod necesse sit intelligente intellectu simul versari phantasiam circa aliquod phãtasma, & tunc dicetur ipse etiam intellectus circa phantasma versari, vel illud speculari, non per operationem propriam, sed phantasiæ, quæ per operationem, seu imperium eiusdem intellectus mouetur ad formandum phantasma. Hæc tamen expli- 225
catio insufficiens est, quia antequam intellectus habeat speciem alicuius rei, & eam intelligat, operatur phantasia circa illam, vt medio phantasmate, quod est species expressa eius, producat intellectus agens in possibili speciem eiusdem rei, per quam intelligat, per talem ergò intellectionem primam rei non potest moueri ab intellectu, aut excitari phantasia ad operandum circa talem rem, nec ex imperio intellectus operari circa illam, simul cum intellectu; quare in tali intellectione non dicetur intellectus speculari phantasma, si speculari ea non sit aliud, quàm ex imperio intellectus simul moueri ad phantasiam sicut circa idem obiectum, quod intellectus intelligit. Et prætereà experientia docet sæpe excitari intellectum à phantasia ad operandum circa obiectum cuius habet iam speciem, ergo euidens est non moueri ab eo ad operandum circa illud, sed ipsam sua operatione præuenire operationem intellectus: quare in ea non dicetur speculari phantasma; cùm non moueatur phantasia ex eius imperio ad operandum circa illud obiectum, circa quod intellectus ipse operatur: non enim potest per imperium eam mouere, nisi media cognitione eiusdem obiecti. Sensus igitur Aristotelicæ propositionis est. Necessarium esse quod operante intellectu circa aliquod obiectum simul operetur phantasia circa illud, vel alterum simile, vel aliquo modo ad illud pertinens, siue moueatur ab intellectu, siue 226
à suo proprio obiecto, vel à quocunque alio: hoc enim non tetigit Aristoteles; sed solùm docere voluit operationem phantasiæ necessariò comitari operationem intellectus pro hoc statu, & per speculationem phantasmatis, vel conuersionem ad illud, nihil aliud significare voluisse. Et ita sentiunt omnes ferè recentiores interpretes.

Sed an eiusmodi speculatio phantasmatis, vel conuersio ad illud ita explicata semper, & in intellectione quacunque necessaria sit, vel in quibusdam tantum, non est apud omnes certum.

Sed prima opinio tenet intellectum pro hoc statu non habere in sua operatione necessariam connexionem cum operatione phantasiæ, vel alterius sensus: sed sine illis intelligere posse,

227 posse, vel substantias separatas, vt affirmat Albert. Mag. 3. lib. de anima, titulo 2. cap. 19. vel etiam quoties non vtitur speciebus mediis phantasmatibus ab intellectu agente acceptis, sed per suos proprios actus productis, vt asserit Venetus ad textum 39. huius lib. vel tandem dum versatur in altissima atque quieta contemplatione Dei, & Angelorum, vt Phil. 2. lib. de anima, cap. 14. & lib. 3. text. 30. Thienen. ad textum 39. atque etiam Toletus qu. 21. Probatur testimoniis Aristotelis, qui 3. lib. de anima text. 8. docet expressè, quod postquam intellectus noster acquisiuit species intelligibiles, non indiget alio motore ad intelligendum, sed potest cum voluerit per eas intelligere. Quod docuit etiam 8. lib. Physic. text. 32.

Sed ratione probatur primo, quia non potest intellectus maiorem dependentiam habere ab operatione phantasiæ; quàm sensus internus ab operatione externi, quia isti sunt subordinati intra idem genus sensitiui, phantasia verò etiam si subordinetur intellectui, non certè in eodem genere: sed in diuerso, vt patet. Sed sensus internus receptis semel speciebus ab
228 operatione externi potest eisdem vti nullo sensu externo operante, & ideò sine dependentia ab operatione eorum exercere propriam: ergò poterit etiam intellectus receptis speciebus per operationem phantasiæ, & intellectus agentis, eis intelligendo eadem obiecta vti, etiam non operante iam phanta-
229 sia, & proinde sine conuersione ad phantasmata. Secundo quia intellectus ipse per intellectionem quam elicit media specie ab intellectu agente, & phantasmate recepta, producit aliam speciem impressam eiusdem obiecti in se, quam reseruat in memoria pro eodem obiecto iterum, & sæpe intelligendo, sed talis species non dependet ab iam intellectu agente: ergò neque à phantasmate, & consequenter neque vsus eius. Minorem probo, quia non est producta ab eis, nisi tanquam à causa remota; constat verò effectum non dependere à causis remotis: ergò potest intellectus vti illa specie intelligendo per eam, sine dependentia à phantasmate. Quod tandem probatur experientia; nam homines diuinorum contemplationi deditii experiuntur se diuina contemplari per intellectum, sine strepitu cuiuscumque sensationis, vel imaginationis, vt testatur D. Thom. in opusc. de sept. itineribus æter. d. 4. artic. 3. secutus Richard de Sancto Victore in lib. de Beiamin capit. 5. in 1. gradu contemplationis, & præsertim verum hoc est, in raptu, in quo suspenduntur omnes, & anima totum suum co-
230 natum, ac virtutem soli intellectui, & voluntati applicat: ergò necesse est fateri, quod intellectus pro hoc statu aliquam

possit

possit habere operationem, sine actuali dependentia, vel speculatione phantasmatis, aut conuersionis ad illud, præsertim circa diuina, & spiritualia, quorum nullum datur phantasma speculandum.

Secunda assertio *affirmat necessariam omninò esse operationem phantasiæ circa obiectum, quod cognoscit intellectus, vel circa aliud simile, aut aliquomodo ad illud pertinens; ita vt sine illa nullam prorsus operationem naturaliter habere possit pro hoc statu, quantumlibet per eam spiritualia, ac diuina intelligat, aut contempletur.* Hæc est communis, & probabilior sententia, quam tenet D. Thom. lect. 13. huius lib. 1. part. quæst. 231
84. artic. 7. & ibidem Caietan. dubio 5. & Bañez dub. 3. 2. cont. gent. cap. 72. & 159. lib. 4. cap. 11. & ibidem Ferra. Scotus in 4. d. 45. qu. 2. & in 1. d. 3. qu. 3. Capr. ibidem. d. 35. qu. 5. Themistius lib. de memoria, & reminisc. cap. 7. & 8. & maior recentiorum pars. Sed eam efficaciter probare ex natura ipsarum potentiarum, aut (quod aiunt) à priori non solùm difficile est, sed forte impossibile; eam verò à posteriori probat D. Thom. 1. p. qu. 84. artic. 7. hac ratione ab euidenti experientia deducta læsa phantasia humore aliquo vel etiam somno impedita, seu ligata læditur vsus rationis, & impeditur intellectus, ne possit vllam operationem exercere, siue sit circa res corporeas, vel spirituales, ac diuinas, siue sit altissima earum contemplatio, vel quæuis alia; ergò dependet intellectus pro hoc statu in qualibet sua operatione ab operatione phantasiæ; quare sine illa nullam potest exercere operationem. Probatur consequentia, quia si non foret tam vniuersalis dependentia, posset læsa phantasia aliquam saltem operationem habere per species, quas habet reseruatas in memoria, sicut potest phantasia per tales species operari nullo sensu externo operante; & ideò efficaciter colligimus non habere tantam dependentiam ab operatione externorum sensuum.

Sed vnde procedat omnimoda hæc dependentia, non est facilè explicare. Scotus enim vbi supra putat non esse naturalem animæ informanti corpus, sed quasi in pœnam peccati originalis ei fuisse datum tam infimum, ac imperfectum modum intelligendi phantasmati alligatum. Quod hoc breui discursu probari videtur. Talis modus intelligendi non est naturalis animæ ratione sui, nec ratione vnionis cum corpore: ergò ab extrinseco ei datum fuisse credendum est, & quidem in pœnam peccati, cum maximè pœnalis, & quasi ignominiæ plenus videatur. Probatur antecedens, quia si foret animæ naturalis ratione sui, in quolibet statu ei conueniret, sed constat ei non 232

conuenire

133 conuenite in statu separationis à corpore: cum non habeat tūc apud se phantasmata, ad quæ conuertatur: ergò non est ei naturalis ratione sui: sed nec ratione vnionis ad corpus, alioqui eum necessariò haberet in quolibet statu vnionis ad corpus: sed constat in corpore glorificato non necessariò intelligere cum dependentia ab operatione phantasiæ, sed sine illa posse: ergò talis modus intelligendi absque dubio est pœna animæ, potius quàm natura. Sed hic modus dicendi probabilitate caret, quia subordinatio potentiarum sensitiuarum respectu intellectus, & dependentia eiusdem intellectus ab operatione earum, naturalis est, sicut naturale est animæ esse formam corruptibilis corporis: quo medio sicut perficitur in suo esse ex eo, quod illud communicat corpori, ita perficitur medio corpore, ac sensibus eius in suo modo operandi, quem eidem corpori communicat, vnde cum peccatum nec modum essendi naturalem destruxerit, nec mutauerit, non potest esse verum, quod talis modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata ex peccato originali prouenerit, tanquam pœna eius. Propterea D. Thom. 1. part. quæst 94 art. 2. egregie docuit, quod primus homo in statu innocentiæ eundem modum naturalem intelligendi habuit per conuersionem ad phantasmata. Quod consi-
134 derans Scotus, vidensque insufficientem esse prædictam causam, aliam assignauit dicens, talem dependentiam in modo intelligendi prouenire ex naturali ordine potentiarum animæ pro hoc statu, quem ordinem confirmant experientiæ assignatæ. Et ita sentiunt cum Scoto quidam alij.

Quam causam veram esse arbitror, remotam tamen, & in-
135 sufficientem, & quæ certo quodam modo principium petere videtur. Nam subordinationem naturalem inter potentias sensitiuas internas, & externas nouimus, sed tantam dependentiam, vt non possit interna vllam habere operationem, nisi actu operante externa, nemo posuit: cùm euidenter constet phantasiam in somnis operari, quando euidens est etiam nullum operari sensum externum. Naturalis igitur subordinatio non est causa sufficiens, nec proxima, vt intellectus cum tanta dependentia ab actuali operatione phantasiæ operetur. Et prætereà rationem eiusdem dependentiæ quærimus, ob quam tanta sit, quare principium petere videtur, qui eam pro causa sufficiente assignat: proximior ergò ac sufficiens designari debet.

Quam ex D. Thom. loco proximè citato, atque etiam ex 3. p. qu. 11. ar. 2. colligendam esse arbitror, quibus locis duos status distinguit animæ informantis corpus, naturalem quidem, & super

& supernaturalem, naturalem vocat eum, quem habet anima à
prima informatione corporis corruptibilis, quod respicit tā-
quam proprium, ac naturale receptiuum. Supernaturalē verò,
quem non habet ex propria natura, sed ex gratia, nō qualibet;
sed consummatæ beatitudinis, & hunc statū habebunt animæ
beatorum in corporibus gloriosis, non in hac vita. Hoc autem 236
discriminis esse inter vtrumque statum, quod in naturali sic
anima informat corpus, vt omninò ei sese accommodet, &
quasi ei obligata, & quodammodo subiecta, ac dependens ab
eo sit: Nec enim habere potest operationes naturales sensuū,
nec motum exercere in eo, nisi dependēter ab eius dispositio-
ne, non enim potest ipsum quando vult, & versus omnes dif-
ferentias loci mouere, nec tanta velocitate, quanta vellet, nec 237
etiam operationes sensuum exercere, nec vigilare dum libet,
sed impedimentis eius quasi premitur, atque compellitur ab
operatione cessare, & hoc est ei subiici, & ab eo dependere in
modo informandi, & operandi, & pari ratione dependet in
modo intelligendi, ita vt non possit vllam operationē intel-
lectus exercere, nisi operante phantasia circa idem obiectum,
aut ei simile, vel ad ipsum aliquo modo pertinens, etiam si
speciem eius apud se habeat, vt probauimus. In statu verò su- 238
pernaturalis beatitudinis ex gloria animæ prouenit informa-
tio corporis cum pleno dominio eius, & in corpus ipsum re-
dundat, vt plenè, atque perfectè subiiciatur animæ in suis
operationibus, à quibus iam non necessariò dependet anima,
sed potest operari in corpore, sine illa obligatione, & subie-
ctione.

Ex quibus deducitur rationem dependentiæ intellectus in
sua operatione à phantasia actu operante esse imperfectum
modum informandi corpus corruptibile, cui sese accommo-
dat anima in modo operandi, & intelligendi, qui totam illam
dependentiam ab operatione phantasiæ postulat. In statu verò
beatitudinis informabit corpus sine tali subiectione, & ac-
commodatione, imo cum pleno dominio. Et propterea quā-
uis possit vti phantasmatibus in sua intellectione, liberū sibi 23
erit, sine illis intelligere, & sine vlla prorsus dependentia ab
eis operabitur.

Et ex hoc patet solutio ad argumentum pro modo dicen-
di Scoti: nam intelligere cum dependentia à phantasmate
conuenit animæ, non ratione sui, nec ratione vnionis ad cor-
pus, vt sic; sed ratione status, ac talis modi imperfecti infor-
mandi corpus, & ideò non est necessarium ei conuenire in
quocunque statu.

240 Ad primum arg. primæ opinionis neganda est maior, quod non possit intellectus maiorem habere depẽdentiam ab operatione phantasię, quam sensus internus ab operatione externorum. Nam eadẽ experientia, quæ docet posse sensum internum operari per species iã receptas nullo sensu externo actu operante, docet ex opposito non posse intellectum operari, etiam per species iam receptas, sine actuali operatione phantasiæ, vt ostendimus; eadem igitur experientia cognoscimus maiorem habere dependentiam.

Ad secundum concedimus intellectum sibi aliquando imprimere species, quas admittimus nõ dependere in esse, nec in fieri, & conseruari ab operatione phãtasiæ, sed negamus quod non dependeant quantum ad vsum; nam licet non sint immediatè productæ ab intellectu agente, & phantasmate, talis est modus operandi intellectus per illas, vt ab operatione phãtasiæ dependeat, non minus quã dum operatur per eas, quas immediatè accipit: itaque dependentia non tam ex parte speciei desumitur, quàm ex modo operandi intellectus pro hoc statu, siue per speciẽ proximè, vel remotè accepta à phantasmatib.

241 Ad vltimum de altissima cõtẽplatione negamus, quod intellectus, dum in ea versatur, non dependeat ab operatione phantasiæ, sed ita se res habet tunc, vt quasi tota virtus finita animæ se diffundat per vnam potentiam, & nihil fermè ei relinquatur effundendum per alteram: vnde intensissimè operãte intellectu, remississimè operatur phãtasia, ita vt operatio eius nec impediat intellectum, nec sentiatur. Quod sic declaro. Operatio cuiuslibet potentiæ cognoscitiuæ requirit attentionem, quæ est quasi applicatio eiusdem potentiæ ad percipiendum obiectum. Et quò maior est attentio, eò est intẽsior

242 operatio; virtus autem animæ attentionem præstantis finita est, & ideò quò plus attendit per vnam potentiam, minus potest attẽdere per alias, in altissima autem contemplatione totam ferè virtutem attendendi applicat anima per intellectum, & ideò nihil ferè virtutis relinquitur ad attendendũ per phãtasiã: remississima vero attentio remississimã producit operationem, & imperceptibilem, vt propterea viri illi doctissimi, & contemplationi dediti, dixerint nullam tunc dari operationẽ phantasiæ, quia imperceptibilis est. Quod verò obiectum cõtemplationis spirituale sit, nihil refert: cùm non intelligatur per propriam speciem, sed per similitudinem rei sensibilis, cuius datur phantasma. De raptu verò respondet benè D. Thom.

243 2.2.q. 175. suspendi diuina virtute supernaturali actualem cõuersionem ad phantasmata, sed hoc non tollere naturalẽ de-

pendẽtia

pendentiam, quam apta est habere anima, & re vera habet ab operatione phantasiæ in omni sua intellectione naturali pro statu præsente.

QVÆSTIO II.

An intelligere consistat in actione aliqua intellectus, vel in sola receptione speciei impressæ ab obiecto, aut in sola receptione actus intelligendi.

QVamuis de sola intellectione quærat titulus quæstionis, de quocunque actu potentiæ cognoscitiuæ, vt de sensationibus externis, atque internis intelligitur quæstio, quia eadem est quantùm ad hoc ratio de omnibus, idem est autem quærere an intelligere, vel sentire consistat in sola receptione speciei impressæ, aut actus intelligendi, ac si quæratur, an intellectus, & sensus sint potentiæ purè passiuæ, vel etiã actiuæ. 244

Prima igitur opinio tenet intellectũ passiuè tantùm se habere in intellectione, quæ sententia duabus viis defenditur aduersis: nam quidam id asserũt, quia putant intellectionem in sola receptione speciei intelligibilis consistere, quod sensisse videntur Gotfridus quodlib. 8. vt testatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. Ægid. q. 1. de cognitione Angelorum, Venetus 1. lib. de anima ad text. 60. & in Summa de anima lib. 2. tract. 4. c. 10. Nimphus in libello de sensu agente contra Iandun. Et pro eadem 245 sententia citat Toletus vtrumque, Caiet. lib. de anima c. 5. & Capreolus in 4. dist. 14. q. 2. Ioannem de Ripa. Sed authores isti distinguunt duplicem receptionem speciei, vel duplicem vnionem eius cum potentia: quasi materialem, quam appellant mortuam, quæ quidem fit sine attentione, seu conatu potentiæ, qualis est receptio speciei in visu dormientis apertis oculis, aut in intellectu distracto circa alia obiecta, & in tali receptione, vel vnione aiunt non consistere sensationem, vel intellectionem, sed in ea quæ fit cum potentia attendente, & quasi conatum adhibente, quam receptionem viuam, seu vitalem appellant, & hanc esse intellectionem, aut sensationem dicunt, quia eo ipso, quod potentia attendens 246 speciem obiecti in se recipit secluso alio quocunque, vel nullo alio subsecuto intelligere censetur. Alij verò passiuè tantùm se habere intellectum ad intellectionem existimant; non quia in sola receptione speciei consistat, sed quia licet sit actus aliquis, non tamen elicitus ab eodem intellectu possibili, sed a phantasmate, vel intellectu agente

247 tãquam à causa eius effectiua, & receptus ab intellectu possi-
bili, & ideò conueniunt cum authoribus citatis in eo, quòd
intellectus possibilis purè passiuè se habeat ad intellectioné,
& potentia purè passiua sit. Ita Almay. in 3. d. 3. q. 1. art. 2. Du-
ran. in 4. d. 49. q. 2. Ocham. in 1. q. 2. & in 4. q. 13. Gabr. in 1. d. 1.
q. 2. Aliacens. ibidem. Et prior modus defendendi hanc sen-
tentiam videtur expressus ab Aristotele 3. libr. de anima, c. 2.
vbi vniuersaliter docet eundem prorsus esse actum realem
sensus, & obiecti circa ipsum, sicut idem actus mobilis sunt
actio, & passio, licet sint ratione diuersi, verba Arist. sunt. *Vnus
quidem est actus sensibilis, & sensitiui, esse autẽ alterum*. Sed con-
stat actum sensibilis in sensum esse impressionem speciei in
248 eodem sensu receptæ: ergò idem est actus sensus, vel sensatio
apud Arist. & non alter consequens receptioné speciei, & ideò
sensum esse potentiam purè passiuam, & consequenter intel-
lectum: cum eadem sit ratio de vtroque quantum ad hoc. Et
ratione probatur, quia tunc intellectus dicitur intelligere,
quando factus est similis obiecto, eique intimè vnitus modo
intẽtionali per intimam ac formalem similitudinem eius, sed
totum hoc habet per solam receptionem vitalem speciei in-
telligibilis iam explicatã: ergò in sola ea intellectio consistet.
Probatur minor, quia species intelligibilis est formalis simi-
litudo obiecti, & intimè vnita intellectui per receptioné: ergò
constituit eum formaliter similem eidem obiecto in esse intẽ-
tionali repræsentans ei obiectũ. Posterior modus defendendi
eandem sententiam probatur, quia si intellectus recipiens in
se intellectionem effectiuè eam eliceret, sequeretur coinci-
dere materialem causam, & efficientem, hoc est, intellectum
simul vtramque causalitatem exercere respectu eiusdem in-
tellectionis, quod est impossibile.

249 Communis tamen, & vera sententia duo asserit. Primũ *ad
intellectionem, sensationem, & quãlibet cognitionem nostram præ-
suppositam esse speciem obiecti, & receptionem eius in potentia, per
quam constituatur sufficiens principium operationis.* Postremũ *in
tali receptione speciei adhuc non consistere intellectionẽ, vel sensa-
tionem, sed omninò necessarium esse effectiuum concursum vitalem
eiusdem potentiæ informatæ specie, siue per veram, & realem actio-
nem, aut sine illa.* Ita Philop. 2. lib. de anima textu 121. Alex. 1.
lib. de anima c. 12. & cap. de intellectu practico, & speculatiuo.
Comm. 1. lib. de anima, comm. 149. Galen. 7. lib. de placitis
cap. 4. Gregor. Nyss. lib. de viribus animæ cap. 1. & 4. Nemes. lib.
de natura hominis cap. 4. D. Thom. 1. p. quæ. 7. art. 1. & ibidem
Caiet. & Canariensis, & Bannes, atque etiam Zumel 1. p. q. 37.
art. 1.

art. 1. dub. 4. Capreo. in 4. d. 49. q. 4. Ferra. 7. cont. gen. cap. 53. & omnes recentiores nullo excepto.

Probatur primo ex tribus principiis Aristotelis per se manifestis, quæ habentur 2. lib. de anima c. 2. Primum est duobus differre animata ab inanimatis. 1. per vitam quam eis tribuit anima tanquam vera forma. 2. per vitales operationes, quarū principium effectiuum intrinsecum est anima Secūdum principium est diuersos esse gradus vitæ, quos diuersæ animæ tribuunt corpori, vt gradus vegetandi, & sentiendi, quēlibet autem gradum vitæ sequitur vitalis potentia, per quam vitalem quoque operationē efficit anima, vt gradum vegetādi sequitur potentia nutritiua, per quam efficit nutritionem, & sic de cæteris. Vltimum principium est viuentia omnia se mouere, hoc est, principium effectiuum intrinsecum proprij motus, aut propriæ operationis vitalis iuxta proprium gradum vitæ habere intra se, vt vegetatiuā principium intrinsecum nutritionis, sensitiuam sensationis, & intellectiuam intellectionis. Ex quibus sic est formandum arg. anima intellectiua tribuit 251
homini gradum vitæ rationalis, & iuxta illum operationem vitalem intelligendi, sed viuens iuxta proprium gradum vitæ se mouet, hoc est principium habet effectiuum intrinsecum proprij motus, seu propriæ operationis vitalis: ergò intellectiuum, aut rationale habet in se principium effectiuum intrinsecum operationis vitalis intelligendi, sicut vegetatiuum habet principium effectiuum intrinsecum nutritionis, & hoc principium intelligendi est anima, & non materia, quæ nullius est actiuitatis: ergò anima rationalis in homine est principium effectiuum intelligendi per intellectum, quia est propria potentia vitalis consequens gradum vitæ rationalis, quare falsū est, quod sola passio, vel receptio speciei in intellectu sit intelligere: sed præter hanc requiritur planè aliqua efficiētia, vel effectiuus concursus animæ, per intellectum. Secundo probatur falsitas eiusdem sentētiæ arg. ad hominem hoc modo, euidens est, & ab eadem sententia concessum, quod non 252
quælibet receptio speciei est intellectio, sed vitalis, hoc est cū attentione, aut conatu eiusdem intellectus, sed non est intelligibile, quod attentio, seu conatus potentiæ ad intelligendū non sit efficientia aliqua eiusdem intellectus, sicut non est intelligibile, quod intellectus conetur, vel attendat, quin efficiat, vel effectiuum concursum præstet, vt per se est manifestum: ergò manifestum quoque erit, quod non sola receptio speciei sit intellectio, sed vltra illam requiratur efficientia eiusdem intellectus.

Testimonium Arist. egregiè explicatur à D. Tho. in Commentariis eiusdẽ, cuius sensum esse docet, eandem esse actionem sensibilis, & sensitiui circa potentiã identitate subiecti, circa quod fit, & in quo recipitur, quia idem est sensus, vel intellectus recipiens in se actionẽ obiecti sensibilis, vel intelli-
253 gibilis, quæ est impressio speciei: atque etiam actionem propriam efficiẽter à se elicitam, quæ est sentatio, vel intellectio, sicut idem est subiectum, in quo recipiũtur actio, & passio, & in hoc tantum tenet similitudo actionis, & passionis, quia in hoc tantum sensu deseruiebat instituto eiusdem loci, in quo non intendebat Aristoteles similitudinem identitatis realis, quæ nihil referre poterat; quare nec probatur ex hoc testimonio eãdem esse actionem realem impressionem speciei ab obiecto cum sensatione, vel intellectione, licet idem sint realiter actio, & passio, quæ reperiuntur in eadem mutatione, vel motu, sed solum, quod sunt idem identitate subiecti: cùm qua euidens est stare posse non minus distinctionem realem, quam realem entitatem, vt consideranti patet.

254 Ad primum argum. eiusdem modi distinguenda est maior, quod tunc dicitur intellectus intelligere, quando factus est similis obiecto: nam de similitudine expressa, atque perfecta, verum est, quam non habet per speciem impressam: sed imperfectam tantùm, quia species impressa (vt superius vidimus) non est formalis similitudo obiecti, sed virtualis tãtùm: cum solùm sit quasi semen eius, & (vt sic loquamur) similitudo efficiens, quia productiua cum potentia formalis, expressæ, atque perfectæ similitudinis eiusdem obiecti, quæ informans potentiam intellectio vocatur.

255 Ad argum. verò secundi modi respõdeo primo, in pura materia, qualis est prima, non posse coincidere causam efficientem, & materialem, quia prima materia nullam potest actiuitatem habere, in materia verò non pura, quale est subiectum quodcumque recipiens accidentia, non repugnat concurrere; ita vt eadem sit efficiens causa accidentis per virtutem actiuam, quam habet, & materialis, in quantum recipit in se idem accidens. Et ita se res habet in quibuscumque operationibus vitalibus, atque immanentibus. Secundo respondeo adhuc in eis non omninò coincidere hæc duo genera causarum: nam causa efficiens intellectionis, ac sensationis nõ est nuda potẽtia: sed informata specie. Materialis verò nuda ipsa potentia, quia ad recipiendũ nõ indiget specie: sed immediatè per se eã recipit; potentia verò specie informata realiter distinguitur à se ipsa nuda, & ideo diuersæ sunt res, materia, & efficiens.

Ex

Ex dictis in quæstione hac colligitur intellectum, & quamlibet aliam potentiam cognoscitiuam comparari posse, vel cum obiecto motiuo eius, vel cum actu à se elicito, & si cum obiecto comparetur, est potentia passiua, si cum actu, est potentia actiua, atque etiam passiua diuersa ratione, quia & illũ elicit tanquam effectiuum principium, & illum in se recipit 256
tanquam passiuum, & propterea sub vtroque genere potentiarum videlicet actiuarum, & passiuarum collocatur diuersa ratione considerata.

QVÆSTIO III.

An intellectio consistat formaliter in vera & reali actione intellectus, verum, & realem terminum habente, vel saltem eam necessariò præsupponat.

SVpposito ex præcedenti quæstione, quod intellectio ita consistit in receptione speciei, vt præter illam requirat quid aliud efficientiæ eiusdem potentiæ, quærimus quidnam hoc sit, hoc est, an sit actio aliqua realis, & physica habens terminum, qui per eam producatur: quæstio autẽ non de sola intellectione: sed de quacũque alia cognitione sensitiua procedit.

Et prima opinio tenet intellectionem, vel sensationẽ præ- 257
ter receptionem speciei, quam præsupponit esse actionẽ realem immanentem, hoc est, in eodem intellectu, à quo elicitur manens, nullum tamen terminum per eam produci: sed per se immediatè terminari ad obiectum, & ita quod in reali ipsa actione posita sit formalis ratio intellectionis. Ita Aureolus apud Capr. in 1 d. 2. pro qua etiam referunt nonnulli Scotum: sed immeritò, quia vt inferius patebit, oppositũ omninò sentit. Probatur testimonio Arist. 9. lib. Metaph tex. 16. & 1 Ethic. c. 1. quibus locis hoc discrimen ponit inter actiones immanentes, & transeuntes, quod per has aliquis terminus producitur, qui effectus sit agentis, vt calor per calefactionem, per immanentes verò nihil præter ipsas, quod discrimen respiciẽs D. Thom. 1. lib. contra gentes, c. 90. definit actionem immanentem dicens eam esse, per quam nihil præter ipsam producitur: sed intellectio, & quæcũq; cognitio est actio immanẽs, cùm in eodem agente a quo elicitur, maneat, vt intellectio in intellectu, & sensatio in sensu; ergo ex mente Aristotelis, & 258
D. Thom. nullum producit terminum: sed ad obiectum per se immediatè terminatur. Probatur deinde ratione, quia in

his actionibus solùm posset desiderari terminus, vt per ipsum coniungeretur obiectum cum potentia, & ab vtroque tanquã ab vno principio eliceretur actio: sed pro tali coniunctione ponitur species intelligibilis; ergo non est necessaria alia species producta tanquam terminus. Probatur consequentia, quia terminare intellectionem non est agere cum potentia: sed sola denominatio extrinseca in obiecto, per quam dicitur actu intellectum: ergo non petit nouam aliam vnionem eiusdem obiecti cum potentia: sed extra intellectum existens potest eam terminare, sicut dici actu intellectum.

259 Secunda opinio distinguit actionem immanẽtem in intuitiuam, quæ versatur circa obiectum per se pręsens, & proportionatum, quales sunt sensationes externæ; & in aliam, quæ versatur circa obiectum absens, vel improportionatum, quod solùm sit præsens & proportionatum per speciem intelligibilem, quales sunt multæ intellectiones: Et per illas negat produci terminum, vel speciem expressam, per has verò produci censet. Ita Caiet. 1.p.q.27.art.1. Capr. in 1.d.27.q.2. Ferrar. 1.lib. contra gent. c.53. Canar. 1.par.q.27.disp.3. prope finem, & disp.5. ad 3. & 1.par.q.37.art.1.dub. an beati videntes Deum forment verbum, ad 3. & videtur esse D. Tho. quodlib. 5. art. 9. ad 2. vbi ait sensum externum non formare aliquam formam rei sensibilis, quia eius operatio perficitur per solam immutationem ab obiecto externo. Et idem asseruit 1.p. q.88. ar.2 ad

260 3. Probatur primo, quia vbi obiectum est per se immediatè præsens, & proportionatum, non indiget specie impressa, per quam vniatur potẽtiæ in ratione intelligibilis: sed per se immediatè ei vnitur, & sine specie: ergo etiam per se immediatè terminabit eandem intellectionem, quæ ideò non indigebit termino, vel specie expressa à qua terminetur. Probatur consequentia, quia sicut tale obiectum per se immediatè est præsens in ratione actus intelligibilis; ita etiam in ratione actus

261 intellecti, qua ratione terminat intellectionem. Secũdo, quia si per quamlibet intellectionem produceretur species expressa, aut verbum mentis: ergo de ratione eius esset habere terminum productum: sed euidens est, quod in Deo sit intellectio perfectissima; ergo euidens foret produci diuinum Verbum, quod tamen absurdum est: cum sola fide constet, & nulla possit naturali ratione probari.

Tertia opinio quodammodo opposita ex his duabus, quia istæ ponunt in omnibus, vel pluribus cognitionibus actionẽ realem sine termino, & hæc ponit terminũ sine actione: nam asserit verbum mentis in intellectione, & speciem expressam

in sensa

in sensatione esse qualitates,& formales, atq; expressas similitudines obiectorum non productas per aliquam actionem: sed per se immediatè, hoc est, sine vlla actione emanare, seu fluere ac dependere à potentia informata specie intelligibili, quemadmodũ de actione vera, & reali concessimus per se immediatè dependere ab agente, & non per aliam actionem, & sicut sic dependere essentiale est actioni: ita est essentiale verbo,vel speciei expressæ, & eiusmodi qualitatem informãtem intellectum dicunt esse formaliter intellectionem, vnde non solum negant, quod intellectio sit formaliter vera, & realis actio intellectus, sed quod eam præsupponat, & solum esse actionem grammaticalem,quia per verba actionem denotãtia significatur. Et hoc aiunt voluisse significare Aristotelem, dum dixit locis citatis pro prima sententia, actiones immanentes non habere terminum, quia non sunt veræ actiones: 263
sed qualitates,quamuis per modum actionis significentur.Ita sentiunt recentiores nonnulli,qui pro hac sua sententia citãt omnes illos authores, qui vniuersaliter docent actiones immanentes non esse veras actiones prędicamentales:sed qualitates,vt D.Thom.opusc.48.c.1.Caiet.2.lib.de anima,c.5. Ferrar. 2.lib.contra gent.c.9.Soncin.5.Metaph.q.36.Iauel.9.Metaphys.q.7.& ex Sanctis Patribus August.9.lib. de Trinit.c.7. Et pluribus aliis locis,vbi asserit cognitionem esse imaginem rei cognitæ, quam constat esse verbum, Damasc.1.lib.fidei,c. 18. & Anselm. in monolo. c. 32. qui eodem modo videntur loqui.

Sed ratione probant primo ex illo principio D.Thom.1.p. 264
q.105.ar.2.videlicet erroneum esse negare, Deum posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per causam secundam quamcumque, ex quo inferunt,quod si verbũ, vel species expressà sit ab intellectu per veram actionem, poterit Deus per se ipsum,sine concursu intellectus illud producere,& in lapide ponere, quod est falsum, quia operatio vitalis non potest fieri,nisi à principio intrinseco vitæ, si verò dicamus per se immediatè fluere ac dependere, nihil tale sequitur,vt consideranti patet.

Secundo,quia verbum mentis,aut species expressa ex propria natura,& essentia,& secluso quocumq; respectu accidentali ad superadditam actionem includit dependentiam à vita, seu principio vitali,sicut creatura à creatore:sed hæc depẽdet per se,& essentialiter,sine media actione;ergo & verbũm, seu species expressa à principio vitali.Probatur consequentia.Primo quia actus vitalis per se, & non per aliud pendet à vita.

Secundo quia ex propria ratione ita coniungitur cum princi-
pio vitali, vt prorsus sit ab eo inseparabilis; ergo habet se ad
illud tanquã modus ad rem: sed modus dependet essentialiter
265 à re, & ideò per se, & non per actionem; ergo verbum vel spe-
cies expressa, qui est actus vitalis essentialiter depẽdet a prin-
cipio vitali, qui est intellectus, & non media actione. Et vrgeri
potest argum. hoc modo; actio non requiritur, vt formalis co-
gnitio, neque vt fieri cognitionis, neque vt dispositio ad co-
gnitionem; ergo nullo modo, sed species expressa sine illa suf-
ficit; & ideò sine illa procedit per se immediatè ab intellectu.
Probatur antecedens, quia potentia per cognitionem forma-
liter fit similis obiecto, vt Arist. sæpe docet: sed vera actio non
potest cõstituere intellectum formaliter similem obiecto: er-
266 go nec requiri tanquam formalis cognitio. Minorem probo,
quia per solam qualitatem inter accidẽtia fit aliquid propriè,
& formaliter simile alteri: sed constat veram actionem non
esse qualitatem, sed prædicamentum constituere valde diuer-
sum: ergo non potest efficere intellectum formaliter similem
obiecto. Quod verò non requiratur vera actio ad cognitionẽ
tãquam fieri eius, probatur; quia actio debet ordinari ad ver-
bum, vt fieri eius: sed cognitio fit per verbum; ergo actio non
potest esse fieri cognitionis. Et quod tandem non concurrat
actio, vt dispositio ad cognitionem, clarius est, quia nunquã
actio disponit ad terminum: sed in termino actionis fit co-
gnitio: ergo actio non disponit ad cognitionem.
267 Vltima sententia *affirmat in qualibet cognitione, tam sensitiua,*
quàm intellectiua interuenire actionem veram, & realem, atque
etiam terminum per eam productum, quod in intellectione vocatur
verbum, & in sensatione species expressa. Ita Scotus in 1. d. 2. q. vlt.
d. 7. q. vnic. & d 27. q. 2. Durand. ibid. d. 27. q. 7. n. 26 Gabr. ead.
d. Greg. in 2. d. 7. q. 3. art. 1. Palud. ibid. q. 3. Sotus in 4. d. 49. q. 2.
& 3. lib. Phys. q. 2. concl. 5. Bannez 1. p. q. 2. art. 2. concl 5. & no-
ster Molina 1. p. q. 27. art. 1. d. 8. & videtur mihi probabilior, &
tenenda. Sed differunt opiniones istæ in explicando, in quo-
nam intellectio, seu cognitio formaliter consistat: nam prima
opinio in sua illa actione, vera quidem: sed nõ producẽte ter-
minum cõsistere docet, illámq; formalem cognitionem esse,
cum quia quantũ ad intellectiones intuitiuas, videtur cõue-
nire opinio secũda, cũ nihil aliud ponat, in quo possit intel-
lectio formaliter cõsistere, præter actionẽ verã, & realem non
producentẽ terminũ; sed Canariensis cum quibusdã aliis ex-
positoribus D. Th. asserit in actione ipsa, vt producente verbũ
cõsistere formaliter intellectionem. Caiet. verò, & plures alij
quos

quos inferius citabimus in solo termino, vel qualitate producta informante intellectum, & hoc idem sentit 3. & 4. opinio, vt statim ostendemus.

Nostra verò sententia duabus assertionibus explicatur. Prima assertio sit, *in cognitione quacunque creata: siue sit intellectio hominis, vel Angeli, per quam seipsum intelligit, siue sit viatoris, aut beati clarè videntis Deũ, atque etiam in quocunque actu voluntatis, & appetitus, vel sensatio interior, aut exterior, datur vera, & realis actio de prædicamento actionis, atque etiam verbũ, vel species expressa, aut alius terminus iuxta naturam eius pertinens ad prædicamentum qualitatis, non quidem immediatè fluens, ac dependens ab intellectu, sed per realem actionem productus.* 268

Probatur primo ex Sanctis Patribus, Augustino libro illo 9. de Trinitate c. 7. vbi sic ait: *Conceptam rerum veracem notitiam, tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus:* duo igitur in nostra intellectione ponit, nempe verbum, atq; internam generationem, & proinde veram actionem, quia generatio cuiusque rei vera actio aut productio est. Et Anselm. in Monol. c. 31. ex cogitatione asserit imaginem nasci, quod est verbum procedere per cogitationem, vt actio simul denotetur, & terminus. Et tandem D. Th. 1. par. q. 27. ar. 1. ita loquitur. *Quicunque intelligit ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectæ ex vi intellectiuæ proueniens, & ex eius notitia procedens.* Duo planè distinguens. Videlicet conceptionem rei intellectæ, quæ verbum est, vel species expressa, seu conceptus mentis, atque etiam conceptionem, quæ vera est actio, per quam procedit. 269 270

Sed ratione probatur, & primo dari terminum, & non solã actionem, quia cognitio quæcunque, vt docet sæpe Aristot. fit per assimilationem potentiæ cum obiecto: nam potentia ex se dissimilis est obiecto, fit autem ei similis per cognitionem; ergo cognitio est formalis similitudo eius, à qua potẽtia ipsa cognoscens fit ei similis, sed vera actio etiam immanens non est similitudo, quia sola qualitas facit propriè, & formaliter simile inter accidentia, non actio, quæ aliud prædicamentum diuersum constituit, ergo actio non est intellectio, sed nec species impressa, licet sit qualitas, quia hæc non constituit potentiam actu cognoscentem, sed solum cognitionis principium; necesse est igitur præter speciem impressam, & actionẽ ponere terminum, per quem potentia fiat actu similis, actúq; cognoscens, & hic est verbum, vel species expressa. Secundo, quia actio (si vera est) duo habet intrinseca, nẽpe, quod sit dependẽtia alicuius ab agẽte, & fieri eius, quod per ipsam depẽdet, 271

& pro

& propterea dicitur causalitas agẽtis; ergo impossibile est dari veram actionem etiam immanentẽ, quin detur aliquid per ipsam factum, vel productum, atque dependens, ꝙ vocamus
272 terminum eius. Et vrgeri potest argum. ex principiis Arist. docentis operationes vitales esse actiones immanentes 9. libr. Metaph. c.4. tex.16. & esse veras actiones collocandas in prædicamento c. de actione in prædicamentis; quare necesse est habere aliquem terminum per eas productum: cùm vera actio sit dependentia alicuius ab agente, & fieri eiusdem. Quod verò in intellectione non detur species expressa aut verbũ sine actione; probatur primo, quia non potest esse magis intima emanatio verbi aut speciei expressæ ab intellectu nostro, quã sit emanatio Verbi Diuini à Patre per intellectum: sed Verbũ Diuinum procedit per emanationem ab eo distinctã, quę est
273 intellectio Patris, vel dictio, & nõ per se immediatè: ergo verbum nostrum non potest procedere ab intellectu nostro, nisi per emanationem, quæ sit vera productio, & consequenter vera actio, qua media, & non per se immediatè, aut essentialiter dependebit ab intellectu, quod adeò necessarium est, vt D. Th. 1. par. q.27. ar.1. & cæteri Scholastici suis locis, ex actionibus intellectus, & volũtatis nostræ explicauerint, & probabiliter ostẽderint dari in diuinis duas processiones veras, & reales intellectus, & volũtatis, quæ sint productiones Verbi Diuini, & Spiritus S. ergo ex communi cõsensu eorum est, quod in intellectione nostra vera, & realis actio interueniat, alioqui non erit vnde manu ducatur intellectus noster ad intelligendas diuinas processiones personarum, quin potius si immediatè dependet verbum nostrum, & non per productionẽ,
274 posset quis existimare ita etiam procedere Diuinum Verbum. Secundo quia vel dependet per se immediatè verbum ab intellectu, sine actione media, quia est entitas modalis, vel quia est actus vitalis, vel quia est inseparabilis ab intellectu, ita vt sine dependentia, & concursu eius fieri omninò repugnet: sed nulla ex his causis potest habere fundamentum, ergo neque opinio ipsa, quæ tollit actionem. Probatur minor, quia verbũ est species expressa, & ideò perfectissima qualitas; ergo non est modus, quia modus imperfectissima entitas esse debet. Et licet modus foret, non sequeretur per se immediatè dependere, quia præsentia est modus, & producitur per actionem mediam in motu locali inclusi. Nec esse actum vitalẽ tollit, quin per veram actionem producatur: cùm constet actualem amorem esse actum vitalem voluntatis, & produci per actionem.
275 Et quod tãdem non possit separari ab intellectu, nec produci sine

sine concursu eius, non probat, quod sine productione media emanet ab eo, quia inseparabilitas non arguit immediatam, aut essentialem dependentiam in modo procedendi: cùm constet modos plures inseparabiles esse, & tamen per actionē mediam dependere. Probatur tandem, quia euidens est intellectum nihil posse intelligere sine actuali attentione, sed actualis attentio, vel est actio intellectus, vel non est intelligibilis sine actione; ergò falsum est, quòd nulla interueniat in ea actio, sed sola qualitas, vel solus terminus sine actione.

Secunda assertio, *intellectio vel cognitio formaliter nō consistit in vera, & reali actione, sed in qualitate, hoc est, in specie expressa, aut verbo actu informante intellectum.* Hanc inuenio expressam apud D.Thom.1.par.quæst.34.art.1.ad 3. hisce verbis. *Intelligere importat solam beatitudinem intelligentis ad rem intellectā, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster fit in actu per formam rei intellectæ*, quibus hoc discrimē ponit inter intelligere ex vna parte, & dicere ex altera, quod dicere importat originē alicuius, nempe verbi ab intelligente, hoc est, processionem eiusdem verbi ab eo. Et cùm processio importet realem actionem, vel productionem, dictio importat eādem actionem, vel productionem, intelligere verò nullum ordinem originis, vel processionis dicit ad intelligentem, & ideò nullam prorsus actionem: sed solam informationem intellectus à verbo procedēte, vel producto per dicere, per quam informationem manifestatur eidem intellectui informato obiectum expresse, atque perfectè repræsentatum per idem verbū, quod est cognosci ab eo; quare in eadem informatione consistit formalis ratio intellectionis apud D. Thom. & non in vera actione. Quod etiam docuit expresse Scotus in 1.dist.27.quæst.3.in solu.ad 3. argum.primæ quæstionis, hisce verbis: *Actualis intellectio non est actio de genere actionis, sed est qualitas nata terminare talem actionem, quæ significatur per hoc, quod est dicere, vel in communi per hoc, quod est elicere, non igitur verbum est aliquid productum actione, quæ est intellectio, quia ipsa intellectio non est productiua alicuius, sed ipsa est producta actione, quæ est de genere actionis.* Quod probo etiam ratione, quia tunc intellectus formaliter intelligit obiectū, quando fit ei expresse, atque perfectè simile in esse intentionali, sed per informationem intellectus à verbo, vel specie expressa fit intellectus expresse, atque perfectè similis obiecto in esse intentionali; ergò fit formaliter intelligens per talem verbi informationem; quare in tali informatione, & non in actione aliqua consistit ratio formalis intelle-

276

277

278

intellectionis. Quod secundo probo, quia vera actio duo habet, & quod sit prior natura proprio termino per eam producto; & quod solùm denominet subiectum, in quo recipitur
279 passum, nō simile, quia sola qualitas facit simile, & ex vtroque sequitur planè, nō posse intellectionem formaliter consistere in actione reali interueniente in ea. Ex priori quidem, quia talis actio habet pro termino verbū, aut speciem expressam, ergò est prior illo, & consequēter prior assimilatione formali, & expressa intellectus cum obiecto, quam sola species expressa cōstituere potest; cum sit qualitas perfecta, & nō actio, sed in formali, & expressa assimilatione consistit ratio formalis cognitionis: ergò repugnat, in actione consistere. Quod etiā sequitur ex posteriori, quia si ab actione solùm denominatur subiectū passum, non potest denominari formaliter intelligens: cùm intellectio non in passione, sed in perfectissima assimilatione posita sit. Iuxta mētē igitur Scoti, & D. Tho. quos
280 sequūtur. Soneinas 9. lib. Metaphys. quæst. 10. & 21. Iaucl. ibidem quæst. 7. Caiet. 1. par. quæst. 79. artic. 3. §. *Quo ad secundum*, & plures recētiores, dicimus in intellectione duas interuenire actiones, sed vnam tantum veram, realem, & immanentē (quæ est productiua verbi) necessariò præcedentem, & præsuppositam intellectioni, & ideo in qua non consistit formaliter intellectio: Alteram non veram, & realem actionem, sed veram, & realem qualitatem informantem intellectum, in qua consistit formaliter intellectio. Cæterum, quia per modum actionis, & verbo denotante actionem significatur, dum eam vocamus intellectionem, vel intelligere, actio grammaticalis vocatur, & terminus veræ actionis necessariò prosuppositæ est, vt egregiè asseruit Scotus verbis nuper citatis.

281 Ad testimonia Aristotelis pro prima opinione adducta respondeo ex verbis eiusdem constare sensum: nam actionem transeuntem asserit esse eam, quæ habet effectum, vel terminum extra agentem, vel operantem; & ita transit ipsa cum tali effectu ad passum extra operantem existens, vt calefactio cum calore producto ab igne transit ad lignum; immanentem verò quæ nullum producit effectum, vel terminum extra operantem, & ideò, neque ipsa ad passum extrinsecum transit, sed in eodem operante manet, vt visio in vidente. Ex hoc autē sensu non potest colligi, quod Aristoteles sentiat actionem immanentem nullum habere terminum, qui intra idemmet agens maneat cum ipsa actione, sed solum, quod non habeat terminum extra illud productum.

Ad argumentum verò respondeo actionem immanentem indigere

indigere termino, vt per ipsum tanquam per speciem expressam perfectè repræsentantem obiectum fiat potentia eidem obiecto perfectè similis in esse intentionali, sibiq; manifestetur obiectum, in qua similitudine, & manifestatione consistit formaliter cognitio, aut intellectio eiusdē obiecti. Itaque necessarius est terminus ad intelligendū, ita vt sine illo intellectus non cognoscat obiectum, quantumlibet informatus sit specie intelligibili, nec sufficit obiectū ad terminandā actionē intellectus, quia si non producatur terminus, non cognoscetur à potentia idē obiectum, nec actionem eius terminabit, adhuc ratione extrinseca; nam in tantum hoc modo terminat, in quantum verbo dicitur, & per illud cognoscitur. 282

Ad primum argumentum secundæ opinionis concesso antecedenti, quod obiecta per se præsentia potentiæ, & per se ei proportionata non indigent specie intelligibili, neganda est consequentia, quod non indigeāt specie expressa, quæ sit terminus actionis immanentis, aut quod possint eam per se immediatè terminare, quia cum actio immanēs prærequisita ad intellectionem, non sit intellectio, sed expressio verbi, per eam non intelligitur obiectū, nec proinde expresse repræsentatur intellectui, sed producitur species expressa per quā ei repræsentetur, in qua repręsētatione cōsistit formaliter intellectio. 283

Ad secundum respondeo, non esse omninò certum, quod in intellectione interueniat actio, per quam producatur terminus: quare nec ex nostra intellectione sumi potest euidens argum. ad probandum, quod in diuinis procedat verbum. Præterea nec licet foret certum intellectum nostrum producere verbum, posset euidenter inferri, quod in diuinis producatur, quia cum essentiale sit Deo se, & omnia per se ipsum perfectissimè intelligere, propter infinitam perfectionem diuini esse, ac diuini intellectus, nec indigere aliquo, vt sibi sint manifesta obiecta omnia; non potest colligi euidenter necessariam esse in eo processionem verbi.

Quod verò D. Thom. asseruit sensus externos non formare idolum, in quo repræsentetur obiectum, non intelligitur de specie expressa; nam hæc ad quamlibet cognitionem sensitiuam, sicut ad quālibet intellectiuā omninò requiritur: sed de idolo alio, quod ex duabus speciebus expressis format imaginatio, vt ex speciebus montis, & auri format idolum montis aurei. Quod non habent virtutem formandi externi sensus. 284

Primum argumentum secundæ opinionis excitat sequentem quæstionem, in qua soluendum erit. 285

Ad 2. argum. negatur antecedens, quod species expressa ex

propria

propria natura, & essentia, & secluso quolibet respectu accidentali, ad superadditam actionem dependeat à principio vitali, sicut nec Verbum diuinum seclusa origine, aut processione, quæ sit vera, & realis productio potest emanare à Patre. Et ratio huius sumitur ex propria natura verbi, quod non est formabile, aut producibile, nisi per veram locutionẽ, aut prolationem; vnde multò minus in nobis poterit verbum sine locutione, aut prolatione media produci: quam cõstat esse veram, & realem actionem superadditam, atque accidẽtalem. Quare negandum est, quod non minus per se immediatè dependeat actus vitalis à principio vitæ, quam creatura à creatore, cuius discrimen nõ est minus manifestum, quia infinita virtus Dei, sicut potest ex nihilo creaturam producere, ita potest sine me-
186 dia actione accidentali, quia modum habet operandi longè perfectiorem, quem non attingit creatura, etiã in operatione vitali, quia sicut virtus operandi eius accidens est, ita non potest, nisi media actione, quæ sit accidẽs, operari. Quod ex eo fit manifestum, nam immediatius emanant passiones à substãtia, & intellectus ipse ab anima, quã actus vitalis ab eo, & nihilominus ipse, ac cæteræ passiones, non nisi media actione emanant concedentibus etiam patronis eiusdem sentẽtiæ; potiori ergò iure censendum est emanare actum vitalem à principio vitali, qui est intellectus, & anima media actione vitali, quæ accidens sit, & per eam dependere, & non essentialiter.

187 Ad vltimum distinguenda est maior, quod actus vitalis dependeat essentialiter, & per se à principio vitali; nam si per essentialem dependẽtiam intelligatur ordo dependentiæ actualis ab intellectu, qui sit ei intrinsecus, & essentialis, verũ est; si verò qui sit ei immediatus, hoc est, vt sine media actione eũ habeat, falsum. Vnde malè infertur, quod per se immediatè, & non media actione vitali dependeat, non enim sequitur accidentalem esse dependentiã ex eo, quod sit media actione. Non enim dependet verbum ab intellectu tãquam à principio vitali, & à dictione per quam producitur tãquam ab actione vitali, sicut cæteri effectus communi ratione dependent à suis causis, & termini actionum à suis actionibus, per quas producuntur: quia dependentiæ istæ non essentiales, sed accidẽtales sunt: cum constet posse non dependere ab eis, si immediatè à
188 Deo producãtur, vt omnes possunt: & ideò relationes sunt eis accidentales pertinẽtes ad secundum genus prædicamenti ad aliquid, sed dependẽtia verbi tanquam actus vitalis à principio vitali, & actione vitali essentialis est, respectũque includit essentialem ad idem principium eandemque actionem, nõ quidem

quidem pertinentem ad prædicamentum ad aliquid, alioqui accidentalis relatio foret, sed quē vocant secundum dici pertinentem ad idem prædicamentum qualitatis, vbi collocatur ipsum verbum, cuius essentiam complet, quemadmodum respectus ad obiectū expresse à se repræsentatum, est ei essentialis. Quod verò additur verbum esse inseparabile à principio vitali, concedendum est: sed negandum, quod ex eo infertur, se habere tanquam modum eiusdem intelligentis, non est enim modus, nec modalis entitas, sed perfectissima qualitas, longéque perfectior specie intelligibili: cùm perfectiorem lōge modum repręsentandi habeat; constat verò speciem impressam nō modum, sed rem completā esse; ergò multò minus modus vocari debet verbū. Inseparabilitas verò ab intelligente non pro- 289
bat esse modum, quia licet sit de ratione modi inseparabilitas, non est tamen de ratione inseparabilitatis modus, quia etiam inter res potest dari inseparabilitas, nam Verbum Diuinum inseparabile est ab intellectu patris, & non est modus, sed res perfectissima.

Ad aliud tandem, quod dicitur actionē non requiri, vt formalem cognitionem, neque vt dispositionem ad illam, cōcedendum est, sed negādum, quod non requiratur tanquā fieri eiusdem cognitionis; nam cum cognitio consistat in eo, quod 290
intellectui manifestetur obiectum, & hæc manifestatio nō sit aliud, quàm informari à verbo, eo ipso, quod per dictionem producitur verbum: cùm producitur in intellectu, eadem dictione producitur verbum in intellectu, quod est produci verbum informans intellectum, & consequenter informationem ipsam eiusdem verbi, in qua consistit intellectio formaliter.

Sancti verò, quos pro se citat hæc sententia, asserunt quidē intellectionem esse imaginem rei intellectæ (quod fatemur) non tamen negant, quod talis imago per veram actionem immanentem eidem intellectioni necessario pręsuppositam (quę vocatur dictio, aut prolatio verbi) producatur.

QVÆSTIO IV.

An per potentiam absolutam possit intellectio produci à solo Deo sine vllo concursu effectiuo intellectus.

VT melius intelligatur quæstio, placet distinguere dupli- 291
ces operationes vitales: nam quædam sunt infimi ordinis omnibus viuentibus communes, vt generatio, nutritio, aug-

mentatio, & motus localis progressiuus. Aliæ vero maioris
perfectionis, quia cognitiones sunt, aut volitiones, seu appeti-
tiones.

Et de prioribus certũ est posse Deum terminos earum pro-
ducere, sine concursu potentiarum: nam potest alimentũ sua
virtute disponere, & conuertere in substantiam viuentis, per
quam nutriatur, & augeatur viuens, sed si id fiat, non dicetur
viuens se nutrire, vel augere, sed Deus nutrire ipsum. Vnde nec
efficiet Deus operationes vitales sine concursu potentiarum
292 vitalium, quia implicat contradictionẽ dari has operationes
vitales, quin viuenti conueniãt sub ratione viuentis; implicat
etiam conuenire viuenti sub ratione viuentis, quin per eas se
moueat, quia viuens sub ratione viuentis mouet seipsum, & tã-
dem implicat mouere seipsum, quin operatio, vel motus pro-
cedat ab eo tanquam à principio efficiente: nam quod solum
recipit motum ab alio, nõ dicitur se ipsum mouere, sed moue-
ri ab alio; hoc igitur discursu probatur non esse factibiles à
Deo has operationes vitales, sine concursu potentiæ vitalis,
quamuis termini earum possint à Deo produci.

Quæstio igitur ad altiores operationes sensitiuæ, atque in-
293 tellectiuę partis reducitur, videlicet, an possit Deus sensatio-
nes, intellectiones, & appetitiones voluntatis, & appetitus, sine
concursu harum potentiarum facere. Habet autem minorem
difficultatem apud eos, qui intellectionem ponũt formaliter
in actione vitali, cui videtur intrinsecum, quod à principio
vitæ procedat; & ideo implicare contradictionem, quod fiat à
solo principio extrinseco, nempe Deo. Sed difficilior longè est
apud D. Thom. Scotum, & alios cum quibus tenemus intelle-
ctionem necessariò præsupponere veram, & realem actionem
immanentem, per quam producatur qualitas in potentia, sed
non consistere formaliter in eadem actione, sed in sola quali-
tate, aut specie expressa producta in potentia, & informante
illam. Nam si non cõsistit in tali actione, sed in sola qualitate
informante potentiam, videtur posse fieri intellectionẽ à so-
lo Deo per potentiam eius absolutam, per quam nulla apparet
repugnãtia, quin possit talem qualitatem, vel speciem expres-
sam se solo producere in intellectu, sine vllo concursu eius ef-
fectiuo, & talis qualitas informans potentiam erit vera, & for-
malis intellectio.

Sed prima opinio affirmat posse per absolutam potentiam
intellectionem, vel sensationem fieri à solo Deo, sine concursu
effectiuo intellectus, vel sensus: sed hæc diuersis modis, aut in
294 diuerso sensu defenditur à diuersis. Et in primis eam sequũtur,
qui

qui tenent operationem intellectus clarè videntium Deum fieri à solo Deo, sine concursu effectiuo eiusdem intellectus, vt ita verum sit creaturam à solo Deo beari efficienter, & non à se. Ita Ocham. in 1. d. 1. q. 2. concl. 2. & in 2. q. 19. Gab. in 1. d. 1. q. 2. art. 2. concl. 4. & eius supplem. in 4. d. 49. q. 2. art. 3. dubio 2. Paludan. in 4. d. 49. quæst. 1. in confirm. 3. conclusion. & art. 3. in resp. ad 3. instantiam, Richard. in 4. distinct. 49. artic. 2. quæstione 10. 2. part. 1. dub. incidenti; quam sententiam probabilem reputant Maior in 3. distin. 14. q. 2. Et Petrus Aliacensis in 1. quæst. 2. artic. 1. Vniuersaliter verò non implicare contradictionem, quod vera, & formalis intellectio, per quam intellectus intelligat à solo Deo, sine concursu intellectus fiat, tenent Scotus in 1. d. 13. §. ad 3. quæstionem, Vega lib. 6. in Concil. Trident. cap. 8. Alij denique fieri à solo Deo 296
sentiunt qualitatem illam, in qua consistit formaliter intellectio, sed à solo Deo factam non habere rationem formalem intellectionis, aut cognitionis, sed solum esse qualitatem quandam materialem & quasi mortuam, per quam nec intelliget homo, nec actu intelligens denominabitur. Ita Sotus in 4. d. 49. quæstione 2. artic. 4. Angelus in Moral. cap. 14. fol. 49. Maior in 4 d. 12. quæstione 1. ad 5. argum. & d. 49. quæst. 9. in fine, Capreo. ibidem quæst. 4. artic. 3. ad 4. ex dubiis quæ quarto loco adducta sunt. Et Ferrar. 3. contra gent. cap. 54. §. ad primum dicitur.

Probatur primo, quia euidens est, & ab omnibus receptum posse Deum supplere omne genus causæ efficientis. Et hoc negare erroneum vocat D. Th. 1. p. q. 105. art. 2. his verbis. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus qui fiunt per quamcumque causam creatam.* Sed intellectio est quædam qualitas producta in intellectu ab anima medio eodem intellectu, ergò poterit Deus eandem qualitatem producere, sine vllo concursu effectiuo eiusdē animę, aut intellectus, & per eam sic productam intelliget, sine vllo cōcursu adhibito. Secundo, quia ea quæ distinguuntur ex natura rei, separari possunt inter sese, ita vt detur vnū sine alio, sed valde probabile est talem qualitatem distingui ex natura rei ab actione reali, per quam producunt (quam vocamus dictionē, aut expressionē verbi) ergo valde probabile erit, quod possit sine tali actione produci, ab eáque hoc modo separari, quod est posse fieri à Deo sine dependentia ab intellectu; cùm constet dictionem esse dependentiā eius ab eodem intellectu. 297

Secunda opinio quorundam recentiorum negat posse intellectionem, & alias omnes cognitiones, & volitiones 298

produci à Deo in eisdem potentiis, sine cõcursu effectiuo earum; concedit tamen, quod extra subiectum possint produci, etiam secundũ rationem formalem cognitionis, & appetitionis. Probant primũ, quia ex eo quod producantur à solo Deo in eisdẽ potentiis, sequitur aperta contradictio; nam si in eis producãtur; cùm ex propria natura, & effectu formali constituant subiectũ intelligentem, & volentem, sequeretur per eas sic productas à Deo intellectum actu intelligere, & voluntatẽ amare, quia repugnat habere in se formalem intellectionem, & appetitionem, quin actu, & formaliter sint intelligentes, & appetentes; intelligere verò, & appetere potentiam repugnat solùm passiuè se habentem, quia actus isti conatum potentiæ necessariò requirunt, & ideo efficientiam aliquam. Ex eo verò, quod extra subiectum fiant à Deo, nulla talis contradictio sequitur: quare nón est denegandum diuinæ omnipotentiæ, quod eos extra subiectum producere valeat.

299 Vltima sententia, *quam probabiliorem existimamus, negat talem qualitatem vllo modo posse produci à solo Deo per potentiã absolutam, hoc est, nec extra intellectum, nec in intellectu ipso, etiam sub ratione qualitatis: & ita non posse vllo modo produci intellectionem, sensationem, aut appetitionem, sine actuali, atque effectiuo*
300 *concursu potentia vitalis.* Hanc in primis existimo esse D. Tho. quia ex duobus testimoniis eius efficaciter colligitur: primum de intellectione: secundum de appetitione. Et habetur primum 1. part. quæstione 34. art. 1. hisce verbis. *Ipse autem conceptus cordis de ratione sua habet, quod ab alio procedat, scili-*
301 *cet à notitia concipientis.* Ex quo argumento ita Diuus Thomas expresè tenet (vt superius vidimus) quod intellectio cõsistat in conceptu ipso cordis, hoc est, intellectus, quem informat, sed hunc conceptum asserit de ratione sua habere quod procedat à notitia concipientis, hoc est, ab actione eiusdem intellectus proferentis, ac producentis illud: ergò sentit implicare contradictionem, quod sine tali notitia, vel actione intellectus fiat. Postremum testimoniũ de amore vel dilectione habetur 2. 2. q. 23. art. 1. vbi docet actum charitatis non posse procedere à solo Spiritu Sancto mouente voluntatem, ita vt voluntas passiuè tantùm, vt mota ab eo, se habeat, sed necessarium esse, vt procedat ab ea effectiuè simul concurrente, quia nisi hoc modo concurrat repugnat actum dilectionis eius esse voluntarium, quia voluntarium est, quod procedit à principio extrinseco cum cognitione, verba Diui Thomæ hæc sunt. *Hoc enim est contra rationem voluntarij cuius oportet principium in ipso esse, sicut supra dictum est, vnde sequeretur,*

queretur, quod diligere non esset voluntarium, quod implicat contradictionem, cùm amor de sui ratione impo:::t, quod sit actus voluntarius,

Sed probari solet ratione primo, quia intrinsecum est intellectioni, & appetitioni, vt per eas tendant intellectus, & appetitus in obiectum, sed nõ tendit potentia in obiectum, sine aliquo concursu effectiuo: ergo repugnat intellectionem, & appetitionem fieri à solo Deo sine concursu effectiuo potentiarum. Præterea de cognitione euidens est nõ posse vllo modo haberi sine attentione intellectus, sicut neminem videre etiam si habeat obiectũ præsens, & oculum specie eius informatum, nisi attentionem præstiterit, sed constat attentionem esse conatũ potentię, & potentiam non conari, nec attendere, sine aliqua actione: ergo nec intellectio, aut visio, sine cõcursu actiuo potentiæ possunt vllo modo haberi, nec ideo à solo Deo fieri. Sed vtraque hæc ratio inefficax est; prior quidem, de tendentia in obiectum, quia vel tendentia importat actionẽ realem potentiæ, per quam versatur circa obiectũ, vel simplicem respectũ potentiæ informatæ specie expressa obiecti ad ipsum. Et si primũ importare dicatur, infirma planè ostenditur ratio: cùm valde probabilis sit sententia D. Tho. & Scoti, quam secuti sumus, videlicet intellectionem non consistere formaliter in actione; quare nec importabit talem tendentiã in obiectum hoc modo sumptam, & ideò ex tali tendentia non probatur, quod repugnet à solo Deo fieri, sine vlla actione: & proinde sine vllo concursu effectiuo potentiæ: & multò melius fieri poterit ab eo, si solùm importet simplicẽ respectum potentiæ informatæ specie expressa obiecti; nam producta specie à solo Deo, dicetur per illam potentia tendere in obiectum, & ex cõsequenti intelligere, sine vllo concursu obiecti. Posterior etiam ratio de attentione, non est minus infirma; nam si attentio dicat concursum actualem potentiæ, & ideo veram, & realem actionem, non potest includi in ratione formali intellectionis iuxta eandem sententiam, quam sequimur negantẽ omnino, quod vera actio realis pertineat ad rationem formalẽ intellectionis: quare intellectio formalis in sola informatione speciei expressæ consistens poterit à Deo fieri sine attentione potentiæ, & proinde sine concursu eius, quamuis eadem attentio concursum actiuũ potentiæ importans includatur in actione, quæ est expressio verbi, sine qua nõ repugnat formalem intellectionem fieri à solo Deo producente speciem expressam in potentia sine concursu effectiuo eius. Si verò dicatur attentionem potentiæ non importare

302 303

304 concursum actuũ eius, aut realem actionem; sed solùm actionem Grammaticalem, hoc est, informationem speciei expressæ significatam per modum actionis, nõ probatur vlla repugnantia, quin possit à solo Deo fieri, sine concursu effectiuo potentiæ: cum non probetur repugnare, quin possit se solo producere speciem in potentia, quæ eo ipso, quo per eam informatur, dicetur attendere absque vllo concursu effectiuo. Quia per talem informationem actu ordinatur in obiectum, ad quod potius dicit ordinem attentio, quam ad principium effectiuum, vt docuit expresse Diuus Thomas.

Secundo probãt ratione ducente ad impossibile hoc modo, si Deus possit producere qualitatem prædictam, sine concursu effectiuo intellectus, separatus ab anima intelligere posset, & effici beatus clarè videndo Deum, quod est absur-
305 dum. Probatur consequentia, quia subiectum proximũ, quod qualitas illa informat, & in cuius informatione consistit formaliter intellectio, est intellectus: sicut quantitas est subiectũ proximum albedinis; sicut ergò quantitas separata formaliter est alba, & disgregat visum per albedinem in se inhærentem, ita intellectus separatus ab anima, in quo produceretur talis qualitas, in qua consistit formaliter intellectio, esset per illam formaliter intelligens, potens clarè videre Deum, & effici beatus.

Hæc tamẽ ratio in primis nõ probat apud Scotum & alios, qui cum teneãt non distingui intellectum realiter ab anima, non cõceduut posse ab ea separari: sed nec tenet apud omnes asserentes intellectionẽ formaliter consistere in vera, & reali actione vitali, quæ cum intrinsecum ordinem importet ad principium intrinsecum vitæ, quod est anima, non potest elici ab intellectu, nisi radicato in eadem anima.

Alia igitur via quærẽda est, qua possit efficacius, & à priori probari, non posse produci talem qualitatem à Deo, sine concursu effectiuo intellectus, & proinde nec intellectionem. Et talis via vniuersalis erit iuxta omnes opiniones tenentes sine specie expressa nullo modo posse dari intellectionem: nam il-
306 la, quæ intellectionem ponit in sola actione intellectus, sine termino, nihil ferè probabilitatis habet: & ideò nemo eam hac tempestate sequitur.

Hæc autem via non est alia, quam natura ipsiusmet speciei expressæ, de qua præsuppono esse, & vocari conceptum mentis, quem concipit intellectus de re, quam intelligit. Ita à tota Schola conceptus vocatur, quia sicut ex congressu maris, & fœminæ concipitur intra vterum fœtus, qui per natiuitatem in

in lucem editur; ita ex congressu obiecti, aut speciei eius cum intellectu cōcipit intellectus ipse intra se fœtum, qui est verbum, aut speciem expressam actu, & expresse repræsentantem obiectum, vnde & verbum diuinum appellant Ecclesia, & Sancti Patres prolem atque conceptum paterni intellectus, quod verbum internum conceptum quasi in lucem editur per verbum vocale.

Secundo præsuppono, quod verbum mentis non solùm est conceptus intellectus: sed etiam expressa imago obiecti repræsentati per speciem intelligibilem, cùm sit similitudo expressa ad repræsentandum producta, ac instituta, (hæc est enim definitio imaginis ab Schola recepta) & est imago intentionalis; de intrinseca verò ratione imaginis est respectus originis ad principiū, de qua expressa est, non enim dicit imago solam similitudinem: sed vt de eo, quod repræsentat, expressa sit, quod est illud respicere respectu intrinseco rei expressæ a principio de se. Quod hoc exemplo explicuit D. Aug. in lib. 83. qq. quæst. 73. *duo* (inquit) *oua similia sunt: sed neutrum est imago alterius, quia non est de illo expressum.* Et propter hunc respectum originis, aut processionis, a principio intrinsecum imagini docet communis sententia Scholasticorum cum D. Thoma 1. par. q. 35. ar. 1 ex Patribus, & Scriptura, nomen imaginis in diuinis personale esse soli verbo diuino conueniens, & non aliis personis, sicut & nomen verbum, quia ipsum solum est expressum à Patre de se ipso. Vnde sequitur verbum mētis ex intrinseca sua ratione esse imaginem internam conceptam ab intellectu de obiecto repræsentato in specie intelligibili. 307 308

Ex quibus sic desumo argumentum. Verbum ex sua ratione intrinseca est conceptus mentis: sed de ratione intrinseca conceptus est, vt per virtutem vitalem concipientis aliquo modo formetur; ita vt repugnet a solo Deo formari, aut fieri: ergo intrinsecum est verbo, quod per virtutem vitalem intellectus, & animæ formetur, ac producatur, & à solo Deo formari, vel produci in intellectu repugnat. Intrinsecum est etiā imagini, quod sit expressa de principio, quod repræsentat; ergo verbum non erit imago obiecti repræsentati potentiæ per speciem, nisi formatum sit, atque expressum per virtutē eius; ex ratione igitur imaginis efficaciter probatur, non posse verbum à solo Deo produci sine concursu intellectus specie informati. 309

Ex his sequitur 1. falsam esse secundā opinionem eorū, qui nobiscum tenentes intellectionē nō cōsistere in vera, & reali

actione: sed in qualitate producta per actionem, & informante intellectum, asserunt non posse produci talem qualitatem à Deo in intellectu, sine concursu effectiuo eius, benè tamen extra intellectum: nam cùm intrinsecum sit tali qualitati esse imaginem, & imaginem procedere à principio, quod repræsentat effectiuè, non minus repugnat produci extra intellectum, sine concursu effectiuo eius, quam extra intellectum; imò magis spectata conditione subiecti: nam intellectus est proprium subiectum eius, & quęcumque res alia ineptissima, vt in ea recipiatur.

311 Tandem sequitur non minus falsam esse opinionem tertiã Soti & aliorum, quos quæstione pręcedenti citauimus, asserẽtium posse Deum eãdem qualitatem, etiam in intellectu ipso efficere, non quidem sub ratione formali intellectionis: sed quasi materiali qualitatis; quare per illam non constituetur intellectus actu intelligens: sed affectus quadam qualitate. Quod sic probo esse falsum, eo supposito, quod Authores isti concedunt; nempe intellectionem formaliter non consistere in aliqua actione vera, & reali intellectus: sed solùm in qualitate illa informante intellectum per modum actionis significata, ex quo euidenter sequitur non posse informare intellectum sub ratione qualitatis, quin eum informet sub ratione intellectionis: nam rationem intellectionis habet, in quantum est expressa imago obiecti constituens intellectum eidem obiecto similem perfectè repræsentando ei obiectum:

312 sed repugnat informare intellectum, quin repræsentet ei obiectum, cùm hæc repræsentatio sit ei intrinseca; ergo necesse est, quod eum constituat formaliter intelligentem, & ideò quod intellectio fiat à solo Deo, sine concursu effectiuo intellectus. Et secundo quia impossibile est formam informantem subiectum tribuere ei proprium effectum formalem sub ratione generica, & non sub ratione specifica, non est enim possibile, quod albedo informans subiectum tribuat ei esse coloratum, quin etiam tribuat esse album: ergo repugnat planè qualitatem illam informare intellectum secũdum rationem qualitatis, & non secundum rationem intellectionis, vt asserunt authores isti.

313 Ad primum arg. distinguenda est maior, quod Deus possit supplere omnem efficientiam secundarum causarum ad producendos quoscumque effectus: nam si efficientia talis sit, à qua essentialiter dependeat effectus, vel actiones, quibus medius producuntur, falsum est; si verò non sit talis, verum; & quia efficientia potentiæ vitalis talis est, ad quam intrinsecum ordinem

dinem

dinem importat qualitas illa vitalis,in qua consistunt cognitiones,& appetitiones, non potest sine concursu eiusdem potentiæ vllo modo produci. Verba autem citata D. Tho. non de his,sed de cæteris omnibus accipienda sunt, cùm constet ex suprà dictis non posse ex mente eius suppleri concursum potentiarum vitalium respectu suorum actuum.

Circa secundum arg.disputari solet;an verbum mentis,seu imago expressa, quæ est intellectio formalis, distinguatur ex natura rei, vel sola ratione ab actione vera, & reali intellectus, per quam fit(& quam vocant dictionem) sed supposito, 314
q̧ vera sit actio,& mutatio realis intentionalis intellectus,nō continet nouam aut distinctam difficultatem, præter cōmunem à nobis disputatam de cæteris mutationibus, motibus, actionibus,& passionibus 3.lib. physicorū:quare sicut de cæteris ibidem ostendimus, quod ex natura rei distinguantur à suis terminis,non tanquā aliæ res: sed tanquam modi reales eorum, eodē modo dicimus de dictione, seu expressione verbi distingui ex natura rei ab intellectione, hoc est, à qualitate illa, seu verbo mentali, vel conceptu, tanquam modum eius. Quod verò ex hoc infertur posse ab eo separari, vel qualitatē ipsam ab actione reali, per quam fit,negandum est, quia licet 315
efficaciter sequatur ex reali separatione distinctio realis, vel ex natura rei;sed ex hac distinctione non benè infertur separabilitas,quia contingere potest ex modo particulari essendi, quod aliquid habet intrinsecum ordinem actualem vnionis cum altero,à quo proinde separari nulla ratione possit,& talem habet verbum, cui intrinsecum est vnitum esse cum suo principio vitali:cùm sit actus vitalis;quare licet ab eo realiter distinguatur,nequit ab eodē separari, cuius exemplum habemus in Verbo diuino distincto realiter à Patre æterno, & inseparabili ab eo;imò in quibuscumque relatiuis, quæ licet distinguātur realiter,vt talia,nequit vnū vt tale sine alio esse.

QVÆSTIO V.

An in parte intellectiua sit propria memoria, & tanquam alia potentia distinguatur ab intellectu

TRia continet discutienda titulus quæstionis. Primum,an in parte intellectiua sit ponenda memoria. Secundum,an 316
talis memoria sit propria, sicut in parte sensitiua, vel impropria tantū. Tertiū,an sit potētia distincta realiter, & specie ab

intellectu, vel idemmet intellectus sit memoria. Quare tribus dubiis absoluenda est quæstio.

DVBIVM PRIMVM.

An in parte intellectiua sit memoria.

Circa primum præsupposita definitione memoriæ ab omnibus recepta, quod sit locus, vel thesaurus in quo conseruantur species.

317 Prima sententia fuit Auicennæ 6. naturalium p.5. cap.6. negantis omninò in parte intellectiua memoriã; quia putat nõ cõseruare hominem species intelligibiles, per quas semel intellexit, & ideò nec habere facultatem intellectiuam memorandi. Sed quoniam euidenti experientia constat sæpe hominem recordari eiusdem obiecti, vt iam à se intellecti, hunc actum tribuit cuidam intelligentiæ mentẽ nostram irradianti per infusionem cuiusdam intellectualis luminis. Cuius sententiam refutauit D. Thom. 2 lib. contra gentes, c.74. & eiusdem meminit Scotus in 1. dist.3. q.6. Fundamentum Auicennæ fuisse refertur, quia si species intelligibiles conseruantur in intellectu, vt propterea dicatur memoria, sequitur semper esse in actu intelligendi, quia potentia informata specie sufficiens principium intellectionis est. Consequẽs verò contradicit experientiæ. Secundo, si omnes species obiectorum conseruantur in intellectu, vt per eas reminisci valeat, non potest assignari sufficiens aliqua ratio ob quam vnius potius obiecti, quàm alterius recordetur, & cùm non possit omnium simul recordari, sequitur nec posse vti vlla specie earum; quare
318 inutiles prorsus erunt. Et si dixeris primo à voluntate libera applicari intellectum ad vsum huius speciei potius, quàm alterius, non soluis argumentum, quia sæpe fit recordatio sine libertate, nec potest à voluntate applicari intellectus sine cognitione præcedente, quia voluntas non potest sine illa operari: ergo redit eadẽ difficultas de operatione intellectus necessario præcedente applicationem volũtatis. Et si dixeris secundo recurrẽdum esse ad sensum, vel imaginationem, à qua excitatur intellectus ad memoriã huius obiecti potius, quàm alterius. Eadem extat difficultas de imaginatione, à quanam excitetur causa, vt circa hoc potius singulare, quàm circa alterum operetur, vt ita possit per talem operationem excitare ipsa intellectum ad vsum talis speciei potius, quàm alterius.

Nostra

Noſtra ſententia *aſſerit non in ſola parte ſenſitiua: ſed etiam in parte intellectiua dari memoriam*, contra Auicennam, cuius ſententia omninò eſt improbabilis, & proptereà error debet in Philoſophia vocari potius, quàm opinio. Ita expreſsè Ariſtoteles 3. lib. de anima, c. 4. textu 6. hiſce verbis. *Benè vtique qui dicunt animam eſſe locum formarum, niſi quod non tota: ſed intellectiua.* Ita etiam Sancti Patres, & Scholaſtici Doctores. Et probatur euidenti experientia, quia ſæpè recordamur nos intellexiſſe rem in vniuerſali, nec poſſumus per memoriam ſenſitiuam, quia ſenſus non cognoſcunt vniuerſalia: ergò per intellectum; quare neceſſe eſt ponere memoriam in parte intellectiua. Nam quod hos actus intellectus, per quos rerum vniuerſalium recordamur, attribuit Auicenna irradiationi ab intelligentia factæ per lumen infuſum noſtro intellectui ab ea, apertè falſum eſt, vt ſuo loco probatur à Theologis. Sed 320
ratione probatur, quia ſpecies intelligibiles, per quas intelligimus res præſentes (quas non negat Auicenna) ſunt ex propria natura incorruptibiles, vel quæ raro corrumpuntur, cùm ſunt accidentia ſpiritualia, & contrario careant: ergò negari non poteſt, quin illæ per quas ſemel obiecta intelligimus, permaneant in intellectu poſt intellectionem, in eóque reſeruentur; quare neceſſe eſt fateri, quod in parte intellectiua ſit virtus eas conſeruandi, quæ eſt primũ, quod memoria importat: ſed intellectus informatus eiſdem ſpeciebus eſt ſufficiens principium iterum eas intelligendi, & iterata intelle- 321
ctio eiuſdem rei iam non præſentis eſt actus recordationis, ac memoriæ: ergò neceſſe eſt ponere memoriam in parte intellectiua. Vbi aduerto non benè Toletum negaſſe incorruptibilitatem ſpecierum, quia non ſunt (inquit) connaturalia accidẽtia animæ, ſed ab extrinſeco agente ei expreſſa: nam quod imprimantur ab extrinſeco agente, non tollit eſſe animæ connaturalia: quia cum ſit forma corporis, nata eſt per ſenſus corporis (quibus naturaliter imprimuntur ſpecies à ſenſibilibus extrinſecis) ſpecies recipere: vnde ſicut naturale eſt ſenſus perfici ab externis ſenſibilibus, naturale eſt etiam animæ perfici ab eiſdem mediis ſenſibus.

Ad primum argumentum pro Auicenna conceſſa maiori, 322
& minori neganda eſt conſequentia, quod anima ſemper ſit in actu intelligendi: nam licet intellectus informatus ſpecie ſit ſufficiens principium intellectionis, pro conditione tamen neceſſaria ſine qua non poteſt pro ſtatu præſenti intelligere, requirit operationem phãtaſiæ, vt ſuperius oſtendimus, quæ etiam non ſemper eſt in actu ſentiendi; imò ſæpe ob defectum 323
phantaſiæ

phantasiæ non possumus, etiam si velimus recordari rerum præteritarum; quia multis modis impediri potest, vel turbari: cùm & in subiecto sit corporeo mutationibus subdito, quibus in sua operatione impeditur, & à sensibus externis saltem in primis sensationibus obiectorum dependeat.

Secundum argum. longè difficilius est, quia cùm certò cognoscamus aliquando nos excitari ab vna specie, & non ab alia; & ideò vna potius quàm alia nos vti, & actum memoriæ circa vnum obiectum potius, quam circa aliud exercere, & causam talis excitationis ignoremus, videtur nobis casu id contingere, sed reuerà causam subesse existimandum est, conandumque eam explicare.

324 Et in primis certum est non posse intellectum vti simul omnibus speciebus, quas habet in memoria, nec omnia simul obiecta iam à se intellecta intelligere, cùm nec possit limitata virtus eius omnibus simul attendere. Quo supposito primo dicimus, quod dum ex deliberatione procedit recordatio huius, vel illius rei potius, quàm alterius, quia eius volumus recordari, causa talis recordationis præ aliis est libera applicatio phantasiæ à voluntate ad operandum circa tale obiectū: sæpe enim dependet phantasia quātùm ad applicationē à voluntate, quāuis aliquando præueniat voluntatē, & in operationem prorumpat non expectata libera applicatione eius, quod quisque in se experitur. Tunc ergò alia causa excogitāda est talis excitationis, quę aliquādo est purè extrinseca; nē-
325 pè Angelus bonus, vel etiam malus; habent enim Angeli naturalem potestatem supra res corporeas in ordine ad motum localē, & cum phantasia sit potentia corporea, & species eius corporea accidentia, potest eas commouere, & per vnam potius, quàm per alteram excitare phantasiā ad operandum. sed quia nec semper ab his causis excitatur, alia restat perquirenda. Quā absq; dubio esse existimo talē dispositionē corporis, vel organi interni sensus, aut humoris prædominantis: nam pro diuersa corporis dispositione, & humore prædominante, determinatur phātasia, aut memoria sensitiua ad vsum vnius speciei præ alia, quia res sensibilis repræsentata per eā habet connexionem cum hac temperie, & humore, vel dispositione
316 modo prædominante, magis quàm cum alia, à quacunq; verò ex his causis excitetur phantasia, sufficiens ratio est, ob quam intellectus excitetur etiam ad vsum talis speciei intelligibilis in memoria reseruatæ, & ad recordationem talis obiecti, potius quàm alterius, propter naturalem subordinationem, ac sympathiā harū potentiarū, quæ in eadem anima radicantur.

DVBIVM SECVNDVM.

An in parte intellectiua sit propriè memoria.

PRima opinio negat propriè dari memoriam in parte intellectiua, sed quadam tantum ratione impropria; propria verò in sola parte sensitiua. Ita videtur sentire D. Thom. 2. lib. contra gent. cap. 74. hisce verbis. *Memoria in parte sensitiua ponitur, quia est alicuius, prout cadit sub determinato tempore, nō est enim, nisi præteriti, & cùm non abstrahatur à singularibus conditionibus, non pertinet ad partem intellectiuam, quæ est vniuersalium. Sed per hoc non excluditur, quin intellectus possibilis sit conseruatiuus intelligibilium quæ abstrahuntur ab omnibus conditionibus.* Idem sentit Ferrar. eodem capite, & sensisse videtur prius Albertus Magnus in Summa de homine tractat. de memoria. Atque etiam Scotus in 4. d. 45. quæst. 3. §. de secundo. Probatur testimonio Aristotelis in lib. de memo. & reminis. cap. 1. circa finem, vbi sic ait. *Manifestum est quod primum sensitiui horum cognitio est, memoria autē ea, quæ est intelligibilium, nō sine phantasmate est; quare intellectiui secundum accidens vtique erit, per se autem primi sensitiui.* Probatur etiam ratione insinuata à D. Thom. Memoria versatur circa præteritum. Sed præteritum dicit determinatam differentiam temporis, in qua res cognita habet esse: & res quæ habet esse in determinata differentia tēporis, est singularis: quia vniuersale abstrahit ab hic, & nunc: ergò memoria propriè loquendo de solis singularibus esse potest: sed solus sensus versatur circa singularia, quæ ab intellectu non per se, sed quasi per accidens, vel indirectè cognoscuntur, ergò in solis sensibus potest esse memoria, non in parte intellectiua. 327

Pro solutione huius dubij adnotare oportet, in quonā consistat propria ratio memoriæ, vt hinc possimus intelligere, an conueniat parti intellectiuæ, aut sensitiuæ tantum. Duas conditiones memoriæ assignat Aristoteles loco citato. Prior est, quod sit de obiecto, vt iā sensato, in quo distinguitur ab aliis sensibus, præsertim externis, qui solùm versantur circa obiectum præsens, etiāsi iam semel, & iterum fuerit sensatum, vel nunquam. Posterior conditio est, quod versetur circa obiectum, vt præteritum, nā versatur circa illud, vt iam sensatum: quod conditionem intrinsecam præteriti importat: & ideò Aristoteles asseruit eodem loco, solis animalibus conuenire memoriam, quæ aliquo modo percipiūt tempus. His duabus conditionibus necessarium est addere tertiam, quam tetigit idem 328

329 idem Arist.lib.3.de anima c.4.& sæpe alibi, videlicet quod potentia illa cui conuenit propriè ratio memoriæ, debet esse conseruatiua specierum, & quasi thesaurus earum, non enim poterit operari circa iam sensata, nisi species eorum apud se retineat, atque conseruet.

Et de conditione hac euidens est, non solùm memoriæ sensitiuæ propriè conuenire, sed longè perfectius intellectiuæ, quæ cùm sit spiritualis, & incorruptibilis sicut anima, cuius potentia est, atque etiam spirituales sint species eius, ex vtraque parte longè aptior est ad conseruationem earum, quam sensitiua ex propria natura corporea, & corruptibilis, & cuius species corporeæ etiam sunt. Nec solùm ex parte huius conditionis perfectius cõuenit intellectui ratio memoriæ, quàm sensitiuæ, sed etiam ex parte aliarum; nam memoria sensitiua non cognoscit proprium actum; quare nec potest cognoscere
330 obiectum vt iam à se sensatum, sed solùm vt sensatum ab externis sensibus, vel etiam ab interno inferiori, & hoc modo intellexit Aristoteles cõuenire memoriæ sensitiuæ, quod versetur circa obiectum, vt prius sensatum; intellectus verò proprium actum potest per reflexionem cognoscere modo superius explicato; & ideò versari potest circa obiectum, vt iam à se cognitum. Tertia etiam cõditio cognoscendi tempus præteritum denotata ab Aristotele, dum dicit memoriam versari circa rem, vt prius cognitam, certum est non formaliter, sed materialiter tãtùm conuenire posse memoriæ sensitiuæ, quia sensus etiam interni non possunt formalem rationem temporis percipere, sicut nec rationem prioris, & posterioris, sed materialem tantùm, videlicet motum iam transactum, quod tempus etiam transactum infert.

331 Quod certum est formaliter, vt tempus, atque etiã vt præteritum cognoscere intellectum, & ideo ex parte etiam huius conditionis perfectior memoriæ ratio reperitur in intellectu, quàm in parte sensitiua. Cæterum cùm intellectus in omni sua operatione huius status dependeat à phantasia actu operante, & in actibus memoriæ, à sensitiua memoria, quodammodo dependenter à memoria sensitiua reperitur in eo ratio memoriæ. Et propterea docuit Aristoteles loco citato primo reperiri in parte sensitiua memoriam, & intellectiua quodammodo per accidens, hoc est, per aliud, nempe per sensum, aut sensitiuam memoriã, & depẽdenter ab illa in actibus memorãdi, sicut in cæteris de obiecto præsenti, & futuro à phãtasia.

332 Nostra igitur sententia est non in sola parte sensitiua reperiri propriè memoriam, sed omnibus pensatis proprius, atque perfe

perfectius in parte intellectiua. Quam ex tribus conditionibus ad rationem memoriæ requisitis efficaciter probauimus; & ita sentiunt omnes recentiores. Testimonium verò Aristot. expositum est iam; & Diuum Thomam possumus in eodem ferè sensu explicare, præsertim cum 3. par. quæst. 79. artic. 7. simpliciter & absolute fateatur in parte intellectiua reperiri memoriam absque vlla improprietatis significatione; vnde hanc esse vltimam eius sententiam censere possumus. Ratio verò alio loco ab eo facta in fauorem memoriæ sensitiuæ innititur opinioni eius de cognitione indirecta singularium ab intellectu, quam nos negamus.

DVBIVM TERTIVM.

An memoria intellectiua sit potentia distincta ab intellectu, vel eadem.

Restat vltimum discutiendum, an memoria intellectiua sit distincta potentia ab intellectu. 333

Et primã opinio tenet esse distinctas potentias. Ita Richard. 1. distinct. 14. quæst. 2. circa 2. principale, cũ aliis, quos ipse citat. Probatur testimonio D. Augustini 10. lib. de Trinitate cap. 11. Vbi tria distinguit in mente, memoriam, intelligentiam, & voluntatem, & intelligentiam docet oriri ex memoria, nomine autem intelligentiæ potentiam intellectiuam significat, ergò censet distingui realiter à memoria, quia non potest idem a se ipso emanare. Probatur etiam ratione; primo, quia homo dicitur conditus ad imaginem, & similitudinem Sanctissimæ Triadis, quam similitudinem in eo collocant, quod sicut in vna essentia diuina sunt tres personæ distinctæ, ita in anima tres potentiæ; ergò necesse est omnes has potentias distingui realiter, aut essentialiter, quia si duæ ex eis, videlicet intellectus, & memoria eadem potentia sint, cessabit similitudo. Secundo probatur ex communi ratione distinguendi potentias per actus, & obiecta; nam intellectus respicit obiectum secundum rationem absolutæ entitatis, aut viritatis; memoria verò vt iam cognitum, ergo diuersæ istæ rationes obiectiuæ distinguunt has potentias distinctione saltem specifica. 334

Secunda opinio est D. Thom. 1. par. quæst. 79. artic. 7. asserentis eandem omninò potentiam, non solùm realiter, sed essentialiter esse intellectum, & memoriam. Cuius sententia 335

commu

communis est iam in Schola, & vera. Probatur primo, quia euidens est pro sola conseruatione specierum non exigi potentiam distinctam ab ea, quæ per illas operatur, quia potentia naturalis respectu alicuius actus eliciendi tribuitur à natura, & non pro sola receptione. cùm constet euidenti experientia eandem potentiam operantem quasi antecedenter recipere proprias species, per quas operatur; ergò pro sola conseruatione specierum non potest poni memoria, sed eo ipso, quod species recipit, necesse est per eas operari, quia ad finem operandi ordinantur, & ideò ad finem operandi recipiuntur, sed nec est possibile vnam potentiam recipere species, & aliam ab ea distinctam operari per illas, vt per se est manifestum; necesse est ergò memoriam recipientem, & retinentem species operari per illas, & eodem modo, ac intellectus; nempe ap-
336 prehendendo, & iudicando, & respectu eiusdem obiecti formalis; nempe entitatis, & veritatis; quia esse veritatem præteritam, non variat rationem formalem obiectiuam, nisi ratione accidentali, sicut nec ratio præsentis, aut futuri; nam fuisse iam intellectum obiectum, non distinguit ipsum essentialiter in ratione obiecti, à se ipso, vel ab alio primo intellecto, ergò omni ex parte intelligitur non posse distingui illam potentiam pro memoria intellectiua ab ipso intellectu. Secundo, quia euidens est intellectum possibilem recipere species, nam ideò possibilis appellatur, quia recipiendo species patitur ab obiecto, atque etiam recipiendo in se propriam operationem: repugnat etiam cognoscere obiectum, nisi per speciem in se receptam, sed istæ species à se receptæ, per quas intelligit primò obiectum, sunt spirituales, & carent contrario; ergò non corrumpuntur, sed conseruantur: nec transeunt ad aliam potentiam, quia idem accidens non transit de vno subiecto ad aliud: ergo in eadem potentia intellectiua permanent, eadem est igitur, quæ recipit species, quæ operatur per illas, & quæ eas conseruat, quod est esse simul intellectum, & memoriam: non sunt ergo vllo modo memoria, & intellectus distinctæ potentiæ, sed vna, & eadem.

337 Ad testimonium August. respondet D. Thom. loco citato ad primum, quod per illa tria, nempe memoriam, intelligentiam, & voluntatem non intelligit tres potentias animæ: sed memoriam pro actuali conseruatione, aut receptione specierum, intelligentiam verò pro actu intelligendi, voluntatem pro actu voluntatis, qui est amor: vt ex alio loco eiusdem D. August. 14. lib. de Trinitate apertè colligitur.

Ad primum argum. respondet D. Thom. 1. par. quæst. 93. art.

articul.7.& cum eo Durand.in 1.distinct.3.par.2.qu.3.ratione imaginis, quæ in anima nostra reperitur comparatione Dei, aut Diuinæ Trinitatis,primò,& per se accipiendam esse secũdum actus mentis nostræ,prout scilicet ex notitia, quam habemus cogitando interius,verbũ formamus,& ex hoc in amorem prorumpimus: & ita Pater æternus per actum notionalẽ suæ intellectionis generat filium , & pater simul ac filius per actum amoris,quo se diligunt,producunt Spiritum Sanctum. Quasi secundariò verò sumitur etiam ex parte potentiarũ,in quantum iidem actus virtute cõtinentur in potentiis,vtcumq; distinctis,& non necessariò omnes realiter,vel essentialiter. 238

CAPVT VI.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Indiuisibilium igitur intellectio in his est,circa quæ non est falsum,&c.

Breuis expositio textus.

INtentum huius capitis est distinguere duos actus intellectus,& explicare rationem eorum;diuiditur in duas partes; 1
in prima diuidit actum intellectus in simplicem , & compositum;in secunda explicat vtrumque. Actus siue operatio intellectus,(inquit Aristot.)duplex est;simplex & composita: operatio simplex est ea,per quam res simplices apprehendimus,vt hominem ; composita per quam eadem simplicia apprehensa coniungimus,vel separamus,vt si coniũgamus hominem cum animali , efficientes hanc compositionem , homo est animal. Inter has autem duas operationes duplex esse discrimen ait. Primum quod in simplici non est falsitas , nec etiam veritas: nam dum apprehendimus hominem,nihil falsum,aut verum dicimus:in composita verò iam est veritas, & falsitas , quia si vnum simplex cohæret alteri,vera est compositio ; si verò non cohæret,falsa.Secundum discrimen est,quia simplex præcedit 2
compositam,& ad illã ordinatur.Falsa verò compositio duobus modis constitui potest:primo,si coniungamus , quæ non possunt coniungi,vel separemus,quæ coniuncta sunt. Secundo si coniungamus, quæ coniuncta sunt;vel separemus , quæ sunt separata,sed non pro eo tempore quo coniuncta, vel separata sunt, vt si dicamus de eo quod nunc est album , fuisse,

vel futurum esse album, vtraque compositio potest esse falsa ratione temporis.

3 In secunda parte explicat mēbra diuisionis; & primo operationem simplicem, quā vocat cognitionem indiuisibilium, seu incomplexorum, asseritque indiuisibilia, seu incomplexa triplicia esse. Primum est totum quodcunque habens partes, sed intellectum per modum vnius, & ex hoc modo habet rationem indiuisibilis, etiam si sit complexum, vt si hominem album intelligamus per modum vnius extremi huius propositionis, homo albus ambulat. Hoc autem totum tribus modis potest intelligi; primo, vt totum quoddam non diuidendo illud in partes: secundo, diuisum intelligēdo in partes: tertio, simul omnes intelligendo. Et si primo modo intelligatur habet rationem indiuisibilis actus ipsum intelligendi, & intelligitur in tempore indiuisibili, hoc est, aut in instanti, aut sic in tēpore, vt non intelligatur aliquid eius in vna parte temporis, & aliquid in parte alia, sed in qualibet parte illius temporis totum; & in toto etiam tempore totum.
4 Secundo modo potest intelligi totum, ita vt seorsum intelligantur partes, & hoc est non intelligi per modum vnius, aut indiuisibilis, sed per modum diuisi; vnde non intelligitur in tempore indiuisibili, sed diuiso potius, quia intellectioni cuiuslibet partis correspōdet diuersa pars tēporis, aut instans diuersum, & ita successiuis intellectionibus intelligitur. Tertio tandem modo intelligi potest, ita vt intelligantur omnes eius partes, simul tamen cōponentes totum, & hoc etiam modo intelligitur in tempore secundum partes eius simul sumptas, & dicitur tempus indiuisibile, quia non sigillatim intelliguntur partes, sed simul; & ideò ac si vna, & eadem foret: quare nec tempus diuiditur, sed per
5 modum vnius, & ideò ac si esset indiuisibile. Secundū indiuisibile est illud, quod habet vnam speciem, licet ex multis, ac diuersis partibus sit compositum, vt domus, homo, ignis. Dicitur autem indiuisibile, quia modū vnius, & non plurium habet in ordine ad intellectum; quare licet habeat partes, quasi eas non haberet, ab eodem intellectu accipitur. Vnde in tempore etiā indiuisibili intelligitur, hoc est, in instanti per se, vel si in tempore per accidens, quia sic sumitur tempus, ac si non haberet partes, sicut ipsummet indiuisibile. Tertiū indiuisibile est secundum modum, & rem, quia nec habet actu partes, nec potentia, vt punctum, & hoc indiuisibile vocat diuisionem, quia per illud continuantur, ac diuiduntur partes.

6 Tandem intellectionem compositam, vocat dictionem, hoc est affirmationem, vel negationem alicuius de aliquo. Et hanc opera

operationem asserit semper esse veram, vel falsam: sed addit, quod quamuis omnis operatio composita sit vera vel falsa, non tamen omnis intellectus, quasi dicat intellectum non semper esse verum, vel falsum: nisi quando componit, aut diuidit, hoc est, quando aliquid alicui attribuit, cui non conuenit, vel ab aliquo cui conuenit, remouet. Et hoc est quod ait intellectum circa quidditatem rei non falli, sed solùm circa applicationem eius, sicut sensus non fallitur circa proprium sensibile, nisi ipsum applicando suo modo rei cui non conuenit, vel non inest.

CAPVT VII.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Videtur autem sensibile ex sensitiuo, quod potentia est.

Breuis expositio textus.

INtendit Aristoteles cap. præsenti diuidere intellectum in 7
practicum, & speculatiuum, non tanquam in diuersas potentias, sed tanquam diuersos actus eiusdem potentiæ, vt doctrinā de intellectu illustriorem reddat. Diuiditur autem caput in duas partes: nam in prima repetit distinctionem intellectus in intellectum actu, & potētia, quam posuit cap. 5. huius lib. explicans singula membra. In secunda distinguit actus intellectus speculatiui, & practici, & explicat singulos.

Duplex igitur discrimen ponit inter intellectum in actu, & 8
intellectum in potentia. Primum est, quod intellectus in actu est idem cum re intellecta, non quidem in esse reali, sed in esse intentionali, & repræsentatiuo: nam intellectus constituitur in actu per intellectionem, quam diximus formaliter consistere in qualitate eum actuante, ac informante, quę est actualis, & expressa similitudo obiecti, per quam dicitur habere in se obiectum; imò esse idemmet obiectum secundum esse intentionale repræsentatum, sicut imaginem Cæsaris dicimus esse Cæsarem vt repræsentatum. Intellectus verò in potentia cum tali similitudine obiecti careat, non est obiectum ipsum, sed valde diuersum ab eo. Postremum discri- 9
men est quod intellectus in potentia prior est intellectu in actu, & ei præsupponitur, quod in eodem homine debet intelligi: nam vniuersaliter loquendo ait, in diuersis hominibus

prior est intellectus in actu, & patet, quia intellectus diuinus, qui semper est in actu, præcedit omnem intellectum creatum ab eo deriuatum.

Hoc supposito diuidit in secunda parte intellectum in practicum, & speculatiuum, & quia sensus habet proportionem, & similitudinem cum intellectu, per sensum explicat vtrumque membrum. Habet autem sensus tria; primum quod de potentia ad actum reducitur ab obiecto, non per propriam, ac physicam alterationem, sed intentionalem consistentem in receptione speciei impressæ ei ab obiecto.

10 Secundum quod habet sensus est cognoscere sensibile per modum cõuenientis, aut disconuenientis, & hæc operatio est quasi compositio cõuenientis cum sensibili, non quidem formalis, quia sensus non componunt, nec diuidunt formaliter, sed solum est quasi cõpositio virtualis: cùm sit cognitio vnius in alio, & quasi attributio, & per hanc operationẽ mouet sensus appetitum, & hoc est tertium, quod habet simile compositioni intellectus, quem diximus esse secundam operationem eius, & ei assimilatur per hanc motionem. Applicat deinde ea quæ habere docuit sensum, intellectui, præsertim practico, asserens, sic se habere phantasmata ad eum, sicut sensibilia ad sensum; quia sicut hæc agunt in sensum, ita phantasmata in intellectum. Præterea sicut sensus versatur circa sensibile, vt conueniens, vel discõueniens, qua ratione mouet appetitum; ita intellectus practicus versatur circa obiectum intelligibile sub ratione conuenientis, & disconuenientis, sed modo per-
11 fectiori, nempe per compositionem veram, vel falsam. Conueniunt quoque in alio, videlicet, quòd sicut datur vnus sensus communis, in quem agunt, & quem mouent omnes sensus externi per sua sensibilia qui sensus est quasi punctum centri in circulo, in quem terminantur omnes lineæ ductæ à circũferentia; eadem similitudine intellectus est quasi communis quidam punctus, & quasi centrum, in quod tendunt omnes lineæ, hoc est, omnes sensus externi & interni per sua sensibilia, & phantasmata omnia.

12 Quibus expositis docet iam à quibus phantasmatibus moueatur intellectus practicus. Et aliquando quidem moueri ait à phantasmate præsentis sensibilis; aliquando verò à phantasmate sensibilis absentis conseruato in phantasia, & ponit exemplum præsentis sensibilis, vt si aliquis videat hominem facem ignitam habentem, & sensu communi cognoscat versus se, statim per intellectum practicum iudicat esse sibi hostem (solebant enim olim pugnare homines facibus ardentibus

tibus) & modo simili mouetur à sensibili absente. Et ex his intelligi posse ait quonam modo distinguatur intellectus speculatiuus à practico: nam cùm vterque versetur circa verum, speculatiuus versatur circa verum in communi; practicus verò circa tale verum limitatum, nempe circa verum conueniens, vel disconueniens, operabile, vel ordinatum ad operationem, quod statim explicat Aristoteles exemplo quodam Mathematicarum disciplinarum. Et tandem videtur dubitare, an intellectus dum est in corpore possit cognoscere substantias separatas à materia. Solutionem verò talis dubitationis in alium locum refert.

CAPVT VIII.

TEXTVS ARISTOT.

Nunc autem quæ de anima dicta sunt, recapitulantes.

Breuis expositio Textus.

INtentum Aristotelis in capite isto est summatim colligere ea, quæ in duobus præcedentibus de anima, & intellectu docuit. Diuiditur in tres partes; in prima docet animam esse omnia, quodamque exemplo confirmat: in secunda asserit intellectũ in omni sua operatione dependere à phantasmate, & in tertia assignat discrimen inter operationem phantasiæ, & intellectus. Docet igitur primum animã esse omnia per sensus, & intellectũ, non quidem secundum esse reale: sed secundum esse intentionale, vt explicuimus capite præcedenti. 13

14 In secunda parte asserit intellectum in omni sua intellectione dependere à phantasmate. Quod sic explicat; res omnes, tam Physicæ, quàm Mathematicæ (nam Metaphysica à materia abstrahentia per species horum percipiuntur) sunt extra sensum, & intellectum, nec possunt ad eos reduci, nisi per species, sensibiles quidem ad sensus, & his mediis per intelligibiles ad intellectũ: sed ita se habet intellectus ad phantasmata, sicut sensus externus ad sensibilia: nam sicut iste mouetur à sensibilibus; ita intellectus à phantasmatibus: sed sensus externi nihil sentire possunt, nisi præsens; ergò nec intellectus potest aliquid intelligere, nisi fiat sibi præsens medio phantasmate, à quo simul cum intellectu agente producitur species: & hoc est, intellectum in omni sua operatione dependere à phantasmate.

15 Ponit tandem discrimen inter actum intellectus, & phãtasiæ in eo, quod actus intellectus, qui est compositio, vel diuisio, verus est, aut falsus, quod non habet actus phantasiæ, quia veritas, aut falsitas in sola complexione, seu coniunctione intelligibilium reperitur, actus verò phantasiæ similis est intellectioni simplicium, in quibus non reperiuntur veritas, & falsitas.

CAPVT IX.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Quoniam autem animalium anima secundum duas definita est potentias.

Breuis expositio Textus.

16 INtendit Aristoteles cap. præsenti agere de potentia motiua secũdum locum animalibus propria, & cuius actus est motus, non quicunque, sed progressiuus, (quem incessum vocare solent) & primo quidẽ conatur ostendere, quid non sit, quod cap. præsente præstat, cap. verò sequenti ostendit, quid sit. Diuiditur verò cap. in duas partes; nam in priori duas quæstiones proponit de potentia motiua; in posteriori verò probat non esse potentiam vegetatiuam, sensitiuã, nec intellectiuam: prior igitur quæstio de potentia motiua esse posse ait, an sit aliqua pars animæ, vel facultas, seu potentia, vel ipsa animæ substantia: posterior an dato, quod sit aliqua facultas animæ, sit aliqua ex illis tribus à se enumeratis in posteriori definitione animæ, vel alia ab eis distincta: & solutio prioris quæstionis constabit capite sequenti.

17 Ad posteriorem verò deueniendo probat sigillatim Aristot. facultatem progrediendi non esse vegetatiuam, nec sensitiuam, nec intellectiuam. Et primo, quòd non sit facultas vegetandi, quia motus progressiuus semper, & necessariò coniungitur cum imaginatione, & appetitu: cum per talem motum semper, & necessariò tendat animal ad prosequendũ aliquod bonum, aut sibi conueniens, vel ad fugiendũ malum, ac sibi disconueniens, appetitio autem vel fuga actus sunt appetitus ab imaginatione moti, sed facultas vegetandi, nec dependet ex imaginatione, nec ex appetitu: cùm reperiatur in plantis cognitione, & appetitu carentibus, ergò facultas loco motiua non est eadem cum vegetatiua, & certè si eadem foret, (inquit Aristoteles) plantæ quibus conueniret, haberent instru-

instrumenta omnia ad talem motum præstandum necessaria, quod constat esse falsum. Quod verò non sit eadem potentia cum sensitiua, probat; quia si eadem foret, omne animal haberet facultatem motiuam necessariò, & per eam moueretur: cum habeat necessariò aliquem sensum: sed plura sunt animalia saxis affixa, de quibus constat non moueri tali motu; ergò talis facultas non est sensus.

Et quod tandem non sit facultas intellectiua, probat; quia intellectus aut est practicus, aut speculatiuus: sed non est aliquis horum; ergò nec est facultas intellectiua. Minorem sic probat, ad intellectū speculatiuum solum pertinet speculari naturas rerum nihil considerando de agendis, vel operandis; imò nec de prosequendis, vel fugiendis: sed motus progressiuus nō conuenit, nisi prosequenti, vel fugienti aliquid; ergò intellectus speculatiuus nō potest esse principium huius motus. Quod verò nec sit intellectus practicus facultas motiua ostendit, quia sæpe cōtingit intellectum practicum proponere, quid prosequendum sit, aut quid fugiendum, nec tamē sequitur motus progressiuus; sequeretur verò, si talis intellectus foret facultas motiua; ergò euidens est talem facultatem non esse, & modo simili probat non esse appetitum, quia experimur aliquādo inclinare in talem motum, & tamen nō sequi. 18

CAPVT X.

TEXTVS ARISTOTELIS.

Videntur autem duo hæc mouentia, aut appetitus, aut intellectus.

Breuis expositio Textus.

OStenso quid non sit facultas motiua animalis, intendit cap. præsenti ostendere, quidnam sit: & hoc est intentum capitis, quod in tres partes diuidi potest: nam in prima docet duo esse principia motus progressiui, nempe appetitum, & cognitionem, in 2. parte distinguit duplicem appetitum rationalem, & sensitiuum. In tertia enumerat omnia, quæ concurrunt ad eundem motum. 19

Duo igitur asserit esse principia à quibus animalia mouētur, nempe appetitū, & intellectionem; nomine autem intellectionis non solum intelligit cognitionem intellectiuā; sed etiā sensitiuā imaginationis: nō tamen quamlibet cognitio-

nem intellectiuam:sed practicam tantùm, quæ appetitui de-
seruit,& circa obiectum vt cōueniens versatur , non specula-
tiuam,quæ nihil de appetēdis cognoscit, nec appetitum mo-
uere potest Intellectum verò speculatiuum, & practicum, co-
gnitionésque rerum fine differre docet, quia speculatiuus in-
telligit,vt speculetur naturas rerum;practicus verò,vt opere-
20 tur;ideò circa operabile versatur. Probat igitur duo hæc esse
principia motus progressiui, nempe appetitum , & cognitio-
nē,præsupponens,quod omnis appetitus est propter aliquid,
hoc est, propter aliquem finem consequendum, cuius gratia
mouetur , & id quod appetitus intendit est principium , seu
obiectum intellectus practici:quasi dicat nempe esse id,quod
primo cognoscit intellectus practicus , & per cognitionem
21 eius mouet appetitum,vt in eum tendat per affectum. Quo
supposito talem constituit rationem ; appetitus non mouet
corpus motu progressiuo nisi propter aliquid : sed istud ali-
quid non potest appetere,nisi cognitum, quia in incognitum
nullo modo ferri potest, cùm sit potentia cœca ; ergo ad mo-
tum necessariò requiritur intellectus, vel imaginatio, & pra-
cticus quidem : cùm proponere debeat id , quod per motum
intendit appetitus.Deinde intellectus practicus,seu imagina-
tio mouet,in quantum proponit appetibile ; ergo non con-
currit ad motum ; sine appetitu ; quare vtrumque est princi-
pium motus animalis , nempe intellectus, seu imaginatio, &
22 appetitus. Sed quia duo hæc principia inordinata non sunt:
sed vt vnum alteri subordinatum,concurrunt ad motum,ne-
cessarium esse ait , vt vnum concurrat propter alterum, & ita
ad vnum reducantur tanquam ad præcipuum mouens,& hu-
iusmodi esse appetitum ad quem reducitur intellectus , vel
imaginatio,quod sic probat , intellectus non mouet sine ap-
petitu,quia non mouet,nisi proponendo appetibile, ad quod
mouetur appetitus:appetitus verò mouet sine ratione,vt pa-
tet de hominibus , qui mouentur ad prosequendum bonum
delectabile,quod non est bonum secundum rationem:sed se-
cundum appetitum : ergo appetitus mouet dependenter ab
appetitu : & ei subordinatus, quare primum mouens erit ap-
23 petitus.Quod probat secundo,quia intellectu existēte recto,
imaginatione verò non recta , nihilominus appetitus, quasi
immobilis , aut inuariabilis perseuerat in modo mouendi;
quia semper mouetur à bono , vero quidem, aut apparente:
ergo vniuersalius mouens est , & propterea primum ad quod
intellectus,& imaginatio reducuntur.
24 In secunda parte appetitum asserit non esse vnum : sed du-
plicem:

plicem: nam vnus est, inquit, qui mouetur ab appetibili apprehenso per sensum, seu imaginationem: qui dicitur sensitiuus, alter verò, qui mouetur ab appetibili apprehenso per rationem, seu intellectum practicum, & dicitur rationalis, & hic est voluntas. Et quod appetitus isti sint distincti, probat, quia simul mouentur motibus contrariis, experimur namque rationem aliquid proponere tanquam bonum, & prosequendum quod voluntati placet, & appetitui sensitiuo displicet, & ex opposito imaginationem proponere bonum aliquod delectabile, quod appetitui placet: sed voluntati displicet: ergo appetitus isti sensitiuus & rationalis diuersi sunt; ita tamen diuersos esse docet, vt sub communi genere appetitus conueniant, & specie distinguantur. Hanc autem diuersitatem ap- 25
petitus ex cognitione diuersorum temporum prouenire docet, quia homo non solùm præsentia: sed futura cognoscit, contingit verò aliquid bonum esse, & appetibile, vt præsens: sed malum, ac fugiendum, vt futurum, & hinc prouenit, quod appetitus sensitiuus, qui sequitur sensum præsentia solùm respicientem, illud appetat, rationalis verò; qui sequitur rationem, illud fugiat, vt appetitus febricitantis appetit vt bonam aquam, quia secundum præsentem delectationem mouet: sed per rationem præuidentem damnum futurum, iudicatur mala, & ideò rationalis appetitus eam fugit.

In tertia tandē parte enumerat omnia, quæ concurrunt ad 26
cōmunem motū progressiuum animaliū propriū, & dicit esse tria, nēpe id quod mouet, id quod mouetur, & quo mouetur: videlicet instrumentū motus. Præterea id quod mouet duplex esse, vnum quod mouet, & non mouetur, vt in motu cœli, intelligentia, aliud quod mouet, & mouetur, vt corpus cœleste ab ea motum. Ita ergo in motu animalium est mouēs immobile, nempe appetibile, quod mouet appetitum, sed nō mouetur; & mouens motum, videlicet appetitus, qui mouetur ab appetibili, non quidem motu materiali: sed quasi intentionali. Est etiam, quod mouetur, & non mouet; nempe corpus, & tandem est, quo mouet corpus, & hoc est pars quædā corporis, quæ est quasi instrumentum motus; quam triplicem conditionem habere docet; primam quod sit principium motus; secundam quod sit finis motus; tertiam quòd sit immobilis.

CAPVT XI.

TEXTVS ARISTOT.

Omnino igitur sicut dictum est, in quantum animal appetitiuum est, &c.

Breuis expositio textus.

27 POstquam Arist. ostendit principia motus progressiui esse appetitum, & cognitionem practici intellectus, vel phantasiæ, docere intendit cap. præsenti, quonam modo hæc principia reperiantur in animalibus imperfectis, quibus tantum inest sensus tactus. Atque etiam quonam modo reperiantur in perfectissimis animalibus, qualia sunt homines, & ita in duas partes diuiditur caput: nam in priori præstat illud, in posteriori hoc.

Proponit igitur primò dubium de imperfectissimis animalibus, an habeant imaginationem & appetitum. Et respondet habere appetitum, & imaginationem, sed vtrumque imperfectissimum, & de appetitu probat; quia si pungantur, sentiunt dolorem; & ideò se contrahunt, & aliquando se dilatāt, quod est signum voluptatis, dolor autem, & voluptas ad appetitū pertinent: cùm sint de conuenienti, ac disconuenienti. Talis verò appetitus imperfectus est, quia non versatur circa cōueniens, & bonum determinatum, ac distinctum; sed quasi confusum. De imaginatione verò præsupposito appetitu euidens est, quia appetitus non fertur in incognitum: sed in id, quod ei repræsentatur tanquam conueniens, vel disconueniens: necesse est ergo habere cognitionē conuenientis, ac disconuenientis, quæ ad imaginationem pertinet. Sed imaginatio eorum imperfectissima est, propter duo; quia non percipitur distinctè hoc vel illud conueniens, aut disconueniens: sed confusa tantùm ratione, atque etiam, quia à præsentibus dumtaxat mouentur, ex quo infert in omnibus animalibus ab homine esse aliqualem imaginationem & appetitum: nam si in imperfectis reperitur, melius inuenietur in perfectis.

28 In posteriori parte docet, quonā modo hæc principia motus sint in homine, asseritque esse perfectissimam imaginationem, hoc est, cognitionem deliberatiuam, quæ est actus proprius intellectus practici, deliberare verò inquit esse comparare multa sub vna communi mēsura, & ex ea assumere illud, quod conuenientius est, prætermissis aliis, quod solis hominibus

nibus conuenit per ſyllogiſmum, & ratiocinationem. Vna autē illa menſura communis ſub qua multa comparat, eſt cōmunis ratio conuenientiæ mediorum in ordine ad finem, per quem menſuratur maior, aut minor conueniētia mediorum.

Hanc autem deliberationem ſoli homini conuenientem 29
aſſerit Ariſt. non ſemper ſe habere eodem modo: ſed aliquādo appetitum ſenſitiuum vincere rationalem, & hunc illi ſubiici, aliquando verò rationalem vincere ſenſitiuum, quantumuis repugnantem, & ſecum trahere, quaſi inuitum, ſicut ſphæra ſuperior trahit ſecum, & quaſi rapit inferiorem, & hoc ait eſſe naturæ conſentaneum; quia ordine naturæ inferiora ſubiiciuntur ſuperioribus; rationalis verò appetitus ſuperior eſt ſenſitiuo: ergo ſecundum naturæ ordinem ei debet ſubiici; quod verò ſenſitiuo ſubiiciatur rationalis contra naturā eſt, & cùm hoc contingat ferè ſemper ac homo peccat, meritò dicitur peccatum eſſe contra naturam. Sed dum appetitus rationalis ſenſitiuum vincit (ait Ariſt.) fertur homo tribus lationibus, vel motibus. Primus eſt rationis, & voluntatis vincentis; ſecundus appetitus ſenſitiui; tertius eſt corporis rationi obedientis. Sed ſi appetitus ſenſitiuus vincat, duobus tan- 30
tùm fertur motibus; appetitus, & corporis ei obedientis: nam voluntas ſubiicitur appetitui, nec mouetur in contrarium, quia non poteſt cogi, aut inuita trahi, ſicut poteſt appetitus, quando verò contingit appetitum non reſiſtere: ſed parere voluntati, modo ſimili duo tantum ſunt motus. Aſſerit tandē Ariſt. quod quoties peccat homo vincente appetitu voluntatem, errat practica ratio ſuo ſyllogiſmo, nō ex parte maioris, quæ cùm ſit vniuerſalis continens bonitatem finis vniuerſalis, non poteſt eſſe falſa: ſed ex parte minoris, quam ſub eadē maiori ſumit, & conſequenter ex parte concluſionis, quarum vtraque ſingularis eſt, & falſa. Et hoc eſt, quod dici ſolet; Omnis peccans eſt ignorans, id eſt, in ſyllogiſmo præcedente electionem falſum concludit.

CAPVT XII.

TEXTVS ARISTOT.

Nutritiuam igitur animam neceſſe eſt habere omne quodcumque viuit

Breuis

Breuis expoſitio textus.

31 INtendit Ariſtot. cap. præſenti comparare facultates, ſeu potentias animæ inter ſeſe, & in ordine ad diuerſa genera viuentium, atque oſtendere, quænam earum his vel illis viuẽtibus tanquam neceſſariæ inſint, quæ verò ſolùm tanquam vtiles. Diuiditur caput in duas partes, quia idem intentum duabus concluſionibus explicat.

Prior concluſio eſt, omne viuens quamdiu viuit, neceſſariò debet habere nutritiuam potentiam, ſenſitiuis verò non in-
32 diget, nec habere poteſt. Primum probat hac ratione, totum vitæ tempus diuiditur in augmentum, ſtatum, & decrementum: ſed nihil horum conſtare poteſt ſine nutritione; ergo nec ſine facultate nutritiua; quare ſine hac non poteſt naturaliter conſiſtere.

Probat poſtremum, quia quæ ſolam vitam habent, vt plantæ, ſenſibus non egent; imò neque habere poſſunt, quia nimis prædominatur in eis terra, organa verò ſenſuum poſtulant temperamentum magis ad mediocritatem, & præſertim tactus: ergo repugnat habere ſenſum tactus, ſine quo cæteri ſenſus eſſe non poſſunt: cùm ſit tactus quaſi fundamentum totius ſenſitiuę virtutis.

33 Secunda concluſio, animalia omnia habere debent tactũ, & guſtum tanquam ſenſus ſibi neceſſarios ad conſeruandam vitam; cæteri verò ſenſus nulli conceduntur animali tãquam ſibi neceſſarij, ſed ſolùm vt vtiles. Probat priorem partem hoc modo; animalia quæ potentiam loco motiuam habent, non mouentur motu progreſſiuo, niſi vt quęrãt ſibi conuenientia, & noxia fugiant, ſed non poſſunt ſibi cõuenientia, aut noxia cognoſcere ſine ſẽſu tactus & guſtus, vt per ſe patet: ergo duo iſti ſenſus ſibi neceſſarij ſunt. Cætera verò animalia, quæ potentia motiua carent, indigent quidem eiſdem ſenſibus ob eundem finem cognoſcendi conuenientia, & noxia; non tamẽ per motum quærenda, quia coniunctum ſemper habent alimentum, & propterea non indigent motu locali, & ex conſe-
34 quenti, nec habent virtutem motiuã. Et ſi aliquis dixerit hominem non indigere ſenſibus: cùm poſſit per intellectum diſcernere ſibi conuenientia, & noxia. Reſpondet non eſſe poſſibile, quod corpus aliquod intellectum habeat ſine ſenſu, & ſine facultate motiua ſecundum locum, quia tali corpori nec vniretur anima propter bonum proprium, nec propter bonũ eiuſdem animæ, quod repugnat. Sequelam verò probat, quia anima intellectiua vnitur corpori, vt per miniſterium eius re-

rum

rum cognitionem acquirat, quam ſine ſenſibus comparare nõ poteſt, quare necc vniretur propter bonum eiuſdem corporis. Poſteriorem verò partem eiuſdem aſſertionis de cæteris ſenſibus probat, nõ concedi animalibus tanquam neceſſarios, ſed ſolùm vt vtiles, quia guſtus, & tactus ſufficiunt ad conſeruandam vitam.

CAPVT XIII.

TEXTVS ARISTOT.

Quod autem impoſſibile ſit ſimplex eſſe animalibus corpus, &c.

BREVIS EXPOSITIO TEXTVS.

HOc eſt vltimum caput huius libri, totiúſque operis, in 35
quo Ariſtoteles intendit probare quandam propoſitionem à ſe prolatam capite præcedẽti. Diuiditur autem in duas partes. In prima vno quodam præſuppoſito probat prędictam propoſitionem. In ſecunda tria deducit corollaria ad eandem propoſitionem ſpectãtia. Propoſitio ab Ariſtotele prolata capite præcedenti, fuit; corpus animalis ſimplex eſſe non poſſe, hoc eſt vno tantum elemento conſtans, vel qualitatibus, quibus vnum conſtat elementum, ſed mixtum potius ex quatuor qualitatibus elementorum attemperatis in certo gradu compoſitum. Quam vt probet, præſupponit omne ſenſitiuum neceſſariò habere ſenſum tactus, quod probauit in 2. l. hoc ſuppoſito probat intentum duplici ratione. Prior eſt, tactus non vtitur medio externo ſimplici ad percipiendas primas qualitates tangibiles: ergò organum eius non eſt corpus ſimplex. Euidens eſt conſequentia, quia quilibet ſenſus vtitur medio conſentaneo ſuę naturę, hoc eſt naturę proprij organi, in quo tanquam in proprio ſubiecto reſidet. Antecedens verò probat, quia tactus non habet medium externum, vt etiam in 2. lib. cap. de tactu probauit: ſed ad ſummum internum, vt carnem,
de qua conſtat eſſe corpus mixtum. Secunda ratio, quia tactus 36
non eſt perceptiuus vnius tantùm qualitatis, ſed plurium cõtrarietatum, vt frigoris, & caloris, humiditatis, ac ſiccitatis: ergò eſt in potentia ad omnes, ſed non erit in potentia, niſi cõſiſtat in temperie illarum: ergò omnibus attemperatis conſtare debet. Probatur minor, quia non poterit percipere exceſſus earum, niſi eiſdem attemperatis conſtet, ſed experientia conſtat exceſſus omnium percipere: ergò neceſſe eſt componi ex temperamento omnium, & non habere vnam tantum, vel

alteram,

alteram, sicut habent elementa.

37 Ex dictis tria colligit: primum est destructo tactu necessariò destrui animal, quia cum tactus sit sensus alimenti, non conseruatur animal, nec viuit sine illo. Secundo colligit excellentia sensibilia corrumpentia tactum consequenter corrumpere animal, quia sine tactu nō conseruatur animal: cum sit sensus alimenti, cùm tamen excellentia aliorum sensibiliū, etiam si sensus proprios corrumpant; non tamen ipsum animal, nisi fortè per accidens ratione alicuius adiuncti. Colligit 3. solum tactum esse simpliciter necessarium ad vitam animalis, reliquos verò nō simpliciter. Sed de solo gustu adnoto, dupliciter considerari posse. Primo secundum se, & hoc modo non est simpliciter necessarius, sed solùm ad percipiendā voluptatem, qua alliciatur animal ad assumendum alimentum,

38 & alia opera vitæ, in qua delectatio capitur. Alio modo consideratur in quantum in eodem sensorio adiungitur naturaliter tactui, eumque comitatur, & hoc modo censetur necessarius, non tamen ratione sui, sed eiusdem tactus, & hac distinctione explicātur diuersa loca Arist. in quibus videtur sibi cōtrarius, quia nunc asserit gustum non esse necessarium; postmodū verò necessarium esse iuxta prædictas cōsiderationes eius diuersas.

TRACTATVS DE VOLVNTATE ET POTENTIA MOTIVA.

QVÆSTIO I.

An voluntas sit potentia distincta realiter ab intellectu, & appetitu sensitiuo.

39 TANQVAM certum nobis est præsupponendum triplicem dari in rebus appetitum; naturalem, sensitiuum, atque intellectiuum: naturalis appetitus ideò talis vocatur, quia non sequitur cognitionem aliquam, sed immediatè naturam, nec est aliud quàm inclinatio, aut propensio rei naturalis actiua, vel passiua in id, quod conueniens est propriæ naturæ, vt inclinatio lapidis in centrū appetitus naturalis eius vocatur. Præter hunc appetitum duos alios posuit Aristot. c. 10. huius lib. & 1.

libr.

lib. Magn. Moral. c. 17. & cum eo tota Schola, qui non sequũtur proximè naturam, sed cognitionem, sensitiuam quidẽ, aut intellectiuam, seu rationalem. Et qui sensitiuam sequitur, vocatur appetitus sensitiuus: rationalis verò, aut voluntas qui sequitur intellectiuam.

Secũdo certum est hos duos appetitus specie, ac realiter distingui inter sese; & distinctionẽ quidẽ specificam ex propriis eorum obiectis probandã esse, sicut probatur distinctio aliarũ potentiarũ, hoc modo. Appetitus rationalis, (qui est voluntas) & appetitus sẽsitiuus habẽt diuersa obiecta: ergò distinguũtur specie. Antecedens probo; quia obiectũ appetitus cuiusque est bonũ: sed voluntas fertur in bonũ longè diuersum ab appetitu sensitiuo: ergò distinguitur ab eo specie. Respicit enim volũtas bonum vt cognitũ per rationẽ, vel intellectum; & ideo vniuersalissimam rationẽ boni comprehẽdentem, non solùm bonum singulare, sed etiã bonũ vniuersale, nec solum bonũ corporeũ, ac materiale, sed bonũ spirituale, ac immateriale, vsque ad Deũ ipsum, quẽ per amorẽ diligit. Appetitus autẽ sensitiuus solùm in bonum sensibile fertur, & singulare quidem, nõ vniuersale; sicut sensitiua cognitio, quam sequitur, ad sola singularia sensibilia se extendit. Quod verò sint potentiæ distinctæ, etiã realiter, probatur; quia appetitus rationalis cõsequitur naturam animæ rationalis, & in eius substantia radicatur; quare spiritualis est, sicut anima ipsa, quia repugnat corporeum accidẽs proximè inesse subiecto spirituali, & ideò non est potentia organica. Sed appetitus sensitiuus consequitur cognitionem sensibilem, & corpoream: ergò potentia corporea est ex consequenti organica in corde, tanquam in proprio organo residens iuxta communem sententiam: ergò distinguũtur realiter, cum idẽ accidens reale non possit in duobus subiectis realiter distinctis inesse, nec eadẽ entitas realis possit esse spiritualis, & corporea. Et vtramque distinctionem specificam, & realẽ docet Arist. c. 10. huius lib. probans habere actus contrarios. 40 41

Præter distinctionem specificam, & realem, quæ sunt quasi communes differentiæ; habent alias particulares isti duo appetitus rationalis, & sensitiuus; prima est, quod actus voluntatis sunt per se, & simpliciter liberi, ita vt proposito ei obiecto ab intellectu, possit velle, & nolle illud, vel saltem actum suspendere, ita vt nec volitionem eliciat. Appetitus verò solùm habet in suis actibus libertatem quãdam nimis imperfectam, hoc est, participatam à voluntate, quã proinde habet in solo homine, nõ in brutis. Nã sic mouetur à voluntate, vt resistere possit, sed non ita quin possit voluntas illum cõpellere, 42

vt cir

vt circa bonũ sensibile moueatur propriumque exerceat actũ appetitionis, quod satis est, vt motus appetitus imputetur voluntati ad culpam, vel meritum, si eum non reprimat; cùm
43 possit, & teneatur. Vnde fit diuerso modo moueri à voluntate appetitum, ac mouētur membra corporis, vt pes, & manus; nā hæc mouentur sine vlla resistentia, & ideò ad libitũ voluntatis; & propterea dicuntur moueri ab ea imperio despotico, & quasi seruili. Appetitus verò quia non pro libito mouetur, sed aliquando cum resistentia in contrarium, moueri dicitur imperio ciuili, hoc est, quasi ciuis mouetur à gubernatore, nā licet exequatur eius imperiũ, resistere tamen potest, & cum resistentia moueri. Secundo differunt, quia voluntas reflectitur supra actus proprios, eosque actu reflexo potest diligere; appetitus verò quia materialis est, & organica potentia non est capax talis reflexionis. Differunt tertio, quod voluntas mouet appetitum, & iste subditur voluntati iuxta illud Genes. *Subter te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*; non tamē subditur semper sine resistentia in contrarium; quam explicuit D. Paulus ad Roman. 7. illis verbis: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*; & sicut appetitum, sic suo modo mouet voluntas cæteras potentias, quæ aptæ sunt subiici voluntati, vt internos sensus, & aliqua ex parte externos, in quātum potest saltem organa eorum impedire; & ideò se habet
44 volūtas in homine, quasi Rex in suo Regno; idque habet, quia vniuersalis est appetitus, qui fertur circa vniuersale bonũ, sub quo comprehenduntur omnia obiecta particularium potentiarum tanquam bona particularia. Quamuis aliæ sint potentiæ, vt nutritiua, quę nullo modo subiicitur volūtati, nec enim in potestate voluntatis est efficere, vt nutritiua cesset à disponendo, & conuertendo alimentum.

45 Ex his omnibus sequitur, quod sicut appetitus sensitiuus est distincta potentia à voluntate realiter, & essentialiter, ita ab intellectu: cùm sit iste spiritualis, & appetitus corporeus. Quæstio igitur solum esse potest de voluntate, an sit potētia distincta realiter, & essentialiter ab intellectu; quia vtraque est spiritualis, & vtraque oritur ex eodem gradu rationalitatis. Et immediatè est in anima tanquam in subiecto.

Ideò prima opinio tenet esse eandem omninò potentiam habentem diuersa munera, intelligendi scilicet, & volendi, quorũ ratione diuersa sortitur nomina intellectus, & voluntatis. Ita Durand. in 3. dist. 3. quæst. 4. quam sententiam videtur sequi Aureolus apud Capreolum, in 1. dist. 3. quæst. 3. Probatur testimonio Aristotelis 6. libr. Ethicor cap. 2. ad finem, vbi electionem

ctionem quæ vnus actus voluntatis est, his verbis definit, *Appetitus intellectus, vel intellectiuus appetitus electio est*; censet igitur hunc actum procedere ab intellectu, & voluntate tāquam ab vna eadémque virtute. Probatur consequentia, quia vnus actus non potest procedere à duabus potentiis, sed solum ab vna. Probatur deinde ratione ex duplici cōditione harum potentiarum: prior est, quod versantur circa eandem rem; nam bonum, quod est obiectum appetitus, non est res distincta ab ente, circa quod versatur intellectus, sed potentiæ, quæ versantur circa eandem rem, non possunt re distingui, alioquí maior esset distinctio potentiarum, quam obiectorum: ergò non sunt potentiæ re distinctæ voluntas, & intellectus. Posterior conditio est, quod actus earum non possunt separari, nec enim potest voluntas vllo modo appetere, nisi bonum cognitum, si verò distinguerentur realiter, ac essentialiter, possent actus earum separari saltem per potentiam Dei absolutam, & ita posset voluntas in incognitum ferri, quod repugnat. 46

49 Secunda opinio *affirmat realiter, & essentialiter distingui has duas potentias animæ*. Et hæc est communis, & vera; quam tenet in primis Diuus Thomas 2. 2. quæst. de Veritate, articuli 10. Ferrar. 4. libr. contra gentes capite 19. Capreolus in 1. dist. 3. quæstione 3. artic. 2. Argentin. ibidem, & plures alij. Probari autem solet rationibus non admodum vrgentibus, quas consultò prætermitto.

Et probandum esse efficaciter censeo ex diuerso modo operandi harum potentiarum, qui absque dubio distinguit necessariò potentias, cùm euidens sit pro quolibet modo operandi diuerso ab alio suam potentiam tribuisse naturam distinctam ab alia diuerso modo operante; ideò enim potētias cognoscitiuas à naturalibus, sine cognitione operantibus natura distinxit, quia diuersi sunt modi operandi per cognitionem, & sine illa. Atque etiam potentias cognoscentes ex diuerso modo, quo immutantur ab obiectis, & circa illa feruntur, potius quam ex obiectis ipsis materialibus diuersis; ex quo sic arguo; Potentiæ distinguuntur realiter per diuersos modos operandi, quos habent ex propria natura, sed intellectus, & voluntas habent diuersos modos operandi: ergò sunt diuersæ potentiæ realiter, & essentialiter. Probatur minor; primo quia modus operandi intellectus est attrahēdo obiectum ad se, illúdque sibi coniungendo per se, vel per suam similitudinem: modus autem operandi voluntatis est tendendo in obiectum, séque ei coniungēdo, constat autem hos esse modos 48

non solùm diuersos, sed oppositos, atque incópossibiles: ergò repugnat conuenire eidem potentiæ. Probatur secundo, quia actus voluntatis circa particularia bona in quantū honesta, est formaliter liber; nam positis omnibus requisitis ad agendum potest eum suspendere voluntas, sed actus intellectus etiam circa veritates particulares non est formaliter liber, sed ad summum radicaliter, in quantum potest proponere voluntati diuersa obiecta: ergò repugnat hos duos modos operandi conuenire eidem potentiæ: cum manifestam incompossibilitatem habeant.

49 Pro solutione arg. oppositæ partis adnotare oportet, quod licet duæ istæ potentiæ sint realiter, & essentialiter distinctæ, sic tamen subordinatæ per intrinsecam connexionem, vt nec volūtas possit ferri in bonum, nisi cognitum per intellectum, sibique ab eo repræsentatum; quod adeò verū esse ac necessarium puto, vt non solùm implicet contradictioné ferri in incognitum, quod efficaciter probaui 2. lib. Physic. agens de causalitate finis, sed etiam quod proponatur ei obiectum immediatè à Deo, & non media cognitione proprij intellectus, sine qua non potest vllo modo in ipsum tendere, & propterea definiens Aristot. electionem, quam constat esse actum voluntatis, asseruit esse *appetitum præconsiliati*, consilium verò esse actum intellectus practici euidens est: ergò tanquam certum præsupponit Aristoteles, actum voluntatis intrinsecum habere ordinem ad actum intellectus, siue ad cognitionem eius, & sine illa non potest esse motiuum voluntatis, neque ab ea appeti.

50 Ex quo facile deducitur explicatio testimonij Aristotel. nam electionem esse appetitum intellectus, vel intellectiuum appetitum, nō probat, quod intelligere, & velle sint actus eiusdem potentiæ, sed sic esse subordinatos, & adeò intrinsecā habere connexionem, quamuis diuersarum sint potentiarum, vt actus voluntatis intrinsecum ordinem importet ad actum intellectus tanquam ad conditionem intrinsecam sui obiecti, & actus intellectus intrinsecum ordinem ad actum voluntatis, in quantum præstat obiecto eius conditionem omninò necessariam, vt sit appetibile.

51 Ad arg. respondeo neutram illarum conditionum sufficere, vt eadem sint potentia realis, aut secundum speciem, intellectus, & voluntas, non quidem prioré de identitate reali obiectorum, quia nec identitas realis potentiarū sumitur ex identitate reali obiecti, cùm constet sensum, & intellectum versari circa eandem rem, nam omne obiectum sensibile est etiam intelligibile. Sed nec posteriorem de inseparabilitate actuum, ad

quam

quam sufficit intrinseca earum connexio iam explicata, quâ constat saluari posse cum distinctione potentiarum. Vnde quamuis separabilitas efficaciter probet distinctionem realem; inseparabilitas verò non probat efficaciter identitatem: cùm possit ex extrinseca connexione rerum distinctarum prouenire, vt de relatiuis est manifestum.

QVÆSTIO II.

An potentia motiua vitalis consistat in actu appetitus, vel intellectus practici, vel in executiua virtute in aliqua parte corporis residente.

VT ad difficultatē quæst. perueniamus annotare oportet, 52
1. ex D. Tho. opusc. 35. de motu cordis, duplicem esse potentiam loco motiuam in viuētibus, vna est purè naturalis, & vitalis altera: illa non dependet à cognitione, vel appetitione, sed ex solo impetu naturæ operatur, & talis est pōtētia motiua, qua mouetur cor motu dilatationis, & cōstrictionis. Atq; 53
etiam illa, qua mouentur imperfectissima animalia saxis affixa propria membra dilatando, & contrahendo, & hæc pōtētia motiua quamuis vitalis sit, nō est tamen propria animalis de qua agimus, sed aliquo modo reperitur in plantis. Alia est potentia motiua secundum locū animalibus propria, quę nō mouet, nisi præcedente cognitione, & appetitu; & actus proprius huius potentiæ est motus progressiuus. De hac ergò quærimus, an sit cognitio ipsa sensitiua præcedens, vel actus appetitus, vel quædam alia in aliqua parte corporis residens.

Secundo præsupponendum est ad motum progressiuū tria cōcurrere, videlicet cognitionē intellectus practici, vel phantasiæ; actum appetitus, quem vocamus appetitionem; & tandem virtutem immediatè mouentem membra. Et cognitio quidem concurrit vt dirigens, appetitus per suum actum vt imperans motum. Ita expressè Aristot. in hoc 3. lib. tex. 6. & c. 10. text. 48. & 51. & D. Tho. in commentariis eorundem locorum, atque etiam in eodem opusc. citato. Et ratio eius est manifesta, quia animalia mouentur motu isto ad quærenda sibi conuenientia, vel fugienda sibi noxia: ergò ex appetitu, quo ea appetunt, vel fugiunt, sed appetitus non operatur, nisi præuia cognitione, per quam proponitur ei obiectum conueniens: ergò vtraque hæc potentia per proprium actum concurrit ad talem motum; intellectus quidem, aut phantasia per modū dirigētis, quia appetitus cognitione ducitur, appetitus 54

verò per modum imperantis. Quod verò virtus executiua in parte corporis residens concurrat ad eundem motum apertè insinuauit Aristoteles in hoc 3.lib.c.10.tex.55.his verbis: *Quod vero sicut instrumento mouet appetitus, id iam corpori tribuendum est:* & docuit D.Thom.in opuscul. de motu cordis.2.lib. contra gentes, c.81.ad finem, & 1.p.q.75.art 3.ad 3. Et probat euidens ratio, quia cognitione, & appetitione præsuppositis restat difficultas ex parte membrorum, quæ cum grauia sint, & per grauitatem non inclinentur in talem motum, sed potius impediantur, & difficiliora reddantur in ordine ad illum, indigent virtute motiua intrinseca, per quam talis difficultas vincatur, & ita moueantur.

55 Præsuppositis ergo, quod tria hæc concurrant ad motum, petit titulus quæstionis, quidnam eorum sit potentia motiua vitalis animalium propria, de qua loquimur, & cuius mentionem fecit Aristoteles in posteriori definitione animæ dicens: *Animam esse principium, quo viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus.* Nam eam explicantes de anima tanquam de principio radicali intelligi posse ostendimus, atque etiam de potentia formaliter.

56 Et prima opinio asserit, appetitum directum ab intellectu practico, vel imaginatione esse potentiam motiuã, quia solus ille mouet corpus, potentiã verò executiuam solùm se habere passiuè recipiendo motum. Ita videtur sentire Caietan.3.lib. de anima, c.6. & sentit planè Ferrar.2. contra gentes, c.81.& videtur expressa sententia Aristotelis cap.10.huius lib.tex.50. vbi sic ait: *Imaginatio quoque cum moueat, non mouet sine appetitu, vnum quid igitur mouens ipsum appetitum:* & textu 54. appetitum ait esse præcipuum mouens, potentiam verò executiuam instrumentum, quo mouet. Et Diuus Thomas duobus locis proximè citatis, non solum asserit appetitum mouere, sed potentiam executiuam passiuè tantum se habere disponendo membra corporis, aptáque efficiendo, vt moueantur ab appetitu, & concludit asserendo, quod actus eiusdẽ potentiæ non est mouere, sed moueri. Et ratione probatur, quia ita mouet anima corpus, sicut intelligentia cœlũ, sed intelligentia mouet cœlum per intellectum practicum, & appetitũ absque aliqua alia potentia motiua in corpore cælesti residente, & ita potentia motiua eius est appetitus, seu voluntas directa ab intellectu: ergò anima mouet corpus per appetitum, aut voluntatem tanquam per potentiam motiuam passiuè tantùm se habente corpore.

57 Secunda opinio asserit appetitum, & executiuam potentiã mouere

mouere tanquam duas causas subordinatas, ita vt appetitus sit quasi causa vniuersalis, executiua verò vt particularis: quare ex virtute motiua vtriusque videtur quasi vna, & eadem potentia motiua integrari. Ita videntur sentire Conimb. 3. lib. de anima, c. 13. q. 5. art. 2 & 3.

Alij denique appetitum, & executiuam potentiam censent se habere vt duo mouētia partialia, & ideò potentiam motiuam quasi partialiter componere. Quod videtur probari posse, quia motus pendet ab vtroque simul concurrente tanquam à principio effectiuo: ergò vniuntur per modum vnius agentis, sicut agentia naturalia, quæ eo ipso, quod concurrunt ad eundem numero effectum, vniuntur per modum agentis, cuius quodlibet censetur quasi pars.

Vt nostrā sententiam proferamus, adnotare oportet potētias depēdentes à volūtate, & appetitu sensitiuo esse in duplici differentia; nā quædam sunt sic ex determinatione ad vnum operantes, vt per se, & directè non subiiciantur voluntati, vel appetitui, sed quasi indirectè, & per accidēs ratione alicuius extrinseci, quo indigent ad operandum, & istæ dicuntur solum ei subdi quantum ad applicationem, & non quantum ad operationem ipsam, vel actum, & huiusmodi sunt virtus nutritiua, & generatiua, atque etiam sensus externi: nam quamuis à voluntate non dependeat, quod applicato obiecto, aut alimento operentur, sed vtriusque applicatio sæpe prouenit à voluntate. Aliæ sunt potentiæ, quæ non solum subduntur voluntati quātum ad applicationem, sed etiam quantū ad proprias operationes, vt intellectus, sensus interni magna ex parte, & appetitus ipse sensitiuus: hoc est autem discrimen inter modum applicationis harum, & illarū, quod applicatio illarum distincta operatio est à propria earū, sed istæ non applicantur per distinctum actum à propria operatione, sed nō est aliud applicari à volūtate, quàm operāte volūtate ipsas quoque statim operari. Constat vtrunque proprio exemplo; nam obiectum visus applicatur ei à voluntate, vel visus ipse applicatur obiecto per motum localem sensationi præuiū: sed intellectus, vel interni sensus non applicantur per operationē præuiam, aut distinctam, sed per eandem, quia non est in eis aliud applicari à voluntate, quam eo ipso, quod hæc operatur illa operari. Et ratio huius discriminis est manifesta; quia obiecta sensuum externorū extra organa eorum vagantur: ergò non possunt applicari ad ea percipienda, nisi per aliquā actionem eorūdem obiectorū præsentia eis fiant, vt producta speciē intra eadē organa: post hāc verò actionem quasi applica-

58 (margin, beside "Vt nostrā sententiam proferamus")
59 (margin, beside "voluntate. Aliæ sunt potentiæ")
60 (margin, beside "aliud applicari à voluntate, quam eo ipso")

tiuam sequitur sensatio. Intellectus verò, atque interni sensus species obiectorum præsentes habent in memoria; quare non indigent præuia actione, per quã applicentur, nec est intelligibilis talis actio voluntatis, vel appetitus in eisdem recepta, per quam moueãtur, aut excitentur, vel applicentur ad opus.

61 His præsuppositis tria asserit nostra sententia. Primum est, *appetitum non mouere sensus, nec volũtatem, intellectum, appetitum, & corpus per Physicum concursum, vel actionem circa ipsum.* Ita sentiunt omnes ferè recẽtiores. Et probatur ratione, quia vel hæc actio est præuia ad propriam harum potentiarum, vel est cõcursus simultaneus cũ eis, eo ferè modo, quo causa prima concurrit cum secundis; sed neutrum esse potest, ergò per nullam talem actionem potest eas mouere. Minor quantũ ad actionem præuiam efficaciter probata est. Quod verò non sit concursus simultaneus cum eisdẽ potentiis, qui sit eadem eorum actio vt prouenĩens à voluntate, sic probo: quælibet harũ potentiarum est causa sufficiens, atque completa sui actus, vt potentia motiua motus corporis, intellectus, & sensus simul cum specie sunt completa, atque sufficiens causa intellectionis, & sensationis; ergò non indigent concursu physico alterius causæ, præter primam. Probatur consequentia ex quibuscunque causis particularibus, ac sufficientibus, quæ non admittunt consortium aliarum causarum particularium.

62 Secundum quod asserit nostra sententia est, *voluntatem, & appetitum mouere cæteras potentias per quandam efficientiã quasi moralẽ*, hoc est, per naturalẽ sympathiam, & consensionem, ac subordinationem, quã habent ex eo, quod radicantur in eadẽ anima, ex qua prouenit, vt operãte voluntate operentur aliæ, & proponente intellectu obiectũ voluntati, aut imaginatione appetitui, dicatur mouere illum, & operante intellectu circa aliquod obiectũ operetur etiã phãtasia circa illud, vel aliquid eius, aut circa alterũ ei simile: in quibus causis manifestũ est vnam potentiã nullum concursum physicum præstare alteri, quã mouere dicitur, vel aliquid reale ei imprimere. Et modus iste aliquãdo vocatur imperiũ, quod dicitur habere voluntas circa alias potẽtias; aliquãdo vocatur applicatio ad opus, vel vnam mouere aliã, vel alias dicimus, quantum ad applicationem, vel exercitium, aut quantum ad specificationem actus.

63 Asserit tertio nostra sententia, *intellectum, aut imaginationem, non concurrere ad motum progressiuum concursu naturali, sed morali dirigendo voluntatem, vel appetitum, & voluntatem, & appetitum per modum imperantis iam explicatum, & ideo nihil horum esse potentiã motiuam Physicam, & vitalem, præter potentiam*

tiam executiuam in parte corporis residentem, vt in musculis, aut aliis similibus partibus. Probatur hoc, quia potentia executiua est causa sufficiens Physica motus progressiui, non indigens alia concausa Physica, sicut quælibet alia virtus motiua inferior: ergo sola ipsa est potentia vitalis loco motiua, quamuis morali modo moueatur à voluntate, vel appetitu, sicut cęteræ potentiæ cognoscitiuæ vitales.

Ex quo infero planè falsum esse, & Aristoteli contrariũ asserere, quod potentia executiua passiuè tantùm se habeat ad motum progressiuum, & non tanquam principium eius effectiuum intrinsecum, & vitale. Probatur ex 3. lib. de anima, c. 10. tex. 54. vbi sic ait: *Quod autem mouetur, est animal, quo verò mouet instrumento, appetitus; iam hoc corporeum est, vnde in communibus animæ, & corporis considerandum est de ipsis:* docens planè potentiam executiuam esse instrumentum, quo medio appetitus mouet corpus. Instrumentum verò motus constat non se habere passiuè ad motum: sed actiuè.

Testimonia verò Aristot. pro prima opinione de potentia motiua morali modo, hoc est, per imperium, vel applicationẽ intelligenda sunt, in quo ordine benè potest appellari potentia executiua instrumentum appetitus, quo in eodem sensu vtitur ad mouendum corpus. 64

Eundem etiam sensum tenuit D. Thom. dum asseruit appetitum mouere eandem potentiam executiuam, quam potius moueri docuit, quàm mouere; quia nullam aliam potentiam mouet eo modo, quo ipsa mouetur ab appetitu, Physicè tamen mouet corpus tanquam potentia vitalis præsupposita directione intellectus, aut imaginationis, & imperio, seu applicatione volũtatis, aut appetitus, quibus in hoc ordine mouendi subditur, sicut sensus interni, & intellectus eidem voluntati, & appetitui subduntur; quare nec Arist. nec D. Thom. senserunt potentiam motiuam esse appetitum, aut voluntatem, vt ex verbis eorum facilè potest intelligi.

Ad argumentum verò neganda est maior, quod ita anima moueat corpus motu ꝓgressiuo, sicut intelligẽtia mouet cœlum: nam intelligentia mouet tanquam principium assistens, non informans; & ideò tanquã principium omninò extrinsecum, & nõ vitale, quãuis moueat per intellectum practicum, & appetitũ, vnde nec mouet motu vitali: sed omninò inferiori, respectu cuius nullum principium effectiuum intrinsecum habet cœlũ, sed purè passiuè se habet tanquam recipiẽs motũ ab intelligẽtia. Anima verò mouet corpus motu progressiuo, tanquam vera forma eius, veráque anima, & ideò tanquam 65 66

verum principium intrinſecum vitæ, mouétque motu vitali, & ideò media potentia phyſica vitali loco motiua: ſicut ſentit mediis potentiis vitalibus ſenſitiuis; quare falſum eſt, quod præter appetitum non ſit ponenda in corpore alia potentia loco motiua: nam appetitus, aut voluntas non mouet corpus per concurſum Phyſicum, nec tanquam potentia phyſica Vnde nec eſt potentia phyſica vitalis; & ideò neceſſe eſt præter ipſum ponere phyſicam, ac vitalem potentiam mouentem phyſicè corpus; & hæc eſt potentia vitalis loco motiua, quam non negamus moueri per imperium, & applicationem ab eodem appetitu, aut voluntate, ſicut ſenſus, intellectum, ac cæteras potentias vitales.

67 Ad argumentum ſecundæ opinionis diſtinguendum eſt antecedens, quod motus progreſſiuus dependeat à potētia motiua, & appetitu tanquam a duobus principiis effectiuis: nam ſi de principiis effectiuis phyſicis intelligatur, falſum eſt, quia neque appetitus, nec intellectus ſunt principia phyſica talis motus, ſed quodámodo moralia (vt expoſitum eſt:) ex principio verò morali, & phyſico (cùm ſint diuerſi generis, & ordinis) non fit vnum totale, ſed quodlibet in ſuo ordine concurrit ad motum tanquam completum, & integrum, vt ex dictis eſt manifeſtum.

Et hæc ſufficiant pro his commentariis Ariſtotelicis ad laudem, & gloriam Triadis ſanctiſſimæ, Beatiſſimæ Deiparæ, Angelicíque Doctoris Diui Thomæ, cuius doctrinam tanquam humilis diſcipulus ſequutus, ac tutatus ſum, ex qua emanare profiteor, quidquid laude dignum in eis repertum fuerit, atque etiam quidquid fructus pro communi bono literariæ Reipublicæ attulerint.

FINIS.

TRA

TRACTATVS DE ANIMA SEPARATA.

IN huius nostri operis Procemio admonuimus, quod licet consideratio animæ rationalis separatæ à corpore, & omnium quę ex ratione illius status ei conuenire possunt, per se pertineat ad considerationem primæ Philosophiæ, potius quàm ad naturalem; nihilominus vt completa sit doctrina Philosophica, & ne Philosophus ad perfectam eius assecutionem explicationem illius vniuersalissimæ scientiæ omninò expectare compellatur, aliqua de eodem statu separationis ad calcem eiusdem nostri operis (quanquam breuissimè) tradēda forēt, quę ad quatuor referre placuit. Videlicet ad eius originem, & simplicitatem, ad eius immortalitatem, ad rationem illius status separationis, & ad modum intelligendi, quem in eo statu habitura est. Nam cætera de modo existendi in loco, de motu eius locali, dependent planè ex materia de Angelis; & ideò Theologis relinquenda sunt; prima igitur quæstio erit:

QVÆSTIO I.

An anima rationalis educatur de potentia materiæ, vel ex nihilo producatur.

1 PRIMVS error circa originem animæ fuit eorum, qui existimarunt, partem quandã esse diuinæ substantiæ ab ea quasi decisam; eo ferè modo, quo semen pars quædam est substantiæ viuẽtis ab eo decisa Primus inuentor huius erroris fuit Carpocrates quidam, vt testatur Irenæus lib. 1. aduersus hæreses, c. 24. & eum postea sequuti sunt hæretici (quos Gnosticos vocant) atq; etiam Manichæi, & Priscillianistæ, vt docet August. lib. 1. de hæresibus, c. 24. & lib. de origine animæ, eiusdem meminit D. Tho. lib. 2. contra gentes, c. 81. & 1. p. q. 90. ar. 1. & D. Bonau. in 2. d. 17. at. 1. q. 1. Dãnatur autem à Leone I. Epist. 91. atque etiam in Concil. Brachar. 1. cap. 5. & nos superius rationibus eum refutauimus agentes de substantia animæ. Sed quantum ad modum productionis, quo ponit productam esse animam, euidentem continet falsitatem, quia diuina substantia indiuisibilis est, & partibus caret; ergo repugnat aliquid ab ea extrahi per decisionem, & cum sit infinitè perfecta repugnat esse formã, quia ratio formæ incompleta est, & idò nimis imperfecta. Benè igitur sapiens ille Trismegistus in Asclepio hunc errorem videtur

2 refutasse his verbis: *Mens siue anima non est abscissa ex Dei substantia, sed quasi explicata sicut solis lumen.* Secundus error fuit aliorum, qui tenuerũt animas non fieri à Deo immediatè ex nihilo, sed secundis causis, nempe ab Angelis, vel ab aliis hominibus per seminalem propagationẽ, aut generationem, sicut fiunt cæteræ animæ sensitiuę, ac vegetatiuę ab agẽte eiusdem speciei: quem tribuit August. lib. de hæresibus. c. 84. Tertulliano, affirmans tamen propter hanc positionem

3 non fuisse proclamatum hæreticum. Et ex 5. lib. historiæ Tripartitæ, c. 44. atque etiam ex D. Thom. 2. contra gent. cap. 86. constat in eodem fuisse errore Apollinarem Alexandrinũ, ac tandem in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus, c. 13. & 14. tribuitur Luciferianis; & August. ipse agens de modo, quo producatur animæ rationales à Deo. 10. lib. de Genesi ad literam, cap. 4. asserit certum quidem esse non produci ex aliquo corpore, sed an producantur ex aliqua substantia spiritualisita vt Deus aliquam animã ex nihilo fecerit, & ex illa cæteras, vel ex nihilo omnes faciat, non solũ sub dubio relinquere videtur, sed magis in eam partem inclinare: quod non omne ex nihilo

fiat,

fiat, vt hæc eius verba ostēdunt. *Quapropter, si neque de corpore, neque de anima irrationali, neque de seipso Deus animam hominis fecit, restat, vt aut de nihilo eam faciat, aut de aliqua spirituali, tamē rationali creatura. Sed de nihilo fieri aliquid cōsummātibus operibus, quibus creauit omnia simul, violentum est velle monstrare, & vtrum perspicuis documentis obtineri possit, ignoro, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima rationalis, nec sit educta de potentia materiæ corporea, nec de potentia, vel substantia, formaue spirituali, nec de aliqua creatura, nec producta ab aliquo agente, sed à solo Deo ex nihilo, quod est esse propriè creatam, & oppositum huius veritatis non caret temeritate hoc tempore.* Præsupponit hæc veritas quod solus Deus potest propria virtute producere aliquid ex nihilo, vt docet, & probat D.Th.1.par.q.44 ar.5.& cum eo tota Schola, & hoc supposito eam tenet communis consensus Scholasticorum, & Sanctorum Patrum, præsertim D.Hieron.super cap. 12. Zachariæ in principio ad illa verba, fingens spiritum hominis in eo, vbi sic ait: *Dominus igitur, qui cœlum extendit vt pellem, & terram alta mole solidauit, & spiritum hominis finxit, in eo idem animarum creator est omnium, vt ex duobus substantiis animæ, & corporis vnum animal compingeret, &c.* Et D.August. quamuis aliis locis dubitare videatur, sed in lib. de spiritu, & anima cap. 44. expreßè id docet his verbis: *Anima nec elementum est, nec ex elementis, sed de nihilo est facta, & soli creatori suo cognita, &c.* D.Th.1.cont.gent.c.87.& 1.p.q.118.ar.2.D.Bonau.in 2.d.8.q.vlt.& cæteri Scholast.ibidē. Et ex verbis Scripturæ sacræ colligunt, præsertim ex 2.c.Geneseos vbi dicitur: *Formauit igitur Dominus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.* Per vitæ spiraculū rationalem animam intelligētes, & inspirationis nomine creationem eiusdem animæ, & infusionem in corpus. Ex illo etiā Eccles. 12. vbi de morte hominis sic dicitur. *Reuertatur puluis in terram suam vnde erat.* Hoc est corpus: *& spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Nempe animam per creationē, &c. Eādem quoque veritatem assecuti sunt plures philos. quos citat Eugub. lib. 9. de perenni Philos. c. 5. qui quamuis creationem ex nihilo non cognouerint, bene tamen animam non esse factam ex re aliqua, nec eductam de potentia materiæ, sed à solo agente primo productam: quo autem modo, vel per quam actionem, nescierunt. Refert autem idem Eugubinus cap. 8. oraculum quoddam Chaldaicum, quod sic habet. *Accelerare opus est te ad lucem, vnde tibi animus est missus multa inductus mente.* Quod oraculum explicans Psellus antiquior, magnúsque philosophus, ita loquutus est. *Postquam non ex seminibus*

accepit substantiam anima, neque corporis subsistit temperamẽtis, sed à Deo supernè habuit esse, ad illum cõuertatur oportet. Et Ari-
7 stot. 2. lib. de Generat. animal. cap. 3. circa medium hoc idem expressè sentit; nam cùm docuisset cæteras animas vegetatiuam, & sensitiuam in semine contineri, hoc est, in potentia materiæ, ex qua educuntur ab agente naturali, de anima rationali expressè id negat his verbis. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaq; sola diuina sit, nihil enim cum eius actio-*
8 *ne communicat actio corporalis.* Ex quib. hæc ratio satis efficax deducitur ad id probandum. Educi de potentia materiæ, vel alicuius alterius est dependere in esse, & fieri ab eo, vt ex 1. lib. phys. habetur: sed anima rationalis non dependet in esse, & fieri à materia, aut corpore, vel alio subiecto: ergo non educitur ex potentia eius. Minorem probo, quia operari sequitur esse, & modus operandi modũ essendi, sed anima in sua operatione propria, quæ est intelligere, non dependet à subiecto, vel materia, sicut nec potẽtia, a qua procedit, nempe intellectus, de quo probatum est supra non esse potentiam organicam, & ideò non depẽdere ab organo, quod est proprium subiectum organicæ potentiæ, nec ipsum, nec propriam eius operationẽ; & probabitur etiam inferius: ergo esse eiusdem animæ modúsque essendi non dependet à subiecto, nec proinde dependet in fieri, quia fieri ordinatur ad esse: ergo non educitur de potentia materiæ, vel alterius subiecti.

9 Secũdo probatur præsupposita fide, quod anima rationalis permanet post mortem separata à materia, vel corpore; nam ex hoc sequitur euidenter nõ dependere ab ea in esse, & proinde nec in fieri. Probatur cõsequentia, quia à quo potest esse naturaliter separatum aliquid, non depẽdet in suo esse, quod sine illo retinet. Ex eo autem quod anima rationalis nõ educatur de potentia alicuius, euidenter sequitur ex nihilo fieri, quod est propriè creari; nam creatio non est aliud, quàm productio rei ex nihilo: Probatur consequentia, quia fieri ex nihilo non est aliud, quàm fieri non ex aliquo præsupposito subiecto, sed eo ipso, quod non educitur de aliquo tanquam de subiecto, fit non ex præsupposito subiecto: ergo fit ex nihilo, & propriè creatur.

APPENDIX.
DVBIVM.

10 PRæsupposito, quod anima rationalis creata sit à Deo ex nihilo, dubium est, quo tẽpore, vel instanti creetur, videli-

cet,

cet, an prius tẽpore, quam corpori infundatur, illudque formet, vel non nisi in puncto, vel instanti, in quo verum est materiam esse complete dispositam pro introductione eius.

Et videtur nõ creari animas in eo instãti, sed prius tempore, hoc est, in principio, quo creatus est mundus creatas fuisse omnes, successu autem temporis corporibus infundi, dum completa est dispositio materiæ. Nam postquam Deus omnia creauit, quæ ad hunc mundum pertinent per sex dierum spatium, dicitur requieuisse ab omni opere, quod patrarat cap. 2. Genesis: ergò nihil postea creauit, neq; aliquid nunc creat. Probatur cõsequẽtia, quia si aliquid de nouo crearet modo, non requiesceret ab opere, sed operaretur adhuc, quod contradicit Scripturæ verbis.

Nihilominus tenendum est, *animas rationales non creari à Deo prius tempore, quàm infundantur corporibus, sed in eodẽ puncto, quo materia sufficienter disposita est creari simul, atq; infundi, & vniri corpori, & cõtrarium videtur sine erroris saltem periculo non posse defendi*, propter verba Leonis primi Epist. 93. ad Episcopum Asturicensem cap. 10. quæ sic habent. *Catholica Fides constanter, atque veraciter prædicat, quod animæ hominum priusquam inspirẽtur corporibus nõ fuere, &c.* quæ vniuersaliter videtur intelligenda, hoc est non de solis animabus aliorum hominum, sed etiam de animabus primorum parentũ, sic enim id intelligunt D. Hieron. in Epistola ad Pammachium, & in Epistol. ad Cyprian. Damasc. 2. lib. fidei cap. 12. Greg. Nyssen. in lib de homine, c. 29. & D. Th. 2. contra gent. cap. 83. & 1. par. quæst 90. art. 4. & q. 118. art. 3. D. Bonau. in 2. dist. 9. art. 1. quæst. 3. & Scholastici ibidem, quãuis de anima Adæ solùm vt probabilius id videatur tenere D. August. 12. lib. de Ciuitate Dei cap. 23. Tunc autem creari animam cum primum completa est dispositio materiæ, in qua recipienda est, & non prius tẽpore, consonum esse naturæ animæ rationalis probauit Aristoteles ex differẽtia inter causas efficiẽtes, & formales, quod illæ possunt prius tempore existere, quàm operentur, nõ verò formales, sed simul ac fiunt, informant, sed constat animã rationalem esse veram formam; ergò non prius fit, quàm materia sit cõpletè disposita, sed simul. Verba Aristotelis sunt. *Causæ itaque mouentes tanquã anteà ortæ existunt, quæ verò vt ratio simul sunt, cum enim sanus sit homo, tunc etiã sanitas est, & forma æneæ sphæræ, simul atque ænea sphæra. Si autẽ aliquid posterius permanet, considerandum est, in quibusdã enim nihil prohibet, veluti si anima tale sit nõ omnis, sed intellectus, omne namque fortassis impossibile.* Quibus nõ solum probat intentum, sed quandã

11 (margin, beside "Deo prius tempore")

obiectio

obiectionẽ insinuat, quę contra se fieri potest hoc modo. Anima rationalis potest naturaliter permanere sine corpore: ergò potest etiã ante illud esse. Probatur consequentia, quia si potest sine illo esse à parte post, ideò est, quia esse eius non dependet à corpore, sed hoc idẽ à fortiori probat posse esse ante illud. Solutionem huius argumenti insinuauit D. Thom. 1. par. quæst. 118. art. 3. ad 3. quæ hoc modo perficienda est; anima rationalis duo habet ex propria natura, & quod sit forma existere potẽs separata à corpore, & quod sit forma corporis corruptibilis, & ex vtroque: sed præsertim ex vltimo prouenit illi sic informare corpus, vt naturaliter futura sit aliquando sine illo: consonum est igitur naturæ eius esse sine corpore post primam informationẽ non tamen quód sit sine corpore ante illã, sed contrariũ potius naturæ formalis causæ est esse prius
13 tempore, quàm formalem effectũ tribuat materiæ, aut subiecto, vt asseruit Aristoteles Quod secũdo probari potest ex ipsa natura formalis causæ, ex qua motus fuit Arist. ad id asserendum, quia forma habet esse incompletum, & partiale ordinatum ad constituẽdum compositum cum alia parte se illi communicando, vnde sequitur, vel non posse naturaliter esse ante compositum, si sit corruptibilis, vel saltem non esse suæ naturæ consonum, vt ante illud sit, quia toto illo tempore, quo illud antecederet, priuaretur suo fine, ac perfectione naturali, quia non se communicaret corpori, neque constitueret compositum; quam perfectionem non potest habere semper, quin potius naturaliter futura est sine illa, quia forma corporis corruptibilis est, & aliquando naturaliter, & necessariò corrumpendi. Quare consonũ est naturæ eius permanere sine corpore post primam informationem; dissonum verò ante illam, & proinde non potest naturaliter creari ante infusionem in corpore, quamuis possit esse sine corpore post primam informationem.

14 Ad argument. verò in contrarium ex Genesi. Respondetur cessasse Deum post sextum diem, vel requieuisse à nouis rerum generibus, & speciebus condẽdis, quæ nullo modo præextiterũt in primis operibus à se factis, sed omninò ab eis diuersis. Ex quibus certum est nihil nouum fecisse post primam creationem rerum, non tamen cessasse ab eisdem rebus nunc condendis & in suis speciebus multiplicãdis, quod in corporibus quotidie de nouo genitis est manifestum, pro quorum generatione postulat natura eorum, vt producantur nouæ animæ, quibus ex intrinseca ratione formæ naturale est in eo puncto, in quo completa est dispositio corporis, creari simul atque infundi

infundi eisdem corporibus, & nō prius tempore, vt probauimus. Itaque nō potest intelligi Deum omninò requieuisse ab opere: cū Christus dixerit Ioannis 5. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor; operatur verò, & operabitur ad conseruandas species in principio à se productas per nouā atque continuam productionem indiuiduorum, quæ secundum exigentiam naturæ postulant nouā creationem animarum. Noua igitur creatio animarum nō contradicit sensui prioris testimonij, & consentanea est verbis posterioris. Hæc est solutio D. Thom. 1. par. qu. 118. art. 3. ad primum, prius quidem tradita à D. Hieron. vt testatur August. Epist. 27. ad eundem Hieron. vbi eam ipse sequitur, & meritò quidem: cùm per vnum Scripturę locum explicet alium iuxta optimum interpretandi modum, quo vtuntur passim Sancti Patres.

QVÆSTIO II.

Vtrum anima rationalis sit simplex forma purè spiritualis.

Prior quæstionis pars.

DVo postulat titulus præsentis quæstionis. Primū, an anima rationalis sit simplex, vel aliquo modo composita: postremum, an sit purè spiritualis; ideò in duplicem partem placet quæstionem diuidere. 15

Circa primam verò de simplicitate animæ rationalis, videtur necessariò ei tribuenda aliqua compositio realis ex materia, & forma; siue corporeis, siue spiritualibus. Quod probo ex Aristotel. 8. lib. Metaph. cap. 8. textu 16. asserente, quod ea, quæ materia carent, non habent causam sui esse, sed euidēs est animam rationalem habere causam sui esse: cùm sit creata à Deo ex nihilo; ergò necessariò concedendum est habere materiam. Et cum ipsamet anima ex propria ratione formæ sit actus, habebit potentiam, & actum in ea receptum, ex quibus sit realiter composita, & ideò non erit simplex forma. Probatur etiam ratione, quia si anima rationalis non habet materiā, seu potentiam, ex qua simul, & actu componatur, erit purus actus, & simplicissimus, sicut Deus, quod patet esse falsum. Probatur antecedens, quia Deum esse purum actum & entitatē simplicissimam non est aliud, quàm carere omni materia, aut potętia reali receptiua, atque etiam omni compositione reali. 16

Vera

17 Vera sententia, & à nobis tenenda est, *quod neque anima rationalis, nec alia quacunque forma substantialis, potest esse cōposita ex materia, & forma, siue ex potētia receptiua reali, & actu reali, seu forma in ea recepta.* Ita tenent de anima rationali D. Augustin. 7. lib. de Genesi ad literam, cap. 7. & D. Thom. 1. par. qu. 75. art. 5. de quacunque anima, & est communis in Schola, ita vt nemo sit, qui talem compositionem tribuat animæ. Probatur primo ratione D. Thom. nam vel anima, aut quæcūque forma informat secundum se totā, vel solum secundum aliquam sui partem; si secundum se totam; ergò secundum se totam est actus; quare nihil habebit potentiæ receptiuæ, ex qua componatur: si verò solùm informat secundum aliquam sui partem, & non secundum alteram: ergò solùm erit actus, & forma secundum illam partem, & secundum aliam erit potentia receptiua eiusdem formæ; & ita fiet vnum per se completum ex vtraque parte, quia ex potentia per se, & actu per se completū quid resultat, & hoc erit primū animatum, & nō aliud, quod cum materia corporea constituit anima, & vtrumque destruit rationem formæ, & animæ, quæ ex propria natura est ens incompletum, & non animatū, sed constitutiuum corporis ani-
18 mati. Secundo, quia si talis compositio formæ admittatur, vnū è duobus sequitur euidēter; nempe, aut dari processum in infinitum in compositionibus Physicis ex materia, & forma, aut deueniendum tandem esse ad aliquam formam carentem tali compositione. Probatur consequētia, quia si anima, aut forma componitur ex materia, & forma corporea, aut spirituali, vel forma huius cōpositionis est omninò simplex, vel adhuc cōposita, si composita est; ergò ex altera materia, & forma, & de hac procedit eadē quæstio, & ita in infinitum: si verò dicatur non esse compositam, sed simplicem; ergò datur iam forma omninò simplex absque tali compositione, quæ si semel admittitur, sine fundamento negatur cuicunque formæ, vel animæ, præsertim rationali, cùm sit perfectissima.

19 Vt autem ad primum argum. deductum ex testimonio Aristotelis respondeamus, adnotare oportet discrimen inter res materiales ex vna parte, & immateriales ex altera, quātum ad modum dependendi à suis causis in esse, & fieri, quod materiales dependent in suo esse à causa formali; nempe à forma, à qua recipiunt esse, & à materiali recipiente in se formam; in fieri verò dependent ab efficiente sua actione transmutante materiam de potentia ad actum, educentéque formam de po-
20 tentia eius, vel saltem vniente eidem materiæ; immaterialia verò non dependēt in suo esse, neque in suo fieri vllo modo à

causa

causa formali: nec ab efficiente sic transmutante materiam: imò neque ab aliqua causa particulari, sed à sola prima, & per actionem longè diuersam, quam per modũ simplicis emanationis à primo agente intelligimus, & quasi simplicem participationem, atque immediatam totius esse vocamus, & cum non præsupponat materiam, vel subiectum, creatio dicitur, hoc est, quasi immediata productio totius entitatis ex nihilo, quam nec Aristoteles, nec cæteri philosophi eo antiquiores in particulari videntur cognouisse, sed confusa tantum ratione distinxit Aristoteles modum procedendi rerũ immaterialium à materialibus, euidenter cognoscens illas non habere vllam causam formalem sui esse, nec efficiẽtem particularem, 21 à qua per transmutationem materiæ, & eductionem formæ fiant, sicut materiales habent, sed solum fieri per immediatam participationem sui esse à primo agente, & iste est germanus sensus illius loci, vt docet D.Thom. 1.par.q 75.art. 5.ad 3. ex quo nihil probatur aduersus simplicitatem animæ rationalis.

Ad argumentum concesso quidem antecedente, quod anima rationalis careat compositione reali essentiali ex forma, 22 vel actu reali, & ex materia corporea, vel spirituali, neganda est consequentia, quod sit purus actus, quia esse purum actum excludit omnem potentiam realem, & ideò omnem compositionem, non solum essentialem, sed substantialem, & vtramque habet anima, essentialem quidem potentiam, in quantum essentia eius nõ est eius esse, & ideò non est in se completa, sed habet esse participatum à primo agẽte, sibíque proportionatum, per quod completur: compositionem verò substantialem, quia eadem essentia, vel natura tãquam potentia realis respectu eiusdem esse, quod se habet ad illam tanquam realis actus substantialiter eam terminans, atque complens, efficit cum eo compositionem realem substantialem ei similem, quæ in Angelis reperitur, quamuis non physicam ex materia, & forma: ex tali verò compositione vnum quid substantiale subsistens (licet incompletum cum sit forma) resultat. Quæ cùm ita sint, constat animam non esse purum actum, li- 23 cet compositione physica ex materia, & forma careat, sed est simplex essentia incompleta, ac partialis: potentiam nihilominus essentialem habens, quia intra propriam essentiam eam includit, atque etiam compositionem substantialem cum proprio esse.

Posterior pars quæstionis.

24 SEd restat adhuc inquirendum in posteriori parte quæstionis, an anima sit purè spiritualis, ita vt in sua entitate nihil corporis admixtum habeat.

Quod vt melius intelligatur, duplex corpus excogitare debemus, physicũ, aut materiale, quod est materia ipsa, vel ex materia compositum aptúmque extendi per quantitatem; aliud verò quod nihil horum habet, sed subtilius est, & quasi ordinis superioris; & ideò non efficiens rem materialem.

Et secundum priorem acceptionẽ accepto corpore videtur tenuisse Plato, quod anima sit corpus, vt retulit, & refutauit Aristoteles in primo libro; quam positionem tribuit August. Luciferianis hæreticis in lib. de hæresibus non lõgè à fine, dubitans, an sit inter errores cõtra Fidem enumeranda, & affirmans etiam ibidem eã tenuisse Tertullianum, nec tamen propterea vocatum fuisse hæreticũ, sed quia ad Cataphryges hæreticos transiens secundas nuptias cum eis detestatus est. Et eandem tribuit Origeni D. Hier. in epistola ad Pammachium, & tandem in lib. 5. historiæ Tripartitæ cap. 44. refertur pro ea Apollinaris quidam Alexandrinus.

25 Corporeo verò iuxta posteriorem acceptionem desumpto plures ex sanctis Patribus videntur sensisse animã rationalem esse corpoream: illi inquam omnes, qui de Angelis tenuerunt subtilia quædam habere corpora ex propria natura, vt refertur 1. p. q. 50. art. 5. à recẽtioribus, quod etiã tenuit Ioãnes Thessalonicensis Episcopus his verbis relatis in Concilio Nicæno 2. actione 5. in principio. *De Angelis, & Archangelis, & eorum potestatibus, quibus, & nostras animas adiungo, ipsa Catholica Ecclesia sic senti, esse quidem intelligibiles, sed nõ omninò corporis expertes, & inuisibiles, verũ tenui corpore preditos*, & inferius: *nemo, vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incorporeas*. Ex quibus colligit pium esse vsum imaginũ, quibus repræsentantur, & in quibus adorantur; & ideò sententiam eius videtur approbare

26 Concilium. Et in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus (quem referunt inter opera D. August. tom. 3.) cap. 11. vniuersaliter statuitur solum Deum omninò incorporeũ esse, & omnem creaturam, etiam Angelicam corpoream his verbis. *Nihil incorporeũ, & inuisibile natura credendum est, nisi solum Deum, idest, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Creatura omnis corporea est, Angeli, & omnes cœlestes virtutes corporea, licet non carne subsistant, &c.* Et licet id non asserant expressè D. Hier. & D. Aug. dubitare videntur, Hier. quidem super 10. cap. Matthæi ad illa verba. *Nolite*

Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, vbi sic ait: *Si qui corpus occidunt, animã non possunt occidere, ergo anima inuisibilis, & incorporalis est, secundum crassiorem dico nostri corporis substantiã.* August. verò in epist. 18. ad Hieron. non longe à principio hæc verba scribit: *Quapropter, si anima corpus esse dicenda est, non est certè corpus, quale terrenum est, nec quale humidum, aut aëreum aut æthereum, &c.*

Veritas huius rei est, *quod anima sit simplex quidam, atque purus spiritus nihil corporis quantũlibet subtilis habens.* Ita sentit vniuersa Schola Philosophica, atque Theologica; & quamuis aliqui ex Sanctis Patribus obscurè aliquãdo de hac re loquãtur, & aliqui videantur aliquãdo dubij, si tamen diuersa eorũ opera legãtur, & verba expendantur, absque dubio inuenietur tenuisse ferè omnes animã rationalem esse prorsus incorpoream, ita vt neque aliquid subtilis corporis permixtũ habeat, quidquid de Angelis nonnulli dixerint; nã eam vocant incorpoream, atque spiritualem substantiam, sine vllo additamento corporis. Ita D. Dionys. c. 4. de diuinis nominib. Ambros. in 27
lib. de Noë & arca. August. 6. lib. de Trinitate cap. 6. & in lib. 28
retract. c. 56. Gregorius 4. lib. dial. cap. 6. & lib. 5. moral. c. 26. Nazian. in apologe. c. 1. Damas. 1. lib. fidei c. 12. Nyssen. in lib. de Opificio hominis cap. 4. & 15. & lib. 2. philosophiæ, vbi testatur ita sensisse Platonem. Ita etiam sentiunt Scholastici cum D. Th. 1. p. q. 65. art. 1. Omnésque interpretes Arist. 2. lib. de anima cap. 2. & 3. Et potest colligi ex diuersis locis Scripturæ, in quibus anima rationalis vocatur spiritus, Ecclesiastici 29
vltimo de morte hominis sic dicitur: *Quousque reuertatur puluis in terram suam, vnde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.* Ad Roman. 8. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro quia sumus Filij Dei.* Et Lucæ 23. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Est autem certum in his locis, non sumi spiritum pro aëre, aut vento, quia nunquam pro vento accipitur, nisi vbi ex contextu literæ significetur, aut ex antecedentibus, & consequentibus intelligatur, vt Ioannis 3. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat.* Sumitur ergò pro re incorporea, quare efficaciter satis probatur ex his locis quod anima sit incorporea, quemadmodum ex illo Ioannis 4. *Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare.* Efficaciter 30
probant S. Patres Deum esse omninò incorporeum, vt testatur D. Thom. 1. p. q. 3. art. 1. Quod vsque adeò verum est, vt nonnulli putauerint tanquam veritatem fidei definitum esse quod anima rationalis sit spiritualis, & omninò incorporea in Cõ-

cilio Lateran. cap. de summa Trinitate, & fide Catholica his verbis. *Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & spiritualem, Angelicam scilicet, & mundanam, deinde humanã quasi communem ex spiritu, & corpore constitutã*: Mihi verò non videtur definitionem hãc ad id se extendere, sed solùm ad veritatem illam, quam aduersus errorem Manichæorum de duobus principiis bono, & malo intendebat Concilium: de cæteris verò nihil nouum definitur, sed quasi pro doctrina communi recitantur. Nihilominus licet de fide non sit hæc nostra veritas, existimo non solùm absque temeritate, sed absque erroris periculo negari non posse.

31 Probatur autẽ ratione philosophica à posteriori ex operationibus animæ rationalis propriis hoc modo (nam à priori non potest ostendi.) Si anima rationalis secundum propriam entitatem aliquo modo corporea est, cùm sit forma corporis, sequitur omnes eius potentias corporeas esse, communésque corpori, & consequenter organicas, & actus earum per organa corporea exerceri, quod euidenti experientiæ contrarium est: cùm nullum detur in corpore organum potentiæ intellectiuæ ab ea informatum; nulláve pars, cuius sit forma specialis, vt constat dari in cæteris potentiis organicis.

32 Sensum autem, quem Sancti Patres citati pro opposita sententia tenuerunt, intelligemus, si verba D. Aug. quæ in eadem epist. 18. ad D. Hieron. non longè à principio scripsit, inspiciamus, quæ ita habẽt. *Incorpoream quoque esse animam, & si difficile tardioribus persuaderi potest, mihi tamẽ fateor esse persuasum, sed ne verbi controuersiã, vel superfluè faciam, vel meritò patiar, quoniã cum de re constat, non est opus certare de nomine, si corpus est omnis substantia, vel essentia, vel si quid aptius nũcupatur id, quod aliquomodo est in se ipso corpus est anima. Item si eam solum incorporeã placet appellare naturam, quæ summè incommutabilis, & vbique tota est, corpus est anima, quoniam tale aliquid ipsa non est. Porrò si corpus nõ est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel mouetur, vt maiorẽ locũ occupet, & breuiore breuiorẽ, minúsq; sit in spatio, quàm in toto, non est corpus anima, per totũ quippe corpus, quod animat, nõ locali diffusione, sed quadã vitali intensione porrigitur: nã per omnes eius particulas tota simul adest, nec in minoribus minor, & in maioribus maior, sed alicubi intẽsius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est.* Quibus triplicem acceptionem corporis

33 distinguit D. Aug. primam vniuersalissimam, & ideò valdè impropriã pro qualibet natura, vel essentia reali habente esse in se, hoc est, per se, & in se subsistẽte, vt distinguatur ab accidentibus,

tibus, in qua acceptione, nō solum cœlos, & elementa, nec solum Angelos, & animā rationalem, sed Deum ipsum corporeum nonnulli vocarunt. Secundam verò minus vniuersalē, & 34
ideò minus impropriā pro natura quacunque finita, & limitata, nō solùm certo genere, & differentia, sed certo quodam loco, extra quem nō reperitur, in qua acceptione quamlibet naturā extra Deum corpoream appellarunt, & propterea, non solum cœlestia, atque inferiora corpora, sed Angelos, & animā rationalem. Et in hoc sensu intelliguntur verba illa citata ex libro de Ecclesiasticis dogmatibus, quibus vniuersaliter dicitur, nihil omninò esse incorporeū præter Deū, & si quæ sunt similes loquutiones apud Sanctos Patres. Et huic acceptioni 35
valde similis est quædā alia comparatiua, quam tradit Diuus Greg. lib. 3. moral. c. 2. vbi loquens de Angelis ait. *Ipsi illorum spiritus comparatione quidem nostrorum corporum spiritus sunt, sed comparatione summi, & incircunscripti, spiritus sunt corpus.* Qua etiam acceptione vtuntur alij Sancti, & Angelos & animam nostram corporeos vocantes, quia licet corpore careant & spiritus sint, sed quia lōgè absunt à summa illa puritate, & immaterialitate diuini esse; comparatione illius non spiritus, sed corpora meritò vocantur, nec immateriales substātiæ, sed materiales. Vltima acceptione corporis, inquit August. sumi 36
corpus pro substantia capaci extensione quantitatiua, & ideò habente partes maiores, & minores, non solùm secundum entitatem; sed quia maior, vel minor pars loci eis debetur ratione quantitatis, cuius capaces sunt, & hanc solam acceptionē corporis propriam ipse arbitratur, iuxta quam incorpoream vocat animam nostram. Et ita senserunt omnes sancti, qui propriè locuti sunt de corpore, cæteri verò ferè omnes, qui aliquo modo corpoream esse insinuant, vel asserunt, secundū priores acceptiones improprias eiusdem corporis loquuntur, vel certè acceptione illa comparatiua (à D Gregor. exposita) vtuntur, & ideò à veritate non recedunt secundum propriam intellecta à cæteris Sanctis, vel etiam ab ipsismet diuersis in locis suæ doctrinæ.

Sententia autē illa Ioannis Episcopi Tessalonicensis solùm 37
fuit approbata à Concilio quantum ad intentum præcipuum eius de conseruando imaginū vsu, de quo solo tūc agebatur, rationē verò quam attulit de corporeitate Angelorū, & animæ, neque approbauit, nec refutauit Concilium, quia ad rem nō pertinebat; quare ex verbis eius nullum potest deduci argumentum aduersus veritatem confirmatā, sed potius vt omninò falsa, & in fide periculosa reiicienda est illa sententia.

QVÆSTIO III.
De immortalitate animæ secundùm Philosophos.

Quidnam antiquiores Philosophi & præsertim Aristoteles, senserint de immortalitate animæ rationalis.

38 Immortalitas dupliciter sumi potest: primo, pro eo quod adeò necessarium esse habet, vt contradictionem implicet illud amittere, vel esse desinere; & in hac acceptione nulla creatura quantúlibet spiritualis, aut independens à corpore potest esse immortalis, sed solus Deus, cuius esse à nullo prorsus dependet; qua acceptione vsus est D. Paulus primæ ad Timoth. 6. vbi de Deo loquens asseruit. *Qui solus habet immorta-*
39 *litatem.* Posterior significatio immortalitatis est pro eo, cuius esse nullum habet desinendi principium, & ideò natura eius postulat, vt postquā illud accepit, perpetuò retineat, in eóque cōseruetur, & proinde licet à Deo depēdeat, à quo emanauit, non tamen potest secundum potentiam ordinariam illud destruere, & in hoc sensu Angeli sunt immortales, quia nullum intra se habent desinendi principiū, & ideò debita est eis perpetuitas. In quo etiam sensu quærimus, an animæ rationali debeatur perpetuitas, & sua sit natura immortalis, & quidnam de hac re senserint antiquiores Philosophi. Nam valdè inter eos controuersum hoc fuit, & dignum absque dubio est, in cuius discussione ingenia exerceantur.

40 Et negatiuā partem tenuerunt in primis Epicurei omnes, quos Plinius secutus est 7. libro historiæ naturalis, cap. 55. & plures alij, putantes animam cum corpore interire. Galenus verò Medicorū peritissimus dubius fuisse videtur, quia diuersis suæ doctrinæ locis diuerso modo loquitur, in libro namq; qui inscribitur: *Quod animi mores corporis temperamentum sequantur*, Platonem reprehēdit, quod immortalitatem animæ cōcesserit. Sed in libro de tremore, & rigore asseruit non decipi eos, qui eam immortalē ponunt. Et quod Arist. immortalem esse negauerit, sentiunt multi, vt Iustinus Philosophus, & Martyr in sua parænesi, Theodosius quoq; in libro de natura hominis, Greg. Nyssenus in lib. de anima. Gregor. Nazianzen. in disputatione contra Eunomium. Plutarc. in lib. de placitis Philos. c. 1. Pompon. in suo lib. de immortalitate animæ, Simō

Portius

Portius in libello de mente humana. Quod probãt primo ex 41
8. lib Phys. & ex lib. 3. nam in priori loco posuit mũdum fuisse æternum, ex quo euidenter colligitur, (si immortalis est anima) quod dentur actu infinitæ, quia in infinito tẽpore infiniti fuissent geniti homines, qui licet passim intereant, permanebũt nihilominus omnes animæ, erúntq; actu infinitę, sicut infiniti forent homines, si nullus periisset; sed in loco posteriori asseruit, & probauit non posse dari infinitũ actu in rebus: ergo vel sibi apertè contrarius erit, vel sentire nõ potuit, quod immortalis esset anima, nisi fortè Pythagoricum errorẽ admisisset de trãsmigratione earundem animarum in diuersa corpora, suæ doctrinæ apertè contrarium. Secũdo, quia si animam putasset immortalem, necessariò sentiret, nõ fuisse eductam de potentia materiæ, quia quidquid de potẽtia materiæ 42
educitur, corrumpi tandem necessarium est, sed quod non educitur de potentia materiæ, per locum ab intrinseco debet fieri ex nihilo, & ideò per creationem; ergo cognouisset creationẽ, quod patet esse impossibile; cùm pro certo ipse tenuerit cum omni ferè Philosophorũ turba ex nihilo nihil fieri. Tertium testimonium habetur 1. lib. Metaph. c. 7. tex. 39. vbi describit sempiternam fœlicitatem, docens hominibus non nisi per breue tempus huius vitæ conuenire. Vnde Solonem reprehendit 1. lib. Ethic. c. 10. quod veram hominis fœlicitatem post mortem superesse dixerit: hæc verò stare non possunt cum immortalitate animæ: ergo non putauit esse immortalem. Vltimum tandem habetur 1. lib. de anima, c. 1. tex. 10. vbi de intellectu loquens conditionalem hanc protulit, si autem est, & 43
hoc imaginatio quædam, vel non sine imaginatione, non cõtinget hoc sine corpore esse: sed 3. lib. de anima docuit expressè intellectum non esse sine imaginatione, vel quod idem est, sine conuersione ad phantasmata non intelligere: ergo censuit intellectum non posse sine corpore esse, nec operari, & proinde post corpus non permanere, & consequenter neque animam, cuius potentia propria est inseparabilis ab eo.

Secunda opinio expensis diuersis testimoniis in vtramque partem, dubium de hac re fuisse affirmat. Ita Scotus in 4. dist. 43. q. 2. ar. 2. Heruæus in 1. dist 1. q. 1. & quodlib. 1. q. 11. & Nimphus in opusc. de immortalitate animæ, c. 1.

Nihilominus longè plures Philosophi, & maioris mométi 44
expresè tenuerunt immortalitatẽ animę rationalis, Pherecides, vt refert Tullius 1. Tusc q. Pythag. Trismegistus, Diogenes, Thucyd. Thales Milesius, Zoroaster, Anaxagoras, Aratus, Plotinus, Porphyr. Proclus, Numercus, Theophil. Tullius,

Quos referunt Nicolaus Fabentinus lib. 1. de immortalitate animarum ad Clem.8.c.11.& Eugub.lib.9. de perenni Phil.& egregiè Plato hanc partem tutatus est in Timæo, Philebo, & Menone, atque etiam in lib.de Repub. Verum est quosdam ex his Philosophis, præsertim Stoicos, putasse non semper durare animam, sed corpore solutam longo post tẽpore debilitari, & tandem perire: sapientum verò animas vsque ad mundi finem perseuerare: Alij verò paruo tempore durare censuerũt.

45 Sed maior, & melior pars eorum absolutam immortalitatem concessit, & perpetuam durationem. Et de Arist. quoque plures prioribus asseueranter docuerunt immortalem fecisse animam, Olympiodorus, Ammoni. Philop. Simpl. Auicenna, quos refert Mirand.lib.4.de examine vanitatis,c.9.D.Thom. 2.contra gentes,c.79. & ibidem Ferrar.8.lib.Physic.lection.12. & 12. Metaph. lect.3. & sæpe alibi. Albert.Magn.tract.2.dist. 18.q.3.Eugub.lib.9.de perenni Philo.c.18.& sequentibus. Et est iam communis sententia recentiorum, quam vt lõgè probabiliorem semper secutus sum, quia illustrioribus longè testimoniis eius, & multò maiorem fidem faciẽtibus probatur: & potissimum habetur 2.lib.de gener.anim.c.3.vbi postquam probauit de cæteris animabus in virtute seminis contineri, & ab ea in actum deduci ab agente naturali, de anima rationali

46 expresè id negat, ac simul asserit deforis aduenire. Ex quo efficaciter sequitur ex mente eius esse immortalem, quia forma quæ non continetur in potentia materiæ, neque ab ea deducitur ab agente naturali, non potest, nisi à Deo creata ex nihilo in materiam infundi: verba Arist. hæc sunt. *Restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaq; sola diuina sit, nil enim cum eius actione communicat actio corporalis.* Et similia verba protulit 1.lib.de anima,c.4.tex.65.& 66.vocans intellectum nostrũ diuinum, & passionis expertem. Et lib.2.cap.1. textu 11. nihil obstare ait, quò minus aliquæ partes animæ separabiles sint per eas significans intellectiuam, quia nullius corporis sunt actus. Et lib.2.textu 21.intellectum qui speculatur, asserit esse aliud quoddam genus animæ à sentiente, & vegetante distinctum, tanquam perpetuum à corruptibili, separarique posse, lib.etiam 12. Metaph. cap.3. tex.17. docet dissoluto corpore posse permanere formam eius, quod de sola anima rationali constat verum esse posse.

47 Ad testimonia verò in contrarium opposita respondendũ est, & ad primum ex 3. & 8. lib. Physicorum concedimus Aristotelem docuisse, quod mundus fuerit ab æterno, ex quo negari non potest, quod euidẽter sequatur dari infinitũ nume-

rum

rum animarum; sed in 3. lib. Physicorũ solùm asseruit, & probauit non esse possibile actu infinitum in corporibus; ita vt nec factibile sit corpus actu infinitum, nec numerus infinitus corporum; de numero verò rerum spiritualium, an possit esse actu infinitus, vel non, nihil prorsus disseruit: vnde nihil contradictionis ex his locis deduci potest, etiam si animam rationalem immortalem esse senserit.

Ad secundum cõcedimus sensisse Aristotelem, quod anima rationalis non educatur de potentia materiæ, sed quod à sola prima causa fiat, quo autem modo, nempe ex aliquo, aut ex nihilo non explicuit, potuit verò certus esse, quod non fieret per eductionem de potentia materiæ, modum verò particularem, quo producta fuerit nondum exploratum habuisse. 48

Aliud autem, quod additur ex 2. lib. de generat. animal. necessariò debet intelligi de potentia materiæ, in qua, non ex qua, hoc est, de potentia materię receptiua, non eductiua, aut non ex qua educatur, si enim de potentia ex qua intelligatur, dabitur aperta contradictio in verbis eiusdem paginæ: cùm statim de anima rationali doceat deforis aduenire, hoc est, non de potentia materiæ educi, aut produci; sed à solo Deo.

Alia de fœlicitate opposita intelligenda sunt de fœlicitate 49
huius vitæ, vt ex antecedentibus, & consequentibus deduci potest. Quod verò asseruit 3. lib. de anima, c. 5. tex. 20. intellectum possibilem corrumpi, omnes ferè interpretes exponunt de imaginatione, quam eo loci per intellectum significauit, vt contextus, & verba planè ostendunt, & vtitur eodem modo loquendi sæpe in eodem 3. lib. de anima. Postremum verò testimonium egregiè exposuit Caiet. iuxta contextum literæ, asserens sensum illius conditionalis non esse, quod si intelligere est imaginatio, vel non sine imaginatione, non sit separabile à corpore, aut immortale: sed non erit sine corpore, quasi dicat, non erit in sola anima tanquam in subiecto, & ideò neque erit propria operatio eius: sed erit totius coniuncti, sicut imaginatio totius coniuncti operatio est. Quod verò dicit, aut non sine imaginatione, intelligit absque dubio 50
eo modo, quo imaginatio non est sine sensu externo accipiendo species sensibiles, aut materiales ab illo; ita si intelligere non sit sine imaginatione, à qua species materiales, ac sensibiles accipiat, non erit operatio propriæ animæ, recepta in ea, tanquam in subiecto: sed totius coniuncti, sicut eadem imaginatio.

QVÆSTIO IV.

Quid sentiendum sit de immortalitate animæ secundum principia luminis naturalis.

51 SAdducæi magnæ auctoritatis viri apud Iudæos, vt refertur in Euang. Matth. 22. & Act. 23. tenuerunt animam rationalem mortalem esse, & cum corpore interire. Quem errorem suscitauerunt postea hæretici quidam, quos retulit Castro 2. lib. aduersus hæreses, verbo Anima, hæres. 2. circa annum 245. Nec multum dissimilis fuit error alter in partibus Arabiæ exortus circa annum 24. cuius meminit D. August. in lib. de hæres. num. 85. & quem Euseb. retulit lib. 6. histor. Eccles. c. 27. eorum, qui dixerunt interire quidem animam cum corpore: sed in communi resurrectione reuiuiscere.

52 Secunda sententia immortalem quidem in eo sensu vocari posse animam asserit quod in perpetuũ duratura sit ex Dei voluntate gratuita eam semper conseruante, non quod ex natura sua immortalitatem habeat; quo pacto primi homines (si in statu originalis iustitiæ permanerent) ex dono, aut gratia Dei immortales forent: sed ex propria natura corruptibiles. A qua sententia non longè recesserunt alij (inter quos refertur Pomponatius) asserentes secundum fidem nostrã immortalem esse animam, non secundum principia naturalis Philosophiæ: sed ex hoc c. mortalem potius probari.

Alij denique temperatius loquentes dixerunt, saltem non posse conuinci, aut demonstrari immortalitatem animæ ex principiis luminis naturalis, sed probabilibus dumtaxat rationibus probari. Ita Scot. in 4. dist. 43. q. 2. Caiet. in c. 9. Epist. ad Rom. & c. 4. Eccles. vbi etiam Varablus num. 2.

53 Nostra sententia duabus assertionibus explicatur. Prior est, *animam rationalem sua natura esse immortalem, ita vt perpetua conseruatio eius in esse, quod accipit per creationem nõ sit ex gratia Dei, sed ex propria natura ei debeatur, sicut debetur Angelis.* Probatur primo ex eo, quod docuimus superius, nempe animam non educi de potẽtia materiæ, sed à Deo immediatè produci ex nihilo per creationem, ex quo efficaciter sequitur naturæ eius deberi perpetuam durationem, & conseruationem. Ita vt nec possit ab aliquo agente naturali corrũpi, vel destrui postquam creata est, sed à solo Deo per annihilationem, & quidẽ solùm per potentiam absolutam, non ordinariã, quæ naturas rerum, & ordinem, quem ex eis postulant, respicit. Quod non tollit,

tollit, quin sit ex propria natura immortalis. Secundo probatur ex illo verbo Christi Matt. 10. *Nolite timere eos qui occidūt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ex quo ita arguo, Nulla datur virtus, aut potestas in hominibus ad corrumpendam animam, nec per corporis diuisionem, nec occisionem, nec per applicationem alicuius agētis naturalis, vel alio quouis modo; ergo ex propria natura incorruptibilis est. Probatur cōsequentia, quia si naturaliter foret corruptibilis, posset aliquo ex prædictis modis corrumpi. Quod etiam vrgeo ex definitione Concilij Lateranens. 5. sub Leone X. sess. 8. vbi duo decernuntur de anima rationali eisdem verbis. Nempe per se, atque essentialiter esse veram corporis formam, & immortalem: ergo decreuit Concilium vtrumque habere ex propria natura. Quod tandem confirmat cōmunis consensus Sancto- 54 rum Patrum, imò & fidelium omnium, qui perpetuam durationem, & proinde immortalitatem debitam esse naturæ eius intelligunt. Vnde colligo, non solum temerarium, sed periculosum esse in Fide asserere, quod anima rationalis sua natura mortalis sit, & ex sola gratia, aut voluntate Dei immortalis, vel duratura in perpetuum.

Secunda assertio, *non solùm conuenit animæ rationali immor-* 55 *talitas ex propria natura, sed euidenti ratione probatur esse immortalem.* Hanc etiam tenent recentiores quidam esse ita certam, sicut præcedentem; ita vt negare, quod immortalitas demonstretur de anima temerarium, & in fide periculosum esse velint. Quod probant, quia si certum est, quod ex propria natura conuenit ei esse immortalem, eodem modo erit certum, quod ex principiis physicis possit euidenter demonstrari, aut quod plus est esse ex terminis euidenter notum.

Nihilominus non puto esse ita certum, quod euidenti de- 56 monstratione probetur, nec sententiā Scoti, & Caiet. & aliorū aliqua censura dignam existimo: sed solùm esse minus probabilem, quia ferè omnes alij euidenter demonstrari censent, & id nobis videtur lōgè probabilius. Nā probabilius est vnum, vel alterum argum. ex his quæ afferuntur ad probandam immortalitatem eius esse demonstrationem. Illud autem ostendo, quia certissimum esse potest in communi, quod aliquid conueniat alicui ex propria natura, cuius demōstratio inuēta adhuc non sit à nobis, quia principia particularia per quæ demonstrandum est de eo, non sunt nobis euidētia: ergo licet videatur Ecclesiam definisse, quod immortalitas conueniat animæ ex propria natura, non est certum, nec necessarium, quod à nobis cognoscatur per euidentem demonstrationem,

nec

nec eo ipso definire censendum est, quod aliquod argument. ex his quæ adducuntur ad eam probandam vera sit demonstratio. Maiorem probo exemplo Aristotelis in prædicamento Qualitatis de quadratura circuli, quã docet expresse demonstrabilem esse, nondum tamen esse adinuentam demonstrationem, per quam probetur.

57 Ad probandam verò immortalitatem animæ innumera afferri solent argum. ex quibus duo, vel tria seligemus, quæ nobis videntur demonstrationes naturales, vel morales saltē à posteriori. Et prima sit quam tetigit Arist. diuersis locis superius citatis ex operatione intellectus sic formanda: Modus operandi rei sequitur modum essendi eius: ergo id quod habet operationem indepēdentem omninò ab aliquo, habebit etiā esse independens omninò ab eo: poterítque proinde sine illo esse, aut ab eo separari, sicut potest sine illo operari; sed anima rationalis habet operationem intelligendi independentem omninò à corpore, ergo habebit esse independens ab eodem corpore, & poterit separata ab eo consistere, quod est esse immortalem, & perpetuam ex propria natura. Probatur minor, quia euidens est intellectum non esse potentiam organicam, nec intellectionem exerceri per organum corporeum, sicut visum censemus potentiam esse organicam, & visionem exer-
58 ceri per oculos. Nam si intellectus foret potentia organica, in aliqua parte corporis resideret, per quam exerceretur operatio eius, sicut residet visus, & omnes alij sensus, sed euidenter constat nullam talem dari partem in corpore, in qua resideat intellectus, & per quam operetur, potiùs quàm per alias: ergo non est in aliqua tanquam in organo, nec operatur per aliquam, sed in anima ipsa, tanquam in proximo subiecto, in quo recipitur eius operatio; ergo euidens est non dependere à corpore, vel parte eius in operatione intelligendi, sed hanc esse propriam operationem animæ, & non coniuncti, vel non communem corpori sicut est visio.

59 Sed dices hac ratione solùm probari, quod anima habeat operationem non dependentem à corpore tanquam ab organo, per quod exerceatur, non tamen omninò independentē à corpore, quia etiam si per organa corporis non exerceatur, dependet tamen à sensibus tanquã à ministrantibus ei species obiectorum, sine quibus constat intelligere nō posse; ergo nec verum erit, quod possit operari sine corpore, aut quod nō dependeat ab eo in sua operatione, & consequenter nec in suo esse; quare nec probabitur hac ratione, ꝙ extincto corpore
60 permaneat, vel immortalis sit. Nihilominus probata indepē-

dentia

dentia à corpore tanquam ab organo, vt prædicta ratio euidẽter probat, eo ipso probatum censetur euidẽter, quod nec dependeat necessariò ab eo, aut à sensibus eius, tanquam à ministrantibus speciem, & obiectum. Nam licet secundum naturæ ordinem non possit recipere species, nisi ab intellectu agente mediis sensibus; euidens cũ primis est posse ei species tribuere Deum immediatè: cùm sit euidens posse Deum per se eas producere, nõ solum in intellectu, sed in eisdẽ sensibus. Deinde 61
euidens est posse Deum suspendere operationes omnium sensuum, & consequenter intellectus agentis, & tribuere intellectui possibili concursum ad intelligẽdum per se speciem, aut ab eisdem sensibus acceptam, & in memoria reseruatam, aut à Deo solo impressam. Illud enim experimur fieri in raptu in quo anima quasi vires suas in vnum colligit, eásque applicat ad solam operationem intellectus, & voluntatis, nihil earum applicans ad operandum per sensus, & ideò tũc operatur intellectus absque vlla dependentia actuali à sensibus. Quod 62
profectò sufficit, vt euidens esse sentiamus dependentiam à sensibus, aut corpore in intelligendo non esse intrinsecã animæ, vel intellectui eius, quamuis sit naturalis, & ideò non repugnare, quin sine tali dependentia operetur, & cùm euidens etiam sit non repugnare, quod alia via recipiat speciem, & nõ per sensus, ex vtroque colligitur euidens esse, quod possit adhuc non dependere ab eis tanquam à ministrante speciem, vel obiectum.

Ex quo infero hanc rationem desumptam ex independẽtia 63
animæ à corpore in intelligendo, non necessariò præsupponere vt euidens sit, quod anima dũ est in corpore, naturaliter habeat aliquam intellectionẽ omninò independentem à corpore, vel sensibus, vt putauit noster Valentia 1. parte disput. 6. qu. 2. puncto 3. addens non esse euidentem; imò nec efficacem ad probandum immortalitatem animæ, nisi id præsupponat. Quod falsum puto, quia talẽ habere operationem, dum est in corpore, non solùm non est constans apud omnes, sed ab omnibus interpretibus Aristotelis, tam recẽtioribus, quàm antiquis (paucis admodum exceptis) negatur; nec principiis Aristotelis consentaneum est, vt superius ostendimus; ergò eo ipso, quod prædicta ratio id præsupponeret, demonstratio esse non posset; imò nec efficax argumentum ad probandum immortalitatem animæ rationalis.

Secunda ratio ad eam probandã sumitur ex intellectu ipso 64
hoc modo. Intellectus est potentia purè spiritualis; ergò anima rationalis à qua emanat, purè etiam spiritualis est, sed entitas

titas purè spiritualis non dependet à corpore, ergò anima rationalis habet esse spirituale independens omninò à corpore; quare sine corpore esse potest, & consequẽter eo corrupto per mortem non corrumpetur. Antecedens primi enthymematis probatur, quia si intellectus esset potentia corporea, esset etiã organica, sed euidenti inductione constat omnem potentiam organicam esse limitatam ad obiectum sensibile, aut corporeum; ita vt nihil spirituale possit percipere, quia potentia debet habere obiectum sibi proportionatum, atque eiusdem ordinis, vltra quod nõ possit se extendere. Et non minus euidens est, quod intellectus percipiat spiritualia, imò quod sit vniuersalis potẽtia habens pro obiecto vniuersalissimam rationem entis comprehendentem corpoream, atque spiritualem: ergò non potest esse potentia corporea, sed spiritualis.

65 Tertia ratio moralis est, & sumitur ex diuina prouidentia; nam euidens est in lumine naturali, sicut Deum fecisse hunc mundum, ita illum regere sua prouidentia infinita; sed euidens est etiam ad prouidentiã summi rectoris pertinere malos punire, & præmio afficere bonos; ergò euidens est hoc pertinere ad diuinam prouidentiam. Nec minus est euidens, quod non fiat in vita præsenti, in qua potius videmus bonos, & studiosos multa pati, & à malis innumeris affici iniuriis; hos verò prosperam vitam deliciisque affluentem degere: ergò vel necesse est fateri, quod diuina prouidentia in multis deficiat; imò quod Deus ipse planè iniustus sit, non tribuens vnicuique præmium iuxta propria merita, quod lumini naturali cõtrarium est, vel aliam vitam concedere post mortem corporum, in qua permanentes animæ iustorum condigna meritorum præmia recipiant; iniquorum vero debitas suis sceleribus pœnas luant, & ex consequenti immortales esse omnes.

66 Et ratio hæc tanti ponderis fuit apud Sanctos Patres, præsertim apud D. Chrysostom. homil. 4. de prouidentia vt asseruerit meridiana luce euidentiorem esse ad conuincendam immortalitatem animæ rationalis, & D. Clemens Petri Apostoli discipulus 3. lib. Recognitionum testatur se eam sub forma huius breuissimi enthymematis ex ore eius accepisse. *Si Deus iustus est, ergò anima rationalis immortalis est.*

QVÆSTIO V.

Quidnam sentiendum sit de immortalitate animæ rationalis, secundum Fidem Catholicam.

Præter

PRæter philoſophos illos ſuperius citatos qui animam rationalem mortalem eſſe,& cum corpore interire ſenſerūt, 67
non defuerunt hæretici immortalitatem eius negantes; quos referunt D.Aug.lib.de hæreſibus 83 D Iſidor. lib.8. etym.c.5. Caſtro lib.2.aduerſus hæreſes, verbo anima, hæreſ.7.quorum mentio quoque fit 24. q.3. cap. Quidam. Quibus fauere in primis videntur Scripturæ teſtimonia,quæ ſequūtur,& ſi quæ ſunt eiuſdem tenoris alia. Primū habetur Eccleſiaſtici 3. hiſce verbis: *Dixi in corde meo de filiis hominū,vt probaret eos Deus, & oſtēderet ſimiles eſſe beſtiis:idcirco vnus interitus eſt hominis, & iumentorum,& æqua vtriuſque cōditio;ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur:ſimiliter ſpirant omnia,& nihil habet homo iumēto amplius.* Et Sapientiæ 2. *Ex nihilo nati ſumus,& poſt hoc erimus tanquam non fuerimus.* Et Iob.14. *Omnis ſpes homini præciditur re-* 68
ſurgendi. Facit ſecundo,quod de Angelis videntur ſentire plures ex Sanctis Patribus natura quidē mortales, atque corruptibiles eſſe,ſola autem gratia,ac voluntate Dei duraturos in perpetuum. Ita enim loquuntur Hieron.lib.2.contra Pelag. Bern.lib.5 de conſid.& Damaſcen.2.lib.Orthodoxæ fidei, cap. 3.quod etiam ſcribitur in Epiſtol.Sophronij recitata in 6.Synodo actione 11. & recepta ab eadem Synodo actione 13. ex quibus tale argument. deſumitur,perfectiores longè ſunt Angeli anima rationali,ſed illi ſunt natura mortales, atque corruptibiles ex mente horum Patrum : ergò multò magis erit corruptibilis,atque mortalis anima.Probatur conſequentia, quia incorruptibilitas, atque immortalitas ad perfectiónem ſpectat.

Nihilominus *certiſſima fide tenendum eſt animam rationalem* 69
immortalem eſſe:& tanquam fidei proximum id habere non ex gratia,aut ſola Dei voluntate,ſed ex natura. Quam probare poſſemus innumeris penè teſtimoniis Sacrę paginę,ex quibus pauca hæc, vt expreſſiora ſufficiant, Eccleſiaſtes 12. *Ibit homo in domum æternitatis ſuæ.* Et poſt pauca. *Reuertatur puluis in terrā ſuam,vnde erat,& ſpiritus redeat ad Deum,qui dedit illum,* & in libro Sapientiæ à capite 2. vſque ad 5.clariſſimè dicitur animas cum corporibus non interire, ſiue piorum, vel impiorum hominum ſint.2. etiam Machabæor. libro cap.12. in ſacrificium mittuntur pecuniæ Hieroſolymam pro animabus
defunctorum à pœnis exoluendis. Idem probant ea,quæ de 70
diuite illo dicuntur, qui horrea amplificanda decernebat Lucæ 15. cui dictum eſt : *Stulte hac nocte repetent à te animam tuam,&c.* Atque etiam quæ latroni in cruce pendenti ſtatímque morituro promiſit Chriſtus dicens, *Hodie mecum eris in Paradiſo.*

Paradiso. & tandem quod Matthæi 10. protulit. *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed eum timete, qui potest animam, & corpus in gehennam perdere*, ex quibus, ac præsertim ex hoc vltimo statuit Ecclesia in Concil. Lateran. 5. sub Leone X. sess. 8. immortalitatem animæ firma fide tenendam esse, & omnes qui eam negarunt tanquam hæreticos damnandos hisce verbis: *Damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse, & hoc in dubium vertentes: cum illa non solùm verè, per se, & essentialiter humani corporis forma existat: verùm & immortalis, quod manifestè con-*
71 *stat ex Euangelio.* Quibus etiam id ex natura sua habere expressè ferè decernit, quia cōtinuis verbis vtrumque docet sua natura habere; nēpe quod sit forma corporis, & quod sit immortalis, quamuis à quibusdam sic exponatur, vt primū tantum ex natura habere decernāt; immortalitatem verò absolutè, & sine hoc addito: sed minus bona expositio est, vt verba ipsa consideranti facile constabit. Propterea diximus immortalitatem animæ ad diuinam fidem pertinere; quod verò eam habeat ex propria natura, fidei proximū esse, & consequenter id negare periculosum in fide. Eādem veritatem decernit Ecclesia in Cōcilio Viēnensi, & refertur in Clement. 2. de summa
72 Trinitat. & Fide Catholic. §. porro. Quam efficaciter cōfirmat communis consensus Sanctorum Patrum. Ex quibus nullus vnquam de immortalitate animæ dubitauit, quamuis de eius origine, aut productionis modo diuersa ratione sint locuti, vt de D. August. superius adnotauimus, qui tamen immortalitatem eius omnibus esse notissimam his verbis docuit Epistol. 3. ad Volusianum. *Quis nunc est extremus idiota, vel quæ muliercula, quæ immortalitatem animæ non credat, vitamque post mortem futuram?*

73 Primum verò testimonium in contrarium adductum, ex persona impij prolatum esse docēt omnes ferè eius interpretes, præsertim D. Greg. 4. Dialog. cap. 4. & D. Thom. 1. p. qu. 75. art. 6. ad primum: Et pariter verba secundi testimonij, vt insinuat sacer ipse textus in eiusdem cap. initio illis verbis. *dixerunt impij cogitantes apud se non rectè, &c.* quod ibidem adnotauit D. Thom. addens posse etiam hæc testimonia intelligi de homine quantum ad corpus pertinet, quod sequentibus verbis significatur: *De terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur, &c.*

Testimonium verò ex lib. Iob. naturali modo, & ordine intelligi debet, aut per naturales vires eiusdē hominis naturalium ve causarū, hoc enim modo impossibilis reputatur resur-

rectio

rectio hominis, & consequenter omnis spes hoc modo resurgendi sublata. In hoc sensu intelligi debere assero, quia resurrectionem hominis futuram per diuinam virtutem clarissimis verbis confitetur cap. 19.

Ad aliud vero de Angelis respondeo perfectiores quidẽ esse animabus, & sua natura incorruptibiles, atque immortales; 74
eorum verò immortalitatem, nec adeò clarè constare in sacra pagina, nec esse hucusque ab Ecclesia definitam, sicut constat esse definitam de anima. Et propterea ad fidem non pertinet, sicut pertinet immortalitas animæ. Cuius ea est ratio, quia omninò necessarium fuit, vt nobis certò constaret immortalitas animæ nostræ ad vitam nostram moresque componendos: & propterea quia huic veritati innituntur plura nostræ fidei mysteria, ea præsertim quæ ad Christi humanitatem pertinent. Quod verò Angeli sint immortales, atque incorruptibiles, vel non minus est nobis necessarium, minúsque proinde 75
refert id certò cognoscere; quare nec fuit necessarium id expresse reuelari in Scriptura.

Quod verò sententiam illam Sophronij nõ receperit Concilium quantum ad modum corruptibilitatis Angelorum, quia nihil ad intentum eius imaginum venerandarum referebat, superius ostendimus; quare nec probari ex ea potest aliquid statuisse Concilium de Angelorum immortalitate, aut incorruptibilitate, nec aliquid etiam potest deduci aduersus immortalitatem animæ rationalis à nobis probatam.

QVÆSTIO VI.

An status separationis à corpore sit naturalis animæ rationali.

PRæsupposita immortalitate animæ rationalis à nobis pro- 76
bata, necesse est, duplicem statum ei concedere; primum quidem in corpore ipsum informando; postremum à corpore separatæ per mortem. Quærimus ergò, an status iste separationis à corpore sit ei naturalis, vel contra eius naturam; & ideò violentus, sicut status lapidis in aëre, vel saltem sit præter eius naturam, vt motus circularis ignis, quo mouetur ad motum primi cœli.

Quod vt melius intelligatur adnotare oportet tribus modis accipi naturale. Primo vniuersalissima ratione, prout supernaturali opponitur. Secundo accipitur pro omni eo, quod

non est contra naturam, vel naturalem inclinationem rei, & conuenit illi ratione alicuius causæ naturalis, vt motus circularis ignis dicitur etiam in hac acceptione naturalis. Et tādem naturale significat illud tantū, quod violento opponitur, quo pacto significat ea omnia, quæ sunt secundum inclinationem, vel appetitum alicuius, vt motus lapidis deorsum, & aëris sursum. Quærimus ergò, an animam esse separatam à corpore & sine illo consistere, sit aliquo ex his modis naturale.

77 Et prima opinio tenet nullo modo esse naturalem animæ hunc statum, sed omninò contra naturam, & proinde violentum. Ita Ferrar. 1. lib. contra gent. cap. 83. circa 4. rationem, & cap. etiam 94. Probatur testimonio D. Thom. & ratione; nam D. Thom. 4. contra gent. cap. 89. ratione 3. & 1. par. quæst. 118. artic. 3. in corpore, expressis verbis asserit contra naturam animæ esse, quod sit separata à corpore: censet ergò talem statum esse ei violentum. Quod sic probo 1. violentum est illud, quod est contra naturalem inclinationem, & appetitum rei, sed animam esse separatam à corpore est cōtra naturalem inclinationem, & appetitum, quem habet informandi corpus, & componēdi cum eo totum: ergo status separationis à corpore est ei violentus. Secundo contra naturam rei est priuari perfectione sibi naturaliter debita, sed per separationem à corpore priuatur anima perfectionibus sibi debitis: nempe communicare se corpori, & in eo esse principium vegetandi, sentiendi, & intelligendi, quæ maximam perfectionem eius important, & quibus carere in statu separationis manifestum est: ergò status ille violentus erit ei.

78 Secunda opinio negat statum separationis esse naturalem; negat etiam esse violentum, & asserit esse præter naturam animæ eo modo, quo motus circularis ignis, quo mouetur raptus ab orbe Lunæ, nec naturalis, nec violentus censetur, sed præter naturam vocatur: quia nec habet inclinationem ad talē motum, nec repugnantiam naturalem. Ita sentiunt Henrr. quodl. 7. q. 13. Caiet. 1. p. q. 89. art. 1 & Conimb. ad finem 3. lib. de anima, tract. de anima separata. disp. 2. q. 2. art. 2. & ex recentioribus non pauci.

79 Et quidem quod nō sit naturalis animæ status separationis, efficaciter satis probatum est argumentis primæ opinionis, quibus hoc addunt. Naturale esse alicui id quod natura eius appetit, vel in quod inclinatur, vt est naturalis terræ motus deorsum, & est naturalis materiæ coniungi formæ, vel eam recipere; sed anima rationalis nec appetit esse separatam à corpore, nec in talem separationem inclinatur: ergò non est ei

naturalis. Minorem probant, quia separari à corpore est malum ipsius corporis; imò & compositi, cùm illud amittat per separationem esse vitale, & humanum, quod recipiebat ab anima, & compositum desinat esse: ergò nec potest anima appetere separationem à corpore, aut in eam inclinari, nec potest esse consentanea naturæ eius.

Quod verò status separationis nō sit violentus animæ probant duplici argum. 1. quia si status iste violētus esset animæ, sequeretur naturale ei fore post separationem iterum vniri corpori: quemadmodum, quia lapidi violētum est detineri in loco superiori, naturale est ei sic detento moueri deorsum; sed animā separatā iterum vniri corpori est corpus ipsum mortuum, & hominē iam per mortem extinctum resurgere: ergò resurrectiò mortui hominis esset naturalis, quod est plusquam falsum; pluráque absurda cōtinens. Secundo de ratione violēti est, quod sit a principio extrinseco, sed separatio animę à corpore sæpe fit absq; extrinseco agente contrario: cum cōstet mortem contingere sine dolore aliquo, & sine contrario per solā consumptionem humidi, & ita naturalis omninò iudicetur: ergò separatio animæ à corpore non est violēta, & ex consequenti, nec erit violentū, quod separata à corpore sit, ac permaneat: Relinquitur ergò statum separationis esse præter naturam animæ, hoc est nec naturæ eius consentaneum, nec contra principia, vel inclinationem eius, sed aliunde prouenniens quasi per accidens, videlicet ex corruptibilitate corporis; nam si anima informaret corpus incorruptibile, sicut forma cœli, non foret separabilis à corpore, sed constitueret hominem incorruptibilem sua natura, atque perpetuum. 80

Nostra sententia vtrique contraria est, & duabus assertionibus explicatur. Prior est, *status separationis* à corpore, nec violentus est, nec præter naturam, sed simpliciter naturalis animæ rationali. Et quod violentus non sit efficaciter probatum est rationibus secundæ opinionis contra primam; Ad probandum verò, quod non sit præter naturam animæ, sed simpliciter ei naturalis contra secundam. 81

Præsuppono tria principia certissima. Primum, quod anima sit ex propria natura immortalis, & perpetua. Secundum quod sit vera forma corporis humani ex propria natura corruptibilis. Tertium, quod ex propria natura informet corpus modo amissibili, seu dissolubili, sicut cæterę formę inferiores, & nō modo inamissibili, sicut formæ cœlorum. Vnde prouenit, quòd modo, & modo dissolubili vniatur corpori, & ideò cum eo constituat compositū sua natura corruptibile; formæ 82

verò cœlorum vniuntur materiæ modo, & nodo sua natura indissolubili, & ex tali vnione resultat compositum sua natura incorruptibile.

83 Ex his tribus principiis tria desumo argum. satis efficacia ad probādam priorem assertionem, quod status separationis simpliciter sit naturalis animæ:& ex primo ita arguo; Anima rationalis sua natura est immortalis,& perpetua: ergò naturaliter est ei debita perpetua conseruatio in proprio esse, sed nō potest naturaliter cōseruari propriū eius esse in corpore: ergò debita est naturaliter conseruatio corrupto corpore;sed cōseruari corrupto corpore est cōseruari separata ab eo;ergò naturaliter debita est ei à corpore separatę cōseruatio in proprio esse:quod est statum separationis à corporę esse ei naturalem. Secunda ratio ex secundo principio sic formanda est; Anima rationalis sua natura est forma corporis corruptibilis, &aliquando corrumpendi: ergò vnitur ei per modum vnionis naturaliter dissolubilem, & aliquando naturaliter dissol-

84 uendum. Probatur consequentia; quia corruptio corporis, quamuis non sit per se primò intenta,natura est tamen intēta per se secundo (vt 1.lib.de gener. ostendimus) & ideò est simpliciter naturalis:ergò naturale est, quod corpus separetur ab anima,&ex consequenti naturale est,quod anima permaneat sine corpore. Quod est naturalem ei esse statum separationis à corpore. Tertia ratio sumitur ex tertio principio hoc modo;Anima rationalis nata est informare corpus amissibiliter, sicut cæteræ formæ sublunares: ergò naturaliter potest eam amittere corpus, & consequenter naturaliter ipsa potest sine corpore permanere præsupposita immortalitate, & incorruptibilitate eius,etiam sibi naturali.

85 Assertio posterior, *status separationis non est naturalis animæ rationali ex inclinatione, & appetitu sicut status informationis: sed naturali consecutione ex inclinatione, & appetitu ad informandum corpus consequitur: quare nec est naturalis ei modo ita perfecto, ac status informationis, sed ita vt status informationis sit quasi per se primò ei naturalis, status verò separationis quasi per se secundò, & ex consequenti.* Quam prius sic declarare oportet. Cum essentia animæ rationalis sit esse formam humani corporis, & aptam componere cum eo hominem, per se primò inclinatur ad informandum,& componendum, ac propterea statum informationis postulat per se primò ei naturalem, sed quia eadem informatio nōn est cuiuscunque corporis, sed per se corruptibilis, & naturaliter corrumpendi, sequitur quod possit naturaliter amittere statum

tum informandi,& sine illo esse,naturali eius immortalitate, & perpetuitate præsupposita, & ideò statum separationis à corpore esse ei naturalem, licet non per se primò & ex inclinatione: sed per se secundò, atque ex naturali consecutione; & ideò simpliciter naturalem, nisi forte velis quasi per se secundò; & ex consequenti in eum inclinari, cúmque appetere, quod non videtur sine fundamento dici posse.

Sic igitur explicatam assertionem probo hac ratione. Anima rationalis sua natura immortalis est, & perpetua: ergò debetur ei naturaliter perpetua conseruatio in proprio esse: sed conseruatio perpetua includit vtrumque statum: ergò vterque est ei naturalis. Minorem sic probo, anima rationalis non potest naturaliter habere conseruationem perpetuam in corpore, cum modo amissibili illud informet, & modo vnionis naturalis dissolubili, & aliquando dissoluendo ei vniatur: ergò naturale est ei, quod possit etiam conseruari sine corpore, alioqui non erit ei naturalis conseruatio perpetua, quã proinde necesse est vtrumque statum naturaliter comprehendere, & vtrumque esse ei naturalem suo modo, & ordine explicato. Secundo, anima rationalis habet esse sua natura perpetuum, & independens à corpore, etiam in sua operatione propria: ergò ex natura talis esse est, quod dissoluto corpore in eo permaneat, quod est statum sine corpore, vel separationis ab eo esse ei naturalem. 86 87

Vtramque assertionem nostræ sententiæ tenuerunt Auicenna, vt citat Caiet. 1. par. q. 89. art. 1. Seneca epistola 102 ad Lucillum, & ex recentioribus plures, & absque dubio D. Tho. 12. q. 5. art. 1 ad 2. vbi docet expressè, quod sicut anima in statu præsentis vitæ habet modum intelligendi per conuersionem ad phantasmata; ita post huius vitæ statum habet alium modum intelligendi sibi connaturalem. Ex quo ita arguo, modus operandi sequitur modum essendi: sed anima separata habet modum operandi sibi cõnaturalem: ergò habet etiam ex mente D. Th. per locum ab intrinseco modum essendi sibi connaturalem, quod est statum illum separationis esse ei connaturalem.

Pro solutione argum. duo sunt adnotanda: Primum est, dupliciter aliquid esse naturale alicui, videlicet ex naturali perfectione, & ex naturali imperfectione; vt ex naturali perfectione conuenit homini esse perfectissimã speciem sui generis; ex imperfectione verò, quod sit corruptibilis, & illud naturale est ei ex parte formæ, à qua habet speciem animalis perfectissimam, hoc verò est ei naturale ex parte corporis, aut materiæ 88

naturaliter respicientis non solam animam, sed quamlibet aliam sublunarem formam, quam etiam naturaliter appetit, & ex tali appetitu naturali prouenit, vt & naturaliter possit eas habere, & ex cōsequenti naturaliter appetat dispositiones eis conuenientes, & cum dispositiones vnius naturaliter sint incompossibiles cum dispositionibus alterius, fit vt expelli ab eis possint, & consequenter possit naturaliter expelli forma, vel anima, & naturaliter aliquando expellatur, sicut aliquando naturaliter expelluntur dispositiones, quia sine illis non potest naturaliter conseruari in materia, vel corpore: & tandem cum per expulsionem formæ substantialis corrumpatur subiectum, sequitur naturaliter corruptio subiecti, & eadem corruptio est naturalis.

89 Ex hoc infero secundum, quod adnotari debet, videlicet corruptionem hominis, aut cuiusuis alterius compositi naturalis factam à causis naturalibus esse naturalem ex naturali imperfectione eius. Quod asserui, & probaui 1. lib. de gener. vbi docui, quod licet corruptio non sit naturalis ex primaria intentione naturæ, quæ non intendit per se primò corruptionē rei, sed potius generationem, aut conseruationem eius: sed quia non potest vnum generare, & aliquando nec illud con-

90 seruare, sine corruptione alterius, per se secundo, & quasi ex naturali cōsecutione intēdit illud corrūpere. Et hinc est, quod sicut generatio est naturalis ex primaria intētione naturæ; ita corruptio sit naturalis ex secundaria intentione, & vtraque sit per se naturalis in suo gradu. Quare miror profectò Patres Conimbricēses egregiè versatos in doctrina Aristotelis asserere, quod corruptio, vel mors eueniens per causas naturales violenta sit, & non naturalis, & hinc deducentes violentum esse, & non naturale, quod anima rationalis permaneat in suo esse, sine corpore: cuius contrarium probatum est à nobis efficaciter ex eo, quod corruptio, & mors naturales sint.

91 Et ecce sensum, quem tenuit D. Tho. asserens statum separationis animæ à corpore contra naturam eius esse, aut etiam præter naturam, voluit enim nihil aliud, quam quod nō sit ex inclinatione, & appetitu eius ad informandum corpus ordinatus, quod est non esse naturalem per se primo, aut directè, seu ex primaria intentione naturæ, sed ex secundaria, & quasi consequente, & indirectè, ac per se secundò; nihilominus simpliciter naturalem. Quamuis possit vocari violentus, aut contra intentionem naturæ respectu intentionis primariæ, quo etiam modo loquendi vti solemus.

92 Ad primum verò argum. prioris sententiæ concessa maiori, neganda

neganda est minor, quod status separationis sit contra naturalem inclinationem animæ, & appetitum informãdi corpus. Nam licet primo aspectu videantur contraria informare corpus, & separari ab eo; si tamen modum informandi in tali inclinatione, & appetitu inclusum consideremus, inueniemus contraria non esse, quin potius ex eadem inclinatione, & appetitu tali modo informandi deduci per naturalem consecutionem naturaliter absolui posse animam ab informãdo corpore, & aliquando fore naturaliter absoluendam; ita vt sine illo permaneat in proprio esse; quare eadem ratio, quæ probat naturalem esse animæ statum informandi corpus ex inclinatione, & appetitu, quod est esse naturalem per se primò, consequenter probat statum separationis esse etiam naturalem per se secundò.

Ad secundũ cõcessa maiori, ꝙ violentum sit priuari perfectionibus sibi debitis, neganda est minor, ꝙ anima in statu separationis priuata sit aliqua perfectione sibi debita, quia licet non informet corpus, nec sit actuale principiũ potentiarũ, & operationũ, non sunt ei amplius hæc naturaliter debita, postquam ea amisit, quia informatio corporis nõ debetur naturaliter animę, nisi prçsupposita in eo vltima dispositione naturali, non. n. habet anima inclinationẽ, vel appetitũ informãdi corpus, nisi cũ ordine ad dispositiones cõuenientes introductioni, & cõseruationi eius in eodẽ corpore: sed anima semel à corpore separata, nec possunt naturaliter induci in eo cõuenientes dispositiones, nec est agẽs in natura, ꝙ possit attingere vnionẽ eius cũ corpore: ergo in tali statu permanẽs nõ debetur ei naturaliter informatio, & consequenter nec debẽtur cætera quæ non potest habere in eo, nisi informatione supposita; quare nec censetur eis priuari, quia priuatio nõ est, nisi rei debitæ & consequenter, nec violẽter in eodẽ statu permanere. 93

Ad primũ argumentum secũdæ opinionis concesso antecedenti, ꝙ separatio animæ à corpore cedat in malum compositi, distinguendum est consequens, quod non sit ex intẽtione naturæ, quia licet natura non intendat per se primò malũ cõpositi præcedentis, hoc est, non esse eius, intendit tamen per se secundo, in quantũ naturaliter sequitur ex noua generatione alterius pro se primò intẽta; quare separatio animæ à corpore secundariò intenta à natura, quasi per se secũdò est naturalis, & hoc modo dicimus esse naturalem statũ separationis animæ, quamuis cedat separatio ipsa in malum compositi. 94

Ad secundum negandũ est antecedens, quod ex separatione nihil boni proueniat animæ, prouenit namque illi habere 95

modum essendi, & operandi substantiis completis spiritualibus similem, sibiq; connaturalē, quia intra ambitū naturalē perfectissimę atq; immortalis formæ (qualis est anima) vterq; status informationis, & separationis comprehenditur. Quod verò additur separationem animæ, vel mortem hominis esse violentam, & non naturalē, negandum est, quia licet proueniat ex imperfectione materiæ, naturali tamen, & per naturales causas, ideò naturalis simpliciter vocatur, quod ex communi modo loquendi sit manifestum: nam dum quispiam moritur, dicimus naturæ debitum soluisse.

QVÆSTIO VII.

An anima separata habeat appetitum naturalem informandi corpus.

56 SCotus in 4. dist. 43. q. 3. ar. 3. Ferrar. 2. contra gent. c. 60. Bannez 1. p. q. 76. ar. 1. dub. 5. denegant animæ separatæ appetitum naturalem informandi corpus probántque, quia si anima separata haberet naturalem appetitum ad informandum iterum corpus, debita esset ei reunio, quia appetitus naturalis non versatur, nisi circa rem naturaliter debitam appetenti: sed reunio non est ei naturaliter debita; ergo non habere appetitum ad illam. Probatur minor, quia quidquid est debitū naturaliter alicui, potest ab eo naturaliter haberi, hoc est, per media naturalia: sed constat nullum esse naturale mediū, per quod iterum possit anima separata vniri corpori: ergo non habet appetitum ad talem reunionem.

Secundo potest vrgētius probari hoc modo: Appetitus naturalis respectu cuiuscumque termini, vel actus naturaliter expleri potest, alioqui erit frustrà, sicut potentiam naturalem dicimus frustra poni, quæ non potest naturaliter reduci ad actū, quod ratio ipsa naturalis appetitus, aut potentię postulat: nam certum est, quod omnis potentia passiua naturalis postulat actiuam naturalē, à qua reducatur in actum: & ideò naturaliter reduci potest: ergo aptitudo ad informādum, quā nomine appetitus intelligunt, si naturalis est, intrinsecum dicit ordinem ad agens naturale, per cuius virtutem actiuam naturalē expleatur: sed non datur in tota natura agens, cuius virtute actiua possit anima separata iterum vniri corpori, ipsúmque informare: ergo nec in anima ipsa potest poni talis appetitus naturalis ad informandum corpus, alioqui frustrà

omninò

omninò erit, cùm non possit per totam vim naturæ expleri.

Pro altera verò parte, quod illud habeat, extant D. August. 12. lib. de Genesi ad literam c. 33. & D. Thom. 1. par. q. 75. ar. 1. ad 6. expressè asserentes *permanere in anima separata appetitum naturalem, vt vniatur corpori.* Et videtur mihi probabilius, & tenendum. 97

Quod vt ostẽdamus explicare oportet, quidnam sit in anima appetitus iste informãdi corpus, & quonam modo distinguatur ab ea. Quod intelligetur considerata anima in primo illo instanti, quo creatur à Deo, in quo non inuenimus in ea præter incõpletam, aut partialem entitatem eius, nisi formalem capacitatem, seu aptitudinem informandi corpus, non quidem re distinctam ab eadem eius entitate, quia euidens est non esse formaliter capacem, seu aptam informandi corpus, per aliquod accidens superadditum entitati propriæ, sed per eandem ipsam entitatem propriam, quia actus informandi non est actio aliqua ad quam eliciendam, aut exercendam indigeat forma aliquo accidẽte superaddito, sicut indiget, vt sit principium actiuum aliorum actuũ: sed est formam præbere seipsam, propriámque entitatem materiæ, quam ei præbendo dicitur actuare, & informare, nec se præbere actu materiæ est agere in ipsam, quamuis non possit forma se præbere ei, nisi media actione agentis: ex quo plane intelligitur, quod sicut 98
anima non informat actu corpus per accidẽs aliquod: sed per propriam entitatem; ita non fit formaliter capax, aut apta informandi per aliquod accidẽs sibi superadditum: sed per propriam entitatem, vel substantiam; quare capacitas seu aptitudo informandi nõ est aliquid distinctum ex natura rei ab eius entitate, vel substantia: sed sola ratione, & cùm nihil aliud reperiatur in forma præter eius entitatem, in quo possit appetitus informãdi consistere, nisi capacitas hæc, seu formalis aptitudo, hæc absque dubio, & non aliud est appetitus ipse. Quod ex similitudine materiæ explicari amplius potest, in qua non est aliud appetitus naturalis recipiendi distinctum ex natura rei ab entitate ipsius materiæ: sed sola ratione.

Ex quibus duo argumenta satis efficacia desumo ad probandum appetitum informãdi permanere in anima separata. 99
Primum tale est: Appetitus informandi non distinguitur ex natura rei ab ipsa forma: ergo non est separabilis ab ea: repugnat ergo permanere animam in statu separationis, quin habeat talem appetitum. Secundum, Appetitus informandi in 100
anima non est aliud, quàm formalis aptitudo, aut capacitas informandi, sicut in materia non est aliud appetitus ad for-

mam, quàm capacitas, seu aptitudo recipiendi eam in se: sed anima in statu separationis non est minus ex se apta informandi corpus, quàm erat in instanti suæ creationis: ergo nec minus appetit appetitu naturali informare, quàm appetebat prius, sicut materia amissa vna forma non minus eam appetit, quàm prius.

101 Ad argum. verò eiusdem sententiæ distinguenda est maior, quod si anima separata habet appetitū, debita sit ei informatio. Nā duplex excogitare possumus debitū; vnum quasi commune, & remotum; & ideò valdè improprium, quo pacto dicimus materiæ secundum se consideratæ debitam esse informationem, vel receptionē formæ, quia potentię naturali aliquo modo debetur naturalis actus. Aliud est debitum determinatum, atq; distinctum, & ideò proprium, & proximum, & hoc est tale simpliciter. Concedenda est igitur maior de debito priori, quod non est aliud, ac dicere animæ secundum se consideratæ debitam esse informationē, & vnionem cum corpore, sicut cuilibet alteri formæ, quia informatiuo debetur informatio secundum hanc rationem communem, & quasi remotam. De debito verò posteriori neganda, quia quousq; dispositum sit sufficiēter corpus, nō debetur determinata, & propria informatio animæ, nisi remota quadam ratione: & tale debitum sufficiens non est, vt dicatur propriè, ac proximè priuata forma proprio actu informandi, & cōsequenter nec sufficiens, vt naturaliter possit eam consequi, quia requiruntur dispositiones in corpore, quas nullum agens naturale potest inducere, & ideò nec anima naturaliter reuniri corpori.

102 Ad secundum argumentum respōdeo appetitum animæ ad informandum corpus secundum se consideratum ordinē naturalem habere ad agens naturale per cuius virtutem, & actionem expleri possit; & talem habuit ordinem in primo instanti creationis animæ in quo naturaliter expletum est per primā informationē, & vnionem eius cum corpore, quam sua actione attigit naturale agens generantis hominem, satis est autē semel habuisse talem ordinem, & per talem actionem naturalem semel fuisse expletum, & non requiritur in quacumque alia dispositione iterum expleri debere, vel respicere naturale agens. Quod exemplo materiæ primæ appetentis eandem animam, vel formam semel amissam, licet non possit naturaliter eam iterum habere, facile intelligi potest. Et hæc de appetitu naturali animæ separatæ ad reuuionem.

103 Sed quid dicendum de appetitu elicito per quem nihil aliud intelligimus, quàm actum voluntatis, quo anima appetit,

tit, aut desiderat aliquid, & eum vocamus appetitum elicitũ, quia est actus elicitus à voluntate) an talem appetitum elicitum informandi corpus habeat anima separata, vel non? Respondeo appetitum elicitum efficacem reunionis ex naturali cognitione non habere, quia cognoscit non esse naturaliter possibilem, impossibile verò, vt tale non potest sic appetere voluntas. Appetitu verò supernaturali efficaci ex visione beatifica proueniens appetunt absque dubio beatorum animæ reunionem ad corpus, & appetitu intensissimo, vt apertè significatur Apocal. 6. cap.

QVÆSTIO VIII.

Quænam potentiæ, qui habitus, quæ species, & quinam modi cognoscendi sint in anima separata.

VT certa separemus à dubiis: Dicendum est primò, *nullam potentiam organicam, aut corpoream permanere in anima rationali separata à corpore.* Ita sentiunt omnes. Et ratio eius manifesta est, quia omnes istæ potentiæ sunt communes animæ, & corpori, hoc est, sunt in coniuncto ex anima, & corpore, aut aliqua eius parte composito, tanquam in proprio subiecto, vel organo: ergo dissoluta vnione animæ, & corporis desinit esse coniunctum illud, & ex consequenti potentia, quæ ei vt subiecto inhærebat, in anima separata. 104

Secundo certum est *permanere in anima separata omnes potẽtias spirituales, vt sunt intellectus agens, & possibilis, atque etiam potentiam motiuam animæ, per quam separata potest se mouere.* Et huius ratio est, quia omnes istæ potentiæ sunt in anima, tanquam in subiecto proximo, & adæquato, & nulla earum est organica, vel corporea, nec proinde respicit coniunctum ex anima, & corpore totale, vel partiale; ergo à sola anima dependent, cuius accidentia sunt, non à corpore, nec à coniuncto; quare licet dissoluatur vnio animæ cum corpore, & coniunctum pereat, non possunt ipsæ perire: sed necesse est in anima separata permanente permanere. 105

Et si dicatur intellectum agentem non posse permanere, quia cessat omninò operatio eius abstrahendi species à phantasmatibus. Respondent quidam intellectum agentem præter officium 106

officium abstrahendi species habere aliud illustrandi intellectum possibilẽ suo lumine spirituali, quo disponitur, vt possit recipere species, atque eis vti, & cũ vtatur speciebus acceptis ab intellectu agente, etiam in anima separata, adhuc ad talẽ vsum indiget noua illustratione, pro qua efficiẽda permanere potest intellectus agens. Sic videtur loqui Ægid. quodlib. 2. q. 22. & 24. Caiet. 3. p. q. 13. art. 4. Ferrar. 3. lib. contra gent. c. 4. Bannez 1. p. q. 79. art. 3. Abulens. in c. 21. Matthæi q. 579. ad 9.

107 Sed hæc sententia videtur nobis falsa propter duo; Primum, quia illustratio hæc intellectus possibilis ab agente alia debet esse actio eius à productione speciei: cùm eam habeat in anima separata, non producendo speciem: ergò habet alium terminum realiter distinctum à specie, qui sit spirituale lumen productum ab eodem intellectu agente in possibilem. Quid autem hoc lumen sit, non est intelligibile, cùm nõ sit species,

108 nec habitus, nec potentia, nec alia qualitas. Postremum, quia nec sensus externi, neq; interni indigent illustratione aliqua, nec dispositione ad recipiendas species ab obiecto, vel ab alio sensu, & multò minus ad vsum earum postquam eas receperunt, sed per se ipsos sunt sufficienter dispositi ad earum receptionem, & per receptionem ad vsum, sed intellectus est lõgè perfectior potentia: ergò non indiget illustratione aliqua ad recipiendas species; & multò minus ad vsum earum: & ideò sine fundamento ponitur talis illustratio; quare propter eam nõ potest permanere intellectus agens in anima separata. Respondeo igitur intellectũ agentem necessariò ponendum esse in anima ab eius creatione, & vnione cum corpore ad abstrahendum species à phãtasmatibus, sine quibus non posset naturaliter intelligere in corpore: qua necessitate supposita iam pertinet ad integritatem accidentalem animæ, atque etiã ad ornatũ eius, & hoc sufficit, vt permaneat in anima separata, quamuis aliud officium, vel actum in ea non habeat. Quod possumus probare exemplo earum virtutum, quæ ponũtur in appetitu sensitiuo, vt tẽperantiæ, & castitatis; imò, & virtutis pœnitentiæ: quas permanere in beatis concedimus post resurrectionem corporum ad animæ & corporis ornatum, licet actibus quos habuerunt in via (deficiente materia) careant.

109 Tertio dicimus *permanere in anima separata omnes species intelligibiles, omnes habitus scientiarum, & virtutum, quas habuit in statu corporis, atque etiam vsus specierum omnium.* Ita D. Th. 1. p. q. 89. art. 5. & 6. & 1. 2. q. 53. art. 1. & 2. & omnes eius interpretes. Et ratione probatur, quia species omnes acquisitæ in corpore permanẽt in memoria intellectiua animæ: quæ cùm

sit intellectus ipse, necesse est eas quoque permanere in anima separata, & consequenter species, & habitus in ea existẽtes, quia nec habent contrarios habitus, nec actus in statu separationis, à quibus corrumpi possint, nec per obliuionẽ aut cessationem ab actibus, & licet habuerint dependentiam à phãtasmatibus in prima acquisitione; nõ tamen depẽdent neces- 110
sariò ab eis in conseruari, neque in vsu, quia dependẽtia quam habet in vsu anima, dum est in corpore, non est essentialis, sed necessaria tantùm propter naturalẽ sympathiam ac subordinationem potentiarũ sensitiuarum cum intellectu in corpore existente: nam tunc radicantur omnes in eadem anima; & ideò necesse est operante superiori operari etiam suo modo inferiores circa idem obiectum. Sed cum alium modum intelligendi habere debeat à corpore separata, sicut habet aliũ modum essendi, non habebunt species & habitus dependentiam à phantasmatibus quantum ad vsum. Sed eis vti poterit secundum conuenientiam illius status.

Vidẽtur tamen obstare huic resolutioni duo testimonia Sa- 111
cræ paginæ; Primum ex Paulo 1. ad Corinth. 13. vbi ait, *scientiam destrui post mortem*, cui responderi potest. 1. loqui Paulum de scientia aut rerum cognitione obscura, vt ostendit cõtextus literæ. Quam destrui concedimus. Vel secundo loqui de dono scientiæ comitante fidem, & de quauis alia obscura cognitione, quæ ratione obscuritatis desinet, & hanc expositionem sequitur D. Thom. in eiusdem loci commentariis, desumptam forte ex D. Hieron. in Prologo Bibliorum ad Paulinam cap. 7. ad finem.

Alterum testimonium habetur Ecclesiastes 9. vbi dicitur. 112
Mortui nihil nouerunt amplius; & infrà, *nec opus, nec ratio, nec sapientia apud inferos.* Cui respondet D. Hieronymus ibidem, Sapientem loqui per prosopopeiã in persona impij suadentis aliis, vt voluptatibus se dedãt. Et ideò statim subdere. *Vade, & comede in lætitia panem tuum.* Vnde non tollit, quin prædicta permaneant in anima separata. Secundò exponit eadem verba Nicol. Lyra. de damnatis, qui nihil eorum quæ illis possent ac deberent prodesse, cognouerũt, nec est illis ratio, vt propriam salutem verãmque sapiẽtiam conquirãt. Vnde cum subditur: *Vade, & comede*, non significatur, trade te voluptatibus, sed comede cum lætitia, hoc est, cum testimonio bonæ conscientiæ; quare statim additur: *Quia Deo placent opera tua.*

Sed quantum ad modum cognoscendi dubium est; an solas 113
habeat species, quas acquisiuit in corpore, & per eas tantum cognoscat, vel nouas alias accipiat per infusionem à Deo eidẽ

statui

statui separationis congruentes, & ita per vtrasque operetur.

Et prima opinio asserit naturaliter loquendo solũ habere in statu separationis illas species, quas acquisiuit in corpore,
114 & per has tantum cognoscere. Probat, quia anima essentialiter est forma corporis: ergò solùm est capax speciebus per ministerium corporis recipiendis, quas constat non posse tunc accipere, cum corpore & sensibus careat, ergò non potest habere alias, præter eas quas acquisiuit in corpore, quia per infusionem à Deo accipere species solùm pertinet ad completas substantias spirituales, nempe Angelos.

Hæc tamen sententia falsa probatur; quia intellectus in quocũque statu animæ ordinatur per se ad cognitionem rerum: ergò in quocunque statu debet habere aliquã cognitionem congruentem eidem statui: si verò non dãtur illi species, contingere poterit nullam prorsus habere cognitionem, per totam æternitatem quantùm est ex parte naturæ, quod patet esse absurdum. Minorem probo in pueris decedentibus sine speciebus acquisitis, & in peccato originali, qui nullam poterunt cognitionem habere. Quare necesse est tribuere animæ separatæ species alias, præter eas, quas acquisiuit in corpore.

115 Sed quonã modo eas comparet, non est certum. Nam Scotus in 4. d. 45. q. 2. & Gab. in canonem lect. 32. asserunt in eo statu eas acquirere de nouo per opus intellectus agentis, nõ minus quàm dum erat in corpore. Hæc tamẽ sententia planè falsa est; quod sic probo. Intellectus agens, vt in 3. lib. ostẽdimus ex se indeterminatus est, & quasi indifferens ad producendam quamlibet speciem cuiuscunque obiecti; quare nullam potest producere, nisi determinetur ab obiecto: sed non potest determinari ab obiecto in statu separationis, cum in eo nullum habeat phantasma; imò nec phantasiam, nec possit ab obiecto, nisi per sensum apprehenso determinari, vt ex superioribus constat: ergò nec potest naturaliter illam speciem producere.

116 Dicendum igitur est *animam separatã nouas species habere, præter eas, quas acquisiuit in corpore, eas tamen non acquirere per opus intellectus agẽtis, nec vllo alio modo eas à rebus accipere, sed per infusionem à Deo, & ita per has intelligere, atque etiã per eas, quas secum in memoria detulit.* Ita D. Tho. 1. par. q. 89. art. 1. ad
117 primũ, & cum eo omnes eius interpretes. Et probatur ratione satis congruenti, quia modus operandi sequitur modũ essendi, sed anima rationalis in statu separationis habet aliũ modum essendi; cùm nõ informet corpus: sed separata sit ab eo, nec etiã habeat officium formæ, sed omninò subsistat per se

ad

ad modum, & similitudinem Angelorum, ergò debet habere modum operandi similē, & ex consequenti principia tali modo operandi congrua, quæ sunt species, quas debebit eodem modo accipere non igitur à rebus, sicut nec accipiunt eas à rebus Angeli, sed a Deo per infusionem.

Et si quæsieris, vtronam ex his modis perfectius intelligat animà separata, per species in corpore acquisitas, vel à Deo infusas? Respondet D. Thomas in eodem articulo proximè citato, clarius, atque distinctius, & ideò perfectius intelligere per species in corpore acquisitas, quā per infusas. Cuius ea est ratio, quia licet modus intelligendi per species infusas sit ex se perfectior modo intelligēdi per acquisitas in corpore, & species ipsæ infusæ sint ex se perfectiores acquisitis, sed est animę improportionatus, quæ cùm sit forma, etiam dū est separata, magis est ei proportionatū perfici per corpus: quare clarius, atque distinctius intelligit per species à sensibus corporis acceptas, quam per infusas, quę propter improportionem magis confusè, & obscurè repræsentant animæ obiecta: & ideò vnitur receptioni, vt perfectiorem assequatur modū intelligendi. 118

Alij verò clarius, atque distinctius putant intelligere animam in statu separationis per species infusas, quàm per acquisitas: quia perfectiores sunt species, & ad vsum earum caret anima impedimentis corporis. 119

Ego verò incertam omninò esse rem hanc existimo, quia licet in communi cognoscamus vtrumque modum intelligendi, in particulari verò prorsus ignoramus naturam, & modum repræsentandarum specierum animæ separatæ infusarum, & improportionem earum cum anima, & fortè sententia D. Thom. posset intelligi de rebus, quas clarè ac distinctè, & intuitiuè intelligimus in corpore, non de aliis, de quibus sententia opposita explicari posset.

FINIS.

INDEX

RERVM NOTABILIVM, QVÆ IN HIS COMMENTARIIS SUPER TRES LIBROS ARISTOT. DE ANIMA CONTINENTUR.

Litera L. Librum. C. Caput. Q. Quæstionem. T. Tractatum. P. Paginam. N. numerum denotat.

A

Anima.

Anima

Appetitus.

C

Color.

D

E

Forma

F

G

I

Intelle

pro

L

Lumen.

M

Memoria.

O

Ordo.

Organum.

Obiectum.

Odor.

Odor.

Olfactus.

P

Pars.

Potentia.

Perſpicuum.

Phantasma.

S

Scientia.

Sanguis.

Subsistentia.

Semen.

Species.

Sub

Sensibile.

Sensus.

 834

Sonus.

Sapor.

T

Temperamentum.

Tactus.

V

Vita.

Vngues.

Vnio.

Violentia.

Viſio.

Vox.

Vitales.

LAVS DEO.